LECTIONES

DE INSTITVTIONE SACERDOTVM, EORVM MAXIME, QVI SVB EPISCOPIS ANIMARVM CVRAM GERVNT:

Ecclesiastici ordinis viris, in primis vero parochis, apprime necessariæ.

Auctore R. P. F. PETRO DE SOTO, *Ordinis sancti Dominici, Professore S. Theologiæ.*

Cum Indice rerum & verboum copiosissimo.

Accesserunt quidam Tractatus S. Bonauenturæ ad idem argumentum pertinentes.

¶ ITEM Appendix Francisci Agricolæ S. Scripturæ locos præcipuos de Sacerdotum institutione, & officio complectens.

Saluo in his omnibus iudicio & censura S. Rom. Eccles.

expurgado conforme al expurgatorio del año de 1633 por comision de los Sres Inquisidores. El Mo. Joan Duran

LVGDVNI,
APVD PETRVM LANDRY.
M. D. LXXXVII.

EPISTOLA REVERENDISSIMI ET ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS ET DOMINI, DOMINI

Othonis Cardinalis & Episcopi Augustani, Præpositi & Domini in Elvvacen: in qua bonorum & malorum præpositorum & pastorum, ouium & hœdorum differentia & conditio, & in primis pastoralis officij periculosa cura & dispensandi ratio ex diuinis scripturis & sanctis patribus explicatur.

OTHO miseratione diuina S.Rom.Ecclesiæ TT. S. Sabinæ presbyter Cardinalis & Episcopus Augustanus, Præpositus & Dominus Elvvacen̄.&c. Vniuersis & singulis Ecclesiarum Prælatis, Decanis, Capitulis, Camerarijs, Rectoribus, Plebanis, Viceplebanis, Vicarijs perpetuis, ceterisq; Presbyteris & Clericis per ciuitatem & diœcesim nostrā Augustanam vbilibet constitutis, Salutem in domino. Cùm duo sint in sancta Dei Ecclesia Christianorum genera, alterum præpositorum & pastorum, alterum subditorum & ouium, honoratior quidem est, sed grauior tamen præpositorum & pastorum, quàm subditorū & ouium, omnium autem periculosissima malorum pastorum conditio. Primum enim qui Christiani sunt, sed non præpositi, faciliore itinere, & tanto fortasse expeditius, quanto minorem sarcinam portant, ad cœlestem sibi destinatam patriam perueniunt. Præpositi verò & pastores, non solùm de vita sua, vt subditi, sed etiam de dispensatione & administratione pastoralis officij rationem

Genera Christianorum in Ecclesia.

Deo reddere tenetur. Quod cùm facilius facere boni quàm mali possint, & malorum quidam, neque de vita, neque de dispensatione possint: omnium periculosissima malorum conditio sit necesse est. Sed periculosior tamen eorum qui turpem vitam ducentes, subditos etiam & oues, curæ suæ commissas, in his quę ad salutem earum pertinent negligunt, quam eorum qui prauam vitam agentes, tamen ea quæ ad officium pastorale & subditorum salutem pertinent, diligenter administrant. Sunt autem tria genera malorum pastorum, vnum eorum qui vitam turpem agētes, ea tamen quæ sunt pastoralis officij diligēter administrant, plebem sibi subditam verbi Dei prædicatione, Sacramentorum administratione, correctione, consolatione, ab erroribus reuocatione, & similibus ad pastorale officium pertinentibus pascunt: Alterum eorū qui ad pastorū officium assumpti, neque bonæ vitę exemplo, neque eorum dispēsatione quæ ad animarum salutem pertinent, propter imperitiam aut negligentiā, oues suas pascunt: Tertium eorum est, qui non per ostium, sed aliunde intrantes pastorum sibi officium assumunt, & tamē pastores non sunt, nec esse possunt. Ac de præpositis & pastoribus bonis dicitur: Vos estis lumen mundi, non potest ciuitas super montem constituta abscondi, nec accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt: sic luceat lumen vestrum coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. De malis verò præpositis & pastoribus, quorum vita turpis est, dispensatio verò bona, qui per Scribas & Pharisæos repræsentantur, dicit Dominus in Euangelio: Super cathedram Moysi sedent: quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt,

Genera malorum pastorum tria.

Matth. 5.

Matt. 23.

Matt. 23.

faciunt,facere nolite:dicunt enim & non faciunt. De malis verò præpositis & pastoribus,qui non solùm vita praua subditos scandalizant, sed etiam vel per inscitiam, vel per malitiam non oues, sed seipsos pascunt,eaque quæ sunt pastoralis officij negligunt, Dominus per prophetam dicit: Væ pastoribus Israël, qui pascunt se solos. Nunquid oues pascunt pastores? id est,non se pascunt pastores,sed oues. Ecce lac consumitis & lanis vos tetigitis, & quod crassum est interficitis,& oues meas non pascitis, quod infirmatum est, non consolidastis, & quod ægrotum, non sanastis, & quod contribulatum est,non colligastis,& quod errabat,non reuocastis, & quod perijt, non inquisistis, & quod forte fuit,confecistis,& disperse sunt oues meç, eò quòd non sit pastor. Qui semetipsos pascunt, non oues, hæc à populo quærunt,diuitias,fauorem,honores & laudes:quæ si consequantur, non solùm nullam curam de ouibus gerunt, sed quaquà volunt aberrare patiuntur. Quales hodie multos reperias,qui sua tantum,non quæ Iesu Christi sunt quærentes,illa & similia in ore habent: Viuite (inquiunt ouibus) vt vultis, securi estote,Deus neminem perdit, tantummodo fidem christianam tenete, non perdet ille, quos redemit, non perdet pro quibus sanguinem suum fudit, magna est misericordia Dei, qui omnia peccata vestra portat,nec opera vestra bona curat,nec mala pro quibus ipse satisfecit, vobis imputabit: impleamini cibo & vino, ad hoc enim à Deo creata sunt, vt istis perfruamini. Non enim impijs & paganis ea dedit,& vobis non dedit. Atque hæc promittentes, videmus quantas turbas congregent,inter quas si paucos quosdam bonos offendant, tamen multitudinis fauorem sibi conciliant,diuitias & honorem sibi de plebe,non

Ezech.34

nostris necesse est vt sint? cùm de hoc tempore apertissimè Dominus dicat, quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Sicut & in gregibus sunt boni & mali: boni, ouium nomine significantur, mali verò hœdi appellantur, sed communiter pariter pascunt, donec veniat princeps pastorum qui dictus est vnus pastor: qui, quemadmodum ipse promisit, malos pastores à bonis, & oues ab hœdis separabit. Nobis enim imperauit congregationem sibi autem reseruauit separationem, quia ille debet separare, qui nescit errare.

Mat. 24.

Tamen bonorum pastorum ea etiam ratione melior est, quàm malorum conditio: quia qui pastorale officium bene & ad salutem nõ tam suam quàm subditarum & curæ suæ commissarum ouium administrant, mercedem dispensationis suæ à principe pastorum consequentur. Quod apostolus Petrus ad omnes pastores loquens testatur, Pascite, inquiens, qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum, neq; turpis lucri gratia, sed voluntariè, neque dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo: & cùm aparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

Quæ merces bonis pastoribus apud Deũ reposita sit.

1. Petr. 5.

Contrà verò, qui hæc quæ suprà per Prophetam enumerata sunt, vel diligendo vel negligendo faciũt aut omittunt, hoc ab ipso Domino terribiliter per Prophetam dicente, audiunt, Ecce ego ipse ad pastores veniam, & requiram gregem meum de manu eorum: quibus expedit, vt mola asinaria appendatur ad collum eorum: quàm vt minimum scandalizet de populo meo. Et per eundem prophetam, Speculatorem dedi te domui Israël, & audies de ore meo verbum, & annunciabis ei ex me. Si dicente me ad impium, morte mo-

Ezech. 34

Matt. 18.

Ezech. 3.

te mo-

te morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via ſua impia & viuat, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Quemadmodum igitur mali præpoſiti & paſtores, quia ex diſpenſatione ſua lucrum & honorem captantes, & quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti quærentes, damnationem ſibi acquirunt: ita boni præpoſiti & paſtores ob id diſpenſationis ſuæ mercedem, vitæ æternæ retributionem à Deo accipiunt, quia ex adminiſtratione ſua non lucrum & honorē, ſed gregis dominici ſalutem quęrunt: non quòd commodum ſupplendæ neceſſitatis & honorem ſibi exhibitum recipere & agnoſcere non poſſint, nam & de bonis paſtoribus Apoſtolus dicit, Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis paſcit gregem & de lacte gregis non percipit? Propter quod etiam Apoſtolus qui hæc dicit, etſi manibus ſuis victum quęſiuerit, nec quod debitum ſibi fuit acceperit: tamen fratribus neceſſitati & indigentiæ ſuæ ſuccurrentibus gratias egit & dixit: Bene feciſtis communicantes neceſſitatibus meis: Ego enim didici in quibus ſum ſufficiens eſſe, ſcio & abundare & penuriam pati: omnia poſſunt in eo qui me cōfortat. Sed & honorem ſibi exhibitum agnouit. Sicut Angelum, inquit, Dei ſuſcepiſti me. Teſtimonium vobis perhibeo, quia ſi fieri poſſet, oculos veſtros eruiſſetis & dediſſetis mihi. Sed quia accipientes vnde ſuſtentent neceſſitatem ſuam, & honorem ab ouibus ſibi exhibitū agnoſcentes, non hoc, vt commodum aut gloriam quærant, neque vt ex neceſſitate aut amore inanis gloriæ videantur annuntiare Euangelium, faciūnt, ſed vt hominibus illuminandis lucem præbeant verbi veritatis.

1. Cor. 9.

Philip. 4.

Ac proinde longè aliam paſcendi gregis rationem

Modus quo bonus

Pastor gregem pascit. ineunt boni quàm mali præpositi & pastores. Boni siquidem infirmo dicunt, Fili, accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationẽ. Nam hoc modo confortant infirmum, & ex infirmo faciunt firmum. Item, Expecta tentationes huius sæculi, sed ab omnibus eruet te Dominus, si ab illo non recesserit retrò cor tuum. Nam ad confortandum cor tuum venit ille pati, venit mori, venit sputis liniri, venit spinis coronari, venit opprobria audire, venit postremò ligno configi: omnia hęc ille pro te, tu nihil pro illo. Item admonent eum eius quod Apostolus dicit, Omnes qui piè volunt in Christo viuere, persecutionem patientur: indignas Christi passiones proponunt infirmo, illumque attendere iubent ipsum, quæ non rapuit, exoluentem. Similiter & scripturam proponunt dicentem, Flagellat autem omnem filium quem recipit. Fractum colligant, dicentes ei, Præpara animam tuam ad tentationem. Item fidelis Deus, qui non vos sinet tentari supra quam ferre potestis. Quod eodem spiritu & sensu dicit psaltes, Potabis eos in lachrymis in mensura. Nam quod apostolus dicit, non sinet tẽtari vos supra quam ferre potestis, hoc exprimit propheta dicens, in mensura. Errantes reuocãt, & pereuntes inquirunt etiã inuitos & nolentes, prædicãt verbũ, instant importunè & oportunè: oportunè volentibus, importunè nolẽtibus. Atq; ita pascentes oues suas boni pastores Domino eas lucrantur in vitã æternam. Cõtrà verò, hęc ipsa negligẽtibus malis pastoribus & sua magis quàm quæ sunt Christi quærentibus, disperguntur oues Domini, eò quòd non est pastor, & fiunt in comesturam omnibus bestijs agri, farantur lupi insidiantes, leones frementes, cum oues non hærent pastori, eunt in bestias depre-

Psal. 68. *Hebr. 13.* *1. Cor. 10.* *Psal. 79.* *1. Tim. 4.*

depredantes se,& de illarum morte saciari cupientes, errant in omnem montem & collem altum, terreno tumore,& superbia sæculi,inter hæreticos,qui ouibus promittunt requiem & bona pascua, dispērguntur in omnem faciem terræ,quia ab Hæreticis seducti omnia terrena sectantur, & quæ in facie terræ lucent, ea amant & diligunt. Neq; verò quia prædictorum duorum generum mali pastores semper erunt, quorum negligentia oues infirmæ non confortantur, ægrotæ non sanantur, contribulatæ & confractæ non colligantur,errantes non reuocantur,pereuntes nō inquiruntur, idcirco de neglectarum ouium salute desperādū est. Etsi enim vnica mater superbia iam inde ab Apostolorum temporibus, per vniuersam faciem terræ varias hæreses pepererit,per quas deceptæ oues per vniuersam faciem terræ dispersæ fuerunt; errātes in omnem montem: tamen & multi semper fuerunt boni & Catholici pastores, quos vna mater Catholica ecclesia toto orbe diffusos produxit, quorum diligentia hæreses extinctæ,& oues infirmæ confortatæ: ægrotæ corroboratæ: contribulatæ colligatæ: & pereuntes inquisitæ: & errantes ad Catholicæ Ecclesiæ vnitatem reuocatæ fuerūt. Sic ab hæresi Arriana, Nestoriana, Macedoniana, Eutychiana deceptas, & iam in diuersis mundi partibus errantes reuocârunt patres & pastores catholici in quatuor synodis; Nicæna, Constātinopolitana, Ephesina,& Chalcedonēsi Sic oues à Donatistis in Aphrica,& in Hispania,Gallia,Germania,alijsq; nationibus ab alijs hæreticis deceptæ,à patribus Aphricanorum, Hispanicorum, Gallicorum, Germanicorum conciliorum,ab hęreticorum erroribus liberatæ, & errantes ad gregem Domini reuocatæ fuerunt. Quin potius Deus sarmenta quæ præcisa fuerunt

Nūquam desunt in Ecclesia aliqui boni pastores.

fuerunt, & ramos fractos viti, quæ est Ecclesia catholica, denuò inserere dignatus est. Potés enim est Deus, vt inquit Apostolus, iterum inserere illos. Pascunt homines pastores, pascit & Deus pastor: Pasce oues meas, inquit Christus ad Apostolũ suum Petrum. Rursus hæc dicit dominus Deus per Prophetam, de seipso pastore: Ecce ego super pastores, & requiram oues meas, & visitabo eas sicut visitat pastor gregem suum, in pascuis vberrimus pascam eas &c. Et Christus in Euangelio: Ego sum pastor bonus, & cognosco oues meas, & cognoscunt me meæ &c. Homines pastores pascunt oues, quia verbum Dei & sacramenta, aliaq; quę ad salutem necessaria sunt, ouibus dispēsant. Deus pastor oues pascit, quia verba sua & sacramēta pastoribus, ouibus dispēsanda committit. Deum pastorem, sequuntur oues, quæ, quod pastores homines ex diuinis oraculis annunciant, faciunt. Homines pastores tam bonos quàm malos sequuntur oues, quæ quod faciunt pastores ipsæ quoq; faciunt. Deum igitur verum pastorem sequentur oues, non homines pastores, nisi eadem, qui iubente Deo dicunt, faciant. Quæ dicunt, inquit Christus, facite, quę faciunt, facere nolite. Et hæc malis pastoribus duorum priorum generum communia sunt: illud verè alteri generi pastorũ malorum, qui non solùm turpiter viuunt, sed etiam superbia, ambitione, & auaritia corrupti, & eorum quæ ad officium pastorale pertinent imperiti, regimini ecclesiarum præficiuntur, proprium est, quod de his B. Gregorius in pastorali suo scribit, Sunt, inquit, nonnulli, qui per speciem regiminis gloriam affectant & honores, videri doctores appetunt, transcēdere ceteros concupiscunt, atque attestante veritate, primas salutationes in foro, primos recubitus in cœnis, primas in con-

Rom. 10. *Ezech 34.* *Ioan. 10.*

in conuentionibus quærunt cathedras: qui susceptum curæ pastoralis officium ministrare tanto magis nequeunt, quanto ad huius humilitatis magisterium ex sola elatione peruenerunt: contra quos Dominus per Prophetam quæritur, dicens, Ipsi regnauerũt, sed non ex me: principes extiterunt, & ego ignoraui. Ex se autem, non ex arbitrio summi rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam diuinitus vocati, sed sua cupidine accensi culmen regiminis rapiunt potius quàm assequuntur: quos tamen internus iudex & prouehit & non agnoscit: quia quos permittendo tolerat, profectò per iudicium rationis ignorat. Vnde ad se quibusdam, & post miracula, venientibus, dicit, Recedite à me operarij iniquitatis, nescio qui estis vos. Horum pastorum hodie, proh dolor, magnus est in ecclesia numerus, qui scilicet prece, pretio, & principium commendatione magis quàm vitæ aut doctrinæ & scientiæ eorum, quæ ad pastorale officium pertinent, contemplatione ad episcopale culmen prouehentur: de quibus Propheta dicit, Ipsi pastores ignorauerunt intelligẽtiam. Quos & Dominus detestatur. dicens, Et tenentes legem nescierunt me. Nesciri igitur se ab eis veritas quæritur, & nescire se principatum nescientium se protestatur: quia qui ea quę sunt Domini, nesciunt, à Domino nesciuntur, Apostolo attestante, qui ait, Si quis autem ignorat, ignorabitur. Atque hoc sanè genus malorum pastorum à malis pastoribus primi generis hoc differunt, quòd pastoralis curæ periti, etiam si vitæ exemplo oues offendant, tamen quia periti sunt, verbo pascere possunt: propter quod & dictum est, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: Hi autem etiam bene viuentes, tamen eorum quæ ad curam pastoralem pertinent, imperiti,

Esa. 56.

imperiti, vt maximè vellent, tamen propter imperitiam oues pascere non possunt, ac tanto ouium etiam ipsorum regimini subiectarum periculosior conditio est, quia cæcæ ipsæ cæcum etiam ducem habent. Si autem cæcus cæco ducatum præbet, inquit Christus: ambo iu foueam cadunt.

Math. 15.

Tertium genus malorum pastorum.

Tertium genus malorum pastorum est diabolus, & ipsius organa hæretici, nam & ipsi pascēdi officium sibi arrogant, verbum se Dei & sacramenta ouibus dispensare gloriantes. Sed quorum neque dicta neque facta sequenda sunt (Non solum enim mali, sed etiam falsi pastores sunt) hoc à pastoribus malis superiorum duorum generum differentes, quòd mali pastores qui per negligentiam & imperitiam non bene pascunt oues, tamen quia in catholica ecclesia sunt, etsi mali, tamen ecclesiæ pastores sunt. Huius autem tertij generis pastores, quoniam suo ipsorum iudicio condemnati, ab ecclesia abscissi sunt, pastores in ecclesia esse non possunt. Ac tales quidem sunt, de quibus Dominus in Euangelio: Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, fur est & latro. In propheta Hieremia Dominus ait: Clamauit perdix, congregauit, quæ non peperit, faciens diuitias suas non cum iudicio.

Perdix diabolus est, & organa ipsius hæretici. Nam hi congregant, quæ non pepereunt, facientes diuitias suas non cum iudicio. Non enim illi creatores sunt, sed deceptores: creare enim non possunt. Qui spiritum creatoris, qui est in ecclesia, non habent, ipsi extra ecclesiam positi, & suo ipsorum iudicio cōdemnati, decipere possunt, nam hoc proprium diaboli est, qui iam inde à creato mundo conatus fuit decipere: quem ex eo nati imitantes hæretici, quid aliud quàm decipiunt,

decipiunt,& diuitias sine iudicio pariunt, id est, oues quas nō pepererunt in suam potestatem rapiunt: non distinguētes quis isto, aut alio modo erret; Omnes errare volunt, quibuscunq; tandē modis errent. Etenim hæreticorum sectæ quantumlibet diuersæ, & singulæ, etiā inter se diuisę, omnes tamē cum duce suo diabolo in hoc conueniunt, vt oues Domini errare, & à caulis suis in fauces luporum, id est, suas abduci velint. Non dicit diabolus: Donatistę sunt, non Arriani: Lutherani sunt, nō Zuingliani: Adiaphoristę sunt, non Illiricani: Illiricani sunt, non Caluinistę: siue in Oriēte sint, siue in Aphrica, siue in Heluetijs, siue in Saxonia. Omnes enim ad eum pertinēt, congregantē & diuitias ouium quærentem sine iudicio. Idola (inquit) adoret, meus est, quācunq; tandem hæresin & sectam amplectatur: In Arrianorum hæresi maneat, meus est: Lutherum & omnes ex eo descendentes sectas sequatur, meus est: deserta vnitate in quamcunq; hæresim pergat, meus est. Congregat ergo sine iudicio faciens diuitias suas ex deceptoribus hæreticis & deceptis ouibus. Sic & mancipia diaboli hæretici, Lutherus, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, Schuenckfeldius, Osiander, Maior, Illiricus, alijq́; inter se diuisi maximeq́; discrepantes hæretici, non dicūt, Hic aut ille à mea doctrina dissidet: sed quoniam à catholica vnitate recesserunt, & ad expugnandam catholicam nobis in hac caussa communiter seruiunt, nostri sunt: & ad similem modum, cum duce suo diabolo, sub quo militant, congregant quæ non pepererunt, facientes diuitias suas non cum iudicio. Sed quid in propheta sequitur? In dimidio (inquit) dierum relinquent eum, & in nouissimis suis erit insipiens. Quibus verbis prophetę significatur, hæreses quantumlibet fortes appareant,

In quo omnes hæretici conueniant.

reant,

reant, tandem ex incipientia eorum deficere, & oues deceptas magistros suos hæreticos, tunc cùm minimè sperant derelinquere, quia sine iudicio eas acquisiuerunt: atque ita fit, vt hæretici, qui primum omnium sapientissimi sibi videntur, in nouissimis suis fiant insipientes, sicut & pater eorum diabolus ab initio sapiēs sibi videbatur, quando in paradiso Euam decipiebat. Nam sub serpentis forma sapientior erat omnibus bestijs, astutus videlicet, & acutus ad decipiendum, verùm in nouissimis suis, detectis eius fraudibus factus est insipiens. Idem & hæreticis diaboli organis & mancipijs accidit. Siquidem qui ab initio omnium sibi sapientissimi visi in nouissimis facti sunt incipientes. Arrius ab initio sapiens videbatur, at fraudibus eius detectis à patribus Nicæni concilij, factus & declaratus est insipiens. Sic Nestorius, Macedonius, Eutyches ab initio visi sunt sapientes, in nouissimis autem insipientia eorum à patribus Constantinopolitani, Ephesini & Chalcedon. conciliorum, & aliorum hæreticorum in alijs concilijs fraus & stultitia patefacta est. Et hæreticorum nostri etiam temporis vanitates & mendacia, nuper per illos ipsos & manifestata fuerunt, & posthac Deo disponente toti orbi clarius manifestabuntur. Nam vt perdix contentiosum animal, vt aucupes dicunt, contendendo capitur, ita & diabolus, & filij eius hæretici in multas sectas se diuidendo & contendendo capti, & tandem insipientes facti nolunt contendere. Propter quod & oues, quas sine iudicio congregârunt, eos semper propter insipientiam suam derelinquerunt: quæsitas videlicet, reuocatas & reductas per veros, non falsos: bonos, non malos pastores (perq; ipsum adeò principem pastorum) qui quod perierat, requisierunt, quod abiectum

erat,

erat, reduxerunt, & quod cõfractum fuerat, alligârunt, & quod infirmum erat, consolidârunt, & quod pingue & forte, custodierunt. Quod & oues nostris temporibus ab hæreticis deceptæ facient, contendentibus inter se eorum magistris, & in nouissimis suam insipientiam prodentibus iam & deinceps magis prodituris. Nam & ipsę à bonis pastoribus in caulas dominicas reuocatæ, falsos istos pastores, qui eas hactenus congregârunt, sed non pepererant, facientes diuitias suas non cum iudicio, derelinquent. Hactenus inter pastores & oues, & rursus pastorum & ouium inter se differentiam, vtcunque ex diuinis scripturis, sanctis patribus, & sacrosanctis concilijs demonstrauimus: in multis etiã tum verba tum sententias eorum, vt de his ipsis vnicuiq; iudicandi liberum sit arbitrium, integrè referentes. Ex quibus omnibus iam (vt opinor) clare intelligimus, id quod ab initio dicebamus, multò subditorũ & ouium quàm præpositorum & pastorum securiorem esse conditionem. Nam oues negligentia pastorum pereuntes, pro se tantum rationem faciunt, & quam meruerunt pœnam dependunt. Pastores verò non solum pro se, sed etiam pro ouibus rationem ante tribunal Christi reddere coguntur; vt si falsi vel negligentes, vel imperiti fuerint, nec oues dominicas pauerint, vna cum deceptis ouibus damnentur: sin ipsis malè viuentibus, voluntatẽ tamen Domini ouibus annunciantibus, vocem eorum oues audierint, oues quidem ipsæ saluentur, pastores verò damnẽtur: pastoribus verò, quæ sunt officij sui, ouibus præstantibus, sed ouibus ea ipsa respuentibus, oues moriantur, anima verò pastorum liberetur.

Ouiũ conditio securior conditione pastorum.

Omnes igitur ecclesiæ præpositi & pastores in hoc vnum attenti esse debent, vt sic oues sibi subditas pa-

Notent hoc pastores.

scant,

ſcant, vt de his rationem iuſtam Deo de diſpēſatione ſua in iudicio ipſius poſſint reddere:& ſemper in oculis & memoria habeant quod Dominus per Prophetam ſub nomine paſtorum Iſraël omnibus paſtoribus dicit. Fili hominis, ſpeculatorē dedi te domui Iſraël, & audies ex ore meo ſermonem & præmonſtrabis eis ex me. In eo cum dixero peccatori, morte morieris,ſi non fueris locutus, vt impius caueat à via ſua, ille facinoroſus in ſuo facinore morietur,ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Tu autem ſi prænuntiaueris facinoroſo viam eam, vt auertatur ab ea,& non fuerit auerſus à via ſua, ille in facinore ſuo morietur, & tu animam tuam liberabis.

Ezech. 3.

Hæc nos de paſtoribus bonis & malis fuſius aliquanto ex diuinis ſcripturis, & earum veris interpretibus ſanctis patribus & ſanctorum conciliorum ſanctionibus ac decretis commemorare voluimus, vt & nos, qui per dignationem Dei non ſecundum meritum noſtrum inter eos numeramur, quibus dictum eſt, Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo: & idcirco in eo etiam loco cōſtituti,vnde periculoſa Deo reddēda eſt ratio, noſmetipſos officij noſtri paſtoralis commonefaciamus, & terrente Deo terreamus, vt hoc ipſum ita adminiſtremus, vt Deo de diſpenſatione noſtra iuſtam & bonam,quod vtiq; bonorum paſtorum eſt, reddere rationem poſſimus. Scimus enim & à bonis & à malis rationem exacturum Dominum: & bonos quidem bonam,malos autem malam eſſe reddituros.De morte ouis malignæ malus paſtor malam, bonus bonam reddet rationem.

Act. 20.

Porrò ad adminiſtrandum officium noſtrum paſtorale

Tria ne-

rale tria nobis necessaria esse videmus: scientiam curæ pastoralis, sacerdotes & ministros bonos, prudentes, & eadem scientia præditos, quos in partem solicitudinis & curarum nostrarum vocare possimus, & formam institutionis curæ pastoralis. Scientiam à nobis exigit Dominus per Prophetam, dicens, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt de ore eius, quia Angelus Domini exercituum est: hæc in cognitione veritatis consistit, quæ ex veteri & nouo Testamento, & ex sacris canonibus perdiscenda est: quod & ornamenta pontificis in veteri testamento significârunt, inter quæ rationale erat, quod Pontifex ferebat in pectore, in quo scriptum erat, manifestatio & veritas. Hanc vt nobis spiritus sanctus, vnus & verus doctor veritatis infundat, nunquam orare cessamus. Sed nec vlli labori parcimus, quin & Apostoli præcepto Timotheo tradito parentes, lectioni semper & exhortationi attendamus & in his permaneamus, eius nunquam non memores, quod propheta dicit, Tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.

cessaria ad bene administrandam curã pastoralem.

Malach. 2.

Scientia sacerdoti necessaria.

Exod. 25.

1. Tim. 4.

Osea. 4.

Prudentes sacerdotes & ministros ac diuinarum scripturarum sanctorúmque canonum peritos, Scholæ catholicæ, in quibus scientiæ pietatis docentur, producunt. Sed quoniam hoc tempore paucæ admodum Scholæ in superiori Germania sunt, in quibus ea, quæ ad animarum curam pertinent, doceantur aut discantur, territa videlicet ab hoc genere studiorum iuuentute, vt pauci iam sint, qui sacras literas discere, pauci etiam, qui ob penuriam discipulorum, etiã si pij & docti sint, eas docere velint, Scholam in oppido nostro Dilingæ instituimus, in qua aliquot iam annis artes, quibus ad studia pietatis perue-

 nitur

nitur, prælegguntur: ex qua quidem Schola, in qua & professores catholicos & studiosos multos nostris sumptibus fouemus, id quod maximè volumus, consequimur: nempe vt bona spes sit, ex nostra illa schola futuris temporibus multos prodituros, sicut & hactenus non pauci prodierunt, quos in partem curarum nostrarum vocatos parochijs nostræ Ecclesiæ præficere, & ad alia Ecclesiastica ministeria deputare possimus.

Cura & regimen animarum, quæ est ars artium, vt inquit Gregorius, quãtum ad officium nostrum Episcopale attinet, in his quæ sunt ordinis Episcopalis, ordinationibus videlicet presbyterorum, diaconorum, Subdiaconorum, aliorumq; inferiorum ordinum collatione, in benedictionibus Abbatum, velationibus virginum, confectione Chrismatis, Baptizatorum confirmatione, prædicatione verbi Dei, & administratione sacramentorum (quæ duo presbyteris cum Episcopis sunt communia) in exercenda item Ecclesiastica Iurisdictione in personas, res, & caussas ad Iurisdictionem Episcopalem pertinentes: quæ omnia qua ratione modoq; dispensari debeant, partim ex scripturis sanctorum patrum, partim ex his, quæ ad nostra tempestate à doctissimis quibusdam, & ijsdem catholicis viris de hac re prodita sunt, discẽda esse putamus: ac inter ea quę de cura animarum tradiderunt sancti patres, diuina prorsus sunt, quæ passim apud D. Hieronimum, Augustinum, aliosq; Ecclesiasticos doctores, scripta reperiuntur: sed inter alia insigniora, quæ de hac re beatus Gregorius in pastorali suo, & Chrysostomus in libro de sacerdotio scribunt. Sed & recẽtiorum in hoc genere multa extant egregia scripta sub varijs titulis edita, maximè verò

in cate

in catechiſmis, in quibus omnia ferè, quæ ad curam animarum pertinent, explicantur, & diuinarum ſcripturarum, ſanctorum patrum, & ſacrorum conciliorum auctoritate ac teſtimonio cõfirmantur: inter quæ & vnum extat, quod à R. P. D. Petro à Soto Dominicani ordinis Theologo doctiſs. tempore quo ſcholæ noſtrę primarius præfuit moderator, ore pronunciatum, & à diſcipulis quibuſdam ipſius in certas lectiones digeſtum, exceptum eſt: in quo vir ille & verbo & opere ad docendum ea, quæ ſunt pietatis potẽs, multa ad doctrinam ſanam, & catholicam, multa ad officium paſtorum eccleſię, & reformandam eorum totiusq́; cleri vitam & mores pertinentia, tanto pietatis ſtudio & tanto dicendi ordine compoſuit, vt dignus nobis videatur hic liber, qui ad promouenda pietatis ſtudia in publicum edatur, omnibusq́; animarum curam vel iam adminiſtrantibus, vel in futurum adminiſtraturis communicetur.

Damus igitur vobis doctiſſimi ſimul & pientiſſimi, & nunquã ſatis laudati huius viri, de inſtitutione ſacerdotum librum, omnibus qui curam animarum ſuſcipiunt non ſolùm vtilem, ſed etiam neceſſarium, & in hoc ab auctore ipſo diſcipulis ſuis, nobis idipſum ab eo petentibus, prælectum, vt deinceps in hac noſtra ſchola velut enchiridiõ quoddam eſſet, ex quo ad pietatem erudienda iuuentus non ſolum quę chriſtiano homini ad bonæ beatæq́; vitæ inſtitutionem, ſed etiam ad ſcientiam curæ paſtoralis acquirendam neceſſaria ſunt, diſcere poſſet. Nos igitur in hac Schola noſtra educare volentes, quos ad regendas parochias mittere, & ad alia miniſteria eccleſiaſtica deputare poſſimus, intentioni auctoris omnino ſatisfacere & quòd de legendo iſto libro in Schola noſtra inſtituit,

vt in posterum ita seruetur, decreuimus. Ideoq; & professoribus Scholæ nostræ iniungemus, vt hunc librum discipulis suis, maximè quos ad pietatem sumptibus nostris institui volumus, perpetuo quodam ordine à principio vsque ad finem legant, & finitum rursus legere incipiant, atque huiusmodi lectionem ad eundem modum singulis annis continuent: vt sic discipuli in his quæ ad scientiam pietatis, & in primis curæ pastoralis ac institutionis sacerdotalis pertinēt, sufficienter eruditi, sacris initiandi in examine ordinandorum ad sacros ordines admitti possint. Ita enim à nobis certò constitutum est & examinatoribus nostris mandatum, vt non alios ad sacros ordines suscipiendos admittant, quàm quos prædicto modo instructos esse deprehenderint.

Non tamen prohibemus, quin ex sanctorum patrum aliorúmque de hac re catholicis scriptis ordinarium hoc suum studium adiuuare possint. Neque enim nos latet, non omnibus eadem conuenire, & sæpe quod quis ex lectione vnius alicuius libri capere non potest, facilius hoc ex alterius libri lectione consequi.

Vos autem omnes in Domino hortamur, vt hunc aliosq; catholicos de hac re scriptos libros semper in manibus vestris habeatis: & ex ijs non solùm catholicam de officio sacerdotum doctrinam discatis, sed etiam præceptis salutaribus sanctorum patrum, quæ in hoc etiam libro traduntur, admoniti, continentiam, sobrietatem, aliasq; ecclesiasticis viris conuenientes virtutes sequamini, & vitia eis contraria, incontinentiã, scortationem, maximè verò indecentem cum mulieribus cohabitationem & concubinatum, ebrietatem, aliaque his similia vitia deuitetis:

vt qui

vt qui à nobis in partem ſolicitudinis noſtræ paſtoralis vocati eſtis, non vos ipſos, ſed oues tam noſtras quam veſtras paſcatis, nec malæ vitæ exemplo corrumpatis: ſed in hoc omni ſtudio incumbatis, vt à parochijs eccleſiæ noſtræ præfecti, oues noſtras vobis commiſſas firmas cuſtodire, infirmas cõfortare, ægrotas corroborare, confractas colligare, errantes ab hæreticorum erroribus reuocare, & pereuntes inquirere poſsitis. Quæ ſi diligenter, vt bonos paſtores decet, præſtiteritis, & ad hunc modum oues noſtras paueritis, proculdubio coronam illam quæ bonis paſtoribus à principe paſtorum repromiſſa eſt, cum magna gloria percipietis. Datum Dilingæ in Caſtro reſidentiæ noſtræ Epiſcopalis. 15. Die Martij.

1558.

INDEX LECTIONVM QVÆ IN HOC TRACTATV CONTINENTVR.

¶ Prima pars de institutione Sacerdotum.

¶ DE BAPTISMO.

De

¶DE CONFIRMATIONE.

Lect.I. ¶DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

¶DE SACRAMENTO POENITENTIÆ.

¶ De Confessione.

De

¶DE SACRAMENTO EXTREMÆ VNCTIONIS.

¶DE SACRAMENTO ORDINIS.

¶DE MATRIMONIO.

¶SECVN

¶SECVNDA PARS

¶ De peccatorum diſcrimine, & ratione medendi vulneribus animæ, quatenus parochis neceſſaria ſunt.

¶LECTIO PRIMA.

¶DE VITA SACERDOTVM.

¶FINIS.

LECTIONES DE INSTITVTIONE INFERIORVM SACERDOTVM.

¶LECTIO PRIMA.

De præparatione ad hanc doctrinam tradendam, & suscipiendam.

TRADITVRI necessariam doctrinam inferioribus Sacerdotibus tria putamus meritò esse præmittenda, & mihi & vobis, auditores charissimi, in primis necessaria, & attentissimè cogitanda, vt hęc quę aggredimur cum fructu, Deo agentę, peragamus.

Primum igitur illud aduertamus, quòd cùm in omnibus actionibus, negotijs, & operibus, etiã mechanicarum artium, valde necessaria sit scientia cognitioq; rerũ circa quas versantur, sine qua nihil rectè perfici & ad finem perduci valet, hoc maximè sacerdotibus necessarium esse ostẽditur, vt videlicet rerum quas administrãt, & cõditionis atq; pręparationis eas tradentiũ atq; suscipientiũ cognitionẽ habeant: ostẽditur, inquam, ex excellentia atq; dignitate earũ rerum quas administrant, quæ tãtò reliquas omnes res humanas excedũt, quantò Spiritus sancti charismata & Christi sanguis preciosiora sunt & delicatiora omni auro, argento, & lapidibus preciosis. Primũ enim quod in manibus sacerdotũ versatur sacramẽta Christi sunt, preciosissima scilicet vasa sanguinis sui, & spiritus sancti gratiæ: & quod illis omnibus agitur, salus animarũ est, pro quibus ipse Christus sanguinẽ suum & vitam dedit. Tanto igitur maius & diligẽtius studiũ ad cognoscenda quæ ad hoc pertinẽt est adhibẽdũ, quanto præstãt hęc his, quæ ab omnibus alijs hominibus tractantur. Nihil itaq; perniciosius *Matth. 6.*

Ecclesiæ, quàm ignorãtia in ministris eius, vt meritò dici possit, Si lumẽ quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erũt? Hoc est, si ministri Christi, qui, qua parte eius ministerio funguntur, lux sunt populi, ignorẽt Dei legẽ, eius dona, & gratiã, rudes homines, quos illi illuminandos, suscipiunt, quales erũt ad Deũ diuinaq; cognoscenda? Nonne tota Ecclesia & vniuersus populus in tenebris erũt? Cõsiderãdũ itaq; hoc loco, quod dominus per Malachiã loquitur: Labia sacerdotis custodiẽt scientiã, & legẽ requirent ex ore eius, quia angelus domini exercituũ est nũtius, videlicet Dei ad homines, à quo eius voluntatẽ cognoscere habeãt. Et quia in hũc locũ incidimus, libet parum in hoc principio quę ibi Deus sacerdotibus loquitur ante oculos nostros ꝓponere, si fortè vel nõnihil excitemur è tanto somno & obliuione muneris nostri loci, & gradus, deniq; & Dei ipsius, cuius ministri sumus, & incipiamus cogitare quàm nobis necessaria sit Dei illa scientia, de qua & propheta & Christus inquiũt: Sciẽtiã dei volo plus quàm sacrificiũ. Igitur repetamus à principio quod dominus per Malachiã hoc loco sacerdotibus loquitur, à terribili proculdubio maledictione & cõminatione incipiẽs: Maledictus, inquit, dolosus, qui habẽs in grege suo masculũ, & votũ faciens immolat debile domino, quia rex magnus ego sum, dicit dominus exercituũ. Et nomen meum horribile in gentibus. Sed quorsum hæc, aut quibus dicantur iam audiamus. Et nunc ad vos mandatum hoc ô sacerdotes, ad vos, inquit, hæc maledictio: vobis magnitudo regni mei, & honor debitus nomini meo proponitur: vobis, inquam, quorum est & pro vobis, & pro populo sacrificia offerre, quorum est Deum placare, qui circa eius aras versamini. Cauete igitur ne debile aliquid, ne infirmum & indignum domino offeratis. Quæ admonitio eo pertinet, vt nouerimus nos studia nostra, vitam & operam Deo deuouisse, si non mendaciter, & falsò ministrorũ eius nomen assumpsimus. Deo debemus nosipsos, & nostra omnia. Illi cuncta obtulimus cum eius ministerijs mancipati sumus, multo verius, quàm qui regum & summorum principum obsequijs intendunt. Rex inquit, magnus ego sum, & horribile nomen meum in gẽtibus, Quod propterea ad vos sacerdotes dicitur, quod hoc primũ in vita & cũctis actionibus vestris ostẽdi debet, & manifestũ fieri omnibus. Non igitur cogitandũ est nobis, quòd ad quietem carnis, & otiũ atq; ignauiam comparandam sacerdotij gradum suscepimus: sed ad vigilantissimum astandum

Matth. 9.

Malac. 2.

Osee. 6.

Matth. 9.

aſtandum, & indefeſſè miniſtrandũ coram magno hoc rege, cuius vultui aſſiſtere opus eſt,& maieſtatẽ revereri. Quia itaque voto vouimus domino noſtra omnia,& maſculum habemus in grege,hoc eſt,robur animi & conſtantiã,vireſq; intendẽdi & ſtudẽdi rebus ſerijs (nec enim natura hoc nobis quod ceteris hominibus datũ eſt denegauit) maledicti erimus ſi debile domino immolemus:hoc eſt,ſi torpore & negligẽtia reſoluti minus attẽdamus,minus ſciamus & nouerimus quæ contrectamus manibus,atq; ideo negligẽter & cum ſocordia coram Deo miniſtremus. Ad vos itaq; merito inquit,mãdatum hoc ô ſacerdotes,ſi vili homines vlli negotio diligẽter inuigilãt,& ſi quæ ad vllius hominis obſequia pertinẽt diligẽter inquirunt,& ſtudio agnoſcẽdæ voluntatis ſuorũ principum inſtant,ad vos hoc maximè ô ſacerdotes pertinet, ne debiliora ſcilicet immoletis domino ſummo quidẽ, & æterno, & cęleſti,quàm immolant terrenis dominis ſerui ſui.Quare iam exhortatur dominus, & ſub cõminatione ad pœnitentiã vocans inquit ſacerdotibus : Si nolueritis audire me , & ſi nolueritis ponere ſuper cor,vt detis gloriã nomini meo,ait domin⁹ exercituũ,mittam in vos egeſtatem , & maledicã benedictionibus veſtris,quoniã non poſuiſtis ſuper cor. Quibus verbis adhuc acrius noſtra ſtimulatur negligẽtia,& excitatur ſtudiũ diſcendi & intelligendi. Comminatur enim dominus egeſtatẽ atq; penuriam non tam temporalium bonorũ, quàm reuera ſpiritualium diuitiarum & bonorũ illorũ,quibus verè coram Deo diuites efficimur,operum ſcilicet veræ pietatis & virtutis.Cõminatur deniq; quòd maledicet benedictionibus noſtris, hoc eſt,quòd omnis benedictio, omnis imprecatio bona , quę ſuper nos cùm initiaremur inclamata eſt ab ipſa ſpõſa Chriſti Eccleſia,conuertetur ſocordia noſtra in maledictionẽ, & pro plenitudine ſpiritus,quã impoſitio illa manus ſignificat,pleni tudinẽ peccati,& ſpiritualis ignominiæ habituri ſumus,denique & quòd benedictiones,quas nõ alijs imprecamur, in maledictionẽ cõuertentur, nobis ſaltẽ, qui indignè Dei nomine benedicimus alijs,etſi nõ illis, quibus potẽs eſt dominus etiã per malos miniſtros ſua dona conferre:ſed & illis etiam nonnunquam nos in maledictionem vertũtur,cum abſque ſcientia,& diſcretione nos eis benedicimus. Atq, omnium horum malorum cauſſa hæc vnica dicitur. Quia non poſuiſtis ſuper cor.hoc eſt,vt Hieronymus inquit , quia noluiſtis intelligere quę dicũtur,quia ignoraſtis Deum,& eius voluntatem. Quare

& acrius adhuc cõminatur, Ecce ego proijciã vobis brachiũ, & dispergam super vultũ vestrum stercus solẽnitatũ vestrarum,& assumet vos secũ. Quid rogo potest horribilius cogitari? Quoniam enim sacerdotibus veteris legis ex hostijs sanctiora quęque deputata erãt, armus videlicet dexter animaliũ, & quędam alia, honor atq; virtus sacerdotalis his significatur verbis, Proijcit enim dominus in faciẽ cum ignominia quadam ea ipsa quæ in honorẽ erãt sacerdotibus collata, vt sacrũ vnguẽtũ vertatur illis in contumeliã, vt regalis corona in opprobriũ. Quòd cùm iam ante oculos cõspiciamus subsannantibus hęreticis atq; irridẽtibus sacerdotij Ecclesiastici dignitatẽ, cur in aliã caussam hoc referimus, & non in socordiam nostrã? ob quã ita punimur, vt etiã propter nos nomen ipsum Dei blasphemetur, nõ quidem inter gẽtes, sed inter baptizatos ipsos. Ad quam pœnã si nõ expergiscimur, id restat, vt in æternũ hoc sustineamus opprobriũ: Dispergã super vultũ vestrum stercus solẽnitatũ vestrarum,& assumet vos secũ. Quò rogo assumet? nisi in locũ ipsum immũditiæ & stercorum? Super vultũ, inquit, vestrũ dispergam stercus, immũditiam cogitationũ, turpitudinẽ operũ & verborũ, quibus delectabimini in solennitatibus, inquit, non meis, sed vestris. Dum enim inter meas etiam solẽnitates nõ puduit vos carnales vestras festiuitates miscere, & meis omnibus pessimè in vestram vtilitatem abuti, mea horribilia sacrilegio fecistis vestra: vestra, inquam, stercora & immũdicias: Meritò igitur assumẽt vos secum. Et scietis, inquit, quia misi ad vos mandatũ istud, vt esset pactũ meũ cum Leui, dicit Dominus exercituum. Tũc, inquit, quãdo dispersero super vultũ vestrum stercus solennitatũ vestrarũ, agnoscetis quod pactũ, quàm firmum & stabile fœdus & testamentũ constitui ego sacerdotibus, quàm inuiolabile, quãto custodiendum timore & reuerẽtia, quãta sanctitate tenendũ: tũc, inquit, intelligetis, cùm cœperit vos tenere pudor & confusio immunditię vestræ. Quod si in æternũ pati nolumus, patiamur iam voluntariè à nobis ipsis per pœnitentiam, vt agnito quàm lõgè simus à dignitate nostra, quàm inuolui stercori festiuitatum nostrarũ, resipiscamus, & iam tandẽ audiamus apertius sacerdotij leges à Deo. Sequitur enim, Pactũ meum fuit cum eo, scilicet Leui, in quo omnes sacerdotes designãtur, pactum, inquã, meum vitę & pacis: dedi ei timorem meũ, & timuit me, & à facie nominis mei pauebat. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas nõ est inuenta in labijs eius: in

pace

pace & æquitate ambulauit mecũ,& multos auertit ab iniqui
tate. Hæc sunt ornamenta sacerdotalia,hæ leges & opera,hic
honor,hoc pactũ vitæ & pacis: Quorum remiseritis peccata:
Quidquid solueritis super terram.promissio scilicet ad recon
ciliandos homines Deo, ad viuificãdas animas.Sed hoc timo
re Dei est retinendum,timore,inquam, quẽ non à nobis , sed
ab eius spiritu habere possumus:Dedi,inquit, ei timorẽ meũ.
exercendũ verò cum scientia & doctrina scripturæ:vt scilicet
& in corde nostro fulgeat spiritualis lux sacrorũ verborũ , &
in ore adfluat diuina illa & spiritualis eloquẽtia sermonis Dei,
qui sanat omnia.Sic enim demum exurgunt mortui,& recõci
liãtur inimici Deo:sic & sacerdotes dignè viuũt Deo,à peccà-
tis auertũt homines.Lex,inquit, veritatis fuit in ore eius hanc
loquebatur:& vnde,nisi ex abundantia cordis? Propterea ini-
quitas non fuit in labijs eius.Vnde demum fit,vt & his conso-
nent opera:In pace & æquitate ambulauit mecũ.& inde orian
tur fructus:Multos,inquit,auertit ab iniquitate.Et iam tandẽ,
quod à principio diximus, sequitur:Labia enim sacerdotis cu
stodiẽt scientiã, & legem requirent ex ore eius,quia angelus
Domini exercituũ est.In quibus nunc multò melius aduerte-
re possumus, quàm hæc diuinæ legis scientia necessaria sit sa-
cerdotibus,quantoq; Dei timore & studio quærenda,quando
non nisi post tanta verborum põdera , post tantã grauitatem
sententiarũ ad hoc ventũ est , vt diceretur. Labia sacerdotum
custodient scientiã,& legem requirent ex ore eius, populi sci
licet & subditi, qui certè non minori iure , ab eis salutarẽ do-
ctrinam exigere possunt , quàm sacerdotes ab ijs stipẽdia illa,
& temporalia sustentationis iura.Vbi tãdem & quod sequitur
audiamus,timẽtes ne meritò nobis conueniat: Vos autem re-
cessistis de via,& scandalisastis plurimos in lege. Irritum feci
stis pactum Leui , dicit Dominus exercituum. Quid enim de
via recedere aliud est,quàm studiũ omittere necessariæ scien
tiæ,qua deducendi sumus? Et quid in lege plurimos scandali-
zare,siue infirmos,vt septuaginta dixerunt, efficere,quàm ig-
norãtia nostra & obliuione legem Dei in ore tenendi, ad mi-
nus eam amandam, minus cogitãdam nostro hoc exẽplo po-
pulos trahere? Quid denique pactum & testamentũ Leui irri-
tum facere,quàm ignorantia nostra diuina illa sacramẽta te-
stamenti,& fœderis Dei ad nos certissima sigilla indignè tra-
ctare,& indignis tradere? Propter quod (inquit) & ego dedi
vos cõtẽptibiles & humiles omnibus populis , sicut nõ serua-

stis vias meas, & accepistis faciem in lege, hoc est, secundum faciē, & non rectum iudiciū iudicastis, personas potius quàm caussas respicientes: aut superficiem potius quàm veritatem. Quod magis ad scientiā, de qua agimus, pertinet, & consonat verbo Christi reprehēdētis in pharisęis hanc, vt ita dicamus, superficialem legis doctrinam: Nolite, inquit, iudicare secūdū faciem, sed rectū iudicium iudicate. Expēdamus igitur seriò hæc omnia apud nos, moueat animum nostrū tāta Dei auctoritas, vt scientiam sacerdotibus dignam non omittamus. Nam & hāc ipsam Oseæ illud verbum, cuius superius meminimus: Sciētiam Dei volo plus quàm holocaustum, non minus coniūctā sacerdotij gradui, quàm sit ipsa sacrificij oblatio ostendit: vt tolerabilius sit sacerdoti non sacrificare, quàm nō intentum esse diuinæ legis studijs. Vnde & rursum per eūdem prophetam clamat Deus: Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi: & oblita es legis Dei tui, obliuiscar filiorum tuorū & ego. Hæc itaque Dominus Synagogæ propter sacerdotes, & sacerdotibus dicit: multò magis hoc dicturus Ecclesię, cuius primi meritò filij sacerdotes sunt, de quibus ibi dicitur: obliuiscar filiorū tuorū & ego. Sic enim mox sequitur: Secundum multitudinem eorū sic peccauerūt mihi. Gloriā eorum in ignominiam cōmutabo: peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem subleuabunt animas eorū. Quādiu enim non arguunt & increpant vitia, sua quodāmodo ea efficiunt, & sibi incorporāt, & erigere quodammodo ad peccata dicūtur quos non corrigūt: Vnde tandem dicitur: Et erit sicut populus, sic sacerdos. Quod certè summum malum est, cùm eo venitur, vt nihilo doctior, nihilo sanctior sacerdos sit, quàm populus. Assurgamus igitur ad legis Dei studia, ad salutarē quærēdam sciētiam, eamque in primis à vero Dei timore, ab illustratione eius, à lectione sacra petamus: quod primum omnium admonendum putauimus. Adiungamus iam secundum huic etiam principio necessarium.

Ioan. 7. *Oseæ. 4.*

Sacerdotes nō possunt solo priuato studio quæ necessaria sunt discere.

Hæc sacerdotibus necessaria scientia non potest plenè & cōuenienter haberi sola priuata apud se lectione, sed necessaria est diligēs auscultatio doctorū, studiū, atque meditatio, humilis interrogatio & inquisitio: vt scilicet exemplo Christi, qui plenè instrui cupit, sedeat in medio doctorū, audiēs illos & interrogans, similiter etiā & respondens. Quod ideo diximus, ne quis putet domi suæ secum agēs, aut editos de his rebus libros legens, bene instrui posse. Nam prǽterquam quod S. Hieronymus

ronymus in epistola illa ad Paulinũ de omnibus libris sacræ scripturæ, multis & sacræ scripturæ, & Ethnicorum exemplis probat doctorem necessariũ esse atque ductorem ad scripturæ sacræ scientiam habendam, apertè constat hunc modũ tradẽdi doctrinam verbo, & eam auditu discẽdi ab Apostolis obseruatũ, & obseruari præceptum in Ecclesia, vt Paulus Timotheo suo dicit: Quæ audisti à me per multos testes, hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt alios docere. Discipulũ necesse est esse huius doctrinæ, & viua doctoris voce, & doctoris ecclesiastici eam discere. Quare etiam nihil doctori ecclesiastico, atque adeò Episcopo iuxta hanc Pauli admonitionẽ, diligentius obseruandum, quàm vt ecclesiasticam doctrinam tradat. Id quod nos iam eius nomine, auctoritate, & iussu agimus. Vt in hac schola habeant simpliciores sacerdotes mediocritati suæ conuenientem doctrinam.

2. ad Tim. 2.

Tertium denique subijciamus in hoc etiã principio meritò obseruandum. Quòd integram & sufficientẽ huius rei doctrinam tradere nõ parum difficile est, sed adeò certè arduum, vt temerarium sit hoc promittere. Multa sunt & varia, lateque patẽt vniuersa quæ ad hoc pertinẽt: diuersæ in eis sententiæ, & nonnunquã in minutissimis versari oportet hæc tractãtem. Quare non sine timore hoc opus aggredimur, considerantes illud Iacobi: Nolite plures magistri effici fratres sciẽtes, quia maius iudicium sumitis. Sed audemus tãdem vel hoc tentare diuinæ gratiæ auxilio cõfisi, & vestrarũ orationum suffragia, auditores charissimi, postulantes. modò vos prius admonuerim, quòd hoc meo qualicũque labore nõ intendam integrã, & absolutã, & quæ sola sufficere possit sacerdotib⁹, doctrinã tradere: sed qua admoneamur omnes ad assiduã scripturæ & Patrum lectionẽ, ad agnoscendum quid nobis desit, ad conãdum quotidiana exercitatione proficere.

Iacobi 3.

Auctoris scopus atque cõsilium.

LECTIO SECVNDA.

De diuisione & ordine eorum quæ tradenda sunt, & scientia necessaria ad ministeria sacerdotalia.

VT igitur ordine in hac doctrina procedamus, quod maximam auditoribus lucem præbet, in sacerdote duo sunt præcipuè consideranda: alterum quod ad functionem ipsam & ministerium sacerdotale pertinet: alterũ quod ad mores eius & reliquã vitã. Hæc duo meritò nobis docenda sunt, vt nouerint sacerdotes quid pertineat ad officiũ & actus ipsos sacerdotales: deinde quid ad ceteros mores, & reliquũ agendę vitæ ordinem. Hæc igitur sic digessimus, vt primum sciẽtiam tradamus ad sacerdotale ministerium necessariá, deinde & eá qua cognoscatur quanta, & quæ sanctitas vitę & morum illis conueniat. Quáquam enim hoc prius videretur tradendum, vt videlicet prius nouerint vitã suam componere sacerdotes, in postremum tamen locũ illud reiecimus: quoniam tunc facilius poterũt quę de eo dicenda sunt capi, & ratio illorũ plenius intelligi post illa quæ de ministerio docẽda sunt. Iam verò vt hæc duo suo ordine dilucidè tractentur & seorsim, prius est nobis de quolibet eorum in genere & in vniuersum dicendum, vt deinde ad singula circa vnũquodq; doctrina progrediatur: vt videlicet in ipso limine totius huius ædificij formá quasi descriptam intueamur, & prægustemus quodãmodo, habemusq; cuncta quæ latius postea sunt explicanda. Quanta itaq;, & quarum rerum scientia ad tractãda ministeria sacerdotalia opus sit, est in hoc principio ante oculus proponẽdũ. Quod vt morẽ docendi sequentes faciamus, statuatur in primis nobis hæc certissima & vniuersalis propositio, omnium, quæ circa hoc dicenda sunt fundamentum.

Quãta & quarũ rerum scientia necessaria sit sacerdoti.

Prima propositio.

Tenetur quilibet ordinem aliquem aut gradum in Ecclesia habens scire quæ necessaria sunt ad ritè exercendos suis ordinis actus. Hæc propositio certissima ratione constat. Nec enim sine ratione dirigente humanus aliquis actus fieri potest, nec ratio recte dirigere nisi per scientia instructa, qui igitur caret scientia eorum quę operatur quid aliud quàm temerarius & stultus est? Hac etiam vtũtur omnes qui de hac re loquuntur

tanquam

tanquã certissimo fundamento: nostri quidem Theologi in distinctione 24. quarti sententiarũ: vbi b. Thomas quæstione 1. articulo 3. illam asserit. Periti etiam Canonum in 36. distinctione decreti, & nonnullis sequentibus: & Titulo de ætate & qualitate ordinatorũ in Decretalibus. Vt verò ex ea quæ propositę inquisitioni cõueniãt deducamus, cõstituatur etiã altera propositio certissima de gradu atque ordine sacerdotum in Ecclesia.

Secunda propositio. Quem gradum & quam potestatẽ habeant simplices sacerdotes in Ecclesia.

Sacerdotũ simplicium gradus in Ecclesia à Christo domino in septuaginta duobus discipulis designatus est, cum potestate procul dubio in corpus Christi verum consecrandum, & clauium etiam in mysticum, nõ tamen cum plena & perfecta animarum cura, sed vt sub Episcopis in eorũ adiutoriũ, prout illi præscripserint, sui ordinis actus exerceant, siue animarum aliquam specialem curam habeãt, siue non. Atque ita in Ecclesia hic sacerdotũ ordo & gradus ab Apostolis vsque ad nos perseuerat, vt antiquorũ testimonio, & præsenti obseruatione constat. Hęc ostẽdit sacerdotibus quem locum & ordinem in Ecclesia teneãt, id quod est semper præ oculis habendum. Et certè cùm nihil tranquillitati Ecclesiæ magis conducat, quàm vt quibus gradum suum teneat, vt Paulus ad Rom. & in priori ad Corint. docet, valde profuerit vt quisque suum noscat gradum, & illum teneat. *Cap. 12.* *Cap. 12.* Ad hoc igitur probandũ sufficiat auctoritas Anacleti, Apostoli Petri discipuli & successoris, vel Clementis, vel ipsius Petri secundũ alios, coadiutoris. Hic enim in epist. 3. de ecclesiasticis gradibus: Sacerdotũ, inquit fratres, ordo bipartitus est, & sicut Dominus illũ cõstituit, à nullo debet perturbari: & hoc explicãs tandem: Episcopi, inquit, Apostolorum, Presbyteri quoque 72. discipulorum locum tenent. Illam etiam Dionysius Areopag. Pauli discipulus in 6. cap. Eccles. hierarch. apertè asserit, tres gradus ministrorum distinguẽs: Diaconorum, scilicet Presbyterorum, & Episcoporum. Primus tribuit purgare, presbiteris illuminare, perficere Episcopis. Vbi apertè distinguit hos gradus, & sub Episcopis collocat presbiteros, & per totum illum librũ in sacramentis omnibus, & actibus episcopalibus sacerdotes inferiores astantes Episcopis inducit. Hoc denĩq; ostẽdit quod Paulus Timotheo dicit: Presbiteri qui bene præsunt duplici honore digni sunt. *1. Tim. 5.* Vbi inter reliquos Ecclesiæ gradus, quod sub Episcopi dispensatione collocat, presbyterorum etiam meminit. Quanquam nonnunquam aliter in antiquorum Patrum dictis scriptũ inuenia

ueniatur, & aliquādo fortè factū in penuria illa miniſtrorū primitiuæ Eccleſiæ, & ſumma omnium modeſtia, vt idē vel diceretur vel eſſet Preſbyter & Epiſcopus, cùm Epiſcopi nullos ſub ſe preſbyteros haberēt, nulluſq; alteri aut præeſſe cuperet, aut grauaretur ſubeſſe, de quo tamen alibi latius dicendum. Habet itaque Epiſcopus hoc modò preſbyteros ſub ſe, ſiue in parochijs cōſtitutos & curam gerentes animarum ſecundum præfixam ſibi à Canonibus regulam, ſiue ad alia ſacerdotalia opera deſtinatos, vt ad docendum, atque hæc aut alia agendum. Ipſe tamen ſimpliciter & perfectè curam habet animarum: ipſe ſponſus eſt Eccleſiæ, alij amici & adiutores: quanquam habeant curati ordinariam poteſtatem, quod etiam oſtendit perpetua illa dependentia preſbyterorum ab Epiſcopis. Nam & ab ipſis ordinantur, & ordinati non omnia ſacramenta adminiſtrant, nec omnes peragunt eccleſiaſticos actus: & in ijs ſacramentis & actibus, qui ſibi permiſſi ſunt ab Epiſcopis dependent. Nam ſine veſtibus & vaſis ab eis conſecratis non celebrant, neque Baptiſmum conferunt ſine oleo ab ipſis conſecrato, & in ipſo ſacramēto Pœnitētiæ quædam ſibi reſeruant Epiſcopi. Quibus omnibus apertè oſtenditur hæc præſbyterorum ſub Epiſcopis ordinatio, quam illi libenter ſuſcipere, & de ea ſibi congratulari meritò debent, quòd per hanc eis multo minor cura incumbit, & minor ab eis exigenda ſit ratio.

Quid ſacerdotem in ſpeciali oporteat ſcire.

Ex hac igitur tam manifeſtè fundata propoſitione & præcedēti iam in ſpeciali quid ſcire teneatur Sacerdos inferamus: id quod præmiſſa diſtinctione, quā beatus Thomas in illo loco quarti ſententiarum ſuprà citato poſuit, faciemus. Nam ſacerdotes poſſunt vel cum tantū poteſtate cōſecrādi, quam habēt ſupra corpus Chriſti verum, cum ſcilicet nullum alium actum ſui ordinis exercere volunt, ſicut multi monachorū ad hoc tantum ordinantur vt celebrent, & diuina peragant officia: poſſunt etiam cum omni ſua poteſtate in omnium ſacramentorū ipſis permiſſorum adminiſtratione, & animarum cura, ſiue ordinaria ſiue delegata: Qua diſtinctione præmiſſa, tria inferimus ex ſupradictis probata.

Primum. Qui tantùm ad celebrandum ordinantur, ſiue hūc tantum exercent actū ſacerdotij, & ad hunc tātum aſtricti volunt eſſe, ſatis eſt vt habeant ſcientiā integritatis & vſus huius ſacramenti, & cæterorū quæ ad illud peragendum neceſſaria ſunt. Ita b. Tho. ſupradicto loco & apertè ex dictis infertur.

Secun-

Secundum. Qui omnes sacerdotales actus exercere vult in Ecclesia, aut curã animarum habere tenetur scire sequentia: Primò, quæ ad integritatẽ & vsum sacramentorum pertinẽt, eorum præcipuè quæ administrat. Secundò, discernere mortalia peccata à venialibus, leuiora à grauioribus. Tertiò, mederi infirmitatibus animarum. Quarto denique, doctrinã fidei & morum communem, & necessariam populo. Hęc apertè ex supradictis sequuntur quoniã hęc ad illos actus pertinẽt, quos ex officio suo exercent sacerdotes, maximè animarum curam habentes. Et primum quidem de sacramẽtis quæ administrãt, probat primum illud quod diximus de necessaria scientia eorum quæ ab vnoquoque exercentur. Duo verò reliqua ex eodem inferuntur. Nam sacramẽtum pœnitentiæ sine his administrari non potest: & de discretione quidẽ peccatorum apertum est: de medendi verò ratione Canon ille Concilij Lateranensis sub Innocẽtio tertio: Omnis vtriusque sexus, probat. Sacerdos, inquit, sit discretus, & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum, diligenter inquirens & peccatoris circũstantias & peccati, ex quibus prudẽter intelligat quale debeat ei prębere consilium, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum. Quæ verba sunt diligenter sacerdotibus consideranda. Quartum verò patet etiam: quoniam ad docendum populum tenetur parochus: nec sine quotidiano pane doctrinę diutius possunt animæ viuere.

Quæ scire debeat sacerdos curã animarũ gerẽs.

Tertium igitur, quo iam territos pręcedenti doctrina consolemur, id est. Quod hęc, quæ dicta sunt, non tenentur plenè & integrè sacerdotes inferiores nosse, ita scilicet, vt difficiliora dubia possint soluere, sed quãtũ sibi ab Episcopo traditũ, & quantum satis est ad ea quæ cõmuniter accidunt iudicãda, & maiora dubia Episcopis & maioribus referenda. Hoc apertè ex secunda illa propositione sequitur, quæ ostendit proprium gradum sacerdotis, qui est proculdubio Episcopo subditũ esse, & ab eo dirigi: ex quo multũ consulitur infirmitati humanæ. Nec enim possunt omnes perfectè docti esse: & consulitur bene Ecclesiæ per maiorum, Episcoporum scilicet, plenã rerum necessariarum scientiam, ad quos inferiores gradus semper recurrunt, & pro temporum, & negotiorum necessitatib⁹ ab eis instruũtur. Hinc Gerson Cancellarius Parisiensis inter quasdã cõsiderationes de statu Curatorũ inquit, facili studio posse Curatos scire necessaria sibi. Item Cõcilio Toletano 4.

Sacerdotes inferiores non debẽt perfectè scire ea quæ illis necessaria sunt.

Cap.

Episcopi per se aut alios idoneos debẽt sacerdotes instituere.

Cap. 25.ita dicitur:Presbyteri cùm ordinantur in parochijs,libellum officialem ab Episcopo accipiant,vt instructi accedãt. Concilium etiam generale sub Innocentio 3.Episcopis præcipit,vt sacerdotes diligenter instruant & informent per se, vel per viros idoneos super diuinis officijs & Ecclesiasticis sacramentis.Sic habes de qualitate & ætate ordinãdorũ in Decretalibus in cap.Cùm sit ars artium. Ex his quidem apertè patet Episcopos ad hoc teneri:& certè iuxta hæc Concilia deberet semper apud Episcopos de his rebus conueniens tradi doctrina:quòd Dei gratia iam hîc videmus:alij sibi prospiciãt. Cęterùm si illi negligentes fuerint, non putent sacerdotes:se ideò excusatos esse: nulla enim ratione excusari potest,qui necessaria suo ordini nõ curat discere.Ceterùm Dyonys. Carthu. libro de vita Curatorũ,quem librum ideo,citamus,quoniam de hac quã tradimus doctrina diligenter scriptus est,& meritò ab his quos nũc docemus legẽdus,ille igitur ibi Art.8.citatis quibusdã alijs maximè primo capite Dist.38.quod est in Concilio illo Toletano 4. & altero eadem dist. quod ibi tribuitur Augustino,sed non puto illius esse,verũ ex diuersis ab aliquo collectum, incipit verò:Quæ ipsis sacerdotibus necessaria sũt &c.indicat assiduo studio illis opus esse, vt scilicet Homelias quæ per circulum anni conueniunt. Canones pœnitentiales, Psalterium,& quædam alia,quæ ibi referuntur,frequenter legant,& in illis versentur:& quãquam illa,quæ ex Decreto adducit,magis ad Episcopos pertineant,non tamen dubium esse debet etiam parochos teneri ad ex hortãdum populum,& admonendam de necessarijs ad salutem,& ad arguẽdum eorum vitia,quod sine scientia eorum quæ in his cõmunia sunt fieri non potest.Nos itaque putamus nullũ debere verbis illis Gersonis ita adhærere,vt putet modico aut nullo studio posse satisfieri sacerdotali officio:sed opus est certè lectione assidua veterum & moralium Doctorum,non tamen inquisitione rerũ difficilium & arduarũ, quod putamus Gersonem sensisse.Nam non est parum,posse mederi animabus pro diuersitate infirmitatum,sed necesse est Scripturæ & Patrum lectione,& exercitio etiam virtutum,& oratione, & interrogatione frequenti maiorum & exercitatorum hæc inquiri,quod nunc satis esse debet propositę inquisitioni.

LECTIO

LECTIO TERTIA.

De ſcientia eorum quæ ad mores & vitam pertinent in genere.

QVIA igitur quid circa miniſteria ſua ſcire teneantur ſacerdotes dictum eſt, agè iam & de his quæ circa vitam & mores ſuos agnoſcere debent in genere nunc dicamus. Quanquam igitur de hac, quę ad vitam ſacerdotum pertinet ſcientia multa meritò dici poſſunt, breuiter tamen ad tria omnia reducemus. Primum, quod in ingreſſu acceſſuque ad ſacerdotalem ordinem maximè obſeruandum eſt, ſcilicet rectitudo Intentionis, & præſumptionis repreſſio. Secundum, quod in ipſa executione & exercitio ordinum præcipuè eſt conſiderandum, mundicia cordis, & ab omni, maximè mortali peccato perpetua animę præſeruatio. Tertium deniq;, quod ſequatur iam hæc omnia, & vltimò curetur, eſt infirmitatis propriæ & imperfectionis vera cognitio.

Tria ſunt ſacerdotibus neceſſaria.

Hæc tria tradit nobis ſanctiſſimus ille pontifex Gregorius in libro ſuo Curæ paſtoralis, quem omnibus de hac materia ſcriptis, quos videmus, meritò præponimus, & iudicamus primò omnium legendum eſſe diligenter à cunctis qui cupiunt inſtitui rectè ad ſacerdotalia officia. Ille igitur ſtatim in principio quatuor conſideranda ꝓponit, quæ quatuor partibus illius libri pertractat: in quibus quamuis præcipuè de Epiſcopis loquatur, tamē ceteros etiam inſtruit. Ex illis igitur vnum ad eam pertinet ſcientiam, de qua ſuperiori lectione diximus: reliqua tria ad eam de qua nunc agimus morum ſcientiā. Sed ipſum iā audiamus. Ad culmē, inquit, regimini conſiderādum eſt qualiter quis veniat. Et primùm, de acceſſu ſcilicet & ingreſſu. Sequitur: Et rectè veniens qualiter viuat: hoc eſt ſecundū, de mūdicia ſcilicet vitę in ſacrorū ordinum exercitatione. Addit: Et bene viuens qualiter doceat: hoc ad ſciētiam de qua dictum eſt pertinet. Sequitur quartum. Et rectè docens infirmitatem ſuam quāta conſideratione cognoſcat. de quibus certè ſufficeret, ſi rectè expēderetur ſupradicti libro lectio. Verùm vt imbecillioribus cōſulamus, illū ſequentes, conabimur quædam fuſius & hîc, & in ſingulorum tractatione explicare. In acceſſu igitur ad ſacerdotium meritò rectitudo intentionis

Valēti initium ſacris recta intentio eſt neceſſaria.

pri-

Triplex intẽtio nõ recta volentis sacris initiari.

primò seruanda est, nam hæc in omnibus bonis operibus necessaria est, sine qua nullum est bonum opus. Rectæ verò intentioni tria opponuntur: intentio videlicet mala, præpostera siue inordinata, subdola & fallax: quæ b. Gregorius eo loco ostendit, de quibus breuiter sequentia notentur.

Primum. intentio mala, cùm scilicet intẽtione mali alicuius cõsequẽdi ad sacerdotium acceditur, non solùm ipsam sacerdotij susceptionem malã reddit & sacrilegam, sed proculdubio omnia sequẽtia opera maculat, quousque tãdem illa purgetur & in melius cõmutetur. De hac exponit Augustinus illud Euãgelij: Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuũ tenebrosum erit. Meritò enim intẽtio oculus dicitur, quòd illa cetera omnia dirigat, in ipsum scopum & finem operis cõsiderans & intuens.

Matth. 6.

Secundum. Intentio præpostera in sacerdotij susceptione, & maximè in animarum cura subeunda, cùm scilicet propter honorem gradus, vel temporalium aut abundantiam aut sufficientiã sacerdotium suscipitur. Est autem hoc mortale & graue peccatum, aut certè illi proximum, & in apertum periculũ & discrimen salutis trahẽs hominem. Hoc beatus Gregorius 1. cap. illius libri satis ostendit, & specialius probat b. Thomas in quæstio. 185. art. 1. secũda secundæ. de Episcopatu quidem loquens, sed est eadem ratio in ceteris: ad quod sufficere debẽt Euãgelij illa loca, in quibus appetitus iste reprehẽditur: Amãt primos accubitus in cœnis, & primas cathedras in Synagogis. est etiã ad hoc apertissima ratio. Nam finis proculdubio præponitur medijs, & præ illis amatur, nec plus quæritur in medijs quàm quod fini sufficiat. Qui igitur sacerdos fit ob honorẽ aut diuitias, primò magis illas amat quàm spiritualia, quæ summa peruersitas est, & proculdubio mortalis: & necesse est, vt honore vel diuitijs acquisitis cõtemnat alia. Non hic dãnamus mortalis peccati omnes motus humanæ infirmitatis. In his enim, modo deliberatio voluntatis non adiũgatur, magis sunt necessitatis cuiusdam humanæ lapsus, sine quibus vix viuitur etiã à sanctis, quàm grauia peccata. Ceterum si quis dixerit fieri posse, vt ita aliquis volũtate certa & deliberata propter diuitias aut honorem sacerdos fiat, proponens tamen implere quæ necessaria sunt sacerdotalis ordinis, atque ideo fortassis hic nõ mortaliter peccabit, nec illa finis essent dicẽda sacerdotij, sed magis mouẽtia atque excitantia animũ, non cõtradicimus, nec anxie volumus peccati mortales dãnare sem-

Matt. 23.

per

per, aut iudicare intentionis humanæ occultum, maximé proximorum, cùm nec Paulus propriæ cõſciẽtiæ ſecreta iudicet. Satis ſit vt hoc intelligamus fugiendum, & quãto quis lõgius ab hoc appetitu fuerit, tanto purius ſe putet accedere: & quãto propius huic adhæſerit, tantum intelligat ſe & à dignitate ſacerdotij alienũ, & in eo gradu verſari cum diſcrimine ſalutis, qui cùm ſanctus ſit, non niſi ſanctè ſuſcipiendus eſt.

Tertium. Subdola & fallax intentio, de qua Gregorius 6. cap. primi illius libri inquit, quòd mens quandoque ſibiipſi mentitur, & de bono opere fingit ſe amare quod non amat, non minus peccatum eſt, quàm ipſa mala, aut præpoſtera intentio, ſed grauius & periculoſius propter fallaciam & dolum, quo Deus maximè offenditur, etſi non irridetur, vt Paulus inquit, & homo ſibi ſe maximè abſcondit, cùm ſpeciem prætendit ſanctitatis. Eſt itaque hoc fugiendum nouiſsimorum temporum malum, vt Paulus admonet: Inſtabunt tempora periculoſa: erunt homines amantes ſeipſos, cupidi, elati, & poſt cetera inquit: Speciem quidem ſanctitatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. Quod valdè pertimeſcendum eſt, & curandum, ne intentio ſit dupla & fallax, ſed ſimplex. Hoc eſt enim illud Euangelij: Si oculus tuus fuerit ſimplex. &c. Vnum aſpiciamus, in illud tendamus, Deum ſcilicet; reliqua adijcientur, inquit Chriſtus in Euangelio. Id non perfunctoriè fiat & in ſpeciem tantùm, ſed diſcutiamus intentionem noſtram, ne nobis conueniat illud Euangelij: Si lumen quod in te eſt tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt? Lumen intentio eſſe deberet: ſi illa eſt obſcura, omnia erunt tenebræ. Non deſunt ſigna vnde intentio agnoſci poſsit, cùm ſe conatur abſcondere, de quibus aliàs. Nunc ſatis ſit illud Fulgentij in Homilia de Confeſſoribus ſanctè & eleganter dictum: Vis noſſe vbi eſt theſaurus tuus? attende quid ames: vis noſſe quid amas? attẽde quid cogites: hoc eſt enim, vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Hæc de intentione. Iam de præſumptione fugienda dicendum, de qua hæc certa ſtatuatur propoſitio,

2. Tim. 3.

Luc. 11.

Matt. 6.

Sacerdotium cum animarũ cura nõ ſine præſumptione graui & periculoſa appeti poteſt. Hanc & Gregorius eo libro, & b. Thomas ſupradicto art. probant: & plena eſt ſcriptura ſacra, & ſanctorum doctrina reprehenſionis huius: & apertiſsima ratio oſtẽdit. Id enim quod ſine magno adiutorio diuinæ gratiæ, & ſine magno munere ſanctitatis, & charitatis fieri recte

Præſumptuoſum & periculoſum appetere curam animarum.

ctè non poteſt,à nullo eſt aggrediendum, niſi cui imponitur: talis verò eſt cura animarũ. Eſt itaque in his quę impoſita ſuſcipienda ſunt propter charitatem & obedientiã, non verò ambienda. Quod illud Pauli apertiſſimè teſtatur: Nemo ſibi aſſumat honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron: ſic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit vt põtifex fieret. Quem non hoc verbum & exemplum Chriſti deterreat? Inueniri fortè poterũt caſus, vbi vel propter neceſſitatem, vel charitatem hoc appeteretur, ſed nos certè id raro putamꝰ fieri poſſe iuxta patrũ doctrinã. Eſt itaque hic appetitus regulariter mortale peccatũ, appetitus inquã firmus, deliberatus, & certus, quo hæc quæruntur, petuntur, & exiguntur. Cùm verò hæc deſideria inſurgentia comprimũtur, aut certè ſuperioris regulæ ſubijciuntur, nihilque agitur vt ille trahatur, vel vt aliter quam iuſtè operetur infirmitates ſunt humanæ, fugiendæ tamen. Hæc itaque pertinent ad ingreſſum ſacerdotij. Iam de his quæ ad exercitationem ſpectant.

Ad Heb. 5

Diximus magnam mundiciam & puritatem vitæ neceſſariam in executione Sacerdotij: id iam explicandum. Sanctitas miniſteriorum & actuum ſacerdotaliũ requirit procul dubio ſanctitatem in miniſtro. Sunt enim illa talia vt nec polluí poſſint nec violari: ſed qui immundus illa exercet, quantũ in ipſo eſt contaminat. Quare inquit Dionyſ. 1. Cap. Ecleſi. Hierar. immũdis nec tangere ſymbola fas eſſe: vocat verò ſymbola ſacramenta. Imò & Deum ipſum irridere & contemnere dicit in Epiſtola ad Demophilum, qui talia agit. Maledicam, inquit Dominus per Prophetam, benedictionibus veſtris. Orationes enim, & reliqua immũdorum Sacerdotũ opera, quantum ex illis eſt, magis iram prouocant, vt Gregorius etiam dicit. Vbi conſiderãdum poſteriores doctores, qui ſpecialia magis tractãt de hac re, diuerſimodè locutos eſſe. Sunt qui putẽt eum qui in peccato exercet actus quoſcunque miniſterij Eccleſiaſtici, videlicet ordinis, etiam cuiuſcunque minoris ordinis, aut certè Iuriſdictionis, mortaliter peccare: quod B. Thom. in 4. dicit, & alijs etiã locis: quod certè ſatis rationi videretur cõſonũ: exhibet enim ſe Chriſti & Eccleſiæ miniſtrũ qui actus illos exercet: vnde ſe illis non cõformãs quantũ in ſe eſt proculdubio eis infert contumeliam, & auſert etiã, quantum in ipſo eſt, non modicum fructum animabus ipſis quẽ ex eius deuotione cõſequi poſſent. Iuxta quam ſententiam, qui in peccato mortali eſt, & perſoluit diuinum officium, aut Sacramentum

Quanta mundicia & puritas vitæ neceſſaria in executione Sacerdotij.

Malach. 2

diſt. 5. q. 1. artic. 1. & diſt. 24. q. 1. art. 3.

mentum quodcunque cõfert, immo duntaxat cõtingit, & denique cuiuſcunque ordinis actum, vt miniſter, exercet, peccat mortaliter: ſicut etiam prælatus aut corrigens aut puniens ſubditum. Alij verò, quibus nimis videtur hoc durũ, tunc dũtaxat putant mortaliter peccari à miniſtro, cùm Sacramenta diſpenſat, aut proprium aliquem actum ſacro deputatum Ordini exercet vt miniſter. Et hoc B. Thomas apertè aſſerit, iam doctior effectus, in tertia parte ſummæ. Itaque multi ſecundum hunc modum excipiendi ſunt actus, in quibus non peccatur ab immundo. Secũdum tamẽ omnes (quod certiſſimum eſſe debet) in omni adminiſtratione Sacramẽti ſiue cõtactu, qui proprius eſt miniſtris, peccat mortaliter immundus. Vnde & prædicãs, & Baptiſans cum ſolẽnitate, vel tantum geſtans venerabile ſacramentum, grauiſſimo ſacrilegio peccat, non verò Baptiſans in neceſſitate vt priuatus: de quo latius aliâs dicendum, ſed nunc propoſito hoc ſatis ſit. Iam ex hoc ita colligamus. Si hęc in peccato exercere peccatum eſt, ad quæ tamẽ exercẽda ſemper paratus debet eſſe ſacerdos, maximè curatus, & frequẽtiſſimè occurrunt caſus in quibus facienda ſunt, grauiſſimũ eſt periculum exiſtentium in peccato. Itaque dicamus hîc, quod Siricius Papa & Innocentius eodem ore dicunt: Si Sacerdotes veteris legis, cùm illa miniſteria exercebant, & à conſortio vxorũ, & ab omni cura rei familiaris ſequeſtrati in tẽplo permanebant: quid Sacerdotes nouæ legis acturi ſunt, qui ſua miniſteria nunquam non exercent? Si Paulus ijs qui iuncti ſunt matrimonio indicit ad tempus continentiam, vt orationi vacent: quales illi eſſe debent, quibus pro tota Eccleſia ſemper orandum eſt? Lutherani deteſtantur hos duos pontifices ſanctiſſimos, quos dicunt hac ratione legem cælibatus indixiſſe: ſed mentiuntur planè. Extant ante ipſos apertiſſima teſtimonia conciliorum & doctorum, ab ipſis etiam Apoſtolis, de hac lege cælibatus indicta: de qua re, quia poſtea docturi ſumus, nunc hoc aſſumamus, propoſito noſtro conueniens: quàm debeant à peccatis mortalibus immunes eſſe Sacerdotes, quos etiã ab aliôqui licitis ſancti illi Pontifices, immo tã aperta docẽt meritò abſtinere. Huc pertinent cuncta illa, quæ in ſacris Concilijs & Canonibus Sacerdotibus vel interdicuntur, vel præcipiuntur ad ſplendorẽ ſui ordinis dignè ſeruãdũ: quę etiã tenentur & ſcire & ſeruare, vt in ſpeciali poſtea dicẽdum eſt.

Epiſto. 1. cap. 7. 1. epiſt. 2. c. 9. & 3. c. 1.

1. ad Cor. 7.

Iam ad Tertiũ, quod vltimò diximus requiri quaſi poſt omnia Sacerdotij officia, propriæ ſcilicet infirmitatis diligẽs cir-

Quàm necessaria sit sacerdoti propriæ infirmitatis & imperfectionis cognitio.

cumspectio & certa cognitio. De hoc itaque vnũ duntaxat ad notemus: quòd cognitio imperfectionis & infirmitatis propriæ, etsi omnibus Christianis summè necessaria sit, sacerdotibus tamẽ præ ceteris omnibus eo magis, quo maiora exercẽt in Ecclesia. Hoc b. Gregorius in 4. parte sui pastoralis, his màximè qui docẽt obseruãdũ admonet: ne dum alijs, inquit, prosunt, inde sibi noceãt dũ superbiũt. Nobis verò circa hæc, quò attentius considerẽtur, quãdoquidem sunt omnibus valde necessaria, nõnihil immorari libet. Quòd igitur omni Christiano summè sit necessaria propriæ infirmitatis cognitio, hinc patet: quoniã, quũ reuera in multis offendamus omnes, & omnes iustitiæ nostræ vt pannus mẽstruatæ sint, non aliud nobis est refugium, quã in nostri humili cognitione. Quod Christus Dominus docet: Non est, inquiens, opus medico valẽtibus, sed malè habentibus. Qui ergo suam non agnoscit infirmitatem, huic Christus non est medicus. Bene itaque admonẽt, qui nullam, quãtumuis magnam virtutem dicũt sine vera cognitione imperfecti sui alicuius esse momenti apud Deum. Iam tanto hoc sacerdotibus magis conuenit, quanto propinquiores sunt Deo: Sanctificabor, inquit ipse, in his qui appropinquant mihi. Ceterum nulla, vt dictum est, sanctificatio præter hanc sui humilem cognitionem vera est. Merito itaque Paulus inquit de sacerdote: Quoniam & ipse circundatus infirmitate: propterea debet sicut pro populo, ita & pro seipso offerre pro peccatis. Nihil magis in securitatẽ noxiã, & in timoris Dei obliuionem hominẽ ducit, quàm inter quotidiana sanctitatis officia infirmitatis suæ consideratio, propter quam assiduè & quotidie celebrãtes & orãtes videmus, sicuti in psalmo est, Tãquam vulneratos dormientes in sepulchris, quorũ non est memor amplius, & ipsi de manu tua repulsa sunt, traditos videlicet in reprobrũ sensum & miserabilem tepiditatẽ. Hæc igitur sint nobis in hoc principio proposita quasi totius operis quædã insinuatio, & veluti lineamẽta quædã quæ sequamur. Hoc enim toto opere agẽdũ est, vt quæ diximus sciẽda esse sacerdotibus doceamus: idq́ue eo ipso ordine quo proposita sunt, iuxta quem in his quæ ad ministeria sacerdotalia pertinẽt (quæ primò docenda proposuimus) primum locum Sacramenta tenent, & meritò quidem: nam circa hæc præcipuè est tota sacerdotalis functio, immo & actiones ecclesiasticæ magna ex parte circa ea versantur. De his igitur iam agamus.

Math. 9. *Leuit. 10.* *Hebr. 5.*

LECT

LECTIO QVARTA.

De cultu Dei in religione Christiana, origine & partibus eius.

SACRAMENTA igitur hæc, quæ in Ecclesia, traduntur & suspiciuntur sub rerum visibilium figuris, certum est ad cultum Dei pertinere, & re- uera cultus quosdam esse proprios Christianæ Religionis, quemadmodum vnctiones illæ legis veteris, Baptismata, & Sacrificia ad cultum pertinebant illius temporis. Vt itaque sacramenta plenè agnoscamus, à cultu ipso incipiendum est: in quo nō minima pars doctrinæ sacræ, & Christianæ vitæ versatur, Nec dubium est in primis Christiano opus esse, vt quis sit verus Dei cultus, & in quibus rebus constituendus agnoscat. De hoc igitur vt, quàm perspicuè fieri à nobis potest, agamus, hoc statuatur vt certissimum quoddam fundamentum & basis eorum quæ dicenda sunt.

Sacramenta ad Dei cultū pertinent.

Interea ad quæ natura docet hominem iure ipso & ratione, qua homo est, obligatū esse, (quę sunt partes omnes iustitiæ, quibus & maioribus, & minoribus atque æqualibus debita reddimus, ea scilicet, quæ nobis ipsis, natura etiam duce, reddi volumus: vt Pietatem patriæ, Obseruantiam his qui virtute excellunt, Obedientiam principibus, & huiusmodi alia), certum est Religionem virtutem scilicet, qua supremæ illi atque diuinæ naturæ deferimus, eique nos ipsos subijcimus: quod cum facimus, ipsam colere dicimur, primum locum tenere: id quod & certissima ratio, & manifestissima experiētia, atq; totius humani generis historia manifestat. Quis enim non videat primò omnium debitores esse omnes homines Deo? à quo scilicet principium & originem habent: in quo viuimus, mouemur, & sumus: immo ex quo, & per quem omnia quæcunq; bona subsistunt: qui deniq; primum omnium bonorum caussa: est summus pater, ex quo omnis paternitas: summus Dominus & Rex, per quem omnes regnāt: summus benefactor, à quo omne bonum habemus, per quēcunq; demum, aut quacunq; ratione deriuetur. Vnde fit vt quidquid honoris, obediētiæ, obseruātiæ, gratitudinis cuiquā debetur, id maximè & prima ratione Deo debeatur. Quis itaq;

Religio & Dei cultus inter illa ad quæ iure naturali sumus obligati primum locum tenet.

 non

non videt illum primò omnium colendum? quis non agnoscit primo bono & omniũ bonorũ fonti nos maximè deunctos? Nec obligari solũ iure ipso quo creaturæ sumus eius, sed necessitate etiam continua donorum eius ita in hoc cõtineri officio, vt sicut nullum est tẽpus quo non illius indigeamus auxilijs & donis, ita nullum sit tempus in quo ad eum colẽdum non admoneamur. Nec nos solùm, sed inferiora hæc omnia, si ratione pollerẽt, Deum perpetuò colerent, sicut nũc absque omni ratione nõ aliud agunt, quàm vt eum à quo sunt, perpetuò glorificẽt: de quo Psalm⁹ inquit, cùm cęlestia & terrestria omnia ad Dei laudẽ excitat: Laudate, inquiens, Dominum sol & luna, omnes stellę, cæli cęlorũ: quia ipse dixit & facta sunt, ipse mãdauit & creata sunt: Et in fine tandem, non illius tantùm, sed & duorũ sequẽtium Psalmorum, qui de hac omnium creaturarum in Deum laude sunt: Omnis, inquit, spiritus siue omne quod spirat, laudet Dominũ: quod qualiter fiat, explicat alibi, cum inquit: Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate: Atque ideo prius dixerat: Omnia à te expectant vt des illis &c. Qui dat iumentis escam ipsorum. &, Oculi omnium in te sperãt Domine &c. Iam verò in historia seculorum omnium quid apertius, quàm bonorũ & malorũ, insipiẽtium & sapiẽtium perpetuus ille conatus colẽdi Deum? In scriptura quidem duo primi Adæ filij sacrificia offerunt, & Enos incepit inuocare Dominum: reliquos verò omnes illos Patriarchas & ante diluuiũ & post Noë, Abraham, & reliquos omnes primò omniũ cultui Dei & sacrificijs cõstat fuisse intentos. In historia verò gentium quid celebrius, quàm cultus ille falsorum quidem, sed, quos illi putabãt veros Deos? Adeò cordibus hominum infixa est diuinitatis quędam cognitio & obseruantia, vt nescias quo pacto ardentiori quodã desiderio placendi Deo gentes omnes, quò magis errabant atq; ei displicebant, eò instãtius & quærebant quem colerent Deum, & multiplicabant cultus. Habemus huius in Scriptura sacra apertissima exempla: in libris Regum & Prophetarũ: Deorum videlicet diuersarum gentium, quos etiã sæpe Israëlitæ ipsi coluerunt: cõtra quos tam frequentes sunt Prophetarũ admonitiones Isaiæ maximè & Hieremię. Ex ex historia gẽtiũ Augustinus in libro de ciuitate Dei immẽsam Romanorũ & aliarũ gẽtium multitudinẽ Deorum colligit, & falsitatis cõuincit: sicut Lactãtius Firmianus lib. contre gẽtes: & Ciprianus Libro, quòd idola nõ sint dij, & multi aliorũ patrum, quib⁹ opus fuit contra

Genes. 4.
Isa. 46. & 41.
Hiere. 10.
Libr. 3. c. 11. & 12. & lib. 4. c. 8. et lib.

contra idololatriã disputare, abundè docẽt, & ex omniũ gentium historia colligunt. Ex quibus omnibus satis ostenditur, quàm sit hoc cultus Dei desiderium infixum animis hominũ, quãtaq; Dei prouidentia id actum: vt scilicet boni, & qui eius munere veritatẽ agnouerũt, habeãt fidei suę certissima testimonia: mali verò atq; impij, vt Paulus inquit, sint inexcusabiles: quia cùm Deũ cognouissent, nõ sicut Deũ glorificauerunt.

Rom. 1. cap. 4.

Hæc est itaque origo diuini cultus, hoc verum eius principium: quod ideò pluribus verbis proposuimus, vt iam quãta inde necessaria cognitu deducãtur consideremus. Primò igitur apertè ostẽditur Religionem hãc, virtutem scilicet, qua Deo debitum, & nobis necessarium cultum ipsi reddimus, virtutẽ esse inter humanas omnes, quas scilicet natura nos docet, primam & supremam, iustitiæ partẽ, qua videlicet primo & summo debito, quod scilicet Deo debemus, satisfacimus: nisi quòd (quia nunquam huic satisfacere possumus, nec quantum debemus ita reddere, vt putemus nos functos officio) hoc esse illam integrã & perfectam iustitiã non possumus dicere: Integram (inquã) & perfectã non esse dicimus, nõ quòd deficiat à perfecta ratione debiti, sed deficit certè à perfecta ratione reddẽdi: cùm nec Deo quidquam reddere possimus quod ipsius non sit, quod non perfectus ipse habeat: vt meritò dictum sit in lib. Iob: Si iustè egeris, quid donabis ei? aut quid de manu tua accipiet? nec tandem à debito liberari. Est igitur Religio prima & summa iustitia, qua primo summoque Deo quod debemus reddimus: sed non integra: quia nunquam satisfacimus: reddimus enim Deo (vt verum dicamus) non quãtum debemus, sed quãtum possumus, vt plurimũ. Interim tamẽ hoc certò cõstet, nõ esse eam cum ceteris virtutib⁹ cõfundẽdum: sed sicut pietatem, qua parẽtes & patriã colimus, ac obseruantia, obediẽtia, vel gratitudine separamus, & damus cuique suas partes, ita etiam hanc à ceteris separamus, & actus atque opera eius similiter: quanquam fateamur religionem (quæ superior & excelsior virtus est inter humanas) eas etiã mouere, eisque quodámodo imperare, dum ad finem suum, quem illa perpetuò intuetur, cultum videlicet reddendum Deo, illas ordinat, vt inferius latius ostendemus.

Iob. 35.

Vt itaque de Religione propriè & distinctè loquamur, quod maxime huic proposito necessariũ est, duplices eius esse actus ex proximè dictis colligamus. Alij enim sunt proprij peculiaresque eius: illi scilicet, qui in nullum alium finem ordinãtur

Actuũ re

 quàm

ligionis a-lij ppprij, alij cōmunes.

quàm in colendum Deum, placandum scilicet, reuerēdum, & similia: atque sola hac ratione laudabiles sunt, quòd in Dei honorē ordinati, nec aliud his quæritur: qualia sunt adoratio, oblatio sacrificij, & similia. Alij verò cōmunes illi cum alijs virtutib⁹, qui ratione cōtraria agnosci possunt. Cùm enim aliud quæritur, honestum quidem & rationi consonum, in virtutis opere, quàm Deum colere, etsi id demum in Dei honorē ordinetur, nō Religionis proprius actus, sed alterius virtutis cēsendus est: sicut ieiunio & abstinentia propriè quidē mortificatio carnis quæritur, sed, cùm hæc ordinātur in Dei gloriā, ipsa iam etiam cultus quidā Dei sunt: Quomodo Aug. 10. de ciuitate Dei. & abstinentiam, & misericordiam, & deniq; omne bonum opus relatū in Deum sacrificium appellauit atque cultum: & in multis alijs locis sic loquitur: quod ex scriptura etiam sumitur, dicente Paulo de beneficētia: Talibus enim hostijs promeretur Deus. Ita igitur omnia virtutum opera Religioni tribuamus, vt nō propterea propria illi sua negem⁹. Extenditur quidem ad reliquas omnes, & ad ipsas etiam propriè Christianas, quas Theologicas dicimus, Fidem scilicet, Spem, & Charitatē: in quibus Augustin. in Enchirid. ad Laurentium, cultum Dei propriè constituit, tanquā scilicet in vero fundamento: sed habet etiam sua propria opera, Fidem certè, Spem, & charitatem sequentia, & illis innixa, sine quibus nullus Dei verus cultus est.

Cap. 6.

Ad Hebr. 13.

Iam verò & proprij Religionis actus duplices etiā sunt: alij enim interni: & hi quidem primi & præcipui, quibus scilicet mente tantùm Deum colimus, subijciētes ei affectus, sensum, & quidquid præcipuum in nobis est, animum etiam ipsum. Hi enim cultus sunt quos De⁹ primò requirit, dicēte Christo: Veri adoratores adorabunt Christum in spiritu, & veritate. Spirit⁹ est De⁹ & eos qui adorāt eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Hos igitur interiores actus diligēter quidem b. Tho. in secundo illo 2. partis summæ suę libro certè magnæ vtilitatis & doctrinę, colligit certa ratione. Sunt enim hi Deuotio & Oratio. In quibus omnia quę ad meditationem, contemplationemque spiritualē compunctionem, gaudium spiritus, & eleuationem animi in Deum pertinēt, clauduntur: & in primis fides, spes, & charitas. Vnde Deuotio omnis & Oratio, de quib⁹ & August. in principio Enchiridij illud Pauli exposuit: Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit: constituens inuocationem in spe & charitate: nam fidem, inquit, mox ipse Paulus

Actus proprij Religionis aut iterni aut externi sunt.

Ioan. 4.

2. 2. q. 82. & 83.

Primi interiores & proprij religionis actus sunt Deuotio

lus posuit ad inuocationem necessariam: Quomodo, inquiēs, inuocabunt in quem non crediderunt? Sint itaque primi interiores & proprij Religionis actus Oratio & Deuotio: Sint Fides, Spes & Charitas, earū scilicet actus: credere videlicet, sperare, & amare, non quidē proprij Religionis actus, sed fundamentū illorum & finis: dicente Moyse: Nunc Israël, quid dñs deus tuus petit à te, nisi vt diligas dñm deum tuum, ac seruias ei in toto corde tuo, & illi adhæreas? ipse est enim vita tua. Post hos sunt externi actus atque opera in Dei reuerentiam & cultum ordinata: quæ etsi præcedētibus minora, eorum tamen virtute Deo grata, & necessaria nobis sunt: vt, videlicet, quādiu in hac vita induti carne sumus, corporis etiam operibus seruiamus Deo, & totū quod sumus referamus in ipsum. Proprij igitur exteriores Religionis actus, vt supradicto loco colligit etiā b. Tho. sunt Adoratio, motus videlicet corporis deum reuerētis: Sacrificij oblatio, aliarumque primitiarum & fructuum: Voti promissio: Iuramentum: Adiuratio: diuinaque laus. His enim omnibus Deū veneramur & agnoscimus, reddimusque illi debitam seruitutem. Reliqui verò actus aliarū virtutum in hunc finem ordinati, vt mortificatio carnis, & pietas in proximos, cultus quidem Dei sunt, nec minùs ei grati quàm alij, ceterum communes, nec religionis proprij: quod ea maximè ratione diligēter adnotamus, ne in his totā Religionem collocatam putemus, credētes non alia sacrificia, nō alios cultus exigi à Deo, in lege præcipuè noua Christi, quàm hæc aliarum virtutum opera. Hoc reuera magna ex parte plurimi hereticorum nostri tēporis agunt, de quo inferius plura dicemus: nunc satis sit ista adnotasse de partibus Religionis & diuini cultus, quæ ex eius origine deducta esse constāt.

& oratio: ad Rom. 10.

Deut. 10 & 30.

q. 84. vsque ad 91

Proprij exteriores Religionis actus qui.

Nunc ex eodē etiā principio intueamur quàm manifestum fiat in Ecclesia Christi verum & certissimum esse Dei cultū. Nec.n. fieri potest vt illa sit vera Ecclesia, in qua nō verè, & iuxta suā propriā certamq; voluntatē Deus colitur. Nec rursum credi vlla rationē potest, Christum Ecclesiā suā in re tā necessaria & tā graui deseruisse: vt illi scilicet nō certū cultū Dei traderet: Quid.n. sine eo boni esse potest? Quomodo igitur Ecclesiā illā quā dilexit, & pro qua semetipsum tradidit, lauās eam lauacro aquę in verbo vitæ, vt exhiberet illā spōsam sibi, de qua dicit: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam: &, Ego vobiscum sum vsq; ad cōsummationē seculi: cui promittit spiritum veritatis, qui maneat (inquit) vobiscū in ęternum, & doce-

In Ecclesia Christi est verus & certus Dei cultus.

Ephes. 5.

Matt. 28.

Ioan. 14.

& docebit vos omnia, deserere potest Christ⁹, vt circa cultum errans & incerta vagetur? Si Synagogã illam veterem: si amicos omnes suos nunquã deseruit, sed in primis illis voluntatem suam de se colẽdo ostẽdit, & hoc præcipuum amoris sui erga illos signum dedit, de quo Moyses inquit: Hæc est vestra sapientia & intellectus corã populis, vt audiẽtes vniuersa præcepta hæc dicant. En populus sapiens & intelligens, gens magna &c. Et ibidem: Quæ est enim alia gens sic inclyta, quę habeat cęremonias, iustaq; iudicia, & vniuersam legẽ, quam ego proponam hodie ante oculos vestros? Vnde & paulò antè dixit: Scitis quod docuerim vos pręcepta atq; iustitias, sicut mandauit mihi dominus: nulla ratione dubitare permittimur hoc maximè Ecclesiæ suę cõtulisse: idq; ea pręcipuè ratione, quòd cùm priora illa veteris legis abstulerit, cùm in Euangelio inquit: Nõ quod intrat per os &c. Et cùm velum tẽpli scinderetur, necesse fuit vt eam instrueret quales iam cultus vellet: nec enim sine cultu cõstare potest vlla Religio, quãto minus Christiana? quæ quò verior est & firmior, eò necesse est vt & meliores, & certiores cultus habeat. Vt meritò in hoc principio debeat nobis istud statutum esse: Duo hæc nulla ratione separari posse, cultum scilicet verum Dei, & veram Ecclesiam: sed necesse est alterum ex altero sequi: vt scilicet vbicunq; est vera Ecclesia Christi, ibi sit verus Dei cultus, in quo necesse est verã Fidẽ, Spem & Charitatẽ esse: & è contrario: Vbicunq; est verus cultus, qui, vt diximus, maximè fide, spe, & charitate cõstat, ibi sit vera Ecclesia. Qualiter verò; & quales tradiderit Christus Ecclesiæ suæ cultus, est diligentius considerandum.

Deut. 4.

Matth. 15.

Cultus verus Dei & vera Ecclesia separari nequeũt.

LECTIO QVINTA.

De modo & ratione institutionis cultuum in religione Christiana.

INQVIRENDVM igitur est diligenter quales cultus Christ⁹ dederit Ecclesiæ suæ, qua ratione & modo illos instituerit. Quæ certè cõsideratio in primis necessaria est semper quidẽ, sed nunc maximè, cùm à nouatoribus & hæreticis omnia cõfunduntur & reuocantur in dubium & quidẽ longum tra-

ctatum

ctatum hoc exigeret, si vniuersa quæ ad id pertinēt explicāda forēt: sed nos tātùm cupimus quæ maximè necessaria sunt ad cōfirmādos animos infirmorū in vera vnione & religione Catholicæ Ecclesiæ, idq; quàm breuissimè fieri potest insinuare.

Omnium itaque quæ circa hoc à nobis dici possunt, ex consideratione Ecclesiæ Christi, cōditione videlicet & statu eius, atque gradu erga Deum sumēda est ratio. Nec enim dubitare potest Christū saluatorem nostrū, qui omnia ordinatissimè ita disponit, vt simul etiam suauissimè, iuxta conuenientē cuiusque naturæ rationē ea gubernet, hoc maximè erga ecclesiam suam obseruasse, præcipueque in hac parte quæ ad cultū pertinet, &, vt vidimus, præcipua est studiosæ & Christianæ vitæ pars. Instituit igitur Saluator in Ecclesia sua, quam perfectissimam & instructissimam reddidit ad omne bonum opus, illos cultus, qui maximè conueniunt cōditioni & statui eius: & instituit eos eo modo & ordine, quo maximè decebat Ecclesiā atque statum eius: vt in hac parte, & ceteris omnibus quæ ad Ecclesiam pertinent, apertè appareat, quòd ipsa sit vnica illa columba perfecta & immaculata, & summè à Christo dilecta. Habet hæc consideratio latissimum cāpum, & dignum multa attētione: sed fatemur nos impares esse & ad intelligēdum, & ad explicandum ad plenum quod requirit hic locus. Satis igitur sit hoc ita proposuisse, & iam viam aperire volētibus hoc diutius considerare: quāto enim quisque perspicacius viderit pulchritudinem, perfectionem, & magnitudinem Ecclesiæ: quanto attentius perspexerit quem apud Deum familiaritatis & beneuolentiæ gradum illa obtinet, & quo iure atque titulo, tanto melius agnoscere poterit qua ratione, quo iure & ordine ea sit gubernanda. Sed iam ad specialia descendendum.

Cultus Ecclesiæ Christianæ eius statui debēt respōdere.

Ecclesiæ christianæ status & dignitas.

Statum igitur Ecclesiæ Christi constat & altissimū, & perfectissimū esse: multo certè altiorem statu illo Synagogę atq; veteris populi: quāto videlicet altior est & propinquior filius patri quàm seruus: quāto spiritus adoptionis & libertatis spiritui timoris & seruitutis præstat. Itaq; meritò Paulus inquit: Iā nō est seruus, sed filius: quod si filius, & hæres per Deū: & frequētissimè hunc locū inculcat quasi præcipuū: Nō accepistis spiritū seruitutis iterū in timore, sed spiritū adoptionis filiorum. Immo Christus ipse in suis Apostolis omnibus dignis fidelib⁹ inquit: Iam non dicam vos seruos, sed amicos. Itaq; hęc tanta Ecclesiæ erga Deum dignitas & altitudo meritò à Dionysio

Confertur status Ecclesiæ Christianæ cū synagoga.
Galat. 4.
Rom. 8.
Ioan. 15.
Ca. 5. Ecclesiast. Hierar.

 Areopag.

Areopag.tāti fit,vt proximè credat eā accedere ad ipsam beatitudinis perfectionem:vt videlicet quātum in hac vita & exilio,hoc est,quamdiu grauamur hoc mortali corpore,fieri potestitātum Christiana perfectio appropinquat Deo:Atque ita mediam ponit Ecclesiam inter Synagogam illam & cœlestem angelorum beatitudinē,superiorem scilicet illa,& huic quasi coniunctam & immediatā. Huic ergò statui tribuitur libertas spiritus,de qua Paulus inquit:In libertatē vocati estis. Et rursum:Vbi spiritus Domini,ibi libertas. Tribuitur etiā manifestatio & claritas, atq;reuelatio mysteriorū:Reuelata , ait idē facie gloriam Dei speculamur:Hęc enim filijs veraciter cōueniunt:cùm è cōtrario Legi veteri seruitus & obscuritas tribuatur:hęc enim durę ceruicis populo , & tēpori illi cōueniebāt. Vnde sequitur imperfectio;& infantia quędā atque puerilitas in cognoscēdis mysterijs,diuinaque voluntate rectè pēsanda & sequenda,de quibus Paulus inquit : Cùm essemus paruuli sub elemētis mundi huius eramus serulentes. Et rursum : Lex pædagogus noster fuit : sicut è cōtrario ex libertate illa spiritus & illustratione sequitur in Ecclesia & perfectio,& integritas sensuum,& operum:de quibus Paulus inquit : Nos spiritū Dei habemus , vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Et: Quod impossibile eratLegi,in quo infirmabatur per carnem Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati,& de peccato damnauit peccatum, vt iustificatio Legis impleretur in nobis,qui non secundum carnē ambulamus,sed secundum spiritum.Denique eousque extollit fideles , vt iam extra corpus quodāmodo & mundum eos constituat:vos,inquit,in carne non estis,sed in spiritu:si tamen spiritus Christi habitat in vobis.

Galat. 5.
2. Cor. 3.
ibidem.
Gal. 4.
Gal. 3.
1. Cor. 2.
Rom. 8.
Ibidem.

Hęc itaq; tanta perfectio Ecclesię sic cōuenire cogitāda est ex ea parte quia in Christo regeneratur,&in eis qui in ea ad dignū & perfectum peruenerūt statum, in spiritualibus scilicet illis viris;quibus meritò illudPauli cōuenit:In carne enim ambulantes non secūdum carnem militamus:& illud rursum:Licet is qui foris est homo noster corrumpatur,tamen is qui intus est renouatur de die in diem,& post pauca:Nō cōtēplantibus nobis quæ videntur,&denique:Cupio dissolui & esse cū Christo.In his itaque sic cogitāda est Ecclesia perfecta & lucida. vt meminerimus esse etiā in illa infirmos adhuc paruulos quibus idē Apostolus inquit:Tanquā paruulis in Christo lac vobis potum dedi,quos & carnales vocat:Cùm enim, inquit, sit in-

2. Cor. 10.
2. Cor. 4.
ibidem.
Philip. 1.
Et si status Ecclesiæ perfectus sit,

sit inter vos zelus & cõtentio, nõne carnales estis? Quia enim diuina bonitas præuidit non esse huius mortalitatis, vt omnes perfecti sint in eodem sensu & scientia, hoc etiã voluit vt nõ deesset nidus paruulis & lac in ipsa Ecclesia, neque cõtinuò ab ea excluderetur qui non ad tantam perfectionem perueniret, sed potius hac ratione & illi, quos ipse ad perfectionem dignã perduceret, haberent vnde sese deijcerent in aliorum infirmitate, & vnde proficerent, conferentes alijs auxilium: quorum vtrumque Paulus pulchrè cõplexus est: Si præoccupatus fuerit, inquiens, homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, cõsiderãs teipsum, ne & tu tenteris. Denique & perfecti ipsi & spirituales. quanquam reuera tales sunt, quia tamẽ adhuc peregrinãtur à Deo, & sub corpore mortis huius sunt, ex ea parte etiam se agnoscunt & infirmos, & captiuos sub lege peccati, vt ipse Paulus clamat, Ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Ex qua videlicet seruitute clamat: Quis me liberabit à corpore mortis huius &c.

Sunt tamẽ in ea etiã paruuli.
1. Cor. 3.
Ibidem.
Galat. 6.

Hæc igitur sint nobis ante oculos proposita, vt deducam⁹ iam ex eis quod ad institutionem cultus pertinet. Primò igitur certum est statui huic Ecclesiæ conuenire, vt interiores cultus deuotionis & orationis, fidei, spei, timoris & amoris in ea sint primi atque præcipui, primoq́ue traditi, atque ideo diligentius & frequentius in ea explicẽtur & agnoscãtur. Hinc enim Paul. legem ipsam Christianam legem fidei vocat, & à Lege factorum, quo nomine veterem Moysi vocat, discernit. Vbi est inquit gloriatio tua? Exclusa est, ait: Per quam legem? non per legem factorum, sed per legẽ fidei. Quo quid aliud significatur, q̃ in Ecclesia Christi interiora illa opera, fidei scilicet, magis quàm externa cogitãda esse & considerãda: de quibus & meritò illud ipsius Pauli à multis Patribus intelligitur, & quidem propriè: Exerce teipsum ad pietatem: nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia. Pietas enim ibi reuera propriè ad cultũ ipsum Dei, quem religionem etiam dicimus, referri debet: quod vt appareat nõ tantùm sensisse Apostolum, sed frequenter docuisse etiam. Quid aliud sonat, quod tam diligẽ er ad Rom. docet circa discretionẽ ciborũ & dierum veteris legis, atq; circa modestiã non iudicandi neque cõtendendi de his, & libertate sequendi proprium sensum, quàm præcipuè interiorem cultum cogitandum esse? Vnde concludit tandem, omnia hæc Apostolica senten-

Statui Ecclesiæ conuenit internos cultus primos & præcipuos esse.
Rom. 3.
1. Tim. 4.
Cap. 14.

sententia: Nõ est regnum Dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto: qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus. Denique huius seipsum exẽplum prębet: Cum enim (inquit) liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt omnes lucrifacerem: Iudæis Iudæus: iis qui sine lege erant, sine lege: Hæc quidẽ de corporeis & externis operibus. Ceterùm quæ ille commendat omnibus, quæ desiderat & Deum precatur, satis explicat vltimis illis capitibus epistolæ ad Roma. 12. videlicet cap. & sequentibus: quibus cõsonant multa alia eius loca, in quibus non quidem omittit externa, sed vrget quidem diligenter, sic tamẽ vt ab interioribus illis emanent, illa exerceãt atque excitẽt: Spiritus (inquit) feruentes, spe gaudẽtes, orationi instãtes, charitatem fraternitatis diligentes (quæ maximè ad interiora pertinent) & deinde: In tribulatione patiẽtes, necessitatibus sanctorum cõmunicantes, hospitalitatem sectãtes, & cetera, quæ ad externa. Lege denique Paulum: videbis quàm multus sit in exhortãdo ad orationẽ, ad gaudium spirituale, ad omnia denique interna exercitia animæ: Gaudete, inquit, in domino semper: iterum dico gaudete, dominus propè est, nihil solliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione orationes vestræ innotescant apud Deum, & pax Dei quæ exuperat omnẽ sensum &c. Patet itaque quẽ locum interiores cultus habeãt in Ecclesia, & quàm propriè eius perfectioni conueniant.

1. Cor. 9. *Philip. 4*

Exteriores cultus in noua lege minimè esse negligẽdos.

Verùm ex eodem, non esse omittẽdos exteriores cultus, sed diligentissimè etiã curãdos, manifestè deducitur. Quia enim quãdiu in hac vita viuimus, ad spiritualia non nisi per corporalia ascẽdimus, maximè verò post infirmitatem peccati, quo factum est, vt magis implicati & cõstricti simus corporeis rebus, quarum memoria & affectu tã frequẽter tenemur, necesse est nobis corporis ipsius & corporearũ rerũ ministerio & auxilio ad spiritualia vti. Musica legimus excitatũ Prophetæ animũ & eleuatũ ad percipiẽdas diuinas reuelationes: Et in Psalmis frequẽter legimus: Cor, inquit, meũ, & caro mea exultauerũt in Deũ viuũ. Et rursum: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea & labijs exultationis laudabit os meũ. Exteriores itaque cultus, quia ob hãc carnem quã gestamus necessarij sunt, minus proculdubio perfectis illis & spiritualibus necessarij erunt quàm infirmis & paruulis, quos in Ecclesia diximus esse. Interim tamen vtrisque conueniunt vel hac maxim

4. Reg. 3. *Psal. 83.* *Psal. 62.*

Externi cultus magis necessarij sunt paruulis & infirmioribus

xime ratione, vt inter se conueniant & conuiuant. Quia enim interiora illa abscōdita sunt & soli Deo cognita, oportet verò vt nobis ipsis inuicē innotescamus, & fide ipsam, interioráque secundum quæ cōuenire nos oportet in religione, manifestemus nobis inuicē, quod fieri non potest nisi exterioribus operibus, ritibus scilicet & ceremonijs conueniamus. Vnde Paul⁹ cùm de vnitate loquitur; Vna inquit, fides, & vnum, ait, baptisma: quorum vnum ad interiora, secundum ad exteriora pertinet. Quod ibidē etiā magis ostēdit; Sicut vocati (inquit) estis in vna spe vocationis vestræ: vnum corpus & vnus spiritus. Hinc est enim illa decantatissima Augustini auctoritas contra Faustum, vbi impletis veteris legis sacramentis, atque ideo ablatis, probat necessaria esse alia in noua lege: In nullum (inquiens) religionis nomen, seu verum seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio colligentur: quorum sacramentorum (inquit) vis inenarrabiliter valet plurimùm: & ideò contempta sacrilegos facit. Impiè enim contemnitur, sine qua non potest perfici pietas.

perfectis, vtrisque tamē communes sunt.

Ephes. 4.

Libr. 19. Cap. 11.

Institui itaq; necesse est externos cultus in Ecclesia, sed qui illi conueniant, hoc est, perfectioni & libertati eius. Quare non multos, vt in lege veteri: non graues & molestos, sed paucos, & facillimos, qui videlicet libertati conueniant filiorum, & suauitati Christianæ legis. Quod Augustinus diligenter cōsiderans libro illo contra Faustum de institutione sacramentorum nouæ legis, reiectis illis quæ in veteri erant, Instituta (inquit) sunt alia, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tanquam iustitia fidei reuelata, & vocatis filijs in libertatem, iugo seruitutis ablato, quod duro & carni dedito populo cōueniebat. Vides itaque qualiter Augustinus ex libertate filiorum, & manifestatione iustitiæ fidei ostendat, qualia debeāt esse externa Sacramenta: Vbi obserua quatuor digna cōsideratione, quæ nouæ legis sacramentis & cultibus tribuit August. vt scilicet sint pauca, facilia, vtilia, virtuteq; maxima. Quod & alijs locis diligenter docet, præcipuè lib. de doctrina Christiana: qui locus non est hîc omittendus: vbi & quædam addidit valde huic proposito cōuenientia, Loquens enim de libertate Christianæ legis, Nec eorum, inquit, signorum, quæ iam intelligimus, operatione graui onerati sumus, sed quædam pauca pro multis, eadēq; factu facillima, intellectu augustissima, & obseruatione castissima Dominus & Aposto-

Cultus externos in noua lege conueniebat esse paucos, faciles, & magnæ virtutis.

19. Ca. 13.

Lib. 3. Ca. 9.

Epist.118. Apostolica tradit doctrina: sicut est Baptismus, & celebratio corporis domini. Idem etiam diligenter repetit in epistola prima ad Ianuarium, & tanquam principium quoddam constituit eorum quæ ad cultum pertinent. Primò itaque (ait) tenere te volo, quod est huius disputationis caput, Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Euãgelio loquitur, leui iugo nos subdidisse & sarcinæ leui: vnde sac ramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione, præstantissimis, societatem noui populi colligauit. Hæc itaque de internis & externis cultibus, atque ratione, qua in Ecclesia institui debuerunt, sint dicta: quæ verò de hoc reliqua sunt, sequenti loco consideremus.

LECTIO SEXTA.

De eadem re.

QVos oportuit in Ecclesia institui cultus in genere quidem proximè dictum est, nũc restabat vt ad speciales cultus progrederemur: sed prius est attentè considerandum, quomodo hi cultus instituti sunt: quibus scilicet legibus, præceptis, præmijs, vel pœnis: id quod etiã ex statu Ecclesię & perfectione eius deducendũ est. Sicut enim alia conueniunt filijs, alia seruis, alia pueris, alia viris, alia rudib9, alia perspicacibus: ita etiam & alia ratione hi docendi sunt & gubernãdi, quàm illi. Statui igitur Legis nouæ non tam præcepta & cõminationes duræ conueniunt, quàm statui veteris, sed suaues exhortationes: non terrores, sed exempla suauissima & beneficia: nõ exterius descriptę leges, sed interiores spirit9 sancti afflatus. Hoc enim, vt omittamus cetera, dulcissima illa ꝓmissione prophetica significauit dominus: Ecce dies veniunt, dicit dominus: Feriam domui Israël & domui Iuda fœdus nouum: nõ secundũ pactum quod pepigi cum patribus eorum, hoc est, Nõ ex terribili nube, turbine, caligine atq; procella, & tubæ sonitu, sed in charitate potius, & in mansuetudine: non secundum pactũ quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum vt educerem eos de terra Ægypti: pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorũ: non, ait, graue & importabilem legem, quæ magis ad subijciendum durum populum ordinabatur, non in comminatione pœnarum, qua hoc

Statui nouæ legis magis conueniunt dulces exhortationes quam duræ comminationes, & præcepta.

Hiere.31.

hoc maximè agebã, vt dominus ostẽderet fortis, zelotes &c. sed in exẽplis potius & beneficijs, quibus veraciter pater manifestet. Vnde sequitur: Sed hoc erit pactum quod feriã cum domo Israël. Dabo legem meã in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Quibus verbis non aliud significatur quàm diuina inspiratio, qua persuadetur, & suauis efficitur nobis per gratiam diuina voluntas: vt scilicet impleatur dulciter, nõ ostẽdatur solùm exterius & oneret. Quod Paulus apertè docet, ministrationem mortis legem veterem vocans, nouam verò ministrationem vitæ: vnde & illam literam occidentem, hanc verò spiritum viuificantem vocat. Quare nihil magis proprium nouæ legi, qui rectè cõsiderant intelligunt, quàm q non scripta, vt vetus, sed indita cordibus est à spiritu sancto. Ideoque lex spiritus vitæ dicitur. Sed hoc iam in his, de quibus nunc agimus, cultibus consideremus.

2. Cor. 3.

Igitur si rectè intuemur Christum Ecclesiæ auctorẽ, videbimus primò ipsum cum discipulis suis quos instituebat, & in illis nos omnes, exemplis magis egisse, & his interiores illos cultus cõmendasse. Legimus illum frequenter orasse, secessusque petijsse, & nocturnis quietisq; tẽporibus pernoctasse in oratione, & frequenter in eã perseuerasse: vnde tandem moti sunt discipuli ad cogitãdum de oratione. Cùm enim esset in quodam loco orãs, inquit Lucas, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis: Domine: doce nos orare: vnde & postea & antea frequenter de oratione docet: Quia oportet, inquit semper orare, & nõ deficere: & tandem ipsam cõposuit formulam, se dignã, orandi patrem. Itaq; & in his, & ceteris omnib⁹, quod semel dixit repetendum est nobis: Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Nam etiã externorum cultuũ primò nobis exempla dedit, deinde addidit verba. De communibus quidem cultibus habemus ieiunium illud & carnis afflictiones: de proprijs verò: baptizari voluit: quia postea dicturus erat omnibus: Nisi qui renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. Itaq, satis ostẽdit quàm suauiter, & reuera vt cum filijs agere vellet. Exẽplis verò & doctrinæ suę spiritũ sanctum adiungit, per quem, nõ quidem verbis aut externis operibus, sed illustratione interiore perficeretur in Euãgelica doctrina futuri aliorum doctores. Vnde post omnem suam, quam tradiderat, doctrinam ait: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non q non possit

Capite. 11.

Lucæ. 18.

Ioãnes. 13

Christus nõ contentus Apostolos suos exemplis & verbis docuisse, dedit illis etiam spi-

ritum sanctum cuius interna illustratione magis quam verbo aut scripto docerentur.

possit illa docere, & discipulos aut capaces eorũ reddere, aut certè illa eis committere quæ postea intelligerent, & plurima alia: sed voluit hoc aperto exemplo ostendere, magis Spiritus sancti interna illustratione, quàm verbis aut scriptis agendũ esse cum filijs atque liberis.

Ex quo nobis est attentè considerandum, quantum errent horum temporum hæretici, qui statuentes sibi nullum cultũ Dei recipiẽdum esse, nisi qui verbo eius sit traditus, nec enim (inquiunt) doctrinis aut mandatis hominum Deus colendus est, statim inferunt, Nihil quod in scripturis sacris non sit, admittendum esse in cultu Dei: non considerantes quãto latius sit verbum Dei quàm scriptura. Est enim verbũ sermone traditũ, est & sola interiori inspiratione: qui mod⁹, vt visum est, proprius est nouæ legi & Ecclesiæ, atq; eius filijs. Scripta quidem sunt ab Apostolis non pauca: sed vbi ergo inueniũt noui isti doctores Apostolos Ecclesiã, nosque omnes astrinxisse ad sola scripta sua? Aut vbi legerũt scripsisse Apostolos omnia, quæ necessaria erant Ecclesiæ? Nónne Paulus inquit post nõnulla scripta: Cetera cùm venero ipse disponã? Nonne scribit Thessalonicensibus? State & tenete traditiones quas didicistis siue per sermonem, siue per Epistolã nostram: denique & Timotheo suo, quem tam diligẽter instituit, vbi legimus omnia scripto tradidisse aut mandasse vt scriberet? sed (potius inquit) formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti in fide & dilectione in Christo Iesu: Bonũ depositum custodi. Et apertius: Quæ audisti (inquit) à me per multos testes, hæc cõmenda fidelib⁹ qui idonei erunt alios docere. Verbo itaque potius quàm scriptura instruxerunt Apostoli suos, & voluerunt in Ecclesia doctrinam seruari quasi depositum quoddã & sacrum, non spargendum ante porcos, aut tradẽdum canibus diripiendum. Cuius rei etiam antiquissimi patres, Apostolorum discipuli, & qui his proximi fuerunt, tã manifesti sunt testes, vt de hoc dubitasse, apertè sit totam cõuellere Ecclesiam: omittam ceteros in aliud tẽpus. Dionysium illum Pauli discipulum in 1. capite Ecclesiast. Hierarchiæ audiamus: Substãtia (inquit ille) sacerdotij nostri scriptura sacra est nobis diuinit⁹ tradita: ac mox quid per scripturã sacrã intelligat, explicat: Porrò huiusmodi plena venerationis eloquia dicimus, quęq; à beatissimis patribus nostris diuinis cõmendata sunt libris: ac præterea quæque ab eisdẽ sacratissimis viris sacratiori doctrina & cælesti Hierarchię propinqua didicerunt, ex animo in animi medio

Verbum Dei multo latius patet, quàm scriptura.

De verbo Dei non scripto, & traditionibus.

1. Cor. 11

2. ad Thessal. 2.

2. Tim. 1.

2. Tim. 2.

medio interueniēte verbo corporali, sed quod carnis excedat sensum, sine literis trāsfusa sunt. Atque ibi tandem ait quędā scriptis, quædam non scriptis institutionibus tradita: idque & propter Ethnicos, ne scilicet ab eis irriderentur sacra, & propter rerum ipsarum maiestatem factum dicit. Aduertant, itaque, quicunq; veri cupiūnt fideles esse, hunc doctinæ Euangelicæ modum, intelligāt quod ad rationem vitæ attinet, post illa quæ cōmunia sunt omnibus, & ratione naturæ cognoscūtur (qualia sunt decalogi mandata, atq; dilectionis Dei & proximi, de quibus Christus frequenter loquitur, & tandem illa omnia claudit præcepto illo legis naturæ manifestissimo: Omnia quęcunq; vultis vt vobis faciant homines, vos facite illis:) Post hæc (inquam) omnia aduertant plura quærenda esse ex traditione atque illustratione spiritus sancti q̄ ex scripturis, præcipuè quæ ad cultū pertinent: de his enim pauca legimus, & ea quidem ita scripta, vt non satis sufficiant & intelligendis sibi ipsis & implendis. De Baptismo vix vnum verbum habemus: Baptizātes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quæ autē in celebratione baptismatis, aut qua ratione agenda, vbi est scriptum? Quod si Deo non curandum quis putet quidquā vltra illa verba, quia non scriptum est, is certè multū detrahit Ecclesiæ & Christo. Credendum est tantum ministerium sine vlla prępatatione, deniq; solennitate & ritu, quę ad eius excitent venerationem traditum esse? Quòd si hoc indignum est & alienum ab humana conditione, quæ certè requirit, vt magna summaq; mysteria magna etiā prępatatione & solennitate exhibeātur, nonne meritò credendum est potius hoc traditū esse à Deo Ecclesię, quàm synagogæ olim traditū est quod ad ritus & sacrificia sua pertineret? Sed traditū inter illa, & ab illo, de quo dictum est: Docebit vos omnia: traditū, inquam, à spiritu sancto Apostolis, & ab eis discipulis suis.

Matth. 7.

Quæ ad cultu pertinent magis ex traditione et spiritus sancti illustratione quàm ex scripturæ petenda sunt.

Vbi & hoc etiam non est omittendum, quòd eādem ratione, status scilicet ECCLESIAE & dignitatis, fit, vt non solùm non scribi oporteat omnia, sed nec ita tradi, vt ex præscripto omnia fieri debeant. Clamant enim noui isti Euangelici, sub hoc nomine non aliud quàm iudaismum quendam introducentes in Ecclesiam, scriptum esse: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, neque auferetis ex eo: vt omnia, videlicet, ex præscripto fieri debeant: Sed nō aduertūt hoc propriæ cōuenire seruis & rudiorioribus: vt scilicet nihil eorū arbitrio relinquatur, sed vt irrationalia quædā fręno dirigantur à guber-

Status Ecclesiæ Christianæ nō requirit, vt omnia necessariò ex præscripto fiant.

Deut. 4.

pante. Ideo inculcabantur tam frequẽter illa: ideo scribebantur: quia nihil eorum prudẽtiæ & sensui relinquebat Deus. At verò filijs suis, qui spiritu eius quotidie aguntur, quid opus erat omnia præscribi? Ecclesiæ Christi, cui datus est spiritus sanctus, vt maneat, inquit, vobiscum in æternum, qui sine scripto docet, cui tam facilè est corda mouere, quòd opus erat multis verbis? Certè illa magis relicta fuit gubernãda naturali illo lumine rationis, de quo meritò illud est: Signatum est super nos lumẽ vultus tui Domine. Et in quibus hoc deficit, fide & inspiratione spiritus sancti: de quo Ioannes fidelibus inquit: Vnctio eius docet vos de omnibus. Et hoc reuera est à seruitutis iugo liberari, & in libertate viuere filiorũ: sicut omnia præscripta esse docere, est seruituti subiicere Iudaicę quos Christus liberos fecit. Nonne igitur verum est, illos nobis iugum imponere velle? vt videlicet sine scripturæ atque literæ mortuæ mandato nihil agamus. Porrò vera Christiana libertas hæc est, vt & ratione naturali, quæ per spritum sanctum illustrata non parũ efficax est ad cognoscendum Deum, & per veram fidem, ab ipso spiritu sancto & Ecclesiæ, & nobis traditam. Deum cognoscẽtes, in ipso inuocando & colẽdo, præter pauca quæ præscripta sunt, vtamur liberè illis rebus & signis, illis ritibus & cæremonijs id faciamus, quæ huic fidei consona sunt & eam testentur.

1. Ioan. 2.

Quã ratione & ordinem secuti sint Apostoli in colendo Deum & agnoscendis ac annunciandis fidei mysterijs.

Quod vt apertius fiat & re ipsa cõstet, cõsideremus rationẽ & ordinem, quẽ Apostoli secuti sunt ab ipso mox Ecclesiæ ortu in colẽdo Deum & agnoscẽdis & annunciandis fidei mysterijs. Nonne iam recepto spiritu sancto, & tot milib⁹ ad fidẽ conuersis Apostolus Petrus dicebat? Quia nunquam cõmune gustaui &c. & nec dum audebat Euangelium prædicare gentibus, nisi spiritus dixisset vt iret cũ illis quos Cornelius miserat. Nonne mirabatur cùm videret spiritus sancti gratiam super illos? & tunc demũ cœpit intelligere, vt ipse fatetur, quod Dominus dixerat. Vos baptizabimini in spiritusancto. Ex hoc ergo Petri exemplo ostenditur spiritũ sanctũ paulatim, & pro prijs temporum articulis reuelasse Ecclesiæ illiusq; doctoribus quod cõueniret, quæ & ipsi docebãt. Nec tamen hac tam assidua & familiari spiritus sancti reuelatione Apostoli facti sunt negligẽtiores in ijs omni studio & mutua collatione inquirẽdis, quæ expediret docere populum. Constat enim ipsos nihil omisisse, sed omni industria & solicitudine & conuenisse inter se, & inquisisse veritatẽ: vt in quæstione illa de seruanda

Act. 10. & 11.

legalibus constat fuisse actũ. Cõgregato diligẽter concilio, in quo quãquã vt homines disputare videãtur & Dei volũtatem inquirere, tandẽ postea audacter pronũtiãt. Visum est spiritui sancto & nobis. Vbi ad tempus aliquod dispẽsatiuè tradiderũt gẽtibus, vt à sanguine & suffocato abstinerẽt. Paulus etiã diuina reuelatione percepta, & à deo missus ad prædicãdum, fatetur se Hierosolymam venisse ex reuelatione diuina, & cõtulisse seorsim cum præcipuis Apostolis Euangeliũ quod prædicabat, ne fortè (inquit) in vanũ currerẽ. Dicant nobis vbi tũc præcepta erãt omnia agẽda, aut vbi tunc ipsi Apostoli omnia scripserũt. Ex his igitur paucis quæ diximꝰ, multa alia, quę nõ scripta sunt, cogitemus. Si tãtopere disputatũ est inter Apostolos, quia vnus Petrus ingressus fuit ad gẽtes, quia dicebãt quidam seruãdas esse cæremonias legis: si de hac re statuũt quod neque Christus eos docuerat, neq; in scriptura erat traditũ (vt scilicet gẽtes abstinerẽt à suffocato & sanguine) gubernante eos spiritu sancto in hoc, quomodo credẽdũ est de ratione tradẽdi baptismũ de diuersis gradibꝰ & ordine Ecclesiæ (de quibꝰ Paulꝰ loquitur presbyteros nominãs, diaconos, & Episcopos) nihil eos cogitasse, nihil definiuisse, nihil tradidisse Ecclesiæ? Quid ergo irrationabiliꝰ? Nulla itaq; ratione permittimur dubitare, nõ fuisse ab Apostolis de præcipuis partibꝰ cultus Dei, & Ecclesiarũ gubernatione multa esse definita & statuta, siue ea à Christo susceperint, siue postea familiari spiritꝰ sancti instinctu didicerint. Quomodo Iacobo, quẽ Episcopum Hierosolymorũ instituerant, permitterent scribere: Cõfitemini alterutrũ peccata vestra: Infirmatur quis in vobis, inducet presbyteros Ecclesiæ, &c. vnde impositæ sunt manus Paulo & Barnabæ, postquam spiritꝰ præceperat eos segregari in opus Euãgelij, si nihil de hoc cõstitutũ erat ab Apostolis? Vnde ad eos, quos Philippus diaconus baptizauerat in Samaria, missi sunt Petrus & Ioannes, qui manus imponerent, & susciperent spiritum sanctum, si nihil erat de hoc apud Apostolos cõstitutum? Hoc igitur Apostolos diligenter fecisse, & traditiones suas cõmendasse verbo, testãtur nobis eorum discipuli & omnes illis proximi patres, ex quibus reliqui omnes acceperũt. Vnde Augustinus tãdem epistola illa, quam superius citauimus, ad Ianuarium: Ea quæ per totum orbem seruat ecclesia, vel ab Apostolis, vel a plenarijs Concilijs proculdubio tradita esse confirmat: & de his non magis licitum esse dubitare, quàm de scriptura ipsa. Ceterùm circa ea quæ in diuersis Ecclesijs

Actu. 15

Galat. 2.

Act. 13.

Act. 8.

diuersimodè fiunt, seruandum esse morem cuiusque Ecclesiæ asserit. Ex quibus constat libertatem hãc, quam diximus relictã Ecclesiæ circa externos cultus, sic intelligendã esse, vt nõ ad quemlibet pertineat quodcunq; velit agere, sed in primis præcipua capita tradita ab Apostolis: deinde ab inferioribus etiam, & sequẽtibus Episcopis quædam, nõ aliena ab Apostolis, sed cõsona his inter quos versabãtur ordinata sunt: & deinceps, saluis his omnibus, & iuxta illa, manent quædam libera deuotioni fidelium. Celebramus passionem & resurrectionem domini, & aduentum spiritus sancti, & ieiuniũ quadragesimale: quæ quidẽ ab Apostolis tradita putat Augustinus supradicto loco, & ceteri patres. Iam alia diuersimodè obseruatur in diuersis prouincijs: abstinetur in quibusdã Ecclesijs omnibus sextis ferijs & sabbathis, in alijs nõ. Post hæc, quis dubitat licitum esse cuiq; pro deuotione sua addere ieiunia & abstinentias? sicut & peculiares aliquas solẽnitates & Ecclesiæ aliquot, & priuati homines retinere sibi possunt. De cõmunione nihil præscripsit dominus, sed statuerũt nonnulla prælati: vt vel frequẽter, vel ter in anno, vel semel saltẽ participes essent Sacramenti fideles: quibus saluis licet nobis aut frequẽtius, aut tardius ad communionem altaris accedere. Rursum luminariũ accensio, cõcrematio incensi & fiũt in Ecclesijs, & pro deuotione cuiusque plus vel minus permittuntur: quia in his non aliud est quàm protestatio fidei nostræ, & ornatus quidã diuini cultus. Cur hoc tam acriter reprehenditur? Cur propter hoc ab vnitate receditur? Hæc exempli caussa posita sint, vt ex eis doctrina hæc de ratione cultus Dei in Ecclesia fieret manifestior. Nam de singulis in speciali est agendum in proprijs locis, quantum Dominns concesserit.

Quomodo intelligendũ sit relictã esse Ecclesiæ libertatem circa externos cultus.

Hoc duntaxat non omittendum est, vbi conamur certã regulam & fundamentũ cultus Dei in Ecclesia ostendere, quod ex dictis sequitur: quàm falsè, & reuera dolosè dicãt hæretici veras notas atq; signa, quibus Ecclesia Christi agnosci potest, esse verum vsum sacramentorum, & veram doctrinã: vt sciuo cet ibi sit vera Ecclesia, vbi Sacramẽta prout Christus instituit traduntur: vbi vera doctrina Euangelij prædicatur. Est quidẽ hoc verissimum quod & proximis lectionibus docuimus, hæc coniunctissima esse, ita vt nunquam alterum ab altero separetur, vera Ecclesia, vera doctina, vera sacramenta & cultus: sed quod isti agunt vt illa nobis priora sint, cultus, sacramẽta, doctrina, atq; scriptura, quàm Ecclesia: vt illa prius agnoscamus &

Vera Sacramẽta, verus cultus, vera doctrina non sunt notæ indicãtes Ecclesiam, sed per hãc illa cognoscuntur.

& prius constet nobis quam Ecclesia, hoc planè dicimus dolosum: atque ideo admonemus, quoniam hinc omnium controuersiarum pendet remedium: vt scilicet agnoscatur Ecclesia: qua non prius cognita: nihil potest firmum & stabile esse in Ecclesia. Si enim certum est & manifestè probatum, Ecclesiam esse veracem testem cultus Dei & scripturæ sacræ, atque veri eius intellectus & syncerae doctrinæ (non enim aliunde ista nobis constare possunt) Rursum si omnes controuersiæ aut de cultu, aut de doctrina sunt (nec enim circa aliud vnquã cum hæreticis quæstiones habuit Ecclesia) quomodo poterit agnosci verus cultus, vera doctrina, nisi prius agnita vera Ecclesia? Quo modo verò prius agnosceretur, si verum est, quod ipsi dicũt, ex cultu vero & doctrina agnosci? Si igitur suprà dicta rectè cõsideremus, videbimus necesse esse vt primò omniũ agnoscatur vera Ecclesia: agnoscatur inquã ante cultũ, ante Sacramenta, ante ipsam scripturam: illa cognita, hæc omnia agnoscentur. Per illam quæ sit vera scriptura, quæ sint vera sacramenta, & vsus eorum, quæ vera doctrina & scripturæ sensus cognoscitur. Ecclesia enim sola est quæ hæc omnia nobis indicare potest: non quòd superior sit Ecclesia aut Sacramentis, quibus sanctificatur: aut sciptura, quæ est diuina reuelatio ad eam missa. cui tenetur adhibere fidem, etiamsi angelus de cœlo aliter euangelizauerit. Non est superior Ecclesia istis: sed nobis est superior, nobis est mater, est magistra: illã iubet Christus nos audire, & per illam recipere & scripturã & sacramẽta sua: & nisi hæc ciuitas supra montem posita sit, & lucerna super candelabrum nobis luceat? necesse est omnia incerta esse. Quæ enim Euangelia habemus, nisi quæ illa tradit? Quæ sacramenta? & quæ eorum fides, nisi illa nos doceat? Quod cùm antiquissimi patres testentur; vnus nobis nunc sufficiat Irenæus. Qui in tertio libro aduersus Valentinianum apertè ostendit nec scriptura, nec alia ratione præscribendum esse contra hæreticos, quàm testimonio Ecclesiarum, quæ ab Apostolis institutæ sunt & descendunt continua successione. Cui suffragatur & Tertullianus in libro de præscriptionibus hæreticorum. Et vt tertius adsit testis, Augustinus contra epistolam fundamenti apertissimè docet, infirmata auctoritate Ecclesiæ infirmari etiam & scripturam. Cui ideo, inquit ille, credimus, quia Ecclesia hoc nos docet. Ex quibus, & certissimo reliquorum patrum testimonio, Ecclesiam constituamus nobis certam & manifestam: Congregationem fide-

Galat. 8.

Quid sit Ecclesia, quæq; eius signa, & eam esse conspicuã ac manifestam

lium omnium in vnione Apostolorum, & obedientia eorum Episcoporum, qui continua, non interrupta successione ab eis descendunt & in vnione illa vnius vicarij Christi, successorisq; Petri persistunt. Hæc sunt vera signa ecclesiæ, omnibus sæculis post Christum Dominum cognita. Qua sic constituta & manifesta, nec de libris sacris, nec de doctrina, nec de Sacramentis vlla potest oriri dubitatio, quæ non facilè terminetur, vel quæ multùm nocere possit, modo ab hac vnitate non separemur. Id enim certissimum est, huic semper manifestæ & lucidæ Ecclesiæ promissum esse, quòd nũquam veritas cultus Dei atque doctrinæ in ea nõ sit manifesta: nec solùm illi vniuersæ ecclesiæ, sed speciali cuicunque fidelium cõgregationi in hac permanenti vnione promissum est à Christo, quòd de omni & quacũque re petierint, fiet illis: vt meritò credere debeamus, aut non permissurum Deum vt in hac vnione permanentes errent, aut si ad eos humiliandos, & ostendendum hominibus quàm sint infirmi, id fuerit permissum, nõ erit error ille perniciosus: sicut de errore Cypriani & Concilij Carthaginẽsis Augustinus sanctissimè docet libro de Baptismo contra Donatistas. Itaque dubitasse de huiusmodi aliqua re, fieri posset sine dispendio salutis: ceterùm separasse se ab ecclesia, nulla ratione prudentium & modestorum hominum esse potest. Et, vt cetera omittamus, quis non videt, non minus cõtra Christi promissionem esse, asserere Ecclesiam posse aliquando non perspicuam & manifestam, atque in propatulo expositã fuisse, aut esse posse, quàm asserere ex toto interiisse? Certè si fieri potest vt in hac manifesta fidelium congregatione sub vno vicario Christi, & visibilibus sacramentis & ritibus, non sit aliquando manifesta, & certò vera doctrina, deficeret ecclesia illa, cui Christus dicit: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi, &c. Quid est illud? Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, quàm quòd nec occultari nec abscondi possit Ecclesia? Hæc itaque nobis sufficiant quasi quædam communia principia & vniuersalia fundamenta eorum quæ de Sacramentis, de quibus nobis primò agendum proposuimus in hac doctrina, tradenda sunt. De ipsis igitur iam, qualiter instituta sint, & quę sit eorum ratio ex supradictis colligamus.

LECTIO

LECTIO SEPTIMA.

¶ *De institutione Sacramentorum Ecclesiæ, numero, & ratione eorum.*

IVXTA ea igitur quæ dicta sunt iam, non erit difficile in speciali Sacramẽtorũ Ecclesię institutionẽ agnoscere. Asserimus itaque Septem quosdã cultus Dei exteriores, proprios nouæ legis tãtùm institutos esse à Christo. Quod ex scriptura sacra, & Apostolorũ traditione, atq; certissima fide Ecclesiæ necessariò est fidelib⁹ omnibus credẽdũ. Quia enim etsi ad libertatẽ filiorũ vocati sumus à Christo, tamẽ grauati sumus corpore, & multi sunt in Ecclesia paruuli, qui externis egẽt signis & exercitatione, omissis cõmunib⁹ illis cultibus eleemosynarũ & reliquorũ piorũ operũ: exceptis etiã illis actibus religionis externis, laude videlicet Dei & spiritualibus canticis, & reliquis omnibus quæ ratio naturalis ostendit, & ad decalogum pertinent, & communia sunt Iudæis & Christianis, docet nos hæc vera Ecclesiæ fides, instituisse Christum primò Baptisma sub inuocatione sanctæ trinitatis, quasi ianuã per quã ingrederentur omnes Ecclesiam, & primum cultũ, de quo dicit: Nisi quis renat⁹ fuerit ex aqua & spiritu sancto: Confirmationẽ, ꝓpter quã dixit Apostolis: Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto: & Apostoli impõnebãt manus super Baptizatos, & accipiebãt inquit scriptura) Spiritũ sanctũ: Eucharistiã, corporis sui sacramentum, quam baptizati offerrent & sumerẽt: Hoc facite (inquiens) in meam cõmemorationẽ: Pœnitẽtiã & remissionem peccatorum post baptismũ virtute clauiũ: Quorũ remiseritis peccata inquiens) remittũtur eis: & quidquid solueritis super terrã &c. Extremã vnctionẽ laborantibus cõferendã: dicente Iacobo: Infirmatur quis in vobis &c. Ordinẽ, traditionemq; spiritualis potestatis in Ecclesia: de qua Paulus inquit Timotheo suo: Noli negligere gratiã quæ in te est, quę data est tibi per prophetiã cũ impositione manuũ presbyteri: Matrimoniũ, quod à Deo in prima creatione institutum, Christus in noua lege renouat, Nõ audistis, inquiens, quia qui fecit hominem ab initio masculum & fœminam fecit eos? Et dixit, propter hoc, &c. Et tandem concludit, Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.

Septẽ cultus exteriores proprij nouæ legis instituti sunt à Christo; qui sunt septem sacramẽta.

Ioan. 3. *Luc. 24.* *Act. 8.* *Ioan. 20.* *Math. 18.* *Iacobi 5.* *Math. 19.*

Quæ quidem, ita nunc in principio proponimus simpliciter, quia cùm de singulis agetur, ostẽdem⁹ iuxta supradicta, quàm certa sit fides singulorum. Nunc hoc sit satis, citatis his locis ostendi hos septem, quos diximus, cultus ex Apostolorum doctrina in Ecclesia susceptos. Ceterum in his septem nec ritus omnes, qui in eis peragendis obseruantur, nec omnis solennitas scriptura sacra cõmendata sunt: sed vel verbo, vel spiritus sancti illustratione à Christo, Apostolis tradita, vel certè ab eis conueniente ratione & spiritus sancti magisterio instituta: & quædam etiam ab eorum discipulis & successoribus, sed cõsonè Apostolicæ doctrinæ, superaddita tradũtur: quod quàm sit conueniens, ostensum est superius, & in singulis ostendetur inferius ita esse.

Qua ratione sacramenta sint cultus Dei.

Nunc verò hęc septem, quę diximus, qualiter cultus Dei sint consideremus. Primò, in eis est protestatio quędam exterioribus rebus fidei, atque inuocatio Dei: vt cùm baptizamus in nomine patris & filij & spiritus sancti, atque ita de reliquis, est in eis confessio quædã imperfectionis nostræ & peccati, spes cõsequendæ diuinæ gratiæ. Cùm enim baptizandũ se quis exhibet & abluendum, fatetur se immundũ, & certam spem habere verè spiritualis gratiæ & mũditiæ consequendæ: atque hac ratione meritò cultus Dei dicuntur, opera videlicet nostra in DEI honorem ordinata, atque ita proprij religionis actus externi, in quo est vera ratio externorum cultuũ. Sed illud etiam est in his considerandum, quòd habent DEI promissionem de gratia atque donis suis per ea consequẽdis. Nam Baptismo promittit Christus regni cælorũ ingressum: & hac ratione magis sunt diuina quædã opera & instrumenta ad homines sanctificandos, vt beatus Thomas diligẽter in hac materia notauit: qua ratione sunt multo perfectiores & excellentiores, quàm ea ratione qua à nobis fiunt: perfectiora, inquam, sunt Sacramenta hæc, quia Deus per illa operatur in nobis, quàm quia nos illa operamur. Reuera enim cùm nos Deum colere dicimur, & ex parte quadam facimus cum vacamus actibus religionis, ipse multò verius nos colit, mundat, sanctificat, purificat, & hoc quidem in omnibus religionis operibus, multò verò magis in his septem, quæ, vt in singulis videbimus, efficacissimam habent diuinam virtutem in salutem animarũ nostrarum.

3 p. q. 60. art. 5.

Sacramenta à solo

Instituta etiã hæc esse à solo Christo, non ab Apostolis vel Ecclesia, quod vera fides habet, ex his quæ diximus certa ratione

tione probari poteſt & explicari. Cùm enim, vt inquit b. Thomas, non ſit in hominum poteſtate poſitum, vt à Deo iuſtificemur & perficiamur, ita nec decernere quibus modis, aut quibus denique inſtrumentis id fiat, noſtrum eſt, ſed Dei: nec rurſum quæ Deo placẽt, & quales à nobis cultus exigit nos poſſumus, niſi ex eius volũtate cognoſcere, de qua non niſi ab eo docendi ſumus, meritò ab illo ſolo inſtituendi fuerunt Chriſtiani cultus. Rurſum, quoniã in his gratiæ Chriſti inſtrumẽtis ſola virtus paſſionis eius operatur, nec homines aliud ſunt quàm miniſtri, in ſolo eius nomine perfici debẽt, atque à ſolo eo inſtitui. Nec enim dubitamus potuiſſe Chriſtũ hæc hominibus inſtituenda cõmittere, & vt in eorum nomine traderentur, facere: ſed ad conſeruandã vnitatẽ, & cõtinendos omnes in vna ſpe meritorũ eius, ſicut voluit vt Baptiſmus non Petri vel Pauli diceretur, ſed Chriſti tãtùm, ꝓpter quod clamat Paulus: Nũquid Paulus ꝓ vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Et rurſum: Quid igitur eſt Apollo? Quid verò Paulus? miniſtri eius cui crediḋiſtis: ita etiã inſtitutionẽ horũ ſibi ſoli reſeruauit. De hac certos fecit ſuos Apoſtolos, quòd illi docuerunt Eccleſiam. Docuit hæc diligenter Auguſtinus in locum illum Ioannis: Ipſe eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto: quem diligenter ſecutus eſt b. Thom. in hac materia: vnde ibi collegit Eccleſiã nõ cõſtituendã nec fundãdã cõmiſſam fuiſſe hominibus à Chriſto, ſed fundatam iam gubernãdã.Ceterùm Eccleſiæ fundamẽta fides ſunt & ſacramẽta: quare ſicut non aliam fidem homines tradere poſſunt, ſed à ſolo Chriſto tradita eſt, ita nec alia ſacramẽta, quàm ea quæ Chriſtus tradidit: quæ etiã hac ratione, & ꝓpter myſticã aquã & ſanguinẽ, quæ in cruce ex Chriſto fluxerunt, meritò dicimus ex latere Chriſti fluxiſſe, à quo fabricata eſt Eccleſia: quod in prima creatione in muliere ex latere Adam formata ſignificabatur.

chriſto, nõ ab Apoſtolos aut Eccleſia inſtituta.

3. p. q. 64. art. 8.

1. Corin. 1.

Ibidem 3.

Tract. 5. in Ioannem.

Ioannis 1.

Supradicto loco art. 3. & 4.

Ibid. art. 1. & 3.

Illud igitur iam non eſt omittendum, quòd ſeptem hæc ab Eccleſia & patribus meritò vocata ſunt Sacramẽta. Vbi, quoniã non deſinunt calumniari & hæretici, & qui ſibi videntur ſapiẽtes, eſt paucis aduertẽdum quid nomen Sacramẽti propriè ſignificet, & quare iſtis attributum.

Nomen itaque hoc, quod in vſu ſcripturæ, maximè noui teſtamenti frequẽs eſt, propriè quidem, iuxta graues latinos interpretes, arcanũ aliquod ſignificat, & ſacrũ obſeruandũ quodam modo & etiã ſum ſecreto, quodam, vt ſcilicet nõ paſſim nec omnibus manifeſtetur, quod Græci myſterium dicunt.

Quid nome Sacramenti propriè ſignificet.

Itaque vbi interpres noster in Paulo trāstulit, Notum factum est mihi Sacramētum, Græci dicunt mysterium: loquitur verò de gentium vocatione ad gratiā Christi. Et rursum, vbi dixit: Quæ sit dispensatio sacramēti absconditi à sæculis: habēt illi, mysterij: vbi de incarnatione Christi loquitur. Scimus igitur & fatemur nomen sacramēti ad mysteria omnia fidei & scripturæ extendi: quare hac ratione non septē tantùm, sed innumera dicimus esse sacramēta in scriptura. Nā de vna Apocalypsi Ioannis, Hieronymus dicit: tot habet sacramenta, quot verba. Iuxta hanc significationē intelligimus septem hęc, de quibus locuti sumus, meritò sacramēta esse dicēda. Latent enim in illis exterioribus cultib⁹ baptismi, chrismatis &c. diuina & preciosissima gratiæ Dei opera & dona; meritò itaque illa sunt mysteria & sacramēta. Nam & propter hoc beatus Augustinus in epistola ad Marcellinū, quę est numero quinta, dicit: Signa cùm ad res diuinas transferuntur Sacramēta ritè vocātur. Et libro 10. de ciuitate Dei cap. 5. Sacrificium visibile dicit inuisibilis sacrificij esse sacramentum, id est, sacrū signum. Hęc igitur septem, quia signa sunt, sacra sacrarum rerum, non dubitamus sacramenta quædam dicere: & quidem inter omnia fidei nostræ, post illa quæ ad diuinitatem & humanitatē Christi pertinēt, & ad ipsas diuinas personas, omniū maximè. Hæc verò signa gratiæ & instrumēta dicimus septem esse sacramēta, nō plura, nec pauciora. Nō quòd alia negemus esse sacramenta, sed negamus alios esse cultus à Deo institutos, & alia esse signa & instrumēta diuinæ gratiæ ad nos sanctificandos ex ipsius institutione, quàm hæc septem.

Ephes. 3.

Ibidem.

Definiunt igitur Sacramentum hocmodo sumptum diuersimodè Doctores, nec magnopere pertinet ad rē has enumerare definitiones. Duo propriè sunt horū sacramētorū, quòd sūt signa gratiæ, & q̄ per ea Deus operatur in nobis gratiā: itaq; sunt instrumenta, & vt addamus tertiū, quod ex superioribus patet, sunt à solo Christo instituta. Ex his igitur tribus definitio sacramenti sumenda est. Magister itaque Setentiarū dixit: Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, hoc est, similitudo, ita vt eius imaginem gerat & caussa existat. In qua definitione duo illa cōplexus est, signū, videlicet & caussam. 2. Adduxit etiam ibidē alias ex verbis Augustini desumptas: scilicet, Sacramentum est in quo sub tegumento rerum visibiliū diuina virtus operatur salutem. Et illam etiā, quæ ex proximè 3. dictis patet, quòd sit sacrę rei signum. Porrò Hugo de sancto Vi-

d. 1. 4.

Definitio Sacramēti prima.

Victore omnia complectens dixit: Sacramentum est naturale elementum exterius, oculis appositum, ex similitudine repræsentans, ex institutione significās, ex sanctificatione inuisibilē gratiā cōtinens. In qua & significationem, & efficientiam, & institutionē Christi apposuit: quæ tria quibuscunque verbis ponantur, naturam horum sacramentorum explicant. Itaque quod nonnulli posteriores dixerunt, Sacramentum est signū sensibile gratiam ex institutione diuina efficaciter significās, ordinatum ad salutem hominis viatoris, satis distinctè hoc ipsum explicat.

De Sacrametorum ordine.

Ex hac verò definitione ratio huius numeri, atque ordo ipsorum Sacramentorum, & eorū necessitas facile agnosci possunt. Cum enim hæc sacramenta ad perficiendos nos in cultu Christianæ religionis ordinentur, & ad conferendum omnia quæ ad vitam spiritualem in religione Christiana necessaria sunt, conuenienter primò ponitur Baptismus, quo regeneramur in filios Dei & renascimur, dicente domino: Oportet vos nasci denuò. Deinde Confirmatio, qua ad perfectum statū & robur spirituale vitæ Christianæ perducimur: donec (inquit Christus) induamini virtute ex alto. Tertio loco, Eucharistia est, in qua tanquam per cibum necessariū sustentamur in spirituali vita. Quartum locum meritò obtinet Pœnitentia: quæ medicina quædā est & restitutio pristinæ valetudinis, quæ per peccatum amittitur. Hanc sequitur extrema Vnctio, quæ ablatio est reliquiarū infirmitatis peccati, & plena cōfortatio animę in vltima infirmitate. Iā verò per Ordinem & Matrimoniū Ecclesiæ ipsi, hoc est, cōmunitati cōsulitur. Per Ordinē enim dātur Ecclesię gubernatores, quibus cōsulitur multitudini, dicēte scriptura: Cùm defecerit gubernator, dissipabitur populus. Matrimoniū verò subuenit naturali defectui mortalitatis, vt sit etiā ꝓpagatio carnalis in ecclesia, sed sanctificata, dicataq; Deo. Itaq; patet quàm plenè per hæc sit prouisū Ecclesię. Nō desunt quidē alię huius rei rationes, sed hęc magis placuit beato Thomæ in hac materia. Ex quo etiā facilè infert ordinē illorum & necessitatē: sunt enim prima illa tria eo ipso ordine quo posita sunt omnibus necessaria: Primū vt generatio, secūdum vt augmentum, tertiū vt cibus. Iam post illa, pœnitētia & extrema Vnctio sequūtur, sed non simpliciter sunt necessaria, verùm vt medicinæ tātùm, cùm inciderit infirmitas. Ordo verò & Matrimoniū nulli priuato, sed Ecclesiæ sunt necessaria. Inter omnia verò dignitate & excellentia summū est Eucharistię

Ioan. 3.

3. p. q. 65.

De necessitate sacramentorum.

ristiæ sacramentum,ad quod reliqua omnia ordinantur; & in quo cōsummātur. Qualiter verò ad hæc suscipiēda teneamur omnes,& quibus pręceptis,inferius circa singula dicendū est. Illud igitur vltimò aggressuri,breuiter hoc loco putam⁹ pręmittendū, quod his quæ superius diximus consonū est, quòd scilicet fides horum Sacramentorum non ex sola scriptura petenda est,sed ex doctrina catholicæ ecclesiæ.Sic enim superi⁹ ostēdimus à Christo instituta esse, vt magis spiritus sancti interiori illustratione Apostolos de eis docuerit,& verbo eorū; atque eadē spiritus sancti interiori illustratione Apostolos de eis docuerit,& verbo eorū, atque eadē spiritus sancti vnctione Ecclesiam voluerit erudiri.Meritò igitur Lucius 3.Papa definiuit:Vniuersos qui de corpore vel sanguine Domini,vel de Baptismate,siue de peccatorum confessione,matrimonio,vel reliquis sacramētis aliter sentire vel docere nō metuūt, quàm sacra Romana Ecclesia prędicat & seruat,vinculo perpetui anathematis innodamus.Vide quàm hoc consonè patrum doctrinæ,de vnitate ecclesiæ & Romanæ ecclesię superioritate: vide quàm conuenienter illis quæ de traditione ab Apostolis proximè dicta sunt:Huic igitur tā necessariæ definitioni coniungamus Eugenij 4.& Concilij Florentini de sacramētis omnibus doctrinam, quam ibidem in Bulla vnionis Armeniorū tradunt,docentes Ecclesiasticum & Romanę ecclesiæ sensum circa sacramenta:vbi de singulis cuncta quæ necessaria cogni tu sunt complectuntur:extra quæ aliud quærere frustra putamus: vbi primò ita pronunciant.Nouæ legis septem sunt sacramenta: Baptismus,&c.quæ iam diximus, referemus verò cùm de singulis agetur, quod ibi traditum est.

Fides sacramentorū non ex sola scriptura, sed ex doctrina Ecclesiæ petenda.

Ca.ad abolendum, de hæreticis, in decretal.

LECTIO OCTAVA.

De his quæ circa singula sacramenta necessariò consideranda sunt.

EX his itaque, quæ de definitione & numero Sacramētorum dicta sunt, non est difficile inferre & discernere quæ sint circa singula Sacramenta consideranda.

Primò in quolibet Sacramēto signa ipsa sensibilia sunt,res videlicet aliquę corporeę siue actus sensibiles & verba

Per omni sacrame o ... ...

& verba, omnia à Christo instituta: Baptizātes (inquit) in nomine Patris &c. Vtrumque explicauit, & rē & verba, Ex his igitur duob⁹, reb⁹ scilicet & verbis sacramētalia signa integrantur: id quod cōuenietissimū esse docet b. Tho. 3. parte. Cōuenit enim hoc ipsi caussæ sanctificanti & operanti in sacramentis, quæ est verbum incarnatum, hoc est, ex duobus cōpositum, humana scilicet natura & diuina. Cōuenit etiam & nobis qui sanctificamur, qui cùm ex corpore sim⁹ & anima, per res corporeas quæ sunt in sacramētis tangitur corpus, per verbū verò anima excitatur. Tertiò denique & hoc conuenit certiori, euidētiori & expressiori significationi sacramentorū. Vt enim non tantùm diuina nobis sono quodā vocis significētur, sed insculpantur quodam modo & affigātur, opus fuit rebus corporeis, veluti aqua aut oleo: quæ cùm adhibentur corpori visibiliter, significant diuinas gratiæ operationes. Quoniā vero res istæ confusius & minus explicitè significāt, vtendum fuit verbis, quæ, vt August. inquit in 2. de doctrina Christ. obtinēt principatum significandi, & per ea quidquid volumus distinctius significam⁹, quàm per alia signa. Meritò igitur res vocarunt Thelogi materiam, verba formam sacramentorum, vt sicut nos ex corpore & anima componimur, ita & sacramenta. Sint itaque res vt corpus, verba tanquā anima. De quib⁹ hoc certum sit, ad veritatem & integritatem Sacramentorum necessarias esse res quas Christus instituit, & verba quę addidit, ita vt si aliquid horū mutetur, verè nō cōficiatur sacramētū: si non adhibeatur aqua, nō est Baptismus, quidquid aliud, etiā si abluere possit, adhibeatur. Ceterum quia in verbis maior est adhibēda consideratio, in quibus mutatio facilior esse potest, sequētia de illis in cōmuni notētur. Primùm, Verba instituta à Christo sic necessaria sunt, vt integritas sensus seruetur, nō verò idioma, aut quæcunque alia cōuenientia, vel etiā præcepta ipsa grammaticę. Verba enim propter sensum intelligim⁹ necessaria: vnde in diuersas linguas translata eadem verba dicūtur propter sensum eundem, qui si seruetur, etiā incōgruè, satis est ad integritatem sacramenti: atque ita respōdemus calumniantib⁹ hęreticis, quòd vtamur catholici verbis quasi carminibus incantorijs. Id enim falsissimū est: Cum non verbis, sed sensui inhæreamus. Quod verò illi volūt verba sacramentalia intelligenda esse de promissione diuina, quæ prędicāda, & fide acceptanda est, non insusurranda, vt dicūt, falsum est, quāquam nos non negem⁹ promissiones Christi de Sacramē-

tis

est res sensibilis & verbū, hoc est, materia & forma.

art. 3. q. 60

Quāta sit necessitas verborū in sacramentorum formis, quantaq; mutationem patiantur

tis docendas esse diligenter, ad perfectionẽ tamen Sacramentorum & integritatẽ id necessarium esse omnino negamus. Paulus docebat promissiones Baptismi, alij baptizabant: nec ex prædicatione Pauli & aliorum lotione fiebat Baptismus vt ille apertè ostẽdit: falsum igitur est, & sibi cõtradicit, velle res esse determinatas à Christo, & certas, quibus vtendum sit in sacramẽtis, & non verba similiter: cùm præcipuè illa sint anima quodam modo Sacramẽtorũ. Ex his itaque multa colligi possũt de corruptione, vel trãspositione, vel additione, vel diminutione, vel interruptione etiam, quæ in proferẽdis verbis cõtingere possunt. Si enim hęc nõ auferant sensum, perficitur sacramẽtum: quod b. Thomas latius explicat 3. parte. Vt verò qualiter in his mutationibus peccetur intelligi possit, quod sequitur est aduertendum.

1. Corin. 1.

Art. 7. et 8. q. 60.

Mutatio verborum quocunque modo fiat, si quidem intentione mutandi ritum Ecclesiæ fit, grauissimum est schisma, & non paruum etiã periculum defectus veritatis sacramẽtorũ. Nam apertè b. Tho. asserit eum qui mutat ritũ Ecclesiæ non perficere sacramentum, cùm iam nõ intẽdat quod Ecclesia. Et quanquam fieri posset, vt hæreticus ab Ecclesia segregatus intendat facere quod instituit Christus, & ita iam Ecclesiæ conformetur, & perficiat sacramentum, valde tamẽ timẽda est in mutatione verborum aliena intẽtio ab Ecclesia. Moderni hęretici in Baptismo nihil mutãt, nisi fortè alicubi idioma, quod vt diximus, manente sensu non impedit. Ceterùm satis patet quòd in his mutationibus, si ex proposito fiant quacunque intentione, graue peccatum est: imò si ex negligentia culpabili: nam in re tam graui adhibenda est circumspectio, vt beatus Thomas supradictis locis inquit.

Mutare verba in formis Sacramentorũ quàm periculosũ & graue peccatũ.

Requiritur & tertio loco in Sacramentis minister. Sic enim in quibusdã Sacramẽtis apertè patet: ea enim Christus dispẽsanda cõmisit non omnibus, sicut de Absolutione inquit Apostolis suis: Quidquid solueritis super terrã. Quare meritò in singulis Sacramentis quærẽdum quis sit necessarius minister: nec enim idem in omnibus Sacramentis minister est.

In omni Sacramento necessarius est legitimus minister.

Quarto etiam loco considerandus est suscipiens ipse. Nã in quibusdã Sacramentis ita determinati sunt suscipiẽtes, vt non omnes sint eorũ capaces: vt in sacramẽto Ordinis patet: in quo illud Pauli locum habet: Mulierẽ in Ecclesia loqui nõ permitto, nec dominari in virum. Ita etiã in ceteris Sacramentis requirendum, quis scilicet sid eorum capax. In his etiã duobus,

In vnoquoque Sacramento considerandum quis sit Sa

bus,suscipiẽte videlicet & ministro necessaria est certa dispositio & pręparatio,siue vt perficiatur Sacramẽtum,siue vt sanctè & rectè,& cũ fructu administretur & suscipiatur; de quibus simul dicendum.

cramẽti capax.

Hæc itaque quatuor meritò inter exteriora& visibilia quę in sacramẽtis sunt computãtur:iam quò restãt pertinẽt ad inuisibilia ipsa & occulta sacramentorum:inter quæ primũ est res significata par Sacramẽtum. Sunt enim vt diximus, signa sensibilia:& hoc certè maximè considerandum est nouę legis tẽpore & in statu gratię reuelatę. Nam.vt August.inquit,3.de doctrina Christiana, seruitus quædã est, magis legis veteris quàm gratiæ,signa venerari nõ intellecta:imò & quædã, inquit ille,mors & interitus rationis,cuius est rerum cognitio. Quare valde profuerit in sacramẽtalibus signis res significatas attendere:de quibus in cõmuni nunc breuiter id tãtũ dicẽdũ,quòd sacramẽta nostra tria potissimũ significãt. Primò caussam & originẽ sanctificationis nostræ,quæ Christus est, & eius passio atque meritũ,& respectu huius sacramẽta rememoratiua signa sunt. Secundò ipsam sanctificationẽ nostrã quã,vt mox dicemus,operãtur:atque ita sunt signa indicatiua præsentiũ. Tertiò denique & finem ipsum,ad quẽ per ea ordinamur ostẽdunt.respectu cuius meritò prognostica quędam signa dicũtur,vt b.Thomas inquit. Quæ omnia facilè in baptismate ostẽduntur.Aqua passionẽ Christi,& ea que ex latere eius effluxerũt significat,deinde ablutionẽ & mũdiciam animæ,vt Paulus dicit de Christo:Dilexit ecclesiã suã,& tradidit semetipsum pro ea,lauans eã lauacro aquæ &c. Deniq; & immersio ipsa atque emersio resurrectionem Christi & eã quam speramus futurã renouationem significãt:de qua Paulus apertè loquitur:Consepulti sumus Christo per Baptismũ, vt sicut ipse surrexit à mortuis,ita nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius,simul & resurrectionis erimus.

Quæ præterea in sacramentis consideranda.

Supradicta q.ar.5

Ephes.5.

Roman.6

Est denique in Sacramentis effectus eorum proprius cõsiderãdus,qui meritò in ipsis maximũ locum obtineat.Nam, vt diximus,sunt caussę gratię, ad quã omnia alia ordinãtur : sed hoc in sequẽtem lectionem relinquimus.Ceterùm& in quolibet Sacramento sunt adhuc considerãdi ritus & cæremoniæ quæ ab ecclesia supperaddita sunt,quæ proculdubio non frustra & vanè , sed certa & necessaria ratione introducta esse ex proximis lectionibus satis constat , nec sine auctoritate

&

& traditione Apostolica, vel spiritus sancti peculiari inspiratione: de quib⁹ cùm suprà diximus, illud sufficiat huic loco, quòd Paulus Corinthiis scribens quædã ordinat de sacramento Eucharistiæ: & cetera, inquit, cùm venero ipse disponã. Et deinde de modo prophetandi in ecclesia præcepit nõnulla. Et in vniuersum, inquit, omnia honestè & ordinatè fiant in vobis, & ad ædificationem. In quibus præcipuè de his ritibus cõferendi Sacramenta, & exercendi reliquos ecclesiasticos actus apertè constat Paulum loqui: At verò nisi statuerentur circa singula ritus & cæremonię, non possent ordinatè administrari, sequente vnoquoque quod sibi aut leuiter, aut post nõnullam deliberationem conuenientius videretur. De his itaque maximè intelligẽdum quod ex August. suprà citauimus. Quæ per totum orbem terrarum seruantur in ecclesia, insolentissimæ insanię esse aut omittere, aut in dubium reuocare. Qui ritus, cùm necessarij sint & rationabiles, habent & suam significationem & virtutẽ ex parte aliqua: de quibus meritò agendum. Itaque hæc sunt in summa in singulis Sacramẽtis considerãda eo ipso ordine quo proposita sunt. Materia, forma, minister, suscipiens, & vtriusque dispositio, significatio & effect⁹ atque operatio ipsius, denique ritus & cæremonię ab ecclesia institutæ. Ex quibus omnibus, sicut de quibusdam iam diximus, quædam requiruntur ad integritatem sacramẽti, alia ad rectam administrationem, vel fructum consequendum ex sacramento; quæ etiam consideranda sunt: vt scilicet discernamus alia ab aliis.

1. Cor. 11.

1. Cor. 14.

In Epist. 1. ad Ianuarium.

Summa eorũ, quæ in singulis sacramẽtis considerãda sunt.

¶LECTIO NONA.

De primo & proprio sacramentorum effectu, gratia scilicet & charactere.

QVIA, vt dictum est, & manifesta ratio ostendit, præcipuũ in sacramẽtis est gratia, ad quam conferendã instituta sunt à Christo, de hac sequentia breuiter adnotentur.

Primum. Sacramẽta nouæ legis efficacia esse ex se, & gratiam caussare virtute ipsis à Christo cõmunicata, certissima fide tenendum est: quod hæretici moderni absque vlla ratione reiiciunt, blasphemantes certè. Quod

Sacramenta nouæ legis ex se, siue ex opere operato.

Quod quidem Baptiſmus paruulorum, quem certa fides non dubitat à quocunque datum paruulum iuſtificare, apertè oſtendit, & Paulus confirmat, Saluos (inquiens) nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis. Et hæc eſt præcipua ſacramentorum nouæ legis & veteris differentia, vt Magiſter in 1.diſt.4.dicit. Et hic confirmant Pauli verba, quibus ſacramẽta veteris legis infirma & egena elementa vocat. Nec hæreticorum calumnia vllam habet apparentiam, cùm dicũt hoc Paulum dixiſſe de eis poſtquam euacuata fuerant à Chriſto: id enim oſtẽdit Paulus ipſe falſum eſſe in Epiſtola ad Hebręos, vbi apertè ait ideo euacuata ſacramenta illa & mutata, quia infirma & inutilia nõ è cõtrario, ideo infirma, quia mutata. Reprobatio, ait, fit prioris mãdati ꝓpter inutilitatẽ eius & infirmitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit Lex. Vnde & poſtea dicit ritus illos in cibis, & varijs baptiſmatibus, & iuſtitijs carnis neminem poſſe ſaluare. Vnde tandem inquit, Chriſtus ingrediens in mundum ait. Sacrificium & oblationem noluiſti &c. Ex quibus apertè Catholici collegerũt in noua lege & in ſacramentis eius virtutem eſſe gratiæ cauſatiuam: ne videlicet ſint ſicut veteris legis infirma & egena elemẽta: quod cõuenientiſſimè Theologi explicarunt per illa verba, ex opere operato: quibus opponunt, ex opere operante. Vt enim explicitè hoc tam neceſſarium fidei dogma declaretur, dixerunt tam Sacramenta illa veteris Legis, quàm quæcunq; alia pietatis opera vel officia tãti apud Deum eſſe meriti, tantæ vtilitatis nobis, quanta deuotio eſt ſpiritus ſancti impulſio, qua illa opera fiunt. Igitur ex operante ipſo virtutem habent, quanquam illa ſit in eo ex ſpiritu ſancto. Ceterùm noſtra Sacramenta, non vt diſpoſitus eſt qui confert, neque qui recipit, ſed ex Chriſti Domini promiſſione & virtute eis collata operantur: quod in Baptiſmo puerorum, vt diximus, manifeſtum eſt, & inde ad cetera etiam transferendũ, niſi quòd adulti poſſunt nonnunquam impedimentum & obicem gratiæ habere, quo ſtat, vt non cõſequantur effectum: de quo poſtea dicendum. Nũc id ſatis ſit contra hæreticos, quod ex hac doctrina nihil derogamus Chriſto, ſed potius tribuimus illi, confitentes ipſum eſſe qui operatur in ſacramentis, & ſpiritum ſanctum: ſed eis vtuntur tanquam inſtrumentis. Non ergo à Chriſto transferimus in ſacramẽta virtutem, ſed agnoſcimus myſteria quibus nos voluit ſaluos facere, prędicantes apertè, non eſſe eius potẽtiam alligatam ſacramentis: poteſt enim ſine eis

gratiam conferũt, nõ autem ſacramenta veteris legis.

Titum. 3.

Galat. 4.

Hebr. 7.

Ibidem 9

Ibidẽ 10.

ne eis cùm voluerit operari: sed asserimus illa esse certa quædã signa & instrumẽta gratiæ suæ. Et ex hac certissima doctrina colligitur vera differẽtia & distinctio, qua sacramẽta à ceteris omnib⁹ Christianę religionis operibus differũt, & præstãt inter exteriora omnia. Quia alia, etsi bona, etsi sancta, etsi habẽtia promissionem Dei, nõ tamen operantur nisi ex dispositione & merito operantium: vt eleemosyna, ieiuniũ, oratio, & cetera omnia Christiana officia. Ea verò quæ sacramenta dicimus, ex virtute Christi in eis & per ea operantis vtilia sunt nobis. Itaq; & genere & differentia proprijs agnoscẽda sunt sacramenta: quantùm ad genus sunt exteriores actus religionis, cultus scilicet & cęremonię: ex differentia sunt gratiæ causatiua & operatiua ex se, & non ex nobis, sicut alia bona opera.

Gratia sacramẽtorum multo est copiosior, quàm gratia virtutũ & donorum spiritus sancti. q.62.ar.2

Secundum circa hoc considerãdum est, quòd non solùm Sacramenta gratiam causant, sed etiã hęc sacramẽtorum gratia est multò abũdantior, & plenior, quàm gratia virtutum & donorum illorum septẽ, quæ tribuũtur spiritui sancto, quæ omnia ad opera Christianę religionis ordinãtur. Igitur nõ solùm per sacramẽta vel confertur de nouo, vel augetur sanctitas, & consequenter datur gratia ad omnia opera virtutum & donorum spiritus sancti exequẽda, quod semper fit in gratiæ collatione, sed confertur per ea plenissimum quoddam & superabundans auxiliũ gratiæ ad omnia Christiana opera & fines sacramentorum. Quæ consideratio, quã b. Thomas diligentissimè docuit 3. parte, præcipuè debet commendari, ad afficiendos homines & trahendos ad participanda sacramenta. Nec opus est hoc magis probare, quàm fide ipsorũ sacramẽtorum docetur: Baptismus enim nõ tãtùm iustificat, & ad bona opera exercẽda regenerat hominem: sed tantam cõfert gratiam, vt perfectè homo cõsepeliatur Christo & moriatur præteritis omnibus peccatis, & resurgat etiã ad operanda tãta virtutum opera, quanta, & qualia decẽt verum membrum Christi: & ita de ceteris sacramentis.

Quomodo sacramẽta sint causa gratiæ.

Tertium cõsiderandum est, quòd de modo, quo sacramẽta gratiã causant, est inter Catholicos doctores nõnulla diuersitas, salua tamẽ certissima fide suprà dicta, quòd ex opere operato eam operantur. Alij enim ita intelligunt, hoc fieri, quòd Christus & spiritus sanctus ipsi adsunt ex ꝓmissione sua cùm sacramẽta adhibẽtur, & operantur in animis hos effectus, sed id ꝓpter sacramẽta ipsa. Non est hæc sententia reijcienda tanquam aliena à fide, sed illa certè multo probabilior est, quòd

Christus

Christus ipse & spiritus sanctus vtantur sacramētis sicut artifex instrumentis, vt verè dici possit, sacerdotem absoluentem peccatum remittere, aquam Baptismatis animã abluere, non minus, quàm vel calamũ scribere, vel serram scamnũ facere, sed id virtute artificis mouētis: quod b. Tho. sequutus est in hac materia: & hoc cõsonat verbis scripturæ, Saluos nos fecit per lauachrũ &c. Dignificat etiam sacramēta, nec aliquid habet impossibilitatis, sed dignationis diuinę: cui cùm impossibilia sint omnia, hoc modo vult per sacramenta nos iustificare, & res corporeas erigere, vt operentur in animas.

in supradicta q. ar. 1

Quartum deniq; non est prętermittendum, quòd videlicet ita asserimus hanc virtutem Sacramentorum, vt tamen apertè doceamus necessariam esse in adultis dispositionem propriã, & actum liberi arbitrij cooperãtem gratiæ & sacramentis. Atque ita hæretici apertè cõuincũtur nobis imponere, qui dicũt nos ex hac prædicata sacramētorum virtute occasionem dare negligētiæ & socordiæ, quasi absque bono aliquo motu animæ nostræ sacramēta operentur. In paruulis quidem hoc credit tota Ecclesia, sed de adultis nullus, qui prudēter loquitur, hoc asserit. Hæc est b. Thomæ sententia manifestissima primæ secũdæ & tertia parte, vbi ait adulto nõ remitti peccata, etiam in Baptismo, sine actuali mutatione animi, quæ fit per pœnitētiã: & de remissione venialium loquens eodem loco, ait nec gratiã dari nec augeri, nec peccatum remitti adultis, etiam veniale, sine motu cordis & præparatione. Idq; illud verbũ Petri Apostoli confirmat: Pœnitentiã agite, & Baptizetur vnusquisque vestrũ. Beatus etiam Bonauentura in 4. sentent. idem diligēter cõfirmat: & Alexãder de Ales, de hoc agens in summa. Et hi omnes ex verbis Augustini in multis locis, & specialiter tractatu 72. super Ioannē, hoc probant, vbi ait: non iustificari nos sine nobis. Debuerũt itaque noui isti doctores prius legere eos qui inter scholasticos probabilioris sentētiæ habentur, & tũc reprehendere. Sed hæc dicta sint, vt eorum pateat negligētia & arrogantia. In speciali verò circa singula sacramenta quæ restant dicemus.

Ad consequendum sacramentorum gratia necessaria est in adultis propria dispositio et actus liberi arbitrij.

q. 113. ar. 3
q. 86. ar. 2. q. 87. 3 part.
Act. 2.
dist. 17. q. 2. 2. part.
q. 72.

Quia verò tribuitur nonnullis sacramētis quidam specialis effectus scilicet character, qui in antiquioribus Doctoribus non reperitur, propter quod de eo aliqui dubitant, de eo sequentia breuiter sunt annotanda.

Primũ. Certa fidei regula tenet quædã sacramenta spiritualem potestatem actiuam vel passiuam dare. Illa scilicet, qui-

bus ſuſcipiẽtes deputãtur ad quædam Chriſtiani cultus opera vel exercenda vel ſuſcipiẽda:idque etiam ſi ab indignis ſuſcipiãtur credendum eſt effici:ſicut ſacramentum Ordinis,etiam indignè ſuſceptum ſpirituale potestatem cõfert ordinato: ita Baptiſmus in peccato ſuſceptus ſuſcipientẽ reddit habilem ad participanda ſacramẽta:hoc de Baptiſmate ab hæretico & inter hæreticos ſuſcepto & eccleſia definiuit,& b. Auguſt.contra Donatiſtas defendit.Hęc verò poteſtas proculdubiò à ſuprema illa Chriſti poteſtate deriuatur, & eam habentem cõfigurat ipſi. Quare meritò à poſterioribus,appellatus eſt Character,quod ſignificat configuratiuũ quoddam ſignum ſiue formam: idq; etiam ſimilitudine ſumpta ex his quæ fiunt in Repub.explicant:Nam qui deputãtur ad opus aliquod, puta militiæ,inſigniũtur nota,quam Characterem vocant: & hac ſimilitudine vſus eſt Auguſt.diſputãs contra Donatiſtas,lib.2.contra Parmen.ca.13.dicẽs quòd ſicut figuram regis monetæ impreſſam à falſario cognitam probat lex,etſi falſariũ dãnet, & militiæ Characterẽ(ſic enim inquit ab infideli milite impreſſum nõ repetit verus Rex , ſed agnoſcit:ita etiã Baptiſmus ab hæreticis datus nõ repetendus eſt in Eccleſia. Vbi etſi Auguſtinus Characterem ipſum ſacramentũ Baptiſmi magis vocauit,quàm effectum aliquem eius,quare ex eo loco non cõuincimus Auguſtinum Characterem aliquem interiorẽ in ſacramentis imprimi aſſerere,quia tamẽ res ipſa certa eſt, dari ſcilicet eam poteſtatem,ſuſcipiẽdum eſt etiam hoc nomẽ tãquam doctrinæ Eccleſiaſticæ conueniẽs & in ea receptum , vt patet in cap.Maiores,de Baptiſmo. Vbi Innocẽtius 3. Characterem imprimi dicit etiam quibus non confertur gratia.

Secũdò etiam aduertendũ, ex his quæ diximus facilè agnoſci poſſe,quæ ſint hęc ſacramenta Characterẽ efficientia. Illa enim tãtum ſunt,per quę ad alios actus, extra ipſum ſacramẽtum ſcilicet exercendos,ſpecialiter deputãtur ſuſcipiẽtes. Sũt igitur hęc tria tantum,Baptiſmus,per quem capaces efficimur aliorum ſacramentorũ.Confirmatio,per quam ad profitẽdam fidem armamur,Ordo,per quẽ traditur poteſtas pręcipui ſacramenti,& aliorum etiã adminiſtrandorum.In reliquis verò iſtud non eſt, vt facilè eſt videre.Vnde & character hic quia conſecratio quędam eſt deriuata à Chriſto, indelebiliter manet:& ideo illa ſacramenta iterari nõ debent, Quæ omnia latius b.Thomas proſequitur. q. 63.

Quia tamen ex hoc nõnulli graues ſcholaſtica reliquis quatuor

tuor ſacramentis tribuunt ornatum quendam, quaſi illa indignè ſuſcepta operentur in anima non quidem gratiam, non tamen omnino nihil, ſed diſpoſitionem quandam putarũt ea producere, quæ ornet etiam aliqua ex parte animam: de hoc ſatis ſit admonere, quòd nulla certa ratione conuincitur ponẽdam eſſe rem aliquam, quę ornet vel diſponat ad gratiam. Itaque eadem facilitate qua aſſeritur, reijci poteſt. Quare non eſt hæc doctrina tanti facienda, vt præcedens: & melius eſt illud omnino omittere, quod neque ſcriptura, nec ratione certa, nec probabili auctoritate oſtenditur.

DE BAPTISMO

¶LECTIO PRIMA.

¶ *De his quæ ad integritatem eius pertinent.*

PRIMVM igitur Sacramẽtorum omnium Baptiſmus eſt, ita à Chriſto primò omnium inſtitutus, & ab Apoſtolis prædicatus, primò etiam in eccleſia habitus in vſu: & vtriuſque horum in Euangelio & Actis Apoſtolorum frequens mentio fit: de quo ordine propoſito agendum eſt.

Ioan. 3.

Eſt itaque Baptiſmi materia & elementum aqua ex inſtitutione Chriſti: niſi quis renatus fuerit ex aqua &c. Forma verò ſiue verbum. Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, ex eadem inſtitutione domini: Baptizantes eos in nomine patris & filij &c. vbi vtriuſque etiam meminit. Nam in verbo, Baptizantes, quod lotionem ſignificat, manifeſtè aqua oſtenditur, de qua re Theologi in 4. diſt. 3. & b. Tho. 3. parte explicat quæ neceſſaria ſunt, Ex quibus reiectis diſputationibus, ſequentia notentur.

Mat. 28.

q. 66.

De materia Baptiſma.

Primum. Aqua neceſſaria in Baptiſmo eſt, ea quæ nomine aquæ communiter accipitur: ſiue ea elementum ſit, ſiue corpus aliquod magis compoſitum & mixtum. Quare ſola illa tranſmutatio, ſiue naturalis, ſiue artificialis, quæ ſpeciẽ mutat aquæ, veritatem ſacramẽti aufert, & nulla alia. Nã vt b. Thomas inquit, & in ſulphureis aquis, aut quibuſcũque alijs, quali

 tercunque

tercũque alteratis, fit Baptismus: nõ verò in liquoribus ex herbis resolutis, aut quibuscunq; alijs. Hoc itaque elemẽtum propter communitatem & abundantiã, & propter naturales suas proprietates, & mysticas etiã significationes, ad hoc Sacramẽtum maximæ necessitatis ab ipso Deo electum est.

De forma baptismi. Secundum. Forma etiã, siue verba ipsa à Deo instituta, de necessitate duo opus est vt significent: actũ videlicet ipsum, & principalem primãq; caussam Baptismatis, scilicet sanctissimam Trinitatem, & hoc verbis cõmunibus, quibus hæ personæ diuinæ significantur in scriptura. Ob defectũ primi, si verbum, Baptizo, omittatur, inquit Alexãder 3. ca. 1. de Baptismo, non est sacramẽtum: si quis videlicet immergat dicens tantũ in nomine patris & filij & spiritus sancti: quia videlicet nõ explicatur actus ipse, vt b. Thomas inquit supradicta q. Si verò hic significetur omissa persona ministri, nihil aufertur veritati sacramenti, vt in Baptismo Grecorum: Baptizetur seruus Christi: sed omissio Baptizati, si videlicet pronomẽ illud, te nõ dicatur, aufert veritatẽ Baptismi, vt b Thõ. 3. d. 4 inquit aperta ratione. Est enim determinatio actus baptizandi ad eũ qui baptizatur. Si tamẽ illud pluraliter proferatur cùm simul multi baptizantur, quod in necessitate fieri potest, ad veritatẽ sacramenti sufficit, vt idem inquit. Est tamen in his attentè cõsiderandum, ne quid horum verborũ, Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus sancti, mutetur. Nam etiamsi ad mutationem sensus nõ pertineat, nõ sine periculo grauis peccati fieri potest. Propter defectum secundi non putatur certò verum baptisma in nomine genitoris & geniti, vel in nomine Christi, nisi speciali dispensatione Dei, qualis fuisse creditur in primitiua Ecclesia. Hæc sunt tuta & certa: etsi alia sint disputabilia. *ar 5. q. 67*

Definitio baptismi. Rectè igitur ex his Magister definiuit sacramẽtũ Baptismi dist. 3. 4. Quòd sit ablutio corporis exterior sub præscripta forma verborum. Nec enim aqua, nec verba sacramentum sunt, sed vsus ipse in vtriusque coniunctione, vt Augustin. exponit illud Ioãnis: Mundi estis propter sermonem &c. quòd scilicet in accessu verbi ad aquam, vel ablutione ipsa consummetur sanctificatio. Aliæ etiam definitiones si quæ dantur: iuxta hãc sunt intelligendæ: vt est illa Hugonis de S. Victore. Quòd sit aqua abluendis animabus sanctificata per verbum. Vel certè dantur secundum effectus sacramenti, vt à Damasceno, Dionysio & alijs.

Hæc

Hinc etiã patet ad sacramenti necessitatem sufficere immer-sionem siue vnam siue trinam, vel aspersionẽ. Quolibet enim modo sacramentũ est. Sed peccatur proculdubio grauiter, vt inquit b. Thom. art. 7. illius q. in omissione consuetudinis Ecclesiæ. Et hæc de materia & forma, iam ad reliqua.

De immergendo aut aspergendo illo qui baptizatur seruandã Ecclesiæ consuetudinẽ.

Minister quidem proprius huius sacramenti sacerdos est, & nullus eo inferior, ne Diaconus quidem, vt Gelasius inquit in cap. Diacones. 93. d. cuius rationẽ b. Tho. q. 67. vbi de hoc agit, conuenientissimam reddit. Baptismus enim proximus est Eucharistiæ, nempe per quem ad illã acceditur. Quare ad eundem pertinet ministrũ: idque ex institutione ipsa Christi. Vnde etsi Episcopi possint illud ministrare, & ad hoc Apostoli à Christo missi sint: Docete omnes gẽtes, baptizãtes eos in &c. tamen Paulus apertè ostendit nõ esse proprium eorũ munus: Nõ misit me Christus baptizare, inquit. Ceterùm in articulo necessitatis non esse certum ministrum tota intellexit Ecclesia: ne videlicet vlli desit tam necessarium remedium. Itaque & Laici & fœminæ conferunt hoc sacramentum: sicut Vrbanus Papa inquit ca. super quibus. 30. q. 3. Et non baptizatus etiã, vt Nicolaus Papa respondet in ca. à quodam Iudæo. de cõsecrat. dist. 4. quanquã August. id sub dubio reliquerit. Ex quo colligitur etiam, quòd extra necessitatem ab his verum sacramentum perficitur: sed vt b. Thom. illius quæst. art. 5. inquit, grauiter & proculdubio mortaliter peccatur, si ab his extra necessitatem celebretur: sicut si à pluribus simul totum cõferretur sacramentum. Nec enim dubium est peccare eos, sed baptismus propterea nõ est nullus, si modò, vt diximus, vterque & verba proferat & immergat. Nam à pluribus partialiter agentibus, vno videlicet immergente, altero proferente verba, non fit sacramentum: sicut hinc etiam patet nullum se posse baptizare: deesset enim minister.

De ministro baptismi.
Art. 2.
1. Cor. 1.

De suscipiente verò hoc tãtùm dicẽdum est, quòd capax est eius omnis iam natus, siue paruulus siue adultus sit: vt art. 11. quæst. 68. inquit Tho. Nam ex verbo illo Euangelij: Nisi quis renatus fuerit &c. August. rectè colligit neminem renasci, qui non fuerit natus: cùm tamen in periculo vel caput, vel quodcunque etiam membrum extra vterum apparens perfundi debeat, & ibi baptismus celebrari: vbi, si postea perfectè nasceretur qui periclitabatur, repeti debet sacramentum sub conditione, inquit b. Tho. Iam verò in hoc casu, si prodeunte capite illud perfundatur cùm verbis baptismi, quia principale mẽbrũ

De eo qui baptismũ suscipit.

est,non dubitatur verum perfici sacramentum,nec repetẽdũ esse. In alijs verò inferioribus & infirmioribus membris est meritò dubium,& ideo cùm in eis sit,reiterandus est.

In vtroque verò,ministro,scilicet & suscipiente,dispositio certa requiritur:& alia quidem ad veritatem sacramenti, alia ad rectum vsum,vel ad fructum consequendum:de quibus breuiter sequentia adnotentur.

Quid requiratur in ministro baptismi.

Primum.In ministro ad veritatem sacramẽti necessaria est intẽtio faciẽdi quod Christus & Ecclesia instituit. Nam cùm minister rationalis sit,& op⁹ ipsum multis de causis fieri possit,necessarium est vt ex intẽtione eius ad hunc finem applicetur:quæ est ratio b. Thomæ art. 8.q.64.probãs in omnibus alijs sacramentis etiam hoc requiri.Rectitudo verò intentionis,vt scilicet nõ solùm velit quod Christus præcipit facere, sed id etiam recta intentione non ob malum aliquẽ finem faciat,necessaria tantum est vt ille non peccet.

Quid requiratur in suscipiẽte baptismum.

Secundum. In suscipiente etiam adulto ad veritatem sacramenti necessaria proculdubio est intẽtio suscipiendi sacramẽtum,vt art.7.q. 68. b.Tho.inquit:& hęc est ecclesiæ definitio, vt patet in capite. Maiores de baptismo,omissis disputatationibus.Ex quo etiam certissimum est,baptismũ phrenetico vel mente alienato , qui numquam antea consensit,datum,nullũ esse,vt art.12.illius q. inquit b. Tho. Solet quidẽ in periculis, cum dubium aliquod est de intẽtione periclitantis, vel certũ est eum voluisse,dari baptismus:non tamẽ perficitur sine vlla adulti voluntate vel præterita interpretatiua. Recta verò fides,sicut & propositum non peccãdi & mutandi vitã,in suscipiẽte necessaria sunt,vt ille fructum consequatur baptismatis:& minister nõ peccet. Quod illud Petri Apostoli probat: Pœnitẽtiam agite,& baptizetur vnusquisque vestrûm.Et Augustinus in lib. de fide & operibus efficatiss. conuicit contra hæreticos hoc negantes.Non sunt tamen prædicta necessaria ad integritatem sacramenti.

Quid requiratur ad baptismum paruulorum.

Tertium. In pueris,& qui nũquã vsum rationis habuerũt, quos tamen certa fides baptizari posse docet,vt infra dicem⁹ ad integritatem quidem sacramẽti nulla,nec interpretatiua, nec parentum voluntas necessaria est:cùm sacramentũ solum perficiatur in eis virtute Christi.Sed ad rectũ vsum sacramenti, voluntas parentum,vel eorum quibus cómissi sunt,& quædam susceptorum professio,& quodã modo fideiussio necessaria est;de quibus inferius dicemus.

¶ LECTIO SECVNDA.

¶ *De effectu & significatione baptismatis.*

QVAE dicta sunt sufficerent quidem ad perficiendum sacramentum,& rectè etiam administrandum, maximè si accederent cæremoniæ ecclesiasticæ,de quibus suo loco dicemus:non tamen putamus illa sufficere sacerdoti administranti hoc sacramentum. Nec enim satis est scire quomodo perficiatur sacramentum,sed oportet etiam cognoscere dignitatem & effectum,& reliqua mysteria eius ne in illud incidat Euangelij:Nolite sanctum dare canibus,nec mittatis margaritas vestras, id est, preciosa Dei dona, ante porcos:ne fortè conculcent eas pedibus suis. Opus igitur est vt ipse æstimare sciat,& alios docere possit quanti sit æstimandum sacramentum.Quare meritò rephrehendendi sunt qui hæc solùm tradunt,quæ ad praxin quandam pertinent,& sacerdotem quasi mechanicum artificem faciunt. Dicenda sunt ergo iam duo, scilicet effectus & significatio baptismi,& ea quidem simul, cum reuera in omni sacramento idem sint hæc duo. Efficiunt enim quod significant.

Nota.

De effectu itaque baptismatis hoc sit certissimũ fundamẽtum Primum & proprium effectum eius esse plenã atque perfectam peccatorum omnium remissionẽ. Quod August.& in Enchrid. cap.43. & in libris de peccatorũ meritis & remissione,vbi hoc diligẽtissimè pertractat,apertè dicit & frequẽter. Peccatorum inquam omniũ,siue originalis,siue etiã actualiũ omniũ quotquot in adultis esse possunt.Perfectã verò & plenã,inquit b.August.vt intelligam⁹ nullo peccato post baptismum aliquẽ teneri:Qui effectus huius sacramẽti significãtur primò ipsa lotione aquæ,de qua Ezechiel:Effundã super vos aquam mundam, & mundabimini &c.Et multo aperti⁹ hoc significat ipsa forma:Ego te baptizo &c. Circa quam hoc etiã cõsiderandũ est,quod,quia dicitur,baptizo te,absolutè significatur totius hominis ablutio,nòn corporis tãtũ:& quia dicitur, in nomine patris &c.significatur supercælestis & diuina planè mũdatio.Nã,In nomine,dupliciter intelligi potest: aut enim vt idem sit,quod tãquã minister & potestate accepta à

Primus ac pprius baptismi effectus est plena omniũ peccatorũ remißio.

lib.2.cap.27.

Ezech.36

patre & filio &c. vel in nomine, hoc est sub inuocatione, & in honorē ac laudē nominis Dei, vt Paulus inquit: Omne quodcūque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi gratias agētes Deo & patri per ipsū. Significant ergo hæc verba perfectè mundari baptizatū virtute diuina, atque ad inuocationem Dei ipsius: quare & in laudē eius & gloriam. Et hoc de primo effectu, qui meritò fundamentū est omnium, & conuenit baptismo maximè, vt August. in illo loco Enchiridij dicit, vt est configuratio quædā mortis & sepulturę Christi: vt sicut Paul. inquit, æstimemus nos mortuos esse peccato, sicut ipse mortuus est similitudini carnis peccati. Est itaque baptismus verum illud rubrum mare sanguine Christi aspersū, vbi Ægyptij omnes & peccata submergūtur.

ad Coll. 3.

ad Rom. 6

Secundus effectus baptismi est gratiæ diuinæ ac virtutum donatio.

Secundus effectus Baptismi est gratiæ Dei & virtutum omnium collatio: quē etiam aqua ipsa virtute sua, quia fœcūdat & perspicua est, significat; vt videlicet nō sit anima nostra sterilis, vt terra sine aqua, sed inebriata potius & infusa & potēs germinare. Vnde & Paulus inquit de hoc sacramēto, quòd sit lauachrū regenerationis & renouationis spiritus sancti, quē effudit in nos abundè.

ad Tit. 3.

Tertius effectus baptismi est Christo tā quam capiti vniri atque inseri.

Tertius effectus huius sacramenti, vnde & præcedētes omnes, est vera vnio ad Christū vt caput nostrū, & insertio quædā: de qua Paulus inquit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et ipse dominus: Ego sum vitis: & vos palmites. Ex quo meritò possumus dicere per hoc sacramentum in nobis effici & produci omnes effectus passionis & redemptionis Christi, quidquid videlicet in scriptura sacra legimus ipsum passione sua effecisse in mundo: quos Augustinus diligenter colligit lib. 1. de peccatorum meritis & remissione. Venit enim ille viuificare, saluare, liberare, illuminare, redimere à morte, ab infirmitate, à seruitute, captiuitate & tenebris: quę omnia per baptismum efficiuntur. Venit etiā adoptare nos in filios Dei, & regnum cæleste aperire nobis: vnde & meritò dicere possumus effectus proprios baptismi esse adoptionē filiorum, de qua dicitur, Nisi quis renatus fuerit: veram Dei cognitionē, de qua etiam ibi loquitur. Non potest (inquit) videre regnum Dei: spiritus sancti participationē, & perductionē ad regnum ipsum cæleste: quos in ipso quē Christus suscepit baptismo apertè signatos videmus. Apertum est cælū, descendit spiritus sanct⁹, manifestata est tota Trinitas. Nec dubitandum ista omnia significari exteriorib⁹ signis, aquæ videlicet

ad Gal. 3.

Cap. 27. & 28.

Ioan 3.

Matth. 3.

licet ablutione & verbis, quæ proculdubio diuinam promissionem nobis significãt, immo totius Trinitatis operationem in nomine patris &c. nos regenerantis, & ad hæreditatem cæleſtem vocantis.

Suscipiendo baptismum colitur Deus.

Hîc etiam quod superius in cõmuni diximus de sacramentis in speciali cõmemorandum est. Diximus enim sacramenta esse cultus quibus nos deum colimus, & instrumenta quędam & caussas quib⁹ nos Deus iustificat: ita igitur omnia hæc quę dicta sunt accipiantur. Nam nos suscipientes baptismum, & submittentes nos illi cum fide horum effectuum, fatemur nos immundos, priuatos vita Dei, cælesti hæreditate expulsos & exules, Deũ verò esse qui sua bonitate & gratia nos hoc agnoscentes mundat & regenerat, &c. Et quid aliud hoc est quàm verus Dei cultus? qui maximè confessione peccati & agnitione diuinæ gratiæ perficitur: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: Sacrificium laudis honorificauit me: & multa huiusmodi. Iam verò nos sic ipsum colentes mundat & perficit, vt dictum est. Itaque hęc significatio sacramenti duplex est, altera, cùm à nobis ordinatur in Deum: altera, cùm ab illo nobis confertur. Vtraque tamen eius ordinatione & institutione tenetur & creditur à nobis. Hæc quidem diximus breuissimè, quantum vt intelligi possint satis est. Ceterùm debent Ecclesiæ ministri diligenter hos effectus docere populum, & in eis docendis sunt certè & ex Scriptura sacra, & ex doctrina Patrum multa, & quidem efficacissima desumẽda, vt non tãtùm doceatur veritas, sed infigatur etiam animis, & afficiantur auditores. Habes tamen ex his quæ hîc dicta sunt, quasi capitali locorum quæ tractanda sunt: significationẽ scilicet verborum huius sacramenti, & aquę proprietates: Ex quibus analogia ad spiritualia sumitur, quòd nimirum commorimur & consepelimur Christo: quòd inserimur illi, quòd adoptamur in filios: vbi mysteria illa baptismatis Christi, qualiter scilicet in eo noster baptismus & effectus eius, vbi inchoatus est & significatus, sunt explicata.

**

LECT

¶ LECTIO TERTIA.

¶ *De vera ratione remiſsionis peccatorum quæ fit in Baptiſmo.*

POSSENT quidem quæ diximus ſufficere, vt virtus ſacramenti Baptiſmatis vtcunque agnoſceretur, ſed propter errores præſentes notanda ſunt iam ſequentia, vel potius inferẽda ex ſuprà dictis: & primò quidem ipſum effectum remiſſionis peccatorum explicemus, vt manifeſtentur errores: deinde virtutem conſiderabimus, & modum quo operatur Sacramentum.

Error Lutheranorũ circa primum effectum Baptiſmi cõfutatur.

Rom. 7. & 6.

Circa primum igitur ex his quæ de primo effectu Sacramẽti diximus infertur. Falſiſſimum eſſe & nulla ratione nixũ errorem Lutheri & ſequaciũ, in Baptiſmo non verè remitti peccatum originale, nec verè nos ab eo liberari per ipſum: quod pertinaciter adhuc aſſerũt, adducti hac ſola ratione, quod Paulus clamat ſe in mẽbris ſuis habere legẽ peccati, & carne ſeruire peccato: & omnibꝰ dicit, Nõ regnet peccatũ in veſtro mortali corpore: oſtẽdens videlicet eſſe adhuc in nobis peccatum: quæ omnia ſunt tam dilucidè explicata ab Auguſtino & patribus, vt nullum poſſint nec debeant mouere. Et certè mirandum eſt quod Lutherani auctoritatem Auguſtini ſequi ſe putẽt, vel velint ab alijs putari, cùm vnius Auguſtini ſentẽtia de hac re ita ſit manifeſta, & ita ipſe cõtraria omnia, quę videri poſſunt, dilucidet, vt nullum relinqui poſſit dubiũ de ſenſu eius & totius Eccleſiæ. Igitur Auguſtinus lib. 2. de peccatorũ meritis & remiſſ. cap. 27. & 28 apertè oſtẽdit, quod ſoluto reatu originalis peccati per baptiſmũ, quidquid ſcilicet in nobis eſt, quod nos remorari poteſt à vitę ęternę cõſecutione, quod nos indignos Dei amicitia & gratia efficit, & dignos pœna & damnatione, atque odio Dei: totũ enim hoc aufertur: & ideo plenè dicitur remitti peccatum. Cuius verba vt nullus ſit tergiuerſationi locus, hîc ſunt inſerẽda. Sic igitur in fine 27. cap. inquit: Illud nãque præcipuè propter quæſtiones, quę de hac re motę ſunt vel moueri adhuc poſſũt, attẽdere ac meminiſſe debemus, tantummodo peccatorum omniũ plenã perfectamque remiſſionẽ baptiſmo fieri: hominis vero ipſius qua-

litatem

litatem non totam continuò cõmutari. Et mox lex in principio ſequentis Capitis de lege peccati ſic dicit: Hæc autem lex peccati, quod etiam peccatum appellat Apoſtolus. Non ergo regnet peccatũ in veſtro mortali corpore, ad obediendũ deſiderijs eius, non ſic manet in membris eorũ qui ex aqua & ſpiritu ſancto renati ſunt, tanquã non ſit eius facta remiſſio, vbi omnino plena & perfecta fit remiſſio peccatorũ, omnibus inimicitijs interfectis, quibus ſeparabamur à Deo: ſed manet in vetuſtate carnis tanquam ſuperatum & peremptũ, ſi non illicitis conſentionibus quodammodo reuiuiſcat. Hæc Auguſtinus. Manet igitur ipſa concupiſcentia in regeneratis, quæ eſt, vt ita nunc dicamus, materiale originalis peccati. Manet itaq; rebellio carnis, manent propẽſiones illæ ad illicita & cõtraria ſpiritui, propter quas etiam in baptizatis caro cócupiſcit aduerſus ſpiritũ: Sed hæc omnia manent ita infirmata per gratiam baptiſmi, vt ſint magis baptizatis ad exercitiũ virtutis & meritũ, quàm ad damnationem, ſi non illi conſentiatur, vt ex loco proximo Auguſtini patet: cuius de hac re ſentẽtia frequẽtiſſimè etiam inculcata non poteſt obſcura eſſe, quã & primo libro de nuptijs & cõcupiſcentia à 23. c. vſque ad 27. pluribus explicat, oſtendens manere quidem concupiſcentiã actu, ſed non reatum eius: ſicut è cõtrario manet in peccato actuali, putà homicidij, reatus, tranſeunte actu: vbi frequẽter repetit vniuerſorum factam eſſe remiſſionem peccatorũ in baptiſmate, exponens etiam apertè, qualiter à Paulo concupiſcentia hæc peccatum vocetur: ita inquiens cap. illo 23. Sic autem vocatur peccatum (loquitur verò de concupiſcẽtia) quia peccato facta eſt, cùm iam in regeneratis non ſit ipſa peccatũ: ſicut vocatur lingua locutio quam facit lingua, & manus ſcriptura quã facit manus. Itemque ſic vocatur peccatum, quia peccatum, ſi vincit, facit: ſicut frigus pigrum vocatur, non quòd à pigris fiat, ſed quòd pigros faciat. Et vt apertius fiat horum mendacium, vide Pelagianos hoc pro probro obieciſſe Catholicis, quòd dicerent peccatũ in baptiſmo non omnino remitti, ſed ex parte. Quibus Auguſtinus reſpondet libro 3. contra duas Epiſtolas Pelagianorũ, cap. 3. Mentiuntur, inſidiantur, tergiuerſantur, non hoc dicimus. Et inter cetera, quæ ad purgãdos Catholicos abhac ſuſpicione ibi dicit, ita loquitur: Baptiſmus igitur abluit quidem peccata omnia, prorſus omnia, factorũ, dictorũ, cogitatorũ, ſiue originalia ſiue addita, ſiue quæ ignorãter ſiue quę ſciẽter admiſſa ſunt: ſed non aufert infirmitatẽ, cui

Quo ſenſu concupiſcẽtia in baptiſatis vocetur peccatum.

not.

cui regeneratus resistit. Hæc Augustinus. Manet itaque hæc infirmitas & concupiscentia, donec tandem virtute ipsius baptismatis absorbeatur mortale hoc & carnale corp⁹, & fiat spirituale. Quare baptismus meritò prima regeneratio dicitur. Nam in Euangelio inquit Christus, In regeneratione, cùm sederit filius hominis &c. de resurrectione loquens. vt illa sit secunda regeneratio, quæ reuera virtute baptismatis confertur, insertionis scilicet illius & vnionis cum Christo, de qua diximur, vt Augustinus probat libro 1. de nuptijs & cōcupisc. capite 33. & sequenti. Vnde Paulus inquit: Quòd si spiritus Christi habitat in vobis (hoc pertinet ad vnionem) qui suscitauit IESVM à mortuis, viuificabit mortalia corpora vestra propter inhabitātem spiritum eius. Et iterum ibidem regeneratis dicit: Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò viuit, siue (vt Augustinus legit) vita, propter iustificationem. Vbi etiam est hoc obseruandum, quòd tam perfectè peccata remitti dicimus, vt nulli pœnæ aut satisfactioni astrictus maneat qui baptizatur, si mox decesserit: tamē mors illa & ceteræ pœnæ, quibus in Adam puniti sumus, non auferūtur, sicut nec ipsi Adam ablatæ fuerunt, quanquam remisso peccato: & certè inter has pœnas cōputari debet rebellio hæc carnis. Illæ igitur reliquæ omnes pœnæ manent quidem in nobis triplici de caussa, vt beat. Tho. ex hoc loco Augustini collegit quęst. 69. 3. partis, vbi de his effectibus loquitur art. 3. quæ meritò notandæ sunt: vt scilicet cōformemur Christo baptizati in illo, qui sine peccato morti & doloribus subditus fuit, vt exerceamur ad meritum & humiliationem, deniq; vt fides permaneat. Si enim, inquit Augustinus, visibiliter liberarentur baptizati omnes à morte & incommodis omnibus, iam non fide crederetur baptismus, nec propter futurum sęculum baptizarentur tantùm homines, vt illo loco Augustinus inquit. Vanus igitur est error ille Lutheranorum, & cōfutatur certissimis auctoritatibus suprà citatis: Mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris: & Paulus: Lauās eam lauachro aquę in verbo vitę: &: Existimate vos mortuos esse peccato.

Rom. 8.

Lib. 1. de peccato: merit. & remiss. ca. 30. & sequentib.

Ezech. 36

Ephes. 5.

Per Baptismū verè iustificamur.

Ex eisdem etiam, quę de effectu baptismatis diximus, manifestè sequitur nos veraciter iustos fieri per eum. Saluos nos fecit per lauachrum, audimus Paulū dicentem. Et rursum: Lauachrum regenerationis & renouationis vocat, non certè alia ratione, nisi quia renouamur & regeneramur. Ceterùm quia de hac vera renouatione & iustificatione Lutherus & sui valde errant,

rant, nullum agnoſcentes veram mutationem, ſed ſolùm non imputationem peccati, dicemus de hoc in proprio loco, cùm de iuſtificatione impij circa ſacramentum pœnitẽtiæ agemus. Quod ad hunc locum attinet, circa hunc baptiſmi effectũ, qui etiam eſt in paruulis: nam renouantur & illi & regenerãtur, ſufficiat nobis quod Auguſtinus, manifeſtè quidem lib. 1. de. peccatis, meritis & remiſſ. Cap. 9. inquit, Chriſtum illuminationem, iuſtificationemq́ue noſtrã intrinſecus operari: dat enim (inquit) ſui ſpiritus occultiſſimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: & in multis quidem locis, maximè ſecũdo de peccato. merit. & remiſſ. fatetur non eſſe in nobis, quamdiu hîc viuimus, conſummatam & perfectam iuſtitiam: qualis ſcilicet eſt in beatis: ſed per baptiſmũ quidẽ inchoari in nobis renouationem & purgationem à peccatis, in qua Paulus nos admonet ſemper proficiendum eſſe: atque ita docet manere in nobis iuſtitiam, etſi reliquum ſit ſemper aliquid vetuſtatis. Sicut igitur de peccatorum remiſſione dictum eſt, ita de hac iuſtificatione & renouatione nunc dicimus, inchoatur cùm baptizamur, & virtute ipſius baptiſmatis in ea proficimus, vſquequo tandem ad perfectam renouationem virtute ipſius baptiſmatis perueniamus: Quod Paulus apertè dicit illis verbis. Chriſtus dilexit Eccleſiam ſuam &c. lauans eam lauachro aquæ in verbo vitæ, donec exhibeat ſibi illam non habentem maculam neque rugã: quod in vltima reſurrectione fit, vſque ad quam lauat eam in verbo vitæ &c. Igitur credenda eſt vera & interior mutatio per occultiſſimam gratiam infuſam per Baptiſmum paruulis, ſicut ab Auguſtino primo de peccato. merit. & remiſſ. diximus confirmatum & probatum eſſe ex his verbis quibus in ſcriptura dicimur in Chriſto iuſtificari. Ex hoc tandem colligendum quanta ſit, quàmq́ue diuturna baptiſmi virtus, de qua & ipſe Auguſtinus incunctanter aſſerit primò de nuptijs & concupiſcẽtia, quòd non tantùm præterita, ſed futura omnia peccata remittit, quæ vel infirmitate, vel ignorantia, & denique quocunque alio modo fiunt: non (inquit) quòd Baptiſmus repetendus ſit. ſed quòd ex baptiſmo fiat, vt ipſæ orationes & eleemoſynæ, quibus leuiora remittuntur, proſint: & pœnitentiam, qua maiora etiam poſt Baptiſmum condonantur, propter baptiſmũ inquit Deo eſſe acceptam. Durat igitur perpetuò virtus baptiſmi in hac vita. Et quanquã per peccata grauiora innocentia illa baptiſmi amittatur, manemus tamen adhuc capaces ſacramentorũ,

Capite 7.

Epheſ. 5.

per

per quæ illa remittuntur. Vbi hîc cauendus etiam est error Lutheranorum quorūdam, dicentium peccata futura ita remitti per baptismū, vt non sit opus alio remedio, sed sola rememoratione baptismatis: quod quàm sit falsum, apertissimum est ex alijs sacramētis institutis in illorum peccatorum remedium, de quibus postea. Et hæc de effectib⁹ baptismi sufficiāt. Quod verò ad rationem illam iustificationis sola imputatione iustitiæ Christi pertinet, inferius cùm de sacramento pænitentiæ agemus, explicabitur, quàm sit noua hæc sententia aliena à sensu scripturæ & patrum.

¶ LECTIO QVARTA.

¶ *De virtute & excellentia Baptismi & dispositione suscipientium.*

SICVT lectione proxima ex fide quæ est de effectibus Baptismi intulimus contra errores, quibus tantis Baptismi effectibus ab hæreticis detrahitur, ita nunc inferamus cōtra errores, quibus virtuti & excellentiæ baptismatis derogant. Igitur ex illis scripturæ locis, quæ adduximus, infertur errorem esse apertissimum, dicere quòd Baptismus tantùm est signum remissionis peccatorū & mortificationis, atq; vnionis cū Christo, quòd noui hęretici affirmāt in speciali de Baptismo, sicut superius diximus de omnibus Sacramētis, & eisdē rationibus cōfutatur. Saluos nos fecit baptisma, inquit Petrus &c. Quia tamen ex hoc errore in plures alios incidunt contra baptismū, fuit specialiter notādus. Et quidē alij hęretici baptismū tātū dicunt signū professionis nostræ, & militiæ Christianę tesserā. Quidam verò, quò videantur magis honorare baptismū, non tantùm signum professionis nostræ dicūt, sed promissionis diuinę & gratiæ nobis collatę quasi sigillum quoddā appēdēs: vnde tandē apertè fatentur nonnulli eorum, Baptismum nihil cōferre, nisi his qui fide suscipiūt: nec aliū putāt esse vsum Baptismi, quàm vt eo fides excitetur. Quod quàm sit falsum, inferius cum de Baptismo paruulorū agemus, apparebit. Hoc solum nūc sufficiat, vt videamus quātus sit ille error nihil tribuens

Baptismus nō est tantù signum remissionis peccatorum.

1. Petri 3.

Caluinus in Instit.

Philippus Melanct. in locis &c.

Caluinus.

buens

buens Baptiſmo, quanuis Petrus & Paulus ei tribuāt efficaciā ſalutis noſtræ, & q; hoc aſſerētes aut Baptiſmum paruulorum negare coguntur, vel certè nomine tantùm illud admittere, & de paruulorū ſalute dubitare, vt Caluinus, apertè dubitat, diuinæ tantum prouidentiæ putans relinquendam ſalutem eorum: quaſi nō ſit certiſſima fides, per Baptiſmum paruulis ab omni originali culpa mundatos adoptari in filios Dei: quod ſi in filios, & in hæredes: de quo ſuo loco dicemus.

Multò maior virtus baptiſmi, quàm olim circūciſionis.

Ex eodem etiam errore concedunt, quòd apertè ſequitur, Baptiſmum non eſſe maioris virtutis, quàm fuit Circumciſio; imò reuera, ſi de ſalute paruulorum non reddit nos certos Baptiſmus minoris etiā virtutis eſt: ſed hoc interim omittamus: iam de adultis loquamur. Certè ratio illa & auctoritas Pauli, quibus gratiæ legis nouæ, & ſacramentorum Chriſti excellentia ſupra veterem legem, & eius ſacramēta docetur, apertè illud falſum eſſe conuincit. Regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſem. Et: Lex ſubintrauit, vt abūdaret delictum. Hæc de lege, & proculdubio de omnibus quæ in illa erāt. Iam de gratia. Vbi autē (inquit) abundauit delictum, ſuperabundauit gratia. Et quod poſtea de effectu Baptiſmi loquitur ad hoc propoſitum. Quid igitur? Peccabimus quia non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Et huic obiectioni reſpondēs, ita inquit. Abſit. Si enim mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Et poſt multa de Baptiſmi virtute tandem ait: Vetus homo noſter crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati. Ex quib[9] omnibus ſatis patet multo maiorem virtutem eſſe baptiſmatis, quàm circumciſionis. Cōcedit tamē vera fides & patrum auctoritas, in circunciſione remiſſa fuiſſe peccata omnia, & originale & actuale, & gratiā collatā, vt inter ceteros Auguſtinus ꝓbat lib. 4. de Baptiſmo cōtra Donatiſt. & in epiſtola ad Maximum Donatiſtā, & alijs locis: idq; ex verbis ſcripturæ: Maſculus, cuius præputij caro &c. Et tamen ſanior ſententia habet circumciſionem tantùm ſignaculum fuiſſe, nec virtutē habuiſſe aliam: ſed Deum operatum in ea propter fidem redemptionis Chriſti, quæ in Abraham fuit & patribus, quam circumciſio ſignificabat: Quod, quia verbis Pauli valde cōſonat, magis probamus. Sic enim ille de circumciſione loquitur: Et ſignum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. Itaque ſignaculum tantùm iuſtitiæ illam dicit, & fidei quæ fuit in Abraham.

Rom. 5.

Rom. 6.

Cap. 24.
Epiſtola. 203.

Sed quocunque modo id sit, nec enim de ea re contendere opus est, gratia illa proculdubio circuncisionis multo est inferior gratia Baptismi: & ideo meritò commutata in Baptismum. De quo Paulus inquit: Circumcisi estis, non in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi: consepulti ei in Baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei.

Longè alius fuit Baptismus Ioannis quàm Christi.

Ceterùm multo crassior & apertior est error ille ex eodem etiam primo errore manans, ex quo Lutherani asserunt idem esse sacramentum Baptismi, quod conferebatur à Ioanne & à Christo: cùm tamen omnium patrum certissima sit fides, Baptismum Ioannis non fuisse Sacramẽtum, sed assuefactionem quandam & excitationem per prædicationem & pœnitẽtiam ad Sacramẽtum Baptismi: quod ipse Ioannes etiam apertè testatus est: Ego Baptizo vos aqua. In quo loco Chrysostomus Homil. 15. & 16. & ceteri omnes patres hoc intelligunt, & efficacissimè probant ex illo Pauli opere, de quo Actuum 10. habetur: vbi confessi, ad Pauli interrogationem, se baptizatos tantùm baptismo Ioannis, baptizati sunt rursum. Nec est opus referre, quàm apertè hanc scripturam deprauẽt. Inciderunt verò in hunc errorem, quia sacramentũ baptismi Christi tantùm putãt esse signum gratiæ, & non caussam, Itaque sicut Iudæi, vt Christum repellerẽt, Ioannem conabantur extollere, ita hi, quia minus tribuunt baptismo Christi, coguntur illi æquare Ioannis baptismum: quod satis ostẽdit quantus sit ille primus error, ex quo in tantum incidunt. Nam, vt omittamus reliqua omnia, quis nõ videt in scriptura & doctrina patrum, quãtũ discrimen sit inter baptismum Ioannis & Christi? quàm frequẽter baptismus Ioannis ille appellatur? Christi verò baptismus nunquam vel Petri vel Pauli, nec alicuius ministri dictus est. Quod Augustinus diligenter tractatu 5. super Ioãnẽ ostendit: vbi plura hæc apertissimè probãtia vide. Baptismum quoque Ioãnis nec necessarium ad salutem, nec sufficientem ibi docet: Christi verò baptismo vtrumq; horum conuenit: Quare in baptismo Ioãnis & sanctitas eius, & deuotio accedentium quærebatur: in hoc verò nihil ministri sanctitas, sed virtus sacramenti operatur. Denique post baptismum Ioannis baptizati sunt multi, quia Ioannis tãtùm erat: sed post baptismum datũ à Iuda nullus baptizatus est, quia nõ Iudę, sed Christi erat baptismus. Hæc omnia eo loco Augustinus. Quæ cùm tam consona sint scripturæ & toti reliquæ fidei, mirãdum est quod

quòd tam vanè ab hæreticis reijciantur, nec ob aliud, quàm vt non plus tribuant baptiſmo, quàm prædicationi Euangelij: quod primus eorum Magiſter tam falsò aſſeruit, & illi multò proteruius ſequuntur.

Quæ diſpoſitio ſit adultis ſuſcipientibus baptiſmum neceſſaria ad percipiendum effectum baptiſmi.

Vltimò tandem circa hos baptiſmi effectus opus eſt de diſpoſitione neceſſaria ad eos ſuſcipiendos etiam admonere. Eſt igitur notandum quòd, ſicut in communi diximus, exigunt ſingula Sacramenta proprias diſpoſitiones & præparationes in accedentibus: quare etſi ex virtute propria operentur, non tamen ſine diſpoſitione recipientium, cùm illi adulti ſunt: ſine diſpoſitione inquam, qua illi ſe ad gratiam recipiendam coaptent. Igitur certa eſt & tuta ſententia, nullam adultum & rationis compotem ſine fide & vera pœnitentia effectum Sacramenti baptiſmi conſequi. Primum probat verbum Chriſti: Qui crediderit & baptizatus fuerit. Secundum confirmat illud Petri actuum 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum. Pœnitentiam verò, non qualis ſit à peccãtibus grauiter poſt baptiſmum intelligimus: nam, vt Ambroſius inquit, gemitum non requirit, ſed verum propoſitum mutationis vitæ: verum inquam & dilectioni Dei ſuper omnia coniunctum. Si igitur horum defectus gratia baptiſmi priuat ſuſcipiẽtem, multo magis ſi in eius ſuſceptione peccatum committatur. Meritò itaq; beatus Thomas q. 69. 3. partis quadruplicem fictionem, qua impeditur baptiſmi effectus numerat. Primum infidelitatem: ſecundam, cuiuſcunque peccati propoſitum: tertiam, ſchiſma, aut reiectionem eorum, quæ Eccleſia ſeruat in hoc ſacramento: quartam deniq;, indeuotionem, quæ (at ille inquit) proculdubio intelligenda eſt in defectu verę diſpoſitionis animę, veriq; deſiderij gratię. Quare & art. 4. 68. quæſt. meritò docet, permanẽtibus in propoſito peccati nõ eſſe dandum ſacramentum baptiſmi, quod Auguſtinus egit in libro de fide & operibus. Vnde hoc eſt etiã conſiderãdum diligenter his, quorũ eſt eos admittere, cùm adulti accedũt ad Baptiſmum. Patet enim ex tota Eccleſiæ antiquitate, ſtatuta eſſe temporũ ſpacia, in quibus adulti & inſtruantur in fide & vita Chriſtiana, & probẽtur, an vera & plena intentione ad ſacramentum veniant. Hinc erãt in Eccleſia olim ſcrutinia illa catechumenorum, & multa alia ad eorum diſciplina pertinẽtia, quod proculdubio nunc omittere ſine graui peccato nõ licet. Non (inquã) licet omittere, vt minimũ, quod

Art. 9.

Quatuor modis ſine fructu & indignè percipitur baptiſmus.

¶LECTIO QVINTA.

¶*De non iterando Baptismo, & necessitate eius, ac triplici Baptismate.*

DVo tantùm restant dicenda de hoc Sacramẽto, quæ necessaria sunt, & ex suprà dictis inferũtur. Primum de iteratione eius: Secundùm de necessitate.

De primo igitur est certissima fidei sententia, sacramentum Baptismi non posse iterari, quod est, alicui rursum conferri, postquam semel integrè datum est & perfectũ. Hoc enim conuenit huic sacramento ex sua propria natura. Cuius b. Thom. quatuor adfert rationes. Quia videlicet est vera & spiritualis generatio: generari verò semel tantùm cõtingit. Vnde b. Augustinus in illud verbum Nicodemi: Potest homo iterare, in ventrẽ matris intrare, & nasci meritò (inquit) hoc dicendum de Baptismo. Non enim rursum in ventrem illum aquæ semel baptizatus redire potest. Deinde, baptismus est plena & integra configuratio mortis & passionis Christi, quæ semel tantùm peracta est: Vnde ad Hebræos 6. Paulus rebaptizatores vocat crucifixores Christi: & hę sunt duæ potissimæ rationes: in quibus aduertendum est, in Sacramentis & eorum effectibus magis esse considerandum modum significandi atque efficiendi sacramentorum, quàm rem ipsam significatam. In pœnitentia, in Eucharistia eadem passio Christi significatur, & applicatur etiam animæ, quæ in Baptismo: sed in illis vt medicina & cibus, quorum est frequenter sumi: in hoc vt virtus generatiua, quæ circa vnum tantùm semel operatur.

Cur baptismus non sit iterandus.

q. 66. art. 6. 3. partis

Character etiam qui imprimitur in hoc sacramẽto, qui cõsecratio quædã est & deputatio hominis ad suscipiendã sacramenta, perpetuò manet, sicut omnis cõsecratio, quamdiu manet res consecrata, & ideo non repetẽda. Deniq; & peccatum illud, in cuius remedium propriè & proximè hoc sacramentũ est institutũ, originale scilicet, nõ potest repeti circa aliquem: Pro alijs enim peccatis alia sunt remedia. In hac igitur re ministris baptismi diligenter consideradũm, ne in alterã partem nimij sint. Repetere baptismum semel ritè peractum graue peccatum est. Ceterùm cum certum est omissum esse aliquid de

Character baptismi nunquam deletur.

boni viri arbitrio iudicabitur sufficere ad instructionem & probationem baptizandi, idq; cessante periculo, Nam existẽtibus in periculo subueniendum est quoties opus fuerit, voluntate eorum de suscipiendo baptismo aut apertè cognita, vel saltem probabili coniectura. Quæ ideo hoc loco adnotanda putauimus, quoniam, cùm nunc inter catholicos rarò accidat adultos baptizari, cùm id contingit euenire, omittitur sępius vera illa instructio & probatio, quod non sine graui peccato fieri posse putamus. Aduertant igitur ministri.

Baptismus fictè susceptus remota fictione operatur. ca. 12.

Non est tamen prætermittendum, quòd quanquam baptismus fictè & indignè susceptus non prosit, quandoq; etiã noceat propter peccatum sacrilegij, quod ibi committitur, tamẽ b. Augustinus rationabiliter asseruit lib. 1. de baptis. cõtra Donatistas, ꝙ recedẽte fictione, mutata videlicet voluntate illa, cum qua quis in peccato accessit ad baptismum, incipit sacramentum ipsum operari, non minus (inquit ille) quàm si cùm susciperetur adesset illa pœnitentia. Quam piam quidẽ & dignam Dei misericordia sententiã tota Ecclesia sequitur. Neq; opus esset resipiscenti post baptismum aliud, quàm illud peccatum confiteri & testari. Addit b. Thom. q. 69. rationem huius conuenientissimam: vt videlicet non minus sit efficax Dei operatio in sacramentis, quàm naturę virtus in rebus naturalibus. Sicut igitur natura ablato impedimento opus suũ perficit, vt cùm generatur graue, si adsit impediẽs descensum deorsum, eo ablato mox sequitur descensus, Ita in sacramẽtis. Et quanquam hęc sententia in reliquis omnibus sacramẽtis non sit ita recepta, potest tamen rationabiliter credi, cùm sit in omnibus eadem ratio: vt ita nullus sine spe consolationis doleat de amissa gratia sacramenti, sed credat quòd, etsi cùm suscepit non satis fuerit dispositus, nunquam tamen exclusus est à fructu ipsius, quandiu illum defectum supplere potest. Hoc dicimus in Eucharistia, hoc in ceteris omnibus. Nec opus est inquirere qua virtute sacramenti hoc fiat, sed simpliciter fateri Deum id operari in anima, propter sacramentum quod susceptum fuerat.

Art. 10.

*

LECTIO

Quando baptismus cum conditione repetendus.

de necessarijs, manifestum est repetendum esse. Cum igitur dubiũ aliquod de integritate baptismi oritur, melius est cum cõditione repetere baptismũ (si non est baptizatus &c.) quàm periculo salutis committere hominem, maximè paruulum, cui nõ est aliud remedium. Nam peccatum illud reiterationis baptismatis nõ committitur, cùm ex intentione non fit. Verùm nec facile ex minimo quoq; dubio fieri debet (nec enim sine irreuerẽtia sacramenti id fit) sed cùm à sapientibus probabile dubium iudicatur, tutius est repetere baptismum. Ita superius diximus in difficultate partus faciendum: cum membrum aliquod apparens perfunditur.

Baptismus est necessari⁹ tanquam remediũ, & nõ solum quia precept⁹.

De secundo, necessitate videlicet huius sacramenti, hoc statuatur certissimum, istud sacramentũ esse necessarium nõ tantùm ex præcepto quodam Dei, sed vt remediũ. Inter hæc verò tanta est differentia, vt quòd in remedium datur necessarium sit his etiam, quibus vel annuntiari non potest, vel certè nõ est annuntiatum: sicut paruulis, & his etiam, qui nunquam audierunt Euangelium, necessarius est baptismus, pereuntque eius defectu: non quia transgrediuntur præceptum, sed quia omittunt remedium: sicut Beda illud verbum: Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit peribit &c. quia pactum Domini irritum fecit, de originali peccato exponit: pactũ, inquit, quod Adam positum erat, illo transgrediente transgressi omnes sumus, hoc est, rei propter illam transgressionem effecti. Quòd igitur baptismus remediũ sit necessarium, verbũ illud Christi: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnũ DEI, apertè probat. In quo verbo Augustinus putat institutum baptismum atq; præceptum. Ex quo, inquit lib. I. de anima & eius origine. cap. 9. dictũ est: Nisi quis renatus &c. nemo fit membrum Christi, nisi baptismate Christi. Et quanquã de hac re, quando scilicet fuerit Baptismus institutus, diuersitas aliqua sit, & b. Thom. q. 63. mediũ tenens dixit institutum baptismum vel quando Christus fuit baptizatus, vel quando hoc dictum est: sed necessitatem vtendi eo, nõ nisi post passionem & resurrectionem fuisse impositam hominibus. Sed cum Augustinus, vt citamus, dicat: Ex quo dictum est: Nisi quis &c. potest meritò hoc intelligi, legẽ quidem illam tunc fuisse latã (nec enim dubitari potest ita à Christo dictum fuisse) ceterùm promulgatio ipsa legis plena, quæ vt obliget necessaria est, non videtur ante resurrectionẽ Christi & prædicationem Apostolorum facta.

Act. 2.

Sed

Sed quoniam tria baptiſmata à doctoribus diſtinguũtur,neceſſaria quidẽ & certa ratione,aquę ſcilicet,ſpiritus,& ſanguinis: Vt enim beatus Thomas inquit art.11.illius.66.q.& martyrium,& certa voluntas baptiſmum ſuſcipiẽdi, atque conuerſio in Deum configurant & vniunt Chriſto crucifixo & paſſo,ſicut ipſum ſacramẽtũ,quod non alia ratione quæritur,niſi vt incorporẽtur homines Chriſto:hinc verò videtur neceſſitati baptiſmatis nonnihil detrahi:ideo eſt diligenter circa hoc cõſiderandum,quid certa fide tenendum ſit.

Triplex eſt baptiſmus.

Mors igitur pro Chriſto perpeſſa ſufficit proculdubio ad ſalutem,vt Auguſtinus frequẽter certa auctoritate probat.Nam loco illo primi libri de anima&eius origine,cùm dixit:nemo fit membrum Chriſti,niſi baptiſmo Chriſti, mox addidit , vel morte pro Chriſti.Id quod probat,quia ſicut dictum eſt:Niſi quis renatus fuerit ex aqua &ſpiritu ſancto:ita etiã dicitur ab ipſo Chriſto:Qui perdiderit animã ſuã propter me, inueniet eam. quod eo loco & libro 4. de baptiſmo contra Donatiſtas confirmat exẽplo latronis cum Chriſto crucifixi,Cyprianiq; auctoritate in Epiſtola de baptizandis hæreticis ad Iubaianum,qui latronem inter martyres computat, & ſuo ſanguine baptizatum dicit.Et quanquam eo loco de origine animæ Auguſt.nolit vt certum haberi illum non baptizatũ , nã aut aqua ipſa,quæ de latere Chriſti fluxit,aut certè antequã crucifigeretur baptizari potuit. Et etiam ſecundo libro Retractatio. c. 18.tandem in latrone hoc non probari, paſſionẽ videlicet ſupplere vicem baptiſmatis , cùm non conſtet illum non fuiſſe baptizatum.apertè fatetur de ſalute tamẽ eius,imò de magna quadam & excellenti gloria apud Chriſtum,& ipſa ſaluatoris verba,& reliqua quæ ſcripta ſunt dubitare non ſinũt:quare & ipſe Auguſt.illo loco de origine animę de illo ita loquitur,eleganter quidem & efficaciter. Tanto namque pondere appenſum eſt,tantumque valuit apud Deum,qui hæc nouit appendere , quòd confeſſus eſt Dominum crucifixum , quantum ſi fuiſſet pro domino crucifixus. Tunc enim fides eius de ligno floruit , quando diſcipulorum marcuit. Illi enim deſperauerunt de moriente , ille ſperauit in commorientem.Refugerunt illi auctorem vitæ,rogauit ille conſortem pœnæ.Doluerunt illi tanquã hominis mortem,credidit ille regnaturum eſſe poſt mortẽ.Deſeruerunt illi ſpõſorem ſalutis , honorauit ille ſociũ crucis.Inuenta eſt in eo mẽſura martyris,qui tũc in Chriſtum credidit,quãdo defecerũt qui futuri erãt martyres:

Tres baptiſmo ſanguinis.

Cap.11.

Hęc Augustinus eo loco de insigni martyrio huius latronis. Itaq; sicut nec de ipsius salute fides dubitare permittit, ita nec de his, qui pro Christo mortem patiuntur: quod vltra supradi ctum locum confirmat ipse Augustin. cap. 13. & 7. de ciuitate Dei. Et hæc quidem de baptismo sanguinis. De spiritus baptismate iam dicendum.

De baptismo spiritus.

Quòd igitur vera conuersio in Deum, verumq́ue baptismi propositum sufficiat similiter ad salutem, certissima etiam fide credēdum esse probat August. vt cetera omittamus, primò 22. illo cap. lib. 4. de baptis. cōtra Donatistas. de latrone quidē loquens, sed certa auctoritate Pauli: Corde creditur ad iustitiā, ore autem confessio fit ad salutē. Quod non dubitat ille etiā sine visibili sacramento sufficere, & sequentibus omnib9 illi9 lib. ca. adultis solam conuersionem nō minus prodesse putat, quàm paruulis solum sacramentum: quandoquidē cōstat duo hæc, sacramētum & conuersionem cordis ad inuicem separari. Secūdò etiam manifestius & efficatius hoc probat lib. quęstionum super Leuiticum cap. 83. vbi adductis exemplis Ioannis Baptistæ, qui prius (inquit) baptizator quā baptizat9 fuit, & Moysi, qui visibiliter sacerdotes sanctificabat, cum ipse pri9 visibiliter sanctificatus non legatur, tandē, sic concludit: Proinde colligitur inuisibilē sanctificationē quibusdam adfuisse atque profuisse sine visibilibus sacramentis: visibilem verò sanctificationem, quæ fit per visibilia sacramēta, posse adesse, non posse prodesse sine inuisibili sanctificatione. Nulla itaque ratione dubitari debet, conuersionem verā cordis sufficere ad salutem: atque ita non quodcunque propositum baptismi, nō quale cum affectu peccati haberi potest, sed efficax quidem & cum mutatione vitæ cōiūctum ad salutem sufficere dicimus. Semper tamen in omnibus his locis meritò quidem addidit August. sufficere propositum hoc, quando angustijs temporū mysterium baptismi celebrari non potest. Ita dixit lib. illo de baptis. & in altero loco Leuitici addidit: Non tamē ideo sacramentum visibile contemnendum est: nam cōtemptor eius inuisibiliter sanctificari nullo modo potest. Confirmās hoc exēplo Cornelij & eorum qui cum eo baptizati sunt, cùm pri9 in eos spiritus descendisset.

An & quomodo propositum baptismi sufficienter sufficiat.

Ex his igitur constat qualia alia intelligēda sunt Augustini verba, quæ ille frequenter repetit, & quæ nonnullos turbarunt. Ait enim ille frequēter, catechumenos sine baptismo nō saluari: vnde tractat. 10. in Ioannem, Nullus (inquit) regnū cælorum

lorum videbit oneratus peccatis: quia nisi cui remissa fuerint nō regnabit cum Christo: dimitti autem ei non possūt, nisi renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. Hoc quidē Catechumenis dicit. Tempus (inquit) est vt vos exhorter, qui adhuc estis Catechumeni, qui sic credidistis in Christum, vt vestra peccata portetis. Denique eodē tractatu multa dicit in hanc sententiam, & tractatu 13. apertius. Quātumcūque (inquit) Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat, nō illi dimittitur nisi cùm venerit ad Baptismum: quę certè videntur prius dictis de proposito Baptismi contradicere quamobrem nonnulli coacti sunt reijcere illa: & certè auctor ipse libri de Ecclesiasticis dogmat. fortè ex his locis Augustini, durè nimis collegit cap. 74. Baptizatis (inquiens) tātùm iter salutis esse credim⁹ nullū catechumenorū, quāuis in bonis operib⁹ defūctū, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota baptismi sacramēta complentur, hæc ille. Vbi quoniam solū martyrium excepit. & de Catechumenis locutus est, videtur propositum Baptismi non putasse sufficere: sed quidquid ille credidit, illud est certa fide tenēdum quod superius diximus. Augustinus verò in illis locis his tātùm loquitur Catechumenis, qui baptismum propria voluntate differebant, quod ex cōtextu ipsius, & ex antiquæ Ecclesiæ consuetudine satis cōstat. Illos enim exhortatur vt ad baptismum, veniant, & negligentes redarguit, his dicit quòd sua peccata secum portant. In antiqua enim illa ecclesia cōstat multos diu distulisse baptismū, dum scilicet timebant post baptismum inquinari peccatis, aut aliquo affectu peccati tenebantur, sperantes per baptismū tandem sibi omnia remittē da fore, quod Patres illi frequēter arguebāt, proponentes ante oculos improuisa pericula mortis & huiusmodi alia. Vnde & eos qui in lecto ęgritudinis baptismum suscipiebāt quasi timore mortis, ad ministeria Ecclesiastica non admittebant: pęna hac excitantes omnes ad mature suscipiendum baptismum. Vide Chrysost. Homilia 1. in acta Apostolorum, & 13. in Epistolam ad Hebræos, vbi multa in reprehensionem huius dilationis baptismi loquitur. Hoc igitur August. agebat cùm catechumenis salutē negabat: quod etiā ipsum nomen, vsusque illius in Ecclesia ostendit. Nā catechumeni omnes quod nomen dederant & instruebantur vocati sunt: qui vero iā baptismum postulabant, cōpetentes dicebantur: quod ipse August. lib. de vtilitate credēdi ad Honoratū dicit. Ex qua nominū diuersitate etiā illud constat, ꝙ aliior qui-

dam gradus erat competentium, quàm catechumenorũ. Illis ergo (vt nomina omittamus) si verum, vt explicauimus, propositum baptismi fuit, si per eos non stetit vt non baptizentur, nullo modo salutem defuisse credendum est. Quod etiã Amb: de obitu Valentiniani, tanquam certissimum affirmare nó dubitat, salutem scilicet non deesse illi minori Valentiniano inopinatè sublato: quia ad baptismũ iam anhelabat: Ille (inquiés) gratiam quam desiderabat non amisit, quanquam ego, quem regeneraturus eram amisi: desiderauerat enim ille ab Ambrosio baptizari.

Ex his igitur omnibus constat adultis tria hęc esse remedia salutis, ita vt quodlibet sine alio sufficiat: sed nihilominus pręceptum Baptismi tunc manet, quando ex conuersione cordis iustificatus quis est, sed solùm vt præceptum. Quod August: tract. illis in Ioannem exemplo ipsius Christi probat. Non est dubium teneri omnes ad baptismum ex præcepto, qui illius capaces sunt, & ipsum audierunt. Etsi igitur ex vera cõuersione in Deum cùm facultas baptismi nõ aderat, non dubitemus fieri mẽbrum Christi qui ita cõuertitur, si tamen postea oportunitas adsit baptismi, tenetur illud suscipere, nec est dubium omissionem eius, aut certè nimiã absque vlla ratione dilationem graue peccatum esse, quo ipsa baptismatis gratia amittitur sicut per alia peccata. Eadem ratione dubitandum non est eum qui pro Christo lethaliter vulneratus est, si superuiuat & possit, baptizandum esse, vt huic præcepto satisfaciat: alioqui tanquam eius contemptor damnabitur. Hæc igitur nobis de baptismate adultorũ dicta sint. Iam restat vt de Baptismo paruulorum agamus.

¶ LECTIO SEXTA.

¶ *De Baptismo paruulorum.*

Errores Manich. & Pelagianorum circa baptismum paruulorum.

CIRCA paruulorum Baptismum sunt diligenter cauendi multi huius temporis errores, in quos necesse fuit incidere eos qui ab vnitate Ecclesiæ se separârunt. Vt igitur extrema errantium, interque media est catholica fides agnoscamus. Primi circa baptismum paruulorum Manichæi & Pelagiani errarunt, quanquam illi ex diametro pugnarent, vt August. scribit.

bit.2.lib.contra duas Epistolas Pelag. Vtrique (inquit) Baptismum euacuant, & crudelissimè paruulis auferunt. Manichæi enim aquam baptismatis dicunt superfluam esse, tanquam videlicet immũdam, nec prodesse baptismum alicui malo auferendo ab homine, cùm illud natura sit hominis & non vitiũ: quos non est opus vt nũc arguamus: cùm necessitatem aquæ ac emundationẽ auctoritas Christi probat: Qui crediderit & baptizatus fuerit &c. Pelagiani verò in altero extremo nullũ peccatum paruulos habere cõtendunt, atque ideo neque egere baptismate, & (vt plurimum) egere eo fatentur, vt perueniãt ad regnũ, nõ verò vt remittãtur eis peccata, quæ non habent, aut liberentur à damnatione, cuius non tenẽtur reatu. Cõtra hos Augustinus multis locis efficacissimè disputat in omnib⁹ ferè libris cõtra Pelagianos, & in primis lib. de peccatorum merit. & remiss. probans certis auctoritatibus scripturæ egere omnes, etiam paruulos, saluatore Christo, & ideo sub peccatis esse: cõfirmans hoc ipsum consuetudine & auctoritate totius Ecclesiæ: quæ in remissionem peccatorum eos baptizat, & exufflat ab eis contrarias potestates. Hic ergo error à tota Ecclesia iam olim ab eo tempore damnatus fuit & in concilio Mileuitano, & in alijs pluribus. Huic errori proximè accessit error Vincentij cuiusdam, de quo inferius. Iam ad nostrorum temporum errores accedamus.

cap. 1. & 2.

Primus igitur error Anabaptistarum crudelissimè negãtiũ baptismum conferendum esse paruulis, reijciendus est, vt iam olim à principio ipso Ecclesiæ ab antiquissimis patribus reiectus eadem certa ratione, qua Pelagij error, idque maximè vniuersalis Ecclesiæ auctoritate. Vt enim Augustinus libro 4. de Baptismo cõtra Donatistas dicit, hæc vniuersalis Ecclesiæ auctoritas apertè probat hanc fuisse Apostolicam traditionem. Non desũt & rationes & auctoritates scripturæ, præcipuè illa de circuncisione, quam ibi Augustinus adfert, quæ paruulis dabatur, eratque eis in salutẽ: sed vetus scripturæ & fidei interpres est hæc auctoritas Ecclesiæ vniuersalis, cui debemus præcipuè inniti, de qua ipse Augustinus plura lib. 1. de Baptismo paruulorũ capit. 16. & multis sequentibus, vbi probat eos inter fideles & pœnitẽtes cõputari: & libro 3. auctoritatem Cypriani citat hoc etiã vt cõpertissimum asserentis, & nullum expectandum diem seu horam definitione cõmunis concilij Carthaginensis respondentis. Est hoc in Epistola 8. libro 3. Dionysius vltimo capite de Eccles. Hierarch. traditionẽ hãc dicit Apostolicam.

Error Anabaptistarũ confutatur.

Cap. 24.

Cap. 1.

licam. Origenes super Epistolam ad Romanos idem asserit, & Bernardus sermone 67. super cantica vt manifestum errorem damnat, negare paruulis baptismũ. Ortus est hic error ex fontibus Lutheri, qui in baptismo fidem exigit, vt ad salutẽ sit efficax: quare illum sequentes ęgrè certè ab hoc possunt errorẽ discedere.

Alius error circa baptismũ paruulorum. Secundus igitur error huic proximus, pariter etiã reijciendus, est eorum, qui asserunt non remitti eis peccatum, vel simpliciter eos nõ renouari & regenerari, sicut videlicet adulti regenerantur consequunturque peccatorum remissionem. In quem errorem multi Lutheranorum cõtra Anabaptistas disputantes inciderũt, quia non sunt innixi vero fundamẽto, Ecclesiæ scilicet, auctoritati. Quicunque igitur non simpliciter confitetur baptizatis paruulis peccatũ remitti, omnesque si in ea ætate discesserint saluari, virtuteq; spiritus sancti iustificari & renouari in baptismo, proculdubio hæreticus est: dãnatũ est enim hoc iam olim in Pelagianis, vt patet in concilio Mileuitano cap. 2. & Augustinus hoc ipsum cõtra Pelagianos frequẽtissime docet: nam lib. 1. de baptismo paruulorum: neminẽ (inquit) qui ad Christum per baptismum venit vera fides & sana doctrina putat exceptum à gratia remissionis peccatorũ. Idẽ etiam libro 2. contra Pelagium & Celestium asserit secundũ regulam vniuersalis Ecclesiæ & sententias Euangelij esse confitendum. Et quanquam illis locis Augustinus contra Pelagianos, & concilium etiam Mileuitanum cõtra eosdem hoc agãt, vt probent illos subiectos peccato, non verò remitti eis peccata, hoc tamen magis cõfirmãt quod dicimus. Nec enim de ea re dubium erat, remitti scilicet peccatum si esset, quare hoc definito, quòd scilicet esset peccatum in paruulis, etiã hoc vt certius definierũt, remitti scilicet in baptismo. Scripsit

Cap. 8.

Error Caluini circa baptismũ puerorum. Caluinus baptismum collatum pueris signũ tantùm esse, quo Deus consolatur parentes, & sub prouidẽtia sua ita illos suscipit, vt si ex eis aliqui, quos ipse ad vitã præordinauit æternã, ex hac vita ante demigrent quàm adoleuerint, virtute Spiritus sancti eos renouat: si verò adoleuerint, admoneãtur & exercitẽtur ad renouationẽ, cuius tessera donati sunt ab infantia. In quibus verbis plures certè sunt errores quàm sententiæ, vt appareat in quæ deuia incidant deserentes vnitatem. Nam, vt ceteros omittamus, qui satis ex dictis possunt colligi, hic est maximus, quòd non omnes baptizatos paruulos ante adultã ætatem decedentes certò putat saluari, sed quos Deus (inquit)

præ-

præuidit & præordinauit: de nullius itaq; salute possumus esse certi, quo nihil absurdius potest cogitari.

Innuit etiam eo loco prodesse tantùm baptismum prolibus fidelium, qui etiam apertissimus error est. Putant enim (sensu quidem suo) circumcisionem paruulis datam non aliud fuisse, quàm confirmationem promissionis factæ parentibus, atq; ita hæreditarium quiddam à fidelibus parentibus in paruulos: idemque de baptismo cogitare audent, qui circũcisioni successit. Sed cõtra hunc errorem sufficiat auctoritas Euãgelij: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. & quę suprà dicta sũt de efficacia baptismi: Nam ex illa auctoritate ita b. August. in Epist. 23. ad Bonifacium argumentatur: Non (inquit) dictum est, nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut offerentiũ aut ministrãtium fide, sed ex aqua & spiritu sancto. Valet itaque Baptismus & per se sufficiens est, si Turcæ aut cuiuslibet infidelis filius baptizetur, quanquã in hac re b. Thom. q. 69. 3. partis probabiliter putet non esse æquum, vt renitentibus parentibus, sub quorum cura videlicet atque disciplina puer adhuc manet, baptizetur paruulus: quoniam nec Ecclesiæ cõsuetudo hoc habet, nec rationi naturali cõsentaneũ est, nec Deo placuit per gratiam ordinẽ naturę infringi: valet nihilominus & est verus baptismus: cùm tamen iuxta hunc dogmatistam, etiam si pater consentiret infidelis, tamẽ non prodesset Baptismus filio, cùm pater nõ pertineat ad promissionẽ: opus itaq; est virtutem baptismi asserere, quam quia ille negat, in hæc omnia incidit. Quid rogo aliud hæc sunt, quàm credere baptismum non aliud esse, quàm signum quoddam aut prædicationis Euangelij, aut fidei ipsius: vt scilicet illo tantùm admoneamur, aut consoletur nos Deus, sed omnem virtutẽ illi auferre, fideiq; tantùm aut suscipientiũ aut aliorũ omnia tribuere? quod (vt diximus) Lutherus primus ausus est dicere. Deniq; quantum hic error distat ab Anabaptistis? aut quomodo ex eo non facilè persuadebitur aut omittẽdum baptismum paruulorum, aut pro minimo certè habẽdum? Aut vnde nouus hic doctor colligere potest spiritum sanctũ non mox in ipso baptismo paruulos renouare, sed postea hoc efficere, cùm è vita migrãt? Suscipit (inquit) illos in suã prouidentiam renouãdos postea. Cur non iam ipso baptismate? quãdoquidem postea fieri nõ negas? Sed eos tãtùm inquit renouari, quos Deus præordinauit ad vitam. Quare nõ potius dicemus eos paruulos, quos Deus ad vitam præordinauit, & ante adultã ætatẽ auferri voluit,

mo speret regnum cœlorum, si nõ perueniant ad Baptismatis sacramentum. Et rursum 3.lib.contra eundem colligens illius errores, hunc sextum ponit: Infantes antequam baptizantur morte præuentos peruenire posse ad originaliũ indulgẽtiam peccatorum: & decimum dicit, Offerendum esse pro eis sacrificium altaris. Et manifestius de his loquens lib. de bono perseuerãtiæ, Nullũ putat eis superesse remedium, quos subtrahi contingit ante baptismum, etiam properantibus parentib⁹ & ministris, atque adeo desiderãtibus etiam Baptismum illis. Et hoc ipsum etiam Cyprian. in Epist. illa ad Fidum ex Concilio 60. Episcoporum docet: omni videlicet die & tempore baptizandos paruulos: quoniam (inquit) nullum est eis aliud remedium. Quod etiam in Concilio Florentino, de quo superius mentionem fecimus, non quidem eo loco, vbi de sacramentis agitur, sed in bulla vnionis Græcorum & Armeniorũ apertè docetur. Circa pueros verò (dicitur ibi) propter periculũ mortis, quod potest sæpè contingere, cùm ipsis non possit alio remedio subueniri, nisi per sacramentum baptismi, admonet nõ esse differendum per 40. aut 80. dies, sed quampirimum fieri potest debet conferri. Hæc itaque est certa doctrina omnium doctorum, qui nihil cogitarunt de pietate ista, quæ proculdubio necessitatem aufert baptismi, & cõtradicit illis verbis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. Nã, vt cetera omittamus, quæ ex eo loco inferri possunt, quid si paruul⁹ ille in periculo Deo oblatus postea nascatur, & supersit tres aut quatuor annos, nec tamẽ baptizetur? putabimus eum non fore saluum? Absit. Nam si semel liberatus est, cùm sine pœnitẽtia sint dona Dei, non priuabitur salute sine peccato, quod illo tempore cõmittere non potest. Necesse erit ergo fateri nõ renatum ex aqua & spiritu sancto saluari, atque ita non necessariũ sacramentũ baptismi. Nec in his locus conceditur cõiecturis humanis vbi diuinæ gratiæ tantùm dona tractamus. Illud itaque quod ex Gregorio adfertur, & similia, non aliud, si rectè pẽsentur probant, quàm & ante institutam circuncisionem, & post etiam, fœminis, quæ eius capaces non erant, aliquod relictum fuisse à Deo remedium. Quod vt ita esse concedamus, in noua lege constat nõ renatis nullum esse ostẽsum à Christo remedium. Asseruit hæreticus ille VVicleph, ita referente Thoma VValdense lib. 2. de sacramentis. cap. 99. paruulum, qui deficiente aqua cùm iam ad baptismum adduceretur mortuus est, non [illegible] damnari. Potest (inquit) Deus illum saluare, potest &

non

non saluare, sed neutram partem audeo definire, vocãs etiam stolidos & præsumptuosos, qui eum damnant. Contra hoc in concilio Constãtiensi inter cẽtum viginti duos errores, quos ipso Thom. teste collegit, quintus hic est: Definiẽtes paruulos fidelium sine sacramẽtali baptismo decedẽtes nõ fore saluandos, sunt in hoc stolidi & præsumptuosi. Sufficiat itaq; nobis hic sensus tam manifestus Ecclesiæ & antiquæ & recentioris.

Hîc etiam cauẽdæ sunt nouę doctrinę paruulis nõ baptizatis aliquid salutis relinquẽtes, vel negantes veraciter eos damnari, cõtra illud Pauli: Per vnius delictum in omnes homines in cõdemnationem. Ambrosius Catharinus Minorensis Episcopus, lib. de statu puerorum sine sacramẽto decedentium, asserit illos beneficio quidem Christi resuscitatos ad immortalem vitam integram & perfectã naturam recepturos solo dono illo originali visioneque diuina carentem, sed quę nullo modo eis afflictioni, aut tristitiæ futura sit, quare & à morte secũda liberos futuros post diẽ iudicij, quã ille intelligit donorum naturæ priuationem, itaq; sine afflictione vlla aut tristitia in fœlici quadã & beata vita perpetuò permãsuros. Huius voluimus meminisse, vt à nouitatibus dehortemur & deterreamus omnes. Mittamus igitur nũc quanta contineat hęc sententia noua & aliena à Patrum omniũ doctrina, immò certa fide & auctoritate improbabilia de morte prima & secũda: id tantùm quod ad hunc locum attinet, considerandũ attẽtè, quod Augustin. ex illo verbo Pauli suprà citato: Per vnius delictum in omnes in cõdemnatione, necessariò inferri putauit paruulos non baptizatos damnari, sed mitissima, inquit, omnium damnatione. Ita lib. 1. de peccatorum meritis & remissione. Quod postea & illis tribus libris, & pluribus alijs locis frequentissimè docet. Nam suprà dicto primo lib. de animæ origine ita dixit: Nemo promittat paruulis non baptizatis inter damnationem regnumq; cælorum quietis vel fœlicitatis cuiuslibet aut vbilibet quasi medium locum. Quæ quidem si rectè considerentur, omnino conuincunt sub peccato illo originali perpetuò manere illos, atq; ita sub ira Dei, dicẽte Christo: Qui non credit in filium hominis, ira Dei manet super illum: quod vt frequenter Augustinus probat, paruulis per baptismum conuenit, vt scilicet inter credentes computentur, itaq; sub ira Dei sunt, sub peccato, & sub potestate diaboli in æternum: quomodo igitur à morte secunda liberat eos Catharinus? Sed quia ille fatetur Augustini hanc esse sententiam, &

Noua doctrina Ambrosij Catharini cauẽda de paruulis sine baptismo morientibus

cap. 16.
Paruuli sine baptismo morientes damnantur.

magnam eius auctoritatem, sed maiorem esse pōtificū & Ecclesiæ de cathedra docētium: audiamus quid ipse Augustinus ex auctoritate Zozimi Pontificis referat in epistola ad Optatum. Citata enim eius auctoritate cōtra Pelagianos de necessitate redēptionis Christi, sub qua omnes nascimur, ita dicit: Illud propagatione contractum chirographum rūpitur, scilicet per Christū (de hoc enim loquitur) in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberetur, non tenetur ob noxius. Igitur post hæc ita infert August. In his enim verbis Apostolicæ sedis tam antiqua atq; fundata, certa & clara est Catholica fides, vt nephas sit de illa dubitare Christianū. Nephas itaq; est dubitare non baptizatum paruulum, non factū participem Christi sub chirographo damnationis esse. Omittamus nūc, an pœnam sensus sint habituri aut ignem: de quo Auctor illius lib. de fide ad Petrum (qui certè non est Augusti ni) liberius definiuit: illud certò cōstare debet, illos in damnatione esse & sub ira Dei, atque ita sub secunda morte, dicente Ioāne in Apocalyp. Beatus & sanctus qui habet partē in resurrectione prima. In his secunda mors non habet potestatē, sed erūt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo. Illi igitur qui non regnant cum Christo, sub secūda morte sunt. Videat Catharinus an regnent paruuli cum Christo: Concludamus igitur iam hæc omnia certissima fide, quam Augustinus cōfitetur, & nouitates omnes Pelagij, & Caluini, & Catharini reijcit. Ita igitur ille inquit libro de bono perseuerantiæ: Absit vt caussam paruulorū sic relinquamus, vt esse nobis dicamus incertum, vtrum in Christo regenerati, si moriantur paruuli, transeant in æternam salutem (Ecce contra Caluinum) nō regenerati autem transeant in mortem secundam (ecce contra Pelagium, contra Vincentium, contra Catharinum.)

Cap. 20.

Cap. 12.

Baptism⁹ sanguinis etiā paruulis ad salutem sufficit.

Illud hoc loco non est omittendum, ne contingat ex suprà dictis aliquem errare, quòd Baptismus ille sanguinis non minus paruulis ad salutem sufficit, quàm adultis. Nam Christus Dominus dixit: qui perdiderit animam suam. Non verò, qui tradiderit, quasi libero arbitrio opus sit. Baptizātur in suo sanguine paruuli: quod Ecclesia de sanctis innocētibus apertè docet, & patres omnes. Vide Bernardum in sermone illius festi efficaciter hoc probantem, deniq; & Augustinum & Cyprianū, si tamē illius est liber ille de cardinalibus operibus Christi: notissimi sunt de hac re sermones Ecclesiæ, quibus hoc docent populum: ita vt nulla ratione dubitandum sit hoc certissi-

Nō est nobis liberū

tissimum esse fidei dogma.

Vltimò & illud vitãdum est, quod nonnulli specie quadam pietatis putarunt conuenire, vt paruulis baptizatis, cùm ad ætatem adultam venerint, liberum fiat baptismum & fide tenere vel non: quasi videlicet non verè tenerẽtur ex his, quæ circa eos nondum capaces facta sunt per Ecclesiam. Ita enim docuit Erasmus. Sed hic proculdubio est apertissimus error, qui facilè subuerteret totam Ecclesiam, quanquam fortè non ille hoc putauerit: certum tamen est ex illis quæ ipsorum nomine, & in eorum salutem gesta sunt, illos obligari, etiam in humano iudicio.

spõsionem nostro nomine factã in baptismo approbare aut rescindere.

¶ LECTIO SEPTIMA.

¶ *De ritibus & cæremonijs in sacramento Baptismi superadditis ab Ecclesia.*

RESTAT iam circa sacramentum baptismi de ijs quæ superaddidit Ecclesia nõnihil admonere: de quibus in genere breuiter notentur sequentia, deinde in specie circa singula poterit facilius nonnihil adnotari.

Sit igitur hoc primum circa ista, quòd quãquam ad integritatem baptismi sufficiant ea quæ dicta sunt, quæ nõ est dubiũ ex Christi institutione esse, superaddita tamen sunt multa ab Ecclesia: idque non priuata alia auctoritate, sed Apostolica traditione, quam illi proculdubio ex familiari spiritus sancti instinctu, & diligenti etiam, quantum credi potest, consideratione tradiderunt Ecclesiæ: id quod primò auctoritas antiquorum omnium asserit patrum, vt in speciali ostẽdemus, deinde ipsa probat experiẽtia. Nam, vt suprà etiã diximus, quidquid vniuersaliter, omnibus videlicet locis & temporibus, seruat Ecclesia, id ab Apostolis necesse est proficisci: Alioqui agnosci posset quo loco aut tempore illa cœperint: talia verò sunt hæc in celebratione baptismi superaddita. Est illorum mẽtio apud antiquos patres ab ipsis Apostolorum discipulis vsque ad nos: tam videlicet apud Græcos, quàm apud Latinos: ex quo tanquam certissimo fundamento reliqua, quæ ad hoc pertinent, inferenda sunt.

Etsi cæremoniæ ad baptismi integritatem non sint necessariæ, seruãdæ tamen sunt ob Apostolicam traditionem.

Primũ. Ritus omnes isti quos vocat beatus Thomas & nonnulli alij non quidẽ sacramẽta, sed sacramẽtalia potius, quasi adiuncta sacramẽtis, cõuenientissima ratione, & necessaria sunt

instituta. Nec enim ab Apostolis, multò minus à spiritu sancto eorũ doctore potuit aliquid aut superfluũ aut irrationale esse: quare etiã si ea nõ satis intelligere valeamus, credendum tamen est magnam in eis esse sapientiam, multò certè maiorem, quàm quæ in ceremonijs & cultu antiquę legis fuit. Nec est omnium, inquit Origines in Homilia super Numeros, tãtã sapientiã agnoscere. Ceterùm b. Thom. q. 66. 3. partis tribus potissimum rationibus docet hæc instituta. Primũ videlicet ad excitandam reuerentiam & deuotionem fidelium erga hoc sacramentũ, quod si absque cæremonia vbicunq; celebraretur, facilè veniret in contemptum. Nunc verò omnibus illis superadditis excitantur animi fidelium ad magnum aliquid cogitãdum de hoc Sacramento, & ita ad reuerenter & deuotè illud suscipiendũ. Deinde faciunt hæc maximè ad instructionem simplicium & paruulorum: vt videlicet non tantùm verbis, sed rebus quibusdam & operibus doceantur de virtute & effectibus sacramẽti. Denique adhibentur ad cohibendã dæmonis malitiam & impetrãdam diuinam gratiam. Nam orationibus illis & diuinis verbis quæ præmittũtur, non dubitandum est diuinum auxilium impetrari, quo inimici cõprimantur & præparẽtur animi: hæc enim omnia simul valde conueniunt naturæ & ingenio humano, ꝑpter quę instituta sunt: vt videlicet non subitò ad id quod summum est accedamus, sed multis & verbis & operibus instruamur, excitemur, & præparemur: quare hæc omnia meritò parturientis Ecclesiæ, atq; adeò edentis filios enixus quidã & conatus dicẽdi sunt, quibus illa humanæ infirmitati consulens, & in futurum timẽs nobis ne gratiã illam adoptionis amittamus, & cum DEO & nobiscum agit: quòd certè valdè est considerãdum & commendandum fidelibus. Ex quo etiam ipse b. Thom. q. 71. art. 3. 3. partis, vbi de ritibus istis baptismi in speciali agit, ista nõ tantùm significatiua esse asserit, sed efficacia etiam, non certè quantùm ipsum sacramẽtum, quod vltimum effectũ operatur, sed quantum necessarium est ad præparationẽ animæ: quòd profectò conuenientissimè creditur: Nec enim Ecclesiæ preces, & tanti conatus tanta auctoritate ordinati vani esse possunt. Inter illa verò Ecclesia orat Deum pro præparatione suscipientiũ: quare credendum est id impetrari. Ex quibus vltimò tandẽ infertur apertè, quàm meritò hæc in Ecclesia retinenda sunt & venerãda & quàm reprehẽdẽ li qui ea contemnunt, aut pro suo arbitrio mutãt. Vnde nõ dubiũ est apud doctores graue peccatum

Art. 10. Quare institutæ sunt cæremoniæ baptismi.

catum schismatis esse, propria auctoritate aliquid horũ omittere. Introductio enim noui ritus in Ecclesia pertinet proculdubio ad scissionem cõtra id quod Paulus inquit: Vt idipsum dicatis omnes, & nõ sit in vobis schisma. Quod si nõ omnino animo nouum ritum introducẽdi hęc aut mutarẽtur aut omitterentur, esset nihilominus inobedientiæ aut contemptus Ecclesiæ peccatum: idq; cum insignis & notabilis est mutatio: in quibus magis vel minus, pro gradu videlicet aut negligentiæ aut contemptus, peccatur. Igitur sequẽda est ab omnibus propriæ suę Ecclesiæ regula. Est enim nõnulla in his diuersitas, in qua illud Augustini locũ habet: quòd suo sensu abũdat quælibet regio. Nam & in hac diuersitate prouinciarum est etiam summa quædam concordia, vt iam in speciali patebit.

1. Cor. 1.

Hoc igitur in communi exposito, circa singula explicãda & confirmãda debent ministri huius sacramenti diligenter immorari, quod antiquiores Patres legimus fecisse, ex quibus sequẽtia colliguntur perpetuò seruata esse in Ecclesia. Primum: Traditio solennis baptismi duobus tantùm diebus, Paschæ & Pentecostes: extra quos infantibus quidem, & his qui in periculo erãt tantũ tradebatur Baptismus. De quo ante mille ducentos annos Syricius Papa in Epist. ad Cumeriũ Tarraconẽsium Episcopũ cap. 2. & Leo in Epist. ad vniuersos Episcopos per Siciliam latissimum perhibẽt testimonium, confirmantes hoc ab Apostolis traditum in Ecclesia, & prohibẽtes aliter fieri. Vnde in Baptismo certè adultorum extra periculum esset id omnino seruandum. Habetur etiam ex illis aquam benedicendam & exorcisandam esse, & cõsecrandam etiam. Ita Ambros. lib. 1. de sacramentis cap. 5. & Cyprianus lib. 1 epistolarũ epist. 12. Oportet verò mundari & sanctificari aquã primùm à sacerdote, vt possit baptismo suo peccata hominis qui baptizatur abluere: quia per Ezechielem prophetam dominus dicit: Et aspergam super vos aquã mundam &c. Et Dionysius ipse Pauli discipulus ca. 2. de Ecclesia Hierar. de chrismate aquæ miscendo apertam facit mentionẽ. Exorcismos etiam, quibus cõtraria potestas exufflatur: & impositionem manuũ: & impressionem crucis: intinctionem narium & auriũ saliua, & salis in os immissionem seruata esse cõstat & explicata ab omnibus illis patribus. Est de his omnibus testimonium apud Origenem homilia 6. super Ezechielẽ. apud Ambros. 1. & 2. lib. de Sacramẽtis, & libro de his qui initiantur mysterijs, & apud Augustinum est istorũ aperta mentio. Vnde ipse lib. 1. de peccato originali

Singula cæremonia baptismi veterũ testimonio confirmãtur.

 ginali

ginali cótra Celestium & Pelagium cap.4. ex his probat paruulos etiam peccatum originale habere, ita inquiens: Ipsa Ecclesiæ Sacraméta, quæ tam antiquæ traditionis auctoritas conseruat, vt ea isti, quãuis in paruulis existiment simulatoriè potius quàm veraciter fieri, non tamen audent aperta improbatione respuere, &c. vbi etiam abrenuntiationis apertam mentionem fecit, sicut & lib.1. de nuptijs & concup. cap.2. & lib 2. cap.18. de quo etiã Ambros. & Dionys. supradictis locis: sicut & de confessione fidei etiam à paruulis per susceptores præstita: cuius etiam meminit August. lib. de peccatorum meritis & remis. vt suprà citauimus, propter quod vocat paruulos credentes & pœnitentes.

De nominis etiã traditione & susceptoribus siue in paruulis siue in adultis loquitur Dionys. cap.2. & vlt. Eccles. Hierarch. De vnctione ante Baptismum ipse ibidem: Et Ambros. lib.1. de Sacramentis cap.2. Inunctus, ait, es vt athleta. De vnctione verò verticis chrismate idem Ambros. lib. de his qui mysteriis initiantur cap.6. & de veste candida ibidem cap.7. Sunt præterea multa alia antiquorũ patrum de his omnibus apertissima testimonia, quorum non nulla Gratianus citat de consecratione distinct.4. Rabanus etiam lib.1. de instituti. Clerico. inter cætera multa de omnibus ecclesiast. ritib. etiam de Baptismo ferè hæc omnia tradit à 26. capite vsque ad 29. Ex quibus omnibus patet quanta sit consonantia in his ab ipsis ecclesiæ initijs vsque ad nos. Est quidem in nonnullis diuersitas. Nam Ambrosius in illis lib. de Sacramétis loquitur de lotione pedum post Baptismum, quã dicit seruari in Ecclesia Mediolanensi, non in Romana. Dionysius etiã toto corpore dicit inungi baptizandos. Ceterùm, vt satis constat, in his omnibus quę nunc seruantur conueniunt antiqui omnes, quãquã nõnulla etiam in desuetudinem abierunt: sicut illud, quod certum est vbique seruatum, de communione baptizatorum: cõsummabatur enim totus baptismi ritus in sumptione Eucharistiæ, vt Dionys. ait, in adultis ad minus, & certè in nõnullis ecclesijs etiã in paruulis: de quo, cùm de hoc sacramẽto agetur dicemus: proculdubio tamen, cùm adulti baptizantur cõuenier etiã hoc obseruare, sicut multa alia circa adultos, quæ minus seruãtur propter raritatem. Tanta denique est cõsonãtia in his omnibus, vt verbũ ipsum, Baptizo, quod nec latinum est, nec extra hoc Sacramentum intelligitur à Latinis, semper fuerit seruatẽ in ecclesia latina, cùm apertius diceretur, abluo.

vt Augu

vt Augustinus inquit,hoc obseruans lib.6.cont.Iulianũ.cap.4. Nec omittendum est id, quod circa baptismum adultorũ obseruauit omnis antiquitas, de quo superius nonnulla mentio facta est,vt aliquanto tempore Catechumeni essent,& instruerentur de fide, quanquã quandoque diutius tenebantur, quãdoque citius admittebantur, multi etiam longo tempore sua voluntate inter Catechumenos manebãt. Vnde factum est,vt suprà diximus,vt Catechumeni dicerẽtur qui tantùm instrui de fide petierant, aut ad hoc erant admissi:qui verò iam petebant baptismum, & admissi erant vt in proxima solemnitatẽ baptizarentur,competentes vocati sunt,vt Rabanus suprà dicto loco inquit:quod,vt superius etiam ostendimus, non parum proderit ad intelligendum doctrinam antiquorum. Hoc igitur nunc etiam in adultis seruãdum esset. Nam in eis nulla horum mutatio facta est nisi in cõsideratione, quòd quæ raro fiunt minus curentur. Vix etiam in agendis ipsis (quas vocat) de modo adultos baptizandi agitur.Hæc igitur satis nunc esse debent ad confirmandos, contra hæreticos etiam, ritus ipsos baptismi.Ceterùm latius explicare horum omnium significationes & rationes,& id scripturę auctoritatibus & doctrina Patrum confirmare,& conuertere ad exhortationem fideliũ, omnino pertinet ad doctores & pastores, & ipsos qui tradunt sacramenta:sed nunc,cùm necessaria maximè tradimus, non est locus latius de his agendi.Expediret certè & ante celebrationẽ baptismi & post paratas habere exhortationes circa hęc,& tradendæ essent simplicioribus sacerdotibus ab Episcopis.Nec tamen aliorum negligentiæ alios, quantùm putamus, excusat. Ad ista igitur,quæ in baptismo seruantur explicanda & suauiter ostendenda populis est pulcherrimus locus Ezech.16. cap. Vbi Deus primò improperat natiuitatis maculas: In die quã nata es aqua non es lota, nec sale condita. & deinde:Laui te aqua,vnxi te oleo, vestiui te discoloribus.& multa beneficiorum Dei commendantur, quæ videtur Ecclesia omnibus illis ritibus ostendere.

DE CONFIRMATIONE.

¶LECTIO PRIMA.

POST sacramẽtum Baptismi meritò proximum est vt de sacramento Confirmationis dicamus, quod ordine secundum est, vt suprà diximus. Et quoniam hoc sacramentum non tantum impugnatur, sed etiã blasphematur ab hæreticis, ante omnia probandum est quòd si verum sacramentum nouæ legis: verum, inquam, non nomine solùm, sed effectu & institutione, quæ sunt duo maximè propria sacramentis. Asserimus igitur confirmationem esse sacramentum institutum à Christo, atque ita efficaciter gratiam caussare. Et quoniam illi clamant nullum vocandum esse sacramentum, quod non habeat Dei promissionem & verbum, vt illi dicunt, nos, iuxta ea quæ suprà dicta sunt de traditionibus absque scriptura, dicimus veritatem huius sacramenti probari ex scriptura iuncta ecclesiæ sensui atq; traditioni Apostolicæ: hæc enim est vera interpres scripturæ, quæ ex testimonio consono succedentiũ sibi patrũ ab Apostolis vsque ad nos sumenda est. Itaque de hoc sacramento habetur testimoniũ in Actis Apostolorũ, atque in fine Euangelij Lucæ. Nam Apostolis baptizatis iam (vt creditur) &, vt minimum, veram consecutis remissionẽ peccatorum & Dei gratiã, quos & misit prædicare pœnitentiã & remissionẽ peccatorum in omnes gentes, tandẽ inquit: Ego mittam promissum patris mei in vos. Vos autem sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Sic Lucas in fine sui Euangelij, cui cõsonat quod 1. cap. Actuũ Apostolorum scribit: Præcepit eis, vt expectarent promissionem patris &c. Quod & consequenter secundo capite impletum scribens, spiritum sanctum descendisse in linguis igneis in ipsos narrat: &, vt ex omnibus sequẽtibus patet, non tantùm externa illa dona virtutemq; linguarum & miraculorum, sed etiam cognitionem mysteriorum & ipsius scripturæ, quantũ negotio Euangelicæ prędicationis

Confirmationẽ esse verũ nouæ legis sacramẽtum docetur varijs testimonijs.

Cap. 8.

tionis opus erat,& quod maius omnibus est,robur animi constantiamque firmiorem cordis,& feruorẽ deuotionis illis cõtulit,quibus nec populi irrisionem, nec minas principum formidarent,qui prius ad sonitum follij volãtis territi erãt.Hæc qui legit,nonne apertè videt cõfirmatos illos fuisse, & ex pueris atque infantibus subitò euasisse in viros,perfectamq; consecutos fuisse Christianæ vitæ integritatem? quæ omnia reuera sunt huius sacramenti operationes in nobis,quas tunc cõsecuti sunt Apostoli visibili miraculo spiritus illius vehementis & ignearum linguarum:quare & ab eodem instructi sunt hãc spiritus confirmationem necessariam esse fidelibus omnibus: atque ideo legimus de Petro & Ioanne missis Samariã,ad eos videlicet,quos Philippus diaconus baptizauerat,qui tamẽ nõdum spiritum sanctum susceperant. Orauerunt,ait , pro ipsis, & imposuerũt eis manus,& spiritum sanctũ acceperunt,quod ipsum hodie fit ab Episcopis in sacramẽto cõfirmationis.Vbi etiam plura ostenduntur,quæ ad huius sacramenti veritatẽ & necessitatem pertinent. Nam apertè ibi patet hanc impositionem manus à solis Apostolis factã, quod postea Eusebius papa apertè dicit.Nam & Symon hanc voluit potestatẽ ab Apostolis emere.Hoc etiam 19.cap.apertius ostẽditur in facto Pauli,qui prius iussit baptizari,& baptizatis imponebat manus, & accipiebant spiritum sanctum.Patet itaque iam ab ipsis Apostolis hoc in vsu fuisse in Ecclesia,vt baptizati,qui quidem ab inferioribus baptizabantur postea confirmarentur & cõsummarentur à summis.Et tunc quidem,quando visibilibus miraculis suam testabatur spiritus sanctus præsentiã , non putabãt Apostoli opus esse alijs externis signis,& hoc quidem agente in eis ipso spiritu sãcto,qui omnia docebat.Ceterùm docuisse eos discipulos suos,quibus Ecclesias commiserunt,quãta obseruãda essent in eis qui initiabãtur mysterijs,& qualiter post baptismũ perficiendi consummandique essent,& quibus vtẽdum esset sensibilibus rebus,& qua ratione,nullo modo dubitare permittimur,nisi velimus credere parũ curasse Apostolos institutionem Ecclesiarum:quo quid indignius virtute eorũ, & Christi in suam Ecclesiã cura & sollicitudine. Huius habemus certissima testimonia , quæ omnia nimis prolixum esset referre: sufficiant pauca,quibus apertè ostẽdatur cõsensus patrum ab ipsis quos Apostoli docuerũt.Clemẽs Petri successor Epistola 4.apertè dicit post baptismũ necesse fore consignari ab Episcopo,hoc est , septiformem gratiam spiritus suscipere:

Patrum quadã ex plurimis de confirmationis sacramẽto testimonia.

quia aliter perfectus Christianus esse nõ potest. Vrban⁹ deinde illi cõsentiens, sine impositione manuũ Episcoporum nullum inueniri plenum Christianum dicit. Fabianus quoq; 18. à Petro Epistola.2.de ipsa cõfectione chrismatis à Christo Apostolis præcepta apertè loquitur. Eusebius vigesimus à Petro, manuum impositionis sacramẽtũ magna veneratione tenendum esse asserit. Donys.Areop.4.cap.de Ecclesia.Hierarch.de confectione chrismatis siue vnguẽti apertè loquitur, & de cõsignatione qua captizati ab Episcopo cõsummabãtur. Melch. Papa ante cõcilium Nicænum omnibus Episcopis Hispaniæ etiã scribit maius hoc esse sacramentum quàm baptismi. B. etiam Ambros. de his qui initiantur mysterijs cap. 6. de hoc sacramẽto apertè loquẽs inquit, Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus: vbi verba ipsa formę huius sacramẽti ponit. Et lib.2.de sacramẽtis: Post fontem, inquit, superest vt perfectio fiat, quam dicit fieri in accessione spiritus sancti. Sunt apud August. Hieron. & ferè omnes alios locupletissima testimonia huius sacramẽti, quę nõ est opus referre. Sed quia hæretici asserũt August. hoc sacramentum negare, vt qui tãtum duo ponũt, & Caluinus affirmat ipsum dicere tantùm esse orationem quandam, vt isti aperti mẽdacij & impositionis conuincãtur, duo hæc loca Augustini commendentur memoriæ. Primò, lib.2.contra Petilianum capite 104. exponens illud: Sicut vnguentum in capite, ita inquit: Hoc vnguẽto sacramentum Chrismatis vult interpretari, quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. Quid potest apertius dici? aut quomodo nõ meritò mẽdaces dicẽdi sunt, aut nolle verum scire, qui contrarium dicunt? Secũdo, 5.lib.de baptismo contra Donatistas cap.20. referẽs, aut potius refellens asserentes Deum non exaudire peccatores, & ideo sacramenta ab ipsis data repetenda. Audit, inquit, Deus homicidam deprecantem vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponit. Ecce quàm apertè hoc inter sacramẽta ponat. Quod igitur Caluinus ex 3.lib.cap.16.citat dicentem August. Manus autem impositio nõ sicut Baptismus repeti nõ potest: quid est enim aliud quàm oratio super hominẽ. Attẽdat quòd in hoc proximo loco post baptismũ posuit oleum, deinde Eucharistiã, & quarto loco manus impositionem: quare meritò intelligi potest impositio illa manuum pertinere ad absolutionem quandã & reconciliationem, qua Ecclesiæ qui extra eam

Cap.2.

Responsio ad Caluini obiectionẽ contra hoc sacramentum.

bapti-

baptizati erant reconciliabantur. Et quidem eo ipsō loco, quē ille citat de sacramēto hoc, quod impositionis manuū vocat, apertè loquitur, referens qualiter per impositionem manuum daretur spiritus sanctus, & hoc ipsum apertè sacramentum vocat, sed quia & alijs rationibus imponebātur manus, & hac maximè, vt reconciliarētur Ecclesiæ, dicit impositionem manuū repeti posse: sed non certam illā, qua dabatur spiritus sanctus, sed alteram, qua recōciliabantur, de qua dicit quòd oratio tantùm est. Hoc quidem dicimus probabiliter, credentes August. non putasse sacramentum confirmationis iterari posse, cuius cōtrarium certissimum est in Ecclesia. Si cui autem hoc respōsum non placet, sed credit August. ita sensisse, cùm tamen Ecclesia aliter sentiat, nos non contendimus. Illud respondemus Caluino, ex eo verbo: Manus impositio nō est aliud quàm oratio super hominem, non sequitur non esse sacramentū: sed sicut ipse audiuit August. ibi dicentem, Oratio est tantùm &c. audiat eundem ibi dicētem: Cùm ergo aliud sit sacramētum, quod habere etiā Symon Magus potuit, aliud operatio ipsius spiritus &c. & videat ibi ex toto contextu de illa impositione manuum, quæ ab Apostolis fiebat illum loqui, eamque dicere sacramentum.

Ex horum igitur omnium patrum consensu apertè videmus hoc esse verum sacramentum, atque ideò à Christo institutum: in quibus omnibus est valde considerandum, quòd hoc non tanquam dubium proferunt aut confirmant, sed ex eo potius tanquam certissimo inferunt alia cōtra errores. Itaque constat huius sacramenti veritatem adeò certam fuisse in antiqua Ecclesia, vt nec de ea fuerit dubitatum: quod confirmat etiam illud Ecclesiasticæ historiæ lib. 6. cap. 34. vbi Eusebius ex Cornelio Papa antiquiore August. & contemporaneo Cypriano, de Nouato hæretico dicit, quòd in lecto & periculo mortis baptizatus fuerit, nec signaculo chrismatis consignatus: vnde nec vnquam spiritum sanctum potuit promereri.

De institutione cōfirmationis.

De institutione verò huius Sacramenti id certum est, à Christo promissam esse confirmationem Apostolis, Ioannis 16. & Actuum primo, vt diximus, & in ipso festo Pentecostes exhibitam, quam intelligunt patres omnes esse huius Sacramēti veritatem, vt Melchiades loco citato apertè dicit: & ex eo tempore constat Apostolos vsos fuisse in baptizatis hoc Sacramēto, vt ex locis supradictis patet. Vnde b. Thom. q. 72. art. 1.

in quo

in quo de hoc Sacramento loquitur, probabiliter docet illam promiſſionem fuiſſe inſtitutionem eius, ſi nõ manifeſtam aut plenam, certè inſinuatam eſſe eo loco. Nec dubitandũ eſt aut verbo aut inſpiratione interiori Apoſtolos fuiſſe plenè de hoc inſtructos, vt ex his, quæ à principio diximus, ſatis cõſtat: nõ enim temerè in Eccleſia hæc recepta ſunt.

Hoc ſacramentũ cõfirmationis nunc impoſitionis man⁹, nunc chriſmatis appellatur.

Infertur etiam ſecundò, hoc ſacramentũ vocari quãdoque impoſitionis manus, quandoque chriſmatis. Et primum quidem nomẽ manifeſtè inde ſortitũ eſt, quòd ita legimus Apoſtolos tradidiſſe, vt locis citatis patuit. Chriſmatis verò Sacramentũ, quòd hęc ſit propria materia eius, vt mox dicetur. Nec putandum eſt illos, qui vocârunt Sacramentũ hoc impoſitionis manus, ſine chriſmate illud cõtuliſſe. Nam vt b. Thom. art. 2. illius q. inquit, ex verbis Dionyſ. Areop. patet Apoſtolos vſos fuiſſe chriſmate, quod Fabianus Papa loco citato dicit Apoſtolos tradidiſſe, & recepiſſe à Chriſto vt cõficeretur. Hinc, quod prætermittẽdum non eſt, cõuincitur Caluinus non vnius, ſed multiplicis mèndacij, qui dicit hanc impoſitionem manus ortam eſſe ex antiqua cõſuetudine Eccleſiæ, qua qui in infantia baptizati erant, poſt ætatem adultam inſtructi de fide profitebantur illam, atque tunc (inquit) ad maiorem huius profeſſionis ſolennitatem habebant Epiſcopi hanc impoſitionem manus: quod cùm ille nulla antiquitatis auctoritate probet, nec certè probari poſſit, meritò dicendus eſt illud confinxiſſe. Nam quod ex Leone citat & Auguſtin. dicentibus baptizatos ab hæreticis recipiendos per impoſitionẽ manus, non de hoc Sacramento intelligendum putamus nec de illa profeſſione fidei, de qua ipſe loquitur, ſed de reconciliatione & pœnitentia quadam, qua ex hæreſi conuerſi admittebantur ad eccleſiã, vt apertius inſinuauimus. Quod ſi illud non placet, (nec enim vt certum id aſſerimus) hoc ſaltem negari non poteſt, nullam in his, nec in antiquitate Eccleſiæ de hac fidei profeſſione mentionem eſſe: nam & hoc accedit ad errorem illum, quem ſuperius de Baptiſmo reiecimus, quaſi his qui in infãtia baptizati ſunt, liberum ſit permittendum acceptare fidem aut non. Sũt quidem illi diligenter inſtruendi, & ſi quid aliud iudicabit Eccleſia neceſſarium, ita agendum, vt tamen agnoſcãt illi ex prima illa baptiſmatis ſuſceptione & profeſſione teneri ſe ad fidem & profeſſionem Chriſtianam.

Falſa ſententia Caluini de manus impoſitione.

LECTIO

¶LECTIO SECVNDA..

¶ *De Confirmatione.*

SICVT ex illis testimonijs patrum veritas huius Sacramenti ostensa est, ita ex eisdē cuncta quæ pertinēt ad illud facilè agnoscemus, idq; eo ordine quem in baptismo seruauimus & proposuimus in principio agendum est.

Confirmationis materia.

Materia igitur huius Sacramenti & elemētum est Chrisma ab Episcopo cōsecratum. Chrisma, inquam, ex oleo oliuarum & balsamo confectum: quod Fabianus loco suprà citato apertè dicit: & Innocentius primus in Epistola ad Decentium Episcopum Euglibinium cap. 3. de consecratione ab Episcopo adhibenda. Rationes verò istorū probabiles adfert b. Thom. 2. 2. & 3. art. illius prædictæ quæstionis. Sunt enim conuenientia illa significationi & effectui huius Sacramenti, vt statim dicemus.

Forma cōfirmationis.

Forma verò verba illa sunt, quibus vtuntur Episcopi: Consigno te signo crucis, & cōfirmo te Chrismate salutis in nomine patris & filij & spiritus sancti, quorum, vt suprà diximus, nonnulla est memoria apud Ambros. Significant verò hæc & ipsum actum exteriorem, & effectū huius sacramēti, vt art. 4. inquit b. Thom. Ex quo apertè patet vsum Chrismatis in hoc Sacramēto esse consignationem frontis, de qua apertè loquūtur antiquiores, & b. Thom. art. 9. eius adfert conueniētem rationem. Obseruādum tamen circa vtrūque horum, quòd ista tenenda sunt vt tradita & seruata in Ecclesia, nec vertenda in quæstionem, neque aliquid asserendum nisi certa auctoritate Ecclesiæ, quæ circa hoc nō extat alia, quàm quæ dicta est: Vnde b. Thom. art. 2. illius q. asserit Apostolis nō esse datum hoc sacramentū à Christo, sed rem ipsius sacramenti: sic tamen, vt putet etiam ignem illum & linguas suppleuisse vicē olei & balsami. Apostoli etiam quando sola manuum impositione illud tradiderūt: speciali Dei instinctu id fecisse credēdi sunt, atque ita visibilia illa signa attestātia spiritus sancti descēsum in eos quos confirmabat, vel supplebant vicem materię, vel certè attestabantur Deum sine illa effectum conferre sacramenti.

Operatio & effectus cōfirmationis.

Ex his duobus iam tertium sequitur, quis scilicet sit effectus huius sacramenti: est enim augmētū gratię baptismatis: & collatio

latio fortitudinis necessariæ ad superãda cõtraria omnia professioni Christianæ, Itaque intellexerunt supradictis locis patres hoc sacramẽtum id cõferre baptizatis omnibus, quod in descensu spiritus sancti collatum est Apostolis: non quidẽ in eo gradu, nec in ea manifestatione, sed certe quantum necessarium est ad vitam Christianam: de quo pulchrè Melchiad. in epist. illa ad omnes Episcopos Hispaniæ loquẽs, & traditione Apostolorum ac consensu ecclesiarum hoc probans, asserit in hoc sacramento quodam modo armari Christianum militem necessarijs armis ad bella illa, ad quę destinatus & signat⁹ fuerat in baptismo: Et rursum: adoptatũ in filiũ, & splendidæ hæreditatis cœlestis promissione donatũ suscipere in hoc sacramento tutorem & ductorem spiritum sanctum. Tandẽ & ille, & ceteri omnes, vt visum est, hoc Sacramẽtũ dicunt esse consummationem & perfectionem baptismatis, sine quo etiã (inquit Clemens) nec perfectus Christianus esse potest, nec spiritum sanctũ promereri dixit Dyonysius Alexãdrinus, vt superius citauimus. Quod intelligendum est non ad remissionem peccatorum: nã ita datur spiritus sanctus in baptismo, sed ad robur & consummationẽ, qui est proprius effectus huius sacramenti. Atque istud est propter quod clamant cõtra nos hęretici, quasi detrahamus sacramento baptismatis & scripturæ, quod tanta auctoritate Christi constat in ea efficax esse, quod tamen (vt inquiunt) nos asserimus non sufficere sine Chrismate. His respõdet Melchiad. suprà dicto loco. Nam baptismum quidẽ nõ negat sufficere his qui cum illo sublati sunt, sed pugnaturis hoc necessariũ esse. Dicemus vero inferius nonnihil de necessitate. Ceterũ, vt ora hæreticorum obturentur, intrepidè dicendũ est hoc sacramentum perfectius esse baptismo & dignius, quantum attinet ad gratiæ perfectionẽ, & consummationem eorũ quæ pertinent ad professionem Christianę vitæ. Quis dubitat Apostolos maius donum gratiæ accepisse in descensu spiritus sancti, quàm cum baptizarẽtur? Quia itaque præsupponit hoc sacramentũ baptismi operationẽ, vbi plena est remissio peccatorũ, quod ad hoc attinet, nõ illud præferimus baptismo, sed simpliciter dicimus illud mai⁹ esse in perfectione gratię eo quòd confirmat gratiã, & perficiat inceptam in baptismo. Nec hic Christo derogam⁹, aut ipsũ sibiipsi opponimus, sed consideramus donorũ suorũ diversitatẽ [illegible] & progressum. In baptismo nos generat, in confirmatione nos ad perfectum augmentum producit. Ibi recip[illegible]

Nota. *Quâ ratione sacramentũ confirmationis sit dignius baptismo.* *Distinctio baptismi & confirmationis [illegible]*

matis.

armis. Ibi ad cælestem hæreditatem testamento nós vocat, hîc pupillis tutoré dat Spiritum sanctum. Igitur in baptismo efficacior est remissio peccatorum, hîc maius auxilium virtutũ & gratiæ ad bona opera perficiéda & aduersa superãda. Vnde b. Thomas art. 7. illius quæst. dicit hoc sacramétum gratiã illã gratos nos reddenté Deo augere, si iam est: aut, si nondũ est, de nouo conferre: & ita auget illam gratiã, quæ per baptismũ data est, & illam extendit per nouum auxilium Dei ad cuncta vel agenda vel sustinenda, quæ pro Christo sustinéda sunt. Sit igitur in baptismo plenior remissio peccatorũ (hæc est enim proprius eius effectus) in cõfirmatione autem abundantius robur virtutis. Ex quibus facilè est respondere argumentis hæreticorum, quæ contra hoc sacramentum obijciunt. Non negamus virtuté baptismi, non dicimus illud non sufficere ad salutem, sed hoc etiam sacramentum Dei misericordia præparatũ post baptismum pugnaturis.

Mystica significatio confirmationis.

Iuxta hęc etiam explicanda est mystica significatio huius Sacramenti, & ea populis proponéda frequéter. Significãt enim sacramenta omnia Christi quod efficiũt, & efficiũt quod significant. Igitur oleum pinguedinem deuotionis, lucem fidei: balsamum verò optimi odoris exépla sanctitatis vitæ significat: ad quæ omnia per hoc Sacramentũ virtus datur. Verba etiam ipsa Sacramétalia, vt b. Thomas inquit suprà citato loco, duo significant: Consignationé scilicet cruce, quæ est quasi traditio, vt ille inquit, vexilli regis nostri & signi militaris: deinde eius confirmationem & robur Spiritus sancti.

Confirmatio imprimit characterem, atque ideo iteranda non est.

Ex quibus etiam sacramétum characterem imprimere sequitur; quod b. Thomas supradicta q. art. 5. asserit. & eadé ratione probatur, qua de baptismo hoc ostésũ est. Datur enim spiritualis quæ[dam] potestas aggrediendi vniuersa Christiana opera, & ipsum martyrium. Et sicut in baptismo datur potestas quædã passiua, hoc est, facultas recipiendi sacraméta, ita in hoc datur potestas actiua ad agenda quæ diximus, & ad ea quodammodo cõsecratur homo: quare & iterari non potest, & indelebilis est character ille, iuxta ea quę de baptismo dicta sũt. Quòd etsi [illegible] expédamus, potestas hęc quę datur & robur manifesta sũt, nomé characteris satis indicat: maximè si cõsideremus quod de charactere militari Augustinus dicit; quod si quos Ecclesiasticam doctrinam auctoritas Eugenij papæ & Cõcilij illius Florentini suscipere cogit. Ibi enim sic dicitur: Inter hęc sacramenta tria sunt, Baptismus, Cõfirmatio, & Ordo, quę cha-

racterem.

racterem, id est, spirituale quoddã signum à ceteris distinctiuum imprimũt in anima indelebile: vnde in eadẽ persona nõ iterãtur. Hæc est ecclesiæ doctrina. Si quis ex verbo Augustini, quod proxima lectione citatum est à Caluino, cõtendat ipsum putasse iterari posse hoc sacramentum, diximus fortè Augustinum de hoc non intellexisse sacramẽto: quod si intellexit, non est mirum si in hac re aliter iudicauerit Ecclesia. Nec enim singula quæ circa hoc sacramentũ sunt, æquè manifesta sunt in Ecclesia.

Solus Episcopus est confirmationis minister.

De ministro verò huius sacramenti constat ex pluribus suprà citatis auctoritatibus, præcipuè Innocentij, Melchiadis & Clementis, esse solũ Episcopum: id quod auctoritate illa actuum 8. probant & 19. Quod etiam confirmat Gregorius in epistola quadam, quæ habetur 65. dist. cap. Peruenit. Quanquã ibi permittat hoc in absentia Episcoporum propter scandalũ sacerdotibus simplicibus: hæc tamen tanti pontificis dispensatio nec trahenda est in exẽplum, nec facilè improbanda. Certè alij & plures quidem aliter egerunt, idque receptũ est magis in Ecclesia. Nec in his, quę non tam certò constituta sunt, debẽt pij offendi, quasi ideo min' cõstet nostra religio secuti sunt quod dictum est. Quòd Gregorius putauit in illo casu se posse dispensare, credendum est Deo non fuisse ingratum. Cęterùm sequi debemus quod magis regulare est. Vnde Eugeni' in Concilio Florẽtino in doctrina illa Armenijs tradita circa sacramẽta, de hoc articulo hoc tantùm dicit, quod legitur per Apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & vrgẽte admodum caussa simplicem sacerdotẽ chrismate per Episcopũ confecto hoc administrasse confirmationis sacramentũ, quo loco vide cetera: quæ de materia & forma ministro & effectu huius sacramenti dicta sunt auctoritate Ecclesię esse cõfirmata. Nec in hac materia omnium æqualis certitudo nobis quærenda est. Veritatem huius sacramenti, materiam videlicet & formam, quod ad essentialia attinet, habemus fide dignis testimonijs esse ex consensu ecclesiæ. De ministro verò, quod specialiter quandoque factũ est, sicut & alia quæ inquiri possunt, melius est relinquere Deo & ecclesiæ, si quando illa videat opus esse ampliori explicatione, & eã legitima auctoritate ac debita inquisitione tradidit.

Omnis baptizatus, siue adultus, siue infans con-

Quis verò sit capax huius sacramẽti ex suprà dictis deducitur. Omnis videlicet baptizatus, etiã infans. vt b. Tho. inquit: Quare ne pueris quidem aut infantibus est denegãdum hoc

sacramen-

sacramētū. Imò addit b. Tho. dist. 7. 4. vbi de hoc sacramento à magistro & ceteris agitur, debere cōferri pueris, idq; satius esse & vtilius, quia videlicet nō possunt obicē opponere gratiæ huius sacramenti, & ideo certius eam suscipiunt, qua postea conuenienti tempore vtentur. Et quanquam hoc sacramento armentur militaturi sub Christo, hæc militia neque sexus neque ætatis discrimen nouit. Vicerūt pueri & puellæ, & celeberrima martyria tulerunt pro Christo. Et vt hoc etiam, quod inter ritus sacramenti huius dicēdum erat, non prætermittamus, mos antiquę ecclesiæ hic fuit, vt statim post baptismum traderetur hoc sacramentū, & coniungerentur hęc duo, quorum alterū inchoatio, alterum perfectio est. Id apertè patet in Ambrosio suprà dictis locis, & omnis antiquitas idem ostēdit, vt patet quoque apud Rabanum lib. 1. de institut. Clerico. quod etiam tenet & probat Thomas VValdensis, qui primus de his omnibus cōtra errores Bohemorum & disputauit, & omnia ferè antiquitatis testimonia collegit, maximè in duobus libris de sacramētis & sacramentalibus, in quorum secundo cap. 55. & 56. de hoc sacramento scribit.

firmari potest.

Art. 6. et 8. prædictæ q. q. 3. art. 2.

Cap. 30.

Nūc de dispositione & pręparatione animi suscipientis hoc sacramētū non est prætermittendum, quanquā hoc sit cōmune huic cū ceteris sacramētis. Tenetur enim suscipiens, si adultus est, ita accedere, vt impedimētū non opponat gratiæ spiritus sancti. Quare nō cōtritus tātùm de peccatis, si post baptismum aliqua commisit, sed etiā confessus præcipitur accedere: imò & ieiunus in concilio Aurelianensi cap. 3. vt Gratianus citat de cōsec, dist. 5. ca. Vt ieiuni. quanquam inter impressa concilia hoc nō habeatur. Et de ieiunio quidem, vsu constat abrogatum esse: de confessione tamen est omnino tenendum ratione hac potissimum, quam b. Thom. supra dicto loco adfert: quoniam confirmatio ex se requirit procul dubio præcedentem gratiam sacramētalem: non enim cōfirmari potest quod actu nō est. Itaq; amissa per peccatū gratia baptismatis, nec per pœnitētiā recuperata, indignè sumitur hoc sacramētum & sacrilegè. Igitur suscepturi sacramentum hoc exhortandi sunt primò, si adulti sunt, ad munditiā conscientiæ & puram præmittendam cōfessionem, deinde ad desiderium augmenti gratiæ & plenitudinem illam spiritus sancti: quod agendum est cum eis ostēsis effectibus sacramenti, & orationibus & ritibus Ecclesiæ quæ circa hoc sacramentum seruari & adhiberi solent.

Qua animi præparatione adulti accedere debeant ad confirmationem.

De ministro etiā, Episcopo nimirū, in concilio Meldensi, vt

Quāta re

& mãna. Ceterùm in Phase illo omnia simul mysteria huius sacramenti præfigurata sunt: Ibi panis azimus, ibi agnus immaculatus, ibi redemptio à seruitute. Quare nostrum sacramẽtũ propriè illi respondet & succedit, sicut baptismus circumcisioni. Ideo meritò cùm illud consummaretur hoc institutum est vt b. Thom. art. 5. citatæ quæst. 3. partis inquit. Præterea hoc conueniebat, vt maximè commẽdaretur nobis hoc summum mysterium, & túnc traderetur Christus sub figuris absconditus, cùm secundum præsentiam corporalem absens erat futurus, vt ibidem beatus Thomas inquit.

Varia huius Sacramenti nomina.

Secundum. Propter excellentiam & magnitudinem huius Sacramẽti sunt etiam diuersa eius nomina. Vocatur enim Eucharistia, quia Christum continet & nos ipsi vnit: Synaxis vel communio, qua inuicem vnimur vt commembra: Viaticum; quia cibus est, quo in huius vitæ via sustentamur, & præcipuè cùm ex ea discessuri sumus ad Deum. Semper enim in Ecclesia hoc obseruatum fuit, vt nõ sine hoc Sacramẽto ex hac vita discederent fideles. Dicitur & Sacrificium, quia Christum continet vt pro nobis oblatum in cruce, ideoque mentio fit & consecratio sanguinis pro nobis effusi, & quia reuera; datum est Ecclesiæ, vt offerat DEO in Sacrificium debitæ seruitutis de quo postea. Augustinus etiam libro 2. de peccatorum merit. & remiss. in Punicis Ecclesijs dicit vocatum esse vitá., idq; proprijssimè. Ipse etiam libro 2. de doctrina Christiana vocat Sacramentum celebrationis corporis & sanguinis. Vocatur & à Græcis nonnunquã Metalepsis, hoc est, assumptio. Quibus omnibus nominibus conantur omnes explicare huius sacramenti excellentiam, quæ tanta est, vt nec satis illis omnibus explicetur. Nam quod assumptionem vocant, & transformationem, & ad mysterium ipsum quod continet, Christum scilicet incarnatum, vbi & homo est in DEVM formatus, & Deus in hominem sine vlla cõfusione naturę: & ad effectum, quo nos in DEVM transformat; referunt: & ita cetera omnia nomina in admirabilem quandam dignitatem & gratiã huius Sacramẽti præ se ferunt, vnde quadam antonomasia dictum est Eucharistia. Necessitatem etiam vsumq; indicant alia nomina, vt Viaticum & Communio &c. Illud verò & obseruandum & cauendum, quòd ab hæreticis nunc solum appellatur Cęna dominica, quod nomen & habet studium quoddam nouitatis, & præter hoc non minimè deceptionis. Primò enim quod maximum est, volunt hoc nomine intelligi hoc sacramentum

Hæretici hoc Sacramentu appellãt cænã domini caute, sed dolosè.

mentum non nisi in ipsa sumptione & manducatione perfici, vnde multa absurdè illi mutarunt, de quibus postea. Secundò etiam hoc nomine detrahitur illi consuetudini totius Ecclesiæ, qua non nisi à ieiunis, & tertia aut sexta hora hoc sacramentum celebratur. Ab hoc igitur nomine vel omnino abstinendum, vt cùm hæreticis nec nomina habeamus communia, vt Hieronymus inquit, vel modicè & sobriè eo vtendum, vt scilicet nec in sola sumptione perfici, nec quoties sumendum est consecrandam esse asseramus.

Quantum differat hoc sacramentũ à ceteris.

Tertium etiam ex ipsa institutione sequitur, quanta differentia sit huius sacramẽti è ceteris. Primò igitur cetera sacramenta perficiũtur in vsu & applicatione materiæ ad suscipiẽtem, qui exprimitur verbis formæ: hoc verò perficitur in consecratione materiæ, quæ pariter significatur verbis ipsius. Ex quo etiam secundum efficitur, vt cetera sacramẽta omnem suum effectum habeant in suscipiente, hoc verò primum effectum habet in ipsa materia. Vbi etiam termini, quibus vtuntur doctores, seruandi sunt, qui à Magistro & ceteris ex sententijs Prosperi, quas ille ex Augustino collegit, sumuntur. Distinguunt enim duos Sacramentorum effectus: Proximum videlicet & primum, in quo non sistit operatio sacramẽtalis: & vltimum, gratiam scilicet ipsam sacramentalem. Primum vocant rem & Sacramẽtũ, secundum rem tantùm. Quoniam primus ille effectus significatur sacramẽto visibili, respectu cuius est res: sed ipsa ordinatur ad vlteriorem alium effectum, propter quem videlicet institutum est sacramentũ, qui meritò res tantùm dicitur, quia nõ ad alium vlterius ordinatur, cui in altero extremo opponitur Sacramẽtum tantum, signa videlicet ipsa efficacia, vt dictum est in baptismo. Itaque Sacramentum tantum, ablutio est: res & sacramentũ, hoc est primus effectus est character siue potestas illa recipiendorum sacramẽtorum, & cõsignatio in familiam Christi: gratia verò plenæ remissionis peccatorum est: res tãtùm & vltimus effectus. Hic igitur sacramẽtum tantùm exteriora signa sunt: res & sacramentum, siue primum quod efficitur corpus Christi est ibi contentum ante omnem vsum & sumptionẽ: vltimus verò effectus, siue res tãtùm vnio est corporis Christi quæ fit per gratiam, & hoc duntaxat in suscipiente. Ex quo tandem fit, vt in hoc sacramento non tantùm illa pars materiæ cõsecretur, quæ in vsum venit, vel tũc dũtaxat sacra sit, cùm ea vtimur, sicut in omnibus alijs sacramentis, sed tota proculdubio materia circa quam profe-

fiuntur verba, & toto tempore quo id manet quod consecratũ est, ad sacramentum pertinet, & sacramentũ est. Vbi deprehéditur hæreticorum recentiorum error, de quo inferius plura, qui non putant hoc sacramentum esse, aut aliquid sanctitatis continere, nisi cùm sumitur. Et hæ quidem differentiæ, vt inferius patebit, ex vsu ipso Ecclesię simul cũ institutione Christi apertè sequuntur.

¶LECTIO SECVNDA.

¶De materia & forma huius Sacramenti.

IAM igitur præfixo ordine sequamur cũcta quę pertinent ad hoc Sacramentum. Primum verò est materia & forma, res scilicet exterior siue elementum, & verba huius sacramenti.

Materia Eucharistiæ panis triticeus & vinum vitis.

De materia igitur ex suprà dictis Euangelistarum verbis apertè patet, quòd sit panis & vinũ, idq; preter alias rationes, quæ ad alios pertinent articulos, hac potissimũ ratione, quòd hęc duo sunt, quibus communiter homines ad refectioné vtũtur: suntque maximè ad eam necessaria, & quæ certè facilè possunt vbique haberi, sicut aqua, qua communiter ad ablutionem vtimur, materia est baptismi. Vbi circa singula horum notandum. Primò de pane, quòd proculdubio ad veritatem Sacramenti huius panis triticeus necessarius est, ita videlicet tota ecclesia semper intelligente, quod panem quo communiter vtuntur homines, Christus in vltima illa cæna sumpserit in manus, atque ita illum instituit materiã huius sacramenti, ipsum consecrans. Quo certissimum fit, ex nulla alia materia panem confectum sufficere ad veritatem huius sacramenti, vt b. Thomas inquit, & omnes, dist. 8. quarti. In quo, sicut in præcedentibus sacramentis diximus, tenenda sunt certa, & relinquenda incerta. Vnde, quanquam sint diuersæ sententiæ doctorum de spelta, farre, at similagine, hoc primũ est certum, vtenté materia dubia & incerta grauiter peccare, quocunque modo id fiat: siue scilicet ex natura & specie ipsa, siue ex corruptione dubium oriatur. Et ideo secundum etiam certum est, tutius in his casibus reperi sacramenta & perfici. Illud etiam est certius, oportere esse panem decoctum, & frustrà

Art. 3. 74. q.

Grauiter peccat qui in hoc sacramento vtitur materia dubia.

verti

uerti in quæstionem de massa: & multò magis alienum esse, disputare an sit alterius speciei, an non. Siue enim panis species sit aliqua naturalis siue artificiatũ aliquod, ille est materia huius sacramenti, quem homines panem vocãt: Panẽ (inquam) communis refectionis reuera ex tritico.

Ex quibus etiam de vino patet, non aliam speciem requirẽdam esse, quàm vt sit verum vinum vitis. Vnde acetum nullo modo materia est huius sacramenti, cùm tamen mustum etiã permittatur ab antiquis Canonibus exprimi & consecrari. Intelligunt enim reuera ibi esse speciem vini, quanquam nondũ plene decocti. Ceterùm in aceto per corruptionem propriarũ qualitatũ soluta est natura speciei. Notat verò beat⁹ Thomas, non esse determinatam quantitatem, quæ sit de sacramẽti necessitate, circa materiam præsertim, cùm nec determinatus sit numerus potentium sumere. Nec certè obstat quòd in consecratione sanguinis dicatur, Calix, maximè cùm ibi secundum tropum sumatur calix pro contẽto in calice, quod est, Hic est sanguis meus. Hæc igitur dicta sunt quãtum ad necẽssitatem sacramenti pertinet. De ritibus verò suo loco dicendum erit.

Supradicta q. art. 2.

Forma verò huius sacramẽti, siue verbum, cuius virtute perficitur, illud proculdubio est, quo Christus dominus ipsũ primò perfecit: id quod ex ipsis verbis Euangelij, & Pauli præcipuè colligitur, cùm iubet Christ⁹ discipulos facere quod ipse fecit, Hoc facite &c. Nec tamen discipulos tantùm sed eorum successores quoque perpetuò in Ecclesia hoc facere iussit: donec veniat, inquit Paulus. Igitur meritò habet Ecclesiæ sẽsus, illa verba esse necessaria ad integritatẽ huius sacramenti, quibus significatur perfectè cõsecratio materiæ: illa verò, quibus significatur vsus, proferenda quidem sunt, nõ tamẽ vt necessaria. Igitur consecrationis panis forma necessaria tãtum illa verba sunt, Hoc est enim corpus meum, quanquam particula, enim, non vt necessaria consecrationi, sed ex præcepto addenda sit: quia illa vtitur tota Ecclesia: etsi nõ legatur in scriptura, quod de alijs quoque verbis postea ostendetur. Quãquã enim sine illa integer sit sensus: tenemur tamẽ in re tam graui nec iota præterire eorum quæ Ecclesia nobis tradit. Nam etiam si non animo nouum inducendi ritum, quod est grauissimũ schisma, sed quacunque demùm ratione fiat, non est parui faciendum. De quo diximus cùm in communi loqueremur de sacramentis, Ceterùm verba hæc: accipite & manducate: nullo modo dicenda sunt ad formam pertinere. Sequeretur enim

Forma cõsecrat. panis.

non debere consecrari hoc sacramentũ, nisi traderetur: debet enim effici quod significatur in sacramẽtis. Quare Lutherani, qui hunc nouum ritum & alienum in ecclesiam introducunt, vt in traditione cõsecretur, hoc maximè amplectuntur, dicentes hæc omnia à Christo prolata esse. Catholic⁹ vero ecclesiæ sensus est, his verbis, accipite &c. præceptum fuisse vsum & manducationem consecrati iam corporis Christi: Ceterũ consecrationem verbis eam significãtibus peractã, quę Christus Dominus protulisse traditur, nõ quidẽ antea vel postea quàm tradidit sed inter tradendum: cùm scilicet teneret panẽ in manibus: Ita vt, sicut b. Thom. diligenter notat, verba illa non eo ordine sint accipienda, quo ab Euangelistis descripta sunt, sed ita, vt intelligamus tunc hæc verba, videlicet: Hoc est corpus meum. Christum protulisse, cùm benediceret, postea verò tradidisse. Vnde solis his verbis non dubitandum est confici hoc sacramentum, etiam si nihil præcedentium addatur, & significationem compleri eorum ex intentione proferentis: quę omnia eo art. diligentissimè b. Thom. docet. Et hoc modo intelligendi sunt catholici omnes: quia nonnulli vidẽtur sentire illa verba. Accipite &c. pertinere ad formam. Intelligãtur ergo secundum ritum & statutum ecclesiæ dicenda esse omnia. Verum illa, Accipite & mãducate &c. vel bibite &c. vt à Christo dicta referuntur, quasi materialiter non vt sacramẽti pars, sed Euãgelicæ historiæ: alia verò quæ ibi dicuntur, verissima sunt forma, id quod satis ostendit, quòd accipite & mãducate, non ita dicuntur, vt simul efficiatur quod dicitur: nõ enim datur vt accipiatur tunc, nec minus consecratur etiam si nunquam postea daretur. Igitur respiciunt quidem hęc verba illud, sed vt vsum, & aliquid posterius consecratione.

Art. 1. 78. q.

De forma consecrationis sanguinis.

Circa verba vero consecrationis sanguinis illud etiã considerandũ est, quod quãquã disputatur à quibusdã & in dubiũ vertatur, aut asseratur etiam sufficere dũtaxat priora verba, videlicet: hic est calix sanguinis mei, tuta tamẽ & certa sententia est, omnia vsque, in remissionem peccatorum, esse necessaria verba consecrationis sanguinis. Id quod ipsa ecclesię consuetudo ostẽdit, quæ & apud Græcos & apud Latinos semper obtinuit, vt omnia illa verba, aut certe similia proferãtur eodẽ modo & ritu. Et quãquã non hęc omnia apud Euãgelistas legamus, quoniam illi non tradiderunt formas sacramẽtorũ, quas (vt inquit b. Dionysi⁹ de Ecclesiast. Hierarchia) in primitiua ecclesia oportebat absconditas reseruari, ne irriderentur ab infi-

ab infidelibus: tamẽ non dubitamus illa omnia verba tradita ab Apostolis ecclesiæ, quæ etiam ex alijs locis Euangelij colligi possunt. Quæ omnia Innocentius tertius ita definit in cap. cùm Marthæ. de celebratione missæ. Ratio verò satis conueniens, & quæ sufficere debet, quare tanta sunt addita in consecratione sanguinis, est, quã b. Tho. 3. part. q. 78. in solutione ad secundum & septimum argumentum affert. Quoniam cùm sanguis consecretur ad expressiorem significationem passionis Christi, meritò debet fieri mentio expressior & effusionis ipsius sanguinis & fructus eius. Quãquam igitur Christus dominus (vt Paul⁹ inquit) dixerit in cõsecratione corporis: quòd pro vobis tradetur, illud tamen ecclesia ab Apostolis edocta non accepit vt formæ partem. Ecclesia inquã vniuersalis: quãquam fortè in aliqua ecclesia fuerit ita seruata. Ceterũ in consecratione sãguinis tota semper ecclesia hæc verba habuit ad expressius, vt diximus, significandam passionem Christi, Quę b. Thom. supradicto loco diligentius declarat inter soluẽda argumenta, & sunt diligenter intelligenda à ministris hui⁹ sacramenti. Duo igitur significant præter conuersionem vini in sanguinem. Primum effusionem ipsius sanguinis, cùm dicitur: qui pro vobis & pro multis effundetur. vbi pro vobis, Iudęos videtur respicere, vel ipsos pręsentes Christi discipulos: multis verò, quod dicitur respicit reliquos omnes ad finẽ sęculi. Pro vobis igitur, vel Iudęis vel credentib⁹: & pro multis, credituris omnibus. Consonãt itaque hęc verba illis in Ioanne. Quia moriturus erat non tantum pro gente, sed vt filios Dei qui dispersi erant congregaret: in reliquis significatur effectus fructusque sanguinis Christi effusi pro nobis, qui tres præcipuè sunt. Cõsecutio videlicet cælestis hæreditatis & beatitudinis: quæ significatur illis verbis: noui & æterni testamẽti. Testamẽtum enim propriè est dispositio de hęreditate, quę quidem dispositio non aliud est, quàm diuinæ promissiones Euangelicæ, quæ sanguine Christi effusi confirmatæ & roboratæ sunt: morte videlicet (vt Paulus inquit) testatoris. Nouũ vero est hoc testamentum respectu veteris, quia nouis hominibus de nouo manifestatum est. Æternũ verò, ordinatione & cõsilio diuino & duratione. Est itaque sensus. Hic sanguis est, quo noua illa dispositio Dei & promissio, qua ad cæleste hęreditatem admittendi sunt homines, confirmatur, fitq; rata, & vt ita dicamus, irreuocabilis. Quę quidẽ dispositio æterna est, & antiquior figuris veteris testamẽti, sed explicatione & ma-

Verba consecrationis Calicis exponuntur.

Cap. 11.

1.

2. & manifestatione noua. Secũdus effectus est ipsa iustificatio quæ per fidem Christi est, & pręcedit proculdubio priorem illum effectum, & hic significatur cùm dicitur: Mysteriũ fidei, quod est, hic sanguis, hæc eius effusio, hoc testamentũ, mysterium est, hoc est, absconditum & secretum, quod fide agnoscitur, & fide manifestatur: mysterium etiam fidei est hic sanguis, hoc est, iustificatio ipsa hominis, quæ fide illa, quę per dilectionem operatur, percipitur: Nam, vt Paulus inquit, Iustitia Dei ex fide Iesu Christi in omnes & super omnes. Vltim⁹ de-

Rom. 3.

3. nique effectus remissio peccatorum est, qui duos etiam illos præcedit. Habemus enim, inquit Paulus, fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, habemus (inquit) fiduciam de remissione peccatorum, habemus & institutionem, habemus denique ius hæreditatis. Nec dubitandum est hæc omnia specialiter in nobis hoc sacramẽtũ efficere, cùm participes eius efficimur.

¶ LECTIO TERTIA.

¶ De vera significatione horum verborum, & effectu: in qua maximè probatur veritas corporis Domini in Sacramento patrum testimonio.

QVAE sit verborum horum omnium plena & integra significatio: Hoc est corpus meum, & hic est calix &c. simul & effectus illorum, nũc agendũ est. Cùm enim, vt suprà diximus, verba sacramentorum id efficiant quod significant: simul de effectu & significatione, quæ idem sunt, meritò dicendum est.

Duo igitur sunt, quæ Ecclesia circa hoc certissima habet. Primum, his verbis significari verã præsentiam carnis Christi & sanguinis, atque adeò totius ipsius Christi. Alterũ, significari etiam, non esse ibi substantiam panis vel vini, atque ideo duo ista esse credit vera fides, vt scilicet corp⁹ Christi sit pręsens veraciter & substantialiter, panis vero substãtia nullo modo. Et quia hæc certissima fides hoc maxime tempore ab hæreticis impugnatur, peruertitur, & blasphematur, ab alijs quidem apertè, ab alijs verò occultius & dolosius: est à Catholicis dili-

gen

genter cõfirmãda. Tria itaque postulat hic articulus. Primũ, quæ sit fides certissima Ecclesiæ de veritate corporis Christi in hoc Sacramento. Secũdum, quis modus & ratio illius, & quãtum cognosci possit. Tertiũ denique, quæ ratio loquendi, & quæ verba, quibus hoc explicari debet. Quæ omnia diligẽter tradita sunt à patribus, & à posterioribus doctoribus diligentius expensa, maximè post exortas hæreses.

De primo igitur, quoniã Ecclesia apertè intelligit ex verbis Christi in institutione huius sacramenti, & eiusdem apud Ioãnem, 6. cap. & Pauli 1. ad Corint. in hoc sacramento realiter & veraciter, & non sicut in signo tantùm esse corpus & sanguinem Christi, & quoniam agitur de vero horum verborũ sensu, quem hæretici peruertunt dicentes secũdum tropum, quo signum pro signato solet accipi, hæc accipienda esse, Hoc est corpus meum &c. (quorum primus Berẽgarius fuit, & post ipsum alij, vsque ad modernos, Oecolampadium, Zuinglium, & magnam partem omnium præsentium hæreticorum) contra eos agendum est ex auctoritatibus & sensu communi Patrũ. Sic enim docet Augustinus 3. de doctrina Christiana, sensum scripturæ ambiguum, etsi ex circunstantia præcedẽtium & sequentium colligi posset, maximè tamen ex regulis fidei sumendum esse. Quare & hoc diligenter curârunt antiquiores doctores: Magister scilicet sententiarum dist. 10. & sequentibus alijs, & Gratianus de consecratione dist. 2. & nunc posteriores alij. De hoc ergo vt certissimum habeatur, omnẽ Ecclesiam ab Apostolis vsque nunc, ita veritatem huius Sacramenti tenuisse, & docuisse: vt quàm primum aliquis aliter docuisse fuerit deprehensus, mox ipsum dãnauerit. Itaq; nõ verbis tantum, sed re ipsa etiam constare, hãc semper fuisse verã fidem Ecclesiæ. Deducit hoc latius Ioannes Roffensis Episcopus magnæ pietatis Anglus, & gloriosus nostri temporis martyr, in libris 5. quos de hoc ædidit contra Oecolampadiũ, maximè in procemijs trium posteriorum librorũ. Vbi adfert corroborationes fidei huius dignas spiritu martyris. Sed quod attinet ad hoc propositum, refert ille multorum, & omnium ferè doctrina insignium in Ecclesia ab Apostolis vsque ad nos, quos in quinq; tricenarios annorum diuidit, sentẽtiã. Qui omnes manifestissimè hoc tenent & docent. Nobis verò satis sit quod quiq; Catholico sufficere debet, quinq; aut sex omni exceptione maiorũ testimonia adferre, quib⁹ fidẽ quilibet Catholicus, & certè quilibet prudẽs potius tribuat, q̃ Luthero & suis om-

Cap. 10. & 11.

Ambros. omnibus. Igitur primus sit Ambrosius, qui de hac re apertissimè loquens & frequentissimè hanc fidem inculcans, nullo dolo hæreticorũ potest obscurari, in omnibus ferè libris suis de sacramentis, lib. de his qui initiãtur mysterijs, cap. 9. & 4. de sacramentis. cap. 4. & 5. & tribus capitibus, 5. lib. & libro 6. 1. cap. vbi frequenter affirmat verum corpus Christi sumi in hoc Sacramento, sicut verum ex virgine assumptũ est, & hoc certissima fide tenendum: & rursum, ante cõsecrationem panẽ ibi esse, & post consecrationem ex pane fieri carnem Christi. Id quod ex ipso verbo Christi probat, quod & efficax & verum ita est, vt nulla ratione de eo dubitãdum sit. Negârunt nõnulli hæretici libros hos esse Ambrosij, sed certè & phrasis & spiritus per omnia consonat ceteris libris Ambrosij. Secundus *Chrysosto.* testis sit Chrysostomus in multis quidem locis, sed præcipuè Homilia 60. & sequẽti ad populum, quarum titulus est de sumentibus indignè sancta mysteria. Vbi de hac fide loquens: pareamus, inquit, Deo, neque contradicamus, licet vel cogitationib⁹ vel oculis nostris videatur aduersari quod dicitur. Ipsius, inquit, sermo infallibilis est, sẽsus noster facilè seducitur, quoniam igitur verbum dicit, Hoc est corpus meum. oculis ipsum fidei aspiciatur. Multa denique ibi in hanc sententiam. Et Homilia 44. & 45. super Ioannem, in expositione sexti capitis. Vbi apertè exponit quædam ibi dici de Christo secundum diuinitatem, videlicet, Ego sum panis viuus qui de cælo descẽdi. Alia de eo vt in hoc sacramẽto est: Panis quẽ ego dabo ca- *August.* ro mea est, quam dabo pro mũdi vita. August. etiam in præfatione Psalmi 33. in prima & secunda concione, exponẽs titulũ Psalmi, & quod 1. Regum 21. de Dauide scriptũ est, quod portabatur in manibus, siue, vt ille legit, ferebat se in manibus: dicit homini illud impossibile fuisse, soli verò Christo conueniri: ferebatur enim, inquit, ille in manibus suis quãdo cõmendans corpus suum dicebat, Hoc est corpus meũ, quod nôrũt, *Cyrillus.* inquit, fideles. Cyrillus etiam lib. 4. super Ioãnem 13. & 14. cap. de veritate carnis Christi in hoc sacramẽto, fructuque eius, & charitate Christi hæc nobis donante, apertissimè loquitur. Vn- *Concilium Ephesinũ.* de & in Concilio Ephesino cõtra Nestorium, auctoritate quidem pontificis, sed ipso Cyrillo maxime agente congregato, nondum exorto errore aliquo contra veritatem huius sacramenti, sed tantum contra vnitatem personæ Christi, quem Nestorius dicebat duos fuisse, alium Deum, alium hominem, gratia coniunctos: in epistola quam scribunt ad Nesto

ſtorium Patres, apertè teſtantur in altari nos ſumere non carnem aliquam communem, aut puri hominis: ſed veram verbi ipſius carnem, quam de virgine traxit. Vbi magis videntur ex certiſſima iſta fide veritatis corporis Chriſti arguere errorem Neſtorij, quàm hoc confirmare quaſi in dubium reuocatum. Denique ex Græcis Theophilactus in expoſitione 6.cap.Ioannis, & aliorum locorum Euangelij de inſtitutione ſacramẽti apertiſſimè hoc docet, & Damaſcen. vnus ex Græcis veteribus lib.4.de orthodoxa fide cap.14. Et ex Latinis Hilarius, magnæ exiſtens auctoritatis, in libro 8.de Trinitate. Non tantùm aſſerit veritatem corporis Chriſti in hoc ſacramẽto, ſed ex illa arguit contra Arrianos negantes vnitatem naturæ ſubſtantialẽ inter patrem & filium, cùm per hoc ſacramentum non tantũ ſecũdum voluntatem, inquit, ſed ſubſtantialiter vniamur nos Chriſto, vbi diligenter admonet, negandum ſenſum noſtrũ, & verbis diuinis credendũ. Et adductis illis verbis, Caro mea verè eſt cibus, de veritate, inquit, corporis & sãguinis eius nõ eſt relictus ambigendi locus, cum ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra. Caro eius verè eſt & ſanguis. Sufficiãt hi tam fide digni teſtes, nam ceteri omnes, præcipuè antiquiores, non opus eſt vt ſigillatim citẽtur, videlicet Dionyſius Areopagita, Origenes, Hieronymus, Cyprian⁹, Irenæus, & ipſi primi Apoſtolorum diſcipuli, Ignatius & Clemẽs. Gregorius etiam Pontifex his poſterior, quanquã & ipſe antiquiſſimus: qui vbi de hoc ſacramento loquuntur, idem quod ſuprâdicta apertiſſimè teſtantur. Dionyſius quidem 3.cap.Eccle.Hierarch. Origenes Homilia 13.ſuper Exodum. Hierony. ad Hedibiã q.2. Cypriã. in expoſitione orationis dominicæ. Gregorius Homilia 22. in Euangelium videlicet Ioannis de reſurrectione Domini, vna Sabbathi Maria Magdalena &c. apertè enim dicunt, Corpus Chriſti nos ſumere veraciter. Vbi primò conſiderãdum, quòd sẽſus hic germanior eſt magis proprius verborũ Chriſti, Hoc eſt Corpus meum, & hic eſt ſanguis &c. Non eſt enim dubiũ magis propriè hæc exponi de vera realique exiſtẽtia corporis Chriſti, quàm de figuratiua tãtùm. Iamquãdo nec certa fides, nec euidens ratio cogit impropriè ſcripturam exponi, nõ eſt cur improprias locutiones fingamus: idque maximè obſeruandum vbi hiſtoricè aliquid deſcribitur. Quare reprehẽduntur qui paradiſum terreſtrem aut formationem mulieris referũt ad myſticos ſenſus. Sic itaq; in his verbis, in quib⁹ Euãgeliſtæ hiſtoriã deſcribũt, & Chriſtus Dominus ſimpliciter loquitur.

Theophilactus.

Damaſcenus.

Hilarius.

En quanta nubes teſtium.

Dionyſ.

Origenes.

Hierony.

Cyprian.

Gregor.

Cùm

Cùm igitur dicunt hæretici ex ſcriptura non ſatis oſtendi hanc realem pręſentiã Chriſti:reſpõdemus illis,quòd multo minus ex ſcriptura oſtẽditur cõtrarium.Nec eſt certè in hoc ſenſu alia difficultas,quàm quòd iuxta illum,maximũ quoddam & ineffabile miraculũ ponimus,At verò nihil indecens, nihil non maximè conueniens Deo, nihil non dignum ſtatu nouæ legis.Itaque in hoc credẽdo nihil aliud quàm ambiguitas quædam(ſimilis illi Capharnaitarũ, quomodo poteſt hic nobis dare carnem ſuam ad mãducãdum?)excogitari poteſt.

Idem etiam dicimus de verbis doctorũ.Cùm enim de hoc ſacramento loquuntur, Videntur nonnũquam minus apertè & diſertè hanc realẽ pręſentiã corporis Chriſti docere;quod nihil veræ fidei detrahit apud eos qui ſyncerè Eccleſiam ſequuntur.Si enim,vt Roffenſis prudẽter adnotauit, Patres nõ ſcirent hanc eſſe certiſſimam fidem,ſi agnoſcerent aut dubiũ aliquod circa hoc eſſe in eccleſia,aut cõtrarium veritati eſſe, cùm maximum periculũ imminere viderent ſimplicioribus: ſi hoc,inquam,crederent:debuerãt admonere,vt ab hoc errore cauerent,qui certè maximus eſſet.Nunc autem cùm ita loquuntur,vt ex plano ſenſu & ſimplici ſuorum verborũ realis illa præſentia Chriſti,atque vera,non figuratiua intelligatur, neque admonent populum aliter eſſe intelligendũ,nónne manifeſtant ſe hoc voluiſſe docere?Nec enim ipſis tantùm imputandum foret,ſi non diligenter aduerterẽt ab errore populũ, qui ex eorum verbis ſequebatur,ſed ipſe Chriſtus & ſpiritus ſanctus minus viſi eſſent curare ſuam eccleſiam.

Expende pie lector hanc rationem.

Deinde quorſum op⁹ erat tã frequẽti admonitione,vt renũciem⁹ ſenſui noſtro,& omni humanę rationi,in hoc ſacramẽto?Quid opus erat tam ſeriò agere ad corroborandam fidẽ, quãdoquidẽ,ſi ſola figura eſt hic corporis Chriſti, nullũ erat miraculũ maius quàm in alijs ſacramẽtis:Imò multo minus?

Huc etiam accedit quòd frequenter à patribus cũ hic locus tractatur,afferuntur exempla tranſmutationũ ex ſcriptura,vt virgę Moyſi in colubrum,& ſimilia : quòd itẽ de efficacia & virtute diuini verbi tanta præfantur , vt videre eſt maximè apud Ambroſium libro de ſacramentis. Si enim ſolùm vt in ſigno hic eſt Chriſtus:nulla tranſmutatio,nulla opus eſt verbi efficacia cùm dicitur:Hoc eſt corpus meum.

Hæc itaque omnia,ſi rectè penſentur,iũcta ſcripturæ & patrum verbis,efficiunt apud veros fideles vt nullus relinquatur ambiguitati locus.

LECTIO

¶LECTIO QVARTA.

¶ *De eodem, in qua maximè respondetur sanctorum verbis quæ pro se adducunt Lutherani.*

QVIA verò etiam patrum verba peruertũt hæretici, sicut & scripturas: nec desunt eis in sanctorũ scriptis multa, quæ vel videãtur sensum suum cõfirmare, vel quæ certè trahi possint ab eis: vnde & Augustini verba in Psal. 98. Non hoc corpus quod videtis, mãducaturi estis &c. & de verbis Domini: Corpus in quo resurrexit Christ⁹ in vno loco est, veritas eius vbique citant in magnam cõfirmationẽ suæ hæresis: quanquã autem à Magistro dist. 10. exposita sint, & à b. Thom. & ceteris: & nonnulla alia similia, aut fortè quæ apertiora videantur, ex Augustino habent, ne tamen offendamur eiusmodi verbis, consideranda sunt sequentia.

Hîc vides quomodo à patrum auctoritate argumẽtari liceat

Primum: auctoritates doctorum ad ea quæ fidei sunt confirmanda adducũtur à nobis, non quatenus sententiam suam aut sensum illi explicant: sed quatenus perhibent testimoniũ fidei ecclesiæ, ostẽdentes videlicet quid à maiorum memoria acceperint, & quid indubitanter in ecclesia susceptum retentumque fuerit: atque ita omnia quæ suprà diximus ex doctoribus, accipienda sunt: non enim referunt suas opiniones, sed certam fidem & indubitatam docent. Vnde quanquã auctoritates doctorũ magis sint probabilia media in thelogia, quàm certa & efficacia: sensus tamen ecclesiæ qui testimonio communi eorum probatur, est efficacissimum omnium medium, & vera resolutio fidei & theologiæ. Sic enim Augustinus nos docet frequenter. Vide 3. lib. de peccatorum meritis & remissione cap. 7. vbi cùm patrum testimonia adduxisset originale peccatum asserentium, tandem ita inquit: Hæc non ideo commemoraui, quòd disputatorum quorumlibet sententijs tanquam canonica auctoritate nitamur, sed vt appareat ab initio vsque ad præsens tempus, quo ista nouitas orta est, hoc de originali peccato apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum &c.

Quoniam verò hic sensus Ecclesiæ tam necessarius est, vt in

In omni

in omni dubio ad illum confugiendum sit, dicimus eum (Deo ita ordinante) nunquam obscurum fuisse aut ambiguum, sed vt lucernam supra montem positum non tãtum verbis, sed re ipsa & opere illuxisse omnibus quos sua superbia nõ excæcauit. Non enim dubij erãt Catholici doctores etiã ante Nicænũ cõciliũ de æqualitate Filij cum patre, vt Athanasius, Alexãder & similes Põt. Ita de ceteris. Hoc ergo dogma de veritate corporis Domini non ex ambiguis verbis doctorũ à nobis habetur, sed ex ipsa perpetua successione Ecclesiæ, quòd nõ minus ostenditur in damnatione contrariarũ hæreseon, quàm in ipsa assertione veritatis. Constat enim totis mille annis ita prędicatam corporis Christi veritatem in sacramento, vt cùm primùm tempore Leonis 9. ante quingentos annos Berengarius Andegauensis archidiaconus cœpisset hoc negare, & tantùm tanquam in signo hic esse Christum asserere, summa diligentia mox damnatus fuerit. Congregato ab ipso Leone cõcilio Vercellensi, & (eo postea redeunte ad eandem hæresin) tribus alijs Concilijs (Turonensi videlicet ab Ildebrando coacto, & Romanis duobus, altero à Nicolao secundo, & altero à Gregorio septimo, ipso videlicet Ildebrãdo) dãnatio illa confirmata est, & habetur reuocatio facta sub Nicolao 2. in cap. Ego Berengarius. de cõsecratione dist. 2. Scribentibus diligentissimè his temporibus contra hunc errorem Lamphranco Archiepiscopo Cantuariensi, & Guimando Auersano Archiepiscopo, & Anselmo etiam, atque alijs viris doctissimis. Et quia hic error semel exortus semper aut occultius aut manifestius pullulauit, damnatus est etiam in Concilio Lateranensi ab Innocentio 3. vt habetur capite Firmiter. de summa Trinitate & fide Cathol. Rursum in Concilio Constãtiensi, quod tantę auctoritatis est, quantæ & vtilitatis ad tam diuturnum extirpãdum schisma. Inter ceteros enim errores VVicleph tres primi, qui ibi dãnantur sunt de hoc articulo, vt patet sessione 8. In concilijs etiam modernioribus Florentino & Tridentino nostro rursum renouata est hæc damnatio.

dubio ad sensum Ecclesiæ necessariò cõfugiendũ. Nota.

Berengarius primus veritatem corporis Christi in Eucharistia negãs statim damnatus est.

Itaque cùm primis mille annis non appareat de hac re certatum esse, posterioribus verò quingentis videamus nũquam Ecclesiam tacuisse, nec cessisse ab impugnandis hæreticis hoc negantibus: re ipsa patet hanc fuisse semper Ecclesiæ doctrinam, & hoc intellexisse patres omnes. Quod quàm sit efficax argumentum ad confirmandam hanc fidem, audiamus ex August. sententia. Sic enim aduersus Pelagianos in 3. lib. de pecca-

tor.merit.& remiss.cap.6.citato Hieronym.ad probandũ peccatum originale,ita loquitur: Hunc doctissimum virum si facilè interrogare possemus quàm multos vtriusq; linguæ diuinarũ scripturarũ tractatores & Christianarũ disputationũ scriptores cõmemoraret,qui nõ aliud,ex quo Christi Ecclesia est cõstituta,senserunt,nõ aliud à maioribus acceperunt,nõ aliud postea reliquerũt:ego quidem,quamuis longè pauciora legerim,nõ memini me aliud audisse à Christianis qui vtrunq; testamentum recipiunt, non memini me aliud legisse apud eos quos de his rebus aliquid scribẽtes legere potui, qui canonicas scripturas sequerẽtur. Vnde nobis hoc negotiũ repẽte emerserit nescio:hæc ille.Idẽ meritò Berengario illi dici tunc potuit, cùm modũ illũ existendi tanquã in signo cœpisset excogitare. Idem etiam ijs qui nunc tam frequenter eius damnatam hæresim exuscitant multo rationabilius respondetur.

Tria in legẽdis patribus diligẽter obseruanda. Primum.

Quia igitur cõsona doctrina patrum tãtę auctoritatis est ad confirmãdam fidem,secundo loco opus est de quibusdam admonere,quæ in eis legẽdis obseruãda sunt,ne labamur & nos vt hæretici & simpliciores multi illos sequẽtes labuntur. Multa quidem sunt hæc,sed nobis nunc tria occurrũt huic proposito cõuenientia. Primum,quòd cum aut semper aut ferè veritas Catholica incedat inter duo extrema hæreticorum, non solùm patres,sed & ipsa scriptura, cum vnũ extremũ hæresis arguunt,& in illud impugnandum toti intenti sunt: videntur quandoq; in alterum declinare:ita agente natura intellectus nostri,quæ cum simul non possit multorum meminisse, quò magis vni intendit, eò aliorũ magis obliuiscitur:quod & data opera nõnunquam actum credimus,vt scilicet lectores abstraherent ab omni quod poterat tardare eorũ animos,ne id quod agebãt caperẽt. Sicut enim (vt verbi gratia dicimus)cùm verba illa adducimus, anima mea in manibus meis semper, quæ probãt arbitrij libertatem,& illud, Deus reliquit hominem in manu consilij sui:iam videtur necessitas gratię tolli:& rursus, cùm asseritur necessitas gratiæ:Sine me nihil potestis facere, ipsius est velle & perficere,videtur negari lib.arb. Ita exemplo patere potest in hæresi Arrij & Sabellij.Nam secunda orta est ex primæ condemnatione. Ita Pelagiana ex condemnatione Manichææ, & ex verbis Augustini quæ cõtra Manichæos dixit, & aliorum patrum. Eodem modo nunc Lutherani fecerunt in his quæ cõtra Pelagianos dicta sunt,præcipuè ab Augustino. Vnde & ipse Augustin. legit & respondit his quæ Pelagius ex

& intelligẽda. Vnde statim in aliud extremum inciditur, vt videatur dici, spiritualiter & in figura tantùm manducandũ carnem Christi. Augustinus enim in illo ipso loco super Ioãnem tractatu 27. exponẽs illud, Caro non prodest quidquam, dicit, caro vt illi intellexerũt: carnẽ quippe suam intellexerunt quo modo in cadauere laniatur, aut in macello venditur, non quo modo spiritu vegetatur. Quia igitur in illo Psalmo cõtra hũc tam crassum sensum loquitur, dicit non corpus quod videtis mãducaturi estis, sub hac scilicet forma. Nam in eo ipso loco (vt apertius videatur hæreticorũ peruersitas) dixit hæc verba, De carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipsa carne hic ambulauit, ipsam carnem mãducandam ad salutem nobis dedit, Nemo autem, inquit, illam carnem manducet, nisi prius adorauerit: Vbi apertè & veritatem carnis Christi docet & adorationem, quã hodie pertinaciter hæretici negant. Illud etiã quod hæretici magno cum applausu citãt ex Epistola ad Bonifaciũ, scilicet 23. vbi inquit vocari hoc sacramentum corpus Christi & sanguinẽ secundum quendam modum, nam sacramenta dixerat prius plerunq; ipsarum rerum quarũ sacramenta sunt nomina accipere: Intelligamus vt exemplum positũ esse extra propriam materiam & iuxta ea quæ in ꝓprijs locis dixerat intelligẽdum. Et quod dicit, quodãmodo vocari corpus Christi sacramentum: ad ipsas species referamus, quæ secundũ tropum nonnũquam dicũtur corpus Christi, vt inferius dicetur. Sacramentum itaq; apud August. exteriores illæ res & signa dicuntur, quæ ibi sunt, primum, quidẽ panis & vinum, deinde verò accidentia eorum quæ reliqua manent. Hęc Augustinus verissimè dicit non esse corpus Christi, sed vocari tantùm secũdum tropum quendam: & huc fortè pertinet quod aliquãdo dixit lib. contra Adamantum. Non dubitauit Dominus dicere: Hoc est corpus meum, cùm signum daret corporis sui: nõ enim sunt illa signa corporis Christi quæ videntur ostẽdi cùm dicitur, Hoc, ceterùm substantiam ibi contentam corpus Christi esse non negauit Augustinus: quod alibi tam apertè confessus est. Et ita deniq; nihil ex Augustino vel ex alijs patribus adferre possunt, quod turbare debeat nos in solida hac fide cõstitutos, etiã si aliquando non intelligamus. Nec opus est vt nos semper iactemus de perfecto intellectu doctrinæ Patrũ, qui fortè nos latet: sed semper dicamus: quocũq; modo sit hoc intelligendũ, tamẽ certi de doctrina Ecclesiæ nõ dubitamꝰ nõ aliter sensisse orthodoxos patres, aut si senserunt, se correxisse,

Respõdetur ad alterum locum D. August.

Nota quòd non oporteat omnes omnia intelligere.

correxisse, si quidē in vera fide Ecclesiæ semper permāserunt.

Confirmata itaq; fide hæc de veritate corporis Domini, expedit & probabiles illas rationes atq; persuasiuas adferre, qui bus ostenditur quàm hoc sit conueniens, vt Christus seipsum nobis relinqueret in hoc sacramēto, verè quidem sed occultè. Nam rationes hæ etsi non demonstrēt vel efficaciter probent, tamen non parum ædificant & mouent atque afficiunt voluntatem, & valde confirmant fidem. Adducit b. Thomas tres, ad quas pleræque omnes quæ adduci possent, sunt referendæ.

Rationib probabiliter Christi ostenditur præsentia. ar. 1. 75. q

Prima ratio.

Prima sumitur ex perfectione status legis nouæ: conuenit enim vt perfectius multò & verius Christum, eius passionē & meritum habemus hoc lege gratię, quàm habuerunt Iudæi in lege veteri. Antiqui verò illi hæc omnia in signis & figuris habebāt: cōuenit ergo vt nos in veritate & re habeamus. Possunt hęc latiùs deduci & confirmari, maximè Dionysij Areopagitæ auctoritate, qui vt à principio huius tractatus diximus. 5. cap. Eccles. Hierarchiæ docet verissimè quidem & propriè Ecclesiam mediam esse inter Synagogam & supernā Hierusalē, & ideò vtriusque participem. Itaque tanta meritò credenda est perfectio & altitudo Christianę religionis, vt inter eam & beatitudinem non nisi minimus gradus sit. Habent igitur beati Christum Deum & hominem præsentē & manifestū (qui est supremus gradus diuinæ participationis) habemus verò nos Christum in hac vita præsentem quidē in re & veritate iuxta vtranq; naturam, sed occultum, qui est proximus illi gradus, supra quā in vita maior esse nō potest: auferretur enim fides si non in sacramento, sed facie videtur ad faciem: habuerunt verò antiquiores sub legę Christum in figura tātùm & in vmbra: de quo Paulus dixit, quòd eandem escam spiritalem manducauerint, & statim addit, omnia in figura contingebāt illis & hic est infimus gradus, nec certè extra hos alius inueniri potest, quod attinet ad rationem sacramētorum, signorū videlicet externorum: per fidem enim vtrisque eodem modo adfuit, quanquam & in ea maior est perfectio Christianorum.

Secunda ratio.

Secunda ratio sumitur ex perfectione charitatis Christi, cui cōuenit vt naturam quam ex nobis assumpsit nunquā subtraheret à nobis, sed quantū fieri posset per eam nobiscum esset: Deliciæ meæ sunt, inquit, esse cum filijs hominum. Hāc aducit Roffensis, vel extēdit potius, sumptā ex dicto loco b. Tho. dicens, quàm hoc conueniat charitati ex qua recedentes amici solent hoc desiderare, vt si aliquo modo possent, manerēt etiā apud

Ex summo Christi erga nos amore pro

fectũ est. vt seipsũ nobis relinqueret.

apud amicos, idq; vt possunt conantur efficere, aut per imagines, aut per signa alia memoratiua. Christus verò, cuius non minor potentia est quàm charitas, neq; charitas quàm potentia, hoc sicut voluit potuit, & sicut potuit voluit, omnia autem quæcunque voluit fecit.

Tertia ratio.

Tertia deniq; ratio adducitur à b. Thom. illo loco ex perfectione fidei: quia enim per fidem diuinitatis habitat ipse Christus spiritualiter in cordibus nostris, & verè Deũ possidemus: debuit etiam & fides humanitatis Christi non minus perfecta esse, vt veraciter ipsum hominẽ haberemus & nos habere crederemus nõ tantùm in signo & repræsentatione, potest enim etiã per hãc rationem ostẽdi perfectio fidei & meritum quantum sit, ad quam proculdubio exercendam atq; ita præmiandam) in hoc sacramento sic Christus dominus se nobis relinquit, & miracula tanta supra omne sensuum nostrorum iudiciũ, & supra naturas rerum operatur, vt non possint nisi robustissima & magna fide credi. Vnde nõ mirandum est, si hæretici, & qui non veram fidem sed fictam habent, nec vero innituntur fundamẽto, Ecclesię scilicet auctoritati: sed sensui suo, non possint credere, & dicant, durus est hic sermo. Nos verò intrepidè cum Petro agnoscamus hæc verba esse vitæ ęternę. Iam illud etiam aduertamus, hac fide certissima Ecclesiæ doceri hîc nullam substantiam panis & vini esse post consecrationem quod verba ipsa cõsecrationis, & quidẽ germano suo & proprio sensu significãt: Vna singularis res demõstratur cùm dicitur. Hoc est. Atq; ita non plures substantiæ, sed vnam tantùm ibi subesse intellexit semper Ecclesia: hãc verò nõ panẽ, nec enim ibi agnoscit fides panem vniri corpori Christi, sicut vnita est humana natura diuinæ, hoc enim etiã audire abhorret fides Catholica: quare restat substantiam tantùm corporis Christi ibi demõstrari, quæ solùm iam iuxta fidem ibi reliqua est. Patebit tamen hoc melius in sequẽti lectione ex testimonijs Ambros. & aliorum qui apertè fatentur sermonẽ Christi trãsmutare substantiam. Tantùm in hoc loco dictum sit propter Lutherum & qui ipsum sequuntur, qui panem simul ibi esse cum corpore Christi volunt. Sed patrum & Ecclesiæ etiã auctoritate damnati. Semper duo hæc vera fides coniungit, vt scilicet sit veraciter realiterq; ibi corpus Christi creditum esse, & non esse ibi substantiam panis. Vnde cùm primùm Berengarius ille negaret veritatem corporis Christi, asseruit panem ibi esse, & vtrunque damnatum est. Et reuera qui nunc

Vnde fit quòd hæretici verũ Corpus Christi esse in hoc sacramẽto nõ possunt credere.

Post consecrationem nec panis nec vini substantiã manere nõ minus certò credendum quàm corpus Christi realiter esse præsens.

panem

panem ibi esse credunt, ostendunt satis non verè se credere realem præsentiam Christi: quod, si eorum scripta bene expendantur, apertius videbitur: quanquam velint videri longè esse à sacramentariorum errore. De his itaque satis.

¶LECTIO QVINTA.

¶ *De traione conuersionis panis in corpus Christi, & modo loquendo de ea.*

PRoximis lectionibus, quia de vera existentia corporis Christi in hoc sacraméto dictum est; restant duo alij articuli à principio propositi, de ratione scilicet & modo huius existentiæ, & de modis de ea Catholicè loquendi. De quorum priori iam dicendum.

Sit igitur & hoc certissimum fidei fundamentum, quòd via & ratio qua in hoc sacramento corpus Christi veraciter continetur, est Transsubstantiatio siue conuersio panis in ipsum. Ita enim hoc fide tenédum est, sicut duo alia superius dicta, scilicet quòd Christi corpus hìc veraciter sit, & quòd non sit panis. Quibus hoc tertium nunc addendùm est, facta esse videlicet duo illa per conuersionem panis substantiæ in corpus Christi, quod intellexerunt omnes patres significari verbis Christi, Hoc est corpus meum. Hic est calix &c. & ita ex ipsis inferunt non minori certitudine hanc cõuersionem fieri: alij quidem distinctius & apertius, alij verò non ita: sed tamen à nullo negatur.

Transsubstantiatio firma fide credenda est.

Ambrosius igitur locis citatis ex pane fieri carnẽ Christi & panem trãsmutari apertissimè dicit, adductis multis exemplis legis. Et tandem ait: Vides quàm operatorius sit sermo Christi: Si enim (inquit) potens fuit sermo eius vt essent quæ non erant: quanto magis vt sint quæ erãt, & in aliud conuertãtur? Vel, vt alibi dicit, cõuertantur in id quod iam erat. Et Damascenus libro 4. de orthodoxa fide, cap. 14. & Eusebius Emissenus, quẽ Gratianus citat de cõsecratione dist. 2. & suprà dicti omnes patres eisdem locis hanc conuersionẽ manifestissimè docent. Quod sanè considerandum est etiã contra præsentes hæreticos, qui nomẽ hoc conuersionis & transsubstantiationis om-

Sermo Christi est operatorius.

nis omnino irrident,& humanum inuẽtum dicunt:cùm tamẽ ecclesia ex patrum omnium sensu hoc definierit,conuerti,videlicet totam substãtiam panis,materiam scilicet & formã,in totum corpus Christi iam præexistẽs. Ita Innocẽtius tertius in cõcilio Lateranensi,vt habetur cap.Firmiter.de sũma Trinitate & fide Catholica. Vocabulum igitur trãsubstantiationis ita ex ipsa fide & scriptura atque traditione intuierunt sicut nomen homusion in concilio Nicæno receptum fuit. De hac igitur conuersione breuiter dicendum.

Tota substantia in totã substantiã cõuertitur.

Sit ergo de ea prima propositio. Hæc cõuersio est quà tota substantia panis transit in totam substantiã corporis domini sine mutatione aliqua ei⁹ vel intrinseca hoc est,vel alteratione,vel generatione,vel augmẽtatione,vel accessione,etiã rei alicuius nouæ,immo sine aliqua mutatione etiã extrinseca. Nõ enim mutat locũ corp⁹ Christi. Ideo meritò ab ecclesia vocata est trãssubstãtiatio. Nihil est in his quod nõ & sit certissimum,& conueniat glorię corporis Christi:si enim aliqua mutatio,quęcunque illa esset,vel cuiuscũque rei illa accessio corpori Christi cõtingeret,non esset verè impassibile & gloriosum:atque ita nullo modo eum hoc decet.

Substãtia panis tota transit in totam substantiam corporis Christi, absque omni corporis Christi mutatione.

Secunda propositio. Hæc cõuersio sicut sola diuina virtute fieri potest,ita à solo ipso qualis sit potest agnosci.& ab eo cui ipse voluit reuelarę. Primũ,q hîc dicitur à solo Deo posse fieri hanc conuersionem,facilè probatur,quoniam ipsi soli atque eius operationi subest tota substantia rerũ,hoc est materia & forma. potest igitur in vtrũque. Et hæc est ratio beati Thomæ in 4.contra Gentiles cap.61.& 63. Et non habetur in omnibus naturalibus mutationibus,nec in creatione ipsa exemplum,nec certè in aliquo miraculo scripturæ,vnde modus huius cõuersionis agnosci possit præcipuè cùm tam occulta sint omnia,vt nulla ratione possit vel ex effectibus vel ex qualitatibus discerni ibi vel nõ esse panẽ,vel esse corpus Christi. Soli itaque fidei & quid sit,& quomodo fiat,notũ esse potest. Hoc idem patrum auctoritas confirmat,qui omnes admonẽt simpliciter suscipiendam hanc fidem,nec interrogandũ quomodo fieri possit.Ita Chrysostom⁹ in locis superius citatis & Damascenus & Hylarius. Itaque vt beatus Thomas dicit illo 63.cap.satis debet esse theologo,ab irrisione infideliũ defendere,& à rationibus impossibilitatem prætendentibus, quod maximè fit omnipotentiæ diuinæ prædicatione. Vnde neque oportet hoc est suscipiendem ab omnibus aut passim,vt respondeant rationi-

Solus deus hãc cõuersionẽ operatur,eiq; solus intelligit.

oportet

rationibus naturalibus. Sed aliquando, magna videlicet exigente necessitate, & ab exercitatis in philosophia humana. Ceterùm illud putamus superfluũ esse, & certè periculosum, quod aliqui ex scholasticis conantur explicare qualis sit hæc mutatio.

sapere ad sobrietatẽ.

Tertia propositio. Habet tamen hæc conuersio aliquid in quo conuenit cũ alijs mutationibus, sed multa plura quibus differat: atque ex his sumẽdus est modus de ea loquendi, quę omnia b. Thom. probat, art. 8 illius quæst. 75. Igitur cũ omnibus alijs mutationibus, & naturalibus videlicet & creatione, habet ista duos contrarios terminos, fit enim ex vno aliud, ex pane corpus Christi, sicut ex albo nigrũ, & ex nihilo aliquid: habet verò mutationibus naturalib⁹ hoc diuersum, quòd nõ est vnum vtriusque termini subiectum, in quo conuenit cum creatione. Non enim sicut idẽ corpus est quod primò est frigidum deinde calidum, aut eadem materia primò sub forma aquæ postea ignis: ita in sacramento hoc est vnum aliquid, ꝙ prius sit sub substãtia panis, posteà corporis Christi, sed sola accidentia panis, vt infra dicetur, eadem manẽt cum vtroque extremo, cum pane scilicet & corpore Christi, sed illa nõ pertinent ad hanc mutationem. Atque ita hæc mutatio conuenit etiam cum creatione, ceterùm differt ab illa, quia in hac vnũ extremum transit in alterum, panis in corpus Christi, non itẽ in illa: nihil enim nõ transit in aliquid. Hæc omnia certissima fides habet. Iam ex his discernendum est quæ sit propria locutio, & quę minus propria in hac materia, quod diligẽter cõsiderandũ est. Igitur quod cõmune est omnibus mutationibus (scilicet oppositio extremorũ, & locutio qua hęc significatur) est in hac etiam materia obseruãdum. Hinc enim hę verę propositiones sunt, & propriæ. Ex pane fit corpus Christi significante illa propositione ordinem tantum, sicut ex nihilo fit aliquid, vel ex mane fit vespere: apertius vero explicaretur his verbis, pani succedit corpus Christi. Similiter & hę simpliciter negãdę sunt, Panis est corpus Christi, sicut, albũ est nigrum, aut nihil est aliquid, sunt negãdę. Ex eo verò quod nõ est subiectum cõmune vtrique termino propriè quidem hę sunt negãdę panis potest esse corpus Christi, vel panis fit corpus Christi aut de pane fit corp⁹ Christi, vt videlicet significetur panẽ materiã esse eius quod in hoc sacramento manet, sicuti cùm dicimus gladiũ esse de ferro, vel mẽsam de ligno, cùm reuera nulla hic sit vel cõmistio vel trãsmutatio corporis Christi, vel accessio

Modus de hoc admirabili sacramento cautè, Catholicè, & propriè loquendi.

cessio alicuius rei ad illud. Et tamen hæ nonnunquam secūdū tropum cōceduntur & dicuntur à patribus, propter accidētia videlicet illa cōmunia: atque ideò hæc sunt diligenter distinguenda. Denique propter transitionem vnius in alterum hęc simpliciter conceditur, Panis cōuertitur in corpus Christi. Et hęc de modo loquendi. Quæ diligenter aduertēda sunt, quia (vt August. inquit) nobis nō licet temerè in rebus fidei loqui, sed ad certam regulam. Tenēda est igitur fides, & nō temerè vagādum extra proprietatem sermonis & Patrū doctrinam, in quibus si nōnunquam aliqua legimus minus propria, exponenda magis sunt quàm sequēda. Nec enim dubiū est in scriptura & patribus multa secundū locutionis figuras accipi: id quod ipse ostendit sæpe contextus.

Scotus & Ock.

Durādus & Scotus.

Omnis curiositas & nouitas fugienda.

Vltimò tamen ex his omnibus circa rem ipsam inferimus, quod periculosum est & proculdubio suspectū valde, & errori propinquum, transsubstātiationem ipsam solo nomine confiteri, vt nōnulli scholasticorum definitionibus à se adinuētis faciunt, concedentes panem in nihilum redigi, quanquā non per se: vel tantum corpus Christi illi succedere. Sicut etiam illud non caret periculo, quo asseritur hanc conuersionem impertinentem esse, & per accidens se habere ad veritatē corporis Domini in hoc sacramento. Admonemus igitur non prætergredi terminos quos posuerunt patres, quod putamus fieri cùm quid fieri potuit à diuina omnipotentia, an videlicet non essent alij modi constituendi in sacramento corpus Christi, quàm per transsubstantiationem: scrupulosius quæritur. Hæc omnia modestia Christiana non patitur, sed hoc agitur, vt cum Ecclesia & patribus confiteamur verba hæc, hoc est corpus meum, vel hic est calix &c. hoc significare, hoc includere & exigere necessariò, vt panis conuertatur in corpus Christi, conuersione totius substantiæ in totam substantiam nec ad veritatem horum verborum sufficere, vt hic sit corpus Christi, vel accidentibus vel re quauis alia demonstrata.

LECT

¶LECTIO SEXTA.

¶ *Quomodo corpus Christi sit in Eucharistia.*

QVIA ex præcedentibus patet veritas corporis Christi in hoc sacramento, & veritas conuersionis panis in illud: iam dicendum est, si quid tamen de hoc dici potest, quis sit hic modus existendi corporis domini in hoc sacramento: sunt enim diuersi modi essendi. Vt igitur ordine dicamus, sit de hoc prima propositio.

In hoc sacramento ex vi quidem verborum ipsius & cõsecrationis sub specie panis solum est corpus Christi, sub specie vini solus sanguis: ex reali verò cõcomitãtia est sub qualibet specie totus Christus, anima videlicet, diuinitas, cũ omnibus sibi inhærentibus, quantitate videlicet & accidentibus alijs & ita est in qualibet specie, vt sit in qualibet parte illius, etiã ante fractionem. Hęc omnia asserit b. Thom. & probat 4. primis articulis q. 76. 3. part. Primum igitur illud, quòd ex vi sacramẽti & consecrationis sit tantũ Corpus vel sanguis, apertissimè probatur ex ipsis verbis cõsecratorijs. Cùm enim virtute illorum perficiatur consecratio, & illa corpus tantũ & sanguinẽ significent, in hæc fit ex virtute illorum conuersio. Itaque nõ dubitat vera fides asserere hoc tantũ necessariò & semper fieri virtute consecrationis, vt corpus Christi ibi & sanguis eius maneat. Ceterùm quòd ex reali concomitantia & reliqua ibi sint, etiam apertissima ratione probatur, quoniam cùm ibi sit ipsum corpus Christi nullo modo mutatum, cõsequitur vt sit viuum per animam, & habens eandem existentiã atque vnionem ad verbum, & idem etiam de sanguine: est enim sanguis Christi glorificati & immortalis, & ita pertinẽs ad integritaté corporis eius. Itaque hoc explicandi gratia meritò dicitur, si mortuo Christo & sepulto cõsecratum hoc sacramentũ aut seruatum ex cœna Dominica fuisset, mortuum quoque & nõ viuum in hoc sacramẽto mansisset, eo scilicet modo quo erat in sepulchro, & postea in resurrectione fuisset viuum, vt intelligamus quid verba hæc significent & quid efficiant. Et sunt hæc certissima fide tenenda, quoniam ex creditis & apertissima ratione sequuntur: quare magis irridendi sunt hæretici hoc

Sub qualibet specie totus Christus est quomodo.

Quid si Eucharistia consecrata vel seruata fuisset tẽpore triduo sepulturæ Chri- sti.

hoc irridentes, & agendum vt intelligant. Igitur modus tãtũ existendi corporis & sanguinis iam hic quærẽdus est, non totius Christi vel diuinitatis & animæ. Nam & hæc hîc sunt sicut in corpore Christi. De hoc igitur sit secunda propositio.

Post cõsecrationem non minus realiter corpus & sanguis Christi sunt sub speciebus quàm antea substãtia panis & vini.

Hoc solùm certa fide tenendum est, non minus verè & realiter corpus Christi & sanguinem esse in hoc sacramẽto, quàm ante erãt panis & vinũ, quanquã alio prorsus modo sicut soli deo possibili, ita à deo solo cognoscibili, vel ei⁹ reuelatione. Primum quod hîc asserimus verbis ipsis cõsecrationis apertè probatur, & sensu patrũ omniũ. Verba enim. Hoc est corpus meũ, &, Hic calix est &c. significãt nõ minus illud esse corpus Christi & sanguinem, quàm antea ibi erãt panis & vinum. Secũdum verò, quòd scilicet à solo deo hoc fieri possit, ratio supradicta de transsubstantiatione ostẽdit. Solus enim ille habet in totã naturam rerum virtutem: & similiter probatur à solo eo posse hoc cognosci, quoniam nullũ est huius cõuersionis exemplum in natura. Hinc igitur docent Patres hoc excedere omnem cognitionem nostram, quo videlicet modo in hoc sacramento sit veraciter Christus. Quare & admonent credendum tantùm esse. Atque ita non inconuenienter posteriores doctores vocârunt hunc modum essendi sacramẽtalem: quo significatur non modus aliquis essendi naturalis & nobis cognitus, nec similis his quos cognoscimus, sed specialis modus, quo Deo placuit in hoc sacramẽto esse corpus Christi, ita vt dicamus quærentibus quomodo hoc sit corpus Christi, eo modo quo Deo per immensam suam sapiẽtiam & bonitatẽ & potentiam placuit hic esse, qui nobis non est reuelatus. Igitur sicut cum de Deo loquimur, magis possumus dicere quid non est, quàm quid est (possumus enim de Deo negare imperfectiones quas noscimus in creaturis, nõ verò pertingere ad eius perfectiones plenè agnoscẽdas, ita de hoc sacramẽto magis possumus dicere) quomodo non est hîc corpus Christi, quàm quomodo hic sit. De quo sit iam tertia propositio.

Corpus Christi nõ est in Eucharistia localiter, nec passibiliter, nec sensibiliter.

Non est in hoc sacramento corpus Christi localiter, siue circumscriptiue, nec passibiliter, nec sensibiliter. Quæ propositio est b. Thom. art. 5. 6. & 7. q. 76. Et est diligenter consideranda, quæ nos ducit in considerationem & cognitionẽ quã de hoc mysterio habere expedit. Igitur quòd non sit localiter patet, quia non circumscribitur corporis Christi quãtitas vel speciebus istis, vel loco specierum, nec commẽsuratur illi. Ex philosophia enim constat quod circumscriptiue in loco esse sit ex-

tensum

tensum esse in loco,& proportionari quãtitatem corporis locati quantitati ipsius loci in quo est. Itaque asserimus hic esse integrũ corpus Christi cum membris inter se distinctis & debita proportione distantibus. Est enim, vt dictum est, nullo modo mutatum. Ceterùm ad nullum locum, præterquam ad illum in quo in cœlo est,habet ordinem extensionis vel proportionis quantitatiuæ.Ex quo duo reliqua sequuntur:videlicet secũdum esse hoc non posse corpus Christi pati in hoc sacramẽto aut agere ea quæ naturaliter corpora agere aut pati dicũtur:patet,nõ enim extensum est corpus Christi in ordine ad locũ,nulla verò actio vel passio naturalis terminari potest, nisi ad extensum in eo loco,cui agẽtia naturalia appropinquare debent vt agant:meritò itaque dicitur esse per modum substantiæ,quæ non nisi propter accidentia & secundum illorum extensionem ad locum approximationemq́ue localem ad alia naturalia vel agentia vel patientia pati potest:quorũ nihil cõuenit hîc corpori Christi:impassibilis enim est. Ex eodem sequitur & tertiũ,non videlicet posse hoc corpus Christi, vt in hoc sacramento est,percipi aliquo humano sensu,hoc est,nec tangi, nec videri &c. Omnia enim hæc requirunt extensionẽ in loco,& conueniunt substantiæ per accidẽtia,vt ex philosophia patet. Hîc verò licet sint accidentia corporis Christi,ad substantiam tamen immẽdiatum ordinem habẽt, nõ ad locũ, vel accidentia ipsius loci, aut eorum quæ loco appropinquãt. Ex hoc sequitur & quartum. Quòd videlicet nec moueri secũdum locũ,nec desinere potest corpus Christi, vt in hoc sacramento est,per se,sed tantùm per accidẽs,ad motũ scilicet specierum,& earum desitionem. Vtrumque facilè ex præcedentibus deducitur. Motus localis per se præsupponit etiam esse in loco per se,quod hîc nõ habet corpus Christi: quòd verò per accidẽs moueatur patet, quia ad motionẽ eius in quo aliquid est,mouetur & ipsum,siue id localiter fiat,siue non:cùm enim mouetur homo,mouetur sciẽtia quæ in ipso est,&ita cùm species sacramẽtales mouẽtur,mouetur ipsum corpus Christi cũ illis ab vno altari in aliud &c. Idem etiam probat id quod secundò dicitur, nam cùm in corpus Christi nullum agẽs agere possit,quòd ipsum immutabile sit:non potest per sui mutationem desinere esse siue recedere ab hoc sacramẽto, sed quãdo species desinunt esse. Quando enim ab vno altari in alterum translatæ sunt species, non est Christi corpus in altari in quo prius erat,ita cum omnino corruptæ sunt, vt postea dicetur.

Ex

Quomodo propriè & cautè loquendum de hoc sacro mysterio.

Ex his iam quinta propositio infertur de modo loquendi in hac materia. Nulla mutatio intrinseca dici potest de corpore Christi, vt est in hoc sacramento: sed solùm motus localis, vel desitio facta per accidens. Solæ igitur hæ propositiones veræ sunt & propriæ, corpus Christi eleuatur, circunfertur, recõditur, educitur, tenetur in ore, traijcitur in stomachum: quoniã hæc omnia solùm motum localem dicunt, sicut & ista, corpus Christi desinit esse in hoc altari, quia per solum motũ localẽ hoc fieri potest, vel quia omnino desinit esse in hoc sacramento, per corruptionem videlicet specierum sacramẽtalium. Istæ tamen sunt falsæ, & non nisi secundum figuram quandam cõcedendæ: corpus Christi frãgitur, diuiditur, teritur, digeritur. Significant enim passionem illatam ipsi Christi corpori. Et de prioribus quidem apertissimum est, non frangi videlicet, nec diuidi quod totum est in qualibet eius parte quod frãgitur & diuiditur. Si quando igitur hæc asseruntur (vt nonnunquam à Catholicis patribus fit) accipienda sunt tanquã dicta ad significandam veritatem corporis Christi, secundum tropum contenti pro continente. Vnde Berengarij illa confessio suprà citata, quæ habetur in cap. Ego Berengarius. de consecratione dist. 2. quæ habet corpus Christi manibus contrectari, corpus Christi sacerdotum dentibus teri: quorum primum proprium est, secundum verò minus proprium. Et tamen talia propter species dicta sunt, sicũt prior illa, si cõtrectatio significet passionem illatam corpori Christi, etiam impropria est.

Ex his igitur hoc colligamus, in hac materia secundum regulam fidei & sobrietatem, quã Paulus iubet nos tenere, non esse vlterius procedendũ, sicut paulò superius de ipsa quoque transsubstantiatione diximus. Neque enim modus hic intelligi potest, sed tantùm fide tenẽdus est, in quo doctissimus quisque nihil distat à summè idiota, quod pro magno inconuenienti nonnulli adferunt: sed certè est maximè conueniens, vt summa hæc Dei opera sapientissimi quique se fateantur non posse comprehendere. Ecce, inquit Iob, Deus magnus vincens scientiam nostram. Vnde modi qui à quibusdam inuenti sunt existẽtiæ huius, nõ tantùm incerti sunt (quod illi negare non possunt) sed reuera (vt modestè loquamur) valde propinqui errori. Nec enim vt angelus præsẽs loco corpus Christi hic est, cùm ille sit modus spiritualis: nec per respectum aliquẽ sola Dei voluntate sine alio fundamẽto cùm hoc etiam multo minus consistat: sed per veritatem corporis Christi qua verissimè &

mè & certissimè dicitur hoc esse corpus Christi: quæ ideo diximus, vt multis quæstionibus claudatur aditus. Ceterùm grauium doctorum & patrum cùm legerimus sententias, agnoscamus quid propriè, quid verò secundum tropum dictum sit.

Ex tribus his lectionibus clarè cōstat quod in principio propositum est, quis scilicet sit sēsus horum verborum proprius. Si enim verba sacramentalia significāt quod efficiūt: effectus verò est veritas corporis Domini per transsubstantiationem: consequens est significare verba hunc effectum. Nam vt veraciter hîc sit corpus Christi, fit illa transsubstantiatio: vnde meritò b. Thom. in art. 2. & 5. quæst. 78. verba hæc comparat arti & rationi practicæ, quæ vltimum effectum & continet & producit: significant itaque hæc verba substantiale esse corporis Christi conuenire demonstrato per pronomē illud, Hoc. & id fit in vltimo instanti prolationis, in quo proculdubio perficitur & significatio propositionis totius, & efficacia sacramentalis. Nam sicut significant ita efficiunt, & quia significant efficiunt. Atque ideò nisi perfectè fuerint prolata, & hoc quidem sine mora vlla, eo momento operātur quo primum prolata sunt, tunc enim integra est eorum significatio. Quòd itaque nonnulli curiosius quærunt, an demonstratiua illa particula, hoc, ostendat corpus Christi an aliud aliquid? (Nam si primū, videbitur significari corpus Christi esse corpus Christi, quod certè verum est siue fiat conuersio siue non, aliud autem non videtur demonstrari posse) satius omitteretur: sed ne vlla restet ambiguitas, intelligam⁹ hoc modo hæc verba: hoc quod hîc contentum est, vel, hoc corpus quod hîc est, est corpus Christi: & similiter de sanguine. Atque hoc sēsu eo modo significant vltimum effectum sacramenti, quo & efficiunt, nō enim significant corpus Christi esse corpus Christi, sed illud corpus quod pri⁹ erat panis esse corpus Christi, vel si cui placet, illud corpus quod cōtinetur sub illis speciebus, esse Christi corpus. Vnde notat b. Tho. non dictū esse sicut in creatione, hoc fiat corpus meum, aut, hoc sit corpus meū, quasi imperando, sed hoc est, indicando scilicet: quia verba sacramētorū significando efficiunt, non imperādo. Itaq; in creatione significatur & imperiū, & deinde quod imperata fiāt: fiat lux, & facta est lux: hic verò hæc ipsa verba significātur habere virtutē. Et sanè quasi absolutius quoddam imperiū & maius hic ostēditur, cùm nō dicēdo, fiat, sed significādo esse, sequitur necessariò effectus. Et meritò quidem in hoc sacramēto summo, & altissimo

altiſſimo memoriali diuinorum operũ multò efficacior Deus oſtẽditur, quàm in reliquis omnibus creaturis: vt ſcilicet non vocando aut imperando, ſed potius ſignificãdo, quaſi innuendo operetur. Ita vt illa ſumma creaturarũ obediẽtia hîc oſtendatur, in exemplum etiam nobis: qua non quia pręcipit Deus, ſed quia aliquid ſignificat, creaturæ omnes cedunt, naturasq́; ſuas relinquunt vt verum ſit quod à Deo dicitur. Ceterùm & verba hæc virtutem habere inſtrumentalẽ, atque ita vt inſtrumenta gratiæ tranſſubſtantiationem ipſam efficere tenẽdum eſt, ſicut de ceteris omnibus formis ſacramentorum: vt nõ minus virtutis hæc verba habeant quàm reliqua.

Accidentia manẽt & quare.

Quia tamen in hoc ſacramẽto ſit etiam aliquid virtutis diuinæ opus, quod nec ſignificatur verbis ſacramentalibus, neque cõſequitur ad ea, ſed experiẽtia cognoſcitur, & eſt eximię cuiuſdã potentiæ: meritò de illo eſt agendũ. Manent accidentia panis & vini tota, vt ſenſu patet, idq́; ad conſeruandum fidem: ſi enim apertè videremus mutari etiam acciddẽtia illa, nõ eſſet omnino occultum hoc miraculum. Et vt abſque horrore fidelium & irriſione infideliũ ſumi poſſit verum Chriſti corpus ſub apparentia & accidentibus communium ciborum, & propter hoc nonnunquã etiam poſt cõſecrationem vocatur Euchariſtia ſacra à patribus panis & vinũ, videlicet per quendam tropũ, quo ſigna dicimus eſſe res illas quorũ ſunt ſigna, accidentia illa indicant ſubſtantiam & expreſſiſſima quædam figura ſunt panis & vini, immo reuera ipſa quę ante erãt: quare ſequitur abſque vllo ſubiecto ſubſtantiæ hîc eſſe accidentia: nec enim ſunt vel in aëre, vt quidam voluerũt, vel in Chriſti corpore, vt b. Thom. probat. Manent verò deficiente ſubſtantia in ſuo naturali ordine, videlicet extenſa, & tam longa atque lata quàm antea: manet eadem quantitas, iuxta quam illa extenſa ſunt, manetq́ue eadem figura: quæ omnia, ſicut & præcedentia miracula, virtute diuina non dubitandum eſt fieri poſſe, à qua pendet rerum omnium natura; vanum autem eſt inquirere alium modum. Inferamus iam vnicum, ex quo omnia quæ in hac materia tractãtur, breuiter agnoſci poſſint.

artic. 1. q. 77.

Accidentia vini ſubſtantiæ habent in ſacra Eucharistia.

Accidentia hæc ſicut à Deo habent vt ſubſiſtant ſine ſubſtantia, ita habent omnem virtutem ſubſtantiæ, vt nihil omnino minus operentur quàm ſi eſſet ibi ſubſtantia, idq́; ſine nouo miraculo ex virtute præcedentis, vt probabilius creditur: nec enim opus eſt vt cum aliquid generatur vel nutritur ex hoc ſacramẽto, redeat prior ſubſtãtia, aut alia de nouo creetur: ſed

qui

qui dedit accidentibus vt ibi locum substantiæ tenerent, dedit & virtutem substātiæ, idq; ad miraculum illud occultandū, vt fides sola ibi meritum habeat, ne Christiani videlicet visibilia miracula habētes continuò præsentia sine fide sint Christiani. Igitur nutriunt hæc accidētia, inebriant, corrumpuntur, & generatur ex eis substātia noua, digeruntur etiā in stomacho quæ omnia experientia patēt: sicut enim inebriare potuit vinum quod Christus ex aqua fecit in nuptijs, ita vini virt⁹ quæ in hoc sacramento manet, & similiter nutrire. Illud igitur hîc considerandum, vt scilicet ministri huius sacramēti nouerint quamdiu duret hoc sacramētum, aut quando putandū sit cessasse: & eodem modo, quamdiu corpus Christi permaneat: & quādo desierit esse: Constat enim tunc hoc sacramentum nō esse, cùm corrupta fuerint accidentia illa, & tunc etiam ibi nō esse corpus Christi, quod nō est nisi sub his speciebus, vt diximus. Igitur omnis alteratio vel mutatio specierū quæ sufficeret ad corruptionem substantiæ panis vel vini si ibi esset, vel certè ad mutationem indiuidui: sufficit vt ibi desinat esse corpus Christi. Itaq; vel defectus saporis, vel coloris, vel dissolutio quoq; partium quę tāta est, vt si ibi esset panis, diceremus illum esse corruptū, facit vt non sit ibi corpus Christi. Deniq; & in additione quæ posset cōtingere in vini specie b. Thom. supràdicto loco verissimè dicit nō tātū corpus Christi ibi non esse, quādo admiscetur alterius speciei tātus liquor, vt posset corrumpere vinum si adesset, sed etiam quando tanta quātitas eiusdem vini additur, vt iam sit potius aliud vinū quàm prius. Quod Innocentius tertius in cap. Cum Marthæ. probat minima ꝓinde guttula nihil mutat, sed magis trāsit in species præcedentes, sed tanta vel maior quantitas quàm prius erat sicut hoc agit, vt sit iam aliud vinum, ita vt non sit sacramentum.

Quādo desinat corpus Christi esse in hoc sacramento.

¶LECTIO SEPTIMA.

¶*De Sacrificio Altaris.*

IAM verò quia de primo effectu huius Sacramenti, & verborum eius dictum est, de cōsecratione videlicet, restat videndum in quem vsum corpus suum Christus nobis dedit. Licet enim prima huius sacramenti perfectio sit in consecratione materiæ, non in vsu, sicut in omnibus alijs sacramentis: vten

dũ est tamẽ postea materia cõsecrata, hoc est, corpore Christi. Ideo meritò quæritur quomodo sit eo vtẽdũ. Cui inquisitioni respondendum est duos esse vsus, in quos propriè datum est nobis corpus Christi in hoc sacramento, oblatio scilicet, & manducatio. De quibus sigillatim dicendum.

Eucharistia est verũ & propriè dictũ sacrificiũ.

De oblatione igitur hoc statuamus certissimũ fidei fundamentum. Ex huius sacramenti natura & præcepto Christi debemus offerre ipsum in hoc sacramento vera & propria oblatione, nõ figura tantùm. Quòd igitur hoc sacramentum sacrificium sit, cõtra recentiores omnes hæreticos hoc obstinatissimè negantes, probant antiquorum ferè omnium Patrum & Cõciliorum apertissimæ auctoritates, & perpetuus vsus Ecclesiæ ab Apostolis vsq; ad nunc temporis: ita vt de hac re nõ sit opus multa citare. Omnes hoc sacrificium prædicãt, asserentes Ecclesiam & ministros offerre. Ita Clemẽs Epist. 2. Anacletus 1. & Alexãder similiter Epist. 1. hi omnes successores Petri & proximi illi, ab eo vel à discipulis eius edocti, & martyres etiam sanctissimi, ita cõstãtissimè docent. Inter quos vltimus Alexãder nihil ait esse maius in sacrificijs, nec vllam oblationem hac esse potiorem. Vbi & per eam dicit remitti peccatũ. Doctores verò ceteri idem asserunt, vt Irenęus antiquissimus libro 4. cõtra hæreses cap. 32. Cyprianus Epistola ad Ceciliũ, scilicet lib. 2. Epist. 3. Ambrosius. lib 4. & 5. & 6. de sacramentis. Denique nullus est apud quem de hoc non sit aperta mentio. Sed & iam à mille annis Concilia sunt omnium ferè nationũ apertissimè de hac oblatione loquẽtia, Carthaginẽse videlicet tertium, Aurelianense 4. Cap. 4. Toletanum vndecimum Cap. 11. Et ne quid desit quod maioris auctoritatis est, ipsum Concilium Ephesinum apertissimè vocat sacrificium, vt meritò in nulla re hæretici stultius & irrationabilius toti Ecclesiæ se opponãt, quàm in hac vna. Quia verò quod negare nõ possunt, peruertũt, etiam hoc cauendum est, & certò tenẽda duo quæ diximus. Primũ, hoc non esse humanum adinuentum, sed traditionem Christi: quod etsi scriptum in Euangelio non sit, testimonijs & vsu Ecclesiæ manifestissime patet. Asserũt apertè primi illi quos citauimus, à Domino mãdatũ esse offerri panem & vinum, & prohibẽt aliud offerre: deinde illud etiã certò statuẽdũ est quod secundo loco diximus nõ tantum dici sacrificium metaphoricè, quia scilicet signum est sacrificij quod Christus obtulit, sed re & veritate, & vt apertè dicam⁹, verius, magis propriè dictum, & plenius sacrificiũ est hoc omnibus

Eucharistia maximum sacrificium est, & peccata expiat.

Concilia à mille annis celebrata agnoscũt sacrificiũ.

Hæretici quæ negare nõ possunt, peruertunt.

Hoc sacrificium ab ipso Christo est institutum.

Sacrificiũ hoc nõ tỹ

sacrifi-

sacrificijs legis veteris, quanquã non sit cruentũ sacrificium, sed secundum ordinẽ Melchisedech, hoc est, incruentũ. Hoc verò (ne temerè videamur dicere) apertè cõfirmant verba ipsa Ecclesiæ in canone, quæ & ante cõsecrationẽ & post dicũtur. Proscindũt ea quidẽ Lutherani multis conuicijs, sed tantæ antiquitatis sunt, vt cũ summa reuerentia eorum meminerit Ambros. locis suprà citatis, cuius auctoritas meritò sufficere debet: cui accedit etiã Chrysost. imò & Basilius. Habemus quas illi cõposuerunt Missas: in illis non minus quàm canone nostro dicitur nos offerre, & non tantum commemorare oblationẽ Christi: & petitur vt oblatio suscipiatur, quod certè de solo signo peti non potest. Ostẽdit etiã hoc apertissima ratio ex lege ipsa naturæ & scriptura deducta, quę apertè cõfirmãt necessariũ esse hominibus in hac vita sacrificiũ Deo offerre, vt in antiquissimo illo sacrificio Abel & Cain August. notat 10. de ciuitate Dei Cap. 4. 5. & 6 & ceterorum omnium patrum sacrificia idẽ cõfirmauit. Paulus etiã in Epist. ad Hebr. apertè docẽs, vbicũq; est sacerdos, esse quoq; sacrificia. Omnis, inquit, Pontifex constituitur vt offerat sacrificiũ. Vnde rursum tria hæc coniungit, legem, sacerdotium, & sacrificiũ: ostendens ea proportionari debere: qualis lex, tale sacerdotium, tale & sacrificiũ: & trãslato altero, alterũ quoq; mutari debere. Cùm igitur nos sub lege noua simus, nouumq; & perpetuũ sacerdotiũ habeamus, tale sacrificiũ, nouũ scilicet & ęternũ opus est nos habere. Ex qua ratione soluitur quiquid ab hæreticis magna certè obstinatione, sed maiori insipientia dicitur, ꝙ derogamus sacrificio Christi & perfectioni status Christiani: ad quẽ ꝑtinẽt, inquiũt, spiritale sacerdotiũ, & spirituales victimæ. Nã primò nihil derogatur Christi sacrificio, cùm credamꝰ ex liberalitate eius idẽ sacrificium nobis datũ esse, quod & ipse obtulit, nec alteri rei nos innitamur in offerendo hoc sacrificio, quàm ipsi Christo: cuius largitas & magnificẽtia in hoc maximè cõmendatur. Itaq; de vnica illa oblatione Christi Paulus ad Heb. 7. 8. & 9. Capite loquitur. vbi & arguit imperfectionẽ hostiarũ veteris legis, & cessasse eas offeri asserit, quòd à peccato minimè purgarent. Et certè, si rectè consideretur quod Apostolus ibi docet, magis cõfirmat hanc nostram doctrinã. Docemus enim nos non offerre nouam hostiam, sed eam ipsam quam Christus obtulit. Illa quidem sufficiens à nobis creditur ad omnia abolenda peccata, vt non dubitemus illius duntaxat virtute asserere omnia peccata dimitti: sed quia pri-

picum est sed verũ, incruẽtũ tamen.

Expende & nota hãc rationem.

Hebr. 6.

Sacrificiũ Missæ nihil derogat sacrificio Christi.

mò per peccatũ nos priuam⁹ ipsa oblatione Christi & fructu eius, voluit ipse eandem iure perpetuo Ecclesiæ relinquere, vt ipsa possit quotidie eandem offerre, pro his scilicet qui ea se per peccata priuauerãt Deinde quia quamdiu hîc viuimus aliquid manet in nobis peccati & vetustatis, ꝓpter quod in multis labimur omnes: adest etiã eadem hostia ad hæc expianda peccata. Et quidem ita hic offertur ipse Christus, qui in cruce oblatus est, vt simul etiam totum suum corpus offeratur, sicut ipse etiam in cruce obtulit omnia membra sua, sanctos videlicet omnes, qui seipsos postea sacrificia obtulerunt Deo accepta: sed ꝙ & Deo erant accepti, & Deo offerrentur, ex virtute passionis Christi fuit. Sicut igitur nihil detrahitur virtuti passionis Christi per peccata nostra quę committimus ab ea separati, ita nihil detrahitur eo ꝙ rursum eiusdẽ oblationis, quam ipse in cruce obtulit, conemur esse participes. Deniq; sicut nihil detrahitur meritis Christi ex eo quòd nos nostra opera apponam⁹ etiã ad salutẽ nostrã, qui ab ipso Christo ea habem⁹, ita etiã si hoc offeramus sacrificiũ. Quòd verò de spiritualibus hostijs dicitur, nihil proculdubio impedit necessarias etiã esse proprias & exteriores hostias. Quamdiu namq; in corpore sumus visibiliter & corporaliter nobis colendus est Deus, & actibus (vt suprà diximus) ꝓprijs religionis & latriæ: quare nec cętera virtutũ opera sufficiũt, quę quãquã sint religionis cum ordinãtur in Deũ (vt August. ꝓbat cap. 6. illius decimi libri de ciuitate Dei) & misericordiæ: tamẽ virt⁹ religionis pulcherrima & digna maximè Christianis, etiã nũc opus est vt habeat proprios internos & externos act⁹ de quibus suprà) inter quas cũ sacrificare potissimus sit, vt August. inquit, non debet deesse Christianis. quare meritò eo loco August. inquit hoc sacrificandi exercitium nos habere in sacramento corporis Domini. Et reuera qui volũt in Euãgelica lege spiritualia tantùm sacrificia & mystica, sunt de quibus b. August. in 3. de doctrina Christiana dicit, ꝙ ereptam ceruicem à iugo seruitutis legis implicãt superbiæ & erroris laqueis: nã ꝓculdubio status huius vitæ requirit externa etiã sacrificia & figuratiua, vt suprà ex Dionysio citauim⁹ ex 5. cap. de Eccl. Hierar. vbi apertè inquit Ecclesiam Christianã, quę media est inter Synagogam & cælestẽ Hierusalem, ab illa habere symbola, quod est figuras sensibiles ad spiritualia exprimenda: ab ista verò, cælesti videlicet Hierusalẽ, veritatem rerũ. Vide ergo vndique hanc veritatẽ probari, scilicet externa etiã sacrificia requiri in Ecclesia,

sia. Quod igitur nonnulli patres, & b. Thom. ex illis colligens q. 83. in qua de sacrificio hoc agit, dicũt sacramẽtum nostrum vocari sacrificium, quia signũ est sacrificij in cruce oblati, sicut signa nominibus earũ rerum, quarum signa sunt, appellantur: intelligẽdũ est dictum esse ideo, quia nihil in hoc sacrificio est aliud quàm in illo Christi sacrificio. Dicitur sacrificium quia illius sacrificium repræsentatiuũ, imò & fructus eius cõmunicatiuũ, quo nomine inquit b. Thom. præstat multò sacrificijs veteris legis, quæ tantùm significabant. Tamẽ ita est signum illius sacrificij, vt sit nihilominus verum idemq; sacrificium quod nos offerimus patri, idem ipsum, inquã, quod pro nobis obbtulit Christus, & nobis dedit offerendũ, cùm apertè dictum sit esse hoc perfectius sacrificijs veteris legis, quæ certè vera erant sacrificia. Cur enim nobis nõ liceat sic dicere cõ ram patre Iesu Christi, Filius tuus qui pro nobis se obtulit, se nobis tradidit, illũ & merita eius tibi offerimus; respice in faciem Christi tui: hoc cùm agimus reuera corã patre cælesti, repræsentamus ipsi sacrificium Christi, sed repræsentámus vt iã consummatũ in cruce, cùm in veteris legis sacrificijs repræsentaretur sacrificãdum. Nam quod hæretici interpretantur dici sacrificiũ sacramẽtũ hoc, quia in eo prædicatur atq; ita significatur hominibus ipsa passio Christi, manifestè alienũ est ab omni sensu patrũ, & sacrificij ratione. Deo intellexerũt illi repræsentare nos oblationem Christi, nõ verò prædicari illã hominibus. Nam etsi hoc fiat, nõ inde sacrificium dictũ est; nec sic nos aliquid Deo offerre diceremur: vt apertè Ecclesia & patres dicũt, sed ex priore illa repræsentatione. Non ergo aliud sacrificiũ est, sed reuera sacrificij illius repræsentatiuũ, quod etiam conuenit reliquo vsui huius sacramenti, scilicet manducationi. Cibi enim sacrificia olim erãt, ex quibus Deo prius oblatis, vel sacerdotes, vel offerentes participabãt. De quo Paulus: Qui offerunt, inquit, hostias, participes sunt altaris: quod etiam in idolorum sacrificijs videmus obseruatum, quę quanquam falsa erant, conabantur tamen vera imitari.

Hinc disce quid sit Christum Deo patri offerre.

Hæretici Christum hominib⁹ offerri volunt, non Deo patri.

Mouentur meritò circa hoc nonnulla dubia necessaria quidem ministris huius sacramenti, vt rectè & sentiant & agant in hac oblatione. Dicendum ergo breuiter de singulis.

Primò itaq; meritò quæritur, quid hîc offeratur? qua necessitate? & quo fructu? Quibus ita respõdemus. Offertur hoc ipsum quod in cruce oblatum est, Christus scilicet & Ecclesia. Non enim dubitandũ est, in cruce Christum obtulisse primò

Hoc ipsũ in altari offertur, quod in cruce oblatum est.

ſeipſum, idem ſacerdos & ſacrificiũ (id eſt,& offerẽs & quod offerebatur,& cui etiã offerebatur) de quo manifeſtiſſimæ ſũt ſcripturę auctoritates. Obtulit, inquit Paulus, ſe patri in odorẽ ſuauitatis: nec ſeipſum ſolum, ſed (vt diximus) Eccleſiam etiã ſuam, hoc eſt, omnia ſua membra,& eorũ merita, quę propter ipſum grata ſunt patri. Quod apertè Auguſt. lib. illo 10. de ciuitate Dei cap. 6. dicit, ſacramentum ſcilicet noſtrũ ſacrificiũ eſſe Eccleſiæ, quæ docetur quòd in eo quod offert etiam ſeipſum offerat. Eſt igitur res ipſa quæ & in cruce oblata fuit, & hîc offertur numero & natura eadẽ, & ſanè præter hæc nihil eſt quod Deo offerri poſſit: extra Chriſtũ ſcilicet & eius Eccleſiã. Atq; ita veriſſimũ eſt, vt diximus, huic doctrinę & fidei nihil obſtare, ſed magis plurimũ cõuenire, quod Paul. ad Hebr. dicit, Sacrificia veteris legis ideo fuiſſe repetẽda, quia inſufficientia erãt: Chriſtum verò vnica oblatione cõſummaſſe omnia,& ob id iam non opus eſſe aliã offerre hoſtiam: nec enim nouum aliquod ſacrificiũ quod offeramus quęrimus, ſed ſicut poſt Chriſti orationem adiungimus noſtras, poſt eius mortificationem, noſtrã, poſt eius merita, noſtra (quibus tamen nihil putamus nos addere Chriſto, ſed tãtùm nos illi appropinquare,& orationum, mortificationis, meritorumq; ipſius participes effici:) ſic per omnia in ſacrificio hoc id agimus, vt ipſum quod de manu domini accepimus, ei reddamus in gratiarum actionẽ, in ſatisfactionẽ, ad impetrãdã beneuolentiã & gratiã eius, denique ad vitanda mala omnia & cõſequẽda bona: quæ vniuerſa in illo ſacrificio nobis repoſita agnoſcimus. Et hæc eſt offerendi neceſſitas. Ceterum eſt aduertendũ, quòd quanquam res quæ offertur eadem ſit: actus tamen ipſe offerendi (quem oblationẽ dicere poſſum⁹) alius eſt, vt manifeſtè patet: quia offertur nũc à ſacerdote Chriſtus, vnde alius eſt offerẽs, & alia deuotio qua offertur, atq; alia oblatio: alia, inquam, nõ omnino diuerſa, ſed vt particula quędã aut gutta alia eſt à plenitudine fontis. Vnde meritò dicitur oblationẽ illam quæ in altari fit non tantam eſſe, quanta eſt ea quæ peracta eſt in cruce: ſed id in ſequentis quæſtionis ſolutione melius patebit.

Ad quid offertur iam Christus.

Licet idẽ ſit ſacrificiũ, eſt tamen alia, & alia oblatio.

De fructu ſeu valore huius ſacrificij.

De fructu igitur quæritur, hoc eſt, quãtæ virtutis ſiue quãti valoris, vt dicunt, ſit hæc oblatio miſſæ? Vbi quanquam non omnes ſcholaſtici eodẽ modo reſpondeant, nam (vt verum dicamus) antiquiores ad hæc non deſcendunt (quibus ſatis fuit docere idem eſſe ſacrificium) ſed certè non inutiliter hoc etiã requiritur, ſi modeſtè & ex eorum doctrina quæratur. Igitur

quan

quanquam, vt diximus, non eodem modo loquantur omnes; conuenit tamē omnibus in vna hac assertione: quod scilicet non sit infiniti valoris. Et vt non esse fructum infinitū docēt ita nec determinatū esse asserunt, eò potissimū quòd valor & acceptatio sacrificij apud Deum ex merito offerentis, non ex re oblata pendeat: Respexit, inquit scriptura, Deus ad Abel & munera eius. Huic igitur deuotioni sacerdotis offerentis, vel (quod verius dicitur) Ecclesię acceptatio & valor sacrificij proportionatur: & igitur infinitus esse nō potest. Imò (vt vult Scotus quodlibetica quęst. 20.) ex opere operato, & vt oblatio est, nihil valoris habet, hoc est, ex re quę offertur, sed ex operantis & offerētis deuotione, quā vocam⁹ opus operās. Et Caietanus q. de valore Missæ ex opere operato, putat Missam habere acceptationem quandam apud Deū gratiarum actionis & laudis: nulli verò specialem adferre fructum quātum est ex ipso opere operato, sed ex deuotione offerētium, vel pro quibus offertur. Vnde pergunt tandem vt hanc deuotionē offerentis vel ecclesiæ diuidant tanquam rem finitam inter eos quos volunt esse participes.

Sed in his omnibus, de quib⁹ patres in speciali nihil tradiderunt, putamus valde curandum esse ne incertum aliquid affirmetur maximè quod nec fidei nec moribus sit necessarium. Igitur sequentia putamus posse probabilius asseri.

Sacrificiũ Missæ ex opere operato gratiam impetrat.

Primum, Nō est cur huic sacrificio auferam⁹ ex opere operato virtutem & valorem, & quidem maximum: quāquam nō tātum, quantū ipsi passioni Christi tribuimus: effectum inquā, satisfactionis & cōsecutionis gratiæ atque cōseruationis hāc oblationē credimus habere ex seipsa, seclusa deuotione sacerdotis offerentis. Hoc probat quòd etiam mali sacerdotes offerant, & consensu omnium doctorum nihil eorū malitia oblationi detrahitur: quod verum non esset, si Missa ex offerentis tantùm deuotione, & non ex opere operato virtutē haberet. Dicet quis hoc esse ex deuotione ecclesię, atq; ita ex ea eiusq; deuotione operante fatemur: sed non tantùm, verum etiā ex ipso Christo: non enim tantùm hîc ille offertur (vt suprà diximus) sed ipse per suum quoque ministrū seipsum offert, cùm & ipse præceperit ita fieri, & nunc operetur in illo tanquā caput in suo membro, & agens principale in instrumēto, & dominus in procuratore. Itaq; Christ⁹ ipse & offertur & offert. Quia tamen non æquale est id quod Christus per sua membra operatur & neretur cum eo quod per seipsum minoris

valoris est hęc oblatio quàm illa crucis, atque ideo simpliciter nō infiniti, sed finiti valoris dicēda est Missa, si cōferatur passioni Christi. Ceterum est quodammodo infiniti valoris, hoc est, sufficiens procuidubio ad omnia delēda peccata, & omne bonum consequendum, atque ita infinitus quodammodo.

Sacrificiū Missæ prodest illis qui ei fide & charitate vniuntur.

Secūdū. Hic tantus huius sacrificij valor efficaciter quidē & certò solis illis prodest, qui per fidem & charitatem huic sacrificio sunt vniti, & tantum, quantum eorū deuotio & dispositio requirit: quanquā credendū etiamsi multis alijs quoque, putà peccatoribus, & à Deo alienis nō parum prodesse, vel ad conuersionē eorum vel ad alia siue spiritualia siue temporalia cōmoda. Hæc igitur ordine explicanda sunt: & primū quidem asserit apertè b. Thom. quæst. 79. (in qua de fructu huius sacramēti loquitur) & aperta ratione probat, quam ibi ille inter soluenda argumenta adfert, & est talis: Hæc oblatio sequitur conditionem ipsius passionis Christi, quæ efficaciter solis vnitis Christo prodest: & prçterea notū est eos qui extra charitatem sunt & vnionem corporis Christi, non participare virtutē quam influit caput, & ideo alienos esse ab omni fructu sacrificij Christi, quod ad ipsorum meritum attinet. Sedtamē quia ex diuina gratia sæpè fit vt orationibus iustorum cōuertātur etiā infideles: multò magis credendum est hoc fieri per hoc sacrificium. Viuis itaque mēbris Christi prodest, quoniā pro illis offertur, & est operatio quædam capitis in salutē omnium membrorum: mortuis verò & peccatoribus, etsi nō semper omnibus, tamen multis ex abundantia diuinę gratię, cùm pro illis offertur, non est dubitandū prodesse. Nobis proinde satis esse debet, vt huius sacrificij & valorem magnum & abūdātiam, qua diuina gratia per illud multis cōmunicatur, asseramus: cetera relinquamus Deo, qui solus pōderator est & spirituum & donorum gratiæ suæ.

art. 7.

Vide quàm multis referat, qua deuotione missæ quis assit.

Tertium sit, quod iam ex his sequitur, intentionem offerētis & applicationē eius prodesse quidem, sed iuxta dispositionem illorum pro quibus offertur: non enim quātū celebrās aut intendit aut vult, consequitur is pro quo celebrat, sed quātū sua fides & deuotio digna vel capax est: quod apertissimè patet, quia celebrās solùm est minister, intentio verò Christi principalis Domini, & ecclesię hęc est, vt dignioribus & coniunctioribus plus accrescat vtilitatis, cui necesse est vt intētio ministri conformetur: quod si nō fiat: nihilominus manet virtus & voluntas Christi, cui semper cōsonat & ecclesię etiā voluntas.

luntas. Ex quibus tādem fit, vt meritò valor missæ infinitus sit respectu nostri, etsi enim alia sit ratione finitus: quilibet tamē ex eo consequitur quantum sua deuotio capit, nec aliquid detrahit alteri, atque ita etiam si infiniti accedant, omnibus sufficit. Quod enim loci tribuimus in corporibus, cur nō spiritualí huic sacrificio tribuemus: Itaque infinitū dicimus, quòd diuisum inter eos pro quibus offertur, non deficiat. Et hoc idē meritò de oratione credimus.

Perpulchra similitudo.

Restat nunc inquirēdū, quid vtilitatis proueniat ei qui pro se petit celebrari: & an minus satisfiat ei, si pro alijs etiā celebretur: & denique, quantum prosit sacrificiorū Missæ pluralitas. In his enim omnibus hęretici multa calumniātur, & nonnunquam aut ignorantia, aut malitia sacerdotum committūtur, vnde scandalizantur pusilli, & vnde tanta inuidia hodie, apud hęreticos maximè, summum certè hoc sacrificium Missæ laborat. Dicunt fieri cauponationem Missarum & vēditiones &c. Igitur ad dubia illa, & ad calumnias istas respondendum est ita, vt nec detrahatur aliquid deuotioni fideliū erga hoc sacrificium (quod, vt ex Alexandro pontifice diximus, summū est omnium) nec etiam occasio detur auaritię aut turpis lucri.

Circa applicationem ergo istam (vt vocant) & intentionē celebrantis multa Scotus Quodlibet: 20. Gerson in tractatu de sollicitudine ecclesiasticorum, meritò legēdum à prælatis, in quorū aut monasterijs aut ecclesijs multæ sunt fundationes (vt vocant) Missarum: & post illos Gabriel Spirensis lectione 26. & 27. in expositione Canonis, & multi alij posteriorū multa respondent: breuiter verò hæc habeamus.

Intentio applicātis missam multū prodest, præsertim si pius sit qui celebrat.

Intentio quidem celebrantis, maximè quādo ille Deo gratus est, multū prodest, sed nihil determinati tamē haberi potest, nec id op⁹ est inquiri, cùm proculdubio magis valeat, deuotio accedentis. Sacerdos verò oblationē hanc applicās (vt loquuntur) isti aut illi, hoc agit, vt eos Deo cōmendans, ipsi valoris ęstimationem relinquat: & hoc quidem tā in ipso sacrificio, quàm in suis quas vel ex ecclesię ordinatione, vel voluntate propria Deo fundit precibus. Vnde non est dubitādū melius & vtilius esse fidelibus, astare sacrificio Missæ, & fide atque deuotione illi commungi, quàm curare vt pro se sępi⁹ celebretur. Est nihilominus etiam hoc vtile, Sed Gerson suprà dicto loco putat magis consulendum esse, vt cōmunibus suffragijs & illa intentione Christi cōtentus sit qui largitur tem-

Melius est deuotè astare sacrificio missæ, quam vt pro se celebretur.

poralia ministris ecclesię, quàm vt specialia aliqua quęrat: Nō enim min⁹, inquit ille, hac ratione meretur: Addam⁹ nos: nec certè vel plus vel min⁹ cōsequitur fructus, quàm deuotio sua requirit, vel quàm voluerit per suā misericordiā Deus. Itaq; nō expedit nimiū vel scrupulosius illa specialia exigere: permittendum tamen hoc esse infirmioribus, dicit ille, quod nōnunquam etiam benè fit vel in exemplum aliorū, vel certè ad aliquam satisfactionem, nonnunquam etiā vt suscipiētes tēporalia, persoluto imposito sibi onere, sint magis quieti in cōscientia. Non igitur adeò curandū an pro vno, an pro pluribus sacrificium offeratur: sed offerētes hoc debent attēdere, vt non studeant vel auaritię vel luxui ex temporalibus bonis collatis ob spiritualia sacrificia, sed pura intētione quātū pro fragilitate possunt, offerant iuxta Christi Domini distributionem, & secundum quod tenetur pro susceptis beneficijs. Qui igitur putant hinc derogari deuotioni missæ, & inferūt, si vna omnibus prodest, ergo infinita est: quare ergo missæ multiplicantur? Aduertant (quòd vt beatus Thomas illo articulo septimo 79. q. dicit) iterata oblatio sacrificij sicut de nouo grata est Deo, ita & de nouo operatur: & quod per præcedentē non fuerat impetratum, vel certè idem ipsum efficacius & plenius operatur vel impetrat. Est huius exemplum apertissimum in meritis Christi: nam cùm minimus labor & minimum opus Christi apud Deum suffecerit ad totius mundi salutem, & ad omnia ad quæ Christus missus fuerat perficienda: addidit tamen tanta merita, totque labores, non quibus aliquid nouum mereretur, sed quibus magis & magis eadem sibi concederētur à patre. Si igitur, Christus post primum meritum alia nō frustra esse putauit: neque Christianus postquam primo sacrificauerit, debebit iterum idem sacrificium offerre, maximè cùm nullus propter incertam indispositionem possit esse certus, an primum sibi profuerit, & quantum. Itaque sit de hoc, sicut de cæteris bonis operibus verum quod sapiens inquit: Quidquid potest manus tua, instanter operare. Et curēt sacerdotes magis & magis participes fieri tanti sacrificij, & fideles quoque cæteri hoc ipsum curent, non tam conductionibus sacerdotū, quàm sinceritate deuotionis & fidei. Sacerdotes ex sacrificijs temporalia non quærant, sed in temporalibus honestam sustentationē, qua illis vacare deuotius possint. Ita enim & hæreticorum calumniæ, & abusus multi cessabunt.

Saluberrimum consilium.

Quare missa quæ vna omnibus prodest, toties repetatur.

¶LECTIO OCTAVA.

¶ *De sumptione huius sacramenti, secundo videlicet vsu eius.*

SECVNDVS vsus in quem diximus sacramentum nostrum esse institutum, est, vt sit cibus animarum. Nec immeritò proprius vsus eius dicitur ipsa sumptio, siue manducatio & potatio: de quo quidem vsu Magister in 4. dist. 2. & ceteri eodem loco, & b. Thom. q. 80. 3. partis.

De hoc igitur id primum certò statuamus, quod meritò proprius vsus huius sacramenti est ipsa sumptio: Hoc enim Christus in eius institutione præcepit: Accipite & manducate: accipite & bibite &c. quemadmodũ Euãgelistæ & Paulus ostendunt. Consonat etiam hoc materiæ ipsi quæ cõsecratur. Sicut enim in ceteris Sacramentis tali vtimur materia, quali naturaliter & communiter consueuerunt homines vti, aqua ad ablutionem, oleo ad vnctionem, sic in hoc sacramento materia panis & vini ad refectionem voluit Christus nos vti. Quanquam enim (vt dictum est) post cõsecrationem non maneat substantia panis vel vini, manent tamen illarũ species, habentes substantiarum virtutem, atque ipsas substãtias repræsentantes, & ideo conuenienter iubemur illis vti ad animæ refectionem, sicut iisdem vtimur ad reficiẽdum corpus. Ex analogia enim corporalium spiritualia significamus: sumptione videlicet illa corporea, spiritualem refectionem animæ, quam & ipsa significatione consequimur: vt videlicet verò spirituali pane, Christo scilicet, & vino illo sanguinis sui reficiãtur animæ nostræ, atque ita vita spiritualis in eis sustẽtetur. De quo postea, cùm egerimus de effectu. De sumptione verò ista nunc sufficiant. Quibus illud addendum est, quòd scilicet conuenientissimè hoc sacramentum omnium maximum (in quo non virtus aliqua, sed totus Christus continetur) debuit intimius & perfectius vniri nobis quàm reliqua minora sacramenta. Illorum enim vsus ad tactum dũtaxat pertinet: huius verò ad gustum & mãducationem, vt scilicet verus ille animarum cibus Christus significetur nos sibi vniẽs, & nos in se transformãs, quod ipse sexto illo cap. Ioannis satis ostẽdit: Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi.

Hoc sacramentum intimius nobis vnitur quàm [illegible]

Manducatio binus sacramenti: duplex, sacramentalis & spiritualis.

De hoc igitur vsu primò notanda est distinctio illa doctorũ duplicis manducationis, sacramentalis videlicet & spiritualis: quæ duo membra ita intelligamus distingui, vt possint nihilominus coniungi, sed eorum rationes semper diuersæ sunt. Igitur ex b. Thom. doctrina trib⁹ prioribus articulis quæst. illius 80. est notandum, (vt altius incipiamus) sicut ipse art. 2. docet, quòd in scriptura sacra mãducatio Christi secũdum tropum quẽdam sumitur, significatque interiorem animæ erga Christum dulcedinẽ & gustum, atque spiritualem vnionem: quod quidem fit per contemplationem ipsius Christi secundum naturas suas diuinam & humanam, quo modo etiam beati in patria ipsius aperta visione fruentes ipsum manducare dicũtur: hinc enim Christus panis angelorum vocatur & beatorũ omnium. Beatus, inquit ille, qui manducauerit panem in regno Dei. Manducant etiam illum (quanquam longè inferiori modo) qui per fidem ipsum contemplantes verò cordis affectu ei vniuntur, etiam nihil de hoc sacramento cogitantes, aut de Christo prout in eo continetur: quæ vocatur spiritualis mãducatio, spiritualis (inquam) à sacramentali distincta: sacramẽtalem vero dicimus cum hoc sacramentũ sumitur intentione suscipiẽdi in eo Christum, quod fit cum vera fide aut intẽtione percipiendi quod Christus tradit in eo ad sacramentũ accedimus: tunc enim sumitur Christus sub sacramẽto. Quod quidẽ fieri potest ita vt simul etiam spiritualiter sumatur, quomodo sumunt qui rectè hoc sacramentum sumũt: qui verò indignè & cum peccato sacramentum quidem sumũt, sed ipsum & in ipso Christũ ad iudiciũ: quia nõ spiritualiter ei vniũtur, neq; spiritualiter mãducãt. Itaque prior illa sumptio purè spiritualis est, quia pura & sola mẽte fit, à qua lõge diuersa est illa mere sacramentalis, qua ab indignis sumitur sacramentũ. Vtrãq; verò complectitur tertia illa, qua simul sacramentũ sumitur, & Christo per veram fidem & charitatem vnimur. Ex quo fit, vt hoc sacramentum sumatur etiam nonnunquã spiritualiter, voto scilicet & proposito tantum: sicut enim baptismus etiam voto tantum nonnunquam sumitur, & operatur, nihilominus quod actu sumptus operaretur: ita & sacramẽtum hoc in voto sumptum non dubitandũ est operari. Itaque suscipientes hoc sacramentum tripliciter se habẽt ad illud. Aut enim suscipiunt solum sacramẽtum sine effectu, aut e contra, solum effectum sine sacramento, aut vtrumque simul. Primi sumunt solum sacramentum [illegible] qui indignè accedunt: spiritualiter solum:

Christus manducatur non propriè.

Sacramentum voto susceptum operatur.

tes

tertij & spiritualiter & sacramētaliter, quæ sola est integra & perfecta huius sacramenti perceptio, ad quam conari merito debent omnes qui sacramentum sumunt.

Hac ergo distinctione statuta, primò est inquirendum, an sit huius sacramenti perceptio necessaria ad salutem? quod perinde est ac si quæreremus, an hoc sacramentum necessarium sit ad salutem? De qua quæstione (suppositis distinctionibus in baptismo & alijs sacramētis declaratis, de necessitate duplici, remedij videlicet & præcepti) duas statuamus propositiones.

Prima. Non est sumptio huius sacramenti simpliciter necessaria ad salutem, sicut videlicet necessarius est baptismus, quā b. Tho. quæst. 73. optimè declarat & probat ex natura ipsius sacramenti: Et ex scriptura quidē loca illa hoc apertè cōfirmāt, in quibus baptismus indicatur sufficere ad salutē: Saluos nos fecit per lauacrū. Et Petrus: Saluos nos fecit baptisma: & Christus dominus, Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit. Natura verò huius sacramenti apertissimè idem etiam probat: idque dupliciter. Primò, quia hoc sacramentum est cibus, & in hoc datus à Christo dicente, Accipite & manducate &c. &: Panis quem ego dabo caro mea est: igitur necessarium tantum vt cibus, non quidem ad inchoandam vitā, vt scilicet incipiamus viuere, sed ad conseruandam & nutriēdam ipsam. Igitur sine baptismo quidē, qui est regeneratio spiritualis, nullus potest spiritualiter viuere, nec Dei filius esse, nec saluus fieri. At verò sine hoc sacramēto percepta generatione si moriatur quis, statim per vitam spiritualem ad æternam salutē euolat. Ceterùm cibo illi non opus fuit, qui nec habuit contraria quibus vita illa spiritualis in baptismo percepta impugnaretur siue disponeretur ad corruptionem: hæc enim sunt distractio animæ, occupatio secularis, pericula & tētationes huius vitæ. Qui igitur his omnibus carent, vt sunt pueri ante vsum rationis, nec vt remedio hoc sacramento egēt, nec ex præcepto ad illud tenentur. Illis igitur, simpliciter loquēdo, non est necessarium. Accedit etiam & secūda ratio non minus efficax quia cùm baptismus primus sit sacramentorum, non nisi per illum ad alia sacramenta ordinamur: in ipso verò iam est & reliquorum sacramētorum, & huius maximè, ad quod præcipuè ordinat nos baptismus, quædam intentio: vnde & pueri ante susceptionem baptismi nullo modo ordinati sunt ad Eucharistiā: atque ita omnino alieni sūt à participatione corporis Christi. Ceterùm paruuli per susceptum baptismum, vel adulti per ve-

Art. 3.
Sacramentalis sacra Eucharistiæ perceptio nō est absolutè ad salutē omnib⁹ necessaria.

rum

rum desiderium suscipiendi consequũtur participationẽ corporis Christi,& hoc sacramentum in intẽtione habẽt. Ex hac igitur propositione infertur esse apertissimum errorem,& cõtrarium tam virtuti baptismatis & sufficiẽtię ipsius,quàm etiã nostro huic sacramento,Græcorum & Bohemorum, qui asserunt sine hoc sacramento paruulis non esse sperãdam salutẽ. Citantur quidem nonnulla loca patrum,quibus illud cõfirmari videtur:de quibus breuiter opus est admonere. Primò igitur citant Augustinum in multis locis disputãtem cõtra Pelagianos, qui apertè dicit verba illa,Nisi manducaueritis carnem filij hominis,ad paruulos etiã pertinere. Videatur ipse lib.1. de peccat.merit.& remissione, vbi disertissimis verbis reijcit eos qui hæc dicunt ad paruulos non pertinere. Id etiam Innocentius papa in epistola ad concilium Carthaginense apertissimè dicit,& in ipso Concilio Carthaginẽsi, & maximè in epistola ad Innocentium.Et quanquam in pluribus alijs locis Augustinus,semper tamen eandem sententiam docet,dicens modò sine participatione corporis & sanguinis domini paruulos nõ saluari,modò sine illa non pertinere ad vnitatẽ Ecclesię.Itaq; sola illa auctoritas Ioannis 6.Nisi mãducaueritis &c.est,vnde tota hæc oritur quęstio,quæ & soluẽda est ex vero illius sẽsu. Hunc autem cõstat de spirituali mãducatione esse:quod ipse Augustinus apertissimè eo loco dicit & confirmat.Ex quo cetera quoque omnia intelligenda sunt.Itaq; certissimè constat Augustinum & omnes illos patres qui cõtra Pelagianos hac auctoritate vsi sunt,de spirituali manducatione loqui,quæ est vnio & incorporatio in Ecclesia:nunquam verò de sacramẽtali sumptione vel cogitarũt quidem.Id quod maximè hinc probatur,quòd illi ea verba tantùm adducebant, vt probarent baptismun necessarium paruulis ad vitam & salutem,quod negabant Pelagiani:vnde Innocentius in epistola illa(quam Augustinus magni facit contra hæreticos,vt patet in lib.1.contra Iulianum , & alijs locis)ex illis verbis : Nisi manducaueritis &c. infert:ergo sine baptismo paruuli non habẽt vitam.Igitur , vt superius diximus,attendenda est materia circa quam loquuntur,& loquentium intentio:id quod apertius apparet intuenti rationem propter quam hæc dicta sunt.Pelagiani enim negãtes paruulos contrahere peccatum originale:dicebãt eos ad salutem non egere baptismo : & cùm Catholici cogerent eos verbo Christi,Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sãcto &c. fatebantur in regnum Dei sine Baptismo non ingredi illos,

Error Græcorum & Bohemorum dicentium paruulis esse necessariã Eucharistiam refutatur.

Responderur ad verba D. Augusti. quæ pro se adferunt hæretici.

los,non tamen ideo perire.Contra quod inuenerũt Catholici verbum hoc,Nisi manducaueritis &c.non habebitis vitam.Et intelligentes per manducationem hanc vnionem gratiæ,& incorporationem in corpore Christi,quæ fit per baptismum,ex eo loco probabant paruulos sine baptismo etiam nõ posse vitam habere. Vnde Augustinus nusquam dicit sine sacramento hoc paruulos non saluari, sed sine participatione corporis domini.Adnotauit quidam in impressione Frobenij in multis locis Augustini,sine Eucharistia , siue sine hoc sacramento non saluari paruulos , sed hoc nusquam in Augustino inuenietur. Vnde & ipse Augustinus in libro de peccatorum meritis & remissione in fine quarti cap.ita docet:Nõne veritas sine vlla ambiguitate proclamat:nõ solùm in regnum Dei paruulos intrare non posse,sed nec vitam habere posse præter corpus Christi : cui vt incorporentur sacramento baptismatis imbuuntur. Sufficere debet hoc verbũ Augustini disciplinato ingenio : vt agnoscamus quę sit in ceteris omnibus intentio eius.Cùm igitur nũquam de hac re Augustinus aut aliquis patrum locutus sit,nisi in hac disputatione cõtra Pelagi.negantes baptismi necessitatem : quorsum aut vnde ergo infertur necessitas Sacramenti Eucharistiæ? Hæc igitur de hac apud multos nunc importuna quæstione.

Paruuli non sunt capaces. Eucharistiæ.

Inferamus iam ex prima illa propositione secundum,nõ parum præcedentia confirmans,videlicet,nõ solùm Eucharistię sacramentum nõ necessarium esse paruulis, sed nec eos illius esse capaces,quodq́; eis minimè ritè administret. Probat hoc perdoctè b.Tho.q.80.in qua de sumptione loquitur.Sed sufficiunt iam quæ dicta sunt de huius sacramenti natura.Datũ est in cibum spiritualem,cibari verò actus est vtẽtis vita, sicut patet in corpore:qui ergo nõ,habet vsũ spiritualis vitæ , frustrà hunc cibum recipit,imò nec recipit,sed infunditur ei,cùm tamen Christus dicat:Accipite & mãducate. Sicut ergo ad spiritualem regenerationẽ baptismi opus est natũ esse corpore, & ablui corpore:ita ad spiritualem hanc mãducationẽ opus est specierum ipsarum sumptione:ita (inquam)vt corporaliter accipiantur & manducẽtur:id quod minimè pueri possunt.Hoc tamen ita intelligimus,vt ad hoc præcedens volũtas sufficiat. Nam in concilio Carthaginẽsi quarto præcipitur , vt lapso in phrenesim infundatur in os Eucharistia , si constiterit eum id antè petijsse , quod & hodie Ecclesia seruat. Verùm in pueris & his qui vsum rationis nunquam habuerunt hoc

Art.9.

desi-

desiderium esse non potest, vt ibi b. Tho. docet: addens tãdem & hanc rationem; quòd paruuli non possunt hoc sacramẽtum reuereri. Et illa omnia confirmat auctoritas Ecclesię in concilio Lateranensi de pœnitentia & remissionibus cap. Omnis vtriusque sexus. Vbi mandat Eucharistiam dari pueris postquã ad annos discretionis peruenerint. Hæc dicta sunt, quóniam contendunt nõnulli in antiqua Ecclesia paruulis datam fuisse Eucharistiam statim post baptisma: quod, vt b. Tho. inquit suprà dicto loco, de adultis dictum est à Dionysio, de paruulis nunquam. Citatur præterea Cypriani auctoritas narrantis miraculum infantis puellæ cuiusdam, quæ nullo modo Eucharistiam sumere potuit post participationem idolothytorum (cuius Augustinus etiam meminit in Epist. 3. ad Bonifacium: & est inter sermones Cypriani, sermone de lapsis) ex quo apertè constat in Ecclesia hoc fuisse in vsu, vt infantibus traderetur Eucharistia. Nec opus est vt id negemus, sed vnius Ecclesiæ aut temporis consuetudo non est in consequentiã vniuersalẽ trahenda. Fuerunt aliquando abusus, rebus nondum satis explicatis. Sicut etiam apud Cyprianum in baptismo hæreticorũ putatum est. Et ita credimus de hac consuetudine, quam certè Ecclesia semper postea reiecit. & probatur non satis conuenire naturæ ipsius sacramenti, vel fortè aliqua necessitate, & speciali dispensatione fieri potuit nonnunquam. Hæc igitur de prima illa propositione & absoluta necessitate huius sacramenti. Secunda relinquatur lectioni sequenti.

¶ LECTIO NONA.

¶ *De necessitate Eucharistiæ.*

Sacramentum sacræ Eucharistiæ est ex sua natura, & ex præcepto Ecclesiæ necessariũ ad conseruandã & augendam [vitam].

SECVNDA igitur propositio hæc sit: Sacramentum hoc & ex natura sua, & ex præcepto necessarium est ad conseruationem & augmentum spiritualis vitæ, non secus atque cibus. Hoc asserit b. Thom. artic. 11. quæst. 80. & , quanquam aliter nõnulli minus dignè considerantes iudicent, & solùm ex pręcepto Ecclesię necessarium putent: tamen natura ipsius sacramenti, quod nos diximus apertè ostendit. Cur enim putabimus

mus minus necessarium cibum in spirituali vita, quàm in corporali? aut, cur minus cogitabimus nos teneri ad alendam animam, quàm corpus? Ergo instituens Christus hoc sacramentum in cibum, docuit sumendum esse: quod & explicuit verbis illis, Accipite & manducate. Et sanè (sicut aliâs diximus) Christus Dominus in lege noua non tam vt Dominus imponit nobis præcepta, quàm vt saluator & medicus ostendit remedia. Sicut igitur Baptismus in remedium est spiritualis mortis animæ & totalis illius defectus vitæ, ita Eucharistia remedium est labilitatis humanæ & infirmitatis, qua licet in gratia & Dei charitate constituti, labi possumus, & paulatim aut subitò deficere viribus, ad quas reparandas datur hic cibus spiritualis: necessarius itaque est, & ad hoc sumendus. Ceterùm quoniam obligatio hæc pertinet ad præceptum affirmatiuũ (quod quidem non debet nec potest actu semper impleri) meritò inquirendum, quando ad sumptionem huius sacramenti obligemur: De quo sunt diuersæ in speciali sententiæ breuiter tamen sequentia notentur.

Christiani vt minimum semel in anno tenentur communicare.

Primùm tenemur ex Ecclesiæ determinatione vt minimum semel in anno ad sumptionem huius sacramenti accedere, vt habet ca. Omnis vtriusq; sexus in cõcilio Lateranẽsi. In quo Ecclesia proculdubio quę à Christo in cõmuni pręcepta sunt, sine præfinitione videlicet temporis, determinãt ad certũ tempus. Quare nõ est dubium omnes astringi illa Ecclesiæ definitione: Dubitatur nihilominus à multis: An igitur semel in anno communicasse sit satis? Nam reuera præcepta Ecclesiæ ita determinant iuris diuini præcepta, vt tamen non semper sufficiat Ecclesiæ præcepta implesse, ad diuinorum pręceptorum impletionẽ: sicut patet in ieiunio. Nec enim qui à cibis prohibitis ab Ecclesia abstinet, seruatq; tempus & modum abstinentiæ ab Ecclesia præfixæ, si immoderatius vsq; ad crapulam & ebrietatem vtatur concessis, satisfaciet diuino præcepto. De quo Paulus, Non in commessationibus & ebrietatibus: quanquam Ecclesiæ constitutionem non transgrediatur.

Tempore necessitatis tenemur communicare.

De hoc igitur sit iam secundum. Nõ est dubitandum teneri nos ad sumptionem huius sacramẽti tempore necessitatis, hoc est, cùm imminet periculum vel tentationum vel persecutionum, quando præsertim agnoscimus infirmitatem nostrã, patet: quia affirmatiua præcepta tempore necessitatis obligãt. Et in speciali, quia tenemur sumere cibum, cùm videmus nos infirmitate & defectu eius deficere: & hoc in corporalib⁹: mul

tò ergo magis in ſpiritualibus.Et quanquã ſint & alij cibi ſpirituales,quibus confirmatur cor hominis,vt verbum Dei,oratio,& huiuſmodi alia:tamen cibus hic tãtæ virtutis eſt , vt illa omnia ſuperet.Cõtinet enim ipſum Chriſtũ,& illũ nobis ex ipſo opere operato cõiungit. Hãc verò reputabimus communicandi neceſſitatem,quando tentatis ceteris omnibus,adhuc ſentimus infirmitatem noſtram & experiemur pericula.

Quia vero de hoc non eſt facilè omnibus iudicare,& poſſet hæc doctrina laqueũ inijcere animabus,cõſiderentur & tertio iam loco alia duo.Primum , quòd conſultiſſimum erit iudicio diſcreti & prudentis conſultoris, & maximè confeſſoris , frequẽtius accedere ad hoc Sacramentum. Panis quotidianus vocatur(vt infrà oſtendemus) Et quotidie dicunt Ambroſius & Auguſtinus ſumendũ:& certè magnæ eſt ingratitudinis & incuriæ ſalutis propriæ,tam rarò ad hoc Sacramẽtum accedere: vt nõ ſit mirũ,ſi nobis illud Pſalmi contingat: Percuſſus ſum, vt fœnũ,& aruit cor meum , ab omni ſcilicet deuotionis pinguedine,quia oblitus ſum comedere panem meum:& hoc tanto magis obligat,quanto pericula & tentationes amplius increſcunt.

Cum conſilio Confeſſoris, ſæpe communicandum eſt.

Secundum.Nec tamen putamus damnandũ eſſe eum,qui bona fide ſecutus ordinationem Eccleſiæ contentus ſit ſacrã Euchariſtiã ſemel in anno ſuſcipere.Quãquam enim & à principio quotidie fideles cõmunicârunt,& poſtea quoque frequenter,& decretum ipſum magis fuerit vſum verbo permiſſiuo quodammodo ſaltem,inquit, ſemel in anno, quàm docuerit illud ſufficere:nihilominus non eſt cur debeamus ſimplices, & qui non aliud cogitant damnare,aut certè reddere inquietos.Exhortemur ergo omnes ad frequentiã,nec tamen neceſſitatem imponamus,vbi non apertè conſtat. Nam in articulo mortis,vbi ſcilicet tam grauia imminẽt certamina, proculdubio totius Eccleſiæ conſenſus,concilia antiquiſſima,& exempla Patrum docẽt communicandum eſſe.Vnde & in ipſo Nicæno cõcilio,& multis alijs antiquis,præcipitur ne vlli negetur communio , & in Carthaginenſi quarto concilio(de quo ſuprà diximus) etiam in os iubetur infundi exiſtenti in extremis atq; iam quoq; ſenſu priuato,ſi modo illud prius petierit, & vel verbis vel ſignis oſtenderit pœnitentiam.

Eſt etiam circa hoc meritò conſideradum, quanta frequentia conueniat in ſumptione ſacramenti huius, & an vtilius ſit accedere quotidie,an abſtinere nõnunquam, de quo b. Thomas

mas & nonnulli Theologorum d.12.diligenter agunt.Ex quibus sequentes propositiones colligimus.

Art. 10. illius q. 80.

Prima,Sumptio huius sacramenti ex parte eius considerata quanto frequentior est,tanto conuenientior, secundum tamē ecclesiæ moderationē:sed considerata dispositione sumentis, non omnibus conuenit quotidiana sumptio.Primum putat b. Thom.probari auctoritatibus patrum,à quibus dicitur quotidie sumendū esse.Ita enim Ambros.lib. 4.de sacramentis cap. 6.& August.sermone 28. de verbis Domini, in expositione illius verbi orationis dominicę,Panem nostrum quotidianum. Secundum verò etiam patet,quoniā cùm ad hoc sacramētum reuerentia & deuotio exigatur(à quibus multis modis impedimur,& sine quibus accedēdū non est)non omnibus id expedit:quod maximè in sęcularibus & curis atq; negotijs implicatis locum habere putauerim. Qui verò ex officio sunt mediatores inter Deum & populum, non est æquum vt ab his impediantur.Non,inquam,æquum est,vt permittāt se ita implicari & teneri his, quibus eorū deuotio & effectus erga hoc sacramentum tepescat.

Vtrū quotidie communicandum sit.

Notent hoc sacerdotes qui suam salutē amant.

Secunda propositio, maximè pro his de quibus nunc diximus:Quanquā laudabiliter ab hoc sacramento abstinerę quis possit,& laudabiliter etiam accedere;ita vt vtrunque opus virtutis esse queat:primum quidē,cùm ex humilitate & reuerentia aliquis se subtrahit:secundum verò,cùm ex deuotionis feruore accedit:proculdubio tamen & laudabilius & vtilius est, nō quidē sine reuerētia & timore,sed ex deuotione & feruore accedere.Primum quidem probāt diuersi illi affectus (de quibus Euangelium) in Petro & Centurione. Petrus dixit : Exi à me &c.& Cēturio:Domine non sum dignus &c. Zachæus verò gaudens excepit in Domo sua Christum: hoc enim omnes laudamus.Secūdum verò apertè probatur, quoniā affectus ille quo abstinetur ab hoc sacramento,timoris est & reuerētiæ, quo verò acceditur,charitatis & deuotionis : & quanquam vterq; bonus:hic tamen melior magisq; Christiano statui consonus:& præterea ex ipsa sumptione & virtute sacramenti plurimum vtilitatis accedit.

Melius est accedere ad sacram Eucharistiā quàm abstinere.

Tertia propositio iam fit specialior.Is qui frequenter accedit,diligēter discutere debet, an ex accessu proficiat , an non. Nam certè cùm ex frequenti vsu non agnoscit profectum virtutum & pietatis, timendum est ne indignè sumat. Hanc verò discutionem diuersimodè putant diuersi faciendā. Alij ita,

Saluberrimum documētum pro ijs qui frequēter communicant.

vt si ex frequenti sumptione experiamur minui in nobis reuerentiam sacramenti, & deuotionem non augeri, aut parùm, abstineamus potius. Alij verò cogitandum esse putant, quãtum ex frequẽti sumptione creuerit in anima promptitudo ad virtutum opera, & quãtũ contrariæ vitiorum passiones sint diminutæ. Nam qui hoc nullo modo experiũtur, meritò timere debẽt, & se subtrahere. Sed nos putamus etiã hoc addẽdũ, ne facilè, hi maximè qui ad hoc vocati sunt, abstineãt: eò quod hic minor profectus virtutum vel deuotionis, sicut & diminutio passionum, nó sit ex sensuali aliqua experientia discernenda, Nónunquã enim Deus permittit latere nos profectũ nostrũ: nonnũquã, & maximè proficientes, permitti grauissimis affligi tentationibus, vt videantur sibijpsis derelicti. Quare si ex hoc abstineamus, fiet, vt cùm maximè accedendũ esset, tunc nos subtrahamus. Igitur deliberatio animi vera, odiũ malorũ, & desideriũ verũ virtutũ si adsint, accedẽdũ est. Et (vt Ambrosius dicit) quia quotidie peccamus, quotidie accipienda medicina. Deinde etiã id cõsiderare debet qui abstinet, vt nõ in occasionẽ otij & torporis, aut certè noxiæ alicuius occupationis vtatur hac abstinẽtia. Si abstinendum fuerit, abstinendum est cum maiori cura deuotionis & exercitij spiritualis. Nec etiam illud prætermittendum, quod Hadrianus Pontifex, diligenter illo loco notauit: ꝙ cùm superbia sit nostræ dispositioni aut puritati inniti: & magnæ ingratitudinis tãtis Dei beneficijs nõ vti: maiori periculo se exponit facilè se subtrahẽs à sacramento, quàm qui humiliter de se diffidens, & diuinæ misericordiæ innixus accedit. Ex his in speciali iudicari poterit, quid magis conueniat. Qui vero ex his nondum de se iudicare potest, prudentis viri requirat, & sequatur consilium.

¶ LECTIO DECIMA.

¶ *De vsu vtriusque vel alterius speciei, & quibusdam alijs.*

PERTINET etiam ad vsum sacramẽti quæstio illa hoc sæculo maximè exagitata, ꝑpter hæreticorũ importunitatem: an scilicet necessarium sit in sumptione huius sacramẽti vtramq; speciẽ sumi. Quod Lutherani omnes, & quotquot hodie

hodie sunt aliarũ sectarum, affirmant tam pertinaciter vt nõ dubitent damnare grauissimi sacrilegij tot Ecclesias Christianas, & tot annorũ prælatos & populos, qui sub vna specie cõmunicârũt & communicant: asserentes hoc esse contra manifestissimum præceptum Christi, dicentis: Accipite & bibite ex hoc omnes, quod eodem modo dicitur à Christo, sicut & præcedentia: Accipite & manducate. Est hæc hæresis valdè plausibilis populo, maximè propter hoc verbum, quod illi clamãt tam apertum esse, vt nullus sit locus expositioni. Confirmare etiam illud videtur consuetudo antiquæ Ecclesiæ. Non est enim dubium primis illis temporibus & in Romana Ecclesia, & in omnibus totius ferè orbis Ecclesijs sub vtraque specie communicatum fuisse, idq; certè longo etiam tempore. De hac igitur quæstione breuiter dicendum est, quod sufficiat filijs subditis Ecclesiæ confirmandis, etiam si noluerint silere hæretici. Sit igitur de hoc prima propositio.

Minister celebrans debet vtramque speciẽ sumere.

In celebratione perfecta hui⁹ sacramẽti, cùm videlicet mysterium illud expletur, sicut necessaria est ex institutione Christi vtriusq; speciei consecratio & oblatio, ita & necessaria est vtriusq; speciei sumptio. Quæ propositio verbis illis Christi domini certissimè confirmatur, & ipsa institutione sacramenti. Nam proculdubio omnis violatio sacramenti graue sacrilegium est, & peccatum mortale: violatur verò sacramentum, cum non seruatur institutio ipsa & significatio integra. Nam quæ maior violatio rei institutæ à Christo, quàm cum partes ex quibus ille ipsam constare voluit, auferũtur? vt si in baptismo deesset aqua, aut in cõfirmatione chrisma: nonne perinde est, ac si ab homine auferretur corpus? Cum igitur in hoc sacramẽto integrè voluerit Christus mensam parare, & vtrunq; quod in refectione humana necessarium est coniungere: cibum scilicet & potum: & ita sanguinis sui effusionem pro nobis, & perfectã refectionem animæ significauerit: proculdubio ista infringit & mutila reddit, qui alterum sine altero consecrat. Sicut enim non est perfecta refectio corporis sine pane & vino, ita nec perfectum est hoc sacramẽtum sine vtriusque speciei: nec significatur effusio sanguinis Christi, vel ipsius animæ plena refectio. Maneret ergo sacramẽtum imperfectum: quare non sine graui peccato id fieri potest. Hoc igitur daturi sumus hæreticis, quod ꝓbãt omnes illorũ rationes. Præceptũ Christi integrum quidem & plenum, Apostolis ad hoc ordinatis sacerdotibus competit. Illi tenẽtur cuncta implere. Hoc

(inquit) facite in meam cõmemorationem: Hoc, ſcilicet quod ego ipſe Chriſtus feci: conſecrate, offerte, ſumite. Nam illud verbum, Accipite, &, Bibite, intelligi poteſt potius de facultate data & poteſtate ſuſcipiendi, quàm de obligatione, de quo poſtea: & ſatis hoc probat integritas ſacramenti & ſignificationis. Huc igitur referimus verbum illud Gelaſ. Papæ in cap. Comperimus. de conſecrat. diſt. 2. Vbi apertè inquit, Grãde ſacrilegium eſt integra non ſuſcipere ſacraměta. quod b. Tho. de celebrãtibus intelligendum dicit: qui procul dubio propter hanc integritatem ſacraměti tenentur non tantùm conſecrare, ſed etiã ſumere, vt habetur in concilio Toletano, & totius Eccleſię conſuetudo oſtendit. Vel fortè Gelaſius dixit hoc ſecundum conſuetudinem quæ tunc erat in Eccleſia. Nec enim dubium eſt in antiquiore Eccleſia vtramque ſpeciẽ ſumpſiſſe etiam laicos. Et nonnunquam id præcipiebat quoque Eccleſia propter hæreticos Manichæos, qui, vt Leo inquit, vel vini detеſtati, quòd dicebant fel eſſe principum tenebrarum, vel Chriſti mortem non credentes veram: à ſpecie vini abſtinebant, ſicut Leo oſtendit in quodam ſermone. Nihil itaque mirum, ſi quandoque cogerentur omnes ad ſumptionem ſpeciei vini, ad confitendam & ſignificandam effuſionem ſanguinis Chriſti.

Vtriuſque ſpeciei sũptio nõ eſt accedentibus neceſſaria.

Secunda propoſitio. Peracta celebratione integra huius ſacraměti, non putauit vnquam Eccleſia eis qui participãt huic ſacraměto neceſſariam vtriuſque ſpeciei ſumptionem. Et hoc eſt quod hæretici omnibus viribus negant, dicentes omnino neceſſariam cuicunque participãti vtramque ſpeciem. Sic igitur contra eos ad ſtabiliendos Catholicos probanda eſt hæc propoſitio ex Eccleſiæ ſenſu, qui ſolus verus interpres eſt ſcripturæ.

Reſpondendum eſt hæreticis, verba illa Chriſti: Accipite, & bibite, intelligenda eſſe ſicut ſemper Eccleſia illa intellexit: ſed nunquam oſtendetur Eccleſiam intellexiſſe ſpeciem vini neceſſariam omni ſumenti: magis autem oſtendemus apertè ſenſiſſe eam, & in vſu habuiſſe, quòd vna ſpecies ſufficeret: hunc ergo ſenſum ſequimur. Huius verò quærenda ſunt nobis in antiquitate teſtimonia, quæ rariora quidem ſunt, ſed, vt ſuprà diximus, nos credimus ideo rariora eſſe, quia apud antiquos hoc nũquã verſum fuit in controuerſiã: tunc ſufficere debet au-

Ante 1220. an.

ctoritas Nicæni cõcilij. quod primũ & auctoritate & ſanctitate eſt in Eccleſia. ca. 14. illius concilij [illegible], & ita ſtatuitur.

Diaco

Diaconi præsentibus sacerdotibus vel Episcopis, ab ipsis percipiant sacramentũ:eis verò absentibus, ipsi proferãt & edãt. Vbi manifestè constat etiam tunc, vix scilicet 300.annis ab orta Ecclesiæ, consuetum fuisse vt asseruaretur sacramentũ:idq; iustissima & necessaria caussa:vt scilicet semper paratum esset necessitatibus fidelium, tũc maximè, cùm rari erant ministri: & asseruatum etiam ostenditur in aliquot certè dies:quod ipsum concilium non solùm non reijcit,sed potius probat. Ceterùm quia manifestũ est speciẽ vini non sine magno periculo corruptionis & abominationis cuiusdam diu seruari posse: sequitur tãtùm alteram speciem seruatam fuisse:quare sub ea tantum sumebant:& id confirmant verba quæ sequuntur:proferant & edant.Nam quanquam, eò quòd tantum fiat mẽtio vnius speciei,non debeat inferri alteram defuisse,tamen satis tota illius cap.circumstantia ostendit tunc vnã tantum speciẽ seruatam fuisse, quæ permittebatur sumi à diaconibus in absentia sacerdotum.Et hoc ipsum confirmat testimoniũ b. Ambros. in serm.funebri fratris sui Satyri: vbi in magnam commẽdationem eius refert,quòd in orario suo inuolutum sacramẽtum & circumdatum collo deferẽs(quod à sacerdotibus in periculo tempestatis acceperat(mari se cõmisit:non quærens, inquit,tabulam,sed venerabile Sacramentum secum tulit,cuius virtute à naufragio liberatus, sacerdotẽ Catholicũ quæsiuit, à quo sumeret ipsum, quod secum ferebat sacramentum. Vbi apertũ est tantũ vnã speciem fuisse:non enim poterat vini species in orario seruari.Itaque communicabant sub altera specie,neque id putabant contra præceptum Christi antiquiores illi patres.Eusebius etiam 6.lib.Ecclesiasticæ historię,cap. 34.ex Dionysio Alexandrino antiquę auctoritatis doctore,refert quasi miraculum de lapso quodam, qui in extremis positus petijt sibi venerabile sacramentum adferri:cui particulam corporis Domini,inquit,sacerdos noctu per puerum misit,iubens vt intinctum ei porrigeret:vbi aduerte idem quod diximus suprà in Concilio Nicæno, longo tẽpore seruatũ fuisse sacramentum atque ideo non sub vtraque specie.Quod verò dicitur de intinctione,nõ ad speciẽ vini referendũ est, de qua nulla fuerat mentio,sed id fortè tunc consuetũ erat,aut requirebat infirmitas:quod si cui hoc non placet,relinquamus verbum illud dubium & ambiguum: satis sit ex illo non probari vtramque speciem semper datam fuisse: particulam, ait, dedit puero, & iussit vt infusam in os immitteret. Sufficiat

nos fuit cõsuetum sacram hostiam seruare.

itaque nobis videre, non fuisse creditum semper in Ecclesia illud verbum Christi, Accipite, &, bibite, omnes communicantes & sumentes hoc sacramẽtum astringere. Et huic sensui cõsonat ratio fidei manifestissima. Cùm enim sub qualibet specie (vt probatũ est) totus cõtineatur Christus, caro scilicet, sanguis, anima, & diuinitas: nec dependeat vna species ab altera, quantum attinet ad cõtinẽdum Christum: sub qualibet totus sumitur, atque ideo totus fructus percipitur. Nõ est igitur cur anxiè requirenda sit altera species, postquam semel sacramentum integrè celebratum est, maximè cùm signa illa & species propter rem contentam quærantur, & vtiles sint ex eo quod cõtinent. Ex his duobus iam tertium quod sufficere debeat, sequitur: quòd videlicet etsi verum sit vtriusque speciei perceptionem longo tempore fuisse in vsu Ecclesiæ, maximè cùm peractis mysterijs populus accederet ad communicandũ: non tamen hoc quasi necessarium fuisse seruatum, cùm tunc etiã nonnulli sub vna specie sumerent, & ita fortè infirmis omnibus traderetur. Quare non est consultũ conari, vt probemus vel in primitiua illa Apostolorũ Ecclesia, vel in antiquioribus alijs tãtùm fuisse vnius speciei vsum: quod quidam volũt ostẽdere ex illo verbo actuum Apostolorum: Erant perseuerantes in communicatione fractionis panis: Nam id hoc nõ probat: & Paulus ad Corinthios de cibo & potu mentionem facit. Donemus igitur illis fuisse vsum vtriusque speciei, quod testimonium illud Gelasij Papæ cõfirmat, & aliud Leonis in sermone 4. Quadragesimæ, de quo superius diximꝰ: vbi Manichæos dicit speciem vini non sumere, ostẽdens apertè id cõtrariũ fuisse consuetudini catholicorum. Demus igitur hoc hęreticis: cõcedãt tamen illi nobis hoc non fuisse creditum necessariũ, & factum quandoque fuisse oppositum absque timore aliquo transgressionis diuini pręcepti. Sit itaque liberum vtrũque Ecclesiæ, neque nos eam seruituti subijciamus signorum. Cùm igitur crescente multitudine populi multa pericula vel effusionis sanguinis, vel irreuerẽtiæ, vel abominationis (propter multos qui abhorrent à vino) Ecclesia cognouerit: meritò ob reuerentiã Sacramenti cœpit his qui vna specie contenti erant, permittere vt ad aliam non cogerentur: & ita cõstat introductam paulatim fuisse hanc vniuersalem consuetudinem. Nam beatus Thomas ante 300. plus minus annos dicit art. vltimo 80. q. fuisse tunc cõsuetudinem multarum Ecclesiarum, vt sub vna specie sumerent: putauit enim ad hoc non tantum vniuersalis

Non negandum quòd olim etiã laici sub vtraq; specie communicarunt.

Quare ab altera specie Christi fideles abstineant.

ſalis Eccleſiæ & plenarij Concilij ſufficere auctoritatem, ſed etiam vnius & alterius, vel certè plurium Eccleſiarum: cùm in eis verum ſit illud: vbicũque ſunt duo aut tres in nomine meo &c. Et poſt b. Thom. in Concilio Conſtantienſi plenario quidem & magnæ auctoritatis, cùm hoc in quæſtionẽ veniſſet: tandem definitum eſt non ſine multa & diligẽti diſcuſſione, non eſſe neceſſariam vtriuſque ſpeciei ſumptionem: & deinde probata eſt & pro lege poſita quæ iam inualuerat conſuetudo: contra quod cõtendere certè manifeſtæ præſumptionis eſt, & non niſi occaſionem quærentium.

Sunt quidam alij vſus ſacramẽti iſtius, quos hæretici reprehendunt, & propterea de illis breuiter dicẽdum. Fatemur igitur proprios vſus huius ſacramẽti, ad quos ſcilicet datũ eſt à Chriſto, duos eſſe quos diximus: ſcilicet offerre & ſumere. Ceterùm ſunt quædam alia conſequẽtia, ſicut adoratio ſacramẽti huius, & eiuſdem circumgeſtatio ac aſſeruatio: quæ hæretici clamant omittẽda eſſe, quoniam nõ ſunt præcepta à Chriſto. Vnde dicunt eſſe idololatriam & ſuperſtitionem quidquid fit in Eccleſia circa hoc ſacramentum præter ſumptionem, quia ſunt (inquiunt) cultus ſine verbo. Sed ex his quæ ſuprà dicta ſunt ſatis patet hæc omnia inniti auctoritati & antiquitati Eccleſiæ, & eſſe ex traditione Apoſtolica. Nã de adoratione Auguſt. citauimus in illud verbum Pſalmi: Adorate ſcabellum pedum eius: quod exponit de noſtro ſacramẽto. Dionyſius etiã Cap. 3. Eccleſiaſt. Hierarchiæ deſcribens ritum quem eo tempore in celebratione huius Sacramenti ſeruabat Eccleſia, ferè oſtendit ea ipſa quæ nũc aguntur cùm poſt conſecrationem oſtenditur Sacramentũ & quaſi adorandũ exhibetur. Põtifex (inquit) ſacroſancta & auguſtiſſima myſteria conficit, & quæ ante laudauerat venerandis operta atque abdita ſignis in conſpectum agit, diuina munera reuerenter oſtendens. Et quidẽ (vt apertè dicamus) etiam ſi nullam haberemus auctoritatem patrum aut Eccleſiæ circa hoc: oportebat tamen tãquam certiſſimum id haberi, adorandum ſcilicet eſſe Chriſtum in hoc ſacramento: ſequitur enim hoc ex fide neceſſariò: ſi enim certum eſt Deum adorandum eſſe (ratione etiam naturali docente hoc deberi primæ cauſæ & principio rerum omnium) fides verò teſtatur hîc eſſe Chriſtum verum Deum: quis nõ videt apertè ſequi, igitur adorandus eſt: Non ergo tantùm dicimus licitum eſſe adorare hîc Chriſtum, ſed neceſſariũ oportet enim hoc certiſſimò conſtare, non minus ad fidem perti-

De adoratione Eucharistia.

Nota q tẽpore apoſtolorum eleuabatur ſacra Euchariſtia.

Non ſolùm quæ ſcripta ſunt, ſed quæ ex ſa-

Quæ ex scripturis necessariò sequuntur, sunt christianis credenda.

nere quæ ex his quæ scripta sunt necessariò inferuntur, quàm ipsa quæ scripta sunt. Sic enim nomẽ consubstãtialis deductũ est ex æqualitate, & nomen personę ex his quę in scriptura di cuntur, quãquam illa nõ sint scripta. Ceterùm quia solẽt quę dam dubia circa adorationem esse huius sacramenti: duo bre uissimè de illa notentur.

Primũ, Adoratio huius sacramenti est solius Christi adora tio, ad quam ritè agendam satis est Christum in eo contineri quouis modo: quare multo minus est adorare hîc Christũ, q̃ credere ipsum realiter hîc contineri. Hæc omnia patẽt ex his quæ diximus latius in propria materia de adoratione Christi: Reueremur enim & adoram⁹ in signis & vestibus, & partibus suis illos quorũ ista sunt signa vel partes, aut ad quos aliquo modo pertinent. Adoramus imaginem Christi non alia deuo tione & adoratione, quàm Christum, quare ergo non magis hoc sacramentũ, quod non figura, sed veritas est? Ex quo etiã inferendum est, nullum subesse periculum in hac adoratione, quanquam si minister non veraciter consecret, non sit ibi ali quid adorandum: quia (vt b. Tho. inquit) intentio adorãtiũ, sicut & fides, refertur ad sacramẽtum ritè cõsecratum. Nec ta men opus est illam conditionẽ apponere explicitè, si rite con secratum est, quoniam non est cur in dubium venire debeat, nisi fortè esset specialis aliqua dubitandi ratio, vt in hæretico aut huiusmodi alio.

Nullum idololatriæ periculum in adoratione Eucharistiæ.

Art. 3. q. 1. in secunda secũdæ.

De miraculosa apparentia specierum in Eucharistia.

Secundũ, propter miracula, & ea quæ solẽt in hoc sacramẽ to apparere notandũ est, quòd quàmdiu in hoc sacramẽto ap paret alia species (vt si sit mutatio aliqua specierum facta) si ta men permaneat eadem quantitas & figura, credendum est ibi manere corpus Christi vel sanguinẽ: & ideo adorãda sunt, si cut ante quam fieret transmutatio illa: multo verò magis quã do hoc apparet sine transmutatione specierũ. Nã quia huius modi apparẽtiæ possunt fieri virtute diuina vel in oculis, vel in alio sensu exteriori vel interiori, sine mutatione aliqua ip sarum rerũ. & possunt etiam fieri cum ipsarum specierũ mu tatione (sicut in Exodo creditur factũ esse circa virgã Moysi) quãdo omnibus apparet alia species, creditur facta mutatio in re ipsa: quando verò nõ omnib⁹ apparet, sed vni aut alteri tãtum, mutatio videtur facta nõ in re ipsa, sed in sensu illorũ. Igitur si mutatio solùm fiat in sensu aliquorũ, alijs vero appa reat species vini & panis, non dubium est adorandum esse sa cramẽtum: si verò omnibus appareat vel carnis, vel sanguinis spe-

ſpecies:manente eadem quantitatis ſpecie & figura, adorandum etiam eſt ſacramentũ.quia(vt b. Thom.q.76 inquit, vbi hæc omnia tractat)tũc videtur mutatio tantùm facta circa colorem:quare permanente quantitate & figura,eædem cenſentur ſpecies quæ antea erãt.Ceterum cùm quod apparet omnibus & quãtitate & figura diuerſum eſt ſicut ſi appareat corp⁹ hominis,aut huiuſmodi aliud,tunc non creditur ibi eſſe Chriſtus,cùm nihil maneat aliarum ſpecierum:tunc igitur veneratio ſiue adoratio referenda eſt,ad id quod apparet,non tamẽ adoranda eſt ea quę apparet ſpecies,tãquàm quę Chriſtũ adhuc contineat:Hæc quidem de adoratione.

Art. 8.

De aſſeruatione ſacramẽti ſufficere debet auctoritas Nicæni concilij,de qua ſuprà dictũ eſt,& ea quæ apertè in omnib⁹ antiquis concilijs habentur de conferendo hoc ſacramẽto infirmis quocunque tempore in articulo mortis. Quibus ſi adiugamus certiſſimam traditionem Apoſtolorum(de qua inferius loquemur)de celebratione huius ſacramenti nõ niſi à ieiunis facienda:apertè ſequitur vel fraudandos eſſe multos in morte communione ſacra,vel fuiſſe hoc ſacramẽtum ſeruandum. Sequitur etiam ſtultiſſimam eſſe Lutheranorum ordinationem,de cõficiendo videlicet hoc ſacramento omni tempore,&,vt illi dicunt,cœnando apud quemcunque infirmum.

Rectè circumferiu. ſacra Eucharistia.

Iam de circumferendo ſacramento vel oſtentando in ſolẽnioribus proceſſionibus & feſtis,quod hæretici calũniantur, ex pręcedentibus ſatis patet,quàm cõuenienter & ſine aliquo periculo vel ſuperſtitionis vel idololatrię in eccleſia fiat:cùm enim conſtet realiter hîc eſſe Chriſtum,& ideo adorandum: proculdubio arbitrio eccleſiæ permiſſum eſt,vt ad eius adorationem & reuerentiã fideles ſuos excitet,quandocunque op⁹ eſſe iudicat vel ad ſalutem illorũ,vel ad Dei gloriã:quod maximè fit,cùm vel hæreſes inſurgunt,vel deuotio fidelium friget. Non igitur prohibeant hæretici fieri quod maximè ipſorum hæreſes poſtulant. Quare vt vnico verbo ad has eorum importunas obiectiones de cultu ſine verbo,quem dicunt, reſpondeamus:dicendum eſt apertiſſimè in nulla re latiorẽ cãpum & liberiorem eſſe eccleſię Chriſti,q̃ in cultu ipſo : quod ex his quæ in principio dixim⁹ de hac materia,patere poteſt: Iudæis vt paruulis & ſeruis debuerunt omnia,etiam minima quæque,circa cultũ pręſcribi. filijs verò in eccleſia pauciſſima pręſcripta ſunt:omnia verò permiſſa libertati eorũ,ſuppoſita fide & ratione naturali:& propter multitudinem neceſſarium

etiam

etiam fuit magisterium Ecclesiæ, quod proculdubio spiritus sancti ductu nos gubernat. Nihil itaque periculi erit, si cultũ aliquem exteriorem nunquam antea obseruatum, consonum tamen rectę fidei & vtilem fidelibus introducat Ecclesia: sicut fortè factum est de processione in die solẽni dedicata ad cultum huius sacramenti, aut de huiusmodi alijs: sicut circa reliquias sanctorum: in quibus cùm Ecclesia non aliud intendat quàm fidei certam protestationem: non est quod reprehendatur. Cauendæ sunt tamen superstitiones, & curandum ne populus nimium hæreat in exterioribus, atque ita auertatur à vero interiori cultu. Sed hæc docenda sunt à doctoribus & curanda ab Ecclesia, nunquam verò coram populo spargẽda sunt aliqua in reprehensionem eorum quæ simpliciter seruantur in Ecclesia. Quod Hieronymus contra Vigilant. disputans apertè docet.

¶LECTIO VNDECIMA.

¶ *De fructu siue effectibus sacramenti Eucharistiæ.*

QVIA sacramentum hoc præter primum illum effectum, quem forma sacramentalis significat (conuersionem scilicet illarum substantiarum in corpus & sanguinem Christi) & vltra valorem, quem vt sacrificium habet, ex perceptione ipsa siue manducatione, quę, vt diximus, etiam sacramentalis est, operatur magnos proculdubio gratiæ diuinæ in suscipientibus fructus, ad quos maximè institutum est: de his nunc breuiter dicendum. De quibus post Magistrum sententiarum distinctione 12. 4. reliqui omnes, & deinde beatus Thomas quæst. 79. 3. partis diligenter docẽt. Sit itaque circa hoc primum omnium in vniuersali fundamentum. Effectus omnes huius sacramenti, qui multi sunt & varij, ad duo tantùm capita reducendos esse: videlicet ad promotionem in bonum: per hoc enim sacramentum promouemur & proficimus in omni virtutis & gratiæ diuinæ opere: deinde & eripimur à malo omni & peccato: quod est alterum & præcipuum caput.

Omnes fructus sacræ Eucharistiæ reducuntur ad promotionẽ in omne bonum, & ad liberationem ab omni malo.

Igitur in speciali nunc circa promotionem ad bonum, huic sacramẽto tribuitur primò gratiæ diuinę collatio & augmentatio,

Ad quam

tatio, deinde excitatio animi ad deuotionem erga Deũ & pręgustationẽ dulcedinis eius, & denique perseuerãtia in bono, & peruentio ad beatitudinem. Hos effectus b. Thom. art. 1. & 2. illius quæst. docet proprios esse huic sacramento, eiq; conuenire maximè ex quatuor quę in eo diligenter consideranda sunt.

ta bona cõducat Eucharistia. Quatuor in sacra Eucharistia consideranda.

Primum, id quod cõtinet, Christus videlicet, qui caussa est totius gratię & boni in nobis: Gratia & veritas per Iesum Christum facta est, inquit Ioannes: Id igitur quod in mundum veniens egit, agit & nunc veniens in hoc sacramento in animã: & hoc certè significat illud Ioãnis: Qui manducat meam carnem habet vitam æternam: Et apertius illud: Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Vita enim propriè ad hãc Dei gratiam pertinet.

Primum. Quidquid christus in mundũ veniẽs operatus est, hoc idem operatur veniens in hoc sacramento in animam.

Secundum, considerandũ est id quod repræsentatur in hoc sacramẽto, scilicet passio ipsa Christi, vt apertè forma significat, & Paulus docet: Quotiescunque, inquiens, manducabitis panem hunc & calicem bibetis &c. Efficit igitur hoc sacramẽtum id quod passio Christi quam repræsentat: de qua Paulus: Reconciliati (inquit) sumus Deo per mortem filij eius. Hęc verò reconciliatio est per gratiam.

Secũdum. Quod Christi passio idẽ & Eucharistia operatur.

Tertium, in hoc sacramento est modus quo traditum est à Christo, cibi scilicet & potus. Vnde operatur in spirituali vita quod cibus & potus in corporali. Sicut ergo per alimẽtũ sumptum primo delectamur gustu & sapore, deinde corroboramur, dum id quod deperditum fuerat virium reparatur, & additur etiam nõnihil: & demum quamdiu sumus in ætate augmenti augemur: ita per hoc sacramentum hæc omnia efficiuntur in anima: gustatur diuina dulcedo, quidquid ex quotidiana infirmitate & consuetudine terrena deperditum est viriũ animæ reparatur: & quia in hac vita semper nobis proficiendum est, promouemur ad profectum per illud. Vnde non immeritò cibus hic designatus est in ligno illo vitæ, quo reparabatur & renouabatur homo, & à morte præseruabatur. Itaq; non tantùm quod communes illi cibi faciũt in corpore, hoc agitur in anima, sed multo proculdubio amplius: quòd scilicet singularis ille cibus ligni vitæ faciebat in corpore, videlicet renouationem:

Tertium. Quod cibus & potus corporaliter, eucharistia operatur spiritualiter. Eucharistia verum lignũ vitæ.

Quartũ denique est species ipsa panis & vini, sub qua traditur hoc sacramentum. Significant enim panis & vinum non tantùm corpus & sanguinem Christi, in quæ etiam per cõse-

Quartũ.

cra-

crationem conuertuntur, quæ in scriptura sacra apertè istis si gnificata sunt: nam ipse inquit: Ego sum panis viuus: & de sanguine eius Iacob dixit: Lauit in vino stolā suam, & in sanguine vuæ pallium. Sed significant etiam corpus ipsum mysticū Ecclesiæ, hoc est, vnitatem fidelium omnium, qui in hanc vnitatem cōueniūt non aliter quàm diuersa grana tritici & botri in vnū panem & vinum, Ita enim Augustinus inquit in sextū cap. Ioannis: quòd propterea dominus corpus suū & sanguinem nobis cōmendauerit in ijs rebus, quæ ex multis in vnum aliquid rediguntur, vt significetur hæc Ecclesiæ vnitas. Igitur & hoc efficit istud sacramētum sicut significat: vnit omnes sumentes: & primo quidem in ipsum Christū illos transformat: deinde coaptat ceteris omnibus mēbris Christi: De quo Paulus apertissimè dixit: Vnus panis & vnū corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & calice participamus: apertè ostēdēs participationem hanc id efficere. Hæc igitur quatuor sunt diligentissimè consideranda & explicanda ac commendanda populo, quibus maximè excitari possumus ad huius sacramenti desiderium. Sunt verò ad hoc & in scriptura sacra & in patrū doctrina apertissima loca ex quibus nonnulla b. Tho. illo loco citat. Itaque prima duo, Christus scilicet & passio eius, sūt fontes totius gratiæ, ad quos nullus accedere potest, in quem nō influant abūdantissimè, nisi magna culpa indignum se reddat. Reliqua verò (quæ horum sunt effectus) refectio scilicet animę, spiritualium virium cōfirmatio, prægustatio diuinæ dulcedinis, & vnio illa veræ charitatis efficacissimè ab hoc sacramēto (à Christo scilicet & passione eius) fiunt in nobis. Atque ita ipsum manducamus, vt eum non conuertamus in nos: sed cōuertamur potius in ipsum, vt Augustinus inquit. Nam cibi conuersio in comedentem ideo fit, quòd comedens maiori & efficaciori vi quàm ipse cibus habeat, eum in se cōuertat: at verò hîc virtus cibi, id est Christi, multo est & absque comparatione maior: quare etiam meritò nos in se cōuertit. Vbi & hoc est considerādum, quòd mādu catio ipsa, & species panis ac vini, & verba ipsa sacramenti huius hæc nobis significāt, & de his nos docent: quæ doctrina non est surda aure audiēda. Primò enim admonemur egere nos alimento: sed Christū non transiturum in nos, verùm nos potius transituros in ipsum. Quare si volumus veraciter viuere Christo, opus est vt nos permittamus conteri quasi quibusdam dentibus à timore domini, & transmitti velut in stomachum quendam, in considerationem

Ioan. 6. *Gen. 49.*

Sacra Eucharistia vnit nos Deo & Ecclesiæ.

1. Cor. 10.

Diligēter sunt hæc considerāda & prædicanda.

Differentia inter hunc cibū & alios.

Mystica, efficacissima, & saluberrima consideratio.

summæ

summæ illius misericordiæ & infinitæ virtutis passionis Christi, vt ita demum calore illo viuifico Christi conuertamur in ipsum: vt primò dicamus cum Paulo: Christo confixus sum cruci: Deinde: Viuo iam non ego, viuit verò in me Christus, Hic est huius sacramenti proprius effectus: hoc ipsum admonent nos panis & vinum, quæ materia sunt huius sacramẽti: vt videlicet, si volumus membra esse corporis Christi, & ad Ecclesiasticam vnitatem pertinere, permittamus nos sicut grana tritici frãgi, & à propria volũtate discedamus: vt sic simus cor vnum & anima vna cum alijs. Hoc est enim quod Paulus docet: Vnusquisque proximo suo placeat ad bonũ in ædificationem. Et de se dicit: Non quærens quod mihi vtile est, sed quod omnibus. Hæc est vera Ecclesiæ vnitas in pane & vino significata nobis, & virtute huius sacramenti proculdubio cõseruata. Nec prætermittendum est, quòd hoc ipsum verba sacramentalia nos doceant. Sicut enim credimus ad verborum illorum prolationem, mox creatas illas & insensibiles alioqui substantias statim cedere, & locum aduenienti Deo relinquere: ita docemur oportere nos diuinis præceptis obtẽperare: & eius audito verbo, ab omni proprio sensu, amore & desiderio recedere, vt in DEVM transeamus. Et rursum sicuti videmus creatas illas substantias, quanquam esse desierint, non tamen redactas esse in nihilum: sed potius transmutatas in melius, & illa sua obediẽtia nihil amisisse boni: ita & nos quò ad obedientiam DEI promptiores fuerimus, & minus quæsierimus nostra, eò magis perficiemur & deificabimur. Atque ideo hæc nostra in DEVM mutatio, quæ summa est totius religionis Christianæ, tot modis, tot figuris nobis in hoc sacramento commendata est. Hoc etiã non est prætermittẽdum, quòd hoc sacramentum operatur in nobis renouationem, & rememorationem immensæ illius charitatis Christi, ex qua pro nobis fact⁹ est homo & mortuus est. Hoc itaque operatur in nobis, vt nunquàm è memoria hæc excidant: & è memoria quidem non sterili, sed deuotissima & affectu plena: ita vt meritò credamus Christum ipsum in hoc sacramẽto, & passionẽ eius tanquã sigillũ efficacissimũ seipsum imprimere in animas nostras. Vt verè Damas. lib. 4. de ortho. fide cap. 14. comparet carnem Christi ignito carboni in hoc sacramento. Diuinum, inquit, carbonem concipiamus, vt ignis in nobis desiderij assumẽs ex eo carbone ignitionem comburat peccata nostra, & illuminet corda, & participatione diuini ignis igniamur

Gal. 2.

atque

atque deificemur. Possumus etiã meritò sigillo diuino hoc sacramentum cõferre, in quo impressa ipsa imago bonitatis diuinæ, quæ filius est impressa atque contẽta & passio eius efficacissima virtute seipsa imprimãt nobis: si modò nos exhibeamus in omni humilitate & mansuetudine tanquã tractabilẽ quandam cæram Christo ipsi operãti in hoc Sacramẽto. Omnia itaque hęc quoque efficacissimam quandam virtutẽ conferendæ gratię in hoc sacramẽto ostẽdunt. Ex quo b. Thom. infert, diligenter id considerans, quòd etsi alia sacramẽta sint instituta ad primam conferendã gratiam, quæ natura sua prę cedere debet hoc sacramentum, tamen & illa virtute huius sacramenti, & quia ad illud ordinãtur hoc efficiunt. Vnde in eorum susceptione est iam votum huius sacramenti, sicut suprà dictum est: quare ipsum in voto operatur in ceteris sacramẽtis, re verò susceptum auget gratiam, si iam præcessit, & nonnunquam etiam de nouo cõfert, vt statim ostẽdemus. In quo augmento notat etiam idem sanctus Doctor in hac vita nunquam esse terminum, sed sicut alimentum corporeũ auget sumentem quamdiu est in ætate augmenti, ita hoc sacramentũ quandiu sumus in hac vita, quæ est tempus augmenti gratię. Augmentum verò quod confirmatio præstat, habet terminũ quendam & statum: per illud enim in ordine ad alios quodãmodo augetur & perficitur suscipiens, vt scilicet cõfiteatur fidem: hoc verò augmentum est in ordine ad seipsum & ad Deum, vt scilicet magis magisque Deo vniatur & illi assimiletur, in quo quamdiu hìc viuimus proficiẽdum est: non quòd iam acceperim, inquit Paulus, aut perfectus sim: sequor autẽ &c. Quinimò cibus hic cælestis in finem vsque dignè sumentes perducit: quia proculdubio sumptus facit vt proficiamus, nec nos deserit donec tandem ad patriam perducat: similis in hoc illi cælesti mannæ, quousque ad terram promissionis nutriti sunt filij Israël. Ita igitur & nos excitati tanta virtute, tanta dulcedine & suauitate Christi, in hoc deserto, quousque tandem ad veram illam viuentium terram perueniamus, conuenit hoc cælesti pane semper vesci, si nolumus omnino deficere.

Art. 1. ad 1. q. 79.

Cetera sacramenta virtute sacræ Eucharistiæ gratiam conferunt.

Philip. 3.

Iam verò & circa peccata hoc sacramentum operatur, primò vt remittantur præterita, directè quidem & primò quò ad culpam, ex consequenti etiam quò ad pœnam, per deuotionem videlicet & contritionem quam auget hoc Sacramentũ, quia semper, vt beatus Thomas inquit, aliquid delet pœnæ.

Eucharistia sacra commissa peccata tollit, & a futuris præseruat.

Deinde

Deinde & præseruat à futuris, idq; dupliciter, augendo videlicet vires animæ, & protegendo ipsam: ita vt meritò hoc Sacramentum & cibus sit interiora roborans, & arma atque munimentum exterius, de quo in Psalmis dictum est: Parasti in conspectu meo mensam &c. Ita beatus Thomas sequentibus aliquot articulis illius quæstionis. Et de remissione quidem peccati venialis nihil dubij est, cùm constet, quòd quanto Eucharistia sacra auget deuotionem & feruorem charitatis, tãto magis contraria omnia aufert: quæ reuera sunt omnia peccata venialia, remissiones videlicet quædam, quibus retardamur à feruore dilectionis diuinæ. Sed de mortalibus etiã notat illo loco, ea quandoque remitti, modò dignè sumatur, sine conscientia videlicet peccati, vt postea dicemus. Fieri namque potest vt non sufficienter præparatus suscipiat quis præcedẽtia sacramenta: atq; ideo non sit consecutus remissionem: ceterum quia hoc ignorabat incul abiliter hoc Sacramentum sumens nonnunquam iustificari poterit à peccatis illis: istud nunc interim suscipiendum est, probabitur verò in materia de pœnitentia. Hæc itaq; operatur hoc Sacramentum in suscipientibus ipsum: alia verò quæ operatur vt sacrificium, conueniunt etiam non suscipientibus, vt suprà dictum est. Ceterùm hæc à nobis in summa dicta sunt tantùm ad explicandas res ipsas. Cupimus tamen & admonemus ministros eius & qui populum docere debent, vt hæc fusius & pluribus sacræ scripturæ & patrum testimonijs roborata primò sibijpsis commendent, deinde & his qui ad participandum huic sacramento accedunt. Sunt enim meritò effectus huius sacramenti diligenter docendi & inculcandi populo, multis scripturæ & patrum testimonijs: hoc enim præcipuè curandum, vt verò spirituali desiderio frequenter sumatur à fidelibus.

Fructus huius Sacramenti sæpe populo est prædicandus.

I. LECTIO

¶LECTIO DVODECIMA.

¶De præparatione ad sacram Eucharistiam.

SEQVITVR iam de præparatione necessaria ad dignè hoc Sacramentum suscipiendum: nam & in ceteris sacramentis de suscipientis dispositione diximus, eò quòd omnia sacramenta conuenientem in suscipientibus dispositionem requirant. Dicemus igitur duo circa hoc.

Primum. Quæ sit necessaria dispositio vt absq; peccato hoc sacramentum suscipiatur. Nam cùm susceptio eius sit mãducatio, sumi non potest quin verum sit sacramentum: quod non oportet in alijs. Aliquando enim omnia sacramẽtalia signa baptismi suscipiens, ipsum Sacramentum non suscipit: vt si quis contrario & rẽpugnãti animo ipsum suscipiat. Sed in hoc nostro sacramento quicunq; suscipit consecratam materiam, verè suscipit sacramentum. Interim fieri potest vt peccet accipiendo, & fieri potest vt non peccet, nec tamen consequatur fructum. Igitur de duplici hac præparatione agendum. Prima, vt sine peccato sumatur: secunda, vt etiam cum fructu.

Suscepturus sacrã Eucharistiam esse debet immunis ab omni peccato mortali.

De prima igitur dispositione certissima est omnium sententia, requiri immunitatem ab omni peccato mortali ita videlicet vt post diligentẽ probationem & examinationẽ cõscientiæ rationabiliter iudicet suscipiens se esse absq; mortali peccato. Hoc probat verbum Pauli: **Probet autem seipsum homo** &c. Et proinde grauissimum peccatũ est, cum conscientia peccati mortalis ad hoc sacramẽtũ accedere: & quidem post peccata quæ fiunt immediatè in Deũ, est maximum. Probat hoc b. Thom. art. 4. & 5. q. 80. suprà dictæ. Est enim primò hîc apertissimum mẽdacium in ipsum sacramentum commissum: nam eius sumptione significamus nos contendere ad veram vnionem Christi, cuius tamẽ reuera contrariũ in mente est, quando mortali cõsentimus peccato. Proinde cum in hoc sacramẽto Christus realiter cõtineatur, licet occultè: & ipse in Euangelio post peccata quæ fiunt proximè contra diuinitatem, ea quæ fiunt contra eius humanitatem posuerit: qui dixerit (inquiens) verbum in filium hominis &c. consequens est, hoc pecca-

1. Cor. 11.

Grauissimum sacrilegiũ cõmittit, qui si de peccato mortali cõscius sacram Eucharistiam sumit.

peccatum proximum eſſe peccato crucifigentium Chriſtum. Illi enim in corpus Chriſti ſub propria ſpecie iniurij fuerunt: iſti autem ſunt non minus eiuſdem corporis Chriſti, licet nõ in ſua ſpecie, contemptores. Quod ipſum Paulus ſignificauit ſupradicto loco, dum ait: Reus erit corporis & ſanguinis Domini. Itaque poſt infidelitatem, odium Dei, deſperationem, crucifixionem Chriſti, & cetera ſimilia, peccata quæ fiunt contra hoc ſacramentum grauiſſima ſunt; deinde & quæ contra cetera ſacramenta, & res alias Deo ſacras fiunt: tum demum quæ in proximos committuntur. Et hæc quidem (vt b. Thom. inquit) de peccatis æſtimatis ex ſuo genere certa ſunt: quãuis ex circũſtantijs poſſint alia eſſe grauiora: Itaque non dubitamus hoc peccatum maius dicere homicidio ex ſuo genere, quanquam illud ſit magis nociuum. Et certè ſi quis rectè expendat quantum præſtet Deus rebus ceteris, & poſt Deum Chriſti humanitas: videbit quantũ hoc peccatum ſit, quod attinet ad ſuam naturã: quamuis ſint alia apud homines peiora.

Horribilis eſt quod hic dicitur & tamen veriſsimũ.

Hæc autem dicimus, quãdo cũ conſcientia peccati mortalis acceditur. Poteſt enim mortale haberi, nec tamen cognoſci. Nam b. Thom. art. illo 4. apertè docet, quòd cum peccato mortali accedere ad hoc ſacramentum, etiam ſine conſcientia illius, duplici modo contingat. Primo ex culpa ꝓpria accedentis: cùm ſcilicet aliquis (vel quia culpabili negligentia diſcutit conſcientiam, vel ignorat ea quæ ſibi ad ſalutem neceſſaria ſunt) putat ſe ſine peccato accedere, nec dubium eſt ad peccatum id imputari: & quamuis tam graue non ſit, quàm ſi cum conſcientia peccati accederet: eſt tamen illi proximum. Alio modo fieri poteſt ſine culpa ſua: quia ſcilicet ignorat eſſe peccatum inculpabiliter: vel diligenter diſcutit conſcientiam, nec tamen quantum neceſſarium erat ad conſequendam peccati remiſſionem: & ita adhuc in peccato accedit. Et tunc non ſolùm non peccatur, ſed magis ipſa ſuſceptione diſponitur, & quandoque (vt dictum eſt) omnino iuſtificatur. Et ex hoc vltimo gradu illud fit, quod in hac materia præ oculis habendum eſt, vt ad dignè accedẽdum ad hoc ſacramentum nõ alia requiratur certitudo immunitatis à peccato, quam quę poteſt ꝓbabili cõiectura haberi: cùm ſcilicet quis quantũ putat rationabiliter ſufficere ad rememoranda peccata, & ad verum eorum dolorem, & propoſitum emendationis, facit ſine fraude & dolo. Alioquin oporteret nos aut nũquam accedere, aut expectare diuinam reuelationem, vel fidem Lutheranorũ

tenere, qua certò dicunt se credere remissa sibi peccata, nō minus certò, inquiunt, quàm credūt Christum crucifixum, sed de hoc aliâs Catholici patres, & nos cum illis, immo cum spiritu sancto dicim⁹, nescire hominē an odio vel amore dignus sit, sed omnia reseruari in futurū incerta: & tamen diuinæ bonitatis nō ignari, & testimonio illo consciētiæ, quo nihil nobis conscij sumus, freti accedimus ad hoc sacramentum: viuimus & morimur in vera consolatione: cū metu semper & tremore salutem nostram operātes, & nec in hoc putātes nos iustificatos. Vbi si accedat iudicium prudentis & pij confessoris, nihil est quod nimium timeri debeat: atq; ita Catholici conscientiæ nostræ & iudicis à Christo propositi testimonijs gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

Eccles. 9.

Confessio sacramentalis debet præcedere hui⁹ sacramenti sumptionem.

Quod verò mouet hoc loco Caietanus, an requiratur confessio mortalium quæ cōscientiæ occurrunt? & audet docere quòd non sit necessaria, sed sufficiat sola interior pœnitentia, à prudentibus omnibus semper reiectū est: & communi sensu acceptum, necessariò præmittendam esse confessionem, vbi copia confessoris nō deest. Nam eo deficiēte, confitendi propositum cum contritione sufficeret. Et hoc (quanquam Caietanus aliter senserit) ex ipso iure diuino & natura huius sacramenti satis ostenditur. Cùm enim cibus sacramentalis sit, præcedere debet viuificatio etiam sacramentalis. Et q; sola contritione remittatur peccatum, verum est: tamen hoc sacramentorum omnium summū, ad quod cetera ordinātur sacramenta, meritò requirit aliorum sacramentorum præparationem. Quod etiam cōcilium Tridētinum apertè definiuit: vnde inter anathemata in fine omnium ita dixerūt patres: Statuit itaque atq; declarat sancta Synodus, illis quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris necessariò præmittendam esse confessionem sacramentalem: pœnā excommunicationis latę sentētię, imponens contrarium docētibus aut asserentibus, aut publicè defendentibus. Vbi verbū illud, statuit & declarat, hoc ostēdit esse probabilius: & quod dubitationi reliquum esse poterat, propterea quòd non tam apertè in scriptura inueniatur, abstulit Ecclesia statuēdo. Itaq; non iudicauit cōtrarium erroneū esse aut hæreticum: quare nec nos iudicare debemus: sed tamē quia noluit id disputari aut asseri, ita à nobis faciēdū est.

Nota definitionem sacri concilij.

Vtrū peccata veni

Circa hoc restat de peccatis venialibus dicere, non quidem an de præteritis necessaria sit pœnitentia: non sola deuotio

susci-

ſuſcipiẽtis hoc ſacramẽtum ſufficiens eſt ad illa delenda: m̃ul to ergo magis virtus ipſius ſacramẽti: de qua re ſuprà. Sed dicendũ de his venialibus quę in ipſa ſumptione ſacramẽti cõmittuntur, qualis eſt mẽtis euagatio circa extranea; ſiue licita ſiue illicita, modò ſit venialis. Meritò itaq; quæritur, an talia impediant fructũ ſacramenti. Eſt verò grauium auctorum ſententia, q́ proculdubio impediãt. Ita b. Thom. diſt. 12. quart. q. 2. art. vltimo: b. Bonauent. eadem diſt. q. 1 ſecund. partis: Et Alexander de Hales quart. part. q. 4. membro 3. Quod & maniſeſtiſſima ratione probant & communi, quam ſuprà explicauimus. Homo, inquiũt, ſicut non iuſtificatur, ita nec perficitur à Deo; niſi ipſo cooperãte: vt ſcilicet ſeruetur ordo ſuauis diſpoſitionis rerum. Vnde & ſacramenta ipſa non aliter operari ſuperius diximus, quàm mentem excitando ad effectum ſuum conſequendum. Cùm itaque charitas non augeatur, niſi cùm augetur affectus ipſe & conatus, hunc verò impediat etiã peccatum veniale: non putãt eo manente augeri charitatem: m̃ulto verò minus credunt poſſe alios effectus haberi; ſpiritualis videlicet refectionis, conſolationis, & guſtus diuinæ dulcedinis: quæ proculdubio exigunt multo maiorem animi puritatem & quietem in Deum. Eſt etiam ſpecialis & maior ratio in hoc ſacramento, quàm in alijs. Hoc enim cùm cibus ſit ſpiritus; requirit actum ſpiritualis vitæ, hoc eſt, manducationem actualem, vt operetur: ſicut corporalis cibus non niſi à viuẽte ſumptus operatur. Ceterũ quia ipſe b. Thom. poſtea in 3. partẽ ſummæ. q. 79. vbi de effectibus huius ſacramenti agit, art. 8. apertè aſſeruit hoc peccatum euagationis animi, ſicut nõ opponitur habituali charitati & gratiæ, ita nec impedire augmẽtum eius, & conſequenter poſſe per hoc ſacramentum augeri habitum gratiæ & charitatis: reddit hanc rem dubiam, quæ tamen non lõga diſputatione aut cõtrouerſia, ſed prudenti moderatione expẽdenda eſt. Putamus igitur ſequentia poſſe affirmari citra temeritatem & periculum.

An venialia impediant fructũ ſacræ Eucharistiæ.

Primum. Aliquam eſſe tantam mentis euagationem, quæ nõ ſolùm totum fructum ſacramẽti impediat ſed reum etiam faciat grauioris peccati, & quæ ſumentem non paruo periculo exponat: etiam ſi præter intentionem & ſine peccato mortali contingat. Hoc enim probat ratio illa ſuperius adducta pro priori ſentẽtia, & omnis proculdubio Chriſtianus ſenſus, qui magnam tepiditatem, & ex ea longam obliuionem in hoc tantæ ſanctitatis opere fugit & timet.

Secundũ. Poteſt nihilominus tam parua euagatio eſſe, tam præter intentionem omnem, vt meritò credi poſſit Deum miſericordem non omnino auertere faciẽ & gratiam ſuam propter hanc, quæ ſola infirmitas eſt humana. Igitur hęc non impediet, ſed tanquã leuis quædã nebula diſſoluetur virtute deuotionis præteritæ. Et nõnunquam fit, vt etiam in ipſa euagatione duret nõnullũ deſiderium feruoris & charitatis, vel ſaltẽ volũtas ipſa ſumendi ſacramẽtum: de quo illa b. Tho. ſententia intelligi poteſt. Alibi verò b. Tho. aſſerit augeri habitualẽ charitatem, non poſtea cùm redierit animus ad ſe & ad Deum (nam de hoc nulla eſt quæſtio) ſed reuera etiam tunc.

Tertium denique eſt iam conſiderandum, quòd videlicet cùm ſoli Deo ſatis notũ eſſe poſſit quanta puritas animi, quanque attenta meditatio in ſumptione huius ſacramenti requiratur: accedentes oportet ſemper in omni vigilantia & timore ſeſe cuſtodire, nec facilè ſibi perſuadere, ſeſe, quocũq; demum modo accedant, fructum percipere: immo nec vlla quantũuis magna deuotione contenti eſſe debent, vbi maximè opus eſt eſurie & ſiti iuſtitiæ. Nec etiam in alteram partem declinãtes æſtimare debent ſe ſemper ſine fructu ſacramẽti eſſe, cùm vel nõ experiuntur deuotionis dulcedinẽ, vel aliquid diſtractionis patiuntur. Meminiſſe namq; oportet, quod eo ipſo loco b. Thomas dixit, ad augmentum gratiæ habitualis non requiri tantam attentionem, quanta ad ſpiritualẽ refectionem & guſtum diuinæ dulcedinis percipiendum. Eſt porrò hoc ſaluberrimum conſilium & in huius & in ceterorum ſacramentorum vſu, quo monemur ad actualem deuotionem & deſideriũ gratiæ, & ſupplere etiam poſt illorum ſumptionem, quod in ea defuit: operantur enim nonnunquam ſacramenta ſicut mortali peccato, ita & veniali recedente.

¶ LECTIO DECIMATERTIA.

¶ *De miniſtro huius ſacramenti.*

IAM ordo poſtulat, vt de miniſtro neceſſario huic Sacramento, & eius diſpoſitione dicamus: de quo diſt. 13. quarti Magiſter & ceteri: & b. Thom. ſpecialius q. 82. tertiæ partis. Ex quibus vt breuiter neceſſaria tradamus, hoc ſit primũ.

Sacra

Sacramētum hoc à solis sacerdotibus cōsecrari (ita vt à nō ordinato nihil omnino fiat,quibuscūque vtatur verbis)immo & à solis etiā sacerdotibus licitè administrari potest. Et quāquam probatio horum,quantum cōtra omnes hęreses sufficere posset, magis pertineat ad sacramentum Ordinis:vbi dāte Domino)certa auctoritate discretio sacerdotum in ecclesia à plebe probabitur: nunc tamē sufficere debet certissima ecclesiæ auctoritas,quæ in ordinatione sacerdotum obseruat,vt detur eis potestas ab Episcopo offerēdi sacrificium &c. Cui Isidorus,vt habetur dist.25.in decretis cap.Ad presbyterū, apertum testimonium perhibet:cui etiam suffragatur cōuenientissima ratio,quam b.Tho. supradicta q.art.1.adsert.Cùm enim hoc sacramentum in persona Christi conficiatur,nullus verò possit personam alterius,nisi potestate ab eo cōcessa induere: patet nec hoc sacramentum confici posse,nisi ab eo cui Christus contulit potestatem,sicut Apostolis in cæna,quibus proculdubio in hac potestate sacerdotes ita succedunt,sicut,in altera potestate,quæ est in totum corpus Christi mysticum,Ecclesiam scilicet & populum Christianū,ad omnia quę ad salutem spiritualē illius necessaria sunt,succedūt episcopi:de quo aliàs. Est itaque ad hoc sacramentū non minus necessaria potestas cōsecrantis,quàm verba ipsa quibus cōsecratio peragitur. Ceterum quod ad ministrandum alijs hoc sacramentum pertinet,asserimus requiri etiam sacerdotalem potestatem, vt licitè fiat.Nam fieri posse à quocunque qui in sua habet potestate hostiam cōsecratam,certum est:legitimè tamē & licitè ac regulariter non dubitandum est ab eo solo administrari,à quo conficitur:sicut Christus primò consecrauit idem & ministrauit, vt inquit b. Tho. art.3.illius. quæst. Et patet quod ipsum officium propriū sacerdotis,qui medius est inter populum & Deum,hoc exigat,vt quemadmodū populi orationes & oblationes ipse offert Deo,ita Dei dona per illū populo administrentur. Sanctitas quoque huius sacramēti exigit,vt nō nisi à consecratis personis,& in cōsecratis rebus tractetur vel custodiatur,sicut de corporali lineo & calice patet. Vnde cōcilium Remense (vt Gratian.citat de cōsec.dist.2.cap.Peruenit) tāquam grauissimū abusum damnat:vel laico vel fœminę cōmittere deferendum infirmo venerabile sacramētū: vnde nec diacono hoc licet. Nec certè dubitare possumus,hoc , sicut & primū,diuini instituti esse,vt satis sensus ecclesię ostēdit:quāquā cōstet nonnunq̄ aliter esse actū in nonnullis ecclesijs ob

Minister sacramēti Eucharistiæ est solus sacerdos.

penuriā ministrorum. Scribit enim Eusebius 6.Histor.Eccle- lib.cap.34.ex Dionysio Alexādrino, presbyterum infirmitate detentum puero tradidisse Eucharistiā, qui noctis tēpore ad eum venerat, rogans, vt ad infirmū deferretur, illique iussisse vt infusam infirmo pręberet: quod nec Dionysius ipse, nec Eusebius reprehendit. Ipsum etiam Nicęnum conciliū diaconis non omnino dispensationem huius sacramēti inhibet, aut saltem sibi vt sumant permittit, vt patet cap.14.illius cōci ij. Ibi enim absēte episcopo vel presbytero permittitur diaconis (vt suprà dixim⁹) vt proferāt & edāt. Immo Eusebio teste lib. 10. cap.6.inter 22. capita illius cōcilij vigesimum sic habet in fine: Si verò presbyter nullus sit in prǽsenti, tunc demùm etiam illis licere diuidere. Nūc verò in Ecclesia cùm maior sit copia sacerdotum, & minor diaconorum, hoc sacramentum quātūuis maxima necessitate nō nisi per sacerdotes administratur, eò maximè, quòd nō tantæ sit necessitatis vt baptism⁹: & putādum est sola deuotione & proposito suscipiēdi suppleri sacramenti defectū, quando hoc etiā fit in baptismo ipso, qui tamē maximæ necessitatis est. Et hæc quidē de necessario ministro.

Plures sacerdotes vnā possunt consecrare hostiam.

Ceterùm & illud non est omittendum: quòd cōsuetudo Ecclesię Romanæ & multarū aliarū habet in ordinatione sacerdotum & episcoporū, vt plures simul eandem hostiam cōsecrēt: quod Innocentius 3.probat. Vnde b. Thom.art.3.suprà dictæ q.non dubitat asserere eandem hostiā simul consecrari à pluribus, quando omnium intētio in prolatione verborum refertur ad vnum idemque instās. Quare anxia Durandi de hac re cura, qua putat hanc consuetudinem auferendam esse, nō probatur: immo cōtrarium agitur ab omnibus ferrè ecclesijs: nec est scrupulosius insistēdum, quod si vnus ante alium proferat &c. sed satis esse debet quod de omnium concordi intentione dicit b. Thomas.

Est verò dubiū in hac materia de peccatorib⁹ publicis vel occultis, siue separatis ab ecclesia excommunicatione aut degradatione, siue non, an verè hoc sacramentum conficiāt: de quo tria breuiter notentur.

Sacerdos licet impius, excōmunicat⁹ & degradatus, tamen verè

Primum. Non est dubium sacerdotem ritè ordinatū quantumuis publicum peccatorem, quātumuis ab ecclesia damnatum, & excommunicatione vel degradatione separatum posse hoc sacramentum conficere, ita vt eius integritati nihil desit. Quod b. Tho. suprà dicta quęst.7.& 8.art. Scripturę, & Augustini maximè autoritatibus probat. Nam Paulus se ministrū

Christi

Christi,& vera eius sacramenta dispensare nec dubitat,nec ab alijs dubitari volebat:Sic(inquiẽs) nos existimet homo,vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum eius.Ceterũ an bonus esset &fidelis,an non:non ita certò vel à se vel ab alijs definiri voluit:Pro minimo est mihi(inquit)vt à vobis iudicer : sed nec meipsum iudico &c.Quòd si ad sacramẽta perficiẽda sãctitas ministri necessaria de vtraq; esset ęqualiter dubitãdũ.Quam quæstionẽ cõtra Donatistas olim multi quidẽ patrũ, pręcipuè tamen Augustinus diligentissimè in omnibus ferè libris contra ipsos pertractauit. Vnde in secundo contra Epistolam Parmeniani, de potestate sacramẽti ordinis apertè probat,nullo peccato vel sentẽtia eã auferri,ex eo quòd cùm reconciliantur sic damnati,rursus nõ ordinãtur,sicut nec baptizantur. Vnde ibidẽ(quod b.Thom.supradicto loco adnotauit diligentissimè distinguunt hæc tria,nõ habere potestatẽ, aut perniciosè habere,aut habere salubriter. Extra ecclesiam ergo cõstitutus habet potestatem,sed perniciosè:in illa verò salubriter:atque ita eodẽ modo vtuntur ea salubriter in ecclesia,perniciosè extra. Grauiter itaque eos peccare consecrãtes,vel sumentes,vel administrantes,nõ est dubium:Idque eo grauius,quò magis ab ecclesia separati sunt.

potest consecrare.

1. Corin.3.

Cap.13.

Secundum hoc sit:Non tantùm eos Sacramẽtum cõficere, sed & oblationem ipsam,& orationes circa eã nõ minus prodesse,modò in persona ecclesię ab eis fiãt,quàm si boni essẽt: quod b. Tho. art.6.illius suprà dictę quęst.manifesta ratione probat:quoniam non ministrum,per quẽ aliquid executioni mandatur,sed Dominũ à quo mittitur Deus respicit:vt si malus famulus receptam à Domino pecuniã pauperibus eroget. Quantum igitur orationes pendent ex ipso orãte,magis pro sunt boni quàm mali:sed cùm oratur in persona ecclesię,non nocet ministri malitia.Dubitant nõnulli de hoc,sed non magnopere ad nos pertinet:Deus enim nouit quo gradu accepta sint sibi bona ecclesiæ & nostra omnia : nec rationabiliter in dubiũ verti potest,corã illius clementissimo tribunali semper præstò esse totius ecclesiæ hoc est sanctorum omnium ab initio sęculi vsque ad finem merita,desideria,& animi intentionem:quæ respiciens Deus exaudit ministros & mẽbra singula cùm hæc offerunt nõ iuxta suã dispositionem,sed iuxta quod sancti omnes & tota ecclesia(quibus minister se coniungit , si quidem est in charitate,vel saltem quorum personam agit)di gni sunt apud Deum.Quòd igitur nonnulli disputant, an videlicet

Malorum ministrorum oblatio & oratio quomodo Deo grata.

delicet ea quæ ecclesię nomine fiunt, modò gratiora sint apud Deum, modò minus grata, propterea quòd non semper in ecclesia æquè multi sunt boni, non est opus discutere. Certè totam ecclesiam semper aspicit Deus, siue præsentem siue præteritam. Nec ego dubito vnquam à Deo petere, vt secundum intentionem & merita eorum qui preces illas, quas dicimus, ordinârunt & statuerunt, & omnium denique quibus ipse placet aut vnquam placuit, concedat: non secundum nostra qui oramus. Nec tamen ideo non est verum, supplere omnes fideles meritis suis & operibus quæ desunt, vt Paulus inquit, passione Christi, & augere ecclesiæ merita: sed omnia illa putamus Deum semper aspicere. Igitur orãtis deuotio & sanctitas, siue offerentis siue participantis, magis agit vt particeps fiat orationum & meritorum ecclesię siue alius etiã propter illum, quàm vt addat quidquam illis, in quibus omnia procul dubio includuntur, quæ quocunque tempore grata sunt apud Deum. Quòd si quis de hoc dubitet, melius est Deo relinquere, & nihil temerè affirmare: sicut neque istud nos asserimus.

Vltimò tandem circa hoc notandum est de participatione, sacrificijs, & precibus impiorum sacerdotum, siue ab ecclesia præcisorum. Circa quod duo sunt consideranda. Alterum, id quod iuris diuini est & naturalis: vt scilicet peccatis aliorum non cõsentiamus, multo verò minus auxiliũ pręstemus, aut fauorem, aut denique omittamus correctionem illam necessariã. Cùm enim ex separatione nostra, aut ex admonitione fructum speram⁹: nõ dubiũ nos ad eam teneri siue publicus siue secretus peccator sit, modò id sine iniuria illius fiat seruato scilicet ordine Euangelico: sicut è contrario, si ex nostra participatione aut silentio agnosceremus illum cõfirmari aut animari ad peccatum, tenemur id euitare. Vnde b. Augustinus in lib. cõtra Donatistas, bonos ex participatione sacramentorũ vel orationum cùm malis dicit non coinquinari, cùm vel pro pace, vel quia ignorãtur, siue alia necessaria caussa eos oportet tolerari. Et huc pertinẽt omnia illa quæ in scriptura dicũtur Cum huiusmodi nec cibũ capere: &, Nec aue ei dixeritis. Reliquum est, quod cum in his omnibus euitandis iudicium ecclesiæ merito sit considerandum, olim quidẽ fuerũt maiora dubia circa euitandos hæreticos aut excõmunicatos quoscũque, sed nunc in concilio Cõstantiensi ablata sunt, cùm solos denunciatos ab ecclesia nominatim euitare teneamur, nisi notorij sint percussores clericorũ. Qua declaratione omnia quę

1. Cor. 5.
1 Ioan. 2.

iuris

iuris positiui circa hoc erant, vel ex sentẽtia Ecclesiæ sequuntur, mitigata sunt. Ceterum remanent quæ sunt iuris diuini & naturalis, quæ prius diximus.

Nolumus etiam hoc loco circa ministrum omittere quod b. Thomas suprà dicta quæst. art. 10. ex auctoritate b. Ambrosij, & ratione efficaci tenet: ministrum videlicet huius sacramenti, sacerdotem scilicet, etiam si nullam habeat curam animarum, tamen ex ordine ipso sacerdotali teneri, si non frequentius, saltem in præcipuis festiuitatibus celebrare. Quod omittere etsi nonnulli putant leue esse aut non mortale. Ambrosius tamen graue esse dicit: & de sacerdotibus legis veteris in grauissimam reprehensionem dicitur, quòd non circa altaris officia dediti erant. Denique tantæ gratiæ diuinæ, vtilitatis Ecclesiæ & propriæ neglectus, quid est aliud quàm in vanum gratiam Dei recepisse? Non auderemus itaque à graui peccato liberum credere hoc omittentem, mortale verò an veniale sit, Deo relinquimus.

Sacerdos etiam non curatus tenetur celebrare, & quando.

2. Mach. 3.

¶ LECTIO DECIMAQVARTA.

¶ *De ritibus superadditis vltra ea quæ ad sacramenti integritatem sunt necessaria.*

SVPERADDITA sunt multa in hoc sacramento post ea quæ iam necessaria ad integritatẽ eius diximus, sicut & in ceteris sacramentis factũ esse superius docuimus. Quæ quidẽ reuerenter seruare oportet, & quantum licet commendare & explicare populo: vt videlicet (quod Ecclesia intendit) ex eis excitetur ad deuotionem & reuerentiã, & aliorum, & huius maximè sacramenti: Et quoniam hæretici illa omnia contemnũt & tollunt ex Ecclesia vbicũque datur opportunitas, blasphemantes omnia: opus est illa confirmare, & certa auctoritate ostendere quàm sit temerarium, hæreticum, & schismaticum illa mutare: quod tamen breuiter agendum est. Pijs namque & synceris facile hoc persuaderi potest: obstinatis verò & contentiosis nihil sufficit.

Circa hæc igitur in generali quidem nihil salubrius & verius dici potest, quàm (sicut suprà attigimus ex Aug. in Epist.

118.& 119. 86. ad Ianuarium, & 1.& 2. epistolis, & in epistola ad Casulanũ) quod post illa quæ sacris literis tradita sunt expressè,& post illa etiam quæ per totum orbem terrarum seruat Ecclesia, quorum duorum tanta est auctoritas, vt insaniæ insolẽtissimæ sit de eis dubitare:nam sicut scriptura à spiritu sancto, ita & ista aut per Apostolos siue ex traditione Christi,siue spiritus sãcti speciali magisterio, aut per cõcilia eodem agente spiritu sunt statuta;cetera omnia quę neque contra fidem,neque cõtra bonos mores sunt,habent tamen aliquid exhortationis ad vitam meliorem, etsi in diuersis Ecclesijs diuersimodè seruẽtur:sũt tamen pro lege vbi seruantur habenda,atque diligenter seruãda. Ita enim b. August.suprà dictis locis docet. Ex quo iam apertè quoq; sequitur,qualiter circa ritus eosdẽ vel diuersos, qui in Ecclesia seruantur,nos oporteat habere. Aut enim probaturi sum⁹ illos ex scriptura, vel vniuersalis Ecclesiæ vsu:aut si nihil horum inuenitur,ostendere oportet non esse cõtra fidem vel bonos mores. Itaque tã lõgè est à vero quod magna specie pietatis dicunt hæretici, nullum cultum admittendum nisi verbo Dei stabilitũ; vt ex hoc loco Augustini nos potius dicamus nullum reijciẽdum,nisi quem verbũ Dei reijcit, hoc est,quem constat contra fidem vel bonos mores esse. Et hoc ꝓculdubio ex ipsa sacra scriptura,vel aperta fide, vel saltẽ ex eo quòd omni vtilitate careat: quanquã in his tolerari multa in Ecclesia dicat Augustinus. Iuxta hæc igitur sequẽtia erunt annotãda,quæ & auctoritas illa Augustini,& scriptura ipsa sacra satis ostendũt, & non parum valere possunt ad quietãdos fidelium animos.

Episcopus potest in sua Ecclesia ordinare nouas cæremonias ad reuerẽtiã sacramentorum & populi deuotionẽ.

Primũ itaque sit, In potestate Episcopi esse in sua Ecclesia eos rit⁹ superaddere & instituere circa Christi sacramẽta,quos iudicauerit secundum patrum doctrinam, conditionem gẽtis suę,& experientiam,profuturos ad reuerentiam & deuotionẽ animorum circa sacramenta excitãdam. Hoc satis ostẽdit res ipsa:extant enim diuersæ Missæ, & quàm diuersissimi ritus in eis diuersorum patrum & Ecclesiarũ,tam latinarũ quàm græcarum.Habentur Missæ Basilij,Chrysostomi,Ambrosij,Isidori,Gregorij,deniq; & Ecclesiæ Romanæ:& vsque ad nostram memoriã in Hispaniæ insigni ciuitate Toleto, & Ecclesia illa Archiepiscopali priuatim quidẽ & seorsim habetur atq; celebratur Missa,quã olim tota celebrauit Hispania,& cetera omnia diuina officia longe diuersis ritibus & cęremonijs,precib⁹ & orationibus,ordinata vt creduntur ab Isidoro. Paulus etiam

Aposto-

Apostol⁹ Tito apertè scribit: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt, corrigas, proculdubio tribuens ei hanc potestatē supplendi quæ deerant. Quę desunt (inquit) corrigas. Fatemur in hoc agendo multa esse modestia & prudētia vtendū Episcopis, & curandum ne facilè vel in minimo dissentiāt ab Ecclesia vniuersali: hoc enim constat apertum schisma esse: solùm igitur his quę cōsona sunt sēsui vniuersalis Ecclesię possunt quædā addere pro tēporum opportunitate, modò caueāt ne simplicem populum aut nouitate aliqua, aut mutatione probatarum iam consuetudinum turbēt: quod August. in Epistola illa diligenter admonet.

Secundum. Dicimus etiam credendū esse primos illos Episcopos & fūdatores Ecclesiarum in ritibus instituēdis partim maiorum doctrina ex traditione Apostolorū, partim ex similitudine aliqua eorum quæ maiores docuerāt, partim ex legis veteris cæremonijs proportione aliqua ad Ecclesiā translatis, aut denique alia conuenienti ratione processisse, quibus & posteriores potuerunt quędam addere: Hinc putamus thuris & luminariū vsum &c. in Ecclesia seruari. Vanè itaque clamitāt hęretici, petentes vt ista ostendamus in scriptura. Ostendant ipsi potius in scriptura damnari ista, vel hęc cōtraria esse fidei aut bonis moribus, vt Hiero. inquit contra Vigilant.

Nota.

Tertium denique istis subiūgamus, quòd horum quę iam instituta sūt mutatio siue abolitio omnimoda multo efficacio ri ratione & necessitate fieri debeat, quàm potuit fieri institutio. Ita enim inquit August. supradicto loco: Mutatio ipsa consuetudinis quę vtilitate iuuat, nouitate perturbat. Quare nonnunquam putat eam omittendam, vbi magna non vrget necessitas. Quę omnia cùm certissima sint & summa ęquitate ponderata, quis iam non videat quāta sit stultitia hęreticorū, qui quidquid libuerit ordinant, modò habeat aliquam speciē antiquę alicuius consuetudinis vnius aut alterius Ecclesię, quam nescio vbi aut legerunt aut diuinârunt: & quidquid eis displicuerit, damnant. Et (vt hoc etiam addamus) quędam sunt quę non nisi vniuersalis Ecclesię auctoritate mutari debeant, quando sci icet aut vniuersaliter obseruātur, aut similia valde sunt vniuersalib⁹, vel certè iusta ratione positiuo iure reseruata sunt tribunali supremo Romanę Ecclesię. Quare tandem hoc vt certum statuendum est: Mutatiònem rituū ecclesiasticorum vniuersalium, quos constat in tota ecclesia seruari, priuata auctoritate factam schisma atque diuisionē ecclesię esse.

Probata cōsuetudo nō temerè mutanda est

Quædam sunt quæ nō nisi ab vniuersali Ecclesia mutari posint.

Ceterùm

Cęterũ aliquid auferre,& alteri (Catholicæ tamen) Ecclesię cõformari, à Prælato licitè fit: à priuato autem nõ sine peccato.

Ex his igitur, vt ad specialia descendamus, summatim & per capita attingamus singulos ritus. Et quidẽ non opus est latius vel probare vel explicare singulos: eò quòd hoc iam multi sufficienter fecerint: sed de illis admonere, & occasionẽ alios legendi offerre, in præsentiarum suffecerit.

Latina ecclesia in sacra Eucharistia azymo pane vtitur. Græca fermẽtato.

Primò circa materiam ipsam, panem videlicet & vinũ, reperimus quædã supperaddita necessitati: circa panẽ videlicet, vt azymus sit, vel fermentatus. Ad integritatẽ enim sacramenti satis est esse panem triticeũ. Sed quoniam oportet vt panis vel fermentatus sit, vel azymus, Ecclesia latina (vt b. Gregorius inquit) pane azymo vtitur: Græca verò fermentato. Circa quod quoniam Ecclesia nihil recepit ab Apostolis præceptũ, ita nec ipsa certũ aliquid præcipere voluit: Vnde (vt beatus Thomas inquit art. 4. 74. q. 3. partis) tenetur quilibet ritum Ecclesiæ in qua est, seruare: idque putat sine graui peccato omitti nõ posse. Hinc & Honorius 3 officio & beneficio perpetuò priuat sacerdotes, qui in fermentato cõsecrãt: vt habet cap. vltimo de celebratione Missarum. Et quanquam nõ dubiũ sit, sicut eo loco dicit b. Thom. cõsuetudinem celebrãdi in azymo rationabiliorẽ esse, quia ita creditur Iesus Christus celebrasse, & puritati corporis eius (cuius hoc est Sacramẽtum) & synceritati etiam fidelium (qui eo etiã significantur) hoc magis cõuenit: tamen quoniam & alia cõsuetudo non caret ratione aliqua (significare enim potest vnionem diuinitatis cũ corruptibili carne nostra) modo Christũ nõ credamus celebrasse ante pas. ha, in quo errant græci, nõ omnino damnatur. Circa hanc materiam panis, solus hic ritus superadditus est.

Vino in Euchariſt. aqua miscenda est.

Circa vinum videmus mistionẽ aquæ obseruari & præcipi omnibus, quod tota antiquitas Ecclesiæ sẽper tenuisse probatur. Vnde & Alexãder papa Apostolis vicinus, sextus videlicet à Petro, in Epistola prima, quæ est ad omnes orthodoxos: Nõ debet (inquit) vt à patribus accepimus & ipsa ratio docet, in calice Domini aut aqua sola, aut vinũ solum offerri, sed vtrunq; permistũ: quia vtrunque ex latere eius in passione profluxisse legitur. Et Cyprianus in Epistola ad Cæcilia. de Sacramẽt. Dominici calicis hoc quasi à Domino acceptũ prædicat obseruãdũ. Quare apertè ostẽditur ab ipso Christo vel Apostolis fuisse traditũ. Vnde quanquam hoc ad integritatem sacramẽti nõ requiratur, vt beatus Thomas probat art. 7. q. 74. partis 3. quoniam

lib. 2. epist. 3.

niam cùm mistio illa vnionē populi cum Christo significet, hoc verò non pertineat ad cōsecrationē materię, sed ad vsum fidelium: si id defuerit, nihil omissum est quod ad consecratio nem pertineat. Quod proculdubio tenet communis sensus doctorum omnium. Materiam enim sufficientem ad sanguinis consecrationem vinum esse non est dubium. Quanquam igitur ita se res habeat, mistionem tamē ipsam, vt à Christo & Apostolis acceptam, sub grauissimi peccati periculo retinendam esse probant illa quæ ex Alexandro & Cypriano adduximus: vt videlicet sacramentum hoc aquam illam & sanguinē, quæ ex latere Christi fluxerūt, & simul vnionem populi cum Christo significet. Vbi etiam docet beatus Thomas art. 8. eiusdem quæst. Aquam in tam parui quantitate opponendā, vt conuertatur in vinum, non è contrario aqua vinum cōuertat in se, aut corrumpat: deesset enim vera materia. Nec opus est scrupulosè quærere, vbi aqua opposita maneat. Totum enim quod in calice est, vinum est: & id conuertitur in sanguinem Christi. Sed & illud beatus Thomas asserit, quòd eadem ratione qua aqua est apponenda, & eadem obligatione apponenda est aqua naturalis & communis, non rosacea aut quicunque alius liquor: quanquam nec illius appositio auferret veritatem sacramenti: cùm ad hanc non sit necessaria. Panem ergo ex liquore alio quàm ex aqua confectum non esse materiam huius sacramenti putat ibi beatus Thomas, quoniā (suo iudicio) reuera non est panis, sed quiddam aliud: hîc verò in calice si manet vinum, nulla appositio tollit veritatem sacramenti: Circa materiam igitur huius sacramenti hæc tradita custodiamus. Ritus verò alieni hæreticorum eadem ratione reijciūtur ab Ecclesia: quia scilicet nulla ratione iusta inuecti sunt, nec traditione probati, sed potius contra fidem & contra mores, vt Augustinus loquitur. Refert ille de nonnullis hæreticis (libro de hæresibus) stultissimos ritus habētibus, vt sunt Ophitę, qui colubrū nutriunt & venerantur, atque oblationes suas eo lambente illas, & circa eas se voluntate, in Eucharistiam sanctificatas credunt. Et de Cataphrigis atque Pepusianis ait: quòd de infantis anniculi sāguine (quem de toto eorum corpore minutis punctionibus extorquent) Eucharistiam conficiunt. De Manichæis etiam refert turpissimum scelus, quo ex semine panem conficiebant, in quo (sua stultissima sequentes dogmata) electi sui sacramētum hoc perficerēt & sumerent. Alij etiam similes superstitiosi ritus in oblatio-

Cap. 17.

Cap. 26. & 27.

ne vel cõſecratione reiecti ſunt in decretis illis, de quibus ſuprà diximus, Alexandri primi & aliorum, nihil præter panem & vinum offerri in altari præcipientium.

Sacra Eucharistia non nisi à ieiunis ſumẽda eſt, excepto caſu infirmitatis.

Sed & circa ſumptionem ipſam ſacramenti, vt à ieiunis ſumatur totius Eccleſiæ cõſuetudo eſt, teſtante Auguſt. epiſtola illa 118. Quanquam (inquit ille) primum celebratum poſt cœnam fuit, non tamen propterea calumniandum eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quòd à ieiunis ſemper accipiatur. Placuit enim ſpiritui ſancto id fieri in honorẽ tanti ſacramenti: & ideo per vniuerſum orbẽ mos iſte ſeruatur: quare nõ dubium eſſe debet, hoc ſine graui peccato non omitti, niſi ab infirmis, de quorũ periculo dubitatur: vt b. Thom. art. 8. 80. q. 3. partis docet. Dicant itaque nobis hæretici (ſiquidem illa tenent & ſeruant, & non pranſis aut veſperi populo cõgregato in eccleſia Euchariſtiã tradunt, nec hoc myſteriũ celebrãt) quare ſiue verbo & aperta ſcriptura Deum colant? Quòd ſi iſta non tenẽt, ſint ipſi iudices vtri magis credendum, eis ne, an Cypriano, Alexãdro, Auguſtino teſtimonium perhibentibus de vniuerſalis eccleſiæ conſuetudine? idq; dicant abſque ſtudio & affectu partium.

Poſt iſta ſequuntur multa & varia ad ſolennitatẽ & ornatũ huius ſacramenti pertinentia, quorũ diuerſi auctores à diuerſis referuntur. Nec ſatis certè compertum eſſe poteſt, quàm originẽ ſingula habuerint. In quibus vel totius eccleſiæ vſus, vel alicuius auctoritatem habentis inſtitutio ſatis eſſe debet Catholico cuilibet, vt ea veneretur, ſicut ex ſupradictis locis Auguſt. patet: aut certè ſi nihil horum oſtendi poteſt: cùm cõſuetudo manifeſta eſt, non debẽt temerè reijci, maximè cùm ratio aliqua redditur, quare illa conuenientia ſint, & aliquid habeant exhortationis meliorũ morum, vt ait Auguſt. Quod idem curandũ eſt in reliquis omnibus, quæ vel vniuerſalis Eccleſię, vel etiam alicuius particularis certam auctoritatem habẽt. Nec dubiũ eſt multa illorũ ex ſimilitudine rituũ legis veteris ſumpta eſſe, ita ſpiritu ſancto ſuggerente, aut Apoſtolis, aut ſanctis pontificibus. Quanquã enim illa legis veteris abrogata fuerint, multa tamen inde mutuata eſt eccleſia nõ ſine magiſterio Spiritus Sancti, vt docet Leo in ſermo. de ieiunijs ſeptimi menſis: & ipſa docet experientia quædam etiam ex ipſis ritibus gentiliũ, cùm omnino auferri non poſſent, accepta fuiſſe, & in meliorem ordinata finẽ, Dei ſcilicet cultum: vt de aqua nonnulli putant: Alexand. ſanè ſextus à Petro, vt ſuprà diximus, in epiſt. 1. ad omnes orthodoxos, iubet aquam

ſale

ſale conſperſam benedici: quanuis illius vſus quoque ex aqua luſtrationis, qua vtebantur Iudęi ad purgandas immunditias legis, ſumptus videatur.

Aqua luſtralis.

Iam igitur ſummatim de ſingulis: Et primò quidem in his ſunt veſtium, in quibus celebrãdum eſt, determinatio & cõſecratio: vaſorum ſimiliter conſecratio, vt calicis & altaris, & linteorum etiam in quibus reponitur corpus Domini: ſed & templi cõſecratio vel dedicatio huc pertinet, quę omnia non dubium eſt à tota Eccleſia cuſtodiri: Cuius auctoritatem b. Thomas art. 3. q. 83. putauit ſufficere, ſed rationes conueniẽtiæ diligẽter tradit, quæ omnes ſumptæ ſunt ex reuerentia quæ huic Sacramento debetur, & ex expreſſiori ſignificatione myſteriorum eius. Et ſi quid aliud de his ſpecialius dici debeat. Gratianus de conſecrat. diſt. 1. affert ſanctorum pontificum & antiquiſſimorum auctoritates. Hyginij videlicet, Fœlicis, Clemẽtis, & Syluestri, de conſecrandis Eccleſijs: & de vaſis, Clementis, Syluestri, Sixti: de veſtibus, Stephani: ſed & Conciliorum antiquorum multa adfert teſtimonia: vt ex Braccarenſi, Aurelianenſi, Triburienſi: quæ quanquam prouincialia Concilia ſint, ſatis tamen huic vniuerſalis Eccleſiæ auctoritati ſuffragantur: vt obſtinatiſſimi ſit hominis de his vel dubitare: ſtultiſſimi verò ea velle conuellere: de quibus etiam quædam ſequenti lectione addamus.

¶ LECTIO DECIMAQVINTA.

¶ *De his quæ in celebratione Miſſæ ſuperaddita ſunt.*

IN huius ſacramenti celebratione ſunt etiam lectiones, orationes, pſalmi & hymni: & omnia quidem celeberrima. Sunt & geſtus corporis, in genu flexionibus ſcilicet, alijsque id genus humiliationibus corporis, & crucis conſignationibus. Quæ omnia etſi conſtet ad integritatem ſacramenti non eſſe neceſſaria: tamen non minori auctoritate introducta ſunt, nec minus & reuerentiæ ſacramenti & ſignificationi conuenientia, quàm illa quæ

proxima lectione diximus, vestes scilicet vasa &c. Quæ & b. Thom. art. 4. & 5. 83. q. eadem confirmans auctoritate explicat, eorum conuenientes significationes & causas reddens. Quæ omnia cùm ibi ab illo, & a multis alijs antiquioribus & recentioribus sint explicata, non est opus hîc referre. Illud satis esse debet, quod illis omnibus præcipuè repræsentantur vitæ & mortis Christi mysteria: atque ita impletur id quod ipse præcepit in eius institutione, Hoc facite, inquiēs, in meam commemorationem.

Confirmare etiam ista & probare: origines atq; principia eorum referre latius & operosius; non putamus necessarium: quoniã (vt diximus) quãquam diuersa scripta sint, non tamen satis omnia comperta sunt, quod certè magis ostēdit antiquitatem illorum, atq; ita magis confirmat: Id tantùm circa hæc iam dicamus, non deesse qui putent hæc omnia ab Apostolis accepta esse, sicut inter ceteros sentit Thomas VValdeñ. in harum rerum indagatione diligentissimus, qui multa antiquitatis collegit testimonia circa huius & reliquorum sacramentorum ritus cõtra Ioãnem VVickleph, & alios sui' temporis hęreticos, in lib. de sacramentalibus, quem librum huic tempori valde conuenientem iudicant multi viri docti. Is igitur tit. 4. illius lib. qui est de huius sacramenti ritibus, omnes huius sacramenti ritus putat ab Apostolis profectos esse. Et quòd in nõnullis historijs Põtificum vni aut alteri aliquod horum tribuitur, vt statim ostēdemus, putat non de institutione intelligendum, sed de quadã rei iam institutæ restauratione aut cõmendatione. Et quanquam hoc non satis probari de omnibus possit, tamen August. supra dicta epistola ad Ianuarium apertè dicit ostēdi ex illo verbo Pauli, Cetera cùm venero ipse dispo nam: quòd, quia multum erat vt in epistola totum illũ agendi ordinem insinuaret quē vniuersa seruat Ecclesia, ab ipso tamē ordinatũ esse quod nulla morũ diuersitate variatur. Et quidē admirãdũ est, quòd ipse Augustinus & de hoc verbo, Sursum corda, &. Gratias agamus, quod in pręfatione dicitur, tãquam de antiquissima re in Ecclesia recepta mentionem facit & in epistola ad Honoratũ de gratia noui testamenti, & in alijs libris cõtra Pelag. Et beatus Ambrosius verborum quæ in secreto canone dicũtur, in libro de sacramentis mentionem facit: ita vt proculdubio credēdũ sit, si non omnia, pleraque tamen, & multo plura quam alia esse ab ipsis instituta Apostolis. Igitur quod in multis decretis pontificum & cõcilijs legimus circa

ca. 28. & 31.

ista statui, aut in historijs eorũ, de quibusdã specialibus hymnis vel lectionibus: credendum ab Apostolis incepisse. Hinc Gratian⁹ dist. 1. ex sexta Synodo citat illud. Iacobus frater Domini secundum carnem, cui primùm credita est Hierosolymitana Ecclesia, & Basilius Cæsariensis Episcopus, cuius claritas per totum orbem refulsit in scripturis, ædiderũt nobis Missæ celebrationem. Et in põtificali Damasi papæ, quod Platina & alij referũt, diuersæ Missæ partes diuersis põtificibus tribuuntur. Celestino, qui quadragesimus quintus fuit, tribuitur introitus & graduale à quibusdã, & in põtificali legitur eum instituisse vt Psalmi legerẽtur antiphonatim ante sacrificiũ. Gloria in excelsis, Thelesphoro, qui nonus fuit à Petro. Sanctus, Sixto prædecessori eius etiam ab ipso Damaso tribuitur. Platina Gregorio tribuit Kyrieeleison. Collectas Gelasio primo. Euangelium & Epistolas Hieronymo: & quædam alia alijs tribuit Platina. Etsi igitur opus non sit pluribus de his contra hæreticos disputare (quod omnia conuenientissima sint & exhortationem habeãt ad bonos mores, & iam per totum orbem seruentur in Ecclesia) breuiter tamen dicamus qualiter defendenda sint quædam quæ illi reprehendunt.

Missas priuatas impiè calumniãtur hæretici.

Primò dãnant Missas priuatas, imò omnes in quibus non adsunt qui communicent sacramento. Citant ad hoc Anacleti verbum epistola prima, Peracta consecratione omnes cõmunicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus. Similiter etiam in canonibus Apostolorum, & in concilio Antiocheno (dicunt) statuitur, vt qui Ecclesiam ingrediuntur & scripturas audiunt, neq; communicant, communione priuentur. Et quidem hoc eorum consequitur principia. Nam si Missa non est sacrificium: non est cur celebretur nisi ob communionem & participationem sacramenti. Cumq́ue sit Synaxis hoc sacramẽtũ, communionis scilicet ecclesiæ, non nisi in Ecclesia celebrandũ contendunt, atq; ita celebrari nolũt, nisi cum communicat Ecclesia. Verùm eadem ratione reijciendum est: quoniam cùm Missa sacrificium sit quod offertur, & in quo oratur pro omnibus Ecclesiæ membris: nõ est cur non possit aliquis, etiam si nõ communicet, orationibus & sacrificio participare, atque ita astare Missæ, imò & spiritualiter Christum sumere. Atque ita hoc sacrificium nunquam nisi nomine Ecclesiæ celebratur, sicut nec fides pro paruulis, nisi nomine ecclesię promittitur, tamen potest ab vno aut pluribus nomine totius ecclesiæ id fieri. A principio igitur Ecclesiæ, cùm feruore ille

Can. 10.
Cap. 2.

recentis sanguinis Christi & spiritus sancti vigebat, quotidie communicabatur aut frequentissimè. Quo tempore statuta illa Anacleti & concilij Antiocheni (quæ hæretici citant) sunt ædita: quanquam nec illa probent nunquam celebrandum sine communicantibus statutum fuisse: cœpit verò deinde rarius id fieri: vnde postea saltē vt ter in anno communicaretur præceptum est à Fabiano papa, vt habetur de cōse. dist. 2. cap. Etsi nō frequentius. Ceterùm quanquam posteà adhuc etiam rarius fieri permittat Ecclesia, tamen & conciliorum & pontificum multorum auctoritate omni die Dominico iubētur fideles Missam audire. Ita in concilio Agathensi, Aurelianensi (vt Gratianus refert de cōse. distin. 2. cap. Missas & sequent.) statutum est. Itaq; priuatas Missas frequentius esse celebrandas, etiam si non adsint communicantes, satis multarū Ecclesiarum auctoritate probatur, nec quidquā habet cōtra fidem vel bonos mores. Illud tamen hic obseruādum est quòd cùm hoc proculdubio sit sacrificium Ecclesiæ, non nisi in congregatione fidelium celebrandum esse, vbi scilicet fideles conuenerint, vel saltem aliqui sint eorū nomine. Vnde antiquiores pontifices primò quidem Episcopis non permittebant saltem sine septem diaconibus, aut etiam nonnullis presbyteris celebrare. Ita ex Anacleto & Lucio citat Gratia. dist. 1. cap. Episcopus & sequenti. Sed & Sother pōtifex decimus tertius à Petro omninò statuit, vt nullus presbyter, nisi duobus ad minus præsentibus sibiq; respondentibus celebraret. Hinc enim & Gratianus eadem dist. cap. Hoc quoq; statutum est. citat. Neque vlla certè cōtraria cōsuetudine licitè abrogari potest tam antiquum & necessariū statutū, Hoc enim & natura ipsius sacramenti & reuerentia illi debita requirūt, & casus similiter (qui accidere possunt) infirmitatis aut obliuionis, propter quos minister prudens etiam & attentus in celebratione huius sacramēti adhibetur à tota Ecclesia. Quare abusus procul dubio reijciendus est: quod videlicet tam priuatim hoc sacrificium celebretur à multis in Germania, vt à nullo audiatur, à nullo respōdeatur, nec curetur an aliquis præsens sit, an nullus: quod magnę profectò irreuerentię est & periculi: ex quo etiam hæretici non minimam ansam accipiunt loquendi cōtra Missas priuatas. Quare cùm tanta sint quæ hoc exigant, & omnium Ecclesiarum Italiæ, Galliæ, Hispanię &c. cōsuetudo id habeat, & tam manifesto statuto ordinatum sit, non credimus sine graui peccato celebrari posse, nisi vno vt minimum Ecclesiæ nomine rei-

Non licet sacerdoti celebrare sine respōdente ministro, nec vlla contraria consuetudo excusat.

Notent hæc Germani sacerdotes.

Duo celebranti sacerdoti vt minimum debe

ne respondente & astante: hoc enim videtur iam recepta consuetudine sufficere, vt posteriores quidã, consuetudinis etiam attestatione freti, opinantur. Sed hoc seriò quoque admonemus, vt non nisi grauissimè, & vt summum quoddã totius Ecclesiæ negotium celebretur hoc sacramentum neque quilibet etiam nullius sensus puerulus ad ministrãdum admittatur, qui non potest in occurrẽti aliqua necessitate aut obliuione adiutorio esse sacerdoti: quod reuera est propriũ diaconi officium. Cupimus autem ab Episcopis priuatim, aut in concilio generali hoc maturius expendi, & aliquid statui vt celebrius peragatur tantum mysterium quòd certè putamus valde conuenire, etiam si pauciores propterea celebrentur priuatæ missæ.

rẽt adesse ministri. Auctor etiã vnũ posse suffi cere arbitratur. Qualis esse debeat qui celebranti sacerdoti ministrat.

Reprehẽdunt etiam inuocationem sanctorũ & orationem pro defunctis, quæ in missa sunt. Sed hoc non est opus nunc magis cõfirmare, quàm quòd manifestum sit hoc fieri à tota per vniuersum orbem Ecclesia, vt scilicet in sacrificio Missæ fiat sanctorum memoria, & viuorum omnium atq; defunctorum fidelium: de quo extant apertissima testimonia. Primùm igitur nõ tantùm hoc reprehendi non potest, sed conuenientissimum esse apertissima ratione ꝓbatur: vt videlicet in hoc totius Ecclesiæ sacrificio omnia congrgãtur membra, quę nõ sunt irreparabiliter separata, hoc est, vt ipse celebrans spiritu cõiungatur mẽbris omnibus Ecclesiæ quibus hoc sacrificium placet: & ijs videlicet qui in hac vita peregrinantur (quod fit cùm dicitur: Memento Domine famulorum &c. & omnium circumstãtium, quorum tibi fides cognita est &c.) & qui iam in patria beati sunt (ꝓpterea dicitur: Communicantes & memoriã venerantes &c.) denique & in purgatorio continentur (quare etiam dicitur: Memento Domine famulorum, qui nos præcesserũt cum signo fidei & dormiunt &c.) quibus prodesse hoc sacrificium ad liberationem frequẽter testatur Augustinus & in Enchiridio & in libro de cura agẽda pro mortuis. Vnde & in libr. 9. confessionum asserit matrem suam curasse, vt pro se sacrificiũ altaris offerretur. Ambros. etiam in oratione de obitu Valentiniani iunioris, & eius & mortui fratris dicit se apud Deum futurum memorẽ. Itaq; re ipsa ostendunt, pro defunctis orandum esse, dogma fuisse Ecclesiæ tempore suo absque vlla contradictione.

In Missa rectè & inuocãtur beati & oratur pro defunctis.

Reprehẽduntur rursum, quòd lingua latina celebretur: reprehenditur silentium illud quo & verba consecrationis, & multa alia, post oblationem videlicet & præfationẽ à sacerdote di-

Missa Latina lingua rectè celebratur.

1. Cor. 14. cuntur: Si enim benedixeris (inquit Paulus) spiritu, quis respõdebit, Amen, super tuam benedictionem? hoc est, si nullus intelligat, quid proderit? Omnia itaque hæretici volũt & altè, & vulgari lingua proferri: quia reuera putãt hæc omnia nõ esse aliud quàm prædicationem Euãgelij: diximus enim superius ipsorum magistri dogma hoc fuisse: sacramenta scilicet nõ aliter quàm prædicatione Euangelij perfici. Et quidem si consideremus verba illa sacramentorum, quibus ad eos loquimur qui suscipiunt, Baptizo te &c. Confirmo te &c. poterat rationabilius videri quòd illa apertè prædicanda essent ijs quibus Sacramenta tradimus: ea verò in quibus tantum conuersionẽ panis & vini significamus, quare necessarium est clamando & audiente populo dici, maximè quando non adsunt qui communicent? Sed illi qui nunquam celebrandum putãt nisi cùm adsunt communicantes, magis ostendunt se in eo esse errore, vt credant in vsu tantùm corpus Christi in sacramento: nec mirum, cùm idem de hoc sacramento & de alijs sentiant. Nos verò in omnibus apertè dicimus longè aliud esse sacramentorum opera & perfectionem, & aliud prædicationem Euãgelij. Illis igitur breuiter respondendum, quòd sufficere debet tãtarum Ecclesiarum auctoritas, non sine necessaria ratione. Sunt certè non parua pericula in transferenda sacra scriptura in diuersas linguas: cum & translatio duntaxat ex græca in latinã, tanta difficultate vix, tandẽ sine multis quæ explicatione egẽt, habeatur. Deinde nec populo expedit omnia euulgari. Profectò parabolæ multæ & ænigmata scripturæ non minus in linguam vulgarem translata obscura sunt, quàm in ipsa latina: & multa in cortice absona vidẽtur, quare egent interpretatione doctorũ, & possent in populo gignere absurdas opiniones & crassiores sensus. Locus ille Pauli ad Corinth. docet opus semper esse ad instructionẽ populi aperta, & quę ab eis intelligatur doctrina: quod iam fit in Ecclesia per doctores. Ceterũ nõ vult Paulus, vt semper & in omni loco & tempore non aliud agatur in Ecclesia, quàm quod ad instructionẽ pertinet. Quis enim non videat aliquando orãdum esse silenter, aliquãdo & ministerio vocis ad id excitãdum esse populum? quę omnia in sacrificio Missæ fiunt: & curare debent prouidi prælati, vt de omnibus populus instruatur & admoneatur, qualiter & ad ea quæ altè, & ad ea quæ silenter in Ecclesia dicũtur se debeat habere, & intelligere mysteria, quæ nonnunquam secretè peraguntur. Hoc igitur satis esse debet cuicunque disciplinato ingenio:

Non expedit populo scripturã transferri in vulgarẽ linguã.

nio: imò & multis poterãt superflua videri, cùm tam aperta sit consuetudo Ecclesię de his omnibus, & tam vana ratio contradicentium. Ingrediebatur in veteri lege solus sacerdos in sancta, populo exterius expectante & oráte: & quãquam nossent quidem illi quid sacerdos ageret ingressus in sancta sanctorum, & mente se illi coniungerent, multo tamen magis ad reuerentiam & venerationem sacrorum illa ratione admonebãtur populi: sic igitur nũc, quãdo sacerdos dicit (oremus) aut (orate fratres) deinde secretò fundit orationes, quasi ingressus in sancta sanctorum iubet populum in humilitate & vera fide sacramenta considerare quę celebrantur, sed ab omni curiosa inquisitione se continere.

Ceterũ quanta obligatione ista omnia seruanda sint, quę circa ritum huius Sacramenti superaddita videmus in vestibus, vasis, lectionibus, certisque ad laudem Dei pertinentibus gestibus, & denique ritibus omnibus, dubitari fortè posset, sed, vt breuiter dicamus, hoc certum sit, ista omnia tanti haberi in Ecclesia, vt potius sit omnino à celebratione cessãdum, quàm vel minimum illorum omittatur: nec pro vlla, quantumuis magna necessitate aut pietate aliquid Ecclesia omitti vult. Nec enim vel ob infirmi in extremis laborantis consolationẽ absque consecrato lapide, vel sacris vestibus, aut certè à non ieiuno celebrari permittitur: quia cùm hoc sacramentum non sit necessitatis, sed sufficiat votũ & desideriũ eius, non vult Ecclesia illud celebrari omissis ijs, quę putat ab Apostolis magna ex parte tradita esse, & tam antiqua consuetudine obseruata. Ex hoc igitur meritò infertur, hęc vel eorum aliquod ex intentione vel scienter omitti sine graui peccato nõ posse. Et certè, vt suprà diximus, quando intenderetur, mutatio Ecclesiasticę cõsuetudinis, periculum est schismatis: sed cùm aut tędio, aut ob fugiendum laborem aliquid omittitur, vel ex negligẽtia id discendi, non quidem schisma, sed graue proculdubio peccatũ iudicamus, cùm tanti hoc fiat ab Ecclesia. Verum inconsideratio aut obliuio, quę ex humana fragilitate sępè accidit, non est graue peccatum reputanda, maximè eorum quæ non pertinẽt ad integritatem sacramenti.

Quàm necessarium sit omnes ritus missæ ab Ecclesia præscriptos seruare.

Vltimò denique circa hæc illa consideranda sunt, quæ pertinent ad remedia adhibẽda defectibus, qui ex humana infirmitate accidere possunt in huius sacramenti celebratione, de quibus beatus Thomas prudenter & diligenter hoc admonet, propter obliuionem vel omissionem siue defectum eorũ quæ

Quando in Missa aliquid iterãdum & quando nõ.

quādo cessandū, & quādo pgrediēdū in ea.

Art. 6. 83. quæst.

non pertinent ad integritatem sacramēti, nō esse aliquid iterādū nec cessandū post cœptā cōsecrationē: quin integrè totum sacramentum peragatur. Vnde si celebrātis vel mors vel alienatio aliqua accidat post consecrationem, peragēdū per alium erit Sacramentum, etiam non ieiunum: sicuti si defectus vel materiæ vel formæ deprehendatur, omnia repetēda sunt. Aliorum verò obliuio aut omissio non exigit vt aliquid repetatur, aut omittatur cœpta iā cōsecratio. Itaq; si vel nō ieiunū se esse sacerdos recordetur, vel excommunicatum cœpta iam consecratione, debet intrepidè procedere, non autem si ante eam recordetur, nisi fortè propter graue scādalum. Ceterū si vel non fuisse vinū in calice, vel non fuisse verba integrè prolata deprehēdatur, aut rationabiliter dubitetur, repetēda sunt omnia, etiam iam sumpta hostia, vel aqua, quæ vinum putabatur. Tunc enim iterum offerenda omnia, cōsecranda, & sumēda sunt, etiam si à non ieiuno sumātur. Integritas enim Sacramenti præ ceteris curanda est, vtpote iuris diuini & institutionis Christi. Reliqua, vt superiori articulo dictum est, non pertinent ad integritatem. Nec in illis omittit doctorum diligentia consulere alijs, quæ rarò obuenire possunt, qualia sunt vomitus, casus venenosi alicuius animalis in calice, & huiusmodi alia, in quibus ita reuerentia Sacramēti seruāda est: vt tamen nec lethale aliquid, aut venenosum, vel certè abominabile sumi oporteat. Consulitur itaque his omnibus per asseruationem consecratæ materiæ, & alijs decentibus vijs. Sunt circa hæc quædam magis in speciali tradita, quibus nonnunquàm opus est, quæ facilè ex his iudicari possunt.

DE

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ.

¶LECTIO PRIMA.

¶ *De pœnitentia, quæ virtus est sacramento hoc prior.*

POSCIT iam ordo Sacramẽtorum, vt de Sacramento pœnitentiæ quarto loco necessario saluti animæ dicamus. Est enim quod suprà dictũ est, necessarium veluti medicina in vita corporea, quę non sicut generatio, augmentatio, & nutritio (quibus respondent Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia) necessaria est, sed tantùm cùm inciderit infirmitas: ita & hoc sacramentum cùm peccatum inciderit.

Pœnitẽtia necessaria velut medicina, eamq; naturalis ratio dictat.

Dicturi de hoc nouæ legis sacramẽto, prius agemus de pœnitentia illa peccati, quã ratio ipsa naturalis satis ostẽdit, sed explicatur magis & plenè traditur in sacris scripturę libris, & à prophetis, multis quidẽ & maximis promissionibus, exhortationibus, terroribus & exẽplis, & postea à pręcursore Christi annuntiatur: Pœnitentiam agite. A Christo etiam non minus diligenter proponitur, idque in principio prædicationis: Pœnitentiam agite &c. Et deinceps frequenter. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Et cùm adhibet exẽplum Niniuitarum: Surgẽt (inquit) in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerũt. Et iterum: Gaudium est in cælis super vno peccatore pœnitentiã agente &c. Vnde & Pharisæis improperat, quòd ad prędicationem Ioannis pœnitentiam non habuerunt: quare inquit in regno Dei ipsos inferiores esse publicanis & meretricib⁹. Nec verò illa vt noua atque insolita Ioannes & Christus annuntiabãt, sed vox hæc fuit pręcedentiũ prophetarũ: vt Ezechielis: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis quæ operatus est omnium iniquitatum eius quas operatus est non recordabor. Et iterum ibi: Conuertimini & agite pœnitentiã ab omnibus

Pœnitẽtia virtutis testimonia vtriusque legis.

Luc. 13. *Luc. 11.* *Math. 12.* *Luc. 15.* *Math. 21.* *Ezech. 18*

nibus iniquitatibus vestris. Et multis denique verbis eo loco
Hierem.8 hæc exhortatio cõmẽdatur. Apud Hieremiam etiam est fre
quentior de pœnitẽtia sermo. Vnde quodam loco: Non est (in
quit) qui agat pœnitẽtiam super peccato suo. Omnes cõuersi
sunt in cursum suum sicut equus impetu vadẽs in prælıũ. To
tus Ionas quid aliud est quàm exhortatio ad pœnitẽtiam? Et
hæc quidem omnia tam prophetarũ quàm Christi verba an-
te institutum sacramentum pœnitentiæ dicta inueniuntur, vt
nouerimus lõgè ante fuisse pœnitentiam quam sacramẽtum
hoc. Nec tamen aut illa pœnitẽtia est aliena ab hoc sacramẽ-
to, aut hoc sacramentum ab illa: sed, quod postea manifestius
erit, sicut alia sacramenta instituit dominus assumens res à na
tura iam institutas in materiã eorum, vt de aqua in baptismo
videmus, ita & hoc sacramentum pœnitentiæ instituit assum
pta in eius materiam priori illa pœnitentia, quam diximus &
rationem & scripturam docere, priori (inquã) illa, sed ex eius
instituto certo & speciali modo agẽda, de quo postea dicẽdũ.
Meritò igitur hoc sacramentum pœnitẽtię vocamus, quod sit
ex ea vt materia compositum, aut quasi ipsam pœnitẽtiã perfi
ciens & formãs, atque adeò largiens: sicut sacramẽtum bapti-
smi aut lotionis dicitur, quòd ex illa constet, & illã, vt ad ani
mam pertingat eamque abluat, perficiat. Hoc igitur viam do-
ctrinæ huius nobis aperit, vt prius pœnitentiam ipsam, quæ
prior est sacramento pœnitentię, perspectam & notam habea
mus, ex qua postea ipsum conficitur. Nec verò, quanquam or
do doctrinę hoc poscere videbatur, hîc volumus de ipsius vo
cabuli significatione multa dicere, quàm resipiscentiam siue
mutationem animi iuxta græcæ linguæ proprietatem, quidã
malunt dici: quibus satis esse debet scriptura & patrũ manife-
stissimus vsus, qui pœnitentiam proculdubio non absque ge-
mitu animæ, compunctione, & anxio dolore describũt. Dole
(inquit Micheas) & satage filia Siõ. Et Isaias: Rugiemus quasi
vrsi omnes nos, & quasi columbæ meditantes gememus. Et
rursum: Sicut qui concipit cùm appropinquat ad partum do-
lẽs clamat in doloribus suis, sic facti sumus à facie tua domi-
ne. Cõcepimus & quasi parturiuimus & peperimus spiritum
salutis. Cõfirmat liber Tertulliani, grauis & antiqui latini au-
ctoris, de pœnitentia hanc significationem. Sunt multa alio
rum patrum, Græcorum etiam vt Chrysostomi: Latinorum,
vt Ambrosij & Augustini testimonia, ita hoc vocabulo vten-
tium. Nec authoritas Hieronymi & aliorum translatorum in

Pœnitẽtia virtus ad sacramentum pœnitentiæ necessaria tã quam materia.

Quid nomẽ Pœnitẽtia significat.

Mich.4.
Isa.59.
Isa.26.

hac

hac parte vllius est postponéda auctoritati. De hac ergo rixa hoc sufficiat dixisse, quæ tamen magnam ansam præbuit magno errori Lutheri, de quo postea.

Similiter nec de definitione pœnitentiæ multa dicere opus est, de qua vanissimè calumniantur Catholicos hæretici. Rem inquirimus, vt per eam salutem consequamur, quam non est opus multis aut præcisis verbis definire. Vnde b. Thomas in 3. parte, vbi quæ tradit de hac re maturius expẽdit, vt sanior parum de definitione sollicitus fuit. Certè si de hoc aliquid dicendum est, definitio Magistri distin. 14. libro 4. meritò laudari potest. Est (inquit) pœnitentia, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus. Nã quod addit, & plãgenda vlterius committere nolumus, explicatio fuit præcedentium: sed hæc verba eius, cùm res explicatæ fuerint, apertiora erunt.

Definitio pœnitẽtiæ virtutis.

Nec volumus etiam importunius hoc, quod à scholasticis supradicto loco disputatur, ingerere. Pœnitentia (videlicet) actus ve habitus, quæ virtus sit, an noua & ab alijs diuersa virtutibus Theologicis & Cardinalibus? & an infusa, an acquisita? in qua potentia animæ sit? quem denique ordinem adceteras virtutes habeat? Certè de his omnibus, præter contentionem, quod beatus Thomas in quæstione 85. 3. parte 5. articulis dicit, putamus doctè, modestè, & vtiliter posse doceri.

Pœnitere (sicut oportet) peccatorũ est actus quodam modo iustitiæ vindicatiuæ.

Primum videlicet. Hunc actum, quo præteritorũ peccatorum nos pœnitet quatenus Deo cõtraria sunt, idque propter ipsum, atque ad ea delenda & emendanda (deo inniti) assurgimus atque conamur: laudabilẽ esse proculdubio vehemẽter, atque ideo singularis & excellẽtis virtutis, quàm iustitiæ, maximè vindicatiuæ, partem similem esse dicit b. Tho. nisi quòd illa in iudice est vel in ipso læso: cùm retribuit videlicet peccãti in se digna: hæc verò in ipso peccante, qui paratum se exhibet recompensare quod iniquè egit in Deum: de quo meritò dictum est, quòd sit quædam dolentis vindicta, semper puniẽs quod dolet se commisisse.

Pœnitẽtia non potest perfeciè a charitate aut qualibet aliã virtute produci sed iuuari.

Secundum. Hic ipse actus ita vt diximus productus quãquã & à charitate, quæ omnia Deo cõtraria detestatur, & à virtute qualibet circa peccata sibi contraria possit non parum promoueri (prouocant enim ad actum illum virtutes hæ) non tamen perfectè ab eis produci potest, quæ ita sibi contraria expellunt & impugnant, vt non committantur: vel, vt si commissa fuerint,

fuerint, displiceant: Satisfactionem verò condignam pro illis quæ in Deum cōmissa sunt mala offerre, alterius negotij est: quod ita maximè ostendit: quia ad hoc opus est speciali Dei promissione & cōfortatione, vt quis peccato in Deum cognito non deficiat animo, & cum Cain dicat: Maior est iniquitas mea. Dolere igitur de peccato poterit humana fragilitas vel territa diuinis comminationibus, vel pręsente aliquo flagello admonita: dolere (inquam) poterit, etiā si nihil audierit de venia, idque vtcūque: nec enim perfectè, nisi diuinæ gratię adiutorio fieri potest vera pœnitentia: sed agere ad compensandū & delendum peccatum nequaquā posset, nisi audiret: Fili peccasti (non adijcias iterū, & de pristinis deprecare vt dimittantur tibi. Quo audito (de quo meritò id psalmi intelligitur: Auditui meo dabis gaudium & lætitiam) exultant reuera ossa humiliata, vires omnes animæ & fortitudo peccato quassatæ reparantur, & assurgit mens cum spe veniæ ad hunc dolorē cōpensantem peccatum.

Eccle. 21.

Non possumus perfectè nostris viribus compēsare & expiare peccata nostra.

Tertium denique istud sit, ne calumnientur hæretici hanc compensationem peccati: quòd scilicet resarcire & delere peccata non integrè aut perfectè à nobis fieri possit, idque multiplici ratione deficere.

Primùm, quoniam iustum integrè atque simpliciter nō nisi inter æquales esse potest, quorum vnus videlicet nō est sub alterius potestate, vt ipse Philosophus inquit. Inter illos verò quorum vnus est sub potestate alterius, vt patrē, filium, seruū & dominum, nō est iustum simpliciter, sed tantùm modus quidam iustitiæ: vnde dicitur ius paternum siue dominatiuū: multo igitur magis nostra erga Deum nulla potest esse iustitiæ æqualitas, vt qui bonorum nostrorum non egeat, cuius totū est quod habemus. Quid enim habes quod non accepisti? Est verò quædam secundum proportionem magis & Dei misericordem voluntatem retributio: cùm scilicet facimus quod in nobis pauperibus & infirmis est, idque Deus gratuita volūtate sua acceptū habere vult: quod triplici præcipue methaphora in scripturis significatur. Prima, viri & vxoris fornicanæ. Tu fornicata es cum amatoribus multis, inquit Hieremias: tamen reuertere ad me, dicit Deus. Secūda. Patris & filij, sicut in Psalmo dicitur: Quemadmodum miseretur pater filiorum &c. & Christus in Euangelio in filio prodigo reuertente ad patrem atque dicente: Pater, peccaui in cælum & coram te: depingit pœnitentiam. Tertia denique est Domini & serui post fugam reue-

5. Ethic. ad Nicō.

Hier. 3.

reuertẽtis: Sicut occuli seruorũ in manibus dominorũ suorũ, ita occuli nostri ad Dominum &c. Et quanquã his similitudinibus satis nostra ista iustitia extenuetur, adhuc tamen multo minor est, nõ solùm quia Dei respectu multo nos sumus minores, sed etiã quoniã nec ipsa quæ facimus, cùm scilicet dolemus, emẽdationẽ promittimus, à nobis sunt, sed ipse ea in nobis operatur: vt meritò Hieremias dicat: Conuerte me Domine, & cõuertar. Itaque exigit quædam à nobis ille vt pater, interim deterrere volẽs filios ab illicitis, sed illa ipsemet operatur in nobis & pręstat: de quo non est opus nunc dicere plura: sed id dictum sit, vt quàm stultę sint hæreticorum calũniæ appareat, qui aut putãt aut simulãt se credere, nos docere pœnitentiam remissionem peccatorum mereri, cùm tantum dicamus illã necessariam esse, sed gratis à Deo nobis dari: Iustificati enim gratis per gratiam ipsius &c. & tamen requiri opus nostrum: Conuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos. Igitur pœnitentiam virtutem putamus aut omnino ignoratã philosophis, aut vix cognitam, vt qui superbiẽtes humanæ infirmitatis remedia non agnouerunt, sed à Deo misericorditer insinuata est fragilitati nostrę, atque ideo religionis pars est. Est enim verus cultus, quo peccatores Deum veneramur. Da (inquit scriptura) gloriam Deo, & confitere peccatum, quod ad pœnitentiam pertinet, & ideo proxima est theologicis virtutibus. Quanquam itaque non nisi post peccatum in nobis sit, atque ita turpitudinem quãdam pręsupponat, quod à virtute alienum videtur, tamen à virtute humanæ naturæ, quæ tota subdita est peccato, non est alienum, vt pręsupponat in homine quod deleat. De hac virtute sunt magna præconia apud antiquiores illos, videlicet Tertullianum, qui specialem librum de pœnitentia ædidit: Chrysostomum in multis homilijs. Habemus præcipuè 10. homilias huius argumenti in primo tomo: librum etiam de vera & falsa pœnitẽtia inscriptum Augustino, quanquam meritò non putetur eius: habemus & duos Ambrosij de pœnitentia, qui ab omnibus ferè vt Ambrosij citantur: quanquam reuera nec verbis nec sententijs videantur digni Ambrosio. Omnes hi continent magnam commendationem pœnitentiæ, ex quibus sumemus testimonia necessaria nec desunt plurima alia scripta patrum de hac tã necessaria re.

Pœnitentia est dei donum.

Hiere. 31.

Aduersarij iniquè calumniantur catholicam doctrinã de pœnit.

Rom. 3.

Zacha. 1.

Iosuæ 7.

Scripta veterum de pœnitentia.

LECTIO

¶LECTIO SECVNDA.

¶ *De partibus & actibus diuersis pœnitentiæ virtutis, vt videlicet prior est sacramento.*

EX his quæ diximus prælibata est vtrunque natura pœnitentiæ virtutis: nam plenè non potest in hoc principio cognosci. Restat iam itaque tria de illa dicere. Primum, de diuisione eius & partibus: Secundũ, de origine, principio atque progressu eius, radice videlicet & perfectione: Tertiũ, de necessitate, fructu ac vtilitate illius. Ista igitur dicenda sunt nobis, omissa interim cõsideratione sacramẽti & institutionis Christi, de pœnitentia qua ratione à prophetis prædicatur.

Triplex pœnitẽtia, videlicet ante baptismũ & post baptismũ, pro venialib⁹ & mortalibus.

Primò igitur distinguitur & à Magistro sent. dist. 16. lib. 4. & ab alijs, triplex pœnitẽtia, Altera quæ fit ante baptismũ: secũda quæ post baptismum fit pro leuioribus humanæ infirmitatis peccatis: vltima deniq; etiã post baptismũ, sed pro grauioribus, atque illis (vt inquit Aug.) de quibus dictũ est: Qui talia agunt, non possidebunt regnũ Dei. Sumpta est hæc distinctio ex ipso Aug. homil. de necessitate & vtilitate pœnitentiæ, quæ vltima est lib. 50. homiliarum, & vocat August. has tres actiones pœnitentiæ. Tres (inquit) sunt actiones pœnitentiæ, quæ, vt b. Thom. art. vltimo. q. 90. 3. parte dicit, distinguuntur secundum diuersitatem temporis & status quo agitur pœnitentia. Ex quibus fit, vt à pœnitente diuersa immutatio vitæ intendatur, atque ita fiunt diuersæ species actus pœnitendi. Ante baptismum enim pœnitet rationis compotem peccatorũ suorum, & intendit immutari in nouã vitam per spiritualẽ illam regenerationem: post baptismum verò peccans lethaliter debet ita de peccatis dolere, vt velit præteritæ vitæ corruptionẽ mutare, tanquam medicinali sumpto remedio: venialiũ verò peccatorum cùm pœnitet, immutatio quædam intenditur ab imperfectiori vita & operatione in perfectiorem, quam Aug. suprà dicto loco omnibus quidem necessariam in hac vita dicit, ne multitudine venialium obruamur: vnde & quandam vitæ huius corruptibilis & mortalis pœnitudinẽ nos debere agere dicit, ratione videlicet peccatorum sine quibus illa non agitur, vt b. Tho. declarat q. 2. d. 17. lib. 4. Est quidem manifestissima hæc distinctio, sed in ea interim hoc est considerandum

dum, pænitentiam non nisi de peccatis voluntate nostra commissis exigi à scriptura aut à patribus. Itaq; noua doctrina est, qua hæretici hodie docent ad pænitentiam oportere nos moueri lege condẽnante peccata, & asserere omnes nos sub peccato esse. Non enim communia illa, quæ cum natura ipsa contrahimus omnes, infirmitas videlicet ad bonum, pronitas ad mala, cæcitas, nostra voluntate commissa sunt, vt Deus à nobis exigat pænitentiam, sicut nec originalis ipsius peccati opus est nos pænitere: alioqui omnibus imposita esset pænitentia, etiam iustis, contra id quod in oratione Manasse scriptum est: Tu Deus iustorum non posuisti pænitentiam his qui tibi nunquam peccauerunt. Neque in sacris literis vnquã legimus pęnitentiam exigi nisi alicuius peccati: Pænitentiam (inquit Petrus Symoni) age ab hac nequitia tua. Et quanquã de his postea latius sit dicendum, in hoc tamen loco admonere oportuit plurium errorum, quos noui hi doctores magna specie pietatis inferunt.

Pænitẽtia tantũ pro peccatis nostra voluntate cõmißis agẽda.

Act. 8.

Vnus error est, quòd pænitentia nõ sit specialis alicuius personæ vel temporis actus, sed omnium hominum & omni tempore, quasi qui semper sub peccato simus. Cùm enim nec peccata distinguunt, nec iustum à peccatore discernunt, quid aliud agunt, quâm imponendo omnibus pænitentiam, ab eis auferre illius curam & sollicitudinem, qui veraciter ea egẽt? de quibus Paulus dicit: Vt lugeam multos ex vobis, qui peccauerunt, nec egerunt pænitentiam.

Primus error hæreticorũ circa pænitentiam.

2. Cor. 12.

Secundus error, quòd pænitentiam quæ incipiẽtium est & imperfectorum cõfundunt cum profectu atque renouatione continua, de qua Paulus inquit: Renouamini spiritu mẽtis vestrę. Ita enim Caluinus inquit: Pænitentiam esse renouationẽ istã: sed quanta hîc confusio? quam contra Paulum? qui hæc duo tam distincta esse vult, vt dicat ad Hebræos scribẽs: Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonẽ ad perfectionem feramur, non rursus iacientes fundamentum pænitentiæ ab operibus mortuis. Vides igitur quòd pænitentia ad initium pertinere dicit & esse ab operibus mortuis, ac longè ab illo conatu tendendi in perfectionem, qui cõtinua illa renouatione significatur: de qua alibi dicit idem Paulus: Licet is qui foris est homo corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem.

Secundus error.

Ad Hebr. 6.

1. Cor. 4.

Tertius denique error est quòd ipsam cõfundunt materiã, de qua pænitentia esse debet, imò nec ipsa peccata, quorum

Tertius error.

dun-

duntaxat pœnitétia est, verè nominant, aut si nominãt, ita alienis quibusdam admiscent, vt vix agnoscas. Colligit Philippus capita quæ ad pœnitentiam moueãt, legem scilicet, iram Dei, pœnas æternas, temporales calamitates, inopiam, infamiam, morbum, & eiusmodi multa, propter quæ pœnitendum sit: inter hæc dicit terrores & furores, & pœnas interiores, quæ duo videtur ad peccata referre. Sed quorsum ista ita miscẽda sunt? Nam mala illa temporalia motiua quædã sunt, sed alongè valde: quæ & nonnunquàm si aspiciantur, magis impediunt pœnitẽtiam: cùm videlicet peccatoribus nihil horum contingit, quod non rarò euenit. Bene est (inquit Hieremias) omnibus qui præuaricantur, & qui iniquè agunt. Illis etiam qui ista cõsiderant sæpius conuenit illud psalmi: Cùm occideret eos quęrebant eum: vnde & sequitur: Dilexerunt eum in lingua sua, cor autem eorum longè erat ab eo. Sed demus aliquando illa mouere ad pœnitentiam: sola tamen peccata sunt quæ ad hãc rem verè attinent: alia, si aliquo loco habenda sunt, magis quędam occasiones, quæ alongè moueant, dicẽdæ sunt, quàm vera materia pœnitentię. Et quid hęc (rogo) aliud sunt, quàm cõfusio & tenebrę? dum nec discernunt iustos à peccatoribus, studia tendentium ad perfectionem ab initijs conuersionis, peccata propria & actualia ab infirmitate & pœnis peccatorum: & tamen hęc docentes putãt se omnia illustrare, & clamãt quòd omnia tenebris offundimus. Nos verò Ecclesiam & Augustinum, eius sensum explicantẽ, sequẽtes, tres istas species actuũ pœnitentię distinguimus, de quibus seorsim agemus, vbi ostẽdemus quàm aliter de peccatis ante baptismum commissis sit pœnitendum, quàm post; quàm etiam aliter de mortalibus, quàm de venialibus. Nam neque eam quę de venialibus est, neque quę fit ante baptismum, pœnitentiã vocauit Hieronymus, cùm illam secundam tabulam post naufragium appellauit, super Isaiam in expositione verborum illorum tertij capitis: Peccatũ suũ quasi Sodoma prędicauerunt. Quod etiã Magister dist. 14. citauit, vbi manifestè baptismum integrę naui, pœnitentiam tabulę fractę nauis similem dixit: eam proculdubio intelligens, quę post baptismum est: quod ex Tertulliano accepit lib. de pœnitentia, qui eleganter ad pœnitẽtiam exhortans ita inquit: Eam peccator mei similis ita inuade, ita amplexare, vt naufragus alicuius tabulę fidem, hęc de peccatorum fluctibus mersum proleuabit.

Hiere. 12.

Diuidit deinde Magister pœnitentiam dist. 14. in interiorẽ

&

& exteriorem:& quod attinet ad virtutem, hæc non differunt aliter, quàm interior & exterior actus virtutis, qui moraliter vnum sunt: quãquam exterior pœnitẽtia dici possit quidquid exterius fit ex illo dolore procedẽs: non tantùm videlicet exterior ille dolor vel eius manifestatio, sed etiam ieiuniũ & deiectio vultus, eleemosyna &c. Atque ita exterior pœnitentia pertinebit ad partes, de quibus mox dicemus. Hãc rursum exteriorem pœnitentiam diuisit Magister in occultam siue priuatam, & publicam. Et rursum hæc publica sub se habet solennem pœnitẽtiam, de qua Magister distinctione 14. dicit quòd iterari nõ debeat, citata auctoritatẽ Ambrosij, secũdo libro de pœnitẽtia capite decimo, & Augustini, epistola ad Macedonianum. Imponebatur hęc pœnitẽtia pro magno scandalo, atque ita cum magna solennitate, vt hodie habetur in Põtificalibus: ceterum iam abolita est in Ecclesia, idq; ideo, vt puto, quia huiusmodi peccata puniuntur in seculari iudicio: & quanquam non desint qui cupiant restitui hanc solennitatem, alij tamen, nec sine ratione, dubitant an id expediret Ecclesiæ. Illam igitur, ne vilesceret si in cõsuetudinem verteretur, ecclesia noluit ab aliquo sæpius agi.

Secũda diuisio pœnitentiæ, in externam videlicet & internam.

Exterior pœnitentia duplex scilicet occulta siue priuata, & publica.

Pœnitentia solennis.

Ponũtur rursus aliæ partes pœnitentiæ, contritio videlicet, cõfessio, & satisfactio: quas Magister enumerauit suprà dicta 15. dist. quæ & naturæ ipsius pœnitentiæ, & scripturæ, ac doctrinæ patrũ valde consonant, vt patebit cùm de singulis agetur. Nunc circa illas satis sit hæc adnotasse. Primũ, quòd quanquã istæ vt nunc fiunt ab Ecclesia, magis sint partes sacramẽti pœnitẽtiæ quàm virtutis, de qua nũc agitur, tamẽ si accipiantur cõmunius, meritò partes integrãtes pœnitẽtiæ virtutis dici possunt, hoc est, actus necessarij vt perfectè & integrè impleatur, quod est huius virtutis, quẽadmodũ declinare à malo & facere bonum partes sunt iustitiæ. Secũdum, ex quo quod nunc diximus probatur, hoc sit, q sicut natura docet vtcunque pœnitẽtiam ex illis quæ inter homines sunt, eamq; scripturę postea apertius docet, & Christus ad certum modum illam definiuit, ita & istas eius partes. Nam ex his quæ inter homines fiunt, videre est, quòd cùm filius, seruus, aut amicus patrem, dominum, aut amicũ læsit: aut ratione quauis in illum aliquid cõmisit, si reconciliari vult, primò agnoscit & detestatur quòd fecit, tunc illũ in quem peccauit adit, & corã eo confitetur & agnoscit se malè fecisse, demum offert se paratũ satisfacere pro arbitrio eius in quem peccauit: ita etiã in pecca-

Tres pœnitentiæ virtutis partes, videlicet contritio, cõfessio, & satisfactio.

Tres istæ pœnitentiæ virtutis partes ratione & scripturæ auctoritate confirmantur.

tis in Deum commissis scriptura nos docet & verbis & exemplis fieri debere: vt videlicet primò vera agnitione peccati & detestatione coram Deo humiliemur: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me, vel corã me est semper, inquit Psal. Deinde vt & hoc ipsum vel coram Deo solo, vel demum sicut ad illius gloriã pertinere agnoscimus, confiteamur. Est enim cõfessio peccati in scriptura: Dixi cõfitebor aduersum me iniustitiam meam. Et Iob sub execratione inquit; Si abscõdi quasi homo peccatum meum, & celaui in sinu meo iniquitatem meam: cum scilicet ad Dei gloriã & salutẽ suam illud opportuisset manifestari. Et huc pertinet illud quod suprà diximus: Da gloriam Deo, & confitere peccatum tuum. Et postremò etiam docemur nos diuino iudicio subijcere, & quã ille imposuerit pœnã humiliter subire. Ego, inquit Psalmus, in flagella paratus sum. Et Hieremias: Corripe me (inquit) domine, veruntamen non in furore, sed in iudicio, ne forte ad nihilum redigas me. Quæ tria etiam in pœnitentia Dauid de peccato Bersabeæ inueniuntur. Nam primò ad prophetæ durissimam reprehensionem dixit: Peccaui domino: & cum audisset: Dominus transtulit peccatum tuum, mox etiam impositam sibi pœnam humiliter suscepit. Similiter & in peccato numerationis populi idem patet. Percussit (inquit scriptura) Dauid cor. Ecce cõtritio: deinde dixit ad dominum: Peccaui valde in hoc facto. Et demum trium pœnarum datur ei optio. Igitur videmus pœnitentiam & afflictionem interiorem cordis, quæ contritio dicitur: videmus manifestationem peccati, & demum satisfactionem: quanquam ante Christum non admodum distincta aut explicata. Ceterum sine illis constat non esse integram pœnitentiam. Certè Cain agnoscebat peccatum suum cùm diceretur ei, vbi est Abel? sed non confitebatur: postea confitebatur etiam, sed neque ad gloriam Dei, nec humili subiectione.

Iob. 21. *Hiere. 20.* *2. Reg. 10* *2. Reg. 14* *Genes. 4.*

Impugnãt omnes has partes aduersarij omnes, quanquam alij mitius alijs, sed ij periculosius: nam qui apertè negant, vt Caluinus, facilius agnosci possunt & vitari: at Philippus, qui vocabula illa admittit, reuera autẽ euertit quidquid per illa significamus, aptior est ad decipiẽdum. Sed quoniam quæ adferunt contra ista magis pertinẽt ad sacramentum pœnitentiæ, cum de singulis dixerimus, dilui poterunt. Hæc debent sufficere, quæ & naturali ratione & scriptura fundata ostendimus.

Ceterùm adferunt & illi suas partes pœnitentiæ, ne non tantum

tum videantur nostra impugnare: sed in eis ponēdis, sua ipsorum diuersitas ostendit eos sensu proprio inniti. Alij cōtritionem & fidem, quam noua obediētia sequitur, partes dicūt, hoc est: actus ad eius integritatē pertinentes: cōtritionem consciētiæ terrores dicentes ex ira Dei & agnitione peccati: Fidē verò persuasionē, qua quis credit remissa esse sibi peccata, quod omnino volūt certa fide tenendum esse, sed ipsorum fides ista specialis vera nō est. Scriptura enim docet cū dubio & timore remissionis peccatorum agendā esse pœnitentiam. Ita testantur Niniuitæ, exēplū pœnitentiæ, à quibus certè melius Philippus partes eius accepisset. Quis scit, inquiūt, si conuertatur & ignoscabat Deus, & reuertatur a furore illo suo, & non peribimus? Et tamē hanc ita dubiam pœnitentiam & veram habuisse fidem cōiunctam scriptura dicit: Crediderunt viri Niniuitæ in Dominū: & gratam fuisse Deo: Et vidit, inquit, Deus opera eorum, quia cōuersi sunt à via sua mala, & misertus est. Iohel etiā per pœnitentiā sub hac dubitatione veniā proponit. Hęc dicit Dn̄s: Conuertimini ad me, & scindite corda vestra &c. & omnia claudens: Quis scit si cōuertatur & agnoscat Dominus. Falsa est igitur ipsorū illa fides, & aliena à pœnitētia, contra quā superfluū est plura dicere. Certè si vera esset, omnē auferret timorē, nec secū pateretur contritionem illā quam asserit. Quòd si dicat, illa adueniēte auferri cōtritionē: quid potest dici stultius? Certè Niniuitæ & fidem habebant & contritionē simul: vera autē fides catholica initium est contritionis sicut & ceterarum omnium virtutū, sed non ideo pars eius dicēda est, sicut nec illarū: quod & nonnulli illorum aduerterūt & dixerūt. Statuunt igitur pęnitentię partes, mortificationē & viuificationem, diuersis etiam sensibus. Nam nonnulli mortificationem ipsum cordis dolorem & afflictionem intelligunt: viuificationem verò ipsam remissionis certitudinem. Itaq; re nihil differunt à suprà dictis, nisi quòd meritò magis sunt reprehēdendi, quia nouū quæsierunt vocabulum in eadē re: & vtrisq; est dicendū, certitudinē illā remissionis, qualis esse potest, spei scilicet, quanquam non sine timore, nullo modo partem esse pœnitentiæ magis quàm fidē, sed aliā omnino virtutem, spem scilicet, quę attēperat pœnitentię dolorem, ne sicut Paulus inquit, abūdātiori tristitia absorbeatur: de quo & illud psalmi intelligi potest: Potū dabis nobis in lachrymis & mensura. Exponūt alij mortificationem carnis esse affectuum omnium abnegationē, & illam crucifixionem assiduam, ad quam

Quas partes pœnitentiæ aduersarij inter se discordes falsò constituant.

Ionæ. 3.

Iohelis 2.

2. Cor 2.

exhortatur Paulus: Mortificate, inquit, mēbra veſtra quę ſunt ſuper terram. Viuificationem verò eam dicūt, de qua ait: Renouamini ſpiritu mentis veſtræ. Sed hoc quàm vanum ſit, ſatis ſuperius oſtendimus. Hæc enim nō tantùm peccatorum, ſed iuſtorum & perfectorum ſtudia ſunt. Doceant itaque quod ad rem attinet, & dicant quomodo illi cum Deo redire debeāt in gratiam, quibus ob peccata ſua Deus eſt iratus. Nam hoc demum quærimus, & hoc omnes vocamus pœnitētiam. Nos verò (vt etiam hinc magis confirmetur veritas) videamus in Niniuitis tres noſtras partes. Prædicant illi ex ore regis & principum vt conuertatur vir à via ſua mala: en contritio: vt clament ad Dominum in fortitudine: ecce confeſſio: vt induātur ſaccis & ieiunent: ecce ſatisfactio.

¶ LECTIO TERTIA.

¶ *De reatu peccati, qui videlicet tranſeunte actu manet, & vera ratione remiſsionis eius.*

DICTVRI iam de origine pœnitētiæ & actibus, fructu atque neceſſitate eius, quoniam illud in primis manifeſtum eſt, pœnitentiam propriè ad remiſſionem peccatorū, nō omnium (nec enim originalis) ſed eorum quę actu à nobis committuntur, & præcipuè excludētium à regno cœlorū, ordinari, in quo ſita eſt vera iuſtificatio impij, illud putamus in primis dicendum, quod pertinet ad hāc peccati remiſſionem & iuſtificationē: quę ſcilicet ſit, & in quo cōſtituta vera remiſſio actualis & mortalis peccati: vnde facilè ſequitur quid de iuſtificatione impij ſimiliter dicēdū ſit. Vt verò hæc ordine tradamus, præmittēdū ante omnia eſt quid ſit ipſum peccatum: nec tamen hic rationē ipſam peccati docere volumus in vniuerſum, quod alterius eſt negotij & alibi à nobis tradēdum, ſed id tantùm quod pertinet ad cognoſcēdam veram eius remiſſionem: quid videlicet tranſeunte ipſo peccato, ipſo videlicet actu ſiue omiſſione quibus peccamus, maneat in nobis quod remiſſione egeat, & illa deleatur.

Poſt actū peccati hæret in anima reatus ſeu macula, ob quā

Omiſſis igitur circa hoc minus vtilibus quæſtionibus, dicamus quod ſcriptura ſacra & certa fides nos docet. Et quidem poſt actū peccati apertè ſcriptura dicit manere in anima maculam

culam seu deformitatẽ & turpitudinem, propter quam meritò Deo ingrata est, & ab eo habetur odio. Hiere. dicit: Et si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbã Borith, tamen maculata es corã me. Hoc ille ex persona Dei de Hierusalẽ dicit. Iosué quoq; populo Israël ait: Peccastis in Beelphegor, & vsque in hodiernum diem macula huius sceleris in vobis permanet. Vnde & Paulus de Christo inquit, ꝙ dilexit Ecclesiam suam, & tradidit semetipsum pro ea, lauans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, donec, inquit, exhibeat sibi Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi.

Deo displicet.
Hierem. 2.
Iosue 22.
Ephes. 5.
Dist. 18. 4 & b. Tho. 1. 2. q. 86.

Hęc verò macula quid sit, cõuenientissimè explicatur à Magistro sententiarũ & b. Thom. Constat enim in omni peccato auersionem esse animæ à Deo. Dum enim neglectis eius mandatis & rectitudine legis suę, creaturæ adhæret anima atq; ad illam conuertitur, dat terga Deo. Vnde meritò clamat Hieremias: Verterũt ad me tergũ & non faciẽ: Et ibidem: Me dereliquerunt fontẽ aquæ viuæ. Et multa sunt in hanc sententiam apud eũdem Prophetã & alios. Et alibi inquit: Quare auersus est populus hic auersione cõtentiosa? Hęc igitur duo cùm sint in omni peccato, maximeq; cõmissionis, vbi manifestius hoc apparet, certum est præcipuũ à quo peccatum malum dicitur, immo solum, auersionẽ hanc esse, quæ meritò nihil aliud esse dicitur, quàm priuatio debiti ordinis. Debemus enim hoc Deo & naturæ nostræ, vt actus nostri iuxta legẽ suã dirigamus, & ordinemus in ipsum: quo ordine actus peccati caret, vnde & peccatum dicitur. Comitatur verò inordinationẽ hãc conuersio illa in creaturã, quæ, quod ad peccantem attinet, caussa est auersionis. Cùm enim peccans hoc intendat, vt bono aliquo creato fruatur, dum nimiũ illud amat, incurrit in deordinationem hanc & auersionẽ à Deo, etiam si non velit ipsam, immo neq; cogitet: de quo dixit Dionys. quòd nemo intendens malum operatur. Nõ vult peccans auerti à Deo, sed vult aliquod bonum creatum, cuius nimio amore fit, vt auertatur à Deo. Sicut igitur hæc duo sunt cùm actu peccatur, ita etiam trãseũte actu peccati manet anima in eadem dispositione auersa videlicet à Deo, elõgata & separata ab eo, cõiũcta verò & conuersa ad Creaturam. Sicut enim post motum aliquem corporeũ in quod motũ est manet (quamdiu quiescit, & quamdiu in contrariũ non mouetur) separatum ab eo à quo discessit & auersum, etiã corpore, si in contrariũ motus est, coniũctum verò illi ad ꝙ accessit: ita omnino sit in peccato. Est in anima pro-

In quolibet peccato mortali anima auertitur à Deo ad creaturã, cui affectu & amore adhæret.
Cap. 2.
Cap. 8.
Auertitur anima à Deo quãdo agit aut omittit aliquid contra ordinẽ debitũ & a Deo præscriptum.
Post peccatum commissum manet anima auersa à Deo, donec se ad eam cõuertat.

culdubio su⁹ accessus & recessus, est sua approximatio ad Deū vel ad creaturam, nō corporea neq; corporis passibus, sed spiritualis, affectibus scilicet & motum similitudine. Iam illud etiā & scriptura sacra & ratio ostendit, ex cōuersione & coniūctione ad Deū illustrari & perfundi luce quadam diuina anima, in qua deiformis efficitur, atq; ita pulcherrima, nō proportione membrorū & colorū corporis, sed proportione spiritualium viriū, & deiformitate illa omni luce corporea pulchriori & lucidiori. Vnde etiam dixerunt quidam, gratiā nitorem quendam animæ esse sanctum & reconciliantem amorē. Certum est hanc pulchritudinem efficere animam dignā quę à Deo ametur: vt exhiberet (inquit Paulus) sibi gloriosam spōsam: non quod prius digna sit amari anima quàm ametur, sed verissimum est illud Ioannis etiam hîc: Ipse prior dilexit nos. prior, non solùm antequam diligeremus eum, sed antequā digni essemus qui diligeremur ab eo: ante, inquam, non tēpore, sed efficiētia & caussa: simul enim vtrūque est, & quòd digni simus amari, & quòd amemur, sed hoc illius est caussa. Dum enim Deus amat animam, dignā eam facit suo amore, sibique cōformem. Quàm multa sunt in scriptura de hac re testimonia. Nā quod frequēter repetitur in psalmis. Illustra faciē tuā super seruū tuum: Illumina vultum tuū super nos. quid aliud significat, quàm illustrationem hanc? Paulus etiā apertius ait: Gloriam Domini speculantes (de filiis gratiæ Euangelicæ loquens) in eandē imaginem transformamur à claritate in claritatem. Et Ioānes de beatitudine quidem illa perfecta: Similes illi erimus (inquit) quia videbimus eū sicuti est. Illa igitur visio patriæ, quoniam perfectissima est, & parit feruentissimum amorem, perfectè assimilat nos DEO. Quare necesse est vt ita credamus, quòd visio hæc fidei, quia hîc in speculo & in ænigmate videmus, etsi non tam perfectè, tamē assimilat nos Deo quāto magis in nobis excitat eius amorem: amore enim veraciter vnimur DEO atque assimilamur ei: Ioanne dicente: Qui manet in charitate, in DEO manet, & DEVS in eo. Cùm itaque hæc tam manifesta sint, nō minus manifestè ex eis sequitur quòd illa auersione & deordinatione atque elongatione à Deo priuata sit anima luce illa & pulchritudine deiformitatis, quā ex coniunctione ad Deum habuit: quam priuationem merito tenebras, deformitatē quandā & maculam dicimus: priuationem scilicet lucis illius diuinę & spiritualis pulchritudinis, qua ille animam illustrabat. Hęc itaq; auersio & obtenebratio

Anima cōuertendo se ad Deum illustratur, & ornatur, & Deiformis efficitur.

2. Cor. 3.

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 4

bratio animæ illi contigit ex conuersione ad creaturã, veluti vmbra quædã ex obiecto corpore quodã opaco & obscuro, id est, inferiori quadam creatura inter Deũ & animã obiecta. Nam & illud etiam nõ omittendum est, quòd eadem ratione ex adhæsione creaturæ contrahit etiam anima quãdam cũ ea similitudinem, sicut meritò scriptum est de peccãtibus, quòd facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerũt. Si enim ex cõuersione & cõiunctione ad Deum verè cõsequitur anima pulchritudinem, nõ quidem corpoream, sed spiritualem, hoc est, deiformitatem: necesse est vt ex cõuersione ad creaturã cum auersione à Deo non solùm illã amittat, sed sicut corpus con tactu rei immundæ maculam & immundiciam cõtrahit, ita & anima assimilationem quandam eius quod diligit, quod cùm inferius sit ipsa anima, reddit illã indigniorẽ atque ita fœdã: hæc est enim impuritas spiritualis sanctitati cõtraria: quod locus ille apertè dicit: Facti sunt abominabiles &c. Id quod explicat etiã Psalmus de peccatore loquẽs: Cõparatus est iumẽtis insipientibus, & similis factus est illis. Et deinũ Hieremias in mystica illa sua lamentatione sub similitudine Nazaræorũ de iustis in peccato lapsis: Candidiores (inquit) Nazaræi eius niue &c. denigrata est super carbones facies eorum. Ecce itaque veram deformitatem atque priuationẽ pulchritudinis in anima, & verã maculã. Nec certè opus est disputari quid hæc sint an aliud videlicet quàm priuatio. Profectò sicut id à quo peccatum malũ est, sola priuatio rectitudinis est, sed cõiunctũ habet inordinatũ motũ, vt diximus: ita quod manet post peccatũ priuatio est ordinis & pulchritudinis, auersio est & obscuritas ex illa carentia rectitudinis, sed cõiunctã habet maculam ex cõuersione ad creaturam procedentem, qua illi quod amat similis facta est. Manet virtute quidẽ amor ille quo anima complexa est creaturã, quousq; cõtrarius aliquis affectus producitur ab ipsa anima, nõ min⁹, vt diximus, quàm id quod corporaliter mouetur manet elõgatũ & auersum ab eo à quo discedit, & coniunctum ei cui appropinquauit, donec aliter moueatur. Hæc itaq; sunt quę verè remanent post peccatũ, à quibus & peccatores, & fœdi atque obscuri efficimur, priuati pulchritudine gratię & indigni qui amemur à Deo, digni qui odio habeamur, hoc enim reuera est esse peccatorem. Quod ideo tã diligẽter admonem⁹, & inculcam⁹ etiã, quoniã etsi cõsequantur peccatum multa alia mala præter hæc, quorum quędam auferuntur cum remittitur peccatum, quædam etiam

Anima auertẽs se à Deo ad creaturã sit suo modo deformis & immunda ac obscura.

Osee 9.

manent: illa tamen omnia propter hæc quæ dicta sunt magis tanquã effectus quidam & sequelæ peccati dicuntur in peccatore esse, quàm ipsum peccatorem constituere. Vt verò hoc apertius fiat, & quoniam proderit etiam huic proposito pœnitentiæ & negotio præcipuo eius, quod est detestatio peccatorum, referamus hæc quæ cõsequuntur peccatum mala. Primò igitur constat peccatum consequi deordinationem quandam virium omniũ animæ. Minuitur enim & infirmatur ipsa eius natura, omnesque vires illius: quod & Psalmista explicat: Cor meum (inquiens) conturbatum est in me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorũ nõ est mecum. Itaque & cor, & oculos, & vires non quidem corporis, sed animæ destitutas sua propria perfectione, cõqueritur: Vires inquã animæ, quæ sunt ratio, quasi oculi: voluntas, quasi cor: cõcupiscibilis & irascibilis, quasi organa, destituta sũt vera cognitione boni, vero eius affectu: & hoc est: Lumen oculorum meorum non est mecum, cor meum conturbatum est: denique destitutæ sunt temperantia & fortitudine, quæ meritò vires animæ dicẽdæ sunt, vt de illis dicat: Dereliquit me virtus mea. Hæc enim sunt vulnera illa naturæ, quę descẽdenti à Hierusalem in Hiericho inflicta sunt à latronibus (vt Beda in eum locum ex scriptura & patribus cõsiderauit) quæ explicat b. Thomas suo loco: Ignorantia scilicet, malitia, concupiscẽtia & infirmitas: sicut priora illa, macula, & cetera intelligi possunt per spoliationem illam, de qua dicitur: qui etiam spoliauerunt illum: quæ rectè significat gratuitorum omniũ ablationem. Iam ad vulnera hæc pertinet & infirmitas atque debilitas animæ ad resistendũ diabolo & malo, ad superandas tentationes, & ad perseuerandum in bono, quæ ex peccatis generata est: item propẽsio in peccata: quæ omnia tanto maiora sunt, quãto ipsa peccata maiora, diuturniora, aut frequentiora: tanto enim illa magis obtenebrãt & labefactant vires ipsas naturales animæ, quanquã nunquã ex toto auferant. Quoniam enim anima iuxta fidem immortalis est, ita etiam suas has vires ex toto non potest amittere. Sequitur etiam peccatũ obligatio ad pœnã, siue (vt beatus Tho. inquit) reatus pœnæ. Exigit enim hoc Dei iustitia, exigit ordo rerum, & indita hominibus ratio, vt qui ordine à Deo cõstituto perturbato plus sibi permisit quàm iuxta illum licebat, puniatur etiam subtractione eorũ quę licita alioquin illi erat: & qui vltra præfixam sibi mensurã se extulit, deijciatur etiã gradu non solum eo in quem illicitè ascẽderat, sed eo etiam, quo licitè

Mala quæ peccatum consequũtur velut effectus quidam.

1.2. q.85.

Luc.10.

Obligatio ad pœnã, quam reatum pœnæ vocãt, etiã consequitur peccatum.

q.87.1.2.

licitè cõſiſtebat. Hæc eſt enim ratio iuſtæ vindictæ, à qua omnis infligitur pœna. Quòd verò peccatum omne pœna ſequatur in Dei iudicio, aperte teſtatur ſcriptura. Tribulatio (inquit Paulus) & anguſtia in omnẽ animam hominis operantis malum. Et Moyſes in cantico de peccatis loquens ex perſona Dei. Nonne (inquit) hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis? Mea eſt vltio, & ego retribuã eis in tempore. Hi enim theſauri ſunt iræ, de quibus Paulus: Theſaurizas (inquit) tibi iram. Vbi illud etiam aduertẽdum, quòd etſi peccata quędam cõſequatur æterna pœna, alia verò tẽporalis tãtum: atque (vt ita dicamus) quędã pœna ſit qua vt hoſtis & inimic⁹ punitur peccator, alia verò qua vt amic⁹ & in gratiã receptus vel in ea permanẽs, pœnæ tamẽ ipſæ non ſunt malę, ſed bonæ potius, quibus deordinatio peccati reparãtur, atq; ideo à Deo ſunt, dicente ſcriptura: Si eſt malum in ciuitate quod ego nõ fecerim. Atque ideo ab eis non dicitur quis peccator aut malus, ſed potius ab eo, ꝙ dignus eſt puniri: hoc enim eſt quod Dionyſius dixit, puniri non eſſe malum, ſed dignum eſſe pœna. Dignus verò pœna eſt aliquis ex macula & deformitate atque turpitudine illa, quæ idcirco ratio eſt, & (vt ita dicamus) forma peccatorum conſtituens: illa verò omnia effectus eius ſunt. Itaque nõ ſatis conſideratè putamus dictum eſſe, neque ſcripturæ & Auguſtino conſentaneè, quãquàm id quidam putauerint, poſt actum peccati nihil aliud remanere, niſi quòd à diuina voluntate ordinatur peccator ad pœnã, atque ita ordinatus habetur in ratione iuſtitiæ eius. Ordinari ad pœnam re vera bonum eſt, vt diximus: & quidquid in voluntate diuina ac ratione eſt circa peccatorem, bonũ eſt, nec ab eo peccator dici poteſt, ſed à malitia illa & deformitate manẽte poſt actũ peccati. Iam verò illud indignum putamus theologo, anxiè quærere quid illa ſit, relatio ne an abſolutũ, poſitiuum an priuatio ſola: hæc enim nihil ad rem pertinẽt aut ſcripturæ intellectum.

Rom. 2.

Deut. 32.

A pœna peccati, quæ bona & à Deo est, non dicitur quis peccator.

Scot. diſt. 14. q. 1.

Vidimus iam peccatum ſolam priuationem eſſe, ſicut malum, illamque manere tranſeunte actu peccati, quod ſatis eſſe debet. Deordinatio etiam illa & macula in cõuerſione ad creaturam contracta manet quidem virtute, vt dictum eſt: propter quam dignus eſt puniri peccator, propter eandẽ reus eſt peccati, & obonoxius non tãtum pœnę, ſed prius culpę, & propter culpam pœnę. Non enim quia in iudicio decernitur quis puniendus aut punitur, idcirco malus eſt & peccator, ſed e cõtrario, quia talis eſt, puniri iubetur. Hoc putamus Auguſtinũ

Peccatum manet poſt actũ peccati in animo cum auerſione & macula contracta.

intellexisse cùm in primo de nuptijs & concupiscentia hoc in quirẽs, eorum, inquit, peccatorum quæ manere non possunt, quoniam cum fiunt prætereunt, reatus tamen manet: & nisi remittatur, in æternum manebit. Reatus certè in hac materia, vt omittamus quid apud ethnicos auctores latinę linguæ significet, in vsu trãslationis scripturæ quam habemus, & in patribus ipsam significat (vt ita dicamus) obligationem & constrictionem, qua sub peccato tenetur peccans: vt reat⁹ peccati sit, quo reus eius constituitur. Sic ait scriptura: Percussit dominus populum pro reatu vituli. Et rursum cùm de occisione hominis, cuius ignoratur auctor, purganda loquitur: Auferetur, inquit, ab eis reatus sanguinis. Augustinus etiam ipse eodem loco ita se intellexisse satis ostendit. Ait enim, de hoc loquens: Nam si quisquam (verbi gratia) fecerit adulterium, etiam si nunquam deinceps faciat, reus est adulterij, donec reatus ipsius indulgẽtia remittatur. Ecce igitur reum & reatum simul coniungi ab August. Quod diximus, ne quis putet ex consuetudine loquendi quorundam, reatum solam obligationem ad pœnã esse. Est reatus culpæ, obnoxium scilicet illi esse: est etiam & pœnæ reatus. Itaque non putamus hoc melius explicari posse, quàm vt intelligimus reatũ esse illud, quo digni sumus pœna. Ex quibus iam perspicuum fiet quod præcipuè quæritur, quid propriè sit remissio peccati. Sic enim Augustinus ex altero alterũ intulit eodem loco. Remissio enim peccati est, qua fit vt non habeamus peccatũ, ita enim ille inquit: Si à peccato desistere esset non habere peccatum, sufficeret vt nos moneret scriptura: Filj, peccasti: non adijcias iterũ. Sed hoc non sufficit: addidit enim: Et de pristinis deprecare vt tibi remittantur. Manẽt ergo nisi remittantur. Et rursum ibidem: Hoc est non habere peccatum, reum nõ esse peccati. Remissio ergo facit, vt nõ sit reus peccati facit non primò & propriè vt nõ puniatur, sed vt non sit dignus puniri. Aufert ergo maculam, aufert priuationem pulchritudinis, aufert auersionem & deordinationem à Deo. Itaque eadem ratione putamus nõ satis explicatam esse hanc remissionem ab eo, qui dicit peccatum remitti à Deo nõ aliud esse, quàm quòd nolit peccatorem propter illud punire. Nec verbum illud psalmi: Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum: quo videtur exposuisse quod suprà dixerat. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: quasi remissum peccatum sit solum non imputari ad pęnã: hoc, inquam, verbum non adiuuat ita sentientes, sicut nec

quod

Exod. 32.

Deut. 21.

Alius reatus culpæ, alius pœnæ.

Quid propriè sit remissio peccati.

Remissio peccati aufert maculã animæ, priuationem pulchritudinis, inordinationem & auersionẽ eius à Deo.

Scotus vbi suprà.

quod Augustinus in eius loci expositionem dixit. Nec enim negamus in remissione peccati hoc esse, nolle scilicet illud æterna pœna punire, non tamẽ hoc solum esse peccati remissionem vsquam dicit scriptura, aut patres. Sic enim Augustinus eo loco inquit: Cooperta sunt peccata, tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata Deus, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere, noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoscere. Nec sic intelligatis quod dixit, peccata cooperta sunt, quasi ibi sint & viuant. Hæc eo loco Augustinus. Vbi intuere quòd morem scripturæ sequens, non tantum cooperta, sed & abolita dicit: vnde infert non permanere & viuere illa postquam remissa sunt. Non itaque solùm non vult Deus punire, sed delet. Dele (inquit psalmus) iniquitatem meam. Quid est aliud, dele, quàm quod ibi etiam ait: laua me & munda me? Et Paulus etiam, quamuis sub similitudine & metaphora, eodẽ modo loquitur de Christo: Delens (inquit) quod aduersus nos erat chyrographum, affigẽs illud cruci. Vbi quid aliud chyrographum putamus dici, quàm decretũ diuinæ iustitiæ, quo nõ solùm puniẽdus iudicatur peccator, sed dignus pœna? Hæc peccati malitia, quæ dignum reddit peccatorem damnatione, & in mente eius & in diuino iudicio, scripta dicitur per Hieremiam. Peccatum Iudæ scriptũ est stylo ferreo in vngue adamantino, & exaratum super latitudinem cordis eorum. Vngue adamantino nonne meritò significari potest diuina iustitia propter insuperabilem illam & inflexibilem vim? In ea igitur scripta dicit peccata, nec in ea solùm, sed in mente ipsa peccantis: exaratum, inquit, super latitudinem cordis eorum. Quid verò aliud scriptura hac, quàm macula ipsa & deformitas peccati melius intelligi potest? Vt sicut diuina gratia dicitur à Paulo in cordibus nostris describere quodammodo Christum: Manifestati (inquit Corinthijs) quòd epistola estis Christi, ministrata à nobis & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Sicut itaque gratia spiritus sancti ipsum Christum scribit in cordibus nostris dum nos illi conformat: ita peccatum describit Sathanam, eius superbiam & impuritatem, cùm nos illi assimilat: hoc verò deletur remissione: vt videlicet Dei perfecta sint opera. Indignum est enim vt remissione sua non auferat quicquid mali attulit peccatum, & nõ addat bona maiora malis quæ peccatũ attulit. Hæc est remissio peccati, de qua loquitur scriptura, quã nõ dubitamus ablutionẽ verã cordium

Remittere peccatũ nõ est idẽ quod nolle ipsũ punire aut imputare.

Psalm. 31.

Peccata quãdo remittuntur non tantũ teguntur, sed verè delentur.

Coloss. 2.

2. Cor. 3

dium animæ dicere,& veram illius conformationem & con-
1. *Cor.* 6. figuratione̅ cum Deo. Vnde Paulus de fornicarijs & adulte-
ris,& ceteris peccatoribus locutus: Hæc quide̅, inquit, a iqua̅-
do fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati
eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei
noſtri: vt ita demum remiſſio peccati ſit vera mutatio animę.
Nec tamen exiſtimes Catholicum aliquem hoc docere, quòd
in remiſſione peccati no̅ fiat vera mutatio animæ, ſed ſit ſola
non imputatio peccati :hoc Lutheri eſt, de quo poſtea dice-
mus. Catholici omnes non dubitant, iuxta ſcripturam, in re-
miſſione peccati veram infundi animæ gratiam & charitate̅,
& alia diuina dona, quibus Deo aſſimilatur. Sed diſputatur in
ter Catholicos tantummodo, quid remiſſio ipſa peccati ſit: &
putant nonnulli ſolam eſſe non imputationem ad pœna̅, ſiue
nolle punire, vt dictum eſt: nec tamen dubitant ſimul verè im
mutari animam donis his diuinis. Nos verò remitti peccatu̅,
dicimus hæc omnia ſimul, & præcipuè quod pertinet ad ablu
tionem & purificationem animæ, qua aufertur omnis illa de-
formitas peccati: & propterea hæc diuerſitas nihil fauet Lu-
therano errori, neganti omnem inhærentem iuſtitiam: nec
certè magni mome̅ti eſt, ſed de ſolo nomine remiſſionis pec-
cati. Nos verò de his admonuimus in hoc principio, vt agno-
ſcatur quid ipſa ſcriptura ſacra dicat remiſſionem peccati. Ex
dictis enim ſatis patet, in ea idem eſſe remiſſionem peccati,
ablutionem animæ, denique ipſum deleri, peccatore̅ co̅uerti:
hæc enim omnia pro eodem accepit ſcriptura, de quibus & in
ferius manifeſtius dicemus.

¶ LECTIO QVARTA.

¶ *De neceßitate pœnitentiæ ad remißionem peccati.*

IN proxima lectione dictum eſt quid poſt pec-
catum maneat in peccante, quod remiſſione au
feratur, atque ita etiam manifeſtum fuit quid
ſit ipſa peccati remiſſio. Ex illis igitur non erit
difficile agnoſcere, quàm ſit pœnitentia ad re-
miſſionem peccati neceſſaria, & quo modo atque ratione re-
quiratur. Loquimur verò de peccati actualis, & quidem mor-
talis remiſſione. Conſtituatur igitur nobis ante omnia de iſta
re hoc certiſſimum fundamentum.

Pecca

Peccatũ mortale ſine pœnitẽtia, ſine deteſtatione, odio, atque dolore ſui nulla ratione remittitur, ſed nec poſſe remitti & ſcriptura ſacra, & certiſſima ratio docet.

Peccatũ mortale non remittitur ſine pœnitentia.

Primò igitur omnium, cùm remiſſio peccati ex diuina voluntate pẽdeat, dicente Pſalmiſta: Tibi ſoli peccaui: quaſi diceret: ideo tu ſolus remittere potes: meritò ex ſcriptura, in qua hęc diuina volũtas oſtẽditur, petẽda eſt cognitio huius, qua ſcilicet ratione & cõditione remitti poſſit. Cõſtat vero in ſcriptura ſemper Deum exigere à peccatoribus pœnitentiã, nec aliter remiſſionẽ peccati promittere: ſine ea igitur nullo modo aſſerendum eſt peccatum remitti. Audiuimus ſuperius de hac re ſcripturæ auctoritates. Apud Ezechielem, in primis loquitur Deus: Si impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis &c. vita viuet: omnium iniquitatum eius non recordabor. Immò & negatiua ipſa ab eodẽ apertè aſſeritur: quod videlicet nõ aliter remittatur. Sic enim loquitur: Impietas impij nõ nocebit ei, in quacũque die conuerſus fuerit ab impietatę ſua. Et iterum: Si dixero impio, morte morieris: & egerit pæniten tiam &c. omnia peccata eius quę peccauit nõ imputabũtur ei. Et ibidem: Si impius non fuerit cõuerſus à via ſua, ipſe in iniquitate ſua morietur. Ita loquitur ibi De9, ſiue annunciatũ illi fuerit peccatum, ſiue nõ: ſemper (inquit) ipſe in iniquitate ſua morietur, ſi non fuerit cõuerſus. Chriſtus etiam in Euangelio dicit: Niſi pęnitentiã egeritis, omnes ſimul peribitis. Et Petrus Apoſtolus in prima illa poſt receptum ſpiritum ſanctũ cõcione, quęrentibus, Quid faciemus? Viri fratres ſtatim inquit pænitentitiã agite. Et rurſum in alia concione: Pænitemini & cõuertimini, vt deleãtur peccata veſtra. Nõ eſt opus in hac re tã aperta diutius immorari. Vniuerſaliter omnib9 qui actu peccarunt lethaliter, imponitur pænitentia: neq; vllo tẽpore in vllo ſtatu ſine hac peccatum remittitur. Nec omittenda eſt manifeſta etiã ratio fidei, quę his teſtimonijs ſcripturę cõſonat, quã b. Tho. hoc loco diligẽter cõſiderauit. Cõſtat enim in remiſſione peccati Deũ omnem indignationẽ & irã, quibus ſignificatur iuſta punitionis eius volũtas, remittere, peccatorẽq; in ſuam gratiã & amicitiã recipere. Hoc eſt enim remitti peccatum, non vlterius videlicet iratum eſſe & offẽſum peccatori, eumq; ad ſuam gratiam reuocaſſe. Iam ſi hoc attẽtè conſidere m9, duo videbim9 inde manifeſta fieri. Primũ, quòd cùm Dei operatio ſemper perfecta ſit, & eius volũtas efficaciſſima, nõ enim quaſi homo expectat Deus bonitatẽ in nobis quã amet,

Cap. 18. *Ezech. 33* *Luc. 13.* *Act. 2.* *Act. 3.* *3. part. q. 86. art. 2.*

ſed

sed suo amore illam producit, ita videlicet, vt nullũ amet, quẽ sic amando dignũ non efficiat eo amore: ita etiã cum remittit peccatum, dignum facit remissione & gratia sua. Secundum, quòd hæc non fiunt mutatione aliqua diuinæ volũtatis: non quod prius voluit, desijt velle Deus: non voluit punire, & modò non vult: neque prius iratus fuit peccatori, & modò placatus: sed hæc omnia mutationem significant peccatoris, & Dei operationẽ in ipso. Remittere igitur irã quid aliud est, quàm ipsum peccatorem sic mutare, vt non sit dignus puniri? Non itaque aliud est amare quẽ non amabat, quàm dignum facere amore eum qui dignus non erat. Nõ aliud remittere peccatũ, quàm facere vt nõ sit dignus odio, hoc est, pœna æterna, qui antè dignus erat. Ita cogitemus, si verè & iuxta fidẽ cogitare volumus hæc omnia. Deus immotus manet, Deus trãquillus manet, bonus quidem semper & iustus, paratus præmiare & punire: peccans verò ab eius recedit bonitate, & ab illius voluntate præmiandi: incidit verò in iustitiã & in voluntatẽ puniẽdi eiusdẽ: quæ certè quãquã à nobis aliter dicãtur, eadẽ tamen omnino sunt in Deo, quia omnia infinita: sed nos tãtilli, qui omnia tenere non possumus, ita imitamur. Si igitur cùm peccatum est, sola mutatio facta est peccantis, etiam cum remissum est peccatũ, sola eius mutatione opus est: mutatione inquam, qua sicut per peccatũ factus est dignus pœna, ita per hanc mutationem fiat modò dignus amore. Quomodo verò potest fieri, vt nõ sit dignus pœna peccator, & vt amore sit dignus, quãdiu manet auersus à Deo? Necesse est igitur vt conuertatur & mutetur, quod veraciter fit per pænitentiam cum displicet ei quod cõmisit, cum detestatur & odio habet. Sine his igitur nullo modo peccatũ remittitur. Possunt quidẽ homines his qui se offenderũt & cõtẽpserũt remittere animi sui indignationẽ, possunt remittere qua digni erãt pœnam, nulla certè in his qui peccârũt mutatione facta, hoc quidẽ possunt, quia sua volũtas hoc volẽdo nõ operatur in eo cui hoc vult, nõ facit indignũ pœna quẽ nõ vult punire: at diuina volũtas, cuius velle facere est, quẽ nõ vult punire facit non dignũ pœna. Et rursum volũtas humana ita potest quem prius odio habuit amare, quia mutabilis est: diuina, quia non potest mutari, cùm eũ quẽ prius odio habuit diligere incipit, nõ aliud facit, quàm vt qui prius dignus erat odio, amore sit dignus. Hæc est remissio peccati de qua nobis loquitur scriptura, perfecta abolitio & deletio eorũ quib⁹ dignus fiebat peccator æterna damnatione,

Peccata remittuntur à Deo recipiente peccatorẽ in gratiã suam sine omni diuinæ volũtatis mutatione.

Deus nulli remittit peccatum sine eius conuersione & mutatione.

natione, restauratio eius ad eam quam primò habuit gratiam filiationis & hæreditatis æternæ. Imaginãtur quidam nescio quas alias rationes remittendi peccatum: videlicet vt sine vlla cõuersione & pœnitẽtia remitti posſit. Nos verò putamus nõ esse licitũ aliter loqui quàm loquitur scriptura, nec aliã cogitare remiſsionẽ, quàm hãc, quam scriptura nobis certò tradit. Nec derogamus quidquam diuinæ omnipotentiæ, vel ei præscribimus modũ remittendi peccata, sed magni facimus summam eius bonitatẽ: cõtinemus nos intra limites scripturæ, dicẽtes remiſsionẽ hanc peccati, quam ipsa nos docet, sine vera pœnitentia, hoc est, cõuersione mẽtis in Deum fieri nõ posse, nec reuera intelligi. Posset (non dubitamus) Deus, si ita illi placeret, non punire peccatorem æterna damnatione, hoc illi remittere, sed quamdiu peccator manet, quãdiu affectus peccati perseuerat in eo, non est ei remissum peccatũ. Vnde & in scriptura ipsa pro eodẽ sumuntur peccati remiſsio, deletio & ablutio, vt superius diximus, & conuersio ipsa. Omnia docemur à Deo petere: Dimitte debita: laua: dele: denique & cõuerte nos. Simul enim hæc omnia in remiſsione peccati clauduntur.

Ex his igitur b. Thomas disertè dixit, nulli vnquam adulto, etiam in ipso sacramento baptismi, sine pœnitẽtia remitti peccatum. Quod verba ipsa Apostoli Petri quæ adduximus, manifestè ostendunt. Pœnitemini, & baptizetur vnusquisque &c. Gemitum quidem & afflictionem, quæ quasi vindictæ quædã assumuntur contra peccatum, in baptismo dixit Ambros. non requiri: at veram mutationem vitæ malæ actæ, displicentiam atque odium peccatorum qui negat requiri in baptismo, negat Apostolum Petrum, negat & veram rationem remiſsionis peccati, de qua dictum est. Ausus est etiam ex hoc tam certo fundamẽto asserere, nec his quibus Christus remisit peccata, sine pœnitẽtia remisisse, dolore scilicet & odio peccati, quanquam sine sacramẽto. Itaq; cum dicit paralytico: Remittũtur tibi peccata: & mulieri adulteræ: Nec ego te condemnabo, vade, noli peccare: cùm his inquam nec petentibus, nec vt videtur cogitãtibus remisit peccata, credit ille, & quidẽ iustiſsimè, simul cũ his verbis operatũ fuisse per gratiã in eorũ cordibus pœnitentiã. De alijs est manifestior ratio: vt de peccatrice muliere, latrone pendẽte in cruce. In his enim manifesta est præcedens etiam pœnitentia: sed de hoc etiam inferius plura.

supradicto 2. art.

Nulli adulto etiã in baptismo remittitur peccatum sine pœnitẽtia. art. 5. q. 84.

Christus etsi sine sacramento, non tamen sine pœnitẽtia remisit peccata.

Ma[tt]h. 9

Ioan. 8.

Iam & illud hîc nõ omittendum, quòd Lutherus cõtra hæc absque vlla certa ratione docuit duos grauiſsimos errores ap-

Erroneũ est veram pœnitentiam esse, deinceps non peccare.

plaudentes mirè auribus multitudinis,& eorum qui licẽtiosiorem amant vitam. Primò dicit veram pœnitentiam esse,de cetero non peccare:vt hac ratione omnem cõtritionem,dolorẽ & detestationẽ peccatorum ostendat nõ esse necessariã.Contra quem sufficiunt quæ & hoc loco & superius de pœnitẽtia diximus;quòd scilicet pœnitentiæ nomẽ in scriptura sacra dolorem animi & pęnitudinem significet,sicut & in doctrina patrum.Huic verò coniungit aliũ multo irrationabiliorẽ : quòd scilicet contritio illa,quæ paratur discussione peccatorũ , qua quis cogitat annos suos in amaritudine animę suæ cõsiderata multitudine & grauitate peccatorũ,amissione beatitudinis & damnatione æterna,non solum non sit grata Deo,sed magis faciat hominem peccatorem coram Deo. Cõtra quem etiam non est opus alia adducere,quàm sensum ipsum communem hominum,& rationem.Si peccator quis constituitur , si Deo displicet homo,quia placent ei peccata & delectatur in eis:necesse est vt quia displicẽt,& quia detestatur ea,placeat Deo & efficiatur iustus:contraria enim necesse est contrarijs principijs & causis fieri. Meritò itaque hos errores Leo decimus inter alios eius damnauit. Sunt enim apertè contra manifestissima sanctorum exempla.Nam Ezechias inquit:Recogitabo tibi omnes annos in amaritudine animę meę.Et Dauid;Lauabo per singulas noctes lectum meum. Et his operibus cõstat eos quæsiuisse & meruisse Dei misericordiam & gratiam.

Magis erroneũ est quòd contritio de peccatis magis peccatorẽ efficiat.

An sit necessaria actualis pœnitentia, an verò implicita sufficiat?

Vltimò verò,quòd à nonnullis dubitatur,non est omittẽdũ hoc loco,an ita requiratur pœnitentia ad remissionẽ peccati, vt necessariũ sit actu atque explicitè ea detestari:an verò sufficiat virtute & implicitè hoc agere.Hoc est,An qui se offert martyrio & mortem sustinet propter Christum,etiam sine pęnitentia peccatorum(quia fortè nõ cogitauit de eis,neque eorum meminit)consequatur illorũ remissionẽ?Similiter & qui Deum verè super omnia diligit,an hac dilectione cõsequatur etiam peccatorum remissionem sine pœnitentia?Cõstat enim in his cõtineri virtute quadam pœnitentiam:Qui vitam suam contemnit propter Deũ,nonne omnia alia,quæ minora sunt quàm vita,etiam cõtemnit,Nõne cõsequens est,vt detestetur quidquid cõtra Deum est,sicut is qui veraciter eum super omnia diligit?In qua quæst.non est facilè præcipitanda sentẽtia. Verũ est,in illis actibus martyrij & dilectionis Dei super omnia includi virtute quadam,omnium mandatorum,& omniũ quæ ad salutem necessaria sunt impletionem:ac illis etiã pro-

promiſſam eſſe Dei gratiam: Qui diligit me (inquit Chriſtus) diligetur à patre meo, & ad eum veniemus. De Martyrio verò ex illo verbo: Qui perdiderit animã ſuã propter me inueniet eam. colligit Auguſt. 1. lib. de origine animæ, non minus ſuffi-cere ad ſalutẽ martyrium, quàm baptiſmum. Vnde meritò dici poteſt, quod nec minus ſufficiat quàm pœnitentia. Quòd ſi martyrium non minus ſufficit, neceſſe eſt, vt neq; minus ſufficiat charitas, à qua potius martyrium mutuatur vt efficax ſit ad ſalutem, dicẽte Paulo: Et ſi tradidero corpus meũ ita vt ardeã, charitatẽ autẽ non habeam, nihil mihi prodeſt. Poſſet itaque probabiliter hoc affirmari. Nec tunc dicendum eſt ſine pœnitentia peccatum remitti: quãdoquidem in his virtute cõtinetur pœnitentia, vt diximus. Nec rurſum hi, quibus ſic dimiſſa ſunt peccata per martyrium vel charitatem, putãdi ſunt non teneri iam amplius ad pænitentiam, ſi facultas illis adſit, hoc eſt, ſi ſuperuiuat qui martyrio ſe expoſuit, aut lethalia ſuſcepit vulnera, vel cùm peccata ſe offerunt ei, qui prius verã dilectionem Dei habuit. Itaq; iuxa hanc ſententiam, probabilem certè, quocunq; actu vel deuotionis vel feruoris, quo verè in Deum conuerſi ſumus, vniuerſa peccata delentur. Charitas (inquit ſcriptura) cooperit multitudinem peccatorum: & hoc maximè, quando in illo actu nõ occurrũt ipſa memoriæ. Sed illud etiam aſſerendum: cùm occurrerint peccata, teneri eum, cui ſic remiſſa ſunt, ad pænitentiam.

Ioan. 14. *Math. 10.* *Cap. 9.* *1. Cor. 13.*

Verùm hæc nõ ſunt tam certò aſſerenda, vt non poſſit etiã aliter doceri. Nec enim deſunt qui putẽt hæc omnia, quæ de charitate ſcriptura dicit, & de alijs bonis operib⁹, quib⁹ remittuntur peccata, intelligẽda eſſe, quando coniuncta ſunt pænitentiæ. Quod etiã beatus Thomas intelligit, exponens illud: Vniuerſa delicta operit charitas, & per miſericordiã & fidem purgantur peccata. Si igitur certa circa hoc aſſerere volumus, primùm hæc cõditionalis aſſerenda eſt.

Supradicto art. 5. q. 84. 3. partis.

Si vera dilectio Dei, ſi ſyncera oblatio ad martyrium eſſe poteſt in eo qui peccata habet, quorum nondum ipſum pænituit, ſine pænitentia eorum, proculdubio ſufficiunt illa ad remittenda peccata: nec de hoc dubitari poteſt iuxta fidem. Si ſit vera charitas, vera oblatio ad martyrium, non compatitur ſecum aliquod peccatum: alioqui nõ eſt vera charitas, nec vera oblatio ad martyrium, ex charitate ſcilicet. Iam verò, an hæc conditionalis eſſe poſſit, meritò dubium eſt. Hoc igitur addamus.

Multo

Verisimile est veram Dei dilectionẽ aut actum ex illa procedentẽ nõ esse sine explicata pœnitẽtia.

Multo probabilius est veram dilectionem Dei, aut quẽcunque actũ ex illa procedẽtem in peccatore non esse sine actuali pœnitentia, sed eam statim in ipso excitare, quam cõtrarium, posse scilicet esse sine illa. Nam quis non videt verã dilectionem alicuius primò omniũ detestari omnẽ iniuriam in eum prius commissam? Et certè nihil magis videtur charitas respicere, quàm quod est contrarium ei quem amat. Itaq; non tam parua res est Dei maiestatẽ offendisse, & trãsgressum esse eius mãdata, vt vera charitas eius, si in aliquo sit, nõ primò omniũ reddat eum de hoc sollicitum & reuera anxium, & non primò omnium dolorem excitet peccatorũ. Legimus eos etiam qui diu ante pœnitentiam egerant, cùm ad martyrium ducerentur, non fuisse immemores peccatorum suorum, & denuò ea recogitasse: quomodo non magis hoc operabitur charitas in his qui conscij sunt peccatorum, quorum nullam egerũt pœnitentiam. Quin potius etiam occultorum peccatorum, & quorum sibi nõ sunt conscij quos propria cõscientia non accusat, pœnitet, cùm in corde eorum verus fuerit affectus charitatis, & verentur omnia opera sua, atque precantur veniam. Quomodo ergo veram charitatem putabimus, quæ de peccatis nondum remissis non est sollicita? Christus Dominus inquit in Euangelio de muliere illa peccatrice: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Sed quanta fuerit illius contritio, & quantæ lachrymę, tergatio ipsa pedum Domini ostendit. Nunquam itaq; putemus separari verum charitatis affectum à pœnitentia in eo qui in peccatis est. Et certe non nisi temerè contrarium affirmari potest. Diximus superius iuxta Augustinum de baptismo, inuisibilem sanctificationem sine visibili sacramento inueniri in scriptura, & ideo posse credere: at vera Dei dilectio sine detestatione peccati in peccatore, nusquam in scriptura legitur. Non ergo temere asserendum, inueniri posse. Itaque ex his iam satis constat, quanta sit necessitas pœnitentiæ ad remissionem peccati.

Luc. 7.

* * *

LECTIO.

¶LECTIO QVINTA.

¶ *De efficacia pœnitentiæ.*

QVONIAM de necessitate pœnitētiæ dictum est satis: dicendum iam est de virtute & efficacia ipsius. Et quoniā remissionis peccati pars quædam & effectus est restauratio & restitutio virtutum & meritorum, quæ per peccatum amissa sunt: de his duobus dicendum est: quod scilicet sit efficax pœnitentia, ad auferendum peccatum malaq; eius, deinde & ad restauranda bona, virtutes scilicet & merita: quæ duo b. Thomas in fine tertiæ partis diligenter docet.

q. 86. & 89.

De primo igitur articulo statuatur hęc fidei certa ꝓpositio. Nullum peccatum esse quod in hac vita per pœnitētiam deleri non possit. Hanc diligenter asseruerūt & antiquiores illi auctores libri de vera & falsa pœnitētia, qui Augustino adscribitur, & duorum librorum de pœnitentia, qui Ambrosio. In illis igitur libris, & antiquioribus alijs patribus damnatur error ille detestandus Nouatianorum, negantium post baptismum remissionem peccatorum, atq; ita efficaciam pœnitentię auferētiū, cuius & b. Thom. meminit. q. 84. 3. partis art. 10. agens de iterādo sacramento pœnitentiæ, & lib. 4. contra gentiles cap. 71. & sequēt. quibus locis pulchris & efficacibus rationibus & auctoritatibus scripturæ reijcit hunc errorem: quę omnia nostrā propositionē probant. Vt igitur ibi ille inquit, ex duobus fontibus hic error ꝓcessit. Ex duobus, inquit, fontibus diuersis quidem, sed æque falsis. Nam errârunt quidam putâtes post verā pœnitentiam nō posse vlterius peccari: qui error similis ei est & ex eo ꝓcedens, quo putant quidā charitatem semel habitam amitti nō posse: quod ex illo verbo Pauli putât se probare. Charitas nunquam excidit. Et ex illo Ioannis: Omnis qui natus est ex Deo nō peccat. Et iterum: Omnis qui in eo manet non peccat: & omnis qui peccat nō videt eū, nec cognouit eum. Et denique eodem: Qui natus est ex Deo non potest peccare. Cūm igitur dicunt hi vera pœnitentia hanc charitatem & gratiam non fit, quæ etiam iuxta eorum sensum amitti nō potest, asserūt etiam q post pœnitentiā nō possit peccari. Hæc etiam pertinent plurimæ auctoritates, quas Magister sententiarum dist. 14. in principio scilicet huius tracta-

Nullū est peccatum quod in hac vita per pœnitentiam deleri non possit.

Error dicentium post pœnitentiā nō posse peccatum cōmitti sine charitatē amitti.

1. Cor. 13.

1. Ioan. 3.

tus, adduxit. Pænitere est flẽda nõ committere &c. quas & ipse ibi exposuit, & hunc errorem reiecit. Alij verò non negantes post pænitẽtiã peccari posse, deterriti tamen grauitate & ingratitudine peccati, post primam pænitẽtiam negabant illi deinceps esse locum. Idq; auctoritatibus, maximè scripturæ, confirmabant. Primò Pauli: Impossibile est eos qui semel illuminati sunt & gustauerũt bonum Dei verbũ &c. & prolapsi sunt, renouari rursum ad pænitentiam. Et ibidem iterum hoc probans Paulus. Terra (inquit) sæpius super se venientem bibens imbrem, & non germinãs, reproba est, & maledictio proxima. Deinde & illis scripturæ locis, quibus constat pænitentes aliquos non admissos ad gratiam. De Esau Paulus inquit: Non enim inuenit pænitentiæ locum, quanquam cum lachrymis requisiuisset Et quod de peccato in spiritum sanctum dicitur: Nec in hoc sæculo, nec in futuro illud remitti. Et Ioannes: Est peccatũ ad mortem: non pro hoc dico vt roget quis. His itaq; testimonijs alij Nouatianorũ, post baptismum, nunquã pænitentiam agi posse asserebant: alij semel tãtùm, vt lib. de vera & falsa pęnitentia dicitur: quod & Tertullianus lib. de pænitentia sequutus est. Ita enim inquit: Clausa licet innocẽtiæ porta, & instinctionis sera obstructa, aliquid adhuc patere permisit Deus. Collocauit in vestibulo pænitentiam secundam, quę pulsantibus patefaciat, sed iam semel, quia iam secundò, sed amplius nunquam, quia proximè frustra: Nonne enim & hoc semel satis est? Fuit itaque ille Nouatianus, sed mitior.

Error dicentiũ nõ esse locum secundæ pænitentiæ.

Hebræ. 6.

Hebr. 12.

Matt. 12.

1. Ioan. 5.

Cap. 5.

Iam verò omnes hi errores apertissimis scripturæ auctoritatibus confutantur & in seipsis, & quatenus pænitentiam attingunt. Primus igitur ille error, negantium scilicet post verã pęnitẽtiã vnquam posse peccari, excluditur auctoritatibus scripturæ, quibus ad nõ peccandum post baptismum & pænitentiã exhortamur, ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat: Nolite contristare spiritum Dei. Et: Qui se existimat stare videat ne cadat. Et de seipso: Ne fortè reprobus efficiar. Nec enim dubitabat Paulus se in gratiam Dei receptum, & donatum vera eius charitate. Secundus etiam error, asserentium videlicet peccata vel post baptismum, vel post pænitentiam commissa non remitti, illis contrarius est auctoritatibus, quibus ad pænitentiam admonemur. Paulus exhortatur Corinthium peccantem, & pænitentem in gratiam recipit, & consolari eum iubet, ne absorbeatur tristitia. Petrus Simonẽ post baptismum peccãtem admonet ad pænitentiam. Pænitentiam (inquit)

Prædicti errores cõfutantur.

Hebr. 12.

1. Cor. 5.

2. Cor. 2.

Act. 8.

(inquit) age ab hac malitia tua. Tu fornicata es cũ amatoribus multis, inquit Hieremias, tamen reuertere ad me. Et Ioannes: Hęc scribo vobis vt nõ peccetis: sed etsi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustũ: ipse est propiciatio pro peccatis nostris &c. Et illud apud Matthæum, quod hęc omnia apertissimè confirmat, vbi Christus Dominus Petro, quem Ecclesię suę pręfecit in pastorem pręcipit vt non septies, sed septuagesies septies remittat. Vbi si quis dixerit, non de remissione illa peccati quæ fit à ministris vice Dei, sed de remissione tãtum peccati in nos commissi hoc dictum esse (quod parabola illa sequens indicare videtur) meminerit proximè ante illa verba de Ecclesia factam mentionem, & dictum Apostolis: Quæcũque ligaueritis super terram &c. quo contextu satis probari potest, etiã illa ad remissionem peccati, quæ à Deo fit, pertinere. Sed ita sit, vt de peccatis in nos cõmissis sit sermo, est tamen adhuc efficax ratio inde supra à b. Tho. supradicto loco art. 10. Quoniam cùm iubeamur Dei misericordiam imitari homines: Estote misericordes sicut Pater vester &c. & illa absq; comparatione maior ostendatur quàm nostra, quî fieri potest, vt Deus velit à nobis superari? vt nos sæpius remittamus in nos commissa, quàm ipse in se?

1. Ioan. 2.

Matth. 18

His igitur auctoritatibus primũ illud fidei fundamentum satis probatur, nullum peccatum non posse per pœnitentiam remitti. Vbi aduertẽdum duo affirmari. Primum de omni peccato posse agi pænitẽtiam idq́ue semper, quamdiu durat hæc vita. Nam si non de omni peccato posset semper agi pænitentia, non omne remitti posset. Hoc verò ita ex præcedentibus probatur, vt à b. Tho. art. 1. superadditę 86. q. Semper post quęcũq; peccata in hac vita homo est liberi arbitrij, ergo potest de eis pænitere. Quod exhortationes illę scripturę ad pænitẽtiã satis ꝓbãt. Vna hac potissimũ ratione Augustinus, Hieron. & antiquiores illi contra Manichæum, negantem libertatem arbitrij, egerunt. ꝙ frustrà essent admonitiones, pænæ, præmia, & pręcepta, si non esset libertas arbitrij. Cùm igitur omnibus peccatoribus, quamdiu in hac vita sunt, loquatur Deus per scripturam. Cõuertimini ad me: comminetur pænam obstinatis, pænitentibus veniam promittat: necesse est fateri omnem peccatorem liberi arbitrij esse ad hæc agenda: & meritò, cùm nondum peruenerit ad terminum illum malitiæ damnatorum. Probatur & hoc ipsum alia ratione nõ minus necessaria. Nullius enim tãta est malitia, quam diuina gratia superare

Ostẽditur omni peccato quãdiu hac vita durat pœnitẽtiã agi posse.

nō possit,& quē non possit Deus conuertere:nullus igitur est, qui nō possit agere pœnitentiam: Istud probant Pauli verba: Cuius vult miseretur, quē vult indurat. Vnde ibi ait: Voluntati eius quis resistet? Illud etiam Prophetæ ibi citatum à Paulo idem probat: Miserebor cui misertus sum. Vel vt nostra litera habet: Miserebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Illud etiam Prouerbiorum hoc probat: Sicut diuisiones aquarum: ita cor regis in manu Dei est. quocunq; voluerit, vertet illud. Omnem igitur hominem diuina gratia, si sibi placuerit, mouere potest ad pœnitentiā. Sunt duæ istæ rationes simul cogitandæ: nam cùm pœnitentia ex duobus pēdeat, gratia scilicet & libero arbitrio, vt satis suprà patuit, vtrunque simul necessarium est, & ex vtriusque possibilitate possibilitas pænitentiæ probatur. Vnde meritò beatus Thomas inquit illo loco, negare semper posse agi pænitentiam, est error contrarius, & libertati arbitrij, & efficaciæ diuinæ gratiæ.

Rom. 9. *Exod. 33.* *Cap. 21.* *Pœnitētia ex gratia & libero arbitrio pendet.*

Probatur omne peccatum per pænitētiā remitti posse.

Secundum verò quod continet illa prior propositio: Omne peccatum per pænitentiam remitti, probant suprà allatæ auctoritates. Si impius egerit pænitentiam, omnium iniquitatū eius non recordabor, inquit Ezechiel. Nihil excipit. Probat & hoc ipsum immensitas diuinæ misericordiæ, de qua Iohel dicit: Benignus & misericors, & multæ misericordiæ, & prestabilis super malitia. Omni igitur peccato maior est Dei misericordia, Probat etiam idem copiosa illa redemptio, & immēsa virtus passionis Christi, de qua Ioannes inquit: Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, & nō solùm pro nostris, sed etiā pro totius mūdi. Itaq; meritò ait beatus Thomas hoc negare, errorem esse contra Dei misericordiam & virtutem passionis Christi. Ex quibus iam videre licet, quàm sit perniciosus hic error, & quàm meritò Catholici omnes doctores acerrimè in illum inuecti sint. Simul aufert libertatem arbitrij, contradicit diuinæ gratiæ, misericordiæ, virtuti passionis Christi: meritò itaq; in Deum iniurius est hic error, cuius gratiam & misericordiam adeò restringit. Vnde in primo lib. de pęnitentia, qui Ambrosio adscribitur: Cùm, inquit, ad misericordiā quàm ad seueritatem prōptior sit spiritus Dei, tolerabilius Nouatiane remitteres quàm ligares: aliud enim quasi ærūnæ compatiēs ignosceres, aliud quasi delinquenti parcens vsurpares. Igitur sicut Deus (vt ita dicamus) maximè gloriatur de misericordia, ita summa blasphemia est, hãc illi adimere: est etiā & perniciosissimum peccatum: nulla enim grauior tētatio desperatione:

Cap. 2.

de qua Paulus dixit: Deſperátes tradiderũt ſemetipſos impudicitiæ in operationem omnis immũditiæ & auaritię. Itaque neceſſe eſt, vt abſque freno ſpei pręceps feratur peccator in omne malum. *Ephes. 4.*

Ex his qualiter ſit reſpondendum auctoritatibus ſcripturæ, quibus vterque illorũ errorum innitebatur, facilè eſt videre. Primis igitur illis ſcripturæ locis: Charitas nũquam excidit: Qui natus eſt ex Deo non poteſt peccare: reſpondendũ eſt illis verbis nõ plus ſignificari, quàm charitatis ipſius & gratię virtutem eſſe tantam, quæ quãtum ex ſe eſt, ſufficit perpetuò à peccato præſeruare: quanquam Paulus verbis illis tantũ ſignificare voluerit charitatem in futura vita permanere. quod non fides vel ſpes, aut alia diuina dona habent. Ceterùm illud Ioannis exponit Auguſtinus 2. de peccator. merit. & remiſſi. Quatenus (inquit) filij Dei ſunt, non peccant, ſed quatenus vetuſtatis aliquid habent nunquam ſine peccato ſunt vt verum ſit illud: Si dixerimus quia peccatum non habemus &c. Aut vt b. Thomas inquit q. 24. 2. 2. vtens quidem charitate non peccat: illa ſufficiẽs eſt omne peccatum ſuperare: at verò ſi ea nõ vtatur excæcatus paſſione aut malitia peccare poterit. *Exponuntur ſcripturæ quæ prædictos errores cõfirmare videntur.* *Cap. 7.* *Art. 11.*

Quæ verò pro ſecundo errore adducebantur ſic intelligẽda ſunt. Illud Pauli: Impoſſibile eſt renouari &c. de baptiſmo à Chryſoſt. Ambro. & ceteris exponitur. Cui conſonant cõtextus ipſe & verba. Impoſſibile eſt (inquit) renouari, renouatio verò propriè ad baptiſmum referenda eſt: & ratio quam aſſignat: Rurſus crucifigẽtes filium Dei. ad hoc pertinet: vt quoniam in baptiſmo configuramur Chriſti morti, illud repetere, ſit repetere mortem Chriſti. Nec eſt omnino reijcienda expoſitio Hugonis de S. Victore lib. 2. de ſacramentis parte 14. cap 4. Impoſſibile (inquit) quantum ex nobis eſt. Conſonat hoc verbo illi Euangelico: Apud homines impoſſibile eſt, Deo verò omnia poſſibilia ſunt. Iam per peccatũ in ſpiritum ſanctum verior & proprior expoſitio Auguſtini finalem impœnitẽtiam intelligit. Vel ſi magis placet certum aliquod genus peccati intelligere, illud ſicut & hęc auctoritas Ioãnis: Non pro hoc dico &c. ſignificant quædam eſſe peccata ex ſe magis irã Dei prouocãtia, & ea cõmittentem indigniorẽ veniæ reddentia, quàm alia: nulla verò irremiſſibilia in hac vita *Marc. 10.*

Solet hoc loco à poſterioribus & recentioribus inquiri, an ſemper in hac vita maneat homini facultas pœnitendi, an potius ſubtrahatur aliquibus: idque propter illos quęritur, quos

legimus excęcari & obdurari à Deo. Ego indurabo cor Pharaonis &c. Timẽt enim, & merito, de aliquo asserere, quod pęnitere non possit. Sequeretur enim eum non esse liberi arbitrij, neque ei diuina pręcepta de pęnitẽtia proponi, vt satis superius diximus. Nec tamen negari potest quosdam indurari à Deo, non quòd ille operetur in eis obstinationẽ, aut immittat eorum cordibus, vt stultissimè dicunt hæretici nostri sæculi, sed quòd deserat eos gratia: quare hîc trepidant, ne si dicãtur deserti à gratia, sequatur iam illos non posse pęnitere. Nos interim nec eos reprehendimus, nec tamẽ volumus docere quę docẽt, nec longã disputationem nunc de gratia ingredi. Id satis sit, iuxta Augustinum in 2. lib. de peccatorum meritis, & remissione, non esse negandum, posse hominem quamdiu viuit de peccatis pœnitere: sicut ille inquit ibi posse nõ peccare. Sed eum qui nõ facit, dicendũ est ideo nõ facere, quia nõ vult, vt ille ibidem ait: Quòd verò nolit pœnitere, vt in proposito loquamur, ideo est, quia nõ intelligit, vel nõ delectatur, vt ille de omni bono inquit: quod verò agnoscatur & delectet bonũ, gratię est. Igitur subtrahitur obstinatis id, quo acturi essẽt pœnitẽtiã aut vellent, non tamen facultas pœnitentiæ. Longè aliud est impediri executionem virtutis alicuius, & auferri ipsam virtutẽ. Qui bonis adhortationibus auertit à peccato aliquem, non aufert ab eo libertatem peccandi, sed voluntatẽ: & è cõtrario, qui bonis exhortationibus potuisset auertere à voluntate peccandi proximum, nec fecit, nõ compulit illum ad peccandum, nec abstulit libertatẽ arbitrij, qua posset nõ peccare: Ita si Deus non dat, non facit vt pœniteat peccatorẽ, aut vt id velit: non aufert tamen facultatem. Cùm quandocũque id facit, iustissimè faciat, responsum est etiã quæstioni & querelæ illi, qua iniustitiæ videtur accusari Deus, cui Paulus etiã respondit. Nam cùm proposuisset: Dicis itaque mihi, quid adhuc quæritur? volũtati eius quis resistet? subinfert O homo, tu quis es qui respõdeas Deo? Iustè enim nemo de Deo cõqueri potest, qui nihil cuiquã debet. Subtrahitur itaque, quibus subtrahitur, gratia, actus ipse scilicet pęnitere vel credere &c. sed non subtrahitur posse hæc facere. Illud porrò est gratiæ, hoc naturæ. Augustinus lib. de prędestin. sanctorum: Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturę & hominum est, habere autem charitatem atque fidem, gratiæ & fidelium.

An nunquam in hac vita subtrahatur homini pœnitendi facultas.

Quomodo quidam à Deo indurantur.

Cap. 6.

Cap. 17.

Obstinatis subtrahitur non facultas pœnitẽdi, sed gratia qua pœniteant aut pœnitere velint.

Rom. 9.

His proximum est quod de pœnitentia in articulo mortis quæritur, de qua Magister dist. 20. 4. & Gratianus de pœnitentia

De pœnitẽtia in ar

tia dist.7.pluribus citatis testimonijs latius sunt locuti. Certũ ergo habendum est,in vltimo etiam momento vitæ agi posse pœnitentiã.Quòd illud Pauli probat ad Hæbræos qui citatis verbis Psalmi:Hodie si vocẽ eius audieritis , nolite obdurare corda vestra:Exhortamini (inquit)vosmetipsos per singulos dies donec hodie cognominatur,vt nõ obduretur quis ex vobis fallacia peccati.Hodie nominatur , quandiu præsens vita durat.Potest itaque vsque ad vltimũ vitæ terminum pœnitentia agi.Secundum verò huic est addendũ. In fine vitæ nimiũ difficile esse agere veram pœnitentiam.Id Augustinus libro 50.homiliarum homilia 41.docet,vt Magister citat loco supradicto,& Gratianus.Securitatem(inquit)non promittimus. Quanquã non constet satis homilias illas esse August. & illa nihil habet styli eius:tamẽ vtcũque sit,illud certissimum est, & probatur illa dist.à doctoribus, inter quos Scotus diligenter quatuor colligit rationes,humanas quidẽ,& ipsa experiẽtia notas.In mortis enim articulo &ratio sępius turbatur,quo fit vt non satis libertas voluntatis constans sit:vitia etiam præterita & inordinatus amor vehemẽtius trahunt:præteriti etiã habitus multò maiori vi opus habent vt contra eos agatur,& denique tunc non satis liberè,sed necessitate quadam agitur pœnitentia,& timore pœnę,cùm tamen sola quę ex charitate agitur & solo Dei amore,sufficiat ad remissionẽ peccati. Hæc si cõsiderentur,meritò atterrere debent,multo verò magis, si addamus diuinæ gratiæ desertionem:nam sine illa nunquam pœnitentia agi potest,quam tunc comminatur scriptura sacra auferendam esse ab his , qui in vita illam contempserunt. Quia vocaui,inquit sapiẽtia, & renuistis:extẽdi manus meas, & non fuit qui aspiceret:ego quoque in interitu vestro ridebo,&subsannabo cùm vobis quod timebatis euenerit.Et post pauca:Tunc inuocabũt me, & non exaudiã : mane cõsurgẽt, & non inuenięt me,eò quòd exosam habuerunt disciplinam &c: Est tamen hîc aduertendum,quòd quanquam hoc viuẽtibus meritò sit inculcãdum,vt sicut in illa Homil.dicitur August.sani & integri pœnitentiam agant, verùm cum illis , qui iam sunt in articulo mortis,ita agendũ est,ne in desperationẽ labantur. Proponenda immensitas diuinæ misericordię,dãda spes,sed id ita agendum vt quantum fieri potest,excitẽtur ad verum propter Deum dolorem peccatorum. Cauendũ verò est,quod hic multi labuntur,præproperè consolari pænitentes.Iubent statim certam habere remissionẽ,quasi nihil aliud

In vltimo articulo mortis.

In vltimo vitæ articulo potest quidẽ agi vera pœnitentia,sed admodum difficulter.

Cap.13.

Prouer.1.

Quo modo agendum cum homine in extremis cõstituto.

S opus

opus sit:idq; nonnulli Catholici faciunt, fugientes hæreticorum calumnias, qui non dicũt nos iubere homines perpetuò dubitare, sed non propterea in eorum extremum errorem incidendum est, qui putant solã illam fidem sufficere pœnitẽti. Igitur in extremis addenda calcaria ad verum dolorẽ, quantum fieri poterit, ita vt ipsa consolatio ad id inducat. Potest nãque prudenter agi, vt nõnunquam cùm nihil minus agere videatur is qui exhortatur, tunc maximè accendat ad verum dolorem. Sed de his nonnulla etiam inferius.

Remisso peccato per pœnitentiã nihil vetat sæpe restare pœnam temporalem.

Vltimo iam circa hunc articulum, de remissione videlicet peccati per pœnitentiam id aduertendum, quòd peccatum remitti, cùm solum sit auferri auersionem à Deo, & inimicitiam atque indignationem eius, bene consistit cum hoc, quòd remisso peccato relinquatur obligatio ad pœnam. Quod Aug. probat 2. de peccatorum merit. & remiss. in Dauid, & in ipsis primis parẽtibus nostris: quod superius, agentes de baptismo, satis ostendimus. Igitur virtus pœnitentiæ obtinet quidẽ culpæ dimissionem, & omnis pœnæ quæ illam necessariò consequitur, æternæ videlicet: non tamen liberationem ab omni temporali pœna. De sacramento verò pœnitentiæ postea dicemus. Nunc satis hoc tanquam certum dixisse contra hæreticos, putantes nihil reliquum esse pœnæ post peccatum dimissum. Vera fides contrarium asserit, quod de baptismo latius ostendimus.

LECTIO SEXTA.

¶ De altero effectu pœnitentiæ, scilicet restauratione bonorum, quæ per peccata amissa sunt.

NOn est omittendus & alius effectus pœnitentiæ, quem scriptura & patres satis ostendunt. Non enim tantum remissionem peccatorũ operatur, sed etiam & virtutum & meritorum, quæ ante peccatum fuerant, reparatrix est.

Circa hoc igitur aduertendum, quod ex scriptura quidem sacra, iuxta proprium & certum sensum, vix aliquid certi colligi potest præter hoc tantum, quòd per pœni

tentiam Deus peccatorum præteritorum obliuiſcitur,&quòd de immenſa eius bonitate tã frequẽter ſcribitur, qua pronior ille eſt ad miſerendum & remittendum peccata,quàm ad puniendum.Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij?inquit per Ezechielem.Nolo mortem morientis &c.Fit etiam,ſicut Paulus inquit,vt vbi abundauit delictum,ſuperabundet & gratia: & denique,vt operetur abundantius quàm petimus aut intelligimus. Hæc nobis ſcriptura dicit apertè. Iam quæ circa hunc articulum reſtaurationis bonorum dici poſſunt,vel ex parabolis & myſticis ſenſibus, vel probabili coniectura & ratiocinatione collegerunt doctores Scholaſtici.d.14.quart. & b. Tho. quæſt.89.3.partis. Loquamur ergo ſicut in materia probabili, aſſerentes quæ pietati & bonitati diuinæ conueniant, nec in controuerſiam vertuntur. Notentur igitur de hoc ſequentes propoſitiones.

Cap.18.

Rom.5.

Prima. Per pœnitentiam reſtituuntur peccatori virtutes omnes quæ per peccatum amiſſę erant:virtutes(inquam)theologicæ atque diuinæ:ſed & reliquæ omnes infuſæ,non verò acquiſitæ,ſi quæ operibus peccatorum amiſſæ ſunt.Tria hîc dicimus.Primum, reſtitui virtutes theologicas.Has vera fides docet eſſe in iuſtis:Manet nunc fides, ſpes, charitas &c. In peccatoribus amiſſa charitate, fidẽ & ſpem mortuas & informes manere:de quo alibi dictũ eſt ſatis.Cùm igitur per pœnitẽtiã peccato remiſſo iuſtificetur pœnitẽs, neceſſe eſt redire charitatem,atque fidẽ & ſpem formari. Hoc certa fide cõſtat tenẽdum.Secũdò aſſerimus infuſas virtutes reſtaurari. Vbi omnia probabilia ſunt. In iuſtis hominibus ſimul cum charitate eſſe omnes alias virtutes morales cum prudẽtia, atque Deo ſimul cum illa infundi,tenet multorum probabilis ſententia,nec iuſta aliqua ratione improbari poteſt: eadẽ probabilitate & illas reſtitui pœnitenti ſimul cum charitate aſſeritur, & per peccatum cum ea ſimiliter,non quidẽ manere informes,ſed amitti.Hoc itaque probabiliter ſuadetur:& ex verbo Lucæ de filio prodigo,quem pater iubet ſtola prima indui, quam Ambroſ. amictum ſapientiæ interpretatur:illa verò coniunctas dicitur habere virtutes omnes: Sobrietatẽ enim & iuſtitiã docet &c. Ratione etiam probabili. Cùm enim gratuitæ omnes illæ virtutes gratuitæ vnitæ ſint, & apud Dei immenſam miſericordiã non minus valere debeat pœnitẽtia, quàm valuit apud eius iuſtitiam peccatum(alioquin recordari videretur Deus poſt pœnitentiam priorum peccatorum, contra id quod ſæpe dictum eſt

Quæ virtutes per peccatum amiſſæ reſtituantur per pœnitẽtiam & quæ non.

Virtutes infuſæ & gratuitæ reſtituuntur per pœnitẽtiam.

Prouer.8

est ex Ezechiele) consequens est æquum esse, vt restituantur omnes illæ virtutes. Tertium denique, quod in illa propositione dicitur, experientia certa constat. Deditum videlicet gulæ, incontinentiæ, siue iræ, post pœnitentiam prauis illis dispositionibus & habitibus adhuc teneri & inclinari ad peccata: tam longè abest vt habeat tēperantiæ & sobrietatis habitus acquisites. Itaque, vt diximus, manent remisso peccato reliquię: propensio videlicet animi ad illud, & difficultas ad virtutes oppositas, sicut & in baptismo diximus. Nam inordinata illa concupiscentia, quam ex vtero trahimus, nunquam omnino in hac vita aufertur.

Virtutes acquisitæ per peccatū amissæ, non restituuntur per pœnitentiam.

Merita ante peccatū comparata & per peccatū amissa restitui per pœnitentiā verisimile est.

Ezech.18
Cap.14.
Iohel.2.

Secunda propositio. Merita omnia quæ peccatum præcesserant, & per illud obliuioni tradita erant, dicente domino per Ezechielē: Si auerterit se iustus à iustitia sua & fecerit iniquitatem, omnes iustitię eius quas fecerat non recordabūtur, per pœnitentiam reparantur & redeunt. Quod probabili & pia ratione asserunt doctores, vt in libro illo de vera & falsa pœnitentia dicitur. Pium est tamen credere, vt recepta Dei gratia, quę in eo destruit mala priora, remuneret bona, vt cùm destruxerit, quod suum nō esse inuenit, amet & diligat bonum quod etiam in peccante plantauit: quamuis ibi etiam de his quæ in peccato facta sunt loqui videatur. Suadēt hoc mystico verbo Iohelis Prophetę: Reddā vobis annos quos comedit locusta. Vbi Glossa mystice interpretatur, non patiar (inquiens) perire vbertatem, quam perturbatione animi amisistis. Superior etiā ratio magis suadet: quòd videlicet pœnitētia aufert: quidquid damni intulit peccatum: per peccatum verò, quasi impedimēto quodam obiecto, factum est, vt merita apud Deum remuneranda non essent: ablato igitur hoc impedimento, remunerabuntur. Itaque consentiunt in hoc posteriores omnes, opera quidem in peccato facta nunquam per pœnitētiam sequentē reparari vt à Deo præmientur, quæ videlicet cum ederentur & fierent, indigna erant vita ęterna, atque ita semper fuere mortua: quæ verò facta fuerant ab existente in Dei gratia à spiritu eius profecta & per peccatum sequēs mortificata, atque (vt diximus) obice obiecto impedita, redeunt per pęnitentiā. Itaq; in peccato bona operanda sunt, ne amplius peccetur, & ne maiori ira dignus fiat peccator, dum bona omnia omittit, denique vt illis se præparet ad iustitiam, & Dei oculos misericordes in se conuertat, quod superius diximus peccatorem posse, non sine gratia Dei: uerum hæc non præmiātur vita æterna: facta

Opera bona in peccato facta post pœnitentiā meritoria nō sunt, non tamen sunt inutilia.

verò

verò in gratia ſemper præmiari aſſerunt. Hæc quidem proba bilia valde ſunt, ſed quoniam bona illa, quæ reparari dicũtur, qualiter à Deo remuneranda ſint, & qui tenent ea reſtaurari, diuerſimodè id exponunt, melius eſt hoc tanquam incertum relinquere, vt ex ſequenti propoſitione patebit.

Reſurgẽs per pœnitentiã nõ ſemper maiorem aut tantã gratiam recuperat, quantam amiſerat.

Tertia propoſitio. Reſurgens à peccato nõ ſemper ad æqualem gratiam redit, aut maiorẽ quã prius habuerat. Hanc ſententiam grauiores tenẽt ſcholaſtici, & omnes ferè, quam ipſa etiam experientia oſtendit. Non enim ſemper pœnitentiam agens maiori & feruentiori conatu eam agit, quàm antequã peccaſſet, habuerat: quod & poſſibile eſſe manifeſtum eſt, & ſæpe contingere videmus. Ceterùm redeũti à peccato gratiã dari ſecũdum diſpoſitionem & conatum ſuum, valde cõſonat ſcripturę. Propterea enim tantopere exhortatur peccatores & verbis & exemplis ad frequenter & ardenter agendam pœnitentiam. De Magdalena inquit Dominus: Quoniam dilexit multum. Sunt huiuſmodi exempla & verba multa in Pſalmis: Laboraui in gemitu meo &c. Iohel. Conuertimini in toto corde veſtro. Satis itaque obliuioni dãtur à DEO peccata, ſi nihil eius gratiæ, ad quam ſe pœnitens præparat, propter præcedentia peccata auferatur. Ex qua propoſitione fit iam dubia pręcędens. Nam ſi non eſt in maiori gratia quàm prius, quomodo (inquiunt nonnulli) dignus eſt gratia? quod ex præcedenti propoſitione habetur. Si enim redeunt præcedentia merita, pręmiãdus eſt propter illa: habebit igitur omnem quam antea meruit gloriam, & maiorem etiam, cum nunc amplius mereatur. Cui dubitationi melius eſt nihil reſpondere, quàm dicere multa, vt à multis fit. Secundum gratiam in qua quis vitam finit, quantum colligere ex ſcriptura poſſumus, probabile eſt vnumquemque præmiãdum. Gratia DEI (inquit Paulus) vita æterna. Nec cùm alibi inquit de DEO, quod dabit vnicuique ſecundum opera ſua, ſignificat aliud eſſe præmium operum, aliud gratiæ: ſed proportionem aliquam, aut reſpectũ ad opera habẽdum in præmio. Nam tota vita æterna, id eſt felicitas, quæ nobis continget, & non pars aliqua eius, ex gratia eſt, cõtra quam neque opera pręmianda diſtinguẽda ſunt. Sũt enim omnia gratiæ effectus, quæ digna ſunt ęterno illo pręmio. Relinquatur itaque hoc Deo, quem non dubium eſt abundantiſſime pręmiaturum omnia noſtra merita.

LECTIO

LECTIO SEPTIMA.

Qualiter dimissa peccata redeant per sequens peccatum.

IAM circa hæc, in quibus de efficacia pœnitentiæ dictum est, meritò est vltimo loco dicẽdum de peccatis post illam rursus admissis: an videlicet illa ita pœnitentiæ fructum auferant, vt redeant etiam quæ iam dimissa erant. Fit enim de hoc apud antiquiores patres frequẽs mẽtio, ex quorũ testimonijs Magister dist.22.quarti, non pauca collegit, & Gratianus de pœnit. dist.4. quibus locis à recentioribus agitur de hac re. Et b. Tho. inter vltimas quæstiones 3. partis habet de hoc 88. q. Breuiter igitur quid tenendum de hoc sit dicamus, vt deinde quid trahendum sit ad mores & popularem doctrinã possimus dicere, quod hoc nostro opere maximè intendimus.

Quomodo peccata per pœnitentiã remissa redeant & nõ redeãt per subsequens peccatum.

Sententia dicẽtium peccata dimissa redire.

Math.18.

Cap.12.

Sit igitur hæc prima propositio. Non est dubitandũ, ratione aliqua per peccatum sequens redire peccata iam dimissa, sicut nec rationabiliter asseri debet, simpliciter & omnino ea redire, aut non minorem reatum, hoc est, obligationem ad nõ minorem pœnam, quàm quæ præteritis omnibus debebatur, propter peccatum post remissa omnia illa commissum deberi. Hæc propositio ita posita est, vt statim intelligamus tenendũ nobis esse remedium. Nam, vt distinctione illa 22. patet, Magister maluit tenere, redire peccata, quàm non: quanquam sine preiudicio alterius sententiæ. Gratianus etiam cum illo sentit. Et hæc sententia vltra locum Euãgelij non parum ei fauentẽ, vbi de seruo, qui noluit remittere confratri suo debitũ apertè dicitur, quòd iussus sit reddere vniuersum debitũ: vbi statim subditur. Sic pater meus faciet vobis, si non remiseritis: Vltra igitur hunc locum habet etiam non paucas auctoritates sanctorum, Ambrosij, Augustini, Gregorij, quæ suprà dictis locis patent. Vbi inter cetera August. primo libro de baptismo contra Donatistas apertè ita inquit: Redire peccata dimissa vbi fraterna charitas non est, apertissimè docetur in Euãgelio de illo seruo, quem cùm inuenisset debitorem, &c. Quamuis Augustinus ibi tantum disputans & inquirens loquatur, nec quidquam affirmans, vt legenti locum satis patet. Non est opus plura referre. Hæc igitur priorem partem propositionis nostræ probant: nulla videlicet ratione negandum esse,

ali

aliqua ex parte ea redire, propter locum illum Euangelij, qui quanquam parabola sit, in hunc sensum acceptus est à patribus, & à Christo propositus: quod verba illa: Sic pater meus faciet vobis, quæ propria iam sunt, probant. Rursum, asserere etiã omnino peccata dimissa redire, ita vt propter ea puniendus sit qui postea peccauit, nec diuinæ pietati, nec veritati sacramentorum conuenit, nec etiam sanctorum doctrinæ. Sine pœnitẽtia (inquit Paul⁹) sunt dona Dei & vocatio. Quod igitur ille semel donauit, nõ repetit. Quod August. in libro responsionum Prosperi affirmat: Et Gelasius, vt Gratianus citat, diuina, inquit, clementia remissa peccata in vltionem vlterius redire non patitur. Cui & illud consonat Prophetæ: Deus non vindicabit bis in idipsum in tribulatione, vt 70. legunt: vbi nos secundum Hieronymum legimus: Non consurget duplex tribulatio. Cùm igitur semel dimissa punita quodammodo iam sint, & quod attinet ad misericordiæ diuinæ iudicium, remissione illa deleta: quî fieri potest vt iterum repetantur? Vnde & qui asserere omnino voluerunt redire, coacti sunt dicere, non simpliciter remissa esse peccata, &, vt illi dicebãt, secundum præscientiam, sed tantum secũdum præsentem iustitiam: vt scilicet in præsenti Deus absolueret, quem propter eadem sciebat perpetuò puniendum. Quod, vt beatus Thom. inquit, etiam errorem habet. Sequeretur enim, sacramenta non simpliciter causare effectus suos, sed cum quadam conditione in futurum pendente. Semel ergo remissa simpliciter remissa sunt, &, vt verbo Pauli dicamus, sine pœnitentia dimissa sunt. Dat enim Deus, inquit Iacobus, affluenter, & non improperat. Ex quibus omnibus secunda pars propositionis satis patet.

Probatur peccata remissa non omnino redire.

Rom. 11.

Nahũ 1.

Iacob. 1.

Sed explicandum iam est, qualiter non redeant, & qualiter redeant. Aperte igitur dicimus quòd non redeunt secundum cõuersionem. Cùm enim in omni peccato conuersio sit ad bonũ aliquod commutabile, notum est in peccato sequẽti non semper conuerti peccatorem ad eadem bona, sed nonnũquam ad cõtraria. Itaque qui prius nimio amore retinẽdæ pecuniæ peccauit, & pluribus actibus peccati in hoc vitium propẽsus fuit, peccare poterit post hoc peccatũ remissum prodigalitatis vitio illi videlicet cõtrario. Rursum, nec redit macula & reatus, prout causabatur à præcedentibus peccatis: vt scilicet propter illa omnia puniẽdus sit: quod satis probatũ est. Itaq; ex his patet, illa simpliciter & verè nõ redire: qua verò ratione redeãt, breuiter dicamus. Certè non aliter, nisi quia efficiunt pecca-

Peccata nõ redeũt secundum propriam suã auersionem & reatum.

tum

Peccata remissa redire dicuntur, quia sequens peccatum augent.

Rom. 2.

tum maius vt circũstantia quædam illud aggrauãs. Cùm enim tanto grauius peccemus in Deũ, vt Paulus inquit, quanto plus diuitias bonitatis eius & patientiæ, & longanimitatis cõtemnimus: inter cetera verò bonitatis Dei dona hoc tam insigne sit, quo remissa sunt nobis peccata: peccantes verò rursus contra hoc agimus & illud contemnimus: non possunt peccata sequentia remissionem non tanto maiora esse, quanto plura aut sæpius remissa sunt. Hæc quidem b. Thom. art. 1. illius quæst. Ex quo statim intulit 3. art. eiusdem quæst. non esse asserendũ, per peccatum sequens peccantem dignum effici tanta pœna, quãta dignus erat propter omnia peccata remissa. Fieri enim potest, vt multo minora sint peccata sequentia, & secundũ speciem suam, & secundũ effectum, & alias circumstantias. Contingere enim potest, vt qui grauissimo adulterio implicitus fuit, magnoq; affectu: hoc remisso, incidat in leuem aliquam ex infirmitate concupiscentiã, etiam si mortalis sit. Potest hoc multis & latioribus exemplis manifestum fieri: ex quo fit, vt hoc tantũ pro certo habendum sit, eum qui post remissa peccata peccat, ceteris paribus tãto grauius peccare, quãto plura aut sæpius remissa sunt ei peccata: ita scilicet, vt duobus eadẽ specie & affectu peccãtibus, ille arctius irretitus sit & grauius peccet, cui antea erant remissa peccata, quàm qui tunc primò peccauit: & si ambob⁹ remissa fuerint, ille plus peccat, cui plura. Quanta verò sit hæc grauitas, Dei iudicio relinquendũ est: & quidem cum magno timore. Ceterùm de hoc sit iam secunda propositio.

Grauius peccat cui sæpius aut plura peccata prius remissa sunt.

Maior est ingratitudo eius qui post pœnitentiã peccat, quàm qui primò peccat.

Ingratitudo hæc peccãtis post remissa peccata, maior quidẽ rationabiliter à doctoribus dicitur ingratitudine primò & post innocẽtiam peccãtis: neutra tamẽ harum semper speciale peccatũ est, aut specialem habet deformitatẽ, sed cõmunis est omni peccato: nec tamen propterea minor est, aut minus malum iudicanda, nec minus timẽda. Hæc propositio posita est, ne paruũ sit hic reditus peccatorũ, & ingratitudo quæ caussa illius est. nec, quia diximus non redire eadem peccata, contemnatur. Igitur in hac propositione explicatur vtcunque quanta sit hæc ingratitudo. Dicitur itaque primò, ꝙ maior est quàm peccantis post innocentiam. Ita b. Thom. art. 2. illius quæst. & Cast. [illegible] & alij: & ratio, quæ ab eo ponitur, aperta est. Quamuis enim donum innocentiæ maius sit simpliciter remissione peccati, ceteris paribus: tamen in ordine, ad eum cui remittuntur peccata, tantò maior sit illi gratia, quanto indignior ea erat:

&

& quãto fuit maior gratia:tanto est postea maior ingratitudo eo maximè, quod peccans post remissa peccata vtramq; iam simul habeat. Nam cum primò peccauit, contra donum & gratiam innocentiæ fecit: secundò verò post remissum peccatum rursum peccans, priori illi ingratitudini addit hãc secundam. Itaque nõ est speciale peccatum: quia omni peccãti cõmunis est ingratitudo, qua ingrati sunt donis aut innocentiæ, aut remissionis, & denique multorum aliorum beneficiorũ, quæ in his includũtur: missionis videlicet filij Dei in mundum, effusionis sanguinis eius, promissionis æternę beatitudinis, & denique quorum non? Nõ igitur, vt diximus, minoris æstimanda est. Verum in æstimatione eius notat b. Thom. non omnem ingratitudinem tantam esse, quantum est beneficium cui opponitur. Eidẽ enim beneficio maior & minor ingratitudo opponitur, secundum quòd magis vel minus contemnitur. Id satis esse debet quod diximus, ceteris paribus tanto esse ingratitudinẽ maiorẽ, quanto beneficium maius est. Esset verò speciale peccatum ingratitudo, si in contemptum beneficij remissionis peccati, aut cuiuscunq; alterius peccaretur. Obliuisci verò beneficij, aut memoratũ nõ magni æstimare, vel propter illud nõ retrahi à peccato, cõmune est, sed grãde proculdubio malum. Iam verò prædictis tertiam addamus propositionem.

Ingratitudo post pænitentiam iterũ peccantis nõ est speciale peccatum.

Quanquam omne peccatũ hanc habeat ingratitudinem, & propter hanc redeãt peccata dimissa, sunt tamen quatuor peccata in quib⁹ specialior est ingratitudo, quę propterea specialius etiam à patribus notata sunt, quòd ꝓpter illa redeãt peccata, vt satis patet in Magistro & Gratiano in suprà dictis locis. Sunt verò hæc sequentia. Odium fraternum, hoc est, illi nolle remittere peccata: quod opponitur ipsi remissioni peccati sibi facta à Deo: apostasia à fide Catholica: contemptus confessionis peccatorũ: & dolor de pœnitentia prius facta: quę quatuor notum est opponi, propter quę nobis remittitur peccatũ: fidei scilicet, proposito confitẽdi, & pœnitentiæ: merito igitur magis hę ingratitudines oppositæ sunt remissioni ipsi. Hæc itaq; de reditu peccatorum à nobis tradita sint.

Quatuor peccata sunt singularis ingratitudinis erga Deum.

Ex quibus putamus diligenter considerandum ab his qui populum docent, quàm sit timenda assiduitas illa & continuitas quædam tam frequenter peccãdi, siue ijsdem quibus ante peccatis, siue alijs. Primò enim considerandum est & de eo admonendus est populus, quòd secundum peccatũ arctius irretit & implicat tenetq; animam, quàm primum, si quidem sint ęqualia, vt

Quàm periculosa consuetudo peccãdi & pænitendi ac quomodo populus abea deterrẽdus.

lia, vt dictum est: & diligẽter aduertendum, quæ sit hæc implicatio animæ. Frãgitur magis illius virtus ad bene operandum, fit maior cæcitas in intellectu, efficacior propensio in malũ in volũtate & ipsum peccatum altius suas radices agit & fortius efficitur in anima. Itaq; dubitari non potest maiori opus esse conatu & maioribus viribus ad agẽdã pænitentiam post primam remissionem, & ita deinceps post secũdam & tertiam, & sic in infinitum. Rursum vires ipsę debiliores sunt: DEVS etiã magis auersus vt à magis ingrato: quis ergo non videt quantum sit periculum? Itaq; opus est vt frequenter & nos ipsos & alios deterreamus à facilitate hac relabẽdi in peccata: & multo magis ab hac æstimatione, ꝙ facile sit iteratò & infinities pœnitere: verba illa Petri subinde & frequentius inculcanda: Si enim refugientes coinquinationes mũdi in cognitione Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viã iustitiæ, quàm post cognitionem retrorsum cõuerti ab eo, quod illis traditũ est, sancto mãdato: & cetera quæ eo loco dicuntur. Illud etiam Euangelij ad quod & Petrus alludit: Fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Timendum magis est (vt inquit Beda) quam exponendum. Valde curandum est ne in desperationem præcipitentur peccatores: sed non parum etiam cauẽdum, ne patrocinium laxę huic viæ, quę ducit ad perditionem, prę stemus. Certè nos putamus vehementissimè timendum illis, quos assuetos peccatis, & frequẽti huic pœnitẽtiæ, qui nunquam efficaciter vitârũt illa, vltimus mortis articulus inuenit. Est enim in hoc loco sententia Augustini magnæ prudentiæ & sapiẽtię Christianæ cõsideranda, de qua etiam postea latius faciemus mentionem. Vę, inquit, peccatis hominum, quę sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò (etiam si pro ipsis sanguis filij Dei sit effusus) quãuis tam magna sint, vt omnino claudi cõtra sese faciãt regnũ Dei, sæpe videndo omnia tolerare, sæpe tolerãdo nonnulla etiam facere cogimur. Atque vtinam, ô Domine, non omnia quæ nõ possumus prohibere, faciamus. Ita ille in verba illa 4. cap. ad Galathas: Timeo ne fortè sine caussa laborauerim in vobis. Quæ postea citauit ipse in Enchiridio ad Laurentium. Itaq; ex hoc apertè constat quod experientia videmus, quanto sæpius repetuntur peccata, faciliora videri, & ideo leuius de his agi pęnitẽtiam: quod vtinã non tam apertè experientia videremus: ceterum ex dictis constat & grauiora esse

2. Petri 2.

Lucæ 11.

esse,& maiori egere pœnitentia. Timendum itaque meritò, ne in vltimo mortis articulo eodem modo agatur pœnitentia vt ante. Non omnem qui redit ad peccatum tam vehementer putamus terrendum, sed peccata infirmitatis etiam mortalia sunt, quæ ad modicum tẽpus præoccupãt: ceterùm cõsueta, & cõsuetudine pro nihilo aut pro minimo habita, & tamen mortalia, illa non satis possumus dicere quàm sit timẽda, & quantum ab eis Christiani deterrendi: de quo mox plura dicentur, Vtinam qua cupimus vtilitate & fructu.

¶LECTIO OCTAVA.

¶*De origine & principio pœnitentiæ, atque actibus eius.*

CVM itaq; efficacia & necessitas pœnitentiæ satis pateant, age iam attingamus originem & principium eius, progressum atq; cõsummationem, quod pertinet ad actus illius: vbi non est opus multa dicere: Magister 14. dist. à timore dicit illam proficisci: eo loco de ceteris eius actibus loquuntur doctores, & b. Thom. duobus vlt. art. q. 85. 3. partis & prudẽter & diligenter hæc expendit. De hoc igitur sequentia adnotẽtur.

Primum initiũ pœnitentiæ est gratia Dei conuertentis cor peccatoris ad se.

Principium primum pænitẽtiæ & vera eius origo est operatio diuinæ gratiæ, cor nostrum ad se conuertentis. Quod vt certissimum fidei fundamẽtum statuendum est, nec vlia audienda dubitatio circa illud. Pœnitentia Dei donũ est ex nullis nostris meritis. Non agimus nunc de iustificatione, quãquam pœnitentiæ perfectæ cõiũcta sit: de hac enim postea dicemus Nunc ipsam cordis nostri pænitentiam & conuersionem diuina gratia præueniri, & eius donum esse asserimus. Ad quod sufficere debent verba Pauli, qui de his qui veritati cõtradicũt Episcopum instruẽs, vt cum modestia eos corripiens doceat: Ne quãdo, inquit, det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscãt à laqueis diaboli, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatẽ. Hieremias etiam hoc apertissimè cõfitetur Deũ orans: Conuerte nos Domine, & cõuertemur. Et rursum: Castigasti, inquit, me Dñe, & eruditus sum quasi iuuẽculus indomitus. Cõuerte me & cõuertar, quia tu es Do-

2. ad Ti. 2

Tren. 5.

Capite. 31.

minus Deus meus. Postquã enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquam ostẽdisti mihi, percussi femur meum. Quid apertius dici potuit? Legatur totũ illud caput: vbi sub typo reuersionis populi de captiuitate, conuersio peccatoris & diuina gratia dulcissimè describitur. Inuenit gratiam, inquit, in deserto populus qui remãserat gladio. In charitate perpetua dilexi te: ideo attraxi te miserãs. Gratiæ igitur est, Dei tractus est cõuersio nostra. Sed apud Ezechielẽ locupletissimum huius testimonium est: Sic enim loquitur Dominus per Prophetã populo Israël. Tollam quippe vos de gẽtibus & cõgregabo vos, & effundam super vos aquam mundã, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris: & dabo vobis cor nouum, & faciam vt in pręceptis meis ambuletis. Et post multa huiusmodi gratiæ promissa: Non propter vos, inquit, faciam, notum sit vobis confundimini & erubescite super vijs vestris. Et antequam ad hæc promissa veniret, postquã multa dixerat & conquestus fuerat in persona Dei, quod nomen suum polluissent: Nõ propter vos, ait, ego faciam, sed propter nomẽ meũ quod polluistis in gẽtibus. Quem locum Augustin. lib. 4. cõtra duas Epist. Pelagianorum ad Bonifacium diligenter excutiens: Nihil, inquit, sic euertit hominum præsumptionem, dicentium, nos facimus, vt mereamur cum quibus faciat Deus. Respõdeat vobis ipse Dominus: Ego nõ faciam propter vos, sed propter nomen meum. Et ibidem post multa alia: Quid, inquit, merentur deserta, exterminata, & effossa quę tamen ædificabuntur, operabuntur & muniẽtur: nunquid pro meritis? absit. Ista enim merita mala sunt, hæc munera bona. Reddundur itaq; malis bona gratuita: ergo nõ debita: ideo gratia. Est & hoc cõcilijs & Apostolicis definitionibus apertè definitum. Innocentius in Epistola ad Carthaginense Concilium: Auxilio, inquit, quotidiano nos egere, negare nõ possumus: vt ad rectam ergo viam redeamus, eius auxilio plus egemus. vbi multa in confirmationem huius apertissimè dicit. Cęlestinus etiam in Epistola ad Episcopos Gallię hoc ipsum ex orationib⁹ Ecclesiæ confirmat. Postulant, inquit, pontifices, vt infidelibus donetur fides, vt hæretici resipiscant, vt lapsis pœnitentiæ remedia conferantur, & cetera multa, quod totum diuinum opus sentitur. Deniq; & Arausicanum Conciliũ secundum, idem manifestissimè definit cap. 19. Cum sine gratia, inquit, humana natura integritatẽ seruare nõ potuit, quomodo sine gratia potuit reparare, quod pdidit? Hæ igitur sunt certissimæ fidei definitiones, quas

Ezech. 36

Capite 6.

Capite 11.

quas ideo attulimus, quoniam nõnulli inter scholasticos non nimiæ auctoritatis contrarium scripserũt: quòd videlicet suis viribus quis possit sic pœnitere, vt gratiam cõsequatur. Itaque esto, vt hoc illis donetur, & ab errore culpabili eos excusem⁹: certè eos adhuc velle defendere aut sequi, excusandũ non est. Offendit hęc sententia non parum alienos à nobis, & quidem meritò. Asserit enim cõtra scripturã & definitiones Ecclesiæ, & deniq; aufert quæ maximè ad veram humilitatem & pietatem instituũt, quæ in hoc præcipuè posita sunt, vt nobis omnino nostrisq; viribus diffidamus, soli diuinæ gratiæ innixi. Nec aliud habet hæc sententia, quàm humani ingenij (nescio quam) argutiam, & præsumptionem propriarum viriũ. Sed hæc est sapientia quam stultam fecit Deus, & fortitudo quam infirmã reddidit. Multa circa hoc à scholasticis & in hoc loco circa dist. 14. & in 2. libr. dist. 28. & proximis. Hæc nunc sufficiant. Addemus etiam quædam in fine huius lectionis.

Scotus. Durãdus

Iam actus nostros in pœnitentia consideremus: de quibus hoc sit primum. Quòd cum omnes actus pęnitentię in nobis sint & ex Dei motione, & ex nostri arbitrij libertate & qualitate, nec semper eodem principio oriuntur in nobis, neque eodem ordine procedunt. Hoc manifestissimè ipsa experientia ostendit, dum alius timore pœnarum, alius præmiorum intuitu, alius diuinæ bonitatis cõsideratione conuertitur, prout scilicet Deo placet (qui habet corda nostra in manu sua) & prout affectus noster dispositus est. Non possunt itaq; sub arte & certa ratione comprehendi hęc diuinę gratię admiranda opera. Quia verò suauiter Deus omnia disponit, hominesque iuxta ipsorum dispositiones monet, ipsa experientia docet peccatores corporeis delectationibus affectos facilius & cõmunius pœnarum timore trahi. Igitur cum de origine actuum pœnitentię in nobis agitur, quædam tradunt doctores vt necessaria & semper contingentia, quædam vt in pluribus euenientia.

Actus pœnitentiæ in nobis nõ oriuntur semper ex eodem principio, neq; eodem ordine procedun.

Iuxta hæc igitur b. Thomas supradicto loco, congrue quidem, post primam illam diuinæ gratiæ operationem quinque actus ponit, quasi quinque gradus, quibus ad veram pęnitentiam peruenitur. Primus est fidei veraciter assentientis diuinis testimonijs. Secundus timoris seruilis, quo pœnarum consideratione à peccato dilectioneque eius retrahimur. Tertius spei, quo remissionem peccatorum consecuturos nos sperantes, tam ea vt emendabilia detestamur. Quartus veræ charitatis, quo propter Deum ipsum peccata displicent. Quintus de-

Quinque actus seu gradus ad pœnitentiam veram.

niq̃ue timoris filialis, quo Deo vltrò ob reuerentiā eius emēdationem vitę & satisfactionem: prout possumus, offerimus.

Assignant alij alios actus, ratiocinatione magis quàm vlla experiētia vel vsu: & sunt hi. Velle in se vindicare peccatū, detestari illud, hāc detestationē probare. Sed illos relinquimus quærētibus disputationes. De his quos experientia docet paucis agamus, probāes eos ex scripturis: nam ex illis patebunt loci, quibus maximè vtendum ad excitandos nos vel alios ad pænitentiam. Illud ante admonemus, quòd sicut non omnes semper, vt diximus, cōcurrunt (nam quandoque nullus est pænatum timor) ita & cùm concurrunt, non semper formaliter & explicitè inueniūtur, sed virtute tantùm. Sicuti enim in alijs moralibus non semper est cōsilium, deliberatio, atque electio explicitè atque formaliter, sed virtute tantùm in omni volūtario actu illa sunt: ita in præsenti nulla vera pænitentia est, vbi non fides, spes, charitas, filialis timor vel virtualiter sunt. Constat enim sine his nihil esse Deo gratum in nobis. Sed hæc quandoq; vnico citissimo, & quasi subito actu fiunt, & hoc quidē rarius, vt in latrone & Paulo: ceterū cōmunius seorsim, paulatim & successiuè fiunt in peccatorum conuersione, hoc agente nostra diuina tarditate & pigritia, aut nimio ad peccata & nos ipsos affectu. Ita enim paulatim primò ad fidē, deinde ad timorē, postea ad spē & ad reliqua vel omnia, vel aliqua adducitur peccator. Exemplum notum est in Augustino, qui de sua ipsius à peccatis conuersione & pœnitentia, quam scilicet longo tempore & tardo motu tandē completa fuerit, scribit apertissimè in 6. & 7. confessionum. Quia igitur hæc cōcurrunt vel actu vel virtute, vel semper vel in pluribus, de eis dicamus: illa habeamus ad manum, quibus vera generatur pœnitentia in nobis.

Prædicti actus neque omnes simul neque explicitè semper cōcurrūt in pœnitentia.

Fides itaq; prima omnium est, sicut in ceteris quę Deo grata sunt, ita & in pœnitentia. Sine fide impossibile est placere Deo, inquit Apostolus. Accedentē enim ad Deū oportet credere quia est, &c. Accessū itaq; & principiū tribuit illi Paulus: illi (inquam) soli. Ceterùm fidei quæ per dilectionē operatur, totum tribuit. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neq; preputium: sed fides quæ per dilectionē operatur: quā & nouam creaturā vocat. Nō est opus hîc agere de fide illa iustificāte Lutheranorum: alibi diximus & probauimus fictā esse. Hic hoc solum notatu dignum est, quòd etsi ad pænitentiā & detestationem peccati possit nōnunquam ratio humana mo-

Fidei act⁹ omniū primus in pœnitentia.

Gal. 5. 6.

uere,

ütre;sed quę hinc proficiscitur non est vera pænitẽtia:carnis & sanguinis nominari potest,sed nõ spiritus.Ratio humana: potest in peccatis aut dãnum,aut infamiã apud homines cogitare:vera autem pęnitentia non incipit nisi à fide:quia inde oritur omnis motus in Deum. Crediderunt(inquit scriptura) viri Niniuitæ in dominum,& prædicaueruut ieiunium. Cùm enim is qui in peccatis quiescit,cui illa placent,non possit nisi bona aliqua cogitatione occurrente mutari, vt ei displiceant, nullam verò bonam coram Deo cogitationem aliud quàm fides parit, necesse est pęnitentię principium aliquem actum siue cogitationem fidei esse:cùm scilicet Dei bonitas, siue iustitia,Dei pręcepta,aut præmia siue pœna,cogitationi occurrũt: & certa eis fides adhibetur. Vnde & Paulus fidem in Deum & pœnitentiam prædicat.

Iona 3.

Act. 10.

Hanc bonam fidei cogitationem sequi solet timor pænarũ, estque in peccatoribus stimulus maximus ad pœnitentiã. Vnde scriptum est:Timor domini expellit peccatum.Nam qui sine timore est, non poterit iustificari,Hinc & illud scriptum est:Initium sapientiæ timor domini.Constat enim pænitẽtiã ad sapientiam pertinere, vt Moyses inquit: Vtinam saperent & intelligerent,& nouissima prouiderent. Pœnæ verò timor quanquam imperfectus sit,& possit nonnunquam malus esse (cùm scilicet peccatum amatur, & solo timore pœnæ, quam mallet non esse, non peccatur) est tamen bonus & aptus his, qui non aliud nouerũt quàm se amare,& incommoda sua timere. Propterea ad hoc adhortantur nos literæ sacræ, proponuntque externas illas pænas. Vnde Christus:Timete eum (inquit qui habet potestatẽ animam & corpus mittere in gehennam.Et psalmus apertissimè dicit,Confige timore carnes meas.Affligit enim timor & torquet, atque ita cuidam quasi cruci affigit.Itaque manifestissim⁹ est ille error,de quo aliâs dictum est,damnans peccati illum,qui timore pœnæ retrahitur à peccato. Vult Deus peccatores timere:nam Paulus ipse, qui inquit:Nõ accepistis spiritũ seruitutis in timore,sed adoptionis filiorum Dei, vehementissimè tamen alibi terret peccatores.Horrẽdum est(inquiens) incidere in manus Dei viuẽtis.Et ibi:Irritam quis faciēs legem Moysi sine vlla miseratione moritur,duobus vel tribus testibus.Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia,qui filiũ Dei cõculcauerit? Scimus enim qui dixit:Mihi vindictam & ego retribuam. Et rursum: An diuitias bonitatis eı⁹ &c. Et illud: Thesaurizas tibi irã &c.

Fidei actum sub sequi solet metus pœnæ, maximus ad pœnitẽtiã stimulus.

Eccles 1.

Deut. 32.

Rom. 8.

Hebr. 10.

Rom. 2.

Ista & nobis & proximis proponenda sunt: istis excitandi ad pœnitentiam.

A timore pœnæ est pœnitenti ad spē pro grediendū & hæc quoque metu tem peranda est.

Verùm huic timori pœnæ nimiū inhærere dupliciter periculosum est: & quia in desperationē trahit, qua nulla periculosior tētatio: desperātes enim semetipsos (inquit Paulus) tradiderunt impudicitiæ in operationē omnis immūditiæ. Et quia seruilem animū facit, nec dignum Christiano, vt ex Paulo diximus. Non accepistis spiritum seruitutis in timore. Quare in illo præcedēti gradu cōstitutus, vti debet timore vt superior: vt scilicet ratio fide instructa corrupto appetitui & puerili opponat inextinguibilem ignem, fletum, & stridorem dentium &c. Ceterum non debet illi totus subdi, ne cum Cain dicat: Maior est iniquitas mea &c. aut cum Iudæis manū cōhibeat, non animū à peccatis. Transferat ergo se quantocyus ad spē, cum Psalmista dicens: Quare tristis es anima mea, quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi. Exemplum huius habemus in Niniuitis. Timuerunt dominum, sed sperauerunt, dicentes: Quis scit si conuertatur & ignoscat dominus? Et Iohel ad pœnitentiam exhortās: Cōuertimini ad dominum Deum vestrum, quia benignus est & præstabilis super malitia: quis scit si cōuertatur & ignoscat domin⁹? Hæc omnia sperantium quidem sunt, sed etiam timētium. Non inquit, miseribitur certò Deus: sed, quis scit? Meritò itaq; dicitur pænitētia inter spem & timorē incedere, hoc ipsum est illud Quis scit si cōuertatur? Quod solum verbum Lutheranorum illā fidem destruit. Nam id quod certa fide tenendū est, nulla ratione sub tali dubitatione proponi potest. Vbi cōsiderandus est mos loquendi scripturæ: cùm ex persona Dei Prophetæ loquuntur: promittunt remissionem: Omnium iniquitatum eorū non recordabor: cùm affectum exprimūt pænitentis, dubitationis notam opponunt: Quis scit &c. Nō quod de Dei misericordia debeat dubitare pænitens, sed de se. Nam & propterea promissio illa Dei sub cōditione ponitur: Si egerit pænitentiā. Igitur & in priori illo gradu timoris spes esse debet, & in hoc timor. Sed docent patres dolorē illum de peccatis, qui assumitur cōsideratione pœnæ, multo esse inferiorem illo, qui ex consideratione misericordiæ remittētis assumptus est: atq; ita ab illo ascēdendū ad hunc. In illo enim se videtur aspicere: in isto Deum, cuius misericordiæ & bonitati afficitur atq; ideo dolet. Vnde in hoc gradu ꝓxim⁹ est charitati. Quid enim illam potest magis in nobis gignere, quàm tātæ benigni

Ephes. 4.

Ionæ 3.

Iohel 2.

tatis

tatis diuinę in peccatores consideratio? Cuius plenus est Psalmus ille 102. Quedmadmodum miseretur pater filiorũ &c.

Quartus pœnitẽtiæ gradus est odisse peccatum ob amorem summæ bonitatis Dei cui cõtrariu est.

Iã itaque sequitur meritò quartus gradus siue operatio pœnitẽtiæ, charitatis videlicet. Cùm enim ex pręcedentibus considerationibus eò ventũ est, vt Dei summa bonitas agnosci incipiat & amari, quæ maximè remissionẽ peccati per mortem & sanguinem filij sui (quę spes pręcipuè cogitat) ostẽdit. Hic amor veram detestationem & odiũ peccati, vt tantę bonitati contrarium, operatur: quod necessarium esse ad veram pœnitentiam & remissionem peccati, satis ostendunt lachrymæ peccatricis, & verbũ Christi: Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et Petrus inquit quòd charitas operit multitudinem peccatorum: sine qua conuersio illã Iudæorum, de qua psalmus: Reuertebantur & diluculo veniebãt ad eum: vana ibidem ostenditur, cùm dicitur: Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei, ob charitatis scilicet defectum.

Lucæ 7.
1. Petr. 4.

Actus vltimusquo perficitur pœnitentia, est ob merã Dei reuerentiam illi offerre satisfactionem.

Vltimo tandem, cum timore filiali, quem charitas gignit & secum cõiunctum habet, ob solam videlicet diuinam reuerentiam pænitentia satisfactionem voluntariam Deo offert. Vbi eius est cõsummatio, sicut in filio illo prodigo patet. Iam (inquit) non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum ex mercenarijs. &c. Quid hoc aliud quàm paratum esse subire satisfactionem pro patris arbitrio, modò non reijciatur ab eius gratia. Cui simile videtur illud Psalmi: Dixi in excessu mentis meæ, proiectus sum à facie oculorum tuorũ, ideo exaudisti vocem deprecationis meæ. Damnat itaque se verè pænitens, at nõ recedit à Deo, sed magis timore filiali se illi subiicit: vbi iam peccati remissio consummatur.

Psal. 30.

Ecce omnes hos actus & in scriptura, & in ipso studio pænitendi manifestè ostensos. in quibus sese exercere satis etiam apparet quàm sit futurum vtile: quanquam & in his non est parua diuersitas. Sunt infiniti verò pænitentium affectus, & est velocissimus transitus ab vno affectu ad alium: sed ea omnia ferè ad hos actus pertinent: de quibus satis sit hæc dixisse.

* * *

¶LECTIO NONA.

¶ *De comparatione diuinæ gratiæ ad suprà dictos pœnitentiæ actus, & de fructibus pœnitentiæ.*

Quomodo operatio diuinæ gratiæ in nobis non sit distinguenda a nostris bonis operibus.

SIQVIDEM diximus inter pœnitētiæ actus primum esse operationē diuinæ gratiæ conuertentis animum, postea verò adiecimus plures alios actus, expedit circa hoc diligenter aduertere, nō ita distinguendam esse gratię operationem à sequētibus quos posuimus actibus nostris, quasi duo sint ab inuicem separati. Non ita sentiēdum est de gratia, quasi vicaria quadam successione inter nos & illam debeamus diuidere, vt hoc boni à gratia, illud à nobis sit: Damnat enim hoc apertè, vt Augustinus inquit libro secūdo de peccatorum meritis & remissione, verbum illud Pauli: Quid habes quod non accepisti? Nec ita putare debemus, quasi prius Deus operetur in nobis, nobis quiescētib⁹, deinde nos eo quiescēte operemur: sed, vt Paulus inquit, operatur in nobis velle & perficere. Et Esaias: Omnia opera nostra operatus es in nobis. Quædā fatendū est Deum in nobis operari non præcedente vllo merito aut conatu nostro, quæ August. dicit pertinere ad gratiam operantē siue præuenientē: alia verò præcedente quidē conatu aliquo nostro, vel nōnullo nostro merito, quæ ad gratiam cooperantem vel subsequentem pertinere dicit. Ceterum gratiæ eius operatio nostrę simul bonę operationi cōiuncta est, & nostra bona operatio suæ gratiæ: vt simus in omnibus bonis operibus, sicut à propheta dictū est, quasi securis in manu Dei: nisi quod nos sumus intelligentes & volentes. Igitur ex his constat supra dicta ita intelligenda esse, quod operatio Dei conuertentis cor nostrum caussa sit prima & efficax in omnibus illis actionibus (caussa inquā) omniū & singulorū, per nos & in nobis ea operans. Nam sine me (inquit) nihil potestis facere. Dicitur verò prior natura, quòd ab ea ceteri pendeant, ipsa verò à nullo eorum. Itaque sic digne de gratia eius sentiendum est, vt iam per singula discurramus. Diuinæ gratiæ est in primo illo actu, non tantum fides ipsa & propositum firmum credendi diuinis assertionibus, sed & omnis bona cogitatio, & quidquid occurrit animo, maximè primò antea in peccatis quiescenti, quo incipiat Deo appropinquare, id totum diuinæ

Cap. 18. *1. Cor. 4.* *Philip. 2.* *Esai. 26.* *Esaiæ 10.*

Declaratur singulos prædictos pœnitentiæ actus opera gratiæ esse.

diuinæ gratiæ eſt: nec enim (vt dixit Paulus ſufficiẽtes ſumus aliquid cogitare ex nobis, quaſi ex nobis. Vbi (vt Auguſt. inquit) omne euertit Pelagianorũ meritum & conatum præuenientem gratiã. Quid enim prius eſt in omni bono, quàm cogitatio ipſa? In ſecundo verò actu non minus ipſa gratia operatur. Timorem, inquit, meum dabo in corde eorum, vt non recedant à me. Nam hoc petebat Pſalm. Confige timore tuo &c. Itaque vt occurrant menti æternę illæ & terribiles pœnę, gratiæ eſt: vt poſtquam occurrerint, ingrediantur cor & penetrent, eius eſt qui dicit: Timorẽ meum dabo &c. In tertio non minus ſpem veniæ ille largitur, de quo Paulus inquit: Quòd in Christo recõciliationẽ habemus, & gloriamur in ſpe gloriæ (inquit ille) filiorũ Dei: Illud quidẽ poſt remiſſam culpam: ſed ante ſolus ipſe gratia ſua & promittit remiſſionem, & facit vt verè ſperetur à nobis: quamobrem Pſalmus vocat Deũ ſpẽ ſuã, dicens: Spes mea Domine à iuuentute mea. Propter quod inquit: Ego autem ſemper ſperabo: idq; contra peccatorum terrorem loquens. In quarto denique & in quinto ab illo diffunditur charitas in cordibus noſtris, vt Paulus inquit. Ille & timorem dat, nõ minus caſtum iſtum, qui manet in ſæculum ſæculi, quàm illum pœnæ, de quo Ioannes inquit, quòd nõ eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Hæc nobis dicta ſint ad diuinæ gratiæ commendationem, cui tribuendum eſt quidquid in nobis boni eſt ad ſalutem, maximè verò in pœnitentia. Itaque non ipſam tantùm perfectam & integram pœnitẽtiam per ſuam gratiam ipſe operatur in nobis, ſed & illos primos & imperfectos motus ab ipſo eſſe dicimus, non quidem ſecundum imperfectionẽ, ſed ſecũdum omnem quam habet bonitatem. Non ſolùm ergo perfectum dolorem peccati, & receſſum integrum ab eo Deus per gratiam ſuam dat, ſed quemcũque minimum dolorem, quo paulatim à peccato retrahimur etſi nondum illud omnino reliquerimus, ab ipſo eſſe vera fides tenet: quod cuncta quæ diximus ſatis probant, ſed præcipue locus ille Pauli quem ſuperius citauimus: vbi de peccatoribus dicit, q captiui à diabolo tenentur ad ſuã ipſius voluntatem: quòd & Dominus inquit: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Quis verò dubitet tam fortem & crudelem Dominũ non permiſſurũ ſubditũ ſibi ſeruum, non tantùm omnino ſe relinquere ſibiq; rebellare, ſed vel tãtillum à ſe recedere nisi à ſuperiori cõpellatur poteſtate, Dei ſcilicet. quod gratię certe eſt. Manet miſer peccator vinculis omnibus [illegible]

ſitu

2. Cor. 3.

Hier. 32.

Rom. 5.

Rom. 5.

Deus non tantũ perfectã pœnitentiã, ſed etiam primos & imperfectos motus eius gratis in nobis operatur.

2. Tim. 2.

Ioan. 8.

ſtitutus poteſtati illius totus traditus:de qua Iob dixit:Nõ eſt poteſtas ſuper terram, quæ ei poſſit cõparari. Cùm igitur vel tantillũ viderit ſe quiſpiam reſpirare ab ea ſeruitute,agnoſcat ſuperueniſſe ſuperiorem, qui fortem illum armatũ cuſtodientem caſtrum ſuum vicerit. Et hoc ſatis ſuprà adducta teſtimonia Auguſtini,Innocentij,Celeſtini,& Cõciliorum probãt. Si (inqniunt)quod accepit iuſtus,ſine gratia ſeruare non poteſt, quanto minus recuperare,quod perdidit?Si hęc igitur nõ fiãt à iuſto ſine gratia,quomodo à peccatore fient?Non negamus fieri poſſe,vt deteſtetur peccatum impius, aut boni aliquid ex ſuo genere,ductus naturali ratione & inſtinctu faciat:ſed nec pœnitentiam aliquam,nec opus aliquod,quo tantillum appropinquet ad Deum,aut diſponatur ad gratiã,niſi àDeo adiutus facere poteſt. Docet ita Paulus:Quòd nõ ſufficiẽtes ſimus cogitare &c.Et:Nemo poteſt dicere,Dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto. Quæ verba ſæpe in hunc ſenſum interpretatur Auguſtinus:nihil ſcilicet ad ſalutem pertinens nos poſſe:ſicut & illud etiam:Sine me nihil poteſtis facere.

Luca 11.

2.Cor.3.

1.Cor.12.

Iam ex his quid ſentiendum ſit de multis quæ circa hoc monentur quæſtionibus & controuertuntur,non tãtum inter Catholicos & hæreticos,ſed inter ipſos etjã catholicos, intelligi poteſt.Quæritur primò,an cùm paulatim quis perducitur ad iuſtitiam,illa opera,quę pręcedũt,bona ſint? An illis pręparemur ad iuſtitiam?Et deniq́,,an meritoria ſint iuſtitiæ ipſius? Igitur vt,omiſſis contentionibus,cognoſcatur quid de his tribus ſentiendum ſit iuxta ſaniorem doctrinam,ſequẽtia ex his, quæ diximus, notentur. Primò iuxta ſanam & probabiliorem ſententiam non eſt negandũ præcedere aliqua bona opera nõ nunquam iuſtificationem ſiue perfectam pœnitentiam,& illis operibus nos præparari &paulatim perduci ad perfectum,ſed illa omnia ex gratiæ diuinæ auxilio fieri. Negant Lutherani duo illa priora:eſſe ſcilicet aliquod bonorum opus,&per illud nos præparari. Et quanquam non deſint catholici aliqui , qui opera omnia peccatorum,maximè infidelium,mala putãt:ſanior tamen ſententia eſt quam diximũs, & ab hæreticis pertinaciter hæretico animo negatur. Nam ex proximè dictis, ſatis patet Deum boni aliquid inſpirare cordibus peccatorum, ipſoſq́ue ſic à Deo motos actum timoris , aut ſpei, ſiue pœnitentiæ producere. Vnde quanquam in colloquio illo Ratiſponenſi anni 46.& in libello de eo edito à Butzero nulla ratione hæretici voluerunt hoc concedere, ſed , vt ex ipſo Butzeri libello

An opera præcedentia iuſtificationem bona ſint an mala.

bello patet,non possunt negare Deum nõnunquam paulatim perducere peccatorem ad iustitiã,ipsumque ita eum præparare:quod in Augustino ille latissimè ex cõfessionibus eius ostẽdit:quo cõcesso, mirandum est quibus technis elabi conẽtur, clamantes cõtra scripturam esse, dicere aliquod bonum opus à peccatore fieri,sed bene(inquit ipse)Deum in illo efficere,& Deũ illum præparare:quo nihil amplius nostra sententia asserit:Deus operatur in illo &præparat illum,sed per illũ ipsum, non enim illa opera vllus verè dicere potest ab illo non esse. Quam sententiam August.frequenter apertissimè tenet. Nam in epistola ad Sixtum,videlicet 105. Nec ab illo(inquit)quod originaliter contrahitur, nec ab his quæ vnusquisque in vita propria mala congregat quisquã liberatur & iustificatur, nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum:nõ solùm remissione peccatorum,sed prius ipsius inspiratione fidei & timoris dei,impartito salubriter orationis affectu & effectu,donec sanet omnes lãguores nostros. Vides vt intelligit gratiã dei ante remissionem peccatorum in fidei & timoris dei inspiratione & affectu orandi incipere, & hæc salubria esse. Quod apertius in 1. lib. de diuers.quæst.ad S. Simplicianum q. 2. in principio ita dicit,cùm Pauli mentem in illis verbis:Cùm nõdum nati essent &c.incipit explicare:asserẽs eã esse,vt de operum meritis nemo glorietur,& vt ostẽdat opera nõ præcedere gratiam, sed sequi:Ne scilicet quis arbitretur se ideo percepisse gratiam,quia bene operatur:sed bene operari non posse, nisi per fidem receperit gratiã.Et statim post ista ita inquit.Incipit autem homo percipere gratiã,ex quo incipit deo credere:sed interest, quibus articulis tẽporum,vel celebratione sacramentorũ gratia plenior & euidẽtior infundatur.Vnde post pauca inquit:Fiunt ergo inchoationes quædam fidei cõceptionibus similes:nihil horum tamẽ sine gratia misericordię Dei: quia & opera,si quæ sint bona,consequuntur. Ponit exẽplum horum in catechumenis & Cornelio,quos nõ sine diuina gratia putat & credere & operari bona quædã,vt eleemosynas & orationes fecit Cornelius, nec tamen adhuc perfectè iustificatus est.Poterat & exemplum horũ in seipso adferre, sicut attulit in confessionibus.cùm magno affectu oraret, & multis lachrymis imploraret Dei misericordiam,nondum tamen affectum omnem peccandi relinquẽs.In scriptura sacra nõ video apertiora alia testimonia huius, quàm illa quę his locis Augustinus refert.Nec crediderim admodũ innitẽdum testimonijs scriptu-

scripturę, sed ista Augustini testimonia, quem etiam hæretici fatentur acerrimum gratiæ assertorem esse, & in his locis, vbi isti putãt magis contra nos illum esse, meritò debẽt sufficere. Adducebãt Catholici aliqua scripturæ testimonia, sed ea certè ambigua. Nam quidquid de præparatione dicitur ad iustitiam, id nõ de præcedẽte aliqua præparatione necesse est intelligi, sed de ipsa, quam per Dei gratiã facimus, operatione vel cùm iustificamur, vel cùm augetur in nobis iustitia. Sed hoc dogma est vt Ecclesiasticum asserendũ, Fieri à peccatoribus bona quædam opera, quibus præparantur ad gratiam, non sine Dei gratuito auxilio: quod nihil detrahit gratiæ, immo magis cõmendat: quod & cõsolatur infirmorum mẽtes, & ad bene operandum excitat, & certè præter controuersiam à patribus asseritur. Nam cuncta illa, quæ asseruntur contra hoc ex scriptura: Omne quod non est ex fide peccatum est: & quæ Augustinus ex hoc loco contra Iulianum acerrimè disputat de virtutibus gentilium, manifestè intelligẽda sunt de his quæ ex infidelitate procedunt: quæ vt huiusmodi, mala sunt. Atque ita scriptura loquitur de sacrificijs & oblationibus Iudæorũ, quæ illi superbo animo & gloriantes, sibique securitatem promittentes offerebant sine vera pœnitentia. Incensum abominatio est mihi &c. Quod Ieremias apertius, multa in hanc sententiam dicens, declarat. Vos confiditis vobis in sermonibus mendacij, furari, occidere &c. & venistis & stetistis coram me in domo hac, in qua inuocatum est nomen meum: & dixistis: liberati sumus, eo quòd fecimus omnes abominationes istas &c. Orabãt itaque isti, & fidebãt in templo persuasione superba. Meritò igitur illa reijciuntur à Deo. Ceterùm oratio illa humilis publicani, de quo etsi secũdum sẽsum aliquẽ credamus, quòd descenderit iustificatus, tamen potuit orasse, antequam iustificatus esset. Orationem ergo illam ante iustificationem non dubitandum est fuisse bonam, quam sic cõmendat Christus. Et certè est hæc efficax ratio ad hoc probandum ex scriptura. Nam constat ex hoc loco orationem illam bonã Deo gratam fuisse, ipsumque præparasse. Non tamẽ ex illo loco cõstat iam tunc illum esse iustificatum. Vt minimum cõstat posse aliquem peccatorẽ nũc sic orare. Et de oratione sunt aliæ auctoritates scripturæ & patrũ. Nã quid est: Omnis qui petit accipit. quod interpretatur Chrysost. siue iustus siue peccator: si nõ gratum est Deo, vt peccator oret? Sunt igitur & bona opera ante remissionẽ peccati, & præparamur per illa. Id vero, an aliqua ratione merito-

Ierem. 7.

Luc. 11.

An opera præcedentia

meritoria sint iustificationis, min⁹ est certũ, & minus necessa rium: quare mallem hoc hæreticis concedi: quod videtur etiã Augustinus frequenter dicere: & tribuitur etiam hæc sentẽtia b. Tho. Tamen multi pij cõtrarium sentiũt & verius, & vtilius conscientijs: de quo, vt intelligi possit, breuiter hæc notentur.

tia iustificationem aliqua ratione eam mereant.

Primum. Ante plenam iustificationem semper voluntatem, qua commissum est peccatum, permanere Deo ingratam, sed non semper æqualem, verum remissiorem nonnũquam & minorem, & ideo minus ingratam: quod ipsum est: nonnihil iam accessisse ad Deum, & recessisse à peccato.

Art. 5. q. 114. prima secund.

Secundum. Semper ante iustificationem voluntatem illam, qua peccatum est, fortiorem esse & præualere alteri qua bonũ aliquod orationis &c. fit. Propter hoc itaque vltimũ August. clamat, ante remissum peccatũ semper esse mala merita, immo nulla merita nisi damnationis. Ita Psalmo 31. Nihil boni fecisti, & datur tibi remissio peccatorũ. Attẽdũtur opera tua, inueniũtur mala. Si quod debetur operibus Deus redderet, vtique damnaret. Stipendiũ enim peccati mors. Malis operibus quid debetur, nisi damnatio? Et super Ioannem in illa verba: De plenitudine eius omnes accepimus, gratiã pro gratia &c. Post multa de hac re: Hac ergo, inquit, accepit gratiã primã peccator, vt eius peccata dimitterentur. Quid meruit? Interroget iustitiam: inueniet pœnam. Cui cõsonat id, quod superius citauimus ex 4. lib. cõtra 2. epistolas Pelagia. Reddũtur peccatorib⁹ bona pro malis. Itaque si vtrũque consideremus in peccatore in [illegible] ad Deum te [illegible], quidquid boni est, minus est, minus amatur ab eo, quam peccatũ odio habeatur: magis Deus odit peccatũ in illo, quam amet illa alia, quia & ipse peccator magis amat peccatũ, quãdo adhuc voluntate in eo manet, quam salutem, pro qua etiam orat. Nam si nõ ita esset, sed fortior esset voluntas gratiæ iam & ille nõ amaret peccatũ, & remissũ esset ei. Itaque si totum ipse cõsideretur, magis prouocat iram, & magis meretur iram quã misericordiam. Verum quia bona suũ, quod scilicet Deus operatur in illo, & quod ipsum præparat, nõ est dubitandum Deum aspicere in ipso. [illegible] catholice putamus esse [illegible] Deo respicere bona illa ante iustificationem. Quid enim nõ respiciat dona sua in homine, immo magis quam ipsa opera hominis mala? Aspice, inquit, in me [illegible] Auerte faciẽ tuã à peccatis meis. Et illud: Reminiscere [illegible] tuarum [illegible], quod de ipsa gratia, quã Deus [illegible] nobis [illegible] operatur, intelligi potest, quam [illegible] incipit nos præparare. [illegible]

Voluntas peccatoris ante iustificationẽ semper quidẽ, licet nunc magis nũc minus Deo displicet.

Peccator ante iustificatione absolutè magis iram quam misericordiã meretur.

Deus respicit bona [illegible] ante iustificationem [illegible]

tem ſequitur: Delicta iuuentutis meę ne memineris. Dicamus ergo Deũ illa aſpicere, & ꝓpter illa, quę ſua magis ſunt quàm peccatoris, illius miſereri. Hæc quidem iuxta ſanam doctrinam. Iam verò an etiam per illa opera ex parte aliqua mereri poſſit iuſtificatio vel ſecundum quandam congruitatem? ſatis vtraq; pars ſine vllo periculo affirmari poteſt. Certe Auguſt. in epiſt. illa ad Sixtum, meritum videtur aſſerere. Sic enim inquit: Sed nec ipſa remiſſio peccatorum ſine aliquo merito fidei eſt, ſi fides hanc impetrat. Nec enim nullum eſt meritum fidei, qua ille dicebat: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dixit itaque meritũ: leniuit addito vocabulo (aliquo) Sit itaque meritum aliquod, non quale in iuſtificatis iam eſt ad æternã vitam: idque ſi cui ita placet, & ſibi videtur Dei miſericordiam commendare. Illud enim meritum diuinę gratię opus eſt, nondum quidem iuſtificantis, ſed præparantis. Nec ab hoc puto b. Thomæ ſenſum loco citato abhorrere. Id certum habeamus: peccatorem, quandiu in peccato eſt, magis dignum eſſe damnatione quàm venia: & propter hoc ipſum in ſe cõſideratum nulla ratione mereri niſi dãnationem, quã Auguſt. dixit. In hac itaque quæſtione omnes conamur cuncta tribuere gratiæ, & tribuimus quidem: ſed qui plus putant gratiæ tribui illud qualecunque meritum ponentes, quod ſatis rationabile eſt, non ſunt arguendi, nec è contrario, qui volunt peccatori ſua demerita decantatiſſima eſſe, etiã non ſunt reprehendendi: modò eis concedamus, peccatori nullum bonũ gratiæ debitum eſſe & auferamus omnem ſuorum operum fiduciã: ſic tamen, vt diuinũ erga ſe fauorem & auxilium agnoſcat & veneretur. Hæc igitur propter hos actus pœnitentiæ, qui & gratię ſunt, diximus.

De merito præcedẽte iuſtificationẽ.

De fructibus pænitentiæ erat iuxta hunc articulũ agẽdum, quos & Ioannes Baptiſta & Chriſtus Dominus tam diligẽter exigunt: Facite fructus dignos pęnitẽtię: ſed nõ eſt opus aliud dicere, quàm quòd, cùm fruct⁹ bona opera cõſtet vocari, mãdatorum ſcilicet Dei executionem: vnde dictũ eſt: Omnis arbor quæ non facit fructũ bonum excidetur: eadem ipſa opera fructus iuſtitię ſunt, qua ratione à lege pręcepta ſunt, atque omnibus cõmunia: fructus quidẽ pęnitẽtiæ dicũtur quatenus ab his, qui ſe pecaſſe nouerunt, in vindictam & quandã ſatisfactionem peccati, vt dictum eſt, aſſumpta. Fiunt igitur fructus pænitentię eadẽ ipſa opera, ſed frequẽtiora, & maiori ſollicitudine impleta: vtpote duplici ratione & neceſſitate debita, le-

Fructus pænitẽtiæ ſunt etiã iuſtitiæ & legis ſeu opera.

Math. 7.

gis

gis videlicet Dei & peccati proprij. Vnde meritò illa, quę Paulus Corinthijs ſcribens, dicit à triſtitia, quæ ſecundum Deum eſt, in eis cauſſata, fructus pænitẽtiæ dicere poſſumus. Hoc ipſum, inquit, vos ſecundum Deum contriſtari, quantam operatur in vobis ſollicitudinem, ſed defenſionem, ſiue purgationẽ (vt alij legunt) aut excuſationem, ſed indignationem, ſed timorem, ſed deſiderium, ſed æmulationem, ſed vindictã. Quæ omnia nõ diſtincta aliqua opera & ſpecialia ſignificãt, ſed (vt nũc ita dicamus) conditiones quaſdam bonorum operum: dum in faciẽdo bona, qui peccauit valde ſolicitus eſt, ardenter deſiderat, æmulatur exempla meliorum, & in ſeipſo acerrimè vindicat & punit peccata: In vitandis verò malis etiam ſollicitus eſt & ſe defendere atq; purgare à præteritis, & indignari contra ſe, qui illa commiſit, & contra omnem perſuaſionem eorum, atq; timere illa, propriæ infirmitatis ſemper conſcius. Ceterum inferius vtemur iterũ hoc loco Pauli, cùm de diſcernẽda vera à falſa pœnitentia agetur. Nunc ſatis ſit eius meminiſſe,

2. Cor. 7.

¶ LECTIO DECIMA.

¶ *De iuſtificatione impij.*

Ex his igitur quæ proximè dicta ſunt, putamus abundè haberi, quantum tribuendum ſit gratiæ in pænitentia: & catholicæ Eccleſiæ doctrinam ſatis fore purgatam à modernorum hæreticorum calũnijs, qui nõ ceſſant in aures vulgi quotidie inclamare, ꝙ noſtris meritis doceamus peccatorũ remiſſionẽ obtineri. Conſtat ſatis nos omnia gratiæ tribuere. Nec incõſideratio aut error, qui abſque pertinacia inuenitur nonnunquã in doctoribus pijs atque catholicis, tribuendus eſt ipſi catholicæ Eccleſiæ aut doctrinæ eius. Ex his ergo quæ circa hoc dicta ſunt, facilè eſt agnoſcere, quid de iuſtificatione impij ſentiẽdũ ſit. Quia tamen & hoc à noſtris doctoribus circa hũc locũ diſt. 17. quarti, & à b. Thom. ſpecialiter etiam & diligenter docetur, & circa id etiã maximè contra nos clamant nouatores, neceſſariũ eſt de hoc etiam in ſpeciali dicere. Nec tamen latius hoc tractandum ſuſcipimus, ſed ſummatim tantum: & quàm breuiſſimè fieri poterit dicenda ſunt duo. Pri-

Quæſt. 113 art. 1. 2.

Quæ & quo ordine hîc explicabuntur de iustificatione.

mum. Quid doctores nostri circa hoc asserant ante motas omnes has cōtrouersias simpliciter, id est, sincerè & absq; partiū fauore. Deinde quid nouatores isti hęretici, Lutherus & sui asserant. Ex quibus speramus tertiū posse facilè ostendi, quid illi in nobis reprehendāt, & nos in illis. Vbi etiam videbitur, nihil minus hæreticos in hac materia facere, quàm quòd promittunt: nec vllam esse, in qua minus necessariū fuerat quiddam addere aut simplicem populū inquietare nouis doctrinis: quāquam clamēt se locum istum de iustificatione, præcipuum caput Euangelij, illustrasse: sepultum alioqui & obscuratum à nostris, sed iam ad primum accedamus.

Doctores igitur nostri grauiores, præcipuè d. Thom. b. Bonauent. Alexander de Ales, & ferè omnes reliqui in pręcipuis de quibus dicturi sumus conueniunt, quāquam sit nōnulla diuersitas circa minutiora quædā & minus necessaria. Breuiter igitur colligentes eorum doctrinā, & b. Thom præcipuè, qui pluribus certè sententijs quàm verbis in summa huc materiā prosecutus est, sequentia colligimus.

Iustificatio impij est remissio peccatorum & animæ innouatio.

Primum. Docent ꝙ iustificatio hæc impij est peccatorum remissio, & innouatio quædam atque sanatio animæ. Id quod ex contextu ipso scripturæ satis ostēditur. Nam Paulus inter diuersa diuinę gratiæ opera, vocationem & iustificationē posuit medias inter glorificationem & prædestinationē: mediam verò inter hæc, quòd scilicet præcedat glorificationem & sequatur prædestinationem. Prima quidē vocatio est: post hanc verò peccatorum remissio in nobis, qui videlicet sub peccato omnes sumus: & demùm perseuerantia ac profectus in custodia mādatorum. Vtrunque autem Paulus iustificationē dixit. Nunc verò nos de prima, qua ex impio fit iustus, agimus. Ideo diximus iustificationem impij, vt aliā excludamus ab hoc tractatu. De hac igitur loquitur Dominus in Euangelio, cum ait non semel. Remittuntur tibi peccata tua. Vnde & alibi ait Paulus: Credenti in eum qui iustificat impium &c. denique alibi apertius hoc docens, mētione facta fornicariorū & similium: Et hæc quidem aliquando, inquit, fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis. Vbi vides apertè illū ablutionem & sanctificationem idē dicere quod iustificationem, & in his omnibus veram constituere mutationē, per quam id quod aliquando fuerūt desierunt iam esse: Aliquando, inquit, hæc fuistis, innuens iam non esse. Iuxta hoc igitur, Iustificationē impij (de qua tantum hîc loquimur, vt propositum est) remis-

Rom. 8. *Rom. 4.* *1. Cor. 6.*

remissionem peccatorũ esse intellexerũt nostri: remissionem, inquam, quã superius exposuimus satis. Nec omiserunt rationem nominis huius & vocabuli ostendere ex communi & philosophorum more loquẽdi. Iustificatio, inquiunt, mutationẽ quãdam significat, qua iustus quis efficitur. Vnde & actiuè significatur: dicit enim Paulus Deũ iustificare: & passiuè, quando dicit nos iustificatos, & iustificari hominem &c. Motus ergo hic ad iustitiam quanquam dupliciter fieri intelligi possit. Primò in eo, qui prius in peccato nõ fuit: sicut in Adam cùm primam à Deo accepit iustitiam: sed de hac nõ loquimur: verùm de secunda, quæ fit à peccato ad iustitiã, quasi ab vno cõtrario in alterũ: quæ meritò iustificatio vocatur à termino ad quem: sic enim denominantur motus. Mutatur itaque qui iustificatur & mouetur à peccato ad iustitiam. Notârunt igitur iustitiam sumi vel pro virtute quadam, quæ æquitatem cõstituit in his, quæ sunt ad alios: siue iustitia particularis sit, quæ ordinat ad singularem aliũ hominẽ: siue legalis, quam Aristoteles vocat, quæ ordinat ad commune bonũ multitudinis: nec de hac iustitia hîc est sermo. Sumitur verò secũdo modo pro vniuersali quadam rectitudine hominis, qua primò ipse totus rectè se habet ad Deum, deinde & vires suas recto cõtinet ordine, à qua rectitudine iusti dicũtur in scriptura homines. Iustus autem meus ex fide viuit. Sicut igitur status hic & rectitudo iustitia quædam est & æqualitas, ita econtrario peccatum omne, vt inquit Ioãnes, iniquitas est: inæqualitas scilicet atq; ita iniustitia quædam. Quando ergo ab hoc peccato ad illam rectitudinem à Deo quis mouetur, meritò iustificari dicitur, atque ipse motus Iustificatio. Hæc igitur nostri de re & nomine Iustificationis impij.

Quid nomen Iustificatio significet.

Nomẽ iustitiæ variè accipitur.

1. Ioan. 3

Secũdum. Docent ad hãc iustificationem quatuor concurrere, & hæc quidem simul tempore fieri, ceterum habere ordinem quẽdam naturæ. Sũt igitur quatuor ista interna, & quasi integrãtia iustificationem ipsam hoc ordine. Primum est gratiæ diuinæ infusio atq; cooperatio, qua præuenimur & excitamur ad omnia quæ sequũtur: de qua satis proxima lectione dictum. Secundũ est motus liberi arbitrij fide se conuertentis in Deum atque adeò actus fidei: de quo intelligunt illud: Iustificari ex fide. Hic itaque actus fidei nõ est præcisè accipiendus, sed omnes illos actus, timoris, spei, & charitatis, de quib⁹ proximis lectionibus dixim⁹, includit motus iste fidei, de quo hîc fit mẽtio. Tertium est motus detestationis peccati, qui est

Quatuor ad impij iustificationẽ concurrunt.

1.

2.

3.

velut recessus cordis à peccato: & reuera est dolor ille, quem diximus proximis lectionibus primò à timore pœnę, incipere, augeri spe, deniq; perfici charitate & timore filiali. In his omnibus est motus iste detestationis peccati, iuxta ea quę octaua lectione dicta sunt. Quartum denique ponunt remissionem peccati. Vbi consummatur totus hic iustificationis motus. Quanuis igitur hæc satis duabus proximis lectionibus confirmata sint scripturæ auctoritatibus & explicata, non tamē erit inutile hoc loco magis adhuc confirmari, & iuxta catholicum sensum exponi.

Ad iustificationē necessaria est diuinæ gratiæ infusio.

Primum igitur, de gratiæ infusione cōfirmat maximè Pauli doctrina in multis locis. Ad Ephesios quidem: Deus (inquit) qui diues est in misericordia propter nimiam charitatē suam, qua dilexit nos, cū essemus mortui peccatis, cōuiuificauit nos in Christo, cuius gratia saluati estis. Et ibidem iterum: Gratia enim saluati estis per fidem: & hoc nō ex vobis. Dei enim donum est: nō ex operibus ne quis glorietur. Et, vt de singulis dicamus, ipsum credere ex gratia esse idē asserit: Vobis (inquiēs) datum est, nō solùm vt in eum credatis, sed vt pro eo etiā patiamini. Et de ceteris omnibus bonis animæ nostræ motibus vniuersaliter, vt proxima lectione diximus, inquit: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & peficere pro bona voluntate. Vbi illud considerandum est, quod quanquam scholastici sæpius gratiæ nomine habitum quendam virtutē animę, siue priorem virtute intelligant, non tamen propterea vel rationem ipsam primam & propriam gratiæ, quæ est, quòd non sit ex meritis (dicente Paulo: Si autem gratia: iam non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia) negāt, vel solum illum habitum intelligunt. Distinxit diligēter b. Thomas suo loco duplicem gratiam: alterā habitum: alteram gratuitā Dei cooperationem, motionem, atq; cōuersionem animæ ad bonum: de qua dictū est: Sine me nihil potestis facere. Omnia hæc gratiam appellant, & nullo merito nostro dari intelligunt. Quod ipsi significant & explicant, dicentes hanc gratiæ infusionem primam esse eorum quæ ad iustificationē cōcurrunt. Primam inquam, non tempore, sed naturæ ordine. Igitur simul illa omnia esse, atq; ita iustificationem in instanti & subitò fieri, probant ex duobus. Primum ex diuina omnipotentia, quæ nullo eget tempore ad operandum. Secundò ex diuinæ gratiæ immensitate, ex qua est, vt nullam aliam dispositionem requirat Deus ad infundēdam gratiam, nisi quam ipse operatur & facit per

Cap. 2.

Philip. 1.

Philip. 2.

Rom. 11.

Ioan. 16.

Iustificatio impij subitò fit, licet peccator paulatim ad eam perducatur.

per gratiam. Deniq; & operatio voluntatis nostræ non exigit tempus. Quare ipsa perfecta iustificatio Deo mouente, & anima nostra consentiente subitò fit, non minus quàm illuminatio, sed multò magis: quanquam cõmuniter iuxta naturæ humanæ conditionem, cuius est paulatim & non subitò ad summum peruenire, paulatim perducatur peccator ex imperfecto dolore & amore ad perfectũ (vt ex actibus pœnitentiæ explicatis patet) ad quod cùm peruenerit, subitò & absq; mora iustificatio fit. In hac verò subita mutatione primũ omniũ, hoc est, à quo tanquam caussa cetera omnia pendent, gratiæ infusionem dicunt: quam etiam asserunt esse ipsam operationem Dei animam mouẽtis: ita vt apertè fateantur ideo liberum arbitrium moueri ac fidẽ & detestationẽ peccati, quia ita Deus illud excitat & mouet, quia gratiam suam infundit: non contrà ideo Deus infundit gratiam, quia liberũ arbitrium mouetur. Hoc illi ex similitudine actionum & mutationum naturalium declarant, prudẽter quidem: quoniam naturalia hæc proportione quadam ad spiritualia se habẽt, & in illis Deus quandam figuram spiritualium rerum & specimẽ exhibuit. Igitur (inquiunt) sicut in omni naturali mutatione primum omnium est actio ipsa agentis in passum, quam ipsa passio rei, quæ mouetur, mox cõcomitatur & sequitur, cuius tamẽ actio illa caussa est: prius enim (vt exẽpli caussa dicamus) virtus ignis applicatur aquæ, & in illã operatur: non certè ab ipsa aqua, quæ patitur, attracta, sed illa quæ alioqui de se neq; appropinquaret, nec se disponeret ad calorẽ, mox vt cœperit ignis calefacere, calefit: atq; ideo calefit, quia ignis calefacit, non è contrario, ideò ignis calefacit quia illa calefit: sic in iustificatione, inquiunt, quia Deus gratiam confert, mouetur anima: non contra. Vbi vide quàm pulchra & manifesta est assertio gratiæ, & aptissima ex illa similitudine declaratio. Si quid fecit aqua vt calefieret ante ignis operationẽ, id fecit peccator vt iustificaretur ante gratiæ infusionem. Si ex aliquo debito ignis calefecit aquã, si quid debet illi ignis: ita etiã præcessit meritum in peccatore, vt Deus illũ iustificaret, ita Deus aliquid illi debet: hoc est, ita nullum meritũ præcessit peccatoris vt iustificaretur, sicut in aqua nulla dispositio, vt calefieret, ita ex nullo merito Deus iustificauit hominem: Est tamen aduertendum in hac similitudine multas esse dissimilitudines. Aqua enim est insensibile quoddam elementũ, prorsus sensus expers & duntaxat patitur, atque contra naturam suam mouetur cùm calefit: anima

Infusionẽ gratiæ Dei priorẽ esse & caussam motus liberi arbitrij atq; iustificationis declaratur.

 vero

verò est liberi arbitrij,& iuxta naturam suã suauiter mouetur à Deo,cuius nulla actio in creaturam violẽta est.Tamẽ quod attinet ad dependentiam patientis ad agens, & non cõtrà,aptissima est similitudo. Ex qua rursum progredientes vltrà nostri in explicanda gratia,sic obijciunt:Nonne prius est materia disposita & pręparata,quàm formam recipiat?Cùm igitur præparatio animæ in motu illo liberi arbitrij consistat,præcedet ille infusionem gratiæ.Ad quam obiectionem respõdent, exemplo,& ratione naturali magis illustrari hanc diuinę gratiæ prioritatem & virtutem.Primo,quoniam cõstat in naturalibus mutationibus formam simul esse cum vltimis(quas vocãt dispositionibus & perfectis,sed has effectus esse formę ipsius:ita igitur(inquiunt motus illi liberi arbitrij effectus gratiæ sunt.Quanquã itaque in naturali aliqua mutatione, generatione scilicet vel corruptione,longo nonnũquam tempore dispositiones imperfectæ præcedant,quod tamẽ attinet ad ipsam generationẽ,subitò forma substantialis adest,& simul cũ ea dispositiones illæ vltimæ:ita ꝑ omnia in ipsa iustificatione, quam meritò nõ tantùm generationem, sed potius creationẽ dicere possumus.Sic enim vocat Paulus:Ipsius enim (inquit) sumus factura,creati in Christo Iesu in operibus bonis , quæ pręparauit vt in eis ambulemus.Vnde & alibi nouã creaturã vocat gratiã certè ipsam iustificantem:In Christo(inquiẽs)Iesu,nec circuncisio aliquid valet,nec pręputiũ, sed noua creatura. Ita(inquam)dispositio subito fit ex gratia. Iustitia enim producitur in mẽte,& mens simul operatur iustitiã ipsam suscipiens:ita videlicet vt nihil illi tribuamus , quod ex gratia non habeat. Dicunt secundò,quòd in illa naturali mutatione,cùm reuera ita sit,vt dispositiones illæ sint à forma , quæ per generationem producta est , tamen secundum ordinem caussę materialis priores sunt forma:hoc est,si cõsideretur materia ipsa nudè,& cõparetur ad formam & ad dispositiones, sicuti prius est esse materiam,quàm suscipere formam,ita prius est dispositum esse ad formam,quàm ipsam suscipere Secundũ ordinem verò caussa efficientis,hoc est,cõparata materia ad efficiens,prior est operatio efficiẽtis & intentio:quare simpliciter prior est & eius operatio,& forma quam efficiens intendit:atque ita demum in iustificatione prior est Dei operatio & gratię infusio,quàm reliqua omnia.Quod pulcherrimè vide in Euangelio sub metaphora filij prodigi descriptũ. Mutatus certè:Surgens (inquit) venit ad patrem: Cumque adhuc

Motus liberi arbitrij in iustificatione sunt effectus gratiæ, & hæc posteriores secundũ rationem caussæ.

Ephes.2.

Galat.6.

Luc.15.

adhuc longe esset, vidit filium pater: & misericordia motus, accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum: & dixit ei filius: pater, peccaui in cælum & in te. Vide itaque, antequam filius accederet, pater accurrit: antequam loqueretur, osculatus est eum: ita antequã peccator accedat, Deus præuenit: antequam eum verè pœniteat, recõciliat eum sibi: ante, in quam, non tempore, quia simul fiunt, sed caussalitate & virtute: quia Deus dat gratiam, peccator conuertitur: non quia cõuertitur, dat ei gratiam. Primum igitur illud de gratiæ infusione, sic explicatum sit.

Motus liberi arbitrij cõuertẽtis se ad Deũ, qui etiã fidei actus dicitur necessarius est ad iustificationem adulti.

Secundum. Motus liberi arbitrij necessitatem probant Pauli etiam auctoritatibus. Iustificati ex fide pacem habeamus. Arbitramur iustificari hominem per fidem. Et: Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes qui credũt in eum. Vbi primò nostri notant, actum hunc liberi arbitrij in Deum, fidem vocari & reuera esse: quia accedentem ad Deũ oportet credere. Certè per cognitionem naturalẽ non verè appropinquatur Deo, multo minus in illum cõuertimur vt beatificatorem & iustificatorem. Quia igitur, inquiunt, fides prima est in hoc actu conuersionis liberi arbitrij in Deum, meritò actus fidei dicitur: nõ tamen eius solius, sed & spei & charitatis, timoris Dei, & reliquarum virtutum (de quibus proximè diximus inter actus pœnitentiæ) etiam est. Nam & per charitatẽ remitti peccata satis suprà probatũ est. Imò verius & magis propriè per illam, quàm per fidem aut aliam aliquam virtutẽ. Actum igitur hũc, quem Paulus fidei vocat, ipsemet explicat alibi: In Christo (inquiens) Iesu nec circuncisio aliquid valet, nec præputium, sed fides quæ per dilectionẽ operatur, quam superius nouam creaturam ostendimus eum vocasse. Vbi & hoc obseruandum diligenter: nostros non hoc solùm cõsonè rationi dixisse, sed etiam secundũ modum loquẽdi scripturę. Illa docet vnum actum pluriũ virtutum esse: ista apertius diuersis virtutibus eosdem actus tribuit: quod valde est consideradũ. Quot actus tribuit Paulus fidei ad Hæbræos scribẽs? Non tãtùm certè ipsum credere, de quo dixit: Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei: sed etiam oblationem sacrificij. Fide Abel plurimam hostiam quàm Cain obtulit: obedientiam. Fide Abraham obediuit: timorem Dei: Fide Noë metuens &c. denique omnium virtutum opera: Sancti per fidem operati sunt iustitiam, ludibria & verbera experti &c. Ad Corinthios verò omnia similiter tribuit charitati, etiam ipsum credere: Charitas

Rom. 5. 3.
Hebr. 11.
Galat. 5.
Hebr. 11.
1. Cor. 13

omnia credit,& omnia sustinet,& omnia sperat, & patiẽs est, benigna est &c. Vides itaque apertè eundem actũ pluriũ virtutum esse,nec magnopere curari cui tribuatur. Non certant inter se virtutes de gloria. Quare nihil est stultius, quàm eo quòd aliquis actus tribuitur vni virtuti,ceteras excluderẽ: vt qui dicunt sola fide iustificari nos,quod nusquã certe legitur: de quo postea.Denique vltimò dicunt nostri,fidem hãc quæ exigitur, nõ requirere vt actu in iustificatione omnia mysteria fidei cogitẽtur,sed illud dũtaxat specialius requiri,vt credatur Deus iustificator hominũ per Christum:sic videlicet vt vera sit & integra fides & reliquorum omnium,& maximè huius: sit inquam:etiam si actu de his non cogitemus,modò illa in Deum conuersio verè huic fidei innitatur.Ita b. Thom. inquit ex verbo Pauli: Credenti in eum qui iustificat impiũ. Et apertius de Christo loquens:Quem proposuit (inquit) Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius.

art. 4. ad 3.
Rom. 3. & 4.

Detestatio peccati necessaria est ad iustificationem adultis.

Tertium quod necessarium ponunt in iustificatione,detestatio videlicet peccati,iam satis in superioribus ex scriptura ostensum est. Si impius egerit pœnitentiam.Circa hæc igitur duo,motum scilicet fidei in Deum,&motũ detestationis peccati,notant,quòd sine his nullus adultus & rationis cõpos iustificatur a Deo:id quod satis ipsæ scripturæ auctoritates probãt,& illi explicant ratione sumpta ex suaui Dei gubernatione,qua cuncta secundum suas naturas mouet.Hominẽ igitur non vt stipitem aut lapidẽ mouet,sed suo libero arbitrio. Et certè hęc ratio,& illæ auctoritates scripturæ satis probant(vt patet ex his quæ de necessitate pęnitentię suprà diximus)nec cum Sacramentis,nec per ea aliter fieri vt ratione vtẽs iustificetur,nisi actu cooperans & consentiens iustificationi:sed de hoc aliâs. Secũdò notant duos hos motus esse veluti motum mobilis in naturalibus transmutationibus,qui (vt diximus) sequitur & causatus ex actione agentis:atque ita isti motus effectus sunt diuinæ gratię.Tertiò circa eosdẽ notant,quòd sicut in trãsmutatione aliqua sunt duo,scilicet recessus à termino, à quo,& accessus ad terminũ ad quẽ:sicut cùm calefit aqua, recedit à frigiditate,& accedit ad calorem,&id quidem vnico motu:ita in mutatione animali iustificationis, vel spirituali potius,sed quæ fit ex præcedẽte apprehẽsione,est accessus ad terminũ,cùm apprehenditur & cogitatur Deus,& in illũ tendit affectus:est recessus à peccato,cum cogitam' eius malitiã & detestamur. Sunt itaque duo motus,& inter eos prim' ille

Motus fidei in deũ & detestationis peccati declarantur similitudine motuũ naturaliũ.

fidei in Deum, quasi accessus ad terminum, quem sequitur recessus à peccato. Ille enim prior est caussa huius: ideo pœnitens detestatur peccatum, quia contrarium Deo quem amat. Ex amore enim alicuius boni sequitur odium oppositi mali.

Quartum denique & vltimum dicunt esse remissionē peccati, quam dicunt consummationem siue peruentionē ad terminum huius motus. Consummatur enim iustificatio in remissione culpæ. Iste inquit Esaias est omnis fructus, vt auferatur peccatum. Et quanquā infusio gratiæ, & remissio culpæ, ambæ sint à Deo, tamē prior dicitur infusio gratiæ, & remissio culpæ, quia illa est caussa remissionis. Et sicut agēs introducendo propriā formam expellit cōtrariā: ignis calefaciens expellit frigus: ita Deus gratiam infundens expellit peccatū. Est igitur iustificatio motus animæ à peccato ad iustitiā: hoc est, motus quo diuinæ gratiæ infusione & inspiratione sic in Deum mouetur animus & in peccatum, vt veram cōsequátur à Deo remissionem eius. Hæc itaque sunt quæ à nostris traduntur.

Remissio peccati est cōsummatio iustificationis.

Cap. 27.

Quid sit Iustificatio.

LECTIO VNDECIMA.

Quid Lutherani de iustificatione sentiant, & quomodo confutentur.

IAM nunc dicamus quid aduersarij omnes, & noui hæretici, Lutherum sequentes, de iustificatione asserant, & quid in nobis reprehendant.

Primò nomen ipsum iustificationis contendunt non esse accipiendum vt motum aliquem verum significet, quasi vocabulum quoddam physicum: sed potius vt forense quoddam nomē & iudiciale: vt iustificari sit iustū pronūtiari & decerni a Deo: quod & phrasi Hebraicæ dicūt magis cōuenire, & cōtextui frequētissimo scripturę: Vt nō iustificetur inquit Paulus omnis caro coram ipso. Et alibi. Factores legis iustificabuntur, quod est, inquiunt, iusti decernentur. Et tandem, iustificationé non aliud esse, quam ita pronuntiari vel decerni iustum, probat Paulus, cùm citato verba Psalmi: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum, inquit: Credenti in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iusti-

Quid Lutherani dicant iustificationis nomen significare.

Rom. 3.

Rom. 2.

Rom. 4.

iustitiã.Et adde quod dicit Dauid, Deum accepto iustitiã ferre hominibus sine operibus.Deum ergo iustificare peccatorẽ, tantum est iustum reputari à Deo. Ex hoc reprehendũt quidquid diximus de motu illo iustificationis.

Quid sentiant Lutherani de iustitia hominis, & quibus argumentis nitantur.

Secundò accedẽtes iam ad rem ipsam, negant apertè priores quidem in hominibus esse iustitiã aliquã, quanquam posteriores leniant nonnihil, dicẽtes non esse quidem iustitiam, qua coram Deo stare possimus; quanquã sit nonnulla iustitia. Hoc probant scripturæ auctoritatibus. Non iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuẽs. Omnes iustitiæ nostræ sicut pãnus menstruatæ:Facti sumus vt immundus omnes nos. Et illud:Si iniquitates obseruaueris &c.Quare apertè dicunt eos, qui aliquando in scriptura iusti dicuntur, vel innocentes, non simpliciter, neque coram Deo id intelligendum, sed quod attinet ad specialem aliquam caussam, vel rationẽ inter homines. Sicut cùm Dauid in Psalmo dicit:Si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, Intelligẽdum est, quod attinet ad odiũ, quod contra eũ conceperat Saul. Ceterùm nos toti sub peccato sumus, vt Paulus inquit:Ego autẽ carnalis sum, venundatus sub peccato.Quod enim operor non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago:sed quod odi malum, illud facio.Viget in nobis inordinatæ concupiscentiæ malum, de quo iterum inquit ipse Paulus: Video aliã legẽ in mẽbris meis, repugnantẽ legi mẽtis meæ, & captiuantẽ me in lege peccati, quæ est in membris meis.Hæc concupiscentia suscitat in nobis praua desideria, rebellionẽ Deo, & diffidentiã, & huiusmodi alia innumera mala, quib⁹ captiuamur, vt Paulus inquit, in lege peccati:quæ omnia damnabilia peccata ex se sunt, & cetera omnia nostra corrũpunt atque peruertũt.Quæcũque enim facimus, his permixta sunt:& ideo mala.Vnde Paul.Perficere bonum nõ inuenio.Ex quib⁹ iam, iuxta ea quæ de nomine iustificationis dicta sunt, dicũt in nobis nullã aliã esse iustitiã, nisi q Deus pater dignatur nobis imputare iustitiã Christi:hoc est, reputare quod nos fecerimus in satisfactionem peccatorum, quod Christus fecit. Itaque sicut peccatum remittitur nõ imputatione:gratis enim Deus nõ imputat nobis illud, vt suprà ex Paulo illi adduxerunt:& quià sicut nobis non imputatur peccatũ, ita Christo imputata sunt omnia nostra peccata, quando (sicut Isaias inquit) vulneratus est propter iniquitates nostras:quod apertius dicit illis verbis: Dñs posuit in eo iniquitates omniũ nostrûm vt scilicet pro eis satisfaceret. Itaque peccata non imputantur nobis

Isaiæ 64. *Psal. 7.* *Rom. 7.* *Rom. 7.* *Isa. 53.*

nobis à Deo, quia propter illa nos non punit: Imputātur verò Christo omnia, quia in eo vindicat illa Dei iustitia. Ita (inquiunt) per omnia de iustitia Christi dicendũ est, quæ cùm illi nõ sit necessaria, imputatur nobis à Deo, ac reputatur nostra: & ita decernimur iusti, qui reuera tales non sumus: quod videtur Paulus docere, cùm post illa quæ suprà diximus de lege captiuante illũ, statim ait: Infœlix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et mox respõdet sibi: Gratia Dei per Iesum Christum Dñm nostrum. Et post pauca ex eodē inferēs: nihil ergo (inquit) nũc dānationis est his, qui sunt in Christo Iesu. Sola itaque (videtur Paulus dicere) gratia, & Christi merito illa nobis nõ imputari quæ alioqui dānabilia sũt. Hæc itaq; est remissio peccati & iustificatio quā statuunt, & qua mirum in modũ gloriantur, dicentes se illustrasse hanc iustificationis doctrinam, quę caput est totius Euangelij, docereq; homines non fidere, neque gloriari de suis operibus, quæ omnia mala sunt, sed soli diuinæ gratiæ inniti: vnde nec suam iustitiā extollere debent, quæ nulla est, sed solam Dei iustitiā. Nā quid aliud (inquiunt) Paulus significat, cùm ait: ignorātes Dei iustitiam, & suam volentes statuere, iustitiæ Dei nõ sunt subiecti? Reprehenduntur itaque suam iustitiā statuentes. Quare? Nisi quòd nulla sit, & ita docemur solam Dei iustitiam esse statuendam. Sola ergo illa vera est. In iustitia tua (inquit Psalmus) libera me, non in mea. Non est opus plura de hac re dicere. Illi enim innumera adferunt, sed hæc est omnium summa.

Rom. 7.

Rom. 8.

Tertiò hāc imputationē iustitiæ Christi dicũt nullis operibus nostris nobis cõtingere, quia omnia mala sunt, sed sola fide acceptari. Vnde sola fide nos iustificari asserendũ esse, probāt (inquiũt) apertè verba illa Pauli: Arbitramur hominē iustificari per fidē absq; operibus. Et quæ latius postea de Abrahā inquit toto 4. cap. ad Romanos: Si ex operibus iustificatus est, habet gloriā, sed non apud Deum &c. Et multis locis in Epist. ad Galatas: Quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Quòd autem in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est, quia iustus ex fide viuit. Ex quo statim affirmāt, quod cùm nostra iustificatio nullis operibus nostris innitatur, neque merito quidem ipsius fidei (quæ tātum iustitiæ acceptatio quædā est) debet nobis certa esse, sicut certa est passio ipsa Christi. Quamdiu enim nostra opera putamus necessaria, nõ possumus non dubitare & anxij esse: atq; ita deest nobis vera cõsolatio. Nā hoc est quod Paulus dicit. Si ex lege hæreditas

Rom. 3.

Galat. 3.

Rom. 4

(ex

(ex operibus scilicet) exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim irã operatur. Ideo ex fide, vt firma sit promissio omni semini. Fides itaque qua iustificãur, nõ historica (inquiunt) est, qua historiæ Euangelicæ tantùm credimus: sed qua certò credimus remissa nobis peccata esse in Christo, & certò in eo nos futuros saluos. In his tribus pũctis tota ferè est eorum loquacissima & immensis verbis redundãs doctrina iustificationis. Primum est, nullam nobis inhærere iustitiam, sed tantùm imputari à Deo eam quæ Christi est. Secundum, sola fide nos ita iustificari, vt non ex vllis operibus. Tertium, fidẽ hanc nõ historicam esse, sed specialem illam. Ex his clamãt cõtra nos. Primò, quòd dicamus remissionem peccatorũ nos mereri, & quodammodo emere à Deo valore operũ: cùm nolumus sola fide nos iustificari. Secũdò, quòd veram fidem ignoremus, veramque eius vitutem: cùm nunquam nisi de fide illa historica loquamur, non verò de apprehendente Christi iustitiam. Tertiò, quòd gloriam Dei & Christi trãsferamus in opera nostra dicentes videlicet nos iustos esse, & bona opera facere, contra id quod Paulus docet, scripturam cõclusisse omnia sub peccato, vt non glorietur omnis caro corã illo, sed subditus fiat omnis mundus Deo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, quàm gloriam dicunt nos auferre, docendo nos non esse sub peccato, sed iustos. Quartò denique reprehendunt, quòd auferamus verã consolationem, firmitatem atque certitudinẽ diuinarũ promissionũ: quando nõ sine nostris operibus iustificari nos dicimus: quæ cum mala sint & imperfecta, cogimus consciẽtias perpetuò in anxietate & dubitatione esse. Hęc igitur sunt capita pręcipua eorũ, quæ in nobis circa hãc materiã reprehendunt, grauissimi criminis nos arguentes, quòd tantã Dei gloriã, tantã consolationem animarum obruamus & obscuremus: de quibus nunc vel summatim agamus: tam scilict de his quæ asserunt ipsi, quàm de his quæ in nobis reprehendunt: attingamus (inquam) hæc non omnia, sed tãtùm quæ putamus vtilius populo proponi posse: maximè vt à tãta inuidia Ecclesiam Catholicam liberemus, quantam illi tot criminationibus cõciliãrunt apud vulgus indoctũ. Et videamus vtri magis obseruent Dei gloriam: nos, an illi.

Vniuersa doctrina Luth. de iustificatione ad tria capita renocatur.

Lutherani dicunt catholicos quatuor falsò & impiè docere de iustificatione.

Rom. 3.

Primum igitur, quòd iustificationem nolunt mutationem aliquam veram esse, sed solum nõ imputationẽ: & (quod huic coniunctum est) nullam esse in nobis inhærẽtem iustitiam, solus ille locus Pauli apertissime condemnat, quem, cùm nostra asse-

Confutatur non imputatio peccati & imputata

assereremus, adduximus. Hæc aliquãdo fuistis, sed abluti estis &c. Itaque apertè docet iustificatione factũ esse, vt quod erãt, non sint &c. Vbi & ipsorum significatio illa forensis iustificationis, hoc est, pronunciatio, insufficiens ostenditur: cùm asseratur verè esse sanctificatio & ablutio, atque ita renouatio & sanatio: Ne igitur cum eis de nomine disceptemus, fateamur ita accipi in scriptura phrasi hebraica. Sit iustificari, à Deo iustũ pronunciari & decerni: inde ne licet inferre, ergo nõ est verè fieri iustum? cùm potius apertè cõstet in scriptura, dicere Dei, esse facere. Nec enim verba Dei inefficacia sunt: multo minus eius voluntas. Deum ergo pronũciare iustum, est facere iustũ: alioqui inanis esset Dei sententia, Sed dicũt: Paulus tantùm dicit non imputari peccatum. Respondemus verissimum esse: non imputatur: sed non imputatio dignum facit, cui non imputetur peccatum: sicut Dei amor, quo ad vita æternam aliquem acceptat, dignum illũ efficit vitã æterna. Dignos (inquit Paulus) nos fecit in partem sortis sanctorũ in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnũ filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorũ. Quomodo potest apertius mutatio hæc vera iustificationis significari, q̃ his verbis, dignos nos fecit, trãstulit, eripuit: Non ergo modestè, imò nec verè dici potest, Paulũ iustificationem dixisse solã esse non imputationem. Dixit quidem esse non imputationem quodam loco, sed alio dixit esse veram mutationem, ablutionem, trãslationem. Itaque apertũ est propter illam significationem non esse, cur à nobis dissentire debuerint, imò à tam apertis locis scripturæ. Et ex eodem sequitur secundũ etiam falsissimum esse, nullam in nobis esse inhærẽtem iustitiam, sanctitatem, aut bonum, vt illi dicũt: sed tãtùm imputari nobis iustitiã Christi. Primò quòd apertè scriptura sacra testetur in nobis bonos motus & opera esse ex diuino spiritu, quibus præstamus Deo, quòd à nobis postulat: quæ partim etiã cùm nostra assererem⁹, adduximus. Vobis, ait Paulus, datũ est vt in eum credatis: ecce fides. De spe: Fortissimũ, ait idẽ, solatiũ habeamus omnes, qui cõfugimus ad tenendam propositã spem, quã sicut anchorã habemus animæ tutã ac firmã. De charitate ait: charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctũ qui datus est nobis. Quis dicet hæc nõ esse in nobis, aut nõ esse grata Deo, vel nos per ea nõ esse iustos? Paulus sãctos per fidẽ operatos esse iustitiã ait. Et Ioannes istis quasi respõdẽs, & cõtra illos muniẽs fideles: Charissi-

Iustitia iustitia, ac statuitur inhærens.

Coloss. 1.

De iustitia inhærente

Hebr. 6.

Rom. 5.

Hebr. 11.

1. Ioan. 3.

mi (inquit) nemo vos seducat: qui facit iustitiã: iustus est, sicut & ille iustus est. Ecce nos facere iustitiam, & esse iustos. Deniq; plena est scriptura testimonijs huius mutationis & sãctitatis, quam spiritus sanctus in nobis operatur. Nihil, ait Paulus, damnationis est his qui sunt in Christo Iesu. Quem locum illi pro se citant, cùm maximè sit contra eos. Non enim dixit, nihil dãnationis imputatur, sed est. Et iterũ, dicit nos esse in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulare; & statim rationẽ horum omnium assignans, qua apertè attestatur huic veræ inhærenti in nobis iustitiæ: Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati. Ecce liberationẽ. Et apertius statim addit: Nam quod impossibe erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinẽ carnis peccati, de peccato damnauit peccatũ, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secũdum carnem ambulamus. Ecce in nobis impleri iustificationem, nõ imputari tantùm. Ecce nos non ambulare in carne, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis, inquit. Quidquid ergo ex Paulo illos adducere diximus de lege peccati habitante in nobis & captiuãte nos, si quidem de iustificatis intelligatur (quod Augustinus vult) de cõcupiscentia quæ in carne est & sensibus eius, de motibus illius constat intelligendum, quos repugnãte ratione certũ est non esse imputabiles homini, nec quidem ei qui nondum iustificatus est, si modò non consentiat. Voluntate enim sola rei teneri possumus. Hoc quàm apertissimè Paulus explicauit loco quem iam citauimus. Quòd si Christus, inquit, in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò viuit propter iustificationem, vel (vt legũt alij) vita propter iustitiã. In carne ergo manent reliquiæ peccati, quas Paulus peccatum vocat ab effectu: in spiritu verò iustitia. Et deniq; quòd omnes dicunt peccatores esse, & omnia opera mala ex illis locis: Omnes iustitiæ nostræ &c. De his quæ sine Dei gratia, & quæ ex nobis facimus, intelligenda esse: siue illa venialia sint, quibus bona opera frequẽter maculamus, vel illis intermiscemus: propter quod dictum est. Iustitię nostrę sicut pannus mẽstruatę: siue etiã mortalia, satis ꝓbat quod superi⁹ adductũ est de his, quę à nobis spiritu Dei fiunt. Et hęc tandem sufficiãt & contra hos, & cõtra eos qui iustitiã inhęrentem in nobis cõcedentes, imperfectã illam semper dicunt esse, & qua non possumus stare ante Deũ. Contra hoc enim apertè Paulus docet, secundum opera iudicãdos nõ esse: Thesaurizas, inquit, tibi irã in

Rom. 8.

Respondetur aduersariorũ argumentis.

Rom. 8.

Iustitia hominis iusti potest ferre iudicium.

Rom. 2.

in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Et post multa in hanc sententiã: Tribulatio, ait, & angustia in omnem animam hominis operãtis malum: Iudæi primùm & Græci: gloria autem, honor, & pax omni operanti bonum: Iudęo primũ & Gręco. Quorsum ergo hęc, & cũcta quæ sequuntur ibi? Factores legis iustificabuntur &c. si nulla opera sunt quibus possimus stare in iudicio Dei? Itaque quod multi etiã catholicorũ (vt in Coloniẽsium Antididagmate & Pigghio videre licet) volẽtes ad cõcordiã reducere hoc dissidium, inhærentem quidẽ iustitiam fatentur, sed eam (inquiunt) imperfectam & inchoatã, qua saluari nõ possumus nisi rursus imputetur nobis iustitia Christi: contra hũc locum Pauli apertissimé est, & similia alia: vt illud: Qui facit voluntatem patris mei, ipse intrabit in regnũ cælorum. Et, si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Fatemur igitur imperfectam esse nostram iustitiam cõparatã iustitiæ patriæ, sed sufficientem ad salutẽ, idque nõ ex nobis, sed ex spiritu Christi. Sed de imputatione illa iustitiæ Christi iam dicendum. Et contra illos quidem, qui solam eam in nobis ponũt, nullã scilicet inhęrẽtẽ, satis est quòd probauerimus inhęrere nobis iustitiã: & contra alios, qui tam imperfectam eam ponunt, satis etiam probatum est: cùm ostenderimus secundum eam nos iudicandos, & præmiandos bonos. Reposita est mihi corona iustitiæ (inquit Paulus) quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Post hanc verò nõ esse necessarium nobis imputari iustitiam Christi, neque hoc asserẽdum esse, satis probat quòd hoc & alienum sit à modo loquẽdi scripturæ & patrum, & occasio errorũ. In scriptura nobis cõmunicari iustitiã Christi, & à nobis participari legimus. Participes inquit Paulus, Christi facti estis. Et Psalm. participes vocat sãctos Christi. Et alibi Paulus: Calix quẽ sumimus, cõmunicatio sanguinis Christi est: & panis quem frangimus, participatio corporis Domini est. Participatio verò hęc quid aliud significat, quàm perfectionẽ quandam longè inferiorem & deficientẽ ab illa Christi iustitia? De plenitudine (inquit Ioannes) eius nos omnes accepimus, non plenitudinẽ, sed de illa. Iuxta quem sensum Chrysostomus in hunc locum, & Athanasius in primũ cap. Epistolę ad Hebręos exponens illud, præ participibus tuis, quod Paulus citat, hoc apertè docent: iustitiam videlicet nostram participationẽ quãdam esse, sed deficientem à iustitia Christi. Athanasius inquit: Participatione hac sunt sancti effecti, & in gratia participes qui-

Rom. 2.

De imputatione iustitiæ Christi.

2. ad Tim. 4.

Hebr. 3.

1. Cor. 10.

Homil. 13. in Ioan.

quidem effecti, quemadmodum & meritorum eius. Ecce parti cipationem gratiæ & meritorum Christi. Et Chrysostomus: Quod ego (inquit) fero participabile quoddam est, & exigua pars totius, & quasi gutta parua ad immẽsam abyssum: quod duabus similitudinibus explicat, fontis videlicet, & ignis. Nũc igitur aduertẽdum: quòd imputatio non participationẽ neq; communicationem significat, sed donationẽ quodammodo totius: non quidem ad immutationẽ eius, cui donatur, pertinentem, sed tamen ad plenam liberationem. Certum est, cùm dicimus aliqui imputari factum alterius, non deficientem par ticipationẽ meriti vel demeriti illius intelligi, sed in eo iudicio in quo fit imputatio, haberi eum cui imputatur, ac si fecisset: & ita illi dicunt nos haberi apud Deũ, ac si præstitissemus quod Christus: vnde apertè sequitur plenissima liberatio à peccato in illo Dei iudicio, quò ad culpam videlicet & pœnã. Itaque nec satisfactio remissa culpa, nec purgatorium alicui iustificato reliqua esse possunt. Habentur enim secundũ eos iustificati, ac si perfecissent quod Christus. Hæc Lutherani volunt auferre, satisfactionem scilicet & purgatoriũ: sed sunt hæreses dãnatæ, cõtra quas modò nõ agimus. Sequitur etiã ex illa imputatione, auferri diuersitatem gradus gratię & sanctitatis. contra illud: In domo Patris mei mansiones multę sunt. Et, Stella differt à stella: si omnes habentur ac si præstitissent quod Christus, cùm tamen nihil præstent. Imò nec profectus ille virtutis & sanctitatis, & renouatio quotidiana intelligi potest, si sola sit hęc imputata iustitia. Quòd si fortè volũt illã imputationẽ non plenam hãc collationẽ meritorũ Christi intelligi, sed secundum diuersos gradus: vocent eam ergo participationẽ, & reijciatur verbũ hoc imputationibus inauditum antiquis. Quorsum attinet tantopere hoc nomẽ efferre & cõmendare, nec tamẽ aliud significare quàm nomine illo participationis? Certe antiqui patres, & cõcilia illa, in quibus maximè contra Pelagianos definitum est, & pro diuinæ gratiæ illustratione, nunquã hoc nomine imputationis vtũtur. August. qui pręcipuus inter hos fuit, lib. 1. de peccat. merit & remiss. iustificationẽ interius Christum dicit operari, & gratia baptizatos suo corpori inserere, atq; dare fidelib⁹ suis occultissimã sui spiritus gratiã & propter hoc ait dictũ esse, in Christo omnes viuificati, & nõ propter solã imitationem, quãquã illa in sanctis esse debeat. In Epistola ex Aphricano quodã cõcilio quinque Episcoporũ ad Innocentiũ quã ille dicit plenã fide, post men

Quæ incõ nienentia sequãtur ex imputatione iustitiæ Christi.

Ioan. 14.
1. Cor. 15.

Cap. 9.

mentionem factam illius, quòd per legẽ sit cognitio peccati, additur, vt ad liberationem quærãtur Dei promissiones, quod est gratiæ, & incipiat esse in homine iustitia non sua, sed Dei, hoc est, dono Dei data. Quo verbo explicant quomodo hæc, qua iustificamur iustitia Dei dicenda sit: non quidẽ ꝙ in ipso solo sit, sed quia à Deo datur nobis. Igitur iustitiam nostram cõstituimus in occulta illa communicatione & participatione spiritus Christi & meritorũ eius, quam sequitur imitatio. Hęc enim duo ita coniuncta sunt, vt quãto magis illi occulta communicatione vnimur, tãto magis imitemur: & quò magis fuerimus imitati, magis vniamur. Ipse (inquit Paulus) spiritus testimonium reddit spiritui nostro, ꝙ sumus filij Dei. Quòd si filij, & hæredes &c. Et statim: Si tamẽ compatimur &c. Et deniq; ipse Paulus hæc omnia manifestissimè explicãs, ita inquit Philip. scribẽs. Postquam omnia dixerat propter Christum se vt stercora reputasse, addit, vt Christum lucrifaciã & vt inueniar in illo non habẽs meam iustitiã quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est Christi, quæ ex Deo est iustitia in fide ad cognoscẽdũ illũ, & virtutẽ resurrectionis eius, & societatẽ passionis illius: cõfiguratus morti eius, si quo modo occurrã ad resurrectionem quæ est ex mortuis. Vides itaque quam vocet suam iustitiam: quæ scilicet nõ est ex fide: eam verò quæ fidei est, quam distinguit contra suã iustitiã, dicit ex Deo esse, non in Deo: quia scilicet caussatur à Deo in nobis: & hac dicit se cõfiguratũ esse Christo. Igitur suam iustitiam, quam contemnit vt stercora, apertè vocat, quæ ꝓprijs innititur viribus, non verò diuinæ gratiæ & dono. Ceterùm qui volunt vltra hãc inhærẽtem iustitiam imputari etiam nobis eam quæ Christi est, considerẽt primò, an ista inhærens nobis iustitia sit in nobis à Christo, an per eam efficiamur participes eius, an nõ. Si enim à Christo pendet, si eius meritorum efficimur participes per eam, sufficit ad salutem: quãdoquidem in Christo omnes viuificabuntur, & omnia in illo reconciliantur. Ad quid ergo alia imputatio postea? Quòd si dicãt illam à Christo non pendere, necesse est nullam omnino esse, sed confictam. Igitur concludamus hoc quod latiùs processit quàm putauimus, definitione Cõcilij Tridẽtini, quam putamus meritò sufficere debere pijs omnibus & cõsentientibus filijs, quicquid hæretici clamant. In sessione igitur sexta, vbi de iustificatione Catholicã & synceram tradunt doctrinam, cap. 7. in principio, nominata iustificatione, sic dicitur, Quæ nõ est sola peccatorum remissio,

Iustitia nostra cõstituta est in occulta cõmunicatione spiritus Christi & meritorum eius.

Capite 3.

Decretũ cõcilij Tridẽtini de Iustificatione.

ſed ſanctificatio & renouatio interioris hominis per volũtariá ſuſceptionem gratiæ & donorũ, vnde homo ex iniuſto fit iuſtus, & ex inimico amicus, vt ſit hæres ſecundum ſpẽ vitæ ęternæ. En quid ſit iuſtificatio. Deinde poſtquã de cauſſis eius integrè loquuntur, cauſſam formalem inquirentes hoc eſt, formam quæ acquiritur illa mutatione, ita dicũt. Cauſſa formalis eſt iuſtitia Dei, nõ qua ipſe iuſtus eſt, ſed qua nõ iuſtos facit: qua videlicet ab eo donati, renouamur ſpiritu mentis noſtræ & non modo reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus, iuſtitiam in nobis recipientes, vnuſquiſq; ſecũdum ſuam menſuram, quam ſpiritus ſanctus partitur ſingulis prout vult, ſecũdum propriá cuiuſq; diſpoſitionem & cooperationem. Quanquam enim nemo poteſt eſſe iuſtus, niſi cui merita paſſionis Domini noſtri IESV Chriſti communicantur: id tamẽ in hac impij iuſtificatione fit, dum eiuſdẽ ſanctiſſimæ paſſionis merito per ſpiritũ ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum qui iuſtificantur, atq; ipſis inhæret. Ecce qualiter & iuſtitia inhærens, & participatio meritorum Chriſti aſſeruntur à ſacra & Catholica doctrina: nec vltra putârũt patres opus eſſe aliquid addere. Igitur imputatio illa meritò relinquenda eſt, vt diximus, à conſentiẽtibus catholicę Eccleſiæ filijs, quidquid fortè antea putauerint eſſe dicendum: Quæ de hoc articulo reſtant, proxima lectione expediemus.

¶ LECTIO DVODECIMA.

¶ *In qua ſimiliter confutantur Lutheranorum de Iuſtificatione alia dogmata.*

An ſoli fide & ſine omnib' noſtris operibus iuſtificemur.

Rom. 3.

DIXIMVS de duobus circa iuſtificationẽ nouis dogmatibus Lutheranorum: reſtãt reliqua duo ex his quæ propoſuimus. Eſt enim tertium: Sola fide nos iuſtificari, non verò vllis noſtris operibus, quod primò dicunt à Paulo aſſeri: Arbitramur iuſtificari hominem per fidem abſque operibus. Ergo (inquiunt) ſola fide. Deinde & ratione probant: Quia omnis promiſſio fide (inquiunt) acceptatur: manifeſtum eſt enim promiſſionem ſola fide conſiderari, atque ita acceptari: de remiſſione verò peccatorum eſt diuina promiſſio; fide ergo acceptan-

ceptanda: alioqui (vt diximus superius) periret certitudo promissionis diuinæ, vt Paulus inquit. Si enim qui ex lege, hæredes sunt: exinanita est fides &c. Contra hoc superius satis ostẽdimus cõtritionẽ & pœnitentiam necessariã esse. Si impius egerit pœnitentiam &c. Immo charitatem quoq;: Qui enim non diligit, manet in morte. Ostẽdimus etiam Paulum ipsum docere, fidem, quæ apud Christum aliquid valet, esse illam quæ per dilectionem operatur. Hoc igitur illis respondemus. Dicant an sine contritione & charitate remittatur peccatum. Quod si affirment, negabunt scripturam. Si verò fateantur non remitti: non ergo sola fide. Et ne de vocabulo contendatur, quod fides omnia illa secum cõiuncta habeat (vt quidam illorum dicũt) etiam si ita sit: explicent tandem, ne fucum faciant ignorantibus: & quod non piguit Paulũ dicere, non pigeat eos: Fide quæ per dilectionem operatur. Deniq; si illam fidem vocãt, quæ necessario, &, vt aiunt, sua natura & virtute coniunctã habet charitatem, non pauciora opera ad iustificationem dicunt necessaria, quàm nos. Quorsum igitur opus est dicere, sola fide? Itaque cùm bene excutiuntur, reperiuntur idem afferere quod nos: sed negari non potest, nostra esse synceriora & apertiora. Respondemus breuiter ad ea quæ pro se adferũt, quod verbum Pauli: Arbitramur iustificari hominem per fidẽ, de ea fide quam Paulus explicauit, quæ videlicet per dilectionẽ operatur, intelligimus. Quod dicit: Non ex operibus, vt multa alia omittamus, dupliciter intelligim⁹. Primò sine operibus pręcedẽtibus iustificationem, & eam apud Deum merentibus. Nulla enim pręcesserũt opera quibus mereremur iustificari, vt August. exponit lib. 83. quęst. Ceterùm de sequentibus operibus, si superuiuat iustificat⁹, necessaria sunt, inquit, August. ibi: de quibus illud Iacobi intelligit: Vides quoniam Abraham ex operibus iustificatus est, & nõ ex fide tãtum &c. Secundò, nõ ex operibus alienis à fide, quæ scilicet illam præcedunt. Nam de his verissimum est: Sine fide impossibile est placere Deo. Et certè qui distinguit fidẽ ab operibus, necesse est, vt cum ipsa opus quoddã sit, de quo dictũ est: Qui crediderit & baptizatus fuerit &c. nõ ab omni opere distinguat, sed ab opere alieno à fide. Ostẽdim⁹ verò suprà, Paulũ omnia opera virtutum sanctorũ, fidei opera vocasse. Igitur nõ de illis, sed de omnibus alijs quæ sine fide fiunt, loquitur. Iam quod dicũt ex eodẽ Paulo, non posse promissionem firmã esse, si ex operib⁹ implẽda sit: si enim qui ex lege, sunt hęredes: exinanita est

Rom. 4.

1. Ioan. 3.

Exponitur locus Pauli: Arbitramur hominem iustificari per fidem absque operibus.

q. 76.

Cap. 2.

Rom. 4.

Exponit locus Pauli: Si qui ex lege sunt haeredes &c.

fides &c. Ideo ex fide, vt firma sit &c. Apertè etiam diximus vel ab ipso Paulo intelligi de operibus ex proprijs nostris viribus & legis ductu profectis. Hoc est enim quod dicit: Si qui ex lege, sunt hęredes. Notum est, ex lege apud Paulum idem valere quod virtute legis: hoc est, sine spiritu. Illa verò omnia quę sine Dei charitate fiunt, quanti faciat Paulus, scimus. Nemo potest dicere, dómine Iesu, nisi in spiritu sancto, Hoc ergo dicit: si virtute nostra & meritis nostris sine gratia putamus hęreditatem benedictionis gētibus in semine Abrahę promissæ consequi: exinanita est fides, abolita est promissio. Nullus enim cōsequetur: quia nulla sunt opera nostra: & ideo ex fide, id est, ex operibus fidei, quæ nō nisi diuina gratia fiunt à nobis. Ita hunc locū exponit Augustinus lib. de prędestinatione sanctorum. Quādo, inquit, promisit Deus Abrahæ in semine eius fidem gētium, dicens: Patrem multarum gentium posui te: Vnde dicit Apostolus: Ideo ex fide, vt secūdum gratiam firma sit promissio omni semini, nō de nostræ voluntatis potestate, sed de sua prædestinatione promisit. Promisit enim quod ipse facturus erat: nō quod homines: quia etsi faciūt homines bona quę pertinēt ad colendum Deum, ipse facit vt illi faciant quæ præcepit: nō illi faciūt, vt ipse faciat quod promisit: multa pulcherrimè in hanc sententiam ibi dicit Augustinus. Vbi vides apertè sanctissimum illum doctorem diligentissimum gratiæ assertorem & expositorem Pauli: non opera quæ faciunt homines excludentem, modo ex diuina gratia in eis fiant. Sed ipsius illa fortissima ratio, nunquam satis ab eis cōmendata, est nobis nūc non tam soluenda, quàm (si pateretur compassio eorum, qui miserè subuertuntur) irridenda. Promissio acceptatur fide, inquiunt: verum est: de iustificatione est promissio: fatemur: concludunt, ergo iustificatio fide acceptatur, Vbi certè mirandum est hæreticorum ingenium. Hoc inquit Philippus; Pauli argumētum, neq; excogitare nec fingi quidquam potest quo euerti queat. Mirum certè Dialecticum. Maior est, Promissio acceptatur fide: vera certè. Minor, de iustificatione est promissio, Ex his quid sequi poterat aliud, quā, ergo promissio de iustificatione acceptatur fide? quomodo hinc infert, ergo iustificatio acceptatur fide? Nōne aliud est iustificatio, aliud promissio illius? Quanta est hallucinatio, non distinguere rem promissam à promissione. Promittitur homini pecunia, promittitur dignitas, libertas promittitur vxor: non sunt hæc distincta quæ promittūtur à promissione? Quis verò dicit vxorem fide accipi,

Cap. 10.

Ridiculū argumentum Philippi de acceptatione iustificationis.

In Apologia confeßionis Augustanæ.

Promißio iustificationis & non iustificatio acceptatur fide.

accipi,& non potius trãſlatione in propriam domum, & coniunctione corporum, quàm fide? Sic de ceteris omnibus. Promiſſiones verò rerum fide acceptãtur: Igitur promiſſio iuſtificationis acceptetur fide: iuſtificatio autẽ apprehẽdatur virtute illa quę eius capax eſt,& opere quo efficimur iuſti: ſicut pecunia promiſſa accipitur nõ fide, ſed manu. Si vero iuſtificatio eſt, vt verè eſt, integra totius animæ in Deum ordinatio, & nõ tantùm cognitionis: tũc iuſtificamur, cùm toti in Deum conuertimur: cognitione videlicet apprehẽdentes quę reuelantur à Deo,& affectu eius bonitatem & gratiam. Non poſſem certè ſatis dicere, quantũ miratus fuerim hoc argumẽtum, & in eo miſertus humanæ cęcitatis. Vide rogo quãtum intellectus ſemel fidens ſibijpſi decipiatur & ſibijpſi imponat. Hoc eſt proprium nimium ſibi placentium, atq; illa ſui cõplacẽtia etiam apertiſſima non conſiderantium. Nos fide & charitate, & vera quę ex illis ſequitur pœnitẽtia, ſed per hęc omnia Dei virtutę perfecta,& in nobis atq; nobiſcũ cauſſata, iuſtificari dicimus peccatorem: quod eſt cum perfectè in Deum cõuerti atq; rectificari, qui prius auerſus erat,&: vt dicam[9], obliquus, aut pro ſtratus in terram cum muliere illa Euangelica: Quid hic rogo non conſentiens ſcripturæ & fidei? Aut quid hîc nobis tribuimus? Dicãt illi ſola fide: & laborent quantum ſolẽt verbis hoc explicare tandem cogẽtur quæ diximus noſtra cõcedere. Hæc igitur ſufficiant de tertio illo dogmate.

De fide speciali, qua quis credit sibi remissa esse peccata.

Iam quartũ dogma de fide illa ſpeciali, qua credimus nobis remiſſa eſſe peccata, alibi latiùs tractauimus, & proximè etiã, cùm de contritione loqueremur, oſtẽdimus primò nos de noſtra pręparatione dubios eſſe debere: Nec meipſũ, inquit Paulus, iudico &c. Deinde de diuina erga nos in ſpeciali miſericordia, gratia, atq; fauore, ſine quib[9] cõuerti nõ poſſumus, vt ſuperiùs dictum eſt: Cõuerte me Domine &c. Hæc Dei gratia nulli in ſpeciali promiſſa eſt, ſed de ea veriſſime intelligitur illud Pauli: Cuius vult miſeretur,& quẽ vult indurat. De quib[9] & ibidem ait, citato loco ſcripturæ: Dedit illis ſpiritũ compũctionis. Propter quod etiã de fidelibus, vocatis videlicet iam, dicitur, ꝙ multi ſunt vocati, pauci verò electi. Soli prædeſtinati illas Dei promiſſiones, quibus gratiam qua conuertantur & perſeuerent promittit, conſequuntur. De quibus ibidem dixit Paulus, quod Deus oſtẽdit diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordię, quę pręparauit in gloriã, quos & vocauit nõ ſolùm ex Iudęis, ſed etiã ex gentibus. Iam quis nouit ſe prædeſtinatum

Rom. 11. & 9.

 eſſe?

esse?quis nouit vas misericordiæ se esse? quis ergo est certus de hac gratia?Cõtra hæc nihil est audiendum,etiam si sola fides iustificaret: vt illi dicũt:nam fides qualem illi describunt, nulla est. Nec illud quod dicunt,ideo incertum hominem reddi,quia suis operibus nititur,iuxta ea quæ ex Paulo citant,aliter intelligendum est, quàm quòd qui ex suis operibus sine gratia iustificari se putant, fidentes suæ infirmitati & incertitudini,nõ possunt non desperare. Ceterùm qui gratiæ fidunt, qui illi innituntur, etsi infirmitati suæ nonnunquam timeãt, confirmantur tamen virtute gratiæ. Apud homines impossibile est,apud Deum verò omnia possibilia, inquit Christus. Vnde mirandum est.quòd nos dicãt Pelagianizare,quia dicimus ex gratia nobis dari opera,quibus placemus Deo & iusti sumus,& ipsi Deo nos iustificanti cooperamur:cùm manifestissimè Pelagiani viribus suis hoc tribuerint,non gratiæ.Aug.certè lib.de prędestin.sanctorũ,eo ipso loco Pauli citato: Ideo ex fide,vt secundum gratiã firma sit promissio.quid Pelagiani sentiãt & quid nos sentire debeamus dicẽs ex hoc loco Pauli cõtra illos,nõ in vniuersũ opera nostra, sed illa quæ sine gratia fiunt excludit:nec certitudinem aliquã fidei,sed incertitudinẽ potius promittit. Citato itaq; verbo illo Pauli, sic inquit contra illos: Miror homines infirmitati suæ potius se velle cõmittere quàm firmitati ꝓmissionis Dei.Sed incerta est mihi,inquit,de meipso voluntas Dei.Quid ergo?Tua nec tibi voluntas de teipso certa est?nec times.Qui se existimat stare, videat ne cadat. Hæc ibi Augustinus. Et statim certissimè & absque vlla dubitatione concludens quasi sanam & synceram doctrinam: Cùm igitur vtraq; incerta sit, cur non homo firmiori:quàm infirmiori fidem suam, spem, charitatẽq; cõmittit?Vide itaq; quàm apertè,quàm sine controuersia incertum vult esse hominẽ fidelem & de Dei voluntate, & de sua, circa propriam salutem.Quid ergo iactãt tantopere hanc suam certitudinem,qua misere decipiunt simplicem plebem?

Cap. 11.

Iustificationi non tribuimus nostris meritis, etsi dicamus opera ad eam necessaria.

Restat nunc vt illa quæ in nobis reprehẽdunt, breuiter percurramus. Reprehẽdunt primò,quòd meritis nostris dicamus nos iustificari, & mereri à Deo ac quodãmodo emere remissionem peccatorum. Ostensum est suprà nos cõtrariũ asserere:nam omnia diuinæ tribuimus gratię,etiam Scholastici ipsi, Vnus Scotus ꝓprijs nostris viribus putat nos sufficiẽter posse pœnitere peccati. Alij etiam nonnulli putãt nos posse præparare aut diligere Deũ super omnia,sine credere: sed illi vel

repre-

reprehenduntur, vel exponuntur. Grauiores autem, vt Thom. Bonauentura, Alexander, contrarium omnium horũ afferunt: nihil scilicet horum sine Dei gratia nos posse. Sed de his omnibus non instituimus nunc disputationem: satis de ipsa iustificatione sit, quòd tam distinctè superius diximus, quidquid in illa nostrum est, effectum esse gratiæ. Sed fortè dicent: Etsi verbis ista dicatis, negatis tamen re, cùm dicitis non solam fidem, sed opera necessaria. Respondemus opera necessaria, sed qua ex diuina gratia in nobis sunt. Vbi non sine gemitu pertransire possumus, quàm miserè decipiant populum: nec sine oratione fusa ad Deum, vt simplicem plebem permittat audire eos, qui syncerè horum fallacias detegunt. Hoc igitur cupimus duntaxat populo apertè dici. Cùm inquiunt fide nos iustificari: fides hæc nõ est opus nostrum, ex gratia nobis à Deo datum? Non possunt negare. Igitur ex opere nostro iustificamur. Et hoc opus nostrum tale illi ponunt, vt habent coniunctam charitatẽ: ergo ex fide & charitate nos iustificamur: quo nihil nos docemus amplius. Sed dicunt: Fides hæc non meretur: tantùm accipit & apprehendit iustificationem. Ita nos dicimus de charitate & contritione, quòd apprehendunt iustitiam. Fide enim creditur Deus propter Christum nos iustificans: charitate & cõtritione amatur: atque ita omnibus animę viribus apprehenditur Deus & iustitia. Itaque hoc dicamus illis. Quem locum dant vestri doctores fidei in iustificatione, eundem nos damus charitati: nõ maiorem, sed nec minorem, quod attinet ad meritum vel efficaciam. Si fides non meretur, neque charitas: si fides apprehẽdit, & charitas: nisi quòd dicamus charitate hæc omnia consummari, vtpote quæ maior sit & perfectior ceteris omnibus: Maior (inquit Apostolus) horũ est charitas. Dicamus illis: Si quid vestri sanum dicere volunt, doceãt fidem & charitatẽ ex gratia diuina esse in nobis, quod nos dicimus, & ideo gratis iustificari nos.

1. Cor. 13.

Reprehendunt secundò, quòd veram ignoremus fidẽ, cùm solùm historicam ponamus & diabolicã: nam dæmones credunt & contremiscunt: non verò fidem illam specialem, quæ vera est, vt inquiunt. Respondemus illã non esse veram fidem, vt satis patet ex superius dictis. Quanta verò ipsi de fide commenti sint præter scripturam & patres omnes, non est huius loci referre. August. in Enchirid. certissimam docens sententiam: Fides, inquit, sine charitate esse potest, sed non prodesse: de quo alibi plura diximus: quod tamen isti negant. Nos, sicut

Iustificationem tribuendam esse fidei per dilectionẽ operanti.

Cap. 8.

Augustinus illo loco, dicimus Paulum Apostolum fidem, quæ per dilectionem operatur, commẽdare atque probare quæ ita se habet, vt sine illa nec spes, nec charitas esse possit. Ista sunt syncera & certissima dogmata fidei nostrę, quę illi sua pertinacia impugnant, cùm ea negare nõ possint: sed cùm multis verbis sua asseruerint, tandem in quæstiones quasdam nominum relabuntur: de quibus meritò illud Pauli dicitur: Volunt esse legis doctores, non intelligẽtes nec quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

1. Tim. 1.

Catholici magis quàm Lutherani illustrant Dei gloriã in materia iustificationis.

Tertium, de quo maximè criminantur nos, est: quòd trãsferamus gloriã Dei in nostra opera, atque ita obscuremus gratiã. Huic calumniæ sic respõdemus, nos superius satis ostendisse, à nostris doctoribus etiã doceri, omnia nostra bona tribuẽda esse gratię: ipse est qui operatur in nobis velle & perficere. Vbi cupimus etiam populũ hoc quietè audire. Isti asserũt Dei gratiam nihil in nobis aliud efficere, nullam mutationẽ, nisi tantùm non imputari nobis peccata, & imputari iustitiã Christi. Nos asserimus diuina gratia nos ita immutari, vt deleãtur omnia peccata, inseramur Christo, donemur à Deo maximis & preciosis muneribus gratiæ, admirandis virtutibus, quibus cooperemur illi & impleamus spiritu eius legem. Mittamus nunc quid horum magis cõsonet scripturæ: satis hoc superius ostensum est: tantùm cogitemus quid horum magis illustret Dei gratiam, quid sit decentius & conuenientius bonitati diuinæ. Certe si consideremus naturæ opera, Deus non tantùm in creaturis omnibus operatur vt prima caussa sed etiam tribuit creaturis virtutes mirabiles, & pulcherrimas, & saluberrimas, quibus & ipsę operentur: nec putat sibi quidquam detractum esse. Si sol mirabiliter lucet & illuminat, & producit germina omnia: magis vero in hoc illustratur Dei omnipotentia, vt nõ tantum per seipsum, sed per creaturas etiã suas operetur: & eò magis, quò maiora opera minores creaturę effecerint. Cùm igitur naturæ opera sint multò minora quàm gratiæ, & tamẽ proportionabilia eis, quare non est credendum, in operibus gratiæ Deum creaturis suis, nobis scilicet, virtutes dare, quibus ei cooperemur? Hoc est disponere omnia suauiter: Dei adiutores (inquit Paulus) sumus. Denique cùm vtrunque sit possibile, videlicet sola nos imputatione peccatorum & imputatione meritorum Christi iustificari, & vera immutatione nostri, veris virtutibus & bonis operibus: cum vtrunque gratia possit: quis magis magnificat gratiam & illustrat? qui sine vlla

1. Cor. 3.

muta-

mutatione vel virtute iustificationem ponit, vt illi: an qui tam propriam iustificationem docet, vt non dubitet diuina gratia vere homines iustos effici, & donari magnis virtutibus à Deo? Certè parcè nimium atque auarè videtur agi nobiscũ, si nulla donamur à Deo iustitia. Sed aiunt: Non vult Deus vt nos putemus iustos à nobis: verum est: sed suo dono & sua gratia reputare nos iustos, nónne est plus illi tribuere? Itaque multo magis nos diuinam gratiam illustramus, plura illi tribuimus: nobis verò, quasi ex nobis, vt Paulus inquit, nihil boni.

Non debemus de remissione peccatorũ securi esse.

Iam quartum & vltimum illud, quòd videlicet auferamus verum consolationẽ animarũ, relinquamus diuino iudicio. Satis probatum est, nos debere semper in timore esse. Cum metu & tremore, inquit Paulus, vestram salutem operantes, nec de remissione peccatorũ securos esse debere. Dant ergo illi consolationẽ animabus, dum iubent credere sibi remissa esse peccata: sed vtinam non sit illa cõsolatio, de qua scriptum est per Prophetam: Sanabant contritiones filiæ populi mei, dicentes, pax, pax: & viuificabant animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendacijs. Scriptura docet nos cõsolationem promittere, sed ijs quos prius verè pœnitet peccati, & opera digna pœnitentiæ faciunt. Prius contristat & affligit, postea consolatur: vt Paulus Corinthium in prima & secunda Epistola prius tradit Sathanæ: & ex multa tribulatione per multas lachrymas scribit: postea condonat & iubet consolari: non dicit, apprehende per fidem iustitiam Christi, & esto securus, sed inquit omnibus: Gaudeo, non quòd contristati fueritis, sed quòd contristati fueritis ad pœnitentiam. Satis igitur de his sit dictum.

Philip. 2.

Ezech. 13.

1. Cor. 5.

2. Cor. 2.

2. Cor. 7.

¶ LECTIO DECIMATERTIA.

¶ *Quando & de quibus necessarium sit pœnitere.*

EXPLICATIS igitur his, quæ circa pœnitentiam & iustificationem iuxta Catholicam fidem tenenda sunt, quæ omnia magis ad speculationem pertinere videntur: iam accedendum est ad ipsam, vt ita dicamus, praxim: vt scilicet doceamus quando ad pœnitentiam agendã teneamur, & quomodo

agẽda ſit.De primo agemus præſenti lectione.Queritur itaq; & meritò,à multis,quo tempore ad agendam pænitentiam teneamur,& qua neceſſitate.Quibus quomodo reſpõdendũ ſit, ſequentibus propoſitionibus explicabimus.

Peccanti mortaliter neceſſaria eſt pœnitẽtia t.iquã remediũ, & quia præcepta.

Prima.Poſt peccatum lethale admiſſum pœnitentia neceſſaria eſt & vt remedium,& vt præcepta à Deo. Hæc propoſitio indicat diſcrimen inter ea,quæ neceſſaria ſunt vt remediũ & quę ex præcepto ſolùm,quod alibi declaratũ eſt,& nũc exemplo baptiſmi patere poteſt. Ille enim quia neceſſarius eſt vt remediũ,etiam his qui non ſunt capaces pręcepti, neceſſarius eſt,ſicut ipſa fides:quare & infans,& is qui nũquã audiuit de baptiſmo vel fide,pereunt:non peccato nouo,ſed defectu remedij.Ceterùm ea quę in remediũ neceſſaria ſunt, cùm agnoſcuntur , obligant ex præcepto. Tenetur enim quilibet ſicut ſalutem ſuam quærere,ita & quæ ad eam neceſſaria nouit.Iã quod in propoſitione diximus,ex ſuprà dictis ſatis cõſtat.Pœnitentia primò requiritur vt remittatur peccatũ:quod apertis auctoritatibus eſt probatum:ergo vt remedium.Deinde,quia id ſatis oſtendit & ratio ipſa naturalis & diuina lex:iuſtum ſcilicet eſſe,Deũ placare dolore eius quod in ipſum cõmiſſum eſt,etiam hoc eſt præceptum omnes aſtringens, ſicut tenẽtur omnes ad quęrendam ſalutem.Quia verò dubitatur à multis, an ſit hoc præceptum generale tantùm,ſicut illud : Declina à malo & fac bonum,cuius tranſgreſſio non inducit nouũ peccatum:an ſpeciale:vt ſcilicet pœnitentiæ omiſſio nouum peccatum inducat.Quanquam hæc non ſit neceſſaria quæſtio,tamen aſſerimus eſſe hoc ſpeciale præceptum:quod b.Thomas apertè aſſerit.Eſt enim ſpecialis virtus.At ſi cui id non placet: eſt ſpecialis actus,quem charitas valde requirit(vt ſuprà diximus)qui Deo valde placet. Cur ergo non erit ſpeciale præceptum?Quod autem circa hoc magis ad rem pertinet, explicabimus inferius.Nunc hac ratione contenti,duobus illis prioribus reſponſum ſit.Nam & iam hîc diximus,& ſuperius ſatis patuit,pęnitentiam iure ipſo naturali oſtendi vel adiũcta fide, vt aliqui volunt,vel etiam ſine illa,quæ tamen multò apertius & perfectius id explicat.Iam ad tertium , quod magis ad rem pertinet,accedamus.Quando ſcilicet ad pœnitentiam teneamur:de quo ſit hæc ſecunda propoſitio.

art.2.q.85.part.3

Statim poſtquam

Poſt commiſſum peccatum certum eſt ad eius remiſſionem conſequendam,ſtatim neceſſariam eſſe pœnitentiam.Et cùm tam graue malum peccatum ſit,& multo grauius periculũ in-

eo manēti immineat, iræ scilicet Dei & damnationis æternæ, statim ad hæc euadenda necessaria est pœnitentia. Clamat sapiens: Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Et ne dicas: miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Et in Apocalypsi Dominus: Memor esto itaque vnde excideris, & age pœnitentiam. Sin autem: venio tibi &c. Nec tamen dilatio pœnitentiæ nouum semper peccatum est, sed certè reddit idem ipsum peccatum grauius. Vtcunque tamen sit, hic locus debet frequentissimè tractari, & de eo populus admoneri: vt scilicet celeriter agatur pœnitentia: ad quod adducenda sunt, periculum grauiorum peccatorum & cæcitatis, imminens his qui in peccato sunt, grauissima Dei ira. Secundum duritiam tuam & impœnitens cor thezaurizas tibi iram, inquit Paulus) desertio gratiæ, diaboli & inimicorum de perditione nostra sollicitudo: infirmitas propria: repentinæ mortis periculum: de quibus multa in psal. 70. Dixerunt inimici mei, qui custodiebant animam meam: Deus dereliquit eum &c.

peccatum est, necessaria pœnitentia.

Eccles. 5.

Apoc. 2.

Rom. 2.

Tertia propositio. In speciali tamen ponuntur à grauioribus nostris scholasticis, b. Thomas & Bonauen. (quos sequuntur alij) casus, in quibus nouo peccato ad pœnitentiam tenemur: qui meritò perspecti esse debent omnibus, qui de salute sua instruunt populum, & ipsi populo frequenter explicādi: quos ordine iam ponemus.

Quibus casib⁹ sub nouo peccato necesse sit pœnitentiam agere.

Primus igitur est in periculo corporalis vitæ. Tunc enim certum est esse articulum necessitatis: nam si tunc non fiat, vlterius fieri non posset: quare præceptum illud affirmatiuum tunc certum est obligare: Addunt alij etiā periculum spirituale imminens: cùm scilicet grauis aliqua persecutio, aut tentatio hæresis, aut alterius lethalis peccati imminet, in quibus speciale Dei auxilium requiritur & gratia eius opus est: quod meritò ita tenendum est: cùm non minor necessitas sit mortis animæ, quàm corporis. Non desunt qui nec in his casibus putant nouum peccatum esse: sed id omittendum est, vt ad rem non pertinens, vt patebit inferius. Tenenda est sententia hęc grauium illorum doctorum auctoritate & sufficiente ratione suffulta.

Dist. 17. quar.

In periculo vitæ necessaria pœnitētia peccatori.

Secundus casus est, cùm agendū aliquid occurrit quod conscientiam mundam à peccato requirit, vt suprà diximus de administratione sacramentorum. Et hec quidem requirit

In sacramētorum administratione ...

actuum illorum sanctitas:& peccatum quod tūc committitur contra illa, est rerum sacrarum violatio, scilicet sacrilegium.

An necessaria pœnitētia quoties peccatorū recordamur.

Tertium nihilominus addunt duo hi patres, cùm peccata (inquiunt) memoriæ occurrunt. Et dicit b. Bonauent. cùm cogitat culpam commissam & Dei offensam. Vbi posteriorum omnium laborat diligentior consideratio, timētium ne laquei injiciantur conscientijs, & graue reputantium, si toties nouum committatur peccatum, quoties post aliud commissum occurrit memoria: maximè (addunt nōnulli) cùm præcepta affirmatiua solum in articulo necessitatis obligent. Quare cōmunior istorum sentētia est, peccatum quidem esse nouum, si, cùm occurrit memoriæ, præteritum peccatum placeat: quod certissimum est. Si verò nec placeat nec displiceat, inquiunt: nullum nouum peccatū videmus. Non ignorabant has distinctiones illi patres, sed fortè vel ita senserunt, vel (quod certū est, & manifestè apparet legenti eos) non admodum curârunt, nec putârunt ad rem admodū pertinere: quod & credimus. Sed de hoc quid sentiendum putemus, in fine explicabimus.

Deo puniente populū Christianum, opus est pœnitetia

Igitur additur & quartus casus, in quo sub noui peccati periculo pœnitēdum sit: cùm scilicet Ecclesia & populus Christianus graui aliquo laborat periculo: sub aliquo videlicet irę Dei flagello. Tunc (inquit Hadrianus, qui specialiter huius meminit) cùm teneantur omnes Dei iram placare, tenentur peccata sua, quibus illa prouocatur, auferre: id quod certum est omnibus, maximè verò maioribus & sanctioris status hominib⁹ fore necessarium. Vnde frequentissimè per prophetas dominus increpat hūc defectum veræ pœnitētiæ inter eius flagella. Nō est (inquit Esaias) non est, qui inuocet nomē tuum: qui cōsurgat & teneat te. Et per Ezechielem: Nō ascēdistis (clamat Deus) ex aduerso, nec opposuistis murū ꝑ domo Israël, vt staretis in pręlio in die domini. Multa sūt huiusmodi in prophetis. Et censendus est etiam hic casus necessitatis, non propriæ, sed communis totius Ecclesię. Nec est hìc dubitandum, idem etiā necessarium fore in necessitate proximi alicuius, cùm illa se nobis offert, vel ad nos pertinet. Tenemur enim agere ad liberandum à graui periculo proximum, maximè spirituali, vbi orationibus opus est, & diuina gratia: quæ omnia per illū qui in peccato est, fieri satis non possunt: quare debemus ad Deū conari, vt in eius gratiam redeamus. Et his proximum etiam est illud, cùm agendum est aliquid, vbi diuina gratia opus est ad animæ salutem vel propriæ vel alterius: vt si quis ad martyrium

Cap. 64. Ezech. 13

rium raperetur, aut aggrederetur aliquid ad Ecclesiæ vtilitatẽ valde pertinens. Sit exemplum huius fortis illa Iudith. Et huc pertinet quoties prædicandũ est Dei verbum: quoties admonendi peccantes: & huiusmodi alia.

Additur vltimò à nonnullis, in diebus dominicis & festiuis teneri etiam sub speciali peccato de commissis pœnitere eũ, qui sibi alicuius conscius est. Pluribus non placet hæc sententia, qui putant sanctificationem festi, quæ præcipitur, nõ ad interiorem sanctitatem & munditiam pertinere, sed ad exteriorem tantùm vacationem ab operibus, cuius illa interior vacatio finis est: Finis verò, inquiunt, non cadit sub præceptum. Facilè est ista dicere, sed solida ratione non inuenimus fundata. Cur illo præcepto diuino de sanctificatione sabbathi nõ putabimus quod præcipuum est & virtutis, maximè mandatum à Deo? Nec illud admittendum credimus, dierum dominicorũ obseruantiam, & festorum, aliorũ, tantũ esse iuris positiui. Est apostolorum certissima traditio: de qua aliâs. Quanquam etiã si sit posteriorum episcoporum & ecclesiæ præceptum, nõ est cur ab illo excludamus sanctitatem interiorẽ, Nũc verò quod adfertur, cõtra illud plausibilius est, quòd noui laquei parẽtur cõscientijs. Et quoniam hic est vltimus casus, quẽ de hac speciali obligatione ad pœnitẽdũ adducimus, & in omnibus ferè obijcitur illud idem, dicemus quid sentiẽdum simul de omnibus. Nam quidam putãt nõ esse speciale pręceptum pœnitentiæ, de quibus superiùs diximus, nec in ipso articulo mortis nouũ putant esse peccatũ cõtra illud pręceptũ pœnitentię, sed forte cõtra alia, vt reuerẽtiam sacramẽtorũ &c. Circa hęc igitur omnia: & circa multa quę inferius tractãda sũt, hoc vniuersaliter adnotetur, quęstiones quę hîc vel alibi tractãtur de vno vel pluribus peccatis, nõ admodum ad rem pertinere. Cõstat enim vnum nonnunquã maius esse pluribus, & plura minora vno. Si quis enim semel centũ aureos furetur, quis dubitabit illũ grauius peccasse, vnico licet peccato, quàm qui decies decẽ tantũ sustulit: Sunt etiã de hoc innumera exempla. Constat igitur quod in iudicio, vbi de grauitate peccati agitur vt adhibeatur digna medicina, & cõuenirẽs, prout fieri poterit, satisfactio, parũ ad rem pertineat, vnũ an plura sint peccata: sed illud potius cõsiderãdum, quis magis obnoxius corã Deo sit. Ex hoc igitur circa id de quo agitur putamus parũ, immo nihil ad rẽ pertinere, an aliud nouum peccatum sit, non pœnitere. Certe quanto diutius in peccato quis hæret, tãto magis obnoxius est

Scotus & Gabriel.

An festiuis ac Dominicis diebus necesse sit pœnitere.

culpæ coram deo. Et quanto plura se offerunt, quæ meritò à peccato deterrere debeant, vel admoneant ad illud relinquendum, vel astringant ad quęrendam dei gratiam, tanto etiã grauius peccatur: & fortè in his omnibus non minus, quàm si nouum esset peccatum, est prioris aggrauatio. Et propterea superius diximus hoc non admodũ ad rem esse, & b. Thomas & Bonauẽtura parum curasse. Quando occurrit memoriæ quòd Deum quis offenderit putârũt illi consonũ rectę rationi esse, vt peccati pœniteat. Similiter dici potest, cùm occurrit sanctificandus dies festus. Nam illa tam recepta regula: præcepta affirmatiua non obligare nisi in necessitate, vt aliâs diximus, nõ de extrema necessitate accipiẽda est solùm, sed cùm occurrit casus, vbi recta ratio iudicat, vel iudicare debet contra illã virtutem esse, si non fiat eius actus. In hoc verò iudicio magis puto credendum esse sanctioribus & pijs, quàm argutioribus. Iudicârunt b. Thomas & Bonauent. si occurrente peccato, eius non pœniteat, cùm nondum antea pœnituerit, contra virtutẽ pœnitentiæ esse: cuius est Deum placare.

Quid agẽdum quãdo in re morali dissentiũt doctores.

Secundò etiam in vniuersali est annotandum in moralibus istis, cùm diuersæ sententiæ doctorum sunt, aut diuersæ etiã rationes, nõ illam partem tutiorem esse, quę (vt ita dicamus) leuior est, & minorem obligationem conscientijs imponit: nec tamen altera pars, quæ strictior est & ad plura obligat, statim iudicanda est tutior: sed quod maximè consultũ videtur, est, vt sine præiudicio & certa definitione illud teneatur ad cautelam & sollicitudinẽ, quod obesse non potest, & prodesse poterit. Verbi gratia: Disputatur de pluralitate beneficiorum siue in vniuersali siue in particulari: illi putant licitum esse, alij secus: Si licitum velimus credere, & ita viuere, exponemus nos periculo, si fortè contrarium verius sit, si fortè nos legitima caussa non excusat: Si oppositum velimus durius imponere, cauendum ne Dei legem arctiorem reddamus. Ceterùm qui dicit cautius esse, abstinere à pluribus beneficijs, neque hoc nocere posse, magis verò prodesse sine certa definitione, rectius consulit conscientijs. Quare putamus in multis huiusmodi cõtrouersijs melius esse relinquere Deo iudicium, & in futurum admonere vt caueãtur quæ dubia sũt: & circa pręterita, vt sub illo dubio agatur pœnitentia. In his moralibus non tantùm nimia quorundam subtilitas & inquisitio non est probãda tã quam parum vtilis, sed etiam vt periculosior relinquenda. Igitur in hoc, de quo loquimur, proposito, putamus verè pœni-

tentem

entem tutius acturum, si diligenter cõsiderans & tẽpus quod in peccato egit, & occasiones omnes, quibus ad agendam pœnitentiam prouocatus est, vel ex diuinis inspirationibus, vel flagellis, siue externis admonitionibus, aut occurrentibus etiã festiuis diebus, & horum omnium, tanquam peccatum suum non minus coram Deo aggrauantium, quàm si hæc noua peccata essent, veraciter pœniteat, & in iudicio confessionis ita exponat, & in futurum hæc omnia diligentissimè caueat. Hęc itaque omnia intelligẽda sunt de illis peccatis dicta, quorum nondum acta est pœnitẽtia. Ante illam enim actam, cùm in illis semper sit, hoc est, in eorum reatu: tenetur illorum pœnitentiam agere, quoties occurrit specialis ratio ad Dei gratiã conciliandam. Ceterùm semel acta pœnitentia, & propitiato Deo, non eodem modo rursum ad agendam de his pœnitentiam tenemur. Tamen b. Bonauentura & alij, illorum pœnitentum esse cùm memoriæ occurrunt, tenerunt. Et ita id quod Magister dist. 14. ex libro de vera & falsa pœnitentia citat, tota vita agendam esse pœnitentiam, & continuè dolendum, de interiore peccati detestatione & odio intellexerunt, non verò de exteriori pœnitentia, qua nec perpetuò opus est: ita b. Thomas q. 84. 3. p. 8. & 9. articulis: vbi tandem ita perpetuam hanc pœnitentiam exponit, vt nunquam contrarium eius fiat, nunquam placeant peccata, quòd in proposito semper habeatur displicentia peccatorum. Vbi etiam non est omittendum, quàm vanè & stultissimè hæretici clament contra theologos, quòd ad certum tempus contrahant pœnitentiam, quæ totius vitæ esse debet: cum tam apertè Magister & omnes de hac re loquantur & doceant: quamdiu in vita hac sumus, nunquam non deflendos esse errores, quibus retardati sumus aut impediti. Vnde & in Apocalypsi de sanctis dicitur in patria, quòd Deus absterget lachrymas eorum, vt iam non sit amplius neque luctus neque clamor, quia priora (inquit) abierunt: quasi hîc semper esse debeant hæc omnia. Citatur in hanc sententiam Hugo de sancto Victore qui ita inquit: Deum à culpa æterna absoluere peccatorem, vt vinculo perpetuæ detestationis peccati ipsum obliget: qui locus est etiam diligenter tractandus ad populum, maximè propter imperfectionem doloris nostri, qua fit, vt nonnunquam putemus nos satis pœnituisse, cùm non fecerimus: quo etiã illud pertinet Ecclesiastici 5. De propitiato peccato noli esse sine metu:

Quorum peccatorũ & quãdo necesse sit pœnitere.

Dist. 16. art. 2. q. 2.

dist. 17. q. 2. art. 4.

Cap. 21

Vltimò

Tantũ lethaliũ & actualiũ peccatorũ necesse est pœnitere.

Vltimò circa hunc articulum agitur, de quibus peccatis debeat esse pœnitẽtia siue cõtritio: de quo d. 17. quart. traditur à doctoribus manifestè, & preter contradictionem, lethaliũ solùm peccatorum & actualium præteritorum necessariam esse pænitentiam. Ratio in promptu est: quoniam: propter auersionem cordis, à Deo, quæ fit in peccato, est necessaria, atque illi cõtraria. Nõ ergo de originali, vel de pœnis illud vel alia peccata consequentibus erit pœnitentia, quanquã displiceãt hæc omnia: ita nec de alienis: quia in his nulla est actualis auersio nostra à Deo. Similiter nec de futuris: quia & illa incerta sunt, nec auersum est cor nostrum à Deo. In his ergo nõ opus est ampliori inquisitione.

Specialiter omniũ & singulorum criminu pœnitẽtia est necessaria.

Solet verò etiam inquiri, an singulorum in speciali lethaliũ sit necessarium pœnitentiam agere vt remittãtur: De quo duo breuiter notentur. Primum: Necessarium proculdubio esse, vt vera sit pœnitentia, & vt remittantur peccata, vt omniũ & singulorum nos pæniteat, quod apertè apud Ezechielem dicitur: Si impius egerit pænitẽtiã ab omnibus iniquitatibus suis &c. Et hinc fit, vt meritò affirmetur ab omnibus, quòd sicut vnũ peccatum sine altero remitti non potest, ita vnũ perfectè sine altero non displicere. Probat hoc b. Thomas q. illa 86. 3. p. art. 6. & ratione remissionis ipsius peccati (quæ non sine gratia esse potest, & conuersionis cordis (quæ non nisi ab omnibus est & denique perfectionis diuinæ misericordiæ, quæ totum hominem saluum facit. Disputatur quidem à nõnullis de Dei absoluta potentia, sed vana est disputatio. De remissione peccati, sed qua scriptura loquitur, agendum est theologo, vt suprà diximus: alia omittenda. Integra itaque pœnitentia omnia & singula peccata detestatur: quod si non fecerit, non est pœnitentia.

Quatenus detestãda sint singula peccata.

Secundum est: Quantum ad rationem pænitentię & contritionis attinet, satis est ita detestari quidquid contra Deum cõmissum est, vt nihil reseruetur quod placeat. Ceterùm nec opus est distinctis actibus de singulis pœnitentiã gerere (cùm hoc nec promoueat pietatem, nec conuersionem cordis augeat, nec aliquid habeat, quod ad rem pertineat) nec etiã opus est, quod attinet ad contritionẽ, vt in speciali omnia cõsiderata detestetur. De Magdalena dicitur: Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multũ. Huic præ ceteris incumbendum est pœnitẽti, vt ex vera dilectione Dei detestetur peccata: atq; ita omnia manifestum est detestari: quod exigit auctoritas illa

illa Ezechielis. Ceterùm propter sacramentum confeßionis retractanda sunt singula peccata, vt postea dicemus, & retractanda quidem cum displicentia & dolore: & fortè ante illam foret aliquando necessarium etiam singula cogitare, vt cordis integrè contriti sacrificium Deo offeratur: sed perfecta illa pœnitentia & contritio satis est, vt omnium simul collectorũ, qua ratione sunt diuinæ charitati contraria, sit. Hæc itaq; nobis de neceßitate pœnitentiæ sint dicta.

¶ LECTIO DECIMAQVARTA.

¶ *De integritate & perfectione pœnitentiæ siue contritionis.*

DIXIMVS lectione proxima primũ eorum, quæ proposueramus, quando scilicet, & sub quo peccato agenda sit pœnitentia: hoc enim pertinet: iam ad praxim & exercitium eius. Secundum nunc dicendum est: Quanta esse debeat & qualis, quàm pura atq; perfecta: id quod maximè putamus esse necessariũ saluti animarum. Quoniã enim quæ dicta sunt de effectu & virtute pœnitẽtiæ, non nisi de integra & perfecta intelligi possunt, meritò postulat ratio, vt de hoc iã ferè vltimo in hac materia dicamus: quod ideo hucusq; distulimus, quoniam tanquam rem maximè necessariam vltimo loco putauimus esse tractandum. Quoniã igitur constat non omnem pœnitentiã sufficientem esse ad remißionem peccati, nõ omnem gratam Deo: vt patet in pœnitẽtia Saulis & Esau, de quo Paulus inquit, quòd nõ inuenit locum pœnitentiæ, quanquã cum lachrymis requisijsset eam: & Antiochi, de quo scriptum est. Orabat scelestus Deum, à quo non esset misericordiam cõsecuturus: meritò quæritur, quid ad integritatem & perfectionẽ pœnitẽtiæ necessarium sit. Pœnitentiã verò hîc dicimus, vt in omnibus suprà dictis, ipsam virtutem siue operationẽ animæ, quæ detestatio siue odium peccati est, seclusa nũc ratione sacramenti. Hãc, vt diximus, vocant posteriores scholastici contritionem: significantes comminutionem rigiditatis animi &

Nõ quælibet pœnitẽtia sufficit ad remißionem peccati.

1. Reg. 15. Hebr. 12. 2. Macha. 9.

De qua pœnitẽtia hic futurus sermo.

duritiæ cordis: & hoc ipſum eſt pœnitentia. Itaque qualis & quanta debeat eſſe pœnitentia, ſiue contritio atque dolor, vt ad remiſſionem peccati ſufficiat, vt gratia ſit Deo: quæritur à doctoribus, & dignum eſt diligenti inquiſitione: vt ſcilicet quantum fieri poteſt, hoc agnoſcamus, & inſtruantur de eo omnes, quibus tam neceſſaria eſt pœnitentia, vt ſine ea ſaluari non poſſint: quales ſunt omnes qui poſt baptiſmum mortaliter peccant.

Ad perfectá contritionem requirit & ſufficit, vt ex Dei ſuper omnia amore oriatur.

Cóſtituamus ergo in hac materia certiſſimum hoc fundamentum, quod etiam ex ſuperioribus facile oſtédetur. Ad integrá & perfectá pœnitentiá ſiue contritionem & requiritur & ſufficit, vt ex vera Dei charitate & dilectione eius ſuper omnia emanet, ab illa procedat & dirigatur, atq; ita ipſam habeat coniunctam. Quod nó eſt difficile ex ſuprà dictis apertú videre: cùm pœnitentiá cóſtet propriè motum quendam eſſe animi contrarium peccato: peccatum verò lethale, de quo núc agimus, ideo peccatum eſt, quia contrarium veræ charitati & dilectioni Dei ſuper omnia: donec igitur in animo ſit motus illi contrarius, nódum eſt plena conuerſio, nondum vera remiſſio: quia nódum receſſum eſt animo à peccato. Id quod ita apertius fiet. Cùm enim actus omnis voluntatis ex amore procedat, ſicut odium, & nolitio, ſiue deteſtatio mali, quæ non niſi ex amore boni oppoſiti ſunt, meritò inquiritur, ex cuius boni amore odium hoc peccati, cótritio, ſiue pœnitentia progrediatur: ná hoc neceſſe eſt omnino ita eſſe. Si igitur ab alio quàm Dei amore procedit, nó ducit ad Deum, ſed ad illud bonum, ex cuius amore procedit. Si ex amore quidem Dei, ſed non vero & perfecto: nec perfectè & verè Deo coniungit. Si verò ex perfecto: neceſſe eſt perfectè nos Deo coniungere. Illud ergo & requiritur & ſatis eſt ad veram & perfectam pœnitentiam. Vnde Ioannes: Qui non diligit, inquit, manet in morte. Qui verò, ait, manet in charitate, in Deo manet. Et quod Paulus de omnibus Chriſtianæ vitæ operibus dicit, quàm bene huic conuenit. Si tradidero corpus meú ita vt ardeá &c. charitatem autem nó habeam, nihil ſum. Hinc etiam illud Chriſti (quod ſuperius expoſuimus) eſt: Remittútur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Sicut & illud Petri: Charitas operit multitudinem peccatorum. A charitate ergo habet pœnitentia omnem ſuam integritaté & perfectionem. Ex quo duo ſequuntur, in quibus cuncta, quæ in hoc loco tractari poſſunt, continentur.

1. Ioan. 3. *Ibidem. 4* *1. Cor. 13.* *Luca 7.* *1. Petr. 4.*

Pri-

Primum. Ad perfectam pœnitentiam requiritur, vt dolor ille peccati, siue odiũ & detestatio sit propter Deum: hoc est, vt hoc sit præcipuũ, quod in peccato displicet, vt odio habeatur, quia contrariũ est Deo, quia offensa & iniuria quædam Dei est, quãtum ex peccante ipso est. Multis enim modis, vt manifestum est, & rationibus odio haberi potest peccatum, atq; ita ob multos fines: videlicet quòd contra famam siue honorem peccantis, vel contra quodlibet aliud temporale bonum, vitæ scilicet quietis &c. vel quòd cõtra rectam rationem, vel quòd propter ipsum damnatione ęterna efficiatur dignus peccans. Ceterùm quamdiu nõ detestamur peccatum quia contrarium bonitati diuinæ, reuerentiæ, honori, atque obedientiæ ei debitæ, nõdum est vera pœnitentia: quia nondum ibi charitas est. Vnde in Psalmo de filijs Israël ob temporalia tãtùm mala pœnitentibus meritò dicitur: Cùm occideret eos, quærebãt eum, & reuertebantur &c. Cor autem eorum non erat rectum cum eo. Et quidquid de rectitudine cordis in scriptura dicitur huc pertinet: sine illa enim nihil Deo gratum aut perfectũ esse valet. Et circa hæc quidem de fine contritionis non est opus plura dicere, nisi vt hoc quod certissimum est, sobriè & prudẽter doceatur populus. Vti enim alijs cõsiderationibus in detestãdo peccato, non tantùm reprehendi non debet, sed laudari. Omnia cõsideranda sunt in peccato quæ mala sunt, quòd videlicet sit contra rectam rationem, & honestatem, contra honorem & famam, contra æternam deniq; vitam & felicitatem peccantis vt suprà (cùm de timore ageremus) dictum est. Sed id conandum, vt his omnibus superemineat cõsideratio illa, quòd contra Dei bonitatem sit &c. Nec si alia priora nonnunquam sensibilius moueant, valde curandum est: Mouent enim nonnunquam quia magis sentiuntur: sed ad perfectum charitatis conandum est volenti verè pœnitere.

Vt aliquẽ rectè pœniteat oportet vt præcipuè propter Deũ peccatum detestetur.

Psal. 78.

Secũdum itaque ex priori illo fundamento necessariò sequitur, de quantitate videlicet doloris huius pœnitẽtiæ: quod scilicet tantus esse debeat dolor, vt integer sit, quantus amor Dei: atque ideo summus & maximus omnium aliorum dolorũ. Sicut enim solus ille verè diligit Deum, qui super omnia diligit, quod est, ex toto corde, ex tota anima &c. ita solus ille detestatur peccata integrè & odio habet, qui super omnia alia mala ea detestatur, quod est, ex toto corde. Vnde & per Moysen dicitur filijs Israël propter peccata in captiuitatem traditis: Cũq; quęsieris dominũ Deũ tuũ, ibi inuenies eũ: si tamẽ toto corde

Vt Deus super omnia diligẽdus, ita peccatum super omnia mala detestãdũ in pœnitentia.

Deut. 4.

quæsieris eum,& tota tribulatione animæ tuæ. Et huc perti-nent quæ de integro & perfecto corde dicuntur: Memento (inquit Ezechias rex Deo) quòd ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto.

Cùm itaq; hæc tam certa sint, vt nulla ratione negari possint, est tamẽ non parua diuersitas in eorum expositione inter scholasticos nostros: quã etsi putemus non admodum ad rem pertinere, quia tamẽ a multis aliter putatur, & ex his quæ circa hæc docentur, timemus non parum periculi, referẽdæ sunt illorum expositiones, & deinde discutiendæ. Sunt enim de re omnium maximè necessaria infirmitati humanæ: quid scilicet ad veram pœnitentiam & remissionem peccati necessariũ sit: & de qua valde expediret Christianos omnes edoctos esse nõ ex opinionibus quorumcunque, sed ex doctrina scripturæ & patrum. Hæ sunt igitur de hac re sententiæ, quantum capere possumus.

Duplex dolor de peccato.

Grauiores doctores nostri post Magistrum, vt Alexander de Hales, b. Thomas, beatus Bonauẽtura, distinguẽtes primò duplicem dolorem peccati, alterũ voluntatis, appetitus scilicet rationalis, qui dolor odiũ, detestatio, siue nolitio peccati dici potest: alterum sensitiui appetitus, quem tristitiam dicimus: sequentia docent.

Dolor volũtatis in pœnitẽtia debet esse summus.

Primũ. Dolor voluntatis in pœnitentia summus esse debet, vt scilicet peccatum præ ceteris omnibus malis detestemur, odio habeamus, & nolimus: quoniam, inquiunt, dolor hic respondet amori charitatis, qui principatum & dominium ita habere debet in corde, vt omnia alia quæ amantur, minus amentur quàm Deus, omnisque amor minor sit Dei amore. Quare hunc dolorem dicunt non posse nimium esse siue excedere regulam rationis.

Dolor appetit⁹ sensitiui non debet necessariò summus esse.

Secundum. Dolorem sensitiuum nõ oportere summum esse asserunt. Is enim dolor (vt ratio ipsa naturalis ostẽdit) in omnibus alijs rebus est ex ꝓprio suo obiecto, malo videlicet aliquo exteriori vel interiori sensu perceptibili, vbi hic dolor tãquam in propria sua materia suo proprio motu viget. Ceterũ aliquãdo sequitur non proprium suum obiectum, sed rationis efficaciam & imperium. Naturaliter enim voluntatem efficacem consequuntur etiam affectus sensitiui, vt non possit magnum gaudium in rationis appetitu esse, quin redundet in inferiorem partem: ita nec dolor: Nonnũquã etiam & ratio imponit appetitui sensitiuo, vt dolorem & tristitiã assumat, quod

in pœnitētia & contritione fit. Tota Die (inquit psalmus) contristatus ingrediebar. Et huiusmodi multa sunt in scriptura. Ceterùm quia appetitus sensitiuus circa sua ꝓpria obiecta promptius mouetur, proprio videlicet suo, vt diximus motu, quàm ad imperiū rationis, cui non ad nutum paret, vt satis constat, maximè circa ea quæ sola ratione apprehēduntur: meritò dicunt fieri posse, vt minus sentiatur peccatū, minores excutiat lachrymas eius dolor, quàm vulnus aliquod aut mors amici & huiusmodi alia: quia nec in potestate nostra, est, sensibiliter quātū volumus dolere, aut lachrymas fundere. Satis igitur sit, vt sensitiuo appetitu etiā non dolēte propter peccatum, quod fortè magis illi placet, volūtas detestetur & odiat atq; fugiat: & id satis esse debet, vt exēplo febricitantis infirmi facile agnosci potest: cui si proponātur duo hinc frigidissima quā appetit aqua, & dicatur quod sit ei lethifera: inde amarissima quam horret potio, quā tamen credat salutiferā: istā sumet præ altera, etiā repugnante omne appetitu. Itaq; sunt duo ista quam distinctissimè tradenda atq; docenda ne sensum cum ratione confundamus, & in desperationē trahantur multi durioris cōplexionis & sensus, aut decipiantur alij facilitate naturæ proniores in lachrymas: quanquā non sit dubitandum non diu in ratione posse odiū esse, quin in appetitu sequatur passio: quare defectus eius etiam timēdus est ei, qui veram & non simulatam cupit agere pœnitētiam: iuxta quod ex illo lib. de pœnitentia citatur: satis durus est, cuius mentem dolorē oculi carnis nequeunt declarare. Nec dubium qui inter magna Dei dona lachrymarum abundantia sit computanda, de qua illud: Fuerūt mihi lachrymę meę pane die ac nocte &c. Lauabo per singulas noctes &c. Et, cibabis nos pane lachrymarum.

Tertium deniq; dicunt specialius tractantes, an verè pœnitens debeat malle quamcunque pœnam (etiam infernum, vel nō esse) incurrere, quàm peccare? Stultissimum est has tentationes inferre pænitētibus, aut de his interrogare. Quanquam cùm ipsi in hęc prorumpunt, signum est perfectæ contritionis, & confirmandi sunt. Ceterùm nulli bene considerāti dubium est (quanquam aliqui disputēt contrariū) in vera pœnitentia includi odium peccati supra omnem pœnam, separatam ab ea culpa, & supra ipsum non esse, plus displicet peccatū verè pœnitenti quia offensa Dei, quàm ipse æternus ignis inferni, vel nō esse: sicut charitas plus amat Deum, quam seipsum, suum videlicet esse, & immunitatem à malo. Hæc quidem ab illis

Durādus.

quos primos inter ſcholaſticos computauimus.

Sequũtur aliorum tres ſentẽtiæ de pœnitẽtiæ dolore.

Iuxta hoc poſteriores multi, vt Hadrianus, Richardus, & alij aſſerunt, intentiſſimè & magno conatu pœnitendũ eſſe, neque quemcunque gradum doloris ſufficere, de rationis dolore ſentientes. Et ita intelligũt illud: Conuertimini ad me in toto corde veſtro &c. Hoc videlicet intelligẽtes dolorem hunc fortiorem, atque ideo intenſiorem debere eſſe dolore atque odio cuiuſcunque alterius rei: ſicut amorem charitatis firmiorem, & ideo intẽſiorem oportet eſſe omni alio amore: vt videlicet dominetur in animo, vt inquit beatus Bonauentura.

Sunt verò alij Scotum (vt dicunt) ſequentes, qui putantes ſe multum conſulere, infirmis conſcientijs, aſſerunt ſufficere ad pœnitentiam dolorem peccati non ſummè intenſum, nec ſummo conatu elicitum, nec aliquo certo gradu, ſed quantumuis exiguus ſit ille dolor, minimus inquam aliorum affectuum voluntatis: vt ſi intenſius odio habeamus infamiam aut paupertatem, quàm peccatum: aut bona illis contraria, ſcilicet bonã famã & diuitias magis amemus, quàm odimus peccatum, modò ſit efficax, ſufficit (inquiunt) ad remiſſionem peccati. Id quod probant primò, quia nuſquam in ſcriptura ad certum gradum doloris vel dilectionis aſtringimur: ſed dicitur: cõuertimini, & conuertar. Si quis diligit me, diligetur à patre meo &c. Quare ergo (inquiunt) hoc eſt aſſerendum? Deinde, quia ad recedẽdũ à Deo & peccandum nullus conatus requiritur, neque ad conuertendum nos in Deum. Quare enim (inquiũt) Deus pronior erit ad nos reijciendum, quàm ad ſuſcipiendum? Ita de dolore, ſicut de charitate Dei dicunt ſentiendum. Quod verò dicitur, Deum ſuper omnia diligendũ, non intelligũt iſti intenſiuè quod ſcilicet fortiori & intẽſiori actu vel habitu diligatur, ſed tantùm appreciatiuè (vt dicunt) vel prælatiuè: vt ſcilicet Deum omnibus alijs præferamus, & pluris ipſum appretiemur, quãuis, inquiunt, tepidiſsimo actu: quod ita putant fieri, ſi apprehendamus per intellectum Deum, ipſumq; cogitemus ſummũ & maximum bonum, & voluntas huic apprehenſioni conſonans tendat in Deum vt in ſummum bonum, quantumuis tepidè & remiſsè: ita ſimiliter de contritione, cogitet homo peccatum ſummum malum eſſe, ita id intelligat & credat: volũtas tendat in peccatum huic conſentiens rationis ſenſui, atque ita conſummata eſt contritio, quantumuis remiſsè hæc fiant.

Sunt & nonnulli, quorum primus Caietan. qui addunt etiã, poſſe certum eſſe hominem pœnitentem de perfectione iſta

pœnit

pœnitentię suæ: quòd scilicet amet Deum super omnia, & peccatum detestetur super omnia: quia hoc est omnino in potestate nostra. Hoc est, quod si volumus, facimus: vt sicut (inquiunt) peccans nouit se vel pecuniam, vel delectationem plus amare quàm Deum, ita pœnitens nouit se contrarium facere. His itaque sententijs plana & facillima videtur effici pœnitentia, imò & certa: quarum examinationem in sequentem lectionem differimus.

¶LECTIO DECIMAQVINTA.

¶ *De eadem re.*

VIDIMVS quemadmodum & antiquiores scholastici, & posteriores putent intelligendam quãtitatem & magnitudinem pœnitẽtiæ: inter quos (vt patuit) est non parua diuersitas, quàm possumus ad tres sententias reducere: duas extremas, & reliquam mediam. Nam altera est requirentiũ dolorẽ summum, hoc est, summo conatu & totis viribus productum. Quam videtur Hadrian. asserere: quanquam nesciam an ille interrogatus: sua verba ita vellet accipi: sed vtcunque sit, ita asserit, & posset asseri ab aliis innitentibus illis locis scripturæ: Conuertimini ad me in toto corde vestro: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde &c. & similibus. Altera porrò extrema sententia est, nullum certum gradum intensionis in dolore voluntatis requiri, nec in seipso quidem, nec in ordine ad alios dolores: ita scilicet, vt siue intensius de peccatis doleat quàm de alijs malis, siue minus intensè, id sufficiat: sicut in charitate. Hæc est posteriorum illorum, quos diximus Scotum sequi, sententia. Tertia, media antiquorum illorum de voluntatis dolore, est, quod etsi nõ requiratur summus, hoc est, totis viribus & conatu productus & elicitus, nec certi aut determinati alicuius gradus, tamẽ requiritur vt maior sit omni alio dolore, qui est in pœnitẽte, ita vt plus de peccato doleat, quàm de aliquo alio malo, quod ei euenire posset. B. Bonauentura ita inquit requiri, vt dominetur ceteris doloribus, sicut charitas ceteris amoribus: & b. Tho. vt excedat alios dolores. Tres igitur

De pœnitentiæ dolore tres sententiæ.

istæ sententiæ nunc examinandæ sunt, non vt quenquã reprehendamus, sed (vt quantum fieri potest) rem tam necessariam elucidemus, vel saltem pro tenuitate nostra, quid sanius & tutius doceri debeat, habeamus.

In pœnitentia nõ requirit extremũ omnium virium conatum.

Prior igitur illa sententia, si tamen alicuius est: requiri scilicet totum conatum & omnes vires, manifestè nimia est, & impossibile quiddã imponens homini, saltem pro huius vitæ infirmitate. Id probatur: quia in hac vita omnes vires nostras extẽdere in diligendum Deum impossibile est, vbi sine peccato esse nõ possumus, & sine aliqua inordinata cõcupiscentia: quare proficere & renouari de die in diem iubemur: Quę quidem retro sunt obliuiscẽs, inquit Paulus, ad ea quę antè sunt me extendens, non me arbitror comprehendisse. Et quicunque perfecti sumus, hoc sentimus. Quare illo præcepto: Diliges Dominum Deum tuũ, perfectionem patriæ intelligit Augustinus lib. de perfectione iustitiæ, nobis præcipi, vt sciamus quo tendendũ sit, vbi scilicet illud impleri potest. Ita igitur de dolore peccati. Quòd si quis dicat illud intelligẽdum esse de summo conatu & viribus, non qui in hac vita haberi potest: nam hũc certum est non possę tantum esse, quin possit adhuc maior inueniri: nam in eo semper proficiendum est: sed de summo qui in hac vita habetur ab his, qui omnibus renuntiãt non necessarijs affectibus & rebus, vt vni dilectioni & pœnitentiæ vacent. Notum est nec id necessarium esse. Nec enim ab omni pœnitẽte requiritur, vt omnibus ita renuntiet: multo verò minus vt nõ renuntians illis tãto conatu amet & doleat. Deniq; nec vlla alia ratione intelligi potest illa sententia esse vera: id quod satis probat diuersitas gradus charitatis & pænitẽtiæ. Et charitas incipiens, est proficiens, est perfecta: & quælibet vera charitas: ex qua sufficit vt pænitentia procedat: Est in his gradibus magna latitudo, ita vt beato Gregorio teste, Benedictus inceperit ab altiori gradu, quàm ad quem multi proficiẽtium & perfectorum perueniãt. Itaque nullus certus gradus est exigẽdus, nullus certus conatus inter eos, qui ad charitatem sufficiant: & in hac parte consentiendum est illi secundę sentẽtiæ: minimus gradus charitatis sufficit, modo charitatis sit.

Ceterum quod secunda illa sentẽtia tenet, sufficere videlicet pænitentia minus intensam, & ex minori conatu quàm sit dolor aliorũ rerum: & simul illa distinctio quã de charitate & pænitẽtia docet: quòd scilicet magis amemus, vel odio habeamus vnam rem altera appretiatiue, vel preciatiuè (vt dicũt) sed

non

non intensiuè (vt apertè dicamus) neque cõsonat scripturæ &
patribus, neque rationi ipsi conuenit, nec vtilis est anima-
bus, imò magis periculosa, quæ omnia sunt nunc breuiter pro
banda.

Deus intẽsiuè magis diligẽdus quàuis alia re

Math. 10.
Lucæ 14.

Primũ igitur, scriptura sacra de dilectione quidem Dei aper
tè docet, Deum plus cæteris diligendum. Qui amat patrem &
matrem plus quàm me, non est me dignus &c. Et rursum: Qui
non odit patrem suum & matrem &c. non potest meus esse di
scipulus. Quid aliud est, odit, quam, comparatione mei minus
amat, & cùm postulat amor meus, odit? B. Augustin. & lib. 1. de
doctrina Christiã. & lib. de moribus Ecclesiæ, de charitate lo-
quens, manifestè eodem modo docet Deũ plus ceteris diligẽ
dum. Vnde & in priori loco ad ordinatam dilectionẽ, inquit,
pertinere, vt nõ amplius vel æquè diligat, quòd minus est dili
gendum: vel è contrario minus diligat, quod magis est dili-
gendum: & multa in hanc sententiã. Secundo etiam loco: non
diligere, inquit, Deum nihil aliud est, quàm quidquam in di-
ligẽdo ei præponere. Quo loco verba illa Pauli ad Roman. 8.
Quis separabit nos à charitate Dei &c. certus sum, quia nec
mors, nec vita &c. ad fortitudinem charitatis diuinæ ostendit
pertinere: vbi inquit: Summum bonum non modò diligẽdum
esse nemo ambigit, sed ita diligẽdum, vt nihil amplius diliga
mus. Itaque cùm scriptura sacra his verbis vtatur: plus diligẽ
dus Deus &c. quare non ita intelligendum est, sicut in alijs re
bus cùm dicimus hoc plus alio diligi, aut aliquem rem quam
piam plus alia diligere? quibus nihil aliud significatur, quàm
maior perfectio amoris, quæ in eius intentione sita est.

Cap. 27.

Cap. 11.

In pœnitẽtia opus esse magno conatu & dolore ostenditur ex scripturis.

De pænitentia similiter & prophetarum verba, & scripturę
exempla exhortãtur nos ad conatum quendam magnum: Do
le (inquit Michæas propheta) & satage filia Sion quasi partu-
riẽs, haud dubiè sub typo illo pænitentem alloquens. Esaias
de afflictione ex peccatis proueniente maximè loquens: Ru-
giemus, inquit, quasi vrsi omnes nos, & quasi columbę medi-
tantes gememus. Ezechiel loco superius citato cùm de pæni-
tente agit, Considerans (inquit) & auertens se ab omnibus ini
quitatibus suis, vita viuet. Et Hieremias etiam pænitenti sub
figura Ierusalem loquẽs: Pone tibi amaritudines (inquit) & di-
rige cor tuum in viam rectam. Quibus omnibus verbis quid
aliud significatur, quàm conatus quidam, & attẽtio animæ pæ
nitentis, & grauitas ipsa doloris? Iam si eos qui nobis in exem
plum pęnitentię in scriptura propositi sunt, cõsideremus quid

Mich. 4.
Esa. 59.
Cap. 18.
Cap. 31

aliud inueniemus, quàm intẽsissimos & acerbissimos dolores? In Dauid innumera sunt verba: Rugiebã à gemitu cordis mei. Lauabo per singulas noctes lectum meũ. Niniuitæ clamãt ad dominum in fortitudine. Ezechias reputat omnes annos in amaritudine animę suę. Denique & verba & opera de hac re innumera sunt in scriptura. Quomodo ergo his conuenit docere, nullo conatu, nullis viribus opus esse? Quòd igitur dicunt non reperiri in scriptura præceptum de intensione aliqua vel conatu, certè non putamus dici posse sine errore. Quid significat, Conuertimini ad me in toto corde vestro? Nõ itaque omni diligenti, omni inuocanti Deum, omni se conuertẽti ad ipsum, sed eis qui ex corde perfecto hæc agunt, promittitur gratia & exauditio &c. Nec aliud sentiri potest sine magno errore. Prope est (inquit psalmus) dominus inuocãtibus eum: & statim: omnibus inuocantibus eum in veritate. Nec aliud quod afferunt, multũ iuuat: quod scilicet quocunque conatu à Deo receditur. Primò, quia cùm malum ex singulis constet defectibus, non mirum si facilius fiat. Facilius caditur quàm resurgitur. Secundò, quia in omni peccato nõ est dubium creaturam Deo vel præponi vel æquari. Hæc quidem de locis scripturæ, quæ postea etiam apertiora erunt.

Rationibus ostenditur intẽsionem amoris Dei & doloris peccati requiri in pœnitentia.

Nunc quàm sint hæc consona rationi videndum. Et quanquam his non sit opus multum implicari, tamen si consideremus naturã amoris atque doloris, quę accidentia quędã sunt, & actus siue habitus animæ, inueniemus apertè non alia ratione vnum plus alio diligi, aut de vno plus quàm de altero dolere, nisi secundum intensionem ipsius affectus. Nam primò formę accidentales quæ intenduntur & remittuntur, non alia ratione perfectiores vel maiores dicũtur aliæ alijs, nisi quia fortiores, & quòd illas quibus sunt fortiores, vel sua cõtraria vincere possint & expellere melius alijs imperfectioribus: vt frigiditas aquæ calorẽ ignis, vel è cõtrario. Ita igitur vel amor vel dolor ideo maior est altero, quòd ipsum superare & vincere possit, quod nõ alia ratione fit, quã quia, & subiecto fortius inhęret, & in seipso perfectior est. Loquamur de charitate Dei vt de igne, vt Scriptura loquitur: alij amores sunt velut aqua, quæ cõtraria est igni. Opus est ergo vt illa fortior sit cæteris, quod nõ nisi intensione fit. Diu. Tho. explicãs quomodo vna res plus alia diligi possit, duos tantùm inuenit modos, scilicet ex parte boni quod volumus amato, & sic Deus quædã plus alijs amat: alio modo ex parte intensionis ipsi' amoris. Ita ille inquit.

ait.

art.3.q.20.1.partis. Et hoc vltimum docet simpliciter efficere, vt aliquid magis diligatur, cùm de dilectione naturali Dei in angelis loquitur. Et deniq; in propria materia, quid sit alio magis diligendum charitatis amore.q.26.2.2.hoc tractans, primò eos arguit, qui omnes proximos æquali affectu diligẽdos dicunt. Ad illos (inquiens) opus est, vt intensiorem affectũ habeamus, quibus magis conuenit esse beneficos. Et iterum ibidem diuersas species dilectionis ponens, secundũ diuersa bona quę volumus his quos amamus. Sed intẽsio (ait) dilectionis est attendenda per comparationem ad amantem: & secundũ hoc propinquiores intensiori affectu diligimus. Vides itaque illum ignorare aliam rationem plus diligẽdi, quàm secũdum intẽsionem. Et certè etiam si fingendi detur facultas, nõ aliud est aliquid plus altero amare, quàm paratum esse prius ab altero amore recedere, quam illius: quod non nisi secundũ maiorem amoris intentionem fit. Denique si specialius de charitate dicendũ est, scriptura & patres exhortantur nos ad profectum & augmentum eius. Veritatem (inquit Paulus) facientes in charitate, crescamus in illo qui est caput nostrũ Christus. Philippensibus scribit: Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abundet. Hic verò profectus secundum feruentiores & intensiores actus fit: qui videlicet fiunt maiori conatu & viribus. Notum igitur est & nos pariter admoneri, ad Deũ maiori semper conatu & maioribus viribus amãdum: & in hoc cõstitutus est profectus charitatis. Ex quo sequitur, quòd prima eius perfectio & integritas suæ speciei etiam ex conatu & viribus voluntatis emanet. Nam ita in omnibus formis intensibilibus & remissibilibus videmus. Quod enim eas producit primò, hoc ipsummet auget atque intendit easdem. Sed de his rationibus satis. Distinctio illa appreciationis ab intentione noua est, nihil aliud habẽs quàm nomina: nisi quod interim illa persuasione ingeneratur hominibus securitas quędam & tepiditas, quod valde timendum est.

q. 60.1. par. art. 5. art. 6. art. 7.

Ephes. 4.

Philip. 1.

De tertio iã dicamus, quid videlicet vtilitatis habeat, remittere intentiorem animi & affectum pœnitentiæ: quod certè maximè fit, cum docetur nulla intentione & nullo conatu opus esse. Satis enim ex nobis & infirmitate nostra proni sumus ad fugiendum laborem & conatum, maximè voluntatis & præcipuè circa diuina. Nam corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Et verè de pœnitentibus dictum est, Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Violentia quadam

Perniciosa est sententia eorum qui ... Matth. 11.

opus

opus eſt ſibijpſi illata , vt ad diuina feramur, maximè poſt de-
iectionem peccati.Itaque ſtimulis opus eſt,atque vtinam mul
tis id fiat, vt ad perfectum perueniamus. Denique quid aliud
hac perſuaſione fit,quã vt in diuinis rebus , & in his quæ Deo
offerenda ſunt,putemus tepidè,ſine omni cura vel animi attẽ-
tione ſatisfieri:cõtra illud:Maledictus qui facit opus Dei frau- *Hier. 48.*
dulenter,ſiue (vt alij legunt)negligenter:quod ſub typo ſacri-
ficij animalium ab altero propheta pulchrè arguitur.Maledi-
ctus (inquit) doloſus,qui habẽs in grege ſuo maſculum,& vo- *Malach.1*
tũ faciens immolat debile Domino.Nónne huic maledictioni
proximum eſt ita docere,quacunque debilitate offeratur Deo
vel charitas vel pœnitẽtia,ſatis eſt? Quid eſt affectu tendere in
Deum vel ſummè dignum amari (quod ipſi neceſſarium dicũt
ad charitatem) niſi ſummo affectu comparatione omniũ alio-
rum quæ in nobis ſunt illum diligere ? Vel quid proderit ita eũ
conſiderare,ſi tepidè & remiſſius,quàm alia quæ amamus, illũ
amemus?Quod verò videntur faciliorem viam pœnitẽdi ape-
rire, parum iuuat : aperiunt dubiam & periculoſam , nec con-
ſentientem doctrinæ patrum.

His igitur duabus,tanquã extremis reiectis ſententijs,prior
illa,quæ media eſt,manet. Non certum aliquẽ gradum aman-
di vel pœnitendi præſcripſit Deus,ſed hoc voluit, vt magis a-
metur ipſe,& magis pœniteat nos peccati,quàm aliorum om-
nium malorum.De qua tamen ſententia,ſi quæ reſtant ad ma-
iorem eius explicationem , in ſequentem lectionem differa-
mus.

¶LECTIO DECIMASEXTA.

¶ *De eodem Argumento.*

CVM ex proxima lectione ſatis conſtet mediam
illam ſententiam ſanã eſſe & tutam conſciẽtijs,
rationi & ſcripturæ conſonam , illa eſt procul-
dubio tenenda atque diligenter docẽda. Itaque
non putauimus alienum ab hoc noſtro inſtitu-
to,de his nonnulla addere ſuprà dictis,vt (ſi fieri poteſt) aper
tior

tior fiat & iuxta eam habeatur quid potiſſimum docendus ſit populus. Ordine igitur notentur ſequentia, de hoc veræ pœnitentiæ opere tam neceſſario.

Quàm intenſum oporteat eſſe dolorem pœnitentiæ & Dei amorem.

Primum. Integer & verus dolor pœnitentiæ, ſicut verus Dei amor, opus eſt vt excedat in Dei oculis omnem alium affectũ voluntatis, ita ſcilicet, vt & animã excitet ad cõuenientia opera charitatis & pœnitentiæ, & eam aduerſus contraria omnia aut aliena ſic præmuniat, vt ſecundum præſentem voluntatis ſtatũ, quidquid boni, aut mali occurrerit, id minus quàm deus ametur, minus quàm peccatum odio habeatur: ita vt potius quoduis malũ incurrere malit quàm peccatum, & quodlibet bono priuari quàm Deo. Duo hîc aſſerimus neceſſaria ad veritatem pœnitentiæ, ſicut & charitatis. Eſt enim vtriuſque eadem ratio. Primum, vt non otioſa ſit, ſed in opera conueniẽtia prorumpat: qui eſt omnium primus & certiſſimus veræ pœnitẽtiæ effectus, ſicut & charitatis, de qua primò inquit Paulus: Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Et de ſe inquit: Charitas Chriſti vrget nos. Et in Euangelio Dominus: Si quis diligit me, inquit, mãdata mea ſeruabit, ſiue ſermonem meum. In quem locũ b. Gregor. ſanctiſſimè inquit, de charitate quòd operatur magna ſi eſt: ſi autẽ operari renuit, nec eſt. Quòd ſi hoc ex ſe charitas habet, etiam cùm nulla alia ratio occurrit: quantò magis id habet, cùm inciderit peccatũ pro quo ſatisfaciendum eſt, quod delẽdum, & de quo ſumere contendit vera charitas, vt fieri poteſt, vindictam? Propter hãc enim ſolicitudinem & feruorem quem pœnitentia habet, dixit in Euangelio Dominus, maius gaudium eſſe in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agẽte, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis. Vt etiam b. Gregor. ibi exponit. Hoc itaque de pœnitentiæ operatione ſit dictum.

Vera pœnitentia & charitas nõ eſt otioſa, ſed neceſſariò fructus profert.

1. Cor. 13.
2. Cor. 5.
Ioan. 14.
Lucæ 15.

Quomodo animi pœnitẽtia & Dei amor debẽt omnes alios affectus volũtatis excedere.

Secũdum porrò dicimus de exceſſu illius ad omnes alios affectus. Opus enim eſt vt omnes excedat, vt ſatis probatum eſt. Igitur vt exceſſum hunc explicaremus, diximus eum ſic volũtatẽ diſponere, vt quidquid boni vel mali occurrerit, minoris fiat à nobis: ita vt potius recedatur à quouis bono, quàm à Deo: & incurratur quoduis malũ, quàm peccatũ. Vbi etiã hũc exceſſum non potuimus aliter explicare planè, quàm per ordinem ad actum & opus: vt ſcilicet & charitatis & pœnitẽtię affectus fortiores ſint & efficaciores ad opus, quàm alij omnes. Itaque quanquam in voluntate ipſa ſit exceſſus ille, tamẽ nõ niſi in opere ſatis oſtenditur: vt ſicut Gregorius in locũ illum

Ioannis dicit de dilectione Dei, ita nos dicere possimus de pœnitentia etiam: nõ tantùm videlicet mentem sed linguam & manum adhibenda esse in testimonium. Quod igitur opus sit vt excedat alios affectus, ita apertissimè sit notum. Si quem ita pœniteret peccati, vt tamen actu & explicitè cogitaret & statueret secum, minus sibi displicere peccatum quàm aliud aliquod malũ: minus illud velle cauere quàm infamiam, aut paupertatem, aut mortem: notũ est hunc non integrè pœnituisse. Ex hac igitur aperta imperfectione ascẽdamus ad occultiorẽ aliam, cùm cõstet nonnunquàm aliquid occultè & implicitè amari pl⁹ vel minus alio, quãuis nõ apertè de altero vel vtroq; cogitetur. Amat enim implcitè finem & terminum, qui media tenet & viã: & illũ magis amat quàm hæc ipse etiam si minus de illo cogitet quàm de his. Imò etiã si nihil inter media & viã cogitet, non tamẽ dubiũ est viam & media, non nisi vt perueniatur in finẽ, amari. Finis itaque in eis amatur, similiter amãtur effectus, & ea quæ necessariò coniũcta sunt ei, quod explicitè amatur, etiã si non cogitentur. Nec iste amãdi modus minus voluntarius est aut minus ab bonum vel malũ imputatur, quàm explicitus ille & manifestus. Cùm igitur, si manifeste & explicitè aliquid Deo vel peccato præponatur, sit impefecta pœnitentia: nõ minus erit imperfecta, si implicitè. Et quod diximus, si præponatur: dicendũ est etiã, si æquetur, idq; implicitè vel explicitè, vt ex superiori lectione patet. Nõ solùm enim nihil magis Deo diligendum est, sed nec est æquè Patet igitur, quod prius asseruimus, excessum illum requiri. Et quidem si quid post priora illa de hac re apertius dici potest, illud est: vt verbo illo Ioannis veritatem pœnitẽtiæ cõcludamus, quo ille conclusit veritatem charitatis. Non diligamus (inquit) verbo nec lingua, sed opere & veritate. Ita ergo dicam⁹: Non pœniteat nos verbo nec lingua. Vbi aduerte duo posita esse quę diximus. Primum, opus: in quod videlicet charitas & pœnitentia prorũpunt. Secundũ, veritas: quę ad ipsa interiora cordis pertinet: vt videlicet erga Deum & peccatum, vt illa digna sunt, se habeat cor nostrum. Vnde statim b. Ioannes ibi dixit: In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus, si in conspectu eius suadebimus corda nostra, quod est, probauerimus, & in oculis eius ostenderimus pura. Addidimus tamen, hunc excessum secundum præsentem voluntatis statũ cõsiderandum: quod attentius est aduertendum. Duo enim dicimus: requiri videlicet vt excessus sit secũdum præsentem statum, non verò secundũ alium

Explicitè & implicitè super omnia amandus Deus, & detestãdũ peccatum.

1. Ioan. 3.

Excessus pœnitẽtiæ & charitatis ex præ

alium qui ſequi poſſit. Diximus etiam, ſecundum præſentem ſtatum voluntatis, nō verò vel naturę, vt habitus acquiſiti, vel alterius alicuius rei, ſed voluntatis tãtùm. Quæ dicimus, ne ſi incautè iſta propoſita fuerint, duriora fiant. Quare ſunt hæc duo aduertenda. Primò, quòd cùm ſancti etiam orẽt quotidie vt non inducantur in tentationem, nō dubitãt illi, nec vlli alij de ſe, talem eſſe infirmitatem ſuã (quam tamen ſolus Deus nouit) vt poſſit aliqua tẽtatio eos deijcere à charitate, cùm tamẽ reuera in illa ſint. Sicuti Petrus, cùm ei diceretur: Ter me negabis, & omnes alij Apoſtoli ſimiliter cùm audirent: Scandalũ patiemini in me &c. Et reuera docet nos certa fides, nō niſi nouo gratię Dei auxilio vllam tentationẽ nos poſſe vincere, aut vllum bonum opus efficere, etiã cùm veram charitatẽ iã Deus diffudit in cordibus noſtris. Nō itaque ad verã charitatẽ, atq; ita ad pœnitentiã, tãta neceſſaria eſt conſtantia, vt nihil poſſit mutare volũtatẽ, nihil deijcere: ſed vt talis ſit pręſens affectus eius. Et hoc ipsũ quod iam dicimus, probat & cõfirmat neceſſitatem illius exceſſus neceſſarij in affectu voluntatis Conſtat enim quòd cùm ſuperueniente tentatione aliquid prælatum fuerit Deo vel peccato, receſſum eſt à charitate: vel etiam ſi æquatum fuerit: igitur & quotieſcunque hoc fuerit in affectu, receſſum eſt ab ea. Quod verò diximus præſentem volũtatis ſtatum conſiderandum, ſic eſt accipiendum, vt quidquid non eſt in poteſtate voluntatis contrarium huic affectui pœnitentiæ vel charitatis (vt ſunt alij habitus fortiſſimi & intentiſſimi amoris creaturarum, ex præcedentibus videlicet peccatorum actibus generati) non impediat quò minus affectus ille maior ſit, etiam ſi intenſiores ſint illi habitus & fortiores, quàm ipſa charitas cùm primum in Deum conuertimur. Satis eſt, ſi illa contraria omnia verè diſpliceant, & non mendaciter omnia, quæ prius amauit pœnitens, poſtponat Deo. Hæc de primò dicta ſint.

Senti volũtatis ſtatu metiendus eſt.

Statuamus iam hoc ſecundum documẽtum: quòd hæc amoris & doloris magnitudo, atque præparatio animæ ſecũdum eam: etſi in voluntatis noſtræ poteſtate ſita ſit, non tamen ipſam magnitudinem affectus noſtri cognoſcere vel naturali ratione, vel fide (præter ſpecialem Dei reuelationem) poſſumus. Quod præcipuè propter Caietanum dicimus, & ad auferendã noxiam ſecuritatem. Non erit difficilè hoc ex doctrina ſcripturæ & patrum probare. Tria igitur dicimus.

Primum. In poteſtate volũtatis noſtræ eſſe velle ipſum, ſiue amorem.

Velle & amor, eiusq; quãtitas sunt in potesta te volun tatis.

amorem & quantitatẽ eius, vt scilicet amet quod vult, & quantũ vult, & præ illis, præ quibus vult. Hoc maximè b. Augustin. probat 3. lib. de libero arbitrio. Non enim (inquit ille) possum aliud sentire esse in potestate nostra, nisi quòd cùm volumus, facimus. Quapropter nihil tam in potestate nostra, quàm ipsa volũtas est. Ea enim prorsus nullo interuallo mox vt volumus, præsto est. Itaque nihil magis est in potestate nostra, quàm velle. Certè si volumus, iam ipsum velle adest. Nõ tamẽ si volumus diuites aut sani esse, volũtati adsũt diuitiæ aut sanitas. Hęc est b. August. manifestissima sententia multis locis. Nec tamen ideo sine Dei gratia id posse voluntatem putãdum est. Nã cum velle in potestate volũtatis esse aliud nõ sit, quàm quod si vult, adest ei: vt tamen vult bonum, necesse est vt præparetur & præueniatur à Deo. Itaque si volumus credere, credimus: si amare, amamus &c. sed hæc non sine Dei gratia fiũt. Hæc est b. August. (digna certè illo auctore) resolutio in hac materia, vt patet in pluribus locis retractationũ. Vide cap. 22. 1. libri & sequent. Et hæc sufficere debent ad primũ illud probandum, vt nunc interim alia omittamus: quòd scilicet præcipitur nobis à Deo sub comminationibus & præmijs hic amor & dolor: quod frustra fieret, nisi esset in potestate nostra. De his ita obiter dictum sit, quoniam alterius negotij sunt. Interim tamẽ fuit hoc cõcedendum & intelligendũ, vbi Caietano concedimus, esse in potestate nostra præ alijs omnibus Deum amare, vel de peccato dolere: verùm negamus illi apertissimè, id in nobis sine diuina gratia esse posse: cuius contrarium ille asserit, minus in hac re considerans gratię necessitatem, & scripturæ atque conciliorum antiquorum sensum.

Cap. 3. & 3. retract. cap. 9.

Velle bonum in nostra est potestate, ac non sine Dei gratia.

Secundum quod ibi asserimus, est: Magnitudinem, quantitatem, atque mensuram affectuum volũtatis nostræ nõ posse ab intellectu nostro vel naturali, vel fidei communi lumine cognosci. Quod contra Caietanum dicitur, & contra nouatores omnes, asserentes nos de salute nostra fide certos esse posse: quamuis Caietanus id non credat. Neque nunc est cõtra hos disputandum, quod aliâs fecimus: sed id tantùm nunc probandum, nos non posse liquido perspectam habere & euidẽtem quantitatẽ & mẽsurã affectuum nostrorũ. Ad quod confirmandum posset certè experientia sufficere, nisi cæcutire velimus, sed interim sufficiãt apertissimæ auctoritates scripturę. Prauum est cor hominis & inscrutabile (inquit Hieremias) & quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes.

Magnitudo amoris vel doloris nostri non est nobis certò cognita.

Cap. 17.

nes. In Apocalypsi similiter clamat. Scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes & corda. Et de filijs Isai loqués, inquit Samuel: Homines vident ea quæ patent, Dominus intuetur cor: apertè docens proprium Dei esse intueri cor. Itaque quod Paulus inquit: Quæ sunt hominis nemo nouit, nisi spiritus hominis, qui in ipso est, non putemus propterea Paulum fecisse hominem certum de omnibus, quæ in ipso sunt, præcipuè in voluntate. Nam post pauca clamat: Nec meipsum iudicio. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, Dominus est. Et certè non aliunde esse poterat, vt se iustificatū nō certò statueret, quàm quòd nec de suo affectu & vera Dei dilectione super omnia certus erat. Alioqui non esset dubius de iustificatione. Et propterea vniuersaliter statim infert: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Simus igitur omnes contenti Pauli consilio. Quod attinet ad affectus nostros, in tenebris nos agere agnoscamus: atq; ideo etiā quod attinet ad ipsam nostram salutem. Doceat Lutherus quod vult: clament Lutherani certa fide credendum, remissa esse peccata: ex quo sequitur certa fide credendum, nos veraciter, purè, & super omnia Deū amare. Certè prætergrediuntur terminos, quos posuerunt patres. De nobisipsis vult Paulus nos dubios esse: de nostra præparatione, nō de Dei gratia, si nostra præparatio adsit: dicente illo: Si impius egerit pœnitētiam, non recordabor &c. Ita & Salomon: Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit, sed omnia in futurum seruātur incerta. Iob etiam: Si simplex fuero, hoc ipsum ignorat anima mea. In quem locum b. Greg. Sæpe, inquit, se fidelem sibi nec ipsa cogitatio exhibet: quia aliud ante oculos mentis versat, ad aliud intentione festinat. Vnde ibidē illud Abacuck: Dedit abyssus vocem suam, exponit de humano corde. Non est opus plura referre. Scriptura hoc negās, & lumē fidei, & rationis naturalis excludit. Euidenter itaque pondus affectuū nostrorum soli Deo est cognitum. Spirituū ponderator est Dominus, inquit Sapiēs. Ceterùm coniecturis & signis (citra tamen definitionem) inuestigāda est nobis hęc obscuritas, & dirigēda. Clamemus itaq; cum ꝓpheta: Proba me Deus, & scito cor meū, & vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna: scientes & hîc maxima Dei gratia opus esse: de quo plura infę rius. Iam tertiū quod ibi ꝓposuimus facilè cōstat ex his sequi: t quod

1. Reg. 16.
1. Cor. 2.
1. Cor. 4.
Eccles. 9.
9. Morali.
Prou. 16.

quòd scilicet duo hæc simul consistãt, esse in potestate voluntatis amare quantũ volumus, nõ tamẽ propterea amoris quãtitatẽ subiacere cognitioni intellectus. Est enim abyssus &c. Experiatur quilibet apud se, quoties quæ minus se amare putabat oblata occasione deprehendit se multo magis amasse. Quòd si in re aliqua dubiũ esse potest, id maximè erit in dilectione Dei, vtpote rei tã lõgè à nobis distãtis, & tam sublimis, vt meritò Gregorius dicat, de dilectione conditoris non facilè mentem sibi debere credere sine operis attestatione. Cùm itaq; probatũ sit vtrumq; illorũ verissimum esse, nõ potest sequi ex altero contra alterum, vt Caietanus putauit, sic inferẽs: Est in potestate volũtatis, ergo cognoscimus. Sed volumus de hac re admonere nostros, vt auferatur persuasio quædã facilis, & (si cum venia dicere licet) leuis: Dicat, inquiũt, voluntas: amo Deum prę omnibus bonis, & odio peccatũ præ omnibus malis: & factum erit vtrumq;: & cùm cognosci possit hæc à volũtate dici: cognosci quoque potest factum esse. Vbi considerãdũ est, aliud esse amare, aliud dicere, amo. Ista potius actũ significant quàm exercent, amo aut volo: hoc dicere non est amare: sed veraciter allici, vniri &c. Itaque incipientibus Deũ diligere aut pœnitere non dicamus dic, amo: dic doleo &c. sed admoneamus vt verè ament & verè doleãt, & amorẽ atq; dolorem suum cupiãt Deo probari, nec de his facilè sibi credãt. Iam ex his duobus tertium sequitur, quod & considerandum, & docẽdũ attentius est: nimirum in hoc pœnitẽtiæ opere tam necessario maxime oportere illud Euãgelii obseruare: Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Itaq; necesse est, vt in hoc opere strenuè & gnauiter, non oscitãter, sed impigrè se se exerceat pœnitens, nihil omittens eorũ, quæ præcepta sunt, sed illa diligenter consideret, cõsiderata in opus deducat: illa videlicet & similia: Cõuertimini in toto corde vestro. Scindite corda vestra. Quis docebit vos fugere à vẽtura ira? &c. Et cùm hæc omnia fecerit, non promittat sibi securitatem, non credat satis fecisse se: sed cum esuriẽ & siti iustitiæ dicat, seruus inutilis sum: quod ex suprà dictis apertissimè sequitur, cùm constet non minimam quantitatem doloris requiri, nec de ea nos posse certos esse. Verùm quæ specialius circa hæc docenda sunt, pro captu nostro proxima lectione conabimur explicare.

Quãta diligentia opus sit in agẽda pœnitentia.

Lucæ.17.

Matth.3.

Iohel.2.

LECTIO

¶LECTIO DECIMASEPTIMA.

¶ *De eadem materia.*

DICENDVM iam est de hac integritate & perfectione pœnitentiæ, quid potissimum proponendum sit populo, cui certè nec difficiliora intellectu, nec executione ardua proponenda sunt, nisi cum summa cogit necessitas, & tunc (quãtum fieri potest) ad captum intellectus & affectus eorum accõmodata, & præcipuè quæ agẽda eis incumbunt, & modis ipse ea perficiẽdi. Tanta est (vt verũ dicamus) imbecillitas eorum, vt non nisi ita explicata capiãt: atq; vtinam vel ita caperent. Igitur primò perfectio ista doloris docenda est, sed ita, vt non magna quædã & impossibilia doceri videãtur, sed planè nec grauia, vt Ioãnes inquit: Mandata eius grauia nõ sunt: nõ inquam grauia innitentibus diuinæ bonitati. Nam quæ apud homines (inquit Christus) impossibilia sunt, non sunt apud Deum. Quid igitur acturi sint dicatur, & ostendatur via modusq; ea agendi. De quibus sequentia ordine notentur.

1. Ioan. 5

Marci. 10

Primùm. Volentem verè & integrè pœnitere ante omnia diuinæ bonitati eiusq; gratiæ inniti oportet, & per humilem instãtemque orationem ante omnia gratiam pœnitendi sibi à Deo postulet necesse est. Proponendæ sunt igitur sanctorum & prophetarum orationes, quibus tam instãter illi hoc à Deo postulant, & confitentur se id à seipsis habere non posse. Vnde illud Hieremiæ: Conuerte me Domine, & conuertar: quia tu Deus meus. Et quod sequitur est valde considerandum: Postquam enim cõuertisti me, egi pœnitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Cõfusus sum & erubui, quoniã sustinui opprobrium adolescẽtiæ meę: quę verba superius etiã adduximus, cùm probaremus necessitatem gratiæ ad veram pœnitentiam. Itaq; opus est vt Deus ostẽdat nobis, quales in peccato simus, & qualia sint ipsa peccata: ostendat (inquam) non tãtùm proponens ante oculos, sed etiam agens vt consideremus: & ita consideremus, vt consideratio penetret volũtatis ipsius intima. Sũt plurima de hac re in scriptura testimonia & exẽpla, quæ nunc non adducimus, sed admonemus diligẽter colligẽda esse ab his, qui docturi sunt populum.

Gratia pœnitendi sedula & humili oratione à Deo petẽda ante omnia.

Ita in hoc & ceteris omnibus doceatur plebs, quoties audierit vel pœnitentiam, vel aliquid ad eam pertinens præcipi in scriptura: intelligat statim illud se à Deo postulare debere. Cùm itaq; dicitur per prophetã peccatrici animæ: Leua oculos tuos in directũ, & vide vbi nunc prostrata sis: statim id cõuertamus in orationẽ: vt videlicet ipse qui præcipit, de leuare oculos, & dignè perspicere atq; perpendere, quàm lõgè à Deo per peccatũ recedamus. Ad excitandum verò hunc affectũ orandi, & ad ipsum donũ pœnitentiæ impetrandum, cõmendetur omni diligẽtia istud donum pœnitentiæ, quàm magnum sit, quanti æstimãdum & faciendum. Vt igitur hoc cõuenienter agamus, gratia remissionis peccati & iustificationis est cõmẽdãda, cui, donum hoc pœnitẽtiæ coniunctum est, & aut idem, aut certè simul cum illo, ita vt vnũ sine altero nõ donetur, & pœnitentia caussa iustificationis quodãmodo sit. Nã si impius (inquit scriptura) egerit pœnitẽtiam, non recordabor &c. Itaq; cùm vtrunq; det Deus, & pœnitentiam & remissionẽ & neutrum sine altero, pœnitentiam tamen donans dat homini cooperari ad salutẽ suam, & caussam ex parte aliqua eius esse, & ita quodammodo se illi obligatum tradit vt remittat. Igitur diligẽtissimè curandum, vt magni hoc donum pœnitentiæ & iustificationis æstimetur: ita enim fiet, vt & ardẽtius petatur, & à domino misericordius & liberalius donetur. Nam profectò pro nihilo aut pro minimo ducere remissionẽ peccati & gratiam pænitendi, quantum nobis videtur, vnum est eorum quæ maximè timenda sunt Christianis, & quibus putamus maximè indignos fieri illis donis: & propterea sicut inter præcipua signa & cõiecturas veræ pænitentiæ & remissionis peccati, quę nobis quęrẽda sunt nõ ex nostro iudicio, sed ex scriptura, nõ minimum putamus esse, magni ęstimare hoc donum, & Deo summe de hoc gratum esse: ita è contrario vnum eorum quę præcipuè nos suspectos reddere debent & timidos, ne nõ sint nobis remissa peccata, est, leuiter hoc donum pertrãsijsse, nec summè gratum pro eo Deo fuisse. Scimsu, ingratitudo diuinę gratiæ quàm sit aduersa: Nõ est (inquit Christus) inuẽtus qui rediret, & daret gloriã Deo, nisi hic alienigena. Familiaritas & assiduitas solet contemptum parere: domestici pro nihilo ducant, quod exteri plurimi faciunt. Itaq; timendum est populo Christiano & rudi, ne ex facilitate remissionis peccati, quã illi putãt, & quę verè est ex Dei misericordia (vno enim verbo habetur frequẽter: Peccaui, dixit Dauid, & statim audiuit: Dominus

Hierm. 3.

Donũ pœnitẽtiæ & iustificationis quia maximum etiam maximi faciendum.

nus transtulit peccatum tuum) ex frequentia etiam, & (vt ita dicamus) inexhauribili gratia remittẽdi, de qua dictũ est : Nõ dico tibi septies , sed septuages septies : hęc minoris quàm opus est faciat, quasi quotidiana: Quomodo verò credere poterimus hãc tantã suam gratiã Deũ conferre contemnẽtibus, qui nobis præcepit, ne margaritas ante porcos mittamus , ne fortè, inquit, conculcent eas pedibus suis. Pretiosissima certè & cælestis margarita, & super omnem æstimationem est veræ pænitẽtiæ gratia: non igitur datur à Deo porcis & pedibus eã conculcantibus. Quare nullam popularem opinionem putamus diligentius eximendam ab animis Christianorum, quàm hãc tam minimam æstimationem, & tam paruam cõsideratio-nem horum donorum Dei in remissione peccati. Hoc igitur agẽdum tribus præcipuè medijs. Nam primo peccati ipsa magnitudo, quãtum fieri potest, exaggerãda est & mala quæ consequuntur. Deinde extollenda placabilitas Dei, & quanta sint dona, quæ simul in remissione peccati conferũtur à Deo. Tertio deniq; quanta gratia , quàm nullo debito , immo quantis contrarijs debitis dãnationis, quàm nulla nostra industria, labore , vel minima attentione hoc detur à Deo. In his tribus magna est latitudo doctrinæ, & summè necessaria, si verè pęnitendum est. Sed vel pauca de singulis dicamus.

Math. 7.

Quã ratione gratia iustificationis cõmẽdanda populo.

De primo igitur, grauitate scilicet peccati, nõ potest satis dici. Est cõtẽptus Dei & offensa, opere ipso atq; facto abnegatio ipsius, & prælatio quædã creaturæ ipsi in corde peccantis. Sed nihil magis immensam hãc grauitatem peccati ostẽdit, quàm quòd nõ sine filij sui sanguine & morte placuit Deo peccata remitti : & cùm demum post hanc remissionem tanto precio cõparatã peccamus, vt Paulus ait, rursus crucifigimus ipsum filium Dei, & ostentui habemus: & (vt alibi ait) Quanto putatis maiora mereri supplicia, scilicet quàm transgressores legis veteris, qui filium Dei conculcauerit , & sanguinem testamẽti pollutum duxerit, & spiritui gratiæ cõtumeliam fecerit? Quid potest in exaggerationẽ peccati grauius dici ? Toti Trinitati contumeliam infert, sanguinem Christi polluit, ipsum conculcat. Hæc sunt interim ad grauitatem peccati detegendam explicanda, sicut & alia multa.

Quanta grauitas peccati, et quomodo exaggerãda.

Hebræ. 6.

Hebræ. 10.

De secũdo verò, quantum scilicet donũ vt remissionis gratia, quàm magna sint quę cõferuntur à Deo cũ illa, satis ostendit quòd sibi nos recõciliat Deus, & veram nobiscum init amicitiã atq; fœdus. Quid verò maius, quàm amicũ esse Dei? Ni-

Quantum donu gratia remissionis peccatorum.

Psal.138. mis honorati sunt amici tui Deus. Et quàm intima hæc amicitia, per quam tota Trinitas nos inhabitat? Ad eum (inquit) veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Spiritum quoque *1.Ioan.4.* suum nobis dat, vt Ioãnes inquit: in hoc cognoscimus, quia in eo manemus, & ipse in nobis, quoniã de spiritu sancto suo de- *Rom. 8.* dit nobis. Proprio filio suo non pepercit, sed (vt Paulus inquit) pro nobis omnibus tradidit illũ, vt meritò quod sequitur summum hoc Dei donum commendet: Quomodo cum illo non omnia nobis donauit? Itaque hoc Dei donum non satis dignè commẽdari potest, de quo meritò illud Saluatoris ad Samaritanam dicere possumus: Si scires donum Dei. Denique b. Au- *Tract.72.* gustinus tanti hoc opus iustificationis facit, vt verba illa Chri- *Ioan. 14.* sti: Qui credit in me, opera quæ ego facio, ipse faciet, & maiora horum faciet: de hoc iustificationis opere exponens, quod cooperãte Deo nos etiam facimus, Prorsus (inquit) maius hoc esse dixerim, quàm est cœlum & terra, & quæcunque cernũtur in cœlo & in terra. Cœlum enim & terra transibit, prędestinatorũ autem, id est, eorum quos præscit salus & iustificatio permanebit. In illis tantùm opera Dei: in istis etiam imago Dei. Et denique Angelorũ creationi hoc opus ibi conferens, Non (inquit) hîc audeo præcipitare sentẽtiam: intelligat qui potest, iudicet qui potest, vtrum maius sit iustos creare, quàm impios iustificare? Certè enim, si æqualis est vtrumque potentiæ, hoc maioris est misericordiæ. In quibus verbis magna certè est commendatio huius diuini doni. Si Deus propter hominem aliquem nunc integrum mũdum, non minorem quàm hic est quem habemus, de nouo crearet, cœlum, terram, & cetera omnia, angelos, & cuncta spiritualia, quanti fieret? Et tamẽ absque cõparatione iustificationis opus maius est. Concludamus hoc, quod de immensitate donorum Dei iustificatis collatorum dicimus, verbo illo Pauli, quod omnibus iustificatis dicit: Omnia *1.Cor.3.* vestra sunt siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura: omnia enim vestra sunt: vos autem Christi: Christus autem Dei. Quid potest maius dici?

Iam tertium quod diximus, huic cumulo non parum superaddit: quàm scilicet absque merito nostro, quàm gratis, immo repugnantibus omnibus nostris meritis, hæc Dei gratia confe- ratur. Commendat (inquit Paulus) Deus charitatẽ suam in nobis. Quoniam cùm adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est. Quantum [illegible] hoc, vt cum post hoc beneficium inimi

Non solum gratis, sed etiam contra nostra

inimicos nos constituerimus, rursus nos inuitet ad amicitiam & recipiat: Pro Christo (inquit Paulus) legatione fungimur, tāquam Deo exhortante per nos. Obsecramus per Christum, reconciliamini Deo. Denique & ita trahit, vt nisi traheret, nequaquam redire possemus. Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit illum. Meritò itaque gloriatur Deus: Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. Et illud quod suprà exposuimus. Non propter vos ego faciam domus Israël, sed propter nomen sanctum meum. Itaque qui peccauit, se quasi in profundissimā abyssum deiectum, atque à seipso præcipitatū cogitet (si verè credit) necesse est, & absorptū à vi atque tempestate profundissimi maris, non aliter certè quàm Ionas fuit in ventre ceti: & ita opus est vt oret & clamet ad Deū pro gratia pœnitētiæ, sciens quod non possit se magis à peccato excutere, quàm demersus ille ex tanta profunditate potuit emergere. Hinc sunt voces illæ prophetarū: psalmistæ quidē: Intrauerunt aquæ vsque ad animā meā, infixus sum in limo profundi, & non est substantia, hoc est, vires meæ ad resurgēdū. Veni in altitudinē maris, & tēpestas demersit me. Propterea clamat: Saluū me fac Deus. Et inquit: Laboraui clamans &c. Dum spero in Deum meum. Ecce sola hæc spes restat. Et post pauca quibus verbis orat eripi, omnino sibi diffisus. Ego verò orationē meam ad te Dñe, tēpus bene placiti Deus. In multitudine misericordiæ tuæ &c. Quæ attentius sunt consideranda. Eripe me de luto &c. Nō me demergat tempestas aquæ &c. Neque vrgeat super me puteus os suum. Hierem. clamat: Lapsa est in lacū vita mea, posuerūt lapidē super me. Inundauerunt aquæ super caput meū, dixi, perij. Inuocaui nomen tuum Dñe, de lacu nouissimo. Oratio etiā Ionę huc pertinet: Tota abyssus vallauit me, pelagus cooperuit caput meum. Quibus omnibus exhortandi sunt peccatores, & stimulandi ad orandum pro dono pœnitentię & admonendi vt cùm ita orauerint, etiam agnoscāt sibi orandum esse, vt eis hoc gratis a Deo donetur. Sūt verba illa Iob ad hoc aptissima & propria, quæ merito in se transferre debeāt peccatores: Quis det vt veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus, & qui cœpit ipse me cōterat, soluat manū suā & succidat me: Et hæc mihi cosolatio, vt affligens me dolore non parcat. Quæ meritò de cōpunctione iustorum in hac vita exponit Greg. Hæc debent peccatores, cum cœperint dolere & compungi, existimare ad se pertinere, vt semper ampliorē desiderent cōpunctionem. Et enim in ca [illegible] etiam in

merita remittūtur nobis peccata. *2. Cor. 5.* *Ioan. 6.* *Esa. 43.* *Ezech. 36* *Psal. 68.* *Tren. 4.* *Ionæ 2.* *Iob 6.* *Lib. 7. ca. 7. & 8.*

iustificatis ipsis. Dum enim quotidie pœnitentes, quò ipsa pœnitētia magis purgauerint animum: purius Deū agnoscūt, de peccato compungūtur plenius: Quod ipse Iob bene explicat: Auditu (inquiens) auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te: idcirco ipse me reprehendo, & ago pænitētiā in fauilla & cinere. Vide quomodo hęc ibi à b. Grego. exponatur. Et hęc quidem dicta sint circa primū illud, videlicet de humilitate & instantia orationis necessaria ei, qui veraciter vult pęnitere.

Iob. 42.

lib. 35. c. 2

Quomodo pœnitens collectis & intro reuocatis cogitationibus formare debeat affectus suos.

Iā secundo loco explicare conabimur, quomodo actio ipsa pœnitentiæ post hanc orationem fieri debeat. Docendum est igitur primò, vires animę interiores, cogitationem scilicet, attentionem, & affectiones omnes diligēter colligendas esse & cohibēdas atque reuocandas ab omni euagatione ac meditatione alienarum rerum atque ita in quiete & trāquillitate exercendas attentis meditationibus & cōsiderationibus bonitatis diuinæ, & malitiæ peccati. Et his, quantum fieri potest, considerationibus ex certa regula fidei, & ex ipsis verbis scripturę conceptis, affectus suos omni conatu oportet conformare: & non semel aut iterum, sed frequentissimè, etiam cum conatu proficiendi hoc agendum. Nam propter priorem collectionē virium dictum est illud: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Et illud: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus quoniam loquetur pacem in plebē suam, & in eos qui conuertuntur ad cor. Propter hoc etiā pœnitentibus & militia, & negotiatio, & spectacula etiam atque ludi interdicuntur, vt Magister sententiarum refert dist. 16. ex b. Gregor. Multis egent singula horum ad sui explicationem, sed interim illud sit satis, curandum esse doctoribus, vt hanc quoque periculosam persuasionem tollant (sed prudenter & sobriè) qua leuissimum, immo ferè nullum putatur negotium esse, vere pœnitere: cùm tamen & maximum & arduū reputetur à patribus, nec vnius horulæ aut momenti, sed magnæ certè partis vitæ, aut totius. Circa hæc igitur sobriè putamus semper agendum esse. Donemus breuissimo momento nonnunquam Deum cōuertere peccatorem, & integram dare pœnitētiam, sicut scriptum est. Facile est in oculis domini subitò honestare pauperem: cuius exemplū extat in latrone & Dauid: sed aduertendū, quod subita illa cōuersio nō reddidit securos in posterum & otiosos, sed sollicitos ad ipsam pœnitētiā nō intermittendā. Peccatum meum contra me est semper, inquit Dauid. Et: Lauabo per singulas noctes &c. Et iterum: Exitus aquarum

Psal 4.

Psal. 84.

Eccles. 11.

Psal 50.

Psal. 6.

aquarum deduxerunt oculi mei. Vade & b. August. in Enchiri *Cap. 65.* dio ad Laurentium, in actione pœnitentiæ non tam cõsiderãdam esse dicit mensuram temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Tamẽ rectè dicit constituta esse ab Ecclesia tẽpora pœnitentię, vt satisfiat etiã ipsi. Et certè valde curandum est ei, qui cupit sibi remissũ esse peccatum, etiam testimonium Ecclesiæ habere, cùm propriũ testimonium meritò debeat illi esse suspectum. Igitur ad integrè detestandum peccatum, sicut ad perfectè Deum diligẽdũ, attẽta meditatione diuinorum verborum opus esse frequentissimè docemur in scriptura. Concaluit cor meũ intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Ignitum eloquium tuũ vehementer. Et quod duo illi discipuli dicebant: Nonne cor *Luc. 24.* nostrum ardens erat in nobis &c. dum aperiret nobis scripturas? Hæc igitur attentissima meditatio immensæ bonitatis diuinæ, summæ misericordiæ, incõprehensibilium beneficiorũ, ingratitudinis & malitiæ peccati, vanitatis rerum omniũ ob quas peccatur, & similium, commendanda est plurimũ, vt huiusmodi meditatio coniũctum habeat affectum. In qua re vel conatus ipse, vel desiderium magni est apud Deum momẽti: Desiderium pauperũ exaudiuit Dominus, inquit Psal. præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Ceterùm in mentis euagatione & distractione valde timendum est non satis doleri de peccatis posse. In his verò meditationibus nõnũquam vtile erit cõferre Deum cum omnibus alijs bonis, vel peccatũ cum omnibus malis, atque affectu Deum præferre omnibus bonis, & peccatũ præ omnibus alijs malis odio habere, idque nõ simplici verbo, verùm ex intimis cordis visceribus. Itaque hęc vel in generali vel in speciali cõparatio tũc vtilis est & laudada, cùm post dignam ęstimationem summę Dei bonitas & grauitatis peccati, postquã illa posséderit & penetrauerit & occupauerit totum cor, conuersio quædã fiat ad reliqua omnia vel bona vel mala, vt in luce illa verę fidei & ardoris diuini videantur quasi ex altiori loco, & despiciãtur. Posuisti inquit Psal. iniquitates nostras in cõspectu tuo, sęculũ nostrũ in illuminationẽ vultus tui. Ita igitur dicendũ: odio peccatũ prę ceteris: vel, amo Deũ no verbo modò, sed summo cordis conatu. Fit etiam nõnunquã comparatio hæc ex nimio quodã cordis feruore & impetu, non tam se excitantis ad hæc, quàm potius no valentis se continere prę feruore diuinę dilectionis: qualia sunt verba illa Pauli. Quis nos separabit a charitate Christi? *Rom. 8.*

Certus ſum enim &c. Sed nec de his facilè ſibi credere debet homo, niſi cum lōga exercitatione, & experientia, atque ſuſtinentia, teſtimonium reddit ei propria cōſciētia. Patiētia enim (inquit Paulus) probationem operatur: probatio ſpem. *Rom.5.* Sit igitur huius doctrinæ ſcopus, vt admoneātur qui verè in deum conuerti volunt, vt non ſemel & perfunctoriè, ſed frequenter & attentiſsimè ſeſe exerceant in pænitentia & compunctione. Duo namque valde vtilia putamus inde haberi. Primū, quòd hac frequētia ſupplebitur quod feruori deeſt, & iuxta humanæ fragilitatis conditionē paulatim perducemur ad perfectū. Secundum, quod ſi exercitatis meritò credi poteſt futurum facile hoc negotium. Quotidiana enim exercitatione didicerūt & aſſueti ſunt ſtatim, & primò (vt ita dicamus) impetu metam attingere pœnitentiæ.

Veritas & integritas pænitentiæ exploranda diligenter ex operibus.

Tertium deniq; commendandū ſit, vt poſt hęc omnia diligenter ſuum hunc affectum pænitentię quilibet probet, an verus & integer ſit, an nō: idq; non aliter, quàm operis atteſtatione: vt videlicet diligēter inueſtiget quilibet, an opera verè pænitentis & conuerſi faciat: quæ qualia ſint, ex verbis & exēplis ſcripturæ & patrum colligendum eſt. Certè ſumma omniū illorum eſt vera & ſeria mutatio vitæ, de qua Auguſtinus in Enchirid. Cauendū eſt, inquit, ne infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei nō poſsidebunt, quotidie putentur perpetranda, & eleemoſynis quotidie redimenda. *Cap.70.* In melius quippe mutāda eſt vita, & per eleemoſinas de peccatis præteritis propitiandus eſt Deus. Iſta itaq; mutatio vitę præ ceteris eſt cogitanda, & in omnibus actibus pænitenti prę oculis cōſtituēda.

Iudicium veræ pænitentiæ.

Nulla re apertius agnoſci poteſt vera pænitētia, quàm in futuris cauendis, non ſolùm peccatis, ſed etiā occaſionibus, vel tētationibus, vel ſocietatibus & periculis alijs, ex quibus prolapſum ſe quis agnoſcit. Igitur verā vitæ mutationem requirit Auguſtinus, & proculdubio requirēda eſt, maximè à cōſuetudine peccādi, à facilitate pro minima re trāſgrediēdi mandata Dei, deniq; à vita illa liberiori atque laxiori, quæ ſine Dei timoris fræno præceps agitur licentioſa libertate. Itaq; neſcimus quomodo is qui ita vixit, poſsit verè pænitētiā agere dignā & ſufficientem, niſi ſeriò de mutatione huius vitę cogitet. Illā verò vitæ mutationem putamus ſufficere (vt condeſcendamus quantum fieri poteſt, fragilitati noſtræ) qua viuitur ſaltē ſine quotidiana tranſgreſſione præceptorū Dei, ſine contēptu illorum, pro nihilo ferè & ſola negligētia & incuria mortaliter pecca-

peccatur. His enim nihil periculosius putamus in vita: vsque adeo, vt vehementissimè putemus timendum esse de salute illorum, quos in istis extrema inuenit hora. Vbi id obseruãdũ, quòd de omnibus peccatis mortalibus agimus, etiam illis, quę præter magnum proximi damnum leuiter committũtur: periurijs videlicet in leuibus aut iocosis, inhonestis aut turpibus colloquijs, aut cogitationibus, aut internis delectationibus, & similibus, à quibus maximè putamus esse timendum in vita christiana. Itaque (vt valde suauiter & blandè loquamur) qui vitam ita instituit, vt à cõsuetudine peccandi & facilitate se cohibeat, quanquam nunquam labatur etiam in mortalia, etiã si aliquando frequentius, modò non pro nihilo ducat, non cõtemnat pœnitentiam vel posthabeat, satis mutasse vitam videri potest, modò in hoc conetur proficere: quòd omni christiano quidem, sed pœnitenti maximè putamus necessarium.

Sunt quidẽ circa hæc non pauca dubia & quæstiones scholasticorum, quæ satis ex dictis solui possunt, vel nõ sunt admodum necessariæ: quare consultò eorũ tractationẽ omittimus: satis sit eas vel proponere. Cùm itaque quæritur, an ad integritatem pœnitentiæ requiratur propositũ cauendi futura peccata: similiter & propositum confitendi (quod iam pertinet ad materiam sacramenti pænitentiæ) patet apertè dolorem integrum, qualis descriptus est, sufficere: in quo propositum hoc inclusum est. Satis itaque est implicitè hæc habere: quãquam nihil oberit, sed proderit multum, hæc explicitè cogitasse.

Nõnullæ quæstiunculæ indicantur.

Cùm quæritur rursum, an ex attritione fiat cõtritio: & quid inter attritionem & contritionem intersit, parum curandũ est. Certè ex imperfecto dolore ascenditur ad perfectum: siue eadem operatio perfecta sit & imperfecta vt nonnunquam contingit successu temporis, siue sint diuersæ.

Denique & de sacramẽto pœnitẽtiæ quęritur, an ex attrito contritum faciat: & quomodo id sit intelligẽdum. Vbi sunt diuersæ sententiæ, quam rem melius, cùm de sacramento agetur, tractabimus. Interim tamen suprà dicta retinenda sunt: videlicet, sine vera charitate nunquam re[mitti] peccatum.

***

¶LECTIO DECIMAOCTAVA.

¶ *De peccatorum Venialium pœnitentia & remiſſione.*

CVM ſuperius de effectu pœnitẽtiæ loqueremur, reiecimus in hunc vltimum locum tractatum de peccatorum venialium remiſſione. Quoniam enim à principio ex Auguſtino diſtinximus triplicem illam pœnitentiam, quarum vna eſt pro quotidianis & leuioribus peccatis, quæ reuera tanto eſt & neceſſitate & dignitate inferior ea de qua ſumus locuti, quæ ſcilicet pro mortalibus agitur, quanto venialia minora ſunt mortalibus: meritò nunc de ea, & ipſorum peccatorum venialium remiſſione, ad quam videlicet ipſa neceſſaria eſt, oportet agere: vt integra ſit de pœnitentia & remiſſione peccatorũ doctrina. De hac igitur re Magiſter diſt.16.4.poſt Auguſt.locutus eſt, & poſt illum noſtri ſcholaſtici, & b.Thom.q.87.3.part. Et quanquam in hac re ſint diuerſæ ſententię, de quibus nõnihil inſinuabimus, dicamus tamen quæ probabiliora, & maximè ſenſui pio & ſcripturæ conuenientia ſunt, eaq; comprehendamus ſequentibus propoſitionibus.

Veniale peccatum gratis à Deo remittitur. Scotus & ſequacibus. Mileuitanum. Arauſica.2. Celeſtinus ad Epiſcopos Galliæ. Innoc. ad

Prima. Venialium etiã peccatorũ remiſſionem diuinæ gratiæ opus eſſe, & nõ meritorũ vel ſatisfactionis noſtræ, ſcripturæ & rationi fidei valde cõuenit. Probat hãc & aſſerit b.Tho. art.4.illius q.& in 4.ſimiliter: quanquã multis aliter videatur, quod certè non poſſumus non dicere magis eſſe humanũ ſenſum, minus dignè de Deo & eius gratia ſentientem, quàm ſententiã dignã pietate Chriſtiana. Hoc modo prædicta propoſitio probatur. Primò auctoritate Pauli, qui beatitudinẽ hominis ait eſſe, ſi illi nõ imputauit Dñs peccatum: quod gloſſa (inquit b.Thom.) etiam de veniali intelligit. Et apertius probatur ex ipſa dominica oratione, in qua de quotidianis maximè peccatis vt exponũt patres, dicim⁹: Dimitte nobis debita noſtra. Vbi duo ſunt quæ hoc cõfirmant. Primũ, quòd oramus vt dimittantur. Oratio verò (ita ſentientibus antiquis omnibus patrib⁹, & cõcilijs antiquioribus, contra Pelagianos maximè cógregatis) cũ innitatur diuinæ gratiæ, eo ipſo quo fit, excludit merita omnia. Secũdo etiam verbum ipſum remiſſionis idem probat. Debitum

bitum enim quod remittitur, non ſoluitur. Omne debitum (in quit Euangelium) remiſi tibi, quoniam rogaſti me: rogauerat autem, cùm nõ eſſet ſoluendo. Igitur vera fides, & orans Deũ, & vtens verbo remiſſionis, cõfitetur ex gratia remitti peccata venialia: quod Auguſt. tract. 56. ſuper Ioã. in verba illa Chriſti: Qui lotus eſt, nõ indiget niſi vt pedes lauet &c. cõfirmat: & de peccatis venialibus intelligens illud Ioan. Si cõfiteamur peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt vt dimittat. aſſerit Chriſtũ eſſe, qui ab his peccatis nos abluit, ſicut tũc dignatus eſt pedes lauare diſcipulorũ. Et in enchiridio ad Laurẽ. ſatisfacere dicit orationem hanc fideliũ pro quotidianis leuibusque peccatis: ſed notum eſt quomodo verbum ſatisfaciendi ſumat, nimirũ pro obtinere remiſſionem. Denique debet ad hoc confirmandum ſufficere ratio ipſius peccati venialis, quod proculdubio nonnullam habet ſeparationem à Deo & offenſam, quanquã non perfectam, nec ęternę dãnationis dignã. Iam pro offenſa in Deum cõmiſſa, quamuis leuiſſima, quid in nobis eſt quod offerre, aut quo cõuerti ad Deũ, vel tantillũ ab eo auerſi, poſſimus? quoniã hęc omnia diuinę gratię opera ſunt, ſicut & bona omnia alia ad ſalutem cõducẽtia. Ex propoſitione prędicta b. Tho. aſſerit (quod certè dignum eſt Dei gloria & gratia) nulli niſi amico peccatũ aliquod veniale remitti: ita ſcilicet, vt in mortali peccato exiſtenti nunquã credamus aliquod veniale peccatum cõdonari. Nec enim qui in tali peccato eſt, quidquã gratũ Deo offerre poteſt, maximè quo ex æqualitate ſatisfiat Deo, aut quod Deus acceptare debeat, niſi amicabiliter id velit. Non ergo putemus, ſicut quidã, ex ſolutione cuiuſdã pœnæ ab eo, qui in peccato mortali eſt, ſatisfieri pro peccatis venialibus. Sic enim fruſtra oraremus: Dimitte nobis &c. Deniq; cùm remitti venialia ſit admitti vel ad gradũ aliquẽ amicitiæ & actũ, vel ad familiaritatẽ quandã: id fieri nõ poteſt vbi non eſt amicitia. Feruor ille cui opponitur veniale, eſt velut affabilitas quędã & ſuauitas amicitię, quę certè amicitiã pręrequirit.

epiſt. Aphricani cõcilij, & ad epiſt. quinque Epiſcoporum, & in ipſis Epiſtolis, quibus ille reſpondet.
Math. 18.
1. Ioan. 1.
Cap. 71.

Exiſtenti in peccato mortali nõ remittitur veniale peccatum.

Secũda propoſitio. Sicut ſine diuina gratia eiuſq; operatione nõ remittitur veniale peccatũ, ita nec ſine eius cui remittitur actu aliquo: in quo videlicet ſit ſaltẽ virtualis pœnitẽtia eius. Hanc etiam aſſerit & probat b. Thom. art. 1. illius q. & recipiũt c[illegible]nes. Probatur autem ita apertè. Voluntate actu inhærẽte veniali peccato, manifeſtum eſt illud remitti nõ poſſe: ita enim ſimul eſſent, peccare & remitti peccatum: igitur quãdiu, etſi non actu, tamen virtute placet veniale peccatũ, remitti nõ poteſt.

Veniale peccatum nulli remittitur ſine eius actu & virtuali ſaltẽ pœnitẽtia.

potest. Diximus enim superiùs & ostendimus, non minus virtute nos aliquid velle quàm actu, sicut nõ minus finis amatur, cùm de medijs cogitamus etiam illius obliti, quàm cùm illum versamus animo. Necesse est itaque, postquam actu voluntatis peccatũ est venialiter, oppositum aliquod esse in volũtate, quo recedatur ab illo. Manet enim transeunte actu, vt probatũ est, voluntas affecta & cõiuncta ei quod voluit, seu venialiter, seu mortaliter. Meritò igitur dictum est, necessariũ esse motum & actum voluntatis. Si verò motus necessarius est, oportet vt sit contrarius motui venialis peccati: non potest autem cõtrarius esse, nisi vt minimum habeat virtualem pœnitentiã eius: quam ad mortalium remissionẽ suprà diximus probabiliter nõ sufficere, præcipiente Deo vt pœnitentia agatur: ad venialia autẽ asserimus eã sufficere, quòd nõ sint perfecta peccata, nec illis indicatur specialior pœnitentia. Ille verò actus virtualem cõtinet pœnitentiã venialis peccati, quo posito, si peccatũ veniale occurreret, displiceret. Quicũq; videlicet (vt b. Tho. inquit) affectus deuotionis in Deũ & res diuinas, quicũq; feruor charitatis, quæcũq; promptitudo volũtatis, cui reuera corã Deo displiceret peccatũ veniale si occurreret: hoc enim cõtrariũ est eius. Peccatum enim veniale nihil magis propriè dici potest, quàm retardatio quędã affectus in Deum, & detẽtio in creatura nõ cõtra Dei charitatem: quare opponitur nõ ipsi charitati, sed feruenti motui eius. Non agimus nũc de peccatorũ venialium definitione & ratione: alibi hoc agẽdũ est. Hoc nũc satis esse debet, meritò peccata venialia obscurationẽ quandã dici, non priuationem omnimodã diuinæ lucis & gratiæ. Igitur ex his duabus propositionibus colligentes, hunc modum atq; rationem remissionis venialium & pœnitentię ipsorum cõstituimus. Deus dormitantem animũ & tepidum erga se, & remorantem suum in Deum affectum, nõ tamen à sua amicitia recedẽtem, excitat sua diuina inspiratione & gratia ad actũ feruoris & deuotionis, qui cùm tantus fuerit, vt reuera coram illo detestaretur peccata aliqua venialia si occurrerent, illa remittũtur. Nec aliter sentiri piè potest, quàm vt primò Deo omnem tribuamus mentis nostræ excitationem: Deo inquam remittenti peccata obliuione vel tepiditate cõtracta. Quis (inquit Bernardus) frigens, cùm calefieri cœperit, nõ agnoscit adesse ignẽ? Similiter nec dormiẽtem animũ, & quasi stupidum & insensibilem, credẽdus est De' dono hoc remissionis venialiũ afficere. Omnia hæc operatur Deus in nobis, sed non sine nobis.

Qui actus virtute includat pœnitentiam venialium peccatorũ.

Ex

Ex his meritò infert beatus Thomas,non requiri ad peccati venialis remissionem,vt gratia infundatur de nouo,vel augeatur. Cùm enim veniale peccatum non sit gratię cõtrarium neque charitati:sicut illa manente committitur, ita & remitti potest eadem non mutata. Necessarius tamen est motus aliquis charitatis, vt dictum est:sine eo enim nulla est omnino pœnitentia,ne virtualis quidem.Putat tamẽ ille satis quidem rationabiliter,semper in infusione gratię vel augmẽto remitti peccata venialia,nõ quidem omnia, intelligẽdum est iuxta suprà dictam rationem , sed ea dũtaxat,quorum est virtualis pœnitẽtia. Omnem gratię infusionem vel augmẽtum habere secum motum liberi arbitrij in DEVM,satis ex superioribus patet:& illum oportere non paruum esse, quẽ Deus dignatur sua gratia,& ad quem per illã mouet.Omnia igitur peccata venialia, quæ motus ille reijceret & detestaretur,credamus remitti. Ex quo etiam sequitur,vnum veniale sine altero remitti posse:maius scilicet sine minore:denique quod displicet actu vel virtute,sine altero:& propterea nimirum nũquã sine peccato veniali sumus in hac vita,saltem diu.Primò,quoniã etsi singula vitare possimus,non tamen omnia:atque ideo nõ omnium exigitur pœnitentia vt remittatur aliquod,sicut in mortalibus.Secundò,quia ratò quidem affectus tãtus est,vt veraciter sic detestetur quodlibet veniale,vt ne vel motũ aliquẽ primum inordinatæ cõcupiscẽtiæ sustineret.Itaq; manet semper aliquid vetustatis in nobis,&ideo etiã peccati aliquid,non tamẽ actu, sed in caussa.Iam si omnia venialia pręterita displiceãt, credẽdum est omnia remissa esse.Sed quia semper manet aliquid cõcupiscentiæ & vetustatis, nunquam diu sine peccatis sumus.

Ad remissionem peccati venialis non requiritur noua gratia aut prioris augmẽtum.

Vnũ peccatum veniale sine alio remitti potest.

Nunquã diu viuitur hic sine veniali peccato.

Ex his intelligendum est quod communiter de peccatorum venialium remissione dicitur:remitti scilicet illa per nõnulla pietatis opera:vt per benedictionem Episcopalem, aspersionẽ aquæ benedictæ &c. vt à beato Thoma 3. articulo illius quæstionis explicatur. Nõ enim sine actu feruoris & deuotionis, de quo dictũ est,peccata venialia remittũtur:quod certũ haberi debet,ratione suprà dicta.Quęcunque igitur dicũtur delere hæc peccata,ideo dicuntur, quia vel cõiuncta esse debẽt actui illi feruoris & deuotionis,vel ad illũ excitãt. Itaq; sæpius fiũt cum deuotione & feruore , quem & ipsa excitant. Et inter hæc quidẽ sacramenti cuiuscunq; susceptio meritò est prima. Cùm enim in sacramento quolibet gratia infundatur, vt diximus:necesse est peccata venialia remitti vel omnia,vel plurima: maximè

Quibus operibus & qua ratione remitti dicantur venialia

maximè cùm in sacramentis sit semper credendum non minimam sed magnæ proculdubio virtutis gratiā infundi, vt scilicet cor in Deum excitet. Tamen cùm hoc ita sit, non dubium est sępius suscipi sacramentū tam tepido affectu & tanta mentis euagatione, vt non solùm non dimittantur venialia, sed augeantur etiam. Post hoc opus secundo loco ponūtur externa illa, quæ habent motum aliquem reuerentię in Deū: vt aspersio aquæ benedictæ: benedictio episcopalis: quælibet sacramentalis vnctio. Addunt nonnulli orationem in Ecclesia consecrata. Sed hæc omnia intelligenda sunt, hæc efficere ex motu illo reuerentiæ in Deū & diuina: qui si absit, multo minus id efficient, quàm sacramenta ipsa. Tertio loco, quæ etiam magis propriè videntur pertinere ad remissionem peccati venialis, numerantur confessio generalis: tunsio pectoris: oratio dominica, de qua suprà diximus Augustinum docuisse, quòd satisfaciat pro venialibus. Hęc quidem diximus magis propria esse, quoniam habent detestationem quandam, & ita pœnitentiam peccati. Sint hæc igitur: idem sentiendū est de illis, quod de præcedentibus.

Venialia peccata non semper remittuntur secundum culpā & pœnā simul.

Circa hæc verò omnia & remissionem venialium omittendum etiam non est, in eis distingui culpam & pœnam, sicut in mortalibus. Nam vt in mortalibus diximus remitti culpam remanente obligatione ad pœnam, ita etiam in veniali peccato. Et quāquā de reatu pœnę venialis peccati, & remissione eius satius est nihil opinari, sed Deo totū relinquere, qui fortè pro modo & mensura delectationis quæ in veniali est, pœnam exiget, aut etiā pro quantitate tepiditatis illius & obliuionis quæ in illo est: id tamen pietas christiana credit, quòd remissa culpa veniali in hac vita, nōnunquā restet etiā in futura vita exolutio pœnæ: de qua tamē re nunc non agimus, sed habebit suū locum inferius. Id nunc sufficere debet, vt cùm de remissione venialium loquimur, illud ad culpæ dimissionē referamus primò: pœnæ verò absolutionem relinquamus Deo: quanquā ad vtranque delendam b. Thomas credat plurimū valere feruorē illum deuotionis, qui reuera propria caussa est remissionis & pœnæ & culpæ.

Peccata venialia & eorum pœnitētia non sunt parui facienda.

Igitur quod ad præsentem articulum pertinet, hoc satis esse debet de peccatorum venialiū remissione, modò circa illa delenda intelligamus nō negligenter docēdos fideles, nec negligenter exercēdos. Non est parui faciēda peccatorum venialiū remissio. Hoc diligenter docendum est, ne illa, pro quorum remissio-

remiſſione orare quotidie debemus,negligãtur.Sunt plurima ſanctorum verba hoc ad hyperbolẽ vſque exaggerantia.Nullum veniale eſt,quod neglectũ nõ fiat mortale, dicitur. Et ab alijs additur,quod dum placet,nõ fiat mortale.Sed hæc,vt dicemus intelligẽda ſunt,cùm venialibus peccatis accedit contẽptus Dei,vel grauius aliquid:& cùm de peccatis egerimus, amplius explicabuntur. Illud tamẽ certò ſtatuendum eſt, cupientibus ſalutem ſuam ſeriò curare, & proficere, non parui pẽdenda eſſe venialia. quæ dum remittunt animam à Deo, & inordinatè tenẽt in creaturis,ad mortale diſponũt.Eſt de hoc pulcherrima admonitio Auguſtini,& certè timenda, tractatu 12.ſuper Ioannẽ,vnde & Magiſter quædã ſumpſit diſt. illa 16. Minutæ,inquit, ſunt guttæ quæ flumina implẽt:minuta ſunt grana arenæ,ſed ſi multa imponatur,tenent atq; opprimunt. Hoc facit ſentina neglecta,quod fluctus irruens.Et ſicut non ſunt negligenda hæc peccata,ita nec pœnitẽtia de eis vltimo loco habẽda. Eodẽ loco Auguſtinus illa verba Domini: Qui facit veritatem venit ad lucem,vt manifeſtẽtur opera eius:exponit de agnitione & confeſſione peccatorũ, etiã venialium: quę ſcilicet fit etiam coram Deo.Nam in dilectione,inquit,& miſericordia eius qui ambulat,etiam liberatus ab illis grauioribus, propter illa quæ videntur eſſe minuta linguæ, aut cogitationum,aut immoderantiæ in rebus conceſſis, facit veritatem confeſſionis,& venit ad lucem in bonis operibus.

¶LECTIO PRIMA.

¶ *De neceßitate Confeßionis atque institutione ſacramenti Pœnitentiæ ex auctoritatibus ſcripturæ.*

HVCVSQVE dictum eſt de prima pœnitentiæ parte,contritione ſcilicet:in qua explicanda,vt admonuimus, nihil de ſacramẽto pœnitentiæ, ſed de ipſa virtute locuti ſumus. Quoniam etſi cõtritio ſacramẽtum reſpiciat,tamẽ magna ex parte, quæ ad eam pertinent, communia ſunt & ſacramento & virtuti, & ita à nobis fuerunt explicata. Iam verò proximũ eſt, vt de ſecunda parte dicamus,de cõfeſſione videlicet. Vbi primò non eſt prętermittẽda diuerſa huius nominis acceptio in ſcripturis:ne videlicet imperitè ꝓpter vocabuli communi-

Confeßio in scriptura nõnunquam significat gratiarũ actionem, & Dei laudem.

tatem res confundamus: & q; de vna re intelligẽdũ est, de diuersa intetpretãtes erremus. Igitur confessionem in scriptura pro gratiarũ actione & laude Dei manifestissimũ est freqũeter accipi. Cõfiteor tibi (inquit saluator) pater, Domine cæli & terrę &c. cùm alter euãgelista præmiserit: Exultauit in spiritu sancto, & dixit: Cõfiteor &c. Hæc acceptio inuenitur frequens in psalmis. Totus 135. & 104. & duo sequentes de hac significatione sunt intelligendi: qui omnes incipiunt. Confitemini Domino: alij quidem: Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius: alius: Et inuocate nomen eius, annunciate inter gentes opera eius &c. Item in alio: Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Accipitur secundo pro peccatorum confessione & manifestatione, siue illa Deo tãtummodo fiat, siue etiã homini, cùm ad Dei gloriam vel animæ suæ salutem id recta ratio iudicat opus esse: secundum quam significationem superius diximus confessionem partem esse pœnitentiæ virtutis, & ratione naturali satis ostendi, quanquam locupletius in scriptura. De hac igitur in psalmo: Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino. Hæc enim confessio Deo fit, de qua illud: Tibi soli peccaui. Rursum legimus in scriptura: Da gloriam Deo, & confitere atque indica quid feceris, ne abscõderis. Ecce cõfessio homini facta, de qua & sapiẽs frequenter: vt ibi: Qui abscondit scelera sua, non dirigetur. Qui autem confessus fuerit &c. Et illud: Non confundaris confiteri peccatum. Et rursum: Pro anima tua non confundaris dicere verum. Et alibi: Ante mortem confitere: cùm prius dixisset: Ne moreris in errore impiorũ. Et denique propter hanc confessionem Iob inquit: Si abscondi quasi homo peccatum meum, & si celaui in sinu meo iniquitatem meam: contestans videlicet se hoc non fecisse. Hanc duntaxat duplicem acceptionem putamus in scripturis esse. Quanquã hæc quæ fit homini confessio, multiplex sit, omnes tamen ad eandem significationẽ pertinent. Immo si rectè pensemus, prior illa eadẽ est etiã cum hac. Ad laudem enim & gratiarum actionem etiam pertinet hæc malorũ nostrorum nobis imputatio coram Deo, & corã hominibus, quòd sæpè in psalmis. Augustin. admonet. Vnde in illud verbum: Cõfiteantur tibi populi Deus, adducto altero: Cãtate Domino cãticum nouum: ipsa cantatio, inquit, confessio est. confessio peccatorũ tuorum & virtutis Dei. Tuã iniquitatẽ confitere, gratiã Dei confitere: te accusa, illum glorifica: te reprehẽde, illum lauda &c. Itaq; ex vna proculdubio signifi-

Math. 11. *Luca. 10.* *Psalm. 31.* *Psalm. 50.* *Ios. 7.* *Prou. 28.* *Ecclesi. 4.* *Ecclesi. 17.* *Ecclesi. 31.*

significatione hac, qua cõfiteri, laudare & glorificare Deũ est, duæ illæ confessiones acceptæ sunt, quod & sapiens etiam supradicto loco satis ostẽdit. Cum enim dixisset: Ante mortem confitere: addit: à mortuo quasi nihil perit confessio. Confiteberis viuẽs, viuus & sanus confiteberis & laudabis Deũ, & glorificaberis in miserationibus illius. Igitur de hac peccatorum confessione, quæ ita vniuersaliter sumpta meritò secũda pars virtutis pœnitẽtiæ dici potest, non est opus in vniuersum loqui, nec de multiplici eius vsu, siue quæ ad placãdũ proximũ, siue quæ ad satisfaciẽdũ iustitiæ & scandalo publice in Ecclesia fit, siue quę etiam ob instructionem & consolationem animæ inueniẽdam. Hæc omnia pertinent ad virtutem pœnitentiæ vel iustitiæ, & constat in vsu fuisse antiquissimæ Ecclesiæ. Sed dicamus dũtaxat de priuata hac peccatorum detectione, qualis hodie in Catholicæ Ecclesiæ vsu habetur, quam auricularem nõnulli dicunt, nos dignius, sacramentalem vocemus. Alia confessio peccatorũ quæ fit Deo, ad coattritionem pertinet, de qua satis suprà dictũ est. Aliæ quæ fiũt homini, habent alios vsus, de quibus nunc non agimus: satis sit quod superius de publica & solenni pœnitentia dictum est. Confessio itaque hæc sacramentalis peccatorum omnium lethalium an necessaria sit, & quo iure, dicẽdum est: de qua re fuerunt olim diuersæ sentẽtiæ grauium doctorum, & nunc est cum nouis dogmatistis acerrima & contẽtiosissima disputatio, hæreticis omnibus negantibus eam necessariam, nonnullis etiã perniciosissimam asserẽtibus, & catholicis non paucis in dubium hoc vertentibus, vt Erasmus in suo libello de modo confitẽdi, & nonnulli alij. Nã & Magister d. 17. & Gratia. de pœnitẽtia d. 1. in vtramque partem hãc q. versantes, tandem neutrã opinionem dãnare videntur: quare hęc res multis adhuc dubia apparet: & ideo non tantum opus est hoc loco obstinatis hæreticis respõdere, sed etiam confirmare infirmos. Statuatur ergo nobis de hac re vnicum hoc fundamentum.

Eccles. 17.

Varia ratio confitendi peccata.

De cõfessione sacramentali.

Confessio peccatorũ omnium mortalium ea moderatione, qua in Ecclesia fit sacerdoti proprio, eorũ scilicet quæ memoriæ occurrũt post diligentem inuestigationẽ, ad remissionem huiusmodi peccatorum quæ post baptismũ committũtur, ex institutione Christi necessaria est.

Sũma doctrinæ catholicæ de cõfessione sacramentali.

Hoc igitur fundamentum primò ipsis auctoritatibus Euangelij probandum est, quæ de clauibus & potestate Apostolis data loquuntur; deinde, quoniam de earum sensu ambi-

Ordo & capita eorum quæ de sacramẽtali cõfeßione explicabũtur.

guitas esse potest, confirmandum est antiquorum omnium & perpetuo Ecclesiæ sensu atq; doctrina, ab ipsis Apostolis vsq; ad nos & verbis & vsu ipso confirmatis: vbi est vera resolutio theologica, vt satis suprà probatum est: demum & conciliorũ definitionibus hoc ipsum ostẽdendum est, in quibus est vltima controuersiarum omnium decisio, contra quam non nisi proteruè & insanè disputari potest: vltimò tandem diuersi sensus non contemnendorum doctorum sunt explicandi & in concordiã reducendi, vt, quantum in nobis est, omne offendiculum amoueamus. Atq; ita parati sumus, si non omnia vbique, saltem quæ necessaria sunt, & in quibus viderimus vel hærere infirmos, vel proteruos inhærere, explicare vt opus est, nulla animositate aut cõtentione, sed desiderio & cura salutis proximorum.

Math.16.

Ostẽditur neceßitas cõfeßionis ex Christi institutione.

Math.18.

Ioan. 20.

Iam igitur loca ipsa Euangelij ante oculos statuenda, duo quidẽ præcipua: Alter locus habet verbũ Petro dictum, & est promissorium: Tibi dabo claues regni cælorũ: & quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatũ & in cælis: Et quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cælis. Quod idẽ verbum postea omnibus etiã discipulis dicit. Amen dico vobis: Quæcunq; ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quęcunque solueritis super terram, erũt soluta & in cælis. Secundus locus, iam quasi illius promissionis impletio, ille est, vbi post resurrectionem Apostolis apparẽs insufflauit, & dixit eis: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: quorum retinueritis, retenta sunt. Circa hæc igitur Christi Domini verba nõ omnia nunc dicenda sunt, quæ pertinẽt ad explicationem clauium, potestatis atque vsus earum: de his enim postea. Nunc quod attinet ad duo illa prima loca ex Mathæo sumpta, notãdum quòd Christus, non limitatam aliquam potestatem clauiũ, sed in vniuersum claues regni cælorum, hoc est, potestatem claudendi & aperiendi tradit, quacunq; demum ratione ab homine fieri potest. Certum autem est remissionem mortalium peccatorum post baptismum ad hãc pertinere: nam (Paulo testante) qui illa agũt, regnum Dei non possidebũt. Exclusi sunt à iure hæreditatis cælestis: à quo ergo introduci possunt, nisi ab eo qui habet clauẽ Dauid? Sed ille cõmisit suis claues. Igitur pars quædã potestatis clauium hæc sit, remissio peccatorum, nõ solum per baptismum, sed & post: quam committit Christus vltimis illis verbis Ioannis: Quorum remiseritis peccata &c. Ex illis itaque verbis duo col-

ligimus, quę certè debent satisfacere volentibus non plus sapere quàm oportet. Primũ, illis verbis constituuntur Apostoli & successores eorum iudices ad discernẽdum eos quibus remittẽda sunt peccata, ab his quibus retinẽda. Frustra verò hoc factum esset, nisi subditi essent illis rei omnes. Ridicula esset iudiciaria potestas, cui nullus est subditus. Nulli ergo nisi ab eis remittũtur peccata. Omnes ab eius iudicandi de peccatis, non quibusdam, sed omnibus: hoc verò fieri nõ potest, nisi peccatoribus apertè confitẽtibus omnia: ergo sunt illis confitenda. Secundum quod ex eis verbis colligimus, est, quod Christus ostendit omnibus remedium, quo remittantur peccata etiam post baptismum. Non enim limitauit ad ea quæ ante, vel quæ post. &c. Ad quærẽdam verò remissionem illorũ non est dubium teneri sub damnationis æternæ obligatione (hoc est, si saluari volũt) peccatores omnes, quod satis verbis ipsius Christi & scripturæ, vbi præcipitur pœnitẽtia, indicatur. Igitur tenẽtur ad quærendum hoc remedium quod à Christo propositum est: & ergo ad submittendum se iudicio, an remittẽda, an retinẽda sint eorũ peccata: quod iudices cognoscere non possunt, nisi ex eorũ cõfessione: igitur ad illam omnes tenemur. Hæc duo planè ostendit locus ille: Quorum remiseritis peccata &c. constitui scilicet illos iudices ab eo, cui omne iudiciũ dedit pater (ab eo inquã, quod attinet ad hãc rem: vicarij constituti sunt:) atq; ita omnes reos illis subdi. Ostẽditur etiã omnibus hoc vnicũ remediũ, per iudiciũ scilicet eorũ, cõsequendi veniam peccatorũ, ad quod quidẽ omnes tenentur. Nec putamus illa scrupulosius & subtilius (vt à nonnullis fit) pertractãda. Iuxta primũ igitur, potestatem hanc remittendi & retinendi peccata non propriè ad Sacramẽtum Baptismi referendam esse, id satis ostẽdit, quod alibi datur eis hæc potestas: Docete omnes gẽtes, baptizantes &c. quanquam & ibi sit nonnullum iudicium de remittendis vel retinendis peccatis, cum discernunt dignos ab indignis: vel vt minimum, certum est, non ad id solùm referẽdam, baptismum scilicet, sed etiam ad eam remissionem quæ post baptismum fit, quę nisi peccatis cognitis (vt diximus) fieri nõ potest: nec illa cognosci potest nisi confessione. Sed de his in fine huius lectionis latius.

Circa secundum verò etiam diligẽter obseruandum, viam illam consequendi remissionem per auctoritatem illorũ quibus commissa est, non esse aliam iudicandam à contritione & pœnitẽtia, vt (sicut quidam dicũt) ad hanc teneatur quasi cer-

tiorem, cùm illa contritionis incerta sit. Alienũ est hoc à sensu scripturę. Nec possum satis mirari ita sentientes. Si cõsequimur veniã peccatorũ per contritionẽ, quæ via iam à Deo omnibus aperta est, & quasi naturali iure ostensa, sacramenti verò susceptio est aliũdẽ dicẽdum erit de baptismo, & non erit omnibus necessarius, nisi fortè vt certius quoddã remedium. Absit hoc à sensu fidelium. Est necessarium omnibus hoc remedium sacramentale, quos necessitas nõ excludit à facultate suscipiendi. Quare hoc? nisi quia pœnitentia ipsa & contritio secum hoc adfert, vt pœnitẽs se subijciat remedijs omnibus, quæ à Deo ad hoc ipsum instituta sunt. Cõtritus ergo ante baptismum & pœnitẽs baptizari tenetur, non alia ratione, quàm qua & pœnitere tenetur: ita contritus & pœnitẽs post baptismum tenetur iudicium adire à Christo institutum, ea ratione, qua pœnitere tenetur. Nec enim aliud hoc est, sed pars illius. Nam (vt apertius dicamus) tenetur se clauibus Ecclesię subdere, & per illas ingredi in regnum, à quo per peccatũ exclusus est. Hic itaq; est illius loci planus sensus, vltra quem nihil putamus quęrẽdum, quo apertius probetur, necessitas cõfessionis peccatorũ ex institutione Christi: quam etiam satis ostendit manifestus vsus ipse cõfessionis, qui fuit in Ecclesia etiam Apostolorum tempore. Scribit enim Lucas, quòd Paulo apud Ephesum per biennium segregatis discipulis docẽte, & miraculis confirmãte doctrinam multi credentium veniebãt annũciantes & confitentes actus suos. Vbi & de combustis libris eorum qui fuerãt curiosa sectati, mẽtio fit: quod procul dubio ex pœnitentia factũ est. Consideremus ergo non quasi nouum referri hoc, sed tãquam certissimę fidei argumentum, & indicium syncerissimæ doctrinæ Pauli. Non legimus hoc in ceteris ecclesijs, vbi fuerãt Apostoli, factum: nec enim omnia scribẽda erant, neque omnia scribi potuerunt: sed ex hoc vno de reliquis colligere possumus. Et Iacobus quidẽ hoc ipsum apertè non vt nouum aliquid statuit, sed doctrinã tradẽs Christi: Cõfitemini alterutrum peccata vestra, inquit. Qui locus, etsi alio detorqueatur ab hæreticis; nec negemus eum de confessione facta fratri ob consolationem, vel impetrandam orationem posse intelligi, tamen coniunctus verbo Christi, & præcedentibus atq; sequentibus, satis conuenienter intelligitur de ea confessione, per quam potestati clauiũ subijcimur: & ita exponitur à Beda, de vtraque videlicet ista confessione. In hac, inquit, sententia illa debet esse discretio, vt quotidiana leuia-

Confæssio sacramentalis Apostolorum tẽpore vsitata fuit.
Actũ. 19.
Iacob. 5.

leuiaq; peccata alterutrum coëqualibus confiteamur: porrò grauioris lepræ immunditiã iuxta legem sacerdoti pãdamus, Dixerat prius Iacobus: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum &c. Et post pauca: Si in peccatis est, dimittentur ei. Quod verbum Origenes & Chrysost. vt postea latius dicemus, de remissione quæ per confessionem fit, interpretãtur. Itaque satis ex his ostenditur, in vsu fuisse hanc confessionem tempore Apostolorum: Quod confirmat etiam præcursoris Ioannis vsus. Baptizabãtur enim ab eo (inquit Euangelista) confitentes peccata sua. Constat enim Ioannem Baptistã inter alia parasse viam Christo, assuefaciendo homines his quæ à Christo instituenda erant. Iam itaque ille confessionem istam, sicut & baptismum, portendebat. Non legim⁹ qualis fuerit cõfessio, nec certè opus est vt fuerit qualis à Christo instituta est; sicut nec baptismus eius talis fuit, sed vmbra tãtùm quædã illius. Et vt altius iam repetamus, cõfessio hæc in lege Moysi quoque fuisse satis ostenditur, præter illa quæ superius adduximus, sic præcipiente ipso in lege: Vir siue mulier cùm fecerint peccatum aliquod, suum confitebuntur peccatum &c. Et in Leuitico apertius certa quædam sacrificia iubentur offerri, atque distincta secũdum distinctionem peccatorum: Si peccauerit (inquit) per ignorantiã: Anima quæ iurauerit, & nõ impleuerit. Quæ negauerit depositũ &c. Consideremus igitur nunc, quàm cõuenienter mox à principio ipso legis inceperit populus Dei ad quandã cõfessionem peccati sacerdotibus faciendam assuefieri, ad confessionem quidẽ non admodum exactam, sed quæ sufficeret ad subiectionem & humilitatem coram sacerdotibus & ministris Dei. Deinde quomodo Ioannes Baptista ad eandem frequentius populum induxerit. Quæ omnia cùm figura quædã fuerint Christi, & veluti rudia & informia quædã lineamenta ac vestigia, conuenientissimè ab ipso in noua lege perficienda erant statuto certissimo iudicio, cui se omnes subderent, & de omnibus peccatis sententiam audirẽt, efficacissimo scilicet remedio, & humanæ infirmitati summè necessario. Quod deniq; sub ipsis Apostolis videmus vsitatum fuisse. Hæc ex scriptura habemus.

Homil. 2. in Leuit.

Math. 3. Marci 1.

In veteri lege etiã quædam confessio peccati necessaria fuit.

Num. 5. Leuit. 4. 5. & 6.

Non desunt hæreticis verba, quibus hæc peruertant. Ligatio (inquiunt) illa, remissio vel retentio fit per Euangelij prædicationem & baptismum. In vtroque enim (inquiunt illi) est remissio peccatorum vel retentio, ligatio vel solutio. Qui enim credunt prædicato Euangelio, consequuntur remissionem & sol-

Sententia hæreticorum de potestate ligandi & soluendi confutatur.

ſoluuntur,qui non credunt, cõtrà,cùm non conſequantur remiſſionem peccatorum,retineri eis dicuntur: & cùm non ſoluantur ab eis, ligari.Idem etiam in baptiſmo ſit.Et quia in vtroque horum certum eſt Apoſtolis & prædicatoribus Euangelij datum eſſe iudicium quoddam,vt diſcernant dignos ab indignis,hoc(aiunt) ſignificant illa verba:Quorum remiſeritis, & & quidquid ligaueritis &c. Quib⁹ omni modeſtia primò dicamus nos hæc non negare:fatemur prædicatione & baptiſmo remitti peccata,in quibus iudicium etiam quoddam dicimus eſſe:& ideo de his verba illa nõ negamus poſſe accipi: verum vnde illi habent non eſſe etiam accipienda de remiſſione,quę ſit baptizatis iam per virtutem clauium in Eccleſia,&per iudicium & cognitionem peccatorum,quę à baptizatis commiſſa ſunt;Cur ipſi ſcripturã volunt reſtringere ad ſuũ illũ ſenſum? aut cur putãdum eſt Chriſtum nullum reliquiſſe ſacramẽtũ, quo peccata remittantur peccantibus poſt baptiſmũ?cùm reliquerit ipſum baptiſmum ad remiſſionem eorum,quę ante ipſum fiunt. Ex hoc enim ſequetur,pauciora & minus efficacia remedia eſſe peccantibus poſt baptiſmũ,quàm antea(cùm tamẽ hæc grauiora ſunt illis)& minori negotio remitti peccata commiſſa poſt baptiſmum,quàm antea:cùm tamẽ in illis maior ſit ingratitudo quàm in alijs,& digna maiori pæna.Et propterea optimè conſideratum eſt à patribus,pœnitentiã hanc, qua quis ſubijcit ſe clauibus Eccleſiæ, ſecundum ſacramentũ eſſe remiſſionis peccatorũ,& quidem poſt baptiſmum.Immo ſi hoc rectè conſideretur,& loca Euangelij expẽdantur, videbitur ab his,qui ſine affectu partium & contentione ſalutem quærunt, poteſtatem prædicandi & bãptizandi apertè alibi Chriſtum dediſſe:Prædicate Euangeliũ.Et iterũ:Docete omnes gentes baptizantes eos.Satis ex his locis & ſimilibus alijs hoc erat explicatum,in quibus nihil dictũ eſt de iudicio,nihil de ligando & ſoluendo:quia certum eſt nullam ibi peccatorũ prętcritorum agnitionem neceſſariam eſſe.Et meritò quidem eorum,quę antequã ad Eccleſiã ventũ ſit,cõmiſſa ſunt, extra Eccleſiam ſcilicet,nõ exigitur confeſſio,nec inſtituitur iudicium.At verò cùm dicitur:Quorum remiſeritis,& quorũ retinueritis:iſta ſolùm iudicium & poteſtatẽ ſignificant circa peccata:quod meritò oſtendit nõ propriè ad prædicationẽ Euangelij,nec ad baptiſmũ pertinere ſed ad ſpeciale hoc ſacramẽtum:qui certè ſobrius eſt & proprius ſcripturę ſenſus. Iã quæ ex Euangelio adducuntur de leproſis, quos Dñs ad ſacerdo-

Mat. vlt.

tes

tes miſit, Math.8.Luc.17.& quod in lege eſt de leproſis à ſacer
dotibus probandis: ſicut & illud quod in Lazari reſurrectione
dictum eſt: Soluite eum,& ſinite abire,teſtimonia ſunt, quibus
vſi ſunt patres,ſicut & illud etiam de ſoluendis aſina & pullo:
Soluite & adducite mihi: nõ quòd putemus iſtis efficaciter il-
lud probari. Sunt probabilia quidem & perſuadentia argumẽ-
ta, quæ ex myſticis ſenſibus ſumuntur, quæ magis rem proba-
tam explicant & cõmendant: quare reperiuntur vſi illis Au-
guſt. Athanaſius, Chryſoſt. quos impudentiſſimè nonnulli hę-
reticorum audent etiam mentitos dicere, quòd in Euangelio
non legatur diſcipulis dictum: Soluite, cùm patres intellexe-
rint non iuxta literam dictum, ſed iuxta myſticam ſignifica-
tionem. Clament ad hæc, tergiuerſentur: nos omni ratiocina-
tione relicta, ad conſenſum omnium temporum eccleſiæ re-
currimus, illi innitimur cùm de diuerſo ſenſu ſcripturæ dubiũ
eſt. Ratiocinationes illas quas fecimus, ſi quietando alicuius
animo ſufficiunt, acceptentur ab eo: ſin minus, ſufficiat illi pa-
trum auctoritas: immo omnibus iſta requirenda eſt: de qua
ſequenti lectione.

Mat. 21.

¶ LECTIO SECVNDA.

¶ *De eadem neceßitate Confeßionis ex teſtimonijs Patrum.*

CONFESSIONIS, qua ſacerdoti peccata de-
teguntur, doctrina atq; vſus tam manifeſta ſunt
in patrum omnium doctrina, vt apertum ſit ab
Apoſtolis eam incœpiſſe. Omnes tanquam de re
iam certa ita loquuntur, vt manifeſtum in ſingu
lorum teſtimoniis ſit, nullam de hac re fuiſſe controuerſiam.
Immo reuera cõſtat ex eorũ teſtimonijs, multo ſeuerius tunc
fuiſſe ſeruatã, & exactã etiã: cùm ſcilicet maior eſſet vitæ ſan-
ctitas, & ſeueritas diſciplinæ. Pro publicis peccatis publicè etiã
fiebat cõfeſſio & pœnitẽtia: nonnunquã & pro ipſis occultis,
pro qualitate eorum & arbitrio ſacerdotis, publica etiam corã
Eccleſia fiebat humiliatio, atque ita confeſſio: quod vſque ho-
die etiã in Eccleſia Romana ex illa antiqua conſuetudine deri
uatũ, fit. Nudantur pœnitentes & flagellantur acerrimè publi-
cè, quorũ peccata nec agnoſcuntur: hoc tãtum fit in exẽplũ &

ædificationem aliorum,& quandã manifestationem pœnitentiæ quę in Ecclesia agitur. Fuerũt & circa hoc olim abusus aliqui, vt inferius patebit: sed hæc omnia confirmant, quàm fuerit certa habita hęc confessionis peccatorum doctrina, & quãto rigorosius exacta, quàm nunc. Iam igitur audiamus vel singulorum temporum aliquot patrum manifestissima de hac re testimonia.

Origenes. Sit primus antiquissimus Origenes. Hic frequentissimè de ea mentionem facit. Vnde in Psalmum 38. Homil. 2. exponens hoc verbum: Quoniam iniquitatem meam pronũciabo, vt ille legit: Pronunciationem iniquitatis (inquit) id est, confessioné peccati frequentius diximus. Vide ergo quid edocet nos scriptura diuina: quia oportet peccata nõ celare intrinsecus. Vbi adducta similitudine eius qui indigesta esca aut phlegmate grauatur, & illa persuadens euomẽda esse peccata, testimoniũ reddit vsui confessionis. Tantummodo (inquit) circunspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuũ. Est post multa de hoc & de sequendis eius consilijs dicta, addit. Si intellexerit & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuẽtu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, multa hoc deliberatione & medici illius consilio procurandum est. Vides apertè omnia prius sacerdoti tunc fuisse detecta, & quãdoque iudicio illius Ecclesiæ.

Similiter & in homilia 2. super Leuiticum, inter ceteras peccatorum remissiones alteram dicit perdurã & laboriosam pœnitentiam, cùm lauat peccator in lachrymis stratum suum, & cùm non erubescit sacerdoti domini indicare, & quærere medicinam, sicut scriptum est: Iniquitatem meam pronunciabo. Vbi & illud Iacobi de hoc intelligendum dicit: Inducat presbyteros Ecclesiæ &c.

Tertullia. Succedant Origeni duo ex antiquioribus latinis, Tertullianus videlicet & Cyprianus, quorum vterque eodem modo tã quam de re certissima de confessione loquitur. Primus quidẽ libro de pœnitentia, secundam pœnitentiam, quæ post baptismum scilicet fit, vocabulo græco dicit & exprimi & frequentari in Ecclesia. Exomologesis: qua delictum nostrum (inquit) cõfitemur: de qua ibi secundum illum seueriorem ritum, qui tunc in Ecclesia seruabatur, multa elegantissimè dicens. Exomologesis (inquit) prosternẽdi & humiliãdi hominis disciplina est. De ipso quoq; habitu atque victu mandat sacco & cineri incubare &c. & post multa, presbyteris aduolui. Vbi pro

con

confessione hoc dictum esse, ex sequentibus patet. Exhortatur ad superandum pudorem confitendi, ita vt apertissimum sit de re notissima & visitata illum locutum fuisse. Cyprianus sermone de lapsis apertissimè arguit temeritatem eorũ, qui post negatam fidem, ante expiata (inquit) delicta, ante Exomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, accesserunt ad altare. Et post multa in eodẽ sermone, de occultis etiã, & quę sola cogitatione perpetrata sunt confessionem docet faciendam. Arguens enim eos qui simulatoriè, & ita vt occultari possent consenserant sacrificijs idolorum, dicit: Quanto fide maiores, & timore meliores sunt, qui quamuis nullo sacrificij aut libelli facinore cõstricti, quoniã tamẽ de hoc vel cogitauerũt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentur, Exomologesin cõscientię faciunt, animi sui pondus exponunt &c. Quid manifestius de occultis cogitationum peccatis dici potest? Non omittamus Clemẽtis & Dionysij, successorum & discipulorum Apostolorum testimonia: quanquã non desint qui scripta illa pro certis non habeant. Sunt tamen proculdubio nõ minimę antiquitatis, nec parum probabile est illorũ esse magna ex parte. Igitur Clemẽs Epistola prima: Quod si fortè (inquit) alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepserit, nõ erubescat confiteri hæc huic qui præest, vt ab ipso per verbũ Dei & consilium salubre curetur. Et post multa in eadem Epistola de Petro loquens: Quotidiana eius prædicatio hæc erat &c. vbi multis relatis: Instruebat (inquit) actus vitæ suæ omni hora custodire, & in omni loco Deum respicere, cogitationes malas suo cordi aduenientes mox ad Christum allidere, & sacerdotibus Dei manifestare. Dionysij verò extat pulcherrima illa Epistola ad Demophilum monachum, in qua illum acriter increpat, quòd procidẽtem sacerdoti impium atque peccatorem calce abiecerit, cùm ille, inquit, verecundè fateretur se ad peccatorum remedia quærenda venisse. Vbi vides manifestum vsum pœnitentiæ. Post hos accedant sequentis ætatis insignes illi Hieronymus, Ambrosius, Augustinus: & ex Græcis Chrysostomus & Basilius côtemporanei, & studiorum atque pietatis socij. Hi igitur omnes manifestissima perhibent testimonia auctoritati & vsui clauium, atque ita confessioni. Hieronymus igitur illa verba Mathæi 16. Tibi dabo claues regni cælorum: quanquam reprehendens sacerdotes quosdam, qui aliquid sibi de supercilio Pharisæorum (inquit) assu-

Cyprian. *Clemens.* *Dionys.* *Hieronymus.*

munt,vt vel damnent innocẽtes,vel noxios soluãt,ita inquit, adducta similitudine leprosorum legis. Quomodo ergo ibi le prosum sacerdos mundum vel immundũ facit,sic & hîc ligat vel soluit Episcopus vel presbyter:non eos qui insontes sunt vel noxij:sed pro officio suo,cùm audierit peccatorũ varietates,scit qui ligandus sit,quíue soluendus.Vbi diligenter considerandа est illa similitudo,& quo referatur.Sicut facit mundum & immundũ ille veteris legis sacerdos,sic noster soluit. Non dixit absolutè,sic absoluit:sed,non eos qui insontes sunt & noxij,hoc est,nõ indifferenter & promiscuè,sed audita pec catorum varietate. Vbi vides quàm apertè de audiendis pecca tis & discernendis sit mentio.Idem etiam in Ecclesiasten,expo nens illud:Si momorderit serpens in silentio &c.Si quem (inquit) serpens diabolus occultè momorderit,si tacuerit qui percussus est,& nõ egerit pœnitentiam,nec vulnus suum fratri & Magistro voluerit confiteri &c. Vbi vides pœnitentiam & cõ fessionem coniunctam.Iam Ambros.qui nõnunquam quædã dicit,quibus videtur docere non esse necessariam cõfessionẽ, vt in serm. de pænitẽt.Petri:Inuenio (inquit) quòd fleuerit,nõ inuenio quid dixerit &c.Et deinde:Lachrymæ lauant delictũ, quod voce pudor est confiteri.Lachrymæ ergo pariter & salu ti & verecundię consulunt:quod Gratian.de pęnit.d.1.citauit. In libris tamen de pœnit.manifestissimè de cõfessione loquitur.Soluit (inquit) criminum nexus verecũda confessio peccatorum.Item manifestissimè admonet,non erubescendum esse cõfiteri,Hoc ergo (inquit) in Ecclesia facere fastidis,vbi nihil est quod pudori esse debeat,nisi non fateri,cùm omnes simus peccatores &c.Vbi multa de seueriori illa,quam superius diximus,confessione coram Ecclesia.Habentur libri illi ab omnibus doctis pro libris Ambrosij : nobis non omnino videntur eius esse.Nam pręter hoc quod loca aliqua scripturæ torquet, & peruertit sensum,disputãs contra hæreticos,vt 2.cap.primi libri citato eo loco:Omnis qui me confessus fuerit &c.qui autẽ negauerit me &c.inquit gratiá promittit omnibus,nõ omnibus [illegible] iniuriam:Et cap.3.& 4.latius hoc prosequẽs,de negante externus tantum fidem loquitur minus sobriè,dicens tãlem,quòd de his diabolus dicere poterit:Populus hic labijs me honorat,cor autem eorum longe est à me. Et denique cõtra Nouatianos importune nimium est verbosus,minus tamẽ habet sententias,nonnunquam eadem inculcans ad verbum. Et 8.cap.quandam sui accusationem prętexit valde insulsam,& in-

Cap. 20.

Ambros. 46.

Lib. 2. c. 6.

Iudicium authoris de libris de pœnitentia, qui D. Ambrosio [illegible] feruntur.

Lib.

indignam grauitate Ambrosij. Ego sciebam, inquit, quòd non eram dignus vocari Episcopus, quoniã dederam me huic sæculo &c. Imitatur in multis Ambrosium auctor ille, sed mox degenerat. Malumus itaque non ex eo libro tribuere Ambrosio quę vera sunt, quàm vt cogamur tã indigna ex eo postea suscipere. Sufficiat ergo ad iudicandum Ambrosij sensum & vsum Ecclesiæ suæ quod de eo Paulinus scribit in vita ipsius. Quotiescunque illi aliquis, inquit, lapsus suos confessus esset ob percipiendam pœnitentiam, ita flebat, vt illum flere cõpelleret. Caussas autem criminum, quas illi cõfitebãtur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur. Ecce confessionem occultam peccatorum. Nec certè illud verbum: Lachrymæ lauant delictum &c. si bene cõsideretur, vlla ex parte excusat à confessione. Dicit lauari delictum lachrymis, quod voce pudor est confiteri, nõ tamen dicit: etiam si non confitearis, sed quod lachrymæ & dolor faciant minus sentiri pudorẽ &c. Augustinus primò in libris de doctrina Christiana, manifestè docet potestatẽ clauiũ in Ecclesia, nec aliter donari peccata, quàm per illas. Et super Ioãnem de resurrectione Lazari loquens, & illud exponens: Processit qui erat mortuus ligatus manus & pedes. Quando confiteris, inquit, procedis: sed vt cõfitearis, Deus facit magna voce clamãdo, id est, magna gratia vocando. Ideo cùm processisset mortuus adhuc ligatus, confitẽs & adhuc reus, vt soluerẽtur peccata eius, ministris hoc dixit Dominus: soluite illũ: Vbi vides quàm apertissimũ sit hoc testimoniũ confessionis & potestatis ministrorum. Dixit verò ministris, inquit August. non Apostolis aut discipulis suis: nec enim hoc opus est. Sed quoniã aliquib⁹ hoc dictũ est, qui hoc præstiterunt ministeriũ, alios dicit August. figurã tenere sacerdotũ omniũ. Et iuxta hoc, etiam si apud aliquem patrum legatur Apostolis dictũ, quod superius diximus aduersarios reprehendere, intelligi tamẽ potest, vel quod probabile sit ipsis dictũ esse, qui prôptiores erãt ad ministrandũ Christo: vel certè intelligendũ Apostolis dictũ esse in figura: illos enim quicũq; fuerũt ministri, significârũt, sicut omnes alios sacerdotes: Et in psal. illo 66. quẽ suprà citauimus: Cõfiteãtur tibi populi Deus, lętẽtur & exultẽt gentes: pulchrè exhortatur ad cõfessionem. Quid times, inquit, confiteri? si nõ cõfessus lates, nõ confessus damnaberis. Times cõfiteri, qui non confitendo esse nõ potes occultus? Damnaberis tacitus, qui posses liberari cõfessus. Vbi vide quòd tanquã necessariã exigit confessionem. Et apertius idip-

Aug. c. 17. & 18.

Tract. 49.

idipsum; Ad hoc, inquit, exigit Deus confessionem, vt liberet hominē: ad hoc damnat non confitentem, vt puniat superbū: ergo tristis esto antequam confiteris, confessus exulta, iam sanaberis. Et ne quid desit: Confiteri, ait, exeat in confessione & defluat omnis sanies. Iam exulta, iam lætare, quod reliquū est facilè sanabitur. Vide igitur omnium peccatorum cōfessionē.

Cap.65. Denique in enchiridio ad Laurēt. manifestè de remissione criminum, & pœnitētia pro arbitrio eorum qui præsunt in Ecclesia loquens, satis indicat necessariam confessionem esse. Nec enim aliter ab Ecclesię ministris tempus & modus pœnitētię præfigi posset. Sed nec omittamus hoc in loco horū etiā temporum vicinum & antiquiorem Hilarium, tantæ auctoritatis doctorem. *Hilarius.* Is igitur potestati clauium magnum perhibet testimonium in Math. primò exponēs illud dictum Petro: Tibi dabo claues &c. *Math.16.* Beatus, inquit, cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium præiudicata auctoritas sit in cælo, vt quæ in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdē cōditionem obtineant & in cælo. *Math.18.* Et iterū in alia verba dicta Apostolis omnibus: Quæcunque solueritis super terrā &c. Immobile auctoritatis apostolicæ iudiciū præmisit, vt quos in terris ligauerint, id est, peccatorū nodis innexos reliquerint, & quos soluerint, cōfessione videlicet veniā receperint in salutem, ij Apostolicæ conditionis sentētia in cęlo ligati sunt aut soluti. Quæ Hilarij verba apertè virtutem & operationem quandam tribuūt clauibus. Vult enim conditione illius sentētiæ in cælo peccatores aut ligatos esse aut solutos. *Cyprian. lib. 1. epi. 2.* Quod Cyprianus etiā apertissimè testatur in Epistola ad Corneliū. Ipse, inquit, qui legē dedit, promisit vt ligati in terris, etiam in cælis ligati essent: solui autem possent illi, qui hîc prius in Ecclesia soluerētur. Interim verò quis putet Hilariū in illis verbis non meminisse confessionis peccatorum, aduertat quod manifestè iudicium & cognitionem peccatorū oportere præcedere docet. De Basil. & Chrysosto. nunc dicendum. Et primus quidē manifestissimè de hac re loquitur, quod sufficeret, vt idem & Chrysost. sensisse credatur, qui studiorum & pietatis Basilij socius fuit. *Basilius cap.21.* Basilius ergo in regula monachorū, iuxta Ruffini translationem, quæstioni huic, an omnibus confitenda sunt peccata, apertè respondet, his quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse: & necessitatem cōfessionis ex locis illis actuum Apostolorum & Mathęi, quæ suprà adduximus, cōfirmat: & in eadem regula frequēter

de

de hac re sermo est. D. Chrysostomi auctoritas obijcitur nobis maximè ab aduersarijs cõtra confessionem ex homil. 2. in psal. 50. Peccata tua (inquit) dicito vt deleas illa: si confunderis alicui dicere quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua. Nõ dico vt cõfitearis cõseruo tuo, vt exprobret: dicito deo, qui curat ea. Igitur diligenter quid ille senserit considerandum. Et quidem in libris de sacerdotio manifestissima testimonia eius sunt de auctoritate clauium, & necessitate subijciẽdi se illis. In 2. libro docet tanta auctoritate sacerdotũ non esse importunè premendos peccãtes, citato illo verbo Pauli: Non vt dominemur fidei vestræ. Et tandem inquit: Quamobrem multa quidem arte opus est, vt qui laborãt Christiani vltrò sibijpsis persuadeant sacerdotum curationibus sese submittere oportere: Multa ibi in hanc sententiam dicit, vt scilicet doceat necessarium esse, vt subijciant se pecatores ministris. Vnde tandem inquit: Quocirca multa quidem pastori opus est prudẽtia, sexcentis etiam (vt sic dicã) oculis, vt rectè vndique humani animi habitum circumspicere possit. Et multa de hac re locutus: itaque nihil horum, inquit, relinquendum est, quod probè nõ excutiat atque examinet Episcopus, quin omnia acuratè atque studiosè perscrutetur: tum demum oportet illum sua ipsius remedia congruè, aptè ac commodè afferre: idque ne operã fortè ludat. Vbi deinceps multa ad exhortationem Episcoporum, de diligentia circa peccatores curãdos adhibẽda loquitur. Sed hæc satis ostendunt necessitatem subijcienda se illorum iudicio, & diligẽtiam examinis necessariam: quę omnia non aliter quàm per confessionem constat fieri posse. Iam in 3. lib. potestatis clauium sunt magna præconia, similia quidem Hilarij & Cypriani dictis. Habẽt, inquit, terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Sacerdotum autẽ vinculũ ipsam etiam animam cõtingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsque adeo, vt quæcunquæ infernè sacerdotes cõfecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat. Multa ibi de hac auctoritate pulcherrimè. Hoc solùm verbum notemus: de sacerdotibus enim veteris legis locutus, ita inquit: Corporis leprã purgare, seu (vt verius dicã non purgare quidẽ, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Videbitur hoc contrariũ ei, quod ex Hieronymo surprà citauimus in Mathæum: sed reuera non est contrariũ. Ille pro arbitrio vel

Obiectio cõtra confeßionem ex Chryſoſt.

Teſtimonia pro neceßit. conf. ex Chryſoſt.

libidine negat fieri posse, sed cognita caussa: hic verò illa cognita, dicit verè sacerdotē purgare peccata. Ex his itaque cum satis ostendatur quid Chrysostomus senserit de confessione, putamus exponendū esse quod aliter visus est dixisse: maximè cùm apertè audierimus eū dicētē, multa arte opus esse, vt persuadeatur Christianis laborantibus oportere se subijcere. Possunt itaque illa referri ad confessionem illam seueriorem, qua peccata nonnunquā publicabantur in Ecclesia. Non dico (inquit) vt confitearis cōseruo qui te prodat, hoc est, sic vt prodi possis. Confitere, inquit, Deo: quoniam soli illi veraciùs quàm homini secreta cōfessio fit. Nam in eo ipso loco diligenter admonet, non cessandum esse à confessione ob verecundiā. Ceterùm in ea quę soli Deo fit confessione, non est admodum magna, immo reuera nulla erubescētia, quæ retrahere possit à cōfitendo. Dicit ibi: Dic in anima tua. Sed omnibus bene pēsatis, non potest colligi nō necessariam apertè dixisse confessionē. Fortè tunc putauit parum esse dissimulandū, cùm tamen alibi diligenter exhortetur ad confessionē, & sensum suū indicet. Nec ex vno aut altero, quantęcunq; etiā auctoritatis doctore, contra cōsensum aliorum & Ecclesię argumētum sumi debet. Augustinus solis libris canonicis voluit tantā tribui auctoritatem, vt de eis nulla ratione dubitetur. Consensum verò Ecclesiæ tanti facit, vt non dubitet ab Apostolis vel plenarijs concilijs profectum. Iam verò Ecclesiæ vsum apertissimis & sufficientibus testimonijs vidimus & Græcorum & Latinorum.

Exponuntur verba Chrysostomi quæ cōtra confessionem adducuntur.

Simili etiam modo respondendum est auctoritati Nectarij, qui (vt Zosomenus refert in tripartita historia) propter populi scandalum, presbyterū qui super pœnitentes erat, abstulit, singulos ad communicandum iudicio consciētiæ suæ relinquēs. Ex qua (ait auctor ille) sublata est antiquitatis consuetudo. Primò enim Nectarius prædecessor Chrysostomi, quanquam catholicus & pius, potuit tamen errare, re nondū per plenarium concilium & vltimum Ecclesiæ iudicium satis definita. Deinde eo ipso loco apertè testatur auctor confessionem necessariam. Qui inquit confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt. Affirmat etiam fuisse consuetudinem antiquitatis de cōfitendo, & ita visum fuisse antiquis Pontificibus. Cur igitur non præferemus eos vni Nectario? Et vnius illius Ecclesiæ Constantinopolitanę auctoritas nō est tanta quāta aliarū omniū Ecclesiarum. Deniq; si diligentius ilic locus consideretur, non dicit occultam confessionem abrogatam, sed seueriorem

De facto Nectarij, quem dicunt confessionem abrogasse. Lib. 9. c. 35.

illam,

illam,qua publicè in Ecclesia peccata ostẽdebantur.Ita apertè auctor ipse inquit:visum esse antiquis Pontificibus,vt velut in theatro sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur: & ad hãc rem presbyterum bonæ conuersationis, seruãtemque secretum,ac sapiẽtem virũ statuere.Hunc ostendit ibi pro arbitrio suo satisfactione publicè in Ecclesia exoluendas imposuisse:& hũc,inquit,fuisse ablatum, & vnumquẽque dimissum iudicio consciẽtiæ suæ ad communicãdum: quod hodie in confessione illa secreta fit. Non enim si quis arcetur à communione, ita fit, vt prodatur aliquod peccatũ.Igitur hæc omnia magis cõfirmãt,quę de necessitate confessionis dicta sunt: ex quib9 primę illius ætatis Ecclesiæ habemus apertissima testimonia. Vnde constat non à posteriorum aliquo inuectam esse confessionẽ.Nam posteriores omnes eodem modo etiam de ea loquũtur:vt Leo,magnæ sanctitatis,& auctoritatis Pontifex multis locis:& inter cetera in epistola ad vniuersos episcopos per campaniam &c.Abusum quẽdam contra Apostolicam regulam,vt inquit,præsumptum damnans,quo de singulorum peccatorum genere confessionem libellis scriptam publicè in Ecclesia recitabant. Reatus, inquit, conscientiarum sufficit solis sacerdotibus indicari confessione secreta.Vbi etiã hoc ideo auferendum ait, ne multi à pœnitentiæ remedijs arceantur,dum aut erubescũt, aut metuunt inimicis suis facta sua reserare &c.Magnus etiam Gregorius rationem hanc secutus grauissimè statuit puniri sacerdotem,qui aliquid dixerit de his,quæ sibi cõfessa sunt peccata, vt habetur cap.Sacerdos. de pœnitentia dist. 6. Ex quibus iam vide tam persuasam esse confessionem in Ecclesia,& tãtam fuisse seueritatem in ea, vt irrepserint abusus etiam isti, quos sancti Pontifices emendari curârunt, cùm tamen interim populi pro animarum suarũ salute & Dei timore sustinerẽt duriora quàm necesse esset.Non est opus vt plura addamus ex singulorum doctorũ doctrina: duo tãtum hîc volumus notata esse,quibus maximè hæc veritas cõfirmatur.Primùm.Cùm onus hoc confitendi omnia peccata grauissimum sit,&(vt inimici clamãt)carnificina quędam consciẽtiarum,tamen vt hoc interim omittamus, cõtra quod inferius agetur,illud certũ est,infirmis & paruulis grauius hoc vnum esse,& difficilius ceteris omnibus Christianis moribus. Cùm igitur hoc ita sit,quis fuisset ausus in Ecclesiam tantum onus inuehere,si id ab ipso Christo pręceptũ esse non intellexisset?Probãt hinc nonnulli cõfessionem à Christo præceptã,

Leo.

7. 8.

Gregori9.

quoniam nulla poteſtate humana, etiam ab ipſo Chriſto data Eccleſiæ, potuit precipi vt occulta quis confiteretur. Nos interim, vt hoc omittamus, quod ſubtilioris eſt diſputationis, nec admodũ ad rẽ pertinet, non dubitamus. Eccleſiam nunquã hoc auſuram, vt imponeret tam graue onus, ſi non intellexiſſet, à Chriſto edocta, præceptũ eſſe. Immo addimus ſecundum. Debuerãt certè antiquiores illi manifeſtè dicere populo hoc nõ eſſe neceſſarium, ne laqueũ inijcerent animabus, & imponerẽt onera grauia & importabilia: ſed dixiſſent, hoc eſſe ad meliora exhortari. Ceterum confeſſionem ita docere, vt ſuperius vidimus Origenem, Cyprianum, Hieronymũ, Auguſtinum, & ceteros tanquam neceſſariam & omnino faciẽdam docuiſſe, non admonẽtes quòd neceſſaria non eſſet, ſi aliter ſentiebant, certè grauiter imponebãt populo: quod abſit à tãtis patribus. Sufficere ergo debent & illorum teſtimonia, & ſcripturæ ac Euãgelij ipſius verba: quæ cùm aduerſarij noſtri dicũt de prædicatione Euãgelij vel baptiſmi intelligi, opponamus eis tantorũ patrũ auctoritatem: Hilarij, Cypriani, Hieronymi, Chryſoſtomi: & expẽdat apud ſe quicunq; circa ſalutem ſuam non vult ſciens errare, quibus magis credẽdum ſit: Luthero & ſuis, ad prædicationem tãtum Euangelij referentibus: an his tantæ auctoritatis patribus? Iam de iudicio & definitione conciliorum, & ceteris agemus ſequenti lectione.

¶LECTIO TERTIA.

¶ De neceßitate confeßionis ex definitione conciliorum & ſedis Apoſtolicæ: de vtilitate eius & veritate ſacramenti pœnitentiæ.

Lib. 2. de baptiſmo cõtra Donatiſtas ca. 3. & 4.

QVONIAM (vt Auguſtinus inquit) vniuerſaliũ conciliorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, in quibus ſæpius aperitur quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat: quibus ſine dubio cedere debet omnis priuata auctoritas: in illis meritò vltima eſt deciſio controuerſiarum fidei. Dicamus igitur iam quid circa hoc dogma in concilijs definitum ſit. Nam poſt primos illos quos citauimus doctores, de ſequentis ætatis doctorum conſenſu non eſt opus dicere. Con-

ſtat

ſtat enim quàm abſque contradictione neceſſitatem confeſſionis tenuerint. Richardus & Hugo de ſancto Victore, Bernardus, Gratianus, Magiſter ſententiarum, & ſcholaſtici omnes doctores: quanquam ſubindicent quidam eorum controuerſiam nonnullam de iure, quo confeſſio introducta ſit. Igitur primum quod de ea re inuenimus aliquid definiuiſſe, concilium Lateranenſe fuit ſub Innocentio tertio doctiſſimo & pijſſimo Pontifice. Fuit illud concilium frequentiſſimum, vt hiſtoriæ produnt, & prælatorum numero, & auctoritate, & regum omnium, atque imperij Latini & Græci conſenſu. In eo habetur illud celebratiſſimum decretum: Omnis vtriuſque ſexus &c. Quod quanquam omni genere conuitiorum & contumeliarum hæretici proſcindant, ipſo tamen tot annorum & eccleſiarum omnium in vnitate permanentium conſenſu & perpetua obſeruantia ita firmatum eſt, vt illud reprehendere non ſit aliud, quàm omnium piorum & doctorum auctoritati ſe opponere, & aſſerere tot annorum centenarijs deſertam eſſe à Chriſto Eccleſiã. Præcipitur ergo ibi omnibus ratione vtentibus fidelibus, vt ſaltem ſingulis annis ſemel proprio ſacerdoti cõfiteantur omnia ſua peccata. Quod manifeſtè patet neceſſariũ fuiſſe lapſa iam magna ex parte ſeueritate illa antiqua, in qua non ſemel tantùm, ſed frequentiſſimè & quoties peccatum eſſet, efficaciſsimè excitabantur fideles à paſtoribus vt confiterentur. Et quàm apertè ſalubritas ſtatuti illius manifeſtatur experiẽtia ipſa? Quis enim non videt in tanta temporum horum & tepiditate & abũdantia malitiæ, obliuioni etiã iam confeſsionem peccatorũ tradendam fuiſſe, & abolendum vſum eius, niſi tantæ auctoritatis præcepto fulta manſiſſet? Profectò ſi rectè conſideremus quomodo multa conciliorum, & illius quoq; ſtatuta, ſaluberrima etiam, ſeruentur, & quàm facilè nonnunquam poſt habeantur: videbimus hoc tam durum quidem multis, non ſine diuina prouidentia tam conſtanter obſeruatum fuiſſe. Nam quod calumniãtur inimici, illud à ſacerdotibus, tyrãnicè populum conantibus ſubijcere, tanta diligentia conſeruar, præter temerarium iudicium quod habet, de alienorum videlicet cordium intentione, manifeſtè ſtultum eſſe docet experientia. Grauiſsimum eſt hoc onus ipſis ſacerdotibus: & minus pij libenter id omitterent, maximè cùm nihil periret emolumenti & quæſtus ipſorum, vt in plurimis locis fit. A pietate itaque Chriſtiana, & Dei prouidentia fuit hucuſque tam inuiolabilis

Concilium Lateran. ſub Innocentio tertio.

Defenditur canon ille: Omnis vtriuſque ſexus.

huius ſtatuit obſeruatio:& vtinã tanta noſtrorum temporum malitia nõ abeat in obliuionem, etiam vbi non vigẽt hęreſes. Nam ſciũt quid agatur à multis qui aliquo Dei timore id cõſiderãt. Ex huius cõcilij ſtatuto poſteriores nonnulli ſcholaſtici, & grauiores quidẽ, vt b.Thomas,& S.Bonauent. putant definitam eſſe quæſtionẽ illam,an iure diuino,an ſolùm ſtatuto Eccleſiæ teneamur ad confeſsionem hanc. Vterque eorum diſtinct.17.4.in expoſitione literæ aſſerit opinionẽ illã, quam Magiſter refert,nec dãnat (quòd videlicet ſufficiat Deo confiteri,& quòd iure diuino nõ ſit neceſſaria confeſsio) poſt determinationem illius cõcilij hæreticam eſſe: quod quanquam alijs recẽtioribus,vt Adriano & nonnullis alijs,nõ ſatis videatur probari: præcipuè quòd in eo cõcilio nulla definitio facta ſit,ſed tãtum ſtatutum vt confiterẽtur omnes,tamen & illi aſſerũt ſemper fuiſſe hæreticũ, negare confeſsionem eſſe iuris diuini: quãquam ignorantia vel inconſideratione poſsit excuſari aliquis id aſſerẽs,ſicut Gloſſatur decreti. Tamẽ & hoc nõ omittendum,quòd priorum ſententia magnam habet,ſi rectè penſetur,rationem.Conſiderârunt illi primum ſtatutum illius cõcilij non vt nouum inuectum fuiſſe,aut impoſuiſſe de nouo aliquid fidelibus, ſed indicaſſe eos ad id teneri:& voluiſſe, vt ſaltem ſemel in anno fieret.Quid hæc verba ſignificant?(vt id quod frequẽtius fieri deberet & vellet conciliũ,ſi non ſæpius, ſaltem in anno ſemel fieret.)Cõſiderârunt deinde, quòd hoc concilium primò de hac re locutum eſt,non quidẽ illa in controuerſiam deducta à diſputãtibus,ſed (vt videtur)à corruptis moribus obliterari cœpta. Itaque nullius alterius concilij innititur auctoritati,nullius vel cõſuetudinis vel ſtatuti alterius mentionem facit,ſed tanquam de re certiſsima & conſtãtiſsima ſtatuit,ne negligentia pereat. Itaque ſi non apertè definit, certè ſupponit dubitari non poſſe,illam obligationem maiori alio iure introductam fuiſſe. Nulla(vt diximus) auctoritas humana auderet hoc onus imponere. Confirmãt iſta quę in eodem ſtatuto ſacerdoti præcipiuntur de diligentia inquirendi peccatoris & peccati circumſtantias, & adhibendi ſalubria remedia,more,inquit,periti medici. Itaquę conſtat hanc neceſſitatem confitendi nũquã pertinaciter in dubium verſam fuiſſe, vt opus eſſet in concilio definiri, vſque ad Ioannem VVicleph & hæreticos illos Bohemos: contra quos actum eſt in Concilio Conſtãtiẽſi,in quo, ſeſsione octaua, ſeptimus error damnatur tanquam contra catholicam fidem, videlicet hic:Si

Concilium Conſtãtie.

homo

homo fuerit debitè cõtritus, omnis confeſsio exterior eſt ſibi ſuperflua & inutilis. Et apertius poſtea ex eodem concilio habetur octauus eius articulus damnatus: confeſsio vocalis facta ſacerdoti, introducta per Innocẽtium, non eſt tam neceſſaria, vt definit &c. Nonus articulus ſimiliter damnatus. Graue eſt (inquit) & infundabile, preſbyterum audire confeſſionem populi eo modo quo Latini vtũtur. De qua etiam re dãnatur articulus decimus eiuſdem. In quibus videre apertiſſimum eſt inſanias hæreticorũ. Innocentius (inquit) definit neceſſariam confeſſionem: mendacium eſt apertiſſimum: interim tamen ſupponit proculdubio definitam. Poſtremò & in Cõcilio Florentino ſub Eugenio quarto, certiſsimo & veriſsimo Põtifice ſemper ab Eccleſia habito, cõuenientibus etiam Gręcis & Latinis: vbi Armenijs ſeſe vniẽtibus Eccleſiæ, doctrina ſacramentorum traditur, quam Romana Eccleſia tenet, & quam in principio tractatus huius ſacramentorum propoſuimus tanquam certiſsimam regulam, ei, qui non vult ab vnitate ſecedere. Ibi apertior & manifeſtior de confeſsione eſt definitio, quam ſi coniungamus illi (de quo ſuperius diximus) ſtatuto Eccleſiæ excommunicãtis eos, qui de ſacramẽtis aliter ſenſerint quàm Romana Eccleſia ſentit, nõ videmus quomodo excuſari poſſint iam, qui negare aut dubitare de neceſsitate confeſsionis, vel de ipſa inſtitutione Chriſti volunt: vt faciunt nonnulli Iuriſtæ: gloſſa illa decreti de pœnitentia diſt. 1. & Panormitanus Abbas: ſed plus his (vt iudicant prudentes & pij multi) exceſsit Eraſmus inter colloquia puerilia mouens de hac rè dubitationem, & tãdem in libro de modo confitendi dubiam etiã eam relinquens. Sunt tandem aliquando finiendæ controuerſiæ & dubitationes, præcipuè de rebus ad ſalutem pertinẽtibus: nec quidquid olim dubitatum fuit aut in controuerſia poſitum, ſemper ita manere debet (Auguſtino dicẽte, quod experientia ipſa, & ratio declarata facit, vt quæ prioribus dubia fuerũt, ſint poſteriorib⁹ certa) & maximè in hac re, de qua (vt oſtẽdimus) priſcis temporibus nullum dubiũ fuit, ſed vt ſimpliciter neceſſaria confeſsio habita eſt ab his patribus quos citauimus, & ante paucos annos cœpit in controuerſiam venire. Ceterùm non eſt omittendũ, eſſe aliquorum Theologorum, & grauiorum quidem, de hac re opiniones, quæ parum vidẽtur ab his quę dixim⁹ diſcedere, ſed reuera ſunt illis cõtrarię. Hugo de S. Victore lib. 2. de ſacramẽtis, dicit confeſsionem inſinuatam à Chriſto, ſed præceptã ab Apoſtolis, promulgãte Iacobo: Con

Cõcilium Florẽtinũ ſub Eugenio 4.

ad abolẽdũ de hære. Quidã Iuriſtæ & Eraſmus de præcepto cõfeſs. aliter ſentientes reprehendũtur.

P 14. ca. 1 Sententia Hugonis & h.

Bonauenturæ declaratur.

fitemini alterutrum &c. Sequitur illud b. Bonauent.d.17. Verùm si bene omnia scripta eorũ legantur, non dubitãt à Christo institutam, sed tantum dicunt non apertè ab eo mandatã: cuius etiam rationes adferunt, quòd scilicet satis erat infirmis indicasse remedium, & medicos quos adirent. Sed absit vt illi putauerint confessionem, quæ ad sacramẽtum necessaria est, & sine qua manifestè remissio vel retentio peccatorũ fieri nõ potest post baptismum, esse humanæ institutionis. Explicatio igitur duntaxat confessionis tribuitur Apostolis ab illis. Consentientibus itaque & antiquis & recentioribus, hoc certũ habemus, ex præcepto Christi, & necessitate sacramenti esse necessariam cõfessionem peccantibus post baptismum: nec sine periculo hæresis contrarium affirmari posse.

Cur Christus voluerit nos cõfiteri peccata nostra sacerdoti.

Inquiritur meritò, & quidem piè, de ratione huius institutionis & vtilitate, cur tantoperè placuerit Christo hoc tam graue onus (vt multis videtur) imponere hominibus in lege summæ libertatis? De qua re quanquã multa scripta sint, & multæ collectæ vtilitates huius confessionis: quod videlicet plurimũ cõducat ad frangendã superbiã humanę elationis, ad seipsum cognoscendũ: ꝙ ad satisfactionem peccati, & cauẽda futura pudor ille valeat plurimùm & apud Deum & apud homines: denique quòd ad detestãda peccata plurimum valeat, & ad certiorem doctrinam circa mores à sacerdote accipiendam, & ad auferendam noxiam securitatem, ac desperationem: & ad consequendam non minimam consolationem, & absolutionẽ. Quanquã igitur hæc omnia Erasmus eo libello de modo confitendi, & post illũ alij diligenter considerantes dixerint, quæ omnia meritò commendanda sunt & docenda, nos tamen putamus in ea re duo præcipuè agẽda esse, quãdo corã populo opus est difficultatem hanc cõfitendi lenire. Primò, vt succurrat certissima fides, & subiectio atque reuerẽtia quæ Christo & Ecclesiæ suæ debetur. Et primò omnium certò statuatur, nõ potuisse ab illo quidquam excogitari aut imponi fidelibus suis suo sanguine redemptis, nisi ob maximam eorum vtilitatem, & nisi ille id ita lenire posset, vt omnis quæ videtur amaritudo & difficultas, conuertatur ab eo in dulcedinẽ & facilitatẽ. Nec dubitemus quin qui hoc crediderit, intelliget & experietur ita esse. Nisi credideritis (inquit Esaias) nõ intelligetis. Cuicũq; igitur hoc difficile & asperũ est, agnoscat se modicæ fidei esse: petat augeri sibi fidẽ. Secundò diligẽter ostendendũ, quãta sit consolatio & leuamen in re tam necessa-

cessaria ad salutem (de qua nullus prudẽs potest sine anxietate & sollicitudine esse) habere & consilium & testimoniũ prudentis & timentis Deum, & amicissimi (qualẽ necesse est esse confessorẽ) & qui etiã sub propriæ salutis periculo, quantum potest homo, certũ reddat pœnitentẽ: qui dicere possit: Quiescat vox tua à ploratu, oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo: vt est apud Hierem. qui etiam sit fideiussor apud Deum pro pœnitente. Ad hoc satis explicandũ, ostendendum est quantæ prudẽtiæ sit, in rebus & negotijs grauioribus, cùm vel de statu aut cõditione, aut maxima parte substãtię agitur, non credere sibijpsi, maximè vbi quis se noscit affectu aliquo teneri: quàm in his caussis dulce sit amicũ habere, in cui⁹ sinu curas suas quis possit deponere, & cuius consilium sequi. Tũc addatur, quanto iustius sit in hoc negotio propriæ salutis, vbi & de peccatis proprijs agitur, & eorum pœnitentia, non suo sensu iudicare: qualia & quanta illa fuerint, & quanti habenda, & quàm digna eorum satisfactio. Nullus enim prudẽs suo iudicio fidere debet, vbi de seipso damnando vel absoluendo caussa agitur. Itaque summæ Dei misericordiæ fuit, homines nobis dare, qui non vt homines tantum, sed vt Dei etiam ministri & consulere, & efficaciter operari possint ad nostrã salutem, ad quod sub propriæ salutis dispẽdio illi tenẽtur. Certè qui veram curam salutis animæ suæ habet, qui sentit peccatorum grauitatem, & timet æternam damnationem, qui sibi parum fidit: nouit quanta sit consolatio in exoneranda conscientia corã prudente & fido sacerdote. Qui verò hoc graue reputat, timeat vehemẽter sibi, quasi qui minoris faciat peccata, quàm par esset. Denique qui ad confessionem deuota mẽte accedunt, experiuntur & testimonium spiritus sancti, & verã consolationem. Vbi hoc non est omittendum, de quo postea latius, ex hoc apertè ostendi, quanta cura sit quærendus doctus, prudens, & verè pius confessor. Huius enim solius testimonium dignum est fide, & quod possit meritò cõsolari pœnitentem: immo & excusare nonnunquã: de quo postea. Qui verò apud quoscunque hoc animæ suæ onus gaudent deponere, & eò libentius, quò aut indoctiores aut impuriores illos putant, periculosè certè, & nimium pręposterè agunt. Erit inferius locus latiùs de his agendi.

Cap. 31.

Vltimò demum ex his quæ tribus istis lectionib⁹ dicta sunt, aduertamus institutionem sacramẽti huius pœnitẽtiæ eiusdẽ probari testimonijs, quibus potestas absoluendi & ligãdi, re-

De institutione sacramenti pœnitẽtiæ.

mittendi & retinédi probatur concessa. Illius enim potestatis concessio est vera institutio huius sacraméti:de qua re sequétia notentur.

Quæ à pœnitente cõfitente & sacerdote absoluẽte fiunt, constituũt sacramentũ pœnitẽtiæ.

Primùm,quod à pœnitẽte fit,cùm se ecclesiæ subijcit & iudicio sacerdotis,maximè in confessione,& quod vicissim fit à sacerdote erga pœnitentem in absolutione,sunt verum sacramentum nouæ legis,atque ita à Christo institutũ.Hoc negát hæretici omnes moderni,& vanè de nomine tantum contendentes,& rem ipsam ignorátes.Probatur itaque hoc apertissimè.Illa quæ diximus sunt res exteriores & sensibiles,atque signa ex diuina promissione operátia salutem animę,remissionem peccati,& gratiæ diuinæ collationẽ:sunt ergo sacramentum.Hęc est apud eos etiam sacramenti vera definitio,de qua satis superius dictum est.Iam omnia illa quæ assumpsimus, & scripturæ,& patrũ testimonijs ostensa sunt. Sacerdoti data est à Christo potestas & virtus,ad remittendum peccatũ post cognitionem illius:quod non fit sine gratia.Itaque ex promissione Christi virtuté habet sacerdotis verbum:& ex eadem promissione ad remissioné peccati prępärat & disponit subiectio ipsa pœnitentis,præcipuè in confessione.Itaque nõ est quod dubitari possit de hoc sacramento.

Secundum,hoc sacramentum nõnullis placet vocari sacramentũ absolutionis,vt distinctione 14.4.est videre in nostris scholasticis.Estque horum ratio:quoniã perficitur hoc sacramétum & completur absolutione, inchoatur verò confessione:cetera(si qua sunt)non putant ad integritatem sacramenti pertinere.Tamẽ licet hoc de nomine sit,sanior & grauior sententia est,& ecclesiæ sensui consona,quæ hoc vocat sacramétum pœnitentiæ.Ita in concilio Florẽtino nominatur,& est in communi vsu ecclesiæ:cuius à principio huius tractatus rationem dedimus.Pœnitẽtia enim & actus eius ante institutionem sacraméti partim ratione naturali,partim diuina lege cõstát: sed cùm à Christo domino sentẽtia remissionis peccati sacerdotibus reseruatur,omnia quæ ad pœnitentiam pertinẽt,huc esse referenda,& in hoc iudicio tandem consummanda,ostéditur.Itaque in hoc sacramento assumitur pœnitentia & eius actus,sicut in baptismo aqua,in materiã:& consummatur verbis sacerdotis absoluentis tanquam forma:de quibus sequẽti lectione dicamus.

LECTIO

¶LECTIO QVARTA.

¶De Materia, forma, & reliquis pertinentibus ad hoc sacramentum, & necessitate confessionis atque præcepto eius.

QVAE pertinent ad rationẽ huius sacramenti, præter ea quæ de Contritione, Confessione, & Satisfactione dicta sunt & dicentur, non sunt multa, nec admodum necessaria, meritò tamen scienda. Ex his igitur quæ superiùs diximus in quolibet sacramento esse consideranda, quæ quidem pertinent ad suscipientem & dispositionem eius in hoc sacramento, magna ex parte in his quæ de Contritione diximus, explicata sunt, & quæ restant explicabuntur in illis, quæ de confessione dicenda sunt. Similiter quæ pertinent ad fructum atque effectum sacramenti, qui hîc est remissio peccati. Nunc igitur de materia & forma breuiter dicendum: de qua re sunt quidem diuersæ sententiæ, sed non admodum secundum rem differentes. Formam omnes dicunt esse id, quod à sacerdote in absolutione fit. Materiam verò alij dicunt peccata aut peccatorẽ ipsum, aut exteriores illius actus & gestus pœnitentiæ & subiectionis: nec desunt qui actus sacerdotis materiam dicant, sed hi minus rationabiliter. Probabilior igitur sententia est, quam b. Thom. q. 84. 3. partis (in qua hæc tractat) asserit, quam sanior pars doctorum sequitur, & demum in concilio Florentino explicatur tanquam ecclesiastica doctrina, & sensus quem Romana Ecclesia habet. Hanc ergo sequamur, & breuiter explicemus.

Peccata pœnitẽtis sunt materia remota & circa quam, sacramẽti pœnitentiæ

Materia huius sacramenti duplex inuenitur. Prior remota, illa scilicet, circa quam operatur hoc sacramentum, hoc est, peccata pœnitẽtis, quę per hoc sacramentũ non quidem vt in alijs vel assumitur vel sanctificatur, sed reijcitur potius in remissione peccati: tamen sine peccatis hoc sacramentũ nõ perficitur. Sunt igitur peccata quæcũque, vel mortalia vel venialia, propria materia absolutionis. Vtraq; enim remissione indigẽt, vt suprà dictũ est, & pœnitẽtia etiã nõnulla: sola tamen mortalia sunt necessaria materia, quia ꝑ solis illis necesse est clauib⁹ ecclesię subijci & Sacerdoti. Venialia nõ excludũt à re

gno nec ab ecclesia: vnde nec necessariç sunt claues ad eorum remissionem: sunt tamen in hæc etiam efficaces. Qui enim dixit: Quorum remiseritis peccata, de omnibus locutus est. Sũt igitur peccata materia circa quam, non ex qua hoc sacramentum conficitur. Actus verò pœnitentis vel necessarij ad absolutionem, vel consequentes iudicis spiritualis sententiam & potestatem, sunt materia ex qua hoc sacramẽtum conficitur. Hi verò sunt contritio, confessio, & satisfactio. Hos diximus esse partes virtutis pœnitentiæ, quç certè assumitur à Christo in materiam sacramenti huius. Quidquid ergo à Deo præcipitur pœnitenti vt veniam consequatur, vel ante claues cõcessas ecclesię vel post, illud necessarium est in hoc sacramẽto: hoc est vt doleat, vt cõfiteatur, vt stet iudicio ecclesię in satisfactione exoluẽda: quę sunt illa tria quę diximus. Quòd igitur hęc sint necessaria, de contritione & confessione probatũ est, de satisfactione probabitur. Quòd verò hæc meritò materia sacramẽti dici debeant, probat hæc ratio: quoniam materia sacramẽti dicitur id, quod in eo minus perfectum & quodammodo informe, vt in baptismo aqua. Omnes autem actus pœnitentis in hoc nostro sacramẽto notum est imperfectos esse, & perfici à clauibus, & virtute Christi quæ in eis operatur: illa igitur meritò dicũtur materia. Et quanquam absolutio perficiatur & cõsequatur effectum ante satisfactionẽ, tamẽ non proptereà minus illa dicenda est pars integralis materiæ, sine qua consistit nonnũquam (quod ad essentiã attinet) totum, sed mutilũ. Est homo sine pedib⁹ & manibus, deest ei aliqua pars integralis, sed non essentiæ: ita in hoc sacramento ante satisfactionẽ cõpletam, quia est iam in intentione pœnitentis & obligatione propter sententiam spiritualis iudicis, est integrum sacramentum, & paulatim perducitur ad perfectam integritatẽ cùm illa completur: quòd si dedit satisfactio omittẽte eius impletionem pœnitente, nõ redditur nulla absolutio præcedens aut sacramẽtum, sed manet quasi mutilũ, vt diximus: nec tamẽ hoc magni est momẽti, nec videtur multum ad rẽ pertinere vt de hoc diutius disputemus. Illud tamẽ non omittamus, dignum certè consideratione, quod & consolari & confortare debeat animos, quòd hi actus pœnitentis, contritio, confessio, & satisfactio, quanquã ab illo fiant non sine diuina gratia, tamẽ sunt hominis actus. Nam (vt inquit beatus Thomas in hoc sacramẽto Deus sanare vult infirmum hominem suis actibus, vt sæpe sanãtur ægri exercitatione aliqua, vel sudore, vel (vt exẽplo

Qui actus pœnitentis sint materia.

Quomodo satisfactio ad integritatẽ huius sacramẽti requiratur.

Actus pœnitẽtis quatenus partes sa-

Origenis

Origenis dicamus vomitu. Sunt igitur isti actus nostri: sed tamen quia ex institutione huius sacramenti & proposito pœnitentis referũtur ad claues & virtutem Christi, sumunt multò maiorem virtutem ad remittenda peccata, quàm ex se ante habebant: sicut aqua virtutem habet abluendi animam, quã ante nullo modo habebat. Ita hæc quæ iam habebant virtutem aliquam, maiorem suscipiunt & habent ratione sacramenti, vt videlicet operẽtur nõnunquam postea, & sint efficacia nõ quia à nobis sunt, sed quia partes sunt sacramẽti. Notat hoc b. Thomas quæst. 88. 3. part. & ibidem Caietan. diligenter considerat. Hæc quidem de materia. Nam nullum debet mouere, quòd contritionem (quæ interior est) partem sacramenti dicamus. Quanquam enim interior est, tamẽ in confessione manifestatur per signa. Debet enim illa lachrymabilis esse, atque ita cõtritio illi coniuncta, per eam significata, & subdita clauib⁹, est materia sacramenti. Et quia de contritione satis dictum est, & quod restat, quatenus videlicet ad sacramẽtum pertinet, inter ea quæ ad confessionem pertinent, dicendum est, & postea de satisfactione: nunc ista sufficiant.

Sacramenti sunt, multi efficaciores quã ex se sunt.

Contritio licet sit interna est tamen sacramenti pars.

Iam de forma in qua magis conueniunt doctores, hoc sit primum: Forma necessaria huius sacramenti sunt verba sacerdotis, quibus significatur absolutio & remissio peccati. Hoc manifestè patet, quia per ea completur & perficitur hoc sacramentum. In omni sacramento verba dicimus esse formam, quia explicatiora sunt: & verba illa quibus perficitur sacramẽtum: ita igitur hîc.

De forma sacramẽti pænitẽtiæ.

Secundũ. Verba hæc ex ecclesię consuetudine sunt: Ego te absoluo à peccatis tuis, vel, ab omnib⁹ peccatis tuis. Et est cõsentanea hæc forma ipsis verbis Christi, quibus clauiũ potestatem dedit: Quidquid solueritis super terram &c. Verùm (quod ex superius dictis etiam patet) si quis vteretur verbo remissionis. Remitto tibi peccata, vel, remittũtur tibi peccata: sufficeret ad integritatẽ sacramenti & formę: non tamẽ sine peccato omittimur quod est in ecclesię vsu: de quo superius dictũ est. Sed ad necessitatẽ sacramẽti solũ necesse est significari, quòd fiat in præsenti remissio peccati. Itaq; explicanda est persona pænitẽtis, te, vel tibi &c. itẽ remissio, vel absolutio de præsẽti: deniq; peccata. His positis pfecta est forma sacramẽti: Absoluo te à peccatis tuis: remitto tibi peccata tua. Nõ desunt qui putẽt sufficere quęcũq; verba in modum sententię definitiuę prolatæ puta, placet tali remitti peccata: vt olim sententię proferebãtur:

Quantam mutationem patiatur forma absolutionis.

Cypria-

Quæ verba rectè aut secus addantur in absolutione.

Cyprianum episcopum placet capite plecti: sed hoc nimiũ est. Tertium non omittamus: quòd scilicet plura addere tãquam orationes præparatorias & præcedentes, nõ reprehenditur: imo omnino faciendum est iuxta consuetudinem cuiusque Ecclesiæ: sed hoc pertinet ad ritus & modum administrandi hoc sacramentũ: Misereatur tui &c. Absolutionẽ &c. Et in verbis ipsis: Ego te absoluo &c. placet b. Thom. addi, in nomine patris & filij & spiritus sancti: quanquam id non ex necessitate. Quòd verò post illa verba: Absoluo te à peccatis, vel ab omnibus peccatis, multa addantur: puta, ab omnib⁹ quæ mihi confessus es, vel cõfitereris si memoriã haberes, aut, ab omnibus oblitis vel incognitis, nõ satis probatur à doctoribus. Sunt illa quidẽ plura verba, sed minus significant, & magis restringũt vniuersalem illam virtutem sacramenti, quę se extẽdit ad omnia peccata. Duo itaque in hac forma putamus obseruanda. Primũ, ne illa quæ tam essentialis est & necessaria sacramẽto, inuoluatur cum alijs verbis eodẽ cõtextu vel prolatione: sed verba Christi (vt dignum est) seorsim, & certè nouo spiritu & virtute proferãtur. Secũdum, vt reliqua omnia verba præscindantur, & tantum dicatur: ab omnibus peccatis tuis.

De efficacia, significatione, & veritate verborum absolutionis.

Est circa hæc verba digna consideratione dubitatio, de propria eorum significatione atque virtute. Nam (vt patet) sacramenta efficiũt quod significant. Est ergo hic articulus de proprio effectu absolutionis sacramẽtalis. Necesse est enim id efficere quod significat: & ècõtrario, significare quod efficit. Est hæc quæstio & inter priores illos, Hugonem & Richardũ de S. Victore: Magistrum ipsum & sequentes. Hi igitur omnes propter necessariam præparationem & contritionem ad absolutionem à peccatis consequendam, vehementer dubitãrunt, quid verba illa sacramẽtalia operentur. Nam si (inquiunt) qui absoluitur contritus est, iam in contritione, & per illam remissa sunt ei peccata: si verò nondum est contritus cùm absoluitur, nondum remittuntur ei: quare non videtur quando verba hęc sacramentalia operentur absolutionem: nec vidẽtur vera, cùm absolutio à peccatis effectus sit contritionis. Nec sacerdos (inquit Magister) absoluit, nisi cùm diuinum iudicium sequitur. Hac itaque de caussa priores illi, Hugo & Richard⁹, vt aliquid tribuerent absolutioni & clauibus, & ita verba illa vera essent, distinxerunt in peccato maculam & culpam ipsã: hanc dixerũt à solo Deo in cõtritione remitti, de hac intelligẽtes illud: Quis potest remittere peccatum, nisi solus Deus?

Sententia Hugonis, Richardi & Magistri nõ probatur.

Alterum

Alterum verò in peccato dixerunt reatum pœnæ æternæ, à quo, inquit, absoluit sacerdos. Itaque iuxta eos, verba significabunt absolutionem à reatu pœnæ æternæ, nõ verò à culpa. Quæ sententia reuera, præter hoc quòd ratio fidei coniuncta docet remissa culpa non posse reatum pœnæ æternæ manere (quî enim fieri potest, vt Dei amicus in ęternũ damnari possit?) nimium etiam detrahit illis verbis Euangelij: quorum remiseritis peccata, remittuntur: Dat eis potestatem remittendi peccata. Vnde & Magistri etiã sentẽtia dist. 18. verba illa: Ego te absoluo, tantùm significare, absolutum ostendo & Ecclesiæ reconcilio, eadem ratione minus sufficiens est. Nimiũ enim verba illa Euangelij: Quorum remiseritis peccata &c. extenuantur, si sic exponamus illa: remissa ostẽderitis. Quapropter posteriores ferè omnes docent simpliciter verba illa intelligẽda esse, idq́; efficere quod significant, absolutionem scilicet à peccato & remissionem: quod consonat doctrinę patrũ, quam superius adduximus. Testantur enim apertissimè Chrysostomus & Cyprianus præcedere sententiam sacerdotis sententiã DEI: quo verè significant ideò peccata remissa esse coram DEO, quia à sacerdote facta est remissio. Itaque beatus Thoma art. 3. 84. quæst. illum sensum Magistri non sufficientem asserens, dicit conuenientius sic exponi illa verba: Ego te absoluo, hoc est, sacramẽtum absolutionis impendo: non quod propria significatione eorum significetur collatio sacramẽti duntaxat, sed effectus sacramenti vt ab eo pẽdens. Itaque hæc verba: ego te absoluo, hoc significant: quantũ est ex vi huius sacramenti absoluo te sacramentaliter, & ita respondetur omnibus dubitationibus. Primò, sacramentaliter absoluere est non propria virtute, sed vt instrumentum dũtaxat & minister Dei. Deus absoluit solus vt primum agens & primam auctoritatem habens: Christus homo vt instrumentum coniũctum diuinitati, & prima caussa meritoria absolutionis, sacerdos verò duntaxat vt Christi minister, per quẽ Deus operatur. Deinde sacramentaliter absoluere est quãtum ex virtute sacramẽti pendet, quod est, nisi fuerit obex & impedimentum. Itaque reuera nullum est in hoc sacramento maius dubium quàm in alijs. Baptism⁹ omnia peccata dimittit: sed si fictus accedas, nõ defectu, sacramenti, sed indispositione tua non cõsequeris remissionẽ: nec tamen propterea sacramentum minus est verũ. Cùm igitur quęritur, ánne is qui absoluitur sit verè cõtrit⁹ antequam absoluatur? & ita ostendetur per absolutionem nõ re-

Quid significent verba absolutionis.

Quid sit sacramentaliter soluere.

mitti

mitti peccatum, quia iam erat remissum per contritionem: respondemus idem esse iudiciū de baptismo, si ante eius susceptionem sit contritus qui suscipit. Sicut igitur in baptismo nihil propter hoc detrahitur eius virtuti, sed magis tribuitur (dicimus enim talem ex voto baptismi iustificatum fuisse) ita hîc ex voto sacramenti pœnitentię, quod necesse est (vt ostendimus) in voto haberi. Et sicut in Baptismo cùm postea suscipitur aut traditur, augetur collata gratia, ita hîc. Si verò nōdum est contritus cùm absoluitur, impedimento suo & culpa sacramentum non operatur: non tamē minus est verū. Sed inter hæc duo medium inuenire est. Contingit enim vt cùm absoluitur, veraciter conteratur non antea nec postea: & tunc (sicut in baptismo) integer est & plenus effectus sacramenti. Nec tamen propterea minor, quando antea ex solo voto sacramentum operatum est. Igitur sacerdoti Christi veram virtutem absoluendi & remittendi peccata tribuit scriptura, & sana patrum doctrina, vt suprà ostendimus. Nec verbum illud Hieronymi in Mathæum, quod Magistrum sententiarum conturbauit (vt suprà diximus) aliud docet, quàm quòd præcedere debet cognitio varietatis peccatorum, & dispositionis pœnitentis. Hæretici omnes moderni iuxta ea quæ superius admonuimus, verba hæc solùm putant ad prædicationem Euāgelij pertinere, & confirmationē fidei: ita vt nō aliud sit absoluere, quàm certam Euangelij doctrinā de remissione peccatorū huic peccatori annuntiare, quam ille, inquiunt, certò tenetur credere, si vult sibi remitti peccata: hoc pertinet ad sensum illum horum verborum: Quorum remiseritis &c. quē suprà exclusimus. Itaque in altero detrahunt multum potestati sacerdotali, volētes sacerdotem nihil aliud efficere, nihil operari in remissione peccati, nisi quod annūtiat & prędicat illam: quod certè à priuato quolibet fieri potest. Vera autē patrum doctrina, vt suprà dictum est, virtutē & potestatē tribuit sacerdotibus. In altero verò nimij sunt, specialem illā fidem asserentes: quam multis rationibus superius ostendimus esse falsam. Et, vt alijs periculum in hac re ostendamus, admonemus institutionem illam additam concilio Coloniensi, cautè esse legendam, eò quòd in his duobus capitibus de fide speciali & imputata iustitia aberret à veritate.

De frequenti eorundē peccatorū cōfessione.

Non est etiam circa hæc omittendum, dubitari à multis, an absolutio operetur in peccata iam sæpius confessa & remissa etiā. Quoniam enim nullus catholicorū negat, nō solùm fru-

ctuosè confiteri posse eadem peccata sæpius propter verecundiam, consilium, & instructionem: sed etiã verum sacramẽtũ illud esse pœnitentiæ, & veram absolutionẽ: meritò quæritur, cùm prior illa absolutio eorundẽ peccatorum vera fuerit, si semel iam absolutus est à peccatis, quomodo iterũ erit verũ quòd absoluitur? Et quidẽ si nondũ ab omni reatu pœnæ peccatorum absolutus quis est, dici potest absolui tũc à peccatis quatenus manent, & quatenus adhuc propter ea ligatus tenetur: verùm si (vt fieri potest) iam ab omni etiã pœna immunis sit qui confitetur, nõ videtur reliquum aliquid esse à quo absoluatur. Et quanquã hoc coram homine constare nõ posset, tamen cauendum meritò videtur, ne si ab his, à quibus absolutus quis est, iterum absoluatur: periculum falsitatis sit apud Deum. Non defuerunt qui dicerent, in illa iterata cõfessione virtute clauium nihil effici, sed vtilem esse propter humiliationem: sed reuera alienum est à veritate & reuerẽtia sacramẽti, in cassum proferre verba sacramentalia: & nõ esset tunc absoluendus, etiam si cõfiteretur. Quare his omnibus succurrit illa expositio: sacramentaliter absoluo. Vnde (vt b. Thom. inquit dist. illa 18.) cùm hoc sit verum sacramẽtum, cõfertur in eo gratia: atque ita magis & magis absoluitur à peccatorũ vinculis. Sicut itaque semper orandũ est cùm propheta: Amplius laua me. ita etiam, Amplius absolue me. Ex quo semel peccatum est, manet in memoria peccatoris quòd reus fuerit corã Deo, & hac memoria adhuc reus tenetur: quare remisso peccato, etiam remissa pœna, cùm accedit ad confessionẽ, reum se agnoscit, commisisse se illa peccata fatetur, atque ita absoluitur ab illa conscientiæ accusatione: & in veritate per gratiã quæ augetur, si iam erat, Deo fit propinquior & charior, & elongatur magis à peccato, quod magis obliuioni traditur à Deo: atque ita quantum est ex sacramento magis remittitur.

Potest quis sæpius ab iisdem peccatis absolui.

Iam sicut in aliis sacramẽtis diximus cõsiderãdos esse ritus superadditos materiæ & formę, ita hîc qui sint ritus sacramẽti nostri, siue necessarij, siue superadditi ab Ecclesia, inquiri posset: non tamen hîc quidquã dicendũ est, cùm nullos alios ritus videamus, quàm humiliationẽ pœnitentis, & sacerdotis auctoritatẽ. Illud solùm aduertendũ, impositionẽ manuum in vsu esse quarundam ecclesiarum: vt scilicet cùm quis absoluitur, imponantur ei manus. Dicit quidẽ b. Thom. art. 4. illius q. 48. non pertinere id propriè ad hoc sacramentũ, sed ad Confirmationem vel Ordinem, in quibus datur gratiæ plenitudo: vnde

De ritibus absoluendi, scilicet consignatione crucis, & manuum impositione.

vnde ille magis putat sacramento huic cõuenire crucis signationem, quoniã in virtute passionis Christi peragitur: ita vt absolués, cùm post essentialia verba addit: In nomine patris &c. crucem faciat: quia tamen in antiqua Ecclesia (vt apud Cyprianum, & concilia multa & omnes antiquiores est videre) impositio manus erat signum recõciliatoris (per impositionẽ enim manuum dicit reconciliari ecclesiæ vel hæreticos vel pœnitẽtes, qui nondũ absoluti erant) nõ est reijciendus ritus iste, vbi consueuit fieri, nec reprehendendi qui faciunt: quanquam illa impositio manuum in eis non legatur in absolutione sacramẽtali, sed in absolutione ab hæresi, aut excõmunicatione, vel separatione ab ecclesia propter peccata publica, ob quę pœnitẽtes non admittebãtur ad sacram communionem, quanquam credendum sit eos iam fuisse absolutos sacramẽtaliter, quãdo suscipiebant iniunctam pænitẽtiam, segregatos tamen fuisse à communione. Hęc nobis dicta sint de sacramento pœnitẽtiæ, quæ (vt vidimus) ex verbis illis: quorũ remiseritis peccata &c. (vbi est institutio huius sacramenti) consequuntur. Quæ verò ad claues & earum potestatem latius pertinẽt (quæ à Magistro & doctoribus 18. & sequent. aliquot dist. tradũtur) postquã de confessione egerimus, quantũ necesse fuerit referemus. Nunc totos nos conuertamus ad agendum de cõfessione, quæ est secunda pars materię nostri sacramenti: nam de priori illa, contritione videlicet, satis diximus: & quod restat de ea dicẽdum quatenus pars est sacramenti, hoc est, vt confessioni coniũcta est, simul cùm ipsa confessione dicendum est.

¶ LECTIO QVINTA.

¶ *De necessitate confessionis in speciali, & de ministro eius.*

EX his quæ dicta sunt satis ostenditur quàm sit confessio necessaria, & ex eis etiam probatur sententia nostrorum scholasticorum asserentiũ nõ minus necessariam confessionem post baptismũ mortaliter peccanti, quàm baptismus ipse necessarius est illi qui nondum est baptizatus. Sicut enim dicitur: Nisi quis renatus fuerit, non potest introire in regnum

regnum Dei: ita Paulus inquit: Adulteri, raptores &c. regnum Dei non possidebunt. Sed Christus dans Auctoritatem hæc peccata remittendi, ostendit qua via liberari possint ab illis. Quare verissimè etiam dicitur ab illis, in hoc præcepto nullum posse dispensare. Non potest Papa aut quisquam alius absoluere peccantem mortaliter post baptismum à præcepto confessionis.

Quo tempore facienda sit peccatorum confessio.

Est inter eos digna consideratione quæstio de articulo siue tempore quo confiteri tenetur peccās: antea nunquam de hac re quæstio fuit. Antiquiores simpliciter exhortabātur peccantes ad confessionem citius certe faciēdam: nam cōmunio ipsa & participatio corporis Domini frequētissima erat vt notum est in antiquioribus, & periculosissimum putabatur diu differre communionem, vt inquit Cyprianus in exposit. orationis dominicæ. Ante communionem verò præmittebatur confessio, vt ex ipso etiam Cyprian. in sermon. de lapsis ostendimus. Itaq; priscis illis temporibus non erat opus sub comminatione noui peccati inducere homines ad confitendum: nec enim tunc longo tempore sustinebātur vūlnera grauissima peccatorū in anima sine remedio & curatione. Posteà verò cùm tam faciles simus ad vulnera & peccata, & ad remedia tam tardi & difficiles, opus est non propterea laqueum animabus inijcere, & nimio zelo plura imponere peccata conscientijs. Itaq; quæritur, quādo teneatur qui post baptismū peccat, sub nouo peccato confiteri, hoc est, quando sit transgressor huius præcepti de confessione faciēda. Dixerunt nonnulli, quòd tenetur habita opportunitate. Fatētur hi cōtritione vera & proposito cōfitēdi remitti peccatum: sed cùm opportunitas adest confitendi, faciēdum id esse, alioqui aut non fuit illud verum propositum, aut certè contradicitur illi: & hoc quidē b. Bonauent. de laicis etiam dicit. Nā monachi, quorum tota vita pœnitentia est, statim, inquit, confiteri tenētur. Sed hæc sententia iudicatur seuerior. Rationabilior verò est illa b. Thom. & recepta cōmuniter, quòd, cùm hoc præceptum affirmatiuū sit, non obligat vt statim impleatur. Nam nec dilatio baptismi sine periculo peccatum est nouū. Igitur ad confessionem tenemur iuxta naturam præceptorum affirmatiuorū. Colligūt itaq; posteriores, Durādus, Hadrianus, Petrus de Palude, & similes quinque casus, quib⁹ sub nouo peccato cōfiteri tenetur qui in peccato est. Prim⁹ manifestior ex Ecclesię statuto in cap. Omnis vtriusque sex⁹, semel in anno, in paschate videlicet. Hoc enim in cōcilio

Distinct. 17. Quinque casibus sunt cōfitenda peccata.

1.

cilio Lateranēſi definitū eſt ab eccleſia, ad quā propriè pertinēt cōmunia hæc iuris diuini pręcepta determinare,& coaptare neceſſitati ac captui fidelium. Cùm itaque hoc ab Eccleſia præcipitur,determinatur tempus ſeruādi præcepti diuini. Secūdus caſus eſt in articulo & ꝓbabili coniectura periculi mortis : & hoc quidem ex ipſo iuris diuini præcepto. Cùm enim aſtrictus ſit confiteri habens peccatum mortale, aliquando id facere tenetur: ergo ante mortē,ſi quidem ante nō fecit. Omnis itaq; quē mors inuenit in peccato mortali nō ſolùm propter illud punietur ſi nō confiteatur, ſed etiam propter tranſgreſſionem huius pręcepti. Tertius eſt,quando ſuſcipiendum eſt ſacramētum Euchariſtiæ. Hoc ab omnibus noſtris ſcholaſticis vt certum aſſeritur, & ſuperius ꝓbauimus in tractatu de Euchariſtia. Alij addūt, vt Petrus de Palude , ante ſuſceptionē cuiuſlibet ſacramenti teneri ad confeſſionem eum qui in peccato eſt: ſed eſt de hac re dubitatio & diuerſus ſenſus,alijs putātibus ſufficere ſolā contritionem in omnibus alijs ſacramentis ab Euchariſtia. B. Thom. addit aliquando etiam ante ſuſceptionem ſacrorum ordinū. Nec opus eſt in hac re ſententiam aliā ferre. Certè tutius eſt confeſſionem præmittere omnibus ſacramētis,ſed fortè nō eſt neceſſariū. Sanè in ſacramētis illis quæ ad augmētum gratiæ & effectus præcedentium ſacramētorum ordinātur, ſatis videtur neceſſariò præmittenda cōfeſſio: vt in confirmatione, quæ ordinatur ad perficiēdam gratiā baptiſmi: ſi igitur hæc eſt amiſſa per peccatū, nónne per ſacramētum quod in remedium huius inſtitutū eſt, quodq; eſt baptiſmi reparatio, pœnitētiā ſcilicet,eſt recuperanda? Similiter in extrema vnctione, in qua reliquię remiſſorū in pœnitentia peccatorū auferūtur. Sed vtcunq; ſit,hoc dicamus vel de iſtis, vel de omnibus conſultius fore vt ita fiat, nō tamē vt neceſſariū aſſeramus. Duo alij caſus afferūtur,quibus confiteri tenemur magis ex cōſciētia ad id obligante , quàm alio pręcepto. Primus,inquiūt,quando eſt opportunitas,& probabiliter creditur poſtea quādo confiteri tenebitur, ſcilicet propè paſcha, defutura. Si,inquiūt, adſit Epiſcopus vel alius à reſeruatis potēs abſoluere, qui poſtea non poterit haberi. Hoc itaq; magis eſt ex ſuo iudicio cōſcientiæ,quo putat ſibi non futurū poſtea poſſibile. Eſt alius,inquiūt,ſi quis putet ſe teneri ſæpius ad cōfeſſionē : quod certè in omnibꝰ præceptis eſt. Tenemur enim propter conſcientiam,etiam errantem. Conſiderandum verò eſt nō deeſſe,qui putēt teneri aliquē ſæpius cōfiteri, quàm ſemel

2. 3. 4. 5.

mel in anno, vel propter periculũ obliuionis peccatorũ, quia videlicet putat, si in annũ differat, obliuisci se posse peccati: similiter propter vitãda pericula, aliorum peccatorum: cum videlicet percipit se non modicum adiuuari cõtra recidiuũ peccati ex frequẽtiori confessione, & contrà eius omissione grauari: hoc (inquit Caiet.) quilibet apud se iudicet: & hoc fortè intelligũt qui dicũt, cùm conscientia dictat, teneri ad frequentiorem confessionem. Nos quidem in his sicut putamus consultissimum esse, exhortari omnes ad frequẽtius cõfitendum, si frequentius labuntur, & vt quilibet cum prudente & Deum timẽte spirituali suo iudice hoc statuat, vt scilicet ab eo accipiat quàm frequẽter confiteri debeat, & quibus vti remedijs: ita non putamus in communi populo vltra esse aliquid imponendum. Qui bona fide semel in anno confitentur sequentes magisterium Ecclesiæ, & nihil aliud cogitantes, non videmus quare vrgendi nimium sint. Ceterùm in priuatis confessionibus multò commodius id decernitur.

Quia (vt ostensum est) confessionis præceptum annexum est sacerdotali potestati remittẽdi peccata, meritò nũc inter principia confessionis, cui sit facienda, dicendum est: vbi simul de proprio ministro huius sacramenti agitur. Illi ex necessitate fieri debet confessio solùm, qui potestatẽ habet absoluẽdi, & qui à Deo constitutus est iudex. Non enim alia ratione probauimus necessariam esse confessionem. Sit itaq; de vtroque istorum hæc propositio.

Cui sit facienda peccatorũ cõfessio.

Solus sacerdos iurisdictionem habẽs & superioritatem est proprius minister huius sacramenti, & illi soli confessio fieri debet necessariò. Duo hîc asserimus, quæ simul sunt necessaria ministro huiꝰ sacramẽti. Primum est ordo sacerdotalis: quod manifestè patet: quia solis sacerdotibus datur hæc potestas, remittẽdi scilicet & retinendi peccata, & in ea soli ipsi succedũt Apostolis, vt patet in ipsorum ordinatione, de qua postea dicemus cùm de sacramento Ordinis agetur. Nunc apertè constat potestatẽ clauiũ Ecclesiæ traditã esse, nec aliquẽ eam habere, nisi cui ab ea cõmunicatur: hi verò soli sunt sacerdotes, vt diximus. Secũdũ necessariũ diximus esse iurisdictionẽ, hoc est, superioritatẽ & prælationẽ, qua secundũ distributionem Ecclesiæ subditos habet, quorũ animarũ curam gerat. Quoniam itaque non hoc ipso quo ordinatur quispiam in sacerdotem, præficitur etiam alicui parochię aut plebi, nec datur ei aliquarum animarũ cura: dicitur quidem habere potestatem ordi-

Solꝰ sacerdos iurisdictionẽ habẽs est minister sacramenti pœnitentiæ.

Ad absolutionẽ requirit vt sacerdos iurisdictio nẽ habeat in confitentem.

pis, administrãdi videlicet sacramentum pœnitenię: eamque à Christo traditam. Ceterùm si nõ habeat subditos, deest illi materia circa quã exerceat & vtatur sua potestate: nõ aliter quàm si desit celebraturo panis & vinum: is enim etsi potestatem habeat cõsecrandi, propter defectum tamen materię consecrare nõ poterit: ita nec hic poterit absoluere. Propter primũ quod diximus requiri, etsi laico in necessitate fieri possit confessio, non tamẽ vera absolutio sacramentalis, nec verum sacramentum ab eo perficitur: quare nec necesse est ei cõfiteri, etiã cùm deest sacerdos. Propter secũdũ, si quis cõfiteatur quantumuis perfecte sacerdoti, cui tamen ab ecclesia nulla data est in eum potestas, nulla est etiã absolutio, nullũ sacramentum. Disputatur inter scholasticos dist. 19. 4. vnde hoc fiat, & quæ illius propria caussa, vt, cùm sacerdos in ordinatione potestatẽ accipiat remittẽdi & retinendi peccata, non possit in quemlibet vti ea potestate. Alij putãt id ex constitutione & prohibitione Ecclesiæ factum, cùm alioqui ex iure diuino indifferẽs esset, vt Durãdus refert: & tamen dicunt hac Ecclesiæ constitutione sine mutatione essentiæ sacramẽti factum esse, vt nulla sit absolutio quia subtracta est materia. Et si quidẽ (inquiunt) scienter quis cõfiteatur ei, cui Ecclesia prohibuit cõfiteri, hoc est, non proprio sacerdoti, peccat grauiter, atque ita non absoluitur à peccatis. Si verò ignorãter id agat & bona fide, fatẽtur absolui: & tamẽ teneri postea (vt obediat Ecclesiæ) ad confitendum proprio sacerdoti. Sed reuera vtrũq; horum nulla ratione cõstat, & maximè hoc secũdum, post remissa scilicet peccata teneri iterum confiteri ea. Et denique de necessitate sacramenti aliud quàm quod à Christo institutum est, necessarium asserere, alienũ est ab alijs sacramentis, & ab ipsa potestate ea instituendi. Sine pane ex Christi institutione nõ potest confici Eucharistia: si ergo nõ subditus potest absolui ex eius institutione, absolutus erit: nec amplius tenebitur. Itaq; nec illa sententia probabilis est, nec certè aliquid pro ea adduci potest quod habeat probabilitatem. Sunt alij (nec pauci) recentiorum, inter quos & ipse Durãdus, qui iure ipso diuino putãt à Christo soli Petro & successoribus suis datam esse prælationem & curã ouium cũctarum: Pasce oues meas: nec in aliquem posse hanc curã exerceri, nisi deriuetur inde: quare etsi habeat ordinem, tamẽ iure ipso diuino, nisi commissa sit ei & deriuata in eum ab illo fonte prælatio & auctoritas, caret ea: quãobrem nihil efficit si attẽtet. Sed quanquam hoc nescio quid videatur habere

Quare præter potestatẽ ordinis necessaria sit iurisdictio ad absoluendum à peccatis.

bere subtilioris ingenij, nihil tamẽ habet fundamenti: nec si haberet, quidquã pertinet ad rationem eius de quo modo agimus. Omnes Apostoli potestatem ligãdi & soluẽdi, remittendi & retinẽdi acceperunt: omnibus dictum est in Euangelio: Quidquid solueritis &c. Quorum remiseritis &c. (nec de ipso Paulo quidquam dubitandum est) & acceperũt quidem illam potestatem sibi & successoribus. Non est negandum quin à Christo ipso & diuino iure habeant potestatem in suos subditos omnes Episcopi, & omnes parochi. Data quidem est Petro superioritas in omnes, sed nõ propterea ablata ab alijs ꝓpria potestas & iurisdictio. Nec antiquissimi illi episcopi, Cyprian. August. &c. à Rom. Pont. quidquam sibi arbitrabantur in suis Diœces. cõmissum esse. Manebant in vnitate ecclesiæ & agnoscebãt supremam auctoritatem illius apostolicæ sedis. Ceterum electione plebis & ordinatione comprouincialium, quasi ministerio quodã à Christo putabant suscipere se auctoritatẽ, nõ quòd hîc quidquam reprehendamus eorum quę postea in consuetudinem venerũt, quæ non est dubitandum conuenientissimam etiam habere rationem, & vtilem ecclesiæ: vt scilicet non nisi Rom. Pont. auctoritate & cognitione ordinentur episcopi: hinc tamẽ non probatur à Christo eos non accipere potestatem. Quacunq; enim via id fiat, à Christo fit vt veri episcopi & pastores sint omnes reliqui. Nec posset (vt manifestissimũ est) hoc in ecclesia auferri: ordo scilicet episcopalis. His igitur nõ multum est innitendum: solida & certa ratio, quare non nisi in subditum potestas absoluẽdi exerceri possit, hæc est: quia hoc sacramentũ ex ipsa Christi institutione iudiciale est, quare nõ nisi in subditum exercẽdum. Ita intellexerũt patres omnes, vt ex suprà citatis satis patet: confessionẽ, inquam, proprio pastori & magistro (vt Hierony. inquit) fieri debere. Hoc itaq; requirit diuinũ ius, vt in subditum exerceatur hoc iudiciũ: quãquã distinctio subditorũ, & diuersitas atq; gradus prędatorum ex determinatione sint ecclesiæ: sicut cùm ex iure diuino alienæ rei vsurpatio peccatũ sit, tamen ex iure positiuo est distinctio Dominij, vt scilicet hoc sit alienũ, illud propriũ. Quare sicut non dicimus furtum iure positiuo peccatum esse: ita nõ est iuris positiui, quòd solus sacerdos potestatẽ habens & prędationem absoluat. Est itaq; certa prædicta propositio.

Vera ratio cur sacerdos nõ nisi subditum absoluere possit.

Sed est in speciali circa eam aduertendum, quibus rationibus sacerdos iurisdictionem habeat, vt aliquẽ absoluere possit. In communi quidem certum est dupliciter id contingere

Sacerdos habet vel ordinarii, vel delegatā auctoritatē absoluendi

scilicet vel ordinaria via, vel delegata. Nam ordinariā quidē iurisdictionem habent proprij episcopi & parochi, & denique qui præfecti sunt gubernandę plebi in spiritualibus. Delegatā verò habent, quibus ab istis cōmittitur vel in generali, vel in speciali, vt si proprius prælatus faciat liberum suis, vt cōfiteantur quibus voluerint: vel si alicui concedat facultatē audiēdi suos. Ceterùm præter hos duos casus Caietanus in summula peccatorum, in titulo, Absolutio à peccatis, diligēter collegit quinque alias rationes, quibus fit vt sacerdos subditū aliquē habeat quē absoluere possit: nec est op⁹ vt de illis nos ampli⁹ loquamur: videatur loc⁹ ille. Nos enim in hoc nostro labore vtemur præ ceteris illa summula, quę breuius & multa resolutione & iudicio plurima tradidit, quæ ab alijs cōfusius tradita sunt. Perstringamus tātùm quinque illas rationes. Prima (inquit) est libertas eius qui cōfitetur: cùm scilicet nulli subditus est, idque vel ratione dignitatis, vt Papa: vel cōditionis, vt qui nusquam habet certū domicilium: vel etiam si habeat, nūquā tamen in eo manet, hic subditus est prælato apud cuius parochiam se inuenit: vel certè ratione peccati, quod scilicet nulli subditū est iurisdictioni, vt veniale peccatū, quod sine cōfessione deleri potest, & cuilibet sacerdoti manifestari. Secūda ratio est necessitas imminētis articuli mortis dūtaxat. Tūc enim ecclesia vult quēlibet à quolibet sacerdote absolui posse, idq; iustissima ratione, etiam de quocunque peccato: ne in illo articulo tātum remedium desit homini. Habetur de hoc caput. Pastoralis. De officio ordinarij, extra. Tertia ratio est facultas à iure cōmissa & episcopis omnibus & prę latis, abbatib⁹ scilicet & prioribus omnibus exemptis, eligendi sibi confessorem: in cap. vltimo de pœnitentijs & remissionib⁹. Quarta ratio est licentia & facultas implicita eligendi cōfessorem à proprio prę lato cōcessa: cùm scilicet episcopus licētiam dat peregrinādi: implicite enim concedere videtur, vt possit in peregrinatione cōfiteri, saltē cùm ecclesia pręcipit. In quo loco Caiet. rationabiliter vel ex pontificum cōcessione: vel certè ex ipsa ęquitate, peregrinantē omnem putat absolui posse vbicūque se inuenerit in paschate, idq; eo iure, quo alij subditi illius loci, hoc est, ab his à quibus alij absoluuntur: sicut ad hāc licētiā implicitā putat pertinere, si episcopus scit & tolerat parochos & canonicos sibi inuicem confiteri, vel pro libito eligere confessorē: videtur enim id ꝓbare, cùm alioqui sacerdotes omnes diœcesis alicuius episcopo confiteri debēt, aut superioribus quos sub

Quinque modis fit vt sacerdos habeat auctoritatē absoluēdi quēpiam.

Primus.

Secūdus.

Tertius.

Quartus.

epi-

episcopo habent, nisi (vt dictum est) consensu episcopi possint liberè sibi inuicem confiteri. Reuera exigit hæc caussa, & tanta sacerdotum ignorantiū multitudo, vt episcopi circa ista diligenter prouideant. Quinta denique ratio est ex consuetudine, nō eligendi confessorem, sed dandi alijs facultatem: quod ad proximam videtur pertinere rationē, sicut (inquit ille ibi) quòd cardinales familiæ suæ facultatem tribuant eligendi cōfessores: hoc enim videtur interpretatiuè illis concessum esse cùm toleratur.

Quintum.

Circa ista disputātur multa à recentioribus canonistis, & ab his qui summas scripserūt, de religiosis priuilegiatis vt audire possint confessiones: in Clement. Dudum. de sepulturis. Fuit enim res hęc multa cōtētione & diu agitata inter pastores ordinarios & religiosos, quibus à Papa facultas concessa est audiendi confessiones sine inferiorum episcoporum & sacerdotum licentia. Disputatur itaque an possint ipsi absoluere: an saltem absoluti teneātur rursus in quadragesima proprio cōfiteri sacerdoti peccata, de quib⁹ absoluti sunt. Quas quęstiones nō est opus prolixè tractare. Nullus doctorū dubitat episcopū committere posse sacerdoti cui velit, vt omnium diœcesis suę audiat cōfessiones, etiā inconsultis parochis, sicut ipse potest omnes audire: ita etiam de Romano pōtifice habet iā recepta ecclesiarum consuetudo, vt id possit: quod tamē non est dubium alijs superioribus non conuenire, vt Archiepiscopo vel primati. Qui itaque priuilegia habent à pontifice vel audiendi, vel certè confitendi cui voluerint, possunt illis vti, nec vlla ratione iteranda est confessio quæ iuxta illa fit.

De ijs qui priuilegiū habent à papa audiēdi quoslibet vel cōfitēdi cuiuis.

Addit b. Thom. istis duo digna cōsideratione in 4. d. 17. q. 3. art. 5. vbi de hoc agit. Primùm, non fieri inferiori præiudicium aliquod, si à superiore cōmittatur alteri potestas audiēdi illius subditos. Secundum, prælatū quemlibet debere facilē esse ad concedendam facultatem subditis alij confitendi: Alioqui (inquit) inuoluet conscientias illorū multis periculis, & per cōsequens suam etiam. Primi ratio est, quia nulla (inquit prudētissimè) iurisdictio & superioritas est in ecclesia, nisi in fauorem subditorum, & non prælati, quod ipsissimum est Euangelij dictum: Reges gentium dominantur eorum &c. vos autem non sic &c. Igitur si in subditorum vtilitatem cedat & in bonum ecclesiæ, vt confessiones eorum audiant alij, doctiores fortè aut meliores, non est dubium id sanctè illis committi. Itaque in his abesse debet haec omnis præsumptio & ambitio: &

Prælatus facilè concedat subditis vt alteri confiteantur.

Luc. 22.

quærẽda tantùm Dei gloria & vtilitas Ecclesię:quod cùm sit, quæstio illa primatus &c.indigna est veris Christianis,multò magis ministris Ecclesiæ. Secundi ratio hæc est , quoniã hac auctoritate audiendi omnes subditos & absoluẽdi, non debẽt prælati vti cum periculo infirmorum. Sunt qui potius nõ cõfitebuntur aut mentientur,quàm vt confiteantur veraciter illi qui displicet.Est hæc magna infirmitas, sed interim tolerãda: nec quærere debẽt,inquit ille, prælati agnoscere vultũ suorũ subditorũ per cõfessiones,sed per diligentem exterioris conuersationis obseruantiã. Hæc duo si rectè pensentur,auferũt multã occasionem cõtentionum in Ecclesia.Sed & illi quibus specialia hæc cõceduntur priuilegia audiendi non subditos, similiter vti ea debent in omni modestia , sine vllo propriorũ prælatorũ & parochorũ vel incõmodo vel cõtẽptu:vt nouerint se esse adiutores, atque ita,quod ad eos attinet,seruos in Christi charitate.Valde itaque cauere debent, etiam si sint,vel sibi videãtur esse sufficiẽtes magis quàm sint,proprij prælati, ne aliquid agãt vnde subditi proprios suos pastores minus agnoscãt,aut min⁹ reuereãtur.Itaq; omnes in vera pace & charitate superiores inuicẽ arbitrantes, vt Paul.arbitratur, atque honore præuenientes debemus in Ecclesia cõuersari.Qui etiã priuilegia habent eligendi sibi confessores quos volunt,timere debẽt,& cum magno timore vti eis:de quo inferius plura.

Notent qui habẽt priuilegiũ quorumlibet confeßiones audiẽdi.

His etiã quę dicta sunt,annexũ est,quod de reseruatione casuũ,quę à superioribus fit,traditur à doctoribus. Circa quod hoc sit primum,sanctè & iustè à superiorib⁹ episcopis aut Romano põtifice reseruari quædã peccata grauiora & maiora,à quibus inferiores non absoluant:idq; cõsonè etiã antiquitati ecclesię. Ratio hui⁹ est duplex vtilitas nõ minima.Altera quia deterrentur à grauioribus peccatis cõmittẽdis hac ratione infirmiores.Quod enim à quolibet absolui potest:pro nihilo ducitur & facilius cõmittitur.Altera ratio est , quòd maiores & periculosiores morbi reseruãtur peritiorib⁹ medicis:ita olim in ecclesia quidquid graue erat Episcoporũ iudicio reseruabatur.Secũdũ de hac re istud sit,hac reseruatione fieri vt absolutio reseruatorũ ab inferiori nulla sit:subtrahitur enim per illã iurisdictio illi in reseruata.Itaq; nõ pl⁹ agit,quàm si nõ subditum absoluat.Quare qui in audiendis cõfessionibus versantur sicut tenentur scire,an quos audiunt sibi sint subditi:ita tenentur scire quæ peccata sint superioribus reseruata:alioquin non est dubium ipsos grauiter peccare,exponẽtes se periculo vsur

De reseruatione casuum.

Inferioris sacerdotis absolutio à peccatis reseruatis inefficax est.

pandi

pandi iurisdictionem alienam, & quos audiunt exponūt periculo deceptionis, vt putāt se absolutos cùm nō sint. Ceterùm quid circa hoc eos scire oporteat, scribunt latius summistę in verbo, Casus: & Caietanus breuiter complectitur, quamuis in communi. Duo itaque in vniuersum sunt notanda. Primū, Papæ nihil reseruari nisi propter excommunicationē: sunt tamē multæ excōmunicationes ei reseruatæ, quas tenētur scire qui limitatam habent potestatem audiendi confessiones. Ponūtur à summistis omnibus in verbo, Excōmunicatio, & diligētius à Caietano. Illud circa hæc sciendum, quòd si absolutus fuerit ab excommunicatione Papæ reseruata aliquis, iam de peccato absolui potest ab inferiori, cùm solùm ratione excommunicationis reseruatum fuerit peccatum.

Papæ nihil reseruatur nisi propter excommunicationē.

t Secundum illud est, casus reseruatos Episcopis non esse certos, sed in qualibet diœcesi Episcopum posse pro suo arbitrio d facere: quare eorum statuta, & cōsuetudo cuiuslibet diœcesis agnoscenda est & seruanda. In extrauaganti quadā constitutione, quæ incipit: Inter cunctas, quatuor dicūtur Episcopo de iure reseruari. Peccatū clerici propter quod incurrit irregularitatem: Crimen incendiarij: peccatum omne propter quod solennis pænitentia indicēda esset, hoc est, publicum, & omnē ecclesiam scandalizans: quod quidam dicūt de graui & scādalosa blasphemia: deniq; omnis excōmunicatio maior. Ex quo etiam patet, oportere eos qui confessiones audiūt, casus maioris excommunicationis agnoscere, casus quoque irregularitatis clericorum: quæ omnia à summistis latius traduntur. Neq; est opus, hęc omnia recenti memoria tenere, sed in communi saltē & in confuso agnoscēda sunt, vt cùm occurrit vel casus vel dubium, possint iura cōsuli & eorum periti, quę reuera innumera sunt & varia. Adduntur etiam ex consuetudine: quidā alij casus: scilicet homicidium volūtariū: crimen falsarij: violatio ecclesiasticæ libertatis vel immunitatis: Sortilegium: Diuinatio &c. Sed præter hæc multa alia episcopi consuerūt reseruare: quæ tamen scribunt multi nō esse reseruata religiosis priuilegium à pontifice habentibus audiēdi confessiones, sed illa tantum quę in cōstitutione de qua diximus expressa sunt: Notant etiam doctores circa hoc, nō facile Episcopum debere reseruare casus: & postquā reseruauerit, facilè cōcedere ipsos iam reseruatos propter infirmitatem pusillorū vel pauperū, qui nō possunt facile adire superiores: quod maxime in reseruatione Romano Pontifici custodiēdum, quam non possu-

Casus Episcopis reseruati nō sunt certi neq; vbique idē.

Casus Episcopis reseruati.

mus negare multa consideratione debere fieri, & diligenter caueri, ne sit in onus graue subditorum: aut in periculū conscientiarum. Certum est in antiqua Ecclesia aut nulla, aut pauca fuisse reseruata Romano pontifici. Quilibet Episcopus in sua diœcesi erat arbiter: sed non propterea hoc omnino reijciendum est aut contemnendum à veris & consentientibus filijs Ecclesiæ, quod credēdum est necessarijs caussis cœpisse; & deinde firmatum esse cōsuetudine. Si quid igitur circa hæc occurret difficile, consulendi sunt superiores: à Parochis quidem Episcopi, ab ipsis vel Archiepiscopi vel pontifex: & non statim mittendi Romam subditi, præcipuè infirmi aut pauperes, aut verecundi. Multa sunt circa hæc consideranda. Vnde Gerson in tractatibus quibusdam & epistolis de hac re dicit: Peccata interiora vel occulta non debere reseruari propter multa pericula & scandala infirmorum: nec puerorū, inquit, peccata: denique & consultum putat, non tantùm absolutionē peccatorum permittendam, sed etiam dispensationem multorum votorum, quæ à pueris, vel leuitate aliqua fiunt: cùm tamen communiter nulla dispensatio permissa sit inferioribus. Hæc de reseruatione casuum, quæ propter necessariam iurisdictionem dicta sunt, sufficiant, vt admoniti sint sacerdotes hæc sibi in speciali agnoscenda esse.

¶ LECTIO SEXTA.

¶ *De eodem, scilicet ministro huius sacramenti, & necessarijs illi.*

Excōmunicatus nemini em potest absoluere: si tentet, irrita est absolutio.

EX prima propositione præcedētis lectionis, quā duo necessaria ministro diximus, Ordinē & iurisdictionem, sequitur, etiam ab excōmunicato sacerdote non posse absolutionem fieri. Hunc enim manifestum est priuatum esse omni vsu iurisdictionis: separatus enim & præcisus est ab Ecclesia. itaque verè deest illi iurisdictio, sicut dist. 19. 4. à nostris docetur, non posse videlicet vti claue excōmunicatum. Certum est excommunicatum priuatum esse iurisdictione & superioritate: Hæc enim (vt probatum est) non conferantur per sacramentū ordinis, sicut potestas cōsecrandi, sed per electionem aut commissionem qua præficitur aliquis plebi: per

prohib

prohibitionem Ecclesiæ ita auferri possunt, vt non tantum ea prohibēte illicitè vsurpentur, sed vt omninò irritum sit quod ex illorum vsurpatione agitur. Si itaque excommunicatus aut etiam degradatus consecret, peccat quidem, sed perficit sacramentum: quia illa potestas ab eo auferri non potest: sed non absoluit: quia illa potestas fuit ordinis sacramēto collata, hæc non. Eadem ratione verus quidem est baptismus ab excōmunicato collatus, etiam si illicitè conferat: non tamen valet absolutio quam impendit. Et hoc videtur pertinere quod Gratianus dixit 24. q. 1. cap. Subdiaconus. Sacramentum enim pœnitētiæ, cuius proprius effectus est cōciliatio peccatoris Deo & Ecclesiæ, quomodo conferri potest ab eo qui separatus est ab Ecclesia? Nam baptizatus ab hæretico per impositionem manus, & reuera per hoc sacramentum reconciliatur Ecclesiæ: hoc igitur sacramentum nullum est, nisi ministerio Ecclesiæ susceptum. Duo itaque certa esse debent in hoc articulo. Primum. Nullo casu licere ab excommunicato absolui, nisi beneficio speciali & cōcessione Ecclesiæ. Secundum. Quòd si id fiat, sacramentum nullum est: sicut nec est sacramentū suscepta absolutio à non habente iurisdictionem.

Ex decreto concilij Constantiens. generaliter excommunicatus et non denūciatus efficaciter absoluit.

Quod verò dicimus beneficio & concessione Ecclesiæ licitum esse ab excōmunicato absolui, & ita absolutionē valere, fit primò propter moderationē Concilij Constantiensis ad euitanda scandala &c. In quo Concilio permittitur, vt ab excōmunicato generaliter non denunciato sacramento suscipiantur, sicut vt illi cōmunicetur in omnibus: quæ moderatio saluberrima fuit: & non aliud agit quàm vt virtutē illā sententiæ excōmunicationis, qua aufertur omnis iurisdictio excommunicato, suspendat vsque ad denuntiationem. Vbi tamē diligenter considerans iura Hadrianus in 4. & hunc articulum tractans, notat moderationē illā locum non habere in eo qui nominatim excommunicatus est, etiā si non sit denuntiatus: quanquam Caietanus & alij indifferenter videātur loqui: sed certè concilium tantùm dicit de generaliter excommunicatis: antequam moderationem publicè excommunicatum præcipiunt iura vitari ab omnibus: similiter occultè vitandū præcipiūt ab eo qui nouit eum excōmunicatum, in cap. Cùm ab homine, de sent. excom. Et certè nulla ratione hoc potest negari, cùm tā apertè iure ipso probetur. Diximus illud etiā secūdò propter eum qui ignoranter ab excōmunicato absoluitur: nam communi beneficio iuris, cùm communiter ignoratur

excommunicatus, & alioqui ſuſtinetur ab Eccleſia in admini-ſtratione huius ſacramēti, efficax eſt abſolutio per eum facta: vt videlicet ſi parochus aut vicem eius tenēs, aut denique qui ab Epiſcopo poteſtatem habet audiendi confeſſiones, ſit excō municatus, & ignoretur. Ceterùm extra hos duos caſus nō dubitandum eſt non minus eſſe inualidam confeſſionem & abſolutionem, quàm quæ ſit alieno ſacerdoti. Explicat hæc Caietanus in titulo, Abſolutio à peccatis, in fine.

Vniuerſa hęc quę dicta ſunt; & ex quo de miniſtro neceſſario hui⁹ ſacramenti loquimur, pertinēt ad poteſtatē & iuriſdictionem. Sunt verò & alia neceſſaria miniſtro huius ſacramēti, quæ ſunt meritò conſideranda: de quibus videatur Caietan. in verbo, Confeſſor, in principio: vbi præter poteſtatem ordinis & iuriſdictionis tria alia neceſſaria ad rectè abſoluendū inuenies: videlicet ſcientiam, prudentiam, & bonitatem: nam de ſigillo agendū eſt poteſtea, de quo ibidem Caietā. De his itaq; tribus in ſpeciali dignum eſt paucis dicere, quomodo videlicet neceſſaria ſint & quanta.

De ſcientia confeſſori neceſſaria.

De ſcientia quidem nō eſt opus multis nūc agere, & ex his quæ in principio huius noſtri operis dicta ſunt, & ex conſtitutione illa cōcilij Lateranenſis, Omnis vtriuſque ſexus, manifeſtè conſtat, oportere eum qui audit confeſſiones, habere ſcientiam diſcernendi grauiora à leuioribus (in qua multa continētur) & medendi infirmitatibus animarum: quod ita intelligēdum ibi Caietan. meritò docet, non vt omnia illa in promptu habeat & recenti memoria: ſed vt vel dubitare poſſit cùm occurrerit caſus, modò cōmunia & certa certò ſciat. Verùm me-

An confeſſio indocto ſacerdoti facta ſit irrita.

ritò circa hoc dubitatur, an huius ſcientiæ defectus irritū reddat ſacramentum: ita videlicet, vt neque confeſſio neque abſolutio valeat, ſed ſit iteranda: nec facilè in hac re ferēda eſt ſententia. Sunt qui putent, quòd ſi ſacerdos neſciat an cōfeſſa ibi peccata mortalia an venialia ſint intelligamus hoc de cōmunibus & manifeſtis, non magis valet abſolutio aut confeſſio, quàm ſi ipſa non audiret, quia nimirū aut ſurdus eſt, aut alieno idiomate ei dicuntur: ita enim hic ignorās neſcit peccata, quanquam ſciat ea quæ ſibi dicuntur. Alijs videtur hoc nimis durum. Nam ſi imperitus omnino iudex proferat ſententiam, valet quidem: & ſi caſu iuſtam proferret (vt fieri poteſt) etiam probaretur à ſuperiori: ſi igitur ignarus ſacerdos contritū vere coram Deo, neſciens quidem quod agit, ſed tamē abſoluat: non videtur quare nō ſit rata abſolutio. In hoc ergo diſcrimi-

ne certè nõ paruo, atque vtinã, raro, Caietani moderatio, quã ille in titulo, cõfessionis iteratio, in fine ponit, videtur tutior. Putat quidem ille ad necessitatem sacramenti requiri, vt sacerdos communia illa sciat: tamen an ex ignorãtia absolutio sit nulla, arbitrio & conscientiæ cuiuslibet relinquendum putat. Nonnunquam ignorantia cõfessoris adiuuatur ab ipso pœnitẽte qui doctior est, vel certè tam promptus, vel tam cõtritus, & tam plenè suam exonerauit conscientiã, vt illi nihil maneat dubij: ceterùm, inquit ille, tanta potest esse ignorãtia vtriusq; vt ipse pœnitens intelligat se nõ cõfessum, hoc est, nec intellexisse conscientiam suam, nec in quibus peccauit, nec deniq; quidquam aliud, quàm quòd quædam sua facta recẽsuerit: & tunc non dubitandum est illum debere iterum confiteri. Sunt quædam scrupulosiores conscientiæ & timidiores, quæ nõ debent dubitationibus his credere, & id quidem consilio doctorum: at qui ignorãti cõfitetur, meritò timere debet. Certè aut absolutio est nulla, aut valde dubia & ambigua, & nõ nisi casu valida. Quare inter cetera hoc præcipuè curandũ. Tanti fieri debet necessaria hæc scientia sacerdotis, vt cùm deest apertè iura permittant subdito, etiam sine licẽtia parochi ignorãtis, alteri confiteri, vt Magister sentẽtiarum citat distinctione 21. 4. & habetur cap. placuit, de pœnitẽt. distinctione 6. Quod de tali ignorantia non dubium est intelligendũ esse, quæ priuat necessaria scientia cognoscendi peccata. Sunt quidem (vt ibidem b. Thom. & Bonauentura) alij casus, in quibus, etiã renitente proprio sacerdote, alteri posset quis confiteri: vt si graue scandalũ timeatur ex confessione illi facta, aut ipse sollicitator sit ad malum, vel reuelator confessionũ: sed interim nullus certior, quàm cùm ignorans est. Itaque satis hinc apparet, quatenus sit necessaria scientia.

De prudentia necessaria ei qui confessiones audit.

Prudentia verò quanta & ad quid necessaria sit, explicatur eo loco diligẽter à Caietano. Est enim necessaria ad quatuor: vt scilicet ad aperiendã cõsciẽtiam suam inducatur peccator: in quo nõ parua industria opus est cum infirmis & ignorantibus. Admonet de hoc multa Gerson in specialibus tractatibus. Deinde opus est singulari prudentia ad interrogãdum & inquirendum de his, quæ necessaria sunt ad discernendũ mortalia à venialibus, vtq; id fiat sine scãdalo infirmorũ, ne scilicet admoneãtur de quibus alioqui non cogitarent. Tertio ad inducendum pœnitentem ad veram contritionem & dolorem peccatorum: & prudenter iudicandum an verè id fiat in

neu-

1. Tim. 5. neutram partem declinando. Vbi etiã illud Pauli obseruandũ:
Ezech. 13 Nemini citò manus imposueris: hoc est enim communicare peccatis alienis, & (vt suprà diximus) viuificare animas quæ nõ viuunt. Quartò denique necessaria est prudentia ad cõuenientẽ imponendã satisfactionem, & adhibenda remedia salutaria ac coaptata morbis atque conditioni infirmi. Hæc si cõsiderentur, terrere possunt, & verè deterrere ab audiendis confessionibus etiã nõ indoctos nec imprudentes. Nam hæc omnia requirũt (vt apertum est scientiam, quæ ex lectione & disciplina doctorum paratur: & experientia, quæ exercitio ipso virtutum & expugnatione vitiorum acquiritur: & deniq; speciale Dei donum. Quare non possumus aliter credere, quàm non posse sine graui periculo ab aliquo huic muneri intendi, audiendis scilicet confessionibus & absoluẽdis peccatoribus, nisi assidua lectione scripturæ & patrũ, & diligenti auditione ac cõsultatione peritorũ. Qui aliter agunt, & non solùm inexperti & indocti, sed nihil hęc curantes, hanc quam Gregorius vocat artem artiũ suscipiunt, nescimus quam rationem reddituri sint Deo, & quomodo excusari possint. Verùm fateamur exactè & perfectè raro ista inueniri, nec quenquã tantum sibi fidere debere, vt putet in his perfectum se esse. Timorati post diligentẽ operam circa hæc omnia, timore & oratione se muniunt antequam audiant confitentem (vt dignè id efficiant) & post, vt suppleat Dei misericordia quod defuit. Et quidẽ fieri potest, vt defectu horum nonnunquam confessio ipsa & absolutio nulla sit, quia vel defuit contritio, vel sufficiens explicatio peccatorum: si tamẽ nihil horum deesset, idem videtur dicendum quod de scientia diximus.

De conscĩetiæ puritate necessaria ad audiendas cõfessiones.

Bonitas verò siue conscientiæ puritas necessaria est in administratione cuiuslibet sacramẽti, vt suprà dictũ est: nõ tamẽ defectus huius aut confessionem nullam reddit, aut pœnitentem ipsum obnoxium culpæ, cùm simpliciter accedit ad eum qui in Ecclesia toleratur: quod de excõmunicato etiã superius diximus. Sunt nihilominus peccata quædã aut adeò scandalosa, aut tam contraria huic sacramento, vt (quod paulò antè admonuimus) propter illa liberũ sit etiã proprium pastorẽ relinquere, & alium (si ipse tam iustam noluerit concedere facultatẽ) etiam eo inuito adire: vt si ad malũ prouocet, vel reuelator sit confessionis: & certè vita publicè scandalosa & perdita meritò potest istis adnumerari: in quibus omnibus præcipua cura est habenda salutis animæ propriæ, nec debet dispositio

stitio aliqua positiui iuris impedire. Sunt nonnulli doctorum nimium propensi in fauorem & auctoritatem conciliandam proprijs prælatis & pastoribus, iustè quidem id, sed videndum ne interim faueatur supercilio, quod Hieronymus reprehendit, & minus consulatur saluti infirmorum, cui semper credendum est & leges & superiores fauere voluisse. Alij etiã nimium in alteram partem declinant, libertatem dantes pœnitentibus adeundi meliores: quod si puro zelo salutis animarum fiat, laudãdum est: sed cauenda pericula infirmorũ, non tam ouium, quàm pastorum etiam. In omnibus itaque seruandum, ne quid nimis: & in his putamus locum habere æquitatem & moderationem prudentium, maximè cùm superiores haberi non possunt, aut intenti sunt longè alijs rebus. Ex his itaque putamus constare, quantum satis sit, quod pertinet ad ministrum huius sacramenti. Nunc ad ea quæ ipsi sacramẽto & confessioni necessaria sunt accedamus.

¶LECTIO SEPTIMA.

¶ *De necessarijs conditionibus Confeßionis.*

QVALIS esse debeat confessio hæc peccatorũ meritò quæritur à doctoribus, scholasticis quidem distin. 17. 4. & à summistis in hoc verbo, Confessio, positæ sunt 16. celebres cõditiones confessionis, quas breuiter attingemus, vt à D. Thoma supradicto loco. Sunt igitur illæ conditiones positæ à doctoribus considerantibus quid vndique ad confessionem concurrat, & quid illi necessarium sit vt integrè, perfectè, & cum magna laude fiat, vt scilicet decet tale opus tanti fructus, & tam acceptum Deo fieri. Quare multæ earum etiam si non seruentur, nõ propterea aut nullam reddent confessionẽ, aut grauiter reum efficient cõfitentem: deerit quidem aliquid ad exactissimam rationem confitendi, interim tamen sustinendũ in infirmo. Sunt tamen nonnullæ necessariæ omnino, quæ nullam reddunt & confessionem & absolutionem, si desint. Hæc sunt meritò diligentiùs consideranda. Primò itaque explicemus quàm breuissimè omnes, deinde has tam necessarias eligimus, vt circa eas etiam necessaria explicentur.

q. 3. art. 4.

Non omnes conditiones confeßionis sunt æquè necessariæ.

q. 3. art. 4.

Illæ

Illæ igitur 16.conditiones(quas diximus) sic à b.Thom.illo loco probantur & explicantur : & post illũ diligenter etiã explicantur à Caietano & alijs summistis in verbo, Confessio.

Quatuor conditiones cõfessionis cõmunes sunt omni perfecto actui virtutis.

Quatuor itaque earũ cõmunes sunt omni perfecto actui virtutis.Nã(vt in proprio loco diximus)omni actu virtutis quatuor opus est vt habeat conditiones, virtutum scilicet omniũ cardinaliũ.Fiat itaque opus est à volente & sciẽte (inquit Philosophus) propter hoc,hoc est,non inuoluntariè neq; coactè, prudenter,& propter debitum finem.Certum est quidquid aliter sit, etiã si bonum sit,non tamen benefactum esse. Additur quartum,vt constãter, animo scilicet immobili nec leuiter ab ipsa virtute separabili. Hæc igitur quatuor in cõfessione seruanda sunt,si laudabiliter & studiosè fieri debeat:quæ his verbis significata sunt:

Confessio libens.

Libẽs,hoc est,non ex timore humano,pręcipuè infamiæ vel alterius incommodi , sed verò salutis propriæ desiderio. Vbi etiã mirandũ non erit, nec reprehendẽdũ statim,si aliquid horũ moueat vel cogitetur (præcipuè timor æternæ dãnationis) aut si nonnihil grauatim suscipiatur confessio,modò tamen vera deliberatio animi sit,Deo velle obedire & saluti suæ cõsulere.

Discreta.

Secũda est,discreta,hoc est,vt prudẽter fiat & in peccatis recensendis,& in modo, & in quærendo prudẽte cõfessore,inquit Caiet.

Pura.

Tertia,vt sit pura , hoc est, inquit b.Thom.propter rectum finem : quanquam Caiet.alio detorqueat,puram dicens, nõ mistam impertinentibus.

Fortis.

Quarta denique fortis,hoc est (vt diximus) constanti animo,& qui non verecundia aut respectu alio quidquam taceat corũ quæ cõfitenda sunt.Hæc itaque quatuor sicut omni virtute,ita specialiter confessioni sunt necessaria.

Confessio habet tres cõditiones à virtute pœnitentiæ.

Sequuntur iam tres aliæ cõditiones , quæ cõfessioni accedũt ex virtute pœnitentiæ:est enim illa pœnitentiæ actus, vt ostensum est:pœnitentia verò incipit (inquit b.Thom.) à verecũdia,quæ ex cognitione turpitudinis peccati nascitur:ꝑgreditur ad dolorem de ipso peccato,& terminatur in humilitate ac suijpsius deiectione:

Verecunda.

Confessio igitur fiat verecũdè & apud se, & corã ipso confessore:

Lachrymabilis.

fiat cum dolore & cum contritione, hoc est,vt dicunt , sit lachrymabilis ,

Humilis.

fiat denique humiliter cum vera sui deiectione corã Deo & Ecclesię illo iudicio.

Confessio habet quatuor propriæ conditiones.

Accedũt tertio loco quatuor aliæ conditiones propriæ cõfessionis ipsius , quæ cùm non sit aliud quàm manifestatio cordis,hoc est, infirmitatũ & vulnerũ eius, opus est vt habeat quod omnis recta manifestatio requirit. Primò scilicet veritatem, hoc est (vt dicunt) sit fidelis:

Fidelis.

deinde

deinde perspicuitatem, nec obscura sit inuolucris verborum, quam vocāt nudam: tertiò simplicitatē, ne scilicet aut rethoricis coloribus, aut alijs minus ad rem pertinētibus, aut deniq; multiloquio aliquo vel ornetur vel oneretur: hāc vocant simplicem: quartò deniq; vt sit integra, nihil omittens eorū quæ ad illud iudicium pertinēt. Quæ quatuor si seruentur, perficitur manifestatio peccatorum vt in tali iudicio conuenit. Sed quoniam confessio etiam pars est sacramenti, per eam iudicio sacerdotis pœnitēs subijcitur: tria alia opus est vt habeat huic iudicio necessaria. Primùm, vt se accuset, & tanquam reus & suijpsius accusator accedat pœnitens. In hoc enim iudicio sic impetratur absolutio, per sui scilicet accusationem. Sit itaque accusans ipsum qui confitetur. Secundò ad hoc iudicium pertinet, vt sit secreta. Non enim ex huius iudicij conditione tenetur vel coram testibus, vel per literas confiteri pœnitēs: sed ita dūtaxat, vt soli iudici loco Dei fiat nostra cōfessio. Vltimò opus est vt parata sit pœnā & satisfactionē subire in illo iudicio moderādā: de quo suo loco dicem⁹: sit ergo parere parata. Hęc si rectè cōsiderētur, ostendunt confessionem quæ ista habuerit, esse vndiq; perfectā, nihilq; ei deesse, quod ad rationē virtutis, vel pœnitētiæ, vel iustæ manifestationis, vel denique humilis subiectionis clauibus Ecclesiæ pertineat: quæ omnia 14. qualitates & conditiones confessionis sunt. Duæ reliquæ conditiones adduntur non tam necessariæ quàm vtiles, atque ideo quas obseruare consultum valde erit, non verò necessariū. Vt videlicet sit frequens & accelerata: vt si sæpius peccatum fuerit, non pigeat etiā sæpius confiteri: vel etiam cùm ad sui humiliationem opus est, aut ad quærēda remedia, eadē peccata etiam non sit durum sæpius cōfiteri. Acceleratā verò dixerūt, ne diutius differatur remedium tam lethalis & periculosi vulneris. De quibus duobus superius dixim⁹, ostendentes quando sit necessarium confiteri, & quid sentiēdum de iterata eorundem peccatorum confessione.

Nuda. Simplex. Integra. Confessio qua ratione est pars sacramēti pœnitētiæ & tres habet conditiones. Accusās. Secreta. Parere parata. Duæ cōditiones confessionis vtiles, nō necessariæ. Frequens. Accelerata.

Sint igitur nobis hæ conditiones sic explicatę, ne ignorētur omnino: & ne ignorētur ab alijs, expedit eas docere, & virtutis huius pulchritudinem ostēdere: è cōtrario quoque defectum & inconuenientem formam, & (vt ita dicamus) faciem minus dignam virtute. Ceterùm ex his eligēdæ sunt quę omnino necessariæ iudicātur, sine quibus nec cōfessio ipsa, nec absolutio quidquam valet: & de his diligētius agendum in sequentibus. Sūt itaq; tria maximè necessaria confessioni. Primùm meritò

Tres cōditiones cō-

fessionis omnino necessariæ sunt. inter cetera, vt sit cum cõtritione & dolore: lachrymabilis, inquiunt. Cuius defectus magna ex parte vel nullum reddit sacramentum ipsum, vel fructu eius & vtilitate priuat. Secundum integritas est: vt scilicet nihil omittatur. Vbi & de veritate necessaria simul dicendum est. Et quidem hæc duo ad integritatem sacramenti & fructum percipiẽdum præcipua sunt. Tertium verò respicit vel iudicem ipsum, vel iudicij modum: vt scilicet sit secreta: de quo etiam vltimò agendum est.

De cõtritione igitur dictum est superius absolutè, nõ in ordine ad sacramentum, hoc est, vt cõiũcta confessioni, & ordinata ad Ecclesiæ claues, atq; illis subdita: de quo meritò nunc agẽdum est: quomodo scilicet in confessione ipsa (quę nõ est aliud quàm subijcere se clauibus Ecclesiæ) necessaria sit cõtritio. Duo igitur de hoc inter scholasticos disputãtur. Primum, an cõfessio sine contritione valeat? ita videlicet, vt subsecuta absolutione sacramẽtum verum perficiatur, vt neutrum oporteat repeti & iterari? Secũdum, an qui cõfitetur sine contritione, satisfaciat saltẽ illi præcepto Ecclesię in cap. Omnis vtriusque sexus? Et circa vtrũque sunt longè diuersæ sentẽtiæ, cùm tamẽ non sit parum ad salutem necessarium de quo disputatur. Dicamus igitur de singulis.

De cõfessione informi, hoc est, quæ fit sine peccatorũ remissione. Prima igitur quæstio est de cõfessione informi siue ficta, an valeat? Informem quidem vocãt, quòd illi desit peccati remissio, atq; ita diuinę gratię infusio: hęc est enim virtutũ & operũ nostrorum omnium forma, & in confessione specialiter (quæ pars sacramẽti est) constat perfectionem esse, quam ex absolutione & fructu eius habet. Si quis igitur ita confiteatur, vt nec gratiam nec remissionem peccatorum habeat, etiam si absoluatur, informe est quidquid agitur. Rursum quoniã nõ remitti peccatũ in hoc sacramento, nõ aliunde esse potest, quàm ex defectu veræ pœnitẽtiæ & cõtritionis: hanc fictionem vocant.

Confeßio est informis & ficta ob defectũ contritionis. Quod enim exterius agitur ab eo qui cõfitetur & petit à peccatis absolui, ostẽdit verã pœnitentiã: quæ si non sit, est simulatio, fictio, atq; falsitas. Itaque omnis informis confessio ficta est, & omnis ficta informis est: & vtraq; talis est ob defectum contritionis: de qua meritò proposita est hæc dubitatio.

De qua quæstione sunt duę extremæ sententiæ. Prima (quã tribuunt quidam beato Thomæ) tria asserit. Primũ, confessionem sine cõtritione, quãdiu sic manet infructuosam esse, nec per illã, etiam absolutione secuta, peccatum remitti: quod manifestissimũ est ex ipsa vocũ significatione. Si enim est infor-

mis, nõ remittitur peccatum. Secundum, confessionem illam nihilominus validam esse, & cum absolutione secuta verũ sacramẽtum complere: quare non est iteranda, etiã fictione deprehẽsa. Tertium denique, illud sacramẽtum habere effectum suum & operari, cùm defectus & fictio illa deprehensa deleta fuerit vera contritione & confessione, aut cùm superueniente diuina gratia peruenerit homo ad perfectum doloré. Ex quibus cùm primum (vt diximus) manifestũ per se sit & tertiũ ex secundo sequatur: in secũdo probãdo tota difficultas sita est. Sic verò ex dictis à b. Thom. dist. 17. (vbi hoc tractat) ꝓbatur. Sine contritione potest pœnitẽs se ostendere atque subijcere Ecclesiæ iudicio & clauibus: sed hoc satis est ad cõfessionis veritaté (nec enim ob aliud illa fit) erit igitur vera cõfessio, & siquidem subsequatur absolutio, verum sacramentum. Sumitur hæc ratio ex b. Thom. illo loco quanquam non possit dici ipsum tenere vniuersaliter hãc sententiam. Potest, inquit, esse sine contritione valida cõfessio: non tamen dicit semper validã esse. Confirmatur tamẽ illa ratio etiam ex sacramento baptismi, quod ex Augustini & Ecclesiæ sentẽtia cõstat à ficto sine contritione, immo & cùm volũtate peccãdi integrè sumi, licet nõ quò ad fructum & remissionem peccati. Ex quo certè satis efficaciter arguitur, quòd cùm nõ minus nec magis ad remissioné peccati ordinetur baptismus quàm pœnitẽtia, cùm proprius eius effectus sit remissio peccati, & tamẽ sine illa contingit perfectum esse: quare non etiam pœnitentiæ sacramẽtum perfectum erit sine remissione peccati? Ad baptismũ enim eadem ratione non minus requiritur cõtritio (vt suprà diximus, & apertè scriptura docet, Petro dicente: pœnitẽtiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrûm) & tamen cùm deest, perficitur sacramẽtum: quare ergo non similiter pœnitẽtia? Iam si sacramentum perfectum est: cùm iuxta primum nihil proprij effectus fuerit operatum, nec tamen repetendum iuxta has rationes: operabitur ergo postea: alioqui: frustrà diceretur sacramentum esse. Sit igitur hæc prior sententia.

Sententia eorũ qui dicunt ex cõfessione informi et absolutio ne perfici sacramentũ, neque repetendã talẽ confessionem. q. 3. art. 4 q. 4.

Secũda huic ex diametro opposita in altero extremo. quam Scotus & posteriorum multi sequũtur, hæc est: Confessionem omnem, etiã absolutioni coniunctam, sine vera contritione & remissione peccati nullam esse, atq; ideo repetendam: in cuius confirmationem multa dicũtur, nec parũ habentia probabilitatis. Primũ (quod magis morale est) quærunt, an qui confitetur, suam illã fictionem & contritionis defectum cõfiteatur & mani-

Sententia eorũ qui dicũt confessionem informem repetendã esse, & quare.

Gabriel. Hadrianus.

manifestet, an non? Si quidem illam manifestat: cùm in ea permaneat, notum est absoluendũ non esse, & absolutionem omnino repugnare rationi ipsius iudicij. Iudicium enim hoc pœnitẽtiæ & clauium sacerdotalium ex natura sua hoc habet, vt feratur sententia iuxta illud quod ex confessione rei constat: quod si cõtra id proferatur sentẽtia, repugnat iudicio, & ideo necesse est nullam esse. Hoc satis ex his quæ superius diximus iuxta patrũ sententias de illis verbis: Quidquid solueritis &c. probatur. Cõstat apertè Hieronymũ & alios asserere sacerdotem nihil efficere, nisi iuxta Dei iudicium. Itaque cùm reus se & imparatũ & indignum absolutione ostendit: nihil fit si absoluatur. Si verò illã suam fictionem non confitetur, inquiũt: irrisor est sacramẽti, nec veraciter confitetur: Probatio. Quòd si cùm confitetur fictionem, nulla est confessio: multo magis cùm non confitetur. Hinc proceditur ad alia, & disputatur de diuersarum fictionũ rationibus, de quibus suprà, cùm de sacramẽto baptismi ageretur, aliquid diximus. Notũ est fictionem illam quæ sacramento baptismi repugnat, ipsum nullum reddere: vt si baptizetur intẽdens nihil omnino suscipere, sed irridere: nullũ est sacramẽtum. Ceterùm alia posterior fictio, quæ sacramẽto nõ repugnat, sed alicui eius effectui, vt remissioni peccati, non reddit sacramentum nullum: quæ omnia verissima sunt. Ex quibus arguũt, quòd in sacramẽto pœnitentiæ fictio, quæ remissioni peccati opponitur (qualis est hæc de qua loquimur) nullũ ipsum reddat, eò quòd in hoc sacramẽto nihil aliud agatur, quàm remissio peccati. Per baptismũ in peccato susceptũ annumeratur baptizatus familiæ ecclesiæ, & fit capax suscipiendorũ aliorum sacramentorũ: quæ omnia ante remissionẽ peccati sunt. Hic verò nihil est aliud, quàm remissio peccati. Deinde pergunt ad inquirendum, vnde absolutio, quæ cùm fieret, sine fructu erat: postquã transijt, iam operari possit, cùm nihil reliquerit in anima absoluti? Nam baptismus (inquiũt) operatur recedente fictione per characterem illum, quem imprimit animæ indelebilẽ, etiam in dãnatis ipsis: pœnitẽtia verò nihil relinquit: Vbi confugiunt alij ad quendam ornatum animæ, asserẽtes, quòd sacramẽta omnia fictè suscepta operari possint recedẽte fictione, eadem ratione qua baptismus: atq; ideo volunt, vt quæ characterem non imprimũt, imprimãt quandam dispositionẽ in anima & quendam ornatum, cuius virtute postea, recedẽte fictione, operetur gratiam: Sed quia reuera nec scripturę nec patrum auctoritate probari

potest

potest hæc dispositio siue ornatus, meritò iudicatur figmẽtũ: Quod si ita est, fortior erit ratio huius sentẽtiæ, quòd nõ possunt hęc sacramẽta, postquam semel sine fructu perfecta sunt, postea operari. Restat igitur vt nulla sit talis cõfessio, maximè cùm nec illud de baptismo, quod recedente fictione operetur, omnes recipiãt. Scotus enim planè negat. Non, inquit, baptismus operatur, sed ipsa cõfessio & contritio, qua deletur fictio, vt August. inquit, tũc incipit valere, cùm veraci cõfessione deleta fuerit. Multò igitur magis in hoc sacramento confitenda est ipsa fictio, & certè omnia peccata, quæ fictus cõtritione & dolore carens confessus est: nullum enim fuit sacramentum.

Media sententia quæ probatur.

Inter hæc duo, quæ verè extrema sunt, tenẽda est sententiã media, quam omnes prudenter æstimãtes sequuntur: vt sit videlicet defectus aliquis cõtritionis reddẽs confessionem omnino inualidam: nec tamẽ omnis defectus talis sit: quod (vt diximus) b. Thom. suprà dicto loco manifestè ostẽdit. Nam non omnem confessionẽ informem aut sine contritione validam esse, necessariò dixit: sed tantum posse esse, in aliquo videlicet casu. Sed & multi qui contra illum docẽt, hoc ipsum non negãt, quare reuera neutrum horum extremorum tribui potest b. Thomæ, vel Scoto, vel certè alicui alteri doctorum. Nullus enim credit omnẽ absolutionem & confessionem, in qua non verè remittitur peccatum, nullam esse & iterandam: Similiter nullus existimat nunquam ob defectum contritionis irritam effici pœnitẽtiam, & ita iterandam esse. Tantus potest esse defectus, vt manifestum sit irrisionem fuisse, non confessionem. Rursus tam paruus potest esse defectus, vt nec agnosci possit: quo casu nullus dicit repetendã confessionem: hoc enim esset perpetuò sollicitum reddere pœnitentem de confessione iteranda. Vt igitur in hac re non parũ necessaria saluti, quid senserint qui diligenter de ea scripserunt, & quid sentiendum sit, habeamus: tractanda est hoc loco alia quæstio, ex qua intellectus hui⁹ magna ex parte cognosci possit. Est igitur hoc loco Scoti & quorũdam aliorum sententia consideranda, quam illi putãt dignam valde esse, & dignitate legis gratiæ, & saluti animarum vtilem. Dicũt enim per sacramẽtum pœnitentiæ, etiã sine contritione perfecta peccatum remitti. Ita dis. 14. & nonnullis alijs eiusdem libri locis, ad efficaciam huius sacramenti & dignitatem, ac ad legis gratiæ suauitatem dicit pertinere, vt non tamũ per contritionem & integram pœnitentiam remittãtur peccata ante baptismũ vel post (sicut reuera remitteban-

Explicatur Sententia eorum qui dicũt per sacramentũ pœnitẽtiæ sine perfecta contritione peccata remitti.

tur in ipſa veteri lege) ſed oportere vt Chriſtus faciliorem & certiorem viam ſalutis nobis aperuiſſe credatur, vt æquũ eſt credi per inſtitutionem ſacramentorum (baptiſmi maximè & pœnitẽtiæ) hoc addidiſſe, quod magnæ miſericordiæ & gratię eſt, vt videlicet ſola horũ ſacramentorum volũtaria ſuſceptio ſine obice cõtrario gratiæ, hoc eſt, ſine peccato actualiter, vel opere, vel voto cõmiſſo, ſola, inquã, hæc ſuſceptio ſufficiat ad remiſsionem peccati: quod ille multis rationibus contẽdit: vt ſcilicet hoc modo poteſtas clauiũ & abſolutio ſacerdotis veraciter remittãt peccatum, & lex gratię ſecuriores nos reddat & certiores de ſalute noſtra: alioqui (inquit ille) qui nobis vltra attulit Euãgelium quàm lex, ſi neceſſaria eſt etiam cum ſacramento contritio? Et quod maximè hoc videtur confirmare, eſt ratio ex baptiſmo ſumpta. Duplici enim via, inquit, non baptizatus iuſtificari poteſt. Altera, contritione & pœnitentia: quæ in lege veteri atque in lege etiam naturæ iuſtificabat, nec per baptiſmum abolita eſt aut inefficax reddita. Altero verò per ſuſceptionẽ baptiſmi, Chriſto dicente: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: per ſuſceptionem, inquam, baptiſmi ſine obice contrario. Si enim, inquit, per ſolam contritionem remittitur peccatum, quare non per ſolum baptiſma? vt ſentiamus Chriſtum in inſtitutione baptiſmi nouã attuliſſe gratiã, & viã faciliorẽ ſalutis aperuiſſe. Nam ſi etiam cum baptiſmo contritio requiritur, non ſolùm Chriſtus non contulit nobis maiorem gratiam, ſed reſtrinxit illam, & ſuperaddidit nouum onus contritioni, ſcilicet baptiſmũ: ita vt & contritus teneatur baptizari, & baptizatus niſi verè contritionẽ habeat, non conſequatur veniã: quod multis placet. Nec enim (inquit Hadrianus) perfecta contritio in baptiſmo neceſſaria eſt. Ex quo ſtatim putat inferri, duplici etiam alia via poſt baptiſmũ remitti peccatum mortale: Pœnitẽtia videlicet & vera cõtritione, ſicut antea: & ſuſceptione ſacramẽti pœnitẽtiæ, in quo non eſt quare plus dicamus requiri cõtritionem (virtutem ſcilicet illam) perfectam: quã in contritione (vt per eam remittatur peccatum) ſacramentum. Huius ſententiæ fecimus ſuperius mentionẽ, cùm de neceſsitate confeſsionis ageretur: quòd ſcilicet eſſet alia via conſequendi veniã peccatorum abſq; confeſsione: & reprehendimus illam: ſed nunc circa hũc articulum eſt magis conſiderãda. Nam ſecũdum hãc ſententiam ſola confeſsio quæ fit cum propoſito vel opere peccati mortalis actualiter, eſt informis: & in omni alia confeſsione remittitur pec-

Reprehenditur prædicta ſententia.

catum

catum.Et quanquam Gabriel suprà dicta 14.dist.diligenter cõ ferens Scoti dicta,nonnihil in eis cõtradictionis inueniat:illis tamen omissis,putat ipse suscipiendum esse sacramentũ pœnitentiæ cum aliquo dolore & proposito cauẽdi,sine actuali cõtrario proposito,vt remittantur peccata:& tamẽ non veretur dicere,quòd sine omni bono motu animi,sola susceptione voluntaria sacramenti remittatur peccatum.Secundùm hunc igitur modum verissimum est,per sacramentum pœnitentiæ nõ plenè contritũ absolui:& non tantùm ex attrito fieri contritũ per virtutem eius:sed haberi vt cõtritum apud Deum, quãuis non sit. Nullus itaque defectus contritionis confessionẽ facit informem:nec vnquam repetenda est cofessio,nisi cùm actuale peccatum,vel propositum eius confessioni coniunctum est: & tunc iterandam confessionem & nullam esse,nullus est qui dubitet. Illa itaque sentẽtia de semper iteranda cõfessione informi,non solùm non est strictior si huic cõiungatur,sed multò latior altera,quæ dicit non iterandam. Iuxta illam enim tãtùm duo sunt statuendi diuersi gradus imperfectionis & defectus contritionis in remissione peccati. Alter est cùm solùm deest dolori & cõtritioni vel debita intensio,de qua dictũ est, vel puritas illa finis,de qua etiã diximus,& hic duntaxat defectus,secundum hos doctores:non impedit absolutionem peccati,quantuscunque sit.Alius est defectus contritionis,quãdo oppositum eius,scilicet voluntas & amor peccati,vel propositum committendi illud,inuenitur:quia videlicet vel actu placent peccata,vel actu proponuntur cõmittenda : qui defectus impedit remissionem peccati,& reuera nullam reddit pœnitẽtiam:quod proculdubio certum est,& probatur vt efficaciter ratione illa , quæ pro secunda extrema sentẽtia adducta fuit: quod scilicet vel cõsitetur hũc defectũ,vel nõ &c.Itaque hinc apertissimè probatur,esse fictionem &defectum contritionis, qui nullam ipsam confessionem reddit & iterãdam.Ceterùm quod minor ille defectus nunquam impediat absolutionẽ, ex illa pendet sententia,quæ putat solam sacramẽti susceptionẽ sine contrario motu sufficere ad remissionem peccati.Si enim sufficit:& absolutio tenet , & perfectum est sacramentum. Ea igitur nunc attentè consideranda:quòd certè magnopere putamus pertinere,vt sana doctrina tradatur populo Christiano. Videndum itaque , an sit hoc credendum , & ita docendum. Ait igitur ille , quòd sola voluntaria susceptio sacramenti sine aliquo bono mẽtis motu, siue cum quacunque displicentia

Ostenditur quod non sola susceptio sacramẽti pœnitentiæ sufficit ad remissionẽ peccati, absq; perfecta contritione.

& proposito, remittat peccatum. Primò igitur hanc sententiã suspectam reddit patronorũ raritas: nam vix est aliquis aliorũ doctorum, qui eam audeat asserere: deinde neque scripturæ, neque patribus consona, nec animarum saluti & sobriæ doctrinæ conuenit: ostendit maximè præsentes hæreticos verbũ illud, sine bono motu mentis peccatum remitti adulto. Ne igitur hæc sine ratione videamur dicere, probemus illa. Primò repugnat scripturæ, quæ sine fide & conuersione in Deũ peccata non remitti apertè dicit (adultis videlicet: de his enim nũc loquimur) atque adeò sine pœnitentia peccati: Nisi pœnitẽtiã egeritis, inquit Christus: vbi non loquitur de sacramento. Oportebat itaque dicere per institutionem sacramenti pœnitentiæ reuocata esse (quò ad necessitatem) omnia quæ apud Ezechielem de pœnitentia legimus: quod est, illam iam non esse necessariam: & illis omnibus: Cõuertimini ad me &c. iam nihil opus esse: quibus omnibus nihil potest absurdius dici. Accedit illud (quod apertius est) ex scriptura: Qui nõn diligit, manet in morte. Et illud: Qui diligit patrem & matrem plus quàm me, nõ est me dignus. Necesse est enim iuxta illam Scoti sententiã fateri, remissa esse peccata plus amanti alia quàm Deum: id quod ita sequitur. Remissa sunt ei qui non est perfectè contritus: sed dilectio Dei præ ceteris omnibus veram cõtritionẽ includit: necesse est enim peccatum DEO cõtrarium præ ceteris magis odio haberi ab eo qui super omnia Deũ diligit, vt suprà diximus. Denique sequeretur remissionem peccati non esse veram mutationem animæ contrariã motui peccati. Nam iuxta hanc sententiam nondum contrito, hoc est, in Deum non conuerso (quòd si nondum in DEVM cõuerso: ergo hærenti adhuc, saltem virtute, in pecato) remissum est peccatum. Quod vt apertius ostendatur falsum, ita ex proprijs ipsius dictis contra illum arguamus. Actuale peccatũ impedit remissionem: hoc est, actualis voluntas peccandi (quod ille fatetur) ergo non minus virtualis: qui verò non est contritus perfectè, vt superius probatum est, saltẽ virtute est auersus a Deo, & est in peccato. Simul itaque erit remissum peccatum, & virtute voluntas hærebit in peccato: quo nihil certè potest fingi absurdius. Lõgè itaque esse debet à Catholico sensu illa sententia, quæ gignit etiam persuasionem nimiam remittentem animos in contritione, dum qualitercũque suscipiatur sacramẽtum, putatur sufficere: & præbet hæreticis magnam ansam calumniandi Catholicos. Nec omittendũ quòd hæc sententia

tentia non solùm nihil plus tribuit Euangelio & sacramentis nouæ legis, sed potius detrahit multum: quod duplici ratione probamus, Primò, quia constituit Euangelicæ legis iustitiam & sacramẽtorum virtutem in rebus externis duntaxat sine vero cordis motu. Parum itaque refert constituere iustitiam & munditiã cordis in lotione aquę lustrationis Iudaicę vel aquę baptismatis: modò solùm illius susceptione, sine vera cordis mutatione credatur vera obtineri iustitia. Erit igitur hæc iustitia Pharisaica. Nam si fingamus esse hominem aliquem longiori vitæ tempore sacramẽtis pœnitentiæ & Eucharistię participantem, nunquam vero corde & affectu animi quidquam mutatum aut proficientem, illum non solùm saluari, iuxta prędictam sententiam, sed neq; cùm paruo gratię diuinæ augmẽto, credendum est: quo nihil potest dici Pharisaicæ iustitiæ similius. Secundò etiam probatur idem: quoniam qui tribuit sacramento duo, scilicet virtutem excitandi & mouẽdi animum ad veram contritionem: secundò virtutem ad sic remittẽdum peccatum: plus tribuit illi, quàm qui vltimũ tantùm sine priori attribuit: quod illa sentẽtia Scoti facit. Certè (vt superius probatum est) maioris virtutis est & mouere cor & peccatũ remittere, quàm duntaxat sine cordis aliqua mutatione peccatũ remittere. Perfectionem itaque sacramentorum nostrorum, & nouæ legis excellentiam in virtute & efficacia conuertẽdi animas & immutandi corda constituamus: quę verè magna est & digna Christo virtus: non verò in nuda quadam externa cęremonia. Quod hac maximè ratione isto loco diximus, vt intelligant huius sacramenti ministri, & qui populum instruere debent, qualia sint sanæ doctrinæ maximè conuenientia, vt illa teneantur & doceãtur semper quidem, maximè verò attẽtius, quando hæretici etiam syncera calumniantur. Ex quibus duo accipiamus huic quæstioni necessaria.

Primùm, vt intelligamus (quod huius articuli proprium est) quàm necessaria sit perfecta illa contritio (de qua suprà locuti sumus) ad remissionem peccati, etiam cùm ipso sacramẽto vel pœnitentię vel quocunque alio: atque ita quomodo illa conditio confessionis scilicet lachrymabilis, sit intelligenda.

Secundum etiam vt ex illa sententia & impugnatione eius habeamus, quid in præsenti quæstione de cõfessione informi omnes sentiant. Nam reuera parua aut nulla est in verborũ tãta diuersitate rei diuersitas. Omnem informẽ confessionẽ ex defectu duntaxat perfectę intẽtionis in cõtritione, aut cuius-

ius alterius conditionis (quę tamen sine nouo peccati proposito, siue præteriti complacentia fuerit) nullus putat iterandã. Cęterùm illam quę cum nouo peccato est, nullus quoque negat repetẽdam. Quid igitur in speciali tutius & modestius de tota hac quæstione informis confessionis dici possit, sequenti lectione explicabitur breuiter: quando scilicet sit iteranda, & quando non.

¶ LECTIO OCTAVA.

¶ *De Confeßione informi.*

EX illis quæ dicta sunt lectione proxima, cõstat satis (etiam secundum omnium sententiam) in hac quæstione, an reiteranda sit informis confessio (quę scilicet sine contritione perfecta est) de qua nunc agimus, tenẽdum esse medium: vt scilicet non omnem defectum contritionis dicamus confessionem nullam reddere, nec nullum. Quædam igitur est iteranda, quædam non est. Vbi laborat Caietanus & multi alij in inquirenda vera ratione iterandæ informis confessionis: vt scilicet ex illa respõderi possit omni dubitationi. Alij igitur distinguunt positiuam fictionem & priuatiuã. Primam, (quam tum adesse dicunt, cùm est propositum aliquod vel actus peccati in confessione: vt si placeat peccatũ, vel proponatur committendum) asserunt nullam reddere confessionem. Priuatiuam verò, quę adest cùm dumtaxat deficit perfectus dolor) dicunt non reddere confessionem nullam. Caietanus verò in propria de hac re quæstione in fine 3. partis, magis putat alio referẽdam esse hanc rationem, ad integritatem scilicet cõfessionis. Putat enim ille quòd si is qui fictus est, ex intentione nihil omittat confiteri eorum quæ deprehendit & putat cõfitenda esse, semper confessionẽ esse validam: quanquam postea nonnihil addat his: quòd scilicet etiã si ex intentione non omittat, si tamen tanta est negligentia & incuria discutiendi cõscientiam, vt meritò æquiualeat intẽtioni apertè non discutiendi: idem sit, ac si ex intentione non integrè cõfiteretur. Hadrianus aliud respiciens, putat posse rationabiliter credi, semper per sacramentũ pœnitẽtię remitti peccatũ, & perduci eum qui suscipit hoc sacramentũ, ad perfectam cõtritionem, nisi nouum aliquod peccatum committat in negligẽtia

discu

discutiendi aut dignè æstimandi peccata:non quòd sine cōtritione remittatur,sed quòd sacramētū semper illam operari in pœnitente credendū sit,cùm ritè,hoc est,sine peccato suscipitur.Quę sententia non habet parum pietatis, nisi haberet etiā multū voluntarij. Nulla certa ratione probari potest,sicut nec illa Caietani,præterquàm quòd vltimo illo dicto priora magna ex parte tollit.Deniq; cùm in speciali de media sentētia eligēda agitur,magna est diuersitas. Satis igitur est, vt, quod tuti⁹ cōsciētijs,& dogmatib⁹ catholicis magis cōsentaneū,nec nimium conscientiam grauat,nos sequamur. Quare secundū diuersos gradus imperfectę contritionis sequentes propositiones putamus probabiles esse,sine alterius partis præiudicio.

Non solūm opus vel propositū cōtrarium contritioni, hoc est,vel complacentia in peccato,vel propositum committēdi, sed etiam solus defectus perfectæ contritionis,qui vel à pœnitente ipso,vel sacerdote deprehēditur,nullam reddit cōfessionem,& meritò ac necessariò repetendam.Prior huius pars nulli est dubia.Illud contrarium,propositum scilicet vel complacētia facit,vt grauissimum sacrilegium committatur, cum petitur vel confertur absolutio.Est igitur illa nulla:cùm manifestè diuinæ sententiæ repugnet. Et istud probat ratio illa pro Scoti sentētia adducta : quia siue confiteatur pœnitens huiusmodi peccatum,siue non,nulla est absolutio:sed(vt diximus) est contraria rationi ipsius iudicij. Secunda verò pars eadem ratione probatur:quia similiter committitur sacrilegium grauissimum,siue pœnitens id confiteatur,siue non:& est apertè contra rationē iudicij huius. Ex hac itaq; propositione duos gradus habes informis cōfessionis & fictæ,& vterque dici potest fictio positiua,peccatum scilicet nouum. Videtur hæc nō-nihil contraria Caiet.suprà dicto loco,sed puto nec illum eam negaturum iuxta ea quę postea dicit.Vtcunque verò sit de ei⁹ sententia,hęc propositio nec nimium onerosa est,nec è cōtrario nimium lata:& consonat doctrinæ patrum de cōformitate sententiæ sacerdotis cū diuina sententia.Seruat itaque mediū, Quid enim manifestius,quàm eum qui confitetur , & in ipsa confessione nouum peccatum vel proponit cōmittere, vel in eo sibi placet,siue illud apertè confiteatur siue non , non posse absolui,& nullā esse absolutionem,si impendatur illi? Committit enim & ipse,& absoluens,grauissimū sacrilegium. Sicut & illud etiam eadem ratione sequitur,quòd,si is qui cōfitetur, tā tepidè dispositʼ sit,vt apertè vel ipse vel iudex spiritalis deprehendat

Prima propositio.

Defectus perfectæ cōtritionis ab ipso pœnitēte vel sacerdote deprehensus facit confessionē irritā.

hendat non esse in eo verã pœnitentiã, similiter nulla sit absolutio, sed grauissimum sacrilegium committatur, nouum scilicet peccatum, de quo nulla agitur pœnitentia, sed potius tũc de nouo committitur. Neque in his duobus casibus vlla perplexitas aut confusio imponitur timoratis, nec datur occasio vlla dubitandi perpetuò de veritate sacramenti. Manifestum est enim quando commissum sit nouum peccatum, vel quãdo non fuerit vera pœnitentia, idq; ex defectu cognito à pœnitente vel confessore: nulla igitur in his potest esse confusio. Nam hoc tantum dicimus, quòd tunc pœnitens certus est, inter confitendum nouum se commisisse peccatum, quãdo vel ipse apertè deprehendit, vel spiritualis iudex certò etiã admonet eum, ꝙ non verè ipsum pœnituit peccatorũ, quia non deseruit vel peccata vel occasiones manifestas, nec aliud quidquam habuit, quàm quòd nõnihil displicuit illi peccasse, sine omni efficacia satisfaciendi & cauendi peccata. Ista tam manifesta sunt, vt nõ sit cur ex eis scrupulus aliquis generetur. Sũt porrò alia minus manifesta, ad quæ omnia descendendũ est. De his igitur sit secunda propositio.

Secunda ꝓpositio.

Quis defectus perfectæ contritionis faciat irritam confessionẽ.

Defectus perfectę cõtritionis duntaxat, etsi non deprehendatur à pœnitente vel sacerdote, tantus tamen & talis, vt meritò deprehẽdi debuerit, hoc est, qui deprehenderetur si vterque in eo negotio non negligenter & minori cura, quàm par erat, se gessisset, reddit etiam nullam confessionẽ, & sicut in præcedenti dictum est) necessariò repetenda. Hæc eadem ratione probatur qua suprà dicta. Similiter enim cõmittitur graue sacrilegium, & est contra ipsam rationem iudicij, nec diuinæ sententiæ consonat. Est quidem hæc propositio magis cõtra Caiet. sed certè, quanquam præcedente paulò grauior, satis tamen moderata. Quando enim neque pœnitens neque sacerdos rectè funguntur suo officio, atque ideo non excusantur à graui peccato, quare excusandi sunt à repetendo hoc sacramento? maximè cùm defectus iste facilè deprehendi possit (vt diximus) & debeat, alioqui hæc eorum negligentia prodesset illis.

Ex hac verò propositione habemus tertium gradũ fictionis, quæ etiam positiua dici potest. Sit iam hæc tertia propositio de minori alio defectu.

Tertia propositio.

Quis de[fectus] ...

Defectus perfectæ cõtritionis qui deprehẽsus nõ est à pœnitente vel sacerdote bona fide & debita diligẽtia (quæ videlicet probabiliter iudicata est sufficere) agẽtibus, etsi nõnũquã

fructum

fructum auferat absolutionis, non tamen nullam reddit confessionem, aut repetendam, sed est validum sacramentũ, quod postea recedente fictione operabitur. Hęc est in qua solùm locum habet prior sententia illa: & rationibus quæ pro illa factę sunt satis probatur. Nullum ibi peccatum committitur, nõ repugnat rationi iudicij illius sentẽtia illa, nec diuinę. Bona fide se subijcit Ecclesiæ clauibus pœnitens: & sacerdos secundum eas similiter bona fide absoluit: ratũ est ergo vtrũq;. Et confirmatur hoc, quia alioqui semper sollicitum oporteret esse pœnitentẽ de iterãda confessione, cùm nunquã possit certus esse de remissione peccatorum, etiam cum sacramento. Quæ ratio probat efficaciter, quandoque etiam cùm sacramento nõ remitti peccatum ex solo defectu contritionis, qui latet & pœnitentẽ & absoluentem, etiam bona fide & diligẽter agentes: alioqui certi possemus esse de remissione peccati suscepto sacramento: cùm possimus nos bona fide, & quantum putamus sufficere, egisse ad consequendã remissionẽ: sed vera est semper illa sentẽtia: De repropitiato peccato noli esse sine metu. Et ideo iuxta hanc respondendũ est obiectionibus, quæ factæ sunt contra primam sententiam, quod non erit difficile rem ipsam magis quàm speculationes quærentibus. Cùm igitur quærunt rationes illæ, quid per illã absolutionem relictum sit in anima, quod postea operatur remissionem peccatorũ (nam in baptismo constat relinqui characterem) fatemur nihil relinqui, nec ad nos hoc aliquid pertinere putamus: solùm hoc relinquitur, quòd sententia illa prolata est à ministro Christi fideliter agẽte: atq; ideo apud Deũ rata habita, & propter eã, cùm ascẽderit ad perfectum contritionis, remittẽtur peccata. Cur nõ satis erit vt sacramẽtũ hoc operetur, sicut passio Christi in veteris testamẽti patribus? Nec hîc locũ habet alia inquisitio, & quod ex ea infertur: an scilicet cõfiteatur, vel non, illã fictionẽ: Nec enim tenetur, cùm nec teneatur eam agnoscere. Quod verò alij cõtra hoc asserunt, quòd sacerdos non debet intendere absoluere, nisi rectè dispositum, quod est, sic vt consequatur remissionem peccati, alioqui non consonaret diuinæ sententiæ ipsius illa sententia: contra intentionẽ verò absoluentis nulla est absolutio. Hoc itaque nimiũ est scrupulosum, nec vlla ratione prudenter agens sacerdos hãc intẽtionẽ habere debet, sed dũtaxat absoluendi, quem bona fide & probabili diligentia iudicat absoluendum esse. Apertè itaque dicimus imprudentis trepidationis esse, vt sacerdos aliquam cõditionem

Fictio contritionis non reddat confessionem irritam, licet aliquãdo impediat effectũ absolutionis.

Respondetur aliorum argumẽtis.

Sacerdos sine conditione absolute absoluat.

hendat non esse in eo verã pœnitentiã, similiter nulla sit absolutio, sed grauissimum sacrilegium committatur, nouum scilicet peccatum, de quo nulla agitur pœnitentia, sed potius tũc de nouo committitur. Neque in his duobus casibus vlla perplexitas aut confusio imponitur timoratis, nec datur occasio vlla dubitandi perpetuò de veritate sacramenti. Manifestum est enim quando commissum sit nouum peccatum, vel quãdo non fuerit vera pœnitentia, idq; ex defectu cognito à pœnitente vel confessore: nulla igitur in his potest esse confusio: Nam hoc tantum dicimus, quòd tunc pœnitens certus est, inter confitendum nouum se commisisse peccatum, quãdo vel ipse apertè deprehendit, vel spiritualis iudex certò etiã admonet eum, ꝙ non verè ipsum pœnituit peccatorũ, quia non deseruit vel peccata vel occasiones manifestas, nec aliud quidquam habuit, quàm quòd nõnihil displicuit illi peccasse, sine omni efficacia satisfaciendi & cauendi peccata. Ista tam manifesta sunt, vt nõ sit cur ex eis scrupulus aliquis generetur. Sũt porrò alia minus manifesta, ad quæ omnia descendendũ est. De his igitur sit secunda propositio.

Secunda propositio. *Quis defectus perfectæ contritionis faciat irritam confessionẽ.*

Defectus perfectę cõtritionis duntaxat, etsi non deprehendatur à pœnitente vel sacerdote, tantus tamen & talis, vt meritò deprehẽdi debuerit, hoc est, qui deprehenderetur si vterque in eo negotio non negligenter & minori cura, quàm par erat, se gessisset, reddit etiam nullam confessionẽ, & (sicut in præcedenti dictum est) necessariò repetenda. Hæc eadem ratione probatur qua suprà dicta. Similiter enim cõmittitur graue sacrilegium, & est contra ipsam rationem iudicij, nec diuinæ sententiæ consonat. Est quidem hæc propositio magis cõtra Caiet. sed certè, quanquam præcedente paulò grauior, satis tamen moderata. Quando enim neque pœnitens neque sacerdos rectè funguntur suo officio, atque ideo non excusantur à graui peccato, quare excusandi sunt à repetendo hoc sacramento? maximè cum defectus iste facilè deprehendi possit (vt diximus) & debeat, alioqui hæc eorum negligentia prodesset illis.

Ex hac verò propositione habemus tertium gradũ fictionis, quæ etiam positiua dici potest. Sit iam hæc tertia propositio de minori alio defectu.

Tertia propositio. *Quis defectus [illegible]*

Defectus perfectæ cõtritionis qui deprehẽsus nõ est à pœnitente vel sacerdote bona fide & debita diligẽtia (quæ videlicet probabiliter iudicata est sufficere) agẽtibus, etsi nõnũquã

fructum

fructum auferat absolutionis, non tamen nullam reddit confessionem, aut repetendam, sed est validum sacramentũ, quod postea recedente fictione operabitur. Hęc est in qua solùm locum habet prior sententia illa: & rationibus quæ pro illa factę sunt satis probatur. Nullum ibi peccatum committitur, nõ repugnat rationi iudicij illius sentẽtia illa, nec diuinę. Bona fide se subijcit Ecclesiæ clauibus pœnitens: & sacerdos secundum eas similiter bona fide absoluit: ratũ est ergo vtrũq;. Et confirmatur hoc, quia alioqui semper sollicitum oporteret esse pœnitentẽ de iterãda confessione, cùm nunquã possit certus esse de remissione peccatorum, etiam cum sacramento. Quæ ratio probat efficaciter, quandoque etiam cùm sacramento nõ remitti peccatum ex solo defectu contritionis, qui latet & pœnitentẽ & absoluentem, etiam bona fide & diligẽter agentes: alioqui certi possemus esse de remissione peccati suscepto sacramento: cùm possimus nos bona fide, & quantum putamus sufficere, egisse ad consequendã remissionẽ: sed vera est semper illa sentẽtia: De repropitiato peccato noli esse sine metu. Et ideo iuxta hanc respondendũ est obiectionibus, quæ factæ sunt contra primam sententiam, quod non erit difficile rem ipsam magis quàm speculationes quærentibus. Cùm igitur quærunt rationes illæ, quid per illã absolutionem relictum sit in anima, quod postea operatur remissionem peccatorũ (nam in baptismo constat relinqui characterem) fatemur nihil relinqui, nec ad nos hoc aliquid pertinere putamus: solùm hoc relinquitur, quòd sententia illa prolata est à ministro Christi fideliter agẽte: atq; ideo apud Deũ rata habita, & propter eã, cùm ascẽderit ad perfectum contritionis, remittẽtur peccata. Cur nõ satis erit vt sacramẽtũ hoc operetur, sicut passio Christi in veteris testamẽti patribus? Nec hîc locũ habet alia inquisitio, & quod ex ea infertur: an scilicet cõfiteatur, vel non, illã fictionẽ: Nec enim tenetur, cùm nec teneatur eam agnoscere. Quod verò alij cõtra hoc asserunt, quòd sacerdos non debet intendere absoluere, nisi rectè dispositum, quod est, sic vt consequatur remissionem peccati, alioqui non consonaret diuinæ sententiæ ipsius illa sententia: contra intentionẽ verò absoluentis nulla est absolutio. Hoc itaque nimiũ est scrupulosum, nec vlla ratione prudenter agens sacerdos hãc intẽtionẽ habere debet, sed dũtaxat absoluendi, quem bona fide & probabili diligentia iudicat absoluendum esse. Apertè itaque dicimus imprudentis trepidationis esse, vt sacerdos aliquam cõditionem

Fictio contritionis non reddat confessionem irritam, licet aliquãdo impediat effectũ absolutionis.

Respondetur aliorum argumẽtis.

Sacerdos sine conditione absolute absoluat.

tionem apponat cùm absoluit, aut in corde illã retineat: quod nonnunquam etiam Gerson putat faciendum esse: certè aut non debet absoluere, si iudicat fieri non debere, aut dubiũ habet: agit enim contra conscientiam: sed cùm iudicat absoluendum esse, absolutè absoluat, relinquens Deo: interim rogans, vt ratum Deus habeat quod bona fide ab eo fit: nec aliter intentionem suam restringere debet, nisi similis velit esse iudici, qui iubet reo in iudicio, vt soluat quod ab eo exigitur, si id debet. Esset contra hæc pietas illa Hadriani, quod scilicet credẽdum sit tunc illum à Deo absolui: aut si non, ideo esse, quia aliquod impedimentum de nouo peccans opponit, cui satis superius responsum est: nulla videlicet ratione hoc probari: vel reuera est magis de nomine quæstio. Hoc sit satis, nullũ etiam suscepto sacramento, certum esse posse de remissione peccati, vt dictum est, & apertius inferius declarabitur.

Duplex contritionis defectus, qui non facit absolutionem irritam.

Habemus nunc ex his quæ dicta sunt, quòd defectus perfectæ contritionis minimus duplex est: alius qui per sacramentum ipsum aufertur: cùm scilicet virtute eius ex attrito fit pœnitens contritus. Alter qui non aufertur per sacramentum, sed manet absolutus in sua imperfectione. Et primus quidẽ cùm non permaneat adueniẽte virtute sacramenti, non reddit vel nullam, vel sine effectu absolutionem. Alter verò sine fructu illam relinquit. Hi duo gradus ponuntur cõmuniter ab his qui prudenter saniorem partem sequuntur in hac materia. Et quidem ratio eorũ (cùm reuera experientia hoc non constet) est ex arbitrij nostri libertate, & ex diuinæ gratiæ diuersitate & grauitate collatione. Diuidit singulis Deus prout vult, & nulli est astrictus, vt ei suæ gratiæ auxilium impendat, etiam cùm quoduis sacramentum recipit. Pactio illa Dei, vt nonnulli dicunt, in sacramentis hæc est, vt dignè se præparanti conferatur gratuita: sed hæc digna præparatio cui datur, mera diuina gratia datur: Dat nobis (inquit Paulus) vel & perficere pro bona voluntate. Liberũ etiã arbitriũ nostrũ nõnunquam tepidè, nonnunquam deuotè & ardenter se præparat: & in his multi sunt gradus. Nam (quod superius, cùm in cõmuni de sacramẽtis ageremus, probatũ est) sola mentis euagatio, quæ etiã citra mortale peccatum est, & præter intentionem in ipsa sacramenti susceptione, impedit ne tunc aut de nouo conferatur gratia aut augeatur: quare fieri potest, vt qui alioqui efficeretur per sacramẽtũ cõtritus, sola illa euagatione inabsolutus maneat à peccatis. Dicãt igitur tunc repetẽdam esse cõfessionem

Et certè hoc quod de euagatione diximus,quanquam alijs nõ placeat,tamẽ & Caietano & multis valde probatur, & est consentaneum doctrinæ b. Thomæ & patrum. Necesse est animã moueri actu cùm diuinæ gratiæ fit particeps, quod dicimus de eo qui vsum rationis habet. Igitur nõ est cur putemus semper in sacramento Deum ad perfectam contritionem erigere pœnitentem,cùm manifestè scriptum sit,non esse nobis in sacramentorum susceptione fidendum.Nolumus (inquit Paul.) vos ignorare fratres, quòd patres nostri omnes eandem escã spiritualem manducauerũt &c.Sed non in pluribus eorum bene placitũ fuit Deo &c.Hęc autem in figura facta sunt nostri. Quod vt magis explicetur,cõsideremus quæ superius de perfectione contritionis dicta sunt. Cùm enim ad hanc requiratur veritas atq; efficacia & puritas finis (vt scilicet sit propter Deum)& perfectio siue intensionis siue appretiationis,& tandem vt prædominetur affectus illæ diuinæ dilectionis ceteris omnibus,vt dictum est:ex his pensandum est quàm perfectus sit hic dolor,iuxta gradus supradictarum propositionum.Vnde fit,vt,etsi aliquando possit certò agnosci imperfectus,nunquam tamen certò iudicari possit perfectus dolor, quod satis supradictũ est.Hæc omnia & ex superioribus in materia contritionis, & ex proximè dictis satis constant:voluimus tamen ea addere,vt admoneremus, quomodo ex his iudicari debeat dispositio pœnitentis.Certè cùm sic quis confitetur,vt nec statum peccati relinquat, nec occasiones quas experientia didicit proximas esse, etiam si absoluatur, illa est fictio,de qua in secunda & prima propositione diximus. Potest enim multos habere gradus,sed satis est quòd non habeat veritatem & efficaciam: id quod manifestè constare potest bene iudicanti. Ceterùm cùm nihil horum est,sed fortè in Dei oculis (qui solus inspector est cordis)non prædominatur affectus ille ceteris,illa fictio est,de qua in tertia ꝓpositione: nisi fortè in hoc tanta esset tepiditas, vt manifestè bene consideranti appareat non tanti fieri peccatum, vt necesse est:quod timẽdum est ne in multis inueniatur. Hæc ideo quàm potuimus diligentissimè conati sumus explicare, vt admoneamus & pœnitẽtes ipsos,& spirituales iudices, vt non leuiter hæc pertranseant: est enim totius salutis nostræ cardo in vera mutatione animæ. Cùm igitur hoc oscitãter facimus & negligẽter,tã medici spirituales q̃ infirmi,certè grauissimè timẽdũ est, ne socordia nostra omnia Dei beneficia cõuertantur nobis in perniciem, & ex qui-

Deus nõ semper in sacramento pœnitẽtia supplet defectum pœnitentis.

1. ad Cor. 10.

Ex quibus æstimandum, an dolor contritionis sit perfectus.

Certè cognosci potest imperfectio doloris nostri, sed non perfectioni.

ex quibus consequuturi eramus salutem, proueniat perditio: dum scilicet fit mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalũ: & obscurantur oculi eorum ne videant: quod idem sic dicere possumus: fiat baptismus eorum: fiat confessio eorum &c. Est igitur confessori (vt Chrysost. superius audiuimus dicẽtem) opus sexcentis oculis, vt habitum mentis eius qui confitetur agnoscat, vt excitet ad pœnitentiã, vt ab admonitione & oratione non desistat, quousque, quantũ dabitur, agnoscat pœnitentem ascendisse ad perfectum contritionis & charitatis: Et pœnitenti similiter opus est, vt seipsum diligenter discutiat, sicut Paulus inquit: Si nosmetipsos dijudicaremus, & non putet leuiter aut obiter curandum esse tantum negotium, in quo agitur de consequenda venia mortalium peccatorũ. Et cùm ambo probè fuerint functi suo officio, dicant: Domine, serui inutiles sumus: & timeant. Quòd si hoc illi: quid acturi sunt qui nihil hæc omnia curant?

An qui sine pœnitentia cõfitetur, satisfaciat præcepto Ecclesiæ de confitendo.

Ex his respondendum est alteri quæstioni: an scilicet qui sine pœnitentia confitetur, satisfaciat præcepto Ecclesiæ quod habetur in capite: omnis vtriusque sexus: quanquam reuera hæc quæstio magis curiosa sit quàm necessaria: parum enim prodest satisfacere interim Ecclesiæ præcepto, si non satisfiat diuino: nec certũ aliquid potest in hac quæstione asseri. Sunt diuersæ sententiæ: illa tamen probabilior nobis videtur, sine aliorum præiudicio, quòd cùm in confessione ipsa peccatum sacrilegij committitur contra sacramentum, in casibus scilicet primæ & secundæ propositionis, cùm sacramentum iterandum est, non satisfit Ecclesiæ præcepto. Cùm verò bona fide peragitur Confessio & Absolutio, nec repetenda est iuxta tertiam propositionem, tunc satisfactum est Ecclesiæ præcepto. Ratio horum est, quoniam probabiliter credendũ est Ecclesiam, cùm præcepit omnibus confitendum semel in anno, illam confessionem præcipere, quam Deus iussit fieri absque temporis determinatione. Nõ enim aliud agit Ecclesia, quàm tempus definire, in quo fieri debeat quod absque certi tẽporis definitione Deus statuit. Cùm igitur quis ita confitetur, vt illa cõfessio maius peccatum sit, nec Deo satisfiat: non est cur credatur satisfactum esse Ecclesiæ. Statuit Alexander 3. in cap. Quod quidam, de pœnitentijs & remissionibus, recipi debere impœnitentis confessionem, & monitis salutaribus indicandam ei esse pœnitentiam, non tamen impendendam ei absolutionem dicit. Quare nec probat illud esse sacramentum, si fieret,

ſi fieret, nec ſatisfieri Eccleſię, quæ certè pręcipit vt ſacramentum pœnitẽtiæ ſuſcipiatur. Alij aliter diſtinguunt, & quidem Durãdus argutè magis quàm ſolidè in dubiũ vertit, an Eccleſia præcipere poſsit confeſsionem fieri: quia, inquit, nõ poteſt cognoſcere tranſgreſsionem huius præcepti. Vnde, inquit, intelligi poteſt, quod de ſumẽdo ſacramẽto Euchariſtiæ ſit præceptũ in illo cap. Omnis vtriuſq; ſexus de cõfeſſione verò ſolùm admonitio. Non enim poteſt Eccleſia agnoſcere, an ritè quis fuerit confeſſus. Sed hęc non admodum pertinẽt ad rem: certè ad Eccleſiã pertinet de ſacramẽtis & præceptis Dei definire, quando & quomodo ſint vel ſuſcipiẽda vel implẽda. Satis itaque dictum ſit de pœnitentia in confeſſione neceſſaria. Non enim tanta exigitur, vt ſacramentum ſit ratum, quanta vt peccatum remittatur de qua re plura ſuperius diximus.

¶ LECTIO NONA.

¶ *De Integritate Confeßionis.*

Sũma doctrinæ de integritate confeſsionis.

QVIA inter Confeſſionis conditiones pręcipuas diximus eſſe, vt ſit integra, quemadmodum vt ſit lachrymabilis, & de hac proximè diximus: reſtat vt nunc de integritate dicamus. Sit igitur de ea hoc certiſſimum fundamentum, vnde cetera deducamus.

Vni & eidem ſacerdoti omnia mortalia peccata confitenda.

Ex ipſo Chriſti præcepto in huius ſacramenti inſtitutione, neceſſe eſt omnia mortalia, quorum ſibi quiſque conſcius eſt, ſecũdum ſpeciem & numerum, quantum pro fragilitate humana fieri poteſt, eidem ſacerdoti integrè confiteri. Vbi tria aſſerimus meritò & probanda & explicanda. Quòd igitur vni & eidem ſacerdoti omnia confiteri oporteat apertè probat, quod ſuperius de ſacramẽti huius inſtitutione dictũ eſt. Omnia mortalia ſunt reſeruata à Chriſto, & ſubdita clauibus Eccleſiæ: mortalia, inquam, poſt baptiſmum commiſſa. Ceterùm quòd eidem ſacerdoti omnia ſint confitenda, non tam facilè eſt probare. Nam quanquam de concluſione ipſa nullus dubitet (regulariter enim, omiſſis quibuſdam ſpecialibus caſibus, de quibus dicemus, vni integrè confeſſionem fieri oportere aſſerũt omnes, & oppoſitum hypocriſim grauiſſimam eſſe affirmant) de ratione tamen nonnulla eſt dubitatio: ſed non eſt

q.3.art.4. opus multis de hoc agere. B. Tho. d. 17. 4. vbi de hoc loquitur, id ꝓbat ex medici corporalis similitudine. Nõ potest ille bene vni morbo adhibere medelam, nisi ceteros etiam cognouerit: sæpe enim quod vni prodest alteri nocet. Sic igitur nec potest sacerdos spiritualem adhibere medelam & conuenientem, nisi omnes animæ ægritudines cognouerit. Arguit Durãd⁹ rationem hãc minus sufficere: quia, inquit, quod attinet ad remittẽda & sanãda peccata omnia cõmissa, vna absolutione quasi vnico remedio tantùm opus est: quod verò attinet ad cauenda futura, quamuis diuersis remedijs opus sit, tamen, inquit, non est de necessitate veræ pœnitentiæ, non labi rursus in peccata: quo videtur innuere, nec ad veritatem pœnitentiæ requiri, vt adhibeãtur remedia præseruatiua. His respõdetur ab alijs. Sed non est opus de hoc cõtẽdere, res certa est. Hæc verò ratio b. Thom. magis similitudo quædã est, qua id explicari possit & proponi, quàm ꝓbatio. Nobis illa ratio videtur efficax & certa, quam eo loco b. Thom. etiam ponit, & Durãdus ab eo sumpsit: quod videlicet cõfessio hæc eo modo fieri debeat sacerdoti, quo fit interius Deo per cõtritionem. Est enim exterior illa confessio huius interioris signum. Sicut ergo nõ est vera cõtritio, quæ de vno peccato est & nõ de omnibus, ita nec vera confessio. Et (vt apertius dicamus) confessio sic fieri debet, vt sequi possit vera absolutio, & diuinæ absolutioni cõformis. Cùm igitur Deus ab vno peccato non absoluat, nisi simul ab omnibus, de quo superius dictum est: nec sacerdos potest nisi ab omnibus absoluere: omnia igitur confitẽda. Video multos huic rationi nõ inniti, quoniam (vt inferius patebit) putãt aliquem posse absolui à diuersis sacerdotibus: ab vno scilicet de his, ab altero de alijs peccatis: cùm scilicet sunt casus reseruati. Sed putamus rationem hãc efficacem esse, etiã si illud ita sit. Probat enim pœnitentem, quantum in ipso est, bona fide hoc debere agere, vt in vno & eodẽ iudicio se offerat de omnibus iudicãdũ simul, sicut simul de omnibus à Deo iudicandus est. Si quid verò per Ecclesiæ ordinationem huic obstat, aut alia aliqua ratione pœnitẽs agit quod debet, quantum in ipso est. Probat itaq; ratio hæc regulariter hoc requiri in iudicio confessionis, vt sicut à Deo absoluitur, ita absolui possit à sacerdote. Et post hanc rationem etiam illa similitudo satis est efficax, si rectè penseτur. Duo sunt præcipuè in hoc iudicio attendenda. Primum præteritorum peccatorum remissio, & de hoc intelligenda prior ratio. Secundum, præseruatio à futuris: vbi bene

Petrus de Palude.

Adrianus in quarto.

bene respondent Durando alij, quòd quamuis non pertineat ad rationem veræ pœnitentiæ, nec ad illam sit necessarium, non peccare rursum: est tamen necessarium habere verum propositum non peccandi: atque ita suscipere remedia necessaria. Magnus est error & perniciosus certè, putare minus curandum esse in confessione de remedijs necessarijs ad cauenda peccata. Tam necessarium id est, vt manifesta huius negligentia reum faciat & pœnitentem & confessorem. Huc spectat illa beati Thomæ similitudo: Necesse est ita confiteri, vt cognoscat spiritualis iudex quibus remedijs sit vtendum: quod fieri non potest, nisi omnia cognoscat peccata: Sunt igitur eidem confitenda. Et hæc diximus de primo, quod prædicta propositio continet. Iam ad duo reliqua accedendum.

Omnes species mortaliũ peccatorũ sunt cõfitendæ.

Quæ species peccatorũ confitendæ.

Primũ est, confitendas species mortalium peccatorum: furtum videlicet, homicidium &c. species, inquam, omnes. Istud nõ alia ratione opus est probare, quàm quod aliter nõ omnia cõfiteretur: si videlicet tantùm diceret se multa peccata commisisse, ex hoc non fiũt illa homini cui confitetur, nota: confiteri verò non est aliud, quàm manifestare ei cui confitemur. Sunt itaque species omnes confitendæ. Notat tamen Caietanus, hoc diligenter cõsiderans in propria de hac re quæstione circa finem tertiæ partis b. Thomæ confitendas esse species illas, quæ diuersam continent malitiam, quas dicere possumus morales species: nõ verò opus esse ad alias descẽdere. Exempli gratia: b. Tho. diuersas species diuinationis ponit, per somnia, per garritus auium, per terram vel aquam: & tamẽ eadem est peccati malitia in his omnibus: quærere per pactũ cũ dæmonijs, per adinuenta signa ab illis futurorum præcognitionem. Quare non erit opus vlterius descẽdere. Tamen furtum & rapina, quorũ primũ occultè, alterum manifestè & violenter fit, diuersę sunt species, & diuersam cõtinẽt malitiã: ideoq; confitendũ vtrunque. Cõtinet etiam illa propositio numerum mortalium peccatorum esse confitendum: quod eadem probatur ratione. Nõ est minus peccatũ decimum, quàm primum: nõ omnia itaq; manifestat peccata, qui nõ explicat numerum. Caietanus tamẽ hoc prudenter considerans supradicta quæstione, diligenter explicat, quod dignũ est consideratione, vt quãtũ fieri potest, tædium omne & importuna quædã numeri peccatorum exactio auferatur à pœnitentibus. Est necessarium vt id fiat, ceterùm alia sunt multo magis necessaria: vera

Numerus mortaliũ peccatorũ est confitendus.

ſcilicet contritio,& cauendi futura diligētia: quę proculdubio magis vrgēda ſunt. De numero itaq; ſequentia, iuxta Caietanum & reliquos, notāda ſunt: Primum, Numerus certus certò etiam manifeſtandus eſt in confeſſione, dubius verò conuenientiori modo, quo fieri poteſt, vt ſcilicet intendat qui cōfitetur, quàm manifeſtè poteſt numerū explicare: de quo hoc ſecundò annotetur. In hac explicatione, nō tam attēdendum vt integram & exactam notitiam peccatorum confeſſor habeat, quàm vt ſciat, quid ad adhibenda ſalutaria remedia expediat. Probat hoc ſupradicto loco & explicat Caietanus conueniēti ratione. Omne iudiciū huius vitæ, quod in Eccleſia miniſterio CHRISTI fit, nō ad integram punitionem peccatorum, ſed ad ſalutem potius animarum ordinatur. Hoc itaque curandum eſt, vt agnoſcatur quod ad animarū ſalutem pertinet. Ex quo ſequitur tertium, quod in hoc numero incerto peccatorū manifeſtādo non magnoperè curādum eſt, ſi parum aut plus aut minus dicatur. Quartum, vt in peccatis, in quibus diutius perſeueratum eſt, magis curetur vt diuturnitatē ipſam & tempus, frequētiam, & propenſionem volūtatis in peccatum quis confiteatur, quàm numerum aliquem. Inde melius poteſt aduertere ſpiritualis iudex, quā debeat adhibere medelā: quàm ex importuna calculatione. Exemplum eſt manifeſtum in publica peccatrice, quæ melius confitetur, ſi tēpus quo in peccato permanſit, aperiat: & an ſemper affectus peccandi perſeuerauit, an non, atq; frequentiam, quàm ſi importunius per ſingulos dies diſcurrens cuncta reducat ad numerum: quāquam id fieri poſſit, ſed certè non debet.

Circa confeſſionē, numeri peccatorū quædam notanda.

De cōfeſſione circumſtantiarum.

Ex hoc fundamēto, & omnibus quæ circa illud diximus, ſequitur etiam, quid de circūſtantijs ſentiendum ſit. Circa quas illud primò omnium certum eſt omnibus, confitēdas eſſe omnes circumſtātias, quę addunt nouam ſpeciem peccati mortalis, quod eſt, noui præcepti trāſgreſſionem. Et quoniam alibi de circumſtātijs dicemus, quid videlicet ſint, & quot, nūc non eſt opus plura dicere, ſatis ſit iſtud exemplo declarare. Vulnerare vel occidere hominem peccatum eſt contra quintū præceptum Dei, occidere verò vt fureris & rapias illius bona, circūſtantia eſt finis & cōtra ſeptimum Dei præceptum: Qui igitur fatetur ſe occidiſſe tātùm cùm occiderit animo furādi, nō omnes confitetur malitias mortales: & ſic in ceteris omnibus. Nec circa hoc vlla eſt difficultas. In genere id tantum obſeruandum, vt circūſtantiæ manifeſtentur, vt verę ſunt tanquam

circumstantes; ipsum peccatum, non seorsim: nam in exẽplo posito non debet confiteri pœnitens se occidisse, & furatum fuisse, seorsum: sed occidisse vt furaretur.

Est quidem de alijs circumstãtijs nonnihil dubij, de quibus sequentia notanda.

Circũstantia variãtes speciẽ peccati.

Primum. Quod de circumstantijs variantibus speciem mortalis peccati diximus, id etiam de illis, quæ transgressionem mortalem eiusdem etiam speciei, vel contra idem præceptum addũt, apertè est intelligendum. Nam ratio quæ de alijs dicta est, etiam de his probat. Si quis furetur cẽtum, vt alia totidem possit furari: vel occidat Petrum, vt postea occidat Ioannem manifestum est non satis confiteri, si dicat se occidisse hominem: sicut qui duos occideret, etiam vnico ictu, duo homicidia commisit, & ita confiteri tenetur.

De quãtitate vel grauitate furti, iniuria, &c.

Itaq; quot (vt ita dicamus) malitiæ mortales sint in actu quẽ confitetur, manifestandũ est, siue sint eiusdem speciei, siue diuersæ. Ex hoc est secundum considerandum (vbi diuersæ sunt sententiæ) de circumstantijs scilicet non nouam transgressionem continẽtibus, sed augentibus eam quæ iam est: quantitate videlicet furti, vel grauitate illatæ iniuriæ siue violentiæ. Si furetur quis mille, longè maior grauitas est, quàm si centum: quanquam nec sit alterius speciei, nec eiusdem nouum peccatum. An itaq; furti quantitas necessariò sit manifestanda, sicut quantitas illatæ contumeliæ siue vulneris, meritò dubitatur. Sunt qui putent non esse necessarium huiusmodi manifestare, hac sola ratione, quòd non addant nouã trãsgressionem: alijs videtur omnino esse necessarium: quod efficaci certè ratione probari videtur. Si enim (vt prius diximus) centũ furetur quis, vt possit alia centum furari, manifestum est: multo autem est grauius, si semel mille furetur. Quare satis probabile videtur, omnem quantitatem, quæ ex se sola mortale constituit peccatum, manifestandam esse. Quanquam enim furatum fuisse semel mille aureos, vnum peccatum sit, non est tamen dubium æquiualere mille peccatis, quibus mille tãtùm aurei furto accepti sunt. Si itaq; (vt verbi gratia dicamus) in furto quãtitas vel aurei, vel minoris alicuius summę peccatũ mortale cõstituit, cõfiteri oportet, quãta huiusmodi furatus quis fuerit: tot enim, peccatis, illud vnum ęquiualet. Siluester in verbo, Cõfessio, de nuditate cõfessionis loquens, citat vtramq; sententiam, & putat mediũ tenẽdũ: vt scilicet quantitas tunc necessariò sit manifestãda, quãdo vt sacerdos iudicare possit quid agẽdum

ſit, vel imponendum pœnitenti, neceſſarium eſt. Vt ſi iniuria aut violentia illata ſit clerico, an fuerit leuis, an grauis. Nã grauis & enormis iniuria clerici excommunicationem habet reſeruatã pontifici Romano: Leuis verò iniuria tantùm Epiſcopo reſeruata eſt. Neceſſe eſt itaq; ſacerdotẽ hoc agnoſcere, vt intelligat quid ſibi agẽdum ſit. Similiter in furto, quia reſtitutio neceſſaria eſt, eaq; iuxta facultates, & opportunitatẽ eſt iniungẽda: neceſſe erit agnoſcere, quanta ſit quantitas. Itaq; iſta manifeſtẽda ſunt, nõ quidẽ tanquã propter ſeipſa neceſſaria, ſed (vt dictũ eſt) vt recte iudicare poſſit ſacerdos: cæterũ alioqui nõ putat eſſe neceſſariũ. Nos verò putamus tutius eſſe, vt cũ certa eſt quãtitas, manifeſtetur. Et vniuerſaliter vel numerus vel magnitudo, prout fieri poteſt, oſtendatur. Non minus iſta aggrauãt peccatũ, quàm ſi vt minimum in eadẽ ſpecie plura committerentur, vt diximus. Nec certè vlla ratio oſtendit, quare illa de quibus prius diximus, magis ſint cõfitẽda, quàm iſta: ſed in omnibus his, quod bona fide agitur à pœnitente & ſacerdote, id ſatis eſſe debet: nec putamus contendendum eſſe de his. Nullus eſt qui magnã & enormẽ iniuriã, aut furtũ maximi alicuius theſauri nõ putet cõfitenda eſſe. Si quis verò ex his velit etiã ꝓbare, magnitudinem affectus quo peccatur, neceſſariò confitẽdũ eſſe: non enim minus illa grauat peccatum, ſed reuera magis quam magnitudo effectus: reſpondẽdum eſt, quod in affectu nõ eſt tam aperta nec manifeſta diuerſitas. Et certè quãdo manifeſtiſſima eſt affectus magnitudo, & (vt ita dicamus) inſolita dignũ eſt vt manifeſtetur. Verùm quia gradus affectuum noſtrorum non facile metiri poſſumus, nec de hac re putamus inquietãdos eſſe eos qui confitentur: ſed admonendi ſunt inter cetera, vt cogitent, quanto affectu Deum offenderint, tanto magis pœniteat eos ſic eum offendiſſe.

De circũſtãtia loci.

Sũt circa hoc de quibuſdã circumſtantijs ſpeciales difficultates, de quibus breuiter dicẽdum. De loci circumſtantia, vbi ſcilicet peccatum ſit cõmiſſum, in prophano ſcilicet an ſacro loco: illud certũ: quędã peccata iure quidem poſitiuo ſacri loci reuerentiã & ſanctitatem violare, furtum ſcilicet ſanguinis aut ſeminis humani effuſionẽ. In his peccatis circũſtantia loci ſacri addit nouam tranſgreſſionem diuini præcepti. Furtum enim in loco ſacro eſt etiam ſacrilegiũ: quare illa circumſtantia neceſſario eſt confitẽda. Cæterum alia peccata, quanquam in loco ſacro commiſſa irreuerẽtiã illi inferant, vt periuria, detractiones, non ſunt tamen ſpecialia ſacrilegia, nec neceſſario

conſi-

confitenda. Est apud multos dubiũ, de furti aut homicidij, aut luxuriæ cogitationũ peccatis, & denique omnibus alijs minoribus, ipsumque actum præcedentibus. Sed loco corporali nõ nisi externis & corporalibus fit propriè irreuerẽtia: de interioribus anxiè curãdum nõ est: confiteatur quisque quàm potest plenius & manifestius, & sacerdos sit contẽtus in his omnibus mediocri cognitione. Ex his verò quę de loco diximus sacro, de ceteris circumstantijs sacrilegium constituentibus iudicandum est. Vbi & circũstãtia, quis, scilicet sit qui peccat, secularis an sacerdos, clericus an monachus Similiter circunstantia, circa quem, an cum consecrata Deo muliere peccatum sit, an nõ. Vbi quod de loco diximus obseruandum est. Sunt quædã peccata consecrationi ipsi repugnãtia: cùm scilicet specialiter cõtra illa consecratus quis est: illa sunt etiã sacrilegia, & ita in eis necessariò confitenda persona, quæ vel circa quam, nõ omnia alia. Si sacerdos fornicetur, est circunstãtia necessaria, quia cõtra votum & cõsecrationem sacerdotalem peccat: si verò peieret, aut detrahat, non est etiam sacrilegium. Ita in reliquis omnibus. Vniuersaliter verò quanquam sæpius ex qualitate eius qui peccat peccatum grauius fiat (grauius enim peccat senior quàm iuuenis, prelatus quàm subditus) non tamen hæc necessariò manifestanda sunt.

De circũstãtia personæ peccantis & circa quã peccatur.

De circunstantia sacri temporis similiter est dubium. Multi precepto obseruationis festorũ putant prohiberi peccata. Est in hac sententia nõ minima pars doctorũ: Vnde fit, vt in festo peierans aut detrahens transgrediatur etiã tertium præceptũ: Sabbatha sanctificet. Hoc est enim sanctificare diem, cultui diuino mancipare. Alij putãt tertio illo pręcepto nõ aliud quàm seruilia opera corporalia interdici: specialiter verò pręcipi cultum illum, quem Ecclesia definiuit: astare videlicet sacræ Missę officio &c. Quare aliorum peccatorum commissio secundũ istos nõ est contra hoc præceptum, quanquam sit contra finẽ eius, cuius senten iæ videtur esse b. Tho. Quare multi illum sequentes, vt certissimũ hoc haberi volũt, & reprehendunt eos, qui non apertè ita docent: ne videlicet ex contrario laquei inijciantur animabus. Verum nos nõ ita putamus certum esse, vt non possit tutius prior illa sententia asseri & multorum auctoritate doctorum, & ratione ipsa sanctificationis festi: quãquã & contrarium putemus tuto teneri posse.

De circũstãtia sacri temporis.

Sunt etiam specialia quædam circa hoc dubia, quæ non est opus persequi: vt est illud, quòd publicè & corã alijs peccare,

De scãdalo quod ex

peccato nascitur. circumstantia est trahens ad speciem scandali peccatum, & tum proculdubio necessariò confitendum; sicut aliorum auxilio vel consilio peccare, & ita alios participes facere peccati, siue inducere quouis modo, scandala sunt, & ita noua peccata. Dicit etiam Hadrianus hoc loco; quòd similiter peccare contra conscientiam, sit necessaria circumstantia. Nam si bonum, inquit, agere contra conscientiam, mortale est: ergo malum similiter contra conscientiam commisisse, duplicem habet malitiam: quare multò magis etiam erit confitendum, si scienter peccetur: quod tamen (vt ipse fatetur) nec docti confessores exigunt, maximè cùm cõmuniter scientes peccẽt qui peccãt. Et certè cum dubio cõscientiæ peccare, magis alleuiat quàm aggrauat peccatum, quod alioqui ex se peccatum est. Nec sciẽter peccare aliud est quàm peccare. Diximus superius quòd magnitudo siue intensio affectus quo peccatur, non sit necessariò confitenda.

De eo qui cõtra consciẽtiã peccat.

Vltimò demum circa circumstantias notari volumus, quod de recidiuante in idem peccatũ b. Thom. dist. 22. 4. dicit, quãquam peccata præterita per sequens peccatum non redeant, vt dictum est, atque ideo nec illa iterum confiteri sit opus, tãquam de quibus petenda sit absolutio: vt necessaria tamen ad conuenientem adhibendam medelam recidiuo manifestanda sunt, quasi quædam circumstantiæ. Constat enim quàm efficaciori remedio opus sit contra peccata inueterata, quæ iam in consuetudinem & naturam abierunt: manifestãda sunt igitur præterita, non quidem in speciali, sed satis erit, vt ostendat se pœnitens grauatum consuetudine illa peccandi.

¶ LECTIO DECIMA.

¶ *De integritate etiam Confessionis.*

RESTAT iam vt latius agamus de hac integritate Confessionis: Primò Casus, in quibus iure quidem non solùm diuidi potest confessio, & hoc vni, illud alteri manifestari, aut omnino aliquid omitti, sed debeat etiam omnino fieri, referamus, & rationem eorum. Primò igitur, cùm sine graui scandalo vel periculo peccatum manifestari non potest, siue id ex culpa sit sacer-

ſacerdotis (qui probabiliter ſcandalizãdus putatur, vel prouocandus ad malum, vel cõfeſſionem ipſam reuelaturus) ſiue ex alia quauis cauſſa: ſententia eſt certa doctorum, quæ tenẽdũ eſſe alium, cui confiteatur: aut ſi habere eius copiam nõ poteſt alia manifeſtanda eſſe, & illud omittendũ. Quò ad illud enim perinde eſt, ac ſi non habeatur copia cõfeſſoris. Quo caſu nõ ex intentione diuidit confeſſionem, aut quidquam tacet qui libenter omnia confiteretur: atque ideo non exhibet ſe inabſolubilem à Deo, cui omnia veraciter confitetur, & contritione atque propoſito integrè confitendi omnium remiſſionem cõſequitur. Nec tamen dubitandũ eſt, habita copia eius, cui ritè id confiteri poſſit, teneri ad agendum. Eſt tamen circa hoc conſiderandum (quod mouetur à nonnulllis) non ideo omittẽdam manifeſtationem peccati alicuius, vel circũſtantiæ, quòd inde cognoſci poſſit perſona fortè, cum qua peccatũ eſt, nec timendum eſt ibi periculum peccati detractionis, aut infamiæ proximi, ſed cõſulẽdum eſt propriæ ſaluti, cùm talis eſt ſacerdos, vt meritò nõ debeat timeri infamia, aut publicatio peccati. Cui propria peccata fidimus, nõ eſt cur & aliena illi fidi nõ poſſint niſi aliunde periculum probabiliter timeretur. Reuera tamen, cùm ſine confeſſionis reuelatione manifeſtari non poteſt peccatum, omittendum eſt, aut quærendus alius ſacerdos: cùm ſcilicet creditur non poſſe non cognoſci perſona quę cõfeſſa fuit, & ſimiliter peccatum eius.

Peccata reſeruata quomodo confitẽda.

Secũdò, circa hoc eſt non parua quæſtio, de peccatis reſeruatis, quomodo ſcilicet manifeſtanda ſint, cùm nec ab inferiori poſſit pœnitens de omnibus abſolui, nec ſuperior conſueuit aut vult omnia audire: & maximè propter conſuetudinem multarum eccleſiarum, in quibus (vt Caietanus hoc loco inquit) abſoluitur à ſuperiori de reſeruatis tantùm, ab inferiori de alijs. Quidam igitur putant nullo modo ſacramẽtaliter abſolui poſſe aliquem, niſi ab eo qui omnia audierit peccata. Si itaque ſuperior ſolùm reſeruata audiat, & abſoluat: eã nõ credunt ſacramentalem eſſe abſolutionem: ſed remiſsionem quãdam. Ita ſentiunt Hadrianus; Durand. & multi alij. reprehẽdit hoc Caiet. ſed non probat certa ratione eſſe ſacramentalẽ abſolutionẽ quę fit à ſuperiori: quoniã (inquit) tenetur ille ſigillũ ſeruare ſecreti. Sed (vt inferius dicetur) multi tenentur ſecretũ ſeruare, qui nec ſacramẽtaliter abſoluũt, nec etiã vlla eſt abſolutio ſacramentalis. Quare nõ poteſt negari illã ſententiã tutiorẽ eſſe, nec certa cõſuetudine eccleſię poteſt probari cõtra-

ria. Nam quòd in Romã. ecclesia,& alijs,superiores absoluãt à reseruatis tantùm(vt Durãd. dicit potest intelligi,quòd absoluant à sola excommunicatione: vel,vt intelligãtur ad inferiorem remittere absoluendum. B. Tho. obiter hoc attingẽs in 4. sentent. dicit inferiori cõfitẽda esse omnia,& ab eo absoluẽdum esse confitentem à non reseruatis,& remittẽdũ ad superiorẽ,vt absoluatur ab alijs. Permittit itaque diuidi absolutionem,quanquam non confessionem. Et idem Caiet. in summula,vni vult omnia cõfitenda & manifestãda esse,sed à diuersis absolui. Et hæc videtur media quędam sẽtẽtia. Sunt enim qui ex opposito prioris sententię tenent,in hoc casu reseruationis & confessionem,& absolutionem diuidi posse: vt scilicet superiori reseruata tamẽ confiteatur quis & ab ijs absoluatur: inferiori reliqua: quę etiam satis probabilis est sententia. Nec vlla videtur ratio,quare potius absolutio diuidi possit, quàm confessio: rursum,nec quòd teneatur quis sępius eadẽ cõfiteri peccata. Igitur quãlibet harum sequatur quis sentẽtiã, maximè si sit cõsuetudo suę ecclesię aut si à superiore ita pręcipiatur,tutus erit: nec opus est scrupulosius hęc tractare: Siue cõfiteatur quędã vni,alia alteri,& ita absoluatur,vt dictũ est: siue omnia vni,& à diuersis absoluatur,siue ab vno tantum sacramentaliter absoluatur,non est vlterius inquietãdus. Quanquã quęstionis ipsius vltima decisio aut cõcilij vniuersalis,aut Apostolicę sedis examinationem & auctoritatem (vt Durandus inquit) requirat. Satis sit,quod ad propositum attinet,quòd integrè confiteatur,qui voluntate & intentione nihil omittit. Si tamen ecclesiæ ordinatio diuersis (vt ita dicamus tribunalib⁹) diuersa reseruat peccata: atq; ideo in eis ita à diuersis iudicatur & absoluitur pœnitẽtens,per eũ nihil detractũ est integritati: nec effectus vnius absolutionis corã Deo impeditur: cùm apud illum nõ desijt integrum propositum pœnitentis. Nec etiã incõueniens vllũ esset,iuxta ea quæ suprà dicta sunt,si penderet effectus vnius absolutionis,& alia superueniẽte quasi vna integra sequeretur remissio: sicuti vna absolutio nõnunquam operatur longe post, vt ostendimus cùm de fictione ageremus.

Restat de integritate,quid sentiẽdum,cum alicuius peccati oblitus est pęnitens,cuius postea est memor: an scilicet omnia præterita confiteri teneatur: cum nec tunc integrè confessus fuerit,vt patet: nec nunc,si id tantum cuius memor est, dicat, integrè confiteatur. De quo speculatiue quidem certa est sententia,quod,si diligenter conscientiam discussit pænitẽs,quæ tur

dist. 17. q. 3. art. 4.

De peccato oblito.

tum ſcilicet iuſtè putauit ſufficere, vt in memoriam reuocaret peccatum: quãtum in ipſo eſt integrè fuit confeſſus, nec tenetur amplius repetere. Si verò ex negligentia & incuria diſcutiendi conſcientiam & rememorãdi peccata cõtingit obliuio, tunc negligẽtia illa imputatur, & perinde eſt ac ſi noluiſſet integrè confiteri: quare nulla eſt illa confeſſio, & tota repetenda. Diximus hæc manifeſta eſſe ſpeculatiuè. Ceterùm in ſpeciali iudicare, qualis fuerit negligentia, & quanta, certò quidẽ vix poſſibile eſt, maximè in rudioribus & rarò accedentibus ad cõfeſſionem. Quis enim ſatis intelliget, quanta fuerit diligentia examinandi conſcientiam? Quãquam ſic illud iudicare, vt ſufficiat ad hoc, vt in miſericordi Dei iudicio nõ imputetur nec pœnitenti, nec confeſſori, non ſit difficile prudenti & timenti Deum ſacerdoti, & non negligenter expendenti quæ ad hoc pertinent iudicium. Ceterùm ab idiotis & negligentibus circa ſimiles pœnitentes, vix intelligere poſſumus, quomodo fieri poſſit: nec id ſine dolore dicere poſſumus. Quanquam hoc malum non in hoc articulo ſolùm noceat, ſed ferè in omnibus. Ad iudicandum igitur, an ſufficiens fuerit diligentia, hæc eſt communis doctorum ſententia, manifeſta etiam ratione probata: Adhibendam eſſe in confeſſione non minorem diligentiam, quàm in arduis & grauibus negotijs magni momẽti, aut ex quibus pendet vel ſubſtãtia, vel vita hominum, adhiberi ſolet. Iccirco dicitur libro de falſa & vera pœnitentia: Faciat pro ſalute animæ ſuę in æternũ victurus, quod pro ſalute corporis facit moriturus.

Quanta diligentia examinãda conſcientia.

Hæc igitur diligentia adhibẽda eſt circa tria maximè: ſcilicet circa rememoranda peccata, circa dolorem & contritionẽ de illis, vbi etiam includitur cautela cõtra futura peccata, denique circa hæc ipſa, contritionem ſcilicet & diſcuſſionem cõſcientię, rectè examinãda & iudicãda, an ſufficientia ſint. Cùm enim ex his tribus pendeat remiſſio peccati, ad quam conſequendam tanta meritò eſt adhibẽda diligentia: conſtat eãdẽ ad hæc tria requiri. Cùm igitur hoc certum ſit in vniuerſali, iã ſatis oſtẽditur in particulari, quàm difficile ſit de hoc iudicare. Sunt quidam, quorum feruor & diligentia manifeſta eſt, quantum eſt in homine. Sũt alij quorum negligẽtia etiam apertiſſima eſt. Sũt medij, de quib⁹ meritò dubitari poteſt. Circa hos igitur debet eſſe cura & propria, & ſacerdotis: vt ſcilicet excitentur ad maiorem diligentiam, & quãtum fieri poteſt, examinentur: de quo ſequentia in ſpeciali ſunt notanda.

Diligẽtia adhibẽda circa tria.

Pri

Primum. Tanta illa necessaria diligentia intelligenda est iuxta proportionem : vt scilicet sicut ad vitam saluandã nihil omittitur eorum quæ necessaria iudicantur, ita ad peccatorũ veniam consequendã nihil omittatur necessariorum, hoc est, eorum quæ probabiliter credũtur necessaria. Ceterùm in ipsis temporalibus negotijs, vbi cum hominibus agẽdum est, sæpe maiores incidunt difficultates, & ideo maiori etiam opus est sollicitudine. In discussione verò pœnitentię, & dolore peccatorum solùm opus est vt secum agat pœnitens, & cum Deo: faciat ergo quantum ad hæc putauerit satis esse.

Secundum. Sine vlla cura prius examinandi conscientiam ad confessionem accessisse (nisi fortè cùm expectatur per examinationem sacerdotis & admonitionem posse fieri quod satis sit ad rememorãda peccata) signum est defectus necessarię diligentiæ. Si verò ex diligentia sacerdotis admonitus est pœnitens, & vterque iudicat factum esse satis, non est putãda minor hæc diligentia.

Sacerdos debet iudicare de examinatione conscĩetiæ & dolore cõfitentis.

Tertium. Cùm duo hæc, examinatio & dolor, præcipua sint de quibus iudicare debet sacerdos, sine vlla cura & discretione horũ absoluere, cùm non sunt manifesta, graue periculum est, nec videmus quomodo excusari possit sacerdos ipse à graui peccato, & pœnitens etiam à graui negligẽtia: nisi forte ex bona fide absque vlla malitia sequeretur iudicium cõfessoris. Ceterùm quia nec conuenit, vt cõfessores indiscretè & nimiũ in his examinandis molestẽt pœnitentes, prudenter est agendum, & ex toto ipso discursu confessionis, & conuenientibus ac temperatis valde interrogationibus (an scilicet cogitauerit à confessione proxima, vbi & cum quibus egerit, quæ tractauerit, quę occurrerint occasiones peccati &c.) iudicare debet, sicut de dolore. In quo iudicio non opus est anxiè procedere, sed diuinæ misericordiæ occultiora relinquere & certò statuere, Deum nõ imputaturum ad culpam, si quid defuerit: sed potius sua bonitate facturum, ne illud impediat.

Vltimò denique & hoc obseruandũ : quod, quia negligẽtia ipsa peccatum quoddam est, hęc etiã remittitur per confessionem & contritionẽ. Vnde cùm quis de hac negligentia dolet, & eam confitetur : siquidem in extremo periculo est, nec iam maior fieri potest, etiam ab hoc peccato, & ceteris credẽdum est eum absolui. Imò etiã si instaret tempus, quo sine scãdalo omitti non posset communio, absolui etiam credẽdus est, sed supplenda est postea negligentia. Quidquid igitur bona fide

aç

agitur,illud etiam quieta mente suscipiendum est. In maxima verò negligentia & incuria rerum tam necessariarũ,nulla potest esse securitas.

Mouentur circa istas duas conditiones, integritatẽ scilicet & dolorem cõfessionis,à posterioribus dubia nonnulla. Quędam,quę nõnunquàm occurrere possunt,quanquã raro:quędam quę certè vix aut nunquam:quare possent forte illa omnia melius prudentis arbitrio relinqui: sed breuiter de his annotanda sequentia. Primum. Si sacerdos nouit pœnitentem oblitum alicuius peccati, quod forte ipse vidit eum committentem, & tamen non confitetur, & nihilominus putat eum conscientiam suam discussisse quantum putat sufficere: si quidem sine scandalo eius potest, admoneat eum illius peccati: quod si timet scandalum:agat quantum potest,vt illius meminerit:quòd si tandem illud non confiteatur, non propter hoc est absolutio deneganda. Nam in hoc iudicio debet cauere sacerdos,ne ex cognitione quacunque,quam extra iudicium illud habet,moueatur ad ligandũ vel soluendum. Potest ex illa fieri cautior & diligentior ad examinandum. Ceterùm nõ debet iudicare,nisi ex pœnitentis confessione.

Secundum,de quo etiam Gerson, Hadrianus,& alij mouẽt dubia. Si sacerdos timet pœnitentem nõ rectè discussisse conscientiam,aut non plenè contritum,si quidẽ probabiliter hoc putat, maximè ex ipsa eius confessione, non dubitandũ quin teneatur omnem adhibere diligentiam,quousq; probabiliter credat satis actum esse in illis duobus. Notat tamen Gerson, quòd cùm pœnitens non est paratus, aut sine scandalo nõ sustinebit diutius examinari vel interrogari, posse sacerdotem (facta hac protestatione,quòd nõ proderit ei absolutio, si nõ sit dispositus)absoluere. Quod verum est,cùm ex ipsa eius cõfessione non habet,vnde non credat eum dispositũ, quamuis aliunde forsan dubitare posset. Nec etiam putamus (vt suprà dictum est)debere conditionem addi in huiusmodi casib⁹ dubijs, vel mente retineri. Melius est vt absoluẽs intendat agere quantum potest.

Tertium. Dubitant etiã,quid acturus sit sacerdos, cùm videt pœnitentẽ ex ignorãtia putare aliquid nõ esse peccatũ, & ideo non confiteri:an scilicet teneatur eum docere? Vbi asserunt nonnulli,quod si ex illo peccato nullum damnum tertio inferatur,nec timeatur illum rursum cõmissurum tale peccatum,etiam si ex ignorantia iuris diuini sit, posse sacerdotẽ tacere,

cere, nec de hoc admonere pœnitentem, si inuincibiliter (inquiunt) ignorat: quia (inquiunt) non est cur illum admoneat. Nec enim opus est vt pœniteat eum illius peccati, cùm non peccauerit, nec vt caueat, cùm non sit timendum, ex casu posito, quod occurret occasio illud iterum committendi: nec vt satisfaciat, cùm nec illud sit necessariũ. Affirmãt secundò nonnulli, quòd eo casu etiam si peccatum sit in præiudiciũ tertij, si tamẽ non est spes correctionis aut vtilitatis alicuius, melius facit sacerdos tacendo, quàm frustra aliquid admonẽdo. Sed tunc (inquit Hadr.) non debet absoluere. Alij docent, etiã tunc absoluendũ esse. Fatetur tamen Hadrian. quòd, si tantum esset ignorantia facti (vt si contraxit maritus cum secunda, viuente prima, sed vterque id ignorat sine culpa) & ex admonitione nihil aliud sperari posset quàm turbatio & anxietas infirmorum, qui alioqui tutam habent conscientiam, melius tunc sit tacere.

Circa hæc omnia nunc proximè dicta de his ignorantijs, nos putamus raRò aut nunquam posse ea contingere vt proponuntur. Quomodo sciri potest, quòd laboret quis ignorantia inuincibili iuris diuini, nisi fortè dicamus, quòd à proprio episcopo, aut parocho, viris doctis audierit pœnitens nõ esse peccatum, iurare falsum in iudicio ne occidatur homo, atque ideo id fecerit? Sed esto ita: nunquam certum esse potest, non posse eum rursum in hoc incidere. Quare crediderim de his quę certò iuris sunt diuini, semper admonendum & docendũ esse pœnitẽtem, cùm sacerdos quacũque ex caussa iudicat illũ ignorare. Neque quod aiunt: timet nihil vtilitatis futurũ: puto posse cõtingere: nec est hoc vlla ratione de alio iudicandum: quòd si postea hoc ostẽderetur, quòd ille scilicet repugnaret doctrinæ, non puto esse absoluendũ. Meritò inquit tũc Hadr. non esse ignorantiã inuincibilem: cùm non sit paratus admonitus se emẽdare. Igitur de omnibus quæ sunt iuris diuini vel humani, & concernũt pœnitentem, præcipuè si ea scire teneatur, tutius est vt instruatur pœnitẽs à sacerdote, maximè vbicunque præiudicium est tertij. Ceterùm solum in ignorantia facti, cùm timetur pusillorum infirmitati, rationabile videtur, tacendum esse. Sed hæc omnia, propter diuersas quæ accidere possunt circumstantias, sacerdotis arbitrio melius est relinquere, si doctus sit: si non sit doctus, consulat peritiores.

In his omnibus est aduertendũ, teneri quidem sacerdotem ad examinandam & discutiendam pœnitentis conscientiam,

præ-

præcipuè quo ad ista duo, integritatem scilicet & contritionē: quare tenetur & interrogare tam circa ea quæ confitetur pœnitens, quàm circa alia quæ putat conuenientia illi. Propterea videretur huic articulo cõuenire, vt de interrogationibus necessarijs ageremus: sed hæc in alium articulum differamus.

Mendaciū vitandum in confessione.

De hac igitur conditione cõfessionis solùm hoc restat breuiter admonendum, quòd ad eam etiam pertineat veritas: vt scilicet in cõfessione non admisceatur mendacium, sed prout in animo habet, ita pœnitens manifestet: dubia vt dubia, certa vt certa. Admonet Caietanus bene, excusari posse illum, qui putat se melius agere, si peccatū de quo dubius est, sibi certò imputet & confiteatur. Verum dubium nonnullum est, an sit peccatum circa venialia peccata mentiri, negando scilicet interrogatus quod commisit, aut confitendo quod non cõmisit: vbi Caietanus scrupulosior videtur multis. Tenet enim, quòd, si venialia accipiat pœnitens vt materiam confessionis, cùm fortè sola illa confitetur, peccet, si circa illa mentiatur. Sed tandem ille ita temperat hanc rem, vt vix aut nunquam inueniri possit illud peccatum mortale. Quare tutò teneri potest, mendacium circa venialia nunquam esse mortale: quamuis sit valde in tam tremendo iudicio fugiendum.

¶ LECTIO VNDECIMA.

¶ *De ratione secreti necessarij in Confessione.*

PONITVR etiam inter conditiones confessionis, quòd sit secreta: circa quam duo nobis dicenda sunt. Primum. Quatenus secretum ad necessitatem sacramenti pertineat. Secundum. Quatenus teneatur ad seruandum secretum minister ipse sacramenti sacerdos. Circa primum igitur sequentia adnotentur. Primum. Potest pœnitens vel pluribus sacerdotibus simul, vel sanè sacerdoti coram pluribus alijs publicè etiam confiteri: Hoc enim præter auctoritatem libri de vera & falsa pœnitentia, quam & Gratianus citat de pœnit. dist. 1. cap. Quem pœnitet. vbi dicitur: Quanto pluribus quis confitetur, tanto plenius consequitur remissionem. propter erubescentiam.

ſcentiam. Præter hanc auctoritatem (inquam) habet rationem manifeſtam: quoniam non eſt cur pœnitens non poſſit ſicut vni ſeorſim, ita ſimul multis ſua peccata manifeſtare, & medicinam quærere. Tenent etiam hoc communiter noſtri: & addit Petrus de Palude in 4. hoc in religionibus conſuetum fuiſſe, ſiue aliquãdo factum. Nihil itaque eſt, quare de hoc ſit dubitandum. Sed dubitant alij, an confeſſio hæc ſacramentalis ſit: de quo iam ſecundum addamus.

Confeſſio pluribus vel publicè facta eſt ſacramentalis.

Confeſſio hæc pluribus facta, aut corã pluribus, non eſt minus ſacramentalis, quàm ſi vni tantùm fieret. Hoc manifeſtè probatur. Ratione quidem, quia in hoc ſacramẽto non poteſt probari aliud eſſe neceſſarium, quàm quòd ſubijciat ſe pœnitens iudicio & clauibus Eccleſiæ. Nec de ratione iudicij huius aliud eſt, quàm vt omnia, occulta etiam, in eo manifeſtentur. Quòd verò vni, & non pluribus fieri debeat confeſſio, id in fauorem eſt pœnitẽtis, cui ſi voluerit renuntiare, non eſt cur non ſit perfectum iudicium. Conſonat etiam hoc antiquę Eccleſiæ vſui & auctoritati. Superius namque oſtendimus & ex Origene, & ex hiſtoria Tripartita, cõſuetum fuiſſe, vt coram tota Eccleſia nonnunquam occulta peccata manifeſtarentur à pœnitentibus. Et Leo (vt etiam diximus) prohibuit, ne ad hoc cogerentur pœnitentes, vt in ſcriptũ redigerent peccata, manifeſtanda deinde Eccleſiæ: ne hac occaſione deterrerentur peccatores à tam neceſſario remedio. Verùm nulla eſt vel ſuſpicio, quòd illam non putârit ſacramentalem confeſſionem: quod âduertendum eſt etiam contra aduerſarios Eccleſię. Illi, cùm negare non poſſint, confitẽtur quidem fuiſſe olim in Eccleſia confeſſionem, ſed publicam (inquiunt) non occultam, qualem modò videmus. Vbi certè duo inconſideratiſſimè dicunt cõtra ſeipſos. Primum: Quòd non vident multò eſſe mitiorem & minus grauem confeſſionem occultam quàm publicam. Quare non poſſunt negare, nunc in Eccleſia multo ſuauius & mitius cum peccatoribus agi, quàm cùm publicè confiteri cogebantur: & multo tunc ardentius peccatores pœnitentiam egiſſe, quàm modò. Secundò non aduertunt, publicum vel occultum non variare iudicij & clauium Eccleſiæ auctoritatem. Non igitur alia eſt confeſſio & abſolutio quæ modo fit, quàm quæ tunc fiebat. Nam ſi dicere tentent, tunc tantùm de publicis factã eſſe confeſſionẽ, cùm publicè fieret: cõtradicit apertè Origenes loco ſuprà citato, cõtradicit apertè Tertullianus de pœnitent. & ceteri antiquiores, aſſerentes per illam

illam confessionẽ quæ tunc fiebat, peccatores sese prodere: & ad hoc exhortātes ne vereātur facere, vt suprà satis ostensum est. Igitur secretum non est necessarium huic sacramēto. Sed nec hoc vnquam necessarium pœnitēti est, vt pluribus confiteatur: tantùm tenetur ex præcepto Christi subdere se iudicio clauium: quod integrè fit, cùm vni confitetur.

De cōfessione per interpretem, nunciũ, vel literas.

Tertium istud sit: Ad necessitatem huius, sacramenti sufficit per interpretem, vel nũciũ, aut scripto cōfiteri: & eodem modo nũcio vel scripto absolui. Tenēt etiam hoc plures nostrũ, Petrus de Palude, Hadrianus, Syluester. Quāquam Caietanus de hac loquēs conditione, absentē, vel per scriptum nullo modo putet aliquem posse absolui, vt sit verũ sacramentum: Sed securè aliorum sentētia teneri potest: qua ratione etiam satis ꝓbatur sumpta ex natura huius sacramēti, quod nō est aliud, quàm iudicium quoddã à Deo institutum: in iudicijs verò & caussæ disceptatio, & sentētia nō solũ scripto fieri potest, sed multo conuenientius fit. Non igitur hæc confessio propterea minus erit sacramentalis. Duo tamē circa hęc sunt notāda. Primum. Quod, cùm coràm & voce fieri potest, nō sufficit facere per nũciũ vel scriptum: ita b. Tho. d.21.4. (vbi de hoc nostri) apertè dicit, quod sequitur magna, & magis digna auctoritate doctorũ pars. In hoc sacramēto manifestatio requiritur: fieri igitur debet, si potest, certiori & cōmuniori modo: adde etiam quòd ipsa scriptura confessionē exigat: confessio, verò nō nisi voce confitentis fit, nisi fortè cùm vox suppletur scripto. Per se igitur manifestatio vocis necessaria est. Quod & Gratiã. ex lib. de vera & falsa pœnitent. in illo cap. Quem pœnit. probat: Ad sacerdotes, inquit ille, mittũtur leprosi, & ore suo manifestare iubētur. Secundò etiam circa hoc aduertendum, quod sicut non est licita & sufficiens hæc confessio per nuncium vel scriptum, cum fieri voce potest: ita nō est necessaria, etiã cùm aliter fieri non potest. Est etiã hæc Doctorũ communior & sanior sentētia. Tantũ Christus obligat pœnitentem ad manifestandũ se iudici, cui illi potestatem tradidit: nō alicui alteri. Si igitur non potest nisi per interpretem: si quidem fecerit, rectè facit, & consequetur sacramētum: si autē non sufficit ei contritio, sicut non habēti sacerdotem. Ita de scripto vel nũcio. Hæc enim per se manifestant peccata alijs: nuncius namq; alius est à iudice: scriptum etiam à quocunq; legi potest. Vbi tamen aduertendũ, quòd si casu accideret, vt pœnitēs loqui non possit, sicut tenetur per nut⁹ & signa cōfiteri, si cōmodè potest: quia

Hæc sententia omnino explosa est, et interdicta à Clemente octauo ——

illa per se nõ manifestãt alijs peccata:ita videretur ille teneri etiam ad confitẽdum per scripturã, si posset presente ipso sacerdote & legente,ita scribere,vt mox deleri posset scriptura: Satis enim occulta manifestatio tunc est. Quanquam his omnibus signis vel nutibus,vel scriptura,nõ putarẽ minimũ grauandũ esse pœnitentẽ, maximè in extremo periculo.Ista maximè signa satis cõfusè possunt manifestare peccata, vt magis curandum videatur, ad veram contritionem & pœnitentiam recurratur, sed nõ est id omittendũ.Et hæc satis de priori articulo, qualiter scilicet sit necessariũ secretum huic sacramẽto.

Quare sacerdos debeat secretum seruare.

De secũdo iam dicendum,quomodo sacerdos teneatur audita in confessione celare.Vbi primò quasi fundamentum explicandũ est;vnde hæc obligatio sit,& quanta:de qua re beat. Thom.& reliqui dist.21.4.Communiter quidem respondent, obligationẽ hanc ex natura ipsius sacramenti esse. Cùm enim sacramẽta efficiant quod significant: in hoc verò sacramento significetur absolutio à peccatis, quę nihil aliud est, quàm tectio quædã peccatorũ, iuxta illud: Quorũ tecta sunt peccata: Efficit igitur hoc sacramẽtum, vt meritò minister ipse teneatur etiam ea tegere.Quam rationem etsi Durandus putet non sufficere nec enim,inquit, sacramentum efficit quidquid consequẽter significatur,sed id quod primò & directè:quare satis (inquit) est, vt hoc sacramẽtum efficiat remissionem peccati, non verò hãc obligationem celandi ille tamen nimium scrupulosè hanc rationem considerauit.Illud sit dictum,vt conuenientia quædam & persuasio.Valdè certè consonat rationi,vt sacerdos se conformet Deo,qui peccatũ,quod ante confessionem dicitur in scriptura conspexisse, per absolutionem & remissionem dicitur non videre: Auerte faciem tuam à peccatis meis.Sacerdos ergo quæ antea nõ nouerat,meritò habere debet secreta.Continet tamẽ etiam hæc ratio efficacius aliquid, cui verè innititur hęc obligatio. Natura sacramẽti huius quid aliud habet,quàm quòd sit iudicium quoddã (vt ita dicamus) superhumanum:cæleste scilicet & diuinũ, & consequens illã potestatem Christi,qua constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorũ:Solus ille potuit præcipere,vt occulta & peccata omnia suis ministris reuelarentur.vt superius probatũ est. Ex hoc fit,vt sacerdos qui audiuit,non sciat illa vt homo,nec naturali aliqua cognitione sed solùm vt vicem Dei tenens:vnde veraciter dicere potest,se nescire quod in confessione audiuit. Meritò igitur ex hoc iudicio, quod alienum est ab hominum

Psalm.50

conu-

conuictu & conuersatione, sed solius Christi in salutẽ animarum, nihil trahi potest ad humana iudicia vel conuersationẽm vitę: alioqui ex isto iudicio turbaretur quidẽ & confunderetur humanarum legum ordo & ratio. Itaq; obligatio ista seruandi secreta quæ audita sunt, ex ipso diuino iure est, consequens præceptum ipsum confessionis. Vnde meritò tenent omnes, neque à Papa dispensari posse in hoc: esset enim hoc mutare naturam huius iudicij Christi. Quare meritò Gregorius grauissima pœna puniri iubet sacerdotem quidquã reuelantem: deponi scilicet ab officio, & infamem perpetuò manere. Nec vlterius aliquid hîc quærendum est. Ex his sequitur, nulla ratione, nullo casu, vel euitandi cuiuscunq; periculi caussa, nulla obedientia, vel iuramento, secretum hoc reuelari posse. Illa enim si sciũtur, vt tamen inter homines dicãtur nesciri. Longè itaq; maius est vinculum huius secreti, quàm secreti quod ex lege naturæ est, & quo astringimur, quæ nobis ratione aliqua bona fide sunt cõmissa secretò seruare, aut occulta ꝓximorũ peccata, cùm ad nos perueniũt, celare. Hęc enim in multis casibus debet etiã manifestari: vt cùm imminet periculum Reip. aut certè cum saluti expedit vel ipsorũ qui cõmiserunt, vel aliorũ. Quæ verò in confessione credita sunt, nulla ratione sunt manifestãda, vt diximus. Quare etiam si quis dicat se in confessione aliquid indicare alteri, modò non sit cõfessio, non tanto vinculo est seruandum secretò: nec maiori reuera, quàm illa alia de quibus diximus. En igitur explicatum quod proposuimus, vnde sit obligatio hæc secreti, & quãta. Ex quibus iam breuiter sequentia sunt notanda.

Quãta obligatio secreti confessionis.

Quæ sint celãda hoc secreto.

Primũ. Ad secretũ hoc seruandũ primò quidem ipse sacerdos tenetur qui audit confessionem, siue vnus siue plures sint, iuxta proximo articulo dicta. Secũdò verò etiã omnis ad quẽ quacunq; via, licita videlicet vel illicita, confessionis notitia peruenit. Vnde ille, cui reuelata est cõfessio concedẽte eo qui confessus est (vt dicemus postea) vel etiã sacerdote infideliter agẽte, tenetur ad idem sacramentum. Similiter & interpres, si eo vsus qui cõfitetur. Deinde quicũq; alius, qui fortè aut casu aut fraudulẽter quidquã audierit. Ratio horũ omnium eadem est: omnes enim participes facti sunt (siue peccauerint, siue non) illius manifestationis quæ Christo tamtummodo fit.

Quos astringat hoc secretum.

Secundum. Etsi non quidquid dictum est inter confitendum sub hoc secretum cadat, omnia tamen peccata & circunstantiæ sic secreta seruanda sunt, vt nec in specie, nec in genere

ex reuelatione sacerdotis agnosci possit aliquod peccatũ cõfitẽtis, aut circũstãtia: deniq; nec tertia persona, cum qua fortè peccatũ est: & tandẽ quæcunq; illa sint, per quę veniri potest in notitiã alicuius peccati cõfitentis. Et ratio quidem horum manifestissima: quia omnia sub illo iudicio cadunt. Ex quibus multi in speciali notãt doctores, meritò cõsiderãda confessoribus; de quibus Caietanus in hac cõditione confessionis, scilicet secreta: Syluester in verbo, Cõfession. 3. Nõ potest sacerdos dicere, talis confessus est mihi hoc peccatum, etiam si illud sit publicũ, & publicè ei fuerit cõfessus: potest tamẽ de quocunque dicere, cõfessus est mihi sua peccata: nihil enim hic reuelat: potest dicere, se aliquẽ absoluisse: non verò è contrario, ꝙ non absoluerit. Sed illud etiam prudenter admonẽt doctores, quòd quãuis quædã in laudem dici possint, maximè post mortem, vel ante etiã quòd scilicet magna cõtritione confiteatur quis, magna puritate, ꝙ nõ inuenerit in eo peccata mortalia: timẽdũ tamẽ est, ne cùm ista de alijs nõ dicuntur, inde consequatur, vt intelligãt alios hęc nõ habere. Satius itaq; est omnino tacere, vel saltẽ cùm de duobus aut pluribus est sermo, non de vno hæc dicere, & de alio tacere. Possunt audita in confessione quærendi concilij gratia sic manifestari, vt inde non agnoscatur peccator. Addunt doctores instruere parochos & alios, ad quos pertinet administrare sacramentum Eucharistiæ, quomodo sine reuelatione confessionis, cum audierint publicum peccatorem, nec absoluerint, publicè etiã repellere possint à sacramento: dicentes scilicet, oportet te publicè pœnitentiam & emendationem ostendere.

Quibus casibus reuelari possit confessio.

Tertium. Sunt nonnulli casus specialiter considerãdi, quos animaduerterũt doctores. Primò igitur de licentia confitẽtis manifestari potest quidquid in cõfessione auditum fuit. Nec opus est id scrupulosius tractari, quàm vt ille facultatẽ concedat. Dixerũt quidam opus esse, vt extra confessionem iterum reuelet: sed vanũ est: Quod in fauorem tertij etiam iure diuino introductũ est, ille potest remittere: sicut id, ad quod ex iuramento tenemur præstãd[illegible]m. Secundò. Quæ extra confessionem sacerdos cognoscit, siue antea, siue post: ex eo ꝙ in confessione eadem audiuit, non tenetur magis secreta seruare: nec reuelãdo eam cognitionem quam extra confessionem habet, facit contra secretum confessionis. Fuerunt etiam in hoc scrupulosius quidam loquentes: sed hoc tutũ & certum est. Tertiò deniq; magis dubium est, quid de peccatis, quæ in cõfessione manife-

manifestatur, sentiendum, cùm sacerdos videt in magnũ reipublicæ nocumentum, aut tẽporale vel spirituale damnũ esse: vt audit hæreticũ secretè corrumpentem populum: aut coniuratum aliquem de tradenda ciuitate, vel regno hostibus. Vbi cùm illud certum sit, propter nullũ periculum reuelandam esse confessionem, confugitur à doctoribus, vt quæratur, an illa sit confessio, an nõ: quod meritò considerandũ est: quanquam non sit libertas reuelandi adeò extendenda, vt à nonnullis fit. De hoc igitur sunt sequentia notanda.

Primum. Quãdo peccatum manifestatur absque vllo dolore, aut spe, aut intentione veniæ obtinendæ, quantumuis testetur, qui sic manifestat, se in confessione dicere, non tamen secretum confessionis tũc obligat. Itaq; reuelandum tunc erit, cùm in damnum reipub. vel priuati cuiusquã esset. Patet hoc, quia nullum ibi sacramẽtum confessionis est, nulla submissio clauibus Ecclesiæ &c.

Secundũ. Ex hoc Innocẽtius, Panormitanus, & nonnulli alij theologi dicunt, peccatũ futurũ, & quod non proponit vitare qui confitetur non cadere sub sigillo confessionis. Vt si confiteatur se velle prodere ciuitatẽ &c. nulla ibi videtur esse confessio. Sed de hoc dubitant alij: timent enim graue scandalũ, si proderetur. Quare melius est in hoc medium tenere. Si salutis animæ suę caussa quis manifestet peccatum, quãuis illud non proponat vitare, & quãuis futurũ sit, videtur tamen sub sigillo cadere. Vnde b. Tho. loco citato erroneam dicit sententiã, asserentẽ peccatũ, quod vitare non proponit qui confitetur, non cadere sub sigillo. Potest enim, vt inquit, esse confessio ficta. Igitur in primo tantùm casu & similibus, cùm manifestè nulla est cõfessio, sed vel irrisio, vel multo peior exquisitio rationis ad committendũ peccatum: dicendum est sigillum non habere locum. In ceteris omnibus, cùm vel cõsilium quæritur, vel nonnullum desideriũ salutis ad manifestandũ peccatum ducit, etiã si ex infirmitate aut quauis alia caussa non sit dignus absolutione, aut non omnino proponat vitare, sub sigillũ tamen credendum est cadere: nec periculum siue spirituale, siue temporale reipub. sufficere debet, vt reueletur aliquid eorum, quæ sub hoc sigillo cadunt, sed aliter obuiandum est, si fieri potest: vt in cõmuni admonendo ad quos pertinet spiritualis vel corporalis custodia: vel alia aliqua ratione. Quod si ita nõ possit (vt inquit b. Thom.) cognitio illa confessionis cùm non sit humana, perinde habenda est, ac si non esset.

DE SATISFACTIONE.

¶ Tertia videlicet parte Pœnitentiæ.

¶ LECTIO PRIMA.

Vt confessio, ita satisfactio est duplex.

QVONIAM (vt in principio Tractatus huius dictum est) satisfactio tertia pars atq; vltima pœnitentiæ ponitur, siue vt pœnitentia virtus est, siue vt est Sacramentum: de ea nunc vltimò est agendum. Et sicut de cõfessione diximus, quòd alia est virtutis pœnitẽtię (quæ & ante institutionẽ sacramenti, & naturali quadã ratione ostẽditur, & in lege atq; Prophetis docetur apertius) alia verò est magis determinata: peccatorũ scilicet omniũ mortaliũ post baptismũ commissorũ facienda ministro Christi: quæ meritò sacramẽtalis dicitur, & pars sacramẽti pœnitentiæ: ita de satisfactione nũc dicendum est. Est enim alia satisfactio quæ volũtariè assumitur à pœnitẽte proprio scilicet arbitrio suo: proprio, inquã, sed iuxta Dei voluntatẽ in scriptura ostensam: hoc est, illa satisfactio, quam in lege & Prophetis Deus exigit, & ratio ipsa naturalis ex parte ostendit. Alia verò est, quam minister Christi ex potestate clauium iniungit pœnitenti pro qualitate criminũ, & dispositionis proprię: quæ meritò sacramẽtalis dicitur: nec aliter differt à priori illa satisfactione, quàm sicut determinatum quoddam & speciale à cõmuni. Deus vult peccatorem satisfacere dolore, lachrymis, abstinentia atque mortificatione: minister verò Christi pœnitẽti moderatur & quantitatem, & qualitatẽ eius: sicut cõfessio illa sacramẽtalis est determinatus quidam modus manifestãdi peccata, quæ manifestãda aliqua ratione esse ante sacramentum institutũ, docet & scriptura & ratio. Dicendum est igitur de duplici ista satisfactione: & primò de satisfactione in communi & in vniuersum: secundò specialiter de ea quæ imponitur à sacerdote illi, qui se subijcit clauibus Ecclesiæ.

Quia verò & in hac vltima parte pœnitẽtiæ non minus molesti sunt nobis hæretici, quàm in reliquis: Vt enim nihil intactum relinquãt, eorũ maximè quæ ad salutem tantopere sunt necessa-

necessaria: vt blandiantur vulgò, & seruiant affectibus: quidquid oneris & difficultatis est ad salutẽ, auferre conantur: clamant mirabiliter contra satisfactionem. Quia igitur ita etiam in hac parte aduersantur nobis, dicamus primò de satisfactione in genere, quid habeat Ecclesiastica & Catholica doctrina: vocent (si eis placet) scholasticam: deinde facilè videbitur quid illi impugnent, aut qua ratione eis responderi debeat.

De satisfactione in communi. Primum igitur agnoscimus satisfactionem pro peccatis in ipsa scriptura sacra apertè doceri, & exigi à peccatorib⁹: sicuti Daniel apertè loquitur Nabuchodonosor regi: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperũ. *Daniel 4.* Et in Prouerbijs scriptum est: Misericordia & veritate redimitur iniquitas. *Prou. 16.* Ecce verbũ redimendi, quod iustitiæ est, sicut & nomen satisfactionis. Quare etiam huc pertinent multa alia quæ in scriptura de eleemosynæ virtute dicuntur. *Cap. 1.* Isaias clamat: Subuenite oppresso, & defendite viduam &c. Et addit: & venite & arguite me. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabũtur &c. Ecce quomodo Deus eleemosynis ostẽdat satisfieri pro peccatis, dum vult se argui quodãmodo, & cõstringi ad dimittẽda peccata ꝓpter eleemosynas. Et Thobias inquit: Eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat. *Thob. 4.* Et ipse Dominus: Date eleemosynã, & ecce omnia mũda sunt vobis. *Lucæ 11.* Esse itaque opera quibus peccatis satisfit, & ea redimuntur, ex his locis scripturæ colligitur, & ex pœnitentia illa Niniuitarum tantopere, à Deo probata. Et hæc opera intelligũt patres esse fructus illos dignos pœnitẽtiæ, quos Ioannes & Christus Dominus exigunt mox in Euangelicæ prædicationis principio, vt in eum locum Chrysost. apertissimè ostendit, vt suprà diximus: debere scilicet eum quem verè pœnitet peccatorum, si quid furatus est, eleemosynis diluere: si fornicatus, abstinentia etiam licitarum delectationum. Vnde & de satisfactione est constans & apertissima patrum doctrina, tanquam de re certa, ab initio statim ipsius Ecclesiæ. Et quanto duriorem exigebant illi patres satisfactionem, quàm nũc exigatur in Ecclesia, ipsa eorum doctrina apertissimè ostendit. Cypria. in sermo. de lapsis quàm durè arguit, quòd sine satisfactione admissi essent ad cõmunionẽ, qui fidẽ negauerant? quam ibi damnat eos, qui peccatorũ vulnera leuius cõtrectãt, atq; ita nõ sanant? Tertul. in lib. de pœnit. (quãquam in eo vt Nouatianus loquatur) manifestissimum perhibet testimonium pœnitentialiũ satisfactionum: quæ seuerissimè in Ecclesia tunc exigebantur. Origenes

Cap. 70. Homilia 8.in Leuiticum, de his etiã apertißimè loquitur. Deniq; Augustinus ipse in Enchiridio (in quo certę & Catholicæ doctrinę colligit compendium) apertè inquit remittit quidem maiora & grauiora peccata in Ecclesia si non satisfactio congrua negligatur. Itaq; non abhorret ab hoc vocabulo antiquitas Ecclesiæ, nec certè scriptura. Nam rem ipsam apertius omnis antiqua & catholica doctrina docet.

d. 15. & 16. 4. Ex his Magister senten. in hac materia pœnitentiæ satisfactionem necessariam docet, & partẽ ipsam pœnitentiæ constituit: atq; definiuit etiam ex libro qui Augustino tribuitur, de vera & falsa pœnitentia: vbi posteriores, hanc scripturæ & patrum doctrinam magis explicantes, sequentia docẽt.

Primum: Nullum posse perfectè & integrè, nec certè vel ex minima parte Deo pro peccatis satisfacere, secundum scilicet æqualitate iustitiæ: cùm nec pro susceptis beneficijs etiã sine omni peccato, Deo posit æquale reddi. Hoc manifestißimũ esse & ratione, & scriptura ipsa ostendunt. Quidquid in nobis est Deo debemus, à quo cuncta recepimus: illius sunt omnia: nihil ergo ei reddere possumus. Quis prior (inquit Paulus) dedit illi, & retribuetur ei? Quidquid agimus boni, ab ipso accipimus. Quid habes quod non accepisti? Nulla itaque æqualitas nostri ad Deum esse potest: quare nec vlla perfecta iustitia.

Rom. 11. *1. Cor. 4.* Secũdũ. Proportione quadam & gratuita Dei acceptatione inueniri potest aliqua satisfactio peccati in nobis. Et (inquit Philosophus) iustum quoddam paternũ, siue (vt ita dicamus) amicabile: quod si nõ æqualitatem contineat, rei videlicet ad rem: habet tamen proportionem quandam, quæ inter amicos satis esse debet: cùm videlicet amic⁹ pro beneficio quod acceperat ab amico, si non quantũ accepit, quantum commodè tamen potest, reddit: quod meritò ab amico acceptandum est quasi æquale, non quidem si consideretur res, sed animus. Ex his igitur dicunt, quòd Deus, quanto superior est, tanto benigniorẽ & humaniorem hominibus se exhibeat, vt verus videlicet pater, vt sponsus amantißimus denique vt amicißimus. Quare quidquid benignißimus amicus, & ditißimus à paupere amico suscipit, eo etiã nomine Deus dignatur suscipere à nobis. Propterea sibi petit satisfieri, & reddit alia debita obedientiæ & seruitutis, non austeritate aliqua, sed dignatione maxima.

Tertiò deniq; docent, Deum à nobis exigere satisfactionẽ vltra ea quæ iam diximus, contritionẽ scilicet & confeßionẽ,

Et

Et hoc quidem nõnunquam in communi ſub nomine pœnitentiæ, Si impius egerit pœnitentiã &c. Et Pœnitentiam agite. Nonnunquam etiam ſpecialius, ſicut & duo alia. Non enim contẽta eſt ſcriptura dicere: Pœnitentiam agite &c. Addit ſpecialiter de contritione & triſtitia illa, quæ ſecundum Deũ eſt, ſicuti cùm dicitur: Dole & ſatage filia *Syõ*. Aut: Lauabo per ſingulas noctes lectum meũ. Vnde & Moyſes: Inuenies (inquit) Dominum Deum tuum, ſi tota tribulatione animę tuæ quęſieris eum. Et de confeſſione etiam vidimus ſuperius præcepta: Confitemini alterutrum &c. Ita igitur de ſatisfactione (quæ includitur quidem in communi nomine pœnitentiæ) ſpecialius dicitur: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Vbi omnes patres intellexerũnt ſatisfactionem. Hanc igitur exigit à nobis Deus, non quaſi condignam & ſufficientem pro peccatis (hoc enim eſſe non poteſt, vt diximus), nec certè quaſi ipſius remiſſionis peccati meritoriam (gratis enim peccatum dimittitur) ſed perſoluẽdam tãquam neceſſariam nobis ob tres maximè cauſſas. Prima, ad ſatisfaciendum & perſoluendum temporalem pęnã, cui ſępius poſt remiſſam culpam manet peccator aſtrict⁹ corã Deo. Nam quòd remiſſionem culpę non conſequatur remiſſio totius pœnæ, ſuperius probauimus ſcripturæ manifeſtis exemplis: vt Auguſtinus etiam probat in libris de peccatorum meritis & remiſſione. Primò in ipſo Adam & peccato quod ex eo contrahimus: remiſſum eſt illi, & nobis etiam in Baptiſmo: & tamẽ exigitur mox illius peccati pęna, mors ſcilicet, & reliquę huius vitę afflictiones: fames, ſitis &c. Idem in Dauid patet, cui bis remiſſo peccato impoſitæ ſunt grauiſſimæ pœnæ. Itaque nihil derogat diuinę gratię in remiſsione peccati: nihil quoq; derogat efficaciæ meriti paſsionis Chriſti, quem Deus nobis dedit propitiatorem, ſi eum cui culpam remiſit, & in ſuam amicitiam recepit, temporaliter flagellet. Cùm itaque hoc generaliter conſtet, ſpecialiter etiam Eccleſiaſtica doctrina & certa fides habet, in Baptiſmo peccata omnia actualia, & pœnam etiã eorũ omnino remitti: quia ibi eſt plena & perfecta cõfiguratio mortis Chriſti & reſurrectionis eius, & plena participatio meritorũ eius, quo ad remiſsionem peccati atque regenerationem ita vt nihil culpæ vel pœnę ob commiſſa peccata reliquum ſit. Peccantibus verò poſt baptiſmum, in hoc ſacramento pænitẽtiæ curatio tãtùm & velut medicina datur, per quam nõ ita plenè omnis pœna remittitur, ſed manet peccator remiſſa culpa, reus exoluendę pœnę. Propter quod miniſtro huius ſacramẽti

Deut. 4.

Satisfactio neceſſaria eſt ob tres cauſſas.

datur potestas non tantùm soluendi, sed & ligandi, ad pœnam scilicet pro qualitate delicti. Nam quod attinet ad remissioné peccati, omnium delictorum æqualiter fit. Ceterùm pœna pro omnibus non æqualis est. Ad soluendam igitur hanc pœnam exigitur satisfactio, remissa iam culpa. Huic rationi possent & multæ aliæ adiungi, quæ ad eam pertinét. Cur videlicet ita placuerit Deo, quòd peccantes post baptismum nõ sint immunes à pœna etiam remissa culpa: de quibus August. supradicto loco. Quod certè misericorditer à Deo prouisum est tanquam patre: ad deterrendos scilicet nos à frequentia peccati: vt intelligamus grauiora esse quæ post baptismum cõmittimus, dum nõ sine grauiorib⁹ flagellis nobis remittũtur omnino. Quàm verò hoc sit necessarium, experimur apertè. Nam nec his omnibus retrahimur à peccatis: quãto igitur minus si semper omnia vt in baptismo, absque flagello aliquo remitterentur? His etiam pœnis admonemur ad recordationem peccati, & humiliationem, ad imitationé & cõfigurationem Christi crucifixi: vt videlicet mortificationem Iesu semper in corpore nostro circumferamus: & (vt alibi etiam Paulus inquit) cum Christo crucifigamur. Hæc itaque certissima fidei doctrina consonè traditur à patribus, & antiquioribus concilijs, circa ea quæ superius explicauimus de potestate ligandi atque soluẽdi. Nihil in eorũ doctrina apertius, quàm imponendas esse satisfactiones pro qualitate delictorum. Consentaneum est etiã hoc exẽplis veteris legis, Quare non sunt audiendi hæretici vanè contra hoc clamantes.

2. Cor. 4. *Gal. 2. & 5.*

Secunda verò ratio huius satisfactionis est, propter ipsas reliquias & animæ propẽsiones in peccata, quę manẽt remissa culpa: id quod primò in baptismo notissimum est. Remissis enim in eo peccatis, manet primò lex illa peccati, propter quã lamentatur Paulus, iam certè iustificatus: Video in membris meis legẽ repugnãtẽ &c. Hæc verò est corruptæ carnis nostrę in illicita motus rationi repugnãs. Deinde manent mali habitus peccatorum, qui ex actibus acquisiti sunt. Qui assuetus est intemperantiæ, irę, & similibus, manet etiam adhuc in hæc vitia procliuis: cõtra quam infirmitaté adhibenda sunt cõtraria opera, quibus & illa auferatur, & in contraria inclinetur animus, Quod Origenes pulchrè in homil. illa in Leuit. suprà citata, hac similitudine ostendit. Non satis est percusso à sagitta (inquit) si auferatur telũ quod infixũ erat: sed postea adhibẽda sunt medicamina, quibus sanetur vulnus. Itaq; peccatũ ipsum commis-

Rom. 7.

commissum velut sagittam infixam animæ putat, iuxta illud Psalmi, Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi &c. Dei enim dici possunt sagittæ peccata, in quæ non nisi Deo nos deserente incidimus. Remissio ergo peccati est eductio sagittæ. Restat ergo vt adhibeantur medicamina in satisfactione. His itaque de caussis doctrina Catholica tenet illã esse necessariam. Et medicinas istas intelligunt doctores scholastici esse hæc tria pręcipuè: eleemosynam scilicet, ieiunium, & orationẽ: & ideo has tres partes satisfactionis posuerunt & scripturæ auctoritate, & ratione etiã manifesta. De eleemosyna in Daniele habemus: de ieiunio in Niniuitis: de oratione in Publicano. Et sunt de his innumera alia scripturæ loca. Ratio etiam manifesta est. Nam peccata omnia in horum oppositis consistunt. Peccamus enim per concupiscentiam carnis, contra quam est ieiunium: peccamus per cõcupiscentiam oculorum, hoc est, diuitiarum amorem, contra quam est eleemosyna: denique & per superbiam cordis peccamus, contra quam est humiliatio orationis. Sed & per hæc tria omnium bonorum quæ nobis à Deo data sunt, sacrificium ipsi offerimus. Per orationẽ sacrificamus animam & interiora nostra: per ieiunium corpus: per eleemosynã exteriora omnia. Nihil itaque reliquum est.

De tribus operibus satisfactoriis.

Hæc igitur est Catholicorum doctrina de satisfactione in communi, contra quam hæretici hoc tantùm clamant, quòd derogatur virtuti passionis Christi, cùm nos volumus ei aliquid addere: deinde & diuinæ gratiæ, cùm volumus quasi mereri remissionẽ peccatorũ, nõ gratis accipere à Deo: atque his etiam addunt tertium, incertos nos fieri de remissione peccatorum, quibus abundè iam superius satisfecimus, cùm de iustificatione ageremus. Omnibus nostris operibus, quibus cooperamur in remissione culpæ vel pœnæ, nihil putamus nos addere meritis Christi vel gratiæ, sed ab vtroque horum, à Christo scilicet, meritò ipsius, & à gratia, quidquid agimus, credimus nos suscipere. Quid habemus quod non accepimus? & accepimus ex gratia Dei per Christũ? Nec fidimus nostris operibus, vt incerti esse debeamus, sed diuinæ gratię. Et stultissimè clamantibus hæreticis, iniurium esse Christo, quòd velimus aliquid eius meritis addere: respondet Paulus: Adimpleo quæ desunt passioni Christi, siue suppleo (quod alij habent in carne mea &c. Sed hunc locum inferius latius explicabimus: Est enim ad alia magis necessarius. Igitur de satisfactione hac in vniuersum sint nobis hæc dicta. Nam partes tres illas eius

Reprehendunt hæretici satisfactionem.

Ad Col. 1.

pertracta

pertractare, orationem scilicet, ieiunium, & eleemosynā, non est pręsentis loci. Diximus de illis in expositione sermonis domini in monte: & in hoc tractatu dicemus inferius inter moralia. Restat iam vt de sacramētali satisfactione aliquid dicam⁹.

¶ LECTIO SECVNDA.

¶ *De sacramentali satisfactione.*

SICVT de Contritione & Confessione diximus si ità & de satisfactione nunc dicendum. Est (vt proximè diximus) quædam virtutis pœnitentiæ satisfactio: quæ videlicet suscipitur pro cuiusque pœnitentis arbitrio: ad quam exhortatur nos scriptura sacra. Etiam ante institutum sacramentum pœnitentiæ à Christo exiguntur ieiunia, lachrymæ, & eleemosynæ à pœnitentibus. De hac satisfactione locuti sumus. Est alia, quæ arbitrio & auctoritate sacerdotū imponitur in Ecclesia: quam intellexerunt patres in illis verbis: Quidquid ligaueritis supra terram &c. Et quorum remiseritis &c. vt suprà vidimus. Tenetur enim spiritualis iudex curationem adhibere pro qualitate peccatorum: & diligenter agere, vt nō tantū remittantur peccata præterita, sed à futuris etiā præseruetur pœnitens: quod maximè fit per satisfactionem impositam. Differt itaque hæc satisfactio ab illa priori, vt speciale aliquod & determinatum ab vniuersali & cōmuni: sicut cōtritio & cōfessio sacramētalis à cōtritione & confessione virtutis. Præcipitur pœnitētibus in communi quidem, vt satisfaciant, redimant peccata eleemosynis &c. nulla itaque in speciali definitur satisfactio: præcipitur verò in institutione huius sacramenti pœnitentibus, vt subdāt se iudicio & clauibus Ecclesiæ, & pro arbitrio ministrorū eius hos fructus pœnitentiæ faciāt. Vbi nihil aliud agitur, quàm vt id quod in genere præcipiebatur, in speciali iam applicetur huic pœnitēti: probata itaque superius necessitate satisfactionis, quàm Deus exigit, probato etiam iudicio illo ministrorū Ecclesiæ, cui Christ⁹ præcipit peccatores subijci: manifesta relinquitur hæc alia satisfactio specialis & sacramētalis, qua nihil est in antiquorū cōciliorū vsu frequētius. Decernuntur in multis illorū tēpora pœnitentiæ pro his aut illis criminibus. In ipso statim cōcilio Nicæno negantibus fidem imponuntur decem

De seueritate satisfactionis olim seruata.

decem anni pœnitētiæ, aut pauciores, pro vt grauius aut leui⁹ deliquerint. Ita multis alijs concilijs. Vnde Isidorus (vt Gratianus citat cap. Hoc ipsum, 33. q. 2.) pro grauioribus delictis inquit septem annorum pœnitentiam dari consuetam. Certū est toto tempore pęnitentiæ sequestratos fuisse pęnitentes à cōmunione. Insuper & ieiuunijs ac abstinētijs in cinere & cilitio, prout moderabantur episcopi, vacasse, & in ecclesia lamentabiliter sese ostendisse: cuius sunt in omni antiquitate Ecclesiæ multa testimonia. Et quanquam fuerint tempora præfixa, fatētur tamen patres, magna ex parte tempus & medium agendę pęnitentiæ relicta esse arbitrio sacerdotum, Ita Hieronymus, citante Gratiano capite mensuram, de pænit. dist. 1. Et Innocent. 3. id satis ostendit cap. Deus qui, de pœnitent. & remiss. Huius Aug. in Enchirid. suo ad Lauren. & meminit, & rationē assignat vtriusque horum: quare scilicet certa tēpora statuta fuerint pœnitētiæ, & quare arbitrio relinquatur sacerdotum. Sic enim inquit. In actione pœnitētiæ nō tam cōsiderāda est mensura temporis, quàm modus. Verùm quia plerūque dolor cordis alterius occultus est alteri: rectè cōstituūtur ab his qui præsunt Ecclesiæ, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiā satis Ecclesiæ, in qua remittuntur peccata. Vides itaque de tēporibus pœnitētiæ quàm fuerit certa in antiquis doctrina: vides & rationē: vt fiat (inquit) satis Ecclesiæ, quod est, vt ex humilitate perseueranter subeundi pœnitentiā, iudicare possit Ecclesia, hoc est, ille spiritualis iudex cōstitutus ab Ecclesia, veritatē pœnitudinis cordis. Ex hac igitur libertate ab Ecclesia cōcessa ministris pro suo arbitrio decernēdi pœnitētiam, ex infirmitate etiā nostrorū tēporum factū est, vt nimiū fuerit remissa seueritas ista satisfactionū. Dum enim iubemur infirmitati cōdescēdere peccantiū, & nō imponere onera grauia & importabilia, iudicāt prudētes doctores consultius esse, modica imposita satisfactione, quam pro infirmitate sua, siue corporis, siue animę peccator subire potest, reliqua iudicio diuino relinquere, q̃ in desperationem aut nimiā tristitiam deijcere hominē. Itaque nostris temporibus nō est quod calumnientur hæretici, quasi duriora imponātur modò: cùm minima sint, & ferè nulla, quę in satisfactionem imponuntur, si conferantur antiquioribus.

Confutatur sententia hæreticorum de canonib⁹ pœnitētialibus.

Hæc est de satisfactionibus siue pœnitentijs impositis à sacerdotibus catholica doctrina, quam etiā impugnāt hæretici pulcherrimis certè rationibus. Primò inquiunt (quod negare non possunt) fuisse antiquum morem imponendi satisfactiones,

nes, sed hoc tantùm in terrorem & exemplum factum fuisse. Quare (inquiunt) ritus tantùm politicus fuit, nihil ad consciétiam vel remissionem peccatorum pertinens. Et progrediuntur vlterius nonnulli eorum, vt audeant dicere, ex superstitione additas esse post Apostolos lõgiores illas satisfactiones, & iam tanquam impossibiles omnino obliteratas. His breuiter (nec enim multis verbis opus est) respondemus, primum quidem cõtra patrum sensum & absque vlla ratione dici. Quare satisfactiones istæ non pertinent ad consciẽtiam & remissionem peccati, quæ auctoritate Christi imponuntur? Nónne inquit: Qui vos audit, me audit? Nec hoc tãtùm id probat: sed quòd sunt etiam Sacramentales, hoc est, pars sacramẽti, & virtutem sacramenti participantes. Sunt enim cæremoniæ & ritus exteriores habentes verbum & promissionem: Quidquid ligaueritis, & quidquid solueritis &c. Secũdum verò quàm est stultum & temerarium, vt audeant superstitionis arguere antiquissima cõcilia. Præferat se itaque nunc Philippus Melanchton Concilio Nicæno trecentorum decem & octo S. patrum, qui aliter legerãt scripturã quàm ipse: arguat eos superstitionis, Sed (quod miserabilius est) habent isti qui eos audiant, vel potius, qui surdis auribus sequantur.

Propositio I. Quomodo non sit necessaria satisfactio.

Nunc restat vt stabilita ista sacramẽtali satisfactione, ad specialia descendentes, quod maximè necessariũ de ea nostri pertractant, dicamus. Primò igitur de necessitate illius dicẽdum: De qua, sicut & de ceteris quæ iam sequuntur, breuiter & in summa tantùm agamus. Sit igitur de necessitate prior propositio. Ad sacramenti pœnitentiæ veritatem, vt scilicet absolutio rata sit, & fructum operetur remissionis peccati, nõ est simpliciter & in vniuersum necessaria impositio pœnitentiæ, siue satisfactionis. Omissio itaque huius non reddit sacramentũ nullum, immo quandoque etiam licita est. Vtrunque probatur. Casu quo probabiliter iudicari potest pænitentem perfectè satisfecisse pro peccatis quæ confitetur, aut imminere iam illi mortem, siue martyrium, patet in his omnibus frustrà imponi satisfactionem. Potest etiam culpabiliter omitti: cùm scilicet opus foret vel ad satisfaciẽdum pro peccatis præteritis, vel in remedium futurorum. Nec tamen tunc sacramẽtum redditur nullum, aut impeditur remissio peccatorum. Hoc patet: Quia potest pænitens vere esse contritus, & adesse materia & forma sacramẽti. Igitur (vt superius etiam dictum est) satisfactio pars integralis tantùm sacramenti huius est, non essentialis. Erit

itaque

itaque sine illa verum sacramentum, sicut verus est homo ex anima & corpore: sed non erit integrum, sicut nec homo sine manu aut pede. Ex quo sequitur hæc secunda propositio.

Propositio 2.

Quãdo & quare, ac quomodo necessaria sit satisfactio.

Impositio pœnitentię cùm ad cauenda peccata futura, & satisfaciendum pro præteritis probabiliter iudicatur expediens debet sub peccato mortali imponi à sacerdote, & acceptari à pœnitente. Hanc propositionem multi negant recentiorũ, sequentes Scotum. Putant enim nõ teneri pœnitentem acceptare etiam minimam: & sacerdotem tunc debere absoluere. Probant hoc: quia cùm hęc satisfactio tantùm sit pro pęna temporali, quæ remanet remissa culpa: potest (si velit) post hanc vitam exoluere, nec vllum videtur peccatum, hoc velle. Nos verò nulla ratione putamus hoc asserendum. Est enim contra sensum patrum, nec à grauioribus hoc asseritur: & reuera detrahit multùm auctoritati clauium, & pręcipuo fini iudicij huius. Hæc omnia satis ex superioribus patẽt. Audiuimus Chrysostomum, Hieronymum, & ceteros asserentes summè necessarium esse, vt spiritualis iudex agnoscat pœnitentium infirmitatem & vulnera, & conuenientes adhibeat medicinas. Hoc putauerunt ex officio illius esse, & ex illo Christi verbo: Quorum remiseritis peccata &c. Et quidquid solueritis &c. Falsissimum itaque est, satisfactionem imponi tantùm propter tẽporalem pœnam reliquam: maximè enim imponitur in medicinam: quod proculdubio tã necessarium est, vt officio suo non satisfaciat sacerdos, si hoc omittat. Peccat igitur mortaliter in tam graui negotio omittens quod tam necessarium iudicatur & quod maximè intenditur à Christo. Peccat etiam & ipse pœnitens, & indignum se reddit beneficio absolutionis. Certè si quis ex scriptura & patribus quærat, quàm subditus debeat iudicio Christi stare pœnitens, quam debeat iudex curam adhibere, nulla ratione poterit hanc satisfactionem tantùm voluntariam credere: quod recentiores illi dicunt.

De omissione satisfactionis.

Tertia propositio, quę etiã ex his sequitur, sit hęc. Satisfactio imposita iudicio & arbitrio cõfessoris pro grauioribus & lethalibus peccatis, est necessariò exoluẽda pœnitẽti, ita vt voluntaria eius, sine necessaria & rationabili caussa omissio, sit peccatũ mortale. Negat hoc Caietanus, & multis arridet eius sententia. Sed proximis rationibus nos omnino ostẽdimus falsam esse. Valde sanè contẽptibile est iudiciũ, in quo nõ tenetur parere mandatis reus, & subire pœnã impositã. Quòd si dicas tãtùm imponitur ad satisfaciendum pœnę reliquæ: iã apertè vidimus

hoc

hoc esse falsum. Imponitur maximè in remediũ. Reuera valdè indispositum se ostẽdit, & parui æstimare peccata, qui recusat vel contendit in illo iudicio de rationabili & moderata satisfactione non subeunda, vel ex intentione illam omittit. Augu[st]. superius dixit imponi satisfactionẽ, quia interior dolor cordis non est notus: quomodo ergo August. crederet veraciter pœnitere illũ, qui ex proposito omittit satisfactionẽ implere? Asserunt hoc quod nos grauiores etiam doctores. Vbi tamẽ nõ est omittendum, quod multi eorũ opinantur, quòd omissio & obliuio satisfactionis impositę obliget ad repetendam confessionem peccatorũ. Sed in hoc magis cõsentimus posterioribus: rationabilius enim hi tenẽt peccata semel remissa, & confessionem semel integrè factã non esse amplius repetẽdã, nec inualidã reddi propter peccatũ sequens. Cõfitebitur hoc peccatũ, qui omisit & oblitus est pœnitẽtię: illud etiam, sicut cetera, est remissibile. Hęc igitur de necessitate satisfactionis sint dicta.

De vtilitate & fructu satisfactionis.

Dicamus secundò de vtilitate & fructu satisfactionis, Vbi illud primò certum est: opera illa quæ imposita sunt, multo esse gratiora Deo, & vtiliora pœnitenti ad satisfaciẽdũ pænę & ad cauenda peccata, quàm quæ sua ille voluntate facit: ex obediẽtia videlicet, qua se subdit iudicio Christi, & ex virtute etiã clauium ecclesię ac proculdubio ex maiori participatione passionis Christi & meritorum eius, quę sine dubio virtute clauium applicatur pœnitenti vltra propriam eius dispositionem.

Itaque in tribus predictis, imposita satisfactio excellit eam, quæ proprio arbitrio fit: quod sufficere debet, vt non solùm suscipiatur imposita, sed vt sibi iniungi pænitens ardenter desideret. Vnde & beatus Thomas probabiliter asserit, quòd si sacerdos post absolutionem siue impositã satisfactionem istud addat: quidquid boni feceris sit tibi in remissionem peccatorum: vt multi habẽt in vsu: his verbis, omnia quæ postea facit penitens in satisfactionem, fieri efficaciora. Ait enim sacerdotẽ posse imponere satisfactionẽ pœnitenti pro arbitrio ipsius, cùm videlicet ille aut talis est, aut sic dispositus, vt meritò fidẽdum sit illi. Quare cùm illa verba dicit, hoc videtur significare, quod arbitrio eius permittit vlteriorẽ satisfactionem. Quamuis itaque in his rebus, quę ex diuino iudicio pẽdẽt, nihil debeamus certi statuere, sed Deo relinquere: hæc tamen b. Thomæ opinio sufficiat, vt verba illa semper addatur à sacerdote, & Deo relinquatur quantum operẽtur: Hic igitur est primus & certus impositæ satisfactionis fructus.

Quodlibe. 3. art. 28.

Addunt

Addũt nonnulli, Scotum ſequentes, alterum: qui ſi verus eſſet, foret meritò gratus. Dicũt igitur tantũ prodeſſe, vt ſi impleta fuerit, liberũ reddat pœnitẽtem ab omni pœna pro peccatis, vel hîc, vel in futuro ſeculo exoluẽda: etiam ſi fortè maior deberetur, q̃ quæ impoſita eſt: modò non ſit impoſita ſatisfactio tam parua, vt nec digna ſit pro minima quauis culpa. Si igitur, inquiũt, ſatisfactio ex parte aliqua condigna eſt, etiã ſi diſtet ab ea quæ in iudicio diuino exigẽda foret, putãt ſufficere: prout ſtatim explicabimus. Hui⁹ ratio hęc eſt ſecũdum eos quoniam ſacerdos arbiter eſt inter Deum & pœnitentem, vt videatur Deus arbitrio eius reliquiſſe ſatisfactionem: igitur iuſtũ eſt, vt vtraque pars ſtet eius arbitrio. Si igitur minorem imponat ſatisfactionem, q̃ rigor diuinæ iuſtitiæ exigat, æquũ eſt nos credere, Deum qui ipſum conſtituit arbitrũ, cõdeſcendere illi ex æquitate. Hoc enim in omni arbitrio ratio oſtẽdit obſeruãdum. Iſtud tamen Scotus nõ putat vniuerſaliter verũ. Si enim minima vel nulla imponatur ſatisfactio: per eam non putat ab omni pœna liberũ fieri pœnitentẽ. Sed ſicut (inquit ipſe) in iuſto pretio rerum, & in iuſta pœna delicti & latitudo vt alia ſit rigoroſa & ſeuera pœna, alia mediocris, alia mitiſſima, & tamẽ omnes iuſtæ: ita & in hac ſatisfactione, ſi imponatur mitiſſima ſatisfactio, liberabitur ab omni alia maiore, etiã iuſta. Hæc tamẽ ſententia magis eſt plauſibilis quàm vera: & apparens, quàm in re multùm cõtineat. Communiter grauiorum ſentẽtia eſt, quòd à minori imponatur ſatisfactio, quàm apud Dei iuſtitiam requiritur, etiã ea perſoluta exigendã eſſe reliquam. Nec illa ratio arbitrij valde eſt ad propoſitum. Non vt pro arbitrio ſuo faciat, cõceſſum eſt ſacerdoti: ſed pro Dei arbitrio: cui ſi nõ conformet ſe, non ſatis fit. Nec latitudo illa ſeueræ, mediæ, & mitiſſimæ pœnæ in iudicio diuino propriè locum habet: vbi omnia certo pondere, numero & mẽſura definita ſunt. Quòd eò maximè diximus, ne propterea faciliores ſint vel ipſi iudices ſpirituales, vel peccatores in quærẽda cõdigna ſatisfactione. Multò vtilius erit, ſi iuxta cõmunem ſenſum putemus ſatisfactionem certã à diuina iuſtitia exigi: quã cùm nec ſacerdos neq; pœnitens poſſit cognoſcere, hoc agit iudex ſpiritualis, vt magis vires & diſpoſitionem animę pœnitentis, & pericula conſiderans imponat quod his conuenit: reliqua diuinæ iuſtitiæ relinquat.

Ex quo etiã ſequitur, quòd ſi fortè maior imponeretur ſatiſfactio, quàm à diuina iuſtitia exigatur etiam ſi illa non fuerit

persoluta, immunis erit ab omni pœna corã Deo, quãdo exol uerit quod satis est secundum eius iustitiam: idq́, eadem ratione, qua superiora, apertè proobatur. Tenet in hac parte Hadrianus, quòd persoluta omni pœna pro peccatis debita, si satisfactio imposita impleta non est, exigendã esse pœnam pro ea in iudicio Dei. Sed neq; hoc antiquorum est, nec certè posterioribus placet, nec denique habet certam rationem: nisi, quod etiam certum est, cùm in illa omissione culpa commissa est, deberi in iudicio Dei pro illa nonnullam pœnam. Sed potest multis nobis satisfactio omitti sine culpa.

In 4. in materia de clauibus.

Tertiò dicamus quæ & qualia sint imponẽda in satisfactione. Quòd quanquam ex proxima lectione satis possit patere: propter hereticorũ tamen importunitates nolumus omittere. Dicunt igitur primò nostri supradicto loco, satisfactionem fieri per opera pœnalia siue afflictiua: id quod & patrũ & scripturæ auctoritate satis ostenditur. Satisfactio recompensatio quædam est diuinæ offensæ: hæc verò exigit, vt qui alterũ offendit, vsurpans quod sibi illicitum erat, omittat & offerat illi aliquid eorum quæ aliâs licitè sibi poterat retinere: atque ita sibi auferat bonũ, quo alioqui licitè vti poterat, vt ita deijciatur & humilietur coram eo, quem iniustè læsit. Hoc verò non est aliud, quàm opus aliquod pœnale: siue ieiunium, quo corpus affligitur: siue oratio & cõpunctio, qua animus: siue eleemosyna, qua & animus & corpus. Addũt verò (quod diligenter est obseruandum) satisfacere etiam pœnæ peccatorum diuina flagella infirmitatũ, aut aliarũ aduersitatũ: modò patienter sustineantur & acceptentur. Quamuis enim (inquit beatus Thom.) cùm offensus offendenti se pœnam imponit, illa magis videatur vindicatio quàm satisfactio: tamen ex voluntaria patientia fit etiam ipsius patientis, & acceptatur vt satisfactio. Quanquam b. Thom. hoc non putet de doloribus & afflictionibus vltimis ipsius mortis. Mortem inquit ille pœnam esse primi peccati Adæ, & per illã non satisfieri peccatis proprijs: alioqui cùm mors omniũ terribiliũ maximũ sit: per mortem solueretur pœna omniũ peccatorũ. Hoc quidem ille de morte naturali. Ceterùm per violentã mortẽ putat omni pœnę satisfieri: nec maiori purgatione egere, etiã grauissimũ peccatorem. Hæc omnia asserũtur etiam à patribus, dum docent illũ, qui illicitũ vsurpando peccauit, debere postea sibi etiã licitum subtrahere. Ex quo secundũ addunt imponedam videlicet satisfactionẽ non solùm operã pœnaliũ, sed etiam taliũ, vt aliâs

De operibus satisfactorijs.

S. Tho. d. 15. quæst. 1. q. 1.

non

non sint debita. Verbi gratia, inquiũt ieiuniũ, ad quod etiã qui nõ peccat tenetur ex Dei præcepto vel Ecclesiæ, nõ satis est si imponatur vt satisfactio pro peccatis. Sumunt hoc ex patrum auctoritate. Gregorius enim in homil. cẽtesimæ ouis perditæ asserit, & exẽplo Dauid probat, priuandũ esse peccatorẽ licitis, qui illicita prius occupauit. Ita & Chrysost. in locũ illum Math. Facite fructus dignos pœnitentię (cuius suprà meminimus) interpretatur illud Pauli: Qui furabatur, iam nõ furetur: magis autẽ operetur manibus, vt habeat vnde tribuat necessitatẽ patiẽti. Ex his Ansel. in lib. Cur De⁹ homo, asseruit vniuersaliter, satisfactionẽ fieri per opera nõ debita. Irridẽt hoc hęretici, sed vanè: cũ tam apertis auctoritatibus sit fundatũ. Vbi tamen aduertendũ, multos posteriorum ac recentiorũ doctorũ tenere, quod quanquã illud Anselmi verũ sit de satisfactione secundũ rigorẽ iustitiæ perfecta & integra: quia tamẽ satisfactio sacramentalis ista, & omnis satisfactio peccati no est nisi amicabilis, & ex diuina acceptatione tãtũ sufficiẽs: potest etiã opere aliâs debito fieri. Et quidẽ quãdo aliâs debitũ est, & iniunctũ in satisfactionẽ peccati: non est dubium per illud satisfieri peccatis cõmissis. Ieiuniũ quadragesimæ etsi ex præcepto diuino sit seruandũ: satisfit tamen eius obseruatione pro peccatis: & ita videtur imponi posse. Quãquã itaq; in alijs non sit ita manifestũ, tamen satis probabiliter creditur etiã alia, ad quæ ex præcepto tenemur, satisfacere. Martyriũ susceptũ, pro cõfessione fidei, cũ ad id tenemur ex præcepto Christi, plenissima est satisfactio pro peccatis. Ita igitur & de ceteris: vt videlicet nihil detrahat operi satisfactionis, esse præceptum. Simul enim potest opus aliquod esse & obedientiæ, & religionis, & pœnitẽtiæ, & aliarũ multarũ virtutũ. Hęc possunt probabiliter credi: reuera tamen regulariter satisfactio fieri debet per ea quæ volũtaria sunt, & ad quæ aliâs nõ tenemur. Ad minus cũ imponitur, non nisi de his imponenda est. Nec tamẽ secũ qui cõtrarium faceret, vel putaret ita cõuenire, dãnamus peccati.

Huic proximũ est quod à nonnullis mouetur, an simul possit quis præceptum Ecclesię implere (puta de audienda missa) & implere pœnitentiã iniũctã: si videlicet ibi simul legat psalmos impositos in satisfactionẽ. Ista minutiora sunt, nec opus est specialius tractare, aut quenquã inquietare ꝓpter illa. Qui putat tuta consciẽtia se posse simul & audire sacrum ad quod tenetur, & in eo psalmos aliquos, ad quod ex officio diuino tenetur, & similiter impositam satisfactionem legere, relin-

quatur suo arbitrio. Qui autē infirmior est & scrupulosior, doceatur hæc non magni facere. Hæc diximus de imponēda satisfactione in communi quidem: nam in speciali inferius, cùm de medicinis necessarijs contra peccata agetur, est latius dicēdum. Est enim illud vnum ex præcipuis quæ sciri debent à iudicibus spiritualibus: de quo suo loco.

Vltimò iam restat dicēdum de ratione implēdæ satisfactionis huius impositæ: an videlicet possit in peccato mortali vtiliter, & vt Deo sit grata, impleri. De qua re quanquā sint diuersæ sententię doctorum, omissis controuersijs, breuiter sequentes propositiones notentur.

Prima propositio. De persolutione satisfactionis.

Satisfactio imposita non est necessariò ad euitādū nouum peccatū exoluēda in charitate & Dei gratia. Qui itaq; post peccatū, & in eo manēs eā implet, nō committit nouum peccatū. Quod ita ꝓbatur. Quia nō est cur ad maiorē sāctitatē obliget illa impositio sacerdotis, q̃ diuina pręcepta: quę tamen in peccato mortali implētur sine nouo peccato. Satisfacit præcepto eleemosynæ qui illam dat cùm tenetur, etiam si sit in peccato mortali. Ergo & impositā satisfactionem implens in peccato.

Secunda ꝓpositio.

Satisfactio in peccato persoluta nō est efficax, nec per eam liberatur sic satisfaciens à pœna debita pro peccatis dimissis. Hæc ꝓbatur à b. Tho. & grauioribus doctoribus. Quia nulla satisfactio nostra efficax est, nisi ex Dei amicabili acceptatione. Deus verò amicabiliter acceptat amicorum, non inimicorum opera: Respexit Deus (inquit scriptura) ad Abel, & ad munera eius: Prius etenim debet esse gratus offerens, tunc opera eius & oblatio grata esse possunt. Præterea omnis peccati remissio ex gratia tantùm est: atq; ita & remissio omnium, ad quæ ex peccato coram Deo astricti & obnoxij sumus. De operibus factis extra gratiam superius quod satis esse debet, diximus: & de satisfactione hæc nunc addimus tanquā certè probabiliora. Itaque quod nonnulli disputant, an saltem ad bonum aliquod tēporale valeant, siue ad diminutionē pœnę inferni, satius est Deo relinquere, quàm multis de hoc agere.

Tertia propositio. Quando sit an non sit repetenda satisfactio.

Satisfactio sic in peccato persoluta nō semper est necessariò repetēda, cùm quis ad statum gratiæ redierit: repetēda quidē est, vt impleatur satisfactio: vt liberetur videlicet à pœna: nam alioqui diximus impletam esse debitam iudici spirituali, qui satisfactionem imposuit, etiam si in peccato sit exoluta.

Hāc b. Tho. & sui tēporis alij doctores tenēt, sic distinguentes satisfactoria opera, vt dicāt quędā esse, quę relinquūt post se esse-

se effectũ: vt ieiunia & eleemosynæ: & hęc putãt nõ esse repetẽda. Videtur velle, ꝙ, quia manent in suis illis effectibus, satisfaciãt pœnę pro peccatis debitę. Alia verò dicunt esse, quæ post se non relinquũt effectũ: vt orationes. Hæc volũt repetẽda esse in statu gratię. Et quãquã hęc distinctio nõ sit admodũ cõstãs, vtcũq; sit, hoc illi volunt, vt tantũ orationes & huiusmodi alia repetãtur, nõ verò afflictiones corporis vel eleemosynæ: in hoc magis condescẽdentes fragilitati humanæ, & interpretantes Deum non minus etiam eidem condescendere.

Probabiliter nihilominus acceptari potest Caietani sententia, quã nõnulli alij sequũtur. Omnes videlicet satisfactiones impositas à sacerdote, si in peccato mortali exoluãtur, illo amoto quasi obice, valere: sicut de baptismo August. dicit, & tenet hoc tota Ecclesia: ꝙ, si in peccato suscipiatur, recedẽte illo, valere incipit & operari: & ita de ceteris sacramẽtis ꝓbabile satis est, vt virtus sacramẽti (quæ nõ humana est, sed diuina) multò efficacior sit virtute naturali: atq; ita ablato impedimento, quo fiebat ne operaretur, mox incipiet operari. Quod quãquã de Eucharistia nõnulli putant apertè falsum esse: nos certè nõ putamus. Cur enim cùm pœnituerit illũ qui indignè accessit ad altare, & veraciter vtrũq; peccatũ deleuerit, non incipiet in eo operari virt⁹ Eucharistiæ? Ita igitur (inquit Caietanus) omnis sacramẽtalis effectus si impediatur per peccatum, redit recedẽte peccato. Cùm igitur hæc satisfactio imposita sacramẽtale opus sit, hoc est, non ex sola dispositione operãtis effectũ habẽs, sed ex virtute clauiũ & merito Christi, quod est ex ipso opere operato (diximus alibi) etsi impediatur per peccatũ, eo recedente operabitur quod antea operaretur, absolutionẽ scilicet à pœna. Est certè rationabilis & digna sententia hæc, vt in operibus sacramẽtalibus non id tantũ cogitemus, quod ex nostra dispositione habent, sicut & cetera opera, sed quod ex ipso opere operato. Præterea secũdũ hãc sentẽtiam satisfactio sacramẽtalis siue imposita multò est vtilior & efficacior, & nõ tantũ ostenditur patienter suscipienda, verùm etiã desideranda & exigenda ab ipso sacerdote, cùm tantùm prosit ex iniunctione sacerdotis fecisse opus aliquod, vt etiam in peccato factũ, redeũte gratia sit nihilominus efficax. Sufficiãt hæc de satisfactione, vltima parte pœnitentiæ, & tota etiã pœnitẽtia, siue virtute, siue sacramẽto: de qua plura diximus propter summam eius necessitatem. Atque vtinam hæc sufficiant ad dignè de ea cogitandum, & operandum secundum eam.

Quarta propositio.

DE PVRGATORIO, ET SVFFRAGIIS MORTVORVM, *ex consensu Ecclesiæ vniuersalis præcipuè.*

¶LECTIO PRIMA.

SACRAMENTVM pœnitētiæ, partes atq; institutionē eius (vt ex supradictis patet) sequuntur multa de quibus nūc ordine dicēdum est. Hoc enim exigit perfecta doctrina. Cōstat ex his quæ diximus, esse in Ecclesia claues: quid verò sint, & quis illarum actus, restat dicendū. Vbi de excōmunicatione & Indulgentijs dicendum est. Constat etiam remissa culpa sæpius restare exoluendam pœnam: ex quo consequitur etiam (vt statim ostendemus) purgatoriū, & necessitas suffragiorum pro defunctis: de quibus etiā meritò est dicendum. Hæc omnia postulat materia ipsa & ordo doctrinæ. Hoc etiam exigit temporis huius corruptio, & nouitas tanta doctrinæ. Primò igitur simul de purgatorio dicamus & suffragijs: hæc enim sequuntur quæ proximè diximus de satisfactione.

Sit itaq; de his hoc certissimum fidei catholici fundamentum nobis constitutum cōtra errores omnes: Sicut certa fides docet quorundā animas mox à corpore solutas in æternā ire damnationem: aliorū autem in perpetuam fœlicitatem: ita tenet alias prius purgari, atq; teneri abditis quibusdā locis, vbi orationibus, sacrificio altaris, eleemosynis, & pijs viuentium operibus adiuuari, ad citius purgationem suam absoluēdam, & ad transeundum in fœlicitatem æternam.

Duo prima quæ asserim⁹ hic, apertissimis scripturæ auctoritatibus probantur. De damnatione quidem sufficit illud Euangelij apud Lucā: Mortuus est diues, & sepultus est in inferno. *Luc. 16.* Et quāuis apud multos litera hæc aliter distinguatur, vt videlicet seorsim proferamus illud: Mortuus est diues, & sepultus est: deinde verò quòd sequitur, in inferno, coniungendum sit sequētibus hoc modo: In inferno eleuans oculos suos: secundum tamen vtranque literæ lectionē id satis probatur. Cui simile

mile est illud Iob: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Secundum verò de fœlicitate perpetua, quanquam oppositum fuerit error multorū Græcorum, satis tamen confirmatur etiam ab eodem Euangelista, dicente domino latroni: Hodie mecum eris in Paradiso. Et quod S. Paul⁹ Corinthijs scribens apertè docet: Sciētes quòd dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino: audemus autem, & bonam voluntatem habem⁹ magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum. Vbi apertè vides perfectorum & sanctorum animas mox vt peregrinātur à corpore, quod fit ante vltimam resurrectionem, præsentes esse apud Deum: dicente etiam Christo apostolis suis: Iterum veniam, & assumam vos ad meipsum, vt vbi ego sum; & vos sitis. De hoc verò errore nō est opus nunc plura dicere: qualiter scilicet rationibus, quibus Græci illum confirmant errorem, respondere debeat: & quibus nostra confirmanda sint. Satis sit, Ecclesiam illum damnasse.

Luc. 23.
2. Cor. 5.

Iam tertium, quod nostræ est intentionis, de medijs illis animabus scilicet, quæ purgatione egent, dicēdum est. Vbi duo simul asseruimus, quoniam coniūcta sunt. Nec enim vnum sine altero potest constare: Purgatio scilicet animarum post hāc vitam, & suffragia quibus à viuis iuuantur. Hæc igitur certa catholicæ fidei dogmata à multis catholicis nostri temporis doctoribus asseruntur, & confirmātur multis auctoritatibus scripturæ & rationibus. Nos verò priusquam quidquam de his dicamus, ad auctoritatem vniuersalis Ecclesiæ confugiendū esse putamus: hanc solā sufficere ad confirmanda dogmata omnia fidei manifestum est, neque nūc opus est probare. Dicit enim Christus: Portę inferi non præualebunt aduersius eam. Et Paulus inquit: Quæ est columna & firmamentū veritatis. Propter quod (vt à principio, & deinde frequenter admonuimus, quia frequenter etiam aduersarij contrarium loquuntur) Augustinus tam intrepidè docet, quidquid per totum orbem quacunque terrarum diffusa vniuersa seruat Ecclesia pari auctoritate habendum esse, qua id quod in scriptura est: Cùm itaque tam firma sit, vniuersalis Ecclesię auctoritas: de purgatorio ac suffragijs mortuorū est tam euidēs & certa eius traditio, vt nulla alia certius ista probari possint: meritò diximus prius ad eam confugiendum. Valde enim in confirmanda fide & confutandis hæreticis curandum est, solidis firmamentis inniti: ita vt si quando dubia aliqua, aut ambigua adducere visum fuerit

Epist. 118.

Purgatorium primò vniuersalis Ecclesiæ auctoritate confirmatur.

(quod nõnunquam fortè propter diuersa & infirma ingenia oportet fieri, cùm sæpius quæ minus certa sunt, quorundã ingenia magis cõuincant) semper tamẽ disertè admonẽdi sunt omnes, illis fundamentis innitendum non esse: ne ita contemptibilis fiat fides & irrisioni pateat hæreticorum. Certissimum & euidentissimum igitur purgatorij & suffragiorum testimonium est vniuersalis Ecclesię auctoritas, quæ semper in sacrificio altaris, & in multis alijs ad id institutis officijs pro defunctis orat, eorum liberationem à Deo petẽs: vt docẽt doctores omnes, cõcilia omnium nationum ab ipso principio Ecclesię: quòd non est opus multis probare.

Aug. c. 1. Certè Augustinus libro de cura agẽda pro mortuis, mox in principio adducta ad hoc probãdum auctoritate ex libro Machabæorum (de qua postea) ita inquit: Sed etsi nunquam in scripturis veteribus legeretur, nõ parua est ecclesię vniuersæ, quę in hac cõsuetudine claret, auctoritas: vbi in precib[9] sacerdotis, quæ Domino ad eius altare funduntur, locum habet hæc commendatio mortuorũ. Et hoc ipsum toto illo libro confirmat.

Cap. 109 & 110. Similiter in Enchiridio, & lib. 6. Confessionum de matre sua loquẽs. *Cap. 11. & 13.*

Ambros. Hoc ipsum Ambrosius in orationibus funebribus Valẽtiniani imperatoris & Theodosij apertè cõfirmat tanquam certum in ecclesia, dum pro illis orat, & oraturum se perpetuo, & oblaturum sacrificium dicit.

Gregor. Hoc ipsum Gregorius magn[9], multis adductis miraculis in quarto libro dialogorũ confirmat: iuuari scilicet defunctorũ animas orationibus viuorum & sacrificijs.

Damascenus qui plurimorũ veterũ testimonia adducit. Et vt de Græcis doctoribus aliquid dicamus: Damascenus in propria de hac re oratione, in qua probat iuuari defunctorum animas viuẽtium orationibus, adducit omnium ferè antiquorum Græcorum testimonia, à Dionysio Areopagita incipiens. Qui vltimo capite Ecclesiasticæ hierarchiæ de ritu Ecclesiæ circa defunctos, apertè dicit sacerdotẽ ad altare pro illis orare & precari: adductis etiã verbis, quibus hodie in cõmendatione defunctorum vtitur ecclesia. Vbi etiam & Gregorij Nazianzeni, & Nisseni, Chrysostomi, & plurimorum aliorum adducit testimonia: intrepidè asserens hoc ab Apostolis traditum esse ecclesiæ. Et denique Augustinus libro de hæresibus Aerianos refert hæreticos, negantes orandum esse pro defunctis, Bernardus etiã sermone 66. super Cantica, alios etiam refert hæreticos, & admonet vitandos esse illos, qui (inquit) ignem purgatorium restare post mortem non credunt: animam solutam à corpore statim ad requiem transire vel damnationem asserũt. Et

(nc

(ne hoc omittamus) sunt plurima de hoc antiqua concilia omnium ferè nationum, in quibus de orãdo pro defunctis multa statuuntur, tanquam de re certissima. Ita concilium Carthaginense tertium cap. 26. & quartum cap. 79. de commendatione defunctorum, & sacrificio pro eis offerendo, & de oblationibus pro ipsis loquuntur, In quibus concilijs est totius Africæ consensus. Concilium itaque Vasense cap. secundo de orando pro his qui inopinato casu moriuntur, apertè præcipit. Similiter & Toletanun tertium cap. 22 & septimum cap. tertio de sepeliendis episcopis & religiosis, cum psalmis & orationibus loquuntur. In quibus consilijs consensus etiam Gallicarum & Hispanicarum ecclesiarum manifestus est. Et tandem in cõcilio Constantiensi damnatur error negantium purgatoriũ. Et in concilio Florentino, Græcis se vnientibus ecclesiæ, apertè traditur esse purgatorium credẽdum: de quo iam ante multos annos illi errabãt, vt in opusculis beati Thomæ contra errores Græcorũ, & contra Græcos, Armenos, & Sarracenos ostẽditur. Itaque hæc omnia & purgatorium ab Ecclesia semper creditũ fuisse, & apertius semper in ea pro defunctis fusas orationes, & oblata esse sacrificia ostendunt. De quibus & à Gratiano decretum concilij Cabillonensis citatur, de consecratione dist. 1. cap. Visum præterea: vbi, vt in Missa quotidie defunctorum agatur memoria præcipitur. Multa etiam alia Gregorij, Innocentij, & aliorum pontificum testimonia adducit 13. q. 2. Ex quo certissimo fundamento orationum ecclesiæ pro defunctis, necessariò purgatorium sequitur. Orationes enim illæ pro damnatis notum est non fieri ab ecclesia: de quibus certa fides tenet, saluari eos non posse (Christus enim dicit: Ite in ignem æternum) nec pro beatis etiam facit ecclesia, cõstat enim illis non esse necessarias. Sunt igitur defuncti medij: qui scilicet purgatione egẽt. Vnde Augustinus dixit suprà dicto libro, pro omnibus in vnione ecclesiæ defunctis fieri debere: quoniam nõ possumus nos discernere qui illi sint, quibus prosint. Melius igitur (inquit) est vt supersint his qui non egent, quàm vt desint egentibus. Frustrà itaque oraret ecclesia pro defunctis, si non esset purgatorium: quod ipsa suis orationibus confitetur. Nihil hac probatione euidentius esse potest: quam nec ipsi aduersarij negare possunt, sed recurrunt ad quærẽda à nobis scripturæ testimonia, quia vel ambigua sunt, vel facilè ab eis secũdum apparẽtiam saltem peruerti possunt. Nos vero eis primò obijciamus hanc auctoritatem, quam si negant, meritò

irridendi sunt quærétes scripturæ auctoritaté: Dicemus enim eis, vnde constet hanc scripturam certam esse, nisi per auctoritatem Ecclesiæ, quam illi iam negant? Certè in dubijs fide, & in ambiguis sensibus scripturæ, sicut in recipiendis ipsis sacris libris, sola est ecclesiæ auctoritas: quã recusantes alienos se à Christo ostendunt, & amantes contétiones. Quare non solùm fidei ipsi, sed omni humanæ rationi & sensui contradicũt, cùm nolunt in controuersijs & dubijs alium iudicẽ: quàm sensum suum habere: dum ecclesiam, si non apertè negant, ita obscurant, vt nullus certus relinquatur iudex in controuersijs.

Confirmatio itaque hoc dogmate certissima ecclesię auctoritate, iam quibus scripturæ auctoritatibus aut rationibus probari possit, & quàm illa sint efficacia, breuiter insinuãdum est.

Igitur nonnullę scripturę auctoritates adducuntur à pijs & doctis, quos non reprehendimus (forte enim volunt ex communibus quibusdam incipere) quæ tamen minus apertæ & minus sunt efficaces, & minus probant. Illis igitur non est nobis vtendum ad probandum purgatoriũ: sed illo probato ex alijs, possunt de eo exponi. Adducitur illud: Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos, & reducit. Quasi inde probetur esse infernum, ex quo educantur homines: atque ita purgatorium. Et illud Pauli: In nomine Iesu flectatur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum. Quasi ibi probetur infernus, non damnatorum, vbi non flectuntur genua Christo: sed purgatorium. Sicut illud etiã Zachariæ: Tu quoque in sanguine testamẽti tui emisisti vinctos &c. Quasi illud de purgatorio, & non de limbo patrum intelligi debeat. Omnia igitur ista & similia reuera non aliud probant, quàm Dei immensam virtutem & passionis Christi efficaciam vbique, etiam in inferno, se diffundẽtem & operantem, qualiscunque demum infernus sit ille, vel damnatorum, vel patrum &c. Possunt tamen (vt diximus) exponi de igne purgatorio, modò aliunde constet illum esse.

Quibus auctoritatibus scripturæ efficaciter probetur aut non probetur purgatorium.

1. Reg. c. 2.
Philip. 2.
Cap. 9.

Adducuntur & alia scripturæ loca efficaciora quidem, sed quorũ multa diuersos habet sensus: & ita ambigua sunt. Inter cetera illud efficacius videtur, quod apud Mathæum scriptum est, dicente Christo de blasphemia in spiritum sanctum, quod nõ remittitur neque in hoc sæculo, neque in futuro. Ex quo loco etiam Augustinus lib. 21 de ciuitate Dei, cap. 24. arguit. Nec enim inquiẽs, veraciter diceretur de quibusdam, quod nõ eis remittatur neque in hoc sæculo neq; in futuro, nisi essent quibus:

Cap. 12.

bus, etsi non in isto, tamen remitteretur in futuro. Et Gregor. lib. 4. Moral. cap. 39. eodem modo arguit. Ita & Bernardus suprà dicto sermone in Cantica. Itaque disciplinatis & consentientibus sufficere meritò debet hic locus. Quia tamen ille magis præsupponit quidem hoc, quàm asserat: si aliunde id non probaretur, responderi posset quod nunc respondent hæretici: illud videlicet dictum esse secundum quandam exaggerationem & hyperbolen. Quare sicut non est necessariũ, ita nec opportunum credimus, huic auctoritati inniti. Secunda verò quæ adducitur auctoritas, est ex Paulo: Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus mãserit quod superædificauerit, mercedem accipiet: si cuius opus arserit, detrimẽtum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignẽ: cùm prius dixisset Apostolus de Christo fundamẽto, & superædificatis, ab alijs quidẽ ligno, fœno, & stipula: ab alijs verò auro, argento, & lapidibus preciosis: Et dixerat: vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Quæ quidem verba multa certè continent ad hoc probandum: quędam scilicet esse opera digna quidem combustione & igne, quibus tamẽ à salute non impeditur illa operans. Ait enim quòd hæc opera ardebunt, & operãs detrimentum patietur: deinde saluandum hunc esse per ignem: Saluus (inquit) erit. Ex quibus vel inferri videtur, vel apertè asseri purgatorius ignis. Inferri inquam, quoniã meritò inquiri potest, quid si cum illis operibus quis ex hoc sæculo decedat, nónne purgandus est igne? Asseri verò apertè purgatorium ibi à multis creditur, quoniã, inquit, dies Domini reuelabit. Non enim in scriptura sacra, dies Domini, nisi de iudicij vniuersalis vel particularis die solet dici. Quanquã igitur hæc tã efficacia videantur, quia tamen & August. in Enchirid. & lib. 21. de ciuit. Dei, hæc verba magis de tribulatione huius vitæ exponẽda videntur, nec certè sine efficacissima ratione: quod sequutus est Gregor. suprà dicto loco Dialogorũ: hoc satis est vt saltẽ ambiguus sit ille locus, & plures habẽs sensus. Quare nec efficax, nec certus ad cõfirmanda fidei dubia. Mouet enim meritò August. in illis locis, vt de purgatorio post hãc vitam id intelligi non debeat: quoniã ignis, inquit, de quo eo loco locutus est Paulus, talis debet intelligi, vt ambo per eum transeant, id est, & qui ædificat lignum &c. & qui ædificat argentum, aurũ &c. Quare cùm in futuro purgãdi non sint qui ædificant aurum: restat vt de tribulatione intelligendum sit: de qua illud dictum

1. Cor. 3.

Cap. 68.

Cap. 16.

ctum est: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Adueniēte (inquit ille) tribulatione qua temporalia amitti necesse est, qui ædificauerat super fundamentū lignum &c. hoc est, qui cum charitate nimium illa amauerat: in amissione torquetur, & pœna illa purgatur: Qui verò ita possederat hęc temporalia, vt tamen ędificauerit aurum & lapides preciosos, hoc est, non illa, sed cœlestia amauerit: nullū patitur detrimentū vel cruciatum: sed tribulatio illa fit ei augmentum coronæ: in qua tribulatione (inquit ille) & ipsa mors carnis intelligi potest, & persequutiones Ecclesiæ, quibus martyres coronati sunt, & illa etiam, quæ in fine futura est Antichristi. Itaque efficacissimè certè hæc ratio arguit, ibi nō probari purgatorium post mortem: aut si cui videtur nihilóminus probari posse, certè propter ambiguitatem sensuum minus est euidens. Quare nec illi innitendum. Sensus ambiguus loci scripturæ (vt ex ipso Augustino lib. 3. de doctrina Christiana patet) ex certis dogmatibus fidei confirmādus est, non dogmata fidei ex illo.

Cap. 12. Vltimò denique locus est ex Machabęorum libro secundo de Iuda Machabæo, qui pro defunctis offerri curauit, vbi additur: Sācta & salubris est cogitatio, pro defunctis orare: satis certè manifestus est. Sed quoniam de libri illius auctoritate, an scilicet canonicus sit, dubium fuit apud antiquos, quod tempore *Cap. 23.* Augustini non satis explicatum videbatur. Ait enim ille libro secundo contra Gaudentij Epistolam, librum illum receptum ab ecclesia propter insignes quasdam martyrum passiones: si *2. Mach. 14.* tamen (inquit) sobriè legatur. Id quod propter mortem Razię dicit, fortem quidem, sed non cōformem Christianæ doctrinæ, nec certè rationi naturali. Ille enim sese occidit. Quanquā (igitur) hoc dubium de libri illius auctoritate, post Augustinum multis Concilijs videatur sublatum: in quibus inter Canonicos computatur: quia tamen libri, de quibus dubitatum est aliquando etiam si postea recipiantur, non propterea ęquales sunt auctoritatis cum ijs de quibus nunquam dubium fuit: dogma hoc de purgatorio & suffragijs defunctorum certius & euidentius putamus, quàm sit illius libri auctoritas. Minus enim de his dogmatibus dubitatum est, quàm de illius auctoritate. Non est igitur cur euidentiora minus euidentibus confirmemus. Itaque auctoritates hæ scripturæ suo loco adducantur: sic tamen, vt hæretici intelligant, cui potissimum innitamur. In hac igitur re auctoritas Ecclesiæ nobis præ ceteris est habenda

habenda: non quia maior quàm ſcripturæ,de quo nunc non agimus,ſed quia euidentior in hac parte.

Ex his itaque habemus primò,quàm ſit fides hæc purgatorij certa & euidens in Eccleſia,& quàm fuerit ſemper:Ex quo illud putamus (ſaluo prudentiorũ iudicio) neceſſario inferri, non eſſe fidem hanc à catholicis doctoribus, cùm contra hæreticos diſputant & catholica tradunt, ſilentio prætereundã. Non deſunt qui amore pacis & vitandi ſcandali gratia, hæc, quia hæreticis odioſiora ſunt,putent tacenda.Nos verò,quod tam apertè ſemper tota docuit Eccleſia, putamus neceſſariò eſſe confitendũ & docendũm,ne rei ſimus corã Deo de omiſſione confeſſionis fidei & doctrinæ neceſſariæ. Si perſecutionis tempore,qui erubeſcit Chriſtum conſiteri, reus eſt: vt qui negat quando articulus fidei, quando certiſſimũ dogma Eccleſiæ ab aduerſarijs impugnatur:certè nõ licet tacere catholicis,& permittere ſupprimi veram doctrinam fidei.Humanæ ſapientię eſt Chriſtum erubeſcere & ſermones ipſius:maximè cùm nullus ex hæreſi admittendus ſit in Eccleſiam,non reuocatis erroribus in ſpecie,quos prius ſequutus eſt.Requirit igitur & fidei veritas, & ſalus animarũ, vt apertè hoc doceatur. Nolunt tacere hæretici:quare catholicis ſilẽdum eſt?Hæc igitur ad confirmationem purgatorij ſufficiant. Reſtat vt aduerſariorum reſpondeatur rationibus,quod breuiter ſequenti lectione fiet.

¶LECTIO SECVNDA.

¶ *De purgatorio.*

ANTEQVAM reſpõdeatur obiectionibus aduerſariorum,nõ eſt omittendum, probari etiã purgatorium à recentioribus non inefficacibus rationibus ex fide & ſacra ſcriptura petitis,quæ meritò ſunt conſiderandæ.Duplici itaque via hoc oſtendunt. Primò, ex venialibus culpis hoc modo. Cùm ex ſcriptura ſacra conſtet peccata venialia reum non facere æternę damnationis,nec priuare beatitudine:poteſt quis cum eis ex hac vita diſcedere ſine mortalibus:non igitur damnabitur.Rurſum conſtat tantam eſſe cœleſtis illius beatitudinis puritatem & munditiam,vt meritò in

Duabus rationibus oſtẽditur eſſe purgatoriũ poſt hanc vitã.

Apocalypſi

Apocalypsi scriptum sit de illa: Non intrabit in eam aliquid coinquinatum: prius ergo venialia peccata delenda sunt: sed hoc non sine pœnitentia & dolore (quem purgationem dicimus) fieri credendum est post hanc vitam maximè, vbi iam tēpus meriti & satisfactionis cessauit: cùm nec in hac vita sine aliqua displicentia dimittantur, vt suprà dictum est. Purgandi igitur sunt à venialibus, qui cum eis decedunt. Hæc ratio est satis efficax, maximè coniuncta loco Euangelij Math.12. de quo suprà: vbi innuitur in futuro sæculo quædam remitti. Quia tamen est nonnullum de hoc dubium inter Catholicos, de quo inferius dicemus: nunc satis sit hanc rationem proposuisse.

Est altera via & ratio hoc probandi, priori efficacior, ex pœnis sumpta, & ex necessitate satisfactionis, de quibus loquuti sumus superius. Sic itaque probant. Cōstat ex scriptura, remissa culpa sæpius restare obligationē ad pœnam in iudicio Dei exoluendam. Huic verò probauimus etiam satisfieri per impositas à sacerdote pœnas. Sed fieri potest, vt his non persolutis, nec impleta satisfactione quis discedat. Cùm verò diuina iustitia exigat, vt nullum malum impunitum relinquatur: sequitur non peruenturum hunc ad fœlicitatem, nisi persoluta omni pœna. Vbi apertissimè locum habet illud Euangelij: Nō exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem. Quem locum nonnulli adducunt ad probandum purgatorium: quamuis non satis efficaciter probet Christum loqui de carcere, à quo aliquando exeundum sit. Verbum illud, donec, intelligi potest, sicut frequenter in scriptura, vt non putetur postea fieri, quod negatur ante: vt: Donec ponam inimicos tuos &c. Probat tamen hic locus, eum qui ad diuinum iudicium peruenerit non persolutis peccatorum debitis, nullo modo liberandum donec omnia integrè soluat: Ne fortè (inquit) tradat te aduersarius iudici, & iudex ministro, & in carcerem mittaris: non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem. Hæc itaque ratio, quæ pœnas residuas exoluendas dicit in purgatorio, propterea (vt diximus) certior est ipsa doctrina, quàm sensus huius loci, quia de ea nullus catholicorum dubitat. Sed ostendunt duæ istæ rationes, quare purgatorium ponatur: hoc est, secundum catholicam sententiam, veram rationem atque ordinem diuinæ iustitiæ post hanc vitam cum peccatoribus & peccatis aut grauioribus, aut minoribus.

Mat. 5. *Psal. 109.*

Quid

Quid igitur aduersarij contra hanc certam fidem adferāt, non est op⁹ multis referre: nec enim multa sunt, nec noua, nec certè difficilia. Qua ratione negant satisfactiones necessarias, negant & purgatorium. Vnica (inquiunt) satisfactio Christi sufficientissima est & superabundans. Cui argumento centies responsum est, quòd non ab omnibus æqualiter participatur, nec per omnia etiam sacramenta eadem ratione. Aliter enim per baptismum, aliter per pœnitentiæ sacramentum, aliter per afflictiones & crucem: quæ vel voluntariè suscipimus, vel patienter sustinemus: sed de his satis supradictum est. Nec enim dubium est eos etiam, quibus ante Christum peccata remissa sunt, vt Adam, Dauid, non consecutos fuisse hanc remissionē, nisi meritis Christi & participatione satisfactionis eius: hæc verò si (vt aiunt aduersarij) sufficiens est & superabundans, quare ab eis alia pœna exacta fuit diuinæ iustitiæ ordine, nisi quia illa diuersimodè participantur, & non statim omnis eius efficacia habetur? Quid apertius? Non est alia remissio peccatorum, nec alia virtute fit nūc, quàm in lege veteri. Cur igitur nūc volunt remissa culpa nullam reliquam esse pœnam? cùm apertè legamus contrarium.

Quid obijciāt aduersarij cōtra purgatorium, & quomodo eis respondendum.

Illud tantum consideremus, quomodo tergiuersentur, & quod negare non possunt, vel temerè & inuerecundè reijciāt, vel torqueant, vel peruertant. Tota Ecclesia semper pro defunctis orauit & obtulit sacrificium: non possunt negare: sed quo (inquiunt) verbo: quo præcepto diuino vel auctoritate scripturæ? Vide inuerecundiam. Errauit ergo apud eos tota Ecclesia: errârunt omnes patres. Quare non sufficiet sensus omniū doctorum, vt saltem & ipsi tam magni doctores dubitēt, & in dubio malint tantorum iudicio credere, quàm suo? Nos ergo dicimus cùm quæritur, quo verbo oratio pro defunctis sit introducta, quòd verbo non scripto, sed tradito ab Apostolis, vt Damascenus apertè docet. Hoc est verbum de quo Paulus apertè dicit: Tenete traditiones nostras, siue per sermonem siue per epistolam.

2. Thess. 2

Pergunt adhuc. Orârunt (inquiunt) pro defunctis, sed non certi de purgatorio. Ostenderunt se dubios. Nam Augustinus in Enchiridio, vbi suprà post hanc vitam esse aliquem ignem purgatorium dicit inquiri posse, & incredibile non esse. Ecce (inquiunt) non certò credit purgatorium. Quod igitur orârunt pro defunctis, interpretantur factum esse vel àd exhortationē viuentiū & cōsiderationem, vel certè vt in dubio illo

an

an esset purgatorium, an non, non deessent charis suis, si fortè adiuuari possent: Hæ sunt tergiuersationes & calumniæ, quibus seducunt innocentes. Absit vt Ecclesia tota cultum exhibuerit Deo tam frequenter, tam assiduè & indesinenter, dubia & incerta: cùm omnis cultus cōfessio quædam fidei sit: & orare pro defunctis sit testari, posse eos adiuuari, & testari Deo hoc gratum esse, & hoc catholicam fidem tenere. Quomodò Ecclesia potest esse dubia in tam aperta confessione? aut quomodo tam perpetuus cultus sine certa fide. Non esset Ecclesia columna & firmamentum veritatis, in cultu maximè Dei & doctrina fidei, si errare vel dubitare possit & nutare: maximè cùm oratio opus fidei sit. Postulet (inquit Iacobus) in fide nihil hæsitans. Sicut igitur alibi dictum est, ad orationem opus est fide in communi & vniuersali (Deum scilicet posse concedere quod petimus, & non esse cassas orationes apud illum) non tamē in speciali, cōcessurum scilicet mihi quod peto. Ita in oratione pro defunctis opus est fide, quòd grata sit apud Deum, non vana: quòd egeāt qui in purgatorio sunt: nō tamé quod iste aut ille egeat, pro quo fit oratio. Nec enim fide tenendum est eum non esse damnatū: nec etiam beatum: sed (vt Augustin. dicit in Enchiridio) in dubio melius est vt supersint quibus non sunt necessariæ (qui scilicet iam sunt beati) vel quib[9] prodesse non possunt (damnatis scilicet) & vt sint consolationes viuorum, quàm vt desint egentibus. Ita igitur orat Ecclesia pro defunctis sicut pro viuis, Deo relinquens exauditionē: certa tamen hoc esse gratum Deo. Nam (vt apertè dicamus) si vera fides est, omnem ex hac vita decedentem mox ad æternā fœlicitatem vel infœlicitatem transire, quod ipsi testantur, contra fidem est vt oretur pro aliquo: quando ipsi & nos concedimus, nec pro beatis nec pro damnatis orandum esse. Non igitur orationes Ecclesiæ fieri possunt, nisi fide certa credatur, quosdam esse expectantes post hanc vitam purgationem perfectam. Quod igitur dicūt dubitasse patres de purgatorio, impostura est: siquidem procedat ex ignorātia, certè nimium crassa & inexcusabili, & ex malitia ac proprij sensus amore procedente. Nam quod exempli gratia de Augustino dicunt, vide quàm apertum mendacium. Inquirendum, dicit Augustinus, an sit ignis purgatorius: aiunt illi, & non est incredibile. Ita dixit Augustinus, fatemur, illo loco: sed oportebat alia legere eius scripta, aut lecta non tacere. Certè lib. 21 de ciuitate Dei, quem suprà citauimus, non minus ex professo de purga-

Cap. 109. 110.

Cap. 24.

gato

gatorio agit: vbi de mediocriter bonis loquens, tales, inquit, *Cap. 24.*
constat ante diem iudicij per pœnas tẽporales, quas corũ spiritus patiuntur, purgatos receptis corporibus æterni ignis supplicijs nõ tradẽdos. Constat, inquit Augustinus: non ergo dubius fuit de purgatorijs pœnis. Sed isti cẽsores omniũ & doctores certissimi omnia confundunt, non discernentes quid certa fide teneatur, quid ꝓbabilibus rationibꝰ disputetur. An sit ignis purgatorius, inquirẽdum dicit Augustinus, ignis videlicet corporeus, an alterius alicuius rationis: non verò an sint purgatoriæ pœnæ: de quibus constare dixit. Vbi quoniam hac doctrina, quæ rata est auribus simplicium, tam multos seducunt hæretici, iustum est & salubre simplicioribus, vt ostendatur apertè eos esse mentitos, & contra conscientiam loquutos: quod si in aliquo loco, in hoc certè maximè ostẽdi potest. Dicũt Augustinum dubitasse de purgatorio, quoniam in Enchiridio dixit inquirẽdũ esse. Est ne credibile eos locum hunc quem citauimus de ciuitate Dei non legisse, cùm nullum, qui vel modicè Augustini doctrinam attigerit, lateat, quòd eo loco Augustinus de purgatorio loquatur? Si legerunt, sciunt Augustino constare, esse purgatorium: imò cõstitisse antequam scriberet librum Enchiridij, quem multo post libros de ciuitate Dei edidit, vt 2. lib. retractationum patet. Nec in eo libro his quæ prius dixerat in libr. de ciuitate Dei, contradixit, nec dubitat de quibus prius certus fuerat, quod ex ipsis retractationibus etiam patet: admonuisset enim de hoc August. sicut de alijs minutioribus monere solet. Non possunt itaque non scire Augustinum certum esse de purgatorio: mentiuntur igitur planè. Quis ergo audeat se ipsis committere in vlla alia re, quæ ad salutem pertinet? quos constat circa doctrinam fidei propriæ sentẽtiæ & gloriæ amore apertè mentiri, & imponere vni magnæ auctoritatis patri & magistro Ecclesię? Quòd si quis vult magis beneuolus in eos esse, vt putet latuisse eos dictum illud Augustini, saltem conuincuntur precipitationis & inconsiderationis summæ. Quare igitur non expectârunt vt legerẽt aut cur noluerunt cum alijs conferre à quibus de sensu Augustini doceri poterant? Nonne hæc sunt circa doctrinã fidei vitia, quæ meritò suspectos reddãt eos, quos de his conuicimus tam apertè?

Nos igitur ne in tãtas tenebras incidamus, certissima fide credamus purgatoriũ: & iam deinde quid ab antiquioribꝰ patribus, & à recentioribus dubitetur & inquiratur suo loco sta-

tuamus: inter probabilia videlicet, & non inter certa dogmata.

Dist. 20. & 21. quar ti. Sequẽtia itaque circa purgatorium disputantur. Primum, de loco purgatorij, qui sit: an scilicet infernus aliquis, an potius superior. Et circa hoc sunt diuersæ opiniones propter reuelationes nonnullas, de quibus b. Gregorius quarto libro dialogorum. Cõmunior tamen & sanior circa hoc sententia est, secundum cõmunem legem infernum quendam locum esse, vbi purgantur mediocriter boni, proximũ quidem inferno damnatorum: sicuti locus sanctorũ vsq; ad passionem Christi, infern⁹, subtus terram videlicet fuisse creditur ex ipsa scriptura. Secundum verò specialem aliquam dispẽsationem nonnunquam alibi purgãtur animę: quod reuelationes illæ beati Gregorij ostendunt. Augustinus de hac quæstione in Enchiridio solùm dixit, abditis quibusdam receptaculis cõtineri animas. Quidquid itaque vltra hoc dicitur, probabili magis coniectura quàm fide asseritur.

De loco purgatorij.

Cap. 109.

Secundũ, de grauitate & quantitate pœnæ purgatorij disputatur etiã. Vbi est Augustini auctoritas in expositione verborum illorum: Domine ne in furore tuo arguas me, neque &c. quam Magister sententiarum citauit. Grauior ignis erit ille, quàm quidquid in hac vita pati potest homo: quod nulla ratione dubitãdũ est: esse videlicet pœnas illas purgatorias maiores omnibus supplicijs huius vitæ: & post inferni pœnas secũdum tenere locũ. Et quidẽ de pœna damni, hoc est, carentia diuinæ visionis ac beatitudinis manifestũ est spiritus illos maximè dolere, cùm agnoscant se sua culpa, finita iam via & tempore meriti ab eis ablato, teneri extra fœlicitatẽ & terminum proprium, quem non possunt totis viribus non desiderare. Reliqua pœna, quæcunque illa sit, ab igne, vel quacunque alia ratione (de quo nunc non disputamus, pertinet enim hoc ad alium locum) creditur tamen nonnulla esse in purgatorio huiusmodi maior etiam quacunque huius vitæ: siue id sit ex maiori perceptibilitate animæ iam separatæ, quæ non potest non tota sentire (vt b. Tho. vult) siue ex diuina iustitia, quæ sibi ita non satisfacit per inflictas pœnas & post hanc vitam, sicut per eas quas sibi in hac vita assumũt homines voluntariè, vt b. Bonauentura inquit.

De pœna purgatorij.

Psalm. 37.

Dist. 20.

Dubitatur tertio, à quo & quomodo post hanc vitã ibi purgẽtur animę mediocriter bonę: quę videlicet sine culpa mortali discesserunt hinc. Itaq; dubium est, an à culpis venialibus purgẽtur ibi, an verò à pœnis duntaxat, quas vel propter venialia

nialia, vel propter mortalia iam remissa debent. Et quidem de secundo hoc nulla dubitatio est: quòd videlicet exoluũtur ibi pœnę pro culpis iam remissis debitæ. De primo verò, an etiã ibi remittantur peccata venialia, diuersæ sunt sentẽtiæ. Cùm enim cõstet apud omnes, ob peccata venialia nõ priuari beatitudine animas, neque cum illis posse ingredi beatitudinem: tamen quibusdam visum fuit, nullum veniale post hãc vitam remitti. Puto hos mouisse, quod post hãc vitã non sit tempus meriti, vel profectus siue augmenti charitatis, aut cuiuscunq; virtutis, vt certissima fides tenet. Venialia verò (vt superius diximus) pœnitẽtia aliqua vel profectu feruoris charitatis dimittũtur. Hi igitur asserunt venialia semper, si qua restant, ante mortẽ, per ipsam videlicet finalem gratiã in qua decedũt, remitti. Tũc enim, inquiunt, gratia videtur superare, & excludere iã ab anima omnẽ concupiscẽtiam & inordinatos affectus, qui contrahũtur ex carne. Quia tamen hoc incertum est, imò multa habet cõtraria ex ipsa experiẽtia: cùm multi subitò moriãtur in somno, aut alio modo sine mẽtis aliqua mutatione, cùm tamen in peccatis venialibus ante fuerint. Et quia patres ex illo verbo Christi, de quo suprà, intrepidè dicũt culpas aliquas remitti post hãc vitã, sed leuiores, vt ait b. Gregori⁹: communior sentẽtia contraria est priori huic, & asserit ipsa etiam peccata venialia remitti. Quomodo verò id fiat extra locũ profectus & meriti, cùm quæritur: non est dibitandũ conuersione ipsius animę & pœnitẽtia, atque ita diuina etiam gratia fieri, qua non imputatur culpa illa, quæ nõ est contraria charitati, & displicet animæ, saltẽ à corpore separatæ, si antea nõ displicuit. Itaq; iuxta hoc (vt Durandus asserit) satis est probabile peccata omnia venialia non diutius hęrere in anima separata, quę in charitate discedit, sed statim remitti. Manet verò pœna, quã debet, maior vel minor, secũdũ quod magis vel minus adhęsit peccatis. Et hæc est ratio breuioris vel lõgioris purgationis. Vide tamẽ hæc omnia ꝓbabiliter, & non certa fide asseri. Sicut illud etiã, quod quæritur: an in purgatorio puniãtur animæ à dæmonibus, an ab Angelis? sed neutrũ creditur: sed à sola diuina iustitia puniũtur. Et illud etiã, qualis ille sit ignis: an sit materialis, vel cuius rationis? De quo Augustin⁹ dubitauit, & inquirendum esse dixit. Creditur à multis materialẽ ignem futurum, sicut inferni: eadẽq; ratione punire. Hæc quidẽ probabiliter. Illud scrupulosius disputatur à nonnullis, an certæ sint de sua salute animę in purgatorio? Omnes quidẽ qui ausi

Math. 12.

sunt asserere dubias illas esse de salute sua,quacunq; ratione: vel quia absorptæ sunt pœnis,ita vt nõ aliud, quod eas consoletur,cogitẽt:siue quacunque alia ratione: temeritatis arguũtur,quòd rem minus certã asserant,imò reuera falsam,& alienam ab omni fidei ratione & auctoritate patrum.Primò illud certa fides tenet, mox à solutione animæ à corpore, eam iudicari,&(vt diximus) æternæ felicitatis aut infœlicitatis participem esse, nisi ad felicitatem consequendam impedimentum aliquod adsit culpæ vel pœnæ.Hoc non possunt fidelium animę ignorare:manet enim in eis hæc fides. Mox igitur vt vident sibi differri beatitudinem, necesse est vt credant se non fore damnandas. Nam damnatio iuxta finem nulli differtur. Certæ ergo sunt, quòd sint in statu salutis:Sed nec hac ratiocinatione opus est:cùm fides credat fieri statim iudicium, & in eo manifestari animæ sua vel merita vel demerita. Certè illud Pauli:Omnes manifestari oportet ante tribunal Christi. Nolite ante tempus iudicare:quoadusque veniat Dominus:nõ dubitat fides ad speciale cuiusq; iudicium, quod in morte fit, referendum esse. Nec credendum est ita vi pœnarum affligi animas,vt nulla eis relinquatur consolatio in purgatorio. Sũt enim in vera Dei gratia,& flagellantur vt filij, mox introducendæ in hæreditatem.Quis itaque dubitare potest,non denegari à Deo illis hanc consolationem? Et (vt meritò inquit b. ille Roffensis Episcopus contra Lutherum) credendum est à sanctis angelis custodibus in eo statu eas non deseri, sed frequentibus admonitionibus confortari.Meritò ergo Leo decimus inter cetera quæ in Luthero dãnat,& hoc refert, ac cum ceteris hæresibus damnat, quod non omnes animæ in purgatorio certæ sunt de sua salute. Hæc igitur satis de purgatorio, & ceteris quę ad illud pertinent, iuxta sanam doctrinam sint nobis dicta.

LECTIO

¶LECTIO TERTIA.

¶ *De suffragijs defunctorum in speciali.*

QVANQVAM (vt ex præcedentibus patet) adiuuari defunctorum animas, adeò sit vniuersalis Ecclesiæ auctoritate confirmatum, vt apertius etiam sit & euidentius, quàm vt egeat confirmari alijs: cùm ex hoc etiã ipsum purgatoriũ confirmetur: tamen explicãdum est magis quàm probandum, rationibus ex fide & sacra scriptura sumptis: & dubia quæ circa id mouentur à nostris tractanda breuiter, prout à Magistro & alijs dist. 45. 4. agitur. Quod igitur possit vnus alterius operibus iuuari: & quomodo ex scriptura sacra, & rationibus explicatur. Primò ex vnitate Ecclesiæ, & cõmunicatione membrorum vnius corporis mystici. Nam (vt Paulus inquit) Omnes vnum corpus sumus in Christo: singuli autem alter alterius membra. Et (vt idem inquit) Si quid vnum patitur membrum, compati debent alia membra. Apertum autem est caput, quod omnia membra mouet, ministerio aliorum alijs prodesse. Et denique nullum membrum est, quod non ceterorum omnium opera egeat & vtatur igitur in hoc mystico corpore Christi ita sentiendum est. Nullum viuum Christi membrum non est particeps operum, quæ per omnia alia ipse Christus operatur. Et hic est ille articulus Symboli: Sanctorum communionem: de quo illud psalmi est: Particeps sum ego omnium timentium te. Quare Paulus vt viuum membrum dicit: Quæ desunt passioni Christi, adimpleo in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia. Quem locum & superius citauimus, & inferius explicauimus latius. Hæc est igitur prima radix suffragiorum, quæ alij alijs præstare possunt: communio videlicet charitatis & vnitatis Ecclesiæ. Accedit huic & altera: intentio scilicet specialis siue generalis operãtis. Æquitatis enim ratio iudicijs humanis hoc exigit & efficit, vt possit vnus alterius debitum soluere, & nõnunquã pœnam pro altero subire: multò igitur magis hoc in Dei iudicio, apud quem & maior est æquitas, & plus valet charitas, locum habet, vt opera quę quis habet in potestate, & ad quæ nulla alia lege tenetur, possit deputare alterius vtilitatibus. Itaque ex priori ratione, sine vlla operãtis intẽtione, vnius membri opera sunt vtilia omnibus:

Rom. 12.
1. Cor. 12.
Psal. 118.
Coloss. 1.

ex hac verò secunda, cùm quis propria intẽtione pro altero & in vtilitatem illius operatur, cedũt ei illa opera, atque hæc est duplex ratio suffragiorum. Obseruandum tamen, ad quid, & quãtum prodesse possint, & qualiter, de quo breuitr sequentia statuantur.

Primũ. Ad mutationem status, quod est, ad conuersionem à peccato ad gratiam, sicut ad augmẽtum gratię vel glorię essentialis, nullius priuati hominis bona alteri ꝓsunt per modũ iustitiæ & meriti. Quod apertissimè patet: cùm nullus, nisi secundum propriam dispositionem, & Christi Domini merita, & diuinam gratiam vel ex impio fiat iustus, vel ex iusto iustior. Hoc enim est proprium Christi, quem proposuit (inquit Paulus) Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. De ceteris omnibus meritò inquit idem Paulus: Quid igitur Paulus? quid Apollo? Ministri eius cui credidistis. Et iterum: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Propter quod meritò alibi inquit: Probet opus suum vnusquisque, & sic in semetipso gloriam habebit, & non in altero.

Quomodo et ad quid ꝓsint vel alterius opera.
Rom. 3.
1. Cor. 3.
1. Cor. 1.
Galat. 6.

Secundum. Ad ea quæ consequuntur statum, & maximè ad pœnę satisfactionem, etiam secundum rationem iustitiæ prosunt alteri alterius bona. Quod rationibus primò positis satis ostẽditur. Potest enim aliquis ieiunium aut eleemosynã suam in alterius vtilitatem dirigere.

Tertiũ. Nihilominus certa ratione asseritur, quòd per modum orationis atque impetrationis (quæ innititur liberalitati diuinæ, non iustitiæ nostræ, & ad iustificationem, & ad profectum ac augmentum, atque ad reliqua omnia) iuuantur alij aliorum pietate. Quod hac duntaxat ratione satis ostenditur. Quia non sunt orationes Ecclesiæ, quas pro conuersione peccatorum, conseruatione & profectu iustorum, etiam Apostolorum præcepto quotidie fundit ad Deũ, cassæ & irritæ. Qua auctoritate etiam vsa sunt antiqua concilia, & patres, vt Celestinus epistola ad omnes Episcopos Galliæ ostendit. Legem, inquit, credendi lex statuat orandi.

Epistola 1 Celest. c. 11

Hoc itaq; sic stabilito in vniuersum, de defunctis non est difficile etiam idem ostẽdere: de defunctis, inquam, in vnitate & cõmunicatione corporis Christi decedentibus. Sunt enim illi mẽbra huius corporis. Cur igitur non participabunt bonis eius? Egent præterea purgatione & liberatione à peccato. Nonne igitur si adiuuari non possent, meritò dici posset, charitatẽ excidere cum vita? Itaq; quod transierunt iam in alium sta-

statũ,& tribunali Dei assistant, nihil impedit charitatis efficaciam & virtutem, nihil tollit connexionem illam cum ceteris membris. Igitur sicut viuentes ipsi, ita defuncti omnes in hac vnione participãt pijs operibus viuentium, vel ad satisfactionem pœnæ ex intẽtione operantium, secundum rationem iustitiæ, vt diximus: vel ad remissionẽ etiã, & breuiorẽ liberationẽ per modũ impetrationis: vel deniq; ad gaudiũ & cõgratulationem: idq; secundum statum in quo constituti sunt defuncti in hac vnione, siue beati, siue adhuc purgãdi sint, vt inferius ostẽdetur. Quæ quidem ratio, quod attinet ad defunctos, cùm auctoritate Ecclesię roboratur, tam efficax est, vt indisciplinati sit & proterui, non acquiescere.

Igitur hoc vt certo fundamẽto fidei collocato, non erit difficile ceteris, quæ circa hoc mouentur, dubijs & quæstionibus respondere: de quibus breuiter nunc ordine est dicẽdum, idque ex proximè dictis, tanquam ex principijs certis deducendum.

Quorum suffragia alijs prosint.

Primò igitur, quorũ suffragia vtilia sint defunctis, quæritur & vniuersaliter, etiã viuis. Huic ergo inquisitioni ex proximè dictis facile est respõdere. Primò omnium ex vnitate Ecclesiæ & charitatis est, vt vnus alij prodesse possit: quia sumus inuicem membra. Igitur soli hi qui in charitate sunt, possunt alijs prodesse, & illorũ dũtaxat opera Deo grata sunt, & corã eius iudicio satisfactoria. Itaq; duplici ratione extra Dei gratiam & charitatem existentes, alijs prodesse non possunt. Primò, quia nec sibi prosunt. Secundò, quia nec alijs cõmunicare possunt, quibus non sunt vniti. Est tamen hic distinguendum inter principalem auctorem operis, & ministrum siue exequutorem. Si enim principalis auctor in charitate sit, etiam si minister aut exequutor ab ea sit alienus, vtilia sunt & ipsi principali auctori, & alijs, quantum ex ipso est. Vt si per iniquũ seruum Dominus bonus largiatur eleemosynam. Ita sentiendum de his qui testamento ordinãt, aut quacũque alia ratione mandant pia fieri opera. Exequutorum bonitas vel malitia nõ aufert meritũ vel satisfactionẽ: neque confert. Quod vero nonnullis videtur, non prodesse mãdata opera, nisi cum fieri mandantur, in charitate sit is qui mãdat: nõ putauerim tanto rigore suscipiendum. Satis esse videtur, vt in charitate sit mandans quãdiu in potestate eius est: in potestate (inquam) voluntatis, probare vel reuocare mãdatũ. Itaque si fortè cùm condit quis testamẽtum, extra charitatem sit, & tamen postea in charitate

accedat: prodesse nihilominus crediderim testamento mandata, quæ in morte reuocari poterant, & tūc placuerūt. Atque ita in vita ipsa, qui præcepit seruo aut dispensatori vt cētū distribuat in eleemosynā, etiam si cùm præcepit non sit in charitate, satis erit, vt eleemosyna sit vtilis, si, cùm fit, aut antea ad charitatem redierit.

Tunc enim, cùm reuocare posset si ei displiceret, nec reuocat, est ei grata: & illa voluntate fit eleemosyna. Ex quo etiam apertè ostēditur, orationes & sacrificium, quæ ex persona Ecclesiæ fiunt, etiam si à malis ministris, prodesse nihilominus propter Ecclesiam, quæ est principalis auctor: quod superius cùm de sacrificio altaris diceremus, probatum est.

Huic quæstioni proxima est & altera. Quibus defunctis pro sint suffragia. Vbi certum est, beatis iam & Deo fruentibus nō esse necessaria. Nullo enim egent iam auxilio. Valent quidem omnia pia opera beatis ad augmētū accidentalis gaudij, cùm illa agnouerint. Congratulātur enim beati & gloriæ Dei & saluti nostræ, cùm agnoscunt aliquid his dignum fieri à nobis, quorum salutē cupiūt. Vtrum verò omnia bona opera nostra agnoscant, & quomodo: non est præsentis loci dicere. Secūdò etiam certum est existentibus in purgatorio, mediocriter videlicet bonis, prodesse posse suffragia. Et hi sunt, pro quibus propriè fiunt, & propter quos duntaxat fiunt. Nam (vt superius ex Augusti. diximus) ideo pro omnibus fiunt defunctis, quia ignoramus quales sint, & qui capaces illorum. Igitur de dānatis omnibus fuit inter antiquiores aliquos Theologos nonnulla quæstio, & sententiarum non parua diuersitas. Fuerunt qui dicerēt quibusdam damnatis vsque ad diē iudicij prodesse posse: his videlicet qui mediocriter sunt mali, hoc est, qui cum fide & multis bonis operibus, quanquam extra charitatem defuncti sunt. Istos enim dicunt illi esse mediocriter bonos, quibus August. dicit prodesse suffragia. Nec timuerūt quidam horū fateri, posse per suffragia pœnas omnes dānati alicuius vsque ad diem iudicij auferri ab eo: post iudiciū tamen in vltima resurrectione iterū pœnas redituras esse. Alij ne hoc dicerēt, semper aliquid pœnarū, quantūuis suffragia multiplicentur, remanere volebant: dicentes proportionaliter & mathematice minui pœnas, atque ita in infinitum. Sed hæc omnia vana sunt, & contra Ecclesiæ sensum: vt postea ostēdemus. Alij verò nō diminui pœnas, sed iuuari nihilominus dānatos consortatione quadam volebant. Et alij aliter quærebant, quomodo vtilia esse pos-

se possunt damnatis hæc nostra opera. Omnibus istis obijcienda est auctoritas Ecclesię. Illi præcipuè tota hęc doctrina innititur. Cùm igitur illa pro damnatis non oret, imò hoc nefas & blasphemiam reputet: non est credendum illis quidquam prodesse: primò quia crudelis esset ecclesia, si prodesse illis posset, & non faceret: quod blasphemū est credere. Secundò, quia nō dubitamus non esse gratum nec ratum apud Deum, quod præter Ecclesiæ auctoritatem exhibetur. Qua vnica ratione putamus meritò temeritatis arguendas omnes sentētias adductas, & quascūque alias conātes hoc asserere sicut b. Thom. inquit hoc loco. Nulli igitur extra corpus ecclesiæ constituto, maximè post hanc vitam, quidquam valent viuorū pia opera. Hinc pro nō baptizatis etiam Catechumenis prohibet ecclesia orari, aut sacrificiū offerri: adeo vt nec pro paruulis non baptizatis fieri debeat: vt August. in lib. de origine animæ asserit tanquā errorem damnans, asserere pro aliquo offerendum esse sacrificium mediatoris: qui nō est insitus corpori mystico eius. Quod verò de Catechumenis diximus, de his intelligendum est, qui sine desiderio baptismi mortui sunt: per quos scilicet stetit, ne baptizarentur: alioqui propositū & desiderium baptismi adultos inserit corpori Christi, vt pro illis orari & sacrificari debeat: sicut Ambrosi⁹ de obitu Valētiniani iunioris dicit. Sed de his superius, cùm de baptismo egimus, habes plura.

dist. 45. q. 2. ar. 2

Non desunt qui iuxta sententiā illam quam superius adduximus, cùm de remissione peccatorum venialiū ageretur, quæ credit in peccato mortali satisfieri pro pœnis peccatorum iā remissorum: immo & inferno ipso illas tandem exolui: & ab eis liberari, asserāt sustineri posse circa hos duos articulos, primò, existentes extra charitatem posse prodesse suis suffragijs defunctis ad huiusmodi pœnarum persolutionem: secūdò: prodesse etiam ipsis damnatis. Sed certè hoc satis contra illā sententiam esse debet, quod ista sequantur: quorum vltimum quidem contra sensum ecclesiæ est, quem diximus: quia nulla ratione pro damnatis orat: primum etiam alienum est ab ea sententia, quę valde certè ecclesię cōsentanea est & scripturę, qua ex sola vnione charitatis docemur bona vnius alteri communicari posse. Priora igitur teneamus, quæ sunt multò probabiliora, & ad sensum Ecclesiæ conuenientia.

Quibus operib⁹ iuuentur defuncti.

Tertiò, quę opera vtilia sint defunctis, quæritur: idéue propter August. qui in lib. de cura agenda pro mortuis, & alibi, sacrificium altaris orationes & eleemosynas vtiles dicit tantū.

Vbi quia sola ieiunia omissa videntur, hoc est, quæ pertinent ad corporis afflictionem, de illis dubitatur. Nã per eleemosynas vniuersa opera pietatis & misericordię: per orationes omnia pia mentis exercitia intelligunt: tantum ergo restant ieiunia & afflictiones corporis. Igitur nec de his dubium est, quin prosint defunctis. Omne opus pium, sicut operãti & viuis prodesse potest, maximè ad satisfactionẽ, ita & defunctis. Quare verò magis b. August. de tribus illis dixerit, quàm de ieiunijs: rationabiliter explicatur. Quia videlicet sacrificium altaris & eleemosynę maximè pertinent ad vnionem charitatis: ex qua fit (sicuti diximus) vt opera vnius alij prosint. In orationibus verò propriè est intentio ordinata in eos, pro quib⁹ oratur: vnde etiam est communicatio operum, vt dictum est. Hęc igitur magis propria sunt: sed non est dubitandum omnia alia bona opera prodesse. Et certè August. tantùm exclusit éxequiarum pompam, & apparatum sepulturę, quę magis putat solatia esse viuorum: & nihilominus nonnunquam vtilia (inquit) sunt defunctis, dum eorum memoriam renouant, & excitant ad orandum pro illis. Damascenus in oratione illa de mortuorũ suffragijs, & luminaria, & thus, aquã benedictã, ac orationes quascunque prodesse dicit. Priora quidem, vt fidei protestationes quædam: oblationes verò, vt eleemosyna prosunt. Nec de eo dubitandum est, cùm moderatè & iuxta Ecclesiæ ritum fiunt. Quid verò inter hæc vtilius sit, à nonnullis disputatur: & quantum prosint cùm testamento ordinantur ista: & quid magis expediat, suffragia statim implenda testamẽto relinquere, an perpetuis temporibus aliquid exoluendũ mandare: vt anniuersariũ, vel huiusmodi aliud. De his igitur magis putauerim tacendum esse, quàm aliquid asserendum. In speciali arbitrandũ est de eis, cùm occurrunt, aut in consultationem veniunt. Vide, si placet, plura nõ negligẽter, nec indoctè scripta apud Gabrielem in expositione Canonis lectione 56. & nonnullis sequentibus.

b. Thom. art. 3. q. 2. dist. 45.

Vltimò denique, quantũ valeant suffragia hæc, & an magis illi pro quo specialiter fiunt: ac, an vni magis quàm pluribus, agitur à nostris supradicto loco. Igitur de his omnibus illud est certissimũ, hæc omnia, quatenus fiunt in satisfactionem pœnæ, finita esse, & quod diuino iudicio ad exoluendum pro certa quantitate pœnæ acceptantur. Quare si pro pluribus offerãtur, inter eos diuiduntur, & minus prosunt singulis. Ceterùm ad gaudium & consolationẽ, ad impetrandum, quæ omnia ex

Quibus & quãtu valeãt suffragia.

dist. 45. 4. b. Thomas q. 2. art. 4

radice

radice charitatis habent)non minus pluribus, quàm vni prosunt, nec minus his, pro quibus specialiter non fiunt. Quādoque enim hęc omnia secundum merita ipsorum defunctorū, & gradum charitatis, atque vnionem ipsorum cum Ecclesia, prosunt. Itaque & sacrificium altaris, & orationes non est dubitandum æqualiter prodesse multis, non minus quàm vni: de quo quoniam superius, cùm de sacrificio hoc loqueremur, plura diximus, non putamus hîc esse alia addenda.

Ex quibus etiam & illi quæstioni respondendum est, qua à nonnullis quæritur, an ei, qui hæc opera pro alijs facit, prosint. An videlicet propterea quòd pro alijs operatur pia & bona opera, priuetur ipse vtilitate eorum? an potius aliquā consequatur, & quam? Itaque ex his quæ superius de charitatis vnione diximus, colligendum est, non parum prodesse etiam operanti, quæ pro alijs fiunt, & quò ad multa quidem atque præcipua, non minus, sed magis potius: quo ad meritū enim facienti prosunt, & semper eum commendant Deo: & magis quidem, quò maioris est charitatis, velle prodesse. Ceterùm satisfactio potest tota cedere alijs, si ita ille velit.

Ex quo rursum colligi potest, quantū executio eorum quæ testamento mandata sunt, adiuuet defunctum: & quantum omissio siue dilatio illi noceat. Quantum enim ad meritum attinet, certum est nihil illi augeri executione, sicut nec quidquam detrahitur omissione. Quantum ad liberationem verò celeriorem à pœna, nō est dubium citius liberari pro quo illa fiunt, & tardius cùm omittuntur. Vnde graue peccatū est illa aut omittere, aut differre. Non tamen putandum est nunquā liberari à purgatorio eos, qui testamento talia reliquerūt, nisi cùm illa executioni fuerint mandata: etiam si inter hæc restitutio debitorum connumeretur. In Dei iudicio cuilibet certa pœna pro qualitate delicti statuta est, qua exoluta liberabitur, etiam non persolutis debitis: quanquam in vita ille neglexerit: modò huius negligentiæ, sicut ceterarum culparum, remissionem sit consecutus dum viueret.

***

DE CLAVIBVS ECCLESIÆ.

¶ LECTIO PRIMA.

SIQVIDEM igitur (vt visum est) necessitas confessionis, & totum sacramentum pœnitentiæ in potestate clauium fundatur: de illis nunc dicendum est: circa quas quatuor præcipuè sunt nobis meritò dicenda. Primum, de ipso nomine atque definitione clauium. Secundum, de numero & diuisione illarum, quot scilicet & quæ sint. Deinde quis earum vsus siue actus. Denique quartum, qui illas habeant. Quæ omnia Magister sententiarum, & ceteri dist. 18. & 19. 4. satis diligenter & iuxta antiquorum patrum doctrinam tradiderũt, & nos quidem superius de his non pauca diximus. Quare nunc breuius multa horum absolui poterunt.

Quid nomen clauium in Ecclesia significet.

Ab ipso igitur nomine incipientes id primò notemus, nomen hoc ab ipso Saluatore primò Math. 16. vsurpatum, & in alijs locis tam noui quàm veteris testamenti, metaphoricè & per translationem sumptũ ad duo maximè significanda in spiritualibus poni: quanquam horum duorum vnũ in altero includi possit, sed ad maiorem explicationem illa distinguimus. Primò enim & vniuersalius potestatem gubernandi Ecclesiã, & dispensandi omnia, quæ in ea continentur diuina & spiritualia charismata, germana trãslatione significat. Sicuti enim qui toti⁹ domus claues habet, is omnia possidet quæ in domo sunt, omnia potest pro suo arbitrio aut claudere aut aperire, retinere vel dispensare: & is cui totius domus claues collatæ sunt, supremus est omnium, quæ in ea sunt, dispensator: Ita in hoc loco regni cœlestis claues, primò significãt Ecclesiæ (quę regnũ cœlorũ dicitur) vniuersalẽ auctoritatẽ dispẽsandi vniuersa quæ in Ecclesia sunt, & quę ad eam pertinẽt. Quam quidem auctoritatem in Christo homine diuina collatione scriptura testatur esse, virtutióq; passionis & meritorum eius inniti. Sic enim per Esaiam inquit Dñs de Eliachim, sed in figura Christi, vt interpretatur Hieronymus: Dabo clauem Dauid

Esa. 22.

sup-

super humerũ eius,& aperiet, & nemo claudet:& claudet, & nemo aperiet. Quod enim super humerũ eius inquit, id ipsum est, quod alibi ipse Esaias explicat: Factus est principat⁹ super humerum eius. Quo significatur proprijs meritis Christi inniti potestatem hanc,& auctoritatẽ eius. Vnde & in Apocalypsi Saluator inquit: Hęc dicit fidelis & verax, qui habet clauẽ Dauid, qui claudit,& nemo aperit &c. Hanc igitur quam Christ⁹ excellenter & super omnes à patre potestatem habet, Petro,& deinde ceteris Apostolis communicat: Tibi (inquiens) dabo claues regni cælorum. Et mox actus illarum nõnihil aliter explicans, non dixit: Quidquid aperieris vel clauseris: sed: Quidquid ligaueris vel solueris: vt intelligam⁹ metaphoricè omnia ibi sumi. Et cùm postea de ecclesia loquens dicit Dominus: Quidquid ligaueritis super terram,& quidquid solueritis &c intellexerunt patres eandem potestatem datam reliquis,& perpetuò in ecclesia seruandam. ecclesiæ enim ipsi, sed in illis & per eos datę sunt, ad quos pertinent illarum vsus in ipsa ecclesia, vt Augustin⁹ inquit primo de doctrina Christiana,& multis alijs locis. Secundum igitur hanc acceptionem, certè valde consonam ipsi scripturæ, in clauibus omnem Ecclesiasticã iurisdictionem,& potestatem dispensandi, administrandi, præcipiendi, docẽdi,& denique quidquid ad gubernationem Ecclesiæ opus est, & alijs locis scripturæ explicatur, intelligimus. Itaque ad has pertinet & doctrina,& definitio dubiorum fidei, & librorum canonicorum, conuocatio cõcilij, atque æditio ac publicatio legum, excommunicatio & absolutio, peccatorum remissio, ac impositio satisfactionis, atque relaxatio eius: denique in vniuersum cũcta quæ in Ecclesia necessaria sunt, & ad eius gubernationem pertinent.

Cap. 9.

Apoc. 3.

Verùm & Magist. Sẽtent.& ceteri post illum specialius hoc nomen acceperunt, intelligentes tamen potestatem pertinẽtẽ ad remissionem peccati vel retentionem, siue ad exclusionem ab ecclesia, aut reconciliationem: hinc sumẽtes metaphoram, quòd sicut claue aperitur porta; ita sacerdotes auferunt peccatorum impedimenta, quibus homines sibi claudunt regnum cælorum, & id quidem dum absoluuntur: dum verò aut negãt absolutionem, aut excõmunicant, nõ aperiunt, atque ita claudere dicuntur: sicut Deus excæcare aut obdurare dicitur, cùm non illuminat, aut conuertit. Atque isti definierunt claues esse potestatem, qua iudex ecclesiasticus indignos excludere, & dignos admittere potest ad regnum, referẽtes hæc omnia ad regnum

Definitio clauiũ secũdũ Magistrum.

mo-

motionem peccati, & impedimẽti quod ab eo est: Possent etiã hæc verba definitionis vniuersalius accipi, & omnia alia, quæ suprà diximus, illis intelligi: sed neque hoc magni momenti est, nec reprehendi debent, qui ita acceperunt. Considerârunt enim hoc nomẽ iuxta ea quę proximè à Christo adddita erãt: de ligando videlicet vel soluendo: quod ad peccata pertinet. Prior tamen illa acceptio communior est, & omnia hæc includit. Siue itaque illo, siue isto modo accipias claues: vel omnem potestatem ecclesiasticam, vel illam specialius, quæ peccata respicit, significat.

Ex qua explicatione atque definitione clauium facilè, quod secũdo loco proposuimus, intelligi potest: de diuisione scilicet clauium. Diuiduntur igitur primò claues in potestatem ordinis & potestatem iurisdictionis: atque ita claues ordinis & iurisdictionis dicuntur.

Clauis ordinis. Clauis siue potestas ordinis est, quæ per consecrationem & sacramentũ ordinis confertur, ad conficienda scilicet & administranda sacramenta: de qua beatus Thomas hoc loco optimè inquit, ipsam esse characterem sacerdotalem, & potestatem conficiendi Eucharistiæ sacramentum, ac absoluẽdi à peccatis.

Clauis iurisdictionis. Clauis siue potestas iurisdictionis est, quæ ad gubernãdum populum, & ad tenendum illum subditum simplici iniunctione, absque vlla consecratione datur: sicut cùm instituitur quis parochus, plebanus, aut hiusmodi. Et hæc potestas iurisdictionis est rursum duplex, sicut & duplex est forum: alterum videlicet, in quo de peccatis omnibus, etiã occultis iudicatur loco Dei, atque ideo secretò: quod vocatur interius forum conscientiæ: & ita respondet illi iurisdictio interior & secreta. Alterum verò forum est, vbi publica & manifesta peccata cognoscuntur & iudicantur: quod forum exterius dicitur: atque ita exterior iurisdictio illi respondet: & hæc omnia ad claues pertinent. *Iurisdictio ecclesiastica duplex.*

Quare rursum in qualibet harum potestatum duas cõstituerũt claues, occasione sumpta ex ipso verbo Christi, vbi nõ singulariter, sed pluraliter inquit: Claues regni cælorum: adiũcta etiam cõuenienti ratione. Igitur quælibet harum potestatum (inquiunt) primo vt rectè exerceatur, præcedere debet cognitio atque iudicium certum caussæ. Deinde sequi debet & executio eius, quod iudicatum est. Vt enim ex his quæ superius diximus, cum de his locis Euãgelij loqueremur, satis patet, nõ *Duæ sunt claues iurisdictionum Ecclesiasticæ.*

pro

Pro libito suo, sed pro meritis caussarum & iuxta diuinæ legis regulã iudices spirituales absoluere possunt, aut ligare. Duæ itaq; claues necessarię sunt: vna sciẽtiæ: altera potestatis. Sciẽtiæ clauem (vt patet) nõ scientiam (quæ nec traditur cũ sacramento, nec habetur ab omnibus ordinatis) sed potestatem cognoscendi, inquirendi videlicet & iudicandi dignum vel indignum esse aliquem absolutione, intellexerũt: quam tamen sine sciẽtia nec ritè administrari, nec sine graui pecato suscipi, ex dictis satis constat. Clauem verò potestatis intelligunt auctoritatem ipsam absoluendi vel retinendi peccata, & admittẽdi vel excludendi à regno.

Clauis scientiæ.

Clauis potestatis.

Qui sint verò actus clauium, & ad quæ se extendant (quod tertio loco proposuimus) ex dictis etiam intelligi potest. Si claues vniuersali illa acceptione sumamus, omnes actus ecclesiasticæ potestatis sunt actus clauiũ. Specialius vero acceptis clauibus (vt secũdo modo diximus) pauciores actus eis assignantur: absolutio videlicet à peccatis. Circa quam disputatur hoc loco, an extẽdat se ad ipsam remissionem culpæ, an verò pœnæ tantum: de quo nos satis superius diximus, ostendentes ex ipsa scriptura & patribus, sacerdotes verè remittere peccata: de hoc igitur actu non est opus vt plura dicamus. Ponuntur etiã duo alij actus, de quibus inferius specialius est agendum: excommunicare videlicet & indulgentias concedere: de quibus, quàm sint efficaces, & ad quid se extendant, mox ordine dicemus.

De actibus clauium.

Quod igitur quarto loco propositũ est, qui scilicet habeant claues & earum vsum, & circa quos, est etiam breuiter explicãdum. Claues igitur sacerdotum legis nouę proprias esse, quod attinet ad potestatem absoluẽdi à peccatis, est certissimum fidei catholicæ dogma, ex scriptura ipsa euangelij & vsu ecclesiæ apertè probatũ. Christus enim solis Apostolis dedit claues (vt dictũ est) aut fortè etiam (si placet) reliquis septuaginta discipulis, quos similiter misit: nõ tamẽ Christianis omnibus aut baptizatis. Apostoli verò & ecclesia solis sacerdotibus hãc potestatẽ tradiderunt: soli ergo illi claues habent. Vbi vitãdi sunt errores illi iam olim ab ecclesia damnati, vel omnes Christianos, vel solos sanctos & iustos claues habere. Habẽt enim sacerdotes solùm, siue iusti, siue peccatores sint. Habent verò hi tãtum tanquam ministri, non vt primi agentes, quod solius Dei est: nec tanquam suis meritis quidquã operãtes, quod est proprium Christi: sed vt ministri tantùm & instrumenta.

Qui habeant claues.

Vsus verò harum clauium sanctus quidem & licitus solùm est iustorum sacerdotum, & eorum qui intra ecclesiam sunt. Ceterùm excommunicati & peccatores si eis vtantur, modò adsint omnia alia necessaria, peccant quidem, sed non propterea carent effectu eorum actus.

In quos verò exercere possint earum potestatem qui claues habent, quod ad absolutionem à peccatis attinet, superius est explicatum: quòd scilicet in solos subditos. De excommunicatione verò & indulgentijs inferius dicetur.

Quomodo aduersarij reprehēdāt claues.

Quid aduersarij catholicæ ecclesiæ contra potestatem hāc clauium loquantur, non est opus multis referre vel cōfutare. Lutherani nolunt aliam potestatem agnoscere, quàm verbi ministerium. Doctrina (inquiunt) ligantur & soluuntur peccatores: cùm videlicet annuntiatur eis peccatorum remissio, vel econtrario iusta damnatio quæ imminet illis, contemnentibus Euangelium. Clamant multi illorum hunc esse germanum sensum locorū Euangelij. Quibus primò respondemus, satis superius probatum esse, totū cōsensum patrum & ecclesiæ potestatem hanc soluendi & ligandi retulisse non ad prædicationem Euangelij, sed ad administrationem sacramētorum, atque adeò ad ipsam absolutionē, cùm ipsi nec in sacramentis quidquam aliud agnoscant, quàm verbi annuntiationem: quod satis superius confutatum est. Secūdò etiam addimus, negari non posse, ministros ecclesiæ habere præter auctoritatem doctrinæ, potestatem operandi ad animarum salutem: indulgendi atque donandi etiam. Paulus inquit gloriari se posse de potestate sibi tradita in ædificationem, non in destructionem. Et alibi dicit se donasse, indulgentiam videlicet pœnitenti. Ego (inquit) quod donaui, si quid donaui, propter eos in persona Christi. Gerūt itaque ministri personā Christi. Ipse cùm mulieri peccatrici dixit: Remittuntur tibi peccata: aliud agebat quàm docebat: sic & ministri. Ceterùm & hoc, & quòd ipsi hæretici legitimam istius potestatis ecclesiasticæ traditionem ignorant, dum ignorant sacramentum ordinis: proprio loco, cùm de ipso sacramento ordinis egerimus, latius patebit. Hæc itaque de clauibus in communi dicta sint. Tantùm restat vt de excommunicatione & indulgentijs, duobus scilicet actibus illarum, dicamus.

1 Cor. 10.

LECT

¶LECTIO SECVNDA.

¶ *De excommunicatione.*

DE excōmunicatione igitur multa neceſſaria cognitu ſunt miniſtris præcipuè ſacramentorum. Et quanquam hæc nomine non negetur ab aduerſarijs catholicæ fidei, re tamen ipſa contemnitur. Quare primò opus eſt vt virtutem atque efficaciam eius, ac originem atq; auctoritatem oſtēdamus catholicis, & obedientibus filijs Eccleſiæ, deinde cetera explicemus, quæ neceſſaria ſunt cognitu circa illam.

Quid excommunicatio.

Excommunicationem itaq; definierunt noſtri diſt. 18. quarti, vbi poſt Magiſtrum de illa agūt, eſſe ſeparationem à communione fidelium & participatione ſacramentorū. Nam duo hęc perfectam & integram excommunicationem, quā maiorem vocāt, continere probatur ex euangelico pręcepto, & cōſuetudine Eccleſię ab ipſis Apoſtolis inchoata. Sit tibi (inquit Chriſtus de eo qui peccat, nec audit Eccleſiam admonentē) ſicut ethnicus & publicanus. Ethnici verò nomine notum eſt gentilem, ſiue non baptizatū, & alienum ab Eccleſia intelligi. Sic enim Chriſtus Dominus alibi ethnicos diſtinguit à fidelibus. Igitur docet auferēdum eſſe ab eo, quod per baptiſmum confertur. Baptiſmus verò, qui ianua eſt Eccleſię & ſacramētorū, duplex ius confert baptizato. Primum, communionis exterioris, ſecundum quam ad orationem & diuinorum myſteriorū celebrationem conuenitur in vnam domum. Hanc verò communionem externam ſequitur communio atque participatio ſpiritualis orationū: & piorum omnium operum. Sumus etenim (vt Paulus inquit) inuicem mēbra, & inuicem compatimur & congaudemus: & quidquid operatur vnum mēbrum, cedit in vtilitatem reliquorum. Quare Paulus ipſe inquit: Vnū corpus & vnus ſpirit⁹ eſtis, ſicut & vocati in vna ſpe vocationis, quo certè cōuenienter ſignificatur duplex illa ſocietas, exterior videlicet & interior. Et hoc dicimus primum ius, quod ex baptiſmo habetur. Vbi etiam hoc aduertēdum, quòd eſt adhuc alia communicatio naturalis ſiue politica, ad quā natura ipſa, & politia humana vocat homines, etiam ante baptiſmū: propter quā dictum eſt, quod homo ſit animal politicum: vna

Math. 18.

Qua communione priuetur excommunicatus.

videlicet cõmunicant sibi homines in his,quæ ad vitam hanc naturalem necessaria sunt:in legib⁹ videlicet & statutis ciuitatum in cõtractibus , ac commercijs,in mutuis salutationibus, & reliquis signis ac effectibus humanæ amicitię. Quæ quidem omnia quanquã priora sint baptismo & religione Christiana, per hãc tamẽ magis confirmantur, & ordinantur etiam ad altiorẽ finem,sicut gratia ipsa naturã eleuat,& ordinat ad subliniora.Quare & de his omnibus Ecclesia rectè statuit , concedit vel prohibet quod ad salutem animarum & religionis cõseruationẽ pertinere cognoscit. Ex quo fit , vt etiam ista humana & naturalia commertia auferat ab his quos excõmunicat:præcipiẽs scilicet,vt ab alijs hæc denegẽtur ipsis:ita Apostolis præcipientibus. Paulo quidem frequẽtissimè ad Corinthios. Si is qui frater nominatur inter vos,est fornicator aut auarus &c.cũ huiusmodi ne cibũ sumere.Et iterũ.Si quis non obedit verbo nostro per epistolã. hunc notate & ne commisceamini cũ illo,vt confundatur.Et Ioannes in canonica etiam scribit:Si quis venit ad vos,& nõ adfert hanc doctrinam, noli te eum recipere in domum , nec aue ei dixeritis. Ecce itaque qualiter Apostoli naturalem etiã communicationem interdicunt excommunicatis. Itaq; & ista communio etiam includitur in illa,quam ex baptismo dixim⁹ christianis cõuenire.Iam secundum ius quod ex baptismo habemus,est participandi sacramẽtis Christi : Eucharistię scilicet & reliquis quę in Ecclesia administrãtur. Quæ participatio sacramentorum priorem cõmunicationem includit,& aliquid superaddit illi.Nec enim particeps potest esse sacramẽtorum, quæ in Ecclesia & per illam exterius administrãtur fidelibus,qui expers est exterioris illius communicationis , & interioris etiã participationis orationum.Itaq; omnis qui priuatur communione fidelium,priuatus est participatione sacramentorum:nõ è contrario. Atqi ita duplicem distinguũt iura ipsa excommunicationẽ,qua vtitur disciplina Ecclesiastica. Alteram vocãt minorem:quæ priuat tãtum sacramentorum participatione. Alteram maiorem, quæ à sacramẽtis & communione fidelium separat. Hanc desiniunt vt suprà diximus & de hac dicturi sumus prolixius:postea verò breuiter de minori.

1. Cap. 5.

2. ad The. 4.

2. Cap. 1.

Duplex excõmunicatio.

De maiore excommunicatione.

Hęc igitur maior excõmunicatio, quę priuat iure illo,quod per baptismum accepimus, patet quàm conuenienter definita sit, q͂ est separatio à communione fidelium & participatione sacramentorũ.Quia tamen communicatio illa fidelium (vt diximus)

ximus) est nō tantùm exterior, sed interior & spiritualis: quidam ad id magis explicandū addunt, quòd sit separatio quoad fructum & suffragia generalia: intelligētes per hoc, non tantùm priuari excōmunicatum externis illis bonis, sed etiam fructu ipsorū: auxilio videlicet gratiæ, quod per orationes Ecclesiæ acquiritur, quæ etiā per sacramenta confertur. Hæc itaque satis ostēdunt virtutem excommunicationis & originem eius.

Quid Lutherani de excōmunicatione sentiant.

Est tamen attentius considerandum propter aduersarios & contēptores ecclesiæ, duo circa hæc ab eis impugnari: ab alijs quidem apertè & inuerecūdè, ab alijs autem occultius, susurratione potius quadā, quàm aperta ratione. Primò itaque impugnant vim ipsam & efficaciam excommunicationis, quam Lutherus adeo docuit non esse timēdam, vt potius tāquam medicina amāda sit. Quem sequētes discipuli eius, etsi verecundiùs, excommunicationem tamē tantùm esse externam quandam pœnam in cōfusionem excommunicati putāt: nec agnoscunt effectum aliquem spiritualem, aut damnum quod infert animę: quare coram hominibus & in faciē tantùm videtur timenda, non coram Deo. Secundò quasi in altero extremo reprehendunt Ecclesiam, seuitiæ & crudelitatis eam notantes, quòd filios suos quasi non agnoscat & proijciat à se, atque ita in desperationem & præcipitia cogat. Vtrūq; igitur horū quanquā ex dictis facilè possit refelli, est apertius reijciēdum Christi & Apostolorum auctoritate, & patrum perpetuo consensu.

Cōfutatur sententia Lutheri de excommunicatione.

Cōtra primum itaq; hoc certo statuatur, excommunicationem nō quidem priuare communione illa charitatis, qua per gratiam omnia mēbra Ecclesiæ primum Deo ipsi & Christo, deinde sibi inuicē cōnexa sunt, sed nec solum priuare exteriori cōmunicatione atq; participatione fideliū, quę est in actibus legitimis exterioribus, siue naturalis societatis, siue Christianæ, de quibus diximus: sed priuat etiā cōmunicatione & spiritualis & interioris auxilij, quod per communes orationes & suffragia Ecclesię habetur. Sunt itaq; iuxta hoc tria consideranda: duo extrema, reliquū medium. Primum est interior communio charitatis, de qua dictum est à Christo: Qui manet in me, hic fert fructū multum. Et: Ego sum vitis, & vos palmites. Et in Psalmo. Particeps ego sum omnium timētium te. Hanc communionē solus Deus aufert, sicut ab eo solo est. Et aufert non sine peccato mortali præcedēte. Excōmunicatio verò est pœna per ecclesiā inflicta. Pręsupponit igitur separationē hāc à charitatis communione, vt infrà dicetur: sed illam nō efficit.

Secũdum verò quaſi in altero extremo poſitum eſt, cõmunio & participatio exterior & corporalis, qua cõuenitur in eadem domo Eccleſię à fidelibus: oratur ſimul: participatur ſacramentis: ſalutamus etiã inuicem: & alia humanæ ſocietatis ac Chriſtianæ opera inuicẽ exhibemus. Et quidem aduerſarij Catholicæ Eccleſiæ aut apertè aut occultè hoc ſentiũt & docent, per excommunicationem ſolùm iſtis priuari excommunicatũ: vt videlicet cõfundatur & erubeſcat. Atque ita certè non eſt cur magnopere timeatur excommunicatio: quandoquidem nihil ſpiritualis incommodi iſta habẽt: maximè cùm ab alijs inuitis nobis auferũtur: quod propter ſacramẽta dicimus, quibus priuari certè incommodum eſt: ſed hoc poteſt voluntate propria & deuotione ſuppleri. Hanc ſententiã omnino erroneam eſſe nobis probãdum eſt, & alienã à ſenſu ac vſu ſcripturæ & Eccleſiæ. Conſiderandum igitur tertium, medium inter hęc duo, participatio videlicet orationum & piorum operũ ex intẽtione ſpeciali operantium. Nam (quod etiam ex ſuperioribus intelligi poteſt) quanquam ex communi ratione charitatis participent omnes in ea exiſtẽtes, ſecũdũ aliquam rationem omnium aliorum operibus bonis, tamẽ ex intentione vel orantis, vel ſatisfaciẽtis pro alio, multũ accreſcit ei, in cuius vtilitatẽ hoc ordinatur. Hęc verò intẽtio orantis vel ſatisfacientis pro alio eſt duplex: altera priuata tamẽ: quę ſcilicet à priuato aliquo ex ſpeciali ratione fit: cũ nimirũ pro amico, pro benefactore, & huiuſmodi alijs quis orat, aut aliud aliquid facit. Secũda verò eſt intẽtio publica totius Eccleſię, qua illa ſuis publicis orationibus ſollicita eſt, vt ſalutẽ omniũ filiorũ ſuorum operetur. Vbi duo ſunt conſideranda. Primum, quanto hæc Eccleſiæ vniuerſalis intẽtio efficacior ſit & vtilior, quàm ſit priuata cuiuſque maximè ad Dei gratiam conciliandam, quæ eſt præcipuus fructus participationis bonorũ operum. Tanta igitur hęc efficacior eſt priuata illa, quãto tota eccleſia acceptior eſt Deo & gratior, quàm priuatus quilibet: maximè (quod ſuperius de ſacrificio Miſſæ agẽtes explicauimus) cum Eccleſiæ preces & opera nõ ex præſentium tantùm fidelium & nũc viuentiũ pietate ac deuotione, ſed etiam ex ſanctorum omnium gratia & meritis penſanda ſint. Nec enim dubitãdum eſt omnium aliorum merita clamare apud Deum & ipſum nõ minus reſpicere Chriſtianorũ populum propter Apoſtolorum, martyrum, & reliquorũ ſanctorum merita, quàm olim iudaicum reſpiciebat memor Abraham, Iſaac, & Iacob, ſeruorum ſuorum

Quib⁹ bonis internis & ſpiritualibus priuetur excõmunicatus.

Secundò

Secundò considerandũ est, quòd vniuersalis hæc intentio etiã regula est & directio atq; medium omnium specialium intẽtionum. Quidquid enim singula membra operantur in Ecclesia, iuxta eius intentionem (si sanè & prudenter sentiunt) dirigunt, & per illam Deo offerũt. Nec vllus qui Ecclesiæ vnitus est aliter quidquã agit, etiam si hoc nõ cogitet. Ex his igitur colligamus quàm sit graue cõmunione Ecclesiæ priuari. Cùm enim (vt iam patet) illa non tãtùm exterior sit, & in corporeis actionib⁹ sita, sed multo magis spiritualis, in orationib⁹ & pijs operibus, non est dubitãdũ illis etiam priuari eum, qui excommunicatur, & cõsequenter vtilitate ac fructu illorum: quod locus ille Euangelij significat: Sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quæ itaq; pro membris suis Ecclesia specialiter agit, his omnibus priuatur excommunicatus habetur enim quasi non baptizatus. Ceterùm nõ possumus satis existimare, quanta sit Dei benignitas, quàm pius respectus eius in ecclesiam suã, & in omnia eius mẽbra, pro quibus scilicet ipsa orat, quãuis fortè humana aliqua infirmitate à vera Christi charitate exciderint, nec tamẽ meruerint, vt ab Ecclesia tanquã putrida membra resecẽtur. Confirmat hoc maximè & illud, quod saluator de excommunicatione apertè loquẽs dixit: Amen dico vobis, quidquid ligaueritis super terram, erit ligatũ & in cœlis. Dixerat enim prius: Si Ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Si igitur excommunicatio tãtùm externam societatem Ecclesiæ auferret, nõ erat opus in cœlo ratam haberi nihil enim cœleste auferret. Nunc autem, si Christus Dominus dicit ligatũ excõmunicatione etiã ligari apud Deum: constat illã efficere, vt ab eius gratia & respectu, quod cõmendatos ab Ecclesia respicit, separet excommunicatum. Quod ipse etiam vsus ecclesię ostẽdit. Prohibet enim sacrificium offerri, & publicas orationes fieri pro excommunicatis, maximè in speciali: sed nec in generali vnquã pro excõmunicatis orat, etiam si nonnunquam pro hæreticis & infidelibus oret. Non quòd à charitate ecclesiæ omnino abijciãtur excommunicati: nam Paul⁹ inquit. Nolite eos quasi inimicos reputare, sed corripite vt fratres. Ceterũ non habet illos eo ordine & loco quo cõiuncta sibi membra. Hoc ipsum quoq; patres omnes senserunt, quorum multas auctoritates Gratianus collegit 11. quęst. 3. & 24. quæst. 3. quibus locis apertè est videre consensum omnium patrum ab Apostolis de timenda excõmunicatione. Vide Augustini verba cap. Omnis Christianus: Et cap. Nihil sic

Math.18.

timere debet. Chrysostomi item atque Hieronymi, & ceterorum denique pontificum & doctorum, quorum doctrina Ecclesia illustratur. Ex quibus M. sentent. gratia diuina dicit priuari excommunicatum ac diuina protectione, & diabolo expositum relinqui. Quæ b. Thom. exponens, notat orationibus Ecclesiæ & gratiam impetrari nõnunquam his, qui extra eam sunt, & augmentum eius his, qui eam habent: quibus priuantur excommunicati, & propterea etiam gratia. Deinde eisdem orationibus conseruationem virtutum & perseuerantiam ecclesia impetrat, & ne tententur fideles sui, vel saltem non superentur tentatione. Quare exclusus ab his orationibus, hæc etiam amittit, conseruationem scilicet virtutis, & liberationẽ à tentationibus. Hęc itaque omnia quoties sentimus nobis cõtingere, quoties Dei gratiam vel nos cõuertentem, aut ad profectum vocantem: quoties conseruationem aut liberationẽ à tentatione experimur: & certè quoties nobis hæc contingunt (sæpè enim cùm cogitamus nec intelligimus, à multis eripimur periculis) omnia Dei misericordię in primis & benitati, Christi etiam meritis tribuẽda sunt: sed hęc omnia medijs Ecclesiæ precibus & orationibus statuere debemus nobis prouenire. Ipsa enim est dilectissima sponsa semper Deo grata, semper efficax apud illum: in ea sunt sancti ipsi, qui iã regnãt apud Deum, quorum merita semper ipse respicit: Quantum igitur his omnibus priuari sentiendum est & timendum: & quàm inconsideratè ac stultè contrarium docetur? Hæc igitur contra primum illum errorem & extremum.

Ecclesia nõ est crudelis dum excommunicat.

1. Cor. 5.

Iam quod reprehenditur in ecclesia hęc tã necessaria disciplina, quàm sit stultum, loca ipsa Euangelij & Apostolorũ superius citata satis ostedũt, immò & ipsa visibilia miracula, quibus in primitiua ecclesia grauitas excommunicationis probatur. Propter hoc enim Paulus satanæ se dicit tradere, quos excommunicat, in interitum (inquiens) carnis, quia mox vexabantur corporaliter ab ipso satana. Itaque si crudele videtur priuare beneficijs membrorum & obediẽtium filiorum ecclesiæ, eos qui se indignos reddunt illius societate: reprehendatur Christus, qui inquit: Sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Et Paulus arguatur crudelitatis, qui tradidit hominem satanæ &c. Cum itaque hæc blasphema sint, consideremus potius quàm conformiter diuino iudicio ecclesię in excõmunicatione faciat. Deus (vt in scripturis patet) supplicter solet peccatores punire, vt conuertat [illegible] nonnunquam flagellis durissimis & confu-

confusione: Imple (inquit Psalmus) facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine &c. quandoque verò subtractione gratię suæ, vt labantur, atque ita humiliores redeāt, qui prius sibi videbantur fidere. Ita reliquit Petrum. Ita etiā in Psalmo scriptum est: Auertisti faciē tuam à me, & factus sum conturbatus. Vtrunque igitur horum ecclesia imitatur in excommunicatione. Cùm aufert beneficia communia, & salutationem fidelium: flagellat ad confundendum. Sic enim inquit Paulus: Vt confundatur. Dum verò suffragia orationum subtrahit, relinquit hominem suis viribus, vt sic destitutus agnoscat infirmitatem suam. Itaque & præcepto Christi & Apostolorum, & imitatione diuinæ iustitiæ excommunicatio ostenditur non crudelis, sed pia quædam medicina. Non est igitur cur stultè reprehendatur, maximè (quod inferius ostēdemus) cùm in dies ecclesia magis semper temperauerit seueritatem antiquam, & rigorem excommunicationis piè semper consulens infirmitati maiori, in quam quotidie labimur.

¶LECTIO TERTIA.

¶ *De excommunicatione.*

COGNITA efficacia excommunicationis, & origine atque ratione eius, dicendum est in speciali de singulis maximè quæ necessaria sunt ministris sacramentorum, idq; breuiter.

Primò igitur de caussa, propter quam excommunicatio fieri potest, dicendum. Vbi hæc omnium certissima sententia, nullū nisi propter peccatum mortale excōmunicari posse. Quod in ipso Euangelio fundamentum habet: Si peccauerit in te frater tuus &c. Et rationem etiam habet manifestā. Est maxima pœna ecclesię, & separatio ab his quæ ex charitate ecclesiastica debentur, orationibus videlicet. Nullus igitur his priuādus est, qui nō prius seipsum charitate priuauit. Quare meritò Petrus de Palude (quē sequūtur ferè omnes) censet eum, qui se liberū iudicat à mortali peccato, tuta conscientia posse liberū etiā se credere ab excommunicatione. Vbi itaque dubiū aliquod esset propter actum qui sub excōmunicatione

Tantū propter mortale peccatum excōmunicari quis debet.

prohibetur, si cõsciẽtia etiã in illo actu iudicat se non peccasse mortaliter, securus poterit esse ab excõmunicatione. Exẽpli caussa: excommunicatur percutiẽs clericum: percussit aliquis vel se defendendo, vel ioco, vel præter intentionem lædendi, quocunque modo: certè in his casibus vel similibus etiam qui non exprimũtur à doctoribus, quia meritò iudicare potest nõ fuisse peccatum mortale, nõ est timẽda excõmunicatio. Quod ideo tam disertè admonemus, quia valet ad quietẽ conscientiæ, & ad libertatem Christianam, atque ad reprimendas etiã aduersariorum calumnias. Non inijciunt laqueos sentẽtiæ ecclesiæ & statuta, sed omnia libera sunt & tuta syncerè in obedientia ecclesiæ agẽtibus. Quod verò diximus non esse excõmunicãdum aliquem, nisi propter peccatum mortale, de excõmunicatione certum est intelligi, quæ ob culpam præteritam infligitur à iudice & superiore. Ceterùm quando sub excõmunicatione prohibetur futurum aliquid, siue à iure, siue ab homine, nõ est opus vt id alioqui ex natura sua peccatũ sit mortale. Potest prohiberi ab ecclesia, quod per se nec peccatũ est: vt, ne clericus nutriat barbam, aut ne ingrediatur tabernã, vel ne intersit spectaculis. Et quia ea quæ prohibẽtur ab ecclesia, ex sola ei9 prohibitione peccata fiunt, maiora vel minora pro qualitate materiæ, vel intẽtione præcipientis (de quo alibi sumus dicturi) quidquid prohibetur sub pœna excommunicationis, intelligunt doctores sub peccato mortali prohiberi: quia grauitas pœnæ hoc indicat præcipientem voluisse. Quãquam enim sit certum, nõ propterea incurri excommunicationem, quia sub excommunicatione aliquid prohibetur, nisi addatur apertè, quòd ipso facto incurratur absq; vlla sentẽtia: quia tamen faciens quod prohibitum est sub pœna excommunicationis, dignum se reddit qui excõmunicetur, peccat proculdubio mortaliter. Quando scilicet tãta est inobedientia, vt meritò excõmunicari debeat, tunc certũ est peccasse mortaliter. Alioqui non quæcunque transgressio eius, quod sub excõmunicatione prohibetur vel præcipitur, mortalis iudicanda est, de quo inferius plura, cum de præceptis ecclesiæ agetur, dicẽda sunt. Hoc itaq; primò certissimũ esse debet de caussa excõmunicationis. Cui secundum etiam addendum est, non minus dignum cõsideratione, nec minus certum: nõ pro quocũque peccato mortali excõmunicari aliquem posse, nisi adiũgatur etiam peccato contumacia, qua scilicet nolit parere ecclesiæ: dicente domino: Si ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus &c.

Vocant

Vocant verò contumaciam doctores, cum vel nõ vult cõparere in iudicio vocatus, vel ſine licẽtia recedit, vel denique cùm non vult ſtare ſententię iudicis. Rationem huius reddit beatus Thom. & reliqui. Quoniam ſapientis medici eſt à leuioribus remedijs incipere: Excõmunicatio verò grauiſſima omnium eſt pœna: quare non niſi vltimò ferenda: cùm ſcilicet nulla iã ſpes eſt alio remedio mederi poſſe infirmo. Et quãquam duo iſta, quod ad cauſſam attinet, ſufficiãt, vt nullus meritò cõqueri poſſit de excommunicatione: tamen addunt adhuc iura non nulla alia obſeruãda, quò maturius & ratius tanta pœna inferatur, quę meritò cõſideranda ſunt, vt agnoſcatur moderatio eccleſiæ, & conſulatur etiam conſcientijs & ſubditorum & pręlatorum. Igitur Innocẽtius in cõcilio generali ſtatuit, vt nullus niſi poſt trinam admonitionem excommunicetur, quam fieri præcepit corã teſtibus, additis rationabilibus cauſſis, ita vt de omnibus conſtare poſſit: grauiſſimè hoc commendans prælatis, addita etiam pœna in cap. Sacro, de ſententia excommunicationis, in decretal. Innocent. 4. etiam in concilio Lugdunẽſi præcepit, vt non niſi ſcripto feratur excommunicationis ſententia, cauſſis etiam appoſitis rationabilibus, quæ etiam excõmunicato ipſi tradi infra menſem debet, ſi petierit. Itaque his omnibus hoc agitur, vt in ferenda excommunicatione multa manſuetudine vtantur iudices. Nec eſt dubium grauiter peccare eos qui hæc omittunt, immò qui hæc præcipitãter obſeruant, vel leuiter ſententias ferunt excommunicationis. Quare ſemper quidem moderatione vtẽdum eſt in illis, propter duo maximè. Alterum, quod ad animarum vitandũ periculum pertinet. Aliud etiam, ad cauendam irriſionem & contemptũ clauium eccleſiæ: quorum vtrũque graue malũ eſt, & noſtris his temporibus magis cauẽdum, quanto facilius hęc videmus hodie committi.

Quæ ſeruanda in excõmunicando.

Cap. cum medicinalis &c. de ſententia excommunicationis in 6.

Circa hunc etiam articulum monent doctores de ſententia excommunicationis iniuſta, an obſeruanda ſit & timenda. Reſpõdet b. Thom. art. 1. huius quæſt. & reliqui omnes tribus his propoſitionibus. Prima Sententia ita iniuſta, vt nulla ſit, nõ eſt timenda nec obſeruanda. Quod non eſt opus probari. Quod enim nullum eſt, nõ eſt quod timeatur vel obſeruetur. Hoc verò poteſt multis de cauſſis eſſe: ſi videlicet feratur à nõ iudice, vel poſt legitimam appellationem, vel quocũque alio modo contra ius efficiens ſententiam nullam: ſicut in cap. Statuimus. de ſententia excõmunicationis, in ſexto, nulla declaratur ſen-

De iniuſta ſententia excommunicationis.

1. propoſi.

tentia excommunicationis lata in participantes cum excommunicato, vt ibi prohibetur.

2. propos. Secunda. Sententia iniusta ex seipsa, & cõtra ipsa iura prolata, si non est nulla, obseruãda est humiliter, & recurrendum ad superiorem. Alioqui (inquit b. Thom.) si contemneretur, eo ipso esset peccatum mortale. Ratio horum omnium manifestissima est. Et probatur auctoritate b. Gregorij, quam Gratianus in cap. Sententia, 11. q. 3. citauit. Sententia (inquit) pastoris siue iusta, siue iniusta timenda est. Addit tamen non irrationabiliter Durandus distinctionem. Nam si manifestè iniusta est, in occulto & ante Deum nõ est cur timeatur, aut seruetur: sed coram hominibus cauendum est scandalum. Cùm verò non est manifesta iniustitia, sed dubia, tunc propriè necesse est ad superiorem recurrere. Omnia manifestissima sunt. Vbi etiam cùm dubia est iniustitia, ait ille, cui certa est & manifesta, in secreto posset non seruari.

3. propos. Tertia. Iniustitia sententiæ ex sola iniqua intentione iudicis vel testiũ malitia, non excusat quin seruãda sit & tenenda. Quãquam & in hoc, vbi testes falsum testificati sunt, reus cui certum est illud esse falsum, coram Deo non est cur teneatur seruare, sed propter scandalum duntaxat. Itaque in his omnibus locum habet illud Gregorij: Sententia pastoris &c. Deinde quæ sunt prohibita excommunicatis, aut alijs erga ipsos, sub quo vinculo & peccato, traditur à doctoribus: de quibus dicendum est nobis breuiter.

Quibus interdictũ sit excommunicato, & sub quo peccato. Igitur excommunicato ipsi certum est ex supradictis prohibitam participationem omnem & in sacramentis, & in diuinis omnibus, officijs scilicet & orationibus, sed & in omnibus alijs humanis actibus, siue iudicialibus & legitimis, vt in sententia ferenda, & in quocunque actu iurisdictionis ecclesiasticæ vel secularis, vt in electione actiua & passiua, & huiusmodi alijs: denique in omnibus communibus actibus, Colloquio, Conuiuio, Salutatione &c. de quibus si quis in speciali plura videre velit, Syluester scribit in verbo, Excommunicatio 3. per totum.

Illud circa hoc præcipuè considerandũ est ministris ecclesiæ, quãdo mortaliter peccet excommunicatus participationi horum se ingerens. Quod Caietanus & breuiter & dilucidè in summula tradit, Hadrianus in hac materia, & reliqui omnes: ex quibus hæc pauca habentur. Primum. Excommunicatus tradẽs vel recipiens sacramẽta, aut diuina audiens, intentione videlicet au-

cet audiendi & communicãdi illis,& vniuersaliter participans orationibus fidelium,peccat mortaliter,faciens manifestè cõtra grauissimam ecclesiæ prohibitionem,& reuera tanquã fur surripiens magis diuina,quæ nõ nisi filiorum sunt,quàm participans fructui eorum:quare est grauissimum sacrilegium.Secundum. Excommunicatus participãs fidelibus in communibus illis actibus salutatione videlicet,colloquio, conuiuio, & huiusmodi alijs,non creditur peccare mortaliter.Nã hoc non directè respicit excommunicatio, quæ magis communionem christianam prohibet,quàm humanam:quãquam & hæc prohibeatur,non tamen tam grauiter, nec in vsurpatione horum grauis transgressio aut irreuerentia committitur.Tertium. In actibus legitimis & iudicialibus participatio non semper mortale peccatũ iudicatur,sed(vt Caietan⁹ rationabiliter satis credit) mortale duntaxat erit peccatũ , quãdo vsurpatur iurisdictio.Tũc enim iniustitia fit,quę peccatũ mortale ex suo genere est.Itaque eligere,acceptare electionem,sentẽtiam ferre,& exercere actus iudiciales,mortale peccatum est.Ceterùm sine vsurpatione iudicij alios exercere legitimos actus , non putat mortale:vt ferre testimoniũ in iudicio,& huiusmodi alia, quæ rei sunt aut auctoris. Et in his omnibus cùm tãtùm agatur de prohibitione Ecclesiæ, & intentione eius,tuta conscientia iudicari potest,quod suaui⁹ & dulcius, & minus periculi afferẽs conscientijs à prudẽtibus doctoribus iudicatur.Et hæc omnia quæ dicta sunt,de omni excommunicato maiore excommunicatione(de qua nunc agimus)siue occulto siue publico,generaliter vel nominatim,intelligenda sunt.Nam quod ad ipsum attinet excommunicatum,hæc non differunt.

Ceteri fideles quo modo & sub quo peccato vitare debeant excõmunicatos.

Ceteris verò fidelibus qualis participatio cum excommunicatis inhibeatur,& quantum in transgressione eius peccẽt, est etiam meritò considerandum.Vbi tria breuiter sunt notanda. Primum:quæ sint prohibita.Quinq; itaque ex diuersis iuribus collecta notãtur à doctoribus:duo spiritualia, communicatio scilicet in sacramentis,& in orationibus:reliqua tria tẽporalia & humana, salutatio scilicet, colloquiũ , & mẽsa. Vbi reliqua omnia humanæ societatis commertia intelliguntur, quæ non sine colloquio, salutatione,& commertio fiunt : quæ quidem omnia & ex ipsa auctoritate Euangelij,& Apostolorum doctrina patet in vsum ecclesiæ venisse. Ioannes dicit : Nec aue ei dixeritis,nec in domum recipiatis. Paulus:Cũ huiusmodi nec cibum sumere.Christus; Sit sicut ethnicus & publicanus. Vbi

circa

circa iſta diligenter traditur à doctoribus propter diuerſos caſus contingentes, qualis intelligatur participatio orationũ, ſacramentorum, vel menſæ, aut ſocietatis humanæ: & multa ſpecialiter traduntur, quæ mediocris iudicij arbitrio potius relinquenda ſunt. Vt eſt illud: Si quis in eodem fortè hoſpitio & menſa comedat cum excommunicato, nec inuitatus ab eo, neque contrà, ipſum inuitans. Vbi certum eſt non eſſe communicationem veram volũtatum & animorum, quanquã caſu in eodem loco conueniant. Propriè itaque participare mẽſæ, eſt vel inuitaſſe, vel inuitatum fuiſſe ab excommunicato, vel cũ illo ſimul inuitatum eidem conuiuio intereſſe, etiam ſi ſint diuerſæ menſæ, vel etiam loca. Et hoc quidem de participatione orationum & ſacramentorum ſentiendum, vbi nõ loca cõſideranda ſunt ſed actus & intẽtiones. Si quilibet apud ſe oret priuatim, etiam ſi propè ſit excommunicatus, nulla eſt participatio. Si verò communis fiat oratio, vt in officio diuino, & in proceſſionibus publicis, etiam ſi longè diſtet excommunicatus, participatur ei.

Quibus caſibus liceat communicare excomunicatis.

Secundum ſit, quando licita ſit participatio cum excõmunicatis. Quanquam enim vniuerſaliter prohibita ſit, conceſſum tamen eſt ad quietem cõſcientiæ & cõſolationem tam excommunicati, quàm aliorum, in nõnullis caſibus participare eidẽ: quos ex diuerſis iuribus colligentes ponunt, Syluester quidem in verbo, Excõmunicatio 5. Caietanus & Hadrianus in 4. Sed & antiquiores etiã Theologi diſtinct. illa 18. Et ex antiquioribus quidem iuribus quinque colligũtur caſus. Propter vtilitatem videlicet, propter matrimonij legẽ, propter ſubiectionẽ debitam, propter ignorantiam, vel neceſſitatem. Et in explicationem horũ multa ſcripta ſunt, de quibus vt breuiter aliquid dicamus, ſequentia ſunt cõſideranda. Primũ in vniuerſum de omnibus illis, conceſſum eſt participare excõmunicato in illis caſibus æquitate quadã & beneficio eccleſiæ in hoc proculdubio explicãtis intentionem ipſam Chriſti, & rationem excommunicationis, quæ medicina eſt, non eradicatio, & in vtilitatẽ, nõ in deſtructionem ipſius excõmunicati. Vnde Paulus dixit:

2. Theſ. 3. Nolite vt inimicũ reputare, ſed corripite vt fratrẽ. Quare nec ab eo auferẽda ſunt neceſſaria, aut vtilia (multo minus alijs fidelibus) propter excõmunicationem. In ſpeciali igitur propter vtilitatem (qui eſt primus caſus) ſpiritualem quidem, aut ipſius excommunicati, cum ſcilicet propter bonũ animæ eius ei participatur, vel alterius etiam qui participat eidem (ſi videlicet

egeat

egeat cõsilio aut auxilio excõmunicati ad salutem animę suę) iusta ratio postulat vt permittatur participatio. Vbi alij scrupulosius& parcius(vt ita dicamus)alijs loquũtur:sed pręstat latius hoc intelligere: vt videlicet propter quãcunque vtilitatẽ animæ, cuiuscunque etiam alterius. Nã etiam propter vtilitatem temporalem permittitur participatio. Possum enim ab excommunicato exigere debitũ. Et demum quidquid vel illi vel alteri vtile est, nõ debet propter excommunicationẽ dimitti. Iuxta secundum, licet vxori communicare marito excõmunicato, & marito vxori. Non putat ecclesia vinculum illud tãtũ matrimonij non solùm nõ dissoluendũ, sed nec impediẽdum ob excõmunicationem. Iuxta tertium, filij qui in potestate patris sunt, serui, famuli, familiares, coloni, & omnes subditi cõmunicare possunt dominis & superioribus: vt monachi & clerici suo Abbati aut Episcopo: & ipsi etiam superiores suis inferioribus communicare possunt. Iuxta quartum, ignorãtia excommunicationis excusat etiam participantẽ. Ignorãtia quidem facti excusat apertè: si videlicet ignoretur aliquem impo suisse manus violentas in clericũ, propter quod incurrit excõmunicationem. Nam de ignorantia iuris tam non vniuersaliter dicendũ est, excusare: sed cũ inculpabilis est ignorãtia. Iuxta quod etiam vertitur in dubium, an excuset etiã ab excommunicatione ipsa: de quo lati⁹ disputat Hadrian⁹ in 4. & certè satis rationabiliter dici potest, nõ incurri excõmunicationem ab eo, qui sine culpa ignorat promulgatã esse, etiam si fortè, quod facit, sit aliâs illicitum. Iuxta vltimum denique propter necessitatem vitæ vel ipsius excommunicati, aut cuiuscunque alterius licet ministrare alimenta, quęrere & accipere excommunicato ipsi, vel alteri ab eo. Vbi etiam quod à nonnullis in dubium vertitur, an propter vitãdam mortem quæ violenter infertur, liceat communicare excommunicatis? non est opus multis tractare. Ius ipsum in cap. Sacris, de his quę vi metuue caussa fiunt, apertè definit non excusare huiusmodi metũ participantem in diuinis cum excommunicato, vbi est peccatum mortale. Nam alia participatio nõ tãti fit, vt ex supradictis patet. Igitur si talis adhibetur violentia, quę vitari non possit(vt si quis contineatur vi vbi erat excommunicatus)nulla ibi culpa est maximè cum possit animo auerti, nec intendere participationẽ. Sed propter comminatã mortem, aut quodcunq; aliud damnum, non est communicãdum excommunicato, nec extra diuina, quanquam ibi non sit peccatum mortale: quia nec

veniale.

venialiter licet peccare in vllo casu. Isti sunt casus in quib⁹ antiquiora iura participationē permittunt. Post hos verò omnes in concilio Constantiensi & Basiliensi, ad consulendum conscientijs statuerunt quòd nullum generaliter excōmunicatū, hoc est, nō nominatim & specialiter, vitare tenemur, quousq; sit denūciatus nominatim: vt scilicet auferretur omnis scrupulus & occasio de aliena vita inquirēdi. Vbi hoc est aduertēdū, quòd nominatim excommunicati non includantur in illo Canone, vt bene Hadrianus notat in 4. De illis igitur antiquū ius seruandum est, quòd videlicet, si publicum est eos esse excommunicatos, vitandi sunt publicè: si verò occulti sunt, vitandi etiā sunt occultè, sed nō publicè. Ceterùm generaliter excommunicatis & hæreticis, & similibus, non prohibemur participare, nisi tantùm ijs, qui manus violentas iniecerunt in clericum manifestè & notoriè, ita vt negari non possit. Hos enim excepit Ius ipsum. Rursum, quia hoc cōceditur non vtilitatem excōmunicatorum, ipsi non excusantur participantes fidelib⁹. Et rationabiliter Hadrianus asserit, nō excusari administrantē sic excommunicato sacramentum Eucharistiæ. Cùm enim excōmunicatus ipse accedens peccet tradens ei sacramentū contra illud Euangelij facit: Nolite sanctum dare canibus. Et ideo sciēter hoc agens peccat. Et idem de quocunque alio sacramēto credendum, quādo videlicet, & modo quo potest: & debet minister sacramenti vitare peccatorem. Hic enim excōmunicatus (vt Hadrianus ipse inquit) vitandus est, non tam vt excommunicatus, quàm vt peccator: publicus verò peccator est excludendus à sacramentis, non occultus. Publico igitur excommunicato non licitè à suo parocho confertur sacramētū, aut à quouis alio sacerdote, etiam si non sit denunciatus. Non desunt qui putent in illo Concilio Cōstantiensi omnes notorios excommunicatos exceptos fuisse, ne scilicet illis liceat communicare: sed hoc non putatur à pluribus. Igitur priuatis hominibus non ingeramus de hac re molestiam, etiam cum publicè excommunicatis, non tamen nominatim vel denūciatis. Administrantes tamen sacramenta meritò debent hęc cauere. Tertiò denique circa participationem cum excommunicatis est sciendum, quale sit peccatum, mortale scilicet an veniale, quando extra casus licitos eis participatur. Vbi primò illud certum est omnium consensu, quod in diuinis participatio sit peccatum mortale: non solum in sacramentis, sed etiā in orationibus & ecclesiasticis officijs. Hoc enim est contra grauissimam

ſimam eccleſiæ probationem,& ſacrilegium in irreuerentiam maximam rerum maximè ſacrarum:& denique vſurpatio bonorum quæ commiſſa ſunt diſpenſationi Eccleſiæ,contra eius voluntatem.In alijs verò omnibus quæ prohibita diximus , vt in menſa , vel in ſalutatione , & denique quibuſcunque alijs, quanquam diuerſimodè loquantur doctores , tamen etiam & hoc tutò teneri poteſt,ſolùm eſſe peccatum mortale,cùm participatur excõmunicato in crimine ipſo propter quod eſt excommunicatus. Tunc enim & per ſe hoc eſt peccatum, & habet ſpecialem deformitatem propter eccleſiæ prohibitionem. Secundò etiam eſt mortale,cùm participatio ſit in contemptũ eccleſiæ, clauium eius, ſiue iudicis ipſius:& denique,cùm excommunicantur etiam participantes ei.Extra hos caſus beatus Thomas ſupradicto loco ait ſolùm eſſe peccatũ veniale,quod ſequuntur alij ferè omnes. Eſtq; huius ratio , quoniam nimiũ eſſet durum & conſcientijs periculoſum, ſi eccleſia ſub peccato mortali hoc prohiberet.Ceterùm an ſcienter participare in his, vel frequenter,ſit mortale (quod nonnullis videtur) & vt Durandus inquit,quando participatio eſt effrenis:an tunc dicendus ſit in contemptum id agere, non eſt ſcrupuloſius tractandum:ſolùm cùm ex contemptu & vilipenſione ipſius ſententiæ, non ex alia infirmitate aut defectu participatur,dicendum eſt ex contemptu fieri:vel certè cùm probabiliter iudicari poteſt,venturam excommunicationem in contemptum ex illa participatione : alioqui quantumuis ſciens & frequenter quis participat excommunicato , non eſt iudicandus peccare mortaliter. Et hæc quidem ſatis circa hunc articulum participationis cum excommunicato.

¶LECTIO QVARTA.

¶ *De excommunicatione.*

IAM de poteſtate excommunicandi & abſoluẽdi, atque de abſolutione ipſa ab excommunicatione eſt agendum. Circa primum igitur hæc eſt b. Thomæ ſententia ſuprà dicta q.& aliorũ theologorum. diſt.18. q.art.2. Excommunicare quanquam ſit actus clauium, non tamen eſt actus ordinis,ſed iuriſdictionis fori exterioris Eccleſiaſtici , in quo ſcilicet (vt Durandus inquit) agitur de puniẽdo vel remittendo peccato, non coram Deo,ſed corã eccleſia.Igitur ſolus ille excõmunicare

Quis habere poſsit excommunicandi poteſtatem.

care poteſt,qui iudex eſt,& iure vel conſuetudine poteſtatem habet excommunicãdi,ſiue ſacerdos ſit, ſiue non: vt archidiaconus, aut electus epiſcopus,ſiue vicarius eius,etiã (inquiunt) ſi non ſit ordinatus, quanquam laico omnino & vxorato hoc propriè nec conuenire,neque cõmitti poſſit.Circa hoc tamen ſpecialius,quid iura & doctores habeãt,refert Silueſter in verbo,Excommunicatio.1.Notat circa hãc poteſtatem b. Thom. art.3.quęſt.2.ſupradicto loco,quòd ſcilicet,quia iuriſdictionis eſt,& vim quandam coactiuam habet,non poteſt in ſuperiorẽ exerceri vlla ratione , nec in ſeipſum ab aliquo. Papa itaq; à nullo iudice excõmunicari poteſt.Sed nec Rempub.aliquam, ſiue communitatem iura permittũt excõmunicari,vt habetur cap.Romana,de ſententia excõmunicationis,in ſexto. Poteſt tamen excommunicatus rurſum excommunicari.

De abſolutione ab excommunicatione. Iuxta hoc ſimiliter de poteſtate abſoluendi dicendum eſt. Cõſtat enim & eam ad iuriſdictionem pertinere fori exterioris,ſicut & excommunicationem. Dicit tamẽ beatus Thomas prædicto loco,quantum attinet ad excommunicationes iuris, poſſe proprium cõfeſſorem ſiue parochum abſoluere ab omnibus,niſi expreſsè reſeruentur ſuperiori.Et hoc tandem eſt, quod habet communis ſententia,vt Caietanus in ſummula,in verbo,Abſolutio , de excõmunicatione:& Silueſter in verbo, Abſolutio , primò & ſecundò ,dicunt. Conceſſione enim iuris ipſius hoc permiſſum eſt illis,quibus abſolutio à peccatis.Vbi etiam oſtenditur pia eccleſiæ cura. Pluribus enim dedit poſſe abſoluere,quàm excommunicare: vt ſcilicet facilius illud fiat, quàm hoc. De modo verò abſolutionis ab excõmunicatione, & ſeruandis in illa,ſunt ſequentia diligenter notanda cõfeſſoribus.Primò quatuor eſſe,quæ iura præcipiunt obſeruari,quę tradit Silueſter in titulo,Abſolutio,tertiò: videlicet vt pręmittatur iuramentũ de parẽdo mandatis eccleſiæ,idque in grauioribus peccatis (cum ſcilicet propter illa excõmunicatus abſoluitur) obſeruari debet. Deinde fiat integra ſatiſfactio iniuriæ vel dãni illati,ſi fieri poteſt: aut detur cautio quàm magna dari poteſt: depoſitis ſcilicet pignoribus, aut datis fideiuſſorib9, vel ſaltem pręſtito iuramẽto de ſatiſfaciendo,ſi aliud non poteſt.Tertiò pſalmus requiritur cum orationib9 & verberatione, niſi propter honeſtatem hoc relinquatur.Vltimò denique [illegible] debet admonitio ſalutaris & exhortatio: ac pręcipuè danda ſunt mãdata ſalutaria omni,qui abſoluitur.Hæc quidẽ iura ſtatuũt ſeruare, nec tamẽ omnia ęqualiter neceſſaria ſũt,

De quo

De quo,iuxta supradictos notãdum est secũdò,duplicis generis esse hæc:alia cęremonialia,alia iudicialia.Prima igitur non vt essentialia intelligẽda sunt præcipi, sed vt ad solennitatem pertinẽtia. Omissio igitur illorum non reddit nullam absolutionem:quanquam (inquit Caietanus) peccet illa sine ratione omittẽs. Hęc verò sunt psalmus,orationes,& verberatio; nec tamẽ mortale peccatum facilè est iudicandum hæc omittere. Iudicialia verò (vt satisfactio,& reliqua quę dicta sunt)si omittantur contra iustitiam fit,& ideò erit mortale, nisi in re fortè parua.An verò absolutio teneat, an non in dubiũ verti potest. Vniuersaliter illud certũ est, nullam esse absolutionẽ in duobus casibus:cùm scilicet cui committitur vt absoluat sub certa forma,illã omittit:& cùm ius ipsum,aut superior declarat nullam esse absolutionem aliter factã: sicut Sixtus quartus in extrauaganti, Etsi Dominus nullam pronuntiat absolutionẽ ab excommunicatione in quibusdam casibus, etiam in articulo mortis,nisi præmissa satisfactione,vbi fieri debet. Ceterùm in omnibus alijs,cùm absolutio fit omissis ijs, quę obseruari iubentur,quãdo sit nulla,Caietanus in Summula in titulo,Absolutio ab excõmunicatione, putat tutius fore,omissis alijs perscrutationibus,vt,cùm absolutio fit tãtùm cõtra ius tertij,hoc est,cùm omittitur quod debitum erat alteri,satisfactio scilicet &c.valere censeatur absolutio, etsi omittẽs peccet.Cùm verò fit contra ius constitutionis, hoc est,cùm omittitur quod ius potestatem absoluendi tradens præcipit obseruari, reputetur nulla.Sic enim definitur cap. Venerabilibus, de sententia excommunicationis,in sexto: valere scilicet absolutionem cõtra ius tertij,nõ contra ius cõstitutionis.Quæ meritò inquit Caiet.obseruanda esse confessoribus. Duplex enim imminet illis periculum peccandi vel absoluendo,vel frustra & inanem faciendo absolutionem,ex omissione horum.

Absolutio a peccatis & ab excõmunicatione conferuntur.

Petit hic locus,vt, quàm sit necessaria absolutio ab excõmunicatione ante absolutionẽ à peccatis,dicamus.Illud enim certissimum est, & ex supradictis patet, ꝙ cùm in absolutione à peccatis sacramẽtũ tradatur, cuius non est capax excõmunicatus,nõ potest sine graui peccato impendi illi.Vtrum verò nulla sit absolutio à peccatis & sacramẽtũ ipsum pœnitentiæ excommunicato collatũ, communis certè ferè omnium, qui de hac re loquuti sunt,recẽtiorum doctorum sententia fuit, nullam esse.Et inter ceteros hunc ponunt vnum casum iterandæ confessionis,cùm scilicet facta est ab excõmunicato, & ab eo

ita permanēte suscepta absolutio: adeò vt Syluester apertè idē dicat etiā in excōmunicato minori excōmunicatione in verbo, Excōmunicatio 4. Neq; ex cōstitutione cōcilij Cōstātiēsis putāt quidquā conferri excommunicato. Quāquam enim ibi permittitur cōmunicatio cū excōmunicatis, etiā in sacramentis, extra duos casus (propter quod superius diximus posse ab excōmunicato suscipi sacramētū hoc pœnitentiæ) tamen quia cōstitutio illa vult nihil in fauorē excōmunicati fieri: non dubiū est peccare illū, qui absoluit à peccatis excōmunicatum: vt Caiet. notat & Hadrian. vt superius diximus. Et eadem ratione absolutio à peccatis nulla esset, si ante illā cōstitutionem nulla erat. Quāquā igitur fuerit multorum sentētia nullā esse absolutionē excōmunicato impensam, quia tamen nulla est ecclesiæ de hoc definitio, nec certa ratio: magis in contrariū putamus tutò teneri posse Caiet. sentētiā, quā illè in titulo. Absolutio à peccatis, inter impedimenta absolutionis tenet: absolutè videlicet non esse nullā absolutionē à peccatis, sicut nec alia sacramēta excōmunicatis collata non sunt nulla. Si enim excommunicatus aut cōfirmatur, aut ordinatur, nō sunt repetenda hæc sacramenta: ergo neq; cùm absoluitur. Absolutè itaq; non est nulla absolutio. Quantū verò ad fructū absolutionis attinet, si scienter quidē excōmunicatus absolui petat, certū est ipsum grauiter peccare in ipso sacramento, atq; ita obicem ponere, nec vllū consequi fructū, immo sacramētū nullū esse, iuxta illa quæ superius notauimus de fictione: quare in hoc casu repetēda est absolutio. Ceterū si ex ignorātia aut obliuione inculpabili peteret absolui excommunicatus, etiā si postea cōstaret, nō propterea sine fructu sacramēti credēdus est fuisse: multò minus repetēda est cōfessio, & propter hoc, obliuionē scilicet vel ignorātiā, cōsultū est, vt semper ante absolutionē à peccatis præmittatur absolutio generalis ab excommunicatione, quatenus se extēdit potestas absoluentis: tam (inquam) à maiori, quàm à minori. Ita enim suppletur hic defectus, etiam si fortè illorum piorum doctorum sententia vera esset.

De forma absolutionis ab excommunicatione.

Vltimò deniq; circa absolutionē hanc ab excōmunicatione non est omittendum, quòd cùm hæc non sit sacramentalis: sed iudicialis potius, non habet certā formā præscriptam verborū, sed quibuscūq; verbis intentione absoluēdi cōsummatur: siue dicatur restituo te Ecclesiæ, aut reconcilio, siue etiam benedico. Quāquam magis propriū sit & communius in vsu, vt verbo absoluendi vtamur, sicut in absolutione à peccatis;

quod

quod consentaneum est Euangelio: Quidquid solueritis &c. Ibi enim de excommunicatione sermo est. *Math. 18*

Circa absolutionẽ hãc & totam excõmunicationis materiã id solùm nũc restat, vt admoneamus necessariũ esse cõfessori, vt casus excõmunicationis iuris, qui videlicet aut in cõmuni iure, aut in constitutionibus Diœcesium promulgãtur, teneat. Cum enim non possit absoluere à peccatis excommunicatũ, opus est vt sciat quãdo quis sit excõmunicatus. Sed illud etiã cognoscere debet, cui sit reseruata excõmunicatio. Cùm enim (vt ex supradictis patet) si nõ est reseruata absolutio Papæ vel Episcopo, intelligatur permissa ordinario confessori, necesse est, vt nouerit an possit absoluere, an verò remittere debeat ad superiorem. Nec dubiũ est quin duorũ horum ignorantia graue sit peccatum in eo, qui communiter audit confessiones. Posset enim aliquãdo suppleri hoc ex qualitate eius qui confitetur, qui nosse non potest an sit excommunicatus: communiter tamen id necessarium est, non quidem vt omnia in speciali: quę ad hoc pertinent, in promptu habeat confessor: sed ita nouerit illa, vt auditis peccatis vel dubitare possit, & facilè cõsultis libris vel doctoribus agnoscere an propter illa peccata incurratur excommunicatio, an non. Nam de excommunicatione quæ fit à iudice, interrogandus est in speciali quilibet pœnitens. *Casus excõmunicationis quatenus noti esse debeãt confessori.*

Circa hoc igitur scripta sunt multa ab his, qui cõfessores instruunt: & quidem b. Thom. supradicto loco sex tantùm aut septem retulit excõmunicationes reseruatas Papæ: postea sunt multæ aliæ, quas necesse est cognitas esse, maximè quę sunt iã receptæ. Syluester in verbo, Excommunicatio, 7. 57. excommunicationes refert reseruatas Papæ: & eodem verbo 9. 49. nulli reseruatas. Itaque sunt omnes 106. quas ille refert. Episcopo verò eodem verbo 8. nullas putat reseruatas, nisi quas ipse specialiter reseruat sibi, aut Papa illi. Caietanus verò in verbo Excommu. diligenter totidem ferè computat excõmunicationis sentẽtiæ: vltra 80. videlicet: explicãs etiã dubia quæ circa illas possunt esse. Hos duos putamus in his locis legẽdos esse ei, qui vult integrè de his edoctus esse & tutus. Certè in his sententijs multa sunt quæ rarò euenire possunt, & quædã nunquam extra curiam Romanam, vel nõ nisi monachis, aut certis alijs personis contra quas promulgantur: denique omnes illæ sententiæ ad certa capita reduci possunt, vt ita, si non in speciali, saltem in genere memoria teneãtur. Hęc igitur de *De casib. excommunicationis*

excommunicatione maiori sufficiant.

De minori excõmunicatione.

Restat vt de minori excommunicatione, quam vocant, pauca dicamus. Est igitur hęc separatio à passiua tãtùm communicatione sacramentorum. Quod cùm ius ipsum apertè testetur, nõ est cur vltra dubitemus. Videatur cap. Si celebrat, quod est vltimum, de clerico excommunicato ministrãte, in decretalibus. Quãquam igitur dubitauerint aliqui (vt Syluester refert) an indictus sit ingressus ecclesię, & cõmunio orationum excommunicatis minori excommunicatione: ius illud apertè dicit passiuam participationem sacramentorum interdictam esse. Potest igitur sic excommunicatus ecclesiam ingredi, & participare omnibus officijs & orationibus: immo sacraméta ipsa conferre, & exercere omnes actus ecclesiasticę iurisdictionis, vt eligere, absoluere ab excõmunicatione maiore vel minore: ita vt duobus excõmunicatis minori, vnus possit alterũ absoluere. Peccat verò mortaliter sacrilegij peccato (vt Caiet. inquit) recipiés quodcũque sacramentum. Quod verò Syluester in verbo, Excõmunicatio 4. vbi de hoc loquitur in principio addit, absolutionem à peccatis susceptam à tali nullam esse, & iterandã cõfessionem, nõ est, cur tam scrupulosè acceptemus, cùm superius dictum sit ratam esse absolutionem excommunicato maiori excommunicatione impensam. Peccat etiam minori excommunicatione ligatus consentiens electioni: immo & ipsum eligétes, vt ius illud suprà citatum apertè dicit, præcipiens cassari electioné sic scienter factam: quoniam (inquit) eligitur ad illa suscipiéda sacraméta, à quibus suspensus est. Ex his itaq; ostẽsum est, quantùm hæc excommunicatio à maiori differat: & ad quid ipsum excommunicatum, vel alios fideles obliget, & sub quo peccato. Hæc enim necessaria sunt sacramentorum ministris.

Quãdo incurratur minor excommunicatio.

Iam verò quando incurratur hæc excommunicatio, & de absolutione ab illa, breuiter explicari potest, quod attinet ad ipsa iura communia. Refert Syluester supradicto loco nonnullos casus, quibus incurritur hæc excommunicatio. Et tãdem est nonnullorum sententia, ex omni peccato mortali notorio incurri. Cùm enim omne tale peccatũ indignum reddat participatione sacramentorum: si notorium est (inquiens) etiã quò ad Ecclesiam suspendit ab illo. Tamen post declarationem Concilij Constantiensis certè omnibus consideratis, tutò credere possumus, tantùm incurri hanc excommunicationem ex participatione cum excommunicatis: ex participatione (inquam)

(inquam) illicita, hoc est, vel cùm nominatim excommunicati sunt, vel denunciati, extra casus illos in quibus permittitur participatio: vel etiam per participationem cum illo, qui manus violentas iniecit in clericum, & excommunicationem incurrit tam apertè, vt nulla possit tergiuersatione celari. Hunc enim Concilium Constantiense declarauit vitãdum sicut nominatim excõmunicatum. Igitur ex his iunctis superius dictis collige apertè, minorem excommunicationem sine peccato mortali incurri, & iustè propter minora peccata infligi. Nam participatio extra diuina cum excõmunicatis maiori excommunicatione nõ est mortalis. Sicut igitur sine peccato mortali incurritur, ita nec per omne mortale, etiam notorium putandum est incurri. Siquidem pœna est etiam excommunicatio minor ecclesiastica, & censura, quam non nisi cùm ab ecclesia imponitur, putandũ est incurri. Est itaque peccatum mortale impertinens excommunicationi minori: nec iure extra participationẽ supradictam incurritur. Ceterùm non est dubitandum posse imponi à iudice siue per constitutionem, siue per sententiam, quod in speciali opus est in qualibet diœcesi cognoscere: an videlicet aliquid sub pœna minoris excommunicationis præceptum sit.

De absolutione à minori excommunicatione.

Absolutio verò ab hac excõmunicatione nulli negata est, cui conceditur absolutio à peccatis mortalibus. Quoniã itaq; absolutio à peccatis venialibus nullã potestatem iurisdictionis requirit, cùm propter illa nulli iudicio ecclesiastico, etiam pœnitẽtię, sumus subditi, à quolibet sacerdote possunt remitti: sed non quilibet potest à minori excommunicatione absoluere. Huius enim absolutio iurisdictionem requirit. A mortalibus verò nullus absoluit, nisi iurisdictionẽ habens, vel ordinariam vel delegatam: & omni tali concessa est absolutio ab excommunicatione minori. Itaq; vt omnis auferatur dubitatio de absolutione à peccatis impẽsa ligato excommunicatione minori, consultum est (sicut de excommunicatione maiori suprà diximus) vt ante absolutionem sacramentalẽ, immo ante collationem cuiuscunq; sacramenti, sicut ante electionem vel cõfirmationem absoluatur hæc suscepturus à minori excommunicatione: & hoc quidẽ generaliter sicut à maiori diximus absoluendum, quantum se extendit potestas absoluentis: Hæc igitur de excommunicatione minori dicta sufficiant: atq; ita de tota excommunicationis materia.

¶ LECTIO PRIMA.

¶ De Indulgentijs.

VLTIMO loco circa claues ecclesiæ & sacramẽtum pœnitentię dicendũ est nobis de indulgentijs seu remissionibus, quæ in Ecclesia conferũtur, contra quas aduersarij Ecclesiæ acerrime clamãt, Lutherus præcipuè: qui hinc cœpit omnem istam tragœdiam, quæ hodie tam miserabiliter Germaniam vexat, atq; vtinam nõ magnam aliam partem Christiani orbis. Nos igitur in hac materia vt tantò modestius & temperantius loquamur, dignum est, quantò illi efferatius & turbulentius loquuntur. Primò igitur quid certa fide de ijs tenendum sit, & quibus auctoritatibus & rationibus, dicendum est: sicut superius de purgatorio, suffragijs, & excommunicatione diximus: vt deinde ad ea, quæ circa earum vsum necessaria sunt cognitu, & quæ ministros sacramentorum conuenit scire, accedamus. Et quidem hunc locum attingunt theologi nostri dist. 20. quarti: & hoc tempore multi recentiorum in specialibus suis libellis de hoc editis contra Lutherum, vt Syluester & Caietanus, & multi alij.

Quib⁹ argumentis cõfirmentur indulgentiæ.

Vt igitur (sicut dictũ est) quàm modestissime de hac re loquamur, & quidẽ certissimè: hoc ante omnia statuamus fundamentum. Etsi de indulgentijs in speciali nulla habeamus scripturę sacrę, atq; primę ecclesię certa & manifesta testimonia: nihilominus tamẽ habemus pontificũ Romanorum, & conciliorum talia & tanta testimonia, vt ex eis meritò ostendatur sẽper eas in ecclesia agnitas fuisse, & in vsu habitas: habemus etiã catholicæ ecclesiæ consensum, cui sine hæresis nota contradici nõ potest: deniq; & ex fide, & scriptura tã probabiles rationes, vt meritò illis præter pertinaciã maximam contradici nõ possit: quę omnia nũc sigillatim probanda sunt & explicãda. Primum igitur quod dicimus, non esse videlicet aperta testimonia scripturæ de indulgẽtijs, donamus aduersarijs: & admonemus necessariò ex eo catholicos, vt non innitamur nec ad credẽdum, nec ad disputadum cum hæreticis, minus certis testimonijs, ex quo sæpe quidẽ fit, vt apud maleuolos fides catholica pateat irrisioni, & simpliciores [illegible]

lem

lum. Possemus vrgere locum illū & Petro & Apostolis dictū: Quidquid solueritis super terram &c. Et rursum illud: Quorū remiseritis &c. & dicere loca illa vniuersalia vniuersaliter etiā esse suscipienda, de omni videlicet solutione & remissione peccatorum, vel secundum culpam vel secundū pœnam (nam hęc duo patet ex præcedētibus distingui) nec potest certa ratione huic contradici sensui. Cur enim ad specialem aliquem modū remittendi peccata aut ab eis soluendi contrahendus est ille locus? Sed tamē ne contētiosè agamus, fatemur ex eo loco in speciali de ratione indulgentiarum non posse nos quidquam certò asserere: constitutis autem & probatis illis aliunde, verè tunc de eis exponi potest. Sed nisi aliunde constaret: quoniam multipliciter exponitur, & de remissione in communi, & non de certa quadam loquitur: non est cur ex eo loco conuincere velimus aduersarios maximè: cùm nec hoc sit necessarium ad confirmandum, quòd certa fide tenendum sit. Addimus etiam secundum: quod scilicet nec antiquæ & primæ ecclesiæ habeamus certa testimonia. Idq; consultò etiā facimus ob easdem rationes: ne videlicet innitamur dubijs & incertis fundamētis. Fatemur duo hæc esse præcipua cōfirmādæ fidei fundamēta: scripturā scilicet & traditionē Apostolorū, cui attestatur antiquæ & primæ ecclesiæ auctoritas. Istam etiam fatemur in hac materia nos non habere: sed nec propterea inferri potest, hoc ad fidē nō pertinere. Iam igitur quæ sint huius fidei, quam de indulgentijs habemus, fundamēta, audiamus. Tria igitur consequenter adducimus, quibus ad hoc credendū innitimur: auctoritatē scilicet ecclesię Rom. & cōciliorū: deinde cōsensum vniuersalis ecclesię: vltimò denique rationes ex fide & scriptura probabiles, & necessarias quidē nō ꝓteruientib⁹. Hęc igitur tria simul nulla ratione negari possunt sine grauissimo peccato, hæresis nęc certè aliquod ex duob⁹ illis prioribus. Nā Rom. ecclesiæ & cōciliorū auctoritas in dubijs fidei certissima est regula, dicēte Christo Petro: Cōfirma fratres tuos: Et hoc ipsū agnouerunt omnium ferè nationū cōcilia: Cyprian. & Athanas. de quibus non est opus multa loqui: Cōfitentur hi ad Rom. ecclesiā cōfugiendū esse in dubijs fidei, & apud eā semper fuisse Apostolicā traditionem tenacissime seruatam. Concilia verò vniuersalia semper in ecclesia fuerūt habita vt vltima iudicia dubiorū fidei. Iam igitur quid hæc de indulgētijs nobis dicāt videamus. Primo igitur in iure extat tit. de pœnit. & remiss. in quo habemus de indulgētijs ante 300. & 400. annos mentionem,

Tribus mēdijs probātur indulgentiæ.

Rom. Ecclesiæ testimonia de indulgentijs.

nem,non quasi de re aliqua noua & inaudita, sed cõsueta iã & certa in ecclesia. Alexãder 3.ante 400.plus minúsue annos Archiepiscopo Cantuariensi scribit de remissionibus(sic enim vocat) quæ fiunt in dedicationibus ecclesiarum, aut conferentibus ad ædificationem pontium: hæc in cap. Quod autem, de pœnit.& remiss.in decretalibus. Post illum Innocentius 3. doctrina & vita dignus pontifex, in cõcilio vniuersali Lateranẽsi magnæ quidem auctoritatis, formam scribit, qua Rom.ecclesia indulgẽtias concedit, atque indiscretas & superfluas prohibet, præscribens certum numerum dierum, quos episcopi cõcedere possunt in dedicationibus ecclesiarũ: ita habes in cap. Cùm ex eo. eodem titul.in decreta.cap. 62.supradicti concilij Lateranensis: in eodem etiã cap.60. prohibet abbatibus indulgentias cõcedere. Supradictam itaque moderationem indulgẽtiarum tanti postea fecerũt sequentes pontifices, vt Honorius 3.in cap. Noster, eodem tit.permittens Episcopo indulgẽtiarũ literas cõcedere, ita tamẽ (inquit) vt generalis concilij statutũ non excedas. Innocentius etiã 4.(vt habes eodem tit.in 6.lib. decret.) in concilio etiã generali Lugdunensi de eadẽ re mentionẽ faciens, etiã præcipit ne excedat statutũ illud. Vide in his primò indulgentiarũ vsum nõ tanquã recens tunc inuectũ in ecclesia, sed certum & antiquum: deinde Rom.Pont. diligenter cauere, ne indiscretæ & superfluæ fiant indulgentiæ: & hoc in duobus generalibus concilijs. Qui ergo eas ita moderabãtur, nónne si agnoscerent incertas esse, facilius tollerent? Cùm igitur cõstet ante 400.annos iam fuisse receptas: si quæramus diligenter quãto ante hos annos tempore, certè inueniri nõ potest. Creditur, & ex quibusdã antiquis titulis colligũt nõnulli, Greg.1.sanctissimum, & multo antiquiorem his omnibus, concessisse nonnullas indulgentias: nec certè ille hoc ausus fuisset, nisi antiquiora habuisset exempla. Nónne igitur hoc ostendit semper fuisse in ecclesia, & incepisse ab ipsis Apostolorũ discipulis? Nec enim credibile est, si ab aliquo sine exẽplo antiquiori cœpissent dari, defuturos multos, qui se opponerẽt & cõtradicerent quasi rei nouæ. Sed quia nũquam hæc in cõtrouersiã venerunt, nihil mirandũ si non est facta specialior mentio. Certè cùm primùm abusus aliquis circa eas cœpit, videmus in cõcilijs generalibus sublatum illum fuisse per legem: quomodo ergo ab eis non omnino tollerentur si incertæ essent?

Conciliorum testimonia de indulgentijs.

Habemus itaque quàm sit probabile, in prima ecclesia fuisse indulgẽtias: in qua quia districtissimè seueritas illa satisfactio-

num

num custodita est, nihil mirum si rarissimæ fuerint indulgentiæ & remissiones, quas postea infirmitate hominum crescente, & relaxata magna ex parte seueritate, videm⁹ multò ampliores. Credendum tamen est concessas aliquãdo fuisse, cùm & Pauli habeamus exẽplum, donantis Corinthio illi peccatum: immo & probantis quod ecclesia Corinthi donauerat, peccatũ scilicet: Cui aliquid donastis (inquit) & ego. Hoc ergo exẽplo & testimonijs istis meritò credim⁹ in prima illa & antiqua ecclesia id factum esse, vt infirmis, ne omnino deficerẽt, indulgeretur aliquid pœnæ, non quidẽ vanè, sed verè corã Deo: dicente Christo: Quidquid solueritis &c. Vniuersaliter enim locutus est. Habemus etiã de indulgẽtijs duorũ vniuersalium cõciliorum certã fidem, in quibus cùm sit vniuersalis ecclesia, habemus iam & ipsius consensum, quæ est columna & firmamẽtum veritatis, quæ tota errare nulla ratione permittitur à Christo. Quod vt apertius fiat, illud etiã luce clarius est, à tempore horum duorũ conciliorum doctores omnes ecclesiarũ, & prælatos atq; pastores indulgẽtias tanquam rem certã docuisse & credidisse, quos manifestũ est populo omnes sequi debere. Hic est igitur iã per trecentos annos totius ecclesiæ cõsensus. Circa quem hoc est etiam attentè aduertẽdum, quòd cùm nõ solùm prima illa ecclesia, sed & recentior, & præsens ista habeat hanc Dei promissionem, quòd portæ inferi nõ præualebunt aduersus eam, ex qua necesse est, vt nec vno quidem die tota ecclesia, hoc est, vniuersitas prælatorum & doctorũ, & populorũ qui eos sequuntur & permanẽt in vnitate, aliquod dogma fidei habere possit, quod sit falsum: nõ est opus vt ad probãdum aliquid fidei esse, ostẽdatur ab Apostolis vsque ad nos semper creditum in ecclesia: satis est quòd aliquãdo tota ecclesia illud certa fide teneat, maximè cùm antiqua nõ cõtradicit (vt in hac materia est manifestũ) cùm potius valde probabile sit consensisse, quamuis non sint certa testimonia. Id quod credimus ideo contigisse, quòd non fuerint tam frequẽtes indulgentiæ in illa tanta seueritate antiqua: deinde quòd non fuerit vlla orta cõtrouersia circa illas. Primus quẽ legim⁹ cõtradixisse fuit Ioãnes VVikleph, qui apud Bohemos prim⁹ docuit nõ esse credẽdum indulgentijs: qui cùm in multis alijs à Catholicæ ecclesiæ sensu tã longe dissensit, & ab ipsa vnitate sese subtraxit, hoc ipso magis confirmat veritatẽ indulgentiarum. Sed & ecclesia ipsa mox in illo concilio Cõstantiẽsi inter ceteros eius errores hunc etiam articulum damnauit: Stultum esse cre-

Consensus ecclesiæ de indulgentiis.

Primus hostis indulgentiarum Ioannes VViklephus.

dere indulgentias, vt patet ſeſſione 8. Deinde noſtro hoc ſęcu lo Lutherus omnium, qui vnquam fuerunt hęreticorum ſuperbiſſimus & pertinaciſſimus, inter ceteras Bohemi illius damnati, quas ſuſcitauit, peſtes, etiã & hanc cõtra veritatem indulgentiarũ euomuit: immò illã primùm omniũ, ex qua in reliquas fere omnes deuenit: vt hinc etiã appareat, quàm ſit cõtra veritatem fidei & eccleſiæ indulgentias negare, quas negantes hoc ipſo mox in apertiores multò errores labũtur. Ecce Lutherus, qui primò cœpit nonnihil detrahere indulgentijs, deinde eas apertè negare: mox ad hoc confirmandum, nullum theſaurum ex ſatisfactionibus ſanctorũ dixit eſſe in eccleſia: deinde omnem ſatisfactionem, omne opus bonũ ad iuſtificationem dixit non eſſe neceſſarium, ſed ſola fide illã ſuſcipi, & qui primò videbatur eſſe parcior in remittendis vel culpis vel pœnis pro eis debitis, dum non voluit Romanum pontificem poſſe aliquid de eis auferre: poſtea tam largus fuit, vt negauerit purgatorium & pœnam omnem poſt remiſſam culpam, atque ita nullam indulgentiã eſſe neceſſariam, quia nullã pœnam reliquã eſſe dixit remiſſa culpa. Vbi vides quot iam, & quàm contrarios ſibi errores pepererit illi negatio indulgẽtiarum: videlicet, nullã Deum exigere ſatisfactionem pro peccatis: nullũ bonum opus apud Deum vel meriti alicuius vel valoris eſſe; immò omnia eſſe peccata: ſola fide reputari hominẽ iuſtum apud Deum: denique nullũ eſſe purgatorium: nec certè quidquam aliud curandum in eccleſia, quàm vt prædicetur Euãgelium & credatur, quo negotio nulla mala imputantur. Quæ ſi bene diſcutiamus, inuenietur in eis, in vtroq; quidẽ extremo & oppoſito mira nimietas: hinc vult omnia eſſe peccata, nullũ bonum eſſe in nobis: vbi quãtum deijcit humanã naturam, & reuera diuinam ipſam gratiã, quę nihil boni in nobis operatur iuxta eũ! In altero extremo pro his omnibus malis, quæ in nobis ſunt, nullam pœnitentiæ afflictionem, nullam ſatisfaciendi curam, ſed vt credamus dũtaxat omnia nobis remitti, requirit. Sed hæc interim omittamus: errores eius contra indulgentias damnauit Leo decimus in bulla, iuſte quidem, & ſecũdum Eccleſiæ Romanæ conſuetudinem contra eum poſt legitimam vocationem & admonitionem, atque expectationem, & inde letalem ipſius proteruiam promulgata. In ea igitur 6. articuli cõtra indulgentias damnantur inter quos hic eſt: Seducũtur, qui credũt indulgentias eſſe ſalutares. Similiter & alter, quòd non valent ad remiſſionem pœnæ pro peccatis debitæ apud diui-

quam iustitiam. Alius etiam, quòd etsi sint licitę, non expediunt tamen: quos postea ipse etiam auget, damnandas esse omnes indulgentias asserens, edito libro contra hanc condemnationem Papæ: cui respondit pijssimus & doctissimus martyr Iohannes Roffensis Episcopus: hos similiter errores de indulgentijs cum ceteris efficacissimè refellens, Habemus itaque ex his verum consensum ecclesiæ catholicæ de fide indulgentiarum. Iam restat, ne quid desit, vt ostendamus etiam, quàm apertis rationib⁹ ex fide & scriptura sumptis, has probauerint catholici doctores.

Indulgentiæ confirmãtur rationibus ex fide & scriptura sumptis.

Igitur sic ostendunt auctoritatem cõcedendi indulgentias, & thesaurum, atque (vt ita dicamus) diuitias ecclesiæ, vnde illie dispensatur. Primò enim illud certũ est & superius probatum, posse vnum membrum Christi & ecclesię pro alio satisfacere, ex intentione qua satisfactoria sua opera alteri communicat, agente hoc vnione charitatis: Deinde constat primò Christũ passione sua & satisfecisse & meruisse sufficienter pro omnibus, non tantùm qui salui fiunt, sed etiã qui damnantur, remissionem omnium peccatorum: & tam copiosam illam redemptionem esse, vt nullus sit terminus, sed (vt inquit Ioánes) ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nõ tantùm pro nostris, sed etiam pro totius mundi, immò pro infinitorum etiam mundorum, si fas est dicere, peccatis. Præterea constat sanctorum plurimos multas passos esse pœnas satisfactorias pro peccatis, & voluntariè etiam subijsse, qui tamen aut sine grauioribus peccatis vixerunt, aut si qua commiserunt, minima satisfactione exolui poterãt, quod aperte scriptura ipsa testatur: de Christo quidem Ioannes, vt diximus: de alijs sanctis, Iob: Vtinam appẽderentur peccata quibus iram merui, & calamitas quam patior, in statera: quasi arena maris hæc grauior apparet. Non quòd murmuraret contra Deum is, de quo testatur ipse, quòd nõ peccauerit labijs suis, & quod recte fuerit locut⁹: sed quod apertè diceret se non purgari à peccatis pœnis illis, quia non commiserat, vt amici falsò opinabatur. Id igitur de Apostolis omnibus, de innumera turba sanctissimorũ martyrum, de multitudine immensa Anachoretarum & monachorum sentiendum est, quorum multi, & omnes fere magnam vitæ partem absque vllo grauiori peccato egerunt in ieiunijs & vigilijs tãtis, vt absque dubio excesserint incomparabiliter omnem pœnam debitam peccatis suis. Rursum, cùm hæc paterentur aut agerent tanquam Ecclesiæ membra, cupientes haud

Iob. 6.

dubiè

dubiè cõferre ecclesiæ & congregationi fideliũ omnium, tam præsenti quàm futuræ, quidquid possent: quis dubitabit hanc sanctorum mentem gratam Deo fuisse atque ita acceptam, vt nihil in eorum operib⁹ fuerit, quod alijs prodesse possit, quod diuina iustitia non acceptauerit pro alijs. Quod verbum illud Pauli apertissimè confirmat: Quæ desunt (inquit) passioni Christi, adimpleo in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. Ex quo certè verbo, & altero Iob, apertè ostenditur repositum esse coram Deo immensum hunc thesaurum satisfactionũ Christi & sanctorũ omniũ, excedẽtiũ in immẽsum proculdubio pœnam peccatis omnibus debitam. Si enim peccata malorum apud diuinam iustitiam recõdita sunt, dicente ipso: Nónne hæc recondita sunt apud me, & signata in thesauris meis? quãto magis sanctorũ merita reseruata sunt apud Deũ, profutura omnibus? cùm pronior sit ad præmiandũ, quàm ad puniendũ: ad misericordiam, quàm ad iram. Apud quem sicut nullum malum impunitum: ita nullum bonũ irremuneratum. Non desunt ex Catholicis nonnulli, qui hunc thesaurum negent, putantes inde detrahi immẽsitati diuitiarum Dei, ex qua fit, vt merita omnium vltra condignum etiam præmientur. Nónne Paulus inquit: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam? Et Christus Dominus in Euangelio tam apertè testatur, dãdam esse bonis operibus mensurã bonam, confertam, coagitatam, & supereffluentẽ. Quibus responsum est abundè, & respondet Paulus, testatus apertè, se passionibus suis pro Ecclesia adimplere, quæ desunt passioni Christi. Igitur sanctorum opera habent, quòd meritoria sint vitæ æternæ ex diuina gratia potius, quàm ex labore aut virtute operantiũ: & secundum hoc certum est superabundanter etiam præmiata esse à Deo, quod ad sanctos omnes attinet: Nam quod ad Christũ attinet, aliud est: cùm ille gloriã essentialem animæ non opus habuerit mereri, sed tantùm corporis sui gloriam & salutem nostram: & quod attinet ad valorẽ, tanta sint eius merita, vt digna sint salute omnium, quod ad sufficientiam attinet. Ceterùm & ipsius Christi, & sanctorum omnium opera habent etiam virtutem satisfaciendi pro pœnis peccatorum, quatenus pœnalia sunt: hoc tamen supposito, quòd fiant ab amicis & constitutis in Dei gratia. Et (vt ex supradictis patet) satisfactio hæc nihil detrahit merito, vel meritum satisfactioni. Sed satisfactio communicari potest, & in alterum transferri, ita vt nihil eius remaneat operanti, etiam si ea

Coloss.1.

Rom.8.

si ea egeat: vt cùm quis pro alio ieiunat. Meritò verò semper apud operantē manet, neque alteri communicari potest. Nullus enim alteri meretur, præter Christum. Igitur sanctis remunerata sunt merita præmio essentiali quo digna erant, etiā supra condignum: sed satisfactio illorum, quatenus ipsi ea non egebant, manet apud Deum accepta pro Ecclesia: & hic est immensus & infinitus thesaurus. Iam hic thesaurus iustum est, vt alicuius dispensationi sit commissus. Nec enim æquum est, vt cuilibet pro suo arbitrio liceat illo vti. Nec etiam vtilis esset ecclesiæ, nisi ab aliquo dispensaretur. Dispensatorē verò thesauri Reip. ratio ipsa ostēdit non alium esse debere, quàm qui præest ipsi Reip. gubernandæ. Is verò in Ecclesia propriè Episcopus est. Rursum, ipse est cui dicitur à Christo: Quidquid solueritis super terrā &c. Soluere autem non tantùm ad peccata ipsa referendum est, sed ad pœnas etiam pro peccatis debitas. Ad Episcopos igitur pertinet & hæc pœnarū pro peccatis debitarū relaxatio. Quòd si quis dicat hoc non aliter fieri posse, quàm per sacramenta, sicut quilibet sacerdos in administratione sacramenti pœnitentiæ facit, cùm hęc verba: Quidquid solueritis: dicta intelligantur sacerdotibus omnibus, non tantum Episcopis, atque ita vel omniū erit dare indulgentias sine sacramento, vel nec Episcopi aliter poterūt quàm sacerdotes. Huic obiectioni primò hoc respōdendum est, quòd Christus non præscripsit aliquem modum specialem soluendi à peccatis, sed in vniuersum Ecclesiæ concessit soluere, non quidem sine iudicio & pro arbitrio atq; libidine sua, sed (vt dici solet) claue non errante. Igitur non est, cur nos restringamus hanc absolutionē ad sacramētalē. Paulus apertè testatur se donasse aliquid Corinthio illi incestuoso. Nā ego (inquit) quod donaui, si quid donaui propter vos in persona Christi. Et quidem quidquid illud fuerit, ad peccatum illud quod commiserat in incestu cum vxore patris, manifestè pertinere ostenditur. Nec tamen hoc Paulus per sacramentum pœnitentiæ donauit, sed per potestatem illam, de qua dicit se gloriari posse, datam sibi in ędificationem, non in destructionem. Fatemur igitur in Ecclesia esse vniuersalem potestatē condonandi & culpas & pœnas, non tantùm per sacramentum, sed quocunque demū modo id rationabiliter iudicauerint prælati. Quod verò secundo loco additur, quare nō omnibus sacerdotibus cōueniat, inferius ostēdemus. Nunc ex illa naturali ratione, qua ostēsum est thesauri cōmunis dispensationē subesse dispositioni gubernatoris,

Quis sit dispēsator indulgentiarum.

1. Cor. 2.

ris, & ex illa Christi auctoritate: Quidquid solueritis: satis sit intulisse, quàm conueniat rationi & liberalitati Christi, vt in ecclesia sit hæc potestas indulgentias cōcedendi. Et quáquam hæc expositio illius verbi: Quidquid solueritis: non tam certa sit, vt inde cōfirmari possit fides: cum tamē accedit ecclesię auctoritas, sufficere debet cuiuis catholico & non proteruienti. Verum est hîc nō haberi totius Ecclesiæ ab Apostolis vsq; ad nos consensum, non (inquam) manifestè & certò haberi: habemus tamen à trecentis & quadringentis annis: vt dictum est. Itaque ex his omnibus hoc dogma de potestate concedendi indulgentias, inter ecclesiastica dogmata ita collocandum putamus, vt sit consentaneum etiam scripturæ: quanquam non manifestè asseratur in ea: nec repugnat aut sensui antiquæ ecclesię, aut alicui dogmati fidei. Quare pertinaciter illud negare, est primò quidē impium & superbum: contra debitā reuerentiam ecclesiæ. Deinde & erroneum contra fidem illam & scripturam, quę ecclesię tribuit quòd sit columna & firmamentū veritatis: vel saltem, vt nullus inferior de ea iudicare possit. Denique hæreticum etiam: quia nunquā assertum nisi ab his, qui se ab ecclesia separârunt: & in eis ab ecclesia dānatur. Nā præter id, quod Innocent. 3. in concilio Lateranensi, frequentissimo quidem & vniuersali ac saluberrimo (vt superius diximus, cùm de confessione loqueremur) de indulgentijs tanquā de re certissima locutus sit, vt suprà citauimus: & postea concilium Constātiēse damnauerit Iohannem VVicleph: de hoc ipso etiam Leo decimus legitima sententia in Luthero damnauit, quòd dixerit non esse in ecclesia thesaurum, vnde dispensari possint indulgentiæ, & irreuerentius præ cęteris omnibus, indulgētias esse mendacia impiorum pontificum. Porrò omnes ab episcopis damnatos hæreseos ecclesia hæreticos & excommunicatos iudicat, vt habetur in cap. Excommunicamus, de hæreticis. Quare singulis episcopis datur potestas in sua diœcesi definiendi & damnandi hæreseos vel personas, vel dogmata: multò igitur magis summo pontifici hoc concedendum est. Nec licet cuiquā inferiori episcopo, aut Romano pōtifici hoc in dubium reuocare. Sic igitur & in præsenti sentiendum est, vt certò habeatur hæreticum esse, pertinaciter negare indulgentias. Sunt verò iuxta hunc errorem nonnullę alię catholicorum sententiæ quædā, non parum accedētes ad ipsum. Alię verò dubiæ: & inter has aliæ minus probabiles alijs. Nam quædam (quæ refertur à b. Thomā & alijs) sententia, dicen-

Quam erroneū sit negare indulgētias.

tium

tium indulgentias tantùm coram ecclesia valere, nec à pœna debita in purgatorio coram iudicio Dei, sed ab imposita tantùm pœnitentia in ecclesia liberare, ab omnibus etiam reijcitur, & parũ certè distat ab errore Lutheri. Ità enim (vt b. Thomas inquit) magis nocerent, quàm prodessent indulgentię. Et est apertum verbum Christi: Quidquid solueritis in terra, erit solutum in cœlis. Durum est enim, nec æquitati diuinæ conueniens, vt in ecclesia sit potestas obligandi ad pœnam, etiam in iudicio Dei, nec sit potestas ab ea liberãdi. Quæ verò post hęc disputantur à doctoribus (fatemur enim in omnibus, quæ ad indulgentias pertinent, magnam esse diuersitatem opinionũ: quod ostendit hanc rem tardius cœpisse in ecclesia tractari) quæ (inquam) disputantur, damnatis illis sententijs, tanquam probabilia disputanda sunt, & suscipiendum in eis, quod videbitur sensui ecclesiæ, & æquitati consonum: de quibus sequentibus lectionibus dicemus.

¶ LECTIO SECVNDA.

¶ *De ratione indulgentiæ, efficacia, atque valore.*

IEIIS igitur quæ dicta sunt, tanquam certis inter Catholicos omnes constitutis, explicandæ sunt quęstiones, de quibus consequenter disputatur.

Prima igitur, subtilior magis quàm necessaria, illa est, de definitione indulgẽtię: quid sit, siue, vt alij dispu tãt, cui innitatur: an videlicet sit pura absolutio & remissio au ctoritate iurisdictionis cõcessa: an dũtaxat dispẽsatio quædam satisfactionũ Christi & sanctorũ, siue communicatio illorũ ei cui cõceditur indulgẽtia? fuerũt enim (vt Caiet. refert) qui thesaurum aliquem negauerint esse in ecclesia, vnde dispẽsentur indulgentiæ: sed sola potestate gubernantiũ ecclesiam cõcedi posse remissionem hanc affirmant. Sed hæc sententia, quatenus negat thesaurum illum, certè cõtraria est sensui ecclesiæ, & sententijs apertis summorũ pontificum, quorum litteræ (vt Gelasius primus inquit in concilio septuaginta episcoporum) sunt venerabiliter suscipiendæ. Clemens sextus in cõcessione Iubilæi 50. anni, hunc thesaurũ apertè esse testatur in ecclesia.

Denique

Denique ex dictis superius patet, rationibus & auctoritatibus scripturæ hoc esse consonum. Quare & hæc est duabus præcedentis lectionis sententijs meritò reijciendis adiungenda. Nã & à Leone decimo in bulla condemnationis Lutheri est damnata. Ceterùm quòd concessionem indulgentiæ meram esse remissionem, & potestate iurisdictionis fieri asserũt, sustineri posset, modò non negetur nullã absolutionem fieri vel culpę, vel pœnæ pro culpa debitæ, nisi communicatione satisfactionis Christi, etiam in ipsis sacramentis. Hoc certissima fide tenendum est. In Christo (inquit Paulus) placuit Deo inhabitare omnem plenitudinem diuinitatis, & per eam reconciliari omnia. Et iterum: Per redemptionem quę est in Christo, dicit nos iustificari, quem proposuit Deus propitiatorem. Hoc inquam concesso, admitti posset, indulgentiam esse absolutionẽ: cõtra alios, qui in altero extremo solùm putant indulgentiã esse applicationem tantæ satisfactionis ex Christi & sanctorũ satisfactionibus, quanta sufficiat ad remissionem illam quę conceditur. Habet hoc indulgentia: sed quoniam Innocentius absolutionẽ vocat: & Alexãder in cap. Quod autem à solis proprijs prælatis cõcedi posse dicit, vt suprà citauimus: vtrunque habet indulgentia, & vtrique innititur: iurisdictioni videlicet & thesauro, vt Caietanus inquit. Immò reuera vtrunque idem meritò credimus. Ex illo thesauro dispensatur potestate clauium absolutio illa. Duos tantùm modos agnoscimus remissionis vel culpæ vel pœnæ, remissionis, inquam, quæ auctoritate clauium fit: nam est alia remissio quæ voluntarijs afflictionib⁹, & bonis operibus nostris, aut diuinis flagellis patiẽter suppor tatis obtinetur. Primus ergo huius remissionis modus est per sacramenta ipsa vel baptismi, vel pœnitentiæ, in qua certũ est iurisdictionem requiri, vt diximus: & fit per eam communicatio thesauri, vt patet. Alius est ille per indulgentiæ concessionem: non tam efficax, sicut nec tam certus, quàm prior: sed fundatus (vt diximus) in verbo illo: Quidquid solueritis, &, Quorum remiseritis peccata &c. sicut primus. Si igitur ille iurisdictionem requirit ac cognitionem caussæ, & habet annexam dispensationem thesauri, etiã & iste. Sit itaque indulgentia remissio pœnæ ex peccatis iam remissis debitæ, à superiori facta communicatione satisfactionum Christi & sanctorum. Quæ verò pœna remittatur, dicendum est quæst. sequenti.

Est itaque magis iam necessaria quęstio de valore indulgẽtiarũ. Postquam enim ostensum est efficaces esse in diuino iudicio,

Coloss. 1. *Ad Roman. 3.* *Secunda quæstio de*

dicio, quãtum valeãt meritò dubitatur. In qua quæstione refert beatus Thomas suprà citato loco, & Durãdus, atque alij, tres sentẽtias: & addunt ipsi & multi aliorum quartam quam probabiliorem putant: de quibus breuiter dicendũ. Prima igitur sentẽtia est, indulgẽtias non æqualiter prodesse omnibus, sed tantùm cuilibet, quantum sua deuotio & præparatio apud Deum valet. Itaq; iuxta illam nihil certi ecclesia concederet, & malè reuera facerẽt certam aliquam concedentes indulgẽtiam. Hoc enim esset incertum vt certũ asserere. Vnde concedit hæc sententia, fraudem quandam esse in cõcessione indulgẽtiarum: sed piam inquiunt: qua videlicet excitentur fideles. Quod damnatum est etiam in cõdemnatione Lutheri à Leone 10. Propter quod, & quia adscribit cõsuetudini ecclesiæ mendacium, reijcitur ab omnib⁹: & est etiam hęc tribus suprà damnatis sententijs adiungenda. Secunda igitur sententia certius aliquid asserens, tantùm putat remitti per indulgentias, quantum opus illud, propter quod cõceditur, exoluit apud Deum. Si itaq; peregrinatio, aut eleemosyna, aut quiduis aliud corã Deo sufficit ad satisfaciendum pœnæ vnius diei aut anni: illa remittitur per indulgentiam concessam peregrinãti vel eleemosynam danti. Quare iuxta hanc sententiam per indulgentiã nihil remittitur, sed cõmutatur vna satisfactio in alteram, vel ostẽditur aut datur occasiò operãdi quod valeat ad remissionem. Quare & hæc negat re ipsa concessionem indulgentiæ (nulla enim cõceditur iuxta eam) & minimum restringit diuinæ misericordiæ largitatẽ, & potestatem ecclesiæ. Præterea etiam non potest negari fraudẽ committi, cùm cõceditur determinatè tanta indulgẽtia, ad quã nescitur an sufficiat caussa illa maximè cùm pro eadem caussa modò maiores, modò minores concedũtur indulgentiæ. Hæc itaque sententia vt parum consentiẽs Ecclesię reijcitur ab omnibus, & adiungenda est quatuor supradictis. Tertia verò, quę plus tribuit indulgẽtijs, asserit tantũ valere concessionem indulgentiæ, quantum sufficit caussa pro qua datur, secundũ diuinam æstimationem. Itaq; sicut sine vlla rationabili caussa concessam indulgẽtiam certum est nihil valere: ita ad majorem indulgentiam maior requiritur caussa, atque tantum valet, quantum caussa sufficit. Æstimationem verò huius caussæ certũ est in iudicio diuino probari vel improbari: quare tãtum proderit indulgẽtia, & tantum auferet pœnę, quantũ pro illa caussa Deus iudicat auferendum. Itaq; hæc sententia non putat opus, pro quo conceditur

valore indulgẽtiarum.

quæst. 2. art. 3. dist. 20. 4. sen.

ceditur indulgẽtia, debere æquiualens esse pœnæ quæ remittitur, sed tãtùm caussam sufficientem. Nam (vt verbi gratia dicamus) cõceditur nonnunquã etiam indulgẽtia plenaria pro opere minimi aut nullius laboris: sicut Romę in die Paschę cõcedit illam põtifex omnibus accedentibus ad eius suscipiendam benedictionem. Vbi etsi opus minimum sit: caussa verò, continendi videlicet in deuotione Apostolicę sedis, & in vnione vicarij Christi fidelem populum, & excitandi ad hanc fidẽ protestãdam publicè, maxima certè est: & tãto maior, quanto fides hæc magis impugnatur. Non ergo (inquit hæc sententia) valor tantùm operis consideratur (nõ enim tunc fieret indulgẽtia vlla, vt contra præcedẽtem opinionem diximus) sed caussa: quę cùm in Dei iudicio non est rationabilis aut sufficiens ad tantam indulgẽtiam consequendam, acceptabitur ad eam consequendam, ad quam coram ipso sufficiens est. Sicut itaq; ad concedẽdum indulgentiam efficaciter necessaria est caussa, ita ad maiorẽ maior exigitur. Hæc sententia, quãquam à b. Thoma & doctoribus illius temporis non probetur, tanquam quæ in dubium reuocet quod in ecclesia cõsueuit fieri, dum pro eadem caussa modò maiores, modò minores conceduntur indulgentiæ: præterea quoniam, sicut & præcedentes, tribuit falsitatem nonnullã, cùm certò concedatur determinata indulgẽtia, quę tamẽ certa esse nõ potest iuxta hanc sentẽtiam: est tamen non parum probabilis: quam & Hadrianus 6. pontifex in 4. efficacissimis rationibus confirmat: & Caiet. Cardinalis in tractatu de indulgẽtijs & in fine 3. partis. Sed de his postea. Nunc quartam referamus sentẽtiam, quam b. Tho. & ceteri magna ex parte sequũtur. Valde sanè applausibilem, & ex magna pietate & reuerentia in ecclesiam profectam. Dicũnt igitur illi absolutè tantùm valere indulgentiam, quãtum sonat, modò sit rationabilis caussa, hoc est, vt pro honore Dei vel vtilitate Ecclesię cõcedatur. Nõ enim, inquiũt, indulgentia innititur tãquã propriæ caussæ, nisi auctoritati concedẽtis, & immẽsitati meritorum & satisfactionũ Christi & sanctorũ. Quantũ igitur voluerit dare is qui dispensandi auctoritatem habet (modo, inquiũt, sit aliqua caussa) tantum datum est: vsq; adeò (inquit b. Tho.) vt si ille cõcesserit superfluas & indiscretas indulgẽtias, peccet quidẽ: valet tamen & efficax est indulgẽtia. Quod certè si verum est, non parui æstimandę sunt, nec negligẽter cõsequendę indulgentiæ omnes, & magna est collata auctoritas ecclesiæ, ac maior quodammodo quàm in ipsis

sacramen-

sacramentis. In sacramētis enim si absq; rationabili caussa absoluat sacerdos, hoc est, illū qui indignus est absolui, nō tenet absolutio coram Deo: & tamē tenet indulgentia concessa quacunq; ex caussa, quātūuis indulgentia sit magna, & caussa minor. Habet quidem sententia hæc, quòd iuxta eam cōsuetudo illa Ecclesiæ concedendi indulgentias, magis ꝓpriè & plenius verificatur: Sed (vt verum dicamus) nimia videtur, & magis ex nimia quadam pietate orta: nec considerauit q̄ postea ex illa in ecclesia tā latè ꝓgressæ sunt concessiones indulgentiarum. Tunc aut 40. dies, aut 100. cōcedebantur: nunc passim indulgentiæ plenariæ & plenissimę, & remissiones omnium peccatorum, & multa cētenaria annorū concedūtur: quod maximè ex illa sentētia ortū esse videtur: dum illud ita credentes extorquēt frequētei indulgētias, si non conficta, certè exaggerata nimiū caussa: & nōnunquam coniungentes diuersorū pontificum concessiones pro eadē caussa, multiplicant numerū annorum & temporum: quod profectò his maximè temporibus non expedit: cùm moderatę etiā irrideantur. Quare posteriores diligētius considerātēs, omnino putant id esse negandum, & amplectandam esse tertiā sentētiam. Et beatus quidē Bonauentura vltima quæstione, distinct. 20. apertè non vult illud admittere, quòd tātum valeant indulgentiæ, quantum sonant, nisi hoc addatur, quantum est ex parte concedentis. Ille enim cùm cōcedit, cōsiderat caussam, pro qua dignū existimat dari indulgentiam; sed quilibet consequitur illam secundum quod plus vel minus accedit ad eam caussam: quod quidē b. Thom. concedit. Verùm cùm non determinatur à concedente certa quātitas operis, pro qua cōceditur indulgētia: sed tātum conceditur porrigēti manus adiutrices fabricæ: tunc consequitur indulgētiam plenè, qui eleemosynam dat & statui & conditioni suę conuenientē: sin verò minus det, nō integrè consequitur, sed pro portione quam dat. Cùm verò determinatum est opus, vt visitatio ecclesiæ, aut certa aliqua oratio: tūc b. Thom. nihil putat curādū esse aliud, quàm vt fiat ipsum opus. Quanquam hanc sentētiam ipse magis referat vt aliorum, quàm sequatur. Vnde, inquit, dicendum secundum alios, quòd indulgētiæ tātùm valēt simpliciter &c. Et hoc quidem etiam summistæ. Ceterùm simpliciter tenētes tertiā illam sentētiā, efficacissimis rationibus eā confirmant. Hadria. quidem hac præcipuè. Quòd si obligationē aut pœnā sine peccato debitā non potest relaxare pōtifex sine caussa sufficiēte, vt in dispensatio-

ne votorum & iuramētorum patet (quod enim sine caussa dispensat & relaxat, immò sine legitima caussa, corā Deo nullū est, vt ab omnibus conceditur) multò minus relaxare poterit pœnam propter peccatum debitā sine rationabili caussa. Caiet. verò ex ipsis pontificū verbis hoc confirmat. Nam Innocent 3. dicit per indiscretas indulgentias eneruari pœnitentiæ seueritatem: cùm tamē (inquit Caiet.) si efficaces essent, non eneruarēt, sed implerent. Quanquam reuera hæc ratio non sit valde efficax. Nam eneruatio illa intelligi potest, quòd minus curent homines satisfactiones pœnitentiales. Sed quod Clemens 6. in extrauaganti Iubileę dicit, apertius est: nunc videlicet maiores, nūc minores cōcedi indulgētias pro caussæ qualitate. Sed & rationē efficacissimam adducit, similem ferè rationi Hadriani de votis & iuramētis: in quib⁹ si Papa aliquid præter rationē intendat, nihil perficit. Et efficacius etiam hoc ipsum probat ex dispensatione bonorū temporalium: in quibus si absq; rationabili caussa aliquid pōtifex conetur, nullum erit. Et si pro libidine donaret magnā partē bonorum ecclesiæ. Tunc enim manifestū est nullam esse donationem. Multò igitur magis in distributione spiritualiū bonorum hoc verum est. Nā etsi quis dixerit nullum fieri præiudicium Ecclesiæ ex irrationabili horū dispensatione, conuincitur non rectè dicere. Cōtemptus namque auctoritatis ecclesiæ & satisfactionum pœnitētialium eneruatio non est leue detrimentum Ecclesiæ. Itaq; (inquit Caietan.) quanquam quædam sint, quæ si faciat dispēsator ecclesię irrationabiliter, facta tamē rata sunt, ita iure ipso dicente (sicut dispensatio beneficiorū, quanquam iniustè fiat, valet tamen) nō tamen omnia ita valent, sicut diximus in votorum dispensatione & distributione tēporalium bonorum: In quibus notat ipse hoc etiam discrimē esse, quòd quædam horū etsi nulla sint, possint de facto attingi à dispensatore Ecclesiæ. Quando videlicet res ipsæ in eius sunt manu. Si enim bona Ecclesiæ largiatur absq; vlla caussa, nulla quidē est largitio, tamē de facto interim possidebūtur ab eo cui dederit. Quādo verò quę dispēsat nō sunt in manu eius, si dispensatio sit nulla, de facto nihil attingit: sicut in absolutione à peccatis vel in dispensatione votorum. Thesaurus autē hic vnde indulgētiæ dātur, non est in manu pōtificis (vt pro suo solo libito, cui vult donet efficaciter) sed apud Deū reconditus est. Quando igitur Deus nō probat, sed apud Deum illicita est donatio quomodo credēdus est etiā ipse donare, & quodāmodo pro-

ferre ex thesauro suo ad verbum non rectè æstimãtis prælati? Igitur quanquam in hac materia non debeamus certi aliquid definire, cùm ecclesia nõ definiuit, nec sit necessarium vt nos certã aliquam statuamus sententiam: melius est vt relinquatur diuino iudicio: sicut nõnunquã superius diximus de alijs, quæ in diuino iudicio vltimo definiẽda sunt: vt de quantitate meritorum: de reditu bonorũ operum, quæ per peccatũ sequens mortificata fuerãt. Certè in his omnibus, & in quantitate indulgẽtiæ nihil nostra opinio proderit aut oberit coram Deo, Ille iudicabit quod rectũ est: & in vltimo iudicio videbit quilibet huius quæstionis finẽ. Quanqã itaque non sit opus certius aliquid definire: verè tamẽ tertia sententia multò videtur & probabilior, & magis cõsona iuribus ipsis. Immò addit Caietã. satis certè rationabiliter, quòd, quanquam cùm dubium est de caussa cõcessæ indulgentiæ, debeamus semper interpretari, quòd prelati sentẽtia sit iusta, & putare rationabilẽ caussam: nõ tamẽ propterea in Dei iudicio probatur. Nec sanè fide tenẽdum est, quod in his non possit quandoq; , etiam sine culpa errare cõcedens indulgentias. Non quòd hoc sit ab aliquo temerè asserẽdum: sed relinquendum potius diuino iudicio. Ceterùm quòd ad fidẽ attinet, satis est vt credamus indulgẽtias cõcedi posse. At verò istas aut illas validas esse, non est fidei. Sicut in ipsis sacramẽtis, fidei est, sacerdotem ritè absoluentem peccatum remittere: rectè, inquam, & cõsonè diuino iudicio: in hostia quoq; consecrata veraciter esse Christum. sed nõ est fidei hũc rectè absoluisse, aut verè cõsecrasse. Nec etiam assistentiam spiritus sancti in his omnibus opus est credere, quę nõ sunt definitiones fidei, sed arbitria & voluntates pontificũ. In speciali verò circa hoc id est aduertendum, quòd non expedit coram multitudine detrahere dispensationibus pontificũ: satius est defendere, sed id etiam modestè: ne statim damnẽtur vel modicũ dubitãtes, ac plus nimio doceatur populus his fidere, vel videamur contẽtiosè agere. Modestè agẽdũ est, vt credantur summi põtifices hodie in tãtis concedendis indulgẽtijs consulere hominum infirmitati, excitare refrigescẽtem iam charitatem, & denique existimare quòd si quid exceditur, melius erit Deo de nimia misericordia rationẽ reddere nec ppterea in aliquo defraudari fideles, quandoquidem semper cõsequũtur, quãtum opus quod fit, & caussa apud Deũ valet. Addendum quòd sępe hæc faciunt pontifices nimia importunitate exigentiũ & deuotione, cui putant nonnunquam

aliquid esse concedendū. Nec tamen aut pontifex, aut ecclesia vult, vt ista certò credenda proponantur: sed tantùm explicetur quòd ita arbitratus fuerit pōtifex: cetera relinquātur Deo.

Quomodo intelligendi sint dies & anni indulgētiarum.

Illud etiā non omittendum circa hunc articulum, dubium esse inter doctores, an dies aut anni indulgentiarū qui conceduntur, intelligēdi sint de iniunctis tantùm in absolutione & sacramento pœnitentiæ: an verò de omnibus debitis. Et quidē b. Thomæ vbi superiora dixit, iuuenis sequutus communem tum sententiam, asserit dies illos de omnibus debitis post remissum peccatū in purgatorio etiā non impositis intelligi: & quidem quòd pontifex possit ita concedere, hoc est, remittere pœnā purgatorij tantam, quāta decem vel centum annis pœnitentiæ solueretur. Tamen multi tenent ecclesiam non cōcedere remissionem dierum vel annorum, nisi de iniunctis pœnitentijs. Quæ quæstio (vt inquit Caietanus) cùm de facto sit (fatemur enim posse pontificem, quocunque horū modorum voluerit, concedere: sed dicimus non cōcedi) ex ipso iure probandum hoc est, & ex ipso facto pontificum. Modò hoc certum est, formā consuetam in ecclesia hoc habere: de iniunctis pœnitentijs relaxamus dies vel annos &c. Vnde Innocētius 3. (vt suprà citauimus) limitans episcopis potestatem concedendi indulgentias, dicit 40. dies de iniunctis pœnitētijs ab eis relaxari posse quandoque &c. Cùm igitur (inquit meritò Caietanus) simpliciter conceditur indulgentia, intelligi debet sicut ecclesia consueuit: quod nonnunquam expressè additur. Itaque si apponitur, de iniunctis pœnitentijs, non est dubium de solis illis fieri indulgentiam: si additur secundum formam consuetam ecclesiæ, idem apertum est: si verò nihil additur, ita intelligi debet. Quare Hadrianus pontifex, siue plena indulgentia, siue plenissima concedatur, ita dicit intelligendum: de iniunctis videlicet. Et certè cùm negari non possit hāc esse formam, qua primum vsi sunt pontifices: putamus non facilè debere à sequentibus extendi: vt videlicet etiam non iniūctas pœnitētias relaxent: quanquā eos id posse facere iusta caussa, non negemus.

Quæ pœnæ & satisfactiones relaxētur per indulgentias.

Notat bene circa hoc Durandus, relaxationē iniunctæ pœnitentiæ non esse inutilem, etiam si pœnitentia impleatur: sed vtrunque posse efficaciter fieri. Cùm remittūtur alicui tot dies iniunctæ pœnitētiæ, hoc fit, vt nō teneatur illos implere: & tamen tanta sibi relaxetur pœna purgatorij, quantā solueret illis di[illegible] pœnitētiæ. Si verò impleat[illegible] etiam iniunctam satisfactionem.

ctionem, nihilominus totidem illi remittentur, si adhuc debitor est, vt sæpe contingere potest. Atque idem etiam iudicandum est, cùm prius impleuit pœnitentiam: indulgentia enim semper aufert pœnam diebus illis respondentem. Vnde & b. Thom. atque reliqui docent consulendum esse pœnitentibus, ne propter indulgentias iniunctas satisfactiones omittant, cò maximè, quòd indulgentiæ reliquias peccatorum & prauas consuetudines non auferunt, ob quam præcipuè imponi solẽt satisfactiones.

¶LECTIO TERTIA.

¶ *De his quæ requiruntur ad effectum indulgentiæ ex parte dantis & ex parte suscipientis.*

ABSOLVIMVS prçcipua quæ pertinent ad indulgentias in cõmuni: iam ad specialia descendendum est: & primò quidem dicendũ de concedente indulgentias, quid scilicet in eo requiratur, vt efficaces sint. Dixerunt quidam doctores duo requiri: auctoritatẽ videlicet, & rationabilẽ caussam. De caussa satis proxima lectione diximus: de auctoritate restat dicendum: quis scilicet concedere possit indulgẽtias. In qua quæstione facilè quidẽ respõderi potest, indulgẽtias posse cõcedere eos solos, qui iure vel consuetudine hãc habẽt potestatẽ, & quatenus habẽt: quæ est certissima resolutio. Cùm enim hoc sit absolutio quædã à peccatis & remissio, ad iurisdictionẽ pertinet: quam certũ est eos habere, quib⁹ ab ecclesia confertur. Confertur verò vel ex cõstitutione iuris, vel ex consuetudine ab eo probata. Vnde (vt suprà diximus) in concilio Lateranensi Innocẽtius tertius prohibuit Abbatibus concedere indulgentias: reprehendẽs quòd hoc vsurpassent nonnulli. Sed in speciali, cui cõueniat hæc potestas, & quomodo probari possit, est nonnulla diuersitas. Cùm enim (vt superius vidimus) de ipsis indulgentijs specialiter quidẽ & apertè nihil sit in Euangelio, sed tantùm illa generalia verba: Quidquid solueritis &c. nõnulli putãt reqri potestatẽ ordinis: vt Durãdus. Quoniã (ait) est absolutio à pœna remanẽte post absolutionẽ culpæ: ideo eandem potestatem requirit, quã ab-

Quis possit concedere indulgẽtias.

ſolutio à culpa. Sed hoc à doctoribus & conſuetudine nõ recipitur. Quare (vt b. Thomas inquit) ſatis eſt poteſtas iuriſdictionis fori exterioris. Vnde electi epiſcopi nõdum ordinati, legati etiam indulgentias cõcedere poſſunt Papæ auctoritate. Itaq; ad iuriſdictionẽ fori exterioris hoc pertinet: maximè cùm (vt ſuperius oſtendimus ex Auguſtino) ſatisfactiones imponãtur propter Eccleſiã. Vnde parochi, & quicunque alij iuriſdictionem tantùm habentes in foro interiori, non poſſunt indulgentias concedere: quod habet & ius, & cõſuetudo. Inter eos verò qui iuriſdictionem habent fori exterioris, non omnes poſſunt indulgentias concedere. Ad quos ergo propriè pertineat conceſſio indulgentiarum ſecundũ veram rationem dubium etiã eſt. Sed probabilius ſentiendum hanc quidem poteſtatem eſſe regulariter epiſcoporum omnium. Ita probat beatus Thomas quæſtionis primę articulo quarto ſupradictę diſtinctionis 20. ex his quæ ſuperius diximus de diſpenſatione theſauri. Nam theſaurus Reipublicæ cõmunis, non ab eo qui præeſt familiæ vni vel domui, ſed ab eo qui præeſt toti Reipub. diſpenſari poteſt: epiſcopi verò (vt ibi inquit b. Thomas) ſunt perfecti gubernatores Reipub. alij omnes ſacerdotes ſub ipſis tantùm adiutores ſunt: quod in principio huius tractatus latius oſtendimus. Itaque hoc iure diuino certum eſſe debet, poteſtatem omnem gubernandi propriam eccleſiam cuilibet epiſcopo tributã eſſe, ſalua ſemper vniꝰ ſupremi vicarij Chriſti & ſucceſſoris Petri auctoritate, ex qua fit vt ille moderari poſſit inferiorum omnium poteſtatem, vel potius illius vſum. Atque ita meritò b. Thom. inquit poteſtatem hanc concedẽdi indulgẽtias plenariè quidem eſſe in ſummo põtifice. Vnde ille moderatus eſt quantum epiſcopi indulgẽtiam concedere debeant. Quod quidem merito factum eſt, ne in contemptu venirent indulgentiæ: cùm, tamen, ſi eis non fuiſſet inhibitum, potuiſſent certè quod pontifex, in ſuos ſubditos. Et reuera haud ſcio, an quia adeò reſtrinxit epiſcoporũ poteſtatem (de Innocẽtio diximus) in hoc iudicaret tantopere extẽdendam eſſe pontificis: aut ſi illa cõuenienter vſque adeò iam extẽditur: quare & hæc non ſit extendenda etiã, non ſatis apparet. Sed quod attinet ad auctoritatem, nõ eſt dubium vtrũque verum eſſe: & epiſcopos habere eam in ſuos non limitatam, & à põtifice Rom. limitari poſſe: ſed omnia iuſta ratione fieri debẽt, ſiue ſcilicet limitatio, ſiue vſus. Notat etiam b. Thom. circa hoc, ꝙ qui congregationibus particularibus præſunt (vt abbates & prælati) poſſunt admittere

admittere alios ad participationem bonorum illius congregationis: sicut quilibet priuatus homo ad participationē suorum bonorum operum potest aliū admittere. Quia ergo cuiusque communitatis membra eo ipso, quo membra sunt, quidquid agunt, agūt in bonum communitatis: ab eo qui præest illi, dispensari possunt. Sed hoc (inquit) quod fit vel à priuato, vel ab eo qui præest particulari ecclesię: nō est indulgētia: quia per eā non absoluitur ab iniunctis pænitentijs. Nec in priuato homine, aut in particulari aliqua ecclesia sunt indeficiētia merita vt omnibus sufficere possint. Quare solùm est cōmunicatio suffragij, & eius duntaxat quod reliquum est post satisfactionem necessariam membris illius Ecclesiæ. Nunquam tamen iudicandum est inutiliter fieri hanc cōmunicationē, propter orationes saltem, quæ semper fiunt pro illis: quibus nihil detrahitur, etiā si ijs qui eas agunt necessariæ sint: non enim propterea minus impetrant pro alijs.

Ob quam causam cō cedi possint indulgentiæ.

De caussa concedendi indulgentias (quæ pertinet ad hunc articulum) quāquam superius dictum sit, quod in communi dici potest: debere scilicet esse sufficientem: illud nunc est addēdum: quod maleuoli calumniātur, pro caussa temporali, cùm in vtilitatem vel fidei vel Ecclesiæ cedit, rectè concedi indulgentiam: pro pecunia videlicet danda in subuentionem pauperum, aut in bellum cōtra infideles, & pro huiusmodi alijs caussis. Primò in his nulla est vel emptio vel venditio, sed alliciuntur fideles ad pia opera indulgentijs propositis. Deinde omnia hîc spiritualia sunt: & quod datur, scilicet indulgētia: & quod petitur: liberè tamen & absque vlla coactione. Nec tamē negare possumus hoc non esse passim extendendum, vt in cuiuscūque operis, quacunque ratione speciem pietatis habentis, subuentionem conferatur indulgētia maximè vt subtrahatur occasio calumniandi.

Qui sint capaces indulgentiarum.

Hæc itaque ex parte dātis indulgētias dicta sint: iā quid requiratur ex parte suscipiētis, vt efficax sit, restat explicādum. Primùm igitur ab omnibus certa ratione asseritur, indulgētiā nulli prodesse, nisi cui prius sint remissa peccata, & in gratia Dei permanenti. Hoc enim ex communibus & supradictis satis patet. Bona opera membrorum ecclesię nō prosunt, nisi actu cōiunctis & viuētibus membris. Itaque satisfactiones Christi & sanctorum vtiles esse nō possunt, nisi cōstitutis in gratia. Meruit certè Christus peccatoribus gratiā qua cōuerterētur: orârunt pro eis & sancti: ceterùm satisfactiones suas nō nisi viuo

corpori Christi contulerunt. Est etiam & ex parte ipsorũ qui suscipiunt indulgẽtias, alia ratio: quoniam pœna non remittitur nisi prius remissa culpa: & cùm remittitur, ex beneuolẽtia & gratia atque amicitia remittitur: solis ergo amicis. Est autẽ circa hoc diligẽter aduertẽdum, tria tempora distingui posse in indulgentia, etsi aliquando simul omnia cõcurrãt. Primum, quo conceditur indulgentia. Secundum, quo fit opus pro consequenda indulgentia. Tertium, cùm quis iam illam consequi vult. Vt (exempli gratia) si concedatur à pontifice mense Ianuario plenaria indulgentia in articulo mortis cõsequenda ab ijs, qui in festo Ioannis Baptistæ, mense scilicet Iulio, visitauerint illam aut illam ecclesiam: videmus tria illa tempora distincta. De duobus igitur extremis, primo videlicet & tertio tẽpore, nulla est dubitatio. Nõ enim est opus in gratia esse cùm conceditur indulgẽtia, vt obtineri possit. Hoc de primo tempore. Rursum, certum est nullum cõsequi indulgẽtiam cum in peccato est. Et hoc de tertio. De medio verò nonnihil dubij est: opinantibus quibusdã, posse illum qui in peccato mortali est, opus facere pro quo conceditur indulgẽtia, & postea cùm est in statu gratiæ, illam consequi: quanquam cùm opus fecit, esset in peccato mortali. Sed Caietanus multo probabiliꝰ oppositum putat: nullum videlicet opus ab existẽti in peccato mortali ad consequendam indulgẽtiam sufficere, sicut nec sufficit ad satisfaciendum pro peccatis. Ferè enim idem hęc duo sunt: opere suo satisfacere, & eodem suo opere satisfactionũ Christi & sanctorum participem fieri. Vnde (quod hoc & proximè dicta confirmat) communis forma antiqua concedendi indulgentias semper habet, verè pœnitentibus & confessis, facientibus hoc aut illud conceditur talis indulgentia: vbi nulla potest esse dubitatio. Et quando hoc expressè non ponitur (inquit Caietanus) intelligitur expressum esse. Vnde asserit non consequi indulgentiam illum, qui post peccatum mortale nõ est confessus: nisi cùm expressè dicitur, quòd possint illam consequi qui propositum habent confitendi: tunc enim sufficiet cõtritio cum proposito confessionis, & neutrum sine altero. Hæc quidem diligenter sunt explicanda populo, quibus docetur non plus æquo fidere indulgentijs, & ęmulis Ecclesiæ obturatur os ad calumniandum, quòd doceamus populum in his indulgentijs suam salutẽ collocare. Absit hoc. Indulgẽtia si iusta est & rationabilis, hoc habet, non minimũ inter alia, quòd ad pœnitentiam & confessionem peccatorum, atque solidiora

lidiora remedia incitat fideles. Notat Hadrianus circa hoc & mouet quæstionē, an pro altero indulgentiam consequi possit in peccato mortali existens, & in eo opus faciens pro quo cōceditur indulgentia. Vt si concedatur ei qui eleemosynam dederit, aut illi pro quo ab alio data sit. Tenet ille affirmatiuam partem: quasi opus illud sit veluti opus sacramentū conferentis: vt videlicet virtute ipsius operis indulgentia obtineatur, cū ille cui obtinetur, capax est: modò (inquit Hadrianus) qui pro alio vult indulgentiam assequi, bonum opus moraliter faciat. nam pro peccato (inquit) non conceditur indulgentia. Sed Caietanus probabilius putat oppositum. Hæc enim indulgentiarum consequutio similis est satisfactioni, quæ non nisi à membris coniunctis & viuis fieri potest.

Conandum est igitur his, qui sibi vel alijs indulgētias consequi volunt, vt prius in gratia sint constituti. Hæc itaque est prior dispositio, quæ necessaria est ex parte consequentis indulgentias: & certa.

Post illud quod ab omnibus asseritur de necessitate requiri ad indulgentiæ efficacem consequutionem, statum videlicet gratiæ: addit Caietanus secundū: & quidem solus ex omnibus qui ipsum præcesserunt: quod ipse putat probari efficaciter, nec est certa aliqua ratio, qua contradici possit. Quanquam quas ille adducit rationes, solui etiam possint. Itaque vt probabile hoc, & magis sub dubio relinquendum, quàm asserendum vel reijciendum dicamus. Putat igitur ille nullum consequi indulgentiam quamcunque, nisi qui solicitus est, vt integrè in hac vita satisfaciat pro peccatis: & ita aut imponi sibi satisfactionem condignā, aut per se implere curat. Ceterùm (inquit ille) qui minimam sibi petit pœnitentiam imponi, & qui parū curat in hac vita satisfacere pro pœna debita ob peccata remissa: sed magis post hanc vitam in purgatorio contentus est satisfacere: non est cur speret sibi per indulgentias subueniendum. Quod vnica ratione ille probat. Quoniam indignus est iste, cui subueniatur amicabiliter, & cui thesaurus communis tam preciosus satisfactionum Christi & sanctorum communicetur. Primum patet: quoniam amicitia ad hoc solum se extendit, vt amicus consentiat & idem velit cum amico. Non igitur ex amicitia æquum est, ei qui non vult satisfacere, subueniri. Et (vt apertius dicamus) sanctorum, qui satisfactiones reliquerunt ecclesiæ, nō est credenda fuisse illa mēs, vt per eas subueniretur negligentibus, & nutriretur incuria & socordia

in re

in re tam neceſſaria: quod certè ſit, ſi nihil curantibus ſatisfa-ctiones cõcedantur indulgentiæ. Ita etiam quod de theſauro diximus, manifeſtũ eſt. Non rectè diſpenſat diuitias ciuitatis repoſitas ad ſubueniendum ciuibus ære alieno grauatis, qui negligẽtibus ſatisfacere eas largiretur. Ita in his ſpiritualibus diuitijs nõ æquum eſt prodigaliorem eſſe eccleſiam, quàm in temporalibus. Et hoc putat Caietanus ſignificari ab Eccleſia, cùm in conceſſione indulgentiarum dicitur: verè pœnitentibus & confeſſis. Non enim (inquit ille) vera pœnitentia illa referenda eſt tantùm ad dolorem & contritionem, quæ ſufficiũt ad remiſſionẽ peccati (illud enim non opus erat apponere) ſed refertur ad voluntatem ſatisfaciendi: quæ etiã pars eſt pœnitentię. Et certè iuxta illam antiquam formam (de qua diximus) in qua de iniunctis pœnitentijs fit relaxatio, certiſſimum hoc erit. Non enim niſi fuerit impoſita pœnitentia, relaxatur. Et vanum eſſet (vt ille inquit) imponi pœnitentiam, & ſuſcipi non eo animo vt impleretur, ſed vt relaxaretur per indulgentias. Nec reuera dubitauerim antiquos illos & primos pontifices, qui indulgentias conceſſerunt, conceſſiſſe his duntaxat, qui toti intenti erant ſatisfactionibus illis implẽdis, quæ iuxta pœnitentiales canones imponebantur: iam verò largius videntur concedi. Sed ſi hæc ſententia Caietani teneatur, pauciſſimi (vt hodie agitur pœnitentia) eas cõſequuntur. Et quoniam (vt diximus) hæc ex iudicio diuino pendent, neque propter noſtras opiniones quidquam mutatur: ideo relinquenda ſunt: & admonẽdi omnes quãtũ fieri poteſt, vt in hac vita curent pro peccatis ſatisfacere. In hac re ſatis eſt certa fide tenere, rectè & efficaciter indulgẽtias cõcedi in eccleſia, cùm adeſt rationabilis cauſſa: & efficaces eſſe illis, qui in Dei oculis digni ſunt, & ſecundũ eam partẽ qua digni ſunt. Iudiciũ verò in ſpeciali & de cauſſa, & de dignitate ſuſcipientiũ, relinquẽdum eſt Deo: nec poteſt aliquis iuſtè, quòd hæc doceantur, conqueri, quaſi inde retrahantur homines à conſequẽdis indulgẽtijs & æſtimãdis. Non enim hoc fit: ſed ne per eas eneruẽtur ſatisfactiones pœnitẽtiæ, & contemnãtur ab hominibus. Et hac etiã ratione ſatisfit magna ex parte calumnijs hæreticorum. Ceterùm intendere acquirendis indulgentijs, quaſi imperfectionis opus reprehẽdere, Lutheranum eſt: hoc Lutherus fecit: quaſi melius ſit velle ſatisfacere pro peccatis, etiam in purgatorio, quàm indulgentias quærere. Dicimus igitur iuxta ſanã eccleſiæ doctrinam quod intendere cõſequendis indulgẽtijs, quãdo non

non instant alia magis necessaria & pia opera, non solùm licitum esse, sed neque opus ipsum quod ad consequendam indulgentiã fit, carere meritò & ex natura sua, & ex illo affectu consequendi indulgẽtiam, qui ex humilitate & cognitione imperfectæ nostræ satisfactionis, & affectu auferendi impedimenta omnia, quibus post hãc vitam differri posset visio Dei, oritur. Hic est enim affectus charitatis. Itaque eleemosynam dare vt subueniatur pauperi, & simul remittatur pars aliqua, aut tota pœna purgatorij: duplici ratione meritoriũ est vltra ipsam pœnã quæ remittitur. Ceterùm propter cõsequẽdas indulgentias relinquere meliora, reprehensibile est. Vnde b. Thom. docet, non debere monachũ regularia instituta deserere propter cõsequendas indulgẽtias: quia illa (inquit) magis meritoria sunt. Et cauendum est in his, ne in illud incidatur Euangelij, quod Christus reprehendit in Pharisæis. Dicitis: munus quodcũque est ex me, tibi proderit &c. Quod contingeret, si pauperes & verè egentes relinquerentur in inopia, vt obtinerentur indulgentię. Immò addit Hadrianus satis certè rationabiliter, nunquam obtineri indulgẽtiã per opus quod est peccatũ veniale, etiã si id fiat, pro quo illa cõceditur. Si (inquit) ex vana gloria aut inuidia quis eleemosynam det, pro qua conceditur indulgentia. Multo igitur minus obtinebitur, si contra ordinẽ charitatis & discretionis christianæ eleemosyna datur.

Mat. 15.

Vltimò de indulgentijs quæ defunctis conceduntur est breuiter dicendũ. Primò igitur posse indulgentias defunctis concedi, quanquam minus certum sit apud doctores, quàm de his quæ conceduntur viuis: tamen certò tenendum est, & inter ecclesiastica & catholica dogmata computandum: inter ea scilicet, quæ posterioribus licet temporibus suscepta sunt ab ecclesijs omnibus & doctoribus in vnitate permanẽtibus: & est roboratum vsu ac decretis Romanorum pontificum. Quod quidem antequam explicatum esset aut creditum, non mirãdum si in dubium reuocatum fuerit à doctoribus: post declarationẽ tamen non nisi stultè & schismaticè negari potest. Quanquã igitur Hostiensis Cardinalis & non minimæ auctoritatis iuris doctor negauerit indulgentias defunctis plus prodesse, quàm prodesset ipsum opus, quod fit ad eas consequendas: nec putauerit esse auctoritatem illas concedendi in ecclesia: & eum sequuti fuerint alij: postquam tamen multorum Romanorum pontificum declaratio & vsus inualuit: posteriores omnes meritò consenserunt, & recepta est hæc sententia, quamuis non

Indulgentiæ etiam defunctis prosunt.

tam

tam apertam habeat rationem & auctoritatẽ ſcripturæ, nec tá antiqua ſit, quàm indulgẽtia viuis cõceſſa. Sixtus quartus ante ſeptuaginta plus minus annos declarauit prodeſſe indulgentias animabus in purgatorio per modum ſuffragij. Et Innocentius illi proximus eo modo conceſſit: & omnes alij poſtea ſequentes pontifices. Leguntur etiam Romæ ab antiquioribus pontificibus conceſſæ. In bulla quoque condemnationis Lutheri Leo decimus etiam hoc dogma eius damnauit, nõ prodeſſe defunctis indulgentias. Itaque ex his omnibus, quo gradu hoc habendum ſit dogma conſtat, quodque nulli de eo dubitare liceat. Potiſſima verò ratio ex his ſumitur, quę de ſuffragijs diximus. Si certum eſt & perpetuò in eccleſia ſeruatum, poſſe priuatũ hominẽ ex virtute charitatis & vnione eccleſiæ eleemoſynis, orationibus, & ceteris huiuſmodi prodeſſe defunctis, & ſuas illas ſatisfactiones illis dare: quare non poterit hoc eccleſiæ diſpenſator? vt ſcilicet ſatisfactiones iam recõditas illi applicet? quod reuera eſt per modum ſuffragij cõcedere indulgentias. Eſt quidem dubium ſubtilius, an auctoritate clauium concedantur hæ indulgentiæ: &, an aliquid iuriſdictionis habeat eccleſiæ ſupremus diſpenſator in eos, qui ſunt in purgatorio. In his tamẽ queſtionibus non eſt quòd immoremur. Deo relinquenda ſunt hæc. B. Bonauentura hoc loco diſt. 20. probabilius putat pontificẽ in nullum defunctũ iuriſdictionẽ habere, ex illo verbo: Quidquid ligaueris, vel ſolueris ſuper terrã: quo intelligit datã poteſtatem in eos qui ſunt ſuper terram, non in alios. Alij tamen, quia exiſtentes in purgatorio nondũ ad terminũ peruenerunt, putant ad eos extendi: & verbum illud, Super terram, referunt ad ipſum pontificem, hoc modo: Quidquid tu ſuper terram &c. Fauorabilior tamen magis & voluntaria eſt hęc ſentẽtia, quàm certa. Eccleſia itaq; nõ audet animas purgatorij abſoluere, ſed applicare illis ſatisfactiones ſanctorũ: quod quidem (vt Caietanus bene explicat) auctoritate clauium fit: quæ eſt in diſpẽſandũ theſaurum, & in abſoluendos ſibi ſubditos, & quorũ cauſſas cognoſcere poteſt. Vtrunque exercet eccleſia, cum viuis concedit indulgentias, abſoluit ſcilicet illos, & diſpenſat theſaurum. Vnum duntaxat exercet, cùm concedit defunctis: non enim illos abſoluit, ſed tantum diſpenſat theſaurũ, & ex illo tranſmittit eis ſuffragia: ſicut qui eleemoſynam aut ieiuniũ proprium ad eos trãſmittit. Vbi ſunt duo extrema vitanda, vt doctores aſſerũt. Primum, ne ob hoc incertæ putentur indulgentiæ. Non enim

minus

minus certæ credẽdæ sunt, quàm suffragia priuatorum hominum. Quãquam & ista, & illæ non nisi ex diuina misericordia, & ex virtute vnionis illius ecclesiasticæ, qua & Christo & inuicem vniuntur membra, ad defunctos perueniant: non verò ex aliqua iurisdictione aut potestate Ecclesiæ. Vtrunque tamẽ certum est, vt diximus. Alterum verò similiter cauẽdum vt extremum, ne tanta detur potestas in purgatorium pontificibus, vt ex quacunque caussa quidquid volunt possint cõcedere. In hoc consentiunt doctores omnes. Et ipse beatus Thomas qui putauit ex qualibet minima etiam caussa, sed quæ sit in honorem Dei, & ecclesię vtilitatem, posse quantumuis magnam indulgentiam concedi viuis: cùm verò de defunctis loquitur, quadragesima quinta d.4.q.2. apertè dicit, non quantam voluerit pontifex defunctis posse concedere remissionem, sed quantam ratio postulat. Ex his itaque quid in hoc articulo sentiendum sit, satis habetur iuxta communem doctorum doctrinam. Addit Caietanus iuxta ea quę superius diximus de viuis, non omnibus animabus purgatorij prodesse illis cõcessas indulgentias, sed ijs, quæ specialiter meruerunt dum viuerent. Quod cùm Augustinus in Enchirid. & libro de cura agenda pro mortuis, certa auctoritate probauerit Pauli, vt superius diximus: putat tamen Caietanus non omnem qui in charitate decedit, ex hoc solo meruisse vt prodessent sibi indulgentiæ, sed aliquo speciali merito, ex speciali aliqua deuotione erga claues ecclesiæ siue cura adiuuandi animas purgatorij, vel aliqua alia speciali ratione. Sed quare indulgentiæ magis sint restringendæ, quàm alia suffragia, certè non adfertur ab eo ratio. Mereri verò vt sibi post hanc vitam prosint suffragia, non aliunde ostendit Augustinus esse, quàm ex eo, quòd in charitate & vnione ecclesiæ decedat. Omnibus igitur his prodesse indulgentias, credi probabiliter potest.

DE

DE SACRAMENTO EXTREMÆ VNCTIONIS.

¶ LECTIO PRIMA.

¶ *De materia, forma, & effectu eius.*

POST pœnitentiam quinto loco conuenientissimo ordine ponitur sacramentum vnctionis infirmorum, quam extremam vnctionem vocant, vel quia datur in extremis agentibus, vel etiam, cùm sint aliæ vnctiones in ecclesia, hæc vltimo loco datur. Vnguntur enim catechumeni baptizandi: vnguntur & baptizati à presbyteris: vnguntur ab episcopis in confirmatione: vngũtur denique sacerdotes, & episcopi: vltimò demum infirmi. De quibus omnibus locutus est Innocentius tertius, vt habetur capite vnico, de sacra vnctione, in decretalibus. Itaque sacramentum de quo nunc agẽdum est, vnctionis scilicet extremæ infirmorum, quamuis apertè quidem institutionem eius non legamus, nec tanta sint antiquorum patrum testimonia de illo, sicut de alijs sacramentis, non tamẽ minori fide tenendum est institutũ esse à Christo. Cuius rei non desunt sufficientia testimonia, nisi his, qui nolunt intelligere, vt bene agant. Reijciunt quidẽ illud Lutherus, & sui omnes: sicut ante illum VVickleph & [illegible] nulli alij hæretici. Nos igitur certissimam ecclesiæ fid[illegible] [illegible] hoc sacramento explicabimus, tradentes ordine [illegible] quæ in supradictis sacramẽtis docuimus, & diximu[illegible] [illegible] sacramento explicanda: idq; iuxta ea quæ Magist[illegible] [illegible] illum sequentes 23. dist. quarti docuerunt.

Extrema vnctio quare sic vocetur.

Primò igitur omnium de visibili elemento & verbo huius sacramẽti, materia videlicet & forma dicendũ est. Materia itaque huius sacramẽti oleum oliuarum consecratũ per Episco[illegible] ab Ecclesia habetur: quæ etiam simul tradit formã eius & [illegible]bũ esse orationẽ deprecatiuã, qua oratur Deus in vnctione singulorum membrorum (quæ præcipua sunt instrumẽta sensuum,

Quæ materia & quæ forma [illegible] [illegible] ctionis.

sensum,& humanarum operationum quibus peccatur) vt remittat quod per ea peccatũ est: quanquam non omnes ecclesiæ præcisè eisdem verbis vtantur. Sed vtrunq; horum ita explicauit concilium Florentinum sub Eugenio 4. plenã tradẽs doctrinã omniũ sacramẽtorũ Armenijs, tunc vnitis Ecclesiæ. Nam de materia ita habet: Quintum sacramentũ est extrema vnctio, cuius materia est oleũ oliuæ benedictum ab episcopo. Et postea: Forma huius sacramenti est: Per istam sanctam vnctionẽ & suã pijssimã misericordiã indulgeat tibi Deus quidquid peccasti per visum: & similiter in alijs membris. Ibi enim septies infirmũ inungi oportere dicitur: in oculis, auribus, naribus, ore, manibus, pedibus, renibus, quãquã hoc vltimum in nõnullis ecclesijs omittatur. Nec concilium quasi nouam doctrinã Ecclesiæ hoc tradit: sed sunt huius rei scripturę, & antiquitatis testimonia. Primũ Marci 6. cap. discipuli Christi missi legũtur vnxisse multos ęgros oleo, & ita sanasse: quod non dubiũ est eos ex Christi institutione, à quo mittebãtur, fecisse: quã postea Iacob. Apostolus in ecclesia obseruandã apertè dicit: nõ instituẽs quidem, sed promulgans institutionem Christi: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eũ Dominus & si in peccatis est dimittẽtur ei. Vbi Apostolus omnia ferè quę ad hoc sacramẽtum pertinẽt, explicauit: nos verò singula suis locis examinabimus. Nũc institutionem sacramenti, ac materiã & formã cõsideremus. Primò, quis poterit existimare Iacobũ Apostolum ausum fuisse in ecclesiã inuehere tã certam & indubitatam cæremoniã, quã à Christo non accepisset: & (quod maximum est) tribuere illi peccatorũ remissionem, quã solus Deus facere potest? Propter hoc enim, vt à princio diximus, omnium sententia habet, sacramẽta omnia à solo Christo instituta: quia sicut solus ipse remittere peccata potest, ita & solus designare elemẽta & verba, quibus ea dimittãtur: deniq; & solus potest fundare Ecclesiam cuius nõ minima fundamenta sunt sacramenta, sicut & fides. Hęc itaque omnia à Christo habemus. Ceterùm Iacobus Ierosolimitanę illius primę Ecclesiæ Episcopus primò potuit hoc docere, nec sine aliorũ Apostolorum sciẽtia & consensu eum hoc fecisse credendum est. Et certè si hoc non constaret inter omnes Apostolos, nunquã ille ausus fuisset tam certò docere: quod satis constat si ea quę de legalium obseruatione facta legimus, consideremus. Illud

Iacobi 5.

Christus instituit hoc sacramentũ, sicut & omnia alia.

igitur inter cetera quoque documenta, non vt nouam institutionem, sed vt certam doctrinam proponit. Est itaq; illa promulgatio huius sacramenti. Quod Beda in illũ locũ, & in locũ Marci apertè docet: addẽs Innocẽtij primi auctoritatẽ (de qua postea) vt verbum illud, Vngentes illum oleo in nomine Domini, refert ad ipsam sanctificationem vnguẽti, quòd scilicet debeat esse in nomine Domini benedictum ab Episcopo: quanquam possit referri ad ipsam vnctionem. Nam nonnullæ Ecclesię hac forma vtuntur: Vngo te in nomine Patris &c. additis etiam posteæ verbis, quæ diximus esse formã. Sed & hoc ipsum Chrysostom. 3. lib. de dignitate sacerdotali, probans sacerdotes peccata remittere, ex hac auctoritate Iacobi apertè cõfirmat. Nõ tãtùm (inquiens) in baptismo peccata remittunt, sed etiã postea, iuxta illud Iacobi: Infirmatur quis &c. ex quo Chrysostomi loco conuincitur, quàm aperta sit calumnia hęreticorum dicentium verbum illud Græcum, presbyteros, nos falsò ad sacerdotes traxisse, cùm solùm seniores significet. Ecce Chrys. Græcus & antiquus doctor, de sacerdotibus id intelligit: quo ostẽditur, in ecclesia etiã Gręca, vocabulũ illud cõmune solis sacerdotib⁹ applicatũ fuisse. Sic enim & Paulus ad Timotheum inquit: Presbyteri qui bene pręsunt &c. Sufficere possent loca ista scripturæ, & testimoniũ Bedę, ac b. Chrysost. ad huius sacramẽti veritatem agnoscẽdam. Nam Innocentius etiam primus, contemporaneus Augustino, in epist. ad Eugubinum Episcopũ, prima scilicet quæ inter eius Epist. habetur, 8. c. apertè dicit hoc esse sacramẽtũ, aut (vt ille inquit) genus sacramẽti: & ideo negandum ei, cui alia sacramẽta negãtur. Ecce, Innocentius apertè nomẽ sacramenti posuit, cùm res ipsa ex verbis Iacobi satis ostendatur. Illa enim apertè testatur hîc esse visibilia elemẽta, & verba habentia promissionem remissionis peccatorum. Est igitur sacramentũ. Adfertur auctoritas Augustini lib. 2. de visitatione infirmorũ c. 4. vbi dicit non esse omittendum infirmis, quod Iacobus præcipit: sed reuera liber ille non est Augustini. Quare non est, cur plura quęramus testimonia: Habemus tres probatissimos auctores, Bedã, Chrysostomũ, & Innocẽtium: qui non tãquam de re dubia loquuntur: quo insinuatur illius tẽporis doctores hoc ipsum sensisse, & Ecclesiã habuisse in vsu: sed vt superius diximus, de certissimis rebus pauciora loquuti sunt, quòd nõ venissent in controuersiam. Tria itaque ista certissima iam constat: quòd videlicet hoc sit sacramentum: & quòd ita perficiatur, vt diximus,

vnctione mẽbrorum: ac quòd illa quæ diximus, sint eius materia & forma. Vbi duo sunt etiã aduertẽda. Primũ quòd cùm in pluribus partibus fiat vnctio, idq; sit de necessitate sacramẽti, vnum tamen sacramentum ex pluribus actionibus, quasi partibus integrantibus constituitur. Quare non dubitant doctores quin possit, & debeat à pluribus dari, altero perficiente ꝙ alter cœperat, si qua necessitas, aut impossibilitas accidat; nec vllo modo repetendũ est, quod ab altero est factũ: quanquã in Eucharistia, si cõsecrata hostia sacerdos deficeret, posset alius aliam cõsecrare. Secundũ, quòd mutili sunt inungendi in partibus propinquioribus, cùm non desint illis sensus, propter quos fit vnctio: & hæc quidem ad integritatem perfectam huius sacramenti pertinet. Ex quibus præsentium hæreticorum vanissima coniectura reijcitur. Dicunt enim opus illud discipulorum Christi ad miracula pertinuisse, & Iacobum de hoc ipso fuisse locutũ, non verò de sacramento aliquo: vnde eo tãtùm tempore illud seruandum fuisse, quo in Ecclesia fuerunt visibilia miracula, nõ verò nostro iam tempore. Quibus respondendum, nos ex facto quidem illo discipulorum solo nõ asserere institutionem huius sacramenti: quin potius illa quædã adumbratio eius extitit, & sub figura inchoatio, & hoc ad miraculũ pertinuisse: quod verò postea Iacobus dixit, nequaquã potest referri ad hoc, sed ad sacramentum, quia dicit: Si in peccatis est, dimittentur ei. Nam cetera de salute infirmi, inferius dicemus qualiter intelligẽda sint. Hoc verò habemus vt certissimum ex traditione & totius Ecclesiæ consensu, cui testimonium perhibẽt patres illi quos citauimus, sufficiẽs quidẽ, & multò fide dignius hęreticorum omnium, & ab Ecclesia recedentium clamoribus. Nihil volunt illi recipere, nisi aperta auctoritate scripturę probetur, & permittunt sibi, quoties placet, diuinare expositione scripturæ, etiam contra auctoritatẽ antiquorũ. Beda in vtrunq; locũ, Marci & Iacobi, inquit hoc tenere ecclesiæ cõsuetudinem, & ab ipsis Apostolis hunc morẽ traditũ. Ipsi cõtrariò, non debere fieri, nisi cũ tẽpus fuit edẽdi miracula. Doceant qua ratione, aut qua auctoritate scripturæ, quando Apostoli tradiderunt aliquid Ecclesiæ, non sit hoc in ea perpetuò seruandũ. Aut in illo loco videant, an pręterita & sequentia aliquid habeãt, vnde hoc cõiectare possint. Fortè adferẽt de sanguine & suffocato. Sed patet hoc ad fouẽdã cõcordiam Iudæorum & Gentilium, & ad adunandos illos in vnam ecclesiam pertinuisse: atque ideo solùm pro eo tem-

Sacramentum extremæ vnctionis vnum est.

Mutili quomodo hoc sacramentum possint suscipere.

pore fuisse seruādum, quo illa Iudæorum abominatio erga illos cibos durauit: alioqui certa fide habemus, legalia omnia ablata esse:& de vtroque horum habemus auctoritatem Ecclesię.Sed iam ad sequentia.

Effectus extremæ vnctionis. Post materiam & formam,ipsiusque sacramēti impletionē, de effectu eius atque significatione proximè dicēdum est. Effectum quidem non est opus aliunde colligere, quàm ex ipsis Apostoli verbis:Oratio fidei,inquit, saluabit infirmū, & alleuiabit eum Dominus,& si in peccatis est,remittentur ei. Tria apertè tribuit huic sacramento:infirmi saluationem,alleuiationem, & remissionem peccatorum, si quæ habet. Quod rectè considerantes doctores nostri, non cunctantur dicere primum quidem & proprium effectum huius sacramēti confortationē esse,& robur contra vltimę infirmitatis & mortis ipsius,atque humanę trepidationis ex peccatorum pręteritorum, & imminētis Dei iudicij cōsideratione, tristitiam, angustiam, atque deiectionē:ita videlicet, vt roboratus animus nec ipso dolore infirmitatis,nec alijs,quę dixim⁹,grauetur:sed in hilaritate, & bona spei fiducia omnia superet:quod certè verba illa significant:Alleuiabit eum Dominus. Hunc effectum alij explicant, quòd sit deletio reliquiarum peccati: nō earū quæ ex consuetudine peccādi solùm relinquuntur, dispositionum:sed etiam debilitatis cuiusdā, quę ex peccatis præcedētibus semper manet in anima:quę tūc maximè nocere posset, cùm tanti instant conflictus ab infirmitate ipsa & hostibus. Alij alijs modis hoc explicant.Sed ex verbis Iacobi, & ex articulo ipso necessitatis in quo traditur (de quo posteà dicemus) hanc animi confortationem proprium esse effectum, in quem hoc sacramentū est institutum,cōstat: qui etiam propriè significatur ipsis exterioribus signis.Primò, vnctione atq; oleo:quod (vt Theophilactus inquit in illum locū Marci)ad labores est vtile, & hilaritatis effectiuum: ideoque Dei misericordiam significat. Oleo exultationis legimus in psalmis Christum præ ceteris vnctū. Quo significatur alios etiam illo vnctos esse. Vnde & lenitiuū maximè est in medicamentis,& penetratiuum,atq; efficax, vt b.Thom hoc loco inquit Et propterea,cùm maximè exhilarari oporteat hominem,& leniri difficultates in operandā salute nostra medentes,& infirmitatē ipsam penitus roborari, in articulo scilicet mortis, adhibetur hoc sacramentū. Cui optimè quoq; conuenit promissio illa ad gratiam Christi pertinens, apud Esaiā factam. Erit in die illa,auferetur onus eius de humeio

Primus et pprius effectus extremæ vnctionis.

Esay.10

ſicro tuo, & iugum eius de collo tuo, & computreſcet iugū à facie olei. Quod,rogo aliud iugū, quàm de quo in Eccleſiaſtico dictum eſt:Occupatio magna creata eſt,& graue iugū ſuper omnes filios Adam,à die exitus à matre eorum, vſque ad diem ſepulturæ &c.Iugū hoc ſeruitus illa peccati eſt, de qua Paulus conqueritur:Ego ipſe mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati.Hæc debilitat animæ noſtræ robur, & impotentē reddit animam ad reſiſtendum aduerſis.Hanc non dubitādum eſt abundātia gratię Chriſti in hoc ſacramento ſuperari. Quare perſuadendum eſt infirmis, cùm illud traditur,vt conſiderent ſe tanquam athletas veros Chriſti ad vltimum certamen iniūctos eſſe multo magis interius abūdantia gratiæ illius, quàm exterius oleo illo: quare nihil ſibi eſſe timendū à quauis contraria virtute.Vt etiā illud pſalmi in hoc loco impleatur:A fructu frumēti,vini, & olei multiplicati ſunt fideles:ſcilicet ſacramēti euchariſtię (quod ſemper hoc pręcedere debet) & huius virtute.Nam ita in alio pſalmo coniuncta ſunt: Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me:impinguaſti in oleo caput meum.Vnde in priori illo pſalm. mox ſequitur:In pace in idipſum dormiam & requieſcam:quod catholicus dicit,frumēto & oleo cōfortatus. Hanc igitur Chriſti vnctionē magni, certè dignum eſt,vt faciamus, nec dubitemus ab eo qui nouit infirmitatem noſtrā inſtitutam, tunc efficaciter & ſpiritualiter nobis ita conferri,vt qui fide integra eā ſuſceperint, inuenturi ſint,cùm humana omnia deficiūt auxilia, præſentiſſimam Dei gratiam.Sic enim placuit medico illi,qui ad nos infirmos venit,quiq; ſanat omnes infirmitates noſtras, oportunè cuilibet articulo remedium adhibere. Vbi cōſiderādum,quòd qui nos in ingreſſu in mundum,aut in principio chriſtianæ vitæ baptiſmo ſuſcipit & generat, cōfirmatione roborat ad pugnādum in vita:extrema hac vnctione ad vltima illa & grauiſſima bella munit.Vt meritò illud pſalmi de his exponere poſſimus: quod certè de abūdantia gratiæ Chriſti in Eccleſia dictū eſt:Poſuit fines tuos pacem. Fines, ſcilicet ingreſſum & egreſſum:vt pacifice ingrediamur & vitam,& eccleſiā, baptizamur & confirmamur:vt pacifice egrediamur, inungimur.Nā nec illud tacuit,quo in vita alimur:cùm ſtatim addit: Adipe frumenti ſatiat te.Hic igitur eſt proprius & primus effectus huius ſacramēti:qui & intelligi poteſt in prioribus illis verbis Apoſtoli Oratio fidei ſaluabit infirmum. Sed referunt etiam illud doctores ad effectū alium, quem verè aſtruūt hoc

Eccleſ.40

ad Rom. 7.

Quomodo muniendi ſint infirmi ad ſuſcipiēdum extremā vnctionē.

Pſalm.4.

Effectus.

sacraméto conferri: quòd scilicet & corpori adferat sanitatē. Cùm enim aut saluti infirmi, aut ecclesiæ id côueniētius est, non dubitant etiam hoc sacramento fieri vt sanetur:non quidem miraculosè & subitò,nunc,cùm non est tempus miraculorum,sed Dei prouidentia,& virtute sacramenti, & alijs etiā medijs:quod multi se expertos fatentur.

3. Effect⁹. Tertius deniq; effectus,non omittendus, apertius à Iacobo ponitur.Si in peccatis(inquit) est,remittentur ei.Vbi quia nec de mortalib⁹,nec de venialibus loquitur,sed in vniuersum de peccatis meritò reprehēdēdi sunt,qui ad venialia peccata hoc restringūt,quasi hic sit ꝓprius effectus huius sacramēti,venialiū remissio: sed verū sensum ex ipso Apostolo sumam⁹. Si in peccatis, inquit, est.Certè; cōditionaliter hoc ponens,& vltimo loco post duo supradicta, satis ostendit ad remissionē peccati alia sacramēta ordinari , nec hoc esse proprium huius sacramenti. Nam (vt verbi gratia dicamus)de pœnitentia non propriè diceretur,suscipiens pœnitentiā, si habeat peccata,remittentur ei:nec enim suscipit pœnitētiam si non habet peccata:sed hoc sacramentum suscipitur etiam remissis peccatis: sed tamē virtute gratiæ,quam non dubium est hoc sacramento conferri,remittuntur si qua reliqua sunt,quæ vel per ignorantiam,vel per infirmitatem in alijs sacramentis remissa non sunt. Excitatur enim in anima maior deuotio ac charitas atque ita & peccata remittūtur si qua sint,& ab omni infirmitate & reliquijs magis liberamur,q̃ per alia sacramēta.Hi itaque sunt tres huius sacramēti effect⁹,nō ex côiecturis nostris ; sed ex verbis ipsius Apostoli manifestis. Primus videlicet significatus his verbis : Oratio fidei saluabit infirmum:Salus scilicet corporis , vt dictū est.Hunc,quasi alijs manifestiorem, primò ponit.Secūdus est roboratio infirmitatis animæ, & curatio debilitatis:Alleuiabit eum (inquit) Dñs : qui illo spiritualior est: & ideo secundo loco ponitur. Tertius denique est peccatorum remissio quoad culpas,quòad pœnas,& quòad reliquias: Si in peccatis est:dimittētur ei. Omnes hi effectus primò optimè quidē figurantur in ipsis olei proprietatibus:deinde quanquam forma ipsa principaliter significet peccatorū remissionem,eamq; per modum deprecationis (quod factum est iuxta verbum ipsius Apostoli,qui de presbyteris ecclesię inquit: Orēt super eum:& iterum:Oratio fidei saluabit infirmum)tamen in orationibus alijs, quę in huius sacramēti exhibitionē, multa pietate & grauitate antiquitatis plenè dicūtur , magno spiri-

ſpiritu petuntur alij effectus ad ſanitatem corporis & robur animæ pertinentes. Itaq; omnia illa, quæ iuxta cuiuſlibet Eccleſiæ ritum conſtituta ſunt, omni cura ſunt dicenda, nomine certè totius eccleſiæ, quæ per miniſtros ſuos ita orat: & credenda ſunt maximè apud Deum efficacia eſſe.

¶LECTIO SECVNDA.

¶ *De miniſtro, & ſuſcipiente, & ceteris ad hoc Sacramentum pertinentibus.*

POST illa quæ proxima lectione dicta ſunt, reſtat vt primùm de miniſtro proprio huius ſacramenti: deinde de eo cui tradēdum eſt, dicamus: & vltimò de ceteris quæ ad hoc ſacramentum pertinent.

Miniſter extremæ vnctionis eſt ſacerdos.

Miniſter igitur apertè ab Apoſtolo oſtenditur eſſe ſacerdos, quem nomen presbyteri, ex Chryſoſtomo & Innocentio diximus, ſignificat: quidquid Eccleſiæ aduerſarij dicant. Et meritò quidem hoc ſacramentum nec epiſcopis reſeruatur, quod commune eſt omnibus fidelibus: nec inferioris gradus miniſtris permittitur, cùm in eo ſit remiſſio peccatorum. Vbi non eſt omittendum, quòd olim in Eccleſia oleo ab epiſcopis conſecrato permittebantur omnes vti in ſuis infirmitatibus, vt Innocent. ſupradicto loco, & Beda etiam in locum illum Iacobi apertè dicunt, his vterque verbis. Quo ab epiſcopo confecto (de oleo enim loquuntur) non ſolùm ſacerdotibus, ſed omnibus etiã Chriſtianis vti licet in ſua, aut ſuorum neceſſitate, inungendo. Quod tamen nõ quaſi ſacramentum conceſſum fuiſſe omnibus, ſatis auctores ipſi oſtēdũt: ſed ob deuotionem & conſolationē. Ceterùm (vt Innocentius ſupradicto loco dicit) non eſt ambigendũ poſſe etiam ab epiſcopis adminiſtrari, cùm illis placuerit. Sed & ipſi ſacerdotes ſatis in huius ſacramēti adminiſtratione ab epiſcopis pendent, cùm præter hoc quòd ab eis ordinantur, etiam materiã ſuſcipiant ab eis conſecratã: quod de neceſſitate huius ſacramenti eſſe conſenſus eccleſiæ tenet. Materia enim conſecrata (non ſimplici, quæ in baptiſmo ſufficit, quanquam & hæc propter

Oleum neceſſariò debet ab epiſcopo eſſe conſecratum.

solennitatem consecratur) vtendum necessario est. Consecratio verò quoties in materia sacramẽti necessaria est, episcopis reseruatur. Vbi non alia ratione opus est, quàm illud esse instituentis beneplacitum: cui attestatur consensus ecclesiæ, & certè in hoc valdè consulit Deus ecclesiæ ordini, dum ad ministros proximè sacramẽta administrantes, non nisi per Episcopos, qui supremi sunt, descendit diuinæ gratiæ operatio.

Quis huius sacramenti sit capax.

Quis verò capax sit huius sacramẽti suscipiendi satis ostendit ipse Apostol⁹: Infirmatur (inquit) quis in vobis. Solis igitur infirmis tradendum est: quod in leuamen infirmitatis constat esse institutum. Nec omnibus infirmis: sed his de quorum periculo timetur quique iuxta humanã æstimationem morti appropinquare videntur: cùm hoc sit vltimũ ecclesię remediũ, & ad vltimas illas difficultates mortis, vt dictũ est, ordinetur. Sic enim in Concilio Florẽtino de hoc sacramẽto statutum est, vt nõ nisi infirmo, de cui⁹ morte timetur, dari debeat, quod habet consensus ecclesię. Et satis verbis ipsis Apostoli innuitur, non nisi grauatis infirmitate, & quibus alijs remedijs non speratur posse subueniri, & denique post alia remedia esse cõferẽdũ, tãquàm vltimam ecclesiæ medicinam. Vbi quãquam nimia facilitas & festinatio in hoc sacramento conferendo, non sit probanda, multo tamen magis fugiendum est oppositũ extremũ: vt scilicet cum de periculo mortis timetur, nõ statim detur hoc sacramentũ, aut diutius etiã expectetur. Nam in multis vidsuch nec id rarò, propter dilationem vel nõ integrè potuisse conferri sacramentũ, vel alienatis omnino iam, & extra omnem sensum fuisse administratum. Vbi nõ est dubium multum fructus deperire infirmis. Dandum quidem est omnino etiam alienatis, sicut & sacramentum eucharistiæ, cùm præcesserint signa fidei & deuotionis: sed nõ dubium est multo vtilius dari his qui sensu integro, fide, & deuotione in Deum erecti intelligunt, consentiunt & cooperantur his omnibus quæ fiunt. Igitur persuadendum esset sanis, hoc sacramentum esse medicinã Christianis, atque ideo desiderandum, & amplectendum cùm de morte rationabiliter timetur, non verò solum cùm desperatum est de vita. Quare non debent sibi persuadere qui hoc sacramentum suscipiunt, sine spe vitæ se esse debere: magis verò credendum est, quòd & ad viuẽdum, si Deo placuerit, & citius conualescendum ab infirmitate prosit: vel certè ad trãquillius & quietius moriendum, si Deo hoc magis placuerit. Pręcedere quidem debent alia (pœnitentiæ videlicet & eucharistiæ) sacra

cramenta, & longè antea, cùm non subitus incidit morbus: tradenda sunt infirmis. Multo enim in illis quàm in hoc minus expectandus aut periculosior morbus, aut timor mortis. Nam illa in quauis infirmitate etiã minori, sicut in quauis angustia & debilitate animi, vel corporis meritò sumẽda essent: hoc verò nõ nisi in periculo & timore mortis. Medicorum etiam in hac parte doctrina, de nũquam annunciando tristia infirmis, attemperanda est fide & ecclesiæ doctrina, & cauendum maximè, ne hac ratione fraudent quenquam tantis diuinę gratię donis. Nec dubitãdum est peccare eos qui contraria agunt, quãquam nolimus durius de hoc peccato iudicare, inferius de eo nonnihil addemus.

Quibus non sit dãda extrema vnctio.

De suscepturo igitur hoc sacramentũ hęc etiam ex dictis ab Apostolo inferũtur, existentibus in periculo mortis, aut certis de ea aliter quàm ex infirmitate, extremam vnctionem nõ esse dãdam. Ait enim Iacobus: Infirmatur quis &c. Rursum, nec pueris vsu rationis carentibus, aut perpetuò amentibus: cùm peccata actualia non habeant, ob quæ maximè datur: Si in peccatis (inquit) est &c. Nec isti vlla egent corroboratione, cùm nullum habeant bellum: nec denique spirituali deuotione aut tunc, aut antea erga ipsum sacramentum moti sunt.

Patet etiam ex his iterari posse hoc sacramentum. Nec enim effectus eius perpetuus est, aut indelebilẽ aliquem characterẽ aut potestatem tradit: sed tantùm peccata remittit, & cõfortat animum. In eadem tamẽ infirmitate non esse repetendũ censent doctores. Nec enim est dubitãdum iniuriam fieri virtuti sacramẽti, quod semel datum, vsque ad opportunũ tẽpus sua virtute durare credendum est. In eadem (inquam) infirmitate, & in eodem infirmitatis statu. Cùm enim non sit dandũ, nisi cùm de morte timetur: in acutioribus & velocioribus morbis timor ille mortis manet quousq; sanetur: quare nõ est iterũ eis dandum sacramentum. Verùm si aut plenè sanus, aut conualescens iã recideret, non negatur iterũ dandũ esse tunc sacramẽtum: est enim alia infirmitas. In diuturnis etiã morbis, quoniã nõ est dãdũ, nisi cùm timetur periculũ, si illud euaderet infirmus, etiã manente morbo diuturniore, vt hectica, vel hydropisi (inquit b. Thomas) iterãdum est sacramentum: cum infirmus iterũ in periculum venerit. Quę omnia tanquam probabilia & consona æquitati meritò suscipienda sunt: maximè quòd hac ratione sacramẽtorum, atque ita donorum gratię frequẽtius efficiantur participes fideles: nec est cur restringenda sint.

De necessitate extremæ vnctionis.

Vltimò de huius sacramenti necessitate illud considerandũ quòd cùm sit (vt superius diximus) duplex necessitas: quędam remedij, alia verò præcepti, necessitate nanque remedij baptismus est necessarius, defectu cuius etiam pueri non saluantur: de qua nõ est quòd nunc agamus, cùm manifestum sit hoc sacramentum non ita esse necessarium. De necessitate igitur pręcepti solùm hîc quæstio est. An videlicet omissio huius sacramenti sit peccatum & transgressio præcepti diuini? In quęstione Magister quidem sententiarum hoc loco apertè dixit damnabile esse peccatum (quod certè mortale intelligit) hoc sacramentum ex contemptu, vel ex negligentia omittere. Itaque apertè sentit pręceptum esse ad mortale obligãs de hoc sacramento suscipiẽdo: quanquam hoc loco, & in expositione literæ b. Thom. & b. Bonauẽt. cõformiter imò eisdem verbis (vt putari possit ea in altero eorũ apposita esse) dicũt, nõ esse hoc sacramẽtũ necessarium: & disiunctiuũ illud dictum Magistri magis copulatiuè accipiendum esse, vt sola omissio ex cõtemptu vel negligentia procedens, aut in contemptum inducens credatur mortalis. Posset quis hoc cõfirmare verbis Innocẽ. loco superius citato, qui tantũ asserit fideles oleo sancto perũgi posse, nõ verò teneri. Et videbitur fortè sententia hęc rationabilior, eò quòd non facile ad peccatũ mortale astringi debeãt cõsciẽtiæ, vbi non est aperta aut ratio, aut auctoritas: sed nobis reuera magis videtur sequendus esse Magister, & eius verba simpliciter accipienda. Nam quæ à b. Tho. & Bona. dicuntur, essent maioris auctoritatis, nisi ab eis in iuuentute, & sub alijs magistris scripta essent, quando multa dicuntur magis ex cõmuni aliorũ sensu. Nam si rectè perpendamus, quãta res sit sacramentum quodlibet à Christo tanto consilio, & in tantũ beneficiũ humanæ infirmitatis institutũ: & specialiter hoc, quãtis subueniat periculis, & in quãta necessitate diuinam adferat gratiã & auxiliũ: puto videbimus quàm rationabile sit, vt tanquã res grauissima sub peccati mortalis periculo pręcipiatur, & denique quòd perniciosissima & æterna morte digna sit negligentia salutis propriæ, in non suscipiendo hoc sacramento in tãto periculo & discrimine. His accedit & cõsuetudo & cõsensus ecclesiæ. Admonẽtur enim infirmi (ita agẽdis ipsis multarum ecclesiarum præcipientibus) vt petant sibi hoc sacramentum dari cùm fuerit, quasi ad hoc proculdubio teneãtur, vnde periculosum esset, si ipsorum voluntate eis hoc sacramẽtum nõ daretur. Itaque tutius putamus & maiestati sacramẽti

Valde periculosum est negligere hoc sacramentum.

con-

conuenientius, credere quòd simpliciter sub peccati mortalis periculo sit suscipiendum. De qua re putamus admonẽdos omnes, & infirmos, & eorum curam agentes. In speciali verò cùm per negligentiam cõtingit deesse sacramentum, iudicandum est qualis negligentia, qualis voluntas fuerit &c. nec temerè quidquam definiendum est: modò intelligatur hoc sacramentum quasi rem grauissimam habendum esse: atq; ita eo vtendum, vt omissio eius non minimi fiat.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

¶LECTIO PRIMA.

¶ *De origine ordinum Ecclesiasticorum.*

QVINQVE de quibus locuti sumus, sacramenta communia sunt, & sua ratione necessaria fidelibus omnibus. Restãt iam duo vltima, nec omnibus Ecclesiæ membris communia, nec ad salutem singulorum: sed toti duntaxat Ecclesiæ & propagandæ & gubernandæ necessaria: Ordo scilicet & Matrimonium. De quibus eodem ordine agendum est, secundum videlicet eorum dignitatem. Nam ordo excellẽtior est matrimonio, cùm sit ad spiritualem propagationem, quæ per euangelium & sacramenta fit, institutus: & ita potestatem spiritualem & planè diuinam confert hominibus. Matrimonium verò solùm ad propagandam carnalem plebem, in qua, dum spiritualiter regeneratur, conseruetur perpetuò fides & Religio Christiana, institutum est: simulq; ad carnis infirmitatem excipiendam & temperandam. Hæc enim duo manifestum est quàm sint ecclesiæ necessaria: carnalis videlicet propagatio (quæ tamen magis Iudaici est populi, necessaria interim ob communem moriendi conditionem, vt vsque ad finem mundi perseueret Ecclesia, sicut à Christo promissum est) deinde spiritualis illa generatio (de qua Paulus inquit: Per euan-

euãgelium ego vos genui) & populi regenerati in eadẽ gratiã cõseruatio & gubernatio. Iam igitur ad ordinem, primum videlicet horum & dignius tractandum accedamus.

Sacramẽtum ordinis maximè hæretici & nostri temporis, & antiqui etiam, nonnulli impugnant: & quanquam de præcipuis quæ ad illud pertinẽt, satis conueniat inter catholicos doctores, de quo tã à theologis, quàm in ipsis iurib⁹ multa sunt tradita: non pauca tamen adhuc dubia sunt. Quare putamus in hac re opus esse multa & diligenti antiquitatis ecclesiæ cognitione, & fidei pietate atque modestia: vt scilicet intellectũ captiuemus in obsequium fidei, & nõ temerè quidquã asseramus: sed quod certa auctoritate & digna fide probari possit: quod pro captu nostro conabimur, sequuti ea quæ à Magistro sententiarum 24. & 25. distinctione quarti, & alijs nostris doctoribus dicta sunt: & similiter quæ à Gratiano aliquot prioribus distinctionibus decreti: qui diligenter multa collegit ex antiquioribus patrum & pontificum decretis & doctrinis.

A 23. vsque ad 49.

In primis igitur explicaturi quæ ad hoc sacramẽtum pertinent, quid ex scriptura & traditione vniuersali de ordinibus, numero eorum & diuersitate, functionibusque & ministerijs singulorũ colligatur, dicemus. Secundò de ratione atque modo, quo ordines isti traduntur: & demum ex his de ratione huius sacramenti, & partibus eius agemus. Iam ad primum accedamus. Circa diuersitatem & numerum ecclesiasticorum ordinum statuamus primò duo certissima fundamenta. Primum. Ex institutione Christi, & naturali etiã ratione in ecclesia necessarios fuisse homines ministros sacramẽtorum, verborum, & donorum Christi: & medios inter nos & Deum. Quod multis & apertissimis rationibus atque auctoritatibus facilè est probare. Christum ipsum hoc instituisse, testis est Paulus, pluribus quidem locis: sufficiat interim ille. Idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non literæ, sed spiritus. Vbi de hoc ministerio & dignitate eius multa loquitur: comparans illud cũ legis veteris ministerijs. Si ministratio (inquit) mortis in gloria fuit: quanto magis ministratio spiritus erit in gloria? Quàm verò hoc conueniens fuerit, ex his quę beatus Augustinus in prologo de doctrina christiana loquitur, conuenientissimè probari potest. Hoc enim & ad dignitatem humanæ naturæ: atque ecclesiæ (quam Deus templum & sponsam suam vocat) non parũ conducit: dum scilicet Deus tantam potestatem dat hominibus. Sed & ad mutuam vnitatem & charitatem conseruandam pluri

Necessarij sunt ecclesiæ ministri.

2. Cor. 3.

plurimum valet: dum alij ab alijs necesse habent diuina suscipere: & alij ea possunt præstare alijs. Quod beatus Gregorius de hac re loquens in epistola ad vniuersos episcopos Galliæ, pulcherrimè docet. Deniq; & ad humilitatem docendã & conseruandam: quæ tantoperè ad dona Dei consequenda necessaria est. Hoc enim efficacissimo medio vsus est Deus, vt homines subdat hominibus ad participãda dona diuina. Vnde (sicut Augustinus ibi inquit) Paulus ipse prostratus de cælo ad Ananiam mittitur baptizandus: nec tantùm prostratus, sed raptus etiam ad tertium cælum, & ibi edoctus, ministerio tamen illius hominis & illuminatur corpore, & impletur spiritu sancto. Addit beatus Thom. duas alias huius rei rationes capite 74. quarti contra Gentiles: vt sicut sacramenta sensibilia quædam sunt signa, sed Dei virtutem continentia: atque à Christo homine quidem vero & manifesto: Deo etiam vero, sed abscondito instituta: ita per homines corporeos quidem & manifestos, hominibus, sed tamen occultè Dei virtute & potestate præditos, dispensatur. Vnde Paulus: Sic (inquit) nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispẽsatores mysteriorum eius. Vbi vtrũque complexus est, cõparationem scilicet ministrorum ad ipsa sacramenta, & ad Christum. Iuxta hoc etiam secundum fundamentum nobis constituendum est: ex institutione videlicet Christi, cõsona etiam humanæ & naturali rationi, in hoc sacramentorum & aliorum donorum gratiæ ministerio plures & ordinatos (conuenienti scilicet ratione per gradus & functiones distributos & adunatos) necessarios esse. Quod in multis locis Paulus etiam docet, vtens semper similitudine membrorum corporis: Ad Ephesios loquitur de Christo: Dedit (inquiens) quosdam Apostolos, alios prophetas, alios euangelistas, in consummationẽ corporis sui, & in opus ministerij &c. Quod ipsum latius prosequitur ad Corinthios, cùm ecclesiam ordinat, & multò plura dona diuersæ gratiæ recẽset. Denique & ad Romanos vnicuique suam esse tenendam mensuram docens, hoc confirmat: Sicut (inquiens) in vno corpore multa membra habemus &c. ita omnes vnum corpus sumus in Christo &c. habentes donationes differentes &c. Cuius etiam b. Thom. tres conuenientissimas rationes d. 24. 4. hoc ipsum tractans, adduxit ex patribus & scriptura. Relucet non parum diuina sapiẽtia in hac diuersa quidem, sed vnitissima graduum & ordinum distinctione, ostenditurque illius gloria, & considerantes in admirationem prouocantur, non minus quàm in pul-

Lib. 4. epist. 52.

1. Cor. 4.

ad Ephe. 4.

1. Cor. 12.

Rom. 12.

pulchritudine totius vniuersi, quæ ex diuersis, quidem, sed ordinatissimis perfectionibus creaturarum cõstat. De hoc enim dictũ est in psalmo, vt August. legit: De⁹ in gradibus eius cognoscetur: ecclesię scilicet, quę tãta graduũ diuersitate ordinata est. Et in altero psalmo: Omnis gloria eius (scilicet ecclesiæ) ab intus in fimbrijs aureis, circumamicta varietatibus. Hoc itaque merito in admirationem adducit considerãtes multò magis, quàm ordo familiæ Salomonis reginã illã Saba in stuporẽ adduxit. Sed & hoc humana infirmitas requirit, qua fit, vt vn⁹ non possit multa implere & multis satisfacere: opus igitur est vt alij ab alijs sumãt auxilia, Quare multitudo ista ordinata ministrorum mirum in modũ confirmat ecclesiam: vt meritò propter hoc de ea dictum sit: Terribilis vt castrorum acies ordinata. Denique hac ratione diuinæ perfectiones & dona pluribus communicantur, & excitãtur plurimi ad perfectã sanctamque ęmulationem, de qua Paulus dixit: Æmulamini charismata meliora: atque ita multi præparantur ad perfectionẽ, & paulatim per tot gradus ad meliora prouehuntur. Estque in ecclesia latitudo maxima: de qua dictum illud etiam intelligi potest: quod tamẽ principaliter de cælesti Hierusalẽ dictũ est à Christo: In domo patris mei mãsiones multæ sunt. Hæc sint nobis in hoc principio constituta, vt certissima fundamenta, quibus innititur quidquid de ordinibus, functionibus, & ministerijs ecclesiasticis dicitur: vt ex his manifestum sit, hæreticos omnes qui ordinem ex ecclesia tollere conãtur, non aliud agere, quàm vt ex domo Dei pulcherrima & fortissima, Babylonẽ efficiant confusionis & deformitatis. Sed iam ad specialia progrediamur. Sit ergo hæc prima assertio.

De tribus supremis ordinibus ecclesiasticis.

Ex ipsa scriptura sacra, & vniuersalis ecclesiæ consensu ab ipsis Apostolis vsque ad nos, tres ordines, episcoporũ scilicet, presbyterorum, & diaconorũ semper fuisse, & necessarios esse in ecclesia, certissima fide tenendum est. Primum verò quod hîc asserimus, ex scriptura sacra scilicet horum ordinum institutionẽ haberi, probat electio duodecim Apostolorũ primò facta à Christo, vt Math. 10. & Marc. 3. & Luc. 6. cap. scribsit: & similiter septuaginta duorũ designatio, vt Luc. 10. cap. testatur. His enim apertè ostẽditur, Christũ in suis discipulis diuersos instituisse ordines & gradus. Deinde illos nõ tantùm ad id temporis, quo superstites futuri erant in ecclesia qui tunc eligebãtur: sed ad perpetuam ędificationem & conseruationẽ ecclesię datos fuisse, ipsa ecclesiæ perpetuitas à Christo promissa satis osten-

ostendit, cùm inquit: Vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Nec enim hoc illis in seipsis promittebatur, sed in successoribus suis. Vnde & alibi ait: Quod autem vobis dico, omnibus dico. In Apostolis igitur ipsis & septuaginta duobus discipulis, non pręsens tantùm illa schola Christi, sed ecclesia tota ordinabatur & distinguebatur. Et duo isti primi gradus episcoporum & presbyterorum designabãtur primi in ea futuri. Quod postea Apostolos ita explicasse & docuisse ostendit vniuersalis ecclesię per totum orbem ab ipsis Apostolis vsque ad nos consensus. Quod idem asserunt ipsi Apostolorum discipuli, vt statim probabitur. De diaconis verò textus ipse actuũ Apostolorum apertè testatur: quòd fuerint ab Apostolis ordinati oratione & impositione manus. Vbi non est dubitandum etiam si nusquam legatur, nec vnquam à Christo in carne pręsenti hoc acceperint: Christi tamen hãc fuisse ordinationem, eos tunc per spiritum sanctum hoc docẽtis. Est hoc vnum ex illis, de quibus dicit: Multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modò: cùm autẽ venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatẽ. Christi itaq; illa opera censenda sunt & Christi ordinatio, quam spiritu suo per Apostolos operabatur. Fatemur hęc omnia non apertè & efficaciter probare, hos ordines institutos fuisse, vt perpetuò in ecclesia permanerent: tamẽ in his adumbrari & figurari ea credimus, quę postea apertè explicata sunt Apostolorum magisterio. Id quod iam ostendẽdum est omnium probatissimorum doctorum & pontificum, ab ipsis Apostolis vsque ad nos, & omnium etiam historiarum fide dignarum monumentis. Non quòd hîc omnia sint adducẽda: pauca enim quędam possunt sufficere ad astruendam fidẽ, & admonendos studiosos & diligentes antiquitatis lectores. Est enim in omni antiquorum doctrina, & in omni historia tam aperta horum trium ordinum mentio, tam certa assertio, vt superuacaneum certè sit multa adducere. Primò Apostolorum discipuli apertè hos tres ordines se accepisse ab Apostolis sine vlla cõtradictione fatẽtur. Clemẽs priori Epistola, quæ est ad Iacobum fratrem Domini, presbyterorum & Episcoporũ distinctionem apertè ponit à Petro se audijsse: & Episcopos quidem vicem Apostolorũ, presbyteros reliquorum discipulorum tenere: quare ipsos proprijs Episcopis subditos esse & obedientes debere. In secunda Epistola ad eundem diaconorum meminit inter eos quibus commissa sunt sacramenta: & in præcedenti Epistola oculos illos Episcopi nominat:

Mat. vlt. *Marc. 13.* *De diaconatu.* *Act. 6.* *De Episcoporum, sacerdotũ & diaconorum distinctione.* *Oculi Episcoporum.*

quo-

sequenda: vt ex sequentibus patebit. Hi verò doctores de his quasi rebus certissimis, nec recens inuētis, locuti sunt. Quare si ita ascēdamus ad superiora tempora, à quibus in nos peruenit hęc doctrina, reperiemus doctores fide dignos de his etiā, tanquā de rebus sine vlla controuersia in ecclesia receptis, loquētes. Rabanus libro 1. de institut. clericorum cap. 4. Sunt autem, inquit, gradus ecclesiastici octo. Et statim eorū nomina referens, & hos quinq; primò, & tres deinde pręcedentes nominat, Ostiarios scilicet, Psalmistas siue Lectores (vbi vide eū pro eodē accepisse hæc duo, & postea exorcistas, Acoluthos, Subdiaconos &c. de singulis istorū sequentibus capitibus distinctissimè loquens, eorum officia & ordinationes describit. Similiter & Isidorus (quē Gratia. frequenter citat, pręcipuè d. illa 25.) in epist. ad Ludifredum, 1. cap. illius dist. eorūdē meminit, nisi q; Psalmistam à Lectore distinguat, sic inquiens: Ad Psalmistā pertinet officiū canendi: scilicet dicere benedictiones, laudes, sacrificium, responsorium, & quidquid pertinet ad peritiā canendi. Ad lectorem pertinet lectiones pronunciare, & ea quæ Prophetę vaticinati sunt populis prædicare. Ambrosius etiam (si altiora consulamus tempora) in illum locum ad Ephes. 4. Exorcistarum & Lectorum meminit: hos pastorum nomine intelligēs, illos doctorum: quanquam aliorum mentionem non faciat: quia eo loco Apostolus tantùm (vt superius vidimus) quinq; gradus posuit, quos interpretatus est ita Ambrosius: vel potius tribuit gradibus, qui tum in Ecclesia erant. Antiquiores etiam pontifices & viciniores Apostolis apertè hoc testātur. Fabianus papa vigesimus secundus, multò ante Syluestrum & Nicænum Concilium, in Epistola ad Fabianum Antiochenum Episcopum (vt est apud Eusebium libr. 3. Eccles. histor. capite 33. distinctissimè refert cōtra Nouatum, quòd in Ecclesia Catholica (de Romana loqui videtur) viderit ipse Presbyteros quadraginta & sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acoluthos quadraginta duos, Exorcistas & Lectores cum Ostiarijs, quinquaginta duos. Vbi vide distinctissimè positos hos omnes ordines. Nam prius dixit de Episcopo, quòd vnus esse debeat. Caius item pontifex vigesimus nonus à Petro (etiam ipse ante Concilium Nicænum) in Epistola ad Felicem Episcopum in fine, apertissimè referens primò, quòd de Episcoporum, & Presbyterorum, Diaconorumq; & sequentium clericorum ordinationibus sancti Apostoli & successores eorū, præcipuè Anacletus sufficienter statue-

fuerunt:addit tamen ipse, vt non nisi gradatim ad ordines in Ecclesia ascendatur: præcipiens, vt si quis Episcopus sit futurus, sit primò Ostiarius, deinde Lector, deinde Exorcista, deinde Acholutus, demũ Subdiaconus, deinde Diaconus, Presbyter, & tandem Episcopus. Vbi vide quàm apertè & sine vlla cõtrouersia ordines isti computati sint. Quorũ duorum pontificum maximi est facienda auctoritas. Ex quibus patet, quàm sine contradictione hæc in ecclesia fuerint seruata. Iam si antiquiores illos consulamus: Clemẽs Epist. 3. Subdiaconorum, & reliquorum clericorum meminit. Anacletus Epist. 3. similiter Subdiaconos, & reliquos ministros nominat. Ignatius Epist. illa octaua ad Antiochenses, post primos illos gradus meminit Subdiaconorum, Lectorũ (sed his coniungit cantores) deinde Exorcistarum & Ostiariorum: solùm Acoluthorum non meminit: sed post istos ponit etiam gradum laborantium. Dionysius quoq; Areopagita cap. 3. Eccles. hierar. de eucharistiæ sacramẽto loquens, ministrorum (inquit) alij pro clausis foribus astant, alij proprij aliquid muneris agunt: cùm prius dixisset etiã, quòd ministrorum officio sacrarum scripturarum lectio recitatur, & quòd qui præcipui huius ordinis sunt, vnà cum sacerdotibus sacrum panem, & calicem altaribus imponunt. Vbi quia tantùm nomẽ ministrorum posuit nõnulli putant solùm diaconos tunc fuisse: sed hoc certè asseri non potest. Satis enim ibi ostendit plura esse ministrorum officia, & alios esse altioris ordinis alijs. Hæc de antiquorũ testimonijs satis sit perstrinxisse. Sed non sunt omittenda concilia, in quibus sunt simul pluriũ testimonia. Igitur Laodicænũ conciliũ cap. 24. meminit Subdiaconorum, Lector, Cantorum, Exorcistarum, Ostiariorum. Itaq; solùm Acoluthorum in eo non fit mẽtio. Est verò hoc cõcilium Nicæno proximum, & temporibus Damasi Papæ celebratũ. Chalcedonense verò concilium, sicut & Nicænũ, post presbyteros & diaconos, etiã aliorum ordinum semper meminit. Carthaginense tertiũ cap. 8. de presbyteris & diaconis & episcopis. 19. de Lectoribus loquitur. Carthaginense quartum, cui interfuit Augustinus & subscripsit, distinctissimè de his omnibus octo ordinibus, & de eorum traditione à 1. cap. vsque ad 9. loquitur, & cap. 10. de psalmista post omnes suprádictos mẽtionẽ faciens: Sola (inquit) presbyteri iussione potest officium suscipere cantandi: vbi apertè ostẽdit nõ esse propriè ordinem, qui sacramento traditur. Similiter Toletanũ primum in primis capitibus, de diaco-

no, subdiacono, & lectore specialiter meminit, & de alijs clericis vniuersaliter. Sic concilium Toletanum quartum, & Braccarense primum. Atq; ita in omni antiquitate ecclesiæ reperietur parua diuersitas circa ista. Inter cetera verò concilia, Carthaginense illud quartum valde considerandum est, cui consonant pontificalia omnia ferè, & Romanæ, & aliarum ecclesiarum in traditione ordinum. Ex quibus omnibus colligamus, hos omnes ordines ex traditione Apostolorum esse in ecclesia. Id quod apertè patet ex auctoritate Fabiani & Cai, qui ante hæc cócilia de omnibus ordinibus his loquuti sunt. Et hæc putamus esse fundamenta, quibus de sacramento ordinis dicturi inniti debemus.

¶ LECTIO SECVNDA.

¶ *De singulorum ordinum officijs.*

IAM restat vt iuxta antiquā ipsam ecclesiæ consuetudinem (quam cōstat verā esse traditionem Apostolorum) dicamus de actibus proprijs & officijs singulorum istorum ordinum: de quibus post antiquos illos patres & ex eorum auctoritate Isidorus in epistola illa superius citata, quā Gratianus citat dist. 25. cap. 1. & post illum Hugo de sancto Victore loco proximè citato, Magister sententiarum & Rabanus distinctè loquuntur: quæ breuiter proponenda sunt: deinde qua auctoritate probentur dicendum.

Fūctiones episcopi quæ sint.

Igitur ad episcopū (inquit Hugo, omnia ad verbum ex Isidoro desumēs) pertinet cōsecratio basilicarum, vnctio altaris, confectio chrismatis, manus impositio, communis populi benedictio: officia etiā, & ordines ecclesiasticos ipse distribuit, & sacras virgines benedicit. Quibus certè cuncta episcoporū officia cōplexus est: quę non dubitandum est ab Apostolis tradita esse. Id enim ex Clemētis & Anacleti verbis, & ex concilijs antiquioribus apertè ostenditur: nec difficile est rationem & verum fundamētū ex ipsa Christi institutione agnoscere. Episcopos cōstat à Christo in Apostolos institutos, illisq; datam summam potestatem ecclesiasticā in administratione ecclesiæ: & omnes deniq, alios gradus illis esse subditos. Igitur necesse est vt ad illos pertineat ordinatio aliorum omniū mini-

nistro

nistrorum, hoc, est vt illi potestatem ceteris conferant: quòd constat Apostolos & fecisse, & cõmisisse alijs vt facerẽt. Quòd fecerint ipsi ordinationes, quę de Petro & Iohanne Apostolis historijs prodita sunt ostendunt. Destinauit Petrus episcopos in Hispaniam: & illi alios: quod ex eorum cõmissione eos fecisse verbum illud Pauli ad Titũ ostendit: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates presbyteros &c. Ratio etiam ostẽdit aliquem debere esse in ecclesia, qui hanc habeat potestatẽ: alioqui imperfecta esset ecclesia. Hic verò non potest esse alius quàm episcopus, qui summus est. Ex hac etiã potestate (vt scilicet omnes alij se subditos episcopo agnoscãt) ecclesię quadã cõstitutione) quã etiam propter antiquitatem putamus ab Apostolis ꝑfectam) eis tributa est consecratio basilicarum, altaris vnctio, vacorũ etiã & vestium benedictio: sine quibus sacramentum eucharistiæ non debet perfici. quorum meminit Clemẽs, in epist. 3. De confectione chrismatis eadem est ratio, quę de impositione manuum & sacramẽto cõfirmationis: quod, cùm de ipso ageremus, ad episcopos pertinere, ipsorũ Apostolorũ & totius antiquæ ecclesiæ auctoritate probatum est: Illud tantùm his addendum est, vt munus episcopi in vniuersum habeatur, ad ipsos etiã pertinere primò omnium & pręcipuè doctrinã ipsam & prædicationem: idque ex verbo Christi: Eũtes pręedicate Euangelium, & docete omnes gentes. Quod nõ est dubium supremũ esse omnium operum & ministeriorũ ecclesiæ, Paulo apertè dicente. Misit me Christus euãgelizare, non baptizare. Et ipso Christo domino ac Esaia propheta hoc ipsum asserentibus. Quia & alijs ciuitatibus oportet me euãgelizare: ad hoc enim missus sum. Et spiritus Domini super me, ad euãgelizandũ mansuetis misit me. Itaq; supremum hoc opus propriè supremi ordinis est, nisi ex eius cõmissione & ordinatione alijs conueniat, videlicet presbyteris, siue diaconis: & ideo illis imperfectè ac participatiuè tãtùm, quatenus scilicet ab episcopo acceperint & edocti fuerint. Hæ itaq; sunt propriæ functiones episcopi. Sed (vt Dionysius etiam inquit cap. 5. ecclesiast. hierar. & ratio ostendit) ille potest quod omnes alij inferiores ordines: de quibus iam dicendum est.

Prædicãdi officiũ tanquam maximũ propriè et principaliter ad episcopum pertinet.

Luc. 4.

Ibidem et Esa. 61.

Ad presbyterum qui proximũ gradum post episcopum tenet, ꝓpriè spectat (vt supradicti doctores inquiunt) conficere corpus Domini, & benedicere Dei dona: & (si cuncta cõplecti volumus) omnium sacramentorum perfectio, duobus tãtùm

Quod sit officiũ sacerdotis.

illis, quæ diximus ad episcopum pertinere exceptis. Ipse enim vt proprius minister baptizat solemniter, non diaconus, nec alius inferior, vt suprà probatum est: ipse offert sacram eucharistiam: ipse sacramentum pœnitentiæ & absolutionē peccatorum impartitur: quæ duo in ordinatione præcipuè ei cōmittuntur. Alterum, cùm dicitur: Accipe potestatem offerendi in ecclesia &c. Alterum, cùm dicitur: Accipe spiritum sanctum, quorū remiseris peccata &c. Similiter extrema vnctio (vt probatum est superius) ab illo administratur: & quod in matrimonio ecclesia facit (vt posteà ostēdemus) ab illo perficitur. Est igitur omnium sacramentorum (exceptis illis quę ad episcopū pertinēt, cōfirmatione scilicet & ordinatione) proprius minister. Quod verò ad doctrinā pertinet, illius quidē (vt ex dictis patet) est cōmissa sibi & tradita ab episcopo docere: quare solus episcopus est pastor & spōsus ecclesiæ: & ad eum simpliciter cura animarum pertinet. Ad alios verò partim & ex cōmissione eius: quod ex his quæ à principio hu⁹ tractatus dixim⁹, satis ostēsum est. Ex his igitur quę de episcopis & presbyteris dicta sunt cōsentanea & ipsi scripturæ, & patrum auctoritati, certò sequitur, & certa fide tenendum est, ordinē episcopalē ab ordine presbyteri distingui, idq́; ex ipsa Christi institutione, & traditione Apostolica: ita videlicet, vt potestatē quādam spiritualē (quæ non nisi cōsecratione traditur) habeat episcopus, quā nullo modo sacerdos habet: cōfirmandi scilicet & ordinandi: atque ideò gubernandi totam ecclesiam. Et nō minus verè ac propriè ordinem esse episcopatum, quàm presbyteratum, hęc ipsa ratio ostendit. Vnde Augustinus inter dānatas hęreses (vt superius vidimus) hanc dicit esse Ætij, quòd nō distinguitur episcopus à presbytero: quā Epiphani⁹ etiā lib. 3. contra octoginta hęreses refert septuagesimā quintam, & nō cōfutat hac maximè ratione de sacramēto ordinis: Episcopi (inquiēs) patres generāt, sacerdotes filios tātùm in baptismo. Vnde quod ex Hieronym. citatur in Epistolā ad Titum: Olim idem erat episcopus qui & sacerdos: quod latius etiā probat in epist. ad Euagrium ex Pauli, Petri, & Ioānis testimonijs, solùm intelligēdum est (si Hieronymum piè legamus) de nominibus, non verò de officijs ipsis & auctoritate. Erat quidem promiscuum nomen, vt indifferenter vtroq; nomine omnes appellarentur episcopi & sacerdotes: hoc dūtaxat ꝓbant Pauli verba, qui Ephesijs presbyteris loquens, Attendite, inquit, vobis & vniuerso gregi in quo vos posuit spiritus sanct⁹ episcopos.

Ordo episcoporum ab ordine sacerdotū est diuersus.

Nec

Nec enim (vt Hierony. inquit) vnius ecclesiæ plures erant episcopi. Idem probant, quæ ad Philippens. dicit: Cùm episcopis (inquit) & diaconibus &c. (salutat enim & ecclesiam & ministros) Et ea adhuc efficacius quæ Tito scribens loquitur: Reliqui te Cretæ, vt cōstitueres per ciuitates presbyteros, sicut ego disposui tibi: si quis sine crimine est &c. & post pauca: Oportet (inquit) episcopum sine crimine esse. Quo apertè ostēdit, quos primò presbyteros dixerat, episcopos esse. Itaque non erāt nomina distincta, quāquā res ipsæ longè distinctæ essent. Quod Theophy. in illum locum ad Philippē. apertè dicit, Episcopos etiam diaconos vocari asserens, vbi Paulus Timotheo loquēs ait: Ministerium tuum imple: vbi ille legit, ministerium & diaconiū tuum. Idem etiam Beda in locum Lucæ, vbi de designatione 70. discipulorum fit mentio, apertè asserit: & omniū antiquorum doctrina (quā citauimus) testatur in electione duodecim Apostolorum, & septuaginta discipulorum designatā esse hanc distinctionem minorum sacerdotum ab Episcopis: quanquam nomina fuerint communia. Quam doctrinam postea b. Thom. in 2. 2. de hac re disputans, secutus est. Igitur de duobus his gradibus & officijs hæc sint satis.

Philip. 1. *ad Tit. 1.* *2. Tim. 4.* *Luca 10.* *q. 184. artic. 6. ad primum.*

Nec tamē omittendum est (quod hoc loco ab omnibus attingitur) in ordine episcoporum diuersos esse gradus dignitatis, magis reuera iurisdictione, quàm ordine distinctos, eosq; ex ipsorum Apostolorum traditione profectos, sicut Clemens & Anacle. locis suprà citatis: & illis proximi pontifices in suis Epistolis manifestè testantur. Sūt igitur primò quidem episcopi, quos in omni frequentiori ciuitate constitui apostolos pręcepisse, prædictorum patrum testimonio cōstat. Sūt supra hos Archiepiscopi siue metropolitani: quanquam apud nonnullos etiam hi sint duo diuersi gradus: sed vtcūque sit, archiepiscopi siue metropolitani superiores sunt omnibus episcopis prouinciæ. Supra hos sūt Primates, toti etiam nationi pręfecti. Et his etiā Patriarchæ vniuersaliores sunt ac altiores: sicut olim fuerunt Ierosolymitanus & Alexādrinus. In quibus omnibus nō est dubium multas fuisse mutationes, & fieri in posterum: semper tamen ad vnitatem fidei conseruandam, & pacem atque charitatem inter fideles tenendā necesse fuit, vt omnes vnius prouinciæ episcopi sub vno essent, & in vno concilio sub illo conuenirent, sicut in multis concilijs Africanis patet, & in alijs, vt Toletanis & Braccarensibus. Ex quo rursum illud manifestè sequitur, quòd ad seruandam eandem pacis & fidei

Archiepiscopi Metropolitani. *Primates.* *Patriarchæ.* *Vnum est caput ecclesiæ.*

vnitatem in tota ecclesia oporteat vnū summum esse, cui omnes eadem ratione subditi sint, testantibus hoc antiquissimis omnibus patribus, & grauissimis Concilijs, & ipsa adeò apertissima ratione adducta iam de alijs archiepiscopis & primatibus. Negant hoc hodie pertinacissimè hæretici omnes, nec est nunc latius contra eos disputandum. Hoc tantùm noluimus omittere, quod proprium erat huius loci. Adducit huius cōuenientissimas rationes b. Thomas differēs de diuersis gradibus Episcopatus cap. 79. quarti contra Gentiles. Illud certissimum est, quatuor ipsa Cōcilia omnium grauissima (quæ vt quatuor Euangelij libros tota ecclesia recepit) hanc auctoritatem Romanæ sedis apertè confiteri: Nicænum videlicet, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense: & illorum tēporū sanctissimos patres, Athanasium, Cyrillum, Hieronymū, Ambrosium, Augustinum, & ceteros. Ex quibus Ambros. (vt hoc verbum non omittamus) tractans locum illum Pauli in expositione Epistolæ ad Timot. Hæc tibi scribo, fili Timothee, sperans me citò ad te venire &c, vt scias quomodo te oporteat in domo Dei conuersari. Vna est (inquit) domus Dei, ecclesia: cui hodie præsidet Damasus. Quod quàm sit verum & necessariū, certè, si nihil aliud, ipsa experientia & conatus hæreticorū satis ostendunt. Quid enim aliud fit hoc schismate, quam vt nulla relinquatur ratio, qua vna tandem sit fides Germanorū, Hispanorum, & reliquarum nationum Christianarū: remoto (inquam) vno iudicio, & vno supremo, qui posset omnes conuocare. Sed de his satis.

1. Timot. 3

De chorepiscopis.

Illud etiam non est omittendum, quòd olim fuerint chorepiscopi, de quibus fit mentio etiam in ipso Nicæno concilio: sed hūc non fuisse alium ordinem vel gradū in ecclesia quàm presbyteratus, efficacissimis probat rationib⁹ Damasus epist. 4. ex qua apparet hos fuisse in adiutorium episcoporum, quibus illi nonnulla committebant. Nam ita in antiquis historijs legimus Petrum habuisse Linum & Cletum Romę. Quia verò successu temporis hi prǽsumebāt aliqua supra suum ordinem, & episcopi eis vtebantur ad otium, reiecit illos ex ecclesia Damasus: quod iam obtinuit: quāquam successerint eis titulares episcopi (quos suffraganeos & vicarios in spiritualibus vocāt nostri episcopi) quos multi putāt etiā auferēdos esse, eò quod rationes ipsę quas adducit Damasus, probent omnia per proprios episcopos esse agēda, quod tamē hodie magis desiderari quàm sperari potest. Apud quē etiā lati⁹ quàm alibi apud antiquos

Titulares Episcopi.

quos legerim, habes omnia episcoporum officia, & quæ ordinis sunt: & quæ iurisdictionis: habes etiam confirmationem superioris doctrinæ de distinctione episcoporũ à presbyteris.

Ceterorum verò ordinum officia non possunt aliunde melius discerni, quàm ex ipsis nominib9. De diaconatus quidem ordine nonnihil est in scriptura, vt diximus: sed de alijs nihil. Igitur ad diaconum (inquiunt Magister sentẽtiarum & Hugo atque Rabanus, eisdem verbis ex Isidoro sumptis) pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus quæ aguntur in sacramentis Christi scilicet in Baptismo, in Chrismate, in patena & calice: & consequenter (specialius idem explicantes) oblationes (inquiunt) inferre & disponere in altari, componere mensam Domini, prædicare euãgelium (id est publicè cãtare in ecclesia) quæ omnia nomen ipsum diaconi (id est, ministri) propriè significat. Quare meritò in concilio Carthaginensi 4. dicitur quòd diaconus ad ministerium ordinatur. Nullius igitur Sacramenti perfectio ad ipsum pertinet: sed tantùm in perfectione omnium Sacramentorum assistere presbyteris & Episcopis. Olim tamen dispẽsatio sanguinis ab illis fiebat: & ipsius corporis Christi distributio, absentibus Episcopis & presbyteris, vel eorum commissione: cuius meminit Concilium Nicænum. Itaque nihil dici potest rectius de diaconis, quàm quod sint ministri episcoporum & presbyterorum. Vnde euãgelij prædicatio aut pronunciatio in ecclesia (vt magis credendum est) postea est illis commissa, vt ostẽderetur quàm sint propinqui sacerdoti celebranti. Nam & ipsa lectio euangelij post prima principia Ecclesiæ introducta est. Ceterùm (quod superius dixim9, cùm de baptismo ageretur) nec baptismi ipse est minister: sed tantùm habet sacerdoti assistere. Alia etiã illi tribuuntur, vt recitatio catechumenorũ annunciare populo quãdo genua flectenda sunt, vel quando standum ad orationem. Nõ tamen omittẽdum, quòd hæc ab aduersarijs impugnãtur auctoritate ipsa actuum Apostolorum: ex qua (inquiunt) patet, quòd tantùm vt ministrarent mensis diaconi constituti sunt. Ex quo aiunt posteà ad eos eleemosynarum distributioné, quæ ab ecclesia fiebat pertinuisse: sicut de sancto Laurentio legimus, quòd thesauros ecclesiæ dedit pauperibus. Itaque nihil aliorũ ministeriorum ad diaconos pertinentium agnoscere volunt. Sed his respondemus primò omnium antiquorum sentẽtiam habere quod diximus, cùm & Clemens & Anacletus ab Apostolis se habuisse testentur, quod debeant diaconi celebrantibus

De officio diaconi.

bus episcopis astare,& oculi eorum esse: vt suprà diximus. Ex quo Beda in locum illum actuũ Apostolorum citatum, apertè dicit,ex eo in omni ecclesia sumptum esse,vt diaconi assistant altari. Secundò etiam possumus meritò dicere, quòd, cùm in primitiua illa Ierosolymitana ecclesia quotidie etiam cõmunicarent sanctissimo corpori & sanguini Christi omnes fideles:hoc etiam ad mensam pertineat, & eius cura diaconis illis commissa sit. Nec enim parui laboris aut temporis esse poterat, cùm quinque aut multo pluribus milibus diuidendũ erat sacramentum altaris. Neque tamẽ ideo negamus temporaliũ administrationem illis commissam, & propriam certè esse eorum, vt Episcopi omnino spiritualibus vacent. Verùm ad hoc munus iniũgendum impositionem manuum & sacramẽto ordinis vsi sunt Apostoli, vt lectio ipsa actuum Apostolorũ ostẽdit: vnde etiam sumpta est ab omnibus patribus ordinatio diaconorum.

Hi igitur sunt tres ordines, quorum mentio fit in scriptura, quos meritò dixerunt doctores ex lege veteri desumptos esse: quòd in ea quædam vmbra illorum processerit. Erãt ibi inferiores sacerdotes filij Aaron: erat & summus sacerdos. Ad primos pertinebant quotidiana sacrificia: ad summum sacerdotẽ ingressus ille ad sancta sanctorum. Post hos duos ordines Leuitæ ceteri erant, ministrantes in omnibus. Quibus nunc succedunt Episcopi, presbyteri, & diaconi: Vnde & diaconi Leuitæ dicuntur. Et meritò id quidem. Nec enim in lege noua debet minor splẽdor esse aut minor frequẽtia ministrorũ, quàm olim in veteri.

Officium subdiaconorum. Sequuntur nunc ordines, qui non ex scriptura sacra, sed ex traditione vniuersalis Ecclesię cogniti & accepti sunt. Sunt autem primò subdiaconi. Horum munus est proximos esse diaconis, & illis, sicut ipsi superioribus, ministrare. Propterea (inquiunt Magister & ceteri) ad eos pertinet, calicem & patenam ad altare deferre, & diaconibus tradere: imò & consecrãda ipsa, panem & vinum ad altare deferre: ministrare quoque presbyteris & diaconibus ad ablutionem manuum ante altare, quod in eorũ ordinatione ipsis imponitur. De electione verò Epistolę (quam vocant) idẽ putamus, quod de electione Euangelij suprà diximus: commissa eis creditur ab ecclesia post priora illa principia, vt hic gradus proximus ostendatur diaconibus.

Acoluthorũ officium. Sequuntur Acoluthi (quorum nomẽ propriè pedissequum signi

ſignificat, & illum qui comitatur, aut ſequitur alterum) illis committitur & luminaria accẽdere, atque præparare in ſacrario, portare cereum, & vrceolũ cum vino & aqua ſub diacono miniſtrare: idque in ipſorum ordinatione eis dicitur. Nam quòd nonnulli Acoluthum ceroferarium interpretantur, faciunt non nomen, ſed potius rem ipſam & miniſterij opus conſiderantes. Igitur hi omnes (quos poſt presbyteros nominauimus) cooperantur circa ipſius ſacramẽti altaris celebrationem, ſecundum tres gradus, vt declaratum eſt. Qui verò ſequuntur, magis miniſtrant circa populũ ipſum præparandũ ad ſacramentum.

Officium Exorciſtæ. Exorciſtę enim ſunt, quorum officiũ eſt manus ſuper energumenos ſiue à dæmone vexatos imponere, & ipſos quodammodo in eccleſia in ordine continere: qui etiam (vt Ambroſius ſuperiùs dixit) in illos habent poteſtatem, vt ipſos à reliquo populo ſeparẽt: nec enim interim ad communionem admittebantur.

Officium Lectoru. Sequuntur lectores, quorum proprium eſt prophetarum lectiones legere, ſicut in ipſa ordinatione eis imponitur, & Ambroſius ipſe docuit. Addũt alij, ad eos pertinere inſtructionem catechumenorum: ſed vtcunque ſit, lectio illa ſcripturæ præparatio eſt populi.

Officium oſtiaru. Oſtiarij demum vltimi ſunt, quorũ eſt præeſſe oſtijs eccleſiæ, & ea cuſtodire: quod eis ordinatione iniungitur.

Porrò omnia de his omnibus inferioribus ordinibus dicta, ex ſola traditione habemus, ſicut & ipſos ordines: de quibus omnibus maxima eſt auctoritas illa concilij Carthaginenſis, de ſingulis diſtinctè etiam loquentis: de quo plura inferius.

LECT

¶LECTIO TERTIA.

¶ *De necessitate horum ordinum.*

MVLTA contra ista oblatrant hæretici: & Lutherus quidē à principio omne sacerdotium externum negauit, ex quo consequens est, vt omnes reliqui ordines negentur. Contra quem b. martyr Roffensis tribus libris, aut congressibus (vt ille vocat) antiquorum omnium Græcorum & Latinorum testimonijs sacerdotium defendit. Et hoc quidem fecit Lutherus cum suo VVicleph,& antiquioribus etiā hæreticis,quorum meminit Tertullianus in lib.de monogamia.Posteriores verò, etsi ex parte videantur confiteri sacerdotium: confundunt tamen presbyteri & episcopi ordines, & omnes reliquos negant. Et cùm negare non possint olim eos fuisse in ecclesia: calumniantur vel quòd sola inania nomina habeamus illorū, vel certè quòd si qua officia & actus ordinū restant, longè tamē diuersa sint à proprijs eorum actibus atque officijs,quæ antiqua ecclesia cognouit.Quibus(quantum necesse est ad instructionem catholicorum) respōdere hoc loco visum est.

Respondetur calūnijs hæreticorū cōtra ordines.

De ordine igitur presbyterij quod dicunt, olim videlicet in ecclesia non ad sacrificādum,sed ad verbum & sacramēta administranda institutum fuisse, non est opus pluribus referre. Satis prabatum est & hoc loco, & superius de sacramento eucharistiæ, datam hanc potestatē Apostolis in cœna à Christo dicente:Hoc facite in meam commemorationē: & nūc dari, cùm ordinantur, sacerdotibus.Nam præter Hugonem de sancto Victore,Magistrum, Rabanum, & Isidorum: etiam antiquorum(qui ab ipsis Apostolis & doctrinam & potestatem acceperūt)scripta quæ citauimus, hoc manifestè ostēdūt. Quod etiam libenter presbyterum ab episcopo non distingui recipiunt, atque ideo collationem sacramenti ordinis ipsis etiam sacerdotibus tribuunt. quanquā,vt Caluinus inquit, quia præcipuus est episcopus,ipsi præcipuè tribuatur) satis superius cōfutatum est: pugnatque cum omnium antiquorum consensu. Nam præter illa quæ superiùs citauimus, ipse etiam Hieronymus in epistola ad Euagrium (vbi maximè contendit

cun-

eundem esse presbyterum & episcopum) ordinationem soli episcopo attribuit. Quod idem Ambrosius satis in locum illum 1. ad Thimotheum 3. vbi Paulus post episcopi qualitates de diacono locutus est, asserit, ad minus de episcopi ordinatione: quòd scilicet diaconus non nisi ab episcopo ordinari possit.

De diaconorum ordine quod calumniātur, superius reiecimus: quòd scilicet tātùm ad ministeria mēsę ordinati fuerint, atque ita ad temporalium administrationem: verum est enim non fuisse apertam mentionem factam alterius ministerij in prima illorū ordinatione, sed fuit certissima traditio Apostolorum de ministerio circa sacramēta omnia ab eis exhibēdo, vt probatum est.

Calūnia hæreticorum contra inferiores ordines.

Omnes verò alios ordines apertius reprehendunt. Primò quidem quòd aiūt actus omnes illos, quorum potestas in illis ordinibus datur, passim in ecclesia fieri à non ordinatis, imò à sordidis potius & ineptis etiā puerulis: vrceoli enim cū vino & aqua à quouis porriguntur celebranti: & ita de ceteris ministerijs: quo certè fit (inquiunt) vt aut ecclesia nūc sacrilegè permittat illa fieri à non ordinatis, aut ordines illi humanę inuētiones sint. Si enim diuina illa sunt instituta: non est fas cōtra traditionem apostolicam quidquam illorum ab alio agi in ecclesia quod si licitè fiunt, frustrà sunt ipsi ordines. Hinc etiam secundò inferunt, quòd non sint officia illorum sacra, & talia quæ requirant sacramentum, cuius virtute & potestas, & auxilium ea rectè perficiendi tradatur. Hęc sunt [illegible], quę cōtra hos ordines & ecclesiam catholicam calūniantur. Quibus non est aliter respondendum, quàm vt primò his eorum calūnijs antiquitatem & consensum totius ecclesiæ in his ordinibus tradendis & custodiendis opponamus. Hic enim præferēdus est meritò sensibus nostris. Quare etiā si nos quæ respōdere possumus, aut non sufficiant, aut non satisfaciāt ipsis aut alijs, non tamē propterea minus tenēda sunt & seruāda, quæ tota per orbem terrarum seruat ecclesia: de quibus disputare, Augustinus dixit insolentissimæ insaniæ esse. Quo præsupposito (& iudicio ecclesiæ ac doctorum sensum nostrū, & omnia nostra subijcientes) sequentia proponimus consideranda, ex quibus calumniæ hæ refelli possint.

Primum igitur considerandum est, ministeria omnia ecclesiastica (sicut & scripturam ipsam) non pensanda esse sensu nostro, qui vel carnales, vel infirmi sumus: sed sanctissimorū illorum

Iorum patrum, Apostolorum videlicet & Apostolicorũ hominum iudicio. Illi verò tanti fecerũt vel vltimum ministerium siue Actũ in ecclesia (quæ est domus Dei) vt putauerint, imò à Christo spiritu sancto edocti fuerint, ad aperiẽdas fores ecclesiæ, & fideliter, atque sanctè custodiendas, speciali sanctificatione atque gratiæ diuinę auxilio opus esse. Similiter etiã ad deferẽdos vrceolos ipsos ad altare: & ita de reliquis. Quare nõ est mirãdum, quòd ad tam parua officia cõsecrauerint homines & nostra profectò irreuerentia maximè ex hoc arguenda est. Nam (vt Magister ipse sententiarum & Hugo atque alij in quiũt) omnium ordinum, etiam minorũ istorum actus & officia Christus ipse vel in synagoga Iudæorum, vel inter mysteria gratiæ exercuit & dedicauit. Lectoris quidem, cùm aperuit librum Isaiæ & legit. Exorcistæ, cùm imposuit manus dæmoniacis. Ostiarij, cùm funiculo facto eiecit ementes & vẽdentes de templo: & sic de alijs. Quanti igitur hæc facienda sunt spiritu Christi inuenta, & in eo atque ab eo dedicata? Secundũ quod cõsiderandum existimamus, est, quòd in his minoribus ordinibus non tantũ expletionem omnium actuũ necessariorum in ecclesia intẽderũt patres: sed etiã exercitium & probationem: atque ita perfectionem eorum qui ascẽsuri erãt ad superiora illa & plenè diuina officia, consecrãdi videlicet & tractandi sacramenta: ne illi quasi noui & imperiti quidã homines ad tam alta ascenderent: sed prius minoribus illis humiliarentur. Nam de beato Hilario in vita sancti Martini legimus, quòd illi obtulerit, exorcistæ gradum, in quo locus quidã iniuriç videbatur: cogitãs, quòd propter humilitatẽ diaconij gradũ recusaret. Humiliabãtur itaque, atq; ita probabãtur lõgo tẽpore, antequã ad superiores illos gradus ascẽderẽt. Summè enim reprehensum fuit in omni illa antiquitate ecclesię, quòd inexplorati admitterentur: vt Siricius in epistola ad Himeriũ capitulo octauo & nono satis ostendit, & Zosimus ad Isichiũ Salonitanum episcopũ, ex similitudine militiæ prophanæ adducta: & multi alij pontifices illorum temporum clamant. Igitur iuxta hoc, etiam si non admodum actus illi consecrationẽ requirerent: requirit tamẽ hoc humana infirmitas, quæ nõ nisi multo tempore & multis cõsecrationibus ac exercitijs apta esse potest ad tam diuina mysteria. Ex his consideretur etiã tertium, quod certè expedire videtur, vt in ecclesia actus isti à deputatis ministris fiãt. & retineatur antiquitas illa. Verùm aduertẽdũ interim est, quosdam istorũ actus olim fuisse necessa

rios

rios in ecclesia: qui iam vel non sunt necessarij, vel sanè non tantopere. Quare videntur ad gubernationẽ ecclesię pertinere. Tales in primis sunt ostiarij, qui ecclesiæ olim constitutæ inter ethnicos, & intra se etiã diuersos gradus, cathecumenorum videlicet & pœnitentiũ habẽdi valdè necessarij erant. Summa nanque fidelitate atque diligentia custodiendæ erant fores ecclesiæ, ne indignis paterent sacra. Similiter & Exorcistæ tum necessarij erant, quando turmæ vexatorum à dæmonijs adducebãtur ad ecclesiam, & manebant in ea: & illi imponebant manus ac continebant ne in ecclesia tumultus excitarentur, aut impedimenta præstarẽtur officijs diuinis. Cùm igitur iã alius sit ordo in ecclesia, neque inter ethnicos versetur: officia illa non tam necessaria videntur. Alia autem nunc sunt non minus quàm tunc necessaria: sicut Lectorum, & eorum qui consecrãda vel deferunt ad altare, vel ibi ordinant aut parant aut luminaria accendunt. Vnde hæc omnia etiam nunc aguntur in ecclesia. Iam his ita distinctis, primò non videtur improbabile, quòd ecclesia posset in aliquo vniuersali concilio ordines illos, qui iam non videntur necessarij (ostiariorum & exorcistarum) dimittere: si ita conuenire videretur & certè non parum cogitandum est, ne nomen aliquod inane habeat ecclesia, multo magis ne ordinem & sacramẽtum inaniter alicui conferat. Quare videtur satius esse dimitti, quàm sine aliquo actu manere. Hanc conditionalem nunc probabiliter proponimus, relinquentes omnia ecclesiæ sensui. De alijs verò (quorum actus adhuc permanent in ecclesia) desiderãdum esset, vt non permitterẽtur actus illi fieri nisi ab ordinatis. Nam statuit antiqui concilij decretũ, ne in ecclesia aliqui legãt, qui non ordinati sunt in lectores: & ita de ceteris. Quòd si non in omnibus ecclesijs fieri possit, saltem in maioribus & frequentioribus ac collegiatis valde conduceret hoc fieri, & ad conseruandam ordinum veritatem, & propter reliquas vtilitates, ob quas diximus in antiqua ecclesia esse hoc seruatum. Si enim hæc ita fierent: vt scilicet in Ecclesijs frequentioribus omnes actus ordinũ fierẽt ab ordinatis, in minoribus verò alijs ecclesijs (vbi non potest esse tanta ministrorum frequẽtia) permitterentur alijs: tunc reipsa, & non nudis verbis distinctio illa ostẽderetur, quòd scilicet, sicut baptismus solẽniter à solis sacerdotibus datur, qui sunt proprij ministri: & tamẽ ab alijs in caussa necessitatis sine solemnitate verè & rectè perficitur: ita & hi actus ordinum istorũ inferiorum nonnunquã fiũt solenniter,

&

& tunc non nisi per proprios ministros: aliquando verò non solemniter, & tunc fiunt etiam per non ordinatos, exigẽte aliqua necessitate: quod etiam conforme est antiquitati ecclesiæ. Extat præterea antiqui concilij decretum, vt presbyter ordinatus in ecclesia aliqua, vnum ad minus secum clericum habeat. Itaque putamus de his in Concilio generali meritò cogitandum esse. Et quanquam non improbabile diximus, posse omitti aliquos horum ordinum, ne otiosi maneant: tamen eidem iudicio & cẽsuræ ecclesiæ submissi, credimus multò esse conuenientius, vt nullus omittatur, qui tanta antiquitate traditus est: sed potius diligenter statuatur, vt & ostiarij, & exorcistę munera sua obeant in ecclesia. Nec enim deessent multa, quæ vtiliter & grauiter per hæc officia fieri possent: sed hoc vehementer cupimus, vt irrisioni subtrahantur hæreticorum, & adeò non sint in ecclesia vani: quanquã dicere aliquis fortè posset, melius esse, vt etiam sic dentur in Ecclesia, & permaneant, quàm vt auferantur. Ita enim & admonemur, quid fieri deberet, & manent antiquitatis vestigia in ecclesia: quod non parũ expedit. Cui sententię nolumus contradicere: sed id tantùm addimus, satius fore vt integra & operosa, non otiosa permaneant. Nam retinere aliquid, non est nomen tantùm sonare: sed agnoscere & custodire rem ipsam nominis.

¶LECTIO QVARTA.

¶ *De ratione & modo sacramenti Ordinis.*

Ordo est verum sacramẽtũ.

QVAE suprà dicta sunt, præmisimus quasi necessaria vt agnosci possit, quid de sacramento ordinis sentiendum sit. Non enim solùm vera fides tenet, esse in Ecclesia ordines diuersos & gradus, vt dictum est: sed etiam ipsos sacramento tradi, quod vocatur ordinis sacramentũ: non minimum inter sacramenta reliqua, sed post sacramentũ Eucharistiæ (ad quod omnia alia ordinantur, vt diximus) meritò maximum, ceterisq; adeò omnibus superius, quippe quòd ad illa omnia tradenda & perficienda est institutum. De ratione igitur huius sacramenti & modo iam agendum est: de quo statuamus

statuamus sequentia veluti certissima fundamenta.

Primò, nullus in ecclesia potestatem habet exercendi ecclesiasticum actum, nisi cui à Christo, & ipsa ecclesia illud committitur. Hoc tam apertum est, vt non opus sit probari. Si enim in nulla domo permittitur alicui quidquam agere, nisi cui paterfamilias potestatem dat: cui igitur in ecclesia, quæ domus Dei est, licebit cuilibet sine legitima auctoritate, quod volet, exercere? Tradenda autem est hæc potestas à Domino domus, vel ab his quibus ipse committit. Rursum, Christus Dominus post resurrectionē dedit Apostolis potestatem remittendi & retinendi peccata: consecrandi, in cœna: baptizandi & docendi, cùm eos mitteret: denique gubernandi Ecclesiam: hoc enim in clauibus (vt superius dictum est) intelligitur. Cùm igitur (vt superius etiam ostendimus) hæc omnia semper necessaria sint in ecclesia, opus fuit hanc potestatem perpetuò manere: quod fieri non potest, nisi per eos quibus tradita est, ipsa potestas in alios transfundatur: nam & de hoc dictum est in psalmo: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Soli igitur illi habent hanc potestatem, qui eam legitima traditione Apostolorum, vel ab ipsis, vel ab eis quibus illi tradiderunt, suscipiunt. Vbi aduertendum est, quòd quanquam de quibusdam actibus hoc manifestissimum sit: de his videlicet qui omnem naturalem virtutem excedunt, atque ita excedunt, vt nihil omnino fiat sine diuina virtute (vt consecrare Christi Domini corpus, absoluere à peccatis) de alijs tamen dubitari poterat: de ijs videlicet, qui possunt quidem naturaliter fieri, etsi nō licitè neque iustè. Prædicare enim euangelium potest etiā non missus, sicut baptizare: hoc est, non propterea nulla prædicatio, aut nullus baptismus: & multo magis de alijs inferiorib⁹ actib⁹, quos diacono vel subdiacono attribuimus, aut certè inferioribus ordinib⁹: Sed ratio illa prius posita certè conuincit id verissimū esse omni vel minimo actu. Potest quidem in aliqua domo, cui nō est commissa dispēsatio adulterinis clauib⁹ aperire & dispensare: sed tanquam fur & latro, nō licitè. Hic igitur illud Euangelij certissimum est: Qui non intrat per ostium in ouile ouiū, hic fur est & latro. Quicunq; igitur quidquam exercet in ecclesia, illa non ordinante & præcipiente: aliunde intrat, nō per ostiū. Sed de illis inferiorum ordinum actibus proxima lectione diximus, qualiter sine ordine nōnunquam fiant licitè. Manet itaque hac ratione stabile primum hoc fundamentum: iuxta

In Ecclesia nullus habet potestatem, nisi ei à præposito ecclesiæ traditur.

Nota aptam similitudinem.

quod ſecundum collocetur.

Poteſtas ordinis viſibili ſigno traditur.

Traditio huius poteſtatis in Eccleſia, ab his ſolis qui præſunt viſibili & manifeſto aliquo modo neceſſe eſt vt fiat. Quod etiã euidẽtiſſimè naturali ratione conſtat. Primò, Eccleſia domus eſt ordinata, neceſſe eſt ergo vt ab aliquo gubernetur. Eſt etiã ex hominibus viſibilibus & corporalibus viſibiliter cõpoſita: & ideo iuxta morẽ humanũ gubernanda. In humana autem domo vel republica neceſſe eſt, vt ſi tradenda ſit poteſtas alicui quidquam adminiſtrandi, apertè & viſibiliter per verba vel per ſigna tradatur: immo addũt ipſa iura humana, tũc plenè tradi poteſtatẽ, cùm introducitur is cui traditur, in rem, ipſam domum ſcilicet vel ciuitatem: immo & humana etiã conſuetudo omniũ gentiũ habet, vt viſibilibus quibuſdam ſignis & ſolennitatibus dignitates vel poteſtates humanę tradantur. Sic fiunt doctores: ſic aurati milites: ſic reges & imperatores. Hoc igitur in Eccleſia neceſſe eſt aliqua ratione fieri. Tertium iam ſtatuamus proximum huic fundamentum.

Cùm cõſtet Eccleſiæ eſſe donatum à Chriſto, vt hanc poteſtatẽ tradere poſſit per ſuos gubernatores: neceſſe eſt vt modus tradendi eam aut ab eo fuerit præfixus & per Apoſtolos oſtenſus eccleſiæ, aut certe permiſſus arbitrio ipſius, aut prælatorum eius. Hoc manifeſtè ſequitur. Nec enim poteſt alius modus inueniri. Ceterùm quis horum fuerit, nòn audemus temerè aſſerere: quod maximè in his, quæ contra hæreticos dicimus, putamus obſeruandum. Rationabiliter credi poteſt, de hoc Apoſtolos edoctos per ſpiritum docuiſſe eccleſiam: & hoc de maioribus illis tribus ordinibus putamus ex ſcriptura probari. De alijs verò neque ex ſcriptura, neque ex traditione alterutrum haberi poſſe videmus: niſi quòd in quarto cõcilio Carthagin. (de quo ſuprà diximus) apertè ſtatuitur quid agendum, aut quid dicẽdum ſit in ordinatione ſubdiaconi, & ceterorum inferiorum ordinũ, poſtquam prius de ſuperioribus illis tribus eſſet dictum. Et certè ita dicitur, vt appareat nõ eſſe nouum inuentum illius concilij: quod tamen antiquum eſt, vt ſit ante mille & centum annos celebratum. Et ea quidem, quæ ibi ſtatuuntur, hodie ſeruãtur: nec illorum origo ibi apparet: quare meritò ab Apoſtolis illa eſſe quis putabit. Sed vtcunq; ſit, non eſt cur admodum in eo laboremus. Sed ex his fundamentis ſequentia inferamus.

Primò. Vbi de modo tradendi hãc poteſtatem ordinum non eſt certum aliquid inſtitutum à Chriſto, poteſt eccleſia conſti-

facere quibus vel verbis, vel actibus, vel signis alijs in eiusmodi traditione vtēdū sit. Quod alia ratione non est opus nunc probare cùm sit hoc à Christo commissum ecclesiæ. Cùm autem hæc potestas spirituale quoddā sit donū, accipientem in gradu aliquo supra populum cōstituēs: meritò vocatur character spiritualis, qui imprimitur animæ. Ordinari itaque in aliquo horum ordinum, est potestatē ab ecclesia accipere sensibili signo, atq; ita characterem. Addimus tamen istis, ecclesiaam debere vti in hac potestate modo tradēdi sibi præfixo & suscepto ab antiquiori ecclesia. Ita credimus fecisse cōcilium Carthaginense quartum: & ita nūc ecclesia agit. Secundò inferimus, in hui⁹ potestatis traditione & impressione characteris dari etiā auxilium & gratiam, qua iustificamur vel proficimus in iustitia, & qua rectè actus illius potestatis exerceamus. Hoc ita ex dictis sequitur. Datur potestas ab ecclesia Christi virtute, igitur, cùm perfecta sint Dei opera, & ꝓmissum habeamus illius, affuturū se & ꝓbaturū ecclesię & gubernatorū eius opera (hoc enim & significāt claues regni cœlorum) necesse est vt cōferatur etiam gratia necessaria, qua rectè exerceatur illa potestas: hęc est sanctitas & iustitia. Datur igitur hęc gratia in ordinatione: quod non est opus coniecturis ꝓbare. Testatur id apertè Paulus Timotheo ita dicens. Noli negligere gratiā quæ in te est, quę data est tibi per ꝓphetiā, cum impositione manuum presbyterij. Vbi notum est de gratia, quæ ei cùm ordinaretur data est, ipsum loqui. De qua rursū eidē ait: Propter quā caussam admoneo te, vt resuscites gratiā Dei, quę est in te, per impositionē manuū mearū. Vides itaq; visibilib⁹ signis fieri ordinationē, & eisdem gratiā dari. Est igitur hæc ordinatio verè & ꝓprijssimè sacramētum ecclesiæ. Habet enim visibilia signa: habet diuinā ꝓmissionē gratiæ, quod ex supradictis patet: verum igitur, inquā, est & perfectū sacramētū gratiæ. Vbi manifestè est videre, ꝙ (etiā si aliam nō haberemus auctoritatem, aut alia testimonia sensus ecclesię, imò etiam si nomen sacramēti nusquā ordinationi attributū inuenirem⁹) ratio hęc sufficiat, vt certa fide & intrepidè credamus & dicamus esse sacramētū ipsam ordinationem. Nec tamen desunt & ipsius nominis sacramēti certissima antiquitatis testimonia. Sufficiāt verò nūc nobis duo fide dignissimi testes. Primus sit Augustinus: Is libro secundo contra epistolam Parmeniani cap 13. contra eos qui dicebāt hęreticos recedentes ab ecclesia non amittere baptismū quem receperant, nec tamē posse alios baptizare, quia

Sacramētū ordinis characterem imprimit.

Per sacramentū ordinis confertur gratia.

1. ad Tim. 4.

2. ad Ti. 1.

amiserant ius dădi baptismũ,ita dicit: Nulla ostenditur caussa, cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dădi amittere possit. Vtrunq; enim sacramentum est, & quadã cõsecratione datur: illud cùm baptizatur, istud cùm ordinatur. Ideoq; in catholica ecclesia neutrum licet reiterare. Vide (rogo) quàm apertè Augustinus Sacramentũ ordinis consiteatur: nec probat vt rem dubiam, sed quasi certum affert ad confirmanda alia dubia. Multa etiam alia ex eodem loco colligit de sacramẽto ordinis: de charactere scilicet, de quo ibi multa dicit Augustinus, vbi de nõ iterando sacramento loquitur: denique quòd potestas baptizandi sit potestas ordinis. Vbi ergo nunc Philippus Melancthon, & tam temerario homini confidentes, qui asserit Augustinum duo tãtùm sacramenta agnoscere? Iam probauimus manifestis verbis ipsum quatuor asserere, & duo reliqua ex his quæ diximus apertè sequuntur. Secundus testis sacramenti ordinis sit Ambrosius. Is in expositione epistolæ ad Timotheum, in verba illa Pauli quæ primò adduximus: Noli negligere gratiam quæ in te est per prophetiam, cum impositione manuũ &c. ita inquit: Prophetia est qua eligitur quasi doctor futurus idoneus: manus verò impositionis verba sunt mystica, quib⁹ cõfirmatur ad opus electus: verba mystica apertè verba sacramenti intelligit. Vbi etiã aduerte Ambrosium tãquam certum iam in ecclesia asserere, mysticis verbis consecrari eum qui ordinatur. Nõ est igitur inuentum nostrum, aut auaritiæ siue ambitionis, sacramentum ordinis: sed consensus antiquissimæ & totius ecclesiæ, à qua illi discesserunt, vt vel sola hæc ratio apertè ostendit.

Ex his igitur & vera ratio huius sacramẽti, & dubia quæ inter posteriores nostros scholasticos disputantur, sunt cognoscẽda. Primò itaq; illud certò constat, esse sacramentum ordinis in ecclesia, illud cõsummari & perfici in traditione potestatis illius ecclesiasticę. Cùm verò disputatur, quomodo sit vnũ sacramentũ ordinis, vel quare non plura, cùm sint plures ordines: magis de nomine quęstio est, quàm de re aliqua. Vnicũ sacramẽtum ordinis dicimus, quanquã tradantur plures per illud ordines, & quidẽ (vt sic liceat loqui) diuersarum specierum & rationum: tamen omnes ad vnum (quod præcipuum & maximum est) sacerdotium scilicet, siue presbyterium, siue episcopatum referuntur: de quo postea. Nũc satis est, quòd attributione quadam omnia vnum sacramentum dicuntur, quę ad vnum illud præcipuum ordinantur. Hæc est beati Thomæ in

Licet plures sint ordines, vnũ tamen est sacramentũ ordinis.

hac

hac materia sententia. Quanquam non desint qui ex eius verbis putēt, id quod fit in alijs omnibus ordinibus, sacramētale quoddam esse: sicut quæ fiunt in exorcismis ante baptismum, præparationes sunt ad baptismum: ita omnia alia quæ fiunt in omnibus ordinibus, pręparationes sunt ad sacerdotium. Et putant isti hoc probabiliter affirmari posse: atq; ita vnum tantùm verissimè esse sacramētum ordinis. Sed reuera minus tuta est sentētia, minus cōsentanea sensui ecclesiæ: & vt specialius dicamus, certum est episcopatus, presbyterij, & diaconij ordines verissima esse sacramenta: quorū duo priora ex institutione Christi habentur, vt probatū est: & traduntur per ea distinctæ potestates. Nā episcopi potestās superior est (vt diximus) & ad multa in sacramētis Christi omnino necessaria. Igitur verissimè per sacramentū illa traditur: sicut potestas confirmandi, & ordinandi. Itaque episcopatus (de quo multi aut dubitāt, aut in diuersitate nominis quæstionē constituunt) censendus est verus ordo, & vero sacramēto tradi. Quòd maximè cōfirmant Pauli verba superius citata: Noli negligere gratiam quæ in te est per impositionē manus &c. Aperte enim ibi loquitur de ordinatione episcopi. Et hoc antiqua omnia concilia & patres testātur: episcopum ordinari: & imponi illi manus. De sacerdotij verò ordine nullus vnquā dubitauit, & tota etiam antiquitas apertè id habet. Quare hoc, vt minimū, certa fide habendum est, quemlibet horum duorum ordinum verum esse sacramentum, & sacramento quoque vero tradi. Et sicut verè inter se distinguūtur, ita illorū traditiones distincta sacramenta sunt, & quodlibet verū sacramētū, non sacramentale quoddam. vt Durādus inquit. Et eisdem rationibus hoc ipsum probatur de ordine diaconij. Primò ex ipsa scriptura. Apostoli primis diaconis orantes imposuerūt manus: vnde sequentes omnes eadem ratione vsi sunt in eorū ordinatione. Constat verò impositionē manuum vel fuisse sacramētum, vel coniunctam sacramento. Nam (vt suprà vidimus) Ambrosius impositione manuū mystica verba intelligit significari. Itaq; Apostoli illis sacramētum contulerunt. Tria igitur ista negari non possunt distincta esse sacramenta, vera atq; perfecta. Vbi hoc est aduertendū, quòd de duobus quidem prioribus, nihil est quod mirari debeamus: in vtroq; traditur spiritualis potestas ad spiritualia opera omnem humanam virtutem excedentia: remissionem videlicet peccatorū, cōsecrationē corporis & sanguinis Domini, collationem spiritualis potestatis & gratię. Ceterùm

Durādus q.2.d.24.

mirum apparet, quòd in ordinatione diaconi nulla tradatur potestas, nisi ad extrema opera tãtùm. Quidquid enim diacono incũbit agẽdũ, quatenus ab ipso fit, nullam habet supernaturalem virtutem: quod dicimus propter lectionem euãgelij, quam non est dubium ad illuminationem & ad excitandũ affectum bonum animę pertinere: sed id, à quocunque legatur, habet. Diaconus igitur ex ordinatione sua nihil nisi externa operatur. Nã lectio ipsa Euãgelij (vt diximus) magister posteà tributa est illi ordini, quàm ex sua institutione. Nec enim à principio legebatur euangelium, cùm nec esset scriptum. Sed etsi externa solùm administret, quia tamẽ tam proxima sacramẽtis Christi illa sunt: certa fide credimus ad illa administrãda gratiam illi dari & virtutem supra humanã: quoniam sacramento ad hoc ordinatur. Hæc igitur dicta sint de tribus istis prioribus ordinibus: de quorũ nullo putamus fas esse dubitare, an vero sacramẽto tradãtur. De reliquis verò inferioribus (fatemur) dubitatur à pluribus: immo antiquorum diuersæ videntur esse sententię. Quòd Magister d. 24. dixit hos ordines posteà constitutos esse ab ecclesia, ex præcepto verò Apostoli solùm episcopos & diaconos haberi (addimus nos, & presbyteros) hoc etiam Gratianus asseruit d. 21. c. 1. Immo Vrbanus primus multò antiquior põtifex idem videtur asserere c. Nullus, dist. 60. citatus à Gratiano: Dicit enim presbyteros & diaconos solùm fuisse olim in Ecclesia. Itaq; si ecclesia postea sibi hos ordines cõstituit: magis sacramẽtalia quædã erunt signa illa, qubus tradũtur, quàm sacramẽta vera. Et secundum hanc sententiam, id quod superius diximus, ecclesiam posse auferre aliquem horũ ordinum, multo esse probabilius. Et vtrunque confirmat, q̀ isti ordines ad gubernationem magis & externum quendam decorẽ ecclesiæ pertinere videntur. Confirmat etiam hæc, q̀ Innocentius (c. A multis, de ætate & qualitate ordinandorum, in decretalibus) subdiaconatũ dicit non fuisse ordinem sacrũ, sed iam ab ecclesia haberi inter sacros. Itaque mutatio ista ecclesię videtur ostendere, non esse hoc traditum ab Apostolis. Quanquam autem ista probabilia videantur, multo tamen tutius, & certè probabilius oppositum credi potest: cùm probauerimus superius omnes hos ordines ab Apostolis traditos, & in antiquissima ecclesia ante omnia concilia fuisse: quod non nisi ex traditione Apostolorum esse poterat. Et in ipsis ordinibus, etiam inferioribus, cõsecrari ordinatos. Caius põtifex asserit, vti supra citauim⁹. Et certe cum August

sacra-

sacramentum ordinis dicit esse in ecclesia, non de sacerdotio tantùm loquitur, sed de omnibus. Sunt itaque omnes ordines, & eorum traditiones vera sacramēta, quantum antiquitas ecclesiæ ostendit. Nec putamus hoc posse obstinatè negari: quāquam verum sit, hoc de his non tam apertum esse, sicut de tribus prioribus. Nam qui dicunt hos ordines sibi postea constituisse ecclesiam: intelligi possunt, vel quòd postea agniti fuerint omnibus, & manifestiores in ecclesia: vel certè quòd à principio (cúm esset parua ecclesia, & rari ministri) omnia cōmittebātur diaconis: quod satis Dionysius loco suprà citato ostendit. Postea verò singula ministeria & singuli ordines singulis etiā ministris tradita sunt. Quod verò de subdiaconatu adfertur, qui olim non erat ordo sacer, nunc autem est ordo sacer: nihil impedit quo minus ab Apostolis putetur traditus, & nūc vero sacramēto tradi. Quia distinctio illa sacrorum ordinum à non sacris, non ita intelligenda est, quasi non sacri dicantur ordines, quia non traduntur sacramento: sacri verò è contrario: nam omnes reuera ordines sacri sunt, & sacramento traduntur: sed non sacri dicti sunt comparatione aliorum, & sacramenti Eucharistiæ. Ministeria interim quæ proximè ad illud accedunt, & quibus ecclesia voluit coniunctum esse cœlibatum, speciali hac ratione dicuntur sacra: qualia olim erant tantùm tria priora: quibus deinde additus est subdiaconatus: quia & isti astant altari, & propinqui sunt diaconibus: & propterea iam annexum est votum castitatis huic ordini. Ex quibus omnibus restat octo esse ordines, & quemlibet vero sacramento tradi. Solus clericatus (quem tonsuram primam nonnulli vocāt) est extra rationem ordinis, quia nulla potestas illa traditur: sed tantùm fit deputatio ad ministeria ecclesiastica. Vnde etiam clerici tantùm illa habēt, quę omnibus sunt communia, tonsuram. s. & coronam, atque nomen ipsum clerici. Et hoc satis sit de veritate & ratione sacramenti ordinis.

Nota auctoris sententiam.

Quomodo subdiaconatus olim non sacer, nūc verò sacer ordo dicatur.

Prima tōsura non est sacramentum.

Non tamen omittendū est, quòd etsi ordines omnes sacramento vero tradantur, & veram spiritualem potestatem conferant ac gratiam: tamen vnus eorum non præsupponit alterum de necessitate sacramenti. Superior enim nō exigit inferiorē: cùm in eis potestates distinctæ dentur, quanquā omnis inferior potestas & ordo in superiori includatur. Et propterea in ecclesia sæpe ordinabatur quis diaconus, antequā vel subdiaconatus vel aliquē aliorū ordinum esset consecutus. Augusti (quantum videtur) primò ordinatus est presbyter, cùm antea

Quomodo superior ordo non præsupponat inferiorē.

Per saltũ ordinatus est verè ordinatus. Episcopus ordinari non potest qui nõ est prius sacerdos.

nec diaconis fuisset. Nihil habet necessariæ dependentiæ superior ordo ab inferiori: & cui traditur superior, potestatẽ accipit omnium inferiorum: quod tamen intellige de omnibus inferioribus ordine presbyterij. Nam episcopus ordinari nõ potest, & nulla esset ordinatio, si non esset presbyter : & potestas presbyterij nõ datur, nisi per ordinationẽ propriam. Est enim (vt diximus) ad spiritualia & excedẽtia omnem humanam virtutem opera. Posset quidẽ tũc dari cùm episcopus ordinatur: sed iuris necessaria ordinatione statutum est, vt nullus altiorẽ suscipiat ordinẽ, qui in inferiori prius ordinatus non fuerit. Et grauiter puniuntur contrariũ facientes, vt habet titulus in decretalibus, de clerico per saltum promoto. Quod reuera ideò statutum est, vt in inferioribus probẽtur & exerceãtur. Quod vtinam curaretur in ecclesia. Reliqua quæ circa rationem sacramenti ordinis tractanda sunt, dicentur sequenti lectione.

¶LECTIO QVINTA.

¶*De materia & forma, ac reliquis ad hoc sacramentum pertinentibus.*

EX his itaque quæ proximis lectionibus dicta sunt, facile est cognoscere, quæ ad rationem huius sacramenti pertineant. Inquiritur primò, quę sit materia & forma illius : quæ verò sacramentalia & præparationes : quando imprimatur character sacramentalis, siue quando perficiatur sacramentum. Ad quorum singula ex dictis respondendum est.

Forma sacramenti Ordinis.

Forma huius sacramenti (secundum illam metaphoram, qua in sacramentis dicitur forma) verba sunt, quibus apertè significatur traditio potestatis. Hæc meritò (inquit b. Thom.) imperatiuè proferuntur: sicuti ostiarijs dicitur: Sic agite, tanquam rationem redditurι pro rebus &c. Et lectori : Esto verbi Dei relator &c. Significatur enim his verbis cõferri potestatẽ, à potestate superiori ordinãtis deriuatã.

Materia sacramẽti ordinis.

Materiam verò dixerunt doctores illa, quæ tradũtur cùm verba ipsa dicuntur. Sicut ostiario, claues: lectori, liber lectionũ: Exorcistę, adiurationes : Acolutho candelabrum &c. vt Magister dicit. Quæ materia dicuntur, quia sensibilia quædam sunt coniuncta verbis, quæ forma vocantur, quòd distinctiùs &

magis

magis explicitè significent: quanquam hæc materia (vt dicit b. Thomas) alio modo se habeat, quàm in alijs sacramentis, Nõ enim tam adhibetur ad sanctificationem significãdam vel efficiendam, quàm ad quãdam possessionem & vsum potestatis quæ traditur, inchoandum: quanquam etiam dici possit quòd operentur, sicut cetera omnia, ad sanctificationem. Et hæc quidem facilè ita dici possent, de his maximè minoribus ordinibus & subdiaconatu: de ceteris verò est nonnulla maior difficultas, quæ iam nobis explicanda est.

Aduertendum igitur est, quòd & in istis inferioribus, & in tribus illis superioribus, cùm conferuntur quædam alia fiunt, quæ b. Thomas diligenter cõsiderans, distinxit in quatuor: scilicet instructionem ordinãdorum, benedictionem, manus impositionem, & vnctionem: quanquam non omnia hæc sint in omnibus ordinibus: sed tantùm duo priora: reliqua enim duo sunt tantùm in tribus maioribus. Et putat b. Thomas (quãtum credimus, ex communi tunc doctorum sententia, secundum quam tunc ille loquebatur) illa quatuor ad præparationẽ pertinere, & quasi sacramentalia quædã esse, sicut sunt exorcismi in baptismo. Ceterùm perfectionem sacramenti in verbis & traditione consistere, etiam in tribus illis superioribus: quanquam nonnulla dubia & diuersæ sententiæ de hoc sint. Nam diaconi non est certè principale officium, Euãgelium dicere, vt probauimus superius: & tamen hoc illis datur, & nihil aliud fit in eorum ordinatione: quàm impositio manus. Sacerdoti traditur calix cũ patena, hostia, & vino atque aqua: sed postea imponũtur ei manus, & dicitur: Accipe spiritum sanctum &c. Quare non immeritò multi dubitant, quando character sacerdotalis imprimatur: an cùm traditur calix, & dicuntur verba: an potius in impositione manus.

Circa ista igitur hoc primò certũ est, ex scriptura sacra & exẽplo Apostolorũ in ordinatione solùm haberi impositionẽ manuum. Ita enim ordinati sunt septem diaconi: ita Paulus & Barnabas, quando à spiritu sancto dictum est: Segregate mihi Paulum & Barnabã: hoc idem Paulus dicit se fecisse in ordinatione Timothei: hoc quoque docet ipsum Timotheũ facere in ordinatione aliorũ: Nemini (inquiens) manus citò imposueris. Quare meritò hoc cõsiderantibus videtur sacramẽtum ordinis maximè perfici in impositione man⁹: in illis videlicet tribus ordinibus superioribus, in quibus manus imponẽdas esse & hæc loca scripturæ, & omnia antiquorũ patrũ testimonia, &

ipsum quartum Carthaginense Concilium testantur: immo in illo Concilio (in quo distinctius quàm alibi & disertius agitur de ordinatione) nulli⁹ alterius rei in ordinatione facta est mẽtio, quàm impositionis manus. Et quanquam semper aliquid fortè præterea fiebat: tamen in antiquorũ lectione nec de traditione calicis &c. in sacerdotio, nec libri in diaconio hucusq; vidi mentionem fieri: quare magis videtur perfici sacramentũ in illa impositione manus in superioribus tribus ordinib⁹. Sed vtcũque sit melius est hoc sub dubio relinquere. Gregorius 9. cap. Presbyter, de sacramentis non iterandis, in decretalib⁹ iubet, quòd si impositio manus omissa fuerit in ordinatione, repetatur: tamen non propterea cetera esse iterãda dicit. Ex quo aliqui colligunt, manus impositionem ad essentiam pertinere sacramẽti. Sed non putamus hoc ex illo sequi: quę omissa sunt iubet Pontifex repeti, nihil aliud ibi dicens.

Characterem in impositione manus imprimi probabile est.

Vt verò etiam de his omnibus quatuor dicamus: quia ostẽsum est quantę auctoritatis sit manus impositio: & benedictionem non est opus magis probare, quàm quòd illa cõmunis sit omnibus actibus sacris & ecclesiasticis: instructio verò & exhortatio etiam in omnibus requiritur: de vnctione tãtùm breuibus opus est admonere, quoniã impugnatur & reijcitur ab hæreticis: alijs dicentibus inuentum esse Siluestri: alijs, à quocunque sit, non tamen à Christo vel Apostolis institutam, sed magis pertinere ad similitudinem rituũ legis veteris, qui iam à Christo abrogati sunt. Propter hos igitur de illa opus est scire, quòd semper in omni antiqua ecclesia eius est mẽtio. Nam & Clemens epistola 3. pontificem omnem sacro chrismate per unctum esse apertè testatur. Et Anacletus epistola 2. à Petro se accepisse dicit, episcopos in ordinatione sacro chrismate in capitibus vngendos: quod etiã Innocẽtius 3. (cap. vnico, de sacra vnctione) in sacerdotibus ecclesiam facere dicit, & repetẽdum, si id omissum fuerit. Non ergo reijciendum est hoc, vt illi faciunt. Cuius etiam sunt plura antiquissimorum testimonia, consuetudini huic ecclesiæ perpetuæ attestantium. Ceterum quod in ordinatione fit vltra hæc omnia in traditione vestium, stolæ videlicet aut dalmaticæ &c. inferius explicabitur, cùm specialiter de vestibus dicemus.

De vnctione in ordinatione episcoporum & sacerdotũ.

Patet itaque quid de forma & materia huius sacramẽti censendũ sit, immo & de cunctis ferè ritibus, quos in eius administratione seruat ecclesia: patet etiã de effectu ipsius atque significatione ex præcedentibus [illegible]. Vt igitur ordine

cuncta

cuncta (sicut in alijs sacramentis egimus) absoluamus, de ministro & suscipiente: eorumq; dispositione dicendum restat.

Minister sacramēti ordinis est episcopus.

Quod igitur ad ministrũ attinet, ex ijs quæ diximus de officio episcopi patet ministrũ propriũ sacramēti ordinis esse episcopũ, quoniam ille est supremus gubernator ecclesiæ. Nō est tamen omittēdum, quòd minores ordines ab inferioribus episcopo traduntur in ecclesia, ab abbatibus videlicet & à presbyteris cardinalibus: de quibus id tãtùm dicendum est, quòd hoc non fit nisi ex commissione episcoporum (vt b. Tho. d. 25. inquit) maximè verò Romani pontificis, qui supremus est totius ecclesiæ gubernator. Itaque primos illos tres ordines à solis episcopis posse dari totius ecclesiæ consensu asserendum est: ita vt nulla sit collatio illorũ, si aliter fiat. Inferiores verò, quia non propriè ad sacramētũ eucharistiæ ordinãtur, sed ad inferiora officia: non negandum est (quòd quidē ad necessitatem sacramenti pertinet) posse à sacerdotibus conferri, modò id legitimè fuerit eis commissum: alioqui etiam ab ipsis nihil fieret. Semper enim prima potestas eos cōferēdi est penes episcopum. Hæc verò commissio vel ex iure, vel ex cōsuetudine, vel ex priuilegio fieri potest. Sed hæc pertinēt ad iurisperitos: de quibus & Siluester in verbo Ordo.

Qui possint minores ordines dare.

De hæreticis ordinantibus.

Secundò. Disputat verò latius circa istũ locum Magist. sent. dist. 25. de hæreticis ordinãtibus: & refert diuersas sententias. Olim quidem ante quæstionē illam baptisinatis decisam ab ecclesia, cùm dubitarētur, an repetēdum esset baptisma datum ab hęretico, etiam poterat hoc in dubiũ verti: an ordinatus ab hæretico esset rursus ordinandus: iã verò illa quæstione certa fide decisa, non est dubitandum per hæresim vel excommunicationem, siue etiam degradationem nō amitti potestatē, quæ sacramento collata est, siue characterem (vt dicunt) baptismi, confirmationis, & ordinis: quãquam vsus illius amittatur. Peccat itaque grauissimo sacrilegio hæreticus, vel excommunicatus ordinãs, sicut & ordinatus ab eo: propter quod etiã neq; datur, neque recipitur gratia: est tamen verum sacramentũ ordinis siue ab hæretico, prius tamē legitimè ordinato in ecclesia, cōferatur: siue ab illo quem ipse ordinauit: quod b. Aug. 2. illo libro contra epist. Parmeniani (vt suprà citauimus) ex consuetudine etiam ecclesiæ probat. Recipiuntur enim hi in suis ordinibus frequenter in ecclesia. Hęc igitur de ministro sacramenti ordinis dicta sint.

De suscipiente iam dicendum est. Vbi illud est omnium primum,

mum huius sacraméti solùm capaces esse viros, nõ mulieres ita vt prorsus nihil fiat, si ordinetur mulier: quod ex ipsa naturali ratione (quæ docet mulierẽ subditam esse debere, nec dominari in virum) Paulus apertè prohibuit: Mulierẽ (inquit) in ecclesia loqui nõ permitto, nec dominari in virum. Quo apertè explicat omnem potestatem ecclesiasticam eis esse negatá nec opus est hoc loco de mulieribus quæ in conuentu mulierum prælationem exercẽt, quidquam dicere: illa enim omnia non ad veram ecclesiasticam potestatem pertinent: sed ex cõmissione & directione prælatorum communicantur eis quædam propter securiorem & honestiorem rationẽ gubernãdi. Quòd etiam in antiquioribus leguntur aliquando diaconissæ præfectæ fuisse in ecclesia siue etiam ordinatę: cõstat similiter non ad verum sacramentum ordinis esse referendũ: quod etiá concilium Nicænum explicauit.

Mulier non est capax ordinis.

An pueri possint ordinari?

Secundum etiam similiter huic proximum, est, pueros etiá ante vsum rationis nõ esse capaces sacramenti ordinis: Et quidem de minoribus ordinibus, quanquã non dubitetur iniustè pueris nondum ratione vtentibus conferri: tamen collati tenent: quia non de necessitate sacramenti hoc (vt scilicet suscipiẽs rationis vsum habeat) iudicatur. Traditur enim potestas spiritualis & character, non tam ex voluntate suscipientium, quàm ex potestate ipsa præfectorum ecclesiæ. Vnde (vt beatus Thomas hoc loco inquit) posset nonnunquam etiam iustè & sanctè his pueris ordo aliquis horum minorum tradi, vel etiá omnes: cùm scilicet speraretur futurus vtilis ecclesiæ, & accederet parentum aut maiorum eius consensus. Olim in ecclesia parentum voluntate sola deputabantur perpetuò vel ad ecclesiastica ministeria, vel ad monachatum paruuli. Tunc omnia simplicius fiebant, nec illi adulti repugnabant piæ parentum voluntati: quod etiam in Samuele scriptura nos docet factum.

De maioribus quidem ordinibus etiã & subdiaconatu apertior est ratio. Habent enim votum castitatis annexum, & ideò multò minus debent conferri nisi maioribus. Sũt iã certa tempora deputata ab ecclesia: & (vt patet) antiquitus maior ætas requirebatur, & lõgior etiam expectatio: iam (sicut in ceteris omnibus, omnia illa relaxata sunt. Est iam certa definitio ecclesiæ per Clementem quintum facta in cõstitutionib⁹ Clemétinis, quas vocãt, de ætate & qualitate, quam transgredi non est dubiũ graue esse peccatum, & (vt verum dicamus) nec dispẽsationes ips

Notent qui qua-

nes ipsę excusant aut cōferentes, aut vtentes, nisi vtilitas subsit ecclesiæ, aut iusta aliqua caussa, Additę sunt etiam à iure pœnę suspēsionis, & quidem meritò, his qui ante tempus ordinātur.

cūque ratione impetrata dispensatione putant se securos.

Ceterùm est nōnullum dubium inter doctores nostros, an verè conferantur maiores hi ordines pueris nondum ratione vtentibus? Et quidem b. Thomas putat hoc loco, omnes alios præter episcopatum collatos pueris veros ordines, nec repetē dos esse. Alijs secùs videtur. Ius quidem, quod à b. Thom. citatur, in c. Vno, de clerico per saltum promoto, non loquitur de maioribus, sed de minoribus tantùm ordinibus collatis nō dum ratione vtentibus: & nimiū ridiculum videretur credere puerum esse presbyterum: Certum est illum non fore obligatum neque ad actus ordinis, neque ad quidquā aliud: sed interim posset affirmari, non esse repetendum sacramētum illi datum, si quando in maiori ætate illi, & ecclesiæ placeret. Sed quia hoc dubium est, tutius crederemus saltem sub conditione repetendum esse sacramentum, præcipuè in sacerdotio: nā in reliquis eo inferioribus non admodum esset curandum, maximè cùm superiùs cōstiterit in superiori includi minores omnes, nec necessariò altiorem ordinem prærequirere inferiorem.

Hæc duo, sexus scilicet & ætatis impedimenta sunt ex ipso diuino & naturali iure in ecclesia certa. Sūt verò etiam preter ista, alia impedimenta iuris, quibus scilicet rationabiliter iura statuerunt aliquos reijciendos esse ab ordinibus ecclesiæ, etiā aliquādo non propter peccatum. Talia sunt seruitus, defectus natalium (cùm scilicet quis non est legitimè natus) & irregularitas illa quæ per voluntariam hominis occisionem contrahitur, etiam si sine peccato fiat: de quibus satis est admonuisse, seruanda esse iura, nec licitam esse dispēsationem, nisi iusta de caussa in vtilitatem ecclesiæ factam.

De dispositione ordinandorum.

De dispositione suscipientium iam dicendum restat: nā de conferentibus hoc sacramentum, nihil specialius dicendū est: sed quod commune est omnibus sacramētis, illis conuenit: teneantur munda conscientia, & non nisi certa discussione ordinandorum præmissa hoc sacramentum conferre. De suscipiētium dispositione breuiter duo notanda sunt.

In peccato mortali ordinari [illegible] est.

Primùm. In peccato suscipere ordinē quencūq; ecclesiasticum (in peccato inquā mortali) proculdubio sacrilegium est, sicut & quēcunq; actum (maiorum saltem ordinum tanquam [illegible]) ex ordine exercere. Primū quidem satis cōfirmat illud [illegible] Pauli:

Pauli: Si quis sine crimine est. Vbi (inquit August.) immeritò nō est dictū, sine peccato, quòd sine eo nullus sit, sed, sine crimine, quod grauiora significat peccata. Probat etiā illud ratio apertissima: quoniam per peccatū mortale ponitur impedimentum gratiæ, quæ in sacramento cōfertur, & ita indignè ipsum suscipitur. Secundum confirmat Diony. inquiens: Immundis illicitum est vel tangere sacra. Certum est ad omnes actus ordinis suscipientes (vt suprà diximus) consecrari: igitur aliter eos exercere quàm sanctè, ipsi ordinationi repugnat: quod b. Tho. hoc loco disertè tenet: quare nec dubitat grauiter peccare & suscipientem, & conferentem scienter.

Notã: or dinando-rum exa-minatori. Secundum etiam non est omittendum, quòd iuxta Pauli doctrinā nō solùm ipsa peccata mortalia, actu siue reatu præsentia, de quibus scilicet non est acta pœnitentia, sed etiam pronitas in ea, & peruersa habilitas meritò impedit à tantæ sanctitatis ministerijs & gradibus. Hoc significant Pauli verba apertè & ad Titū, & ad Timotheū, de episcopis & diaconibus dicta: Non cupidum, nō elatum, non vinolentum, nō percussorem, & huiusmodi. Significant enim hæc hominem frequenter in illa peccata lapsum: quod meritò considerandū est in discussione eorum qui ordinantur, nec sine peccato putamus omitti posse, cùm id res ipsa apertè ostendat.

De exa-minae ordi nandorū. De explorandis his qui ordinādi sunt, atque ratione id per agendi, non est cur in speciali multa dicamus: iura absolutè loquūtur. Non est dubiū talem requiri discussionem, ex qua prudenter & veraciter iudicare possit qui ordinat, idoneum esse illum qui ordinatur ad huiusmodi onus officij. Dicimus, qui ordinat, hoc est, is qui subditū suum vel ordinat, vel permittit ab alio ordinari. Nā episcopi illi titulares (quos diximus) satis videntur facere suo muneri, si ordinādi legitimè probauerint se à suis superioribus facultatē habere suscipiendi ordinis: quanquam in tanta facilitate admittendi ad ordines, nō ausim eos excusare, qui passim omnes ordinant, quacunque etiā facultate superiorum habita. Certè vbi apertè indignus est, & nec moribus nec sciētia probatus qui ordinatur, nescimus quomodo excusari possit ordinās, cùm illi nō præcipiatur vt ordinet: &, si præciperetur, nulla ratione teneretur obedire, vt apertè indignum ordinet.

Notent episcopi suf. aga-nei.

Ceterùm necessarium esse scientiam ordinādis apertissima ratione beatus Thomas & doctores probāt: scientiam, inquā, sufficientem ad rite exercendos illius ordinis actus: de qua nos

in prin-

in principio huius tractatus satis diximus. Certum est autẽ in examine non minus de scientia, quàm de moribus inuestigandum esse.

Restat tamen hoc loco nonnihil dubij, de quo propter aduersarios maximè nunc breuiter dicendum est. Tota enim antiqua Ecclesia obseruauit, vt non ordinarentur ministri Ecclesiæ, nisi probati & etiam electi testimonio & suffragio totius populi: quod beatus Cyprianus (vt multa alia omittamus antiquitatis testimonia) libro 1. Epist. 4. (quæ est de Basilide) testatur ex traditione Domini & Apostolorũ obseruatione esse non solùm in Episcopis vel sacerdotibus obseruãdũ, sed etiã in diaconibus. Ex quo duo nobis obijciunt aduersarij. Primum, quòd traditio Christi & Apostolorum non possit licitè in ecclesia omitti. Secundum, hoc ipsum nullam reddere ordinationẽ. Quomodo enim rata putanda est, in qua prætermissum est quod Christus instituit, & Apostoli obseruârunt? Propter quod nullos iam veros nos habere ministros audent etiã nonnulli dicere: vt scilicet suum in nos reijciãt peccatum. Illi enim reuera nullos habẽt legitimos ministros, nec veros, nisi fortè quidam apud nos ordinati sint.

An ministri ecclesiæ populi testimonio atque suffragio sint eligẽdi.

His itaque duobus modestè & sine contentione sic respondẽdum est. Primò, ea quæ ad gubernationem Ecclesiæ instituta sunt & obseruata ab Apostolis, non vt sacramẽta accipiẽda esse, nec vt necessaria aliter, quàm ad finem rectè gubernandi ecclesiam: atque ideo mutari posse, quãdo nõ vtilia, sed nociua potius efficiuntur. Mutantur mores hominum quotidiè in peius, vsq; adeò vt vix hodie suffragijs populi vlla electio quietè fieri posset. Et Gregorium legimus præcipientem nõnunquã, ne sine eius scitu & consensu in quibusdã Ecclesijs ordinarẽtur Episcopi: neque hoc agebat tyrannicè, sed rectè consulens Ecclesiæ. Ita multa alia fieri possunt. Nã illud etiã, quod à prouinciæ Episcopis & Metropolitano Episcopꝰ ordinari debeat, tota antiquitas & testatur & probat: & quidẽ absque vlla Romani põtificis mẽtione. Cyprianus quoque in supradicta Epistola idem apertè dicit. Iam verò quod hodie fit, vt scilicet sine Rom. pontificis auctoritate nullus consecretur Episcopus (vt omittamus quàm sit ad omnẽ occasionem schismatis auferendam conueniens) nullus potest negare, esse vel ob id omnino seruandum, quòd ita receptum sit in Ecclesia: nec nisi temerè asserere quis potest, nõ iustè & non sanctè introductũ esse: aut mutandũ absque vniuersalis Ecclesiæ auctoritate, hoc est, nisi

multa

rum. Hoc enim non dubitamus Apoſtolos docuiſſe, & conuenire naturæ ipſi hominum, vt exterioribus quibuſdam admoneantur & proteſtentur etiam fidem ſuam, atq; illis teneantur & exerceantur, ac inſtruātur etiā rudiores & minores, quales multi ſunt in eccleſia, quos oportet iſtis teneri. Et in his quæ non ſunt tradita ab Apoſtolis, non dubitamus eccleſiā etiam poſſe ſtatuere quædam, quibus proteſtentur fideles fidem à Chriſto ipſo acceptam. Itaq; apertè contra aduerſarios eccleſiæ contendimus, ad cultus veritatem ſufficere, vt eo veram fidem proteſtari velimus, qualiſcunq; demum cultus exterior ſit, modò tamen cultus publici auctoritate etiam publica, eccleſiæ ſcilicet ſtatuantur. Hæc putamus vera eſſe fundamenta, & ſanam atq; pacificam doctrinam, per omnia libertati legis gratiæ conſonam: ex qua iam ad ſingula quæ propoſita ſunt, progrediendum eſt.

De corona ſiue tōſura clericali.

Corona & capillorū pręciſio tam antiqua eſt in eccleſia, & clericis omnibus communis, vt ſint qui putēt à Petro Apoſtolo introductā. Habetur de hac cap. 44. conci. 4. Carthaginenſis, quod citatur in decretalibus, de vita & honeſtate clericorū, cap. Clerici, vbi comam & barbā nutrire prohibentur. Quibus & Gregorius nonus anathema apponit, eodē titulo ca. Si quis &c. Et Alexander tertius præcipit vt inuiti tondeantur: eodem etiā titulo. Poſteriores doctores de hoc agunt quaſi de re certiſſima. Hugo de ſancto Victore lib. 2. de ſacramētis chriſtianę fidei, parte 3. tribus primis capitibus. Rabanus lib. 1. de inſtitutione clericorū cap. 3. b. Thom. & alij ſcholaſticorū poſt Magiſtrum d. 24. Aiunt illi in ſignum regalis dignitatis coronam fieri, & vt oſtendatur eccleſiæ miniſtros ad cæleſtium rerum contemplationē paratos, ſuperiores mentis ſuæ vires liberas habere, vt in Deum tendant, nec velamē aliquod inter Deū & eos eſſe. Similiter & pręciſio capillorū ſuperfluarum omnium cogitationum & curarum, quibus à diuinorum contemplatione impediri poſſent, præciſionem ſignificat. Ideo enim vſque ad ſenſuum detectionē, auriū videlicet, capilli præſcindi debent: cuius meminit etiā Dionyſ. Areopagita lib. de eccleſiaſt. hierar. cùm de monachorum dedicatione loquitur. His addūt etiam, hoc partim ſumptum eſſe ex Nazaræis, qui in ſanctitatis cuiuſdam teſtificationem, voto completo tondebantur.

Calūniantur hoc aduerſarij, quaſi cultū, & cęremoniam legis veteris introducamus in eccleſiam: quibus ſatis reſpōſum eſt. Non eſt præſcriptum à Chriſto de hac re quidquam, nec

pro-

prohibiti ſumus Chriſtiani vti cæremonijs,quibus fidē veram teſtamur,etiā ſi cęremoniæ ſint veteris legis,modò ſequamur apoſtolicam doctrinā & vniuerſalis eccleſiæ ſenſum.Apoſtoli docuerunt nos, ob iuſtam aliquā cauſſam poſſe recipi aliquid in eccleſia ex veteris legis cęremonijs,cùm in concilio pręceperint gētib⁹ abſtinere à ſanguine & ſuffocato:nō quaſi obligarent cæremoniæ legis, ſed quia ita iudicabant expedire vnitati & cōcordiæ nutriēdæ in eccleſia inter Iudęos & gētes. Ita igitur licet eccleſiæ certa aliqua ſigna ſtatuere, quibus clerici, diuinis videlicet deputati obſequijs,diſtinguātur à laicis: vt & illi admoneātur hac ratione ad vitam agendam ſanctiorē, & magis à negotijs ſeculi ſeparatā: & iſti etiā ad eos magis obſeruandos & reuerendos excitentur. Vnde & addiderunt iura etiam de veſtitu ipſo,non ſacro,ſed communi certum aliquid præſcribere clericis,vt titulus de vita & honeſtate clericorum oſtendit: vt videlicet agnoſcantur inter ceteros. Nihil itaque eſt in hoc,quod meritò reprehēdi poſſit. Ceterùm admonuimus ſuperius, primam tonſuram non eſſe ordinem nec ſacramentū aliquod,ſed ſolùm deputationem ad diuinum cultum. Notat etiā b.Tho.loco citato, in acceptatione tōſuræ clericalis nō renūciari bonis temporalibus ab his qui habent, quanquam dicāt: Dominus pars hæreditatis meę,atq; Deum aſſumant in ſortem,ſicut olim leuitæ: non tamē propterea aſtringuntur ad illam paupertatem, quam Chriſtus in euāgelio cōſulit tātùm,non pręcipit. Non eſt autem dubium ipſos ex illa profeſſione clericatus ad maiorem abſtractionē à terrenis affectibus obligari, vt impleant illud Pauli:Nemo militās Deo implicat ſe negotijs ſecularibus: idque magis vel minus, pro gradu & ordine quem obtinent in eccleſia.

De veſtibus ſacris & ornamentis eccleſiaſticis.

Veſtes ſacræ ſimiliter deputatæ ſunt ordinū miniſterijs, diuerſæ quidē,ſiue plures aut pauciores, pro diuerſitate graduū & miniſteriorum: quarum vſus etiam antiquiſſimus eſt in eccleſia,tam in veſtibus ipſorum miniſtrorum, quàm in ornatu altaris & vaſorum:ſicut & horum omnium benedictio. Meminit enim horum Clemens in ſuis epiſtolis: meminerūt eorundē & multi alij antiquorū: quāquā non dubium ſit paulatim aliqua eſſe addita aut mutata.Nam nec dubitandū eſt à principio ſimplicius peracta eſſe miniſteria,&reuera rudius.Hoc eſt enim hominibus connaturale,vt in his paulatim perficiantur. Ita credimus in eccleſia circa iſta actum eſſe.Refertur dalmaticarū vſum incepiſſe à Siluestro:quarum frequenter Grego-

Dalmatica.

Orarium siue stola. rius in epistolis meminit. Oraria verò (quæ & stolas dicimus) frequẽtissimè in antiquioribus concilijs & patribus tanquam presbyterorum & diaconorum propria ornamẽta ponuntur. Vtcunq; sit, illud constat, omnes ecclesias certis indumentis sacris vsas fuisse: quare etiam hoc tanquam traditio certa vel Apostolorũ, vel vniuersalium conciliorũ habendum est, & in qualibet ecclesia seruandus illius mos: idq; (vt superius etiam de sacramẽto eucharistię diximꝰ) sine peccato non omittitur. Ceterùm & ista magna ex parte ex imitatione legis veteris fatemur esse desumpta: sed nostra quidẽ simpliciora, faciliora, atq; ideo conuenientia statui nouę legis. Nihil itaque habent hæretici quod reprehẽdãt. Hoc enim maximè conuenit, vt sacris vestibꝰ in sacris ministerijs vtamur. At verò de singulorũ ornamentorũ significatione & ratione, ac comparatione illorum ad veteris legis ornamẽta (quę omnia dignũ est, cognita esse ab his qui eis vti debent) loquuntur posteriorum multi, etiam scholastici nostri d. 24. post Magistrum. Ex grauioribus illis legi potest Rabanus libr. 1. de instit. clericorum cap. 14. & sequentibus multis: & Hugo de S. Victore 2. lib. de mysterijs christianæ fidei 4. parte, & libro de mysterijs ecclesiæ cap. 6.

De horis canonicis. Sequuntur & canonicę horę, officium videlicet ecclesiasticum lectionũ & orationum sacrarum per certas horas distributum: quod similiter antiquissimũ est in ecclesia, & ab ipsis Apostolis meritò initiũ habuisse creditur. Nam de hoc rectè a patribus intelligitur id quod Apostolꝰ Thimoth. scribit: Volo primò omnium fieri obsecrationes &c. quod diximꝰ etiam (cùm illum locũ exponeremus) Augustinum de orationibus ipsis sacræ Missæ exponere. Sed hoc constat semper in ecclesia per ministros eius obseruatum fuisse, vt pro omni populo fieret oratio. Hoc enim & ipsa naturalis ratio postulat, atque ecclesię distinctio, vt deputati sint aliqui ad diuinas laudes & orationes pro tota ecclesia soluẽdas: quãdoquidẽ plurima eius mẽbra non possunt illis vacare. Reprehendunt etiam hoc aduersarij, sed certè mirum est & miserãdum, quòd in hanc inciderint cæcitatem. Quid enim hîc meritò potest reprehendi? quòd sint cultus Dei sine verbo? Quoties scriptura sacra ad Deũ laudandum & orandum nos inuitat? Sed hoc omnibus (inquiũt) conuenit: fatemur. Quid verò prohibet quosdã esse specialiꝰ ad hoc deputatos, qui id totiꝰ ecclesiæ nomine agãt? Ad consolandum (inquiunt illi) & ad instruendum populum non negamus hoc rectè fieri. Cur nõ etiã ad orandum & placandum

1. Timot. 2

In epistola ad Paulinum 59.

bandum Deum pro omnibus! Quod tam frequenter præcipitur in euãgelio: Oportet semper orare: vbi laus Dei, gratiarũ actio, & cetera intelliguntur, ad quæ frequentissimè admonemur. Sed fiunt (inquiũt fortè, hæc liberè & pro arbitrio cuiusque. Sed cur etiam nõ erit hoc prælatorum ecclesiæ, vt curẽt, & contineant ministros in officio, & prę scribãt eis agẽda? in hoc igitur fatemur diuersas fuisse consuetudines Ecclesiæ: & tandem eò vẽtum est, vt in septem horas canonicas distributũ sit officium, & ad eas persoluẽdas astricti sint ab Ecclesia omnes in sacris ordinati, & habentes beneficia, & monachi. De quo (tit. de celebratione Missarũ, in decretalibus cap. 1.) citatur Concilium Agathense, de septem his horis distincte loquens. Quanquam (vt ibi videtur) istæ septem diei preces erant præter vigilias nocturnas. De quibus precibus, & de ratione eas studiosè ac deuotè persoluendi, Innocentius tertius in c. Dolentes, eodem titulo diligenter præcipit. Ceterùm de ratione & significatione horarum istarum diligenter etiam traditur à grauioribus illis patribus: à Rabano scilicet libro secundo de institutione clericorum, mox in principio: ab Hugone de sancto Victore libro de mysterijs Ecclesiæ cap. tertio & quarto. Quæ etiam diligenter legenda & cognoscenda sunt his qui ad illa tenentur.

Notẽt ordinati, habentes beneficia, & monachi.

¶LECTIO SEPTIMA.

¶ *De iure beneficij ecclesiastici, & simoniæ.*

CONSEQVITVR etiã ecclesiasticos ordines & officia atq; actus eorum beneficium siue stipendium ecclesiasticũ, ius scilicet percipiendi temporalia: cui opponitur simoniæ vitium, quod propriæ in acceptatione iniusta temporalium propter ecclesiastica officia consistit: de his itaq; duobus breuiter agendum est: sicut & Magister senten. d. 25. de simonia agit: quæ etiã solet in suscipiendis ordinibus committi. Nos igitur breuissimè nunc & de ea, & de eius opposito (iure scilicet ecclesiastici beneficij) agamus. Circa hoc quasi innumera sunt in speciali quidem ad iurisperitos pertinentia. Sunt enim

de hoc speciales tituli in iure canonico. Nostrum est tantùm admonere, quæ ad conscientiam pertinent ministrantium in Ecclesia,& tantùm fundaměta quædam,vnde specialia discerni possint,collocare.

Pro spiritualiũ ad ministratione nullum pretium temporale accipere licet.

Duo igitur nobis sunt statuenda certissima fundaměta. Primum propter spiritualia illa quæ ad salutẽ animæ pertinent, & ex persona Christi in ecclesia exercẽtur, nihil potest pretij temporalis vel commodi recipi ab his qui illa administrãt, aut à quibusuis alijs. Quod certissimum fundamentum & naturali ratione, & auctoritate scripturæ apertè constat. Primò enim spiritualia ista nullo pretio æstimari, aut æquari vlli possunt: quare contẽnit illa, quantũ in ipso est, & temporalibus æquat, qui pretiũ propter illa accipit. Quam rationem Petrus Apostolus in dãnatione Simonis (à quo & hoc vitium nomẽ accepit) indicauit. Pecunia (inquiens) tua tecum sit in perditionẽ, quia existimasti donum spiritus sancti pecunia possideri. Deinde illorum origo gratia diuina est, cui repugnat qui non gratis illa tradit. Quod etiam Dominus significat. Gratis (inquiens) accepistis, gratis date. Demum cùm illarum rerum solus Christus sit Dominus, omnes verò alij ministri & dispẽsatores. Sic, inquit Paulus, (existimet nos homo, vt ministros Christi &c.) non possunt verò ministri, nisi furtũ cõmittẽtes, aliter quàm Dominus præcepit, bona Domini sui administrare: itaque ipse Christus (cui ministrant omnes in ecclesia,& à quo præmium meritò expectare debent) præcipit (vt dictum est) gratis accepistis, gratis date. Multiplici igitur, & grauissimo peccato delinquunt spiritualia pretio æstimantes, contemptus scilicet ipsorum, ingratitudinis gratiæ,& furti in Christi dono.

Act.8.

1.Cor.4.

Ministris ecclesiæ debetur sustentatio, maximè prædicatoribus.

Secundum huic proximum fundamentum cõstituatur hoc: Ex spiritualium administratione licet recipere quæ ad sustentationem necessaria sunt, & postquã statuta sunt certa aliqua stipendia ab Ecclesia, vel si minister sit in necessitate, etiam ea exigere. Hoc (tanquam iuris naturalis) primò probat Paulus multis similitudinibus. Quis militat (inquiens) suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam,& de fructu eius non comedit? Quis pascit gregem &c. Addens etiam veteris testamenti & similitudinem & figuram: Nam qui altari, inquit, seruiunt, de altari viuunt. Et: Scriptum est: non ligabis os bouis triturantis: quod non propter illos dictum est: nec enim de bobus cura est Deo: sed quia (inquit) debet in spe qui arat, arare &c. Vnde iterum ipse Timotheo scribens: Presbyteri (inquit) qui bene

1.Cor.9.

1.Tim.5.

præ-

præsunt, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborāt in verbo. Honorem ibi non tantùm pro reuerentia, sed (more veteris legis) etiam pro subuentione sumit. Apertè itaque docet, non tantùm necessaria deberi ministris spiritualiū: sed ea reddēda esse iuxta cuiusque dignitatis & gradus rationem: ita vt honestè & decenter illis prouisum sit, & familiæ qua illis opus est siue ad necessitatem, siue ad decentiam ministerij cuiuslibet gradus: immo etiam eis, quorum Christi ministro naturali ratione cura commissa est: iuxta illud (quod ipsemet inquit) qui suorum, maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Et hanc ipsam legem probauit Dominus in Euangelio, præcipiens Apostolis & discipulis quos mittebat, vt comederent & biberent quę apud eos essent, ad quos diuerterēt. Dignus enim est operarius cibo suo, in quit vnus Euangelista, alter: Mercede sua: vt videlicet idem intelligamus vtroque verbo significari.

1. Tim. 5.

Mat. 10.
Luc. 10.

Hæc duo fundamenta Euāgelij & rationis naturalis, quorū alterum iustam temporalia percipiendi rationem ostēdit in ecclesiasticis ministerijs: alterum iniustam damnat perceptionem: sunt diligenter cōsideranda. Ex quibus quæcunque ad simoniam, vel ad ius beneficij pertinēt (quod attinet ad Deum & conscientiam) pensanda sunt. Quod vt fiat, hoc quod ex illis duobus sequitur, primò ante oculos habeatur.

Simonię vitium ex intētione præcipuè tēporalia suscipientis iudicandum est, etsi dantis etiam intentio sit consideranda. Hoc nō solùm ideo verum est, quia omne peccatum præcipuè voluntate committitur, sed etiam ex proprijs & duobus illis fundamētis manifestum est. Temporalia possunt iustè recipi in administratione spiritualium: non igitur in eorum acceptione, sed in malitia voluntatis qua suscipiūtur, hoc peccatū est de quo nunc agimus: quanquam possint etiam iniustè accipi: vt si nimia &c. Meritò itaque definiunt doctores nostri simoniam esse studiosam voluntatem emendi, vel vendendi spiritualia. De ipsa igitur intentione, in qua præcipuè consistit simonia, sequentia sunt consideranda.

Simonia peccatum maximè ex intentione pensandum.

Simoniæ definitio.

Primum. Intentio suscipiendi temporalia tanquam pretiū spiritualiū, semper est simoniaca, & quidem si ita vt pretiū accipiātur, quasi spiritualia ęstimabilia sint & illis ęquari possint, est etiam hæresis: propter quod nonnunquam in iure etiam simonia hæresis dicitur: quamuis illud etiam putemus ea ratione dici, quòd Simo ille etiam hæreticus fuerit, & propriam

Quando simonia dicatur hæresis.

sectam constituerit. Demum (quòd ad simoniã attinet) vt precium accipi temporalia intelligimus etiam, cùm ab inuitis exiguntur: inuitis inquam, id est, qui si possent spiritualia sine tẽporalium exhibitione habere, id mallent, nisi aliâs sint debita. Extorquere itaque temporalia non iustis alijs titulis (de quibus statim dicemus) pro spiritualibus, dicimus, esse ea vendere & pretio æstimare.

Quæ intẽtio non sit simoniaca in acceptione tẽporalium.

Secundum. Intentio suscipiendi temporalia vt necessaria sustentationi, vel vt debita ex iure sine superiorum ordinatione, vel vt voluntariè oblata, nullum est peccatum. Nam primum permittit Christus (sustentationem scilicet) accipi, vt dictum est. Secundùm verò ex eodem etiam sequitur. Iustè enim prælatorum ordinatione iubẽtur dari temporalia, iuxta Pauli preceptum. Tertiũ denique probat apertissima ratio: potest enim grat⁹ esse & liberaliter aliquid offerre qui spiritualia percipit: nec ibi quidquã vitij est. Iuxtà duo igitur illa priora (quod ad Deum & conscientiam attinet) si temporalia vt necessaria, vel vt iure debita accipiantur, nihil refert siue ante, siue post collata spiritualia fiat, nihil etiam si antè exigantur & deducãtur in pactum modò intentio sit pura coram Deo, vel vt se seruet indemnem à molestijs, si putat postea sibi non esse conferenda. Quod verò attinet ad Ecclesiam (quia speciem simoniæ habet, ante administrata spiritualia recipere, exigere, vel pacisci de temporalibus) id prohibetur iure: & dicuntur ista à iuristis simoniaca, quia prohibita, hoc est, non ex natura, sed ex prohibitione iuris: quæ etiam ad peccatum obligat, & committeretur procuidubio, nisi illa ita fierent, vt apertè ostendi posset syncera intentio.

Quæ sit intẽtio simoniaca.

Tertium. Principaliter intendens temporalia in administratione spiritualium (etiam si licitè percipi possint) committit simoniam. Quod est diligenter, curantibus mundam habere conscientiam, considerandum. Principaliter verò intendere temporalia, est ipsa spiritualibus præponere: atque ita summã deordinationem & irreuerentiam in ipsis spiritualibus & contra ea committere, immo manifestè agere cõtra ordinationẽ Christi, qui hæc vt necessaria, & non aliter permittit accipi. Itaque quocunque titulo suscipiantur, si illa principaliter intẽdantur, simonia est. Vbi quanquam timoratæ conscientię non sint nimium inquietandæ, quia tamen difficilè est (maximè in hac re, vbi de intentione agitur) hominem seipsum agnoscere (nam fieri potest) tẽporalia moueãt ad spiritualia administrãda.

da, ita vt aliter non fierent, nō tamen propterea sit principalis intentio illa, hoc est cum timore domini valde cauendum, ne ex spiritualium administratione ditescere aut abūdare, vel (vt Paul⁹ inquit) luxuriari in Christo quis velit. Hoc enim ex spiritualiū administratione quærere, valde repugnat & ipsi Christi ordinationi, & fini rerum spiritualium. Hinc Paulus, mente corruptorum (inquit) est existimare quęstum esse pietatem: est autem magnus quęstus, pietas cū sufficientia. Propterea enim subiungit: Habentes alimenta (inquit) & quibus tegamur, his contenti simus. Nihil enim intulimus &c. Olim quidem erat pulchra certè contentio in ecclesia, dum populus liberalissimè offerret ministris ecclesiæ vltra necessitatem: etiam possessiones & perpetuos redditus: & illi liberalius refunderēt in egētes: ita vt experiētia ipsa populus episcopos patres pauperum agnosceret. Tunc non erant certa statuta stipēdia, non erat diuisio illa beneficiorum: sed distribuebatur vnicuique iuxta arbitriū episcopi, certè prout vnicuique opus erat. Postea cœpit vtrinque minui synceritas & sanctitas: & eò ventum est, vt populus nolit dare, & vt ecclesię ministri quādoque op⁹ habeāt exigere quanquam etiam nimis durè exigant. Hinc iura decimarū, & huiusmodi alia introducta sunt, quæ (quod attinet ad determinatā aliquam portionem) nō sunt iuris diuini: ex hoc enim tātùm habetur, deberi sustētationem ecclesiæ ministris. Itaque (quod pertinet ad verum fidei sensum) duo vitāda sunt extrema. Primum, negātium quidquam deberi ministris ecclesiæ, sed tanquam eleemosynā dari. vt Bohemi hæretici primò dixerūt: vel damnantium hanc prælatorum ecclesiæ, de certa portione necessariò reddenda ministris, ordinationem: quę sanè fieri rectè potuit, & credendum est necessariò factam eam esse consensu etiam populi. Alterum porrò extremum est temporalia hæc immoderatius velle exigere, & tanquam stipēdia sæcularibus principibus debita, habere.

Notēt ministri ecclesiæ.

1. Tim. 6.

Duo errores cauendi.

Disputant doctores, an habens necessaria & sufficiētia sibi & suis, ex administratione spiritualiū possit aliquid accipere: & multis distinctionibus de hac re agitur. Illud tamē certū haberi potest, nō esse licitū temporalia exigere quacūq; ratione, ei qui sufficientiā habet, siue ab ecclesia, siue aliūde habuerit. Recipere verò illa, primò, si gratis offerantur, nō damnatur, etiā si in ipsorū spiritualiū administratione hoc & cogitetur & expectètur modò expectetur volūtariè dādū. Secūdò, si illa petātur tāquā ex iure, beneficio, vel ordinatione superioris debita.

Notēt ministri Ecclesiæ quādo exigere debent temporalia.

Sed hic considerandum est, qua intentione beneficium habeatur, & an quærantur ex Ecclesia diuitiæ, vel luxus & abundantia: quæ (vt dictum est) nescimus qualiter sine graui peccato quæri possint. Dicetur fortè hoc non esse simoniacum. Vocetur quouis nomine, certè talis temporalium acquisitio ex spiritualium administratione est illicita: illud igitur semper ante oculos habendum est, & cum Psalmista petendum à Deo: Inclina Domine cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam: vel (vt Augustinus legit) in emolumentum. Hæc itaque de simoniæ peccato coram Deo & in conscientia dicta sint: quæ tamen simoniam tantùm mentalem constituunt, quando exterius non manifestantur. Iam verò simonia exterior & perfecta (quæ punitur in ecclesia, & ex qua incurruntur pœnæ iuris, quæ certè multæ sunt & graues, excommunicationis videlicet & priuationis omnium quæ acquisita sunt per simoniam) non committitur ex solo peruerso animi affectu, nulla intercedente pactione. Ad illam igitur (vt Caietanus benè in summula notat, vbi & cetera huius materiæ dubia resoluit) requiritur temporalium rerum traditio ex conuentione & exactione siue implicita, siue explicita, facta. Fieri enim potest, vt sine verbis spiritualia ministrans & temporalia reddens se inuicem facilè intelligant: ita videlicet vt neuter liberaliter id faciat. Si igitur temporalia dentur hoc modo: vel si non dentur, promittantur tamen (quacunque ratione) & sequatur spiritualis rei administratio, est perfecta simonia iure punita: si verò aliquid horum desit, non est integra. Verbi gratia, si solo corde teneatur peruersa intentio, & ita spiritualia administrentur & recipiantur temporalia: multò minus si sola intentio fuerit mala, nulla verò ex ea administratio fiat: immo etiam si post conuentionem factam de temporalibus, vel post ipsa recepta, mutata animi intentione, spiritualia non dentur, simonia non est perfecta. Patet enim non esse consummatum peccatum, quod non in liberali siue gratuita spiritualium administratione consistit. Ceterùm eadem ratione constat, quòd si spiritualia semel data fuerint ex illicita aliqua conuentione, etiam si postea negentur temporalia commissam esse perfectam simoniam.

Simonia alia interior est, alia exterior.

Hæc igitur de intentione circa simoniam dicta sint: ex

qui-

quibus multa, quæ in ſpeciali tractantur, poſſunt facilè iudicari. An videlicet liceat redimere vexationem propriam, cùm iniuſtè alius impedit à conſecutione beneficij, vel aliter non vult ſpiritualia tradere? Duo enim circa hoc curanda ſunt. Primum, vt recta ſit intentio: deinde ne alterius peccato cooperemur. Itaque nolenti aliter baptizare, niſi detur pecunia, melius eſt non dare, dicunt doctores: ſed ab altero ſuſcipere baptiſmum, etiam à laico vel hæretico. Similiter, qui ius habet acquiſitum in beneficio, apertè iniuſtam vexationem poſſet pecunia redimere. Sed de his ſatis. Iam de ipſis ſpiritualibus, & de temporalibus quæ pro eis dantur, paucis dicendum eſt: de quibus multa apud doctores.

Quæ ſpiritualia de facto vendi poſſint. quæ non.

Circa ſpiritualia igitur ipſa illud in primis obſeruandum eſt, quòd dona ipſa gratiæ, virtutes ſcilicet & diuina auxilia (quæ per eſſentiam, vt dicunt, ſpiritualia ſunt) nec iure nec facto vendi poſſunt: quare de his nulla quæſtio eſt, quæ fruſtra quis tentaret vendere vel emere. Sed tria ſunt ſpiritualia quæ vendi prohibentur: ſacramenta videlicet ipſa, quæ de facto pro pecunia tradi poſſunt: ſpirituales actus, vt prædicatio verbi Dei, oratio pro alio: denique & corporalia ſpiritualibus annexa, vel ex temporalibus & ſpiritualibus compoſita: vt calix, veſtes conſecratæ, locus ſepulturæ & huiuſmodi alia. De his itaque omnibus ſeorſim loquuntur doctores diſtinctione 22. & beatus Thomas etiam quæſtione 100. 2.2. de quibus breuiter ſequentia notentur.

Non ſolum ſpirituales actus vendi non poſſunt, ſed nec opera, induſtria, aut labor eorum.

Primum. Sacramenta & ſpirituales actus (ſpirituales, inquam, ad ſalutem animæ ſpectantes, atque chriſtianæ religionis proprij) nulla ratione niſi gratis dari poſſunt vel recipi, ita videlicet, vt nec opera ſiue labor circa iſta, nec induſtria, aut quidquid aliud in eis exercendis eſt, locari, vel in pactum deduci poſſit. Ratio quidem huius ex ſuperioribus ſatis patet. Hæc enim omnia iubet Chriſtus gratis dari. Si illa gratis danda ſunt: quidquid illud ſit quod coniunctum eſt eis, gratis etiam dãdum eſt. Dixerunt nonnulli laborẽ proprium poſſe vendi, non ipſa ſpiritualia, ſed hoc, quid aliud eſt, quàm aperta fraus & irriſio præcepti diuini? Illud itaq; certò ſtatuatur, pro re, quæ ex ſpirituali poteſtate perficitur, vel reuera ad Chriſti gratiã per ſe pertinet, nihil exigi poſſe; niſi

eo modo quo dictum est: nec in eis licet locare operas. Cęterũ si quod quæritur temporale est, vel corporeum, vel naturale: etiam circa spiritualia, vendi potest: vt cantor licitè stipendiũ accipit, etiã si is clericus sit aut sacerdos. Similiter musicus, vel quacũque alia arte (cuius in ecclesia & in diuinis officijs vsus est) pollens vel laborãs, pro quouis horum licitè stipendia exigit. Non enim sunt hæc spiritualia. Tales sunt custodes, syndici, & procuratores ecclesiastici: multò magis præfecti, etiam doctores vel magistri, qui prædicationis officio non deputantur, etsi theologiam doceant. Ministeria enim illa quæ ex persona Christi, à ministro aliquo eius nomine exhibentur, duntaxat sunt in quibus simonia committitur.

Annexa & partim spiritua-lia, qua ratione vẽdi aut nõ vẽdi poßint.

Secũdum. De reliquis omnibus annexis, siue compositis ex spiritualibus & corporalibus: hæc certa habeatur regula: quòd ea parte qua spiritualia sunt, vendi non possunt. Quare si præcipuum in eis sit spirituale: nullo modo vendi possunt. Si verò quod præcipuè quæritur temporale est, vendi quidem potest, modo corporale propter annexum spirituale non pluris vendatur. Igitur calix consecratus, & vestis sacra possunt vẽdi ab vna ecclesia alteri, vel quacunque alia ratione modò propter consecrationem non pluris vendantur. Locus verò sepulturæ consecratus iam ad hoc, nulla ratione vendi potest: quia nihil aliud in eo loco quęritur, quàm id ad quod cõsecrat⁹ est: multo minus officium sepulturæ, vel solennitas in cãpanatũ pulsatione, & huiusmodi alijs, processionibus scilicet & similibus: de quibus omnibus manifesta sunt iura in hoc titulo: & ratio similiter id ostendit.

An quædam beneficia dari poßint pro pecunia.

Tertium. Quanquam de quorundam ecclesiasticorum beneficiorũ collatione sit, præsertim apud iuristas, dubitatio, an sine simonia pro pecunia dari possint: quando videlicet illis nõ est annexus ordo aliquis sacer, nec ecclesiasticum ministeriũ (sicut sunt canonicatus, vel præposituræ sine omni iurisdictione ecclesiastica, vel alio actu, quàm cantare in choro) tamẽ de his omnibus etiam certò statuendum est, quòd nõ tãtùm hoc ipsum quod confertur considerandum sit, sed etiam potestas qua datur. Etsi enim beneficium ipsum stipẽdium temporale sit: & similiter id propter quod datur: tamen quia datur ex potestate dispensandi spiritualia & ecclesiastica bona: quæ quidẽ potestas à Christo est, & ex persona illius exercetur: qui, vt illa vtatur, quidquam accipit, certè contra Christi statutum agit. Dicit fortasse aliquis non esse simoniam, quia pura temporalia

lia dat. Sed nos dicimus, quòd in eis dandis minister est Christi: siue igitur stipendium totum, siue pensio (quam vocãt) hoc est, portio tẽporalis redditus, siue etiam eleemosyna detur ex auctoritate ecclesiasticæ dispensationis nõ gratis: vel simonia cõmittitur, vel certè iniquitas magna, & aperta iniustitia atq; infidelitas in dispensatione.

Tria sunt quæ pro spirituali b⁹ nec dare licet, nec recipere.

Quæ verò dari vel recipi pro spiritualium administratione prohibeantur, tribus complexi sunt doctores: pecunia videlicet, aut re aliqua pecunia æstimabili, quod vocârunt munus à manu: obsequio, cùm videlicet seruitur vel ministratur, vt spiritualia beneficia dentur: denique precibus vel adulationibus, quas vocant munus à lingua. Hæc igitur tria dari, vel recipi pro spiritualibus, simoniã dixerũt. Et de munere quidem à manu, nulla dubitatio est: de obsequio verò & precib⁹, aut laude & adulatione non est facilè iudicandum. Distinguunt igitur alij hoc modo. Si obsequia vel preces tãquam precium rei spiritualis dentur vel accipiantur, simoniam dicunt committi: si autem non vt precium, non committi. Sed reuera distinctio hæc nimium subtilis magis est speculatiua, quàm vt pertineat ad rem. Quid est enim illa vt precium dari, maximè si de precibus aut laudibus loquamur? Illa verò distinctio magis ad rem pertinet, & est grauior, qua.b. Thomas cõformiter ipsis iuribus distinguit obsequia: quòd aliud sit honestũ & ad spiritualia ordinatum, quod dignũ est ecclesiastica remuneratione: & in eo nulla est simonia: aliud verò inhonestum, vel saltẽ tẽporale: vt si quis (inquit) episcopo seruiat in instituendis consanguineis suis, aut huiusmodi: pro his obsequijs spirituale cõferre, simonia est: quando scilicet hæc non liberaliter & gratis fiunt. De precibus verò, si carnales sint & pro indignis porrectæ, & illarum intuitu conferantur spiritualia, simoniam manifestè committi docet, aut, vt minimum, factum ipsum esse simoniacum. Ceterùm etiam si pro digno preces offerantur, & illarum intuitu, & vt gratia eius qui preces offert, aut amicitia habeatur, conferantur spiritualia: non minus simonia est: quia hæc commoda temporalia sunt, & temporalibus commercijs & negotijs quærenda, non spiritualibus: quamuis, sicut in ceteris omnibus, ista tanquam consequentia iustam dispensationem spiritualium & accipi possunt & expeti. Hæc igitur satis de tribus illis muneribus.

Quod simoniæ...

Vltimò tandem non est omittendum, quòd simoniæ pœna (ab ipso iure diuino, & naturali ratione præscripta) est, vt datũ

&

datum vel acceptum est, retineri non potest. & acceptum retineri non possit. Est enim vtrinque iniustitia commissa, cùm contra voluntatem Domini data sunt spiritualia pro pretio, & acceptum pretium pro illis: vterque enim committit & iniustitiæ & sacrilegij peccatum: atque ita nulla est datio & acceptio. Quare beneficio simoniacè acquisito re-

Notent qui simoniacè obtinent beneficia. nunciare tenetur, qui habet, & perceptos fructus restituere: pecunia etiam accepta necessariò restituenda est, nō ei qui dedit (qui dando peccauit, & dignus est illam amittere) sed ecclesiæ in cuius damnum commissa est simonia. Addūt etiam iura pœ-

Pœna simoniacorum. nas irregularitatum & excommunicationum simoniacis. Cęterùm quia ordines recepti, etiam simoniacè, non possunt nō suscepti esse, iura suspensionem ab omni officio ordinum indixerunt simoniacè ordinatis: adeò vt nec obediendum sit prælato simoniacè electo, vt ab eo sacramentum aliquod suscipia-

Nota moderationē tur: quanquam hîc locum habeat moderatio concilij Cōstantiensis, & iuris communis, vt quamdiu tolerātur simoniaci, & non sunt denunciati, non teneamur illos euitare, vt superiùs explicatum est.

Illud circa hoc non est omittendum, quòd quāquam prior illa pœna resignationis & restitutionis meritò iuris diuini pu-

Simonia mentalis non obligat ad pœnas in iure præscriptas. tetur, tamē cùm simonia tātùm mentalis est, & nulla exterius interuenit pactio explicitè vel implicitè, non solùm pœnis alijs iuris non astricti ita dantes & accipientes spiritualia & temporalia, sed nec restitutioni ipsi, aut resignationi obnoxij sunt: sola enim animi pœnitentia hoc peccatum deleri potest, de quo aperta est definitio in c. vltimo de simonia, in decretalibus. De hoc igitur non est cur dubitetur, quòd videlicet simonia illa quæ sola mēte cōmissa est, sola etiam mētis pœnitentia purgatur. Quod verò attinet ad beneficij Ecclesiastici retētionem: si alioqui dignus est & illud retinere potest: sola intentio simoniaca vel eius, vel dantis nō cogit eum ad resignationem. Verùm de pecunia aut re temporali accepta non est prætermittendum, quòd, cùm constiterit non liberaliter datā eam esse, sed quasi ex necessitate & exactione (etiam si is qui recepit bona fide susceperit, & sine vitio simoniæ) restituenda nihilominus sit: cùm illa coacta voluntas non veraciter trāsferat dominium: id quod in vsura manifestum est.

DE MA-

DE MATRIMONIO.

¶LECTIO PRIMA.

¶ *De vera in eo ratione sacramenti.*

SEPTIMVM tandem sacramentum & vltimum matrimonium ponitur. Vltimum certè & necessitate & dignitate. Necessitate quidem, quia duo hæc, ordo & matrimonium, non singulis hominibus, sed toti ecclesiæ necessaria sunt: & inter ea illud persuadetur ac perfectionis est: hoc verò infirmitati nostræ conceditur, & eadem ratione ostenditur dignitate inferius non tantum illo, sed & ceteris omnibus. In illis enim manifestior & amplior gratia quàm in hoc cõfertur. De hoc igitur sacramento vltimò nobis agendum est: in quo sunt quàm plurima & ad fidem, & ad mores pertinentia. Et ea quidẽ quæ ad fidem pertinent multipliciter impugnata sunt ab hæreticis & nouitatum amatoribus, atque ideo necessariò cognoscenda & docenda sunt. Quę verò ad mores pertinent, quanquam in eis multa sint quæ ad forensia iudicia ecclesiastica pertinẽt, & ad ipsa iura canonica ac doctores eorum: omnia tamen ferè necessaria sunt in iudicio illo arcano conscientiæ, cùm frequenter ad illud occulta multa deueniant: quæ cùm probari non possint, in illo terminanda sunt. Vnde & Magister senten. fusius per 17. distin. à 26. videlicet vsque ad 42. in quarto de eo agit: quem sequuntur reliqui posteriores. Tradenda igitur sunt nobis, & quæ ad fidem, & quæ ad mores pertinent, idq; ex fundamentis theologicis, scripturæ videlicet & patrum auctoritatibus.

Matrimonium alijs sacramentis posterius est dignitate & necessitate.

Quæ ad matrimonium pertinẽt etiã confessor scire debet.

Primò itaque omnium de ratione sacramenti agendum est: an videlicet & secundum quam rationẽ matrimonium sacramentum sit? Magno enim consensu hoc ab hæreticis omnibus nostri temporis negatur, & à catholicis non paucis aut non satis explicatur, aut in alieno sensu asseritur, vt in Durãdo patet: *q.3.d.26.*

vt

vt omittamus interim multos recentiores, de quibus posteà, cùm opus fuerit dicetur. Hæretici igitur multa contra hoc sacramentum matrimonij adferunt, inuidiosissimè etiā calumniantes, quòd hoc sacramentum nos fecerimus, vt ad Ecclesiam reuocaremus eius iudicium, & ita multa contra id quod æquum & iustum est, de matrimonio statuerentur in Ecclesia: vt de multis gradibus cōsanguinitatis, & de matrimonio contracto à filijs sine parentum voluntate: & addentes etiam, non plus esse rationis sacramenti in matrimonio, quàm in agricultura, siue arte quauis alia politica, quę ex Dei bona ordinatione est, non tamen sacramentū: maximè cùm audeamus (dicunt illi) matrimonium sordes & immūditiam vocare. Cùm enim de cælibatu ministrorum ecclesiæ dicimus, ob munditiā spiritualium rerum non conuenire matrimoniū ministris Ecclesiæ: colligunt statim illi, nos dicere immūdum matrimonium.

Quid reprehēdāt hæretici in catholicis de matrimonio.

Vt igitur his omnibus veraciter & sobriè atque modestè respondeamus, statuatur hoc certissimum fidei fundamentum. Matrimonium, quod quantū cōuenit huic principio, legitima coniunctio maris & fœminæ ad indiuiduā & perpetuam vitæ consuetudinem retinendā, siue ad propriorū corporum donationem inuicem faciendā, describi potest: & prima est (vt August. inquit in libro de bono coniugali) copula naturalis humanæ societatis ab ipso naturæ auctore in ortu eius instituta: est verissimè & perfectè sacramentū Ecclesiæ. Vt verò omittamus consensum catholicorum omnium doctorum ab his quadringentis & amplius annis, qui omnes disertissimè de hoc sacramēto locuti sunt (Hugo videlicet de sancto Victore, Magister sentent. omnes scholastici, Rabanus, & ceteri omnes, quos hæretici inuerecūdè certè & procaciter reijciūt: maximè cùm hoc nō fuerit inuentū illorū, nec huius temporis: sed quod acceperunt, tradiderunt) ad cōfirmandum hoc sacramentū primò sufficere debet Ecclesiæ Romanæ & conciliorū vniuersalium definitio. Lucius 3. in cap. ad abolendam, de hæreticis, ante quadringentos (aut circiter) annos matrimonium inter septem sacramenta Ecclesiæ, quasi rem certam collocat: vniuersos hæreticos decernens, qui de sacramento corporis & sanguinis domini, vel baptismate, seu de peccatorum remissione, matrimonio, vel reliquis ecclesiæ sacramentis aliter sentiunt, quàm sancta Romana ecclesia prædicat & obseruat. Vbi diligenter notandū est, quòd hunc sensum ecclesiæ de sacramento matrimonij tam certum & indubitatum habuerit, vt nec

Descriptio Matrimonij, cum assertione quod sit verè Sacramētū. cap. 1.

cogi

cogitauerit de eo dubitari posse. Deinde concilium Constantiense in Ioãnis Hus cõdẽnatione ipsum & sequaces damnat, quòd de septẽ ecclesiæ sacramentis, & multis alijs, vt infideles filij insideliter sentiant. Vbi vide nominari septem sacramẽta, quæ sine matrimonio nõ inueniuntur. Deniq; concilium Florentinum in bulla vnionis Armeniorum, septimũ sacramẽtum matrimonium ponit, distinctè de eo doctrinam tradens. Quæ certè concilia (vt nũc cum aduersarijs ecclesiæ agamus) si non certum est errare nõ potuisse: tamen non nisi temerè & impudẽter reprehendi possunt à priuato aut priuatis quibuscunq;. Nec enim quòd posteriorum temporũ sint, quidquam detrahit veritati huius dogmatis. Cur enim quę post priora illa tempora in controuersiam venerunt, non sunt definienda.

Sess. 15.

Sed, vt hoc certius possimus asserere, aduersus hæreticos, opus est illud confirmare consensu totius ecclesię, vel efficaci & certa ratione ex scripturis & fide sumpta. Nec enim credimus concilia nouã fidem, aut noua sacramenta tradere posse, vt superius dictum est. Neque dubitamus in ipsis concilijs vbi hæc definita sunt, vel vtrumq; horum (scilicet consensum ecclesiæ & rationem scripturæ ac fidei) vel vt minimum alterum inuestigatum & inuentum fuisse: vbi doctorum totius ecclesię diligentia hæc quæruntur. A nobis verò pro captu nostro vtrumque horum est probandum.

Incipiamus igitur à cõsensu & auctoritate ecclesiæ: de quibus (vt sobriè loquamur) duo asserimus. Primum. Nomen ipsum sacramenti in propria significatione, qua eo vtimur cùm septẽ sacramenta ecclesiæ dicimus, raro inuenitur in antiquis patribus apertè matrimonio tribui: ita vt de hoc nomine consensum ecclesiæ ab ipso eius ortu (sicut in cæteris hucusq; fecimus) apertè probari posse, non asseramus: nec hucusq; inuenimus. Secũdum. In matrimonio tamen, id quod nomine sacramẽti significamus inueniri (signũ videlicet rei sacrę, & sanctificationem quandam) ecclesiã semper sensisse, etsi non multis ac apertis testimonijs: sufficientibus tamẽ indicijs probari potest: id quod satis esse debet fidelibus & modestis ecclesię filijs. Horum igitur duorum primum quidẽ ideò dicimus: quoniam etsi legamus apud Paulum de matrimonio loquentẽ: Sacramentũ hoc magnum est: verbum tamen Græcũ est, mysterium, quod non possumus negare multa alia significare, quàm sacramenta ecclesiastica: quanquã nostri interpretes his duobus nominibus, mysterium, & sacramentum, pro eodẽ vti vi-

Ephes. 5.

dicantur, nec impropriè aut malè: idem enim hæc duo significant, vt superius in principio huius tractatus dictum est. Et in hac significatione sacramentum non est aliud quàm abscóditum aliquod & abstrusum sacrum. Vnde in eodem loco Pauli scriptores quidā ecclesiastici eodem modo quo Paulus, matrimonium sacramentū vocant: & non aliter quàm ipse Paulus, nec explicatius quidquā dicūt, quod ad antiquiores attinet: & Ambros. eo loco mysteriū legit, nec in enarratione quidquam aliud addit. August. (vt inferius aperti9 patebit) in matrimonio sacramentum esse frequenter dicit, idq; ita, vt, quanquam hoc ipse explicauerit, non tamen quasi nouū inuexerit in ecclesiā: & sacramētū (vt ostendemus) eodem modo sumit, sicut quando esse septem sacramenta ecclesiæ diximus. Et hæc sunt quæ circa nomen istud habemus ex antiquioribus. Secundum verò quod de re ipsa asseruimus, ita probatur: In matrimonio est signum quoddam, sacrū quidem & diuinum: & sanctificationem in eo esse, ab antiquioribus patribus semper fuit creditū, idq; ita, vt de hoc nulla vnquam fuerit contradictio. Et illud quidem apertè ostenditur ex eo, quod patres matrimonium noluerunt aliter celebrari, q̃ benedictionibus sacerdotum in ecclesia, & sacris oblationibus, atq; sacrificio ipso Missæ: quibus quid quæso aliud significatur, quàm vt rem sacrā hoc habitum esse? Huius verò testimonia antiqua extant: primò decretum Euaristi, qui aut tertius aut quintus à Petro fuit: in quo apertè non aliter ratū habendum esse matrimonium dicit, nisi & à parētibus petatur ipsa fœmina, vel à propinquioribus &c. & cum precibus ac oblationibus à sacerdotibus benedicatur: quod, inquit, à patribus accepim9, & à sanctis Apostolis & eorum successoribus traditum inuenimus. Hoc ipsum Tertullianus antiquę auctoritatis, in his præcipuè quę ad ritus pertinēt illorum tēporum, in libr. 2. ad vxorem, manifestè testatur, felicitatem illius matrimonij commendans, quod, inquit, ecclesia conciliat, confirmat oblatio, obsignatū angeli denuntiant. Similiter & conciliū Carthaginense quartum, tēpore Augustini & eo pręsente celebratū, offerendos esse sponsos sacerdotibus cùm benedicendi sunt, statuit, certè non tanquā rem nouā: & hoc deinde perpetuò videmus in ecclesia seruatū: quare constat tāquam rem sacram habitū esse matrimonium. Deinde & verbum Pauli hoc ipsum satis cōfirmat, qui de muliere matrimonio iūcta loquens: Saluabitur, inquit, per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum

Epist. 1. quæ est ad omnes episcopos Africæ.

Nota traditionem Apostolicam.

Cap. 13.

1. Tim. 2.

cum sobrietate. Vbi duo priora quæ ponit, fidē & dilectionē cōstat omnibus fidelibus cōuenire: quod verò addit, sanctifica tione, apertè ostendit ad ipsum matrimoniū pertinere; & quia perseuerandū in ea dicit, satis manifestat in ipso matrimonio eam esse, in qua perseuerandū docet. Vnde & alibi ait: Vt sciat vnusquisq; vas suum possidere in sanctificatione, nō in passio nibus desiderij, sicut gētes quę ignorant Deū. Vltimò denique hunc ecclesiæ sensum, & nomē ipsum sacramēti in matrimonio Augustinus frequentissimè ostendit. Is enim non sensum suum, nec nouū aliquid in ecclesia docēs: sed explicās dilucidè & ecclesię & scripturę sensum, in matrimonio tria bona esse freq. ēter docet: prolē: tanquam fructū actus ipsius & coitus coniugalis: fidem, qua sibi inuicē ita obligantur vir & vxor, vt Paulus dixerit, quòd vir non habet potestatē sui corporis, sed mulier: & è cōtrario, nec mulier sui corporis habet potestatē, sed vir. Et rursū: Vxori debitū vir reddat, & vxor viro. Tertiū deniq; bonum vocat sacramētum, à quo, inquit, fit, vt matrimonij vinculū indissolubile sit, etiā si vtrūque aliorum defuerit. Et quidē non tātùm in matrimonio sacramentū esse dicit: sed etiam ipsum esse sacramētū. Ita lib. 1. de nupt. & concupis. Quoddā sacramētum, inquit, nuptiarū commendatur fidelibus: de quo ait postea. Huius sacramēti res est, vt quàm diu viuūt, separari nō possint coniuges. Idē etiam libr. de bono coniugali. c. 7. manifestè dicit: & c. 23. cōfert matrimoniū sacramēto ordinis: manere nihilominus sacramētū asserens, etiā si proles aut facultas habēdi illam & fides quoq; ipsa defuerint: sicut ordinis sacramētū manet, etiam si plebs cui aliquis præficitur, nō maneat. Itaq; & ex his, & ex multis alijs in vtroq; horū librorū ab Augustino dictis, apertè cōstat ipsum tāquā certum habuisse, matrimoniū esse sacramentū: quanquam negandum nō sit nomen sacramenti (etiam secundum quod pro sensibili aliqua re sanctificante nō sumitur) latius patere apud Augustinū, qui etiam quædam alia sacramenta dicere non dubitat, vt patet lib. 2. de peccat. merit. & remiss. vbi cathecumenos benedictione illa quę præcedit baptismū, sanctificari dicens, addit etiā, & quod sumūt, sanctius esse ceteris cibis, quia sacramētū est. Itaq; ostēdit ibi sanctificatum aliquid in ecclesia catechumenis traditū fuisse, & illud sacramentum vocat. Vbi aduertendū est, quàm negligenter Augustinum legerint, qui dicunt duo tātùm sacramenta Augustinum ponere: cùm etiam ponat sacramentum quoddam catechumenorum: non quòd pute-

1. Thess. 4.

Tria bona matrimonij proles, fides, sacramētū.

1. Cor. 7.

Cap. 10.

mus aut ipsum credidisse, aut credendum esse, quòd baptismũ præcedat aliquod aliud verum & propriũ sacramẽtum: sed vt pateat quàm latè vsus fuerit nomine sacramenti. Et tamen ne putetur, ꝙ ita vocet sacramentum matrimonij, sicut catechumenorũ: sed propriè & verè dixit, sicut sacramentum ordinis: ita enim confert hæc duo sacramenta. Et hæc dicta nobis sint de antiquæ ecclesiæ sensu, & auctoritate patrũ de hac re. Nos enim alia explicatiora non habemus: sed hæc satis ostendunt nolẽtibus proteruire, quis fuerit antiquitatis sensus. Quòd verò nõ frequentius de hac re mentio fiat apud antiquos, putamus ideo factum esse, quia nulla erat de hac re cõtrouersia. Ea enim quę certo constituta erant in ecclesia, nõ opus fuit à patribus illis cõfirmari, nec certè frequentius meminerunt illorum (sicut superius quoq; frequenter monuimus) nisi cùm ad alia vel confirmanda, vel explicanda illis opus erat. Satis enim hoc superius ostendimus, De sacramento ordinis non esset & apud Augustinũ mentio, nisi propter hæresim Donatistarum opus fuisset illi dicere, ꝙ sicut baptismus ab hæreticis datus validus est, ita & potestas baptizãdi, hoc est, sacramentum ipsum ordinis. Itaq; quòd tam raro fiat mentio matrimonij, debet nos apertè docere, rem fuisse certã: quod vel vnius Augustini testimonium confirmare potest. Nec enim rem nouã ille inuexisset in ecclesiam, nec permissum illi esset, sed reclamassent cõtra illum doctissimi alij & sanctissimi pontifices. Et certè meritò, etiam si nulla alia esset ratio, hæc vna nobis auctoritas sufficere posset. Sed ne quid desit, addamus iam rationem certam ex ipsa fide sumptam.

Nota quare multorum dogmatum fidei apud antiquos rara sit mentio.

Ita igitur probamus rem ipsam, quam nomen sacramẽti significat, certissimo matrimonio cõuenire. In matrimonio est effectus omnem humanam & naturalem virtutem excedens, à solo Deo supernaturaliter caussatus: idq; ex significatione precedenti: ergo matrimonium est verum sacramentũ. Hoc enim nomine sacramenti veraciter significamus: externum scilicet aliquod diuinę virtutis & operationis signũ, non tantùm (vt hæretici dicunt) cõfirmatiuũ & testificatiuum fidei, sed ipsius etiam gratiæ effectiuum, vt superius probauimus. Si igitur hoc conueniat matrimonio, perfectissimè sacramentũ erit. Illud assumptum igitur probandum est, quòd talis effectus sit in matrimonio: idq́, non aliũde, quàm primæ institutionis ipsius à Deo factæ, & sacræ sciptutæ verbis, ac Christi Domini in Euãgelio auctoritate manifeste constat. In Genesi ita scriptũ habemus

Genes. 2.

habemus, ꝙ muliere formata, adduxit eam Deus ad Adam, & ille ait. Hoc nũc os ex ossib⁹ meis, & cetera quę ibi scripta sũt vsq; ad illud verbum: Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hæc verba Christus Dominus apud Mathæum primò à Deo dicta asserit. Qui creauit, inquit, hominem, masculum & fœminam fecit eos, & ait: Propter hoc relinquet homo &c. cùm tamen legerimus hæc verba ab Adam dicta esse non alia certè ratione (vt Augustinus 8. libr. de Genesi ad literã inquit) nisi quia illa ab Adã prophetice, & ex persona Dei dicta sunt: vt agnoscam⁹ in matrimonij institutione nõ tantùm Deũ vt auctorem naturæ se gessisse, vt scilicet naturale tãtùm vinculum faceret: sed supra naturam omnem, & vt auctorẽ gratiæ efficacius aliquid operatum fuisse. Hoc enim statim Christus ipse ostẽdit: Quod, inquit, Deus coniunxit, homo non separet: addens mox, nulla ratione licere vxorẽ dimittere, ita vt ipsa alteri coniungi possit: de qua re latius postea dicem⁹: nũc hoc satis esse debet, quòd vinculũ matrimonij tantum est, vt nulla humana vi solui possit, dicente Christo: Quod Deus cõiunxit, homo nõ separet: ergo & supernaturali virtute hoc factum est. Quare enim si ex solo cõsensu contrahentium vinculum illud caussatur (addamus etiam, & auctoritate legũ humanarum) nõ posset eodem etiam cõsensu & auctoritate dissolui? Quare coniuges non possent vel propter bonũ reipub. vel ꝓprio consensu ita separari: vt alijs coniungerentur: sicut Cato Romanus (vt Augustinus refert) propriã vxorem alteri dedit repleturam domum illius filijs? Et tamẽ Christus inquit, Quod Deus coniunxit, homo non separet. Est igitur effectus supernaturalis manifestus. Significationem etiam rei sacræ, & quidem summæ (coniuctionis scilicet Christi & ecclesiæ) in sacramẽto esse ex ipsa Dei institutione Paulus docet, cùm mulieribus, vt maritis sint subditæ, præcipiẽs, exemplum adducit ecclesię: Sicut ecclesia, inquit, subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis. Et rursum, viris, vt eis persuadeat dilectionẽ vxorum, in exemplum proponit Christum: Viri, diligite vxores vestras quemadmodum Christus dilexit Ecclesiam. Et post multa in hanc sententiã eo loco, tandem adducta auctoritate Genesis: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem &c. ait. Sacramentum hoc magnũ est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Vides ergo in matrimonio effigiem quandam Christi & ecclesiæ, & coniunctionis eorum? Vides & Paulum

Cap. 19.

Cap. vltimo.

Vinculum matrimonij & supernaturale est, & supernaturali caussa.

Libr. de bono coniug.

Ephes. 5.

apertè in ipſo matrimonio, & in illis verbis: Propter hoc relinquet homo &c. ſacramẽtum inueniſſe? Sed in Chriſto, inquit, & in eccleſia: vt apertè intelligas ibi cõſummatam eſſe rem illius ſacramenti. Hoc, inquit, eſt ſacramentũ: quid (rogo) aliud, quàm coniunctio viri & mulieris? De hac enim in toto contextu loquitur, & de eadem, verba quæ citauerat, loquuntur. Eſt ergo illa coniunctio ſacramentum. Et etiam ſi ſacramentũ (vt contendunt hæretici) ſumatur pro myſterio: negari tamẽ non poteſt, ſignificari ſacra quadã & myſtica ſignificatione in matrimonio coniunctionem Chriſti & Eccleſiæ. Ex qua, inquit Auguſtinus, fit, vt fœdus illud nuptiale, etiam ipſa ſeparatione irritum non fiat. Poſſet enim homo, inquit, ſterilem vxorem dimittere, & ducere de qua filios habeat: quod tamen ſi nõ licet, ſicut diuina videtur regula præſcribere (quod Auguſtinus dixit, quia non ſatis diſcuſſerat hoc eo loco) quem non faciat intentum, quid ſibi velit tanta firmitas vinculi cõiugalis? quod nequaquam puto tãtùm valere potuiſſe, niſi alicuius rei maioris, ex hac infirma mortalitate hominũ quoddam ſacramentũ adhiberetur, quod deſerentibus hominibus atque diſſoluere cupientibus, illis maneret ad pœnam. Nihil ergo ad veram rationem ſacramenti deeſt matrimonio. Et certè indignè ac blaſphemè etiam de matrimonio ſentire ſe oſtendunt, & puerili leuitate duci, qui nihil putant illud differre ab agricultura, aut ſutrina, ſiue tonſtrina. Quomodo non verentur illud Chriſti: Quod Deus coniunxit &c? Sed etiã illa, inquiunt, ſunt à Deo, non tamen ſic, vt ab homine diſſolui non poſſint. Agnoſcant itaque (ſicut Auguſtinus inquit) ſuperhumanũ aliquid in hoc ſacramento matrimonij. Nec catholici ſordes aut immunditias matrimonium vocamus: immo (vt Auguſt. inquit) quidquid immodeſtum, inuerecundum, ſordidúmue gerunt inter ſe coniugati, vitium eſt hominum, non culpa matrimonij: nec illud propter nuptias admittitur, ſed propter nuptias ignoſcitur. Vnde & ſanctitatem in ipſo matrimonio, atque in corporibus coniugatorum confitemur. Quanquam Paulus dixerit: Quæ innupta eſt, cogitat quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu: tamen eodem etiam loco (vt Auguſtinus ait) ſanctificatus, inquit, eſt vir infidelis in vxore fideli &c. Nec tamen propterea æquamus nuptias cælibatui, de quo poſtea dicemus: nunc ſatis ſit, ex his probaſſe veritatem ſacramenti matrimonij.

cap. 7. lib. de bon. cõiug.

Quàm impiè ſentiãt hæretici de matrimonio.

Reſpõdetur calumniæ hæreticorum.

Lib. de bono cõiug. cap 6.

1. Cor. 7.

Lib. de bono cõiug. cap. 11.

LECT

¶LECTIO SECVNDA.

¶ *In qua soluuntur quæ contra veritatem huius sacramenti adducuntur & dubitantur.*

QVAE diximus sufficere possunt & contra aduersarios Ecclesiæ,& ad dubia omnia soluẽda, quæ à catholicis etiam (minus dignè certè de sacramento hoc sentientibus) adducuntur. Vnus est inter scholasticos Durandus , qui de hac re minus certè consideratè & audacius quàm oporteret loquens, fatetur quidem Ecclesiæ sacramentum esse matrimonium,sed solo nomine,quia nõ vniuocè,inquit,hoc est, eadem ratione,qua alia,sacramẽtum dicitur : & denique nihil dignum sacramento in eo inueniri putat.Cùm verò nos probauerimus , immo verbum Christi & Pauli testetur rei sacræ signum esse,& supernaturalem effectũ habere : nihil est quòd ad perfectam & omnium aliorum sacramentorum veram rationem illi desit:nec possumus sententiam illam non contrariam scripturis & fidei dicere , & certè ex magna negligentia id rectè considerandi scriptum esse. Sed soluẽdæ sunt rationes & dubia quibus ille mouetur:ex quorum solutione fiet etiam hoc ipsum manifestius.

dist.26.q. 3. quarti.

Primò igitur(quod dictis proximum est)meritò quęrit ille, an gratia conferatur per hoc sacramentũ cõtrahentibus ? Hoc enim (vt satis ex superioribus patet) commune est omnibus sacramentis nouæ legis. Si ergo vel hoc sacramentũ gratiam non cõferat,vel si hoc dubium sit : pari ratione dubitabitur,an sit sacramentum. Et quidem Durãdus refert Iuristarum quorundam sententias , quorum, inquit, est sensum canonum & Romanæ Ecclesiæ, circa hoc nosse , asserentium in matrimonio gratiam non conferri : Hostiensis videlicet,Goffredi,Bernardi:immo & Magister ipse sentẽtiarum in principio quarti, matrimonium separans à sacramentis gratiam cõferentibus, dicit in remedium tantùm peccati institutũ esse. Meritò itaq; quid certa fide de hoc sentiendum sit, quæritur : cui breuiter duabus propositionibus respondeamus.

Vtrum per sacramentũ matrimonij conferatur gratia cõtrahẽtibus

dist.2.

Prima. Etsi à nõnullis negatũ fuerit sacramentum hoc gratiam conferre, & videatur etiã inter theologos de hoc probabiliter

Prima propositio.

biliter dubitari:dubiũ tamẽ hoc poteſt intelligi de gratia quã dã habituali,qua ſanari dicimus & perfici animam,remittique peccata : quæ cùm habitus ſit permanet & augetur in habẽtibus eã per ſacramenta,& non habentibus datur. Meritò enim in quæſtionem verti poteſt,cùm hoc ſacramentum nõ ſit inſtitutum in remiſſionem peccati,quomodo virtute eius non habenti gratiã atque ideo non exiſtẽti in peccato gratia detur: aut augeatur etiã in iam eam habentibus ? maximè cùm fieri poſſit,vt contrahat quis matrimoniũ mutata voluntate continendi quam prius habuit,atq; ita eo cõtracto, magis minuenda in eo videbatur gratia(ſi minui poſſit)quàm augẽda:quanquam & in hac dubitatione multò probabilius ſit, etiam hanc gratiã dari & augeri(vt beatus Thomas inquit diſtinct.26. q.2.art.3 ſicut in alijs ſacramentis,vt ſequenti propoſitione oſtẽdemus.

2. Propoſitio. Secũda.In hoc ſacramẽto dari contrahentibus aut habitualem gratiam,aut auxilium ſupernaturale & gratuitũ ad dignè ac ſanctè vtendum matrimonio,& perpetuò ſeruandã fidem, ac ad non recedẽdum à perpetua vinculi huius indiſſolubilitate(eadem ratione,qua ſuperius dari in ſacramẽto ordinis diximus)probatur & ſatis oſtenditur auctoritate ſcripturæ:quare nulli catholico putamus de hoc dubitandum eſſe. Deus non deeſt illis,quos in eccleſia ſua in aliquo gradu cõſtituit. Cùm enim vocat aliquem ad officium aliquod gratiã dat illi ad tale officium neceſſariam.Quanta verò ſit neceſſaria gratia,quantum Dei auxilium,ne in vſu matrimonij excedatur,& ne ſatanas(vt inquit Paul⁹)tentet & naturalis ratio,& auctoritas ſcripturæ ſatis oſtendit. 1.Cor.6. Concupiſcentia enim accẽditur magis experientia:& Paulus apertè inquit:Tribulationẽ carnis patientur.Igitur ad hæc omnia op⁹ eſt diuina gratia,maximè ad matrimoniale vinculum perpetuò retinendum,quod tot impedimentis,& quidem nonnũquam naturæ importabilibus,cõtingit impugnari.Quomodo credimus Deũ deeſſe huic ſuo operi?Certè verbum illud.Quod Deus coniunxit , ſi rectè expendatur ſicut oſtendit Deum ſupernaturali virtute cõiunctionẽ illam operari,ſic etiã docet illum eandem per ſuã gratiã perficere,& quidem vel ſolum hoc verbum credimus id ſufficiẽter probare.Adeſt ibi Deus vt operetur ſignificationem,ſanctiſſimam & arctiſſimam coniunctionem. Adeſt ibi adducens viro vxorem,ſicut adducit ad Adam:& ſubtrahet ſe,ne cõferat gratiam rei ſignificatæ & eſſectæ neceſſariã?Quis hoc dignè vel ſuſpicari poſſet ? Satis ergo nobis ſit verbũ illud:Quod Deus

coniunxit

coniunxit. Addunt etiam rationabiliter multi, quòd, si non daretur gratia, non esset matrimoniũ in remedium: cùm reuera concupiscentia non superetur, nec temperetur quidem experiẽtia, sed accendatur magis, vt diximus. Si ergo melius est nubere quàm vri (vt Paulus inquit) & propter fornicationem, vitandã scilicet, vnusquisque suam vxorem habere debeat: gratia proculdubio confertur concupiscentiam temperãs, alioqui satis debile remedium esset matrimonium: & (vt b. Thomas supradicto loco inquit) nihil magis in lege noua matrimoniũ iuuaret, quàm in veteri. Porrò si, qui matrimonium contrahunt, obicem ponant, nihil virtuti sacramenti detrahitur: hoc enim in omnibus sacramẽtis contingit. Nec verum est quòd matrimonium contrahens, hoc ipso obicẽ ponat augmento gratię, etiam si fortè prius propositum continentiæ habuerit, modò non votum. Sanctè itaque cõtrahi potest matrimonium, quod (vt ex iam dictis patet) non est dubitandũ gratiã adferre contrahentibus. Habitus gratia illa sit, an augmẽtũ ipsius, an duntaxat Dei auxilium, parum curamus: quanquam probabiliter etiam teneatur, gratiam omniũ sacramentorum præsupponere habitum illum inhærentis gratiæ. Quare quodlibet eorum (etiam si nõ institutum sit in remedium peccati) sumptũ cum digna præparatione animi, creditur peccatũ, si quod reliquũ est, dimittere, & ita gratiam iustificãtem conferre: quod & de matrimonio meritò credi potest. Nam si fortè inculpabiliter peccatum aliquod vel ex obliuione, vel ob defectum perfectę cõtritionis nõ fuit antè remissum, atque ita sine gratia ad hoc sacramẽtum accedatur: ex deuota & digna eius susceptione remittetur. Et tamẽ de hoc disputari quoque sustineremus, modò illud etiam vt tutius saltem, & ideo vt necessariũ doceatur, quòd debeat hoc sacramẽtum suscipi sicut & omnia alia, cum vera pœnitentia & contritione (vt minimum) peccatorum. Est verò saluberrimum consilium, & seruatum quidem à pijs omnibus, vt non nisi prẹmissa etiam confessione hoc sacramẽtũ perficiatur. Et quanquam cõsultius foret, vt hoc in primo illo contractu, cùm de præsenti sibi inuicem consentiunt cõiuges, obseruaretur: ibi enim verum sacramentum esse meritò creditur: tamen sustinendum, immo curãdum, vt saltem cùm benedictiones illæ in ecclesia suscipiendæ sunt omnino etiã ad suscipiendam Dei gratiam coniuges per confessionem præparentur: nam in illis credimus (quanquã ipsę nõ sint sacramentum) perfici, si quid defuit in priori contractu. Tũc enim & perseue

1. Cor. 7.

Saluberrimum hoc consilium & populo sæpe prædicandum.

rat & quodãmodo renouatur prior ille consensus,& superadduntur benedictiones ecclesię.Interim tamẽ admonẽdi sunt, vt in priori illo contractu sanctè se habeant:de quibus postea plura dicemus,cùm de dispositione suscipientum hoc sacramentum agemus.

Illud circa hunc articulũ non omittamus,nonnullos multa certè pietatis specie,& zelo sanctitatis christianæ,apertè docere non esse sacramentum,quando nullo respectu Dei,nulla in eum fidei deuotione,sed voluptatis tantùm intentione cõtrahitur matrimonium.Non enim putant isti sacramentum esse, vbi non adest fides in verbum ipsum sacramenti. Quod ideo retulimus,ne si quis in hunc locum inciderit,specie illa pietatis decipiatur:primò cõstat ad integritatem aliorum omnium sacramentorum (sanctiorum etiam & perfectiorum,quàm sit matrimonium)sufficere voluntatem suscipiendi sacramẽtum vt ab ecclesia traditur,etiam si id sine vllo respectu Dei,& ob malum finẽ fiat:vt si baptizetur quis vel propter pecuniã, vel quacunque alia etiam iniqua volũtate,est verum sacramentũ: ita in ordine & ceteris omnibus:Quare ergo non similiter in matrimonio? Requiritur quidem deuotio in Deum ad dignè suscipiendum sacramentum & cum fructu gratię:non autẽ ad hoc:vt sit perfectũ sacramentũ,vt ex superioribus satis patet. Distinguẽda enim sunt illa duo,idq; maximè in matrimonio, in quo,si illa opinio crederetur : quòd matrimonia vel sacramẽta non essent,vel verterentur in dubium:maximè cùm perpetua illa indissolubilitas ex sacramẽto caussetur?B.August.inquirit quidem,an cõtractum matrimoniũ sola libidinis caussa,coniugium sit:quanquam de nomine sacramenti ibi nõ loquatur,&(quamuis ægrè)fatetur tandem coniugium esse,modò nihil fiat quo impediatur susceptio prolis:immo bonũ hoc esse ibi obseruat,quòd libido illa cõtineatur intra iustos limites.Ita igitur censendum est de sacramẽto. Quod verò Augustinus dicit de nõ impediẽda prolis susceptione , explicabitur postea.Nunc satis sit,quòd certò sciamus,verum coniugiũ & verum sacramentum esse censendum,quando in intẽtione nihil est contrarium naturæ coniugij viri & mulieris,etiã si aliquid sit contrarium gratiæ.Et quod ab eis additur de fide credente & acceptante verbum:magis Lutheranum est quàm Catholicum.Verbũ quidem sacramenti (inquit Augustinus)operatur,nõ quia dicitur, sed quia creditur:sed inde nõ sequitur, quod,vt operetur, opus sit credi vel à suscipiente sacramẽtũ, vel à

Lib.de bono cõiug. cap.5.

vel à tradente: vt operetur, inquam, veritatem ſacramẽti: ſicut in baptiſmo ſuſcepto & tradito ab Arrianis, volentibus tamẽ agere quod Chriſtus inſtituit, patet. Nec verba ſacramẽtorum in catholica doctrina ad cõfirmandam & excitandã fidem, ſiue corroborandam promiſſionem, ac conſolãdos fideles principaliter ſunt inſtituta & dicũtur: ſed ad operandũ & efficiendum. Conſequuntur quidem cõſolatio & corroboratio animę &c. in his qui dignè diſpoſiti ſunt, ſed nõ eſt ille proprius effectus, ſine quo ſacramẽtum non ſit ratum. Quod cùm frequẽter ſuperius ſit explicatum: opus nunc fuit, ad cauendam nouam hanc pietatis ſpeciem, repetere.

Ex his etiam patet, quomodo reſpondendum ſit alijs, quæ ſolent obijci contra veram rationem ſacramenti in matrimonio: quòd videlicet in eo non applicetur exterius aliquid per miniſtros eccleſiæ ſuſcipientibus ipſum, ſicut in alijs ſacramẽtis fit. Fatemur nanque ita id ſe habere, & ita hoc ſacramentum non perfici applicatione alicuius rei ſuſcipientibus adhibitę, ſed contractu ipſo. Sic enim & pœnitentiæ actibus ipſius pœnitentis perficitur, accedente tamen abſolutione: hîc verò ipſe contractus legitimus complet totam rationẽ ſacramenti. Nec eſt Deo difficile, quo medio & qua ratione gratiam conferre velit, vel operari ſua ſupernaturalia opera.

De inſtitutione quoque huius ſacramenti, in noua maximè lege, dubium eſt. Cùm enim ſacramentũ nouę legis illud eſſe confiteamur, meritò putant quęrendã eius inſtitutionẽ in noua lege: cùm pręſertim matrimoniũ in prima illa hominis productione: multis nõ in ſacramentum, ſed in officiũ naturę tantùm (ad generationem videlicet prolis, & propagationem humani generis) inſtitutũ fuiſſe credatur. Ad hoc igitur breuiter dicimus, primò inſtitutionem illam (de qua in Geneſi) etiã ad ſacramentũ pertinere. De illa enim inquit Paulus: Sacramẽtũ hoc magnum eſt. Propterea enim (vt ſuperius diximus) omnia ibi facta, prophetica fuerunt & ſupernaturalia, quãquã natura videretur perfici. Ibi igitur inſtitutum eſt ſacramẽtũ hoc: ibi & ſignificatio & indiſſolubilitas (quæ ex ſignificatione eſt) inſtitutæ ſunt: hoc ipſum Chriſto domino apud Mathæũ apertè teſtante, & legem permittentem repudij libellũ prohibẽte. Ait enim: Ab initio autem non ſic erat, ſed maſculum & fœminã fecit eos: & dixit: Propter hoc relinquet homo &c. vbi (vt poſtea dicetur) & vxorum pluralitas, & repudium, tanquam contra primam inſtitutionem inuecta, reijciuntur à Chriſto.

De institutione sacramenti.

Mat. 19.

Ex

Quomodo matrimonium sit sacramentũ nouæ legis.

Ex quo etiam secundò dicimus, sacramẽtum hoc peculiariter nouæ legis esse: quia in ea probatur & reducitur ad priorẽ suã originem. Itaque in eo loco Mathæi meritò dicere possumus à Christo institutum, vel potius cõfirmatum in ecclesia. Nam & quòd nuptijs interfuerit Dominus, approbatio etiam fuit ipsius. Fuit igitur matrimonium etiã in lege veteri sacramentũ. Paulo id apertè testãte. Nam & pluralitas illa vxorum (vt Augustinus inquit, gentium omnium Ecclesias significabat coniungendas Christo.

Disputatur quoque hoc loco, an matrimonium inter infideles sacramentum sit, etiam ante baptismũ. Durãdus hac ratione videri asserit quòd non sit sacramentum matrimoniũ, cùm inueniatur etiam inter infideles, Paulo dicente: Si quis frater vxorem habet infidelem. Sed reuera quanquam verus sit contractus matrimonij inter infideles, habens etiam suam naturalem integritatem, non tamen sacramẽtum propriè dici potest. Vnde August. in lib. de bono coniugali: donum (inquit) nuptiarum per omnes gentes atque homines in caussa generãdi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiã in sanctitate sacramẽti. Vides apertè inter duo illa prima & sacramentum, Augustinum distinxisse. Videtur quidem Innocẽtius 3. cap. Gaudemus, &c. Quando, de diuortijs, asserere inter infideles sacramentum matrimonij: sed certè si bene consideretur, magis de re ipsa matrimonij, quàm de ratione sacramẽti intelligendũ est. Rem illam, quam dicimus sacramentum matrimonij, dicit esse inter infideles: non tamẽ (inquit) ratum est matrimonium illorum. Quod certè nulla alia ratione fit, quàm quia deest ei veritas sacramenti. Ideò enim dissolui potest nõnunquã, vt Paulus illo loco ostẽdit, de quo inferius plura dicemus. Nunc satis sit hoc statuisse, quòd in infidelibus deest sanctitas illa sacramenti, cùm non contrahant tanquam Christi & Ecclesiæ membra. Est tamen licitus & naturalis cõtractus: quare nec peccant contrahentes, nec vtẽtes cõtracto etiam cùm alter cõuersus est ad fidẽ, vt ex verbis Pauli patet.

lib. de bono coniugali. c. 17.

An matrimoniũ infideliũ sit sacramentum.

1. Cor. 7.

Vltimum tandem quod contra hoc adducitur, est de Ecclesiæ statutis, quę in hoc sacramẽto possũt id etiã quòd ad substãtiã pertinet, mutare: cùm videlicet statuit Ecclesia nullũ esse matrimonium, quod contrahitur in gradu cõsanguinitatis nõ prohibito in lege naturæ: quod ideo nõ est verè sacramentũ. Nam in ceteris sacramẽtis nihil, quod ad substantiã pertinet, Ecclesia mutare potest. Vera enim sunt sacramenta, etiam contra prohi-

tra prohibitionem ecclesiæ perfecta. Sed his facile est respōdere: ecclesia (immo etiam secularis respub.) potest, sicut in ceteris contractibus, ita etiam in hoc leges condere, contra quas si quis fiat, iniustus, atque adeò nullus sit cōtractus: de qua re latius postea dicturi sumus. Sublato porrò contractu (qui quasi fundamentum est & materia sacramēti) sublatū est sacramentū: sicut, vt Petrus de Palude inquit, subtracta veritate panis in altari, aufertur etiam veritas sacramēti eucharistiæ: nihil certè mutante illo, qui panem subtraxerit, eorum quę ad veritatē sacramēti Christus instituit. Sic igitur in matrimonio cōtingit.

¶ LECTIO TERTIA.

¶ *De his quæ ad integritatem huius sacramenti necessaria sunt, ex parte ipsius contractus.*

CONFIRMATA itaque certa fide de sacramento matrimonij, ea quæ pertinent ad eius integritatem explicanda sunt.

Primum igitur omnium ad huius sacramenti perfectionem necessarium, est consensus legitimus contrahentium: quem & Magister sententiarum caussam dicit efficientem matrimoniū. Et in Innoc. 3. Solus, inquit, cōsensus sufficit secūdū canonicas sanctiones: & si solus defuerit, cetera omnia irrita sunt. Nec est difficile hoc manifesta ratione cōfirmare, vt b. Tho. & reliqui eo loco, vbi Magist. de hoc agit, confirmant. Primò, quia in alterius rem, quæ scilicet sub eius est dominio & potestate, non datur alteri ius, nisi cōsentiente Domino. Cùm igitur in matrimonio quilibet cōiugum alteri tradat sui corporis potestatē (rei videlicet omnium exteriorum maximæ & charissimæ) id non nisi proprio cōsensu fieri potest. Deinde, quia in hoc sacramento id quod naturale est, prærequiritur ad sacramentalē effectum: vt, sicut in baptismo ablutio corporis exterior (quæ naturalis quædā res est) prędedit & operatur effectū gratię: ita in hoc sacramēto præcedat quod naturale est. At verò in cōtractibus naturale est, vt requiratur consensus contrahentium. Ex quo meritò infert Hadrian[9], quòd certitudo omnimoda veritatis matrimonij à nullo

Ad matrimoniū requiritur vtriusque consensus legitimus. dist. 27. cap. tuas, de sponsa duorum.

Neuter coniugum omnino certus esse potest de veritate sui matrimonij.

nullo cõiugum haberi potest: cùm nulli cõsensus alterius certus esse possit. Potest tamen vel alter, vel vterque eorũ certus esse quod non sit matrimonium: quãdo videlicet vel alter, vel vterque simulauit tantùm cõsensum. Neque hoc graue est aut nouum, sed commune ceteris omnibus sacramẽtis, in quibus voluntas tradendi & recipiendi sacramentum, in dante & recipiente necessaria est: cùm tamen de voluntate alterius nullus certus esse possit. Nec hoc quenquam turbare debet, cùm ad omnia quæ inter homines fiunt, sufficiat probabilitas, quã certitudinem moralem dicimus. Non enim temerè credẽdum est aliquem velle mentiri & decipere, maximè vbi nulla est hoc suspicandi legitima caussa. Licet igitur cõsensus maiori ratione exigatur in matrimonio, quàm in alijs sacramẽtis (est enim ipsius præcipua caussa, & ad ipsam integritatem eius pertinet: in alijs solùm est applicatiuus sacramenti ad suscipientem) tamen cùm in omnibus sit necessarius: nõ est scrupulosius quærenda certitudo eius in hoc, quàm in alijs. Nec credendum est eum qui bona fide (quanquam ignoranter) agit, vel priuari sacramẽti gratia, vel peccare ratione aliqua propter alterius infidelitatem. Inquiritur & à Iuristis quidem, & ab his qui specialiora mouent scrupulosius, quid agendum, cùm alter coniugũ dicit alteri, se nõ cõsensisse in matrimonium? De quo etsi Syluester plura tradat in verbo, Matrimoniũ 4. in principio: satis tamen nobis esse debet, quòd cùm id ita cõtingeret, vt probabiliter neganti se consensisse crederetur, aut probabiliter dubitaretur: tutius & verius esse, neutrum posse bona fide in matrimonio permanere: nisi, qui dicit se nõ cõsensisse, de nouo consentiat: hoc enim sufficeret ad perficiendum sacramẽtum, si tamen alterius consensus perseueret. Et non est dubiũ, eum qui non consensit, teneri ad consentiendum. Grauissimè enim peccauit & peccato iniustitiæ in contractu, & sacrilegio in Sacramento: & in vtroque foro, interiori & exteriori, teneri ad præstandum consensum. Et si quidem resipisceret à peccato, non esset opus quidquam alteri insinuare: sed sufficeret, vt apud se tacitus cõsentiret. Nec quidquam est periculi, quòd tũc videatur matrimonium clãdestinè contrahi: cùm iam illud in facie ecclesię cõtractum fuerit: vt Hadrianus hoc loco benè inquit. Aut si opus esse videretur, & nimium contractus ille clandestinus timeretur propter excommunicationem Ecclesiæ: posset etiam secretò à prælato licentia peti sic contrahendi: quãquã hoc nimiũ esse putamus. Re itaq; integra, cùm alterius defuit

Certitudo moralis.

Quid facto opus sit, quãdo alter simulauit consensum.

cõsensus

consensus facilè est remediũ, si velit saluti consulere suæ qui non consensit: vt de nouo scilicet consentiat. Illud verò esset magis perplexum & molestum, si is qui non cõsensit, occultè postea cõsentiret alteri. Cùm enim hoc secũdũ matrimonium verum esset, quod ad eum attinet, dissolueret primum. In quo casu cogeretur in priori permanere ab Ecclesia agente secũdũ ea, quæ exterius probãtur: & tamen tenetur ille quoduis sustinere incommodum, etiam excommunicationẽ, potius quàm consentire: secundum etiam matrimonium prohiberet illi Ecclesia. Itaque ipse quidẽ vtroque matrimonio merito suo priuaretur: sed id peius est, quòd duos alios contrahentes in illis duobus cõtractibus priuat iusto suo iure. Hæc dicta sunt, vt si quando occurrerint (quod tamẽ rarissimè opinor contingere) conscientiæ iudex agnoscat, quid acturus sit.

Perplexus casus.

Requiritur igitur hoc sacramẽto cõsensus vtriusque in matrimonium, hoc est, in contractum illum qui matrimoniũ vocatur in Ecclesia, neque opus est ampliori subtilitate. Requiritur verò hic cõsensus per verba, aut scripturam, aut quocũque alio exteriori signo expressus de præsenti: ita scilicet vt exteriori signo apertè ostendatur, vtrumque consentire, vt efficiãtur tunc coniuges. Cuius ratio etiam apertissima est ex ipsa ratione contractus humani. Sicut enim in sacramento ordinis diximus, hominibus, & inter homines non traditur alicuius rei potestas, nisi per exteriora & manifesta signa illa, quæ diximus in eo esse formam: ita etiam nunc dicimus in hoc sacramẽto: forma eius sunt verba, vel signa exprimentia consensum, & sufficiẽtia ad contractum humanum: & ideo siue absentes sint, siue præsentes qui contrahunt, siue per literas, siue per procuratores contrahatur: siue simul ambo consentiant, siue vnius præcedente consensu & permanente virtute (hoc est non reuocato) & alterius subsequente: perficitur & inter homines omnes contractus iste, & inter fideles sacramentum, vt diximus: & tunc verum erit sacramentum, cùm vtriusque adfuerit consensus. Nec opus est hic pluribus agere de fraudibus, quas humana malitia adinuenit: hæc tractantur à Iuristis. Ex his iudicari potest, quod attinet ad veritatem sacramenti, & forum conscientiæ.

Consensus necessariò debet per exteriora signa exprimi.

Forma matrimonij.

Iam ex hoc quæ sequuntur, breuiter etiã sunt annotãda. Sequitur igitur primò, requiri ad matrimonium, vt vterq; cõtrahentium vsum rationis habeat. Vnde nec pueri ante vsum rationis, nec amẽtes, aut furiosi possũt cõtrahere matrimoniũ, cùm

Destituti vsu rationis nõ possunt cõtrahere matrimoniũ.

non possint consentire Quãquam enim furiosi generare possint, & cetera matrimonij bona inter eos constare non sit impossibile:tamen solius consensus defectus nullum reddit contractum.Et hoc dicimus,quando carẽtia rationis perpetua est. Nam(vt doctores dicũt)si habeant lucida quædam interualla, tenet cõtractus initus eo tempore quo ratione sunt vsi. Et ita Fabiani decretum(quod àMagistro dist.34.de hoc citatur:qui præcipit vt à furiosis contracta matrimonia non separentur: quod Gratiamus etiã adducit 32.q.7. c. Nec furiosus)intelligi debet de his scilicet,qui in vsu rationis cõsenserãt , vt b.Tho. ibi ait in expositione Magistri.Hinc etiam est , vt superueniẽs furia non faciat ipsum separari,quod semel validũ est , vt Nicolaus Papa ad Carolum Magotien.episcopũ dicit apud Gratianum ea.caus.& quæst.cap.Hi qui matrimonium. Secũdò sequitur,quòd error contrahentium nullum etiam reddit matrimonium.Aufert enim ignorãtia siue error ipsam rationem voluntarij: vnde sicut excusat peccatum, quia volũtatẽ aufert:ita matrimonij veritatem impedit,quia aufert consensum volũtatis:de quo agit Magister sententiarum d.30.4.vbi & b.Thom. & sequentes alij scholastici:& Gratianus 39.q.2.pontificum & cõciliorum de hac re decreta adduxit.Sũt etiam de eodem iura,Tit.de coniugio seruorũ,in decretalibus,vbi sequẽtia certa habẽtur.Primum. Error personæ semper reddit nullum matrimonium:cùm videlicet non consentitur in personam quę vel præsens est,vel quacunq; alia ratione exhibetur:sed in alterã. Exemplum est manifestum in suppositione Lię.Constat enim non fuisse illud verum matrimonium, nisi ex sequenti consensu,vt Magister dicit loco suprà dicto.Excusat tamen ille à peccato Iacob ipsum ob eam ignorantiam,quam tũc vincire non tenebatur.Ingressus est ille ad Liam pro more patriæ,nõ iudicans inquirẽdũ esse amplius.Et quod plus est , Magister Liam quoq; excusat.Secundum.Error conditionis deterioris quàm sit conditio cõtrahentis , etiam matrimonium nullum reddit: cùm scilicet liber putat eam etiam cum qua contrahit , liberã esse:vel è contrario,libera enim putat liberũ esse,cum quo contrahit:hæc enim pertinent ad conditionem. At verò si putetur serua quę libera est:vel nõ fiat pręiudiciũ ei qui cõtrahit,quia scilicet ipse quoq; seruus est:quamuis putat se contrahere cũ libera,nõ est irritus cõtractus.Quorũ omniũ mox ostendetur ratio.Tertiũ. Error fortunæ vel qualitatis:vt cùm ea cum qua cõtrahitur,putatur nobilis aut diues,cum nõ sit:nõ irritat contractum

Qualis error cõtrahentium nullũ reddat matrimonium.

Error personæ impedit cõtractũ matrimonij.

Error conditionis facit matrimonium nullum.

tractũ matrimonij. Ratio verò horum omnium (vt b. Tho. inquit supradicto loco) sumenda est ex ratione voluntarij. Sicut enim in peccatis ignorantia circumstãtię, quæ rationem peccati cõstituit & caussa est operis, excusat à peccato, quia aufert simpliciter voluntarij rationem (vt de eo, qui cùm putat se in feram sagittam mittere, occidit hominẽ: aut qui putans se inimicũ occidere, occidit patrẽ: excusatur enim prim⁹ ab homicidio, alius à parricidio) at verò ignorãtia circũstãtiarũ quæ per accidẽs se habent, neq; constituunt rationem peccati: non aufert volũtariũ: sicut quòd percutiat quis ferro vel ligno: ita in matrimonio, si error sit in persona, vt diximus, facit omnino inuolũtariũ. Certũ est enim Iacob noluisse accedere ad Liam. Itaq; nõ cõsensit cũ illa cõtrahere, quã putauit aliã esse: sed cũ alia. Similiter libertas vel seruitus cõditio est in matrimonio essentialis, & in eo cõtractu principaliter cõsideratur. Nã cum conueniãt in mutua corporum traditione ad generationẽ & educationẽ prolis, & ad vitã domesticã, atq; societatem omniũ maximã (vt dictum est) ad quã plurima necessaria sunt officia: & seruorũ cõditio in hac re plurimũ habeat defectus: nec enim plenã habẽt sui corporis potestatem, & filij aut nascuntur serui, aut infimæ cõditionis, ignorãtia rei tantùm afferentis præiudicij cõtractui, in eo cui fit iniuria aufert volũtatem. Et huic accessit iusta certè legũ censura quæ noluit sic deceptum teneri tanto præiudicio. Potest quidem contrahi matrimoniũ inter seruos: nã quod attinet ad generationem & coniũctionẽ ad eam necessariã, libertatem habent: sed error circa hoc (vt diximus) irritat contractum. Diuitiæ verò & nobilitas, quanquã cõsiderentur in matrimonio, nõ tamẽ per se & principaliter cõsiderãdæ sunt. Atq; ideo si quis contrahit: quando personã & conditionem nouit, etsi in alijs erret, illa volũtariũ non ita auferunt, vt non sit matrimonium. Vbi in specialibus casibus, diligenti consideratione opus est. Nonnunquam enim videtur error tãtùm qualitatis, vel fortunæ: & est personæ: vel econtrario: de quo quòd à Iuristis traditur, videri potest apud Siluestrum, Matrimonium 8. in principio.

Matrimoniũ etiã a seruis contrahi potest.

Tertiò etiam ex eodem (ex necessitate scilicet cõsensus) sequitur, quid sit sentiẽdũ de coactione siue metu: an videlicet quando hęc interueniunt in cõtractu, matrimonium nullum reddãt. De quo Magister senten. d. 29. & b. Thom. ibidem. De eo igitur sequentia breuiter sunt notãda. Primum. Actus voluntatis non potest coactus esse: cùm non cadat in voluntatem

An vis & metus matrimonium impediant.

coactio. Quidquid enim à voluntate est, voluntariũ est:non necessarium, neque coactum. Corpus quidem & membra corporis cogi possunt, vt quò non volumus trahantur: at non sic ipsa voluntas. Potest tamen etiã volũtas violentia aut metu aliquo trahi in cõsensum, siue matrimonij, siue in quẽcunque alium: sicut quando quis, vt euadat mortem, aut promittit, aut dat pecuniam, aut cõtrahit matrimonium: in quibus philosophus 3. Ethicorum dicit esse voluntarium simpliciter, sed inuoluntarium secundum quid: sicut patet in eo qui proijcit merces in mare, imminente graui tẽpestate. Secũdum. Quando metu in virum constantem cadẽte inductus est aliquis ad contrahendũ conuenienti ratione iure statutum est, matrimonium hoc nullum esse: vt in c. Cùm locũ, de sponsalibus & matrimonio, apertè definitur. Et quanquã hoc nonnulli ita intelligant: quòd non sit matrimoniũ, quando is cui illatus est metus, non cõsensit, sed finxit se consentire: tunc enim deest omnino consensus: quasi, si vere consentiret, esset validum matrimonium: tamen omnium doctiorũ certa sententia oppositum habet. Noluerũt enim iura contractũ hunc perpetuum & indissolubilem cõtrahi sine pleno consensu & perfecta libertate: vnde fit, vt nec sacramentum sit, vt postea dicetur. Quis verò sit metus in cõstantem virum cadens, non est difficile iudicare: de quo tamen plura Siluester in verbo, Matrimonium 8. § 11. refert. Illud etiã hîc notãdum, quod b. Tho. suprà dicto loco adnotauit, adeò matrimonia libera esse debere, vt nec parẽtes iure possint cogere filios, & eorum coactio matrimonium nullum reddat. Quod enim attinet ad corpus & statũ vitæ, filij post ætatem legitimam liberi sunt, & vel matrimonium contrahere, vel statũ etiã cœlibatus assumere postulat. Hoc iura ipsa humana voluerũt, & ratio postulat. Nec tamẽ nos (quod hæretici calũniantur) docemus filios obedientiam negare parentibus: sed dicimus filios consilia iusta parentum (quæ scilicet à meliori bono nõ retrahũt) sequi debere: & proculdubio peccare grauiter, si hæc cõtempserint: ita illo loco b. Thomas. Voluerunt tamen iura ipsa, sic contracta matrimonia non esse irrita: sed plus posse in hac re propriam voluntatem eius qui cõtrahit, quàm parentis: maximè cùm de matrimonio scriptũ sit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem &c. Vnde saltem fit, vt, quod attinet ad cohabitationem & fidem seruandam, ei cui quis se coniunxit, plus debeat, quàm parentibus. Graue videtur hoc aliquibus, cùm pręcipuè iura ipsa apertè filios

q. 1 art. 4.

Filij possunt inuitis parentibus contrahere, etsi peccant.

Erasmus de Instit.

lios familias sine consensu patrum matrimonia cõtrahere nõ permittant:immo & Iustinianus & naturalis & ciuilis rationis esse dicat,vt præcedat consensus parentũ. Quod ipsa etiam sacra scriptura cõfirmare videtur. Omnia enim ferè matrimonia sanctorũ magis à parentibus, quàm ab ipsis filijs contracta legimus. Sic Isaac Rebeccæ coniũgitur, mittente Abraham seruum vt vxorẽ adduceret,& parentibus ipsam tradentibus. Ita Iacob cum Laban patre de ducendis filiabus agit. Similiter & Anna Raguelis filia à patre traditur Tobiæ. Itaq; alienum videtur à ratione,quòd inuitis parentibus filij matrimonia contrahant. Fatemur & ciuilia ipsa iura & magis etiã antiquiores cañones requisiuisse consensum parentũ (vt aperte patet c. de nuptijs,lege prima , & lege,viduæ:& in decreto illo Euaristi, cuius superius mẽtionẽ fecimus,& inferius latior fiet) Nõ tamen ita hoc requisitũ fuit, vt consensus filiorum omitteretur. Hoc enim multo magis est naturalis rationis, vt sine proprio consensu matrimonium nõ contrahatur:quod ciuiles ipsæ leges apertè testãtur,vt in l.nec filium, & in l.in coniunctione, C.eodem titulo,est videre. Sed requirebatur etiam parentum consensus in minoribus vigintiquinq; annis:vt supradictis locis apertè dicitur. Et tamen præcipiunt etiam iura ipsa,vt si quando vel maiores,vel consanguinei (maximis deficientibus parentibus)vel inter se dissentirent, vel ab ipsis pueris iudiciũ publicẽ requireretur. Itaque, vt apertè pateat nihil vel contra rationem naturalem, vel contra iura ipsa ecclesiam hodie docere,satis hoc esse potest. Dicimus enim quod iustæ & rationabili volũtati parẽtum non possunt sine peccato filij nõ obedire;nec tamen parentes sine peccato possunt eos sine iusta & rationabili caussa impedire à matrimonio. Hoc tãtùm mutatũ est(dum filijs & matrimonio ipsi fauere cupiunt iura) quòd nũc teneat matrimoniũ inscijs & inuitis parẽtibus contractũ. Credendũ est autem,ex parentum iniquitate, & alijs legitimis caussis,iura hoc statuisse:quanquã non dubitemus Ecclesiam nunc etiã posse contrarium statuere: & fortè id expediret magis:de quo tamen plura inferius dicẽda sunt:interim dũ aliud non statuitur, hóc tenẽdum est, & censenda matrimonia valida,etiam cum peccato & inobedientia filiorum contracta.

Christiani matrimonij.
Instit. de nup. in princ.
Gen. 24.
Gen. 29.
Tob. 7.
De cõtractu matrimonij cõditionato.

Quartò deniq; infertur, quid cẽsendum sit de matrimonio conditionato. Cùm enim ex consensu maximè pendeat, & conditio frequenter consensum suspendat vsque ad sui impletionem ; meritò inquit b. Thomas non fieri verum matrimonium

dist. 29. art. 3. q. vltim.

nium cùm opponitur conditio, intellige, nisi illa impleta: cùm verò cōditio impleta fuerit, mox est verum matrimonium. Si autem cōditione pendente aliud contraheretur matrimonium absolutū, non est dubium illud verum esse, & derogatum fuisse priori. Ceterùm sunt multa conditionum genera, de quibus latius Iuristæ in proprijs de hac re titulis. Habetur tit. in decretalibus, de conditionibus appositis in matrimonio, vel in alijs cōtractibus. De his & Siluester agit in verbo, Matrimonium, tertio. Et frequēter multa horū sunt necessaria in iudicio confessionis. Ex illis ergo hæc certa habeātur. Primum Conditiones vel de præsenti, vel de futuro, necessariæ tamē, neque impediunt, neq; suspendunt contractum. Vt si dicatur: contraho tecum, si cras sol oriatur: aut, si nunc sedes: vel stas. Et idem de generalibus cōditionibus sentiendum est. Vt si Deus voluerit, si vixerimus. Immo addiderunt iura ipsa, conditiones impossibiles etiā nihil impedire, sed haberi pro nō adiectis: vt, si cœlum digito tetigeris. Quanquā non sit dubium hîc obseruandum esse, an appositio huiusmodi conditionis impossibilis sit negatio consensus: cùm sit certum tūc nullum esse cōtractum. Qui enim dicit: volo hoc, si cœlum digito tetigeris: videtur quidem dicere se nolle: sed iura eos, qui cōtractibus serijs has apponunt cōditiones, iudicant consentire: & ista quæ impossibilia illi sciebant, iura reputant quasi non dicta.

Secundum. Conditiones veræ & propriæ, quæ (vt ex proximè dictis patet) de futuris possibilibus sunt, si honestæ sint, suspendunt cōtractum. Vt, si pater tuus cōsenserit, aut, si dederis mihi cētum. Inhonestę verò & illicitę conditiones, siquidem sint cōtra substantiam ipsam matrimonij & ꝓpria eius bona, nullum reddunt contractum. Vt si quis contrahat hac conditione, vt post aliquod tempus separentur: vel, si euitetur generatio prolis: vel, si consentiatur in adulterium ab aliquo eorū. Hæc enim omnia cōtra naturā sunt ipsius matrimonij, & peccatur in illis, & nihil efficitur. Reliquæ verò inhonestæ conditiones non impediūt contractum, nec dirimunt. Volunt enim iura eas reijci, & tanquā non adiectas haberi. Sicut si dicatur: contraho, si commiseris furtū: aut huiusmodi aliud. Sunt circa hæc in speciali non pauca dubia, de quibus, cùm occurrunt, cōsulendi sunt doctores: & in sententiarum diuersitate (quæ in hac re sæpè contingit) tutior sequenda. Dubitatur de hac conditione, contraho tecum, si te incorruptam inuenero. Iudicatur à multis turpis. Nec enim impleri posset, nisi non suam

cognosceret, atque ita peccaret: nisi fortè cõditio illa referenda sit ad probationẽ virginitatis, quę iure fieri potest ante congressum. Quæritur etiã de his qui ante conditionẽ impletam copulantur. Et credunt quidem iura eos iam conditionem reiecisse, & consensisse absolutè in matrimonium. Si tamen certum est (sicut in foro conscientiæ costare potest) intentione fornicaria, & nõ affectu matrimoniali eos, vel eorum alterum conuenisse: iudicabitur etiã ibi proculdubio non esse matrimonium. Hęc igitur de consensu necessario in matrimonio nobis sufficiant, atq; ita de primo & maximè requisito in hoc sacramẽto, & vera (vt diximus) illius forma. Vbi illud etiam venit obseruandum, dictum illud famosum iuris & pontificum; matrimonium solo consensu cõtrahi: ita intelligendum esse, ꝙ sine eo nihil aliud satis sit. Solo itaque eo contrahitur, sine quo nihil aliud sufficit: nõ tamen solus ipse sufficiens est, sicut nec alia sacramẽta sola forma perficit. De alijs igitur necessarijs, & quidem de materia ipsa, proxima lectione agemus.

¶LECTIO QVARTA.

¶ *De his quæ necessaria sunt ex parte contrahentium.*

POST consensum, qui primò omnium necessarius est (vnde & sumitur, vt diximus, forma huius sacramẽti) iam de impedimentis, quibus (etiam si cõsensus adfuerit) fit, vt non sit matrimonium, agendum est: quæ quidẽ impedimenta ex parte ipsorum contrahentiũ sumũtur, vt b. Tho. s. Bona, & reliqui dist. 34. quarti. vbi Magister quædam attigit, dixerũt. De his ergo dicturi, illud primò admonemus, duplicia impedimenta distincta esse à doctoribus. Alia, quæ impediũt tantùm ne licitè contrahatur matrimoniũ: sed de facto contractũ contra illa, tenet: quæ (vt b. Tho. citato loco dicit) sunt tantùm contra ea quæ pertinent ad solennitatẽ sacramenti, nõn ad substantiam. De his verò nunc agendum non est, quando ea tractamus, quæ ad substantiam sacramenti pertinent. Alia verò impedimenta dixerunt, quæ & contrahendum impediunt, & contractum nullum reddunt matrimonium: quæ scilicet con-

Impedimẽta quædam impediunt contrahendũ alia etiã contractũ matrimonium dirimunt. art. 1.

tra substãtiam sunt ipsius sacraméti, de quibus nũc agendum est. Hæc igitur duodecim tãtùm collegerunt scholastici nostri supradicto loco, & Summistę in hac materia: Caiet. quidem succinctè & breuiter, Siluester latius in verbo, Matrimonium 6. Inter duodecim verò hæc, (quædã inquit beatus Thomas) sunt ex parte ipsius cõtractus: de quibus proxima lectione dixim⁹, quæ tria (vt ex illa patet) possunt meritò numerari: defectus scilicet vsus rationis, error, & coactio: de quibus satis dictum est. Omnia enim cõstat ad defectum consensus pertinere. Reliqua verò ex parte contrahentium sunt: quæ scilicet illegitimas reddũt personas & ineptas ad matrimonium contrahẽdum: impotentia videlicet ad actum matrimonialem, votum, & ordo. Cetera autem correlatiua sunt, & reddũt inhabilem nõ alterum duntaxat, sed vnum in ordine ad alterum, vel propter nimiam (vt nostri dicunt) distantiam, vel propter nimiam propinquitatẽ, aut quauis alia ratione. Sunt autem hæc: diuersitas cultus: cognatio vel naturalis, vel legalis, vel spiritualis: affinitas, cui cõiũcta est publicæ honestatis iustitia, quæ idem est quod affinitas, sed ex sponsalibus de futuro orta: & præcedens cum altera matrimoniũ: aut indebita siue adulterina coniunctio, siue crimen aliud, durante præcedenti matrimonio commissum ab his qui contrahere volunt. Horum igitur impedimentorum omnium necessaria est cognitio ad iudicium conscientiæ. Peccatur enim propter hæc & in contractu ipso & in vsu atq; perseuerantia frequenter: vt infra ostendetur. De singulis igitur in speciali agendum est, si prius tãtùm in genere pauca statuamus.

Tria impedimenta, defectus vsus rationis, error, & coactio.

Sunt tria alia, videlicet impotentia, votum, ordo.

Sex alia impedimẽta, disparitas cult⁹, cognatio, affinitas, publica honestas, cõtract⁹ cum altero, & crimen præcedens.

Sit igitur hoc primũ. Impedimenta hęc cùm matrimonium nullum reddunt, & per consequens contra ea quæ ad substantiam eius pertinent, sint, necesse est vt ad defectum pertineant vel formæ, vel materiæ sacramẽti. Nec enim in hoc sacramento (vt satis patet) necessarius est certus minister: cùm non perficiatur per collationem alicuius exterioris rei, sed per contractum cõuenientium. Restat igitur vt sola materia & forma in eo necessaria sint. Et de forma quidem satis proxima lectione diximus. Deest enim verè forma, si verba vel signa desint exprimentia consensum: aut si illa falsa sint, & intentio defuerit. Materia itaque nunc inquirẽda est. Et ne hęreamus in verbis: quid ex natura ipsius cõtractus, atque ita ex diuina ordinatione vltra cõsensum in hoc sacramento sit necessarium, dicendũ est. Nec enim alia est eius institutio, quàm ipsius humanæ

naturę, vt superius docuimus. Quanquã igitur de materia huius sacramenti nescio quid comminiscantur, verbis his nimiũ inhærentes, quòd materia sint gestus illi qui à contrahẽtibus in ipso contractu fiunt, quasi exteriora illa sint elementa, vltra verba: non est tamen cur hoc quidquã nos teneat vel vt reijciatur, vel vt cõfirmetur: voluntariũ est enim, sed hoc certum est, post consensum tantùm ad integritatem huius sacramenti necessarios esse contrahentes, marem & fœminã: sicut cõtractus venditionis aut commutationis non fit, nisi duarum rerum, aut vnius & pretij. Et sicut in omni contractu necessariæ sunt res, super quas contractus fundetur: ita & in matrimonio necessarium est, vt sint illi qui cõiunguntur: & meritò sicut in quolibet cõtractu materiam dicimus res illas de quibus contrahitur: ita in hoc contractu matrimonij ipsos contrahentes materiam dicemus. Venditur domus, illa est materia venditionis. Tradunt sibi inuicem coniuges sui ipsorum potestatem, illa est materia. Et quia sacramẽtum hoc naturam habet contractus, meritò materia ex qua integratur, eadem est, quę contractus. Itaque speciale est in hoc sacramento, vt ipsi contrahentes & sacramẽtum suscipiant, & materia sint eius: materia (inquam) & ex qua integratur, & in qua recipitur. In alijs sacramentis fatemur materiam & formam applicari suscipienti: quanquam in pœnitentia actus suscipientium sint ipsa materia. In hoc verò sacramento id nequaquã necesse est: est enim diuersa eius natura, & per omnia alijs cõtractibus simile. Cùm igitur materia contrahentes sint: non quoscunque concedendum est sufficientẽ materiam esse: sed legitimos duntaxat: qui scilicet apti sunt cótractui huic ineundo, certè exequendo atque complendo: ad quod per proposita impedimenta efficiuntur idonei. Meritò igitur, cùm de his agimus, materia necessaria huic sacramento inquiritur.

Materia sacramẽti matrimonij sut ipsi contrahentes.

Secundũ itaque circa hoc in vniuersali attendẽdum, hoc sit: ad matrimonium illegitimos & ineptos nõnullos esse ex ipso iure naturali atque diuino, id est, ex ipsa Dei institutione, quę vt plurimum ex consanguinitate, vel affinitate sumitur, aut ex nonnulla alia coniunctione, ob quã natura ipsa abhorret matrimoniũ fieri inter aliquos. Verùm non statim sequitur, si alij qui diuino iure non sunt illegitimi, eos mox legitimos esse. Possunt enim etiã positiua iura (quod superius diximus) illegitimos aliquos reddere. Nõ omne itaq; impedimẽtũ inhabiles reddens aliquos ad contrahendum, est iuris diuini: nec tamen

propterea cõtrarium eſt iuri diuino: ſed, ſicut in ceteris omnibus quædam non prohibuit ius diuinum, ſed auctoritatem gubernandi tradens prælatis, poteſtatẽ dedit ea prohibendi, cùm id ratio expedire iudicauerit ſaluti animarum, & diuinę gloriæ conuenire: ita & in matrimonio poteſtatem reliquit his, quos gubernandis populis præfecit. Et hęc eſt communis ratio omnium prohibitionum poſitiui iuris. Eſt etiam in matrimonio ſpecialior ratio. Cùm enim ſit contractus, & officium naturæ neceſſarium reip. conſeruandæ ac propagandæ, atque eccleſiæ etiam ipſi, bonoque religionis catholicæ: meritò gubernãtium in eccleſia vel in repub. eſt, ſi quid viderint expedire, vt officium hoc matrimonij rectè agatur ad conſeruationem religionis chriſtianæ reip. id ſtatuere. Vnde b. Thom. ſupradicta d. intrepidè aſſerit, iura ipſa ciuilia & imperatorũ leges illegitimos aliquos reddere ad contrahẽdum, ita videlicet vt nullũ ſit matrimonium: neque negant hoc alij, quanquam non ita apertè aſſerant. Et certè hoc eſt ſolidiſſimè fundatum in illo verbo euangelij: Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Deus enim per cauſſas naturales & ordinatas humanos cõtractus perficit, hoc eſt, auctoritate legũ: ſicut naturales res per cauſſas naturales. Non itaque Deus coniungit, quod cõtra iuſtas leges humanas coniungitur. Hoc dicimus, quoniam Iuriſtis multis viſum eſt, non eſſe poteſtatis ſęcularium legũ, matrimonium nullum reddere: ſed tãtùm eccleſiaſticarũ: de quo videri poteſt Silueſter in verbo matrimoniũ 2. mox in principio. Et certè Iuriſtę nulla auctoritate iuris diuini aut canonici hoc probãt, nec etiam ratione vlla efficaci: nec aduertũt, nihil per hoc derogari auctoritati eccleſiaſticæ, ſed potius conducere eccleſiæ paci. Si enim ius ipſum diuinũ permittit prohiberi ab eccleſia, quod ipſum nõ prohibet: quare eccleſia non permittet ſęculari poteſtati prohibere circa matrimonium, quod ipſa non prohibet? Fatemur igitur ciuiles leges non poſſe licitum matrimonium facere, quod eccleſiaſticæ illicitũ reddũt: ſicut nec eccleſiaſticę leges approbare, quod diuinũ ius reprobat: hoc enim eſſet inferiorem ſuperiori contradicere. Verùm quod eccleſiaſticæ leges nõ prohibẽt, cur ſęculares prohibere nõ poterunt: ſicut quod nõ prohibet ius diuinũ, prohibent eccleſiaſticæ? Nec debent prælati eccleſiæ grauatè ſuſcipere, ſi quod tẽporali paci viderint neceſſarium, ſæculares principes ſtatuant. Nec eſt cur illis ſe opponant: ſed permittant potius matrimonium legibus humanis ordinandum, cùm officiũ humanum

24. art. 1. ad 4.

manum sit: & addant postea ipsi, si videbitur, quod ad bonum religionis pertinet. Quãquam ciuiles leges in his omnibus ex pietate certè & volũtate principum facilè cesserint ecclesię vt iam nullum censeatur matrimonium illegitimũ, quod ecclesia tale non iudicat: non tamen propterea vel legi, vel cõsuetudini reipublicæ hoc auferendũ est, vt illegitimos aliquos reddere, si velint possint: sed potius si opus foret, confirmandum esset ab ecclesia, Ciuilia iura illegitimũ iudicãt matrimonium inter tutorem, vel curatorẽ, vel filium eius, & pupillam: vt habetur in proprio titulo. C. de interdicto matrimonio inter tutorem vel curatorem &c. & similiter liberti cum patrono, aut vxore, vel filia patroni, in lege, libertũ. C. de nuptijs. Sed derogatũ videtur his legibus per contrariã consuetudinem: quę tamen non vidétur minima ratione & necessitate hoc statuisse. Si itaque denuo hoc videretur statuendũ: non est cur hæc auctoritas auferatur à sęcularib⁹ principib⁹: qui de matrimonio nõ quidem vt est sacramentum, sed vt officium est necessariũ reipub. statuunt, quod tamen sacramentum prærequirit,

---

¶LECTIO QVINTA.

¶*De Impotentia.*

IAM de singulis propositis impedimẽtis est breuiter dicẽdum idque eo ordine, quo sunt proxima lectione proposita. Primum itaque quod hominem omnino inhabilem reddit ad cõtrahendum, est impotentia consummãdi matrimonialem actum: de qua Magister ead. lib. d. 34. & post illum alij: & habetur de hoc titulus in decretalibus, de frigidis & maleficiatis: de hac igitur ponuntur nonnullæ distinctiones. Nõ enim omnis impotentia eiusdem est rationis, quod attinet maximè ad propositum. Est enim impotentia siue naturalis, siue accidẽtalis (nam ita etiam distinguunt) alia quidem perpetua, alia tẽporalis. Impotentiam enim vocamus, quidquid impedit vel ex parte viri, vel ex parte fœminæ actus matrimonialis integrum naturalem vsum. Nam cùm hic actus naturaliter compleri potest: etiam si generatio non sequatur aut possit sequi, non est iudicanda impotentia: vt si mulier fuerit sterilis. Ceterùm actus ipsius impossibilitas, in quocunque sit coniugum,

impotẽtem eum reddit, siue sit à natura ipsa, siue ab infirmitate, vel ab arte dæmonis & maleficio: quod fieri posse & ratio, & experiẽtia docet. Cùm igitur impotẽtia fuerit, duo sunt per se consideranda, quod attinet ad matrimonium. Primum, an perpetua sit, an temporalis. Secũdum, an præcesserit, an secuta fuerit matrimonium. Secundum quas distinctiones duo certa habentur ex pontificum & conciliorum definitionibus. Primum. Perpetua impotentia matrimonium præcedens facit vt iudicio ecclesiæ dissoluatur, petente altero eorum, aut ambobus: ita ca.1.2.3. extra, de frigidis & maleficiatis. Temporalis verò impotentia & pręcedens non sufficit vt dirimatur. Secũdum. Sequens verò matrimonium impotentia quælibet nõ dirimit ipsum, vt apertè testatur Nicolaus Papa de his qui ab inimicis vel hostibus, post matrimonium contractum secti sunt, aut in morbum aliquem inciderunt.

27.q.2.c. decreta.

His autem proximum est dubium: quomodo videlicet temporalis vel perpetua iudicari possit impotẽtia: quomodo item præcessisse, vel secutam fuisse matrimonium. Circa primum igitur iura ipsa censent, siue ex natura, siue ex maleficio impotentia sit, eam tunc iudicari perpetuam, quã to, citra diuinum miraculum, sine graui corporis periculo auferri nõ potest. Ita Innocentius 3.ca. Fraternitatis, de frigidis & maleficiatis. Hoc verò iudicat ecclesia, cum coniugati per triẽnium simul habitauerint, & bona fide actui matrimoniali operam dãtes, persicere se non potuisse iuramento testantur: accedente etiã (vt Gregorius inquit) septima manu propinquorum: ita enim Celestinus 3.ca. Laudabilem eod.tit definit, & 33.q.1.ca. Quod autem, & ca. Requisisti. Gregorius respondet. Præcessisse verò iudicatur, quando nunquam potuerunt matrimonium consummare. Sunt etiam & huius aliæ probationes (quę ad forensia iudicia pertinent) per inspectionem & testimonium matronarũ, vel medicorum.

Dubitatur rursum circa hoc, quid si post separationem coniunx qui impotens iudicatus est, cum altero contrahat, & reperiatur potens? Vbi siquidem naturalis impotẽtia iudicabatur, ecclesia agnoscit se deceptam in eo iudicio (nec mirũ, cùm de facto iudicauerit & ex probationibus humanis) & ideo iubet primum matrimonium restaurari, vt aperte Innocentius tertius c. Fraternitatis, eodem titulo dicit. Vbi vero de maleficio agitur: quia id contigit diaboli arte inter duos tantum, & non in comparatione illorum ad alios: non reintegratur primum

ma-

matrimonium: immo datur vtrique potestas alteri cōtrahēdi. Quod non fit in impotētia alia, vbi potius impotenti indicitur perpetua cōtinentia, vt supradicta iura testātur. Circa hæc igitur in speciali dubia quæ occurrere possunt, ad exterius iudicium Ecclesię referenda sunt: & quod per iudicem fuerit definitum, tuta conscientia seruari potest. Refert plura Siluester in verbo matrimonium 8. § 16. Et hæc quidē dicta sunt, quantum attinet ad iura ipsa.

De ratione verò impedimenti huius (de qua Theologi non nihil agunt) non est opus multa dicere. Manifestè patet eum, qui impotens est aliquid implere, impotentem esse ad id promittendum: qui igitur non potest matrimonialem actum perficere, quomodo potest ad id se astringere? Vnde Alexāder tertius: Sicut puer (inquit) qui nō potest reddere debitum, nō est aptus coniugio: sic qui impotentes sunt minimè apti ad contrahendum matrimonium reputantur. Illud verò nonnullum dubium habet, & magis theologicum est, an matrimoniū sit, quando scienter cum impotente contrahitur? vel, quando cognito impedimēto cōsentitur? Quod enim permanere sic possint, siue à principio, siue postea cognitum fuerit impedimentum, non est dubium: atque ita Lucius tertius in cap. Cōsultationi, eodem tit. inquit ecclesiam Romanam sentire. Quāquā enim difficile creditu sit, vt cum impotente quis contrahat: si tamen contraxerit, inquit, Romana ecclesia vult vt tanquā sororem habeat, quam vt vxorem habere non potest. Nec dubitandum est validum esse contractū, atque ita obligare contrahentes ipsos ad mutuam & castam cohabitationem, quando scientes hoc sibi inuicem promiserūt. An verò matrimonium sit, non ita certum videtur: vt scilicet si is qui potēs est, postea contraxerit cum altero, illud secundum rescindēdum sit, tamquā nō sit verum matrimoniū, cùm primum verum præcesserit. Siluester quidem loco suprà citato refert Petrum de Palude tenere, rescindendam esse secundum matrimoniū: atque ita primum illud verum matrimonium esse: ipse tamen cōtrarium asserit, quādo impedimentum perpetuum est: nā de hoc loquimur in præsentia: idque maxime auctoritate b. Thom. qui supradicto loco arguens quòd ad matrimonium non requiratur carnalis copula, cùm perfectiora sint matrimonia cōtinentium (de qua re postea sumus dicturi) matrimonio verò cū impotēte contracto solùm deest carnalis copula: respōdet, quod etsi hæc non sit de essentia matrimonij, potētia tamē ad illam est

c. 2. eo. tit.

Verum sit matrimonium quādo quis sciens cum impotente contrahit.

34. dist. ar. 2. ad 1.

est de eius essentia: quia datur (inquit potestas vtrique coniugum in corpus alterius: sicut hoc loco & beatus Bonauentura & alij docét. Ex quo statim illi consequens esse videtur, nõ esse matrimonium, etiam si scientes sic contrahant. Deest enim ei aliquid quod ad essentiam pertinet. Verùm quod ad b. Thomam attinet, non est dubium illum apertè asserere, impotétiã hanc tunc impedire, quando alter coniugum eam ignorat. Ita enim eo loco sibi arguenti de senibus (qui natura iam frigidi sunt, & tamen constat matrimonium inter eos cõtrahi) apertè ipse respondet, impotentem ad aliquid persoluẽdum nõ iure, sed facto, si ad id se obliget, sciente eo cum quo contrahit, cõtractum esse validum. Ostenditur enim (inquit) hoc scientes aliud ex contractu quæsisse. Et certè hoc est multò magis rationi cõsonum. Cùm enim (quod postea patebit) verum matrimonium sit, si qui contrahant cum conditione de perpetua castitate seruanda, & simile coniugio b. Marię & Ioseph (quod b. Augustin. & certè tota ecclesia verum matrimonium iudicat: & ille quidem probat lib. 1. de nuptijs & concup. ex ipsis verbis euãgelij: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam) quis dubitat in hoc matrimonio non solùm nihil impedire impotétiam alterius aut vtriusque, sed magis adiuuare? Certum est enim, quòd quando scientes impotentiam contrahũt, nõ aliud faciant, quàm vt ad perpetuæ vitæ, sed castæ, cõsuetudinem se obligent. Nihil nãque aliud possunt ex illo contractu sine peccato intendere. Itaque non est cur matrimonium non iudicetur, vel cur teneat secundum postea contractum. Quam senté tiam maximè confirmat quod Augustin. lib. de bono coniugali manifestè asserit: bonum (inquiens) matrimonij nõ mihi videtur propter solam procreationem filiorũ, sed propter ipsam etiam naturalem in diuerso sexu societaté: alioqui iam nõ esset coniugium in senibus: præsertim si vel amisissent filios, vel minime genuissent. Possent quidem hęc referri ad sterilitaté tantùm: nos enim non diximus generandi, sed coëundi impotentiam impedire: verum quæ sequuntur, quid August. sentiat de actu matrimoniali, ostẽdunt. Si ergo, inquit, seruetur fides, & obsequiorum inuicem debitorum officium: etiam languescentibus & penè cadauerinis vtriusque membris, manet tamé coniugatorum tanto syncerior, quãto securior castitas. Quod certum est non tantùm verum esse, quando prius contraxerũt matrimonium: sed etiam posse in ea ętate & dispositione contrahi. Et huic tandem suffragatur, quòd iura ipsa pontificum

In respon sio. ad 4.

Cap. 11.

Cap. 3.

nun

nunquã dissoluendum dicunt huiusmodi matrimoniũ, nisi ad petitionẽ alterius cõiugis, dicentis se cõtraxisse vt parens fieret: sicut in 1. cap. extra eo tit. dicitur. Immo ibidem patet, considerari, an statim reclamauerit is qui se deceptũ queritur. Ex his itaque omnibus, si rectè considerentur, habemus, impotentiam hanc impedimentum esse ex ipsa naturali ratione, atque diuino iure, quando ignoratur ab altero. Ita enim in hoc nihil reperimus pontifices de nouo statuisse, sed respondisse cõsentientes, ægrè certè, his qui anxiè petebant matrimoniũ solui. Itaque quod ratio naturalis postulabat ex cõmuni lege aliorũ contractuum, curârũt huic contractui matrimonij iuxta illius naturam accommodare. Quare potest meritò hoc impedimẽtum ad consensum reduci & errorẽ, de quo superius diximus. Sic enim error seruitutis (quia per eam multum detrahitur debito matrimonij) aufert consensum, & rescindit contractum (cùm tamen alioqui cum seruo contrahi possit matrimoniũ) multò magis error impotẽtiæ (per quam omnino aufertur debiti coniugalis solutio) dissoluit contractum: quamuis si ignoretur, non sit cur credatur dissoluere.

Dicendum iam de ordine & voto, quæ duo sunt impedimẽta proxima præcedenti: quoniam, vt diximus, per illa fit, vt nõ possit iure, hoc est, sine peccato debitum cõiugale solui. De vtroque ergo horum seorsim agendum est. Et, quoniam hoc tempore hæc valde impugnantur ab hæreticis ac nouitatum amatoribus, modestius quidem, sed ideo perniciosius exagitãtur: tria per ordinem sunt nobis, quàm breuissimè fieri potest, dicenda. Primũ. Quid in iure ipso, ecclesiasticis scilicet constitutionibus, & inter catholicos omnes certum sit. Secundum: Qua auctoritate, & quo tempore fuerit id in Ecclesia inuẽtũ. Tertium demum. Qualiter hæreticorum & aliorum omnium obiectionibus respondendum sit.

Ordo sacer matrimoniũ impedit contrahendũ, & dirimit contractũ. Non item ordo non sacer.

Circa primũ igitur de ordine sequẽtia certa sunt in catholica ecclesia. Primum. Ordo nõ sacer (de quo superius, cùm de hoc sacramento ageretur, diximus) non impedit matrimoniũ contrahi, & multò minus cõtractum dissoluit: quin potius Ecclesia ordinat, vt clerici, qui cõtinere nolunt, vxores accipiãt, antequam ad sacros ordines accedant. Secũdum. Ordo sacer, ab Episcopatu videlicet vsque ad subdiaconatũ, & impedit ne matrimonium contrahi possit sine graui peccato (cui annexa est etiam excommunicatio ipso facto, in Cle. de cõsang. & affinitat.) & contractum de facto nullum reddit. Vtrunque ho

rum apertissima iura confirmãt, & in proprijs titulis decretalium, videlicet de clericis coniugatis, & qui clerici vel vouentes matrimonium cõtrahere possunt: & apud Gratianum d.30. & duabus sequẽtibus. Et de minoribus quidem ordinibus Grego. apertè dist.32.cap. Si qui verò, & Concilium Carthaginense 4. (cui & August. interfuit) in ca. Lectores, apertè ita definiũt: similiter & Alexan.3.1.2.& 3.ca. de clericis cõiugatis. Vbi tamẽ est nonnulla diuersitas. Grego. supradicto loco nõ excludit eos ab ecclesiastico statu & gremio, nec à beneficijs & stipendijs ecclesiasticis. Alexander verò 3. & posteriora omnia iura priuant omnino eos beneficijs & functionibus ecclesiasticis. Quod quanquam non dubitemus necessaria ratione factũ esse, crescente videlicet in ecclesia auaritia: tamen an adhibita, quanta posset cautela adhiberi, ne indignis beneficia conferátur expediret magis vxoratos ministros in minorib⁹ in ecclesia esse, si eo rariores essent qui in maiorib⁹ castitati sunt astricti: putamus posse meritò in considerationẽ venire, si quando seriò ageretur de emendanda infamia ecclesiastici ordinis ex incontinentia supremorum ministrorum, maximè in cõcilio.

De sacris verò ordinibus similiter apertæ sunt Conciliorum & põtificũ definitiones. Primò, dist. illa 32. multa sunt Leonis Papæ decreta & ex 90. epist. ad Rusticũ Narbonẽsem episcopũ c.3. & ex 82.c.4. similiter & Grego. & 6. synodus, & Concilium Chalcedonense supradicta dist. citantur. Ex quibus constat hoc etiam apud Græcos fuisse semper, atque ita in tota Ecclesia, vt non liceat ordinatis in sacris cõtrahere matrimonia. Et quanquam multi existiment in antiqua ecclesia talia matrimonia, etsi prohiberentur, non tamẽ fuisse dissoluta: si quis benè cõsideret in illis locis, & plurib⁹ alijs antiquis, videbit etiá tunc illegitima iudicata esse istiusmodi coniugia, & quidẽ dissoluenda ac nulla: de quo latius postea agemus: Arcebantur à ministerijs ecclesiasticis sic contrahentes, vt Alexander 2. ca. Præter hoc, 32. dist. & Vrbanus 2. cap. Eos qui, eadem dist. ordinant: cùm videlicet in ecclesia non esset tãta potestas de exterioribus iudicandi, maximè in coniugijs, quæ non tantùm clericos ipsos, sed & vxores respiciebant, nec potestates sæculares quidquam in hoc ecclesiæ permittebant. Postea verò, quádo in ecclesia potestas fuit, dissoluta sunt talia matrimonia, vt Alex.3.c.1.& 2. Qui clerici vel vouentes &c. apertè dicit. Hæc itaque de ordine certa sunt.

Ceterùm rationem huius, quare scilicet ordo sacer matrimonium

nium dirimat, inquirũt theologi n. ſtri d.37.4.vbi de hoc ipſo Mag.pontificum & conciliorũ auctoritates adduxit. Cui quæſtioni (quãquam ſit hîc nonnulla diuerſitas, magis de nomine quàm de re) reſpondẽdum eſt, id habere ſacros ordines ex voto ſolenni caſtitatis, quod eis annexum eſt ex ſtatuto eccleſię: deinde etiam & ex conſtitutione eccleſiæ, quæ conuenientiſſima ratione illegitimos & ineptos reddit in ſacris ordinatos, ad contrahendũ. De voto itaque dicimus eccleſiam Latinã ita ordinaſſe, vt voueant caſtitatẽ omnes: quod Græci non admiſerunt vniuerſaliter. Quanquam enim etiam ipſi non contrahant, vtuntur tamẽ matrimonio antea contracto, vt b. Thom. hoc loco dicit, de quo inferius. Vnde non dubitatur, omnem qui ſciẽter ordinatur in ſacris, ipſo facto hoc promittere non minus, quàm ſi teſtaretur verbis. Quare illud eſſe ſolẽne votũ caſtitatis eccleſia ſtatuit: & addidit cõſtitutionem, illegitimos reddens ſic ordinatos ad contrahendum. Tertiũ denique circa ordinem hoc certum etiam eſt, ſi quis poſt contractum matrimonium ordinetur: quanquam id graue peccatum ſit in eccleſia Latina, & cõtra eius ordinationem: non tamẽ propterea matrimonium diſſoluitur, neque nõ eſt ordinatus: ſuſpẽſus tamẽ eſt ab omni eius officio, & in matrimonio perſeuerare cogitur: quanquam, quid circa debitum coniugale vel exigendũ vel reddẽdum facere poſſit, dubium nonnullum ſit, de quo latius dicturi ſumus inferius, cùm de indiſſolubilitate matrimonij, proprio eius effectu, agetur. Nunc priora illa duo ſufficere debent, quæ pertinent ad impedimentum, quod præſtat ordo præcedens matrimonio. De hoc & alijs ad hoc pertinentibus qui plura, Iuriſtarum maximè, videre velit, legat Silueſt. in verbo, matrimonium 8. § 12.

Iam de voto ſimiliter eodem modo dicendum eſt, quid ſit certum. Nec enim nunc tempus eſt, vt in vniuerſum de voto agamus, & de omnib⁹ generib⁹ atque rationib⁹, votorũ: quod tamen hac occaſione noſtri diſt.38.4.egerunt, & b. Thom. diligentiſſimè q. 88. 2. 2. Omnibus omiſſis, de voto caſtitatis hîc agamus: quod qui emiſit, certum eſt eum ſubtraxiſſe ſibi poteſtatem actus carnalis, etiam in matrimonio: Hoc igitur votũ diſtinguitur in ſimplex & ſolenne: inter quæ (vt breuiter dicamus) vera & eſſentialis differẽtia eſt, quod votũ ſimplex nuda promiſſio eſt facta Deo, ſiue ea publicè, ſiue ſecretò fiat, ſiue quãtacũque etiã ſolẽnitate. Solẽne verò illud dicitur, quod & eccleſię ſit, & eius auctoritate probatur atque recipitur. Vnde,

Votorum aliud ſimplex eſt, aliud ſolemne.

Votũ ſolẽne quod.

ne quid dubij esse possit in ecclesia, iam definitum est, nullum esse votum solemne (quòd ad matrimonium attinet) nisi quod fit in professione vel expressa, vel tacita in ordine aliquo approbato, vel per sacri ordinis susceptionem. Ita Bonifacius 8. in c. vnico, de voto, in 6. Et quãquam non dubitetur ecclesiam posse alios modos statuere solemnizandi votum: id tamẽ certum est, solemnitatem voti ad cæremoniam pertinere, & quidem humanam ac positiui iuris ecclesiastici: quanquam non dubitemus (quod postea probabitur latius) hanc differentiam ex traditione Apostolica semper in ecclesia fuisse. Et quidquid de hoc sit, certum est, solennis voti differentiam & efficaciam, ex iure diuino esse. Sed hæc omnia postea patebunt.

Quomodo votũ simplex impediat matrimoniũ cõtrahendũ.

Hac igitur distinctione supposita: duo etiam de voto castitatis certa sunt. Primum. Votũ simplex castitatis impedit contrahendum matrimoniũ: ita vt non dubitemus mortaliter peccare eum, qui post hoc votũ quacunque ratione contrahit matrimonium: & post cõtractum teneri ad ingressum religionis, vt ita non cogatur consummare matrimonium in quo contra votum ageret: vt b. Thom. supradicta dist. & ceteri scholastici apertè sentiunt. An verò in actu ipso matrimoniali postea peccet, inferius dicemus. Ceterùm illud cõstat, non esse nullũ matrimoniũ post hoc votũ contractum: de quibus & Siluester in tit. Matrimonium. 7. §. 5. Secundum. Votum tamen solemne & impedit, & nullum reddit matrimoniũ quod post ipsum contrahitur. Et hoc supradicta dist. theologi omnes asserunt: & de vtroque sunt apertissima iura. tit. qui cler. vel vouent. c. Consuluit, & c. Rursum, & c. Insinuãte. Inquiritur quidem à doctoribus de huius diuersitatis ratione: & est nonnulla differentia inter eos: sed multò minor quàm putauit Erasmus: cuius apertissimos & turpes lapsus, si quis videre velit, legat librũ de institutione matrimonij Christiani, vbi & verba ipsa b. Thomæ citare voluit, apertè non intellecta, ob puerilem quandã ipsius grammaticæ, & rei de qua agebatur inconsiderationem. Igitur circa hoc (sicut & in præcedẽtibus) dicimus solemne votũ nullum reddere matrimonium ex institutione ecclesiæ simul & natura ipsius voti Ecclesia reddit illegitimum, habentẽ votũ solẽne castitatis, ad contrahendum non autem habentem simplex: idq; valde rationabiliter. Quia in voto simplici nuda est promissio: eius verò quod promissum est, dominium manet apud promittentem. In voto verò solemni non est sola promissio, sed etiam traditio eius quod promittitur suppositus

Votũ solẽne impedit & dirimit matrimoniũ.

Quare solẽne votũ contractũ matrimonium dirimat, & non simplex.

vide-

videlicet,& acceptatio quędã atque possessio ab ecclesia accepta. Hæç est enim propria illorum differẽtia. Est namque etiã inter homines hoc naturale, & certè iuris gẽtium, vt lõgè minoris efficacię sit nuda tantum promissio, quàm exhibitio & traditio possessionis eius quod promittitur. Qui promisit alteri vel domum vel vestem,nondum abstulit sibi eius rei dominium. Vnde si postea alteri tradat,rata est traditio,& (vt plurimum) tenebitur valorẽ rei promissæ alteri dare. Qui verò alteri iam ipso facta tradidit vel domum vel vestẽ,omnino priuauit se eius dominio,nec alteri illam conferre potest iã alienam. Cùm igitur votum contractus sit quidã humanus(quanquam inter Deũ & hominem)tamẽ quia Deus etiam ipse cum hominibus more humano agit:multo magis vult,vt homines cum eo humano etiã more agant. Quare plurimum distat nuda promissio facta Deo,ab exhibitione: atque ideo si post votum simplex castitatis,hoc est post nudam promissionem corpus suum alteri quis tradiderit(quod fit per matrimonium) firma est traditio. Ceterùm si etiã suum ipsum corpus ad continẽtiam seruandã Deo dederit,iam,quasi de alieno,non potest aliud disponere,nec,si tẽtet, ratũ erit. Quod igitur Scotus arguit,volũtate sola esse votum efficax:quod attinet ad obligandum hominem Deo, verũ est:quod autem attinet ad rem promissam à dominio promittentis auferendã, longè aliud est traditio,quàm nuda promissio. In ecclesia semper fuit dedicatio, qua se Deo obtulerũt,quibus hoc placuit:& consecratio, qua ab ecclesia sic dedicati consecrantur. Memor est huius Dionysius de Ecclesiastica Hierarc. & satis patet in tota antiquitate ecclesiæ. Et quid aliud significatur his, quàm hoc esse hominẽ se totũ Deo, ecclesia & teste & acceptante,tradere? Propterea igitur diximus votũ ipsum solenne ex iure diuino hanc efficaciam habere:quoniam ex ratione naturali,quæ inter omnes homines constat. Et quãuis modus ille dedicationis & consecrationis ab ecclesia sit præscriptus (sicut modus tradẽdi possessionem rerũ,à iure humano)tamen ea facta,iam nõ est suus qui ita se dedicauit:& contra ius diuinum agit, & ex hoc ipso est,vt nullum sit,quidquid contra solenne votum agitur: sicut qui post traditã suæ rei possessionem alteri, rursum de ea disponit, cõtra ipsum ius diuinũ agit,quo rei alienæ contrectatio ꝓhibetur: atq; ita nihil est quidquid agit. Dubitatur quidem inter theologos, an in voto solẽni dispensari possit à Papa. Et beatus Thomas cum monacho non posse dispensari vt

An Papa dispensare posit in voto solenni.

O contra-

contrahat, asserit: potest tamen cum ordinato in sacris. Communiter verò creditur vniuersaliter dispẽsari posse. Nec opus est de hoc multa dicere. Necessaria & legitima caussa existente, non est facilè auctoritas dispensandi in his restringenda. Sine caussa verò, nulla est dispensatio.

¶LECTIO SEXTA.

¶ *De auctoritate, & ratione eorum, quæ de ordine & voto dicta sunt.*

QVONIAM omnia hæc quæ diximus de sacris ordinibus & voto castitatis, ab hæreticis omnibus viribus impugnantur: dicamus nunc (quod superiori lectione proposuimus) qua auctoritate & ratione, & quo tempore hæc tanta obligatio ordinatorum in sacris, & tanta efficacia voti castitatis sit in ecclesia. De quo articulo cùm tot & tam docti ac pij hoc tempore scripserint aduersus modernos hæreticos, & ante etiam aduersus Ioannẽ VVicleph & sequaces: satis erat lectorem ad eos mittere. Verùm (sicut in ceteris hucusq; egimus) non est hîc omittendũ, quod satis esse possit ad confirmandos animos in vera & catholica sanctæ ecclesiæ doctrina & obseruantia. Egit quidẽ diligẽter hoc Thomas VValdẽsis in libr. de sacramẽtis ca. 128. & 129. de sacramẽto ordinis agẽs: & lib. de sacramẽtalibus. cap. 66. & 67. Is quidẽ primus cõtra VVicleph, post illum vero cõtra Lutheranos multi certè memoria digni, hãc (vt iam diximus tractarũt caussam: inter quos Iodocus Clichtouẽus. Pighius. Alphonsus, Vouesinus, & plures alij.

Nos igitur (quantũ ad hoc propositum attinet) hoc in principio statuimus, in quod tanquam in scopum intendendũ est: continentiã videlicet ordinatorum in sacris, & efficaciam voti castitatis sacræ scripturæ atq; Apostolicæ doctrinæ consentaneam esse, & Ecclesiæ ab ipsis Apostolis traditam, atq; in ea semper fuisse.

Continentiæ cõmẽdatio. Ad quod probandũ illud primùm certo constat, cœlibatum atq; omnimodã continentiam carnis, siue in virginitate, siue in viduitate, aut alio quouis modo, maximè vero virginitatẽ, rem esse magnę dignitatis & meriti apud Deum, & propriam euangelici

euangelici ſtatus virtutē, à ſpiritu ſancto & in ſcriptura ſacra, & in doctrina patrum mirè commendatam, ad quam etiam in euangelica lege apprehendendam omnes ſunt meritò exhortandi. Hoc igitur quoniam nullus eſt, etiam præſentium hæreticorum, qui apertè neget: non eſt opus multis probare. Quia tamen nec id etiam veraciter confitentur: non eſt ſine efficaci probatione relinquendum. Primò igitur (quod attinet ad ſcripturā) Chriſtus ipſe excellentiam commendat virginitatis & continentiæ in eunuchis, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Deinde Paulus apertiſſimè omnibus hanc virtutem ſuadet: Volo, inquiens, omnes eſſe ſicut meipſum. Et rurſum: De virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Vbi in hanc ſententiam multa efficaciſſimè loquitur. Non eſt verò in lege veteri quærēdum, vbi de hac virtute, & eius commēdatione fiat mentio, niſi vbi de Euāgelio & Chriſto promiſſio eſt. Vnde Iſaias Euāgelicæ gratiæ prænuncius, de hac apertiſſimè promittit. Non dicat, inquit, eunuchus: ecce ego lignum aridum: quia hæc dicit Dominus eunuchis &c. Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus, nomen ſempiternū dabo eis. Quem locum (ſicut & reliquos) Auguſtinus lib. de ſancta virginitate (quem totum ille in laudandam, perſuadendam, & inſtruendam virginitatem ædidit) adducit & explicat. Vbi & reliqua omnia quę propoſuimus, efficaciſſimè probat: quàm videlicet ꝓpriè ſit hæc virtus Euangelicæ gratiæ à b. virgine primò cœpta, & quantæ excellentiæ ſit. Quod non ſolùm in hoc libro, ſed & toto ferè libro de bono cōiugali, agit: vbi poſtquā de matrimonio, quod primis temporibus propter propagādū Dei populū, ex quo Chriſtus naſciturus erat, neceſſarium fuerat, & à patribus non humano ſolū & carnali affectu, ſed vera fide & pietate in Deum ac religionē obſeruatū dixerat (quod toto eo libro pulcherrimè ꝓbat) nūc verò, inquit, ſunt admonendi omnes, vt vtātur potius bono cōtinentiæ: hac maximè cauſſa, quod nūc ſpiritualiter ꝓpagād⁹ eſt Dei populus, id cōfirmās. Et ſtatim c. 10. obijciēs ſibi: quid ſi omnes nūc cœlibatū ſeruarēt, quaſi incōtinens: deſiderādū potius hoc dicit, ex ipſis verbis Pauli: Volo omnes eſſe &c. Vnde & libr. 1. de nupt. & cōcup. c. 13. illud Eccleſiaſtę de hoc exponit: Tēp⁹ amplexādi (quod legi veteri cōuenire dicit) & tēpus longè fieri ab amplexib⁹: quod nouæ legis eſſe affirmat: hoc etiā ex illis verbis Pauli cōfirmās: Tempus breue eſt: qui habent vxores, tanquā

Mat. 19.
1. Cor. 7.
Iſaiæ. 50. cap. 13. et ſeq.
Cap. 22. & ſeq.
Cap. 19.
1. Cor. 7.

non habentes sint &c. Sufficerent hæc ad id quod propositum est cōfirmādū, maximè si libri, quos citauimus, legantur: quia tamē in hac caussa virginitatis ex Græcis doctoribus & ecclesijs præscribūt nobis hæretici: breuiter etiam Græcorum hoc confirmantium, & Latinorum aliorū non est omittenda memoria. Igitur (quod ad Græcos attinet) Athanasius librū ædidit de virginitate, in quo efficacissimè eam suadet, & virgines instruit. Basilius in libro de Institutione perfectæ vitæ, in principio, ac deinceps cap. 7. tanquam fundamentū totius virtutis continentiam ponit: & in regula monachorū, de ipsa virginitate & professione eius apertè loquitur: qua auctoritate etiam postea vtemur. Chrysostomus homil. 18. in Genesim, virginitatem quātū extollit? & quāto spiritu ad eam inducit omnes? & in sermone de continētia Ioseph: & rursum in altero, quòd regulares fœminę viris cohabitēt (vbi videlicet hoc deplorat) mira facūdia virginitatē etiam suadet, & docet qualiter sit seruanda. Ex Latinis Cyprianus & libro de Habitu virginum, & Epistola 11. 1. libri, hoc ipsum agit, nobilissimā portionem Ecclesiæ virgines vocās. Tertullianus lib. 7. ad vxorem, primum gradum & locum tribuit virginitati, secūdum continentiæ viduali, vltimum deniq; matrimonio. Hieronymus verò quàm multa, quamq; efficaciter contra Iouinianū disputat & in duobus libris contra eum, & in multis epistolis, & contra Vigilantiū? vbi admiranda sunt præconia virginitatis. Ambrosius proprios etiam libros ædidit ad virgines. Itaque nullus est omnino doctorum Gręcorum vel Latinorum, apud quem nō sit aut in specialibus tractatibus, aut inter reliqua apertissima cōmēdatio virginitatis & continentiæ. Fatentur hoc moderni hæretici & nouatores, sed audent dicere, excessisse antiquiores Patres in cōmēdanda hac virtute: quam querelam primus Erasmus incepit: & exaggerāt reliqui aduersarij nostri, adeò vt nō cūctetur Butzerus dicere, videri sibi quòd nimium accesserint ad errorem Tacianorum, & reliquorum hæreticorum nuptias damnantium. Sed hos nec caussæ castitatis & continentiæ iudices recipimus tā suspectos, & manifestè suam ꝓpriam caussam, immo carnis & sāguinis agētes (quid enim aliud de votifragis & perfidis monachis dici potest?) nec cēsores doctrinæ patrum. Illi enim spiritum scripturę sacrę secuti sunt, illi & ab Ecclesia recepti, à Deo etiā miraculis probati sunt. Quis non videt igitur temerarium esse, quòd priuatus aliquis iudicium suum præferat illis? aut vt nouatorū omnium horum auctoritas vel

tas vel vni eorum comparari debeat in re tam graui, quæ tam longo tempore in Ecclesia tanta cum laude permansit? Nō est credēdum Spiritum sanctum vel excessum aliquem permisisse in eorum doctrina, quam scilicet illi ex vno sensu Ecclesiæ tradunt. Certè si illi omnes excesserunt, excessit & Ecclesia. Nec detrahunt matrimonio Patres, nec incauti sunt in tenenda via regia, atq; media. Abeat igitur omnis ab illis aliena prudentia, quam stultitiam meritò & verius dixerimus. De virginitate & matrimonio, vt illi, loquamur. Et certè si vnius Augustini aut Hieronymi in hac parte attentè perpendatur doctrina, non est quod desiderari possit. Hæc igitur satis de primo illo fundamento, & laude continentię: ex quo cetera omnia facilè deducentur.

Quàm deceat ministros ecclesiæ vita cœlebs & continentia.

Primò enim ex illo, quàm hæc virtus conueniat Christi & Ecclesiæ ministris, non est difficilè videre. Illorum est (vt Christus admonet) lucem esse & sal, & in Ecclesia singulari virtutū fulgore splēdere: ad hoc verò, ex suprà dictis locis satis ostendūt patres, quātum conferat cœlibatus. Deinde, ad hęc ministeria rectè explēda, maxima opus est libertate animi, & à cura rerum temporalium elongatione: in hac verò pręcipuè implicat hominis animum matrimoniū: quod satis asserit & probat Apostolus: Qui cum vxore, inquit, est, sollicitus est, & cogitat quæ mūdi sunt, quomodo placeat vxori: & diuisus est. Qui sine vxore est, sollicitus est, & cogitat quæ sunt Domini. Quod experientia etiā ipsa ostendit. Quanta enim in educandis filijs cura? quanta deinde maior in hęreditātis: cùm natura ipsa doceat (Paulo etiam testāte) quòd parentes debent thesaurizare filijs? Quis nō videat matrimonij onera tanta esse, vt integrum hominem requirāt? Quare tandem fiet, vt vel mercenarius totus sit minister Ecclesię, & omnia ad quærendū victum filijs & familiæ referat: vel vt prematur quotidie penuria & egestate suorum. Satis corruptio ipsa naturæ nostræ ad auaritiā & curā rerū temporalium nos trahit: quid igitur si huic addatur multitudo filiorum? Quātum verò hæc omnia impediūt à diuina contemplatione & studio ipsius scripturæ, quæ tam necessaria sunt ministris Ecclesiæ! Et, quod his omnibus maius est, quantū ab assidua illa oratione & puritate, quæ maximè in celebrādis mysterijs illis sacrosancti altaris necessaria sunt, nō solùm hęc cura & solicitudo, sed complexus ipse muliebris & venereę delectationis vsus impediant, satis Paulus ostēdit, dum maritis pręcipit, vt ad tempus separentur, vt ora-

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

tioni vacent. Nõ quòd dicamus nullam orationem fieri posse ab his qui coniugalibus actibus vacãt: sed feruẽtior illa & purior oratio (qua frequẽter in vita opus est, Paulo ipso teste, ijs præsertim, qui inter ea versantur, quæ & animũ maximè tenere, & à Deo auertere possunt: quales certe sunt coniuges) sine maiori illa puritate rectè fieri nequit. Nã & propterea ad eam Paulus exigit separationem à matrimoniali consortio. Ministros autem Ecclesiæ cõstat huic præcipuè muneri deputatos esse, vt non pro se tantùm, sed pro tota Ecclesia orent, vt iam meritò de ministris Ecclesiæ sæcularibus actibus implicatis dicatur illud Euangelij: Quod si sal euanuerit &c. Hinc enim & Apostolus: Nemo, ait, militans Deo implicat se negotijs sæcularibus. Quæ verò magis sæcularia negotia, quàm ad quæ matrimonium trahit & cogit? Hoc verò maximè confirmatur sacerdotum veteris legis exemplo. Hi mariti erãt (quoniam carnali propagatione sacerdotium illud seruandum erat) tamen quando in tabernaculo ministrabãt, ab vxoribus & omni illo domestico strepitu separati erant: sicut de Zacharia apertè scriptum legimus, quòd cõpleto tempore ministerij sui, reuersus est in domum suam. Quòd si ad tractanda illa quæ vmbra tãtùm erãt & figura, abstractione tanta opus fuit, & separatione ab vxoribus: quanto magis hæc necessaria sunt in sacramẽtis nouæ legis contrectandis; ad quæ non per vices & tẽpora, sed continuò administranda & consummanda ministros Ecclesię paratos esse oportet semper: ergo & ab vxoribus liberos. Hac ratione vsi sunt Zosimus & Innocentius. Ad panem illum (inquiunt) propositionis manducandum requirebatur, vt à mulieribus mundi essent: quanto magis ad vinum & cœlestem panem sumendum, cuius ille vmbra tantùm & figura erat?

2. Tim. 2.

Lucæ 1.

Ferè omnes ecclesiæ ministri eximia sanctitate & doctrina clari vixerunt cœlibes.

Hinc etiam secundum manifestum fit. Apostolos videlicet, eorum discipulos, & omnes ferè, aut certè maximam partem omnium, qui in Ecclesia & Christi ministerijs insigni sanctitate & doctrina claruerũt, cœlibes semper permansisse: omnia hæc quæ diximus confirmãtes, & exemplum etiam successoribus suis ac reliquo populo Christiano exhibentes. Dignum sanè erat, vt hæc tanta virtus, tam propria Euangelio, in illis prioribus splenderet patribus. Hoc de Paulo manifestum est: qui dum ad cœlibatum exhortatur: Volo, inquit, omnes esse sicut meipsum. Et de cęteris quidem Apostolis confirmat hoc beatus Hieronymus libro primo contra Iouinianũ: & probat ex verbo illo Petri: Ecce nos reliquimus omnia: cui respondens

dens dominus: Omnis qui reliquerit vxorem aut filios &c. ostēdit illos hæc omnia reliquisse. Quanquam itaque (inquit Hieronymus) demus Apostolos habuisse vxores (quod tamen de solo Petro probari potest) id ante Euāgelij gratiam fuit factum: at postquam secuti sunt Christum, non dubitandum est ab his omnibus eos abstinuisse. Immo Ioannem ipsum Euangelistam & ipse Hieronymus ibi, & tota Ecclesia non dubitat virginem permansisse: & multorum testimonia asserunt ex nuptijs vocatum esse à domino. Quod idem & Ignatius, Ioannis discipulus (inter hos etiā & ipse meritò numerandus) Epistola ad Philadelphēses de Apostolis & multis alijs apertè dicit: adductis etiam insignibus quibusdam patribus veteris testamenti: Virgines Christi dicit se præ oculis habere, sicut Iesum Naue, Melchisedech, Helisæum, Ieremiam, Ioannem Baptistam, dilectissimum discipulum (Ioannem scilicet Euangelistam) Timotheum, Titum, Euodium, Clementem, & alios, inquit, qui in castitate de hac vita exierūt. In ea item & pluribus alijs Epistolis etiam sacrarum virginū meminit. Epiphanius etiam tantæ antiquitatis auctor, in libro de hæresibus (in quo ipse beatus Augustinus secundus est) contra Valesios, hæresi videlicet 58. hoc ipsum de Hæliseo, Ioanne Euangelista, & Iacobo fratre Domini, & reliquis Apostolis asserit: qui se, inquit, non manibus, sed spiritu castrauerunt propter regnum cœlorum. Iam reliquos Græcos & Latinos Patres ac pōtifices præcipuos Ecclesiarum manifestè constat cœlibes fuisse. In Romana quidem Ecclesia omnes (nullo certè excepto) cœlibes legimus. De alijs, videlicet Athanasio, Basilio, Chrysostomo &c. quòd tales fuerint, constat. Et ex Latinis Cyprianus, Hilarius (prius quidem maritus, sed postea lōgè à matrimonio) Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, fuerunt cœlibes. Et vix vnius patris scilicet Gregorij Nazianzeni (qui Episcopus maritus erat) mentio est. Sunt verò & nonnulli alij in Ecclesiasticis historijs: sed certè nulla ratione ostēdi potest, eos post sacerdotiū vsos fuisse matrimonio. De præcipuis iā diximus & sanctioribus: de alijs postea.

Mat. 19.

Continentia ministrorū Ecclesiæ Apostolorū tēpore fuit in vsu.

Tertium demum etiam ex his deducentes, quasi cōsequētia quadam inferimus ex his omnibus, continentiam istam ministrorum ecclesiæ ab omni matrimonio, simul cū ipso euāgelio & Apostolorū prędicatione instillatam esse animis hominum: & sensim quodammodo ita in ecclesia introductam, vt nullum aliud initiū eius, quàm ipsius euāgelicæ prædicationis

legamus: quãquam fuerit inter antiquos nõnulla diuersitas, & etiã abusus non defuerint. Hoc verò primò efficacissimè confirmat, quod Eusebius 2. libro Ecclesiasticæ historiæ scribit ex Philone antiquissimo Iudæo, contemporaneo videlicet Apostolis, qui & cõsuetudinem creditur habuisse non paruã cum Petro & Marco, vt qui Romam venerit & Alexandriæ vixerit. Is igitur in libro de Vita supplicum (vt Euseb. citat) Christianorum recens conuersorum mores & vitam mirè prædicans, omnia, quæ Ægypti monachos egisse legimus, refert: & inter cetera, contubernia fuisse & virorum & mulierum seorsim habitantium, & in virginitate vsque ad mortem permanentium, dicit. Vbi & de abstinentia illorũ, vigilijs, & frequentia lectionis ac orationis multa loquitur: apertè monachorum Ægypti vitam describens: vt hinc videamus virginitatem & monachatum simul cum Euangelio cæpisse. Quod & Concilia ipsa antiqua, & aliæ historiæ testantur de cælibatu ipso ministrorũ. Et quia hæretici Ecclesiam Græcam nobis obijciunt: eius etiam auctoritate hoc iam confirmemus.

Cap. 17.

Etiã Græca antiquissima cõcilia voti cõtinentiæ meminerunt, et puniũt votifragos.

Primò igitur concilia illa antiquissima Græca, Ancyranũ & Neocæsariense horum manifestè habet mentionem, & cœlibatus scilicet ministrorum, & voti castitatis ac monachatus. In Ancyrano enim cap. 10. de diaconis ita dicitur. Si in ordinatione sua protestati sunt, & dixerint velle se cõiũgi & copulari: si postea vxores duxerint, maneãt in ministerio, propterea quod eis Episcopus licentiam dederit. Et additur: Quicũque sanè tacuerint, & susceperint manus impositionem, professi cõtinentiã, si postea nuptijs obligati sunt, à ministerio cessare debent. Et cap. 18. Quotquot (inquit) virginitatem promittunt, & irritã faciunt sponsionem, inter bigamos censeantur. Ex quo satis fit hoc haberi, & votum fuisse virginitatis, & eius transgressores esse punitos. In Neocæsariẽsi 1. cap. Presbyter (dicitur) si vxorem acceperit, ab ordine deponatur: quòd si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra Ecclesiã abijciatur. Et hæc quidem concilia ante Nicænum ipsum credũtur fuisse & tunc de his rebus, tanquam de certis ac constitutis, loquuntur. Concilium etiã ipsum Nicænum quàm apertè loquitur? Interdixit (inquit) sancta Synodus, nõ Episcopo, non presbytero, nõ diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductã habere mulierem. Referunt hoc quidem nonnulli ad prohibitionem matrimonij: sed vtcunque sit, satis eo loco ostenditur, cœlibes permãsisse plurimos, cum reuera ex superioribus Cõ

Cap. 3.

cilijs

ciliјs pateat,poſt ſuſceptos ſacros ordines,vſque ad diaconatum (vt minimũ)prohibitum eſſe matrimonium.Mirũ autem eſt,quòd eccleſiæ aduerſarij tam falſò omnia peruertũt.Referũt quod lib.2.Hiſtorię Tripartitæ cap.14.ſcriptũ eſt,& à Gratiano citatur 31.d.c.Nicæna ſynodus, & addunt Paphnutium, confeſſorem & ſanctiſſimum monachum,perſuaſiſſe Cõcilio, ne cœlibatus indiceretur miniſtris Eccleſiæ:fraudulẽter diſſimulãtes id quod non poſſunt in illa lectione non apertè videre,potius inde cõtrarium oſtendi. Tentatũ eſt vt ſtatueretur, ne presbyteri & Epiſcopi , & vſq; ad ſubdiaconos cum coniugibus,quas ante conſecrationem duxerant,dormirent. Huic ſententiæ contradixit Paphnutius,dicens,hoc occaſionẽ fornicationis futurũ ipſis,aut certè vxoribus.Vbi obſerua, quàm diſertè diſtinctum ſit quod pertinet ad ſeparationẽ à mulieribus pri⁹ ductis:& quòd ad nõ deinceps ducẽdas vxores. Hoc enim non vertebatur in quęſtionem in eo concilio,ſed cõſtat ſuperioribus concilijs ſtatutum fuiſſe. Igitur (quod attinet ad priorẽ eccleſiam,& ad Græcos) hoc certò cõſtat,maritos fuiſſe ordinatos Epiſcopos &c.nec in ordinatione ad cõtinẽtiam aſtrictos,quin poſſent vxoribus vti.Vnde & concilij Gangrenſis habemus de hoc certiſſimam definitionem.Vbi propter hæreticos damnantes nuptias,& carniũ vſum,& huiuſmodi alia, ſanctiſſimè definitur,quicunq; diſcernit à presbytero,qui vxorem habuit,tanquam occaſione nuptiarum,quòd offerre non debeat anathema ſit. Hoc enim quod in principio eccleſiæ fuit,permãſit diutius in eccleſia Gręca.Aduertãt itaq;,qui etiã contra nos hoc cõcilium citant,quàm contra eos ſit eius concluſio.Hæc (aiunt) ſcripſimus,non vituperantes eos,qui in eccleſia Dei ſecundum ſcripturas ſanctum propoſitum continẽtiæ eligunt.Et deinceps:Nos autem virginitatem cum humilitate admiramur,& continentiam,quę cũ caſtitate & religione ſuſcipitur approbamus.Vbi apertè vides (vt ex conſequẽtibus patet) de perpetua continentia ab vxoribus ſermonem eſſe:& propoſitum caſtitatis non tantũ in admiratione haberi:ſed & probari.Sed vt ad priora redeam⁹,fatemur fuiſſe miniſtros eccleſiæ maritos,& vſos matrimonio,quod tamẽ ante ſuſceptos ordines cõtraxerant:poſt ſuſceptos verò illos,ſemper interdictum fuit coniugium,etiam Græcis:quod Chalcedonẽſis ſynodus (poſterior quidem,ſed ante mille annos, & vna ex quatuor illis præcipuæ auctoritatis) apertè oſtendit.Quia in quibuſdam,inquit,prouincijs conceſſum eſt lectoribus & pſalmi

Cap. 4.

Cap. 13.

ſtis vxores accipere. Vides itaque ſuperioribus gradibus apertè id negatum fuiſſe, iuxta antiquiora illa cōcilia? Idem etiam ſexta ſynodus apertius docet. Sic enim (vt Gratianus citat cap. Quoniam, 31. diſt. dicit:) Cognouimus Romani ordinis canonem eſſe, vt qui ordinati ſunt diaconi vel preſbyteri, cōfiteantur quòd ſuis iam non copulentur vxoribus. Ipſi tamen hoc non imponunt Græcis: ſed legales, inquiunt, nuptias amodo valere volumus, nullo modo cum ſuis vxoribus eorum connubia diſſoluentes, Itaque præcedentia matrimonia diſſoluta non fuerunt apud Gręcos. Ceterùm Siricius Papa & Innocentius primus, non longo poſt priora illa cōcilia tempore, illud firmius ſtatuerunt, vt non ordinarentur mariti, niſi & ipſi & vxores continentiam vouerent: & hi quidem quadringentis poſt Chriſtum annis iſtud conſtituerunt. Et quoniam hæretici dicunt illos hoc induxiſſe in eccleſiam: legantur eorum de hac re Epiſtolæ: Siricij quidem epiſtola ad Himerium, Tarraconenſem Epiſcopum: vbi ſatis oſtendit, ſe non nouum aliquid ſtatuere, ſed tantum quæ per abuſum introducta fuerant reſecare. Innocentius etiam in epiſtola præcipuè ad Exuperiū Tholoſanum epiſcopum, vbi Siricij auctoritatem referens, & rationes illas quas ſuprà adduximus ex veteris legis ſacerdotibus, & puritate neceſſaria in miniſterijs eccleſiæ, efficaciſſimè proponens, oſtendit ſe magis curaſſe, vt hæc, quæ negligentia quorundam lapſa erant, reſtaurarentur, quàm de nouo aliqua ſtatuiſſe. Sunt etiam in eadem epiſtola Siricij damnata matrimonia monachorum poſt profeſſionem &c. Itaq; ex his omnibus & cœlibatus legem eccleſiæ miniſtris impoſitam, & votum caſtitatis monachorum manifeſtè cōuincitur ab ipſis fuiſſe Apoſtolis, & ſemper in eccleſia omnium patrum conſenſu probata. Quid igitur opus eſt ſtultiſſima audire, & certè fallaciſſima hæreticorum verba, legem hanc tyrannicam eſſe, & ab Antichriſto inſtitutam, & multa alia clamantium? Si quid tamen, quod mouere aliquem poſſet, adferant: ſequenti lectione eſt certis etiam patrum auctoritatibus diſſoluendum.

¶LECTIO SEPTIMA.

¶ De rationibus hæreticorum contra hæc dissoluendis.

MVLTA ecclesiæ aduersarij contra hæc omnia garriunt, & re & verbis contradicentes legi cœlibatus ministrorum Ecclesiæ, ac voto solenni castitatis: sequêtes in hoc VViceph & Bohemos hæreticos, & ab illis etiam plurima eorum quæ referunt, mutuantes: quanquam (vt in his semper cõtingit) moderni inuerecundius de his omnibus loquantur. Constat in primis omnes hos noui Euangelij ministros & antesignanos, abiectis votis religionis & sacrorum ordinum, non semel, sed frequentius etiam contraxisse (vt populo persuadeant matrimonium). Itaque à Iouiniano & Vigilantio vsque ad nos, persecutio hęc contra sanctissimum cœlibatũ ita à Satana aucta est, vt posteriores semper præcedentibus erroribus aliquid addiderint. Primi illi æquabant nuptias cœlibatui, VViclephistæ legem cœlibatus & voti castitatis tyrannicam & temerariam dicebant: in vtrisque tamen fuerunt multi cœlibatum seruantes. Nostri iam, omnibus certè illis consentientes (nam nec à Iouiniano longè absunt re ipsa, vt videbimus) addunt etiam & exemplo suo ad nuptias omnes astrictos cœlibatui trahentes, asserunt hoc esse conducibile, & ab ipso Spiritu sancto ostensum conuenire Ecclesiæ ministris. Vt igitur capita obiectionum contra cœlibatum habeamus, & illis responderi possit: tria sunt quæ contra hunc adferunt.

Noui hæretici antiquis peiores sunt.

Primum est contra legem cœlibatus. Dicunt enim eam esse tyrãnicã, qua onus tam graue vltra legem ipsam Dei, & vltra ecclesiæ antiquæ exempla, à, nescio quibus põtificibus, impositum est. Nonnulli dicunt à Siricio & Innocent. Addunt etiam Butzerus & Caluinus vt maiorẽ inuidiã conficiant & ex nouitate, & ex persona ipsa pontificis à Gregor. 7. impositum esse Germanis, idq; magna totius Germanicæ ecclesiæ perturbatione, ex historico quodam Sigiberto id probantes. Vixit Gregorius 7. circa 10 [illegible]. annũ, Henrico 4. Imperatori contemporaneus, & propter contentiones summas cum eo habitas, mirè traductus ab historicis Germanis, & effectus odiosus omnib' præcipuè

Quæ apponũt aduersarij cõtra legẽ cælibatus.

præcipuè hæreticis. Huic itaque tribuunt legem cœlibatus in Germania: quam & Antichristi dicunt, sicut Bohemi dixerunt post 1000. annos factam, post quos inquiunt soluẽdũ fuisse satanam, vt in Apocalypsi scriptum est: cum tamẽ Siricius & Innocẽtius ante completos 500. annos post Christum vixerint. Igitur ad tyrannidem istam probandã, multa primò adducunt ex Paulo ad Corinthios, de necessitate (vt illi inquiunt) coniugij, quod certè remediũ esse pluribus, immo omnibus ferè necessarium (cum paucorum sit donum perfectę continentię) docet. Laudat (fatentur illi) Paulus cœlibatum, sed ostẽdit conuenientissimũ remedium, matrimoniũ. In principio enim huius sermonis inquit: Bonum est viro mulierem non tãgere: sed statim subiungit: Propter fornicationem autẽ vnusquisque suam vxorem habeat. Et rursum, cùm dixisset: Volo omnes esse sicut meipsum: statim addit: Sed vnusquisque propriũ donũ habet. Vbi quid aliud, inquiunt, significat, quàm eos qui hoc donum non habent, quod habuit Paulus, oportere vxoribus iungi? Et tãdem postea: Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis, si sic permaneant: Sed statim addit: Quòd si se non cõtinẽt, nubant. Et illud: Melius est nubere, quàm vri. Ex quibus omnibus clamãt: cùm Paulus nulli audeat imponere cœlibatũ, quomodo audent alij? Immo, cum omnibus qui se non continent, pręcipiat vt nubant, hoc vnicum remedium, inquiunt, ostẽdit esse ijs qui vtuntur, hoc est (vt illi exponũt) qui stimulis & tentationibus carnis exagitantur. Non (inquit Butzerus) Paulus docet, cõfugiendũ esse ad orationes, ad mortificationem carnis &c. sed vnicum hoc remediũ proponit omnibus. Quæ verba possent sufficere habẽti liberum ab omni affectu iudicium, vt, quàm meritò detestãd⁹ sit, qui hæc ausus est dicere, cognoscatur. Non dixit Paulus confugiẽdũ esse ad orationes & mortificationes carnis? Quid ergo est illud: Castigo corpus meũ? Et rursus: In omnibus exhibeam⁹ nos, sicut Dei ministros, in ieiunijs multis, in laboribus, in vigilijs, in Spiritu sancto? Et rursum: Orationi instate? Quis audet itaque illud dicere, nisi planè Epicureus? Et quod rursũ ait: vnicũ hoc remediũ proponit omnibus, matrimonium scilicet: quid etiã apertius falsum dici potuit? Volo, inquit, omnes esse sicut meipsum. Nulli hoc remedium proponit Paulus, nisi nolenti continere: quod ostẽdemus postea esse vrũ, ex sensu Patrũ. Audẽt verò etiam asserere, pręceptũ esse Pauli. Quod & cõfirmãt ex his quæ ad Timoth. scribit: Volo, ait, iuniores (de viduis loquens) nubere, filios procreare,

1.Cor.7.

1.Tim.5.

creare, matresfamilias esse, nullã occasionem dare aduersario maledicti gratia: iam enim quædã cõuersæ sunt retrò post satanam. Ecce, inquiũt, Paulus vult iuniores, absque exceptione quidem vlla, nubere: & ostendit illud expedire, saltem pluribus. Quomodo igitur imponitur omnibus ministris ecclesiæ continentiæ onus? Confirmãt hoc rursus verbis Pauli, quę de ordinãdis Episcopis & diaconib⁹ dicit: Oportet, ait, Episcopũ irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum. Et iterum ibidem de diaconib⁹: Sint vnius vxoris viri, qui suis filijs bene præsint & suis domibus. Et iterum, quando Tito de constituendis per ciuitates presbyteris loquitur: Sicut ego, inquit, disposui tibi: si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, nõ in accusatione luxuriæ, aut nõ subditos. Ecce, inquiũt, spiritum sanctum de Episcopis & alijs ministris tam diligẽter per os Pauli docentem, matrimonium inter familiares virtutes & germanas quodammodo ministrorum ecclesiæ ponẽtem: Filios, inquit, habentem subditos: Et, si quis domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Vbi quid aliud ostenditur, quàm in matrimonio præparari quodammodo ministros, & specimen sui quoddam ad gubernãdam ecclesiam præbere? Nonne hæc conuenientia sunt? Meritò igitur (inquiunt) spiritus sanctus ministros ecclesiæ maritos quærit, non cœlibes: maritos esse præcipit, non virgines: quod multo certè est absurdius, quàm vt possim credere eos, cum hoc dicerẽt, considerasse: sed apparet ex feruore disputationis & amore propriæ sententiæ profectum. Quid est Spiritũsanctũ nolle virgines, sed maritos? Et tamẽ ex huiusmodi pręmissis clamãt: qua ergo temeritate hoc imponitur? Quòd si respõdeam⁹, nulli hoc imponi, sed tantum ecclesiam nullum ad ministeria sua velle recipere, nisi cui placuerit virginitas & cœlibatus: itaque nemini imponi vt cœlebs viuat, sed solum ordinari quib⁹ hoc placet, & quib. hoc cordi est: quod cur ecclesiæ non liceat, cũ in domo propria cuiuis licitũ sit, quas sibi placuerit exigere à suis ministris cõditiones? Clamant illi, iniquum esse Ecclesiã priuari multis futuris illi vtilibus ministris exactione cõditionis, quam spiritus sanctus nõ exegit. Multi nõ possunt hoc pręstare, multis non placet, qui & pietate, doctrina & diligentia: multa pręstare possẽt Ecclesię: quib⁹ omnib⁹ ꝓpter hanc legẽ priuatur: immo ita fit etiã, vt repleatur inutilioribus ministris hac occasione. Cùm enim ministris carere non possit, necesse habet ordinare ministros, & suscipere quoscunque, qui cœli-

Cap. 1.

batui se

batui se addicunt, carent tamē alijs multò vtilioribus & magis necessarijs vel doctrinæ, vel pietatis, vel diligētiæ donis. Denique vt hæc tyrānis ostendatur clarius, videamus (inquiunt) fructus huius legis, hoc est, quæ vtilitas eam secuta sit in Ecclesia. Ex ea magis impleta est Ecclesia libidinibus, & omni spurcitia: dum videlicet quidquid ad hoc pertinet, permittitur ministris, præter solū sanctū matrimonium. Quæ igitur lex est, aut quæ disciplina, tot permittere fornicationes & adulteria, & solùm punire matrimoniū? Si casti essent ministri, sustinēdi essent & laudādi: modò cōstat eos nō esse castos: quid igitur, dū lex illa tenetur, aliud fit, quàm vt multorum peccatorum occasio detur? Vltimò denique & illud Pauli, quod Timotheo scribit de nouissimorum temporum erroribus, huic legi conuenire asserunt: Discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hyprocrisi loquentes mendacium, & cauteriatam habentes conscientiam. Ecce quāta periculosissima mala dicat Paulus? Caussa verò & finis omniū illorum, quæ sit, statim ostenditur: Prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendū cum gratiarū actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem. Patet igitur, inquiunt, quales sint duæ istæ leges: cœlibatus, qua prohibetur matrimonium, & delectus ciborum. Nec satis fieri sibi vlla ratione volūt, si dicamus illa cōtra Tatianos, Manichęos, & alios hæreticos antiquos dicta esse: quasi (inquiunt) nō ideo de alijs intelligi possit quod Apostolus dixit, quia de illis etiā accipitur. Nec rursum eò quòd dicimus, lege hac cœlibatus non omnibus prohiberi nuptias, sed vouentibus tantum: contenti esse volunt: hoc est enim, aiunt, ac si quis diceret, legem aliquam non iniquam esse aut tyrannicam, quia non totam ciuitatem, sed partē eius opprimat. Hæc igitur priora sunt, quæ contra legem cœlibatus adferunt.

1. Tim. 4.

Priusquam verò duo reliqua capita argumentorum contra vota castitatis adferamus, respondendū huic priori est, ne diutius quenquam teneamus in consideratione fallacium quidē, sed nonnunquam apparentium argumētorum, eorum qui sensum proprium sequuntur.

Primò igitur, vt his & ceteris omnibus respōdeatur rationibus: illud firmiter statuēdū est, verum scripturæ sensum, & diuinæ voluntatis agnitionem nō proprio sensu, nō humanis rationibus quærendū esse aut inueniri posse, sed ex cōsensu Ecclesiæ, ex his videlicet, quę sēper in Ecclesia obseruata sunt, & quæ ha-

quæ habet consensus patrum ac doctorũ illorũ,qui in ea probati sunt.Extat de hoc Clementis(aut si fortè alterius est)grauissima certè sententia, quam Gratianus retulit. Obseruãdum (inquit)diligẽter,vel lex Dei cùm legitur, non secundum propriam ingenij virtutẽ vel intelligentiã legatur , vel doceatur: sũt enim multa verba in scripturis diuinis,quę possũt trahi ad eum sensum, quẽ sibi quisque præsumpsit sponte(& post non nulla in hanc sententiã dicta) atque ideo oportet,ait, ab eo discere scientiam scripturarum,qui eam à maioribus secũdũ veritatem sibi traditã seruat , vt & ipse possit eam quã rectè susceperit,cõpetenter asserere.Hoc quãdo cum hæreticis agitur, est semper præ oculis habendum:quod in hac caussa ideo diximus, quia mirũ est quanta excogitant in expositionẽ 7. illius cap.1.ad Corinthios,& reliquorũ locorũ,quæ ex Paulo adduximus:mirum est,quomodo torqueãt & ad se trahãt:& omnia quidem hæc ingenio ac ratiocinatione humana:quibus,si nũc diutius insistendum esset,facile etiam est , præcedente attenta meditatione,eadem via humani ingenij respondere. Sed absit hoc , vt cum hæreticis de verbis & sẽsu scripturæ disputemus contra admonitionem illam grauissimã Irenęi & Tertulliani, non esse hæreticos admittẽdos ad disputationes & argumẽta ex scripturæ verbis,quæ illi semper deprauarunt.Rebus agẽdum est potius(quod & à principio tractatus huius admonuimus)exemplis scilicet,obseruantia, & consuetudine Ecclesiæ; præcipuè verò cùm de moribus agimus:qui videri possunt, & manifesti fuerunt semper in Ecclesia.Nam quandiu aliud agimus,quid aliud est,quàm ꝑ verbis verba reddere ? Sequamur igitur patrum sensum & ecclesię cõsuetudinem,quæ est colũna & firmamentum veritatis : alia omnia hõminũ commenta sũt.Vbi nõ quod aut Hierony.aut Augustin.singulariter dicit, proponimus sequẽdum:sed id,in quo omnibus cõuenit,quod habet tota ecclesia, & totus ille chorus doctorum. Et certè vel vnus illorum meritò omnibus Lutheranis præponendus est. Nunc autem omnium illorum(qui idem est & Ecclesiæ) consensum nobis proponimus, fundamẽtum & scutum aduersus omnes hęreses.Quòd igitur cœlibatũ impositum esse tyrannicè ministris Ecclesiæ dicũt:impudentissimum mendacium est. Primò enim probauimus,à spiritu sancto sensim persuasũ esse cordibus syncerorum ministrorũ ecclesiæ,adiuuãtibus exemplis Apostolorum discipulorum ipsorum , & probatissimorũ omniũ pontificum.Hoc igitur statutum magis receptum con-

Epist.5. Clementis dist. 37. ca. relato.

Grauissima senten tia scitu et obserua- tu summo pere neces saria.

Ex scriptura cum hæreticis non est di sputandũ.

Respondetur aduersariorum argumentis.

sensu

ſenſu omnium,idq; ab ipſo primo Eccleſiæ ortu:& confirmatum potius voluntate & voto ipſorum miniſtrorum,quàm impoſitum ab aliquo,dici debet.Statutũ(inquam)hoc cœlibatus, ſi non quale nunc eſt in eccleſia,vt ſcilicet nullus maritus ordinetur , niſi promiſſa caſtitate,& ſeparatus à conſortio vxoris: ſaltem vt poſtea non contrahat. Quod ex ipſis antiquiſſimis concilijs euidenter probauimus. Et quanquam illius rei teſtimonia ſint & in epiſt.Clemen.& in canonibus Apoſtolorum: quia tamen de illorum auctoritate nonnihil eſt dubij, ea omiſimus.Quid verò opus eſt rem tam apertam aliter cõfirmare? Conſtat ante 500.annos impletos à Chriſto,Latinos omnes& Græcos patres cœlibatum hunc miniſtrorum eccleſiæ,tanquã receptũ,& certiſſimũ,ac ſanctiſſimũ,nõ tam cõfirmaſſe,quàm antiquitus obſeruatũ dixiſſe,& ad alia etiã probãda adduxiſſe: de quibus ſuperius mentionẽ fecimus. Ex Latinis Hiero.contra Iouinianum:niſi quòd nonnunquam prima facie videatur nõnihil detrahere nuptijs:ſed Auguſt.hac in re, in libris quos ſuperius citauimus , ipſum temperauit,medium inter nuptias & virginitatem tenens. Addamus tamen nunc huic propoſito conuenientiſſimum locũ,& contra ſequẽtes hæreticorũ rationes efficaciſſimum. Secũdo igitur de Adulterinis cõiugijs lib. in fine,cùm ad continentiã exhortatur eos,qui adulteras vxores recipere nolunt:ſolemus eis,inquit, proponere etiam continentiam clericorum, qui plerunque ad ſacerdotiũ inuiti rapiuntur,eamq; ſuſceptam vſque ad finem, Domino adiuuãte, producũt.Vbi vide primò tam receptũ iam cœlibatum,& tam iuſtè exactum à miniſtris eccleſię,vt Auguſtinus nec murmurauerit,nec conqueſtus ſit,immo nec memor fuerit vllius,qui de hoc conquereretur:adeo vt nec curauerit reſponſionẽ illã, quam multi nõ irrationabiliter adferunt aduerſus hãc calumniam:quòd ſcilicet nulli imponatur cœlibatus, ſed voluntariè ſuſcipiatur ab his qui ordinantur:cum in eorũ poteſtate ſit nõ ordinari.Sufficere certè poſſet hoc:ſed tam longè putauit Auguſtinus legem iſtam à tyrannide abeſſe:immo idem putabãt omnes:vt etiam qui inuiti cogebantur ad ſuſcipienda miniſteria eccleſiaſtica, deberẽt etiam cœlibatum ſuſcipere:nec vllus fuit, qui exciperet ſe non conſenſiſſe. Ambroſius fuit vnus ex his,quos Auguſtin.dicit,raptus & coactus à plebe ſubitò (nõdum etiã baptizatus)ad epiſcopatũ:qui etiam & ſeruauit hanc legem,& illi perhibet teſtimonium : vt habemus interim tres hos ex Latinis fideliſſimos teſtes,quorũ alterum inferius citabimus

Cap. 19. & 20.

olim etiã inuiti ad ſacerdotiũ rapti, cœlibem vitã agebant.

bimus. Sed & Cyprian. in lib. de singularitate clericorũ, quàm apertè perhibet de hoc testimoniũ. Ex Græcis Chrysostomus & Athanasius in ijs ipsis locis Pauli citatis, de hoc apertè loquũtur. Et in his omnib⁹ nullus suã adfert sentẽtiã aut suũ proprium sensum, sed totius Ecclesiæ certam consuetudinem. Nonne igitur mendacium est, quòd Siricius & Innocentius cœlibatũ imposuerũt ministris? Cõtemporanei illi fuerunt aut vicini his omnibus patribus, lõgè post Cõcilia illa Anciranum & Neocæsariẽse &c. Et quod de Gregorio 7. dicitur, quàm est apertum mendacium? Sigibertum non vidi: ceterùm Nauclerus, Germanus etiam, in illius vita narrat quidem curasse Gregoriũ, vt in Germania seruaretur lex illa, & sacerdotes castè viuerent: atq; Moguntiæ de hac re non fuisse minimam ipsorum rebellionem contra pontificem. Sed hoc illũ de nouo imposuisse Germanis, quis, nisi inuerecũdè mẽdax, potest dicere? Rabanus Maurus Moguntinensis Archiepiscopus (longè antè Gregorium, tempore Ludouici & Pij, filiorum Caroli Magni) scripsit librum de institutione clericorum: in eo aperta est mentio cœlibatus, tanquã rei certæ & receptæ. Et similiter in alijs antiquioribus Germaniæ historijs. Verũ est, fuisse frequẽter magnos lapsus ex diuturna negligentia (qualis etiam est quam hodie cernimus) hos curârunt nonnunquam pontifices emendari: & de hac re potuit esse rebellio illa contra Gregorium: non quòd ille de nouo hoc conaretur imponere. Adeo verò hæc omnia vera sunt, vt vix credam eos, qui hæc scribunt, si quidem ea legerunt & historias antiquitatis ecclesiæ: ita credidisse, vt scribunt. Sed voluerunt magis illa ignorantibus & simplicioribus persuadere: sicut Augustinus dicit de his qui infortunia omnia illius temporis, & vrbis Romæ deuastationem tribuebant fidei Christi. Sufficiant ergo hæc, vt ab omni tyrannide tam sanctum institutum Ecclesiæ defendatur.

Greg. 7. non imposuit Germanis cœlibatum.

Iam ad cetera facile est respõdere. Omnia illa quę ex Paulo citant, constat aliter omnino à patribus accipi. Nã primum illud quod ex Epistola ad Corinthios adferunt, patres omnes apertè ita intellexerũt, vt Paulus suadeat omnibus cœlibatum, tãquã rem meliorem, maioris meriti, & ad vacãdum Deo cõmodiorem, quàm matrimoniũ. Pro quolibet verbo quod ipsi adferunt, & quo videtur Paulus matrimonium commendare, sunt plura alia, quibus probemus cœlibatũ commendari. Itaq; (vt omittamus Hieronymũ libro primo contra Iouinianum)

Chrysostomus & Athanasius Græci: Ambrosius & ceteri, magis sentiunt Apostolum eo loco, cùm cœlibatũ & virginitatẽ omnibus commẽdaret & suaderet, cauisse, ne infirmos, qui ad tãtam perfectionem ascendere non valerent, aut contristaret, aut cõfunderet, aut certè necessitate quadam traheret inuitos.

2. Cor. 9. Quod in minoribus diligenter cauit, admonens ipsos Corinthios, vt in eleemosyna conferẽda vnusquisq;, prout destinauit in corde suo, ageret: nõ ex tristitia aut ex necessitate. Multo igitur magis hoc obseruandũ fuerat in perpetua suscipienda continentia. Propter hoc igitur inquit: Nõ vt laqueum vobis inijciã, sed vt ad id quod melius est &c. Et rursum: Præceptum Domini nõ habeo, cõsilium autem do. Quo vnico verbo omnes eorũ fallaciæ excluduntur. Absit igitur, vt dicamus Paulum alicui præcipere, vt cõtrahat matrimoniũ, aut aliquẽ deterrere à cœlibatu: quod audẽt illi inuerecũdè dicere, & (nã aliter id dici nõ debet) mẽdaciter. Conditionaliter Apostolus loquens: Si se non continent, inquit, nubant: hoc est, si nolunt continere. Itaq; nolenti continere hoc præcipit, sed non præcipit vt nolit; Et huc pertinet illud: Melius est nubere q̃ vri: & illud: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat. Non sunt hęc præcepta, ipso Apostolo teste: Hoc autem dico, inquit, nõ secundum imperium, sed secundum indulgentiam. Quod verbum etiam Bucerus, dum diligentissimè discutit contra Latomũ hoc caput Pauli, immo (vt verum dicamus) dum fallacissimè peruertit, omittit: quod videlicet nõ haberet quid fallaciter respõdere posset. Deniq; quàm aperta sunt verba illa: Qui matrimonio iũgit virginem suam, benè facit: qui nõ iungit melius facit? Illud verò quod de adolescentioribus vidais dicit: Volo eas nubere: in eundẽ sensum Chrysostomus apertè interpretatur. Nõ putes, ait, ipsum ad delicias eas adhortari: sed volo, inquit, quia ipsæ volũt: longè enim præstat hæc facere (de procreatione filiorum loquẽs) quam illa: de quibus scilicet antea dixerat, quod cõuersæ fuerant post Satanã. Hæc Chrysost. Et in eãdem sententiam Athanasius, siue Vulgarius (cui alij tribuunt illam expositionem) & Ambrosius. Et hoc quidẽ quasi rem certam & sensum Ecclesię asserentes. Reliqua etiam, quæ de episcopis & diaconibus vnius vxoris loquitur Apostolus: quanquam hæretici opponãt nobis. Græcos aliter quàm Latinos intellexisse: tamen conformiter à Gręcis & latinis intelligitur, nullo modo illud præceptum esse, sed permissionem illis temporibus necessariã: quando videlicet non poterant

terant alij fieri ministri ecclesiæ, quàm qui ex gentibus cõuertebantur. Ceterùm Ambrosius apertè inquit, maritos quidem Paulum admittere, sed qui deinceps se ab vsu fœminę cohiberent adducens eo loco illa, quę superius diximus de sacerdotibus veteris legis, & puritate necessaria ad vacandum orationi, & sacramentis administrãdis. Chrysost. & Theophyl. eodem modo sentiũt: nõ quidem de abstinẽtia ab vxoribus, sed quòd illa permissio sit, nõ præceptũ: vel etiam, quòd significet Paulus eum recipiendũ ad ministeria ecclesiæ, qui prius non plures habuerit vxores, qui nõ fuerit bigamus. Hanc expositionẽ Græci nõ reijciũt, sed potius eam, sicut antiqui omnes, ita & tota ecclesia latina intellexit. Et pulchrũ est videre, quam Bucerus sibi applaudat, & quàm inuerecũdè suam incõtinentiam defẽdat, qui nõ potuit post fidem professionis monasticæ vna cõtentus esse: sed secundò, & tertiò, puto, contraxit: Sic itaque ait. Qui vna vxore mortua, alteram ducit: nũquam dici potest plurium vxorum vir. Cùm enim primam habuit, nõ fuit nisi vnius vxoris vir: cùm secundam, similiter: semper ergo vnius vxoris vir. Elegans certè sophisma: heri semel comedi, nudiustertius semel, ergo nunquam bis comedi. Ita igitur bene argumentatur: quia nullo determinato ac eodem tẽpore habuit duas, sed vnã post alterã: igitur non potest dici habuisse duas: quo nihil magis sophisticè dici posse video. Ita igitur nostri noui euãgelici non sophisticis rationibus, sed manifestissimis & solidissimis exponunt scripturam: & ita audent reijcere omnium patrum sensum. Id verò quod ex alio loco Pauli adferunt, de his qui ꝓhibẽt nubere & abstinere à cibis: quidquid ipsi proteruè & absq; ratione dicant: ex ipso cõtextu Apostoli manifestè cõstat intelligi de his, qui hęc tãquã mala reijciunt & abominantur, Ita enim Paul' statim cõtradicẽs illis, inquit: Quos Deus creauit ad percipiẽdũ cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognoscũt veritatem: quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendũ quod cum gratiarum actione suscipitur. Hũc sensum tota antiqua Ecclesia tenuit cõtra Manichæos: & Conciliũ Gangrense (cuius superius meminimus) Nicæno proximum, ita explicauit, dãnans eos qui hæc abominantur, probãs verò eos, qui ab his propter melius bonum, vt magis Deo placeãt, abstinent. Non est opus alia expositione, quàm illius cõcilij. Et (quod etiam superius diximus) qui hæc tanquam mala abominantur, prohibent ea omnibus. Nos hoc nõ agimus, sed ministris Ecclesię docemus conuenire, & illis,

postquã se ad id volũtariè obligãt, illicitas esse nuptias. Itaque non ad nos, sed ad hæreticos illos referenda sunt Pauli verba. Deniq; quòd legem istam caussam fuisse libidinum, & per eam Ecclesiam priuari dicũt multis bonis ministris, negamus. Abusus illius legis, omissio ecclesiasticæ disciplinę & seueritatis, malitia subditorum, prælatorũ negligentia, tantorum malorum, quę nõ negamus sed deflemus in ecclesia, caussa sunt, nõ lex illa. Et certè si eadem negligentia gubernaretur ecclesia, & tanta esset indulgẽtia, nõ dubitamus plura mala ex matrimonio permisso ministris futura in ecclesia, quàm ex cœlibatu. Deberent, inquiunt, tunc grauius puniri, vt apud Gręcos. Cur nõ & nunc grauius puniuntur? Sed nõ licet nobis in nostris angulis non solùm definire, sed nec monere quidem aut scribere, an legem hanc expediat mutari, an non. Si tamen in Concilio post deuotam spiritus sancti inuocationem, summa diligentia & pietate hoc quęreretur: licet pijs & doctis sensum suum sine inuidia & contentione referre. Nec inter catholicos vnquam vidimus aliquos, qui cuperent prodesse Ecclesiæ, propter matrimonium prohibitos esse. Non desunt multa, in quibus mariti etiam ecclesiæ conferre possunt. Nec inepti & inutiles admittuntur, nisi ex magna certè & deplorãda culpa. Nihil igitur mali tribuatur huic legi, sed peccatis nostris: quæ vtinam det Dominus in Ecclesia emendari, vt quærant omnes ea quæ Christi sunt, non quæ sua. Hoc putamus vnicum remedium esse, & veram responsionem aduersus omnes hæreticorum calumnias.

¶ LECTIO OCTAVA.

¶ *De reliquis duobus capitibus rationum hæreticorum.*

CONTRA votũ igitur castitatis perpetuę in vniuersum, maximè verò solemne, (quod, vt diximus, fit professio in religione probata, vel susceptione sacri ordinis) mirũ est quãta hæretici tela iaciant. Sed (quantum nos capimus) omnia ad duo reducuntur capita. Primùm enim arguũt hoc votũ superstitionis, quòd scilicet in cultũ Dei assumamus aliquid sine verbo. Certum est enim apud eos (vt frequenter alibi diximus)

mus omnem cultũ qui in ſcriptura ſacrá expreſſus nõ eſt, & qui à Deo nõ exigitur, ſuperſtitioſum eſſe, & pertinere ad doctrinas & mandata hominũ: quibus per Iſaiam prohibet Deus ſe coli dicente etiam Chriſto in euangelio: Sine cauſſa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Docete igitur (aiũt nobis hæretici) vbi in ſcriptura ſacra Deus oſtendat, velle ſe coli voto virginitatis aut caſtitatis. Non, aiunt, negamus virginitatem & caſtitatem bonas eſſe & Deo gratas: ſed quòd cultus Dei ſint, quòd Deus velit illis coli, hoc nuſquam legitur. Sint itaque bonæ vel ad carnis mortificationem, vel ad libertatem animi: vt ſcilicet expeditior ſit ad vacandum ſpiritualibus: nõ tamẽ propterea cultus Dei ſunt. Quo ſolo nomine putant illi damnanda eſſe & ieiunia eccleſiæ, & vota etiam monaſtica, quanquam aliâs licita: ſed quatenus ordinantur ad cultum Dei ſine eius expreſſo verbo, fiunt, inquiũt, illicita & reuera blaſphemię quędam ac idololatriæ: his enim proxima eſt ſuperſtitio, quæ exceſſus eſt in Dei cultu: cùm videlicet ea quæ ille pręſcribit, excedimus. Quis, inquiunt, poteſt nobis præſcribere, quomodo colendus ſit Deus, & quid ipſi placeat, niſi ipſe Deus? Itaque in hunc ſenſum multa congerunt, quæ (quod attinet ad hunc articulum) hoc ſolùm continent, quòd in ſcriptura ſacra nõ inueniatur, Deum talia vota exigere. Addunt etiam aliã grauiorem blaſphemiam, nos hîc mittere, vt dicamus hæc eſſe ſupererogationis bona: ad quæ videlicet à Deo non obligamur: quaſi poſſimus homines plura præſtare & maiora, q̃ ipſe à nobis requirat: cùm nullus ſit, etiam ſanctorum, qui perfectè eius impleat præcepta, dum in multis offendimus omnes, vt Iacobus inquit: & Ioannes, ſi dixerimus quia peccatum nõ habemus, ipſi nos ſeducimus. Eſt igitur ſuperbiſſima blaſphemia, dicere quòd plura præſtemus Deo, quàm debeamus. Hoc enim, qui hęc promittunt, dicunt: Quia etiam intentione opus ipſum alioquin bonum, blaſphemum fit: igitur non tantùm ſuperſtitioſa, ſed blaſphema quoq; ſunt hæc vota. Hæc itaq; de primo iſto capite.

Eſaiæ 28. *Matt. 15.* *Iacob. 1.* *1. Ioan. 1.*

Secũdum caput argumentationum aduerſæ partis maximè eſt ex difficultate continentiam ſeruãdi, & raritate illam integrè cuſtodientiũ: quibus conantur probare, temerariæ emitti perpetuũ caſtitatis votum. Primò ad hoc vtũtur verbis Pauli, qui cùm dixiſſet: Volo omnes eſſe ſicut meipſum: ſtatim addidit. Sed vnuſquiſq; proprium donũ habet à Deo, alius quidẽ ſic, alius verò ſic. Vbi duo ſunt conſider[illegible] inquiũt. Primò

1. Cor. 7.

mò, in matrimonio continétiã esse, & eam Dei donum. Quod verissimũ est, & August. ex eo ipso loco ita probauit in lib. de nupt. & cõcupiscentia. Secundò, quòd his verbis Paulus ostendit non esse promittendam: immo nec assumendam virginitatem ab eo, qui id donũ à Deo nõ habet: & paucos esse qui habeãt, plures qui nõ habeant. Propter quod statim addit. Quòd si non se continẽt, nubant: melius est enim nubere, quàm vri.

1. Tim. 5. Quod etiam apertius, Timotheo scribens docet: de quo suprà diximus. Iubet enim apertè adolescentiores viduas nubere, & generationi operam dare. Hoc ipsum etiã Christus Dominus manifestè in euãgelio docet, cùm de eunuchis, qui se propter

Mat. 19. regnum Dei castrauerunt, loquens, addit: Non omnes capiũt verbum istud, sed quibus datum est. Nam cùm Apostoli quæsissent, dicentes: Si sic est, melius est nõ nubere: non confirmauit Christus hoc absolutè: sed dixit, non omnes capiũt verbũ istud: sed qui potest capere, capiat. Cùm igitur sine dono Dei nullus hoc capere possit: notum est eum qui sine illo ad hoc se astringit & deuouet, ad impossibile se adstrinxisse. Igitur temerarium iudicãdum est, hoc promittere eos, qui nõ agnouerunt se donum habere. Quis (inquiunt) reuelauit his, qui ita se obligant, eos donum hoc habere? maximè cùm frequenter videamus adolescẽtulos, antequã potuerint stimulos carnis sentire, siue experiri difficultatem horum certaminum, in hæc se præcipitare vota. Addunt etiam, ex ipsa Pauli doctrina ostẽdi, eos qui vruntur, hoc dono carere: Qui se nõ cõtinent (inquit) nubant, melius est enim nubere, quàm vri. Si iubet eos qui se nõ continent, nubere: sentit eos nõ habere donum: & hoc ipsum dicit vri, quod interpretãtur esse, stimulis carni inquietari, & superari. Et postea eos qui labuntur (inquiunt) mittitis ad orationem, vt petant à Deo continentiam. Quid verò, si Deus hoc donũ illis non contulit? aut non ad hoc eos vocauit in ecclesia, vt essent cœlibes: sed vt ei in cõiũgio seruirẽt: quid aliud erit hoc casu donum cælibatus petere, quàm Dei vocationi & ordinationi resistere. Cùm itaque orãtib⁹ promissa sint necessaria ad salutem: iuxta diuinam ordinationẽ petẽti à Deo auxilium aduersus stimulos carnis (petẽti inquam fideliter, & vt oportet dabitur) credendum est castitas vel cõiugalis, vel cælibatus, quælibet enim harum ad salutem sufficiẽs est: cælibatus verò castitatem petere, non est aliud quàm tentare Deũ, & determinatè petere quod non nisi disiunctiuè petendũ esse. Itaque ex his omnibus inferunt, temerarium esse hoc votũ

per-

perpetuæ castitatis,atque ita non emittẽdum : aut si emissum fuerit,rescindendum ab his qui vruntur,hoc est,qui sentiũt se inquietari stimulis libidinis,nec reuelari oratione:quia videlicet sic fecit Lutherus, primus eorum antesignanus: sic Bucerus,& multi alij.Vt verò caussam exaggerẽt,addunt traducere mores omnium monasteriorum; quàm præposterè in eis agatur,quantum ocium,quanta inscitia,quomodo etiam multi victus maximè quærendi caussa illa ingrediantur : ne plura (inquiunt)addamus.Confirmant præterea hac antiquitatis auctoritate. Olim(inquiunt)non erãt hæc monastica vota : liberum erat relinquere:quod ab Erasmo etiam mutuantur : de quo & Cyprianum citant in epistola exhortatoria ad virgines,qui eis quæ continere aut non possunt,aut non volũt, permittit vt cõtrahant, ne fornicentur:quod aiunt etiã satis in ipsa antiquitate ostendi : redijsse videlicet ex monasterijs ad sæcularẽ vitã, & ad matrimonialem quoque nonnullos:nec tamen talia matrimonia fuisse rescissa ab ecclesia. Et in hanc tandem sententiam multa alia : sed hanc putamus summam esse eorum quæ adferunt:in quibus certè, quanto plura retulerimus & legerimus,tanto plures offendemus errores.Iam igitur his breuiter respondendum est ex ipso cõsensu patrũ & ecclesiæ, vt in his diximus agendum esse.

lib.1.epist. 11.

Primum igitur illud caput de superstitione & blasphemia, quam in hoc voto dicũt cõmitti,quid aliud cõtinet,quàm veras certè blasphemias & sacrilega verba?Contra quæ hoc primò opponendum,quòd sacra scriptura virginitatem, vt Deo gratam commendat & laudat, & ad ipsam Deo vouẽdã ac offerendam hortatur:& hoc habet totius ecclesiæ ab Apostolis ad nos vsque cõsensus:cuius(ne temerè dicere videamur)sufficiẽt nobis vel pauci,ex probatissimis patribus græcis & latinis,testes.Græci primò(quoniam illorum nobis obijciunt auctoritatẽ)sunt Chrysostom9,Basilius,Theophylactus & Oecumenius.Hi omnes de voto castitatis,tãquam de re certa, neq; controuersia in ecclesia; loquuntur:& alij etiam horum ad eã exhortantur omnes:respõdẽtes quoque his ipsis aduersariorũ obiectionibus,quas retulimus.Chrysostom9 & Athanasius in illũ locũ Pauli,vbi de viduis agit : Habẽtes damnationẽ quod primam fidem irritam fecerũt:fidem apertè interpretãtur pactum & fœdera,quibus Christo se deuouerunt. Eodem etiam modo Theophylactus & Oecumenius. Citabimus verò hos ipsos inferius quoque, cùm opus fuerit. Basilius verò in

Antiquißima testimonia de voto continentia.

1. Tim.5

Cap. 8. regula monachorum (quam transtulit Ruffinus) interrogatus ex qua ætate oporteat nos ipsos Deo offerre vel virginitatis professionem: respondet, à pueritia quidem expedire vt dedicentur Deo: sed firma, inquit, erit professio virginitatis, ex quo adulta iã ætas esse cœperit, & ea quæ solet nuptijs apta reputari. Vide votum virginitatis: vide ætatem conuenientem illi voto: vide vtrumque certum & receptũ. Latini verò patres sint nobis Hieronymus, Augustinus, & Ambrosius, eiusdẽ sæculi, & antiquissimi. Hieronymus innumera habet de hac re. Sufficiat ex libro primo aduersus Iouinianũ hoc testimoniũ. Exponẽs illud Pauli; Si nupserit virgo non peccat: nõ (inquit) illa virgo quę semet Dei cultui dedicauit: harum enim, si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritã fecit. Vide itaque & hîc votum virginitatis, & id custodiẽdi obligationem, & vtrunque esse traditum in scriptura: vbi & de cõsecratione virginum loquitur. Ambrosius verò quàm multa scripsit de virginitate? Tres libros primò, deinde exhortationem ad virgines, tum demùm de institutione virginum: cuius vltimi libri argumentum est de quadam virgine, quam Deo sacrauit. In vltimo igitur capite illius libri (vt cetera omittamus) illam offerens Deo, ita de ipsa inquit: Quę tibi seruire, tibi animã suã, tibi integritatis suę studiũ dicare præsumpsit, Vbi multa in hanc sentẽtiã. Orat enim deuotissimè in illius libri cõclusione pro ea, quã Deo se consecrare testatur. Augustini vnius nõ possemus omnia ex solo libro de sancta virginitate referre

Cap. 4. admirãda huius rei testimonia: legatur igitur ille liber. Primò beatã virginem dicit voto castitatis se deuouisse, & probat: Ipsa quoque (inquiẽs) virginitas eius gratior & acceptior Christo, qui priusquam conciperetur, eam iam Deo dicatã, de qua nasceretur, elegit: Hoc indicant verba, quæ sibi fœtum, annun

Cap. 8. ciãte angelo, Maria reddidit: Quomodo fiet istud, quoniã virũ non cognosco? Quod profectò nõ diceret, nisi Deo virginem se ante vouisset. Et ibidem hoc exemplum proponens omnib⁹, ita inquit, de virginitate carnis loquẽs. Nec enim ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur: quæ licet in carne seruetur, spiritus tamẽ religione & deuotione seruatur:

Cap. 11. ac per hoc spiritualis etiam est virginitas corporis, quã vouet & seruat cõtinentia pietatis. Et rursum: Nec hoc in virginibus prædicamus, quòd virgines, sed quòd Deo dicatæ pia cõtinentia virgines. Vides itaq; in Augustino, vt rem cõsuetã in ecclesia, votum virginitatis? Vides hãc esse religionẽ cultumq; Dei?

Hoc

Hoc enim nomine pietatis apertè Augustinus significat, quod frequentissimè ita ipse exponit, maximè ex illo verbo, quod in libro Iob scriptum est, vbi alij habēt (ipso teste) Pietas, ipsa est sapientia: alij: Cultus Dei, ipsa est sapiētia: alij: Bonus cultus. Et vt locupletius sit testimoniū Latinorū, his tribus addamus cōcilium Carthaginense tertium: sic enim ibi dicitur, Lectores, cùm ad annos pubertatis peruenerint, aut vxores accipiāt, aut cogantur continentiam profiteri. Itaque professio continētiæ tam certò erat in Ecclesia constituta, testātibus in hoc cōcilio 44. episcopis (inter quos & Augustinus) vt non expectauerint Patres illi maiorem ætatē, quam vt an ad nos pubertatis peruenissent: nec timuerint votum cōtinentiæ exigere ab his, qui futuri erant ecclesiæ ministri. Multa alia in hoc, & quarto concilio Carthaginēsi de voto castitatis. Satis verò erat hæc oppo suisse istis tam sanctis (scilicet) doctoribus.

Cap. 19. Grat. 32. dist. cap. Lectores.

Sed ex his breuiter ad eorū argumēta respōdeamus. Quod igitur aiunt, esse cultum Dei sine verbo: apertè falluntur. Verbum est, immo multa sunt verba scripturæ, quibus cælibatus ostenditur Deo placere, & magnum prȩmium promissum esse illum profitentibus: quæ diximus superius Augustinum 22. capite, & pluribus sequentibus in libro de sancta virginitate adduxisse. Habemus præterea scripturæ verbum de professione & voto castitatis, ita consentientibus patribus omnibus. Habētes (inquit Paulus) damnationem, quod primam fidem irritam fecerūt, de viduis enim loquitur, vt suprà citauimus. Habemus exemplum beatæ virginis, Augustino teste. Habemus & consuetudinē totius ecclesiæ Græcæ & Latinæ, ab ipsis etiā Apostolis. Rursum, in scriptura habemus grata esse Deo vota illi oblata de bonis, quȩ nō sunt prȩcepta. Vouete, & reddite vota vestra domino. Et Isaias de nouȩ legis tempore prophetat: Vota vouebunt Domino, & soluent. Habemus ea, quæ aliâs bona sunt, hoc ipso quòd promissa fuerint Deo, religionis esse & fidei: atque ita veros Dei cultus. Displicet (inquit sapiens) ei infidelis & stulta promissio: vnde consequēs est, vt placeat fidelis & discreta: atq; ita religionis sit act⁹, implere vota Deo promissa. Quid igitur de hoc amplius querendum est? Aut quæ superstitio in his tā certa scripturæ & ecclesiæ auctoritate probatis? Quòd verò contra opera supererogationis, quȩ vocamus, clamat blasphemiam esse, docere q̀ possumus vltra ea quȩ à Deo prȩcepta sunt, illi aliquid reddere: cùm vix etiā, immo nūquā ei satisfaciamus prȩceptis: etiā apertissimè falsum est: nec eis

Cap. 19.

Eccles. 5.

Cap.14. aliter opus est respōdere, quàm Augustini auctoritate, qui certè non ex sensu suo, sed scripturæ & ecclesiæ, lib. de sancta virginitate, non semel, sed frequēter hoc docet. Ita igitur quodā loco ait, verbum illud Pauli citans: De virginibus præceptum domini non habeo. Præcepto quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ: proinde vxorem ducere vel nubere, peccatum non est: si autem peccatum esset, præcepto vetaretur: & propterea præceptum de virginibus nullum est. Vbi multis in hanc sententiam adductis, tandem ait: Consequendæ egregiæ cuidam gloriæ parum est, liberatū esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis nō vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis: consilium, inquit, do, tanquam
Cap. 15. misericordiam consecutus. Rursum hoc apertius distinguēs, dicit. Apostolus ait: Alligat⁹ es vxori, noli quærere solutionē: solutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem. Horū duorū quod prius posuit, ad præceptum pertinet, contra quod non licet facere. Non enim licet vxorem dimittere. Illud autem quod addidit: Solutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem: cōsilij sentētia est, non præcepti. Licet itaque facere, sed melius est nō facere. Non igitur negamus, in hac vita sine peccato nos nō esse: sed nec præcepto illi dilectionis Dei nunquam nos facere satis in hac vita. Sed quod ad vsum attinet rerum temporalium, quidā prohibetur, vt alienæ rei, siue alienæ vxoris contractus: quidā conceditur, vt propriarum rerum vsus: in quo nullū peccatū est: cùm tamen eum propter Christum relinquere, sit magnū meritum. Nec omittēdum est hoc loco, istos puritatis euangelicæ assertores in hoc articulo ipsam Iouiniani hæresim asserere, cœlibatum dicentes vtilem quidem & conuenientem fuisse primitiuæ ecclesiæ tempore, cùm tantæ instabant persecutiones: vel etiā nunc fortè ministris ecclesiæ, donū cœlibatus habentibus, ad ampliorem libertatem: non tamen aut simpliciter bonum, aut præferēdum matrimonio: Certè apud b. Hieronymum, qui acerrimè Iouinianū arguit, nō lego eum asseruisse
Cap.13. cœlibatum non esse per se rem sanctam & Deo gratā. Refert Augustinus errorem quorundam, lib. de sancta virginitate, asserentium cœlibatum nō esse bonum propter regnum cœlorū, sed propter præsens sæculum: quod scilicet virgines carerent molestijs pluribus terrenarum curarum, quas secū adfert matrimonium, confirmantes hoc ex verbo Pauli: Existimo hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. Quod August. eo loco, vt stultissimum errorem cōfutat multis capitibus, & concludens

cludens tandem, verbum illud: Propter præsentem necessitatem, ita exponit, quod præsentis temporis necessitas, cui cõiugia seruiũt, cogat ea quæ Dei sunt minus cogitare: quàm sufficiat adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quãuis in æterna vita atque salute manentium. Itaque virginitatẽ & cælibatum ad beatitudinis illius cęlestis prę mium excellens consequendum non conducere, contra scripturam dicit esse. Illos itaque reijcit Augustinus: & tamen nihil magis tribuunt cælibatui isti nostri Doctores, quàm illi tribuerũt: immo multò magis illi detrahunt, quàm vlli hæretici fecerunt, negãtes apertè esse cultum Deo gratũ: reuera minus quàm hoc nostri sanctitatis æstimatores tribuunt cælibatui: sed de his satis. *Cap. 14.*

Iam tertium caput rationum, quas adferunt, attingendũ est. Contendunt non esse vouendam castitatem, nisi ab his qui donum habẽt: cùm alijs impossibile sit illam seruare: & si promiserint tanquàm indiscretè promissum votum rescindi debere. His primò opponimus suprà dictos patres omnes, & ecclesiæ consensum. Non expectârunt reuelationem Dei, vt ad promittendam castitatem, adolescẽtes etiam sed puberes admitterẽt. Non docuerunt expectandum esse, vt prius certamina carnis experirẽtur: sed potius apertè docent, hoc omnibus esse possibile. Chrysost. quem, quoniam Gręcus est, adducimus, homil. 16. in epistolam ad Hebræos, exhortans omnes ad perfectionem & altiorem gradum: Si enim (inquit) voluerint omnes, poterunt: propter hoc Paulus dixit, Volo omnes esse sicut meipsum; quoniam sciebat, quòd omnes poterant, sicut ipse. Vides igitur quòd de cælibatu loquitur, vt Paulũ constat loqui, cùm inquit: Volo omnes esse sicut meipsum? Ambrosius quoque in idem illud caput Pauli exponens hæc verba: Vnusquisque proprium donum habet: hoc est, inquit: Vnusquisque iuxta votum suum donum Dei habet, vt si velint, ipsius nutu Dei possibilitatem consequantur: ideo non debet quis cõstringi ne à licito prohibitus, illicita committat: sed ipse sibi eligat quod sequatur. Et post plura in hanc sententiam, tandem inquit: In eo adiuuatur quis, quod videtur auiditate mentis appetere. Vides vt Ambrosius nullum deterret, sed omnes propensionẽ ad id habentes exhortatur? Ostendit etiam ibidem quid sit vri: superari scilicet & vinci carnis voluptatibus: non autem eas pati. Denique & cetera omnia quæ ex hoc loco Pauli citant, & ex euangelio, superius ostendimus ita accipi, vt nulli Paulus præcipiat matrimonio iungi, & nullum deterreat à *1. Cor. 7.*

cęlibatu: sed nolentibus castè viuere præcipit, vt potius nubāt. Denique huius possibilitatis, & cōsuetudinis ecclesiæ sit nobis locupletissimus testis August. in se expertus ante baptismum tantam difficultatem, sicut ipse in libris confessionum fatetur.

Cap. 11. Primò enim in 8. illorum lib. quanto ardore dicit se à castitate illa virginea inuitatum, ostendente ei turbas puerorū & puellarum virginū in ecclesia, & dicēte: Tu nō poteris quod isti & istæ? An isti & istæ in semetipsis possunt, & non in Deo suo? Proijce te in eum &c. Et lib. 2. de adulterinis coniugijs ad Pollentium, docens eum qui adulteram dimittit, quàm diu illa vixerit, necessariò cęlibem manere: multos etiā adferēs casus, in quibus necessariū est coniugē cęlibē vitā agere: audiam⁹ quid dicat contra prurientissimos, prudentissimos dico, doctores

Cap. 10. istos, & quo nomine eos appellet, aduertam⁹. Ita igitur inquit. Sed attende quàm plura sint, vbi si querelas incontinentium velimus admittere, necesse nobis erit adulteria fienda permittere. Quid enim si aliquo diuturno & insanabili morbo corporis teneatur coniunx? Quid si captiuitas, vel alia vis separet, ita tamē vt maritus sciat vxorē viuere? Vbi denique timore Dei, & oratione laborandum esse ad continentiam habendam, docet. Et capite decimo nono, multa etiam in hanc sententiam: Qui, inquit, voluntate elegerunt continentiam, fecerunt eam esse necessitatis: quoniam sine damnatione ab illa deuiare nō possunt: & qui in eam necessitatem contrusi sunt (quod dicit propter eos, quorum vxores morbo aliquo redditæ sunt inhabiles ad vsum coniugalem) faciant eam esse voluntatis: si non de seipsis, sed de illo, à quo est omne bonum, cōfidunt. In vlt. c. illius libri multarum mulierum exempla adducit, quę & cōuincunt, inquit, non esse impossibile. Si enim hoc non possit infirmitas hominum, multò minus posset infirmior sexus fœminarum. Ibi etiam (vt superius diximus) cælibatus clericorū meminit. Sed, aiunt, omnia nūc corrupta sunt, etiam monasteria: & multos videmus hoc non seruare. Quid igitur? Hoc non fuit etiam olim in ecclesia? Nonne & olim multi cadebāt? Cer-

Cap. 40. tè Augustinus libro de sancta virginitate, exhortans ad humilitatem virgines, inquit: An verò propter aliud credendum est permittere Deum, vt misceantur numero professionis vestræ multi & multæ casuri & casurę, nisi vt his cadētibus, timor vester augeatur? quò superbia cōprimatur, quam odit Deus? Non dicit, vt qui reliqui sunt, confugiant ad matrimonium, vel potius ad sacrilegia: non, vt, ceteri non ausint votum castitatis

cmis-

mittere:sed,vt non superbiant.Quod ergo dicitur:qui nō habent donum cœlibatus, non possunt, fatemur. Immo hoc docent patres considerãdum esse, maximè his qui castitatem vouēt,vt nō viribus suis,sed diuinæ gratiæ innitãtur, Hoc enim Augustinus libro. de sancta virginitate multis & efficacibus verbis agit. Et tandem:quapropter, inquit, hæc prima sit inducẽdæ humilitatis cogitatio, ne à se sibi putet esse Dei virgo, quod talis est:ac non potius hoc donum optimum desuper descẽdere à patre luminum. Sed quòd sine dono Dei seruari nō possit, nullam adfert excusationem non seruantibus postquã promiserint. Probat ibi Augustinus(sicut & multis alijs locis) hec ipsa Dei præcepta sine dono eius seruari posse : quo certè carent non seruantes:nec tamen ideo excusantur.Quod vero postea dicunt,eos qui vruntur, non habere donum : si intelligant,qui vincuntur à peccatis, verum est:nec tamen ideo minus voluntariè id faciunt,cùm peccant. Ceterùm qui tentantur,& qui vehementissimè etiam impugnantur, nō propterea dono castitatis carent. Exemplo sunt nobis castissimorum monachorum & sanctorum aliorum pugnæ.Hoc igitur Dei donum non ita stabile est,vt cui semel datum fuerit,non aliquãdo subtrahatur.Igitur quanquam eos qui peccãt,non habuisse donum hoc fatẽdum sit : nō propterea tamen ita desperẽt, vt credant se postea nunquam habituros.Nulli itaque dici potest,vt desperet de castitate seruanda:nulli ergo vt contrahat: nisi(vt diximus Paulum dicere)his qui nolunt ad hoc laborare castigatione corporis(vt Paulus inquit)ieiunijs multis, vigilijs &c.

Cap. 41.

Donum continẽtiæ amitti, & iterum recuperari potest.

Vltimò tandem dicunt.Non rescindebãtur olim matrimonia eorum,qui post hæc vota contrahebant:immo Cyprianus (inquiunt)permittit.De hoc iam superius diximus, non constare quòd Ecclesia illa tanquam legitima matrimonia approbârit:sed vel permittebat,imposita pœnitentia, nihil de facto tentans:vel dissimulando fortè dispẽsabat cum his,quos videbat infirmiores.Verbum illud Cypriani, de quo suprà, singulare est:& in huiusmodi non semper recipienda est auctoritas vnius patris:maximè contra omnium aliorũ consensum,& ipsam scripturam.Iam verò probatum est, scripturã & Ecclesiã totam grauissimum peccatum & infidelitatem hoc iudicare. Primam fidem irritam fecerunt &c. Itaque, si nulla alia expositio admittatur, apertè dicimus Cyprianum hîc non esse sequendum. Fortè tamen, agnita magna infirmitate in his de

qui

quibus ſcribebat,iudicauit ſibi cùm illis diſpenſandū eſſe. Sed vt interim demus ita fuiſſe,antiquam Eccleſiam nō diſſoluiſſe hæc matrimonia:quid abſurdi ſequetur, ſi poſtea Eccleſia, ob vitandas occaſiones peccandi,& tam grauium peccatorū,hoc mutauit? Quot cōtraherent,ſi ſperarent rata futura matrimonia ? Et quot blandirentur & permitterent ſibi , quod non niſi procis permitti ſolet:His verò quid indignius in ijs,qui vitam ſuam dedicârunt ad cōtinentiam?Non eſt itaque de quo queri poſſint, niſi amatores libidinis : vt Auguſtinus ſuperius dixit.

¶LECTIO NONA.

¶ *De tribus alijs impedimentis matrimonij.*

DIXIMVS de impotentia, ſacro ordine,& profeſſione religionis,quomodo matrimonia nulla reddant:dicamus iam de tribus alijs,quæ(vt diximus) non ſimpliciter inhabilem reddunt aliquem ad contrahendum,ſic vt omnino nullum contrahere poſſit matrimonium,ſed in ordine ad alium: qualia ſunt omnia quæ iam ſequuntur.Quæ quidem ideo impediunt matrimonium , quoniam contrahentes vel nimium diſpares ſunt,& ideo inepti vt coniungantur matrimonio:vel tam propinqui,vt non conueniat eos arctius coniungi.

Diſparitas cultus. Inter hæc computatur diſparitas cultus. Hæc enim nō permittit vt Chriſtianus cum gentili & ethnica contrahat matrimonium;de quo Magiſt.ſent.diſt.39.agit,ſcripturæ & patrum auctoritates citans:& Gratian.28.q.1.Hęc eſt itaque illius ſententia,vt credat iure ipſo diuino illicita eſſe & nulla huiuſmodi matrimonia fidelium cum infidelibus : cùm hæc Deus ipſe prohibeat Exod.34. De exteris enim nationibus loquens , inquit : Nec vxorem de filiabus eorum accipies filio tuo.Et rurſum Deut.7.Non ſociabis cum eis coniugia &c.Vnde & in Eſdra legimus, eos qui ſic contraxerant, ad pœnitentiam, & ad dimittendas vxores coactos eſſe.Citatur etiam à Magiſt. Ambroſij & Auguſtini auctoritas : vbi tamen hoc eſt aduertendum, Ambroſium quidē hoc apertè tenere:ſed quoniā veteris illa teſtamenti præcepta in lege Euangelica non obligāt (ſunt enim

1.Eſdr.10

enim iudicialia) nisi quantum recipiũtur ab ecclesia: ideo Ambros. scribens in septimum cap. 1, ad Corint. & exponens illud: cui vult nubat, tantùm in Domino: apertè ità intelligit, vt ad gloriam Dei matrimonium dirigatur, & cum Christiano fiat. Hæc est eius igitur sententia & ibi, & alijs locis, vt à Gratiano citatur 28. q. 1. cap. Caue: August. verò fuisse videtur dubius. Quare quod à Magistro citatur ex lib. 1. de adulterinis coniugijs: Dominus iussit, ne coniugia sibimet diuersæ religionis copulẽtur. Et iterum: Hoc est ergo Domini præceptum tam in veteri, quàm in nouo testamento, vt non nisi vnius religionis & fidei cõiugia sibi maneant copulata: & huiusmodi alia, quæ in hanc sententiam habentur eo loco: reuera Augustinus non ex suo sensu dicit, sed tantùm refert à Pollentio opposita sibi esse: postea verò in eodem libro illis respondens: Non enim (inquit) tempore reuelati testamenti noui in Euangelio, vel vllis Apostolicis literis sine ambiguitate declaratũ recolo, vtrũ Dominus prohibuerit fideles infidelibus iungi. Vnde & illud Pauli: Cui vult nubat, tantùm in Domino: duobus modis dicit accipi posse: aut vt Christiana permanens, aut vt Christiano nubens dicatur in Domino nubere: quamuis eo loco dicat beatissimum Cyprianum non dubitare, hoc potius esse prostituere gentibus membra Christi. Et quia de ea re Augustinus non agebat, ita sub dubio reliquit. Hæc dicta sint, vt ex loco illo Magistri nullus decipiatur. Ceterùm de ipsa conclusione non est dubitandum: hoc iam illorum patrum auctoritate & consensu Ecclesiæ obtinuit vim legis. Potuit hoc Ecclesia statuere, & illegitimos reddere sic contrahentes: & ita factũ esse constat omnium consensu. Id tamen notauit b. Thom. in illa dist. de infidelibus non baptizatis esse intelligendum. Ceterùm cum hæreticis vel apostatis etiam, etsi contrahens cum illis peccet, quos saltem propter excommunicationem vitare debuerat non tamen nullum est matrimonium: cùm hoc nulla lex habeat. Verùm non ideo infideles inter se negamus verum matrimonium contrahere: de quo superius dictum est, quòd non sit sacramentum, & inferius, quàm sit validum explicabimus. Hæc igitur de disparitate cultus.

Cap. 21.

Cap. 25.

Matrimonium christiani cum hæretico vel apostata est ratum.

Ponitur aliud impedimentum, crimen. Sunt enim peccata quædam non impedientia tantùm ne contrahatur matrimonium (de quibus postea dicemus) sed nullum reddẽtia ipsum: de quibus nunc est agendum. Hæc verò sunt homicidium & adulterium: de quibus Magist. sentent. dist. 35. vbi de adulterio

Crimen.

4. li. sent.

terio, & 37. vbi de homicidio. Ex his igitur duobus (vt bene *art.2.q.2.* Caietanus resoluit, secutus b.Tho.in expositione literæ dist. 35.& dist.33.) fiunt quatuor casus, quibus matrimoniũ contractum nullum est.

Quando homicidiũ impediat & dirimat matrimoniũ.

Primus, ex homicidio solo: quãdo scilicet vterque, tam coniunx qui reliquus est, quàm qui cum eo post mortem alterius contraxit, operam dederunt homicidio alterius: vt Celestinus tertius definit, Triburiensis cõcilij auctoritate citata, in c. Laudabilem, de conuersione infidelium, in decretalibus: vbi apertè etiam dicitur hoc verum esse, quando machinante coniuge occisus est alter. Ceterùm homicida alicuius cõiugum in bello, aut aliqua alia ratione, potest contrahere cum altero: vt ibidẽ dicitur.

Quomodo homicidiũ adulterio iunctũ impediat & dirimat matrimonium.

Secundus casus est, ex homicidio coniuncto adulterio. Si enim alter cõiugum adulteratus est, & deinde machinatus in mortem alterius: nullo modo cum adultero matrimoniũ contrahere potest: vt Alex.3. definit: immo docet antiquitus fuisse definitum, in cap. Super eum, de eo qui duxit in matrimoniũ, quã polluit per adulterium. Circa hos duos casus id aduertendum est, quòd b.Thom. homicidium hoc tũc putat impedire, quando ea intentione factum est, vt matrimonium contraheretur: ita enim loco suprà citato dist.37. inquit. Quod Siluester etiam in verbo, matrimonium 8.§.nono, asserit esse pluriũ Iuristarum sententiam. Alioqui (inquit b.Tho.) si propter odiũ vel adulteriũ occidat vnus coniugũ alterum: etsi prohibeatur contrahere, non tamen nullum est matrimoniũ. Caietanus tamen, cùm hæc ex definitione iuris pendeant, nec iura hanc apponãt limitationẽ, putat vniuersaliter homicidiũ cum adulterio impedire, vel solum homicidium, machinantibus coniuge & eo cum quo cõtrahit. Et certè hoc probabilius videtur, maximè cùm difficile, aut certè ratũ sit, vt homicidiũ ab adultero non illa intentione fiat, contrahendi scilicet: vel etiã à cõiuge machinãte in mortẽ, & volente posteà cum homicida coniugis contrahere. Hoc enim videtur iura aut credere, aut suspicari vt in pluribus contingere: & ad tollẽdã hãc occasionem, ita definiunt. Et b.Tho. eo loco tantum loquitur de occidẽte vxorem, non intentione cõtrahendi: cùm verò adulterium simul coniunctum est, nihil distinguit. Nos verò iuxta c. illud, Laudabilem, homicidam tantùm coniugis non diximus impediri, ne vllum possit contrahere matrimonium: sed tantùm ne cũ altero, qui similiter intercessit in morte, cõtrahere possit.

Porrò

Solum adulterium non dirimit matrimonium.

Porrò ex ſolo adulterio non fit impedimentum reddẽs nullum matrimonium. Quod Mag.ſentent.diſt.illa 35.ex Auguſt. probat:& Grat.ſimiliter 31.q.1.in principio: citãtes hũc locum ex Auguſt.lib.primo de nupt.& cõcupiſcentia, vbi ita inquit: Deniq; mortuo eo cum quo fuit verum coniugium,fieri poteſt coniugium cum qua præceſſit adulterium. Quod illi certiſſimum eſſe credũt:quanquam ſint pontificum quædam auctoritates quibus ꝓhibetur cùm adulteris contrahi matrimonium,ſed nõ ita,vt nullum ſit,quando ſolum adulterium fuit. Quòd ideo diximus de loco Auguſtini, quoniam in noſtris libris omnino contrariũ legimus,negatiuè ſcilicet:fieri nõ poteſt coniugium,cũ qua præceſſit adulterium. Sed reuera crediderim in noſtris exemplaribus eſſe mẽdã,quòd magis conueniat contextui affirmatiua illa ſentẽtia. Loquitur enim Auguſtinus eo loco de matrimonij indiſſolubilitate viuẽte viro, dicens,quòd quamdiu ille viuit,ſi adultera ꝑpter hoc ſeparata cum alio contrahat,nullũ eſt matrimonium: quia ille viuit. Et poſtea in confirmationem horum addit : Deniq; mortuo eo, cum quo fuit verum matrimoniũ, fieri poteſt &c. hæc igitur ſentẽtia cõfirmat ſupradicta:ſi negatiuè legamꝰ, nihil ad rem facit. Itaque magis putauerim hoc mutatum fuiſſe ab aliquo ſciolo,qui putauerit illud falſum eſſe : & crediderim magis libris,quos illi patres legerũt,q̃ noſtris:maximè cum affirmatiua lectio reſpondeat cõtextui,& veritatem habeat. Vnde Magiſter ſententiarum bene exponit Auguſtinum loqui , cùm adulterium, & nihil præterea præceſſit. Gratianus verò nonnihil aliter interpretatur : de ea ſcilicet , quæ ſeparata à priori viro,cum altero, eo viuẽte, cõtraxit:propter quod & adultera dicitur. Vtrunque verum eſt, & vterque horum & literam , & ſenſum Auguſtini veriorem habuit,quàm nos : Et cauendum ne in ipſis iuxta corrupta noſtra exemplaria fiat emendatio. Conſtat eos ita legiſſe:alioqui extra propoſitum citaſſent Auguſtinum.Ille enim loquitur, quantum eſt ex diuino iure , & ex natura ipſius matrimonij:nec certè ab Eccleſia ſuperaddita eſt aliqua cõſtitutio, declarans nullum eſſe hoc matrimoniũ. Ceterùm ſi adultero detur fides de cõtrahendo poſt mortem alterius (quocunque id ordine fiat,ſiue præcedat fides , & ſequatur adulteriũ:ſiue contrà) matrimonium redditur nullum: quod probant quę Magiſter ſentent.& Gratianus adducũt in prædicto loco:& definiunt Alexand.3.cap. Super hoc,& Innocentius 3.ca.Significaſti,de eo qui duxit in matrimonium &c.

Q   Multò

Multò verò magis hoc impedimentum est, si de facto matrimonium contrahatur. In his tamē duobus casibus primò iura requirunt, quòd vterque sciat esse adulterium, & cōiugem viuere. Si itaque aliquis aut promittat, aut cōtrahat cū muliere ignorante inculpabiliter eum habere vxorem: ea mortua, non prohibetur cum hac permanere, si ratū voluerit habere, quod prius iniquè fecit. Ita Innocentius tertius in capite, Veniens, de eo qui duxit in matrimoniū &c. & Alexāder tertius cap. 1. eodem titulo. Similiter & illud iura prouidè statuerunt, vt, si primum matrimonium nullum sit aliquo iusto impedimento, fides illa data alteri, etiam cum congressu (qui tamen non est adulterium) nō impediat hoc matrimonium post mortem primi. Ita Alexander tertius in capite, Significauit, eodem titulo. Denique illud etiam in hoc obseruādum est, quòd sola fides data de contrahendo post mortem coniugis (si adulteriū non interuenerit) non impedit matrimonium, quin si postea cōtrahatur, verum sit, quamuis vtrunque illorū grauiter deliquisse Ecclesia iudicet: propter quod pœnitentia est eis iniungenda. Ita Gregorius nonus c. vltimo, eodem titulo.

Hæc igitur iura canonica iustissimè statuerunt ad cauenda adulteria & homicidia, aut certè odia, & desideria mortis coniugum inter se: quæ cùm iure diuino prohibita nō sint, nullus tamen, nisi à ratione alienus, dicere potest non sanctissimè & necessariò constituta esse: quæ etiam propterea ab his qui in iudicio illo confessionis præsunt, sunt cognoscenda: quoniam nonnunquam hæc occulta sunt, neque expedit in iudicium Ecclesiæ trahi, nec vlla ratione fieri debet: & tamen reuera matrimonia nulla sunt in illis casibus: quare in ipso iudicio secreto prudenter sunt terminanda. Vbi in occultis omnino casibus (cùm scilicet adulterium fuit occultum, & occultè data fides, aut intercessit machinatio aliqua in mortem) locū habet præcipuè dispensatio Ecclesiæ: & est propter hæc necessariò quærenda. Nam hos, inter quos probari non possunt hæc impedimenta: etiam si illi fateantur, Ecclesia coget ad permanendum: nec illi vlla ratione fateri debent. Restat igitur vt dispensatione illis succurratur. Sed illud diligenter in his casibus eis est significandum, quòd vsque ad dispensationem abstinendū eis est à matrimoniali actu.

Ligamen precedēs matrimo-

Aliud impedimentum ponitur, aliud prius matrimonium. Qui enim vno matrimonio ligatus est, nō potest alteri inire: quod vocant ligamen: de quo non est opus multa dicere. Primum

mum enim matrimonium ratũ, nullũ & irritum reddit quodcunq; sequens, etiam si primum non fuerit consummatum, & secundum consummetur. Non enim matrimonium semel ratum dissoluitur, nisi per ingressum religionis &c. Nec hîc est aliud dubitandum, quam quòd solet in quæstionẽ verti: quid si bona fide alter putãs alterum coniugem mortuum, contrahat: cùm videlicet in bello, vel nauigatione, vel captiuitate, vel aliqua alia ratione audiuit mortuum, aut credidit. Sed de hoc iura apertè volunt, primùm, vt nõ sine certa probatione mortis transeatur ad secundum matrimonium. Et quidem coram Deo necessaria est bona fides, iusta de caussa cõcepta: alioqui manifestum est grauiter peccare contrahentem. Ceterùm cõtracto semel matrimonio iustè, si superueniat dubitatio, agendum est quod in cap. Inquisitioni, de sententia excommunicationis, definitur: vt scilicet dubium ex leuibus caussis, nec satis probabile, deponatur ex consilio peritorum. Si verò fuerit dubium probabile: vt, qui illud habet, non exigat debitum, sed reddat; ne præiudicium fiat alteri qui bona fide contraxit. Et quanquam de hoc nonnulli dubitent, cùm in hoc probabili dubio exponat se periculo peccandi, etiam solùm reddens debitum: tuta tamen conscientia ecclesiæ illa definitio sequenda est, ne nimium in alteram partem declinemus, ne scilicet vel alteri subtrahatur debitum, vel contra propriam conscientiam agatur. In re certa non est dubium separandum esse matrimonium. Quare quãdo res valde est anceps, iudicio Ecclesiæ standum est; vel arbitrio prælati, quando res non est talis, quæ in iudicium Ecclesiæ venire possit. De his omnibus Siluester (si quis plura videre velit) in verbo Matrimonium 8. §.13. scribit.

nium dirimit sequens.

¶LECTIO DECIMA.

¶ *De impedimento cognationis.*

Cognatio naturalis, spiritualis & legalis impedit matrimonium, & dirimit.

VLTIMVM impedimentum, præcedẽtibus simile, quod nullum reddit matrimonium, est cognatio: & ea triplex: scilicet naturalis: quæ consanguinitatis dicitur: spiritualis: & legalis: illa quidem ex sacramentis: hæc ex adoptione. Et ex priori illa cõsanguinitate sequitur affinitas ex matrimonio

orta cum consanguineis scilicet ipsorum coniugum: sed ex sponsalibus quoque de futuro, coniunctio quædam & vinculum sponsorum cum cõsanguineis eorum nascitur, quam iura publicæ honestatis iustitiam vocant. De his omnibus sigillatim breuiter est dicendum.

De consanguinitate, quatenus matrimoniũ nullum reddat, & quo iure, atq; qua ratione, loquũtur Magister sentẽtiarum & nostri dist. 40. & Gratian. 35. q. 5. de quibus & Summistę plura referunt: Siluester specialiter in titulo, Matrimonium 8. §. 6. Est etiam de his proprius titulus in decretalibus de consanguinitate & affinitate.

B. Thom. art 1. q. 1. illius dist. Q. d con sanguinitas.

Ex his igitur locis, omissa definitione cõsanguinitatis, quæ non est admodũ necessaria (cùm per se satis pateat cõsanguinitatem coniũctionem esse ex carnali propagatione & generatione ortam inter genitores & genitos primò, deinde inter ipsos ab eodem genitos siue descẽdentes) omissis etiam multis quæ de lineis & gradibus, eorumq́, definitionibus dicũtur: cùm etiam hæc satis cõstent: dixerunt enim lineam esse ordinem cõsanguineorũ inter se, siue collectionem huius ordinis. Vnde tres posuerunt lineas: ascendentẽ, genitorũ scilicet omnium ordinem, vbi pater, auus, & omnes superiores ponũtur: descẽdentem, vbi filios & succedẽtes omnes, nepotes scilicet, pronepotes &c. collocarunt tertiã transuersalẽ, in qua fratres, eorum filios, & reliquos inde procedentes posuerunt. Gradus verò distantiã vocant personarum inter se: vt quæ est inter patrem & filium, aut inter duos fratres &c. Horũ igitur omniũ lõgiori tractatione omissa (qua opus nõ est) breuissimè etiam quod pertinet ad cõputationẽ graduũ perstringamus. Sit itaque primũ, in linea descẽdentium & ascendentium, cum inter duos nulla persona est media, esse primũ gradũ: si vna vel plures sint mediæ, tot esse gradus quot personæ, vna excepta. Verbi gratia, pater & filius in primo gradu sunt, quia nulla est media persona: ipse vero filius cũ auo, hoc est, patre patris, in secũdo gradu, cùm sint tres personę, filius scilicet, pater, & auus: filius & pauus distãt tertio gradu: & sic de ceteris omnibus. In linea vero collaterali fuit nõ parua diuersitas iuris ciuilis & canonici. Secũdũ illud enim tot gradus ponũtur, quot personæ. Quare fratres in secũdo gradu ponũtur: filij eorum in quarto. Secũdum verò canonica iura, lõge aliter se res habet. Eo namq; gradu secũdum canones distãt inter se collaterales, quo à cõmuni principio, modò æqualiter distãt. Sin inæqualiter, eo gra-

B. Thom. ar. 2. illius dist. Linea quid, & quotuplex.

B. Tho. ar. 3 supradictæ quæst. Regula de numero graduum consanguinitatis in recta linea.

De graduum distantia in linea collaterali.

duum numero distãt ab inuicẽ, quo remotior distat à cõmuni principio. Duo igitur fratres in primo sunt gradu: quia à patre vno tãtùm gradu distat vterq;: filij eorum similiter in secũdo gradu, quia ita distãt à primo principio, patre scilicet patrum suorũ. Ita de nepotibus & pronepotibus: illi enim in tertio, isti in quarto gradu distãt. At verò frater patris à filio eius secũdo grãdu distat, nõ primo: quia fili⁹ remotior est à cõmuni principio, in secũdo scilicet gradu. Vnde tãquam certissima hęc duo asseruntur iuxta canones. Primũ. In linea collaterali nullus est propinquior alteri, q̃ sit communi principio: sicut filius fratris patruo nõ est propinquior, quàm auo. Secundum. In eadẽ etiã linea potest aliquis esse remotior ab altero, quàm sit à principio illo cõmuni: sicut patruus à filio fratris, vt nũc dictum est. Semper itaq; inter collaterales sumẽdus est gradus à remotiori. Cuius diuersitatis rationem reddidit Alexãder secundus c. Ad sedem, 35.q.5. ꝙ scilicet iura ciuilia de his gradibus, vt ad successionem pertinent, considerant: vbi frater non succedit nisi fratri mortuo: quare in illa successione secundus est gradus. Canonica verò iura considerãt quod ad matrimonium attinet: quare eorum computatio tenenda est: vt ibi definitur. De his igitur satis. Iam ad ipsam rationẽ impedimenti consanguinitatis accedendum est. Sit itaq; huius rei breuis resolutio tribus propositionibus comprehensa.

Prima. Inter ascendentes & descẽdentes iure naturali, atq; ita diuino, est perpetuũ impedimẽtum matrimonij: ita vt nullus ascendẽtium cũ aliquo descendentium contrahere possit. Hoc satis ipsa natura ostẽdit. Inter cõiuges enim est societas & æqualitas quędã, maximè ad actum generationis, cui repugnat (vt ita loquar) superioritas vel inferioritas, qua fit, vt nec pater cũ filia, multo minus mater cum filio conuenire possit in matrimonio. Quod congruè à multis animaduersum est significatum fuisse in prima illa Euę ꝓductione ex latere: quo insinuabatur æqualitas quædam & societas, quã & illis verbis: Propter hanc relinquet homo patrem & matrem, scriptura significat. Itaque illi dimittendi sunt, nõ adiungendi in matrimonium. Si itaque naturalis hæc reuerentia caussa est, vt omnis natura abhorreat ab hoc coniugio: quò magis ascenditur, maior est reuerentia: ergo etiam magis repugnat naturali pietati, vt nepos cum auia, aut neptis cum auo matrimoniũ contrahat. Et quis non videt hoc magis inconueniens esse?

1. Propo. D. Thom. art. 4. supra citatæ quæst.

Secunda ꝓpositio. Inter collaterales secundũ quosdam proximiores

2. Propo.

ximiores gradus prohibitum est matrimoniũ iure diuino veteris legis,& naturalis etiã iure,si nõ primario,secundario saltem: atque ita non mirum,si non semper hoc seruatum fuerit. Nec enim in filiis Adæ seruari potuit. Creditur verò seruatum mox post primam humani generis propagationẽ. Itaq; à principio humani generis necesse fuit vt fratres cõtraherent,cùm duo tantùm parentes essent totius humani generis. Non est igitur hoc contra ipsam naturam,aut contra proprium finem matrimonij, qui est generatio & educatio prolis. At verò postea in lege prohibetur inter fratres matrimoniũ: similiter inter nepotem & sororẽ patris vel matris eius,materterã scilicet vel amitam : & huiusmodi alia. Nec tantùm diuina ipsa lege, sed inter omnes ferè gẽtes huiusmodi primi gradus inueniuntur prohibiti,& ipsa abhorret natura ab hac cõiũctione : quãquã,quod attinet ad gẽtes, in multis magna corruptio fuerit. Quare non cuiuslibet gentis consuetudo,sed vel omnium,vel plurium consideranda est. Hæc igitur indita naturę ipsi persuasio videtur esse (quam vel omnes,vel plurimæ gentes habent) quòd abhorret à cõiunctione fratrum. Et quãquam in his plurimum valeat educatio & cõsuetudo: hęc tamẽ ipsa,cùm apud omnes vel plurimos eadem sint, satis probabiliter ostẽduntur esse naturalia. Ceterùm lege diuina hęc prohibita sũt,quę illo c. Leuitici habentur: eo quòd repugnent secundario fini matrimonij,& quidem non minimo, qui est repressio cõcupiscẽtię: & ita conuersatio quædam honestatis. Natura enim cõparatũ est,vt masculi & fœminæ eiusdem familiæ, qui in eadẽ domo aut semper,aut frequenter conuersari habent,sibijnuicẽ reuerentiam quandã honestatis exhibeãt: & multò magis,vt à mutuo cõtactu carnali abstineant. Vnde & incestus ab earum etiã gentium legibus,quæ hæc cõcupiscẽtiæ & commistionis carnalis mala non prohibent, si præter iniuriã cuiusquam sint: reprehenditur & punitur. Illis ergo prohibet ius diuinũ contrahere inter se,quos contingit simul educari,vt b. Thom. notat. Itaque inter hos si matrimoniũ admitteretur, illius occasione etiam ante ipsum,hi inter quos est continua cõsuetudo, & in mutuum amorem exardescerent,& in turpitudines nõ paruas facile labi possent: vnde magna corruptio totiꝰ humani generis sequeretur. Nam nonnullã caussam primæ illius corruptionis,quæ diluuio purgata est, hanc fuisse (nuptias scilicet incestuosas) creditur. Et certè primam & maximam eius caussam fuisse coniugia illegitima,ipsa scriptura ostendit.

Leuit. 18.

Tertia.

Tertia. In gradibus similiter collateralibus multo plures *Tertia propositio.* prohibetur iure positiuo & ciuili & canonico, cōtrahere: idq; rationabili & iusta de caussa; ad pacem reip. & christianā charitatem cōducente. Est enim nuptiarum alius etiam finis, qué humana iura considerant: amicitiæ videlicet extensio & confirmatio inter homines: cùm ipsi qui matrimoniū contrahūt, inter se, & quilibet eorum cum alterius consanguineis, & multo magis filij ex tali matrimonio geniti, nouam cōtrahāt amicitiæ caussam: atque ita multis nexibus connectuntur inter se homines. Propter hæc igitur & similia noluerunt iura, vt inter eos qui sanguine iūcti sunt, matrimonia coëant, sed cum alienis: vt ex matrimonio plures efficiantur consanguinei. Considerârunt etiam in hoc iura caussam proximè dictam: quoniā inter consanguineos solet esse conuersatio frequentior & familiarior: quare, si esset inter eos spes coniugij: magna sequeretur facilè corruptio totius honestatis. Igitur iura quidē antiqua prohibuerūt matrimonia contrahi vsque ad septimum gradum. Immo reperiuntur antiquissima quædam, prohibentia huiusmodi cōtractum secundū omnes gradus quorū memoria haberi poterat: sed tandem declaratū est id ad septimū vsque gradum esse intelligendum, quæ lex tempore etiā Gratiani & Magist. sentent. seruabatur. Postea verò propter pericula multa conscientiarum, visum fuit vsque ad quartum tantùm gradum in collateralibus prohibere matrimonium, de quo extat certa definitio in cap. non debet, de consang. & affin. & istud hodie in ecclesia seruatur.

Circa hoc igitur non est aliud dicendum, nisi quòd iniustè de hac lege cōquerūtur hęretici, & multa calūniātur, quasi hoc iniquum sit. Quod primò Erasmus fecit, nescio quo pruritu *Erasmus.* reprehendēdi omnia, & definiendi leuiter de omnibus. Sed de istis duo sunt dicenda. Alterū est, quòd huiusmodi prohibitio satis ostēditur rationabilis: cùm & iura ipsa ciuilia inueniātur similia prohibere, & in omni bene instituta rep. hoc fuerit curatū. Secundū q antiquior ecclesia, in qua maior fuit sanctitas & auctoritas, multò plura prohibuit. Et certè tam antiqua est hæc prohibitio, vt ab Apostolis videatur cum ipsa ecclesia initium habuisse. Itaque non est quòd conquerantur, quasi hoc sit nouum in ecclesia, aut durius agatur cum aliquo: maximè cùm non denegetur circa hæc dispensatio, quādo de periculo agitur conscientię. Et certè qui tātopere laborāt, vt laxetur licentia hæc cōtrahēdi, parum videntur cōsiderare honestatem

inter homines. Hæ sanè prohibitiones nō aliud sunt, quàm frena quædam libidinis & immodicæ cōcupiscentiæ. Videant igitur de qua re querantur, aut qua vtilitate cupiant hęc abrogata esse. Certè nusquā videmus viris deesse vxores. Hæc igitur de consanguinitate dicta sufficiant.

Affinitas est impedimentum dirimens etiā matrimonium.

Consanguinitati coniuncta est Affinitas, quę & ipsa impedimentum est, matrimonium nullum reddens: de qua Magister sent. 43. dist. patrum & ecclesiæ decreta ac definitiones attulit: & de ea b. Thom. & ceteri post illum: iura etiam in proprio titulo de cōsang. & affinit. & Siluester in tit Matrimo. 8. §. 15. vbi specialia dubia, quæ non pauca sunt, videri poterunt: nūc sequentia notentur.

Affinitas quid.

Primum. affinitas coniunctio est ex vinculo matrimonij orta inter cōiuges ipsos, non inter se, sed cum suis hinc inde cōsanguineis. Itaq; duo vincula naturalia quidē & legitima tertium hoc producunt: primum vinculū inter cōsanguineos ex propagatione carnali est: secundum est matrimoniū ipsum inter cōiuges, maius certè quàm ipsa consanguinitas: ex quibus duobus tertium sequitur, vt scilicet maritus coniūgatur affinitate consanguineis vxoris: & contrà, vxor consanguineis viri: quod (vt beatus Gregorius inquit) ex ipsa ratione matrimonij est. Efficiuntur enim vna caro vir & vxor, Et quanquam secundum antiqua iura ex hac affinitate secundum & tertiū genus nascebatur, dum vnus cōiugū, affinis consanguineis alterius, & postea (soluto illo matrimonio) alteri cōiunctus, caussa erat vt priores affines sui efficerētur etiam affines secundis: vt beatus Thomas explicat eo loco. Iam tamen, ad dubia & pericula auferenda, cessarunt hæc omnia, & tātum affinitas est (vt diximus) vnius coniugum cum consanguineis alterius.

Affinitas habet etiam lineas & gradus.

Nota regulam.

Secundum, Cum hæc affinitas ex naturali illa cōiugū vnione oriatur: habet lineas & gradus eodē modo, quo cōsanguinitas. Itaque nulla alia regula est hæc discernendi, quàm, quo gradu aliqui sunt cōsanguinei viri, eodem gradu sunt affines vxoris: & sicut vsque ad quartum gradum prohibentur cōtrahere consanguinei, ita vxor prohibetur cum cōsanguineis mariti, & maritus cum cōsanguineis vxoris cōtrahere. Et eadem ratione ac iure impedit affinitas matrimoniū, quibus consanguinitas: naturali videlicet, ex reuerentia: quæ debetur à filio vxori patris: & ex subiectione, quæ est vxoris filij erga patrē: & ita inter ascendentes omnes & descendentes. Iure etiam diuino, eodem capite Leuit. prohibentur adhuc alia: vt de vxore

Cap. 8.

fratris:

fratris: easdem ob caussas, hoc est, propter frequentem conuictum, & prohibendam occasionem concupiscentiæ. Iura etiã addunt vsque ad quartum gradum, eadem ratione qua in cõsanguinitate. Nihil itaque hîc nouum est.

Quomodo contrahatur affinitas.

Tertium est, non negligenter considerandũ in hac materia, maximè ab his quos instruimus: qua ratione contrahatur affinitas. Prima igitur & aperta caussa affinitatis est matrimoniũ legitimum, & per verba de præsenti contractum, etiam si non fuerit consummatum. Ceterùm iura ipsa ex carnali coniũctione illicita etiam & extra matrimonium, affinitatem definierũt contrahi: considerantes quòd Apostolus inquit: Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea. Si igitur (inquiunt) in illicito etiam concubitu vna caro efficiuntur vir & mulier, etiam cõsanguinei carnales vtriusque eorum vna caro effecti sunt cum altero. Accedit etiam ad hæc, quòd nimium extenderetur inhonestas & corruptio, si cognita aliqua etiam illicitè, non esset omnis accessus ad sorores & consanguineas eius magis prohibitus & illicitus: & idem dicendum de viro. Quis non videt hoc ab omni humana honestate abhorrere? Quare non possumus non mirari Erasmum hæc mordẽtem, eadem certè leuitate, qua cetera multa. Sequuntur hinc (ait) multa pericula propter occultas fornicationes, vnde sequuntur multæ occultæ affinitates. Ad hoc respondemus, & monemus etiam animarum pastores, vt de his diligenter admoneãt suos subditos & publicè in cõcionib⁹ (quas de sanctitate matrimonij, de prohibitis vagis fornicationibus, & incestibus frequenter debẽt habere ad populum) & in priuatis etiam confessionibus, maximè, cùm ad eam accedunt contracturi matrimonia. Vbi si quid occulti vel ante, vel post contractum matrimonium deprehendunt, debent (vt dictum est) occultis dispensationibus & remedijs à superiorum auctoritate impetratis, prudenter prouidere. Est verò etiam hoc loco non omittendum, quòd coniunctio quidem maris & fœminæ, etiam illicita, affinitatem hanc efficit: sed non nisi quando est completa & integra: ita videlicet, vt generatio naturaliter inde sequi possit: per alias verò aut impudicitias, aut innaturales coniunctiones (quamquam grauiora hæc peccata sint) non contrahitur: quod prudenter etiam curabit cognoscere spiritualis Pastor.

Non per solum matrimoniũ contrahitur affinitas.

Erasmus.

Notẽt pastores.

Publicæ honestatis.

Affinitati accedit proximè vinculum quoddam non ex matrimonio aut copula, sed ex sponsalibus de futuro ortũ: quod

vocãrũt iura publicæ honestatis iustitiam. Intellexerũt enim, quòd is qui fidem dedit de cõtrahendo in futurũ matrimonio cum aliqua, etsi nondum maritus eius sit: & ita nec affinis consanguinearum eius: quia tamen iam nõ leui vinculo est alligatus illi, cõsequẽter etiam & cõsanguineis illius (propter quod & frequentior est iam & familiarior conuersatio) publica iustitia & honestas exigunt, vt illi magis sit illicita cõiunctio cum consanguineis sponsæ, ita, vt nec cum eis contrahere possit. Igitur (vt iura ipsa definiunt, & b. Thom. supradicta distinctione docet, & Siluest. titulo, matrimonium 8. §. 14.) eodem modo hoc vinculum impedit matrimonium, ~~[illegible]~~ in i° gradu tantum

Illud duntaxat restat hic considerandum, quòd, etsi non ex omnibus sponsalibus de futuro hoc impedimẽtum oriatur, & fuerit olim doctorum sententia (vt supradicto loco b. Thomas docet) ex sponsalibus nullis non oriri hoc impedimẽtum: iam tamen Bonifacius 8. in c. vnico de sponsalibus, lib. 6. definiuit, ex spõsalibus liberis & puris, etiam si alia ratione nulla sint, & is qui promisit, non possit præstare, oriri tamen hoc vinculum & impedimentũ, ita videlicet, vt nõ possit cum consanguineis illius quam desponsauit, cõtrahere, etiam si nulla & irrita fuerit desponsatio. Vt si, qui iam de præsenti cum vna cõtraxit, alteram de futuro desponsaret. Excipit ius illud metum & coactionem: nullum enim impedimẽtum ex sic contractis oritur. Excipiendus etiam est defectus vsus rationis, vt Siluester ex Petro de Palude notat. Similiter etiam quando cõditionaliter contrahitur: si ante conditionem completam cum consanguinea eius contrahat, definit Papa tenere matrimonium. In ceteris omnibus, quantumuis nulla sint, tamen impediunt supradicto modo matrimonium contrahi.

solum [illegible] impedimentum publice honestatis [illegible] primum gradum [illegible] non magis ut habetur in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de vere [illegible] matrimonii [illegible]

¶LECTIO VNDECIMA.

De cognatione spirituali & legali.

CONSANGVINITATI & affinitati proximæ sunt duæ aliæ cognationes, quæ ex generationibus quibusdam non carnalibus, sed inuentis vel diuina, vel humana ratione, oriuntur. Prima est spiritualis cognatio, quę ex generatione spirituali & per illam contrahitur. Secunda est legalis, quæ ex adoptione. Cùm itaq; spiritualis generatio ex diuina institutione & fide habeatur: his pręsuppositis, ex naturali ratione sequitur coniūctio quædā & amicitia, atq; reuerētia inter eum qui spiritualiter generat, & qui generatur. Legalis autem adoptio rationi naturali consentanea est, qua suppletur naturalis defectus filiorū: atq; ita etiā iure gentiū coniunctionem habet & reuerentiam inter adoptantem & adoptatū, & quosdam alios. Est præterea & inter hos, & inter quosdam eorum consanguineos ac affines continua atq; domestica conuersatio: propter quę omnia iura canonica constituerūt, vt cognatio spiritualis matrimonium impediat, & nullum reddat vsque ad quosdam gradus: Et iura ciuilia idem similiter statuerunt de adoptione: consentientibus etiam ipsis canonibus. Quæ omnia fundata sunt in æquitate & ratione, & per ea consulitur honestati humanæ, dum speciali ratione ꝓhibetur coniunctio carnalis inter eos, inter quos est assidua cōuersatio: sicut patet ex his, quę de consanguinitate dicta sunt. Etsi itaq; impedimenta hæc nō ex diuino, sed humano iure sint: tamen quia rationi consona sunt, non est cur de eis quisquā conqueri possit: maximè cùm spiritualis cognationis impedimentum tā antiquum sit in ecclesia, vt vix principium illius inueniatur: & sit multo maior ratio quare impediat, quàm adoptio illa & legalis cognatio, quia tamen ab ethnicis etiam ipsis iudicata est meritò debere esse impedimento. In speciali igitur de his habentur proprij tituli in decretalibus, de cognatione spirituali, & legali. Et Magist. sent. dist. 42. post quem beatus Thomas ac ceteri nostri scholastici de ea disserunt. Siluester quoque titulo, matrimonium 8. §. 7. & 8. Ex quibus breuiter sequentia putamus necessaria esse scitu his, quos hîc instruimus.

dist. 42. q. 1. art. 1.

De

Quomodo & inter quos contrahatur spiritualis cognatio.

De cognatione igitur spirituali, primũ sit de ratione qua cõtrahitur, & personis inter quas est. Cõtrahitur igitur in baptismo tantum & confirmatione: quibus duobus sacramẽtis perficitur generatio illa ad Christianam vitam, quæ meritò regeneratio dicitur. Itaque nec in alijs sacramentis, nec in istis quidem ex omnibus actibus: sed duntaxat ex ipsa collatione baptismi vel confirmationis, & ex susceptione, qua videlicet vel baptizatus leuatur ex sacro fonte & suscipitur, vel in cõfirmatione ipsa tenetur. Itaque nec per catechismũ solum, nec ex eo, quòd in eo teneatur ab aliquo qui catechizatur, vel respódeatur ꝓ eo, cõtrahitur hæc cognatio: sed tantum vt dictum est.

B. Thom. art. 2. supradicto loco.

Cognatio spiritualis est triplex, paternitas, compaternitas, & fraternitas.

Est autem huius cognationis triplex species. Prima, quam paternitatem vocare possum⁹, inter baptizatum scilicet & baptizantem vel suscipientẽ. Isti enim patres sunt. Et est similis hęc cognatio consanguinitati primi gradus lineæ ascendentis vel descendentis. Secunda est compaternitas, inter baptizãtem & parentes baptizati. Tertia denique confraternitas dici potest, inter filios scilicet spirituales & naturales baptizãtis vel suscipientis. Et idem per omnia de confirmatione dicendum est. Quibus tamen hoc addendum, quòd cognatio hæc spiritualis transit etiam in vxorem, carnaliter prius cognitam, ipsius baptizantis vel suscipientis: ita videlicet, vt illa quæ vna caro est cum ipso, eodem gradu cognata sit baptizato & parẽtib⁹ eius, quo & vir. Non autem eodem modo transit hæc cognatio in vxorem patris ipsius baptizati: non enim illa commater erit baptizantium vel suscipiẽtium filium mariti ex alia. Ad alios verò quacunque ratione non transit hęc spiritualis cognatio. Vnde plures spirituales filij alicuius non sunt cõfratres, nec inter eos vllum est impedimentum. Similiter vir & mulier, siue plures viri & mulieres suscipientes aliquẽ ex sacro fonte, nullam contrahunt cognationem spiritualem. Addunt etiam B. Thomas & alij, non baptizatum nullam contrahere cognationem, etiam si forte in necessitate baptizet, aut sit vxor baptizantis, nec vlla tandem alia ratione. Sed nec hoc etiam omittendum est, quòd spiritualis hæc cognatio, vt à viro trãseat in vxorem, vel contrà ab vxore in virum (vt etiam suprà diximus) opus est vt vxor sit carnaliter cognita antea: vt scilicet effecta sint vna caro. Vnde quãquam ad affinitatem sufficiat contractus matrimonij sine consummatione: ad hanc tamen (quæ affinitas quædam spiritualis est) quia minoris efficaciæ est quàm illa, requiritur etiam consummatio matrimonij. Vbi

etiam

etiam hoc cõsiderandum, quòd iuxta b. Thom. & theologorũ atque Iuristarũ saniorem sententiã, illicitus etiam concubitus satis est ad hanc spiritualem affinitatem in mulierem prius carnaliter cognitam transferendam. Quare hoc etiam docere debent & publicè & priuatim (cùm de matrimonio agitur) parochi. Cùm enim concubitus hi illiciti occulti sint, hæc impedimenta non poterunt cognosci, nisi ab his qui conuenerunt.

Notet pastor.

Secundum de hac cognatione hoc sit, quòd (secundum tres illas species) si præcedat, nullum efficit matrimonium sequẽs: non tamen se extendit hoc impedimẽtum vltra prædictas species. Suscipiens igitur aut baptizãs cum baptizato, vel cum parentibus eius contrahere non potest. Similiter neque alter cõiunx baptizantis vel suscipiẽtis cum eisdem: & hoc iuxta duas priores species. De tertia verò specie loquendo, non potest baptizatus vel susceptus cõtrahere cum filijs baptizãtis vel suscipiẽtis, nec certè cum filijs vxoris vtriuslibet prius cognitæ, vt dictum est. Quod tamen ita multorum sententia restringit, vt putent baptizatum cõtrahere posse cum filijs vxoris baptizantis vel suscipientis ex altero viro natis post mortem illius, ratione cuius contracta fuerat spiritualis affinitas. Et quanquam de hoc sit dubiũ, & cum occurreret, tutius esset dispensatione vti: id tamen certum est, inter nullos alios impedire matrimonium hanc spiritualem cognationem, quantumuis consanguinei sint vel affines eorum. Sed tãtum inter baptizatum ipsum & baptizantem, vel coniugem & filios eius. Hæc quidem de cognatione ista, quãdo præcedit matrimonium. Si verò sequatur, quod tunc euenire potest, cùm alter coniugum cõmunẽ filium baptizat extra necessitatem (nam in necessitate non cõtrahitur compaternitas) vel suscipit è sacro fonte, vel certè alterius coniugis filium ex alio matrimonio. Igitur cùm ita sequitur, inquam, non potest matrimonium nullum reddere: priuat tamẽ illum iure exigendi debitum, qui hoc fecit, siue vterunq;, si vterque aut fecit aut cõsensit: immo cũ ab aliquo malitiosè hoc factum est, vt videlicet callidè impediret matrimoniũ, priuant illum iura cõiugio perpetuo, soluto priori matrimonio. Qui verò innocens est, potest suo iure vti, & alter tenetur reddere: vbi satius est dispensatione vti. Hæc verò iã sufficere poterũt: si qua tamẽ specialia magis dubia occurrerint, Siluester supradicto loco, & Iuristæ sunt consulendi. Vbi etiam nõnihil valet consuetudo, quæ legis vim in his nonnunquam habet.

Quousque extẽdatur impedimẽtũ spiritualis cognationis præcedẽs matrimon.

De cognatione spirituali sequẽte matrimonio.

De cognatione legali, quomodo cõtrahatur, & impediat, hæc

Cognatio

legalis oritur ex adoptione legitima.

*B.Th.q.2.
4 2.dist.*

uius dici potest. Oritur ex adoptione legitima, hoc est, iure facta, siue auctoritate principis, siue iudicis tātùm priuati, modò legitima sit adoptio, etiam si non transeat adoptatus in potestatem adoptātis, secundum b. Thomam & saniorem sententiam. Ex ea igitur fit, vt adoptans efficiatur pater adoptati, & filiorum atque nepotum, ac omnium ab illo descēdentium. Immo inter adoptantem & vxorem filij adoptati: & inter filium adoptiuum ac vxorem adoptātis nascuntur cognationis legalis vincula, quę sunt velut consanguinitas & affinitas lineę ascendentis & descendentis. Et igitur inter hos omnes perpetuò hæc cognatio impedit matrimonium, vt etiam post emācipationem adoptati, nullum sit. Rursum, inter adoptatū & filios naturales adoptātis cōtrahitur hęc legalis cognatio quasi fraternitas, & impedit quidem atque nullū reddit matrimonium, quamdiu naturales sunt sub potestate adoptantis. Nā cùm à patre fuerint emancipati, inter se non prohibentur cōtrahere: multò minus plures adoptati inter se, sicut nec cum spiritualibus filijs. Hæc omnia introducta sunt legibus consulentibus (vt diximus) honestati ex iusta ratione: de quibus plura apud Siluestrum, eodem loco, §.8.

De dispēsatione in cognationibus.

Iā circa omnia hæc, quæ de cognationibus dicta sunt, quātum in eis valeat & possit dispēsatio Ecclesiæ siuę Papę, disputatur. Et quidem, quod attinet ad duas has proximas cognationes, non est dubium in eis dispensari posse ab ecclesia, cùm ab ea sint introductæ. In omni tamen dispensatione necessariam esse iustā caussam, nomen ipsum & ratio dispensationis ostendit. Nunquam itaque pro libito Ecclesia iustè dispensare potest: sed tantùm ob aliquam vel iustam, vel vtilem caussam. Ceterùm de affinitate vel cōsanguinitate nō dubitatur in eis gradibus dispensari posse, in quibus iurę tantùm humano prohibitum est matrimonium.

Vnde abstulit iā ecclesia in vniuersum tres gradus: septimū videlicet, sextum, & quintū. In eis verò qui iure naturali & diuino matrimonium impediunt, cōmunior sentētia habet & rationabilior, dispēsari nō posse ab homine. Est verò difficultas, qui gradus sint iure naturali & diuino prohibiti. Vbi de ascendentibus & descendētibus nulla quæstio est: sunt enim manifestè indispēsabiles. De collateralibus verò, qui in Leuitico (vt supradiximus) prohibiti sunt, disputatur: maximè de illis, in quibus accedit quædam naturalis reuerentia id prohibens: sicut si nepos cum amita vel matertera cōtrahat. Illud tamē certū est, probi-

Prohibitionem illam legis Moysi non obligare nunc in Ecclesia, nisi quatenus recipitur & statuitur de nouo. Ex sola itaque Prohibitione legis non sequitur illos prohibitos esse iure diuino. Nec etiam quæcunque naturalis reuerentia & superioritas statim probat prohibitionem iuris esse naturalis. In omnibus igitur illis in quibus dubiũ est, id tutò sequi quis potest, quod cõsuetum & receptum est in Ecclesia, nec vltrà putamus extẽdendam esse dispensationẽ. Igitur in secũdo collaterali gradu consanguinitatis vel affinitatis dispensat Ecclesia, & suscipitur dispensatio ab omnibus: etiã nepotis cũ matertera vel amita, licet id rarius. Dispensauit etiam nonnũquam inter fratrem & vxorem fratris defuncti: quæ quæstio fuit tanto cũ scãdalo ab Henrico octauo rege Angliæ mota, & multorum nostro tempore exercuit ingenia, & christianas ecclesias ac vniuersitates: quę tandem, postquam definita fuit apostolicæ sedis sentẽtia, occasionem dedit grauissimo schismati, ob furiosam eiusdem Henrici regis tyrannidem: quod nunc (Deo miserante, & mirabiliter cõsilia omnia destruente) à pijs regibus præsentibus extinctũ est. Ad caussam igitur de qua agebamus, redeundo, illud modestis & pacificis sufficere debet, quòd in his omnibus publica dispẽsatio, cui in ecclesia nõ cõtradicitur, sufficiat apud Deum & homines. Inter fratres etiam dicunt nonnulli dispensatum aliquãdo fuisse, vt Siluester refert in verbo, Papa, §. 17. Sed hoc certè nimium videtur: nec vltra consueta progrediendum est: quanquam non debeamus in his legem præscribere ecclesiæ, sed suscipiendum humiliter quod illa iudicauerit.

¶ LECTIO DVODECIMA.

¶ *De indissolubilitate matrimonij.*

QVAE hucusque dicta sunt, pertinent ad integritatem & perfectionẽ matrimonij, siue quatenus est contractus & officium quoddam naturæ, ad quẽ requiritur, vt probetur legibus, quod hucusque explicauimus qualiter fiat, loquentes de illegitimis personis: siue etiam vt sacramentum est, ad quod requiritur materia & forma: de quibus etiam diximus, formam esse verba vel signa exprimentia consensum: & materiam, personas ipsas contrahentes: de quibus hucusque actum est.

Sacramentum matrimonij non habet ministrũ proprium.

est. Cùm verò hoc sacramentum nec certum ministrum habeat, nec reuera sit necessarium per aliquẽ alium administrari: cuncta quæ de necessitate & integritate eius sunt, habentur ex his quæ diximus.

Effectus propri⁹ sacramenti matrimonij.

Iam igitur dicẽdũ restat de proprio eius effectu. Sicut enim cetera omnia sacramenta ad effectum aliquem operãdum instituta sunt, ita & matrimonium: cumq; sacramẽto ordinis sit similius, per quod datur spiritualis potestas administrandi sacramenta: etiam hoc sacramentum ad mutuam potestatẽ tradendam coniugibus in propria corpora ad generationẽ, constat institutũ esse: & is proculdubio proprius eius effectus est, qui in actu ipso coniugali perficitur, quando duo fiunt caro vna: vt iam non sint duo, sed vnum. Quanta igitur sit hæc matrimonij vnio, nunc dicendum est. Cùm enim vnio diuisioni opponatur, tanto maior est, quanto minus diuidi potest. Igitur ex natura ipsa cõiugij, & verbis quibus à Christo Domino in Euangelio explicatur (vbi ea quæ in prima institutione dicta sunt in Genesi, sunt etiam exposita: similiter & à Paulo Christum sequente, &, vt ipse inquit, spiritum Dei habente) est docendum, quàm sit indiuisibile matrimonium: de quo nonnihil superius, cùm probaremus esse sacramentum, dictum est: sed nunc quæ ad hoc pertinent, latius explicabimus.

Triplex gradus in matrimonio.

In vniuersum ergo de legitimo coniugio doctores loquentes, triplicem gradum eius esse docent. Est enim primus gradus, vbi matrimonium verum quidem, sed non ratum collocant: secundus, in quo matrimonium verum & ratum, sed non consummatum collocatur: tertius denique, est matrimonij veri, rati, & consummati. Qui gradus non parum, quod ad indiuisibilitatem pertinet, differunt. De singulis igitur dicendũ.

Primum itaque est matrimonium inter infideles contractum: quando scilicet, vterque infidelis est: nam cùm alter tantùm, est alia ratio, de qua superius egimus. Hoc itaque vocatur verum coniugium, & legitimum quidem, si non contrahatur in gradibus lege naturali prohibitis, nec contra proprias rationabiles leges (de quo etiam superius diximus) non tamen sacramentum. De hoc itaque Magister sententiarum agit dist. 39. & post illum ceteri scholastici, ex Augustino maximè in libris de adulterinis coniugijs, rem hanc diligẽter expendente: & Gratianus 28. q. 1. & est proprius titulus in iure de conuersione infidelium. Ex his igitur omnibus locis sequentia notanda sunt.

Primum

Primum. Cōiunx ad fidem conuersus, altero manente in infidelitate, liber est à vinculo matrimonij huius quoad debitū & cohabitationis, & vsus matrimonialis. Secūdū. Non tamen liber est ad contrahendum nouum matrimoniū, si permanens in infidelitate consentiat pacificè cohabitare, & sine periculo salutis animæ eius qui conuersus est: quòd si alterum horum infidelis non præstiterit, potest etiam fidelis contrahere aliud matrimonium. Tertium. Conuerso ad fidem licet (immo Paulus magis id expedire docet) cohabitare cum infideli: quamdiu videlicet ille non discedit, & spes aliqua est conuersionis eius.

Conuerso licet cum vxore adhuc infideli manere.

Tria hæc quæ dicta sunt, probat abūdè & apertissimè Pauli doctrina 1. ad Corinthios 7. cap. de quo etiam capite superiùs, cùm de cœlibatu loqueremur, nō pauca diximus. Eo igitur loco Paulus, postquā dixerat: His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio nō ego, sed Dominus (quòd nos inferius exponemus) & cetera: vbi de fidelibus cōiugatis apertè locutus est: statim se ad id quod nunc agimus tractandum conuertens, ita inquit: Nam ceteris ego dico, nō Dominus: Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam: & si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Ex quo loco (vt Augustinus libro primo de adulterinis coniugijs diligenter obseruat) dū eorum quæ diximus, probata sunt. Primum, quòd Dominus non prohibet (Paulo teste) viro cōuerso ad fidem vxorem secum volentem manere, dimittere, nec præcipit cum illa habitare. Sic enim inquit Paulus: Præcipio ego non Dominus: quod (vt Augustinus inquit) non est contrarium Christo: vt videlicet quod ille permittit, & quod ille liberum facit, Paulus propter melius bonum non faciendum esse dicat, Multa enim (vt Augustinus inquit) facienda sunt, non iubente lege, sed libera charitate: & sunt gratiora in nostris officijs, quæ cùm liceret nobis nō impendere, tamen caussà dilectionis impendimus. Licet itaque dimittere infidelem, etiam pacificè volentē permanere: sed non expedit: vbi (inquit August.) nō potest dici, quod de nubendo ibi dicitur: Bonum est non permanere cum infideli, sed melius est permanere: potius enim dicendum est: licet discedere à coniuge infideli, sed non expedit. Sunt itaq; quædam licita, sed non expedientia: inter quæ, quāuis difficile sit distinguere, distinguit tamen sic Augustinus eodē loco, vt quod licet & non expedit, sit, quod per

à cap. 13. vsque ad 20.

Cap. 14.

Cap. 5.

16. & 17. c.

iustitiam corá Deo permittitur, sed propter offensionem hominum, ne ob hoc impediátur à salute, vitanda sunt: & tale est de quo nunc loquimur, non cohabitare cum infideli consentiente ne scilicet si dimittatur, obduretur magis contra fidem, & incipiat odio habere euangelium. Cùm enim quotidie ad prædicationem Apostolorũ conuerterentur quàm plurimi: si omnes relinquerẽt coniuges, facilè traduceretur Euãgelium, quasi per illud inhumani redderẽtur homines, & fidẽ ad quam seruádam natura obligat, cõtemnerent. Denique fidelis etiam cohabitando infideli, meritò sperare poterat conuersionem eius. Ita enim tunc Paulus ait factum frequẽter fuisse: Sanctificatus est enim, inquit, vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis &c. Duo itaq; illa ꝓbata sunt. Primum scilicet & tertium, posse dimitti, & posse retineri infidelem coniugem à fideli: immo tunc, cùm Paulus scriberet, non expedijsse vt dimitteretur. Quare nõ est mirum, si postea quàm infideles magis obdurati esse cœperant, neque spes erat de eorum cõuersione, statutum fuerit, ne conuersi habitarent cum infidelibus cõiugibus sicut in quodam concilio Toletano statuitur, vt Gratia. citat 28. q. 1. Nec difficile est rationẽ horum videre. Per baptismum enim & conuersionem ad fidem moritur homo priori vitæ, vt videlicet nõ teneatur obligationi reddẽdi debitũ: sed tamen cùm non repugnat religioni, licebit ei id præstare maximè cùm speratur cõuersio: tunc enim nõ repugnat religioni. Quod verò secũdo loco diximus, duo etiam cõtinet: quòd videlicet, quãdo volẽs permanere infidelis coniunx dimittitur, non possit aliud contrahi matrimoniũ: & quòd, si permanere non vult pacifice & sine periculo, aliud cõtrahi possit. Horum itaq; primum ita probatur. Quia cum matrimonium inter infideles legitimus fuerit cõtractus, non est cur infringi debeat, aut minus seruari à fideli, cùm alter nullã caussam præbet non obseruandi: nisi vbi inuenitur à Christo dispẽsatum, aut alibi in scriptura sacra noui testamenti. Igitur nõ cohabitare infideli permittitur à Christo dicente Paulo, quòd Dominus non prohibeat relinquere infidelem: contrahere verò aliud matrimonium, nusquam legimus esse concessum. Non licet itaque. Ex quo etiam illud secundum probatur, quòd scilicet discedẽte infideli & nolente cohabitare, liceat fideli contrahere matrimonium. Paulus enim apertè hoc docet: Quòd si infidelis, inquit, discedit, discedat: non enim seruituti subiectus est frater vel soror in eiusmodi. Itaq; cùm

Infideli volẽte cohabitare, non potest fidelis aliud matrimoniũ cõtrahere secus si cohabitare nolit.

1. Cor. 7.

cùm infidelis iustam dat caussam discedendi, rectè permittitur fideli libertas cõtrahẽdi. Hoc itaque matrimonium quod inter infideles est, verum coniugium dicitur, sed in officium naturæ tantùm: & ideo contractus duntaxat naturalis, non sacramentum: & propterea dicitur non ratum, nec omnino indissolubile, quoniam hoc maximè ex ratione sacramenti illi conuenit, vt postea dicemus.

Quale sit cõiugium infideliũ.

Post hoc est matrimoniũ inter fideles cõtractum, nondum tamen consummatum: quod nõ dubium est verum esse sacramentũ: & propterea (vt August. inquit lib. de nupt. & concup. & de bono cõiugali) omnino indissolubile est, sicut (inquit ille) ordinatio semel ritè peracta nõ redditur irrita quacunq; ex caussa, etiam deficiẽte plebe, cui gubernandæ ordinatus est: & sicut baptismus, negata etiã fide in qua datus est, aut excommunicato eo qui suscepit. His enim similitudinibus Augustin. vtitur, indissolubilitatem matrimonij ex ratione sacramenti ostendens. Igitur duo de hoc matrimonio fidelium nondum consummato pro certis habenda sunt. Primum de illo verum esse quod Christus inquit: Quod Deus coniuxit, homo non separet. Nulla videlicet humana potestate separari posse vtroque viuente. Vnde quanquã Caiet. probabile putet, Papam dispensare posse vt dissoluatur, & aliud contrahatur matrimonium, ex caussa aliqua rationabili: & quidam canonistarum hoc non reijciant: Ecclesia tamen hoc non recipit, nec vnquam consuetũ est. Quare probabilius his rationibus in hac parte nõ est facilè credendum. Hoc est verum matrimonium & sacramentum: semel ergo perfectum & integrũ non subiacet humanæ potestati. Secundũ: soluitur tamen hoc matrimonium per ingressum & professionẽ religionis alterius coniugis, ita vt alter cõtrahere possit. Quæ sententia catholica est, & totius ecclesiæ sensus, vt Magist. senten. dist. 27 auctoritate Eusebij & Gregorij, & exemplis Macharij ac Alexij satis probauit: immo ipsius Christi exemplo: qui (vt Hieronymus inquit) à nuptijs Iohannem Apostolum vocauit: & habẽtur etiã in iure definitiones aliæ pontificũ sub proprio titulo, de conuersione coniugatorum. Quare (vt b. Thom. ead. dist. inquit) matrimonium hoc perfectum est: sed est duntaxat spirituale vinculum, nondum carnale, ante consummationem, nec vltima perfectione (quæ in operatione consistit) cõpletum. Nihil mirum igitur si soluatur per spiritualem mortẽ, & ingressum religionis: quod spirituale vinculum meritò censetur fortius

De matrimonio fideliũ non cõsummato.

Li. de bono coniugali cap. 24.

Libr. 2. de adul. coniu. ca. 5.

Matrimonium non cõsummatum soluitur per ingressum religionis.

q. 1. art. 2

illo quãdoquidem est perpetuum quoddam ad obsequia diuina vinculum. Nec tamẽ etiam in hoc casu ab homine soluitur matrimonium (esset enim contra illud Christi: Quod Deus coniunxit &c.) sed ab ipso Deo soluitur, à quo est inspiratio melioris vitæ & propositum religionis: de quo meritò dicitur illud Pauli: Vbi spiritus Domini, ibi libertas. Nec enim iustis lex posita est: lex, inquam, quæ à libertate hac sequendi spiritum impediat. Errauit itaq; in hac re turpissime Erasm. in annotatione septimi c.1. ad Cor. & temerariè valdè loquutus est, dicẽs eos qui ꝓpter humanũ institutũ, vel vestẽ nigrã sacramentũ Christi dicũt dissolui, aut non intelligere diuini præcepti efficaciam, aut nimium humanis institutis concessisse: vnde hæretici postea apertius hoc ausi sunt negare. Catholica verò sententia & monachatum, & professionem illius non humanum, sed diuinum esse opus apertè docet, multò efficacius ipso matrimonio: maximè tempore reuelatæ gratiæ. Illud enim cõceditur aut infirmitati, aut naturali desiderio generationis: seu istud suadetur & cõsulitur, & donatur maximo pręmio à Deo: Quicũque (inquit Christus) reliquerit patrem, matrem, aut vxorẽ &c. Quod si dicatur fieri posse, vt non recta intentione profiteatur quis religionem, atque ita non à Deo vocatus: quid enim si offensus vxoris deformitate, aut leui aliquo iræ motu ingrediatur? quid rursum, si monasteria ipsa nõ pura sint, & quales oportebat esse scholas perfectionis, aut qualia olim erãt? Hęc enim omnia, mirũ est quibus verbis Erasm. exaggeret, & cum eo hæretici. Nos verò respondemus, propter humanos defectus non impediri Dei operationes. Sæpe ipse trahi nolentes, & nihil minus cogitãtes quàm perfectionem. Is qui timore mortis (qua plectendus erat, propter furtum) eremum petijt, legitur postea perfectissimus factus monachus. Quare verissima est patrũ sententia, ex imperfectis nonnunquam principijs in magnã perfectionem euasisse multos. Interim qualecũq; sit propositũ, qualecũq; monasteriũ: quod agitur per professionẽ, obligatio est ad perfectionẽ. Ceterùm cum consummatum est matrimoniũ & carnalis copula facta non nisi morte carnali soluitur, vt iam statim ostendemus.

Erasmus. *Math. 19.* *Erasmus.*

Igitur tertius matrimonij gradꝰ integerrimi videlicet & vndequaq; perfecti, est in matrimonio fideliũ, vero & rato ac cõsummato carnali copula: de quo nũc dicendum, quàm scilicet indissolubile sit: quod ex verbis Christi Domini, apud Mathęũ præcipuè & Marcum, etiam apud Lucam, colligamus. Primò igitur

Cap. 5.

igitur in sermone habito in monte, Christus apud Mathæum ait: Dictum est autem: quicũq; dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis: quicũq; dimiserit vxorem suam excepta caussa fornicationis, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. Et postea interrogatus à Pharisęis: Si licet dimittere vxorem suam ex quacũque caussa? respõdet, citatis verbis Genesis: Qui fecit hominẽ ab initio, masculum & fœminam &c. Et cõcludẽs omnia: Quod ergo (inquit) Deus coniunxit homo non separet. Et cùm opposuissent de libello repudij, quem Moyses præcepit dari: respondet apertè: Moyses ob duritiã cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autẽ non sic fuit. Et statim. Dico autẽ vobis: quia quicunq; dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Vbi apertè Christus dominus ostendit matrimonium ex prima sua institutione indissolubile esse: & quãquã ratione aliqua à Deo in lege fuerit aut dispẽsatum, aut permissum dissolui, abrogat tamen ipse Christus, auctoritate manifestè diuina, legem illã libelli repudij, & reuocat matrimonium ad primam suam institutionem, de qua iam dicendum est, & de vero horum verborum Saluatoris sensu. De his igitur Aug. & in 1. lib. de sermone domini in monte, c. 25. & pluribus sequẽtibus, & ambobus libris de adulterinis cõiugijs, diligenter disseruit. Ex quo Mag. sen. dist. 35. plura collegit: post quẽ etiã b. Thom. & ceteri ex quibus sequentia sunt notãda. Primũ. Licet innocenti cõiugi adulterum dimittere, quod attinet ad cohabitationem & vsum matrimonij. Hoc apertè verba illa Christi testantur apud Math. 5. & 19. c. Vbi nõ esse dimittẽdam vxorem docẽs, semper excipit caussam fornicationis. Estq; hoc statutũ in fauorẽ cõiugis fidelis, & pœnam adulteri. Quare etiam excipiũtur nõnulli casus, quib⁹ hoc nõ licet: vt b. Tho. supradicto loco inquit: vel quia non est in culpa cõiunx qui adulteriũ cõmisit, vel alter etiam est in eadẽ culpa. Propter primum, si mulier vi oppressa fuerit, vel dolo ab aliquo sub specie viri intrante sit cognita, vel deniq; si rationabili caussa post lõgã absentiã viri, credens illum mortuũ, matrimonium contraxerit, nõ potest dimitti. Propter secundũ verò, si vir consenserit adulterio vxoris, vel eã prostituerit, vel certè ipse similiter adulter fuerit, nõ habet ius eã dimittẽdi: vel si fortè in infidelitate dato sibi à viro libello repudij ipsa cum altero cõtraxerit: tũc enim post cõuersionem amborum ad fidem, cogitur vir eam susci-

Math. 19.

Coniunx innocens adulterũ potest, sed non tenetur dimittere.

Artic. 1.

suscipere: cùm illius secũdi matrimonij (quod verè adulterium est) ipse sit caussa. Vbi circa hoc id etiã obseruãdum est, quòd separatio hæc publica & quoad cohabitationem, non nisi iudicio ecclesiæ fieri potest: & ob id non propter occultum adulterium. Vbi tamen considerandum est, quòd et si vnius adulterium probari potest, & non alterius: tamen corã Deo, qui etiã adulter est, etsi occultus, non potest iustè alium repellere, etiã si alterius adulterium ipse probare posset, vt b. Thom. docet. Quod verò attinet ad thorum (quod occultiùs fieri potest) innocens rectè se separat ab adultero. Secundum. Non tamen tenetur coniunx innocens hoc iure vti, maximè quando is qui adulterium commisit, pœnitentiam agit. Non enim præcipitur hoc, sed conceditur innocenti: modò tamen non sit patronus turpitudinis, vel omittat quãtum in ipso est, corrigere delinquẽtẽ. In hac itaque caussa maior est viri auctoritas, qui ex officio tenetur vxorem corrigere: tenetur tamen & vxor agere quidquid putauerit ad hoc cõducere: vt scilicet virum retrahat ab adulterio. Ceterùm vterque coniugum potest aut parcere pœnitenti, aut dissimulare, aut sustinere quod non valet corrigere. Vbi etiam, si post cognitum adulterium mistus fuerit alteri coniugi innocens, iam etiam visus est remittere, nec iure potest separationem petere. Sed & illud quoque certum est, quòd facto iam diuortio & separatione, etiam per ecclesiam, possit rursum, volente innocẽte, reus recõciliari: Sic enim Paulus permittit mulieri discedenti vel manere innuptam, vel viro reconciliari. Quinimo & illud probabilius ac salubrius est, Quòd, si facta separatione, innocẽs fornicatus fuerit, teneatur, quod ad Dei iudicium attinet, reconciliari, vt b. Thom. inquit: quod ecclesia etiam ex officio suo agit, consulens vtrique, ne ob humanam infirmitatem labantur. Tertium est etiam notãdum, quòd ea quæ de fornicatione dicta sunt, etiam in hæresi locum habeant (quæ est fornicatio à Deo) multo etiam magis, quàm in fornicatione vel adulterio corporali. Locũ etiam habet in quocunque alio vitio contrario naturæ, vel abusu, quo vir abuti vult vxore: vt Ambros. in illum locũ Pauli apertè dicit: & b. Thom. August. etiam vtrumque apertè tenens in 1. illo lib. de sermone Domini in monte, non solùm in his, sed in ceteris omnibus vitijs, in quibus vnus coniugum alteri occasio est peccandi, atque ita fornicandi à Deo, putat locum habere facultatem hanc relinquendi coniugem. Ceterùm postmodum retractans hunc locum lib. 1. retract. c. 19. non putat facile

hoc

b. Thom. art. 3. artic. 6. ad 5. b. Thom. art. 2. b. Thom. art. 6. 1. Cor. 7. Eod. art. ad 4. Propter hæresim et alia quædã peccata potest fieri diuortiũ, sec. 21. artic. 1. ad 4. c. 28.

hoc definiendum esse, sed magis sub dubio reliquit. Magister quidem Sentẽ. primum locum secutus, tenet quod ibi August. sed b. Thom. ibidem, perpetuò ab omni cohabitatione non putat ob alia peccata licitum esse separari, maximè ecclesiæ indicio, id est, publicè. Non enim sine caussa fornicationẽ dumtaxat excepit Christus: vt videlicet nõ extendatur lõgiùs, quàm ad hæresim, vel abusus alios carnis. Hæc enim omnia specialiter contraria sunt ipsi matrimonio: adulterium quidem generationi, hæresis verò educationi legitimæ prolis. Ceterum alia vitia non habẽt specialem in matrimonio rationem. Sed communis illa regula euãgelij certa est: Si oculus tuus scãdalizat te &c. vt videlicet ad tempus à continuo conuictu cõiugis separari debeat, qui inde videt se periclitari & ad peccatum sollicitari. Quartum denique istud sit. Quòd in hac caussa adulterij æquale est ius vtriusque coniugis, quod attinet ad dimittẽdum adulterum. Sic enim Paulus apertè eos æquat, quòd attinet ad fidelitatem seruandam, & ius vtendi corpore alterius. Mulier (inquit) sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Cùm itaque æqualiter vterque sit obstrictus alteri: iustè potest innocens frangenti fidem ius suum auferre. Vbi (vt b. Thom. diligenter considerat) quod attinet ad fornicationem siue carnis vitium, grauiùs peccat vir quàm mulier: quòd debilior sit mulier, & vir magis debeat ratione vti. Quare & August. lib. 2. de adult. coniug. adulterium viri magis exaggerat. Ceterùm, quod pertinet ad nocumentum matrimonij, magis peccat mulier: cùm inde confusio & incertitudo in prole sequi possit. Quare humanæ leges magis mulierem peccantem puniunt, quòd & natura etiam magis subdita sit, & grauiùs offendat. Vnde etiam adulterium vxoris contumeliosius est viro, quàm viri vxori. Hæc igitur de cõsummati matrimonij dissolutione quoad cohabitationem & vsum, dicta sint: de alijs sequenti lectione dicemus.

***

dist. 39. ar. 6.

1. Cor. 7.

B. Thom. ar. 4. dist. 35.

¶LECTIO DECIMATERTIA.

¶ *De indissolubilitate matrimonij quoad vinculum.*

QVAE hucusque dicta sunt de dissolutione matrimonij, quo ad actum eius, cohabitationē scilicet vel thorũ, dicta sunt. Verũ an vinculũ ipsũ matrimonij dissolui possit, nunc restat dicendũ. Si enim vinculum dissoluatur, vterq; eorum, & adulter & innocēs poterũt alia contrahere matrimonia: quod si nō licet, consequens est vinculum non esse solutum. Igitur Magister senten. supradicta 35. dist. hoc disputans, quãquã diuersas patrum sententias de ea re adduxerit, tandem tamē negatiuam partem asserit: quem b. Thom. ibi sequitur, & ceteri omnes scholastici: immo & catholici omnes doctores post Magistrum, illud tanquã certissimum tenent: permanere scilicet vinculum matrimonij indissolubile. Quod maximè probatur ex natura ipsa sacramenti. Nam sacramentũ semel perfectum, nulla humana actione aut peccato cōsequenti, fieri potest inualidũ & irritum. Verùm quoniam de hoc hæretici calũniantur ecclesiã catholicam, & Erasm. non pauca, vnde illi ansam arripuerũt, scripsit in lib. de institutione matrimonij Christiani, & in annot. in 7. c. 1. ad Corinth. breuiter est hæc sententia confirmanda. Igitur hoc fuisse dubiũ in antiqua ecclesia, multa apertè ostendunt: tunc maximè, cùm legibus ciuilibus matrimonia tractarentur. Vnde Origenes refert, in locum illum Mathæi 19. superius citatum multos episcopos permisisse viris, vt contraherent secũda matrimonia. Et ex Hieronymo patet Fabiolam nobilem Romanam & Christianam iam, sed iuniorem, hoc fecisse, ex ignorantia potius quàm cōtemptu aut malitia: Ambros. etiã in locum illum Pauli: Vxorem à viro nō discedere: viris putat licere alias ducere, relictis adulteris: non tamen mulieribus. Sic enim intellexit Paulum disertè mulieribus præcepisse, vxorē à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam &c. Viris verò tantùm (ait Ambrosius) iubet: Vir vxorem non dimittat: nihil amplus addens. Huic dubitationi præbuerunt non paruam occasionem multis verba Do-

Matrimonij vinculũ non potest dissolui, nisi per mortē alterius.

Erasmus.

Hom. 7. in Math.

1. Cor. 7.

ba Domini ſuperius citata 5.& 19.c. Math. Nam ca. 5. inquit. Quicunque dimiſerit vxorem ſuam,excepta cauſſa fornicationis,facit eam mœchari:& qui dimiſſam duxerit,adulterat. Ecce,excipit cauſſam fornicationis. Commiſſa itaque fornicatione,videtur permitti vt alius eam ducat.Similiter & secũdo loco, ca. videlicet 19.Quicunque,inquit dimiſerit vxorem , niſi ob fornicationẽ,& aliam duxerit,mœchatur. Propter hæc igitur dubitatum fuit olim:vt Auguſt.etiam ſatis oſtendit lib. de fide & operibus,in quo ipſe quoque dubius adhuc erat:poſtea verò reſpondens Pollentio duobus illis libris de adulterinis coniugijs,vt certiſſimum ex ipſo euangelio & ſcriptura ſacra probatum, tenet , nulla ratione , viuente altero coniuge , vel vtrunque vel alterum contrahere poſſe matrimonium : ſed omnino indiſſolubile eſſe , quod ſemel inter Chriſtianos ratum & conſummatum fuerit. Quod primò probat ex verbis Apoſtoli:His autem qui matrimonio iuncti ſunt inquit , præcipio non ego,ſed Dominus , vxorem à viro non diſcedere. quòd ſi,diſceſſerit,manere innuptam,aut viro ſuo recõciliari. Ex quo efficaciſſima ratiocinatione ita Auguſtin. concludit: Paulus(inquit)diſcedẽdi mulieri optionem dat, vt vel maneat innupta,vel reconcilietur viro.At verò ipſemet Paulus eodem c.apertè docet nulli cõiugum licitum eſſe, altero inuito,ab eo diſcedere:nolite(inquit) fraudare inuicem , niſi fortè ad tempus ex conſenſu ſcilicet amborũ, non igitur licitum eſt vxori à viro diſcedere pro ſuo arbitrio. Illa igitur optio data mulieri,vt vel maneat innupta,vel recõcilietur,non aliter poteſt intelligi,quàm vt locũ habeat , cùm iuſta cauſſa diſcedere poteſt. At verò omnis alia cauſſa à Chriſto reiecta eſt præter vnam fornicationem.Cùm igitur diſcedit mulier licitè , propter adulterium ſcilicet viri, quale ſuperiùs expoſuimus:tunc datur ei optio duorum illorũ,vt vel maneat innupta , vel viro reconcilietur. Igitur non poteſt alteri coniungi.Et idem (inquit de viro Paulus ſentit : quod tamen breuioribus explicauit verbis , dicens ſtatim : Et vir vxorem non dimittat : quia iam ſuperius oſtenderat æqualem eſſe in hoc vtriuſque cauſſam. Vnde etiam eodem cap.apertius , ſicut & ad Roman.7. Mulier,inquit,alligata eſt legi,quamdiu vir eius viuit:quòd ſi dormierit vir eius , liberata eſt. Igitur (inquit Auguſt.) ſola morte alterius vinculum matrimoniale diſſoluitur. Viuente viro(inquit Apoſtolus) vocabitur adultera, ſi fuerit cum altero viro. Non igitur deſijt ille vir eius eſſe : qui mulierem ob for-

cap. 2. & & ſeq.

lib. 2. c. 2. & ſeq. aliquot.

Cap. 5. 2. lib.

fornicationem dimiſit. Hæc ſunt potiſſimæ b. Auguſtini rationes, ſimul cũ ipſius ſacramẽti ratione. Sicut enim (inquit) reus excommunicatus, etiam ſi nunquam reconcilietur, nõ carebit ſacramẽto baptiſmi: ita nec mulier adultera. Adducuntur quidem ad hoc ipſum probandum etiam à b. Hieronymo efficaciores rationes: ſed ſolidum fundamentum eſt hæc doctrina Pauli, ex perſona Dei id tam apertè præcipiẽtis. Ceterùm duo illa loca euãgelij apud Matthæum, quę difficultatem in hac re faciunt, quia excipit Chriſtus cauſſam fornicationis, quare in fornicatione vtrũq; videtur permittere, & vt dimittatur vxor, & vt alia ducatur, ac ipſa alterũ accipiat: ſi (inquit Auguſt.) cũ alijs locis conferantur euangelij, facile tollitur omnis ambiguitas. Marcus enim referens quæ dixerat dominus Phariſęis de libello repudij, ita diſertè dicit: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam: Et idem etiam de vxore additur. Ecce igitur (inquit b. Auguſt.) nihil excipitur: ſed quicunque dimiſerit, ex quacũque cauſſa, & aliam duxerit, mœchatur: Rurſum apud Lucam ita abſolutè dicitur: Omnis qui dimittit vxorẽ ſuam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Cùm igitur duob[9] his locis non excipiatur cauſſa fornicationis: ille alter locus, vbi excipitur ita accipiendus eſt, vt intelligamus quòd eo loco Chriſtus dominus vnam tantùm partem & cauſſam huius quæſtionis diſſoluerit, & quidem eam, quæ apertior erat: Qui dimiſerit vxorẽ excepta cauſſa fornicationis, & aliam duxerit mœchatur. Cui enim nõ apertiſſimum eſt, multo eſſe peius vxorem non fornicantem dimittere, & aliam ducere, quàm eã quæ iam adultera eſt: Illud igitur quod eſt apertius Matthæus refert, hoc verò, quod minus apertum erat, præſertim tũc temporis, tacet: non tamen propterea ſequitur non eſſe adulteriũ.

Quomodo Chriſtus excipiat cauſſam fornicationis.

Cap. 10.

Cap. 11. 1. lib.

Cap. 16.

Cap. 9. 1. lib.

Nec enim (inquit Auguſtinus) quia Apoſtolus Iacobus dixit: Scienti bonum, & non facienti, peccatum eſt illi: ſtatim inferre licet, eum qui neſcit bonum facere, & ideo non facit, non peccare. Hoc enim ex alijs locis ſcripturæ etiam conſtat peccatũ eſſe. Ita igitur, quia dicit Chriſtus, eum qui vxorem ſuã dimittit ſine cauſſa fornicationis, & aliam ducit, mœchari: nõ ſequitur: quod qui ex cauſſa fornicationis dimittit, & aliã ducit, nõ mœchetur: Sed hoc ex alijs locis ſcripturæ colligendum eſt: ex Paulo videlicet, & alijs Euãgeliſtis, qui oſtẽdunt eſſe peccatum. Itaq; quod multi ſcholaſticorũ verbũ illud: excepta cauſſa fornicationis à priori clauſula excipere tantum intelligũt: ho-

hoc modo: Qui dimiserit vxorē suam excepta caussa fornicationis, mœchatur &c. non tamē à secunda clausula, vt scilicet debeat intelligi: Qui aliam vxorem duxerit excepta caussa fornicationis: quod ad rem attinet) cōforme est huic August. sententiæ: quāquam ex literę illius cōtextu hoc probari nequeat. Itaque si rectè hæc expēdantur, & certissimæ veritati atq; consensui euangelistarum fuerint coniuncta: potest iustissimè credi, Christum Dominum vtrunque dixisse: & quod apud Matthæum, & apud Marcum est: Si enim non excepisset caussam fornicationis, non addidisset illud verbū Matthęus: & si non vniuersaliter dixisset, nequaquā Marcus & Lucas obliti fuissent excipere caussam fornicationis. Vnde nō immeritò quidā conijciunt illud verbum, excepta caussa fornicationis, dictum esse primò à Domino propter infirmitatem Pharisæorū, quibus persuasissimum erat: ob fornicationem dimitti posse vxorem, & aliā duci: quare nullo modo sustinere potuissēt totam Euangelici matrimonij indissolubilitatē. Postea verò illud secundum, quod est apud Marcū, vniuersaliter dixit, nullā excipiēs caussam. Et hoc satis apparet in schola illa Christi nō solùm tunc, sed frequētiùs dictū esse, & tanquā certū ab eius discipulis habitū. Vnde etiā Lucas nō refert hæc certo aliquo loco dicta esse, sed inter quędā quę colligit euāgelica dogmata, hoc ponit, non ab aliqua alia sentētia pendens. Et Paulus etiā tam vniuersaliter loquens, satis docet hanc esse sententiam propriā Euangelij. Huic igitur Augustini sensui, quem paulò fusiùs explicauimus, consentit aliorum patrum auctoritas. Nam Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ, apertè cōtra Euangeliū dicit esse quod illa fecit, vt licet iustè à priori viro separata, alterum duceret: immo ostendit Ecclesiæ ipsius Romanę hunc esse sensum, quæ propter hoc publicę pœnitentiæ subiecit nobilem & insignem matronam Romanam: quare etiā de tanta humilitate Hieronymus vehementer commendat eam. Origenes quoque loco superius citato, apertè dicit cōtra Euāgelium esse, virum aliam ducere. Et concilium Mileuitanum hoc apertè definiuit, hunc esse sensum verborum Pauli quę citauimus, affirmans. Idem similiter Innocētius 1. in Epistola ad Exuperium Tolosanum episcopum, quæ tertia est, conforme esse Euangelicę doctrinę definiuit. Et deniq; Innocentius 3. in cap. gaudemus, de diuortijs, ita hoc certissimum habet, sicut Ecclesiæ sententiam. Quare non est cur de hac caussa amplius disputetur. De multis licuit olim dubitare, quę, cùm iam

Cap. 27.

Cap. 6.

expli-

explicata sint & totius Ecclesiæ consensu recepta, nõ possunt in dubium sine hęresis & schismatis periculo reuocari. In qua re non possumus omittere, quin Erasmi meminerimus, qui su pradictis locis multa cõtra hoc dixit, ad nihil aliud vtilia, quàm ad inquietãdos simpliciũ animos, & ad præbẽdã ansam hæreticis: cùm interim specioso titulo commendetur liber, videlicet, De institutio. Christiani matrimonij &c. Ad id verò quod ex Ambrosio diximus, non est aliter respondendũ, quàm quòd non mirandum est, si re tũc temporis nondum satis discussa, Ambrosius id affirmauerit, quod postea repertum est minus verum. Nec dubitamus Ambrosium facilè fuisse cessurum aliorum sententiæ, & maximè consensui Ecclesiæ.

Erasmus.

Vtrum liceat adulteram occidere.

Mouentur circa hoc nonnulla alia dubia, de quibus quoque iam breuiter restat dicẽdũ. Primum. An liceat Christiano adulterã occidere? Augustinus putauit omnino illicitum esse, quanquam legibus humanis permittatur. Ita enim ille asserit, respondens Pollentio, secundo libro de adulterinis coniugijs. Et omnino putat satius esse viris, sine spe cõiugij manere, quàm adulteram, vt aliam habere possint, occidere: hoc enim, inquit, est facere illicitum, vt aliud, etiam illicitũ permittatur. Ceterùm b. Thomas accusatam & condemnatam in iudicio licitè putat occidi à viro, modò nõ vindictæ animo, sed iustitiæ zelo faciat: sicut, inquit, in ceteris alijs peccatis, quæ capitali pœna puniri solent. Odiũ autẽ & intẽtio mali proximi, peccata sunt: ipsa vero executio iustitiæ est licita. Immo repertã in ipso adulterio non putat sine peccato occidi, sine iudicio & sententia iudicis: quanquam leges ciuiles hoc permittant, compatientes magis infirmitati virorũ, quàm hoc præcipientes: & propterea Ecclesia huiusmodi subijcit publicæ pœnitentiæ.

c. 14. & 15.

dist. 37. ar. 1. q. 2.

De libello repudij.

Secunda, his etiam proxima, quæstio est de libello repudij, qui in lege permittebatur dari mulierib': An scilicet illud sine peccato fieri possit? Nam Christus Dominus apertè dixit, propter duritiam cordis Iudæorũ hoc olim permissum fuisse: ex quo verbo quidam putãt tãtùm fuisse permissionem minoris mali, vt caueretur maius: scilicet occiderent quas dimittere nõ possent: sicut permittitur in republica fornicatio &c. Sed beatus Thomas, diligenter hoc disputans, magis putat esse probabile, quod fuerit dispẽsatio, fretus maximè auctoritate Chrysostomi, qui in homilia illius loci apertè hoc dicit, quòd [illegible] legislator à peccato culpam abstulit: quãquã satis [illegible] mam esse [illegible]. Sed cum lex illa iam reuocata sit à [illegible]

dist. 33. ar. [illegible] q. 1. ar. 2.

sio,nō est cur de ea sit anxiè disputandum. Certum est Deum dispensare posse, vt beatus Thomas ibidem dicit: quoniam tanquā hæc indissolubilitas videatur esse de iure naturę (est enim ob educationem & prouisionem filiorum parētum perpetua coniunctio necessaria) tamen magis putat beatus Thomas eā ad secundaria legis naturę præcepta pertinere, vt possit à Deo (etiam præter alicuius mysterij significationem) dispensari. Si itaque dispensari potest: cur non credendum est dispēsasse Deum, & abstulisse occasionem peccati ab illis? Quod si ita non placuisset Deo: cur non etiā illud significari voluisset per Prophetas? Nullus enim vnquam populum admonuit, illud peccatum esse. Rursum etiam, quę caussa suffecerit ad libellum repudij dandum disputatur: & diuersæ sunt sententiæ, de quibus beatus Thomas supradicto loco. Alij enim infirmitatem, siue maculam, aut mores minus compositos putāt fuisse caussam sufficientem, vel certè solum odium. Alij eas tantum, quæ ad impedimentum prolis pertinere possent: vt sterilitatem, vel lepram, aut tales mores, quibus corrumpi possent filij. Certè Malachias tantùm dicit: Cùm odio habueris eam, dimitte, dicit Dominus Israël. Sed de his satis, quæ nunc minime necessaria sunt, reuocata à Christo illa lege.

De caussa libelli repudij.

Vltima tandem de pluralitate vxorum quæstio est, quæ etiā nunc à recentioribus quibusdam monetur, cùm tamē hoc in antiqua ecclesia nunquam videatur fuisse dubium. Disputat hoc Magister sentētiarum, & post illum reliqui, dist. 33. Primò cōstat hoc aliquando licitum fuisse in populo Dei, vt patet in Abrahā, Iacob, & alijs patriarchis, quos, etsi plures habuerint vxores, beatus Augustinus libro de bono coniugali, & libro de sancta virginitate, non solùm à peccato defendit, sed etiam mysterium fuisse dicit factum illud, & religionis, multoque in illis sanctius, quàm in Christianis esse soleat nūc habere vnā tantum vxorem, immo quàm ipse cælibatus & virginitas: de quibus tamen postea. Hoc itaque licuisse ex diuina dispensatione putat b. Thom. eò quòd vxorū pluralitas proprio & primo fini matrimonij, qui est generatio & educatio filiorū, non repugnet, sed secundariò pacificę scilicet cohabitationi & cōsuetudini domesticę vitę, quæ iure naturę necessaria est ad generationem & educationem. Propterea enim putat sola Dei dispensatione, qui institutor est matrimonij, id fieri potuisse. Alij dicūt nusquam reperiri dispensationem, & tamē communem in lege vsum fuisse plurium vxorum putant, neque tamen

De pluralitate vxorum.

q. 1. art. 1. & 2.

Cap.21. men illicitum. Vnde in Deuteronomio dicitur: Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectam & alteram odiosam &c. quod non reprehenditur: sed tantùm præcipitur vt non præferatur filius dilectæ filio odiosæ, si hic primogenitus fuerit. Et eodem loco, de ducẽda muliere captiua quæ placuerit, lex tra- *Cap.17.* ditur. Quanquam etiam in eodem libro regi prohibeatur, ne habeat plurimas vxores, quæ alliciant animum eius: nõ tamen plures habere illicitum erat, etiam Regibus. Nam & Dauid 7. legitur habuisse, sed nõ plurimas: sicut Salomõ. Ex his itaque volunt hi, ex communi lege hoc licitum fuisse absque vlla dispensatione, modò id fieret absque præiudicio alicuius. Quia enim vir tenetur vxori debitum reddere (inquit Durandus) si secundã ducat, nõ poterit priori satisfacere: & ita neutri: multo minus si plures habeat. Sed quando iam, inquit hoc in vsu erat, quæ ducebantur mulieres, implicitè consentiebant, vt eis debitum redderetur iuxta legem illam matrimonialem. Et cer- *Lib.de bono cõiug.* tè Augustinus apertè dicit, non esse contra naturam nuptiarum, vt vnus plures habeat vxores: sicut, inquit, contra naturam earum est, quòd vna plurium virorum sit vxor: quare hoc nusquam legitur vllam sanctarum mulierum fecisse: & omnes theologi hoc omnino indispensabile esse affirmãt. Itaque nõ est dubium, quòd vnitas viri in matrimonio, de natura ipsius matrimonij sit, secundum quam superior est vir & Dominus: pluralitas verò vxorũ eidem non repugnat: sicut (ait Augustinus) vnus dominus plures habet seruos non vnus seruus plu- *Cap.15. eod.lib.et 18.& 25.* res dominos. Denique Augustinus hoc ante Christũ nec contra naturam, neque contra morem, neque contra præceptũ: & ideo licitũ fuisse in his patribus, asserit: quod etiã ad sacramentum ille refert, quo significabatur Christũ plures gentium Ecclesias sibi copulaturum in spirituale matrimoniũ. Itaque constat licuisse ante Christũ plures habere vxores. De caussa verò disputari potest: an scilicet dispẽsatio sola Dei, an verò lex ordinaria fuerit. Primum tamen illorum probat Innocentius tertius, in cap. gaudemus de diuort. & cõsentit valde cum verbis Christi, de quib⁹ statim dicemus. Permittatur itaque illud disputari circa tẽpus veteris legis. Ceterùm, vt nunc à quibusdam in quæstionem vertatur: An in ecclesia hoc aliquando licitum fuerit: vel an nunc etiã liceat: non putamus sustinẽdum esse. De hæreticis quidem non mirandum est, qui multa alia corrũpunt: sed in catholicis certè mirãdum est. Et superfluum est huius rei aliam rationem quærere, quàm totius Eccle- cer-

certissimum sensum. Tamen, ne sine certa fidei ratione relinquamus hoc: omnia supradicta istud confirmant. Primò, quòd Christus dominus apud Matthæum respondet Pharisæis: Qui fecit hominem, masculum & fœminam fecit eos: & dixit: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Quæ omnia vnitati vxoris testimonium præbent: sicut Chryso. in homil. illius loci inquit. Non enim dicit Dominus, adhærebit vxoribus, sed vxori: nec erunt tres vel quatuor in carne vna, sed duo: nec masculum & fœminas creauit: sed masculum & fœminam. Quare adeò certum hoc ecclesia habuit, vt Innocētius tertius in c. gaudemus, de diuortijs, non permittat ei qui plures vxores in infidelitate habuit, ad fidem conuerso, retinere, nisi priorem: etiam si fortè illi libello repudij dato, & ea abiecta, aliam, vel alias duxerit. Sufficere deberet hæc Ecclesiæ auctoritas, & quòd nunquàm in antiquitate Ecclesiæ plurium vxorum exemplum habeatur. Patres sanè omnes & Græci & Latini, verbū illud interpretantes: Episcopus sit vnius vxoris vir: nunquàm cogitârunt, quod alijs liceret plures simul habere: sed episcopis (vt suprà diximus) etiam successiuè plures habere prohibuit Paulus. Quare contrarium sensum Caietani in illo loco non dubitamus alienum esse à fide. Quòd si verba citata non satisfaciunt: certè quod sequitur, efficaciter hoc conuincit. Quicūque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Vbi, si non dimissa vxore, sed eam retinendo liceret aliam ducere, neq; hoc esset mœchari: cur non magis ea dimissa, aliā sine peccati periculo liceret ducere. Certū est enim minus hoc repugnare matrimonio, vt dimissa vna, altera ducatur: quàm, vt simul plures habeātur. Itaq; si nō prohibuisset dominus plures vxores habere: nequaquā dictur⁹ erat: Quid dimiserit vxorē, nisi ob fornicationem, & aliā duxerit, mœchatur: sed tātùm dixisset: iniuriā illi facit. At verò dixit: mœchatur aliam ducēs. Sequitur ergo, quòd illa superinducta vxor eius nō sit: & quòd eiecta vxor eius maneat. Vtrunque enim horum requiritur vt adulter sit vir aliā ducens eiecta priori, & similiter vt eiectam ipsam ducens adulteret. Adulterium enim non est, nisi quando ad eam quæ est alterius: aut alteram habens vxorem, ad aliam quācunque accedit. Itaque nō est dubitandum, Christū Dominum eo loco matrimonium ad suam priorē naturā reduxisse, & voluisse vt vnus tantùm vnam habeat insepa rabiliter quoad vinculum: nec voluisse tantùm, sed ostendisse

hoc

hoc esse ex ipsa perfecta natura matrimonij, & prima conditione humanæ naturæ, & maximè, ex ratione sacramenti, quã perfectam & integram oportuit esse tempore reuelatæ gratiæ. Mouet b. Augustin. dubium in libro de bono coniugali, an de consensu propriæ vxoris liceat viro ad aliã accedere: vt ad ancillã fortè vxoris, ex qua vxor vellet filios habere, quos ex se non potest. Et quanquam sub dubio visus sit hoc relinquere, satis tamen ostendit illud alterius temporis fuisse. Sic etiam in 1. libro de sermone Domini in monte, retulit exemplum quoddam fidei coniugalis in muliere, humano quidem iudicio commendabile, quòd scilicet illa ob liberandum virum à carcere, qui ob inopiam, quæ fisco reddenda erant, soluere non poterat, consensit diuitem quendam admittere, consentiente marito, qui pecuniam illam promiserat se daturum. Non probo, inquit ille, hoc. Sed interim non putat arguendam mulierẽ de adulterio aut infidelitate, Itaque duo ista eodem modo Augustinus illis locis tractauit: non dubitat tamẽ (quod alibi dixerat) cõtra naturam nuptiarum esse, quòd vna pluribus seruiat, sicut non, dubitat, quòd vna habenda sit in Ecclesia & fide Christi: Vnum tantùm ex tota Ecclesiæ antiquitate habemus, quod his videtur repugnare. Legimus namque in historia tripartita, quòd Valentinianus Imperator lege permisit vni viro duas vxores habere. Sed lex Imperatoris non est recipienda: nec certè legitur quòd recepta fuerit, vel vt iusta habita, sed potius ibi etiam refertur, quòd priuato affectu, vt ille posset Iustinam ducere, id fecerit. Nulla itaque ratione illud trahendum est in exemplum.

Nec cum consensu vxoris marito ad aliam accedere licet.

¶ LECTIO DECIMAQVARTA.

De superadditis integritati & veritati sacramenti matrimonij, & impedimentis non dirimentibus ipsum.

DIXIMVS de his quæ huic sacramento necessaria sunt, & de proprio eius effectu: ex quibus iam habentur ea, sine quibus sacramentum & contractus matrimonij non sunt rata. Restat vt breuiter, quæ ad solennitatem pertinent, referamus. Habent cętera sacramenta quædam superaddita suæ essentiæ, siue ex iure ipso diuino & traditione apostolica, siue ex statuto Ecclesiæ. Exempla horum sunt Catechismi & Exorcismi in baptismo: mistio aquæ cum vino in eucharistiæ sacramento: & huiusmodi alia. Hæc sine peccato quidem non omittuntur: omissa tamen non faciunt irrita sacramenta. Ita in matrimonio quædam sunt ex iure ipso diuino, quædam ex ecclesiæ statuto obseruanda, non tantùm vt integrum sit sacramentum & validus contractus: sed vt ritè quoque & sanctè celebretur. Ex illis sumuntur impedimenta quæ impediunt quidem, sed non dirimunt matrimonium: hoc est, quæ si adsint, non potest matrimonium sanctè & ritè contrahi: contractum tamen verum & ratum est. Sic enim b. Thomas dist. 34. & alij scholastici distinxerũt impedimenta, vt alia sint dirimentia matrimonium: alia impedientia tantùm, quæ videlicet (inquit b. Thom.) sunt contraria his quæ pertinent ad solennitatem sacramenti. Ista igitur Syluester collegit in verbo, Matrimonium 7. fusiùs quidem: & Caietanus breuiùs ac luculentiùs in Summula: ex quibus sequentia sunt notanda.

Cõtractus matrimonij debet esse publicus.

Primum. Ius ipsum naturale & diuinum, quo matrimoniũ cõstat, tria dũtaxat, aut certè quatuor exigit vt iustè matrimonium cõtrahi possit: in quibus quędã magis specificata sunt ab Ecclesia: omnia tamẽ tantùm requiruntur, vt sine peccato contrahatur matrimonium: nam etiã sine illis contractum, firmum & ratum est. Primum igitur natura huius sacramẽti requirit, vt publicè, non occultè & clandestinè celebretur. Siue

S enim

quod etiam vocatur legitimum. Itaq; si cõtra leges fuerit aut iudicũ prohibitionem, illegitimum est: nec dubiũ quin peccatum mortale sit hæc trãsgressio, præcipuè cum interdici nõ debeat à iudice sine graui caussa: quia scilicet aut dubium aliquod occurrit, an possit contrahi: vel aliqua huiusmodi caussa. Circa hoc etiam occurrit tempus feriarum: quo ecclesia prohibet benedici & solẽnizari matrimonia. De quo Magist. senten. d.32. & Gratian. 33. q. 4. c. nõ oporteret, & sequentibus aliquot, patrũ & cõciliorum citârunt decreta: & in tit. de ferijs, habentur etiam nõnulla ad hoc pertinentia: quamuis illis temporibus, secundum iam receptam consuetudinem nõ prohibeatur matrimonium cõtrahi, sed vxor in domũ traduci, benedicere nuptias & solẽniter celebrare. Nã (vt b. Tho. supradicto loco inquit) in his nouis dedicationib⁹ matrimonij solet nimia esse cura & implicatio circa carnales actus. Numeratur tamẽ inter hæc impedimẽta (sicut explicatum est) cùm sit impedimẽtum solẽnitatis &c. Designant statuta ecclesiæ tempus ab Aduentu Domini vsq; ad Epiphaniã, & à septuagesima vsque ad octauam Paschæ, & à tribus diebus ante Ascensionẽ vsq; ad octauam Pẽtecostes. Vbi quanquã quædam iura tribus hebdomadis ante festum Ioãnis baptistæ hoc prohiberent: tamen tres illas hebdomadas ꝑpter festum Pẽtecostes intelligendas esse, explicat Alexãder 3. in c. Capellanus, de ferijs. Tria itaque illa tempora ob specialem sanctitatẽ, quam in illis à populo exigit ecclesia & propter præparationem ad cõmunionem, quę circa illa tẽpora fieri solet, ecclesia separauit, in quibus non debeant solẽnitates hę carnales (quãquam alioqui licitæ) celebrari. Vbi etiam est cõsiderandum, non solùm ante communionẽ, quam in Natiuitate, Paschate, & festo Pentecostes ecclesia pręcipiebat: sed etiam pòst, antiquam ecclesiam apertè significasse frequẽtiora & puriora orationum exercitia habẽda esse, propter quæ ab his cessari voluit. Ceterùm si quæ de horum omnium intellectu dubia esse possunt, magis ex communi cõsuetudine iudicanda sunt. An videlicet prohibeantur octaui ipsi dies Paschæ & Pẽtecostes? & si quę sunt huiusmodi. Nam & quod de cõsummatione matrimonij in his diebus mouetur, an scilicet licitè fiat, & huiusmodi alia, satis iam consuetudo & permissio ecclesiæ ostendit non esse peccata. In his enim omnibus non est parum concessum infirmitati humanæ.

Quibus dieb⁹ anni non liceat celebrare nuptias.

art. 5. q. 4

Huic impedimẽto interdicti ecclesiæ meritò cõiungi possunt septem peccata, propter quæ prohibet ecclesia cõtrahere matrimo-

Septẽ peccata ma-

matrimonium his qui illa committunt: quibus si adiungamus cognationem quandam spiritualem, octo erunt impedimenta iuris positiui, ob quæ non licet matrimonium cõtrahere. Peccata igitur hęc sunt. Primũ. Incestus cum consanguineis vxoris: de quo in iure titulus est, de eo qui cognouit cõsanguineã vxoris suæ. Et idem de muliere à consanguineis viri cognita. Præcipit enim ecclesia sic peccantes in matrimonium ipsum, manere sine spe cõiugij. Secundum. Interfectio vxoris, ea saltem, quæ præter iudiciũ legitimum fit: hanc enim punit ecclesia. Tertium. Homicidium clerici. Quartum. Solennis pœnitentia, aut potius peccata illa, propter quæ imponitur solennis pœnitẽtia, cùm illa imposita fuerit. Quintũ. Si quis proprium filiũ susceperit ex fonte sacro, insidiãs matrimonio, vt scilicet priuetur vxor iure exigendi debitũ: hunc enim iura iubent, in pœnam sine spe cõiugij perpetuò manere, præter hoc, quòd propter ipsam cognationem non potest exigere debitum. Sextum. Raptus alienæ spõsæ. Septimum. Scienter cum Moniali matrimonium celebratum. Hęc itaque peccata, quæ omnia in ipsum matrimonium committũtur, iura hac pœna puniunt, vt qui ea commiserint, deinceps nõ contrahãt. Octauum deniq; est cognatio quædã spiritualis, quæ contrahitur nõ ex baptismo vel cõfirmatione, in quibus est vera cognatio (vt dictũ est superiùs) sed ex solo catechismo. Ex eo enim ꝙ ad catechismum aliquis tenetur, nõnulla cognatio oritur inter eos, inter quos ex baptismo & confirmatione diximus superius oriri: sed hæc non facit matrimonium nullũ, vt Bonifacius octauus definit c. Quãuis, de cognatione spirituali lib. 6. Hæc igitur octo ex ecclesiæ prohibitione tãtùm impediunt ne cõtrahatur matrimonium. Et hinc agnosci potest, quantum peccatũ sit in his quæ proximè diximus. Prohibitionem enim ecclesiæ non est dubiũ in re hac tam graui ad mortale obligare. Verùm dispensat ecclesia in his, consulens infirmitati eorum, qui putant sibi necessarium esse contrahere. Immo meritò Caietanus, b. Thomam sequens, putat, ꝙ vbi propter hæc quæ diximus, non solet dispensatio peti ab ecclesia, sed sine illa matrimonium cõtrahi, visa est ipsa iam dispensare. Itaq; ex contraria consuetudine fieri poterit, vt prohibitiones hę ad peccatũ mortale non astringant. Tutius tamẽ est, & id omninò docendum, vt petatur dispensatio ecclesiæ, occultę quidem, & sine insinuatione personæ, vbi periculum esset infamiæ.

Vltimò deniq, restant duo ex quatuor illis, quæ à principio

Matrimoniũ impedientia, sed nõ dirimẽtia.

Incestus cũ consanguinea.

Vxoricidiũ.

Occisio clerici.

Solennis pœnitẽtia.

Susceptio filij ex sacro fonte in fraudẽ matrimonij.

Rapt⁹ alienæ spõsæ.

Scienter cũ Moniali contrahere.

Cognatio quædã spiritualis cõtrahitur ex catechismo.

Quomodo

ſatis ſit de actus matrimonialis naturali bono,& de primo illo craſſiſſimo errore circa hoc reijciendo.

Eſt verò in altero extremo Pelagianorum error,nihil omninò mali in matrimonio & actu eius inuenientium. Cùm enim (inquiũt illi)& membra ipſa,& eorum motus à natura ſint ad generationem neceſſaria,& in primo etiã ſtatu iuſtitiæ originalis ita fuiſſet,neque enim generare potuiſſent homines ſine his,ſicut nec ſine voluptate, quam natura actui illi tã neceſſario ad ſui conſeruationẽ coniunxit, ſicut & ceteris omnibus neceſſarijs operationibus appoſuit delectationes. Itaq; cũ omnia naturalia ſint:malum aliquid in his poſuiſſe, cõdemnatio eſt naturæ & auctoris eius,aiunt illi.Hinc auſi fuerũt etiã peccatum originale negare: Vnde(inquiunt)peccatũ oriri poteſt inter tanta naturæ bona & tam neceſſaria?Et catholicos reprehendũt ac inſimulant erroris Manichæorum:quaſi dicerẽt nuptias à Diabolo eſſe:& generationẽ hominis, immo & ipſum hominem genitum,partim Deo,partim Diabolo tribuerẽt. Et multa in hanc ſententiam illi calumniãtur:quæ b. Auguſtinus & refert diligenter,& efficaciſſimè confutat multis locis librorum ſuorum contra eos:integris ſcilicet libris contra Iulianũ, duobus de nupt.& cõcupiſcen.ad Valerium,lib.2.cõtra Pelag. & Celeſt.de peccato originali:3.& 4. libris contra duas epiſt. Pelagianorum,& alijs multis locis. Ex quibus omnibus certò etiã ſtatuendum eſt,in matrimonij actu neceſſariò poſt peccatum concupiſcentiam immoderatam(quæ malum eſt, & nõ à Deo,ſed ex peccato prouenit)interuenire.ſine qua iam nõ poteſt eſſe generatio:quod ſatis oſtendit ipſa naturalis verecundia:qua(inquit Auguſt.)fit,vt,etſi coniugati glorientur in filijs,ſecreta tamen loca eligant:confitentes ipſam naturę verecundiam. Et hoc ipſum cõfirmat prima illa parentum noſtrorum poſt peccatum confuſio & tectio,de qua ſcriptura apertè loquitur, Oſtendit enim(vt Auguſt. inquit)quod ex peccato prouenerit in illis membris inobedientia & cõtra rationẽ repugnãtia.Et hoc eſt quod humana natura, rationalis ſcilicet, erubeſcit in pœnam illius culpæ,qua ratio ipſa Deo inobediẽs fuit. Iuſtũ enim erat,vt à ſubdito ſibi corpore ratio hoc reciperet,quia ipſa ſuperiori ſuo Deo auſa fuerat rebellare.Ex peccato itaq; ſecuta eſt in homine immoderata cõcupiſcentia, quæ & præueniat rationem,& ſine eius imperio prorumpat,& diffi cilter cõtineri ac ſubiugari poſſit.Hęc inquã immoderata cõcupiſcẽtia circa ſenſibilia omnia bona in carne noſtra, hoc eſt, ea parte

1.de nupt. & concupiſcent.

Lib.1.de peccat.merit & remiß.

ea parte qua cū ceteris animalibus cōuenim⁹, est, de qua Paulus clamat: Video in membris meis legem repugnantem legi menti meæ, & captiuantem me in lege peccati. Et rursum: Nō habitat in me, hoc est, in carne mea bonū. Propter quod & clamat: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et de eadem Ioannes apertè: Omne (inquit) quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitę: quæ nō ex patre, sed ex mundo. Vnde meritò August. inquit: ergo malum aliquod est concupiscentia. Quidquid enim Deus fecit, bonū est: & quidquid sine ipso factum est, malum & nihil est. Hæc itaque cōcupiscentia totū quidem occupat corpus, totā sensibilem partem nostrā vitiat: sed præcipuè ac maximè eam partem & organa, per quæ consummatur generatio: in illis rebellio maior est, vt apertè ostē deretur ipsa generatione etiam traduci malū hoc & inordinationem quæ adeò præualet, Deo ita ordinante, vt quanquā in baptizatis peccatum nō sit, nec illos reos teneat (vt de baptismo loquentes superiùs diximus) operetur tamen & maneat ad exercitium quidem bonorum qui ei resistunt, & certè ad condemnationem illorum qui consentiunt. Vnde etiam Paulus iā iustificatus & gratia apostolica donatus, clamat: Ego ipse mēte seruio legi Dei, carne autē legi peccati. Et rursum: Ego carnalis sum: venundatus sub peccato. Quod enim operor, nō intelligo &c. Igitur sine hac cōcupiscentia, siue verecundādo & turpi motu, à ratione videlicet exorbitante, matrimonialis actus post peccatū nō fit. Vnde vera & catholica doctrina (quā Aug. illis locis defendit) distinguit id, quod in nuptijs ex eaū natura, est, generationē videlicet, quę & ante peccatū fuisset: & id quod postea ex peccato illi accessit, scilicet cōcupiscentiā. Primū est à Deo, & bonū, propter quod & nuptiæ ipsę simpliciter bonæ sunt. Aliud verò, inordinatio scilicet, à peccato. Sicut (inquit ille) in ipso adulterio distinguēdū est bonū naturę à malo culpæ. Quòd enim nascatur homo ex adulterio, non est peccati adulterij, sed naturę bonę: cui⁹ bonū nec ipso peccato aufertur: Ita in matrimoniali coniūctione & genita prole, à natura est quòd generetur homo: ab inordinata verò cōcupiscētia (secundum quam generant & generātur filij huius sæculi, & non secundum quod renati sunt) est peccatū originale. Cùm igitur sine inordinata libidine matrimonialis actus nō peragatur: meritò inter hæc duo extrema catholica doctrina incedēs, inquirit, qua ratione ipse matrimonialis actus (qui tamen sine mala

Rom. 7.

1. Ioan. 2.

concupiſcentia non ſit)malus non ſit: Hæc enim fuit b. Auguſtino cauſſa quærendi bona excuſantia matrimonium.

à cap. 10. ad 16.

Tria ſunt bona matrimonij, Fides, Proles, & Sacramẽtũ.

Auguſt. itaque lib. 1. de nupt. & cõcup. tria bona matrimonij ex ſcriptura obſeruat: fidẽ, prolẽ, & ſacramẽtũ. Fidem (inquit) quã ſibi debẽt cõiuges: qua fit, vt neuter alienũ admittere poſſit, & ſibijnuicẽ ad generationẽ ac ad infirmitatẽ excipiẽdã ſeruire tenẽtur. De hac fide etiã Chriſtus Dñs & Paul⁹ loquũtur: Chriſtus quidẽ in Euãgelio adulteriũ improbat, confirmans preceptum: non mœchaberis: Qui viderit mulierẽ ad concupiſcẽdum &c. Paulus verò: Mulier, inquit, non habet poteſtatem ſui corporis &c. Fides itaq; eſt, quia nullũ adulteriũ. Prolẽ verò bonũ matrimonij vocat quia ſolùm illi⁹ cauſſa contrahere & vti matrimonio debẽt: ob quã etiã ſolã coniunctio maris & fœminę eſt ordinata à natura. Quod Paul⁹ inſinuat, dũ ait: Volo iuniores (de viduis loquẽs) nubere, filios procreare, matres familiâs eſſe. Igitur proles in intẽtione bonũ eſt matrimonij, quòd libidinẽ inordinatã cohibet. Sacramentũ demum ait bonum eſſe matrimonij, quia ſeparari nõ poteſt, iuxta ea quę ſuperiùs ſatis oſtenſa ſunt. Hæc itaque tria ita diſtinguere poſſumus, vt ſingulis ſuũ tribuamus locum: vt proles ſit bonũ naturæ animalis, cõſeruatio ſcilicet ſpeciei cui⁹ cura in ceteris etiã animantibus eſt. Fides verò bonũ rationalis naturę, & quidem maximum: cùm fides (vt pulchrè lib. de bono cõiugali Auguſt. inquit) in rebus etiam corporeis & abiectis magnum ſit animi bonum, & ideo etiam ſaluti ipſi, atq; vitæ corporali præponẽda. Etſi enim (inquit ille) exigua palea præ multo auro penè res nulla eſt, tamen fides in palea etiam ſeruata, nõ ideo minus bonum eſt, quàm in auro. Solùm itaque fides mala eſt, quãdo ad peccandum adhibetur: quare nunc nec fides eſt. Sacramentum autem bonùm eſt ſupra naturã ipſam rationalem, Chriſtianæ ſcilicet religionis, quòd videlicet ex ſignificatione vnionis Chriſti & eccleſiæ ſanctitatem tribuit & gratiam matrimonio: vt ſuprà diximus. Quare nõ ſolùm ſacramentũ eſſentialius eſt matrimonij ceteris bonis, vt Magiſt. ſent. inquit, & aperta ratio probat, nam nec adulteriũ, nec ſterilitas nullũ efficiunt matrimoniũ: cùm tamen vel ſolus defectus ſacramenti & indiſſolubilitatis faciat, vt non ſit verum coniugium) ſed etiam excellentius ceteris bonis matrimonij: poſt quòd fides: & vltimò proles: quanquam (vt b. Tho. eo loco inquit) fides & proles in intentione eſſentiali ſint: primò quidem proles, deinde fides.

Cap. 4.

q. 1. art. 3.

[illegible] Hæc itaque tria bona dicũtur merito excuſare matrimonij

contractum

contractum & vsum: non quidem sicut excusatur actus per se malus propter ignorantiam aut infirmitatẽ, quæ est magis excusatio operantis: sed excusatur quòd alioqui peccatũ esset, ni si bona hæc cõiuncta haberet: quę cùm habet, est actus bonus & laudabilis. Cùm enim (vt à principio diximus) à natura sit hic actus, non potest vniuersaliter malus esse: vt tamen sit bonus, necesse est vt & in materiam conuenientem, & ob debitum finem exerceatur. Materia quidem conueniens actui generationis coniuges sunt, qui sibi inuicem fidem debent ex legitimo contractu & consensu: cùm satis superiùs probatũ sit, à natura esse vnius viri cum vna muliere coniunctionem. Finis verò is est ad quẽ à natura ordinatur, proles scilicet. Hæc itaque duo matrimonialem actum bonum moraliter efficiunt: modò non desint etiã aliæ circumstantiæ omni actui bono necessariæ: vt scilicet loco, & tempori conueniat, & modus etiam non desit. Propriè tamen actus matrimonij bona sunt fides & proles. Sacramentum iam addit quidem etiam sanctitatem: sed requirit prius moralem bonitatem in actu. Nunquam enim significatio illa vnionis Christi & ecclesiæ sanctum efficit matrimonij actum sola, nisi adsit fides vel proles.

bona excusãt matrimonij actum.

B. Thom. q. 2. trib. art. d. 31.

Hæc bona docet Augustinus suprà dicto lib. de nupt & cõcupiscen. & de bono coniugali, nõ defuisse matrimonio illi inter beatam virginem & Ioseph, quod meritò ceteris præponendum est, & in exemplar omnibus huius status statuẽdum. Quare & illud verum matrimonium fuisse, confirmat ipsa doctrina Euangelica, quæ Ioseph virum Mariæ, & Mariam coniugem Ioseph nominat, ipsumque patrem Christi, non solùm communi illa hominum æstimatione, sed etiam iure hoc legitimi coniugij. Fuit itaque in eo fides, quia nullum adulteriũ: sacramentum, quia nulla dissolutio: non tamen vsus aut propositum eius: atque ideo nec intentio aut generandæ aut nutriendæ prolis: quæ tamen ex diuino illo & summo miraculo non defuit: non quidem vt fructus illius matrimonij, qui sine aliquo malo cõcupiscentiæ generari non poterat: sed datus à Deo tantæ illorum coniugum fidei & sanctitati. Vnde ille meritò infert verum matrimonium esse, & integrum quidem atque perfectum, vbi amborum est perpetuæ continentiæ propositum: immo tanto, inquit, melius, quãto sanctius. Integrum (inquit b. Thomas) atque perfectum perfectione essentiali, nequaquam non perfectione actus proprij. Ex his itaq. sanam & catholicã doctrinã collige. Quod videlicet vsus matrimonij

Cap. 12.

De nupt. & cõ cup. c. p. 10. et de bon. cõiug. [illegible]

id est,

id est, coniunctio coniugum, qui fide data legitimè sibi inuicem suorum corporum potestatem fecerunt, atque ita sibi inuicem sunt obstricti, intentione prolis generandæ (quæ regeneretur Christo) cõuenientium, cum ceteris mortalium actuũ circumstantijs bonus est & sanctus, quanquam nõ sine malo, non quidem culpæ, sed pœnæ, hoc est, inordinatæ illius concupiscentię, de qua diximus. Sed hoc malo vtuntur benè boni, sicut è contrario mali etiam bonis malè vtuntur. Sunt itaque & bona & mala, sunt boni & mali: hi & bonis malè vtuntur, diuitijs scilicet, sanitate, & ceteris: & malis quoque, per impatientiam diuina flagella non sustinentes. Illi verò & bonis & malis benè vtuntur: per bona in Deum tendentes, & malis humiliter se submittentes. Inter hæc igitur concupiscentia est, qua benè vtuntur cõtinentes quidem, qui eam reprimunt, & conuertunt in exercitium virtutis: & coniugati etiam relaxantes eam, sub honestis tamen & debitis limitibus: prolis scilicet intentione & fidei vinculo. Hęc quidem in genere de bonis matrimonij, & eorum necessitate sint dicta, ex doctrina certè August. Inueniuntur nonnunquam sententiæ quorundam patrum paulò duriores in matrimonium: maximè b. Hieronymi in libris cõtra Iouinianum, & alijs, quæ de matrimonio & virginitate scripsit: sicut est illa: Si bonum est homini mulierem non tangere, ergo malum est tangere: & huiusmodi aliæ. Sed hęc dicta b. Augustinus diligenter ad medium reduxit: hoc intendens in lib. de bono coniugali, & de S. virginitate vt scilicet ita virginitatem laudaret contra Iouinianum: vt matrimonium non reprehenderet. Sunt enim duo hi extremi errores, vt ibi ille declarat. Et in hunc sensum sunt verba illa Hieronymi, & aliorum patrum exponenda: qualia sunt, malum, incommodum, molestum, denique & pœnam esse mulieris vsum qualis nunc est. Et hunc esse eorum sensum, satis patet attentè legenti.

¶LECT

¶LECTIO DECIMASEXTA.

¶ *De contractu & vsu matrimonij, intentione, & peccatis circa hæc.*

EX quibus iam in speciali de cõtractu matrimonij, & de actu sequentia, quæ ex dictis inferũtur, sunt breuiter notanda.

Primum, Quod ad matrimonij contractũ attinet, non est dubium intentionem contrariã bonis istis matrimonij peccatum esse & graue sacrilegium: sed & matrimonium ipsum nullum efficitur ex tali intentione: non minùs, quàm si in pactum deduceretur: quod suprà dictum est. Itaque (vt August. inquit) qui prolis etiam caussa cum aliqua contrahit, sed intentione, eam, cùm meliorem inuenerit, dimittendi, non contrahit matrimonium: quia contra sacramẽti indissolubilitatem agit: & iam (inquit Aug.) adulter est: non cum altera quam cogitat ducere, sed cum illa quam iam habet, quæ non est eius. Similiter si solius delectationis caussa, intentione vitandæ prolis, aut non seruandi fidem. Hæc sunt grauissima peccata, & prima quidem in ipsum contractum matrimonij. Ceterùm (vt ex his quæ proximè diximus, patet) si intẽtio desit actus matrimonialis, vt in his qui perpetuò continere volunt, non est contra bonum prolis, sed est bonum aliud maius & superius prole: quare & matrimonium sanctius (sicut beatæ Virginis) fide obsequiorum inuicẽ præstandorum à coniugibus, & naturali societate vtriusque sexus, atque indiuisibilitate constans: vt August. inquit, lib. de bono coniugali, & alijs locis frequenter.

De intentione contrahentiũ matrimonium.

Cap. 3.

Secundum. Præposteram tamen & inordinatam horũ bonorum, aut aliorum quæ matrimonio annexa sunt, intentionẽ constat peccatum esse, non tamen mortale, sed veniale tãtum. Primò enim, si priùs delectatio quæratur, & propter hãc contrahatur matrimoniũ, non tamen propterea aliquid contra generationẽ intendendo vel agendo, veniale est, sicut & intentio omnium quæ ad hanc pertinent: putà pulchritudinis, amoris carnalis, etiam si his addatur prætextus vitandi fornicationẽ. Nam apud August (qui efficaci certè ratione hoc conuincit) contractus matrimonij solùm absque vllo peccato fit, cùm

De contractu matrimonij ob voluptatem.

caussa generationis sit: de contractu loquitur, qui fit non intẽtione cõtinentiæ, de qua proximè diximus, sed cum proposito vtendi matrimonio. Hic igitur cõtractus, sicut & vsus ipse matrimonij delectationis caussa, peccatũ veniale sẽper est apud August. Vbi, quoniam multis æquo durius hoc videtur, nõnullis etiam falsum: est diligenter considerãdum. Quamuis enim non de mortali, sed veniali peccato quæstio sit; nõ tamẽ ob id paruipendenda est, sicut nec negligenda, maximè in doctrina sanctitatis matrimonialis status. Igitur qui vitandæ fornicationis caussa aut contrahit matrimonium, aut vtitur cõtracto: timens videlicet, conscius infirmitatis suæ, incontinẽtiam, ne in alia grauiora peccata labatur: multis non videtur vlla ratione peccare, maximè, inquiũt, cùm secũdarius finis matrimonij à Paulo etiam ostenses, præsertim post peccatum, sit vitatio fornicationis: Vnusquisque, inquit, propter fornicationem suam vxorem habeat. Sed huic obstat Augustini ratio. Cùm enim coniugium ex bonis illis sit, quæ propter aliud, non propter se expetenda sunt: à natura videlicet ordinatum ad conseruationem duntaxat speciei, quæ generatione fit (non est enim matrimonium sicut vita aut sapientia, quæ propter se amãtur: sed sicut doctrina & cibus, quæ propter illa) vti verò re à natura ad aliquẽ finẽ instituta, nõ propter quod à natura instituta est, peccatũ est (inquit Augustinus) quia manifesta abusio. Igitur matrimonio vltra generationis necessitatem & præter illã vti ob quamcunque aliam caussam, peccatum est: hoc verò peccatum non quidem mortale, sed veniale est: quod (inquit Augustinus) Paulus secundum veniam concedit. Sic enim illum locum intelligit: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium: vbi Augustinus, veniam, habet pro, indulgentiam. Vnde ille ait, peccatum esse illud cui venia conceditur. At verò contrahere matrimonium peccatum non est: nam eo loco ait ipse Paulus: Si acceperis vxorem, nõ peccasti: & si nupserit virgo, non peccat. Igitur (inquit ille) secundum veniam concedit, propter vitandam fornicationem cõtrahere: cùm scilicet concupiscentiæ libidinis & delectationi consentitur, sed in matrimonio. Itaque propter fornicationem vitãdã contrahere, quod ex Paulo citabatur, finis est matrimonij, sed venialis: quod (inquit Augustinus) nõ est nuptiarum malum, sed propter nuptias accipit veniam. Cui rationi quid respondeam non videmus. Qui ob delectationẽ coniungitur, peccat venialiter, vt minimum aliud quærẽs in [illegible] quod datus est: ex

De vsu matrimonij ob solum fornicationẽ vitandam.

lib. de bono cõiug. cap. 9.

est:excedit igitur, & rectæ rationis limitē transgreditur. Ita de matrimonio & vsu:atque eodē modo de ceteris omnibus alijs finibus matrimonij dicendū est. Vt si vel propter diuitias, vel amicitias affinitatis,aut alias caussas contrahatur:si præponantur ista proli & ceteris bonis,inordinatio est.Si tamen hæc nō nihil moueant,sicut pulchritudo & reliqua omnia, ita vt non contrahendi omnino caussa sint:sed tantùm hoc agant,vt potius cum hac quàm cum illa cōtrahatur:nullum peccatum est. Nec enim in Iacob reprehenditur quòd prætulerit Rachaëlē Liæ. Ducendæ vxoris caussa venerat, idque sanctè, ob generationem & diuinam promissionem : interim tamen præferebat pulchriorem. Hæc itaque propria peccata sunt contrahentium matrimonia.

Nota distinctionē caussæ cōtrahendæ.

Sunt verò nōnulla alia, quæ ex præcedentibus cōstare possunt.Collegit illa perspicuè Caiet. in Summula, & ad septem capita reducit,quæ certè expedit cognita esse ijs, quibus incūbit simpliciores docere de ratione contrahendi matrimoniū: quæ tamen nos possumus breuiùs ad tria tantùm contrahere. Peccatur enim in contrahendo matrimonium:primò, si cōtra impedimenta contrahatur,quæcunque illa sint.siue impedientia tantùm,siue dirimentia.Quantum tamen & quomodo peccetur, dictum est.Secundò,ex intentione aut mala,aut contraria bonis matrimonij, aut peruersa & inordinata : de quibus quoque omnibus iam dictū est. Et hæc sunt peccata propriè in ipsum matrimonium.Peccatur denique tertiò,sicut in alijs sacramētis,si indignus se eis ingerat : vt si excōmunicatus,vel in peccato mortali contrahat.Requirit enim hoc cuiuslibet sacramenti sumptio(vt suprà dictum est)vt sanctum à sanctis & sanctè sumatur.

Tribus modis peccant contrahentes matrim. Primus. Secūdus. Tertius.

Iam de vsu ipso & actu matrimonij quid sentiēdū sit,ex his quæ diximꝰ de cōtractu,magna ex parte intelligi potest.Quia tamen hic locus necessarius est, his præcipuè qui populū instruunt, de eo agendū est:quē & Paulus ipse disertè tractauit: Vxori(inquiens)vir debitum reddat,& vxor viro.Vir sui corporis potestatem non habet,sed mulier:& mulier sui corporis potestatem non habet,sed vir.Nolite fraudare inuicē,nisi fortè ex cōsensu ad tempus,vt orationi vacetis:& iterum reuertimini in idipsum:ne tentet vos Satanas propter incontinentiā vestrā.Vbi notandum meritò est,quòd tantus Apostolus,qui raptus est etiam vsque ad tertium cœlū, nō dedignatus fuerit ad hæc descendere,quæ nō solum hoc loco,sed alijs etiā locis docet,

1.Cor.

docet. Itaque hóc exemplo ecclesiasticos doctores satis admonet, non esse hæc omittenda, sed publicè in doctrina populi, & priuatim in iudicio confessionis diligenter tradenda ijs qui in hoc constituti sunt statu, necessario sanè Ecclesiæ, atque ideo meritò honorando in ea, & diligẽter curãdo: vt scilicet sanctè custodiatur. Est enim primus fons & origo propagationis pietatis Christianæ: qui, vt sanctè custoditus plurimũ prodest: ita si secus quàm oportet seruetur, obest etiã non parum. De hoc igitur (vt in speciali dicamus) Caietanus in summula hoc loco quatuordecim capita colligit, ex quib⁹ circa vsum matrimonij peccatur aut mortaliter, aut certè venialiter: de quibus ille satis perspicuè & modestè, vitatis extremis, locutus est. Posset itaque sufficere, si ad eum studiosos mitteremus: sed ne vel hoc desit isto loco, quo cetera (quantum necessaria putauimus) tradita sunt: dicamus etiam de hac re breuiter.

Illud igitur debet esse huius rei principiũ. Quòd actus matrimonij, vt sanctus sit & licitus omnino, non solùm cõuenientem materiam, sed etiam finem & ceteras circunstantias conuenientes requirit. Materiam itaque in matrimonij actu licitam & conuenientem constat esse propriam vxorem respectu viri: & proprium virum respectu vxoris. Licet enim vtrique alterius corpore vti, quòd suum est, iuxta verbũ Apostoli Pauli: modo fiat cum circumstantijs debitis, ob quarum defectum nascitur proculdubio peccatum. Sicut distributio eleemosynæ, & ipsa oratio, & quicunque, quantumuis ex se sanctissimus actus, peccatum est, quando non habet debitas circumstantias. De his igitur nunc dicendum est.

Quo fine vtendum matrimonio.

Quia igitur prima circumstantia actuũ finis est: hæc primò est considerãda: atque ita Caie. supradicto loco hoc ponit primum caput: de quo (quod ex supradictis sequitur) statuam⁹ vt certum, Solo fine & intentione generationis, vt reddendi debitum, licitum esse actum matrimonialem. Probauimus superiùs, & quidem sufficiẽter ex August. solùm generationis caussa benè cõtrahi matrimonium. Ex quo etiã probatur & vsum eius ob eam caussam esse licitum. Sed quia post contractũ matrimonij est vterque alteri obligatus: & pręcipit Paulus: Nolite fraudare inuicem: etiam hic finis sufficiens est vt actus sit bonus: cum scilicet solùm vt satisfiat cõsorti, matrimonio aliquis coniugatorum vtitur. Itaque relinquuntur hi duo fines post contractum matrimonium, ad quos vsus eius ordinatur. Qui verò re in aliquẽ finẽ ordinata vtitur extra limites eius,

abutitur

abutitur certè (vt Augustinus inquit) & peccat. Igitur si delectationis caussa fiat vsus matrimonij, peccatũ est. Quãtũ verò sit, mortale, an veniale, disputatur quidẽ, & fortasse ęquo scrupulosiùs, à nonnullis. Nobis videtur satis esse debere, quòd b. Thom. dist. 37. q. 2. art. 3. 4. sent. docuit, ex Augustini etiam sententia, veniale tantùm peccatum esse, quando delectatio intra limites matrimonij quæritur, hoc est, cùm ex propria, & non ex aliena. Legitur nonnunquam ardentiorem propriæ vxoris amorem adulterio conferri: & alij iudicant cogitandum esse quàm vehemẽs sit amor: alij an qui delectationem quærit, paratus sit etiam extra matrimonium illam quęrere: Sed nos putamus non esse vlteriùs inquietandos coniugatorum animos: exhortandi sunt ad meliora, vt ad hoc tandem anhelent, vt sola generationis caussa cõueniãt: alia indulgẽda sunt tanquam venia digna, vt ex Paulo August. intellexit. Ceterũ de alijs finibus minùs ꝓprijs & magis honestis non est omnino tacendum. Ob vitandam igitur fornicationem in se quidem, aut ob alia maiora peccata vitãda matrimonio vti extra generationis finem, veniale etiam esse peccatum conuincitur supradicta ratione: quia videlicet qui id agit, vtitur re præter naturę ordinem. Sed tamen tanto magis huic indulgendum, quanto honestiorem habet pretextum. Caussa verò sanitatis & valetudinis minùs est honesta, quàm vitatio fornicationis: sed tamen etiam huic indulgendum est magis, quàm cùm sola delectatio quæritur. Deniq; ita de cæteris omnibus finibus dicẽdum est. Semper peccatum cùm aliud quæritur quàm naturalis finis: nunquam tamen mortale, nisi finis ipse in se mortalis sit. Obseruandum tamen est quòd in redditione debiti (qui & ipse est sanctus matrimonij finis) contineatur quoque, quando condescenditur infirmitati alterius, vel timetur eius lapsus. Hæc enim omnia sancta sunt, & pertinent ad debitum matrimoniale. De fine quidem hæc sint dicta.

De modo actus coniugalis.

Finem sequitur modus: qui est etiam circũstantia necessaria humanorũ actuũ. Secundũ itaque caput, vnde peccatur in vsu matrimonij, est, cùm modus naturalis non seruatur. Ad quod vsq; docendum Paulus etiam se demisit, coniugatos instruẽs. Hęc est, ait, volũtas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione, non in passione desiderij, sicut gentes quæ ignorant Deum. Et deinde subiungit. Non enim vocauit vos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed

1. Thess. 4

Deum. Includit verò hoc caput multa, sicut multi etiam sunt minus naturales modi, quos corrupta libido adinuenit; de quibus tamen satis sit hoc dixisse: Quoties modus talis est, vt generatio sequi non possit, grauissimum peccatũ mortale esse. Vbi etiam ille includitur, quem Paulus vitium gentium inter cetera nominat: Fœminæ (inquiens) eorum mutauerunt naturalem vsum in eum vsum qui est contra naturam. Nõ est opus multa de his dicere: quacunq; ratione modus contrarius sit generationi, quocunq; modo delectatio illa quæratur & consummetur, sic vt ex illo modo generatio sequi non possit: grauissimum est vitium contra naturam, de quo August. lib. de bono cõiugali inquit. Turpior est vxor, si in se quam si in alia ea fieri permiserit. Ceterùm modi alij, quibus non impeditur generatio, etsi sint excessus, atque ideo peccata, inter illa tamen quæ per matrimonium veniam consequuntur, computanda sunt.

Rom. 1.

De loco & tẽpore vtẽdi matrimonio.

Sequũtur circumstãtiæ loci & temporis, ex quibus fit sæpè vt illicitus sit actus matrimonij. In loco enim sacro non dubiũ est esse peccatum mortale, & sacrilegium. Locus etiam publicus, vtpote cõtra honestatem naturalem, illicitum facit actum matrimonij. sed de hoc nõ est opus, quare id peccatum sit, dicere: quòd ab ipsa abhorreat humana ratione: propter quod etiã Cynici philosophi, canini scilicet, appellati sunt. Tẽpora etiam sacra à Deo & ecclesia deputata ieiunijs & orationibus, reddunt etiam illicitum matrimonij actum: nec tamen ob id mortaliter peccari putant grauiores doctores: nec expedit circa hęc nimium restringere coniuges: nec tamen etiam hæc contemnenda sunt. Admonet seriò Paulus, ad tempus vacandum orationi, ne tẽtet, inquit, vos Satanas propter incõtinentiam vestrã. Et Petrus docet cõiuges sic se habere, vt non impediãtur, inquit, orationes vestræ. Nullam itaq; habere differentiam temporum, & maximè cùm accedendum est ad sacram communionem: est omnino reprehendendum, idq; duplici potissimum nomine: & quòd periculũ inde sequatur incidendi in grauiores tẽtationes diaboli: & quòd hoc in se inordinatum sit. Nec tamen iudicandum est mortale (inquit b. Thom.) etiam exigere debitum: nam reddere in his adeò non est peccatum, vt potius cõtrarium peccatum sit: de quo inferiùs quoq; paucis dicemus.

1. Petr. 3.

De periculo abortus vel morbi ex

Sũt etiam præter hæc & alia, propter quæ in matrimoniali vsu peccatum cõmittitur. Primum. Propter periculum graue & proba-

& ꝓbabile abortus, aut infirmitatis vel prolis, vel ipsorũ coniugum. Circa quæ multa in quæstionem veniunt. Sed primò, ad prægnãtem accedere non dubium est peccatum esse: quod b. Hieron. vt naturæ contrarium reprehendit; & August. inter nimios excessus computat. Sũt, inquit, adeò incontinentes, vt cõiugibus nec grauibus parcãt. Verùm extra periculum prolis non iudicatur mortale. Deinde de accedente ad menstruatam, nõnullum dubium est, quod b. Thom. non audet mortale dicere: quãquam fateatur & proli & coniugibus inde nonnullum imminere periculum. Nos putamus in hoc non facilè esse indulgendum. In scriptura sacra hoc inter grauia peccata recensetur: ita Ezechiele propheta dicente. Homo qui ad mulierem menstruatã non accesserit, & vxorem proximi sui non violauerit &c. Vbi vides iuxta peccatum adulterij hoc recenseri Et rursam alibi similiter: turpitudinem mẽstruatæ reuelare inter grauia ponit. Quæ sanè videntur hoc peccatum pluris facere, quàm vt inter venialia computandũ sit. Tertiò deniq; circa hoc caput de leproso, aut eo qui cum periculo lepræ aut infirmitatis alterius matrimonio vtitur, dubium mouetur. Vbi etsi canon iudicet teneri coniugem leproso reddere debitum: credit tamẽ b. Tho. id esse accipiendum, cùm sine periculo infectionis fieri potest. quare etiã iugem habitationẽ cum coniuge leproso nõ præcipiũt iura: quòd in ea sit probabilius infectionis periculum. Igitur de vsu ipso magis videtur esse quæstio facti. Nam cùm probabili periculo infectionis nec licitè exigitur, nec certè reddere tenetur exactus: nec tamẽ reddendo peccare creditur: maximè quãdo alterius infirmitati condescendens id facit: alioqui in his casibus periculi & infirmitatis mortale est peccatum ex suo genere, si probabile periculum & grauis infirmitas timeatur.

actu coniugali. *Libr. de bono coniug ca. 6.* *De accedente ad mẽstruatam.* *32. dist. 4.* *Cap. 18.* *Cap. 22.* *De cõiug. leprosi. c. quoniam.*

Quintum similiter caput, vnde sit illicitus actus matrimonialis, est: si ante debitam solennitatem & benedictionem ecclesiæ fiat. Igitur si occultè contractũ sit & sine legitimis probationibus: sicut ipse contractus, mortale peccatum est, naturæ repugnans matrimonij: ita vsus eius mortalis est. Ceterùm ante benedictiones ecclesiæ vel consummare, vel vti consummato, non est cur mortale peccatum iudicetur, quanquam christiana modestia, vt id obseruetur, requirat.

De actu matrimonij ante benedictionem ecclesiæ.

Vltimò tãdem est aliud adhuc caput vnde illicitus etiam sit vsus coniugij, & maximè petitio debiti: ex eo scilicet, quòd amissum sit ius petẽdi. Vbi primò de voto castitatis dicendum:

Certum est enim, quòd, si post votum castitatis quis cõtrahat (post votum inquam, quãtumcunq; simplex: nam de solenni alia est ratio) vltra hoc quòd mortaliter peccat, vt suprà dictũ est, tenetur non exigere debitum: quia tenetur quod promisit, quantum in se est, bona fide seruare: tenetur tamen reddere exigenti cõiugi, atq; eius instimulati cõdescendere: nec enim eius voto alter est obligatus. Quando verò post contractum matrimonium vnus sine alterius consensu castitatem vouet: etsi multis videatur obligari eum, quãtum in ipso est, seruare: atq; ita non exigere: nobis tamen placet magis sententia beati Tho. qui hoc loco putat irritũ esse tale votum, quod in præiudicium alterius factum est. Fieret enim hac ratione onerosum & difficile matrimonium: &, si Paulus iubet: Nolite fraudare inuicẽ, nisi ex consensu: multò iustius videtur posse dici: nolite ꝑmittere. Si enim voto vxoris de alijs reb⁹ rata nõ sunt, nisi viro cõsentiente: multò minus de castitate: nec de muliere video dubitari posse. Ex quo sequitur, ꝙ nec de viro. Nam etsi in alijs rebus nõ sunt æquales, in hac tamen vna ęquales sunt, Paulo dicente: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatẽ non habet &c. Quòd si hęc nõ sufficiunt, satis esse debet, quòd dispensari facilè per ecclesiã possit, cùm indiscretũ sit hoc votum, & periculosum vtriq; cõiugum. Secundò etiam iuxta hoc caput, de adulterio dicendum est. Cùm enim propter illud adulter dimitti possit ab altero, consequẽs est, quòd iam ius exigendi amiserit. Nec enim ei fides seruanda est, qui fidẽ alteri non seruauit. Verùm Caietanus prudenter considerat, quòd pœna adulteri sit ab altero infligẽda: quo fit, vt non peccet qui adulter est siue sciente, siue ignorante altero coniuge debitum petens: nec tamen tenetur alter reddere. An verò debeat non reddere: & quid teneatur agere, siue vir siue mulier innocẽs, ad corrigẽdũ adulterum: quando de adulterio diximus, suprà satis explicatum est.

dist. 32. q. 2. art. 4. ad. 3.

An adulter petere possit debitum coniugale.

Hæc igitur circa vsum matrimonij sufficere possunt: in quibus 14. illa impedimenta quæ Caiet. diximus numerasse continẽtur. Omisimus verò de industria quędam magis specialia, quę facilè legi possunt. Verũ quia circa hæc omnia alia est ratio exigẽtis, alia reddentis: hoc nunc breuiter est notandum, quòd quãdo venialiter tantùm peccat exigens, nõ est dubium teneri alterũ ad reddendũ. Si verò mortaliter peccet qui exigit, dubium videri posset. Et quidem, quando mortale tantum est ex parte exigentis [illegible]

Quomodo & quãdo petẽti debitum negare liceat, aut non.

[illegible] & ius)

ctus) non dubium est obligari alterum ad reddendum, ne videlicet inde in grauiora labatur peccata. At verò quando ex natura sua ipse actus peccatum mortale est: vt in loco sacro, vel cū periculo abortus, vel ex modo innaturali: vtrinq; mortale est, & in exigente, & in reddente. Ceterùm quando alter liber est à debito reddendi vel ob adulterium, vel ob lepram & infirmitatem: vtrumq; illi permissum est, vt & non reddat si nolit, & vt reddere possit, si condescendere velit infirmitati alterius: quanquam de probabili periculo grauioris infirmitatis dubiū meritò esse possit, iuxta ea quæ proximè diximus: quod tamen magis putamus relinquendum esse conscientiæ vniuscuiusque: sicut & multa alia circa hunc articulum: de quo hęc sufficiant.

LECTIO XVII.

De vera & propria matrimonij laude ac bonitate, & eius gradibus, ceterisq; ad omnes alios actus matrimonij pertinentibus.

EX omnibus itaque, quæ, postquam cœpimus de bonis matrimonij agere, dicta sunt: satis intelligi potest, quodnam sit verum matrimonij bonum: quæ illius laus vera & secundum sanam doctrinam, quæ est media inter duo illa extrema, Manichæorum, nuptias damnantium: & Pelagianorum, nihil in eis inuenientium vituperabile: & Iouinianorum (inter quos certè possunt & Lutherani, si tamen non grauius quàm illi errant, computari) æquantium nuptias cœlibatui. Igitur August. in libris de bono matrimonij, & de sancta virginitate, & duobus etiam de nupt. & cōcupis. ad Valerium, quatuor gradus sanctitatis in nuptijs distinguit: in quibus dilucidè certè explicatur, quidquid ad hanc doctrinam sane intelligendam necessarium est. Primus gradus & summus atq; perfectissimus est nuptiarum, vt institutæ erant ante peccatū. De quarum actu & fructu, quāuis disputari multis possit, vt ipse August. in principio libri de bono coniugali, & super Genesim ad literam dicit: illud tamen certum est, in eis nullam inordinatam cōcupiscētiam, nullam libidinem fuisse futuram: sed mouenda erant membra ex ratio-

Quatuor gradus nuptiarum.

Primus.

nis imperio multò certè facilius & felicius, quàm nunc vel pedes vel manus.

Secundus. Secũdus gradus est in nuptijs sanctorum, inter quas primæ sunt beatæ virginis: deinde perfectorum illorũ Patriarcharũ, Abraham, Isaac & Iacob, & similium: quorũ cùm tota vita prophetica fuerit: similiter etiam ipsa matrimonia fuerunt prophetica. Hę itaque sunt nuptię, in quibus omnimoda & integra seruatur aut virginitas, aut continentia, sola fide mutuorum obsequiorum, & societate vtriusque sexus, ac sacramẽto constãtes: vel in quibus vsus est matrimonij, nullo voluptatis aut delectationis amore, sed sola generationis, & obsequendi diuinis pręceptis, maximè in propagando Dei populo, quando id carnaliter à Deo iubebatur, volũtate & studio, atq; desiderio promissionis de saluatore Christo. Primę fuerunt nuptiæ beatę virginis, quas imitati sunt etiam nõnulli coniugati: vt Cecilia & Valerianus: sed & de quibusdam alijs in historijs fit mẽtio: nec dubitandum est fuisse plures alios, & esse quotidie corã Deo huius sanctitatis imitatores. Secundę sunt nuptię illorum, quibus Christus promissus fuit ex ipsorũ semine nasciturus: & intentione conseruandi genus illud vnde nasciturus erat, & gẽtem, in qua Dei cultus & hæc expectatio seruabatur, contractæ. Tales fuerunt Patriarchæ illi, qui ad nuptias (inquit Augustinus) descendebant magis ex altiori perfectione, quàm ascẽdebant: sicut & nunc faciunt, qui timentes infirmitati suæ, & volentes vitare grauiora etiam peccata, incontinentiam suam matrimonio excipiunt. Illorum igitur patrum nuptias, quãquam generationi essent intentæ, audet Aug. æquare virginitati etiã sanctorum: vt Abrahæ nuptias virginitati Ioãnis Baptistæ, & præferre etiam virginitati multorum Christianorum: quos ille putat facilius potuisse omnino abstinere à cõiugio, quàm possent sine vlla voluptatis immoderata relaxatione vti matrimonio, prout illi patres vsi sunt: ita enim inquit ille. Patrũ illorũ continentia & castitas nulla ratione minor dicẽda est castitate virginum. Cùm enim castitas virtus sit: in animo, non in corpore collocanda est: atque ideo tanto maior, non quanto corpus incorruptius & à carnali actu magis alienũ: sed quanto animus ab amore voluptatis & libidinis longius distat. Itaq; illi multo libentiùs abstinuissent à coniugio, si tempore euangelicæ gratiæ vixissent, quando laudantur eunuchi propter regnum cœlorum, quàm tunc matrimonio vsi sunt. Officio seruierunt in matrimonio, animo & desiderio coluerunt cœlibatũ & virgini-

ginitatem. In hoc gradu nullas nuptias putat Augustinus inueniri posse nūc, in quibus generationi & carnali actui vacetur. Nec enim (inquit ille) post euangelium nisi spiritualis esse potest intentio generationis, nec vllus pietate perfectus quærit habere filios, nisi spiritualiter.

Lib. de bono cōiug. cap. 13.

Tertius gradus.

Tertius igitur gradus nuptiarum illarum est, in quibus post promulgatum iam euangelium generationi regenerandorum in Christo seruitur: & ita voluptas cohibetur, vt solùm, quantum generationi opus est, relaxetur. Et istæ patriarcharū nuptijs proximè accedunt, nec sunt aliæ mediæ. Sed quod attinet ad perfectionem sanctitatis, longè distant ab illis: quātum distat videlicet desiderium filiorum nunc à ministerio euāgelij: & propagatio carnalis ab illa spirituali generatione, qua per euāgelij doctrinam Christo generātur filij: de qua Paulus: In Christo Iesu per euangelium ego vos genui. Denique, quātū desiderium filiorum carnalium à desiderio aduentus veri Messiæ & saluatoris. Et nec in istis Augusti. putat multos inueniri. Raros enim experientia ipsa testatur in matrimonio, qui non agnoscant, non semper se tenuisse medium. Hæc quidem, quæ de hoc gradu & proximo diximus, secundum communem rationem & humanæ vitæ legem dicta sunt. Ceterùm inueniri posset casus etiam nunc, quo non minus spiritualis esset generationis carnalis intentio, quàm Abrahæ. Quid enim si ad regnum aut magnam partem christiani populi reducendum ad fidem, aut continēdum in pace ac iustis sanctisq; legibus, matrimoniū cōtrahere & generationi intendere opus esset: maximè si id ita pij omnes iudicarent? Quo casu non dubium, quin à proposito & voto etiam virginitatis sanctè descendere quis non solùm posset, sed etiam deberet: vbi iustissima esset dispensatio voti, etiam solemnis, castitatis.

Quartus gradus.

Lib. de bono cōiug. cap. 5.

Quartus gradus est nuptiarum, quæ delectationis caussa tantùm contrahuntur: non tamen quidquam agitur cōtra alia matrimonij bona. Diximus superiùs Aug. verum hoc matrimonium iudicare, vbi sola voluptas quæritur: seruata tamen sibi inuicem fide & perpetua indissolubilitate, nec impedita prole. Nec solùm matrimonium esse, sed & præferendum etiam multis, caussa generationis tantùm, sed nō cū propria conuenientibus. Hoc enim damnabile est, & mortale: illud verò veniale. Tantum enim valet (vt Aug. inquit) ordinatio creatoris in rebus concessis, vt melior sit, hoc est, tolerabilior frequens & magnus excessus in delectatione quærenda: modò in matrimo-

nio:

nio: quàm paruus & rarus extra matrimonium. Nam illud (vt iam diximus) veniale tantùm est: hoc mortale. Quãdiu itaque intra limites matrimonij continetur delectatio, & appetitus eius: non est iniusta, nec contra Dei ordinationẽ volũtas. Porrò extra hos omnes gradus, & reuera extra matrimonium est delectationis appetitus, vitata quantum in se est, generatione. Si enim hac intentione contrahatur (vt suprà diximus) nec matrimonium quidẽ est: sed ipsa fornicatione peior: horrendum scilicet vitium contra naturam. Nam & August. dicit: Non video qualiter coniugium dici possit. Si verò contractum fuerit pura & integra intentione: quoties tamẽ hac ratione eo vtitur aut alter coniugũ, aut vterque, extra matrimonij limites egreditur, & (vt iam diximus) mortale peccatum est.

Lib. de bono coniug. cap. 11.

Hæc itaque nobis sint satis de vsu, bonis & laude matrimonij. Circa quæ omnia diligenter curare debent, qui simpliciorem docent populum, scripturę sacrę, & patrum testimonia ad manũ habere, quibus & reprehendant vitia, & quod modestũ est laudent: & ita in hoc dexterè versari, vt in neutram partẽ declinent. Commendanda semper est his qui in matrimonio sunt, honestas, castitas, & proponenda matrimonia sanctorum in exemplum: sicut quod in matrimonio Tobiæ & Annæ scriptura commendat, quod angelus ibi loquitur ad Tobiam: Qui ita matrimonia contrahunt, vt Deum à se & mente sua expellent, & libidini vacent: in hos diabolus potestatem &c. Et illud Pauli: Vt sciat vnusquisque vas suũ possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut gentes quæ ignorant Deum & cetera huiusmodi, quæ in scriptura non raro de matrimonij ordinatione repetiuntur.

Quomodo hæc proponenda populo.

Nec est verò omittendum, multos adhuc alios esse actus matrimonij quasi secundarios. Cùm enim cõiunctam habeat matrimonium indiuiduæ & perpetuæ vitæ cõsuetudinem vtriusque sexus, & multa sint officia coniugum in educanda & instituenda prole, in gubernanda & disponenda re familiari atque familia: non dubium est vtrumque coniugum teneri & secundũ legis naturæ motum, & secundũ etiam positiua iura, quædã obsequia & officia præstare alteri. De quibus etiam frequenter in Apostolica doctrina admonentur coniuges: quę loca ad manum habenda sunt, & frequẽter inculcanda populo. Vt illud S. Petri: Similiter & mulieres subditæ sint viris, quarum non sit extrinsecus capillatura aut circumdatio auri, aut indumẽti vestimentorum cultus. Paulus etiam ad Colos. 3. & 1. ad Timo. 2. ac

ad

ad Ephe. 5. diligenter instruit. mulieres quidem de obedientia, viros de dilectione syncera, quam illis exhibere debent: Christum viris, ecclesiam mulieribus in exemplũ proponens. Ceterum quia peccata circa hæc omnia communia sunt, quæ & in alijs rationibus vitæ inueniuntur: non est opus de singulis dicere: satis hîc sit, de huiusmodi admonuisse, vt non negligantur. Nam quanquam communia sint omnia hæc peccata alijs: habent tamen in matrimonio grauius iudicium, ac reuera grauiora sunt, ac præterea multorum periculorum atque aliorum malorum caussæ. Satis itaque de his omnibus dictum sit.

¶ LECTIO XVIII.

¶ *De quibusdam consequentibus & adiunctis matrimonio.*

QVAE diximus pertinent ad substantiam, & cetera omnia essentialia matrimonij, vt contractus naturalis, & vt Sacramentum est: nec non ad vsum actusq́; eius. Sunt autem breuiter pauca explicanda, quæ consequuntur, & cõiuncta sunt ipsi matrimonio: vt sunt sponsalia, siue promissio de futuro matrimonio contrahendo: bigamia, & ipsæ secundæ nuptiæ: de quibus nonnulla quæstio est. Ab his igitur duobus vltimis incipiamus.

Nec secũdæ nuptiæ nec tertiæ nec quarta sunt illicitæ.

Secundas nuptias licitas esse, & tertias etiã ac quartas, post mariti aut vxoris mortem: Magister sentent. scripturæ & patrũ auctoritatibus probat in fine distinctionis 42. & totius huius tractatus de matrimonio. Si autem (inquit Apostolus) mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt nõ sit adultera si fuerit cum alio viro. Non dicit de primo vel secũdo, sed de viro. Res itaque manifesta est, & confirmata eo loco à Magistro auctoritatibus patrum. Illud duntaxat nonnihil dubitationis attulit, quòd antiqua Ecclesia auersata secundas nuptias, nõnihil illis detraxit. In Concilio enim Neocæsariensi prohibentur clerici interesse conuiuijs secundarum nuptiarũ: quòd potius (inquit) illis pœnitentia sit iniungenda, qui sic contrahunt. Hinc etiam nec benedicuntur secundæ nuptiæ. Sed hæc omnia sana & catholi-

Rom. 7.

tholica doctrina eò docet pertinere, nõ vt illicitæ iudicentur, sed vt nonnihil intelligantur habere minoris laudis, & nonnihil quoque inordinatioris concupiscentiæ: non tamẽ quòd dicamus vel veniale peccatum esse, secundò contrahere: sed tantùm quòd habeat quandam speciem minoris boni, & quidem animi imperfecti, ac in affectu aut carnis, aut mundi magis propensi. Possunt tamen frequenter fieri, etiam laudabiliter: nam & Paulus suadet eas infirmioribus: Volo (inquit) iuniores viduas nubere.

Bigamia est impedimentũ ordinis.

1.Tim.3.

Ad Tit.1.

B.Th.q.3.

Ex secundis nuptijs sequitur in clericis impedimentũ quoddam & quædam irregularitas, ob quam prohibentur ordinari bigami, dicente Paulo & ad Timotheũ, & ad Titũ: Episcopũ, & Diaconum etiam debere esse vnius vxoris virum. De hac ergo Bigamia est proprius titulus in iure, & de ea agunt nostri dist.27. Vbi primò quęritur, vnde nam hoc impedimentum sit ordini: cùm dixerimus nullum esse peccatum secũdas nuptias. In qua re moderni hæretici omnes post Lutherũ, miro modo impatientes ęstus libidinis, adeò licētiosi sunt, vt 3. & 4. & quoties placuerit, sacerdotibus nuptias permittant, eousque etiam progredientes, vt ferè simul plures habere vxores licere dicãt. Sic enim peruertunt loca hæc Pauli, vt vnius vxoris virum vocent eum, qui simul plures non habeat: quasi tunc in Ecclesia alijs licuerit plures habere vxores: quod quàm sit indignũ, superiùs ostendimus. De his ergo omnibus duo notãda sunt. Primum, quod superiùs probauimus ex Latinorum & Græcorum patrum sensu: vnius vxoris virũ dici, qui nec simul, nec successiuè plures vnquam habuit. Quod verba ipsa Pauli, nisi peruertantur, apertè significant. Et idem cõfirmat etiam (vltra ea quę ibi diximus) quod de viduis ipse Apostolus dicit: Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quę fuerit vnius viri vxor. Si enim (vt Bucerus inquit) vnius vxoris vir est, qui nunquam simul plures habet: ergo vnius similiter viri vxor erit illa tantùm, quæ nunquã habuit simul plures: quo nihil potest manifestius turpe & impium dici: quasi verò aliquando licuerit mulieri plures simul habere viros: quod suprà ostendimus contra omnem naturam esse. Sed & asserere in primitiua illa ecclesia sub Apostolis post baptismum aliquos plures habuisse vxores licitè (vt etiam suprà diximus) error est (quanquam aliquorum catholicorum) contra legem apertè à Christo promulgatã illis locis Matthei, Marci & Lucæ, de quibus suprà, vbi de adulterio diximus. Nõ desunt plures ex catholicis, qui putẽt multis

1.Tim.5.

annis etiam ante Christum, vsum illum, habẽdi plures vxores abolitum fuisse inter Iudæos: cùm etiam Romanis legibus nõ videatur fuisse licitus. Non legimus certè post Elcanam, patrẽ Samuelis de alijs, quàm de regibus, ꝙ plures habuerint vxores: vt notat Pighius. Sed nos putamus hæc tanquã incerta relinquenda esse. Non omnia scripta sunt, etiã de illis, de quibus scriptura loquitur: vt August. probat. Et propterea tenendum est medium: vt, quid ante baptismum Iudæi egerint, non curemus: sed in Ecclesia semper sentiamus illicitum fuisse vni viro plures simul habere vxores: vt suprà diximus. Quod ideo nũc rursum repetimus, vt veram bigamiã illam esse, quam Paulus vocat, & quam hodie decernit ecclesia: apertè probaretur.

Secundum igitur de hoc sit: Bigamiam hanc duplici ratione impedimentum sacrorum ordinũ definitam esse à Paulò. Priori, quæ apud patres præcipua est ex significatione & mysterio sumpta. Habet enim secundum matrimonium, & ita bigamus, imperfectam significationem matrimonij Christi & ecclesiæ. Quoniam enim in hoc vnus tantùm sponsus vnius tantũ spõsæ est: plurimum maritus non integrè & perfectè repræsentat Christum ecclesiæ sponsum. Et ideo (vt August. inquit) sacerdoti nouæ legis non conuenit plurium esse maritum: & vna mortua, alteram ducere. Secũda etiam ratio huc accedit, quòd speciem habeant alicuius incontinentiæ, secundæ nuptiæ: sicut diximus.

Ex quibus denique etiam tertium circa hoc notetur: Bigamiam impedimẽtum esse ordinum, ex illo verbo Pauli primò haberi: quod adeo venerati sunt antiqui omnes patres, & tanti fecerunt, vt & Anastasius & Celestinus pontifices, etiam dispẽsare dixerint esse illicitum: vt habetur titul. de bigamis, in decretalibus. De dispensatione tamen postea agetur. Sed an iuris diuini hoc impedimentum sit, an solùm humani: non est facilè præcipitanda sententia. Durandus Apostolicam ordinationẽ, & purè humanam putat. Sed profectò nihil est quo id probari possit: & multo est probabilius, illa quæ in Epistolis suis Apostoli scripserunt, tanquam communem legem eos à Christo accepisse, maximè vbi non explicãt aliter. Dicit aliquãdo Paulus: Præcipio ego, non Dominus: Hic verò nihil horum, sed quasi rem certam, Episcopum dicit oportere esse vnius vxoris virum. Iuris quidem positiui id esse fatetur etiam b. Tho. sed non ideo sequitur iuris id esse humani. Itaq; multo certè probabilius est, hanc legem diuinam esse, quanquam fieri possit, vt

ex-

extensa sit nonnihil ex humana ratione & ordinatione prælatorum Ecclesiæ.

Quibus modis irregularitas bigamiæ incurratur.

Hæc igitur de ratione irregularitatis quę est in bigamia: iam etiam quomodo incurratur, notãdum est. Primo & manifestissimo modo incurritur bigamia (iuxta verbum Pauli) si quis legitimè duas habeat vxores vel simul, cùm licitum erat, vel successiuè. *Primus.* Secundò, si quis duas simul illegitimè, vel vnam legitimè, & alteram illegitimè, vt vxores tamẽ, habeat: cùm tamẽ, *Secundus.* etiam si plures habeat concubinas, nõ efficiatur bigamus: quare etiam in hoc casu, quando alteram illegitimè habet, videbatur nulla esse bigamia: cùm verè non sit nisi vna vxor: sed iura meritò ita interpretata sunt. *Tertius.* His duobus est etiam tertius modus annexus, quando scilicet mortua prima legitima, secundã illegitimam quidem, sed vt vxorem habet. *Quartus.* Quartus est similis etiam proximi, quando post solenne votum castitatis de facto matrimonium quis contrahit: quod licet non sit verum matrimonium: si tamen bis contrahatur, vel cum vidua, etiam bigamum facit. *Quintus.* Quintus modus est quando contrahitur etiã semel tãtùm matrimoniũ, sed cũ vidua aut corrupta. Quod etsi in ecclesia sumptum videatur ex lege, quæ virginem tantùm permittebat sacerdoti ducere, non viduam, vel repudiatã, vel meretricem: accessit tamen etiã ratio. Quoniam cùm viri caro fiat caro vxoris in matrimonio: & illa in plura diuiserit carnẽ suam: censetur etiam vir suam diuisisse carnem: quamuis ille, qui extra matrimoniũ pluribus cuiuscunque conditionis coniungitur, non censeatur bigamus: quia ex matrimonio hæc bigamia nascitur, in quo vir contrahens mulieri coniungitur, & contrà mulier viro: & ideo ex corruptione mulieris vir efficitur bigamus, non ex sua. *Sextus.* Sextus deniq; modus est, quando post fornicationem vxoris, maritus siue sciẽs, siue inscius illi comũgit. De quibus omnibus, præterquã de primo, non est aperta auctoritas scripturæ: & crediderim in alijs apertiorem esse rationẽ. Nam quæ de cõtrahente cũ vidua, vel cognoscente adulterã dicũtur, videntur ab ipsis Apostolis fuisse profecta: quippe quę semper reperiũtur in antiqua Ecclesia. In alijs vero magis videntur sequentium pontificũ definitiones nulla ratione factæ, in pœnam tentantium illegitima coniugia. Est etiam & hoc nõ omittendũ, quòd per matrimoniũ, nõ secuta copula, nõ caussatur bigamia. Nam vidua relicta antequã cognoscatur, si ducatur ab altero, nõ efficit illũ bigamũ. Nec ille quidem, qui mortua vxore, quam nõ cognouerat, cum secunda cõtrahit, bigamus

gamus est:sicut nec ille, qui priùs à se cognitam vxorē ducit. Necessarium est ad bigamiam, vt in plures per carnalē copulam diuiserit carnem,duobus modis iam explicatis.

In Epist. ad Tit.

Nec omittendum, quòd de bigamia inter Hieronymum & Augustinum discrimen fuerit:sed iam consensu Ecclesiæ desinitum.Hierony.eum qui ante baptismum duas habuit:vel ante vnam,& alteram post:non putauit propterea non ordinandum:cùm baptismus auferat omnia quæ ipsum præcesserunt. Itaque non putauit aliquem puniendum esse in Ecclesia priuatione ordinis, propter id quod ante baptismum fuit commissum vel factum:vt si etiam cum vidua quis cōtraxisset.August. aliter sensit.Baptismus enim peccata aufert(inquit ille)non verò rationem. Sacramenti mutat, de qua igitur in matrimonio bis contracto.Non enim propter peccatum,sed propter significationis defectum repellitur ab ordine bigamus.Quam sententiam ecclesia tota secuta est. Et hæc sint dicta de ratione qua bigamia contrahitur.

An cum bigamo dispensari posit, vt ordinetur?

Restat iam, an dispensari possit ab Episcopo vel pōtifice cũ bigamo,vt ordinetur?Vbi certum est id in ecclesia frequenter fieri:nec credendum est illam errare.Est tamen nōnulla differentia inter doctores.Quidam enim quia solùm humani iuris hoc impedimentum putant esse, pro libito dicunt dispensare posse pōtificem. Sed neutrum certè rationabile est:neq; quòd sit iuris humani, vt diximus(sed diuini potius) neque quòd si esset,ideo pro libito posset dispensare pontifex. Patrũ & Conciliorum statuta, ac communes leges ecclesiæ non potest pontifex sine iusta caussa auferre:nec certè vlla in re dispēsare potest sine iusta caussa:quod & nomen ipsum dispēsationis,& ratio apertè ostendit. Quod donaui(inquit Paulus si quid donaui, ꝓpter vos in persona Christi.Valere poterit dispēsatio vel apud homines,vel vt verum ordinē bigamus consequatur,vel vt verus prælatus sit aut pastor qui ordinatur,vel cui cōfertur talis titulus:sed in conscientia coram Deo sine iusta caussa nec ipse,nec dispensans tutus est. Potest ergo pontifex dispensare iusta de caussa in vtilitatem Ecclesiæ: & inferiores etiam episcopi, quantum de iure vel cōsuetudine nō est eis inhibitum: vnde in minoribus tantùm dispensant.

Durand.

2. Cor. 2.

De sponsalibus,à quibus sponsæ & sponsi dicũtur,quæ non aliud sunt,quàm promissio futurarum nuptiarum & matrimonij, agitur etiam à Magist. sentent. d. 27. vbi multa de illis D. Thom. & ceteri scholastici scribũt & plura Iuristæ de quibus

quæst. 2.

non

non pauca apud Syluestrum in hoc verbo, Sponsalia. De illis igitur tria sunt breuiter explicanda: natura scilicet & obligatio eorum, personæ legitimæ ad ea contrahenda, & dissolutio illorum.

Sponsalia in cosciẽtia sub mortali peccato obligant.

Quod ad primũ attinet: cùm sponsalia nõ aliud sint, vt diximus, quàm promissio quædam, siue iurata, siue non, siue quacunque alia ratione confirmata: constat quòd obligent ad sui impletionem, etiam in conscientia coram Deo: neque dubiũ est, quin mortaliter peccetur in fidei illius violatione, quæ de graui re proculdubio est, & magni momenti. Est enim contractus quidam consuetus inter homines, & frequẽter vtilis ac necessarius. Hinc enim & in exteriori etiam Ecclesiæ iudicio tanquam res grauis pensatur: & similiter compelluntur ad hãc fidem obseruandam qui promiserunt. Nec de hoc aliud putamus esse dicendum. Nam quòd à nõnullis contractus hic, quia matrimonium præcedit, quasi probatio quædam eius dicitur, & ita vtilis, vt probatio religionis: nõ putamus ad rem magno pere pertinere. Certè ab hominibus hoc inuentum est gratia stabiliẽdæ alicuius amicitię. Et quia sub peccato obligat: & ex eo (vt diximus) impedimẽta oriuntur matrimonij, non est cõsultũ facilè hoc fœdus inire, quod sæpius, & multis de caussis dissolui contingit, nec raró etiam cũ peccato. Fortè olim, cùm inter homines constantior & syncerior erat fides, vtilius erat fœdus istud: iam certè raró. Magis itaque putauerim ab ecclesia admitti quidem hunc contractum, quem nõnunquã placet hominibus inire: & de illo tradi ab ea leges iuri diuino & rationi humanæ conformes, quàm vt ab ecclesia quasi necessarius iudicetur, aut vtilis. Verũ est olim hoc vocabulo fuisse vsos patres, vt dicerent prius desponsari futuras vxores: & fortè ante Ecclesiæ benedictiones tunc non fiebat aliud: quod decretum illud Anacleti superiùs adductum habet: sed quod nunc ante benedictiones fit, verum est matrimonium, & non sponsio matrimonij futuri. Olim, cùm etiam maior esset pudicitiæ honestas, iudicabant expectandam esse sponsam & suspirandam, ne posteà contemneretur. Nunc verò propter impudicitiæ pericula, & propter impedimẽta ac alia incõmoda raró in his vtilitatem reperiri videmus.

Qui possint sponsalia contrahere.

Ad sponsalia contrahenda solùm legitimi sunt, qui matrimonium postea cõtrahere possunt. Omnia igitur impedimenta matrimonij, etiam quæ solùm impediũt & non dirimunt: si in sponsalibus adsint, faciũt illa irrita esse. Nõ enim valet pro-

missio

missio rei, quæ iure prohibetur impleri. In sola ætate est discrimen. Nam cùm ad matrimonia cõtrahenda ætas pubertatis requiratur, quatuordecim annorum in viro, duodecim in muliere: ad sponsalia sufficit ætas, in qua incipit vsus rationis, quãdo scilicet homo potest ab alijs capere rationem aliquam de prouidentia futurarum rerum. Hæc communiter reputatur ætas septẽnij tam in viro quàm in fœmina. Beatus Thomas hoc loco ex Philosopho 1. Ethicorum triplicem statũ hominis (quod attinet ad vsum rationis) ostẽdit. Prim⁹, in quo omnino nullus est: quia videlicet nec per se homo potest capere quæ sunt rationis, nec ab alio discere, ante septennium. Secundus est in septennio, vt diximus. Tertius est, qui incipit in fine secundi septennij, decimo quarto scilicet anno, cùm per seipsum etiã homo considerare potest, maximè illa quæ pertinẽt ad seipsum: & sicut tunc potest homo se obligare ad Religionem, ita etiã ad matrimonium.

Artic. 2.

Triplex status hominis.

Nunc de ratione, qua dirimi possunt huiusmodi sponsalia, non est multis agendum. Vniuersalis enim ratio in omni promissione est, eam tunc dissolui, cùm aliquid accidit, propter quod incipiat promissio inutilis esse, aut nociua, siue etiam impossibilis: aut certè, quòd si adfuisset quando promissio fiebat, meritò impediuisset ne fieret. Soluitur enim promissio consensu eius, cui facta est. Hinc igitur aliqui colligunt octo caussas, propter quas sponsalia dissoluuntur: per ingressum religionis: per contractum de præsenti cum alia: per recessum alterius ad remotiores partes: per infirmitatem grauem & nimis debilitãtem aut deformantem: sicut (inquit b. Thom.) epilepsia, & paralysis, aut oculorum priuatio, siue abscissio narium. Per affinitatem superuenientem: vt si sponsus cognoscat cõsanguineam sponsæ, vel ipsa cognoscatur à cõsanguineo eius. Sexta caussa est propter fornicationem alterius eorum. Tũc enim iustè potest alter negare illi qui fornicatus est, fidem. Septimò ex mutuo amborum consensu nõ est dubium solui sine peccato: cùm solùm ibi agatur de soluendo promisso. Octauo denique, si etiam defectus ætatis sit, cùm ad eam peruentum fuerit, reclamari potest à quolibet eorum. Vnde & promissiones illæ parentum vel tutorum de pueris, non magis sunt validæ, quàm accedente eorum consensu, ab ipsis probentur. Addit his octo Petrus de Palude duas alias: ordinem scilicet sacrum, & lõgioris temporis lapsum. Addit etiam nõnullas alias Syluester: sed de his satis.

Decẽ caussæ ob quas dissoluuntur spõsalia.

Non-

Nónihil additur etiam inter annexa matrimonij de filijs legitimis & diuortio, vel potiùs de modo agēdi ad diuortium, & testibus: de quibus & Magister sententiarum loquitur dist. 41. vbi etiam b. Thom. & ceteri de his meminerũt. Sed reuera hęc magis exterioris fori materia est, & ad illius iudiciũ pertinet: vnde de his proprij sunt tituli in decretalibus, qui filij sint legitimi, &, de diuortijs, & iterum, qui matrimoniũ accusare possunt. Interim verò nec hoc omittam⁹, quòd filij legitimi sunt, qui ex legitimo matrimonio nascũtur. Matrimonium verò legitimũ illud est, quod in facie ecclesię cõtrahitur bona vtriusque fide: cùm scilicet nullum putant esse impedimentum. Si enim alterum eorum defuerit, vel quia illi ambo aut certè alter non ignorat impedimentum: vel clàm contrahatur: illegitimi reputabuntur: si postea impedimẽtum inueniatur. Tantum nãque prodest in facie Ecclesiæ & publicè matrimonium cõtrahere, vt hoc faciat legitimos filios, etiam cùm deinceps matrimonium nullum esse ostenditur.

Artic. 3 & 5.

Qui filij sint legit.

De diuortijs.

De diuortijs verò hoc duntaxat à nobis dicẽdum est, quòd cùm ecclesia aliquod impedimentum fuisse agnoscit, dissoluit matrimonia. Ad id verò probandum recipit testes, quos maximè putat id posse agnoscere, & extra suspicionem esse: vt consanguineos, cum agitur de consanguinitate, & nõnunquã etiã extraneos. Et quia in his ecclesia decipi potest & falli, cùm pẽdeat ex probationibus humanis: admittit etiã, quoties de hoc probabiliter dubitatur, in quæstionem rursum deduci, vt matrimoniũ quod semel separauerat, postea probet. Nec enim vult aliqui præiudicare. Igitur hæc satis de sacramento matrimonij. Atq; ita absolutus est tractatus de septẽ Sacramẽtis: in quo dum conati sumus omnes errores, quibus nũc infestatur Ecclesia, persequi, aut saltem de his admonere; multò longior euasit, quàm putauimus. Vtinam quantum desideramus, vel aliquid saltem vtilitatis adferat. Quæ restant de instituendis sacerdotibus simplicioribus & parochis, speramus nos breuiter absolu-turos.

*

Finis primus partis Tractatus de institutione Sacerdotum.

TRACT

TRACTATVS DE INSTITVTIONE SACERDOTVM:

DE PECCATORVM DISCRIMINE, ET RATIONE MEDENDI vulneribus animæ, quatenus Parochis necessaria sunt.

***

¶ LECTIO PRIMA.

¶ *De ratione & voluntate, primis actionum nostrarum principijs.*

Præter sacramētorum notitiam, tria sunt parochis cognitu necessaria.

POST Sacramēta (vt ex his quę in principio huius laboris nostri, quem pro instituendis sacerdotibus, præcipuè parochis suscepimus, dicta sunt, patet) tria supersunt necessaria cognitu vtilis: discrimen peccatorum, leuiorum scilicet à grauioribus: ratio adhibendi medelam: & communia quæ ad fidem & mores pertinent. Ex quibus quæ fidei sunt & ad omnes pertinent (& quæ idcirco per eos proponenda sunt omnibus) non est opus hîc tradi: ex catechismis peti possunt, quantum sufficit sacerdotibus inferioribus: quibus in hac parte satis est, ab episcopis tradita retinere & docere. Episcoporum verò munus est aduigilare, & siue erroribus, siue peccatorum scandalis insurgentibus occurrere, & ad hoc agendum exhortari ac instruere inferiores ministros per frequentes literas, quos verbo non possunt. Post hæc igitur quæ ad fidem pertinent, reliqua omnia sunt morum, & simul in hac secunda parte tradēda. Omnia enim quæ ad mores pertinent, in doctrina quæ de discretione peccatorum, & de ratione illis medendi est, continentur: quæ sunt à nobis

non perfectè & plenè, sed in vniuersali, & pro captu ac necessitate sacerdotum quos instituimus (quantum Deus dederit) explicanda.

Sacerdotes pleniorem notitiam peccatorũ debẽt habere quàm populus.

Vbi illud est ante omnia statuẽdũ: Sacerdotum esse de peccatis multo altius quàm priuati Christiani possint, iudicare: & tanquam ex altiori speculo profundiùs singula peruestigare, quæ ab inferioribus fiunt. His enim satis erit, si vt infirmi possint dolores ac vulnerũ loca indicare: illis verò necesse est, vt tãquã spirituales medici sciant inquirere radices, & morborum caussas. Ad quod probãdum cùm & initio huius operis, & in sacramentis pœnitẽtiæ & ordinis explicandis patrum testimonia adduxerimus: nũc satis sit ad memoriã reuocare Chrysostomum in secũdo libro de sacerdotio: vbi quãquã de episcopis præcipuè agat, de omnibus tamẽ spiritualibus iudicibus inquit, summa diligentia, & sexcẽtis (vt aiunt) oculis sacerdotem vti oportere, vt habitũ peccatoris agnoscat. Et Innocentius tertius, conciliumq; Lateranense in canone illo, Omnis vtriusq; sexus de pœnit. & remiss. Sacerdos, ait, sit discretus & cautus, vt more periti medici &c. quæ ibi legenda sunt. Sed & illius meminisse oportet, quòd in Leuitico à vino etiam & his quę inebriare possunt, abstinere iubet Deus sacerdotes, quum ingressuri sunt tabernaculum testimonij: vt habeant, inquit, scientiam discernendi inter sacrum & prophanum, inter pollutũ & mundum. Vbi satis ostẽditur non sola lectione, sed oratione etiã, abstinentia & puritate vitę quærendam hanc scientiam discernẽdorum peccatorum, quæ multò altior est, quàm quæ necessaria erat veteris legis sacerdotibus. Hæc in principio hic dicta sint, vt tãtus torpor, tãtaq; obliuio, quanta hodie dominatur in ecclesia, excutiatur à nobis. Hæc enim esse non potest sine magna pernitie salutis animarum, iuxta illud saluatoris: Si cęcus cæco &c. Si lumen quod in te est tenebræ &c. Vt itaque hæc, vt dignum est, à sacerdotibus cognosci possint: de causis actuum nostrorum, eorumq; natura & ratione sunt pauca præmittenda. Inter quæ primum sit de ipsis animæ nostræ potẽtijs & facultatibus, a quibus videlicet actus humani fiũt. Cõsideratio enim hęc potentiarum & virium animæ in hac materia, non nostra tãtum & scholasticorum theologorũ & philosophorum est, sed grauiũ illorum & antiquorũ theologorum, Gregorij scilicet Nisseni in libro de homine & Damasceni in 2. ortho fidei & August. in lib. de Trin. quamuis calumniẽtur hæretici quòd politicam tãtùm & naturalem philosophiam

Leuit. 10.

Math. 15.

Ibidem. 6.

losophiam doceamus. Quid enim mirum, si docemus quę necessariò præsupponit vera theologia, & ex quibus pédet vera cognitio nostri? Nisi putent gratiam naturam excludere, & ei contrariam esse. Reuera boni & mali mores, peccata & bona opera magna ex parte natura ipsa, & lumine illo vultus Dei, quod signatum esse super nos dicit psalmus, manifestantur, præter pauca illa, quæ propria sunt christianæ fidei. Ideóque naturæ ipsius, & viriū eius (intellectus scilicet & appetitus, & reliquarū omnium cognitio magnoperè cōducit ad rectè iudicandum de bono & malo in moribus: quòd cùm necessariū sit spiritualibus iudicibus, sacramenti scilicet pœnitentiæ ministris, necessarium inquam, vt non vulgariter, nec ex sententia plebis, sed ex verà ratione & fide, atq; scriptura sacra iudicare possint: omnino credimus necessaria esse principia hæc doctrinæ moralis, quæ nos hîc paucis, & sine vlla contentione, sed simpliciter, quantum ad nostri, & ad nostrorum operum cognitionem pertinet, conabimur tradere.

Suprema animæ potentia est ratio.

Prima igitur & suprema animæ nostræ potentia seu facultas est, quam rationem siue intellectum vocant, qua primò & maximè à ceteris animantibus distinguimur, & appropinquamus angelis atque ipsi Deo: quæ non aliud est, quàm lumen quoddam, quo illa à nobis cognosci & cogitari possunt, quæ sensus omnes & captum reliquorum omnium animaliū excedunt. Sicut enim sensibus exterioribus, oculis, auribus, & ceteris occultioribus & interioribus, quamuis corporeis viribus animæ, commoda & incommoda corporis, pulchritudinem & deformitatē, dulcedinem & amaritudinē, præsentia noscimus, præterita retinemus, futura cogitamus & nos & iumenta: sicut etiam interiori alia, sed corporea virtute quædam percipimus, quæ nullo exteriori sensu percipi possunt: vt amicitiam & odium, quæ experientia cognoscimus animalia etiam cogitare, sicut id quod vtile est & generationi & educationi prolis: ita etiā multo altiori, sed omnino incorporea atq; spirituali virtute cogitamus & agnoscimus homines spiritualē honestatem & turpitudinem vitiorum ac virtutū. Inquirimus etiam occultas rerum omniū caussas, & attingimus vsq; ad Dominum ipsum, & meditamur æternitatem ac cœlestia: & in ipsis etiam rebus corporeis, non tantùm quæ naturæ quodam instinctu nobis imprimuntur, cogitamus aut retinemus, sicut cetera animalia, sed etiam inquirimus illa cū nōdū attigimus, & oblita rursum ad memoriā reuocamus, & ex illis

Comparatur ratio cum sensibus.

Diuisio intellect⁹. Theoreticus intellectus.

ratiocinamur comparantes & coniungentes alias alijs, vt Augu. inquit, 12. de Trinit. in prin. c. Hanc potentiam diuiserunt & philosophi & theologi in intellectum practicum, & speculatiuum. Speculatiuũ vocantes illum, qui solùm contemplandis ac cognoscẽdis rebus intendit, quæ à nobis operandę nõ sunt. Ad quam partem animæ pertinẽt omnes naturales scientiæ de

Practicus intellect⁹.

cœlo & motibus, de Deo ipso & Angelis. Practicus est, qui rebus agendis à nobis tãtùm intentus est: ad quem maximè pertinet pars illa moralis, quæ de virtutibus agit & vitijs, & ab Aristotele pluribus libris, atq; à ceteris philosophis, & theologis etiam tractatur. & huius partis est totius vitæ nostræ gubernatio, & dispositio agendorum omnium Non quod diuersæ sint istæ potentiæ, sed eiusdem diuersi actus, vt ex ipso philosopho b. Thom. inquit in prima parte.

q. 79. art. 11.

Ratio superior & inferior.

Diuisit eodem modo atq; ratione August. hanc partem 12. lib. de trin. in rationem superiorem & inferiorem: non quòd sint diuersæ potentiæ, sed eiusdem diuersi actus. Quam distinctionem Augustinus (in seipsa quidem conuenientissimam) magno ingenio adinuenit, & mystico sensui atq; morali illius loci, in quo de primo peccato, suggerente serpente, inuitante muliere, & consentiente viro, perpetrato loquitur scriptura, coaptauit.

Ratio superior.

Est igitur apud illũ superior ratio tanquam vir: supremum videlicet quod est in homine: ratio ipsa inspiciendis spiritualibus & æternis rationibus, & consulendis illis, & ex eis gubernandæ vitæ deducẽdis regulis intenta. Sũt enim æternæ quædam rationes, superiores quidem omni intellectu, communes tamen omnibus, quibus vita nostra directa errare non possit (de quibus paulò inferius latius agemus) qualis hæc est, de qua Dominus in Euangelio: Quæcunq; vultis vt faciant vobis homines &c. Ratio verò inferior est intenta rationibus

Ratio inferior.

temporalibus & corporeis: sicut cùm cogitat, quid quieti corporis & paci conducat, quid honestati & famæ. Hæc enim ad partem intellectiuam pertinent, sed tanto inferiora sunt spiritualibus illis & æternis, vt his intenta nostra ratio tãtum distet à seipsa intenta illis, quantum mulier à viro in ipsa creatione: quæ quidem ad eandem pertinet naturam, & ex ipso viro desumpta est, illi tamen in gubernatione subdita: sic & inferior ratio ad ipsam pertinet naturam intellectus: sed quia interius quid & ab eo deriuatum, illi subdita esse debet, vt ratio de temporalibus per rationem, quæ de spiritualibus & æternis

est, gu-

est,gubernetur. Hæc igitur de ista potentia intellectus sint vobis distincta.

Illam sequitur altera eidem coniuncta atq; germana, quam rationalem appetitum seu voluntatem dicimus:quæ nō aliud est,quàm quędam inclinatio & propēsio, qua prosequimur & tendimus interiori animo in bona atq; conuenientia,quæ per rationē cognita sunt. Quod cùm experientia ipsa in nobis videamus (afficimur enim spiritualibus illis bonis, quæ per rationē agnoscimus) ratio etiam eius facile reddi potest. Cùm enim quālibet formam naturalem consequatur inclinatio & propensio in ea,quę sibi conuenientia sunt, vt grauitas lapidis & leuitas ignis:naturæ verò virtutem habentes cognoscendi induāt quodammodo per cognitionem formas & naturas earum rerum quas cognoscunt: cognitionē etiam sequitur inclinatio cōueniens illi,in ea scilicet quæ cognita sunt:quæ in brutis animalibus, & in nobis, quatenus cū illis conuenimus, & intēti sumus cognitioni sensuum, vocatur appetitus sensitiuus, sicut prior ille appetitus naturalis. Cognitionem etiam intellectiuā,necesse est,vt consequatur potentia & inclinatio, qua cōuenientia naturæ bona amentur,& mala odio habeantur. Quare hæc virtus omnino spiritualis & incorporea est,sicut intellectus & ad supremam hāc hominis partem pertinet, & vtraq; simul vocatur ratio, cuius imperio cetera quæ in homine sunt,subdita esse debere dicimus.

De voluntate.

In his itaq; duabus potentijs est dignitas illa diuinæ imaginis,& regale atque diuinum prorsus imperium,de quibus dictum est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram &c. vt præsit piscibus maris &c. Est tamen hoc loco diligenter annotādum,quis sit ordo & habitudo earum ad se-inuicem. Habet enim se ratio vt consultrix, atque proponens voluntati ea in quæ tēdere aut possit aut debeat: vnde nec effectiuè eandem mouet aut impellit,sed tantùm agit,sicut homo qui proponit aut suadet aliquid,qui nō propterea in voluntatem ipsam operatur,aut in eam quidquam imprimit. Volūtas verò motrix est atque efficax caussa cogitationis ipsius,atque effectiuè operatur & mouet ipsum intellectum,sicut membra, aliasq; animæ vires. Est enim ipsa verè in hoc animæ regno dominatrix,sine qua nulla operatio intellectus, sicut nec aliarum viriū illi subditarum efficax est. Nec tamen prætereundū, quòd hinc nō sequitur vlla impossibilitas, aut circuitus repugnans,quo minus actus rationis & voluntatis fieri possint, vt

Cōparantur inter se intellectus et voluntas eorumq; operationes.

videri poterat: cùm dictum sit, voluntatem non posse velle, quod ratio non proposuerit & cogitauerit: nec rationem cogitare posse, quod voluntas non velit. Est enim principium in cogitatione aliqua vel à Deo, vel ab Angelis, vel ab aliqua caussa naturali immissa, quam in potestate voluntatis est aut continuare, aut reijcere: atque ita voluntaria est prior illa cogitatio, etsi non præcesserit voluntas: satis est quòd illa non repugnet, atque ita consentit.

¶ LECTIO SECVNDA.

¶ *De actibus rationis, practicæ, & voluntatis.*

IAM de actibus harum potentiarum, quatenus morali nostro proposito conueniunt, breuiter dicendum: quomodo videlicet ratio practica dirigat voluntatem, & quomodo ipsa prorumpat in actum, atque progrediatur in suis operationibus.

Quomodo intellectus & voluntas inchoent actiones & in eis progrediantur.

Illud ergo statuatur primum: voluntatem nostram (quæ in bonum, vt diximus, rationis tendit) duo respicere, scilicet finem, & media. Sic & intellectus ipse practicus, qui illam dirigit, vtrumque considerat: finem tanquam principium, media tanquam conclusiones inde deductas. Vnde principia hæc & fines, & actus circa ipsa, certa sunt, ac natura indita & rationi & voluntati: media verò & conclusiones nec certa & eadem sunt, nec in ipsa eodem modo & ratione feruntur: sed variè atque diuersimodè. Cùm enim natura rationis & voluntatis nostræ mutabilis sit: non solùm in diuersa & contraria, sed nonnunquã in eadẽ obiecta contrario modo fertur: quod in Deo omnino non est, apud quem nulla est vicissitudinis obumbratio: sed nec in ipsis angelis est tanta mutabilitas, quanquam & ipsi non simul omnia agnoscãt & velint. Quod ideo dicimus, vt in hoc principio mutabilitatẽ animæ nostræ in suis proprijs operibus agnoscamus, vnde non minima sunt circa mores in nobis pericula & incommoda. Cùm itaque mutabilis sit ratio & voluntas nostra: natura verò semper ita comparatum sit, vt motus omnis ab immobili aliquo & certo incipiat: indita sunt certa quædam principia rationi & voluntati nostræ atq; fines, à quibus

à quibus ad conclusiones & media progressus fiat.

In ratione itaque practica sunt quędam certa & immobilia principia, quæ August. in 2. lib. de lib. arb. vocat principia & lumina virtutum omnium, & in 12. de Trin. vt superiùs diximus rationes spirituales & æternas, ac immutabiles, sicut numerorum rationes. Itaque vt intellectu speculatiuo certa quædam principia natura indidit, quæ philosophi vocârunt axiomata seu dignitates & maximas: vt, nihil simul esse & non esse: totum maius esse sua parte: quas nullus negare potest, ita & in intellectu practico sunt certa etiã principia, quæ nõ aliud sunt, quàm de finibus humanis certa quædam iudicia: vt beatitudinem esse appetendam: studendum sapientiæ: iustè viuendum: posthabenda esse deteriora melioribus: æterna & inco[illegible]bilia meliora esse corruptibilibus & temporalibus: [illegible] esse [illegible]mum à corruptione, & transferendum esse ad inco[illegible] p[illegible] [illegible] iudicium intellectus practici [illegible] Hieronymo & alijs antiquioribus synderesim vocat [illegible] cem & sublime mentis, quod semper inuiolatum manet & incorruptum, quantumuis falsis opinionibus & peruersis affectibus sit homo corruptus. Et hæc est prior rationis nostræ practicæ operatio.

[illegible] densis,

Quia verò, vt dictum est, voluntas cognata est rationi, hũc rationis actum sequitur in voluntate similis alius actus: naturalis scilicet appetitus finis: velle esse beatum: velle iustè viuere: incorruptionem & æternitatem appetere. Omnia enim illa quæ ratio vt fines proponit voluntati, & vt certa bona, illa naturaliter appetit voluntas: & hic appetitus finis vo[illegible]tus est voluntas, siue velle: communi videlicet nomine: sicut cùm in fine iam habito quiescit, ille actus dicitur fruitio: & cùm in illum per media tendit, dicitur intentio.

Voluntas naturaliter appetit finem.

Velle, intẽtio & fruitio actus volũtatis.

Hi igitur sunt primi actus in humanæ vitæ progressu. Non quòd necessarium sit [illegible] explicite & actu vel à ratione cogitari, appetendam esse beatitudinem, vel voluntatem ita eam velle: sed satis est, quidquid iudicat ratio appetendum, & quidquid voluntas appetit, vt indutum ratione beatitudinis, sapientiæ, vel iustitiæ &c. & appeti, & iudicari appetendum. Vnde in omnibus quæ volumus, sunt virtute hi finium appetitus: sicut in omnib' quibus intellectu speculatiuo assentimur, [illegible]ora illa principia virtute cõtinẽtur: videlicet nihil simul est & non est: cùm tamen illa actu cogitasse explicitè nõ sit opus, vt ipsa experientia docet.

Actiones rationis et volũtatis circa media ad finem.

Iam quales actiones rationis & voluntatis circa media sint, considerandum. Voluntas ergo efficaciter cupiens finem, mouet etiam rationem efficaci imperio suo ad consultandum: inquirendum scilicet quibus medijs ad eum perueniri possit: & cum plura occurrerint, vt inquiratur, quod eorum sit conuenientius: vbi cùm intellectus certũ iudicium tulerit (quod est conclusio consilij, & cuiusdam practici discursus) hæc erit prima eius circa illa operatio, quam consilium vocârunt & Philosophi, & antiqui illi Theologi.

Conciliũ.

Electio.

Hanc verò sequitur in voluntate electio: cùm scilicet voluntas medium illud efficaciter vult, quod ratio conueniẽtius esse iudicauit. Quem actum & alijs nominibus nonnunquã vocârunt consensum videlicet, vel vsum. Certum est tamen voluntatem post finem, quem naturaliter amat, in media tẽdere liberè contingenter, iuxta rationis practicæ iudicium: atque ideo quandoque in electionem medij peccatur à voluntate, & à ratione etiã erratur. Vnde dixerunt Philosophi (prout d. Tho. in 1.2. de hoc loquens, dicit) syllogismũ incontinentis siue peccãtis, paralogismũ esse: quòd videlicet cùm consultat, primò assumit, bona, conuenientia, & salubria esse appetenda, quasi maiorem quandam propositionem præmissam: deinde cùm assumit, non vera, sed apparentia: cogitat, malè quodãmodo subsumens. Incontinẽs enim, cùm cogitare deberet fornicationem esse malam, & contra Dei legem, atque ideò in interitum ducere: cogitat è contrario, illam delectabilem & suauem esse, atq; ita iudicat fornicationem appetendam esse.

Cõsensus, vsus.

q. 12. & 14. & 77.

Quarum rerũ consultatio & electio.

Meritò itaque Gregorius Nis. lib. 5 de homine, cap. 4. & 5. & Damascenus cap. 27. lib. 2, de orth. fid. consentaneè etiam Philosopho, consilium & electionem non de fine, nec de necessarijs & impossibilibus: sed de medijs tantùm, quę in nostra sunt potestate, & incertum exitum habent, esse dicũt: propter quod in his non solùm libertas, sed varietas magna est in nobis.

Quid voluntarium & violentum.

ca 3. lib. 5. cap. 24. 2.

Ex quibus omnibus iam vltimò ratio voluntarij ostẽditur. Cùm enim voluntarium à voluntate propriè dicatur; volũtas vero internum principium sit operationum nostrarũm cognitionem sequens: rectè Aristoteles in 3. ethi. & antiqui illi, Gregor. & Damascenus (quos beatus Thomas sequutus est in prima 2.) definiêrunt volũtarium esse, cuius principium est in ipso operãte, sciẽte singula circa quæ est ipsa operatio: quod de circumstantijs dixerunt, de quibus postea. Nunc verò hanc voluntarij rationem ex opposito, inuoluntario scilicet, ita explicant

plicant supradicti patres. Inuoluntarium enim illud dicitur, quod per violentiam fit, vel per ignorantiam. Violentum verò id dicimus, quod à principio externo est. Volũtarium ergo ab interno oportet esse. Ignorantia rursum opponitur scientiæ: scientia ergo in volũtario requiritur: voluntario igitur meritò opponitur violentia & ignorantia. Sed quoniam voluntati in proprio suo actu violentia inferri non potest (nec enim velle possumus, nisi volentes, & à propria voluntate acti) membra verò exteriora cogi possint à fortiori (sicuti cùm pedibus & manibus ligatur quis, vt non possit progredi & operari fit, vt ipsis actibus voluntatis non inueniatur violentum. Igorantia verò sæpe in eis inuenitur: cùm scilicet aliquid ideo volumus, quia ignoramus quid aut quale sit: vt cùm Iacob ignorauit Liã esse pro Rachel sibi suppositam. Illud tamen non est omittendum, quòd patres in brutis etiam voluntarium posuerunt (quod magis propriè spontaneum dici potest) & id quidem cõmuni quadam ratione, non vt à voluntate, virtute nobis propria, dicitur: propriè enim in his solùm est quę voluntatem habent. Vnde non tantùm vt finis ipse & media, sed vt ordo etiã vnius ad alterum apprehendatur, ad perfectè voluntariũ requiritur: quod in ceteris animalibus non est, vt beatus Tho. hoc tractãs, docet. Bruta enim magis à natura aguntur, & imaginatione aliqua subitò immissa feruntur, quàm iudicio & voluntate. Metus etiam (vt eisdem locis conclusum est) voluntarium non aufert: sed simpliciter, quod metu facimus, voluntarium est: vt cùm mercator iactũ facit mercium in mare, imminente tempestate: quanquam dicatur secundum quid inuoluntarium: mallemus enim non incidisse in eam necessitatem: sed ex quo incidimus, absolutè volumus id facere quod illa postulat.

Voluntario opponitur violentia & ignorantia.

q. 6. 1. 2.

Metus nõ facit inuoluntariũ.

*

¶ LECTIO TERTIA,

¶ *De reliquis omnibus potentijs humanorum actuum principijs, & pracipuè appetitiuis, & earum actibus.*

DVAS prædictas potentias, & actiones earum exposuisse sufficeret, si homines tantùm rationales essemus: sed quia communicamus etiam cum brutis animantibus in corpore & sensibus, eorumq; officijs: sunt in nobis aliæ operationes, & virtutes, illarum operationum principia: de quibus etiã breuiter dicendum, quantum morali proposito conuenit. Igitur cum Gregor. Nissen. & Damascen. distinguamus præter has potentias (quæ sunt secũdum essentiam suam rationales, hoc est, ipsa ratio, & appetitus eius) duplicis generis alias potentias: quædam enim sunt, (vt illi inquiunt) rationales: quæ scilicet rationem sequuntur, & ab ea persuadentur: quas mox explicabimus. Aliæ sunt irrationales omnino, quæ nec rationi obediunt, nec persuasibiles sunt: quales sunt (vt inquiunt illi pulsatis illa virtus cordis & arteriarum, & nutritiua atque generatiua, ceteræq; vegetatiuæ partes. Illæ verò quæ rationi participant & ei obediunt, quas rationales diximus, distinguuntur à sancto Thom. & à Philosopho primo politicorum. Nam aliæ semper & omnino rationi parent: hæc est virtus motiua, quæ in membris corporis est: vt progressiua, quæ maximè in pedibus cernitur. Aliæ verò sunt quæ nonnunquam repugnãt, & feruntur à seipsis in sua propria bona: quare cùm à ratione ab eis auocantur, non mox illam sequuntur, quanquam tandẽ trahi possint: & hic est appetitus sensitiuus. Habet enim suum proprium motum in ea quæ sunt sensui delectabilia. Sed (vt experientia videmus) ita, quæ vnus horum motuum est mitigatur consideratione, sicut concupiscentia & huiusmodi alij appetitus. Dominatur ergo illis ratio, sed vt liberis, qui sibi dimissi feruntur in sua. Virtuti verò motiuæ & organis eius dominatur ratio vt seruis. Nunquam enim hæc mouentur sine ratione in homine, nisi vbi est defectus aliquis naturæ. Quare membra actuum humanorum non tam sunt principia, quàm instrumenta quædam: nec enim rationem aut voluntatem vel tantillum

1.4. de homine. c.8.

De orth. fid. ca.12. lib.2.

Quædam potẽtiæ animæ omnino non obediunt rationi.

1. p. q.81.

quædã potentiæ animæ omnino parent rationi, aliæ nonnunquam repugnãt.

Appetitus sensitiuus.

Rationis imperium in alias animæ vires

tantillum mouent, sed mouētur ab eis ad exteriores operationes. At verò appetitus non solùm repugnat, sed impedit etiam & trahit rationē & voluntatem, vt experientia docet. Idque (vt b Thomas dicit) multipliciter fit, primò, rationem distrahēdo. Nimium enim alicui affectui appetitus intenta anima, minus efficax est ad rectè & secundum rationem iudicādum. Deinde & per apertam contrarietatem & repugnantiam. Dum enim iudicat appetitus sequēdam delectationem aliquam, & nimiū sibi complacet in ea: ratio non satis efficax est ad rectè circa hoc iudicandum. Demum & immutando corpus ipsum. Sunt enim hi affectus cum corporis immutatione: vt ira cum sanguinis accensione, & timor contrà. Mutato verò corpore, fit, vt longè aliter homo sentiat & iudicet: sicut famescens aliter iudicat, quam satur. Propter hæc igitur omnia dictum est: qualis quisque est, talis finis ei videtur. Hæc igitur appetitiua virtus est à nobis attentius consideranda, quæ in actionibus plurimum valet. Et eo magis, quo consuetudine facta est fortior, & quo magis sequuntur homines appetitum quàm rationem. Omittamus tamen hanc magis speculatiuam quæstionem: an hæc repugnantia sit naturalis, an solùm ex peccato in pœnam à Deo inflicta. Illud certum est, ablatum fuisse propter peccatum ab homine donum illud originalis iustitiæ, quo fiebat, vt hæc repugnantia auferretur: & rursus, hanc esse de qua Paulus inquit: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem &c. Item: Video aliam legem &c. Appetitus igitur hic (quem sensualitatem vocant) est propensio sensitiuæ naturæ in bona delectabilia sensui: vt volūtas fertur in ea, quæ rationi conueniunt.

Appetitus sensitiuus non tantum repugnat, sed etiam trahit rationem & volūtatē.

b 1.2.q.77. ar.1.& 2.

Diuiditur verò à priscis illis theologis atq; etiā philosophis in concupiscibilem, & irascibilē. Quia enim natura, sicut dedit rebus omnibus, ad ea quæ sibi conueniunt quærēda, inclinationē quandam: ita etiam dedit vt insurgerent in contraria & impedientia. Sicut lapis, quanta virtute descēdit, tāta repellit omnia impediētia descensum. Ideo animalibus nō solùm dedit in bona conuenientia sensibus inclinationem, quam dicimus cōcupiscibilē, sed etiā qua insurgerent in contraria & impedientia, quam vocârunt irascibilem, ex qua sunt pugnæ & contētiones propter delectationes in animalibus. Et quia hæc sæpe cōtraria sunt (quod enim fugit concupiscibilis, scilicet dolores, aggreditur irascibilis, quoniā insurgit in aduersū) duas dixerūt virtutes, & nō vnam. Actus verò earum, quas affectiones alij, alij

Duplex appetitus sensitiuus, scilicet cōcupiscendi & irascēdi.

De acti-

bus siue passionibus vtriusque appetitu sensitiuus.

alij passiones dixerunt, sunt breuiter etiam à nobis cōsiderādi: quos etiá antiqui illi theologi Gregor. & Damasce. tradiderūt supradictis locis: & diligentissimè d. Tho. pluribus quæst. videlicet à 22. vsque ad 48. primæ secūdæ. Plurimum enim refert ad materiam moralem nos cognoscere: cùm (vt diximus) tantopere valeant affectus in hominibus. Nobis tamē in hoc principio satis sit breuissimè vel numerasse harū potentiarum actus.

Actus appetitus cōcupiscēdi circa bonū & malum.

Igitur virtus illa concupiscibilis duo respicit. Primò bonum quod prosequitur: deinde malum quod fugit. Circa bonū tres distinxerunt illius actus, amorem, desiderium, & gaudium: qui se habēt in animali, sicut in re naturali respectu finis naturalis, primùm conuenientia ipsa rei naturalis cum fine, quæ est antequam incipiatur motus, & ex qua incipit: deinde motus ipse: tertiò deniq; quies. Sic in appetitu hoc animali, bono absolutè proposito concupiscibili, primò placet illi: hoc vocant amorem, secūdò, si consideratur absens, appetitur desiderio: sed in iam adepto & acquisito cōquiescit appetitus, quod est gaudiū. Circa malum tres oppositos actus, qui ex his manifesti fiunt, posuerunt. Malum enim absolutè consideratum odio habetur, absens fugitur, præsens tristitiam efficit: atque ideo hos actus nominârunt, odium, fugam, & tristitiam.

Amor. Desideriū. Gaudiū. Odium. Fuga. Tristitia.

Actus appetitus irascibilis circa bonū & malum difficile.

Irascibilis porrò, quæ propugnatrix est & vindex concupiscibilis, ab illa incipit, & in illam terminatur. Est tamen circa bonum & malum, sed difficile. Bonum igitur arduum illi propositum, si iudicetur possibile acquiri, speratur: quòd si è contrario impossibile credatur, desperamus de illo. Et hæc duo, spes & desperatio, sunt duo contrarij actus virtutis irascibilis circa bonum. Similiter & malum arduum aut timetur, cùm iudicatur non posse euadi: aut cùm speratur superari posse, audemus in illud insurgere. Sunt igitur timor & audacia duo irascibilis actus circa malum arduū: & hoc quidē cùm absens est. At verò cùm malum est præsens, si superari posse iudicatur, insurgit ira, quæ propriè etiam est irascibilis passio. Nam si superari non possit malum, succumbit appetitus per tristitiam, quæ non est irascibilis, sed concupiscibilis affectio. Circa bonū verò præsens cùm nulla sit difficultas, nō operatur irascibilis, sed in eo quiescit concupiscibilis per gaudium. Si itaque hæc bene consideremus, apertè patet in tristitia & gaudio terminari omnes affectus appetitus, incipere verò ab amore. Ex eo enim quòd aliquod bonum amatur, desideratur absens: si sit difficultas, speratur, & in eam insurgitur ab irascibili: cùm verò acquisitum

Spes. Desperatio. Timor. Audacia.

tum fuerit, sequitur gaudiũ: quòd si impossibile iudicatur, est desperatio: vel si tandem non obtineatur, sequitur tristitia. Ex quo etiam circa malum, qualis sit progressus ostenditur. Odio habetur malum absolutè consideratũ: absens fugitur, & insurgimus per audaciam in illud, atque repellitur per iram si inciderit, vel per tristitiam succumbimus illi.

¶ LECTIO QVARTA.

¶ De voluntario in omnibus humanis actibus, de habitibus, & prima diuisione humanorum actuum in bonos & malos.

IAM ex illis quę dicta sunt proximis lectionibus, inferamus quædam, quæ non parum adiuuãt ad iudicium humanorum actuum, & cognitionem peccatorum.

Primò itaque ex dictis ostenditur, in quibus actibus hominum voluntarium inueniatur, & ad quos se extẽdat imperium rationis: hæc enim duo se inuicem consequuntur. Ibi enim solùm voluntarium est (quod à voluntate propriè dici superiùs ostendimus) vbi motus volũtati subest: quę cùm ratione regatur, in eisdem etiam est imperium rationis.

De imperio rationis.

Imperium igitur hoc loco ordinationem quandam rationis non indicatiuam tantùm, sed imperatiuam & efficacem, mouentem videlicet ad exercitium actus, dicimus. Cùm autem etiam superiùs ostensum sit, ad voluntatem propriè pertinere, mouere effectiuè ad actus exercitium: satis ostenditur (vt D. Thom. colligit) imperare rationis quidem esse, sed virtute voluntatis efficacis. Ex quo proximè sequitur, ad omnes illas potentias, quas rationales diximus siue per essentiam, siue per participationem, extendi imperium rationis: & in illis omnibus voluntarium esse, ac in illis dumtaxat. Imperatur igitur & est voluntarius primò actus ipse rationis, quoad exercitium quidem semper, vt cogitet videlicet aut non cogitet: quoad assensum verò similiter, vbi ratio non est conuincens. Vnde credimus nonnunquam ex imperio rationis. Imperatur deinde & actus ipsius voluntatis, quatenus & à ratione ordinari, & alio actu voluntatis appeti potest. Tertiò etiã actus appetitus

Imperium rationis ad quas potentias se extendat.

sensitiui

sensitiui imperatur, quanquam (vt dictum est) ex se appetitus nonnunquam moueatur. Denique & exteriorum membrorum actus, quoad motum videlicet localem, & alios, in quibus se quuntur apprehensionem. Solæ igitur vegetatiuæ vires alienę sunt à voluntate & eius imperio. Actus itaque illi qui imperantur, non aliud, quod ad mores attinet, sunt quàm ipsum imperium. Itaq; deãbulatio voluntaria & imperium eius seu voluntas ipsam volens, & ratio ordinans, ita se habẽt (vt beatus Thomas inquit art. 4. eiusdem quæstionis 17.) sicut actus primi mouentis, & instrumẽti exterioris. Ipsa itaque sunt veluti materialia: formale verò, quod ex ratione & voluntate est.

Vires animæ vegetatiuæ non sub sunt imperio voluntatis.

Infertur etiam ex eisdem, in omnibus his potentis in quibus est volũtarium, esse habitus, quos, quãtum huic proposito sufficit, vocamus dispositiones bonas vel malas, quibus potentiæ disponuntur ad suas operationes bene aut secus exercẽdas: sicut scientia in intellectu est quædã bona dispositio eius ad aliqua cognoscenda: & ignorantia mala. Temperantia est bona dispositio animi ad moderatè vtendum delectationibus: & è contrario, intemperantia mala dispositio illi opposita. Circa quos habitus hoc primò aduertendum: ita natura comparatũ esse, vt virtutes illæ atque potentiæ, quæ ad diuersa obiecta & diuersimodè determinari possint, benéq; & malè ad illa se habere: ex operationibus suis disponantur ad similes etiam operationes, quas dispositiones habitus vocamus. Nec enim in graui corpore aliquis habitus ad descendẽdum deorsum generatur, aut necessarius est: cùm ad hũc actum pręcisè sit à natura determinatum. Sed nos (qui vel voluntate vel ratione in diuersa tendimus, & in eadem diuersimodè & variè, benè sanctè vel malè) cùm assuescimus bonis operibus, assequimur dispositiones ad similes actus facilè & promptè exercendos, quas virtutes etiam dicimus: sicut ex assuefactione malorum operum contrarios habitus paramus, quos vitia vocamus. Quod cùm experientia ipsa constet, non est opus pluribus probare: quod omnis etiam & philosophorum & scripturę doctrina testatur: de quibus beat. Thomas q. 40. & pluribus sequentibus, prima secundæ. Nec species singula eorum, siue bonorum siue malorum, opus est persequi: satis sit (quod ad sequentia opus erit) adnotasse, habitus, quanquam non sint causa omnium actuum (cùm à quibusdam potius ipsi producãtur) computandos tamen esse inter principia intrinseca humanarum operationum. In solis itaque illis virtutibus & potentijs esse

De habitibus bonis & malis.

elli

esse costat, quæ rationi & voluntati parent: & ita principia sunt humanarum operationum. In potentijs itaque vegetatiuis non sunt habitus, sed in ratione ipsa, in voluntate, & in potentijs appetitiuis, & membris etiam ipsis, quibus vtitur ratio & voluntas: vsque adeo vt & animalia ipsa, quatenus ab humana ratione diriguntur, habitus quosdam habeant, quibus equus rectè aut secus mouetur in bello, & canis venationem sequitur &c.

In quibus animæ potẽtijs sint habitus.

Tertiò ex eisdem sequitur, vnde & quomodo sumenda sit actuum humanorum prima distinctio, quę proculdubio est in bonos, & in malos: quæ eodem modo in humanis actibus intelligenda est, quo in ceteris omnibus rebus. Bonitas enim rei propriè in integritate naturæ cõstituta est: malum verò in aliquo defectu. Cùm igitur actus humani à rationali virtute sint, deficientes ab ea mali meritò dicuntur: conformes autem illi, boni: vt beatus Thomas q.18.1.2. explicat: de qua re nos paulò inferiùs plura. Nunc explicemus breuiter, quæ ex bonitate & malitia in humanis actibus consequãtur: & proxima sunt his quæ diximus. Primum horum est rectitudo & peccatum: Secundum, laudabile & vituperabile: Tertium, meritum præmij vel pœnæ. Hæc tria infert beat. Thom. (attentè considerans) hoc ipso ordine ex bonitate & malitia q.21.1.2. Horum ista est ratio & diuersitas. Bonum & malum priora sunt, & conueniunt actibus nostris absolutè consideratis in sua natura. Rectitudo, & peccatum propriè inueniuntur in his, quæ ad finem ordinantur, vt in operibus artium. In eisdem rectum est, quod in finem tendit secundum propriam regulam & mensuram: & peccatum, quod præter illam. Et quia omnes actiones in finẽ aliquem ordinantur, vt visum est: regula verò ratio est: si secundum illam tendant in finem, rectæ: si secus, peccata sunt. Omne itaque peccatum malum, non verò omne malum peccatum est: sicut omne rectum bonum non omne bonum est rectum. In actibus verò nostris omnino conuertuntur. Rursum, peccatum vel rectum si in his accidat quę potestatem sui actuum non habent, aut non voluntariè operantur: nec culpabilia nec laudabilia sunt: sicut corruptio aliqua in generatione, aut defectus in motu. Vbi verò volũtarium est, ibi rectum, laudabile, & peccatum, & vituperabile. Et hæc duo proximè consequuntur pœna & præmium: atque ideo cum eis conuertuntur: omne laudabile dignũ est pręmio, & contrà: omne vituperabile pœna, & contrà. Sed ratio hęc meritoria est. Sumitur enim

De bonitate & malitia & merito actuũ humanorũ.

In quibus rectitudo & peccatum.

enim ex ordine, quem actus habet ad bonum vel priuatum alterius vel commune totius vniuersi. Quia enim quidquid homines agimus boni, quantumuis priuati, non solùm nobis vtile est, sed vniuerso, cuius nos pars sumus, ideo dignum est præmio: & contrà de malo dicendum. Nec tantùm digna sunt præmio vel pœna: sed ab ipso etiam Deo auctore vniuersi ratio postulat, vt reddatur vicissitudo omni bene vel secus operanti. Nam in eius etiam laudem & gloriam bonum fit, sicut malum contra. Et confirmat hoc scriptura Ecclesiast. vltimo. Cuncta quæ sunt adducet Deus ad iudicium &c. Quæ ideo dicta sunt, vt ostẽdamus hæc non aliena esse à theologo & Christiano, quæ videlicet iuxta scripturam & fidem de actibus humanis dicimus, nec ab his discordare quæ scriptura & fides docent. Vbi multi errant, volentes in doctrina morum hæc omnia reijcere, cùm reuera gratia semper naturam supponat, maximeq; in moralibus, & iuxta illam Deus suauiter quæ sunt fidei tradat.

¶LECTIO QVINTA.

¶ *De bonitate & malitia actuum humanorum.*

CVM igitur prima distinctio actuum nostrorum (vnde cetera quæ diximus proueniunt) sit in bonos & malos: de horum ratione nũc breuiter dicemus. Primum hoc constituatur: Bonum & malum in actibus nostris inueniri, sicut in ceteris rebus omnibus: secundum entitatem nempe & perfectionem propriȩ naturæ, vt ait b. Thom. artic. 1. quæst. 18. 1. 2. Quantum itaque habet quilibet actus noster entitatis, tantum habet perfectionis & bonitatis: & quantum deficit à perfectione essendi, tantum deficit à bonitate. Ex quo proximè sequitur, quòd etsi non desint species quædam humanorum actuum, quæ ex se indifferentes sunt, vt deambulatio per forum & per agrum: in indiuiduo tamen omnis actus à ratione & voluntate manans bonus est aut malus: quoniam non nisi ex aliquo recto fine procedit, quem necesse est bonum esse aut malum: quæ est efficacissima ratio d. Tho. art. 9. illius q. vt ambulatio per agrum sanctæ meditationis, sa

nis, ſalutis, aut certè inhoneſtatis cauſſa. Ex eodē etiam infertur, non vnam eſſe bonitatem vel malitiam in noſtris actibus, ſed multiplicem. Quia enim propria actuum noſtrorū natura & perfectio ex cōformitate ad rationem eſt: quidquid in illis rationi vel cōſentaneū vel diſſentaneum inuenitur, bonitatē facit vel malitiā. Igitur quia actus noſtri primò ab obiecto illo circa quod fiunt, accipiant ſpeciem & entitatē: prima eorū bonitas ex obiecto eſt, ſicut & malitia, ſecundū quod obiectū conforme eſt vel disforme rectæ rationi. Et hæc eſt bonitas vel malitia ex genere ſiue ſpecie ꝓpriè: vt rei alienæ acceptio ex genere eſt mala: eleemoſynæ collatio bona eſt. Poſt iſtam verò bonitatē alia eſt ex circūſtantijs: de qua vt agatur, pauca de circūſtātijs dicenda ſunt hoc loco, iuxta ea quæ & antiqui illi theologi, Greg. & Damaſ. vbi de voluntario & inuoluntario loquuntur, dixerunt, & philoſophus 3. ethi[illegible] Thom. *q. 7. 1. 2.*

De circūſtantijs actuū humanorū.

Circumſtantiam itaque ex metaph[illegible] corporalium morales tranſtulerūt ad actus noſ[illegible] circumſtantiam vocantes cōditionem quandam actuum noſtrorū, extra ſubſtantiam quidem & naturam eorū, ſed ipſos attingentem, & ad eos pertinentem: ſicut illa circumſtare corpus dicūtur, quæ extra naturam ipſius ſunt, & aut ipſum attingūt, aut illi appropinquāt. Vnde has circumſtantias plerumū conferre ad laudem vel vituperium, & ita ad pœnam vel præmium humanorū actuum, conſtat: propter quod & Rethores & morales de circūſtantijs agunt: Nec minus hoc pertinet ad theologos & ſpirituales animarum iudices. Septem verò Cicero numerat circumſtātias: Ariſtoteles 8. quanquam parum à prædictis diuerſas. Earum igitur hæc eſt ratio, & numerus. Actum noſtrum quædam reſpiciunt vt menſuræ, ſicut locus & tempus. Et hæ ſunt duæ circumſtantiæ temporis & loci. Multum refert, an in loco ſacro, an prophano inferatur violentia: in publico, an occulto. Multum etiā refert, quo tempore indulgeat quis voluptati, ſacro, an prophano: abſtinentiæ vel ieiunij, an alio. Alia conditio reſpicit actum noſtrum vt ipſius qualitas, quæ eſt tertia circumſtantia, quomodo. Non enim parum refert, eleemoſynam dediſſe hilariter & promptè, aut cum triſtitia & minus libenter: oraſſe deuotè, aut nō deuotè. Sunt rurſus aliæ conditiones ex parte cauſſarum actus vel finis: qualis eſt circūſtātia, cur. Aliud eſt enim ieiunare ob reuerentiam Chriſti crucifixi, aliud ex auaritia: dediſſe eleemoſynam ex vana gloria, aut ex pietate. Ex parte cauſſæ agentis eſt alia circumſtantia quis. Quis fecit

Numerus & ratio circūſtantiarum.

Vbi.

Quando.

Quomodo.

Cur.

Quis.

cet sit qui aliquid operatur, senex, an iuuenis, sacer, an propha nus. Aliud est enim fornicari solutum à matrimonio, aliud laicum, aliud sacerdotem, aut in sacris constitutũ. Ex parte etiam instrumenti sumitur alia, quibus auxilijs. An quis percutiat baculo an gladio. Ex parte verò materiæ circa quam est actus, sumũtur duæ aliæ. Quid scilicet, & propter quid, quas Cicero pro vna posuit, & ferè idem sunt, vt an parum, an multũ quis sit furatus: an parẽ percusserit, an maiorem, an inferiorem, an alienum. Itaq; apertè constat hęc omnia pertinere ad rationẽ, & per ea actus nostros magis vel minus rectæ rationi conuenire, vel ab ea dissentire. Sumitur igitur ex eis secunda bonitas vel malitia actuum nostrorum. Atque inter illas præcipua est circũstãtia finis: cur scilicet aliquid fiat. Placuit ita, distinguere, vt post bonitatẽ quę est ex obiecto secunda sit, quæ est ex fine, tertia, quæ est ex reliquis circumstãtijs loci vel temporis &c. Ita videlicet, vt eleemosynam conferre propter Deũ pauperi, vbi, quando, & quomodo cõuenit. bonum sit vndiq;: sed hoc ipsum facere nõ propter Deum, sed propter gloriam vanam, malum sit ex fine: facere verò propter Deum, sed non quando oportet, vel quomodo, est malum ex circumstantijs, bonum verò ex obiecto & fine.

Quibus auxilijs siue instrumentis.

Quid, siue circa quid

Prima bonitas & malitia actuum. ex obiecto.

secunda ex circumstantijs.

Finis, præcipua circũstantia.

Vbi hoc vltimè annotãdum, quòd ad bonitatem simpliciter actus (vt scilicet absolutè bonus dicatur) necessaria est obiecti, & finis, & omniũ aliarum cõditionum bonitas: quarum si minima defuerit, actus simpliciter est malus: quod ratio ipsa in ceteris rebus omnibus ostendit: ꝓpter quã dixit Dionys. bonum cõstare ex integra caussa: malum ex singulis defectibus: sicut reuera imperfectus est homo, qui quãuis homo, vel mãcus vel cæcus est, vel aliquo alio vitio laborat. Ex his igitur & circumstantiæ, & bonitas quæ nostris actibus accidit, ostensæ sunt. Ex quibus considerandum (quod maximè nostro proposito conuenit) circũstantias aliquãdo mutare speciẽ actuum, aliquãdo verò nõ, sed augere tantùm, vel diminuere eandem speciem. Primi exempla sunt circumstantiæ actuum, ex bono reddentes malum: vt eleemosyna propter vanam gloriam, aut ex tristitia & necessitate, vt Paulus ait. Hæ autem circumstãtię istos actus efficiunt vel vanæ gloriæ, vel auaritiæ. Secũdi verò exemplum sit, si parũ vel multũ quis furetur. Ex quibus exemplis colligenda certa ratio, propter quam circumstantiæ mutent, vel tantùm augeãt, vel certè nihil omnino faciãt ad actus nostros. Illæ enim quæ nouam conformitatem aut repugnantiam

Circũstantiæ aliquãdo mutãt speciem actus, aliquando verò tãtũ augẽt aut minuunt.

tiam cum ratione habent, nouam constituunt speciem: vt furatum fuisse in sacro loco, est, præter furtum sacrilegium: percussio patris est, vltra violētiam, etiam impietas. Quæ non habent nouam conuenientiam, vel disconuenientiam, sed augent priorem, etiam reddunt actum meliorem aut peiorem, sed in eadem specie: vt multum vel parum furatū fuisse. Quæ verò nihil horum habent, impertinentes & alienæ sunt vt percussisse gladio, vel hasta: & huiusmodi alia. Ista huic loco sufficere debent, alibi plenius explicanda sunt.

¶ LECTIO SEXTA.

¶ *De ratione peccati, & de discrimine venialis ac mortalis.*

IAM conuenienti ordine agendū est de peccatis, de quibus præcipuè agitur in iudicio illo arcano confessionis. Vt autem ex dictis patet, sicut in bonis actibus humanis sunt duo: actus videlicet ipse, & habitus à quo emanat, quem vocamus virtutem: & tertium denique his duobus commune, bonitas quædam, qua ipse operans vel habens habitum bonus est: ita in actu malo, qui peccatum est, tria consideranda sunt: actus ipse rectitudine carens, quem vocamus peccatum: habitus illi conformis, siue aliqua animæ dispositio ad peccatum, quam vocamus vitium, virtuti videlicet oppositum: & malitia ipsa, qua malus verè est vtrumq; habens. Cùm itaque hæc tria vocabula sint, peccatum, vitium, malitia: peccati nomine propriè accipimus actionē ipsam mali: quæ ita b. Thom. explicat: Ex quo & suprà dictis facilè patet ratio & definitio peccati. Est enim, iuxta Augustinum, peccatum actus quilibet contra legem æternam: dictum, inquit, factum, vel cōcupitum. Vbi est obseruandum, duo esse in peccato: primum, materiale ipsum, hoc est, actus aliquis, vel certè omissio actus voluntarij: peccatur enim nonnunquam sola omissione absq; aliquo actu: Illud itaq; sit materiale. Formale verò, quod complet rationem peccati, deordinatio illa est, & carentia debitæ rectitudinis. Cum enim humani actus regula propriè sit ratio æterna & diuinæ legi cōformis: actus ab hac discrepans caret proculdubio

Tria consideranda in actu bono & malo.

1.2.q.17.

Quid peccatum.

Quid materiale in peccato.

Quid formale.

rectitudine debita. Peccatũ igitur meritò tãtùm priua[illegible] quædam dicitur, & nihil sicut cæcitas aut tenebræ, in quibus materiale quidem subiectum est lucis, vel visus, oculus videl[illegible] aut aër: sed formalis ratio tenebrarum in sola negatione lu[illegible] est: quare reuera nihil est: Ita igitur peccatum. Et iuxta hæc duo etiam distinxerunt doctores duo in peccato meritò considerãda: conuersionem scilicet ad aliquod bonum, quod omnis peccans quærit & amat: ex hac sequitur obiectum peccati & species. Quærit enim adulter alienam &c. Aliud verò est auersio à Deo & lege eius, quam non intendit neq; aspicit peccans. Quare Dionys. inquit. Nemo intendens ad malum, operatur. Nec tamẽ propterea minus imputatur ei. Et hæc sufficiant de ratione peccati.

In omni peccato mortali est cõuersio ad bonum aliquod & auersio à Deo.

Iam ad diuersitates peccatorum tractandas accedamus: quæ cùm sint multę & variæ, vt apud beatum Thomam videre est: illa tamẽ omnium maxima est, & maximè necessaria spiritualibus iudicibus, qua in mortale, & veniale peccatum diuiditur: quæ attentius nunc consideranda.

Primò omissis nũc nominibus, de quibus postea, rem ipsam irrident hæretici, qui quanquam vtcunq; se purgent ab obiecta illis Stoicorum opinione, omnia peccata esse paria, dicunt tamen omne peccatum mortale esse, si verum est illud Pauli: Stipẽdium peccati mors: includentes etiam hic ipsum peccatum originis. In quibus multa sunt & scripturæ, & rationi repugnantia, vt patebit.

De distinctione peccati venialis et mortalis.

Nos igitur illud primò statuamus: ex scripturis & doctrina ecclesiæ manifeste ostẽdi, quędã peccata esse leuia & minima, nec æterna pœna digna, aut à regno Dei excludẽtia: alia verò esse maxima & grauia qualia qui agunt, regnũ Dei noñ possidebũt: atq; ideo æterna damnatione digna. Scriptura quidem aperta est Pauli dicentis: Manifesta sunt opera carnis, quę sunt fornicatio &c. quæ qui agunt, regnum Dei nõ consequentur. Et rursum: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nec fornicarij &c. Et de grauioribus hæc sufficiant. De minoribus verò locus ille sufficit: Vnusquisque videat quomodo superædificet: cùm prius dixisset: Fundamentum aliud nemo potest ponere &c. Nam alius, inquit, superędificat lignũ &c. quo manifestè vocat opera quædam, digna quidem igne purgari, sed quæ fundamẽtum non destruant: & ideo nec à salute excludãt. Sic enim inquit: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit. Vocat verò fundamẽtum

Galath. 5.

1. Cor. 6.

1. Cor. 3.

(vt Augusti

(vt Augustinus in libro de fide & operibus docuit) fidem per dilectionem operantem. Apud patres quoq; omnes frequentissimè in vsu est, quædam peccata grauiora, quędam leuiora dicere: sicut Augustinus sæpe cōtra Pelagianos disputans, etiam ex verbis Apostolorū asserit, sine peccato nullū hominem esse, vt Iohannes ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus &c. sed sine crimine multos viuere ait, dicente Paulo de presbyteris & diaconis ordinādis: Si quis sine crimine est. Crimē (inquit Augustinus) peccatū graue est, accusatione & damnatione dignum. Ita tractatu 41. in Ioannem, vt Magister citat 42. dist. 2. Itē 21. de ciuitate Dei. c. 28. de peccatis quæ eleemosynis & oratione remittūtur: & in enchiridio c. 64. vbi ex professo de hac distinctione peccatorū loquitur: de qua nos superiùs in sacramento pœnitētiæ, cùm de remissione peccati venialis ageremus, plura diximus, huic etiā loco cōuenientia. His scripturæ, & sanctorū auctoritatibus suffragatur quoq; ratio, naturæ & fidei consentiēs, quā habet diuus Thomas diligenter in prima secundæ: de qua breuiter hæc annotanda sunt.

1. Ioan. 1.

q. 72. art. 5. & q 88 art. 8.

Primum. Mortale à veniali non distinguitur primò ex reatu pœnæ, quòd videlicet hoc sit dignum temporali, illud ęterna: sed hæc distinctio consequitur eorum naturas, ex quibus primò distinguuntur. Secundum. Prima horum distinctio est ex diuersitate inordinationis, à qua (vt patet) peccata habēt omnē malitiā, vt diximus. Deordinatio verò omnis, cùm sit cōtra ordinem aliquem, in quo necesse est esse principium siue finem, & mediū est proculdubio vel circa finē ipsum & principiū ordinis, vel circa media, saluo ordinę ad finē Igitur sicut in corporea ęgritudine omnis deordinatio humorū, saluo principio vitæ, curabilis est: sed corruptio ipsius vitæ mors videlicet, irreparabilis: & sicut in intellectu speculatiuo, qui errat circa probabilia media, vel cōclusiones quascūque etiam necessarias, reparari potest & emēdari, si principia sciētiæ & ratiocinationis salua permaneāt: ita in moralibus de quibus nunc agimus, si quis peccet contra fines ipsos ad quos reliqua omnia ordinātur: quantū est ex ipso irreparabiliter peccat: vt videlicet si contra charitatē Dei, & obedientiā, vel proximi vtilitatem peccet, quātum in ipso est, incurabilis est: & hoc vocamus peccatum mortale: quod quia aufert gratiā & charitatem, cui primò & directè opponitur, ex se dignum est morte æterna. Si autem circa alia quis peccet & deordinetur, saluo tamē ordine charitatis: cum contra illam non agat, sed præter illā tantùm nō est

dign⁹ ęterna separatione à Deo, nec inimicitia: quod vocamus peccatū veniale: vt otiosū aliquod verbū nulli nocēs, parū immoderat⁹ vsus sibi: & huiusmodi. Hoc enim naturalis ratio habet (cui cōsonat proculdubio diuina lex) vt in omni amicitia quædā sint illi omnino contraria, quędā verò tantùm nōnihil retardantia affectū amicitiæ. Hęc igitur sunt peccata venialia. Quæ d. Thom. certissima ratione tantùm secundum qui dicit peccata, collata ad peccata mortalia, sūt quasi imperfectū quid in genere peccati. Ex quo respōdetur etiam obiectioni hæreticorum ex illo verbo Pauli: Stipendiū peccati mors. Ibi enim de peccato mortali est sermo: quod ostēdit alter locus: Ipse tamen saluus erit. Et certè in Paulo peccatū nō dicitur nisi mortale, vel caussaliter, vel formaliter. Secundò etiā infert b. Tho. ex prędictis, in peccato veniali nō esse ꝓpriè & perfectè deordinationem vel maculam, sed secūdum qui tantum: priuationem scilicet actualis splēdoris, qui est in actu virtutis & deordinatione ab his, quæ quodammodo impertinentia sunt. Tertiò deniq; , nec peccatum veniale propriè esse contra legem aut præceptum asserit. Quod quanquam nonnullis displiceat, rectè tamē consideratum, & rationi & patribus cōsentaneum est. Nō est enim cōtra finem alicuius pręcepti: finis enim omnium est charitas, vt Paulus ait: & ideo contra nullum præceptum est: Nam præceptum via quædam est: viæ verò propriè contrarium est, quod termino ipsius repugnat: vnde nō facit contra diligētem in via, qui etsi parum diuertit, non tamen in contrarium tendit: vt August. in lib. de doctrina christiana, de exponēte scripturam sacram alieno quidē sensu à circumstātia literæ, sed verò inquit. Igitur nō negamus mendacium omne prohiberi aliquo pręcepto: sed præcepto ordināte charitatem Dei & proximi: cōtra quod non fit, si mendacium non sit contra charitatē Dei & proximi: sed est præter præceptum, & nōnulla declinatio à via, & retardatio. Et hęc de natura peccati venialis in genere nobis sint dicta: in qua errārūt hæretici præsentes perniciosè ab ecclesiæ sensu recedētes, atq; ideo reijcientes tam certam distinctionem: sed & nōnulli alij, inter quos Gerson, pietate quadam putātes se obsequium præstare Deo, cùm dicunt veniale peccatum ex se esse mortale, & ex se dignum ęterna damnatione: & deniq; , non minus nos teneri Deo gratiarum actionem, quòd veniale non puniat æternaliter, quàm quòd remittat nobis mortale. Et hæc omnia pertinent ad errorem illum Stoicorum, omnia peccata æquantium.

ar. 1. 88. q 1. 2. ad primum. — *1. Cor. 3.* — *q. 89. ar 1 1. 2.* — *1. Timot. 1*

Nam

Nam quid rationabilius, quàm fateri furtum tātum distare ab homicidio, quantum res furto ablata à vita? Quod negantes, Stoicos se fateri debent, & negare, quòd tantum distet mendacium nulli nocens, & quod multis prodest, ab ipso homicidio, quantum nullius nocumētum cùm minima deordinatione, ab ipsa vitæ subtractione distat. Quod si quis cōsideret, facilè soluet eorum rationes. Nec enim rationabiliter dici potest, iustè priuari posse peccantem eo bono; contra cuius ordinem non facit cùm peccat. Vnde nec Deo propter peccatum veniale priuari quis iustè potest. Vbi non inquirimus quid vel omnipotētia, vel immensa eius bonitas possit: sed quid habeat ipsa natura peccati.

¶LECTIO SEPTIMA.

¶*De eodem, & distinctione peccatorum venialium,*

QVAE huc vsque diximus pertinent ad peccatum veniale minuēdum. Vnde apparet quàm sit paruum peccatum comparatum mortali: distat enim ab eo quodammodo in infinitum. Est tamen ostendendum, quid in eo sit mali, & quòd meritò timendum, ac diligētissimè fugiēdū sit.

Veniale peccatum est dispositio ad mortale.

art. 3. S8. q. 1. 2.

Est igitur peccatum veniale omne dispositio quędā, atq; ita appropinquatio ad mortale, vt de hoc meritò apud sapientem scriptum sit. Qui minima negligit, paulatim defluet. Dupliciter igitur (vt b. Thom. inquit) peccatum veniale ad mortale disponit. Vno quidem modo directè, sicut calefaciēs disponit ad formam ignis: assuefaciendo videlicet alicui transgressioni hominem, atque ita ipsam ei connaturalem reddēdo. Et quo fiet tandem vt vel consentiat in illam consensu deliberato, vnde mortaliter peccare potest: vt cùm frequēter venialiter quis appetiuit turpem delectationem, & assueuit negligentius se gerere: fiet aliquando vt pleno cōsensu illam desideret. Vel (vt magis placet b. Thomę eo loco) assuefactus mēdacijs iocosis fieri potest, vt nonnunquam adeo eis delectetur, vt ipsa contra Dei præceptum aliquod, vel finem in eis constituens, committat. Itaque tunc peccatum veniale à mortali differt, sicut tepiditas

à calore. Aliter verò disponit, non quidē directè & per se, sicut priora: sed solum indirectè, sicut qui remouet prohibens descensum lapidis deorsum. Ex inordinatione enim aliqua fit, vt paulatim assuescat homo minus cogitare, & min⁹ timere trāsgressiones: sicut euagatio maxima, & obliuio rerū diuinarum facit, vt minus Deus timeatur, & ita vel aufert, vel minuit timorem, magnum peccati impedimentum.

Vnde extat frequens patrum admonitio de cauendis etiam leuioribus peccatis: & cùm commissa fuerint, non negligēdis ac pro nihilo ducendis. Augustinus locū illum exponens: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem &c. ostendit quāti faciēda sint leuiora peccata, quæ non remittuntur nisi in dilectione & misericordia Dei ambulantibus, & propter illa veritatē cōfessionis coram Deo facientibus; etiam (inquit) si liberi sint à grandibus illis peccatis, quæ facinora dicuntur; homicidio videlicet, adulterio &c. Non enim (inquit) minus lædit sentina neglecta in naui, quàm magna tēpestas: nec multitudo arenæ quamuis minutissima sint eius grana, minus demergit nauim, quàm alia quæuis pondera.

12. tract. super Ioānem.

Hæc itaque cùm satis exaggerent malum venialis peccati, sunt semper sobriè accipienda. Non est itaque ex eis colligendū, peccata venialia, quātumuis multa & innumerabilia, mortali vni æquiualere posse, vt nonnulli intellexerunt. Sed, vt b. Tho. art. 4. eiusdem q. dicit, peccatum quod per se veniale est, potest, dum nimium placet, mortale fieri: vel dum ad finē mortalē ordinatur, vt art. 5. Sed hoc tantùm ex illis verbis accipiatur, animam multis venialibus grauari, ne ita possit in Deum assurgere, quo fit, vt facilè superetur ingruente tentatore. Quare opus est frequenti conuersione in Deum, quærere remissionem venialium, de qua dictū est satis in sacramento pœnitentiæ. Hæc itaque (sicut proxima lectione diximus) de re ipsa, natura videlicet mortalis & venialis peccati, dicta sunt. Ceterùm nec nomina ipsa omittenda omnino sunt: quæ quamuis in vsu scripturæ non inueniantur, nec apud antiquiores patres, quantum recordari possumus: non tamen propterea reijciēda sunt, quibus posteriores explicàrunt & aperuerunt magis hanc peccatorum diuersitatem. Inueniuntur igitur hæc vocabula apud Magistrum sententiarum dist. 42. secundi: & post illum apud reliquos omnes: nā in Richardo & Hugone de sancto Victore & similibus contēporaneis fere Magistri: nec certè sine aliqua auctoritate scripturæ & patrum. Nam peccatū vocari mortale

De nominibus mortalis & venialis peccati.

tale

, apertè conuenit cum verbis Iacobi. Generat (inquit) mortem. & ſapientis: Os quod mentitur, occidit animam. Et Paulus apertè dicit: Stipendium peccati mors. Et rurſum: Prudentia carnis mors eſt. Et iterum de viduis: Vidua quæ in delitijs eſt, viuens mortua eſt. Et innumera ſunt de hac re ſcripturæ teſtimonia. Veniale etiam ab Auguſtino dicitur libro de bono coniugali 6.10.&.11.capitibus: quod Paulus ſecundum veniam concedit: vſus videlicet aut contractus matrimonij: non generationis cauſſa, ſed delectationis, intra limites tamen honeſtatis. Sic enim ille interpretatus (vt ſuperiùs diximus in tractatu matrimonij) verbum illud: Hoc autẽ ſecundum indulgentiam dico: vbi Auguſtinus legit, ſecundum veniam. Vnde inquit ipſe: Quis ambigat abſurdiſſimè dici, non eos peccaſſe, quibus venia datur: Vnde venialem (inquit) habent culpam, excuſante illam matrimonio pulchrè illo loco oſtendens, quantum diuina ordinatio in hoc poſſit, vt grauius (inquit) ille peccet, qui ſola prolis cauſſa, & quidem rarò, nõ tamen ad ſuam accedit (mortaliter ſcilicet) quàm qui ad ſuam ſola delectatione & frequentiùs: hic enim dũtaxat venialiter peccat. Itaque ex his Auguſtini verbis, immo & Pauli, peccatum veniale meritò dicitur, quod nõ habet deordinationem à fine, nec illud ſequitur æternæ pœnæ reatus. De quolibet eorum dixiſſet Paulus, ſe dare veniam. Hæc itaque de ratione peccati venialis in genere ſint nobis dicta: ex quibus intelligi poteſt & mortale, de quo, vt notiore, non eſt opus plura dicere.

Iacob. 1.
Sap. 8.
Rom. 6.
Ibid. 8.
1. Tim. 5.

Iam de ipſo veniali peccato ſpecialiùs agendum, vt agnoſci poſſit & diſcerni à mortali. Hæc igitur ſit prima diſtinctio venialis peccati. Aliud eſt ex obiecto ſuo & genere veniale: aliud ex imperfectione tantùm actus. quam diſt. b. Thomas diligenter conſiderans explicauit in hac materia. Ex genere venialia ſunt, quorum obiectum nõ repugnat ordini in vltimũ finem. Sicut enim ſuperius explicauimus, natura ſpeciei ſiue genus actuum noſtrorum ex obiecto ſumitur: eſt enim hoc primum in humanis actibus. Peccatum igitur illud, cuius obiectum non eſt aliquid contrarium charitati Dei vel proximi: vt mendacium iocoſum, ſiue officioſum, quod nullum lædit & alicui prodeſt, verbum otioſum ſine cuiuſque detrimento. & huiuſmodi alia, ex obiecto ſuo & natura ſolùm venialia ſunt: ſicut è cõtrario, homicidiũ & adulteriũ mortalia ſunt ex ſuo genere, cùm eorum obiectum cõtrarium ſit charitati Dei & proximi. Ex imperfectione verò actus ſolùm veniale eſt peccatũ illud,

Peccatũ eſt veniale vel ex genere & obiecto ſuo, vel ob imperfectionẽ actus.
1.2.q.88. art.2.

quo ferimur in illicita & mortalia obiecta, sed non pleno & integro rationis & voluntatis consensu. Nam cùm satis superiùs ostensum sit, actus nostros non esse vel laudabiles, vel vituperabiles, nisi quatenus voluntarij & in potestate nostra sunt: vbi non est perfecta voluntas, nō potest esse perfectum peccatum, etiam si feramur in adulterium, vel homicidium. Ibi itaque est imperfectio actus, vbi imperfectio volūtatis. In his duobus ordinibus cōstituta sunt omnia venialia peccata: & est nobis de singulis in speciali dicendum.

¶LECTIO OCTAVA.

¶*De peccato veniali appetitus sensitiui, & primis motibus.*

VT, quantum fieri potest, peccata venialia à mortalibus discernantur (quod certè in primis opus est in iudicio confessionis, vt alibi diximus) agamus primò de venialibus ex sola imperfectione actus: quoniam hæc consideratio habet simul coniunctam alteram, quæ est de principio, progressu, & consummatione peccatorum in nobis: quod in hoc principio putamus diligenter esse considerandum. Cùm enim hominum sit paulatim ab inferioribus & imperfectioribus ad perfectiora & superiora progredi: id & in bono, & in malo commune est hominibus. Ad peccata mortalia non subitò venitur, quæ sunt maxima: sed primò ad venialia & leuiora, deinde ad mortalia progredimur. Hoc igitur hîc ante omnia considerandum: ex quo, quod iam quærimus de imperfectis actibus peccatorum, inueniri potest.

Tribus igitur modis docent patres peccatum siue tentationem in nobis esse: suggestione videlicet, delectatione, & consensu. Ita b. Gregorius in homilia de Euāgelio illo: Ductus est Iesus. Qui reuera tres sunt gradus peccati: quibus videlicet ab infimo ad summum venitur: quos & b. Augustinus. 12. de Trinitate, diuersis nonnihil verbis, sed eodem sensu annotauit. Ex quo etiam Magister sententiarum hos ipsos posuit, & secuti sunt cum reliqui. Ostendit itaque diuus Augustinus tria illa, quæ in primorum parentum nostrorum peccato, inuenta sunt,

dist. 24. 2.

Tria concurrūt ad peccatū.

sunt historicè nimirum & iuxta literam: serpentem videlicet suggerentem, mulierem seductam, & virum consentientem, virum denique consummantem & perficientem, in quolibet peccato nostro inueniri: de qua expositione dicemus paulatim. Nunc satis sit dixisse illa tria priora Gregorij istis conuenientissimè respondere, & ex istis nobis esse agnoscenda. Primò enim fuit suggestio, hoc est, propositio & persuasio ad peccandum: Nequaquam moriemini &c. Eritis sicut Dij &c. Quod certè primum est in peccato, cogitatio videlicet ipsius, & bonorum omnium apparentium, quæ in eo sunt. Hoc vocat Gregorius suggestionem, & constat à serpẽte factum: de quo nũc nobis agendum.

Principiũ peccati mala cogitatio.

Principium igitur peccandi constat cogitationem aliquam esse, qua incipit peccatum cogitari vt delectabile, vel vtile. Hanc cogitationem nõnunquam immittit diabolus: & hac ratione dicitur principium peccatorum: & hoc vel per seipsum, vel per alias caussas. Potest ille memoriæ vel imaginationi nostræ formã aliquam repræsentare. Potest quoq; exterius (quod nonnunquam in sanctis curauit) inhonestam mulierem aut huiusmodi aliud obijcere. Insurgunt etiam cogitationes hæ nonnũquam vel ex naturali aliqua dispositione, aut ex culpa, cùm vel visu vel auditu hausimus, quod postea in imaginatione versatur: nõnunquã ex ipsa corruptione vel infirmitate naturæ nostræ. Vbi (vt admonent patres) magis considerandum quid cogitemus, quàm ex qua caussa: etsi nonnunquam proderit aduertisse, an ex culpa aliqua nostra, an malitia dęmonis ortæ fuerint tales cogitationes malę. Illud tamen hîc considerandum, in huiusmodi cogitationibus dũtaxat, si nulla adsit appetitus delectatio aut propẽsio, nullum esse peccatum. Vnde Gregorius Christum Dominum à diabolo tentatum fuisse suggestione tantùm, inquit. Audiuit illum proponentẽ sibi gulæ, ambitionis, & auaritię peccata, & illorum commoda: nec opus est credere id non cogitasse: at verò nullus in eo vel minimus appetitus ad ea excitatus est. Quanquam in nobis rarò hæc separari possint, vt sine affectu aliquo cogitemus.

Suggestio peccati.

Suggestio igitur in nobis (quam Augustinus dicit serpẽtem facere) est, cùm nõ nulla cogitatio versatur, sed appetitus ipse sensitiuus in peccatum ipsum, quod circa bonum sensibile est, propensus rationem pulsat. Itaque primi illi motus appetitus nostri in illicita & peccata, ante consensum quidem rationis exorti, sed ipsam allicientes, sunt suggestio ipsa serpentis, quam Augustinus intel-

intelligit (& meritò quidem) partem hãc nostram sensitiuam, quam communem cum brutis habemus, in qua proculdubio regnat Sathan. Fatetur Paulus: Nõ habitat in carne mea bonũ. Serpentẽ intelligimus inimicum humano generi, cuius caput, hoc est, principium conterendum est. Vnde & Sathanas ipse sicut tunc serpentem induit, vt tentaret mul[illegible]em, ita nũc appetitum nostrum, ex se & corruptione p[illegible] in malum propensum excitat & inflammat, non tantùm obijciẽs mala, sed in ipso appetitu per qualitates conuenientes, generans vel iræ, vel concupiscentiæ motus. Et hoc est iam primum initiũ peccati: in illicitis videlicet primis nostris motibus constitutum. Quare de illis nunc agendum. Primi igitur motus (quanquam non eodem modo ab omnibus accipiantur sed inter eos magis est diuersitas de nomine) iuxta probabiliorem modum illi sunt, qui in nobis deliberationem rationis præueniunt. Vnde ex ijs quæ superiùs dicta sunt de potẽtijs rationabilibus & irrationabilibus, facilè ostendi potest, hos primos motus, hoc est, actus deliberationem rationis præcedentes, in tribus generibus potentiarum inueniri posse. De quibus sigillatim dicendum, quo modo & quod peccatum in eis inueniatur.

De primis motibus.

Primò igitur supradicta cõsiderãtibus occurrunt nobis motus potẽtiarum vegetatiuarum, quas superiùs diximus rationi non parere: vt fames, vel quicũque alius appetitus ex sola qualitate corporis proueniens & dispositione, & nullam sequens apprehensionem seu cogitationem. Hos placet multis vocare motus primò primos, hoc est, maximè primos, & minus, immo prorsus non in potestate nostra existentes: in quibus, quantũuis in illicita aliqua ferãtur, nullum est peccatum. Vt si quis in die ieiunij nimium famesceret, aut appeteret cibum aliquem prohibitũ. Ita fuit fames in Christo sine vllo proculdubio peccato. Huius ratio manifestissima est, Nam hi motus nullo modo sunt rationi subditi, quare omnino extra volũtarij rationẽ sunt. Nullum itaque in his peccatum, sicut nec meritum. Post hos ascendentes inueniemus motus appetitus sensitiui, ex apprehensione sensibilium & corporalium bonorũ emanantes: quales sunt omnes passiones quas diximus, seu affectiones appetitus concupiscibilis & irascibilis, desiderium alicuius delectabilis, gaudiũ de illo præsenti, tristitia de malo aliquo & nociuo. In his igitur, cùm ad illicita feruntur, peccata venialia esse, scripturæ & patribus est consentaneũ, vt b. Thom. post Magistrum quidem asserit, etiam ratione ipsi naturæ consona id

art. 24. 2. q. 3. art. 1. & 2. & 1. 2. q. 74. art 3.

pro-

probans. Et hos motus etiam multi vocant secundò primos.
Primos, quia præueniunt rationem: sed non omnino primos,
quia possunt à ratione cõprimi, vt supradictum est. Quòd igi-
tur in eis peccata sint, potest illa sententia Pauli ostẽdi, qua ip- *Rom. 7.*
se hos motus in illicita lamẽtabiliter in se agnoscit. Non quod
volo bonum hoc ago, sed quod odio malũ, illud facio &c. sci-
licet concupiscere. Itaque illud malum vocat, & imperfectio-
nem quandam boni. Nam de eo intelligit d. August. quod ibi-
dem ait: Velle adiacet mihi, perficere autem nõ inuenio &c.
Vnde: Nõ habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Et quan
quam hæc de fomite & habituali inordinata concupiscentia,
quæ manet post baptismum, intelligi possint, quæ peccatum &
malũ dicitur, vt alibi explicauimus, quia caussa est peccati: ta-
men actus & motus illius in illicita. Paulus mala quædam de-
flenda cõfitetur, pro quibus clamat: Infœlix ego homo &c. &
addit: Gratia Dei per Iesum Christum. Denique docet etiam *Rom. 8.*
hos motus mortificandos esse & comprimendos: Si spiritu (in-
quit) facta carnis mortificaueritis, viuetis &c. Et quanquam fa
cta carnis de omnibus peccatis carnis intelligi possint, tamen
& hos motus intelligẽdos esse ostendit illud quod dicit: Caro
concupiscit aduersus spiritum &c. Meritò igitur Aug. dicit in
his motibus nonnullum peccatum esse, quanquam minimum
certè, & ideo veniale ex imperfectione actus, vt nunc agimus
de veniali. Vbi hoc duntaxat difficultatem aliquam ingerit, &
circa eam etiam diuersitas quædam est inter nos, sed magis de
nomine: quomodo videlicet motus rationem præuenietes pec
cata esse possint, cùm in eis non sit voluntarium. Quare nõnul
li putant, peccatum hoc veniale esse omissionem rationis non
comprimentis hũc motum: sed (vt diximus) hæc nomina sunt.
Apertè itaque dicendum, in his motibus esse peccata, quia,
cùm à ratione comprimi possint, immo & caueri ne insurgãt,
si sigillatim singuli considerentur: in eis est aliquid volunta-
rij. Quia tamen nõ omnino rationi parent, & omnes simul ca-
uere humana infirmitas non præualet, sed fit, vt dum vni ca-
uendo est intenta, insurgat alius, vt inquit b. Thom. non est
in his perfectum voluntarium, sed imperfectum tãtùm: atque
ideo imperfectum etiam peccatum: veniale scilicet. Denique
rectè dici potest, quòd, etsi cùm subito ac primò insurgunt,
non sint in potestate nostra: semper tamen in eorum continua
tione aliquid voluntarij inuenitur. Satis itaque sit, hæc censen
da esse peccata, sed nõ quæ per se damnare possint hominẽ: vt
aper-

apertè contra naturam ipsam humanam nonnulli doctores, & nostri temporis hæretici clamant, primos motus per se peccata mortalia esse: preterquam quòd gratis à Deo non imputentur fidelibus. Quid magis contra humanam naturam, quàm fateri motum illum, cui sancti repugnant, cui nullo modo consentiunt, quem verè & efficaciter detestantur, vt ipsi fatentur: eos apud Dei iustitiam æternæ mortis reos facere?

Est etiam tertium genus primorum motuum in ipsa rationabili parte nostra: nec solùm in ratione inferiori, sed etiam in ipsa superiore ratione, quæ intenta est inspiciendis & consulendis æternis rationibus, vt suprà dictum est. Quia igitur hæc pars per participationem rationalis, sed essentialiter ipsa ratio est: videri poterat nõ esse in ea motus primos: sed si bene consideretur, sunt in ea motus præcedentes deliberationem. Potest enim etiam superiori rationi cogitãti de Deo & de rebus diuinis, occurrere subitus aliquis motus aut dubitationis, aut diffidentiæ. De quo videtur illud Psalmi posse intelligi: Qui saluum me fecit à pusillanimitate & cetera. Meritò igitur beatus Thomas inquit suprà dicta quæstione, quòd in ratione, vt directiua est, actionũm nostrarum & inferiorum virtutũ, non inueniuntur primi motus. Hoc enim non agit ratio nisi deliberando. Sed secundum quòd ipsa cognitiua est suorum propriorum obiectorum, potest subitum aliquid ei occurrere, quod cogitet, & in quod feratur appetitus etiam ipse rationalis subitò. Et hæc eadem ratione constat esse solùm venialia peccata, cùm sint circa illicita: vt (sicut diximus) motus infidelitatis, superbiæ, desperationis, & eiusmodi: qui quanquam nonnunquam possint tribui appetitui sensitiuo, sunt nihilominus sæpè solius rationis: semper tamen sunt non perfectè voluntarij, & ita ex hac imperfectione venialia tantùm peccata, de quibus nunc agimus,

art. 9. & 10.

Satis itaque de his diximus.

LECT

¶ LECTIO NONA.

¶ De peccato delectationis in cogitatione peccati.

POST principiũ hoc de quo iam diximus, primorum scilicet motuum, in quibus venialia tantùm peccata sunt: sequitur proximus huic gradus: cùm scilicet non solùm illecebra peccati mentem tangit, sed cùm iam sola cogitatione illicitarum rerum mens oblectatur ante consensum in actum ipsum: quod dicere possumus esse delectationem peccati. Hunc gradum Aug. in mystica illa expositione peccati primorũ parentũ significatum intelligit, cùm mulier vidit pomum quòd esset bonum &c. tulit atque comedit: intelligens videlicet hunc esse proximum gradum ad cõsummationẽ peccati, cùm post suggestionem serpẽtis incipit iam mens sola illicita cogitatione delectari: vnde ascenditur ad consensum in ipsum actum peccati. Non quòd semper necessarium sit hoc prius inueniri: sed certè frequenter. De quo illud certo constat, quòd non solùm peccatum committitur, cùm in actum ipsum consummatum peccati consentimus: sed etiam cùm negantes cõsensum actui, sola cogitatione delectamur cõsensu pleno rationis: quod peccatum August. in ratione esse dicit: quanquam & cogitatio ipsa, & delectatio in quibusdam peccatis ad inferiorem partem pertineat: in peccatis videlicet carnalibus, & in omnibus alijs quæ in rebus aut exterioribus, aut interioribus sensibus apprehensibilibus sita sunt: vt in fornicatione, homicidio, furto, & ceteris. Hæc enim omnia præsentia exterioribus sensibus cognoscuntur, absentia interioribus cogitantur, & vtroque modo ad appetitum sensitiuum pertinent. Ceterùm quia (sicut diximus) sunt etiam primi motus in ratione, possunt in ea quoque esse hęc cogitationis peccata: cùm videlicet de infidelitate, aut præsumptione, & fortè superbia cogitatur. Hęc enim nõ sensibus, sed sola ratione comprehenduntur: neque appetitus sensitiuus primò & propriè, sed voluntas delectatur illis. Omnia tamen, etiam carnalium cogitationum peccata rationi tribuit Aug. rationi scilicet voluntati coniunctę, quia ad eam pertinet motus inferiorũ virium, sicut & suos ordinare & illicitos comprimere,

> *Peccata delectationis in cogitatione etiã ad rationẽ pertinent, sed inferiorẽ propriè.*

cùm

cùm eos viderit insurrexisse. Cùm ergo id non facit, rectè tribuitur illis peccatum: sicut gubernatori submersio nauis, cùm omittit quæ ad eam cõseruandam prouidenda erãt, vt b. Tho. explicat. Peccatum enim omne mortale (vt ibidem inquit) nemò rationi tribuitur siue rationali apperitui: quoniam nõ nisi ex eius consensu inferiorum virium motus peccata sunt. Nec rationis tantùm vocat Aug. hoc peccatum, sed rationis inferioris. Cùm enim (vt ex superioribus patet) duo sint officia rationis nostræ: alterum versatur circa res corporeas, commoda videlicet vel incommoda corporis & sensuum cogitanda & prouidenda: alterũ circa rationes illas æternas, & incõmutabiles veritates (de quibus superiùs diximus) & inspiciẽdas & consulendas, & denique circa vitã ex eis gubernandam & dirigendam. Sic enim Aug. putat hæc optimè cõuenire mysticæ illi significationi primi peccati: vt videlicet per mulierẽ, intelligatur nõ caro, secundũ quam similes sumus alijs animalibus, sed pars quędam rationis à suprema illa quodammodo derisa, sicut mulier à viro: illa videlicet, quæ huic corporeæ vitæ administrãdæ dedita est. Hæc (inquit ille) adiutorium est superioris rationis, cui simile nõ inuenitur in animalibus. Cùm itaq; hæc vocetur inferior ratio, ad eam pertinet iudiciũ, nõ illud supremum & vltimum, quo iudicamus de operibus nostris secundũ leges æternas: sed infimum illud & generationis ordine primũ iudicium, quo secundum leges ex corporibus sumptas iudicamus. Sunt itaque in nobis quasi duo tribunalia: alterũ, vbi ratio secundũ cõmoda & incommoda corporũ & sensuum iudicat de rebus: hoc est rationis inferioris: alterũ, vbi secundũ leges æternas iudicatur: & hoc est supremũ rationis superioris iudiciũ. Ceterum in omnibus ordinatis tribunalibus ad inferius pertinet de minoribus, & primis ac quasi præambulis rerũ iudicare. Ad supremum pertinet vltima, & quasi omnium definitiua sententia. Hęc verò duo de quib⁹ loquimur, scilicet delectatio cogitationis illicitæ, & actus ipse illicitus cõsummatus, sic natura ordinata sunt, vt illud minus sit, & prius generationis ordine oritur: hoc verò supremũ & vltimũ, post quod nihil aliud deliberandũ restat. Meritò igitur consensus in illicitã cogitationem inferiori rationi & tribunali: consensus verò in actum superiori tribuatur: quanquam (vt Aug. inquit eo loco) totius hominis sit vtrumque peccatum. Et certè dici potest vtriusque rationis. Ex vtriusque enim officio est, illicitas cogitationes cohibere. Et quia illæ intima sunt, proximè ad rationem

ideo

q.74 art. s.1.2. art.4.

inferiorem pertinēt, ſicut proximè tentatio ſerpētis mulierem tetigit, & prius illa delectata eſt, quàm cōſummaretur totum illud peccatum. Hæc itaq; dicta ſint de ordine huius progreſſus ex ſenſu b. Auguſt. vt non tantùm ipſa vocabula, quibus ille loquitur, & ab illo alij mutuati ſunt agnoſcam⁹; ſed etiam pulchram quā iam habeamus cognitionem noſtri. Iam reſtat vt quale & quantum peccatum ſit in illicitis cogitationibus, dicamus. Circa hoc igitur primò eſt ſtatuendum, ſolam delectationem volūtariam in illicita cogitatione, ſolam (inquam) ſine conſenſu in ipſum opus peccati, peccatum eſſe eiuſdem generis, cuius eſt actus ipſe de quo cogitatur: mortale videlicet, ſi actus mortalis: veniale, ſi venialis ſit actus. Hoc aſſeruit Aug. Non, inquit, negandum eſt eſſe peccatum, cùm mens ſola cogitatione oblectatur illicitis, non quidem decernēs ea eſſe facienda, ſed tenens tātùm & voluēs libenter, quæ ſtatim cùm animū attigerunt, reſpui debuerunt. Hoc itaque dicit eſſe peccatū, ſed longè minus, quàm ſi opere ſtatuatur faciendum. Vbi quia, longè minus, dicit: nō propter ea intelligit nō mortale. Nam eodem loco, poſtquam dixerat pro huiuſmodi cogitationibus tundendum eſſe pectus, veniam petendam, tandem inquit: totus homo damnabitur, niſi hoc peccatū ſolius cogitationis, quod ſine volūtate operandi, ſed cum voluntate talibus oblectandi admittitur, per gratiā mediatoris remittatur. Itaq; apertè docet Aug. in ſola cogitatione delectari, mortale eſſe. Vbi certè ſubindicat rationē, quam b. Thom. poſtea latius explicauit. Delectari his cogitationibus non eſt aliud, q̃ illis affici, & in eis ſibi placere: hoc autē nō eſt aliud quàm animū propenſum habere in illicita: Si igitur hoc voluntariū & deliberatū fuerit, cōſtat eſſe voluntarium affectū in illicita: quod Aug. indicat dum ait: cùm mēs oblectatur in illicitis. Rurſum motus appetitus ſenſitiui in illicita & mortalia excuſantur ex rationis incōſideratione: cùm igitur iam ratio conſiderauerit, nō habent vnde iam excuſentur. Hoc eſt enim quod Aug. etiā inquit: peccari, quia tenetur & voluitur libēter, quod ſtatim cū animū attigit, reſpui debuit. Itaq; habendū eſt vt certiſſimum, omnem appetitum voluntariū, hoc eſt, omnem propēſionem & affectionem in illicita cum rationis conſenſu, illicitā eſſe ea ratione, qua ipſe actus illicitus eſt. Et quāquā hoc poſſet ſufficere, à poſterioribus tamē multa addita ſunt, quæ pertinēt ad ſpecialē conſiderationem, qualis in materia morali neceſſaria eſt: de quibus pauca breuiter ſunt nobis annotāda. Duo igitur

Quantum peccatum ſit delectationis in ſola cogitatione illicita.

12. de Tri. cap. 12.

Y conſi-

cōſiderāda ſunt, vt de his iudicari poſſit. Alterum ex parte voluntarij: alterum ex parte obiecti, quo in cogitatione delectamur. Circa primum igitur conſtat, tripliciter rationē & voluntatem ſe poſſe habere circa cogitationē illicitam. Primò, cùm plenè cōſentit illi, quod apertum eſt peccatum. Secundò, cùm illi etiā apertè contradicit: vbi etiam conſtat non ſolùm non eſſe peccatum, ſed potius virtutem & meritum. Itaq; hæc duo, tanquam extrema, certa ſunt. Circa quæ hoc eſt aduertendum præcipuè plenum rationis cōſenſum aut diſſenſum præirequirere plenā etiam & integram aduertentiam: vt ſcilicet perfectè attēdat & quid cogitet, & quid ſit contra diuina præcepta. Si enim vel nō aduertit ſe cogitare, vel ſi aduertit quid cogitet, nō tamen ſatis aduertit an illud peccatū ſit vel contra Dei preceptum, an non: quicquid ante hanc plenam conſiderationem fit, magis ad ſurreptionem pertinet, quam ad volūtatem. Conſuluit Deus infirmitati noſtræ & tarditati, & quaſi iā quaſi inducias concedit nobis, vt plenè aduertamus & peccatum, & periculum rei quā cogitamus: quæ nō ſunt induciæ temporis: non eſt enim certum tempus definitum, intra quod aduertere debeamus: ſed quādiu in obliuione noſtri, & eorum quæ cogitamus, ſumus, tamdiu nobis non imputatur. Plenus ergo conſenſus vel diſſenſus ſequitur plenam etiam conſiderationem: Hæc de duobus illis extremis.

Quādo ſit plenus rationis cōſenſus aut diſſenſus.

Eſt verò medius quidā gradus, in quo neq; apertè cōſentire deprehendimur, nec diſſentire: ſed vel tepiditate quadā & ſomnolentia cōſideramus illicitas cogitationes, vt non ſatis efficaciter illis reſiſtamus. Vbi ſunt etiā multi gradus ſecundum ꝙ maior vel minor eſt tepiditas: & in his omnibus nihil certi definiri poteſt. In vniuerſali tamen illud hîc obſeruandū, non eſſe opus in his omnibus certū aliquid definire. Id ſatis erit, vt cùm aduertimus nos conſideraſſe, nec ſatis agnoſcimus, an, vt opus erat, reſtiterimus, Deo relinquamus iudicium, & magis timeamus culpam, quam ſecuritatem nobis promittamus.

De cōſenſu vel diſſenſu rationis non pleno.

Et ſi quæ ſit negligētia parua, etſi alia maior, relinquamus eā Deo iudicādā, & in dubio nos ipſos tanquā peccatores agnoſcamus. Peccant multū nōnulli, vt cùm quis ſecuritate quadā ductus cogitationē quā in ſe aduertit, negligit reprimere. Sed hîc eſt ante oculos habendū, in ſcripturis ſacris exhortari nos ad vigilem cuſtodiā noſtri, ad non dormitādum nec oſcitandum contra inſultus inimicorū & tentationes. Omni cuſtodia inquit ſapiens, ſerua cor tuū &c. Et Dominus in euangelio: Vigilate

Prou. c. 4.
Matt. 26.

late

late omni tempore orãtes. Iterũ: cauete ne grauẽtur corda ve- *Ibidem.*
stra &c. Vnde obliuio custodiæ cordis reprehẽditur. Ephraim *Oseæ. 7.*
(inquit Propheta Oseas) quasi columba seducta nõ habẽs cor.
Et Psalmista lamẽtatur: Cor meũ dereliquit me &c. Non itaq;
parum timẽdum ab illis cogitationibus illicitis, quas oscitan-
ter repellimus. Verum est tamen in his omnibus, multum re-
ferre, qualis sit cuiusque dispositio. Scriptum enim est meritò,
Deum propitiari ignorantijs siue omissioni eorum qui toto
corde quærunt illum. Quare longè aliter in his dubijs censen-
dum est de eo, qui super custodiam sui vigilat, & alienus est à *2. Para. 30*
prauis affectibus: aliter de eo qui præceps in quæcunq; illicita
rapitur & ruit. Illud non omittendum, quòd in his motibus
nonnunquam non statim appetitus paret rationi. Possunt ita-
que perseuerare nonnunquam renitente etiam ratione: sed
quando perseuerant postquam animaduersi sunt, nec constat
contradixisse rationem: timendum est valde eam consensisse.
Sed dubia omnia relinquantur iudicio Dei, & humili pœni-
tentia illorum à Deo postuletur venia.

At verò circa obiectum hoc est considerandum, nõ semper *De delectatione quæ ex cognitione percipit.*
delectationem consequentem cogitationem esse de ea re quæ
cogitatur, sed nonnunquam de ipsa cognitione. Cõstat enim
cognitionem tantùm, etiam rerum malarum & alienarum ab
affectu, nõnunquam delectare. Est enim cogitatio per se bona
& delectabilis, etiam mali: sicut sciẽtia mali est bona. Igitur si
illicita cogitẽtur vt agnoscantur, & vt de illis vel ab alijs doce
ri, vel ipsi docere possimus, & in eorum cognitione, quia per-
spicua est, & quia inuenta sunt quæ quærebamus, delectemur:
nullum peccatum est, nisi forte curiositatis: Itaq; cùm vel de
cognitione occulti prius, vel de adinuẽtione aliqua subtiliori
lætamur duntaxat, nõ est propriè peccatum illius generis. Vt
si quis adinueniat & excogitet nouas aliquas rationes inua-
dendi inimicum, aut surripiẽdi aliena, & hac inuentione dele-
ctetur. Si verò delectatio sit de re ipsa quam cogitamus: vt de
adulterio, homicidio, & eiusmodi alijs, manifestus est consen-
sus in illicita & complacentia voluntaria. Hoc verò quãdo du-
bium est, ex statu maximè & affectu proprio pensandum est.
Qui nihil afficitur rebus quas cogitat, & tamẽ deditus est ad-
inuentionibus: credi potest illum magis cognitione, quàm re
cognita delectatũ fuisse. Ceterũ qui (vt diximus) totus affectus
est illicitis quæ cogitãtur, meritò timere debet. Circa obiectũ
etiam scrutantur nonnulli, qualiter illicitum esse debeat quod

 cogitatur;

cogitatur: an videlicet viduæ liceat cogitare de actibus matrimonij, aut marito in absentia vxoris. Illa enim licita sunt, nec dubium est sanctè viduam gaudere de generatione filiorum, & alijs ad matrimonium pertinentibus. Est tamen considerandum, quòd in cogitationibus carnalibus delectari extra licitos ipsos actus manifestè si delectationem quærere vbi non licet. Nec enim licet extra actus ipsos matrimonij. Semper itaque hæc timenda sunt & fugiẽda, præcipuè his, qui rebus quæ cogitantur affecti sunt: Quorsum enim attinet, vt is qui cupit se de inimico vindicare, sic cogitet & delectetur: si licitum mihi esset, sic occiderem aut læderem inimicum: aut si fornicarer, si esset licitũ? In his itaq; omnibus melius putamus simpliciter sentire, quàm subtiliora quædam excogitare: maximè ex quibus vel laxentur habenæ, vel excusentur negligentiæ, quæ in his non sine periculo sunt. Putamus in his materijs quiescendum intra limites quos habemus à patribus. Si quis scrupulosius agere velit, is potius est continẽdus & exhortandus ad timorem, quàm permittendus. His itaq, de quo locuti sumus, secundus gradus est in progressu peccati: & in eo primùm inuenitur mortale, vt diximus.

Consensus in actum peccati cõsummat peccatũ.

Est verò tertius gradus, in quo est cõsummatio peccati: cõsensus videlicet in opus ipsum: quem August. dicit pertinere ad virum ipsum, vt iam explicauimus. Nec hic pluribus opus est, quàm vt nouerimus, iuxta ea quæ superiùs dicta sunt, propterea in consensu in actum peccatũ consummari, quia quod attinet ad voluntarium, exterior operatio nihil malitiæ addit, nisi fortè per accidens: quia videlicet vel intenditur voluntas, vel extenditur, vel multiplicatur inter operandum. Neq; consensus in actum alterius generis peccatum est, quàm ipse actus. Quare id iam tantùm restat, vt de mortali & veniali peccato ex suo genere dicamus: quandoquidem de differentia, quæ est ex imperfectione actus, satis est dictum.

***

LECTIO

¶LECTIO DECIMA.

¶*De differentia mortalis & venialis peccati ex obiecto, siue specie sua.*

QVONIAM (vt ex superioribus patet) species actus humani propriè & primò ex obiecto est: illa est inter mortale & veniale peccatũ differẽtia maxima, quæ est ex obiecto. Secũdum illam enim distinguuntur specie: & sunt, hoc quidem ex specie sua veniale: illud verò mortale. Quod iam declarandum restat. Nam ea, de quibus hucusq; loquuti sumus, mortalia & venialia, magis per accidens distinguuntur: vt motus primus in fornicationem, & consensus in delectationem de cogitatione eius, & consensus in actum.

Illud igitur hîc statuendum vt certissimum fundamentum, quòd omne obiectum peccati, omne scilicet in quod peccãdo tẽdimus, sit aliquid alienum à recta ratione. Si enim rectè rationi esse conforme, nõ esset peccatum illud prosequi: quare dictum est in omni peccato deordinationẽ esse aliquã. Cùm ergo ita sit, duo tãquam regulę & bases sunt nobis statuenda. Primum. Omne peccatum, quod fertur in obiectũ suum contra charitatẽ Dei vel proximi, habet ex sua ꝓpria specie quòd sit mortale. Secundum. Illud quod fertur in suum obiectum non contra dilectionem Dei & proximi, sed vel tantillũ illam remorans, solùm est veniale in sua specie. Quando itaq; actus ex ꝓprio obiecto habet quod repugnet charitati, est mortale ex genere: cùm verò non, est tantum veniale, si aliqua ex parte repugnet rationi. Hæc est prædictorum ratio. Quia (vt diximus ex Paulo) omnium præceptorum finis dilectio Dei & proximi est. Explicauimus hęc latius alibi ex ipsis Euangelij verbis hoc ostẽdentes, vbi apertè Christus docet, vnicum se præceptum tradere. Hoc est, inquit, præceptum meum, vt diligatis inuicem. Vbi apertè innuitur, quòd hoc seruato, omnia seruantur. Contra hoc igitur est omne peccatũ. Et cùm duo præcepta explicasset de dilectione Dei & proximi, subiũgit. In his duobus mãdatis vniuersa lex pẽdet & prophetæ &c. Ostendimus etiam natura ipsa satis constare, in omni amicitia quędam esse, propter quę illa merito solui debeat: & hæc sunt illi con-

Quomodo peccata venialia & mortalia discernantur in genere.

1 Tim. 1.

Ioan. 15.

Matth. 22.

traria. Alia verò, quæ etsi nõnihil vultũ amici auertãt, nõ tamẽ sufficiunt vt amicitia omnino soluatur. Quod multo magis in illa supernaturali amicitia & Christiana, charitatis videlicet obseruãdũ est: quæ certè cùm arctior sit & fortior ceteris, bonitatique diuinæ innitatur, non soluitur leuius. Hæc itaque consideratio, si intellectu ab hominibus tenebris alieno, & Luce veritatis illustrato attendatur, sufficeret ad discernẽdum mortale à veniali: vt videlicet iudicemus, an inordinatio quæ in peccato est, sit digna propter quã dissoluatur amicitia, & meritò possit amic⁹ odio haberi: an verò minor. Verùm quia in speciali multa occurunt, in quibus non certò hoc iudicari potest, maximè ab intellectu minus exercitato (nec enim parum est quod Paulus inquit, exercitatos habere sensus pro ipsa consuetudine ad discretionẽ boni & mali, maiores vel minoris) opus est in speciali alia addere, quibus hoc etiam magis explicetur.

Hebr. 5.

Sit itaque hoc quod dictum est, veluti primum & communis principium. Sub illo possumus tria specialia statuere ex breui tractatulo Richardi de Sancto Victore, de differentia peccati mortalis & venialis: qui (quamuis breuiter) quædam non parũ considerate tradit: Mortale (inquit) peccatum non fit sine grãdi corruptione sui, sine graui læsione proximi, vel sine magno contemptu Dei.

q. 27. art. 4. 1. 2.

Hoc commodius explicabitur supposita distinctione peccatorum, quam b. Thom. explicat. Sunt quædam peccata in Deũ: alia in nosipsos: alia in proximos. Natura enim constat homines in Deum, tanquam primam caussam suam & supremum Dominum ordinari: deinde & ad seipsos, secundum quòd rationales sunt: denique ad proximos, secundum quòd sociales natura sumus. Omne itaque peccatum ab aliquo horum trium ordinum declinat. Sed quando mortale vel veniale sit, cogitandum est ex ipsa deordinatione: quanta videlicet illa sit. Parua itaq; deordinatio venialis: magna verò mortalis iudicatur. Atque ita iuxta hanc triplicem deordinationem tria dixit Richardus, ex quibus tres possumus desumere regulas. Prima. Peccata quæ contra ordinem sunt in Deum, si quidem magnũ habeant contemptum Dei mortalia sunt: si verò leuem non quidem contemptum, sed vel obliuionem aliquam, vel minus dignam æstimationem, venialia erunt. Possumus exempli gratia dicere, quod idololatria magnum Dei contemptum habet: mortale itaque est. Minus consideratum iuramentum: sed verum, præter cuiusque damnum, aliquid irreuerentiæ in Deum continet,

Tres regulæ discernendi venialia a mortalibus.

Prima regula de peccatis in Deum.

continet, sed non magnum contemptũ. Ita erit in multis alijs. Euagatio mentis in oratione, minor reuerẽtia in vsu Sacramẽtorum, & huiusmodi, non continent magnum Dei cõtẽptum: Quare in hoc primo ordine mortalia non sunt ex suo genere.

Secunda regula de peccatis in nosipsos.

Secunda. Peccata quæ fiunt in nosipsos, hoc est, contra ordinẽ quem nobisipsis proximè & primò debemus, quæ sunt cùm grandi corruptione, hoc est, cũ magna deordinatione à rectitudine rationis: mortalia sunt. Quæ verò non magnam deordinationem continent, venialia tantùm. Nonnullus excessus in cibo & potu, sed præter grauem infirmitatem, aut priuationem rationis, aut periculum alterius peccati: veniale est. At verò ebrietas, omnisq; excessus rationem absorbẽs, mortale est. Gula itaque, quæ tãtùm significat vitiũ in sumptione cibi quocunque modo, nõ est ex suo genere mortalis: sed ebrietas, quę significat excessum vsque ad priuationẽ rationis, mortalis est ex suo genere.

Tertia regula de peccatis in proximũ.

Tertia. Similiter & in his quæ circa proximum sunt, quæ grauem læsionem continent, ex se mortalia sunt: vt homicidium, furtum, & huiusmodi. Quæ verò leuem, leuiora proculdubio: vt leuis aliqua & momentanea ira, præter appetitum iniusti & grauis alicuius damni. Vnde ex suo genere ira non est mortalis. Hæc itaque specialia magis possunt nonnihil apetire viam grauiora à leuioribus discernendi: quæ quidem ex illo primo fundamento sequuntur. Ratio enim peccati mortalis in eo est, quòd sit contra charitatem Dei vel proximi: & hoc habet magnus contemptus Dei, grauis corruptio sui vel rationis, & magna læsio proximi.

Certior & facilior ratio discernendi veniale à mortali.

Quia tamẽ in multis nõ facilè iudicari potest, quid magnũ, quid paruum sit: nec sibi facilè quisquam credere potest: optima ratio mortalia à venialibus discernendi est, quam Augu. in Enchi. c. 78. ponit. Quę (inquit) grauia, & quę leuia peccata sint, non humano, sed diuino pẽsandum est iudicio. Diuinum verò iudiciũ vocat, quod ex scripturis sumitur, & ex sensu Ecclesię. Ita ille iudicat eo capite & duobus sequẽtibus. Quędã (inquit) leuissima iudicarentur, nisi in scripturis ostẽderẽtur grauiora: sicut de eo qui fratri suo dicit, Racha, vel fatue: & de eo fideli, qui cùm fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Hoc enim grauiter reprehendit Apostolus, & Ecclesia (inquit) grauiter hoc arguit. At verò vsus matrimonij vltra rationẽ generationis, vitandi fortè alterius peccati caussa: venia dicitur dignum à Paulo. Et contendere in iudicio, etiã apud fideles, à Paulo dicitur omnino esse delictum. Nec tamẽ (inquit) ecclesia

Math. 5.
1. Cor. 6.
1. Cor. 7.
1. Cor. 6.

hoc durè vel punit vel arguit. Itaque si hæc bene expẽdamus, docent nos grauitatem vel leuitatem peccatorum nõ ex ratiocinationibus nostris iudicare, neque ex sensu nostro: nãis facilè hallucinatur. Et materia morali nihil facilius, quàm in vtranque partem dicere apparenter: maximè (inquit Augustinus) minus credẽdũ est iudicio nostro, cùm in cõsuetudinẽ aliquam venerint peccata. Habet enim hoc ratio nostra, vt facilè seducatur: & ea quæ cõsueta sunt, vel nõ aspiciat: vel si aspexerit, dissimulet: & denique vel excuset vel laudet, quod in eis malum est. Vnde & illud est in scriptura: Dixerũt bonũ malũ, & malum bonũ. Et rursus: Laudatur peccator in desiderijs &c. Quod malũ August. eo loco, & in expositione 4. c. epistolæ ad Galatas, maximè deflendum & cauendum docet: vnde & citat eum locum. Doloris verba quæ dixerat in eo. cap. ad Gal. putamus hoc loco adferenda esse. Væ (inquit) peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò, pro quibus abluendis sanguis filij Dei effusus est, quamuis tam mala, vt claudant nobis regnum cœlorum, sæpe vidẽdo omnia tolerare, sæpe tolerando nõnulla facere cogimur: atque ô vtinã domine, non omnia quæ nõ poterimus prohibere, faciamus. Addit ille, an hæc verba immoderatus dolor extorserit, se nõ dicere: sed vtcunque sit, valde cauendum hoc malum, ex quo, vtinam nõ aperta experiẽtia nos doceret, summa mala inuecta esse in Ecclesiam: & quod ille ibidem dicit, magno cum scandalo contigisse iam in populo Christiano: vt videlicet sint multa peccata, quæ quãuis grauia, quia tamẽ cõsueta sunt, nullus propterea audet vel excõmunicare laicũ, vel degradare clericũ: Nec est opus exemplis hoc ostendere, vtinam non tam manifestũ esset, vt posset non videri. Habeamus itaque illam certam regulam, vt in iudicio de peccatis primò scripturam cõsulamus. Si in ea aliquid graue dicitur, vel inter grauia cõputatur, omissa omni ratiocinatione tale æstimemus. Vt apud Ezechielem accessus ad mulierem menstruatam inter homicidia & periuria computatur. Vbi verò nihil certi in scriptura habetur, sensum Ecclesiæ & maiorum nostrorum quæramus: is præferatur omnibus argumẽtis & apparentiæ nostræ

Esaiæ 5.

De ecclesiasticis et ciuilibus legibus.

Huic consideratione coniuncta est etiam altera de humanis præceptis, siue Ecclesiasticis, siue politicis & sæcularibus: quæ videlicet sunt vel à legibus ecclesiasticis, vel Imperatorum & aliorum principũ. Circa illa enim sunt peccata mortalia & venialia. Nec est facilis aut breuis opera de omnibus his dicere,

Illud

Illud tamen certum est habendū, ecclesiasticas & sæculares leges nō humana aliqua auctoritate, sed iure ipso diuino obligare ad peccatum. Nam illud Pauli: Obedite præpositis vestris, & subiacete &c. Et quod Dominus ait: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit: apertè hoc ostēdunt de ecclesiasticis pręlatis, qui ministri Christi sunt. Et rursum de sęcularibus potestatibus sunt apertissima testimonia. Omnis anima (inquit Paulus) potestatibus sublimioribus subdita sit: & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Vnde ait: Subditi estote omni humanæ creaturæ &c. Quod itaque nōnulli humanis statutis detrahunt virtutem obligandi cōscientiam, contrarium est fidei & scripturæ. Viderint illi quid præcipiant, subditorum est illis obedire, non contra Deum præcipientibus. Leges itaq; iustæ ad peccatum obligant. Non (vt hæretici clamant) propter solum scandalum, vel contemptum, eorum trāsgressio est peccatum: sed solum quia voluntaria est inobedientia: atque ideo sicut aliorum diuinorum præceptorum transgressio volūtaria, præter alium contemptum, vel scandalum, peccatum est iuxta quantitatem rei de qua agitur: ita in humanis præceptis. Nam de hoc meritò illud Pauli accipi potest: Ideoq; necessitati subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter cōscientiam. Et illud, de quo rursus admonet seruos: Non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed Deo. Vnde & alibi post eandem sententiam addidit: Sed in simplicitate cordis timentes Deum: quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus. Ex hoc proximū est, nō obligare omnia ad peccatum mortale: sed quantum obligent, ex intentione legislatoris, & materiæ de qua præcepta sunt, sumēdum est. Si de re parua præceptum fiat, & sub aliqua leui pœna, vel comminatione tantum mandetur: erit transgressio mortalis. Si verò de re graui, maxime ad spirituale bonum, vel temporale aliquod magnū Reipub. pertinente: vel sub excōmunicatione, aut capitali pœna prohibeatur, iudicatur mortale. Sed in his omnibus sunt multa specialia, de quibus nō facilè iudicādum: nec nostræ innitendū rationi, sed potius Ecclesiæ aut maiorū sensui, qui non leuiter de his loquuti sunt: vt diximus superius de quibusdam. Est etiam in his humanis pręceptis locus dispēsationi, & interpretationi intentionis legis. Vbi hoc aduertendū est, Ecclesiastica pręcepta ęquitate quadā suauissime posita esse à piissima matre, quę salutem quærit, & non perdit omnem filiorum: quare suauiter sunt etiam interpretanda. Itaque cum

Hebr 13. Luca 10. Rom. 13. Rom. 13. Ephes. 6. Coloss. 3.

De trāsgressione humanarum cōstitutionum.

De dispēsatione & interpretatione legum humanarum.

vel adeſt rationalis cauſſa, vel putatur adeſſe, etiam ſi fortè minor ſit, excuſanda eſt tranſgreſſio à peccato: vt de omittẽte ieiunium, aut obſeruationem diei feſti ex aliqua, quam putat rationabilem cauſſam: quanquam in dubijs conſulendus ſit prælatus, ſi fieri poteſt. De quibus omnibus alibi etiam diximus.

¶LECTIO VNDECIMA.

¶ *De eodem ſpecialius.*

Sacerdotē ad diſcernendū peccata oportet ſcire ſcripturā. Decalogus.

EX his igitur quæ ſunt dicta proxima lectione, colligi poteſt, quanta, & quorum cognitio neceſſaria ſit ad hoc iudicium peccatorum habendum in ſpeciali. Conſtat primò legis Dei & ſcripturæ ſacræ cognitionem eſſe neceſſariam, quatenus concernit ea quæ ad mores pertinent: quorum omnium certum eſt decalogum epitomen eſſe & ſummã, in qua implicitè multa cõtinentur, quæ explicantur alijs locis ſcripturæ. Ille igitur, ad quem pertinet integrum & abſolutum iudicium de his neceſſe eſt vt habeat ſcientiam ſcripturæ, eorum (vt diximus) quæ ad mores pertinent. Sed inferioribus ſacerdotibus ſatis eſt communia cognouiſſe, & de obſcurioribus dubitare poſſe, vt dictum eſt ſuperius. Ideo illis ſufficit decalogi cognitio ſpecialior quidem & plenior quàm ſecularibus: vt intelligant quid præcipiatur, quiduè prohibeatur in eo, & quanti ſit faciendum quod iubetur aut prohibetur.

Præcepta & conſtitutiones eccleſiæ.

Poſt hæc neceſſaria eſt cognitio etiam præceptorum Eccleſiæ, & aliarum communium legum & ſpecialium: vt conſtitutionum ſynodalium cuiuſque diœceſis, & huiuſmodi quæ pertinent ad rempublicáque magis & minus pro tempore & loco.

Septē peccata capitalia.

Ex præceptis igitur diuinis & humanis petẽda eſt cognitio peccatorum & trãſgreſſionũ. Itaque ex illis duobus ſequitur, quòd etiam neceſſarium eſt ſcire ſingula genera ſiue ſpecies peccatorum: inter quæ illa vitia capitalia tanquã præcipua, & in quibus cetera continentur, collocata ſunt: quorum etiã ſacerdotib⁹ cognitio ſpecialior neceſſaria eſt. Igitur vt hæc tria coniungamus, obſeruandum, omnia præcepta, quæ ſunt de illis quæ Deo, & proximo, atque nobis debemus, eſſe vel affirmatiua,

Præcepta [illegible]

tiua, vel negatiua. Affirmatiuis præcipiuntur nobis virtutum opera: negatiuis prohibentur vitiorum actus. Itaque id quod scriptum est: Declina à malo, & fac bonum: in his duobus generibus præceptorum videmus. Negatiua enim præcipiunt declinare à malo: & sunt quasi pręparatio & dispositio ad affirmatiua. Prius enim fugienda sunt mala, quæ opposita sunt virtutibus: postea faciēdum bonum, ad quod affirmatiua pertinent. Contra hæc duo genera præceptorū sunt peccata omnia: atq; ideo meritò diuidūtur in omissionis & commissionis. Peccata omissionis sunt contra præcepta affirmatiua: omissionis verò contra negatiua: quæ (vt b. Tho. inquit) magis materialiter distinguūtur, vt res videlicet quædā naturales, vel potius vt res, & negatio. Omissio enim tantùm negationem significat eius quod agendum erat. Sed nonnunquam ad eandem peccati speciem omissio & commissio pertinēt, sicut b. Thom. ibidem inquit de omittente ieiunium ecclesiæ, & superfluè comedente: vtrunque est gulę: sed illud est omissio, istud commissio. Si igitur præcepta & eorum transgressiones rectè cōsiderentur possunt peccatorū omniū species agnosci. Et circa singulas opus est attenta consideratione, vt quid mortale, quid veniale sit, agnosci possit. In qua cōsideratione consistit tota moralis materia. Cùm enim eadem sit ratio contrariorum, in enumeratione specierū peccati & cognitione earum necesse erit virtutes cōtrarias cognosci. Hoc certè necessarium est sacerdotib⁹, qui de peccatis iudicare debent. Sed quia nimium est longum hoc opus: & à multis qui summas scripserunt, latius explicatum, & quidem satis sufficienter, nos inpræsentiarum contenti sumus communia hæc, veluti principia quædā proposuisse, quæ viam aperient illis legendis & intelligendis.

firmatiua vel negatiua. Peccatum est vel omissionis vel cōmissionis. 1. 2. q. 72. art. 6.

Igitur de his credimus ex methodo illa confessionis, cuius aliâs hic mentionem fecimus, & ex Caietani summa sufficientem haberi posse cognitionem. Occurrunt nonnunquam specialia quędam, propter quę aut legendi sunt qui plura & latius tradiderunt, vt Syluester, & alij: aut consulendi peritiores. Sed quod attinet ad communia, cum istis quę hîc tradita sunt, duo illi libri sufficere poterunt. Nos hoc loco, post omnia supradicta, vniuersalem quandam enumerationē virtutū & vitiorum oppositorum duximus insinuandam, vt ex his capita ipsa rerum habeant, & ordinē doctiores, qui lecturi sunt alia. Itaque iuxta triplicem illum ordinem tria prima genera peccatorum distinguamus, videlicet:

In { Deum. / Proximum. / Nosipsos. }

Peccata in Deum. In Deum porrò ordinamur præceptis illis quæ ad religionem pertinent. Hæc enim vna virtus est, qua Deo reddimus cultum debitum: & in Decalogo quidem sunt tria prima præcepta, vbi reliqua omnia quæ ad fidem, spem, & charitatē pertinent, continentur: quibus (vt Augustinus inquit in Enchiridio ad Laurentium) Deus præcipuè colitur.

Peccata igitur in Deum omnia sunt contra { Fidem, / Spem, / Charitatem. }

In quibus includi possunt cetera: sed possumus addere quartum genus eorū, quæ sunt contraria religioni: & in his omnibus sunt.

alia { omissionis / commissionis. }

Contra fidem igitur primum infidelitas est, cuius multæ sunt species. Proximum, apostasia ab ipsa fide. Tertium negatio fidei. Quartum denique, blasphemia. Et hæc quidem commissionis peccata.

Omissione verò peccatur solò defectu circa illā: vt cùm aut non curamus cognoscere, aut confiteri fidem, cùm opus est.

Contra spem sunt { Præsumptio / & / Desperatio }

Opposita vitia inter se, & vtrumque spei: alterum per excessum quodammodo, alterum per defectum.

Contra charitatem Dei sunt duo illa { Odium Dei / & / Acedia. }

Tristitia videlicet de bonis illis, quę nos circa Deum agere, postulat eius bonitas. Omissio etiā contra charitatem est, cum negligimus diuinæ dilectioni vacare eo loco & tempore, quo recta ratio ad hoc ipsum obligat.

His proxima sunt, quæ sunt contraria specialiter religioni.

Per excessum quidem { Idololatria, cui coniuncta sunt Diuinatio, & ceteræ magicæ obseruationes, in quibus est implicita dæmonum inuocatio. }

 Post

Post idololatriam omnis etiam superstitio, superfluitas videlicet & excessus in cultu Dei, & falsus atque contrarius Deo cultus.

Reliqua sunt secundum defectum Religioni opposita.
- Periurium &
- Sacrilegium: vbi omnis irreuerentia Dei, rerumque diuinarum intelligitur.
- Transgressio votorum.
- Symonia.
- Tentatio Dei.

Quibus vltimò adiungenda est Superbia, quæ in Deum similiter grauissimum peccatum est. Hæc quidem omnia sunt commissionis peccata circa religionem.

Ceterùm omissione peccari potest circa illam, cùm pro loco & tempore, quo necessarij sunt eius actus, omittuntur.

Sunt autem hi actus Religionis.
- Deuotio
- Oratio
- Adoratio
- Oblatio
- Sacrificium
- Dei laudatio.

Ad quos actus non est dubium teneri hominem pro loco & tempore. Et hæc ad tertium præceptum decalogi pertinent. In his vniuersa vel quàm plurima sunt eorum quæ ad religioné pertinent: in quibus multa sunt ex genere suo mortalia: quanquam quædam etiam aut non semper, aut non ita certò sunt mortalia: vt superfluus cultus Dei, & quædam quæ ad sacrilegium pertinere possunt.

Post hæc sequuntur ea quæ sunt in proximũ peccata. Contra charitatem quidem quam illi debemus.

Peccata cõtra proximum.

Sint hæc commissionis peccata.
- Odium,
- Inuidia,
- Discordia,
- Contentio,
- Schisma,
- Rixa, Seditio,
- Bellaq; iniusta: &
- Scandalum.

Omissio

Omissionis verò peccata in vniuersum quidem, circa omnes videlicet proximos.

Omissio {
- Misericordiæ &
- Beneficentiæ, quarum actus sunt
- Eleemosyna &
- Correctio fraterna.

quæ omnibus proximis pro loco & tempore debentur ex charitate: & si quæ alia sunt, vt verè sunt omnia opera misericordiæ, quibus subuenitur vel corporis, vel animę defectibus. Refert Christus dominus in Euangelio plurima horum. Esuriui, & dedistis mihi manducare &c. quæ, quanti ab ipso fiant, ibi patet. De his verò quæ pertinent ad subueniendum animæ, est frequentior mentio in doctrina Apostolica. Illa enim sunt quæ pertinent vel ad corrigendos, vel ad sustinendos peccantes, ad instruendos vel consolandos infirmos, denique ad orandum pro omnibus: de quibus frequenter loquitur Paulus. Debemus (inquit) nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere. Et alibi: Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Et alibi rursum: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, huiusmodi instruite in spiritum lenitatis. Sunt huiusmodi multa alia in Apostolicis literis. Quorum omnium frequenter etiam Iob meminit, ostendens quàm sibi curæ fuerint: Oculus fui cæco, pes claudo, pater eram pauperum, cor viduæ consolatus sum, & benedictio perituri super me veniebat.

Mat. 25. *Rom. 15.* *1. Thes. 5.* *Galat. 6.* *Iob 29.*

Contra iustitiam verò peccatur multipliciter in proximum: commissione quidem, homicidio, seu quacunque iniqua læsione corporis, & furto siue rapina: quæ prohibentur quinto & septimo præcepto. Et omnis iniquitas ac iniustitia commutationum, quæ est in emptione & venditione, & vsura, est peccatum in proximum: similiter quæ sunt damna iniusta in substantia proximi.

Sunt etiam contra iustitiam, quę in iudicio iniustè fiunt: inter quæ primum est acceptio personarum, quæ in distributione bonorum communium est. Deinde omnis iniquitas aut iudicis, aut accusatoris, vel rei, aut testis, aut cuiuscunque alterius eorum qui in iudicio conueniunt: quæ similiter constat in damnum proximi fieri. Sunt quoque peccata alia extra iudicium.

Contra

Contra honorẽ aut famam proximi { Contumelia scilicet, Detractio, Susurratio, Derisio, & Maledictio.

Quæ omnia linguæ peccata damnum similiter inferũt proximo. Et obseruandum, hæc omnia, quæ contra iustitiam diximus esse peccata, obligare etiam ad cõpensationem illati damni, quàm restitutionem vocant. Nec enim dubium est, reddendum est proximo quod ab eo iniquè ablatum est. Vbi tamen sunt non pauca nec minima dubia, quæ ad iudicium etiã confessionis pertinent, quanquam in his meritò possint inferiores iudices ad superiorem, episcopum videlicet, referre quæ maioris momenti sunt, aut ex parte aliqua dubia. Communia tamen profectò opus est cognita esse. Itaque & hoc inter cetera, de quibus seorsim in specie agendum est, seponatur.

Sunt quoque speciales quædam virtutes iustitiæ partes: contra quas etiam omissione peccatur.

Videlicet {
- Pietas, qua parentibus obseruantiam, & superioribus omnibus debitum reddimus.
- Dulia etiam, qua honorem his quibus debetur, exhibemus.
- Obedientia, qua paremus superioribus.
- Gratia, qua benefactoribus rependimus beneficia.

Omissio igitur harum virtutum, cùm pro loco & tempore earum actus exercendi erant, peccatum est: maius vel minus graue vel leue iuxta materiam, & circumstantias alias: de quibus sigillatim postea dicendum.

Sunt quoque virtutes quædam aliæ iustitiæ proximæ, contra quas etiam peccata committuntur.

Nempe {
- Veritas, quia tales nos gerimus exterius, quales interius sumus
- Amicitia, &
- Liberalitas.

Itaque mendaciũ, simulatio, iactantia, & ironia (quæ genera sunt mendaciorũ) peccata sunt veritati cõtraria. Quibus coniuncta est etiam adulatio, quæ magis contraria veræ amicitiæ esse videtur. Auaritia etiam & prodigalitas liberalitati cõtraria sunt. Et hæc omnia proxima peccata similiter ex suo genere non

non sunt mortalia, sed quandoque ex materia, vel alijs circunstantijs: vt mendacium, adulatio, prodigalitas, auaritia. Hęc igitur de peccatis in proximum.

Peccata in nosipsos. Vltimò denique numerãtur peccata quæ sunt cõtra nos ipsos: ea videlicet, quæ nec proximè in Deum tẽdunt aut contra illum fiunt, nec alijs nocent: sunt tamen contra ea quæ decent rationalem naturam: atque ita temperantię & fortitudini sunt contraria, ceterisque virtutibus cognatis. Hæc primò quidem sunt gula & ebrietas, deinde luxuria & eius species, atque incõtinentia, quæ cõtinentiæ, virtuti cuidam temperantiæ coniunctæ, opponitur: & ira ac crudelitas lenitati cõtrariæ. Immodestia similiter excessusque tum appetitus sciẽdi (quæ curiositas est) tum ornatus, incessus, atque gestuum etiam, iocorum atq; ludorum. Hæc enim omnia intẽperantiæ quædam sunt secundum excessum. Sunt etiam vitia his atque temperantiæ cõtraria per defectum: vt inhumanitas, in nimio defectu sumẽdi cibum: & ita in ceteris dici potest. Sequuntur post hęc fortitudini, & virtutibus illi coniunctis contraria secundum vtrumque extremum. Fortitudini quidem aduersatur timiditas seu timor, quem prohibet Christus: Nolite timere qui occidunt corpus &c. Intimiditas & audacia, illis contraria. Et post hæc, quæ magnanimitati opponuntur: præsumptio scilicet, ambitio, & inanis gloria: & pusillanimitas, quæ in altero extremo illis opposita est. Denique quæ magnificentiæ, patientiæ, perseuerantiæ opponuntur: scilicet paruificentia, impatientia, mollities, & pertinacia, quæ secundum duo posita extrema consequũtur. Et in his omnibus, sicut de peccatis, quæ sunt contra proximum, diximus, quædã ex genere suo tantùm venialia sunt, alia mortalia: de quibus etiam in specie agendum. Hæc igitur sunt ferè peccata omnia. Nam de prudentia non est opus specialiter dicere, eò quòd illa cõiuncta sit ceteris virtutibus. Et quanquam sint quædam vitia illi opposita, facile tamen possunt inter reliqua, de quibus diximus computari: vel certè conditiones illorũ sunt, vt præcipitatio, inconsideratio, negligentia, & similia. Hæc igitur sunt à nobis in hoc principio proposita, vt nouerint, quos his admonemus, hæc sibi specialiter esse agnoscenda. De quibus nos (vt diximus) putamus inter ceteros Caietanum, quantum satis est, & qua opus est breuitate tradidisse: nec omittendus est vtilis libellus, qui methodus confessionis dicitur: quem ante paucos dies hîc tradidimus.

DE

DE RATIONE MEDENDI PECCATIS, QVATENVS PERTINET AD SPIRITVALES IVDICES.

¶LECTIO PRIMA.

DIXIMVS in principio huius, quam nunc tractamus, partis, duo potissimùm esse necessaria spiritualibus iudicibus: cognitionem videlicet peccatorum, & cognitionem rationis medendi vulneribus animarum: vt ibi ex patrum doctrina ostendimus. De primo igitur cùm dictũ sit in genere quidẽ quãtum sufficit, & in specie ostẽsum quid sit reliquum: de secundo restat vt nunc agamus: quem locum, quia nũc nimium videmus neglectum, cupimus diligẽtius commendatum esse, atq; pro nostra tenuitate conabimur illustrare ac docere.

Medicina adhibẽda est ꝓpter præterita, & contra futura peccata.

Duplex igitur medicina adhibenda est animabus in sacramento pœnitentiæ. Prior, qua à peccatis commissis curentur. Altera, qua etiam præseruentur à futuris. Quæ ita coniunctæ sunt, vt reuera neutra sine altera aut sufficere possit, aut vix certè veraciter adhiberi. Qui baptizatur à mortuo (inquit sapiẽs) & iterũ tãgit mortuũ: quid ꝓdest lauatio eius? Quo apertè ostẽditur, frustrà commissa dimitti peccata, si iterum repetantur. Frustrà (inquam) quantum attinet ad fructum & salutem animæ: cùm (vt dictũ est superiùs) periculosiùs rursus infirmetur anima. Et in euãgelio Dominus nõ solùm recidiuum peccati peius & periculosius esse docet (Fiũt, inquiens, nouissima hominis illius peiora prioribus) sed etiã in specie tamen, & nõ secundum veritatem pœnitentiam frequenter agi, cùm futura non cauẽtur peccata: quamuis non negãdum sit, posse etiam verè & integrè fieri ab eo qui rursum labitur, ꝓpter humani cordis labilitatem, vt suprà dictum est. Inuenit (inquit) domum illam vacantẽ, quamuis mundatam & ornatam. Quid

Eccles 34.

 est

est vacantem: nisi ociosam, & nõ verè suæ saluti intentam? Sed quia de his plura diximus in tractatu de sacramento pœnitentiæ: satis sit hæc obiter admonuisse, & dist. hác duplicis medicinæ annotasse. Hoc tamẽ circa illas est diligenter aduertendum, has adhiberi non in sola absolutione & administratione sacramenti: quanquam non sit dubium, ipsum optimam esse medicinam, vbi & passionis Christi meritum atq; virtus applicatur animæ, & infunditur ei diuinæ gratiæ sanitas, ac robur cõfertur, vt meritò secũdũ quodãmodo baptisma dici possit. At verò cùm sacramẽtum hoc medicinale sit, & ex illa pœnitentia, quam ante institutionem sacramenti, & ratio, & lex diuina docet, confectum: ex actibus videlicet pœnitentis, quasi exercitio quodã, siue sudore aut vomitu infirmi, vt suprà diximus ex b. Thom. nõ rectè administratur hoc sacramentum, nisi cùm debitè priùs præparatur pœnitẽs. Quare illud in hoc principio statuatur ad spiritualẽ medicum pertinere, vt agnoscat hãc præparationem pœnitentis, &, vt eam ipse pro parte sua, adhibitis spiritualibus medicinis, adiuuet: excitans videlicet pœnitentem ad dolorem peccati, & reliqua necessaria: de quibus dictum est suprà. Ne itaque tam absurdè errent sacerdotes, vt putent satis esse, quãdo sacramẽtum admouent pœnitenti, quasi medicinã infirmo. Priùs enim opus est vt agnoscãt dispositum esse illum iuxta illa quæ superiùs ex Hieron. in illum Matth. locum. Quæcunq; solueritis super terram &c. exposuimus: & vt etiã ad ipsam præparationem infirmi cooperentur, iuxta illa quæ ex Chrisost. libris de sacerd. & ex Innocentio in cap. Omnis vtriusq; sexus, adduximus. Colligamus igitur, ad sacerdotem in iudicio illo confessionis primò pertinere sciẽtiam necessariæ pœnitẽtiæ & doloris, quæ ad remissionem peccati requiruntur: alioquin cæcus cæco ducatũ præstabit, & margaritas ante porcos sparget, aut sanctũ dabit canibus. Sciẽtiam, dicimus, doloris & contritionis duplicem: alteram, quasi speculatiuam: qua primò sciat quid ad veritatem pœnitentiæ & cõtritionis requiratur, & quibus signis hæc cognosci possit, vt ex his (quantum fieri potest) intelligat, vera, an falsa: sufficiẽs, an imperfecta sit pœnitentia & contritio. Alteram, veluti practicam: qua scilicet possit ad pœnitentiam & cõtritionem excitare peccatorum. Hoc enim debet ante omnia agere, cùm viderit id deesse pœnitenti.

Notet sequentia qui audit confessiones.

Triplex scientia necessaria est audienti confessionem.

Ceterùm tertia etiã peritia est necessaria: qua videlicet sciat remedia adhibere periculo recidiuandi, pro qualitate peccatorum

torum & peccatoris. Hoc est enim quod Deus seuerissimè exigit, & cuius defectum acerrimè exprobrat in scripturis. Ad quod (vt cetera omittamus) locus ille Ieremiæ notãdus est. Ita enim Dominus mysticis verbis loquitur. Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus nõ est ibi? Quare ergo non est obducta cicatrix filiæ populi mei? Vbi aduertè, quod etiam signa & vestigia peccatorũ medicinę huius spiritualis remedijs vult Deus deleri, quãtum fieri potest. Quare, inquit, non est obducta cicatrix? Quamobrem eodem cap. aduersus sacerdotes & doctores clamat. Sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam eius, dicentes, pax, pax. Vnde inquit: Quomodo dicitis, sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? Verè mendaciũ operatus est stylus mẽdax Scribarũ. Verbum enim Domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis. Quæ omnia apertissimè competunt, & magis propriè ac verius dicũtur in nostros sacerdotes, qui rationem veræ pœnitentiæ ignorãtes, nec scientes quibus admonitionibus ad eam exhortandi sint pœnitentes: denique, neque qualiter recidiuo occurrendum sit: ministros se exhibent absolutionis. Cõtra hos, inquã, tanto magis illa dicũtur, quàm contra illos sacerdotes legis veteris: quanto nostri veriùs quæ ad spiritualem animarum salutem pertinent, tractant, quàm illi. Nec Isaias hoc omisit, ex persona Dei inquiens. Dimittetur iniquitas Iacob: & hic est omnis fructus, vt auferatur peccatum eius: apertè ostendens duo hęc inspicienda esse alterum vt remittatur peccatum præteritum: &, vt caueantur futura. Hic est enim fructus quem dicit: vt auferatur peccatum, futurum proculdubio. Nec enim aliud est reliquum, remissis præteritis.

Cap. 8.

Cap. 27.

Tria igitur hæc, quæ ad scientiam sacerdotis pertinẽt, annotentur diligenter. Ex quibus primum, quod videlicet pertinet ad cognoscẽdam veritatem & perfectionem contritionis, explicauimus pro captu nostro in sacramẽto pœnitẽtiæ. Restãt igitur duo: quomodo videlicet & ad contritionem excitandi sint pœnitẽtes, & qualiter contra futura peccata præmuniendi sint: quæ duo simul hoc loco à nobis tractanda sunt. Et meritò quidem, quãdoquidem simul coniuncta sunt, ita vt vix ab inuicẽ separari possint, vt satis in sacramento pœnitẽtiæ ostẽdimus. Quanta est contritio, tãtum opus est, vt sit propositum vitandi futura: & quantũ est hoc propositum, tanta est etiam contritio. Quis autem non intelligat, non esse verum propositum cauendi peccata, quòd non fecit hominem solicitum

Vera pœnitentia communitã habet solicitudinem de futuris peccatis vitandis.

ad quęrēda opportuna remedia: maximè cùm periculū aut agnoscitur, aut certè facilè agnosci potest? Aut quomodo verè illum peccatorum pœnitet, qui, cùm nouerit facilè se lapsum, non cogitat quibus remedijs tanto periculo obuiandum sit, denique, qui non suscipit illa à spirituali medico sibi imposita? Et idem de sacerdote ipso meritò iudicari potest. Nec enim curat verè à præteritis absoluere, qui de futuris cauendis non seriò admonet. Augustinus sanè non propositum tantùm cauendi futura peccata, sed vitæ mutationem necessariam putat: quæ non est aliud, quàm, vt statim remedia opportuna contra peccata adhibeantur. Si itaq; ex his omnibus conclusum, non esse veram contritionem, nisi cùm necessaria remedia contra futura peccata suscipiuntur. Quare illa non tantùm contra futura peccata sunt, sed etiam vt præterita remittantur. Non igitur verè agit ad remissionem peccatorum prȩteritorū sacerdos, qui futuris remedia non adhibet: nec verè ad contritionem excitat, neque ad remedia contra periculum futurorum: nisi simul etiam ad ea suscipienda peccatorum inducat. Igitur de his duobus nunc agendum.

¶ LECTIO SECVNDA.

¶ *De origine & caussis peccatorum & de prima earum, ignorantia scilicet, in speciali.*

Tria diligenter cognoscenda sunt animæ medico.

VT quæ proposita sunt conuenienter tradantur, cognoscenda sunt primùm caussæ & origines peccatorum, deinde progressus, atq; status ad quem peccatum peruenit: deniq; quod maxima ex parte ex his pēdet, dispositio & status ipsius pœnitentis. Hæc enim tria, qui corporibus mederi vult, diligenter attendit. Vnde fit, vt eidem passioni nonnunquam contraria adhibeat remedia, intelligens ex contrarijs caussis eandem infirmitatem nonnunquam oriri. Aliter etiam eidem morbo, & ex eadem caussa habenti originem, medetur, cùm æger integris viribus & robusto corpore est: aliter cùm infirmo. Ita igitur & spiritualis medicus caussas & origines peccatorum opus est vt attendat, vt illis remedia adhibeat: & quan-

tum etiam processerint peccata. Nec enim, etiam eiusdem speciei semper æqualia sunt peccata: Alia enim vsq; ad consuetudinem, alia vsq, ad inuerecundiam etiam & obstinationem peruenerunt. Et iuxta hæc maiori vel minori remedio opus habent: Deniq; aliter infirmus, qui ferè in desperationem ex pusillanimitate labitur: aliter proteruus & obstinatus curandus est. Meritò itaq; tria illa cogitanda sunt: sed primò de caussis dicamus.

De caussis peccatorum.

Caussæ peccatorũ colligendæ sunt ex his quæ superiùs de principijs humanorum actuum diximus. Cùm enim peccatum sit actus humanus deficiẽs & imperfect⁹, necesse est vt ex imperfectione caussarum nascatur. Ad perfectionem enim affectus necessaria est perfectio caussæ. Et vbi videmus imperfectum effectum, agnoscimus imperfectionem caussæ fuisse: vt in arbore cui⁹ folia marcescit, aut fruct⁹ corrupti inueniuntur, agnoscimus in radice defectum esse. Cùm igitur superiùs tres caussas actuum nostrorũ internos nobis posuerimus; rationem scilicet, voluntatem, & appetitum (nam reliqua omnia & organa & facultates nostræ magis instrumenta sunt, quàm caussæ peccatorum) imperfectio triũ harum potentiarum, vel alicuius earum reddit imperfectum actum nostrum, atq; ita peccatum. Malum enim ex singulis defectibus fit & sequitur, sicut ad bonum integritas omnium caussarum requiritur. Ratio igitur, & voluntas, ac appetitus integra esse debent, vt recte operemur: si quid eorum deficiat, imperfectum erit opus, atq; peccatum: sicut in omni effectu plures habente caussas, manifestũ est. Vt enim recta sit scriptura: & calam⁹, & manus, & ars necessaria sunt: quidquid defecerit horum, reddet opus imperfectum. Porrò sicut rationis perfectio est scientia & cognitio, ita defectus eius ignorãtia. Et hæc non minima origo peccatorũ est. Propterea (inquit Isaias) captiuus ductus est populus meus, quia nõ habuit sciẽtiam: & multa alia, quę in hãc sententiã dicuntur pluribus alijs locis scripturæ. Perfectio verò appetitus sensitiui humani in subiectione erga rationẽ rectam constituta est. imperfectio igitur eius, rebellio est contra rationem. Hãc infirmitatem vocamus, quando circa bonũ aliquod agẽdum appetitus rationi repugnat: Concupiscentiam verò, cùm in malum cõtra rationem tendit: de qua Paulus dixit, quod caro cõcupiscit aduersus spiritum. Voluntatis verò perfectio in illius cõsistit in verùm bonum propensione. Imperfectio verò & defectus in complacentia mali: quã malitiã dicimus.

Ignorãtia.

Cap. 5.

Infirmitas.

Concupiscentia.

Malitia.

dicimus. Hæ igitur sunt tres primæ caussę & origines peccatorum: ignorantia rationis, infirmitas & concupiscentia appetitus, & malitia voluntatis. De quibus b. Thom. diligenter scripsit, & opus est vt hoc loco de illis dicamus.

1.2.q.77.

Obseruandum autem ante omnia, has tres caussas ad peccatum ita concurrere, vt quamuis nonnunquam, immo frequenter etiam aut duæ aut omnes simul concurrant: illa tamẽ caussa peccati dicitur, quę pręcipua est, atque ita se habet, vt si deesset, non committeretur peccatum: quod apertè etiam experimur. Cùm enim quis sic aliquid operatur, vt si agnosceret peccatũ esse, non operaretur: etiam si ex aliqua passione & affectu id operetur, ignorantia tamen illius operationis caussa fuit. Cùm verò ex passione aliqua vehementi appetitu consentit quis in peccatum, quod non ignorat peccatum esse: etsi reuera ignorantia aliqua sit: vt ostendemus inferiùs: prima tamen caussa passio illa est. Rursus, qui nec ignorans, nec illectus passione, malum eligit: is errat quidem, sed prima caussa malitia est.

De ignorãtia, quatenus est peccati caussa.

Dicendum igitur de singulis earum in hoc principio. De ignorantia igitur notandum, aliquã esse quæ per se sola est caussa peccati. Et hæc (vt b. Thom. inquit) est, cùm omnino ignoratur peccatum esse quod agimus: vt cùm Iacob accessit ad Liã. Alia verò ignorantia coniuncta est omni peccato. Errant (inquit sapiens) qui operantur malum. Nec enim dubium est, vt ex superioribus patet electionem non esse peruersam, nisi pręcedente iudicio aliquo peruerso, atque ita errore. Non quòd putemus, vt Socrates voluit, omnem virtutem cognitionẽ esse, & ita omne vitium ignorantiam. Est enim manifestum, multos contra id quod apertè sciunt, in cõsensum trahi ex affectu aliquo. Sed nõ dubitamus, eum qui sic consensit, vel obliuisci, vel minus attẽtè cogitare id quod vel habitu, vel in vniuersali cognoscit: & hæc est ignorantia omni peccato coniuncta. De hac ergo duplici ignorantia agendum.

Prou. 17.

Primò de vtraq;, quomodo sit caussa humani actus, dicem⁹. Cùm enim defectus tantùm sit ignorãtia, nõ est propriè caussa peccati directè agendo, sed indirectè tantùm: sicut defectus & absentia gubernatoris est caussa submersionis nauis. Cùm enim, si scientia adesset prohiberet peccatũ: defectus eius caussa est vt committatur peccatum: sicut ait b. Thom. Contingit verò hæc ignorantia dupliciter: vel ex intentione auertentis se ab inquisitione & cognitione, vel certè à consideratione eorũ

1.2.q.76. art.1.

Duobus modis quis ignorans.

quæ

quæ ſcire & conſiderare debet: vel præter intentionem, cùm quis nimium intentus his quæ magis placẽt, omittit vel ſcire, vel conſiderare quæ debet. De priori illud dictum eſt: Noluit intelligere, vt bene ageret. Et quod Iſaias contra impios ait: *Eſa. 30.* Qui dicunt videntibus, nolite videre: & aſpicientibus: nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt: loquimini nobis placẽtia, videte nobis errores: ceſſet à facie noſtra ſanctus Iſraël. De poſteriori verò illud pſalmi intelligitur. Supercecidit ignis, & non viderunt ſolem, & oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram: quamuis etiam ad priorem illã ignorantiam referri poſſit hoc, propter verbum ſtatuerunt.

De priori illa ignorãtia, quæ ſola eſt cauſſa peccati, quomodo ad illud ſe habeat, nunc explicandum. Hęc enim quandoq; excuſat omnino à peccato: quandoque, ſi non omnino, ſaltem ex parte. Nonnunquam nihil minuit, ſed auget etiam: idque ſecundum quòd variè ſe habet ignorantia ad voluntarium. Nam cùm (vt ex ſuperioribus patet) peccatum omne voluntariũ ſit: ignorantia verò tollat voluntarium: neceſſe eſt vt peccatũ auferat. Quando verò id fiat, ita explicauit Philoſophus ipſe, & antiqui illi, Gregorius & Damaſcenus, & b. Thomas quæſt. ſupra dicta. *q. 76.* Triplicem enim diſtinguit ignorantiam, ex ordine quẽ habet ad voluntatem. Prima eſt, quã præcedentem vocãt: *Ignorãtia voluntatẽ omnino præcedẽs.* quæ ſcilicet omnẽ voluntatem præceſſit: hoc eſt, quã nulla ratione volum⁹. Altera verò huic oppoſita, ex qua etiã hęc agnoſci poteſt, dicitur conſequens voluntatẽ: quam volumus aliqua illarum rationum, quas proximè diximus: vt illa nimirũ, *Ignorantia conſequens voluntatem.* de qua dictum eſt: Noluit intelligere vt bene ageret: vel altera, de qua diximus illud: Supercecidit ignis, & non viderũt ſolẽ. Tertia denique, quam concomitantem dixerunt, illa eſt, quæ *Ignorãtia cõmitans volũtatẽ.* etſi nõ ſit voluntate concupita, tamen etiam ſi adeſſet oppoſita ſcientia, nõ impediret actum: vt in illo, qui ſagittã iacit, putans ſe feram occidere, & occidit inimicum: occiſurus proculdubio libentius, ſi inimicum eſſe sciuiſſet. Hæc itaque ignorantia, teſte Philoſopho, & his quos citauimus, facit actum non eſſe voluntarium, hoc eſt, non adeſſe tũc voluntatem: nec enim velle poſſumus aliquid eo tempore, quo illud non agnoſcimus: non tamen facit inuoluntarium, hoc eſt, quod repugnat voluntario. Porrò autem quælibet harum eſt nonnunquam iuris, nonnunquam facti. Et quæ iuris eſt, quandoque diuini ſiue naturalis, *Ignorãtia iuris diuini vel humani.* quandoque humani ſiue poſitiui. Iuris quidem eſt, cum ignoramus aliquid prohibitum eſſe: vt ſi quis putet fornicatio-

nẽm non esse peccatum, vel vsuram esse licitam: quorum vtrũque iuris naturalis est. Vel, vt de positiuo iure dicam⁹, sed diuino: si quis putaret confessionem peccatorum non esse necessariam, aut nũquam audisset prædicationem Euangelij. Iuris verò humani ignorantia est, si quis putaret nõ minus licere iudici sæculari in clericum animaduertere, quàm in laicum. Ignorantiæ verò facti apertissimum exemplũ est in Iacob. De omnibus igitur certum est, ignorantiam præcedentem quæ inuoluntaria est, excusare omnino à peccato: & illam vocant ignorantiam inuincibilẽ: quam scilicet diligentia nostra nõ possumus vincere diligentia inquã humana, & qua prudentes solẽt in simili re vti: & propterea ipsa ignorantia nullum peccatum est, nec vllo modo voluntate appetita. Neque nunc opus est quæstionem illam anxiè tractare, an possit licitè ignorari lex diuina: vel, an sine culpa ignoretur aliquando. Sunt qui putent ius diuinum nunquam sine culpa ignorari: adeo, vt sentiãt nullum excusari à fidei Christianæ susceptione, etiam si nõ audierit Euangelium. Sed non est opus anxiè hæc disputare: melius est diuino iudicio hoc relinquere, de quo nihil certũ nobis in scriptura est proditum. Satis est, ea quę ignorãtur absque dolo & fraude, & absq; negligentia manifesta discẽdi & sciendi quę necessaria sunt, excusare à peccato. Nam illud, quod apud Ezechielẽ dicitur de eo qui posuit iniquitates in corde suo, & iuit ad interrogandum prophetam: Ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum: & decipiam prophetã illum: iuxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit: ad fraudem, vel apertam negligentiam pertinet: cum scilicet voluntarie ignorat, & quærit quod sibi gratum, non autem quod verum est, dici. Nam quod quidã putârunt, vt excusetur quis ignorantiam iuris diuini, necesse esse, vt prius per veram pœnitentiam in Deũ conuertatur ne videlicet propter peccata sua permittat illum Deus decipi: dutius est, quàm vt omnibus imponi debeat. Exhortandi quidem ad id omnes, qui de re maximi momenti dubij sunt, & doceri cupiunt. Verùm qui bona fide de his quæ occurrunt dubijs, cõsulit quos merito iudicat sapientes, nec aliud agit, credi potest satisfecisse, ita, vt si quid errauerit, inuincibilis reputetur ignorantia & inuoluntaria: Hæc igitur de prima ignorantia.

De secunda verò, quæ scilicet voluntaria est, eadem ratione patet quod nõ excusat à peccato: immo accusat potius, quãdo ex malitia aliquis non vult scire quę oportet. De qua illud Pauli:

Ignorãtia facti.

Quæ ignorantia excuset à peccato.

Ezech. 12

Ignorãtia voluntaria nõ excusat à peccato.

li: Ignorans ignorabitur. Nonnunquam verò quando ex negligentia est, excusat ex parte & leuius reddit peccatum. Vnde ipse Paulus inquit: Fui blasphemus & persequutor, sed misericordiam consequutus sum: quia ignorans feci: ostẽdens videlicet ignorantiam aliquid excusasse.

Tertia demũ illa neque accusat, neque excusat: quia nec voluntaria est, nec inuoluntaria. Occisio itaque inimici, dum putatur occidi fera, tũc non fuit peccatum: quia non voluntaria: erit tamen peccatum, cùm placuerit. Hæc igitur de ignorantia, qua omnino ignoratur peccatum esse quod agitur. Alia verò ignorantia, quæ in omni peccato inuenitur, quæ cæcitas mentis siue hebetudo sensus in scriptura & patribus vocatur, illa est, qua principium aliquod non cogitatur, quod rectè expensum à peccato auerteret: vt quàm sit ingratum Deo, quàm nobis noxium peccatum, quanta pœna dignum: & similia. Ista nõ est dubium vel non cogitari à peccãte, quod cæcitatem dicere possumus: vel si cogitantur, non satis ex hebetudine quadam & crassitie, penetrantur & expenduntur. Hæc enim cæcitas & hebetudo (vt docet b. Thom.) contrariantur dono illi spiritus sancti, quod intellectus dicitur: nec dubium est eas peccatorum esse caussas, & augeri peccatis ipsis, Quo enim magis peccatur hoc magis obtenebratur anim[us], & ineptior fit ad spiritualia ac diuina capiẽda: contra quod promittitur per Isaiam prophetã: Erunt omnes docibiles Dei, siue θεοδίδακτοι. Est enim proprium gratiæ nouæ legis, efficere hominem facilem ad capiẽda & penetrãda diuina. Nos (inquit Paulus) omnes reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur: cùm eodem loco de Iudæis dicat, quod obtusi sunt sensus eorum. Vnde meritò inter caussas peccati maximas hęc ignorantia numeranda est. Et agnoscẽdum, quàm longè sint à gratiæ Christi statu, qui ad fidei mysteria cogitanda & intelligẽda tam crassi & somnolẽti ac tardi sunt, vt illa magis quasi figmenta quædam & somnia, aut reuera quasi non intelligibilia considerent. Quod malum non tam naturali defectui ingenij, quàm illorum culpæ certè tribuendum est: cui diligenter remedia adhibere debet spiritualis medicus: de quibus postea. Hæc vero dicta sunt, vt etiam, quid de peccato ignorãtiæ in arcano illo confessionis iudicio censendum sit, sciant quos hîc instruimus.

Ignorãtia comitans neque accusat, neque excusat.

De ignorantia omni peccato coniũcta.

2.2. q.16.

2. Cor. 3.

¶LECTIO TERTIA.

¶ *De infirmitate.*

Explicatur animæ infirmitas.

q.77.art.3.

SECVNDA, quæ ponitur caussa peccati, infirmitas est: passio scilicet aliqua appetitus sensitiui: quam meritò infirmitatem vocamus (vt inquit b.Thomas) quoniam est inordinatio quædā partium hominis, qua impeditur in operationibus rationis: sicut infirmitas corporis dicitur: cùm ex membrorum aut humorum inordinatione ac disproportione impeditur corpus in suis operationib⁹: ne scilicet rectè ambulare, aut digerere, aut huiusmodi aliquid facere possit. Ita ira tanquam febris quædam est & sanguinis accensio, qua turbatur rationis iudiciū. Turbatus est (inquit Dauid) à furore oculus meus. Ita concupiscentia carnis, & quidquid aliud est. Quomodo verò passio sit principium humani actus, & qualiter ipsam rationē mouere, ac vita voluntatem trahere in consensum possit, satis superiùs explicatum est: iuxta ea quæ b.Thomas duobus primis articulis illius quæstionis docet. Passio enim siue affectio caussa est peccati, quando immutando corpus vehementer distrahit à rationis consideratione, vel certè facit delectabile & bonum apparere, quod illi affectui conforme est. Hinc fit, vt ventre pleno, videatur facile ieiuniū: at verò exhausto, aliter. De quo est illud Philosophi: Qualis vnusquisque est, talis finis videtur ei: talia scilicet iudicat sibi expedire. Nihil ergo hic aliud dicendum est: quàm vt notetur, passionem hanc & infirmitatem frequenter excusare & minuere peccatum: non vt auferat sui generis malitiam (nam fornicatio & adulteriū ex grauitate passionis mortalia etiam sunt: sicut & homicidium) sed excusare dicitur, quòd leuius faciat, & magis dignum misericordia. Vnde etiam legimus frequenter in Psalmis, ad misericordiam implorandam allegari infirmitatem. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: & similia. Quod ideo fit, quia infirmitas hæc minuit voluntarium, sicut & rationis considerationem. Quo enim maior est passio, eo minus cogitatur peccatum, & voluntas magis trahitur. Quare meritò b. Tho. supradicto loco, dixit verum esse de passione præcedente deliberationem: hæc enim manifestum est impedire ipsam rationem deli-

Quomodo infirmitas partim excuset peccatum.

Quæ passio minuat, & quæ augeat peccatum.

deliberantem. Quæ verò sequitur deliberationem, non impedit iudicium rationis, nec voluntatem: sed potius sequitur illam, & auget etiam. Quo enim magis in actus aliquod delectamur, quo plures & fortiores passiones voluntati coniunguntur, eò magis illam tenent, & grauius peccatur: quod & in bono, & in malo certum est. Passio enim sequens in actu virtutis deliberationem auget, etiam eam virtutem: sed quę præuenit, minuit.

Iuxta caussam hanc, infirmitatem scilicet, notādę sunt multę alię caussę peccatorum, quas scriptura nominat: quę omnes ex passionibus istis appetitus sunt. Cōstituit igitur b. Augustinus amorem sui inordinatum primam caussam peccati: qui (vt inquit ille) cùm vsque ad contemptum Dei pertingit, ędificat Babylonis ciuitatem: quod b. Thomas explicans eadem quæstione docet omnē passionem appetitus nostri non esse aliud, quàm quòd bonum aliquod sensibile amamus nobis. Omnia nāque quæ affectu nostro corporeo, & nōdum sanato per gratiam volumus, propter nos volumus. Si itaque nos nō amaremus inordinatè, nihil aliud inordinatè cuperemus: quod satis d. Paulus indicat, cùm priusquā diceret de multis nouissimorū temporum peccatis, præmisit. Erunt homines seipsos amantes &c. Amor verò hic sui propriè intelligitur inordinatus ille affectus, quo nos iuxta corpus tātùm considerā es, amamus corpori bona, omissa & neglecta anima. Iste est enim amor ille de quo in Euangelio dicitur: Qui amat animā suam &c. Ibi nanque anima pro vita animali accipitur, nō pro rationali parte, qua iumētis præstamus: Qui sic se amat, odit: sicut iuxta literā nos habemus, intelligitur illud: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Nec tamen solus hic amor corporalis appellandus est amor sui. Est enim infirmitas hæc & sui amor latior: & in Philosophis illis, qui nouerant corpus & corporea omnia contemnere: atque in spiritualibus viris, qui in sciētia scripturæ & rerum diuinarum intelligentia sibijpsis placēt, & quę sua sunt quærūt, locum habet. Itaque amor sui est omnis complacentia in nobis, aliena à vero & Christiano affectu, quo soli Deo, eius videlicet gloriæ, atque proximorū vtilitati cupimus viuere. Et merito dicimus hunc amorē sui primam esse febrim naturę humanę, quę ex Adam ęgro nascitur, & a qua vix ex toto liberamur. Cui Augustinus opposuit suprà dicto libro amorem Dei vsque ad contemptum nostri. Hic igitur primus morbus est caussa peccati appetitus.

Lib. 14. de ciuit. [illegible] *animi* [illegible] *77.* [illegible]

2. Tim. 3.

Ioan. 12.

Hunc

De concupiscentia carnis ac oculorũ, & superbia vitæ. Hunc sequuntur tria alia, quæ scriptura notat vt omnium peccatorum caussas, dicente Ioanne: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Quæ (vt b. Thomas explicat) continent bona omnia appetitus sensitiui. Delectationes corporeas in concupiscentia carnis intelligimus: diuitiarum verò & habendi appetitum, in concupiscentia oculorum: vel vniuersalius, vt d. Augustinus sumit, curiositatem omnem, & quidquid ad satiandum appetitum cognoscendi pertinet: in superbia vitæ, excellentiæ & boni ardui appetitum intelligimus. Quæ tria, si bene pensentur, proximè ex præcedenti morbo oriuntur, & sunt magis speciales morbi, etiam cùm nondum illis consensimus; aut non plenè. Etsi itaque vnus vno, alius alio istorum morborum magis laboret: non est tamen qui non agnoscat se infirmum: immo vix est, qui non tangatur omnibus. Sed conandum est, vt quisque noscat quo grauiùs laboret. De quibus beatus Augustinus diligentiùs, ex scriptura sacra colligens eorum pericula, & ipsorum remedia, & quantam habeant ad exhortandos nos ad Deum, efficaciam: scripsit in libro de vera religione. *1. Ioan. 2.*

Peccata ipsa sunt morbi & aliorũ peccatorum caussæ. Hos morbos sequuntur alij maiores morbi: peccata scilicet ipsa: quæ caussæ sunt aliorum peccatorum. Caussæ inquam, vt b. Thom. explicat, non solùm, quia amissa gratia per vnũ peccatum, in alia necesse est incidere: sed etiam, quia nonnunquã amissa aut verecundia, aut timore, faciliùs in alia peccata incidunt qui semel peccauerunt. Sed & hoc habent grauiora quædam peccata, vt nonnunquam fines sint aliorum peccatorũ: & propter illa consummata vel consummanda, multa alia peccata committuntur. Inter hæc verò peccata, quæ etiam aliorum sunt caussæ, numeratur primò superbia, quam scriptura dicit initium esse omnis peccati. Quod iuxta Augustin. quidem libro de natura & gratia, de superbia propriè dicta intelligi debet, propter primum peccatum angeli, & hominis etiam, quæ fuerunt initia omnium peccatorum. Addit etiam b. Thom. in omni peccato esse quandam voluntatem non subijciendi se, aut non parendi legi, quæ superbia quædam est: cùm tamen b. August. suprà dicto loco, cùm infirmitate vel ignorantia peccatur, nullo modo putet superbiam esse. Computatur etiam inter hæc auaritia, quam Paulus ipse radicem omnium malorum vocat. Quod de auaritia proprij nominis (vt b. Thom. illa q. exponit) est intelligendum: quia materiam præbet multis peccatis.

Eccle. 10. cap. 29.

Superbia initiũ omnis peccati.

1. Tim. 6.

Auaritia omnium malorum radix.

catis. Diuitiæ enim ſunt velut fomentum peccatorum omnium. Denique ad iſtam etiam pertinent ſeptem illa capitalia vitia, quæ à d. Gregorio & Caſſiano (quamuis ille octo numeret) explicantur. Dicuntur enim capitalia, quòd quaſi duces ſint, vnde multa alia oriuntur: id quod d. Gregorius 30. lib. moralium, ex diligenti conſideratione & experientia affectum humanorum docet: quæ ſcilicet vitia ex quolibet eorum conſequantur ſecundum communem experientiam, quæ ratione etiam non caret. De quibus quidem diligenter ſigillatim b. Thom. Et pertinet certè ad hanc materiam moralem & cognitionem peccatorum, hæc cognoſcere: quæ nos ſuperiùs inter genera peccatorum numerauimus. Nunc ſatis ſit agnouiſſe, quòd ſeptem illa peccata tendunt in ea, quæ maximam habent vim & efficaciam mouendi affectus humanos. Habent enim non minimam rationem beatitudinis, quæ ratio eſt appetendi omnia quæ appetimus. Atque ideo, cùm tam efficacia ſint, ad multa etiam alia peccata mouent. Inanis gloria & auaritia tendunt in hæc duo, gloriam ſcilicet & ſufficientiam: quæ maximè in beatitudine inueniuntur: Gula & luxuria in delectationem: quæ maxima eſt etiam beatitudinis pars. Et quidem ideo hæc peccata ſunt, quia in eis nõ quæritur vera gloria, aut ſufficientia, aut delectatio: ſed ſolùm apparentia eorum. Reliqua verò tria capitalia peccata fugiunt mala his cõtraria: ira videlicet, inuidia, & acedia: atque ideo etiam efficaciſſimè mouẽt: ſed quæ ex eis oriantur peccata, oſtendit (vt diximus) Gregorius. Satis ſit hoc loco admonuiſſe, quòd ad ſpiritualem judicem, & eum qui cupit animarum mederi vulneribus, non ſolùm pertineat, noſſe peccata ſingula, ſed etiam radices & cauſſas, ex quibus oriuntur: vt videlicet digne mederi poſſit peccatorum vulneribus. Hæc itaque ſufficiant de ſecunda peccatorum cauſſa.

Septẽ capitalia peccata.

*

LECTIO

¶ LECTIO QVARTA.

¶ *De vltima peccatorum origine, malitia scilicet.*

q.78.

VLTIMA tandem peccatorum caussa, & quidem ceteris grauior, meritò ponitur malitia: quæ (vt b. Thom. ait) defectus quidam est voluntatis, quæ (vt superiùs ostensum est) præcipua caussa est omnium humanorum actuum. Sicut igitur deficiente à suo ordine ratione, fit ignorantia, ex qua committuntur peccata: & deficiente à perfecta subiectione & obedientia erga rationem appetitu nostro, nascitur infirmitas, ex qua (vt declaratum est) non pauca peccata proueniunt: ita voluntatem contingit à suo proprio ordine, quem habet ad bonum rationi consentaneum, deficere: non quòd malum sub propria ratione mali eligat: sed quia, dum nimium peccato alicui inhæret, cõuertitur quodam modo illi in naturam: quo fit, vt non ex ignorantia, non ex vehementi aliqua passione mali alicuius: sed affectu ipsius peccati quo ducitur, præueniat omnem passionem, & ipsum peccatum appetat ac velit: & hoc dicim⁹ ex certa malitia peccare. Quod nõ potest melius cognosci, quàm ex duobus alijs membris. Cùm enim nec ob ignorantiam, nec ob passionem, sed integra ratione & sana eligit ipsum peccatum committere: ex certa malitia peccat, siue ex electione. Est quidem in omni peccato, maximè mortali, electio & malitia: sed hæ in alijs præueniũtur à passione vel ignorãtia. Quando verò nihil eorum, sed ipsa peccati malitia delectat ex ea peccatur, & ipsa est origo peccati: tũc ex electione peccari dicimus. Et hic est proculdubio magnus gradus & profectus, vel potius defectus peccati, cùm ad peccandum ex certa malitia peruenitur. Et quáquam hoc nõ mutet speciem peccati, est tamen conditio non parum aggrauans ipsum peccatum: quam sanè meritò inquirere debet spiritualis iudex, quia longè alia & efficacior medicina his peccatis est necessaria.

Quid ex malitia peccare.

Duobus modis peccatur ex malitia.

Dupliciter verò contingit ex certa malitia peccare. Primò (quod apertiùs est & communius) cùm ex consuetudine generatus fuerit habitus peccati. Fit enim peccatum per consuetudinem & habitum connaturale, ita vt ipsum sibi per se delectet: atque tunc

tunc multum detractum est integritati mentis humanæ. Nam primò incipit homo, superatus aliquo affectu, inuitus quodam modo trahi ad cōsensum peccati: quare etiā displicet, nec sine tristitia & anxietate aut cōmitti, aut priùs cōmissum relinquit peccantem. Postea verò paulatim ipsa frequentatione fit, vt incipiat minus displicere, minus sentiri: & tandem cōuersum in naturam, per seipsum delectat. Itaque sic peccātes similes sunt his, qui captiuitatem ipsam, aut infirmitatē, quasi naturale bonum cæperunt amare. Peccatur etiam ex certa malitia, præter consuetudinem & habitum (vt b. Tho. præd. q. ait) ex vehemētì aliqua tētatione, aut certè (vt ille inquit) ex nimia corruptione & procliui in vitium aliquod natura. Nec enim dubium est, ex libertate voluntatis in malum, fieri posse, vt ipsum à principio eligatur: quanquam hoc rariùs. Est enim naturale homini, paulatim & per incrementa quædā tēdere in malum vel in bonū. Cùm igitur audierit sacerdos consuetudinem peccandi, opus est vt de certa malitia aduertat diligenter: aut etiam vbi perceperit vehementem aliquam inclinationem in peccatum.

videlicet, ex consuetudine, & prauitate naturæ.

Ex his etiam intelligi potest quod attinet ad præsentem locum: quale sit augmentum: & quibus gradibus crescat affectus mali in nobis. Ex priori enim peccato sequitur secundū: atque ita ex pluribus consuetudo & habitus: & hinc certa malitia. In quas sunt etiā gradus: quos possumus nūc tres numerare. Primus de quo iam loquuti sumus, cùm ex inclinatione quadam & cōnaturalitate peccatur. Secūdus, hoc altior, cùm ad hoc peruenitur vt cōtemnatur lex ipsa, & ex cōtemptu eius peccetur: non ex alia videlicet passione, aut affectu, quā vt legi nō sit subditus. Huc enim pertinet quod scriptū est: Impius, cùm venerit in profundū malorū, cōtēnit: & hoc exponit b. Tho. esse peccare ex contēptu: quod nō est dubiū esse ex certa malitia, & insigni quidē. Certiùs verò, supra hunc etiā gradus est, cum iam contradicitur ipsi spiritui sancto, & reijciuntur ac contemnantur ea, per quæ retrahitur animus à peccato. Hoc enim speciali ratione docet b. Tho. meritò dici peccatū in spiritū sanctum: quod certè summum est & iustè irremissibile dicitur. Consistit enim in contemptu eorum, per quæ fit remissio. Itaque si quis nolit audire sacras cōciones, aut legere sacram scripturam, ne ita à peccato retrahatur: non est dubium quin ex summa malitia peccet, & in spiritum sanctum. Nec desunt huius exempla in scriptura. Iob inquit de his qui dixerunt Deo: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Et Isaias de

Incrementa peccati.

Tres gradus malitiæ.

Prou. 18.

1. 2. q. 86, ar. 9.

cis-

eiſdem dicit: Filij nolentes audire legem, qui dicunt videnti-bus, nolite videre, nolite nobis loqui quæ recta ſunt: loquimi-ni nobis placētia, ceſſet ſanctus Iſraël à facie noſtra. Huius qui-dem peccati colligit b. Tho. ſex ſpecies: quæ omnes in eo con-ſtitutæ ſunt, vt ex intentione abijciatur id, per quod à peccato reuocamur. Hęc itaque eſt omnium maxima malitia. Sūt quo-que alia peccati augmenta. Nonnunquam enim ex affectu pec-cati ſit, vt incipiat diſplicere lex ipſa Dei, & fides: ita vt cupere-mus eā non eſſe. His certè proxima eſt ipſa infidelitas: & ideo non minoris ſunt periculi, nec minus fugienda, quàm quæ iam diximus: in quæ nonnunquam ex illis labimur: ex conſuetudi-ne videlicet peccandi & contemptu in infidelitatem. Satis ſit de his nunc monuiſſe ſacerdotes, vt non negligenter hoc ad-uertant, ſed conſiderent quàm altas radices peccatum egerit in corde, & quos protulerit fructus, vt inde intelligant, qualia ſint adhibenda remedia.

2. q. 14.

Non eſt etiam circa peccatum ex malitia omittēdum, quare hic modus peccandi grauior ſit duobus prioribus. Quod bea-tus Thomas quæſtione illa ſeptuageſima octaua articulo vlti-mo diligēter explicat. Habet enim hoc peccatum maiorem ra-tionem voluntarij: cùm nihil ſit rationē ipſam impediens, atq; ita nec voluntatem à ſequenda recta ratione retrahens. Dein-de, quod diuturnior ſit hic affectus, & diutius adhæreat volun-tati. Neque enim habet, per quod ab illo retrahatur. Paſſiones & affectus appetitus ſenſitiui citò tranſeunt: & cùm trāſierint, incipit diſplicere peccatum: vt homicidium cōmiſſum ex ira, & ſimilia. Malitia verò illa voluntatis, maximè quæ ex habitu ineſt, magis hæret. Denique, cùm in peccato ex certa malitia in-ordinatio ſit tota in rationali appetitu: peſſimè ille diſpoſitus eſt ad finem: minus verò malè in peccatis ex paſſione, vel ig-norantia. Certum igitur eſt, hoc eſſe multo grauius, & ideo maioribus egere remedijs.

Peccatū ex malitia eſt cæteris grauius. 3. 2.

Hæc itaque ſint dicta de tribus his radicibus præcipuis, & cauſſis peccatorum: quas noſſe, & circa quodque peccatum ad-uertiſſe, valde conducit. Non eſt tamen omittendum, quin de earum adinuicem comparatione aliquid dicamus: vt inde me-lius, quomodo peccatis medendū ſit, cognoſcatur. Diuus Au-guſt. quidē (vt hoc priùs dicamus quanquam obiter, & abſque diligentioris inquiſitionis præiudicio) has tres cauſſas ad duas reduxit: Peccatur (inquiens) & Dei mandatum præteritur vel quia bonum latet & non cognoſcitur, vel quia non delectat.

2. lib. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 17.

Itaque

Itaq; cùm sint duæ præcipuæ caussæ actuum nostrorum, ratio & volũtas: defectus earum Aug. considerasse videtur: cùm tribuit rationi quidem ignorãtiam, voluntati delectationem vel defectum eius: quia, inquit, non delectat: vel certè coniungit appetitum volũtati: ad vtrumque enim pertinet delectatio: ita vt meritò possimus dicere, peccatum omne vel à cognitione deficiente aut errante, vel à delectatione aliqua ortum habere. Immo reuera vtrumq; esse in peccato, meritò dicendum est. Meritò igitur, qui consulere vult animabus, considerabit, vbi prius incipiat defectus & peccatum: an in ratione minus cogitante, an in affectu vel voluntate minus sequẽte rationem. De hoc igitur breuiter sequentia putamus annotanda esse. Primũ hoc sit. Ordine generationis & temporis, principium peccatorum omnium in hominibus communiter, & secundũ ea, quæ frequẽter cõtingunt, est ex appetitus sensitiui inordinatione: quãquã fieri possit, vt aliter eueniat: sed hoc est rarum, & ideo ab arte alienum. Istud satis ostendit experiẽtia & ratio, quę ab illa sumitur. Viuimus enim omnes prius animali vita sine vllo rationis vsu (de quo illud: Viuebã aliquãdo sine lege: August. intelligit) & eo tempore, vt Paulus ipse inquit, peccatũ in nobis mortuum est (quia videlicet nõ agnoscimus ipsum) & tamen sunt in nobis passiones illæ & affectus delectationum, & aliarum rerum ex natura ipsa sensibili, quales videmus in alijs animalibus: nondum tamen tam validi & fortes, propter virium & ætatis debilitatẽ: accedit tamen ex corruptione ipsa, quæ in nobis maior est, amplior etiã inordinatio in his motibus: vnde fit, vt verũ sit illud: Sensus & cogitatio hominis prona sunt in malum ab adolescentia sua. Cùm itaq; affectus isti nobis semper noti sint, ac cõgeniti semper nobiscum adoleuerint, & ratio longo post tempore (septimo videlicet, vt Arist. putauit, anno: & reuera aliquãdo tardius, atq; rarò certè ante) incipiat paulatim & valde debiliter ac imperfectè ad considerationem honesti aperire oculos: fit, vt inter ipsa sua initia opprimatur, & à fortiori consuetudine corporalium affectuum trahatur in consensum, & obscuretur nimium: maxime si his accedat praua consuetudo eorũ inter quos viuitur, si accedant inhonesta verba & exempla: ex quibus fit, vt meritò scriptum sit illud: Omnis caro corruperat viam suam: quod vtinã ipsa experientia non doceat nos. Ex his enim factum est, vt, quanquam in ceteris omnibus rebus, etiã animalibus, malum & quod contra naturam cuiusq; est, rarius inueniatur: in nostra tamen na-

Vnde principiũ peccati in nobis cõmuniter.

Rom. 7.

Gene. 8.

tura malum ſit in pluribus, & plures contra naturam vitã inſtituant, quàm ſecundum illã nimirum paucis tranſeunt bus à corporalibus delectationibus & bonis, inter quæ ab infantia nutriti ſunt, ad guſtum ſpiritualium delectationum, & ſenſum huiuſmodi bonorum. Itaq; quod apertè intuemur, viuitur ab hominibus integræ rationis, quaſi in infantia quadam & pueritia, à qua nos deterret Apoſtolus dicens: Nolite pueri eſſe ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote. Contra, videmus paruulos ætate & ſenſibus, ſed malitia non paruulos: idq; propter tantam corruptionem naturæ & conſuetudinis humanæ. Inter quæ etiam, quod ſpiritualibus iudicibus valdè conſiderandum eſt, frequenter fit, vt quanquam ratio, & naturale illud lumen diuini vultus, quod ſignatum eſt ſuper nos, ſatis indicét in primordijs illis rationis, mala, & ab eis deterreant; tamen praua conſuetudine & propria, & eorum inter quos viuitur, fit, vt multa nec reputentur quidem peccata, vel certè cum timore aliquo & cõſcientiæ dubio taceãtur in ſalubri illo confeſſionis iudicio: maximè in inhoneſtatis peccatis, & prima illa verecunda ætate. Quare in his opus eſt prudentiſſima attentione, ne aut indicentur pueris, quæ non norunt, mala: aut certè relinquatur illis virus aliquod abſconditum in viſcerum receſſibus. Scripſit quædam ad hoc pertinẽtia Gerſon in tract. de arte audiendi confeſſiones, & in alijs locis de puerorum diſciplina. Itaq; ſufficiat hæc annotaſſe, in quibus exordia rationis noſtræ, & peccatorum ſatis oſtenduntur.

1. Cor. 14.

Secundũ hîc annotandũ, eſt iſtud. Poſt hos affectus & paſſiones, quid prius corrũpatur, ratio ipſa & cognitio, an voluntas: non ſatis notum eſt: & fieri poteſt vt quandoq; vnũ, quandoq; alterum prius corrumpatur: magis tamen probabile credimus, potius ex volũtatis corruptione & defectu prius peccata eſſe, quàm ex rationis corruptione: quod nouiſſe, etiã conducet ad adhibẽda remedia. Vt enim ex ſuperiorib⁹ patet, etſi neceſſe ſit cognitionẽ præcedere, vt ſequatur affectus: tamen nulla cognitio ſatis efficax eſt ad mouendũ, nulla diu occupat animum, niſi adſit efficacia voluntatis. Putamus itaque iudicij illius peruerſi, quod in ratione eſt cũ peccatur, radicẽ eſſe ex volũtatis defectu: quia aut iam cœpit ſibi placere in malis, aut certè erga bona cœpit tepidior eſſe. Quare primũ omniũ fontem malorũ & bonorũ putamus eſſe voluntatem, quæ in ſcriptura ſacra meritò cor dicitur, ex quo manat mot⁹ & influxus vitæ in membra: ſic à voluntate: de qua verbum illud meritò intelli-

Apparet initiũ boni et mali magis à voluntate quam ratione eſſe.

intelligemus. Omni custodia serua cor tuum, quoniã ex ipso vita procedit. Si volũtati bene fuerit consultum, si illa sit sana: nulla cogitatio aut rationis defectus nocere poterit: quãquam reuera hæc duo cõiunctissima sint. Quod cùm multis scripturæ auctoritatibus doceri possit, non tamen opus est pluribus hoc agere: satis sit istud breuiter admonuisse hoc loco. De caussis igitur peccatorum interioribus hæc dixisse sufficiat.

Prou. 4.

Tribuuntur etiam exteriores caussæ peccato: de quibus superiùs nonnihil diximus inter caussas humanorũ actuum. Sũt autem hæ caussæ, homo & Angelus malus: qui non aliter sunt caussę, quàm suggerendo & proponendo bonũ aliquod, quod ratio sequatur: vel ad illud prosequendum persuadendo: quæ omnia exteriora sunt: quanquã (vt patet) etiam hæc moueant corpus ipsum & alterent: sicut in ira vel timore contingit. Vbi etiam diabolum posse nonnihil amplius, constat. Potest enim corpus ipsum alterare & maiores accendere passiones: voluntatem verò ne attingere quidem potest.

De excæcatione et obduratione.

Inter has caussas externas peccati ponitur excæcatio & obduratio: quæ duo scriptura Deo tribuit. Ego indurabo cor Pharaonis, & excæcabo cor populi hui⁹, & aures eius aggrauabo. Non quòd Deus sit caussa peccati (absit hoc) à quo nihil inordinatum: nõ quòd Deus aliquando moueat, multò minus cogat ad consensum peccati: vt hæretici stultissimè dicunt. Sed (vt b. Tho. proprio loco explicat) quandoq; non dat homini gratiam, qua ratio illuminetur ad non consentiendũ peccato, & emolliatur volũtas vel ad amandum bonum, vel ad odiendum peccatum. Hæc enim duo, rationis lumen, & voluntatis suauitas ac complacẽtia in bono: diuinæ gratiæ sunt opera: & quibus dãtur, gratis ac misericorditer dantur: quare nulli debentur: quibus subtrahuntur, iustè subtrahuntur: vt verum sit illud: Cuius vult miseretur: & quem vult, indurat. Et rursum: Miserebor, cui misertus fuero: & misericordiam præstabo, cui voluero, aut in quem mihi placuerit. Et illud etiam: O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Quæ ideo hîc notanda sunt, vt agnoscamus cæcitatis & malitiæ nostræ caussas in nobis esse: sed remedia & medicina ex gratia à Deo: atque ideo ab illo primò esse requirẽda: à quo opus est vt incipiat sanitas omnis & medela: de qua lectione proxima dicemus.

Ex. 7. et 9
Esaiæ 6.
1. 2
Rom. 9. et Exod. 33
Ibidem.

¶ LECTIO QVINTA.

¶ *De medijs, & ratione medendi animarum vulneribus in speciali.*

De canonibus pœnitẽtialibus & publica pœnitentia.

DE caussis itaq; & origine peccatorũ dictum est: iam de curatione dicendum. Circa quam, iuxta ea quæ superiùs, cùm de satisfactione & pœnitentia ageremus, dicta sunt, aduertendum est, quòd Ecclesiæ antiquæ consuetudo fuit, vt cuilibet lethali peccato certa destinarentur tempora pœnitentiæ, ante quam peractam non concedebatur communio vel sacrificij, vel sumptionis Eucharistiæ, ei, qui id genus peccati commisisset. Tempora verò hæc statuebantur ex Episcoporum iudicio & arbitrio. Et frequenter quidem in concilijs aut vniuersalibus, aut prouincialibus, communi omniũ iudicio hæc tempora præfiniebãtur. Vnde orti sunt canones pœnitentiales in diuersis cõcilijs æditi: quorum plurimos colligit Rabanus in lib. quem vocat pœnitentiarum. Sunt etiam antiquorum de his nonnulli tractatus. Greg. Neocæsariensis & Petrus Alexandrinus episcopi scripserunt canones, circa eos potissimũ, qui fidem negârunt. Scribit etiam de his Nicephorus in fragmento quodam de facultate ligandi atq; soluendi: vbi dicit, nulla ratione sacerdotẽ aliquem hac potestate bene fungi posse: qui vigorem canonũ, & suam cuiq; peccato mulctam imponendã ignorauerit: particeps enim fiet peccati, quod sine illa censura canonica remiserit. Huius verò cõsuetudinis, & canonũ pœnitentialiũ August. in Enchi. c. 65. hanc reddit caussam, vt ecclesiæ, quæ interiorem & veram cordis pœnitẽtiam nõ potest videre: illo testimonio perseuerantiæ in pœnitẽtia (inquit ille) satisfieret: apud quam (Ecclesiam scilicet) est potestas ligandi atq; soluendi. Vbi aduertẽdũ est, quòd, quãquam tempora illa pœnitentiæ multi putẽt ad peccata publica, quæ scandalo fuissent Ecclesiæ, referẽda: pro illis enim (vt superiùs diximus) solẽnes illæ pœnitẽtiæ indicebantur ab Episcopis sub iudicio totius ecclesiæ: & certum est in illis seruata esse tẽpora illa: si tamen rigor ille & seueritas antiquæ ecclesiæ cõsideretur, videbimus etiã ob occulta nonnunquam peccata, quæ videlicet ad secretũ iudicium sacerdotum referebatur, iniuncta fuisse

ēta fuisse tempora illa pœnitentiæ. Nam (vt superiùs ex Origene ostẽdimus, & nonnullis alijs antiquitatis testimonijs, quandoq; occulta ipsa ad iudicium publicum ecclesiæ deferebãtur ex concilio spiritualis Iudicis. Sic enim parati erant, qui veram pœnitentiam agebãt, nihil recusare: tanta etiam erat antiquæ illius ecclesię innocentia & charitas, vt vno pœnitẽte aut paucis, omnes compaterentur & condolerent: quare non recusabant publicè se ostendere peccatores, etiam illi, quorũ peccata non fuerunt manifesta. Itaq; illud certissimum est, tempora illa pœnitẽtiæ seruari non potuisse, nisi manifestũ id esset ceteris. Nec enim participabãt (vt diximus) Sacramentis intra illa tempora. Vnde certũ etiam est, nõ semper pro peccatis, præcipuè occultis, imposita esse tanta pœnitentiæ tempora: sed in occultis hoc fiebat nõ sine multò cõsilio, iuxta qualitatẽ personarum: vt videlicet quod ꝓdesse poterat saluti animæ pœnitentis, & aliorum ædificationi, fieret: nõ verò illa ratione ipsi, vel alijs fieret infamia, aut vituperiũ, aut scandalum. Hinc factum est, vt posterioribus tẽporibus tantus ille rigor remissus fuerit: & non dubitamus hoc magna ex parte factũ esse iustis & necessarijs de caussis. Tunc enim, cùm inter infideles ecclesia agebat, præcipuè curabatur, ne vita fidelium scandalo esset infidelibꝰ. Quare oportuit seuerissimè puniri peccata, maximè quia tũc ecclesia habebat disciplinam suam separatam omnino à sæcularium legum & iudiciũ punitione. Nũc verò, quando etiam ipsæ leges & principes ad Ecclesiam pertinent, quanquam sint alia iudicia, satis tamen putãdũ est, si in sæcularibus iudicijs crimina puniantur (crimina, inquam subditorũ) auctoritate & seueritate illarum legum. Hinc putamus factũ esse (vt superius diximus) quòd solẽnes illæ pœnitentiæ cessauerint, & tandem omnes canones pœnitentiales cõmissi sint arbitrio sacerdotum: in grauioribus quidem Episcoporũ, in alijs etiam inferiorũ sacerdotum. Sed in hoc negotio debet quilibet episcopus constituere, quæ opportuna saluti animarũ: quod fieri solet in synodalibus cõstitutionibus: quas proculdubio oportet esse cognitas omnibus inferiorībꝰ sacerdotibus. Canones vero illos pœnitentiales antiquos nõ ita omnes tenentur seruare, cùm iam illa tempora pœnitẽtiæ sint arbitraria: quanquam profuerit nõ parum illa saltem vidisse: vt antiqua illa ecclesiæ seueritas, si nõ omnino seruatur, saltem cogitari possit, & secundum aliquam proportionem obseruari. Neque enim in illis temporibus pœnitentiæ cogitandum est, solum curatũ fuisse

 vt per-

vt perseuerãtia illa esset testimonium veræ pœnitentiæ coram ecclesia: quod quidem verum est, vt Augustinus dicit: verùm etiam vt illis longioribus tẽporibus mala consuetudo peccãdi, si introducta esset, vt pronitas ad similia peccata, aut facilitas peccandi, & similia, quæ ex peccato relinquuntur, curarentur. Nec illius solùm, cui satisfactiones imponebantur, bono & saluti: sed totius etiam populi ædificationi, voluit ecclesia consulere: vt hoc exemplo viderent omnes, quanti peccata fiant in ecclesia, & quàm dura sit pro illis suscipiẽda pœnitentia: atque ita ab eis deterreretur populus, & ad Dei timorẽ excitaretur. Apertè enim videmus, quantum horum obliteratio in ecclesia detraxerit dignæ æstimationi peccatorum, & timori Dei: quapropter cuperent multi illa pœnitentiæ publicæ tempora restitui. Verùm plena illa ab omni consuetudine & reliquijs peccatorum liberatio pœnitentis præcipuè quærenda est: & ideo illi, hoc est, eius viribus & captui cõmensuranda sunt omnia. Quare, quod attinet ad restituẽdos canones illos pœnitẽtiales, nõ putamus facilè esse definiẽdum. In peccatis sanè publicis videretur conducibile fore ecclesiæ si seruarẽtur: sed quando illa in exteriori iudicio, vel sæculari vel ecclesiastico, aliter puniũtur: videbitur non admodum necessarium: interim tamen non dubitamus populum magis ædificari satisfactionibus, quæ volũtariè suscipiuntur: ædificari (inquam) ad timorem Dei & pœnitentiam: quàm deterrentur à peccatis, pœnis quæ infligũtur in iudicijs. Quare in Concilio grauissimo episcoporum, & doctorum virorum atque timentium Deum, esset hoc maturius consultandum. Nunc sufficere debet, admonuisse de necessitate huius sequestrationis pœnitentium à Sacramentorum participatione, modò satisfactionibus cõdignis interim præparẽtur: hæ enim sunt fructus digni pœnitentiæ, quos petit Dominus. Testantur etiam hoc ipsum verba canonum, in quibus frequẽter dicitur, tẽpora illa suscipienda esse, vt sic postea purificatus à peccatis animus, dignè possit ad Sacramẽta accedere. In qua ratione multa certè sunt comprehẽsa nobis imitanda, & huic, de quo nunc agimus, proposito conuenientia: de quibus mox plura, interim de temporibus pœnitentiæ, & canonibus pœnitentialibus sufficiat hæc annotasse.

Nunc quod genus remediorum & medicinarum esse debeat, aut quibus pœnitentium exercitijs vacarint, qui tẽpora illa pœnitentiæ susceperunt, breuiter quoque ex superioribus indicandum. Colligere etiã possumus, vt de satisfactione diximus, tria sa-

tria satisfactiora opera: ieiunium videlicet, orationem, & eleemosynam: in quibus meritò omnia cõprehẽduntur, quę pertinent ad medelam animarum. In ieiunio enim, quidquid ad castigationem corpoream & afflictionem carnis pertinet, intelligimus: vigilias scilicet, vestitus & dormitionis austeritatem ac duritiem, & quidquid ad hoc pertinet. In eleemosynis autem opera pietatis in proximũ, siue spiritualia siue corporalia sint, intelliguntur: ministrare infirmis, laborare in exhortandis peccatoribus ad pœnitẽtiam, & in docẽdis ijs quę necessaria sunt ad salutem, & huiusmodi alia plurima. Denique in orationibus omnia spiritualia exercitia, meditationum, lectionum, & quidquid pertinet ad animum in Deum eleuandũ, includimus. Itaque satis patet, nullum esse reliquum genus medicinæ spiritualis, quod in his non sit comprehensum. Et constat in antiqua Ecclesia sic pœnitentibus iniunctos esse singulis hebdomadibus dies aliquot ieiunij: & (vt Tertullianus inquit in libro de pœnitentia) etiam de qualitate cibi & somni, de cilitio & cinere, gemitibus & deiectione vultus præcipiebat disciplina illa pœnitẽtię. Hæc itaque proposita sint de antiqua illa ratione & cura, quę in Ecclesia adhibebatur vulneribus animarũ sanãdis.

Ex his igitur colligamus primùm duo, non tam asserentes quidquam, quàm proponentes quod salubris & consultius videtur. Primum: Antiquæ illi consuetudini Ecclesiæ valde esse conforme, & certè saluti animarum non parum conferre, vt nullus post peccatum mortale ad participationem Sacramẽti altaris admittatur, nisi post aliquot dies pœnitentiæ & satisfactionis. Constat enim in antiqua Ecclesia impositum esse tempus illud ob vnum tantùm peccatum mortale: & illo tempore non solùm à communione sequestratos fuisse pœnitentes, sed etiam ab oblatione & cõmunibus orationibus, ferè sicut nunc sunt excommunicati, præterquam quòd ad doctrinam audiendam admittebantur. Videtur etiam absolutio ipsa eis negata. Non enim imponebantur eis manus ante completum tempus pœnitentię: cum scilicet admittendi erant ad communionem: quamuis fortè impositio illa manuum magis ad externã absolutionem coram Ecclesia, quasi ab excommunicatione, referri possit, quàm ad absolutionem à peccatis coram Deo. Deinde, quàm est consentaneum rationi, vt, qui diuinam prouocauit iram, & peccando Dei contempsit gratiam, non statim se ingerat, sed in timore & verecundia expectet, & magis desiderio Christum sumat. Et quãtam gratiam diuinam humi-

litas hæc conferet animę? Et quàm hoc ad timenda & cauenda peccata opportunū? Quòd itaque vtile hoc sit, & plurimùm ad Deum placandum conducat: nō potest in dubium verti: & etiā quòd conforme sit sensui antiquæ Ecclesiæ. Id tantùm in dubium verti potest. An præsentium temporum moribus ita conueniat. Vbi primò fatemur, quòd pro peccato mortali solius fortè cogitationis aut voluntatis maximè in his qui vitam in Dei timore ducunt, nō semper necessariò hoc obseruare expedit, maxime vbi loci, temporis, & personæ circunstantiæ aliud poscunt: vt si pius sacerdos aut laicus, instāte tempore quo similes consueuerūt aut celebrare, aut participes fieri altaris, occurrat aliquod peccatum: immo etiam si esset peccatum cōpleti operis præter scandalum aut certam malitiā. talem, qui alioqui vitā agit absque grauioribus peccatis, nō putamus necessariò diutius arcendum esse à communione, aut differendā illi absolutionem, cùm veræ pœnitentiæ ostēdit signa: tamen etiā his esse omnino hoc consulendum, vt vel ante sacram communionem, vel si circunstantiæ aliud exigant, post illam dies aliquot deflendo lapsui mortali, & agendæ pœnitētiæ pro illo, deputent, loco annorū quos Ecclesia antiqua taxabat. Nec dubitamus eum quē descripsimus, libenter hoc acceptaturū: omnem scilicet qui in Dei timore & obedientia mandatorū eius absque frequentibus lethalibus culpis vitam agit. Alioqui, qui hoc aut nō suscipit, aut graue putat, eo ipso ostēdit quàm longè absit à vero timore Dei. Non est opus multis exemplis scripturæ hoc confirmare. Certè Dauid pro vno peccato, Lauabo (ait) per singulas noctes lectum meum &c. & peccatum meum coram me est semper. Item, Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: & similia multa dicit, etiā postquā audierat remissum esse sibi peccatū. Maria soror Moysi pro murmure in fratrē etiam à lepra curata, septē dieb^9 manere iubetur extra castra, remissa iam culpa. Si pater eius (inquit scriptura) spuisset in faciē eius, nonne debuisset septem dierū rubore perfundi? Quibus verbis quid aliud indicatur, quàm non facile, nec statim post peccatū ad participationē sacramēti altaris accurrendū esse: Et hęc quidem diximus de vno duntaxat aut altero peccato mortali.

Num.12.

Alterū vero, de his qui multis peccatis & frequentibus trāsgressionibus assueuerūt, vitam sine Dei timore in licentiosa libertate agentes, est diligentius annotandum. De his enim dicimus, multo esse certius, nulla ratione eos admittendos esse ad communionem, nisi transactis non paucis diebus pœnitentiæ.

Vbi

Vbi fatemur non paruam esse difficultatem, non propter rationem aliquam, sed propter consuetudinē, & summam certè incuriam curandi animarum salutem: qua factū est, vt vix sit inter sacerdotes, qui de hoc cogitet: & rarior inter pœnitentes, qui sibi patiatur hoc imponi. Videtur itaque aut desperandum esse de plurimis pœnitentium, aut condescendendum huic cōsuetudini. Vbi non possumus aliud respōdere, quàm in hac tāti momēti re ad antiquā Ecclesiam nobis esse confugiendum, & illius auctoritate resistendum facilitati horum temporum. Itaque hominem post integrum annū, ne dicam post multos etiam exactos in peccandi consuetudine, in obliuione mandatorum Dei, & sine aliquo eius timore, aut certè in quo, etsi Dei timor & cura seruādi diuina mādata fuerit ex parte: præualuit tamen frequentia peccandi & consuetudo: mox post vix enarrata peccata, & leui suscepta satisfactione, ad altare permittere, non videmus qua ratione fieri possit: nisi fortè vera ostēderetur pœnitentia & omitti non posset: & tunc, quod prius fieri non potuit, post communionē impleretur: ita videlicet vt post frequentia peccata nullus sine condigno pœnitentiæ tempore facile dimittatur. Primùm constat Ecclēsiam totam quadragesimam cum magna austeritate ieiuniorum, orationū, & piorū operum freqūētia olim seruasse, vt ita accederēt præparati ad mysteria redemptionis nostrę, & ad communionē Sacramenti in Paschate, etiam illi, qui in Ecclesia sine grauioribus peccatis vixerant. Quàm ergo alienum est ab hac disciplina, omnibus his omissis, heri in peccatis, & hodie in altari esse? Ratio etiam ipsa, quare non immeritò Ecclesia hoc agebat, manifesta est, & ex superioribus in hac materia satis patet. Quomodo enim verum propositum cauendi peccata illum habere credendum est, qui consueuit facilè labi, tamen neque cogitat, neque oblata suscipit opportuna remedia? Hæc itaque de illo maximè vera sunt, qui multorum temporum experientia didicit facilè se relapsum in peccata. Et quidem multis horum differre etiam ipsam absolutionem oportet. De quibus proxima lectione plura.

*

¶LECTIO SEXTA.

¶De eadem re.

QVIA diximus obseruanda esse tempora pœnitentiæ, iam quid in illis imponendum sit pœnitentibus, quid cum eis agendum est diligentius considerandum. Idq́; iuxta illa quæ dicta sunt de peccatorum caussis & origine.

Confessarius exploret confitentis dolorem.

Igitur primò omniũ sacerdotis est, cõsiderare pœnitudinẽ & dolorẽ cõfitẽtis, quãtus & quàm verus sit. Et cùm apertè (quantum constare potest) viderit defectum, minus erit illi negotij. Quando autem aduertit non veram pœnitentiam, nec sensum peccati in confitente, omnibus modis laborare debet ad exhortandum ipsum ad veram pœnitentiam: nec alia ratione potest sine graui peccato absoluere. Ad hoc igitur agendum, is qui audiendis confessionibus vacat (maximè rudium) debet paratos habere sacræ scripturæ locos, quibus efficaciter ad verum Dei timorem & compunctionem peccatorum mouere possit peccatorem, iuxta captum illius. Et debet profectò spiritualis animarum medicus ex lectione scripturæ & patrum habere non pauca recondita in memoria, & piè meditata, quibus primò seipsum, deinde alios ad veram compunctionem & detestationem peccati moueat. Habet Chrysostomus non paucas homilias de pœnitentia, ex quibus multa in hunc vsum sumi possint. Methodus etiam confessionis, quam nos ante paucos menses curauimus imprimi, habet multas obseruatione certè dignas considerationes. Primò, cùm methodum tradit detestandi omne peccatum in generali, & deinde singula in speciali: in quo argumento putamus non minima commendatione dignum esse librum illum. Diximus etiam nos nonnulla superius, cum circa sacramentum pœnitẽtiæ de veritate & perfectione contritionis ageremus. Satis itaque sit, vt sciat spiritualis quilibet medicus hanc artem sibi & cognitam esse debere, & ante omnia ad manum esse habendam. Sed his proximũ est, vt satis agnoscenti animæ suæ infirmitatem, medicinæ adhibeantur contra recidiuum: idq́; secundum qualitatem pœnitentis, & pericula occurrentia. Primò certum est, relinquendum esse statum peccati, & personam omnem cuius commerciũ sine peccato, vel scãdalo, aut animæ periculo non est. Deinde societatem ipsam & amicitiam, siue aliorum cõsuetudinem,

De remedijs adhibendis contra peccata futura.

tudinem, qua conſtat experientia ad peccandum induci hominem. Denique occaſiones, colloquia, congreſſus, & reliqua omnia, quæ meritò is qui ſalutis ſuæ curã gerit, timere poteſt & debet: quæ omnia reuera pertinent ad declinãdũ à malo. At verò ne ſcopis tantùm mũdata & ornata ſit cõſcientia, ſed vacans: & ne ſolùm declinetur à malo, verùm fiat etiam bonum: addenda ſunt pia & Chriſtiana ſtudia ac exercitia, quibus animus verè ad pietatem excitetur, & proficiat atque cõfirmetur in ea. Habet etiam prædicta methodus & vniuerſorũ peccatorum in genere, & ſingulorum in ſpecie nõ pauca, nec leui conſideratione digna remedia, quæ etiam cupimus perſpecta eſſe ſpiritualibus medicis, ſicut etiam antiquiores illi, Caſſianus in collatione de octo capitalibus vitijs & remedijs eorũ, & Gregor. in omnibus ſuis moralibus, multa de his docẽt: ſumma quoque illa virtutum & vitiorum ad hanc rem non eſt parũ vtilis, his præcipue, qui res potius quàm verba, & timorẽ Dei quàm eloquentiam quærunt. Sed quibus aut Gregor. aut Caſſianus, aut alij maiores libri nõ ſunt ad manũ, aut nõ ſunt ad captum illorum ſcripti, cupimus librum illum cõmendatum eſſe. Sed iam circa hæc duo, compunctionem videlicet excitandam, & adhibenda remedia, in ſpeciali pauca tradamus.

Ignorantes inſtruẽdi ſunt de peccatis.

Primò igitur illud eſt apertius & reuera minus operoſum, vt, cùm ex plena ignorãtia, iuris ſcilicet humani vel diuini, (eorum inquam, quæ concernunt ſalutem animę & ſtatum cuiuſque) peccatum eſt: adhibeatur vera doctrina: ita vt, omiſſa anxia inquiſitione, an excuſauerit illa ignorantia, an non; rarò enim in his excuſat; immo cum nonnulla etiam excuſatio locum habere videtur, tutius eſt ſe corã Deo agnoſcere reũ ignorantię eorum quæ ad ſe pertinebãt: omiſſo inquam hoc, doceatur peccator à ſpirituali medico, quid circa ſtatum ſuum, aetatem, aut conditionem, aut ingenium, aut denique opera quibus occupatur, ſit legi Dei contrarium, & quid licitum: ita vt certa certo noſcat, & dubia etiam vt dubia ſaltem & minus certa agnoſcat & vitet: nonnunquam etiam ad doctiores remitti poteſt pœnitens cum eius conſenſu, quando opus eſt, ad illos recurrat ſpiritualis iudex. Quare duo ſunt ex vtraque parte cauenda nimium [illegible] Primum, ne confeſſarius, nimium ſuo ſenſui [illegible] [illegible] [illegible]

Omnia

Omnia itaque hoc loco cum Dei timore agenda sunt: nec tam argutijs & nouis adinuẽtionibus, quàm planè, graui, atq; certè doctrinæ inhærẽdum. Reuera nimis molestum est, cùm tuta & certa pœnitẽtes sequi recusant, cùm ad doctiores appellãt, maximè vbi agitur de iactura tantùm rei temporalis, vel volũtatis & desiderij proprij: aut certè quæruntur difficultates & pericula, & timent vbi non est timendum. De quibus quanquam sint diuersæ, doctorum sententiæ, ad quid teneatur proprius parochus, vel is qui nõ est proprius pastor, ante vel post audita peccata, cùm pœnitens alterius & non confessoris sententiã sequi vult, quid etiam in diuersitate opinionũ fieri debeat: nos tamẽ putamus pœnitentem hæc nimium curãtem, minus curare salutem suam & minus de ea solicitũ esse atq; ideo meritò spiritualis iudex hunc admonitũ potest tãquam minus dispositum dimittere, iuxta illud: Curauimus Babylonem, & nõ est sanata: derelinquamus eã. Et ipse meritò timere debet illud quod suprà diximus: In iniquitate interrogantis erit iniquitas respondentis &c. Hæc itaque de perfecta & plena illa ignorantia.

De curãda rerum spiritualium obliuione & incogitantia.

Est porrò altera, quam in omni peccato esse diximus, quæ potius incõsideratio & inaduertentia est, aut minor attẽtio spiritualium rerum. Hanc efficiunt nonnunquam passiones, cùm vim rationis hebetant ac turbant: & peccata cõsummata eam augent. Hanc putamus valde attendendam esse spirituali medico, & ei curandæ esse adhibenda remedia. Est hęc ferè in omnibus maxima omnium peccatorum caussa, hebetudo scilicet sensus, ęternarum rerum obliuio, qua fit, vt aut non cõsiderentur, aut tam parum attentè, & tam inefficaciter ac negligẽter, vt quasi somniare dicas hominẽ: atque hinc est, vt nõ moueãt animum, neque excitent aut desiderium, aut timorem: ideoque etiam si proponantur à confessore, non excitant compunctionem. Huiusmodi hominum sunt multi gradus. Alij enim omnino ita stupidi sunt & inepti, vt nec sentiant. Nec desunt qui putent multos excusari ob naturalem ruditatẽ intellectus, aut defectum exercitij: vt rudes illi & agrestes homines inter bestias vitam agentes, qui nec legere, nec cogitare quidquam nouerũt plus quàm iumẽta ipsa: quod sanè in baptizatis, & spiritus sancti donis illustratis nequaquam putamus sine graui eorum culpa & immunditia animę inueniri posse. Ponã (inquit Isaias) vniuersos filios tuos doctos à Deo: de Christianis omnibus loquens. Et Ioannes: Vnctio eius docet vos de omnibus. Vnde, iuxta scripturã, b. Tho. optimè colligit, iustos omnes &

Isa. 54.

1. Ioan. 2.

doro

dono intellectus illustrari, quo penetrare possint diuina, & scientia sapientiæ atq; consilij, quibus instinctu quodam spiritussancti, & quasi propensione quadã naturali, & similitudine atq; coniũctione animę cum spiritualibus, rectè de his sentire & iudicare possint. Propterea putam⁹ ab huius morbi curatione spiritualem medicum oportere incipere. Curatio verò eius cõsistit in lectione, in auditu mysteriorum fidei, in attẽta corũ cogitatione, in humili ad Deum oratione pro illuminatione cordis. De his igitur nõ pauca pręscribenda sunt his qui spiritualiter sanari cupiunt: & eo magis, quo minus reperti fuerint rerum fidei ignari.

De curandis affectibus.

Quando etiam ex infirmitate vel malitia peccatum est, cõsiderandum quanta sit hæc ignorantia, & illi primò omniũ medendum: quanquã habeant hæ peculiares suas medicinas. Passiones enim & delectationes carnis curãtur afflictionibus contrarijs: Castigo corpus meum, ait Paulus. Aliarum rerũ affectus habent alia remedia: de quibus in methodo, & summa vitiorũ ac vitutum: sed certè aut potissima, aut prima remedia sumuntur ex cõsideratione rationis circa spiritualia, pręcipuè æterna bona aut mala. Ita enim docuimus passiones mitigari ratione, quod est, consideratione attenta. Malitia autem illa voluntatis vel parua vel magna, qua peccata placent nõnũquam propter se, cùm nõ aliud sit quàm interioris gustus corruptio, propriè curatur contrarijs: & quibus, nisi considerationibus? Gustate & videte, quoniam suauis est dominus. Ergo amaris cõsiderationibus, timoris scilicet, humor ille quo peccata sapiunt, purgabitur: dulcioribus verò reficietur animus. Itaque si bene consideremus, plurima remedia posita sunt in cõsideratione & attentione animi circa diuina: & certè sine illa pauca putamus inueniri posse efficacia. Videãt itaque spirituales medici quid agãt, cùm externa quædam & quasi corporalia exercitia tantùm iniungunt, etiam si præcipiant orationes vocales: & nihil de interna consideratione, vbi vera pietas est, aut docent, aut admonent, aut imponunt infirmis. De his enim meritò illud Pauli intelligitur. Exerce teipsum ad pietatem, nam corporalis exercitatio ad modicũ vtili est, pietas autem ad omnia. Ex his igitur omnibus colligentes, sic putamus spirituali medico agendum esse, siue vt ad veram pœnitentiam horteiur, siue cõtra futura peccata adhibeat remedia. Primò exhortabitur ad timorẽ Dei, adhibitis considerationibus diuinæ iustitiæ & seueritatis contra peccata in angelis, in primis parẽtibus, in diluuio & ciuitatum

De curanda malitia voluntatis.

Instructio eorũ qui confessiones audiunt.

rum immundarum subuersione, in tanta strage filiorum Israël propter peccata, in deserto: & maximè ex cõsideratione diuini iudicij & damnationis æternę, & multitudine pereuntium, cuius sunt tot testimonia scripturæ: & denique (quod supremum omnium est) ex ipsa proprij filij passione & morte, in quibus propter scelus populi sui percussit eum: vbi simul est & summę iustitiæ, & summæ misericordiæ exẽplum, quo & excitatur timor, & temperatur. Secundò, quoniam opus est vt timor iste altas radices agat in corde, & totum possideat hominem: præscribet confessor vacationem quandam & cessationem ab his quæ animum auertunt: statuet dies aliquot hebdomadæ, & loca ad quæ confugiat, & quibus solitarius sedeat ab omni tumultu semotus corpore & animo: tunc suppeditabit cõsiderationes, quibus exerceatur his diebus: aut minus exercitatis ostẽdet quod legãt, aut quod audiãt, & ad quorũ colloquia ac collationes accedant: ita denique, vt cuique præcipiat id genus considerationis & eum modum, quo putauit eum ædificãdum & fructum consecuturum: cetera quoque exercitia magis excitent ad hęc, quàm abstrahant. Vt si iubeat cõciones audire aut alia diuina officia, vt in eis quietius cogitẽtur diuina. Denique ipsa ieiunia & misericordiæ opera ad hoc ipsum ordinẽtur, vt mens facilius & capiat & cogitet diuina, ad quod excitetur per illa. Et quanquam debeat etiam de his præscribere, quantũ ad subijciendã spiritui & domandã carnẽ ac comprimendas eius nimias vires, viderit esse necessarium pro qualitate personæ & peccatorum, in quæ agnoscit eũ esse lapsum: & adhibere etiã contra hæc, quæ ad ocium fugiendũ pertinent: putamus tamẽ in his obseruandũ, ne quædam arida & sine deuotione mẽtisq; exercitijs ieiunia imponãtur. Hic cogitandum illud Pauli: corporalis exercitatio ad modicũ vtilis est, pietas ad omnia. Tertiò denique, non postremo loco, sed in principio horũ omniũ, & inter ipsa ac in medio est pœnitenti sedulò orandum pro illuminatione mentis, pro vera pœnitẽtia & conuersione: vt docuimus in tractatu de pœnitẽtia. Nam hæc omnia ad orationẽ pertinent: vacatio scilicet à temporalibus & curis atque negocijs sæculi: consideratio spiritualium rerum atque mysteriorum fidei, & supplex petitio pro consequenda Dei gratia: in quibus coaptandis & moderandis captui pœnitẽtium, magna est constituta pars huius spiritualis artis medendi animabus.

Hæc itaque rudibus & minus exercitatis rudius quidẽ & paulatim persuadẽda & explicãda sunt: sed quod maximè, quod in

lege

lege veteri scriptum est, conducet. Nam si temporalia illa beneficia & præcepta adeo cogitare præcipiebantur & memoria tenere, vt scriptum sit: Meditaberis sedens in domo tua, ambulans in itinere, dormiens & consurgens: & multa in hanc sententiam: quanto magis fidei Christianę mysteria nulla ratione sunt obliuioni tradenda? Nam horum obliuio omnia secum adfert mala & incommoda, facitq; ex Christiano carnalē hominem & amicū huius mundi, ac omnino à spiritualibus alienum, (& quod omnium pessimum est) inter hęc mala securum, & nihili facientem quæ ad salutem animę pertinent, quo statu nihil periculosius cogitari potest. Deut. 6.

Ita igitur hæc agēda sunt, vt his qui assueti sunt peccatis & ab his alieni, priusquam absoluantur, maximè cùm non satis dispositi apparent, imponantur paulatim, ita vt non per vnā tantùm, sed plures etiam hebdomadas his teneātur exercitijs. His verò qui omnino ab his alieni sunt, vel minus assueti peccatis, minora atque breuiora: ita demum, vt & isti & illi, & denique omnes ex hac spiritualis medicinæ officina habeāt, vnde quotidie proficiant, & cautiores magisq; armati contra peccata recedant: quod spiritualis etiam medicus assidua oratione, & in se & in alijs conabitur efficere, vt dignè fungi possit suo officio. Det Christus Dominus omnibus spiritum suum, quo hæc omnia facillima efficiuntur, & sine quo difficillima ac impossibilia sunt. De quibus non sine timore hæc tam pauca diximus, cùm in vtramque partem videamus illa imperfecta esse. Nam spiritualibus & feruentibus non sufficient: tepidis verò nimia videbuntur. Sed nobis satis est vtcunque hæc subindicasse, magisterio spiritus sancti cetera relinquimus.

***

DE

¶LECTIO PRIMA.

VLTIMO iam dicendum est, iuxta ea quæ in principio huius tractatus præmisimus, de vita sacerdotali: idq; iuxta ea quæ illo loco distinximus. Duo itaque in sacerdotibus considerantur. Primò ordo ipse, propter quem nõ est dubium ipsos ad non pauca obligari: deinde cura animarum, quæ non semper ordini coniuncta est: propter quam etiam constat ad quædam eos astringi, qui illam suscipiũt. Iuxta hæc igitur primò dicendum, ad quid ex ordine sacerdotij, vel quocunque alio sacro teneantur, qui illum susceperunt: primò ex iure ipso diuino, deinde ex speciali voto, vel ecclesiæ ordinatione atque humano iure: demum & circa curam animarum eadem sunt dicenda: ad quid videlicet propter illam astringantur diuino vel humano iure.

Capita eorũ quæ deinceps explicanda sunt.

Dicturi igitur de sanctitate, ad quam sacri ordines omnes quidem, sed maxime sacerdotalis, astringunt: illud primò omnium præmittendum est: quòd, sicut sacerdotes sub episcopis esse diximus, & sub illis Diaconos: ità omnes hos ministros Ecclesiæ supra ceteros omnes gradus: non tantùm videlicet populum ipsum, sed etiam monachos, constitutos esse: ideóque ad maiorem sanctitatem, quàm ceteros omnes astrictos esse, certò tenendum est: idq; quasi fundamentum collocandum in hac doctrina, & certè in cordibus eórum quos instituimus. Primò enim omnium (vt suprà diximus) agnoscendus est proprius locus & gradus, vt deinde seruari possit & custodiri. Quòd igitur sacri omnes ordines in altiori constituant loco, atque ita ad maiorem obligent sanctitatem, quàm ipsa etiam professio monastica excepto ordine, ostendit primo Dionysius 6.cap. Ecclesiast. hierarch. ibi enim, sicut tres actus hierarchicos, hoc est, sacræ & ecclesiasticæ potestatis, purgare scilicet, illuminare, & perficere, obseruat: ita illos tribus distribuit ordinibus. Primùm ministris, secundum sacerdo

Gradus sacerdotis sublimior est monachatu.

ſacerdotibus, tertium epiſcopis. Sub quibus rurſus tres etiam ordines ponit quaſi ſuſceptiuos illarum operationum: purgandorum ſcilicet, infidelium & extraneorũ. illuminãdorum, vbi collocat primùm populũ: denique perficiendorum, quos dicit monachos. Hunc itaq; ſublimiorem ordinem conſtituit inter ſuſceptiuos actionum eccleſiaſticarum: ſed infra illos qui operantur. Vnde ait: Initiandorum omnium ſublimior eſt monachorum ordo. At verò eos in dedicatione neutrum genu ponere dicit, nec euangelia capiti impoſita habere: quòd eorũ non ſit alios ex officio adducere. Itaq; etſi non faciat eos aſſeclas diaconorum & preſbyterorum, ſed pontificum dũtaxat, quibus debent proximi eſſe: dum tamen inter initiandos collocat, ſatis oſtẽdit inferiores eſſe miniſtris omnib⁹. Hoc ipſum etiã, quanquã longo poſt tempore, Rabanus libr. 1. de inſtitutione clericorũ docuit, cùm inter tres ordines eccleſiæ primũ laicorũ, ſecundum monachorum, tertiũ clericorum omnium ponit. Vbi poſſet fortè videri alicui, etiam inferiores ordines monachatu digniores eſſe: ſed quia in illis non eſt perpetua obligatio ad tractanda miniſteria eccleſiaſtica, meritò de illis non agimus. Sacros verò omnes nõ dubitandum eſt maiorem ſanctimoniam requirere. Quod eò dicimus, vt incipiãt ſacerdotes & miniſtri eccleſiæ cogitare, ad quantã ſanctitatem ſint aſtricti, nec facilè ſibi blãdiantur de habitu aut cõuerſatione ſeculari, multò minus de conſuetudine aliqua aut vulgi æſtimatione. Aduertant ſe per ſacros ordines conſtitutos eſſe miniſtros Chriſti, & diſpenſatores gratiæ, atq; ita quædã inſtrumẽta ipſius: vnde fit, vt iniuriam magnam irrogent ipſi, & miniſteria eius ꝓphanent ac concutiant, non ſolùm cum ea ſordidis animis cõtrectant (quod ſuperiùs diximus eſſe mortale ſacrilegiũ) ſed etiam cùm viuunt indignè Chriſto, cui conſecrati ſunt & dedicati. Hinc b. Thomas hoc ipſum tractans 2. 2. q. 184. grauius, inquit, peccat clericus in ſacris cõſtitutus, & agẽs aliquid contrariũ ſanctitati, quàm monachus. Certè, ſi rectè hoc pẽſetur, omne eorum peccatum mortale ſacrilegium meritò iudicari poteſt. Eſt enim prophanatio ſacri illius inſtrumenti Chriſti, & ſanè vſus illius omnino contrarius eſt illi, ad quod cõſecratũ eſt: quod nõ ita æquè & vniuerſaliter de monacho dici poteſt. Si dignè penſetur, quantũ ſit eſſe miniſtrum Chriſti, & vas ad omne opus bonum paratũ: apparebit quãto maioris ſanctitatis ſit hic gradus, quàm quiuis alius in eccleſia. Hoc igitur in commune ſit dictum: nunc ad ſpecialia.

Cap. 2.

art. 8.

Peccata ſacerdotũ ſunt grauiora peccatis monachorũ.

Igitur primò omniũ, quales ministri ecclesiæ esse debeant, Paulus docet, cùm & Timotheo & Tito præscribit rationem ordinandi illos in ecclesiæ. Timotheo itaq; sic scribit: Oportet episcopum irreprehẽsibilem esse, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum &c. Et: Diaconos similiter, inquit, pudicos, nõ bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes &c. Et rursum ad Titum de episcopis eadem ferè repetit. Oportet enim, inquit, episcopum esse sine crimine, tanquam Dei dispẽsatorem &c. quæ apud illum leguntur. Vbi de episcopis & diaconibus loquens manifestè sacros omnes gradus instruit. Hæc itaq; loca Pauli sunt primò ante oculos habenda: & certè omnia ferè, quæ in illis epistolis ad discipulos scribit. Instruunt enim illæ propriè omnes ministros ecclesiæ, & ostẽdunt ad quid natura ipsa sacrorum ordinum & ius diuinum eos astringat: ex quibus multa deinde exponentes & explicantes addiderunt patres: & inter cetera illorum scripta, pastoralis ille liber Gregorij meritò commendandus est: Epistola etiam Hieronymi ad Nepotianum, de vita clericorũ, est meritò habenda antè oculos: Multa etiam in antiquis cõcilijs tradita sunt: ex quibus nõ pauca collegit Gratianus à dist. 40. vsque ad 50. omnia in horum locorum Pauli expositionem. Multis etiam præcedentibus distinctionibus ex concilijs & patribus non pauca collegit: Et inter reliquas dist. 23. habet pulchrum locum Isidori de vita cleri. Ex ijsdem etiam postea partim collecta, partim statuta sunt, quæ titulo de vita & honestate clericorum, in iure canonico habentur. Vbi si positiua aliqua inueniũtur statuta, non aliud sunt, quàm explicatio quædam, aut determinatio eorum quæ diuini sunt iuris.

1. Tim. 3. *Tit. 1.* *Cap. His igitur.*

Vt igitur ad specialia accedam⁹, vniuersa illa quæ ad mores, vitam, atq; actiones ministrorum ecclesiæ vel diuino, vel humano iure pertinẽt, ad tria capita reduci possunt. Primũ, quod pertinet ad pietatem & religionem, quibus immediatè Deus colitur, & ipsi mens humana coniungitur: quod meritò peculiariter ministris Dei tribuẽdum est: vt videlicet insigniter & eminẽter religiosi sint & cultores Dei, ipsiq; magis vniantur. Ad hoc pertinent exercitia omnia, sacræ lectiones, meditationes, & orationes: quibus quàm frequenter Paulus dicit exercendos esse ministros Christi. Quãobrem etiam ab alijs omnibus iubet eos abstinere: Nemo, inquit, militans Deo implicat se negotijs secularibus: esse ... continuò, quis debeat esse sco-

De pietate & religione ministrorum Christi.

se scopus totius vitæ ministrorum, cum dicit: Vt ei placeat, cui se probauit. Hoc igitur sit primum caput. Secundum caput est eorum quæ pertinent ad temperantiam, quæ maximè in abstinentia cibi & potus, & in castitate sita est: quæ sunt maxima & præcipua ornamenta ministrorum Christi: Sobrium (inquit Paulus) pudicum, non vinolentum. Pertinent etiam huc, quæ ad modestiam, & mortificationem affectuum omnium ac sensuum spectãt. Vnde ait: Modestum, non bilinguem, non litigiosum. Et Paulus frequentissimè ad illa omnia hortatur, etiam exemplo suo: Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo. Quæ omnia propinqua sunt religioni & pietati, maximeq; ad illam disponunt. Tertium denique caput sit eorum, quæ pertinent ad moderationem appetitus habendi, contra auaritiam scilicet & cupiditatem: vbi liberalitas comprehenditur & eleemosyna. De quibus inquit Paulus: Non cupidum: Et rursum: Non turpis lucri cupidum, hospitalem, benignum, iustum, &c. Hæc enim moderatio quantum euangelica doctrina commendetur, & quàm sit necessaria ministris Christi: innumeris locis ostenditur. Ipse Dominus dicit: Nolite portare aurum neque argentum &c. Quod Paulus exponens, ait, maximè ministris: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contentis simus: & cetera quæ ad hanc confirmandam sententiam grauissimè ibi dicit. Est, inquit, quæstus magnus, pietas cum sufficientia: & multa alia. De his itaq; tribus capitibus dicendum est ordine, vt ita ab hoc vltimo incipientes, ad duo priora progrediamur.

De temperãtia, cõtinentia & modestia ministrorum ecclesiæ.

De vitanda auaritia & moderanda cupiditate.

Math. 10

1. Tim. 6.

¶LECTIO SECVNDA.

¶ *De moderato appetitu habendi.*

INTER illa igitur, quæ ad vitam & mores sacerdotum ac ministrorum omnium Ecclesiæ pertinent, meritò primum est, quod ad auaritiam reprimendam traditur. Vnde & Hieronymus in Epistola illa vitã clericorum instituens, hinc incepit: & ex nomine ipso clerici ratione sumpta: Nominis (inquit) sui definitione prolata, nitatur esse quod dicitur. Et mox nomen clerici à sorte dictũ significans, quia vel ipsi de sorte

Domini sunt,vel Dominus pars eorum:adeo vrget hoc argumentum , vt ferè videatur illis tãquam necessariam imponere paupertatem,& rerum omniũ renũciationem:Qui Dominum (inquit) possidet,nihil extra Dominum habere potest: quòd si quippiã habuerit præter Dominum,pars eius non erit Dominus.Et rursum:Si autem ego pars Domini sum,& altaris oblatione sustentor, habens alimentum & vestitum:his contentus ero,& nudus nudam crucem sequar.Et mox: Obsecro te (inquit)ne officium clericatus genus antiquę militię putes,id est, ne lucra sæculi in Christi quæras militia.Ex quib9 satis ostenditur,quòd Hieronym.si non paupertatem tanquam necessariam docet,tamẽ lucra & diuitias ex militia Christi, quærere, omnino dãnat.Nonnulli,inquit,sunt ditiores monachi,quàm fuerunt ante sæculares,& clerici,qui possident opes sub Christo paupere, quas sub locuplete & fallaci diabolo nõ possederant.Multa sunt in illa Epist.Hieron.de hac re, & frequentiùs in hoc argumẽto versatur.Clericum,inquit,negotiatorem, & ex inope diuitem , quasi quãdam pestem fuge.Deinde:Gloria Episcopi est , pauperũ opibus prouidere ignominia sacerdotum,proprijs studere diuitijs.Et ibidem cõtra pompã vestium ac ædificiorum splendorem , etiã in ipsis templis,ita loquitur, vt hęc cum cæteris,quę in lege veteri permissa erant, pijcienda dicat. Hæc itaq; Hieron. De qua re vt nos ordine aliquid dicamus,& totam hanc materiam,post illa quæ superiùs cùm de sacramento ordinis ageremus,circa simoniam dicta sunt,à principio totam repetẽtes,videamus quomodo circa hãc rem primùm Christus & Apostoli,deinde primitiua ecclesia & eorum discipuli se gesserint: tum , quid deinceps sequentibus temporibus actum & statutum sit in concilijs: vt deniq; ex his quasi ex veris fundamentis, quid nunc sentiendum sit, intueri possimus.

Illud certò cõstat , Christũ & operibus, & verbis adeo omnem auaritiam & immoderatũ appetitũ habendi impugnasse, vt ipse extremam paupertatem (quæ videlicet necessaria ipsa parcissimè sumit,& cetera omnia & affectu & effectu contemnit & relinquit)amplexus sit , & his, qui magisterio ipsius adhærere vellent, eandem suaserit. Ita enim respicienti commodum,atq; ideo volenti ipsum sequi , respondit: Vulpes foueas habent &c. & filius hominis non habet vbi caput suum reclinet.Et alteri diuiti adolescẽti: Vade,inquit,& vende omnia quę habes & da pauperibus,& veni,sequere me.Sic tãdem Pe-

Matth.8. *Matt.19.*

trus

trus etiam pro omnibus Apostolis respōdit: Ecce nos reliquimus omnia &c. Quod responsum (vt alibi diximus) iuxta patrum & Ecclesię sensum apertè ostēdit, non tantùm quarundam rerum, & earum quæ possidebant ad tempus dūtaxat desertionem, sed perpetuam abrenunciationem rerum temporalium certissimo proposito firmatam. Mittamus nunc quæ deinde Apostolis inquit Christus, euntibus ad prædicandum: Nolite portare aurum &c. & quòd quidquam accipere prohibuerit pro spiritualibus ministerijs: de quibus superiùs, cùm de simonia ageremus, sumus loquuti. Satis sit ex his habere, quale circa hoc fuerit Christi & Apostolorum institutū: quibus satis etiam ostenditur, quòd hæc præsagiebant, quàm esset auaritia & cupiditas habendi futura damnosa ecclesiæ & inimica Christo.

Hoc institutum Apostolorum cōstat imitatos fuisse fideles omnes primùm cōuersos ad Christum, & totam ecclesiam illam Ierosolymitanam sub Apostolorum disciplina: Quotquot (inquit Lucas) erant possessores agrorum, vendētes adferebāt precia eorum, & ponebant ante pedes Apostolorum, nę quisquam eorū, quæ possidebat aliquid suum esse dicebat. Omittamus nunc specialē rationē Ierosolymitanæ illius ecclesiæ: quare scilicet à spiritu sancto hoc illi persuasum fuerit propter imminentem desolationem à Romanis: cōstat hoc etiam in ceteris ecclesijs gētiū vel omnino, vel magna ex parte esse seruatum: offerētibus videlicet magna liberalitate christianis bona sua ecclesijs, & ministris atque supremis dispensatoribus earum, in communes vsus ista dispensantibus. Ex quo (vt minimum) cōstat certò, à ministris ecclesiæ hanc communitatem longo tempore seruatum fuisse. Est in epist. 5. Clemen. certum testimonium huius: Communis, inquit, vita omnibus necessaria est: maximè his qui Deo irreprehēsibiliter militare cupiūt, & vitam Apostolorum, eorumq; discipulorum imitari volunt. Et multò apertius Vrbanus ille d. Ceciliæ Magister, decimus quintus (vt puto) à Petro, hoc ostēdit in Epistola de hac re scripta ad omnes Episcopos: in qua etiam successum & originem opum ac diuitiarum Ecclesiæ manifestat, & qualem earum deceat esse vsum. Principio igitur ita inquit: Scim⁹ vos nō ignorare, quia hactenus vita communis inter Christianos viguit, & adhuc gratia Dei viget, & maximè inter eos, qui ad sortē Domini sunt electi, id est, clericos. Vbi, citatis multis ex illo 4. cap. de venditione possessionum agrorum, dicit, quod,

Christiani & præcipuè clerici in prima & antiqua ecclesia in communi vixerunt.

Act. 4.

videntes deinde pontifices & reliqui fideles, maiorem vtilitatē futuram ecclesiæ, si agros & possessiones quas ante vēdebant, traderent ecclesijs quibus præsidebant Episcopi, eo quòd hac ratione & præsentibus & futuris prouideretur communē vitam agentibus: cæperunt agros tradere matricibus ecclesijs, & ex eorum sumptibus viuere: quorum omnium dispensatores (ait) debent esse Episcopi, & in ditione sua tenere: ex quibus debent omnibus communem vitam degere volētibus, cuncta necessaria ministrare prout melius poterint: vt nemo in eis egens inueniatur: nec debent (inquit) in alios vsus conuerti, quàm ecclesiasticos, & prędictorum fratrum, vel indigentium: quia vota sunt fidelium, & precia peccatorum, ac patrimonia pauperum, domino ad prædictum opus explendum tradita. Et cōstat deinceps ex tota historia antiquitatis, etiam antequam decimæ alicubi exigerentur aut soluerentur, Ecclesias fuisse diuites ex oblationibus fidelium, & has diuitias in communi positas, tanquam loculos Christi dispensatas fuisse ab episcopis. Testatur hoc Chrisostomus, vt de ecclesia Græca aliquid dicamus, homil. 67. in Mathæum: qui locus, quoniā & hoc quod agimus apertissimè docet, & exemplum pulcherrimum ostendit dispensandorum bonorum Ecclesiæ, & certè liberalitatem, quam à cunctis Christianis sancti pontifices exigebant: notandus est. Vt inhumanitatē (inquit) eorum videas (loquitur verò de diuitibus, qui quotidie permittebant pauperes famescere) vnius diuitis, nec valde locupletis, hæc Ecclesia fructus colligens, cogita tecū quot, viduis, quot virginibus quotidie succurrit. Vbi numerum earum dicit in catalogo descriptū, ad tria millia peruenisse. Et præterea (inquit) auxiliatur multis laborātibus in hospitali, aduenis, leprosis, & his qui quotidie ad petēdum accedunt, & omnibus ministris Ecclesiæ. Hoc itaque longo tempore obseruatum est. Collegit etiam multa de hoc vsu & tempore Gratianus 12. q. 1. in priore eius parte: in qua testimonia attulit prohibentium proprietatem clericis. Et cùm in ecclesia perseuerabat prior illa simplicitas & ardor fidei, felicissimè magna ex parte ratione viuebatur: quanquam non defuerint etiam tunc reprehensibiles dispensatores, etiam Cypriani tempore, vt apparet ex epistola, quam August. cōtra Donatistas quoque citat, in qua ille negociationibus & lucris intentos episcopos arguit. Quorum etiam occasione, vt cōstat, in antiquis concilijs multa constituta sunt ad reprimendā auaritiam, & conseruandam fidelem dispēsationem bonorū ecclesiæ,

siæ. Atq; tūc etiam exortus est error ille Manichæus maximè, & aliorum quoque hæreticorum damnātium omnes habentes proprium: sicut vtentes nuptijs: quod in concilio Gangrensi, propinquo Nicæno, damnatum est: Vnde postea tandem eò ventum est, vt permitterētur episcopis & ceteris ministris illa bona, quæ ipsis aliunde quàm ex ecclesia vel eius intuitu accederēt: de eccclesiæ verò bonis quatuor portiones iuberentur fieri, ita vt quarta pars pauperibus, quarta ministris, quarta fabricæ, & quarta episcopo cederet: quod à Gelasio statutū reperimus in epistola ad vniuersos episcopos per Lucaniam & Brutios, quam Gratianus citat cum plurimis eiusdē pontificis & aliorum testimonijs, capite quarto, & nōnullis sequentibus, 12. quæst. 2. Hæc itaq; ex antiquitate. Nunc autem, cùm ad hoc nostro tempore vētum sit, vt videatur portio cuique ministrorum iam deputata: quomodo circa eam se habere debeat, est diligentiùs considerandum.

Bona ecclesiæ diuisa in quatuor portiones.

¶ LECTIO TERTIA.

¶ *Quomodo circa bona Ecclesiastica habere se debeant ministri ecclesiæ, & de reliquis contra auaritiam.*

IGITVR in hac, quæ hodie est, bonorum ecclesiæ diuisione & distributione, quomodo se gerere debeant, quibus hæc bona contingunt, disputatur quidē à multis theologis & Iuristis, & multa ac varia ab eis traduntur: an possint scilicet donare ex illis, vel ditare suos, vel alienis testamento aut alia ratione post mortem relinquere. De quibus multa refert Syluester in verbo, Clericus 4. præcipuè ex canonibus, & doctoribus eos interpretantibus. Nos verò sequemur b. Thomam qui quæst. 186. 2. 2. art. 6. & 7. hanc rem rationabiliùs & distinctiùs explicat, idque ex proprijs principijs, quæ certè ex his quæ dicta sunt hoc loco, sunt nobis sumenda. Primò omnium constat ex decursu totius Ecclesiæ ab Apostolis, & ipso iure diuino, bona omnium Ecclesiarum, cùm Christi sint, meritò etiam pauperum esse, neq; vlla ratione aut potestate humana fieri posse, vt liceat in alios vsus, quàm ecclesiasticos & pauperum expendi possint.

 Hoc

Ministri ecclesiæ non sunt astricti ad paupertatem.

Timot. 6.

Hoc confirmãt omnia quæ superiùs diximus: & contrarium credimus errorem esse grauissimum, saltem contra bonos mores & iustitiam: & quidni etiam contra scripturã? quamuis Paulus dicat esse errorem hominum mente corruptorum, æstimare quæstũ pietatem esse. Hoc itaque constituto, illud etiã certũ est: nec episcopos, nec sacerdotes, aut alios Ecclesię ministros astringi ad paupertatem aut renunciationem tẽporalium bonorum. Possunt propria possidere, cùm nullo voto ad contrariũ se astrinxerint, vt b. Th. suprà dicto loco docet. Hęc apertè probat cõcilij Agathẽsis auctoritas quã Gratianus citat 12. q. 1. cap. Episcopi: quo loco habẽtur etiam multæ alię definitiones pontificum & conciliorum, permittentium illis tanquam propria, quæ ex hæreditate aut donatione cõsanguineorũ aut amicorum habent, possidere. Nec (inquit b. Thomas) ad contrariũ obligat eos quæcunque status perfectio ad quam tenentur. Nam in non proprietate aut carentia bonorum temporalium perfectio Christiana non est posita: sed potest inter magnas diuitias perfecta charitas haberi: sicut fuit in Abrahã. Repugnat quidem perfectioni cupiditas habendi, sollicitudo nimia à diuinis & spiritualibus abstrahẽs. Et ita intelligit eodem loco b. Thom. quod ex Hieron. superiùs citauimus: quòd, qui aliud possidere vult quàm Deum, cum Deo partẽ nõ habet &c. Itaq; nec illa verba Christi: Nolite portare aurum &c. (vt ibidem ex auctoritate patrum & sanctorum exemplis ostendit) vlla ratione obligant prædicatores, aut reliquos ministros ad paupertatem: sed vel temporale fuit illud præceptũ, pro eo scilicet tempore quo Christus erat præsens: vel permissio tantùm est & facultas recipiendi temporalia: vel certè spiritualiter accipiẽda sunt. De bonis igitur proprijs, quæ proueniunt nõ ex ęcclesia, nec ex ministerijs ecclesiasticis, non est alia ratio in ęcclesiæ ministris, quàm in alijs. De reliquis iam agamus.

Distinctio bonorum ecclesiasticorũ.

Sunt autem reliqua omnia bona vel cõmissa solùm dispensationi ministri, vel deputata duntaxat in eius vsus. De primis igitur, cùm scilicet bona siue annui census Ecclesiæ nõ sunt distincti in quatuor illas partes, de quibus diximus: sed omnia simul perueniunt ad manus vel Episcopi, vel alterius ministri: constat eum ad quem sic perueniunt, administratorem & dispensatorẽ tantùm esse: quare sicut b. Thomas suprà dicto loco inquit, tenetur bona fide dispensare. Atque ideo si tãtùm in minimo deficiat vel sibi tribuendo, vel alijs detrahẽdo: potest sine peccato fieri: quia minimus defectus in huiusmodi non

sol-

tollit bonam fidem. Ceterùm si notabiliter multum excedat regulas iustę dispensationis, secũdum rationem illam eorum de quibus prouidere tenetur ecclesię: certum est cum grauiter peccare, & ad restitutionẽ teneri quatenus possibile fuerit. Et huc pertinere puto, quod Canonistæ (vt apud Syluestrum est videre) asserunt ministrum illum, qui cum beneficio administrationem habet bonorum ecclesiæ, non posse de illis aut eorum fructibus vel donare, vel legare, nisi in recõpensationem necessariorum obsequiorum, vel ob aliam honestam causam. Primò enim videntur nonnunquã bona quæ administrat clericus, & coniuncta sunt beneficio, siue illorum fructus, deputata esse quasi in stipendium illius officij, & non quasi illi cum alijs communia, dispensanda ab eo: vbi, cùm nihil certum est, ipsa consuetudo antiqua, quãdo desunt instrumẽta, declarare potest, quomodo ipsi commissa & credita sint. Vtcunque sit, de his quæ ipsi tanquã stipendia deputata sunt, sentit b. Thomas eodem modo illum disponere posse, quo de proprijs bonis disponit. Quare (inquit) peccare potest vel ex immoderato affectu, vel ex vsu: cùm videlicet plura retinet sibi, & pauciora alijs tribuit quàm charitatis ratio exigat. Vbi non pauca sunt considerania. Primò, quòd multis videatur propter distributionem illam in quatuor portiones iam factã, ministos Ecclesiæ de illis bonis quæ ipsis pro portione obueniũt, disponere posse tanquam de proprijs. Hoc certè non satis cõstat: neque apparet in bonis & sensibus Ecclesiarum, quomodo fuerit quarta pars relicta pauperibus, etiam si fortè inueniantur hospitales domus ex aliquorum ministrorũ misericordia ædificatæ cum sumptibus & redditibus in pauperum vsus. Neque satis apparet distributionem illam iuxta antiquam ecclesię regulam esse factam. Non enim volebant antiqua iura minus dari pauperibus ex redditibus Ecclesiæ, quàm ipsis Episcopis. Nec (vt Gregorius inquit apud Gratianum suprà dicto loco) diuisio illa de antiquis tantùm, sed de omnibus etiam quæ ad ecclesiam quacunq; ratione veniũt, fieri præcipitur. Quare nulla ratione videtur satisfactũ pauperib⁹, nisi cùm reliquę omnes partes onerarę manent eleemosyna necessaria, vt minimũ, iuxta necessitatem pauperum & propriam facienda. Fatetur b. Thomas suprà dicto loco, quòd, etsi de his quæ deputata sunt vsui ministri, possit sibi subtrahere, & suis cõsanguineis dare: nõ tamen ita, vt eos ditiores faciat. Hoc enim (vt ex fundamento priùs posito patet) alienum est à natura bonorum Ecclesiasticorum.

Nota.

Diuisio bonorũ ecclesiæ in quatuor portiones non excusat omnino.

1.2.q.2.c. Cognouimus.

Contra illos qui ex bonis ecclesiæ amicos ditãt.

Addit etiam eodem loco, propter beati Hieronymi auctoritatem in epist. ad Damasum,& propter locum Pauli ad Timot. 5. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, ne grauetur ecclesia:non posse ministrum, qui patrimonialia bona habet, ex redditibus Ecclesiæ viuere in necessitate vel captiuorum vel pauperum.Vbi verò nulla esset necessitas, posset etiam patrimonium habens,ex ecclesiæ bonis viuere. Vbi etiam illud d.Hieronymi locum habet in Epistola ad Nepotianum: Accepisse quod pauperibus erogandum erat,& esurientibus plurimis vel cautum esse,vel timidum,aut,quod apertissimi sceleris est,inde aliquid subtrahere: omnem prædonum crudelitatem superat.

Quibus quādo nō liceat viuere ex bonis ecclesiæ.

Denique asserit eodem loco b. Thomas nec thesaurizare Ecclesiæ ipsi,nec eius facultates augere posse quempiam, quando sunt qui egent.

Cōtra eos qui ecclesiæ thesaurizant.

Ex quibus omnibus, quæ suprà dictis respondent, ostēditur satis, etiam facta quacunque diuisione, & applicatis quocunque modo fructibus ecclesiarū ministris: non posse licitè ex eis aliud quæri,quàm sustentationem, honestam quidem pro qualitate ministri & ministerij.Nam Paulus duplici honore dicit dignos esse presbyteros qui benè præsunt,maximè qui laborāt in verbo. Quādo verò peccatū mortale vel veniale sit in hoc excessu,nō est difficile ex supradictis videre.Si enim excessus in his aut defectus peccatum est,& cōtra naturam ipsorum bonorū Ecclesiæ & ministeriorum Christi:notabilis & magnus excessus vel defectus graue peccatum erit:atque ita mortale.Rursum,an ad restitutionem hoc peccatum obliget:ita videlicet,vt vel qui dāt,de suo restituant Ecclesiæ:vel etiam cùm id non possunt,qui receperunt,teneātur restituere:maior est quæstio,& maxima certè,si,quàm multos tāgat,& ad quot se extendat,cogitetur.

De restitutione bonorū ecclesiæ.

In portione igitur diuisa & deputata ministro ad suos vsus,credi posset nulla restitutione opus esse,cùm ipsius illa sit. Et hoc beatus Thomas suprà dicto loco videtur dicere. Probat tamen eodem loco Caietanus, redditus manifestè excedentes honestam ministri sustentationem, ipsi datos esse tanquam dispensandos in pauperes: quod vera ratio habet:alioqui irrationabiliter illi deputarentur. Probat rursus idem quæstione 87.2.2.decimas ipsas non posse conuenienter exigi, nisi dispensandas in pauperes: cùm nulla ratio patiatur, vt ditiores sint ministri noui testamenti, quàm fuerint veteris: & tamē his,cùm essent duodecima pars populi,decima tantùm dabatur:nostri verò nunc vix sunt centesima pars populi: qua ergo ratione tantum eis dandum est,

De bonis eccles. apertè excedentibus honestam sustentationem.

est, quantum illis: nisi vt dispensent in pauperes? Igitur non facilè in amplis & abundantibus redditibus putent ministri ecclesiæ, se posse tanquā de proprijs agere: neque qui ab eis recipiunt, securos se iudicent. Non immeritò Hieronymus tam multa dixit contra ministros ditari volentes: non sine ratione antiqua ecclesia suis vsa est bonis, tanquam pauperum & christianorum omnium egentium, atque ita illis communibus.

Hæc itaque dicta sint etiam de his, qui in ecclesia vno contenti beneficio, vna dignitate, aut ministerio, fructibus ei deputatis vtuntur. Nunc ex his, quid de pluralitate beneficiorum sentiēdum sit, manifestum est. De qua re, quāquam multæ sint Iuristarum quæstiones, præcipuè de dispensatione in pluralitate beneficiorum, illud tamen certò constare debet, quòd in diuino iudicio nulla excusatio prætendi potest in plurimorum beneficiorum retentione: si ad luxum & abundantiam eis vtatur qui illa possidet: cùm nec fructibus vnius ad hoc vti possit: multò minus si ad suos ditandos, & alia superflua aut ædificia, aut ornamenta augenda vtatur. Cùm verò ad honestatem vel vno, vel pluribus beneficijs quis vtitur: siquidem sine damno ecclesiæ, immo cùm eius vtilitate id fiat: non solùm videlicet sine scandalo populi, sed etiam cum ædificatione: sanctè dispensatur in pluribus. In quibus tamen dispensationibus considerandum est, nonnunquam dispensantes rectè agere, neque tamen eos cum quibus dispēsatur, tutos esse: cùm videlicet nimia improbitate & auaritia exigunt, quod ecclesia, vt eorum opera (quæ ipsi forte necessaria est) vtatur, concedit. Attendat itaque quilibet, quantum seruiat ecclesiæ, quàm illi vtile sit quòd vnum vel duo habeat beneficia: & nullus sibi blandiatur aut de nobilitate, aut de eruditione, si hæc ecclesiæ parum prosint aut seruiant. Hæc itaque ostendunt, quàm sit ministris ecclesiæ reprimenda auaritia. Et hæc quidem omnia iure ipso diuino constant, vt patet. Iam verò, quæ iure positiuo superaddita sunt, quanquam ex ipso iure diuino dependentia, explicemus.

De pluralitate beneficiorū.

Multa itaque prohibent iura & antiqua cōcilia clericis hac ratione, qua tenentur fugere auaritiam. Primùm, sæcularia negotia exercere: quod Paulus rectè tanquam ex ipso iure diuino prohibet. Nemo (inquit) militans Deo, implicat se negotijs sæcularibus: vt ei placeat, cui se probauit. Vnde & in decret. est hic titulus, Clerici vel monachi sæcularibus se negotijs nō immisceant.

Quæ sint clericis iure prohibita ad vitādā auaritiam, vel ob indignitatem.

miſceant. Conſtat itaque hoc nomine prohiberi clericis officium mercatorũ,& eor qui emptioni aut venditioni ad augendam ſubſtantiam inſiſtunt. Secundò etiam,officium procuratorum & aduocatorum in ſæcularibus cauſſis, niſi fortè pro defenſione pupillorum & viduarum: & denique adminiſtrationes temporalium reipublicæ officiorum: vt iudicē eſſe aut præpoſitum,miniſtrum,notarium,aut ſimile quippiam, adminiſtrare.De quo etiam Hieronymus ſuprà dicta epiſtola:Procuratores & diſpenſatores(inquit)domorum alienarum atque villarum, quomodo poſſunt eſſe clerici, qui proprias iubētur facultates contemnere?Tantùm itaque aliquod artificium manuale vel agriculturam honeſtè exercere, permittitur clericis, ſine tamen iactura eccleſiaſtici miniſterij. Prohibentur etiam quædam alia officia,non ob auaritiam tantùm,ſed ob indignitatem eorum,quia non conueniunt dignitati clericali:vt tabernariorum,macellariorum, de quo Clemēs 5.de vita & honeſt. cler.clem.prima,vbi per ſe & publicè hæc exercere prohibentur:& multò magis quę his indigniora ſunt:vt Syluester notat in verbo,Cler.3.vbi de his latiùs.Officium etiam hiſtrionis eadem ratione illis prohibetur.Cùm hæc itaque omnia iuris poſitiui ſint meritò quàm grauiter peccetur contra hæc omnia, dubitatur. Certè iura ipſa grauiſſimè prohibent: ſub excommunicatione videlicet,aut amiſſione priuilegij clericalis.Quare Syluester non dubitat cōtra ea mortaliter peccari:maximè (vt Caiet.inquit) poſt admonitionem & contumaciam. Igitur circa hæc grauiter & notabiliter delinquere, meritò mortale creditur:ſed in minimo contra horum aliquid agere, maximè cùm finis præcepti non omittitur: cùm nec ex nimia cupiditate, nec cum magna clericalis dignitatis irreuerentia fit: non eſt iudicandum mortale, præcipuè vbi prælati diſſimulant. De qua re inferiùs plura.

*

LECTIO

¶LECTIO QVARTA.

¶ *De his quæ ad temperantiam ministrorum ecclesiæ pertinent, & ceteris quæ ad pietatem ac religionem.*

POST hæc meritò secundum locum tenet, quæ ad temperantiam omnem, tam scilicet quæ delectationes cibi & potus, quàm etiam quæ veneream voluptatem moderatur: & denique, quæ in externis omnibus verbis, operibus, gestibus, ac ornatu modum statuit, pertinent. Hæc enim quantum deceat ac ornet sacerdotes, & ceteros ecclesiæ ministros, ex locis Pauli superiùs allegatis satis constat, & ex natura huius virtutis, cui meritò nitor quidam & splendor atque pulchritudo animi tribuitur: quaque etiã docet scriptura Deũ vnicè delectari, iuxta id quod mysticè in psalmo dicitur. Myrrha & gutta & casia à vestimentis tuis à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Denique vitia contraria obtundunt ac obscurant aciem mentis, & ineptam reddunt ad diuinarum rerum speculationem: cui debent potissimum ministri ecclesiæ vacare. Igitur post contemptum terrenorum, vel eorum moderatum affectum, ad seipsos opus est vt se conuertant ministri ecclesiæ: & corpori suo dominentur, vt cum Paulo dicant: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo: ne fortè cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Necessaria certè est temperantia christianis omnibus: quibus inquit Christus: Cauete ne grauentur corda vestra crapula aut ebrietate. Et rursum: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes &c. Sed ministris ecclesiæ dicitur à Paulo: In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate: quasi morientes, & ecce viuimus: vt castigati, & non mortificati &c.

Temperãtia est insigne ornamentũ cleri.

Luc. 21.

Luc. 12.

2. Cor. 6.

Vt igitur de singulis breuiter aliquid dicamus. Primò castitatis, ita ministris ecclesiæ ex natura ipsorum ordinum cõuenit vt (sicut superiùs ostendimus) sanctissimè ecclesia statuerit, etiã ex apostolorum traditione, nemini esse dãdos sacros ordines, nisi cui cælibatus placeret, & qui ad illum voto se vellet astringere. Itaque iam ex proprio voto & ecclesiæ statuto coniuncta est ordinibus sacris, castitas, non quæcunque, sed illa quæ superero-

De castitate ministrorũ ecclesia.

pererogationis est: perfecta scilicet abdicatio totius venereæ delectationis: de qua non est opus multa dicere. Multa exigit ad sui custodiam hæc virtus, nec potest negligentia & in ocio seruari. Hæc igitur ad eam seruãdam patres & concilia non tam superaddiderunt, quàm declarârunt ex natura ipsa necessaria esse ad illam custodiendam.

De interdicta cohabitatione mulierum.

Primò cohabitatio mulierum prohibetur, dicente d. Hieronymo in suprà dicta epistola. Nũquid tu aut Samsone fortior, aut Salomone sapientior eris? qui tamen deiecti sunt per mulieres? Habetur titulus quidam in Iure, de cohabitatione clericorum & mulierum: vbi conciliorum & pontificum multis decretis cohabitatio hęc prohibetur, in quibusdã mitius, in alijs seuerius: pro qualitate videlicet temporum, locorũ, & morũ, & secundum alias caussas occurrentes: ceterùm omnia in hoc vno conueniunt, grauissimum periculum ex cohabitatione mulierum impendere. Quidam canones prohibent extraneas tantùm mulieres, & concedunt matrem, amitam, aut sororem: alijs omnes prohibent: nonnulli solas suspectas. Ex quibus omnibus satis patet, quàm sit periculosa hæc cohabitatio. Et quidem (vt Syluester ait in verbo, Clericus 2. §. 4.) habitatio cũ suspecta proculdubio peccatum est, etiam mortale: aut etiam cũ periculo aut scandalo cohabitare: quæ quanta sint, iudicãdum est ex circunstantijs, & iuxta has maius aut minus peccatũ censebitur. Prohibetur etiam hac ratione frequentatio monasteriorum monialium, & dulces literæ, ac colloquia secreta cum mulieribus, & in infirmitate pati sibi à muliere ministrari. Quę omnia, & similia multa, omnia scilicet quæ carnalem amorem excitare vel augere solent, b. Hieron. suprà dicta epistola ad Nepotianum, quàm sint periculosa, ostendit, & ab his deterret ecclesiæ ministros. Videant igitur nunc, quàm sit temerarium tam facilè sibi hæc omnia permittere. Excusari quidẽ possunt prælatorũ cõniuentia & permissione, qui bona fide hæc agũt: sed pericula quanta sint, ipsa experientia ostendit. Caussantur multi necessitates vitæ, & alia. Legant tractatum d. Cypriani (si tamen eius est) de singularitate clericorum. Vidi Ioannis Matthęi episcopi Veronensius vnius nostrorum temporũ veri episcopi constitutionem, meo iudicio multa prudentia & ęquitate moderatã. Statuit ille, vt nulla omnino domi haberetur mulier sine sua in scriptis habita facultate: quia intentionis (inquit) nostrę est, optimè & diligentissimè priùs inuestigare quę sit mulier illa, cuius vitæ, famæ & opinionis. De concubinatu

De concubinatu.

verò

verò nõ est opus multa dicere:certũ est enim nihil magis Dei iram prouocare,& scãdalizare populum,quàm hoc malum:de cuius emendatione & punitione oportebat certè magis seriò cogitare : &,si non secundum seueritatem antiquorum canonum,saltem quod ad emendationem veram sufficeret,adhibere remedium : aliâs certum est nulla ratione excusari eos , aut prælatos.

De temperãtia cibi & potus.

His proxima sunt quæ ad temperantiam cibi & potus pertinent.Ebrietas igitur & commessatio,quæ omnibus prohibentur,multò magis clericis:luxuriam accēdunt,ac sensum hebetant.Pinguis sensus,inquit d. Hieronymus(vt Græcus quidam eleganter ait)non gignit mentem tenuem. Quare (inquit ibidem)tantum tibi ieiuniorum modum impone, quãtum potes ferre.Ad hæc vitia cauenda, concilia & patres prohibent clericis quæ sequuntur. Compotationibus interesse,cõtendere,aut se inuicem inuitare aut prouocare poculis, plausus & risus inconditos,inanes fabulas referre aut cantare in cõuiuijs,tabernas ingredi,nisi in via,necessitatis videlicet caussa : immo nec cõuiuia, publica maximè & prophana eis licita sũt:sed permittuntur honesta & ecclesiastica. Ordinauit is de quo diximus, Veronensis episcopus,vt non nisi tria fercula apponerentur in conuiuijs. Adeo quoque sollicitus fuit vt canonicè & absque scandalo viuerent clerici,vt deputauerit etiã honestas domos in ciuitate sua,ad quas clerici venientes diuerterẽt.Hæc itaq; prohibentur clericis circa gulam.Contra quam etiam mandatur eis,vt non nisi benedictione & gratiarum actione præmissa comedant,nec sine sacra lectione. De quibus omnibus dist. 44.plura decreta citauit Gratianus.Quamuis igitur circa hæc dubitari possit,quantum peccatum sit singulorum trãsgressio: non tamen est opus,vt de singulis specialius aliquid dicamus. Certum enim est maiorem hic esse prælatorum culpam , cùm non curant hæc seruari:quàm subditorum,qui bona fide , aut quia non sunt consueta,illa omittunt,maximè cessante scãdalo & periculo.Quare inter illa omnia, nõ videmus quomodo ingressus tabernarum & compotationes nõ sint grauia & subditis & prælatis.Reliqua, maximè cùm præter inobedientiam & scandalum magis negligentia quadam fiunt.non possumus damnare grauioris peccati in subditis : sed nescimus quomodo prælati excusari possint, si illa omnino negligantur.

Quæ prohibita & præcepta clericis circa cibũ & potum.

De modestia & honestate vestium.

Tertio loco dicamus quædam de his quę ad modestiã & honestatem vestium ac ornatus pertinent.De quibus conueniẽti

etiam

etiā ratione multa clericis præcipiūtur:quę videre licet apud Syluestrum in verbo,Clericus 2.§.3.Igitur prohibentur comā vel barbam nutrire:præcipiūtur coronam manifestè gestare. Circa sæculares etiā vestes multa prohibita sunt:vt diuersi siue varij coloris vestes ferrè,& multa alia vestimentorum genera, quę omnino sæcularia sunt:de quibus etiam omnibus disputat Siluester suprà dicto loco ex alijs,quid mortale,quid veniale sit:maximè de corona,quæ ordini præcipuè videtur annexa. De quibus nō est opus plura dicere,quàm vt intentio & consuetudo,& cetera considerentur,& maximè finis:an videlicet ex contemptu aut omissione honestatis aut grauitatis clericalis breuioribus aut sæcularibus vestibus clericus vtatur:an potiùs ex quadam consuetudine & bona fide. Necesse tamen est,vt semper vigilet prælatorum cura.

De religione & pietate clericorū. Restat vltimò,vt de his quæ ad cultum Dei pertinent & pietatem,admoneamus.Ad quæ reuera tātò magis astricti sunt sacerdotes & ministri ecclesię,quanto finis magis obligat quàm medium.Ad hoc enim ordinātur præcipuè,vt medij sint inter Deum & homines,vt Paulus ait, vt offerant dona & sacrificia pro peccatis. *Hebr.5.* Administrant quidem illi diuina hominibus:sed vt hæc vtilia illis sint,vt dignè ea suscipiant priùs,oratione obtinere debent apud Deum.Nec tantùm pro populo, vt Paulus inquit,sed etiam pro seipsis orare debent, qui circundati sunt infirmitate. *Ibidem.* Itaque hoc ex natura ipsa ordinū,atque ideo ex iure diuino est,vt ad assiduè orandum & contemplādum & meditādum cælestia ac diuina,& ad cetera pietatis exercitia,quæ ad hæc ordinantur, vt ad lectionē,vigilias,& similia teneātur: idq; duplici ratione.Primò ex debito quo obligati sunt ecclesię & populo:de quo verbum illud Pauli intellexerunt patres: *1.Tim.2.* Obsecro primùm omnium fieri obsecrationes, orationes,postulationes &c.pro omnibus hominibus,pro regibus &c. quod de publicis ecclesiæ orationibus constat esse intelligendum: cùm ibi postea de priuatis subiūgat,Volo viros orare in omni loco similiter & mulieres.Et Aug.episto. ad Paulinum episcopum,de orationibus,quę in ecclesia sub ipso fiunt sacrificio,intelligit:in quibus quatuor illa orationum genera ostēdit inueniri. *Epist.59* Tenētur etiam secūdo ad prædicta,propter se. Nec enim sanctitas illa vitæ,castitas & puritas ad quam tenētur,sine assidua oratione, meditatione, vigilijs, & lachrymis obtinetur. Omnibus dicit Christus:oportet semper orare.Et Paul.Sine intermissione orate. *Luc.18.* *1.Thess.5.* Quanto igitur magis his qui coniunctiores

illi

illi sunt,& qui ab Ecclesia vniuersa ac populo legati missi sunt ad Deum? Cùm enim nõ possint omnes propter vitæ præsentis necessitates, & impedimenta carnis aut semper aut assiduè vt oportet orare: naturali ratione & diuina dispẽsatione factũ est,vt aliqui deputarẽtur ad hoc pro omnibus agendũ,& ideo communibus stipendijs alerentur. Vt igitur in speciali dicamus,tenentur primùm ad persoluendas horas illas canonicas septem,quas ecclesia iam constituit. Nam fatemur fuisse circa hanc rem diuersam consuetudinem, de qua superiùs nõnihil diximus,cùm de sacramento ordinis ageremus.Et primò quidem in Ecclesia,communi scilicet conuentu,certis horis ministri congregati orabãt:postea,facta nõ parua mutatione, statutæ sunt tanquã quotidianũ pensum horę septem canonicæ: ad quas vel simul, vel priuatim legendas obligãtur omnes sacris initiati,& monachi ꝓfessi ac deputati ad sacros ordines.

De lectione horarũ canonicarum.

De istis horis igitur sunt nonnulla dubia,de quibus cõsulantur summistæ,& pręcipuè Syluest.& Caietanus in titulo. Horæ canonicę:quę tamẽ nec magna sunt,nec difficilia.Primùm cõstat illos teneri ad persoluẽdas horas studiosè & deuotè: sicut Innoc.3.in cõcilio generali non tam reuera statuit, quàm declarat: vt habetur in cap.dolẽtes,de celeb.missarum. Obligantur enim ex proposito & intẽtione nõ auertere cogitationẽ à diuino officio,nec circa alia vagari:sed ad ipsum persoluendum accedere intẽtione satisfaciendi ecclesiæ, & Deum orandi.Quo facto satisfaciũt,si attẽti sunt vel ad integrã prolationẽ verborum,vel ad sensum, vel quod multo melius est, ad finem,Christũ scilicet crucifixum, diuinã bonitatem eius, beneficia,cœlestẽ beatitudinem,& quidquid demum affectum nostrum excitat in Deum:vel si ex intentione nõ aduertat cogitatione ab aliquo horum:in qua re non oportet pios anxios esse.Qui bona fide se tanquã ministros Ecclesiæ gerentes, ita vt nũquam intenderint oppositum,officium persoluunt,satisfaciunt:nisi aut nolint attẽti esse,aut inter persoluendum ita irreuerẽter se gerant,aut alijs rebus,vel externis occupationibus intenti sint,vt manifesta & aperta sit negligentia.

De deuotione & attẽtione in lectione horarum.

Nũc ad quod officiũ teneantur sub peccato mortali, & quibus horis persoluere debeãt, & quę sint iustę caussæ sine peccato omittẽdi officiũ:facile est intelligere, pręcipuè simpliciter & syncerè incedẽtibus.In his enim satis est, nõ dolosè vel frauduleẽter hęc omittere, sed velle satisfacere pro more bonorum & piorum ministrorũ Ecclesiæ suæ, & inter quos viuunt.

De omissione horarum canonicarum.

Lectio horarum nō excusat clericos ab alijs exercitijs pietatis.

Nec illud opus est anxiè tractare, an omittēs officium diuinum, teneatur idcirco ad restitutionem fructuū quos percipit ex Ecclesia. Hæc magis videtur esse pœna, quæ iustè à prælatis imponi potest, quàm vt quis ad eam per se teneatur.

Illud verò hoc loco putamus attētius considerandū, an persoluto hoc officio diuino, ita satisfaciant ministri Ecclesiæ illi obligationi qua tenētur ad orationē, & alia pietatis exercitia, vt tuta consciētia possint reliquum temporis alijs impendere. Vbi opus est certè prudēti consideratione, vt in neutram partem declinemus. Illud cōstat: posse impleri præcepta ecclesiæ, etiam quę sunt determinationes iuris diuini, nec tamē impleri ipsum ius diuinum: sicut patet in illo qui semel tātùm & cibis permissis vescitur in die ieiunij, tamē vsque ad crapulam vel ebrietatem. Itaq; ne putent ministri ecclesiæ, verbali illa pronunciatione psalmorū & precum satisfecisse se obligationi illi, qua ex iure diuino pro suis & populi necessitatib⁹ orare tenentur. Certè vita ministrorū ecclesiæ dignè transigi non potest, sine assiduitate spiritualiū meditationū. Hierony. in Epistola illa ita dicit: Diuinas scripturas sæpius lege: immo nunquam de manib⁹ tuis sacra lectio deponatur. Hæc ille dicit, vt discat minister quod docturus sit. Paulus quoq; ipse, qui tam frequēter discipulos ad lectionem & meditationem exhortatur: Attende (inquit Timoth.) lectioni, & exhortationi, & doctrinæ. Hæc meditare, in his esto: attēde tibi & doctrinæ, insta in illis. Hoc enim faciens, teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Itaque non ad alios tātùm docendos, sed ad se etiam saluādum putat hæc necessaria. Vnde eodem loco dicit: Exerce teipsum ad pietatē: quo exercitio & electionem, & meditationem, & orationem etiam complexus est. Nec tamen possimus certi aliquid hîc præscribere: satis sit hoc admonuisse, & nūc in fine, quod à principio diximus, repetere. Cogitēt seriò ministri Ecclesiæ, se propter sacros ordines ad maiorem vitæ sanctimoniam, & puritatē animæ, quod ad interiora & essentialia attinet, astrictos esse, quàm sint monachi ex professione sua. Non putent sibi vitam transigendam (si dignè, & vt decet ministros Christi, viuere volunt) in iocis, ludis, & otio. Hæc omnibus nocēt & prohibentur: nisi modestè (vt ethnici etiam senserūt) tanquam condimentum quoddam & sal aliarum virtutū operibus adhibeātur. Nos putamus non tutò viuere ministrū Ecclesiæ, nisi quatenus illi vacat per alia sibi, & his cum quibus habitat, necessaria opera, lectioni scripturæ sacræ pro

1. Tim. 4.

c aptu

captu ingenij sui & pro motũ instructione, aut aliorũ ad pietatem instruentiũ librorum assiduè vacet: ita vt (sicut Paulus ait) in illis sit & permaneat: reliqua omnia quasi prætereat aut percurrat. Lectioni huic coniũcta esse debet oratio & meditatio. Hæc sunt quæ vitia carnis cõprimunt, mundana desideria mitigant, animum formant ad diuina: ad quę ritè tractanda & peragẽda putamus adolescẽtibus & minus exercitatis instructione opus esse, & conuersatione virorum spiritualium. Hæc itaq; ad meliora exhortãtes proponimus, relinquẽtes quemlibet suo sensui. Atq; ita satis sit dictum de his, ad quæ ministri ratione sacrorum ordinum obligantur.

¶LECTIO QVINTA.

¶ *De his, ad quæ ex officio curæ animarum tenentur sacerdotes.*

DIXIMVS hucusq;, qualem vitam requirant sacri ordines omnes, quanquam omnia magis sacerdotibus conueniant: restat vt dicamus, ad quid teneantur ex pastoris officio & suscepta animarum cura, non quidem supremi illi Episcopi, sed inferiores sacerdotes, quos hîc conamur instituere.

Constat enim officium pastorale & animarum curã multa exigere vltra ea, ad quæ ordinũ sacrorum sanctitas adstringit. ex istis enim tenentur ministri, vt erga se & erga Deum rectè sint ordinati & benè se habeãt: ex officio autem pastorali, ad ea curanda quæ proximorum sunt, tenentur.

Ex scriptura itaq; constat, multa pastoribus præcipi. Vt verò de inferioribus sacerdotibus dicamus, illud debet esse principium, quod initio huius tractatus, & eorũ quæ proximè de moribus tradidimus, dictum est: sacerdotes videlicet non simpliciter habere curam animarum. Hoc enim diximus esse Episcoporum duntaxat, qui simpliciter pastores sunt & Episcopi ecclesiarũ, ac Apostolorum successores. Sacerdotes verò inferiores, sicut secundum ordinem suum sub ipsis sunt, & in eorũ auxilium, prout ipsi disponunt, assumpti: ita in suscepta animarum cura sub Episcopis locum tenent: & prout ab ipsis susceperunt, tenentur curam animarum gerere.

Itaq; primò omnium opus est vt gradum suum agnoscant, & illũ diligenter teneant: vnde etiam sibi multum intelligant detractum oneris in cura animarũ. Nec enim tenentur aut scire, aut exequi omnia quæ ad animarũ salutem necessaria sunt: sed ea solùm, quæ hic gradus ipsorum requirit. Quæ verò ista sint vt agnoscatur, aduertendũ secundò est, quòd cura animarum inter episcopum & parochum partita est, sicut effect⁹ inter caussam primã ac supremam, & proximam. Sunt episcopi primi & præcipui totius diœcesis pastores: Parochi verò ꝓximi & immediati ipsis ouibus. Sicut itaq; secunda caussa nihil agere potest, quod non magis fiat à prima: sed prima quædam operatur sine secũda: ita in hoc negotio, totum quod ad curã animarũ pertinet, episcopi est. Nihil sine eius auctoritate, atq; sine eius (vt ita dicamus) influxu, sicut prima caussa influit in omnes effectus, parochi operari possunt: Episcopi verò multa per seipsos sine parochis possunt. Sũt itaque parochi proximi quidẽ, & ita propinqui populo ac singulis animabus, vt nihil medium sit inter populum ac parochum. Quare huius est, quę saluti populi necessaria sunt, præstare, quantũ ipsi ab episcopo traditũ est: vt videlicet ea sciat, quæ episcopus ei tradiderit: ea faciat, quæ iusserit: pro suo captu & viribus. Quę verò maiora sunt & excedũt illa quę episcopus tradidit, aut quæ ipse per se non potest, satis est vt ad episcopũ referat: ita videlicet, vt nihil desit eorũ quæ animabus necessaria sunt, faciẽte parocho illa ad quæ doctrina & virtus eius sufficit, & maiora referente ad episcopũ, & episcopo illa supplẽte. Hîc est pulcherrim⁹ ordo sacri illius principatus & Ecclesiasticæ hierarchiæ, quam Dionysius Areopag. à similitudine ordinatiss. angelicę hierarchiæ contemplatus est esse deriuatam. Atque ideo ille sacerdotibus tribuit illuminare & docere tãtùm minora, & mediocribus conueniẽtia: Episcopis verò perficere & consummare instructos à sacerdotib. Hoc rursum, si bene cõsideretur, ostẽdit, quãta debeat esse coniũctio parochorum cum Episcopis, quàm subordinati ac subiecti illis esse debeãt, & quantam necessitudinem ac arctam familiaritatẽ inter eos esse oporteat. Certè Episcopis nulli debẽt esse ꝓpinquiores quàm parochi: nimirũ sicut pastores deputati singulis gregibus pascẽdis, pastori illi qui omnẽ curã gerit. Nec est certè quidquam, quod magis excuset parochũ à prę stãdo aliquid ouibus, quàm quòd id nõ acceperit ab Episcopo: neq; quod hunc magis accuset, quàm quòd nõ tradiderit diligẽter parochis quod illis conuenit,

Comparatio Episcopi et Parochi in animarũ cura.

Notent Episcopi.

rit, quòd illos nō agnouerit, & apud se frequẽtes habuerit, & intellexerit statũ ouium, & consulerit illis quantum opus est.

Hoc itaq; cōstituto, vt quæ sint propria parochi dicamus: ad quæ scilicet sit obligatus: tanquam primum omniũ constituatur, residẽtia in propria parochia. Hoc enim primũ omniũ est, sine quo nihil pastoralis officij potest fieri. Christus enim mercenarij, & nō veri pastoris esse dicit, dimittere oues, & fugere. Quia mercenarius, ait, est, non pertinet ad eum de ouibus. Quanquã igitur de residentia vel episcoporum vel parochorũ voluerint aliqui dubitare: tamẽ syncerè & coram Deo considerãti, ac secundum lumen naturale rationis hoc expendenti manifesta est B. Tho: sententia, doctrina atque exemplis patrum confirmata, quam 2.2. asserit præsentiam scilicet pastoris necessariam esse propter actus ipsos pastorales: atq; ita ad eam teneri pastorẽ, vt nisi propter vtilitatem Ecclesię & ouiũ, abesse non debeat. Abest verò propter vtilitatem, cùm vel se conseruat saluti ouiũ: cùm videlicet eius tãtũ persona quæritur à persecutoribus, aut cùm redit, vt apud superiores, siue alios bonũ ouium curet. Ad tempus itaq; ob aliquã harum caussarum licita est absentia pastorũ. Perpetuã autem, vel ad longum tẽpus, sine vera vtilitate Ecclesiæ, certum est nō carere graui peccato. Nō est op⁹ magis specialia hîc tradere, quæ canonistæ ex iuribus particularibus collegerũt: quæ legi possunt apud Syluestrum in verbo, Residẽtia. Illud nunc sufficere debet, quòd per præsentiam vel absentiã pastor semper quærere debeat vtilitatẽ ouiũ, quod cùm agit, etiam corpore absens præsens est: & cùm hoc omittit, etiam corpore præsens absens est. Quare illud: Dimittit oues & fugit: ad negligentiã & obliuionem, qua vtilitas ouiũ non quęritur nec curatur, refertur à doctoribus. Vnde nec per alium pastoris officium rectè exerceri potest. Nec est opus hoc loco credere, absentes pastores ad restituẽdos fructus esse obligatos: sed satis est agnoscere, quantũ sit peccatum: cōtra quod terribiliter per Zachariam clamatur: Væ pastor, & idolũ derelinquens gregem. Debet itaq; pastor residere & præsens adesse regulariter, vt reliqua, quæ sui officij sunt, exequatur: de quibus iam dicendum.

Ante omnia debet Parochus residere in sua parochia.

Ioan. 10.

q. 85. ar. 5

Notent hæc, quibus est cōmissa cura animarũ.

Zach. 11.

Multa profectò ad officium pastorũ pertinent: & ea ex vero pastorũ exemplari Christo, qui inquit: Ego sum pastor bonus: & ex sacra primùm scriptura petenda: deinde ex antiquæ Ecclesiæ ac patrum canonibus & exẽplis: & demum ex experientia vigilantium ac diligentium pastorum. Nam, vt verum

Vnde petere debeat pastor instructionem

dicamus, specialia ista & singularia aliena sunt ab arte, nec possunt cuncta plenè doceri ab aliquo. Sed qui huic muneri satisfacere cupiunt, primò humili & assidua oratione à Deo impetrare conabuntur, vt suggerat illis quod saluti ouiũ conducit. Deinde amor ipse ouium, & desiderium salutis earũ, & quotidiana experientia plurima subministrabunt. Demum legendi sunt etiam qui de his scripti sunt libri, & consulẽdi peritiores. His enim rationib⁹ putamus posse eum, qui cupit verum agere pastorem, sufficienter instrui. Quæ verò nos aduertere potuimus, tribus capitibus comprehenduntur. Primum est de cognitione ouium: quę quàm exacta requiratur à pastore, verbum illud Christi ostendit: Agnosco oues meas. Et rursum, quod de bono pastore ait. Vocat eas nominatim. De quo etiam illud Prouerb. dictum est: Diligenter cognosce vultum pecoris tui. Et constat hoc esse principium omnium actuum pastoris: Nam circa illas oues, quas nõ cognoscit, nihil potest efficere. Includit verò hæc cognitio nõ pauca: de quibus postea. Reliqua duo capita sunt, custodia ouium à lupis, & malis, & periculis omnibus: & pastus ipse, quod est, ea exhibere & præstare, quæ conducibilia sunt ouium saluti. De primo conqueritur Dominus per Ezechielem prophetam terribiliter: quod videlicet non sit, qui custodiat gregem, atque ideo discerpatur & dispergatur, erroribus videlicet & peccatis, non existente aliquo qui defendat. Conqueritur deinde eodem loco de pastoribus, qui seipsos, & non gregem pascunt: hoc est, suam, non gregis quærunt vtilitatem. His itaque tribus, cognitione scilicet ouium, custodia, & pastu (quæ sunt præseruatio à malis, & exhibitio vtilium saluti ouium) videmus cuncta pastoris opera includi, de quibus nonnihil in speciali dicendum est.

Ioan. 10.

Quæ ad officium pastoris pertinent ad tria capita reuocantur.

Ioan. 10.

Prou. 27.

LECT

¶ LECTIO SEXTA.

¶ De cognitione & cura ouium in speciali.

COGNITIO ouium, quæ principium reliquorum actuum pastoris est, multa requirit, & sine magna vigilantia haberi non potest. Primò igitur opus est, numerum & nomina ipsa, ac personas, quarum pastor est, & quarum ratione Deo reddere debet, quantũ fieri potest, ipsi cognita est. Vocat (inquit Christus) eas nominatim. Qui igitur diligenter considerant, putant primò omnium debere parochum in libro, quem apud se habeat, descriptos habere omnes sibi subditos, secundum nomina, statum & conditionem singulorum: id quod vel per domos, vel per familias, vel per vicos, aut status & officia, siue quacunque alia ratione, prout melius iudicabitur, facere poterit, vt videlicet & morientium, & nascentium, & aliunde accedentium rationem habeat: atque ita, quantum vel augeatur, vel minuatur grex ipsi commissus intelligat. Ad quã diligentiam conscribendi catalogum multa alia pertinent. Nam in Ecclesia expedit omnino scribi numerum & nomina baptizatorum omnium, & ipsos suscipientium: similiter confirmatorum, & eos tenẽtium: quod etiam in matrimonio deinde necessarium est, vt ex supradictis patet. Et ad perspicuam notitiam omnium habẽdam, singulis etiam annis eorum qui (in quadragesima scilicet) ad confessionem & sacram cõmunionem accedunt, & eorum qui id non faciunt, numerus & nomina cognoscẽda sunt. Igitur in his omnibus, in quibus est prima pastorum cura constituta, vigilantissimos esse oportet, tanquam in ea re, cuius primò requirenda est ratio. Nec opus est hoc aliter probari, quàm vt testimonio conscientiæ cuiusque relinquatur. Sunt quibus videtur hoc nimis durum maximè in latissima aliqua & magna parochia. Nobis certè videtur id tanto magis necessarium, quanto latior fuerit: saltẽ vt id faciat pastor, quod ad cognoscendos subditos suos & ante oculos habẽdos, bona fide putat sibi sufficere. Ad hãc cognitionẽ pertinet, quidquid per diligentẽ considerationẽ externæ conuersationis subditorũ intelligi potest de morib⁹, ingenio, & statu: tã in his quæ ad corpus & cõditionẽ corporis, quàm quæ

Pastoris est singulas oues cognoscere, quantum fieri potest.

ad animã pertinent. Primò igitur peccata publica & peccatores publicos oportet Parocho esse cognitos & numeratos. Post hæc, scandala & occasiones publicas peccatorum: ex cõsuetudine videlicet compotationum aut conuiuiorum, aut aleę, aut choreatum, aut tabernarum, aut inhonestorũ locorum, perspectas habere opus est. Cognoscẽdi sunt etiam excommunicati. deinde mores & ingenia cuiuslibet non sunt ignoranda, sicùt diximus: quæ colligi possunt ex manifesta & publica conuersatione: qui nimirum deuotius & frequentius ad Ecclesiã conueniant, qui negligentius aut tardius, qui verecũdi, qui duri & præfracti, qui insolẽtes & superbi, qui infirmi & abiecti, & denique multa huiusmodi necesse est parochum cognoscere, vt intelligat contra quæ vitia sibi sit vigilandum, & quid potissimum docendum iuxta captum & necessitatem suorum. Sciat etiam qui dociles & audiendi ac retinẽdi pietatis dogmata aui di, qui hebetiores & obtusi sint. Denique circa ipsa etiã priuata peccata, vel occasiones, diligentem eum esse oportet, & talẽ se exhibere exemplo & admonitionib⁹, vt ad illum libẽter referant subditi quidquid huiusmodi est, vt ipse prudẽter & cũ vera charitate remedia adhibeat. Neq; illa quę ad corpora subditorum pertinẽt, sunt ei ignoranda: qui videlicet sint pauperes, qui orphani, quæ viduę, qui destituti auxilio, qui inimicitias foueant (quanquam etiam hoc ad animam pertineat) qui patiantur calumniam aut iniquitatem ab alijs.

De Parochi diligẽtia circa extraneos

Circa extraneos & aliũde accedentes multa est opus diligẽtia, vt cuius fidei, aut cuiusmodi morũ sint, agnoscatur. An qui cum mulieribus accedũt, coniugati sint, nécne: an alibi infames aut excommunicati &c. Quare meritò curãdum esset, nec sine testimonio Episcoporum aut Parochorũ huiusmodi admitterentur. Nam & peregrinantes ipsi vel religionis, vel alia caussa, nõ aliter recipiẽdi essent. Patet itaque ex his omnibus, quàm latè pateat hæc cognitio ouiũ, & quàm multa includat. Nec tamen omnia hîc explicata sunt, occurrunt passim plura.

Pastoris est tollere ac auertere scandala & pericula &c.

Secundum verò requisitũ ad officium pastorum (quod dixi muã esse custodiã & præseruationẽ à malis ac periculis) quàm multa comprehendat, intelliget, qui prius cognouerit, quot & quanta sint mala ac pericula. Ad eam igitur primò pertinet publicorum peccatorum & scãdalorum publica reprehẽsio & efficax per se & per superiores, quãtum in ipso est, emendatiò atque extirpatio scandalorum. Et primò, eorum quę circa doctrinã inueniũtur. Vbi innumera sunt. Cum scilicet falsi doctores insur-

insurgunt:& libri contrariã doctrinam fieri ac bonis moribus continentes,spargũtur in vulgus.Deniq; quidquid mores populi,& iuuentutis præcipuè corrumpere potest, diligenter est tollendum & anteuertendum per parochos,cùm possunt: aut referendum ad superiorem, cùm non possunt. Hic vigilãdum de institutione adolescentiæ in literis & moribus:vt magistri non sani,non probatis moribus,reijciantur:libri item inhonesti,quibus in primis corrumpitur adolescẽtia,summa diligentia extirpandi sunt.Deinde ad maiores ascendendum,& auferendæ inueteratę consuetudines peccatorum:& illæ,quæ coniunctum habent periculum peccati.Vbi de ratione conuenien di in tabernis:de cõpotationibus, choreis,& conuiuijs publicis nuptiarũ,& similibus:de consuetudine vestium,&cõgressu ac familiaritate virorum & mulierum,multa cauere & emẽdare debet pastorum diligẽtia:idque assiduis & serijs admonitionibus,& frequenter recurrendo ad superiores.Vbi considerandum est illud prophetæ:Si speculator viderit gladium venientẽ,& nõ insonuerit buccina,& populus se nõ custodierit, veneritque gladius,& tulerit,ex eis animam:ille quidẽ in iniquitate sua captus est.sanguinem autem eius de manu speculatoris requirã.Vbi satis ostenditur,quanta oratione,& quàm seria conuersione mentis ad Deum,ac scripturę sacræ attenta lectione,ad hæc ritè præstanda opus sit.Et tu(inquit)filij hominis,speculatorẽ dedi te domui Israël:audiens ergo ex ore meo sermonem,annuntiabis eis ex me.In auertẽdis itaque malis & cauendis scandalis populi,indefessa esse debet pastorũ vigilãtia.Opus est enim vt in hac caussa se tanquam murũ opponat pro domo Israël;etiã apud potentes & sublimes sęculi.Qua in re habemus exempla vigilantium & prudentium pastorũ:qui cùm hoc nõ possent pręstare,vt subditos suos auerterẽt à peccatis,tentatis omnibus:tandem maluerunt cedere,quàm vires sine fructu laborare.Multa hìc opus est prudentia & circumspectione his qui impatientius sustinent mala.Vidẽdum ne sibi tantum consulant.Et si inter malos non desint multi, quib⁹ consulendum sit,qui alioquin periclitabuntur:non est ęquum vt deserantur.Denique non est suscepta animarũ cura,nisi cũ Episcopi consensu,neque est cum detrimento ecclesię deserẽda:quanquam parochis (qui,vt diximus,non plenè curam animarum habent) permittant iura religionis ingressum.

Cura repurgandi scholas, & tollẽdi malas consuetudines ad pastorem pertinet.

Ezech. 33

Vltimum denique caput eorum quæ ad pastoris officium requirũtur,quòd ad pascẽdas oues pertinet,duas cõtinet partes

Prima quidem eſt,quæ pertinet ad paſcendas & curandas animas.Secunda verò,quæ ad curanda corpora : nam hæc etiã ex charitate Chriſtiana diligẽda ſunt,& ideo nõ ſunt aliena à paſtorum cura.Ex his partibus cognoſci poteſt,quàm multa etiã hoc caput cõplectatur.Animæ igitur paſtus in doctrina, in ſacramẽtorum exhibitione,& exemplo vitę magna ex parte cõſtitutus eſſe videtur.Quod ergo ad doctrinam attinet in parocho,neceſſe eſt,vt ſi non vberior & plenior,certè frequentior ſit vt videlicet & publicè,& priuatim:omnes ſimul , & vnumquemque ſeorſim de neceſſarijs doceat:& diligenter,cognita neceſſitate,inquirat & diſcat ea, de quib⁹ opus eſt admonere, & admonendi rationẽ:& quod didicerit, ſedulo ac magno affectu exequatur. Proponatur itaq; hìc ob oculos in exẽplum Apoſtolus Paulus,cuius verba,quæ ex bono conſcientiæ teſtimonio,atteſtante etiam vita loquebatur Epheſijs , quia digna ſunt attenta conſideratione & efficacia ad admonẽdũ, hìc proponim⁹.Vocauit itaque (vt d.Lucas ſcribit) maiores natu eccleſię Epheſinæ,& ita eos alloquitur : Vos ſcitis à prima die,qua ingreſſus ſum in Aſiam,qualiter vobiſcũ per omne tẽpus fuerim,ſeruiens Domino cum omni humilitate & lachrymis , & tentationibus quæ mihi acciderunt ex inſidijs Iudæorum quomodo nihil ſubtraxerim vobis vtilium,quo minus annunciarem vobis & docerem vos publicè, & per domos. Et tãdẽ ait: Vigilate,in memoria retinentes , quoniam per trienniũ nocte & die non ceſſaui cum lachrymis monere vnumquemque veſtrùm.Meritò igitur dicit illis.Quapropter conteſtor vos hodierna die,quia mundus ſum à ſanguine omnium. Non enim ſubterfugi, quo minus annunciarem omne conſilium Dei vobis.Aduertant hunc locum paſtores:& quiſque pro gradu ſuo ſciat ſe tunc mũdum eſſe à ſanguine animarum,quando veraciter dicere poterit,quod Paulus dixit.

Quæ pertineãt ad paſtũ animarum.

Act. 20.

Igitur ad curam doctrinę pertinet,vt omnes pro diuerſitate ſtatus & conditionis,& ingenij,& occurrentiũ rerum neceſſitate doctrinam habeãt:In doctrina itaque primus eſt catechiſmus,quo prima rudimẽta fidei & pietatis chriſtianę pueris ac rudibus diligenter explicantur.Docet antiquę eccleſiæ cõſuetudo in his tradendis & exigendis ab adultis & ante baptiſmũ, quàm ſit hęc doctrina neceſſaria.Et certè illa prophetæ lamẽtatio:Paruuli petierunt panem,& nõ erat qui frãgeret eis:meritò locum habet,cùm hic catechiſmus omittitur in Eccleſia.

De doctrina populi.

Inſtruendi ſunt igitur & parẽtes, & domini,& mariti,de cura in-

ra inferiorum & subditorum circa hæc præcipuè, vt catholicã doctrinam curent mente & opere tenere. Filij, serui, & inferiores omnes admonendi sunt, ad obedientiã maioribus pręstãdã. Coniugati, vel volentes contrahere, docendi sunt de sacramẽto matrimonij & legitimo vsu eius. Itaque opus est, vt nulli desit necessaria doctrina: siue diues sit siue pauper, siue infirmus siue sanus, siue tristis & desolatus, siue in prosperitate seu in lętitia vitam agat. Omnes enim noti esse debent parocho, & omnes priuatim ac publicè instruẽdi. Nam ad hoc pertinet, quod per Ezechielem dominus de diuersitate remediorum adhibẽdorum ouibus dicit, dum primò sic queritur: Quod infirmum erat non consolidastis, quod ægrotum non sanastis, quod cõfractum non alligastis, quod abiectum nõ reduxistis, quod perierat nõ quæsistis. Et deinde promittit se hæc omnia facturũ per bonos pastores. Vbi nihil aliud hæc omnia significant, quàm diuersas esse necessitates animarũ ac infirmitates, & diuersa eis adhibẽda esse remedia. Hæc quidẽ debet pastor habere parata, & possunt ad manũ haberi multa ex tertia parte pastoralis Gregorij: in qua ille, vt pastor diligẽs, collegit omnes ferè christiani populi secũdũ varia ingenia & status diuersitates: & quid singulis proponẽdũ sit, docet. Vbi etiã aperit viã, vt ex scriptura multa alia mediocri diligẽtia colligi possint. Post illa quæ ad diuersos pertinẽt, etiã illa quæ cõmunia sunt omnibus, & necessaria, non sunt omittenda. Immo & prius, & frequẽtius quàm alia tradenda. De timore videlicet Dei, & custodia mandatorum eius, de frequentandis sacramentis, pœnitentiæ maximè & eucharistiæ: de operibus pietatis, & eleemosynis: de modestia vestium, & ceterorũ sumptuum. Ita enim in his omnibus modũ seruare debent christiani, vt supersit quod in eleemosynas indigentium & pia opera expendant. Contra iram quoque, cõtumelias, detractiones, & reliqua vitia laborãdum est: & cõtra illa præcipuè in quæ procliuiores nouit suos subditos. Inter quæ etiam præcipuè contra frequentiã iurandi clamãdum est, vt Chrys. in homilijs: quas certe multum profuerit Parochis esse cognitas. Sũt enim plenę doctrina necessaria populo, & pastorali solicitudine. Docere etiã debet de orãdo frequenter, & cõueniẽdo in Ecclesiam ad doctrinam, sacrificium, & orationes: de quibus instruendi sunt, quomodo circa hæc se habere debeãt. Si horum aliquid defuerit populo, valde sunt pastores accusandi. Ceterùm multa quoque alia ad hęc pertinent, quæ ipsa docebit experientia.

Cap. 34.

Sacra-

De sacramentorũ administratione. Sacramentorum etiam participatio, quæ ad pastum pertinet ouium, diligenter est obseruãda à Parocho: ne videlicet vllus sine baptismo discedat per eius negligentiam. Quare & obstetrices, & omnes docere debet, quando baptisare debeant, & qua intentione, & quibus verbis: & ipse diligenter accurrere, cùm ad id vocatur. Ipsius est etiam curare, ne confessio aut communio alicui vel indigenti, vel petẽti desit. Quare vt hoc fiat, eius est impedimenta omnia auferre, & facilè alijs consitendi facultatem concedere, aut aduocare ipse alios, quibus quãdoq; multi libẽtius, apertius & plenius cõfiterẽtur: modò illi tales sint, quib⁹ credi possit instructio & medela animarũ: & hoc maximè circa infirmos curabit, ne desint eis hęc sacramenta simul & extrema vnctio: & vt dignè præparati illa suscipiant. Ob hoc igitur sunt frequentius visitandi, consolãdi, instruendi de omnibus necessarijs: & adiuuandi etiam ad testamenta condenda, & ad facienda cetera quæ ad salutẽ necessaria sunt & expedientia.

Vita pastoris sit exẽplo alijs. Exẽplũ etiã vitæ maximè curandũ pastori. Vt videlicet pietas, religio, honestas, moderatio omniũ, & cetera ad quę alios hortatur, in ipso splẽdeãt. Vitãda quoque illi suspecta omnia loca, negotia, familiaritates &c. frequẽtãda verò sunt omnia illis contraria, & in primis ecclesia, in qua assiduus esse debet. Est in nõnullis locis facta institutio, vt Parochi domũ habeãt coniunctã Ecclesiæ: quod vbi non est, sit saltem propinqua.

Pastoris etiam est corporali necessitati subditorũ succurrere. Pastus etiã corporũ, subuentio videlicet necessitatum omnium quæ ad corpus pertinent, non dubium est quin curãdus sit à pastoribus, & per eos, quantum fieri potest, subueniendũ omnibus, ex proprijs quidẽ cùm possunt. Nam (vt dicit Gregorius) qui non dat ouibus substantiam suam, quomodo pro illis dabit animã suam? Et cùm ex proprijs non possunt, admonere debent populũ ac subditos, & superiores: ita videlicet, ne virginibus, pauperibus, orphanis, viduis, & infirmis sit ipsa necessitas occasio alicuius peccati, aut ne in illa deficiant. Inter hæc omnia nihil putamus magis esse necessariũ pastori, quàm

Pastoris est pro se & populo orare. assiduã pro se, & pro suis orationẽ ac sacrificij oblationẽ: vt superiùs etiam diximus de omnibus ministris, & de parochis. Debent enim hi præcipuè memores esse, quòd ex officio parochi sit, aduocatum esse apud Deum: & quòd in agendo aduocatũ debeat populo, quidquid cõmodè pro fragilitate humana præstare potest: vt, si non semper, quantum tamen patitur infirmitas humanæ vitæ, sæpe celebret, oretq; pro populo, etiã si

per alios hoc posſit præſtare. Quare non eſt, cur ſpecialia ſtipendia ob ſpecialia ſacrificia, quæ à morie͞tibus vel viue͞tibus ſolui sole͞t, ille ſuſcipiat. Nam quod in tali cauſſa præſtare poteſt, ex officio vt parochus facere tenetur: qua͞quam quod ſecundum conſuetudine͞ fit bona fide, non ſit reprehendendum à priuatis. Ceterùm prælatoru͞ eſt videre, quid expediat ædificationi Eccleſiæ.

Etiam materialis te͞pli, ornamentorum &c. cura ad paſtorem pertinet.

Vltimò tandem & te͞poralium bonorum eccleſiæ, & fabricæ, ac mu͞ditiæ externæ altarium & orname͞torum, & eorum præcipuè vaſoru͞, quæ ad aſſerua͞da atque adminiſtra͞da ſacrame͞ta neceſſaria ſunt: cura pertinet ad parochu͞: vt (quantum ipſi de iure & co͞ſuetudine permittitur, & facultates eccleſiæ patiu͞tur) hæc mu͞da, ornata & nitida ſint: & quod præſtare non poteſt, ad ſuperiores referat. Nec ſunt iſta conte͞nenda. Nam qua͞uis fateamur templa eſſe propter homines, & viue͞tiu͞ temploru͞ primò habe͞dam eſſe rationem: tamen per hæc co͞ſulitur: & bene fit vtriſque te͞plis. Nam mu͞ditia & decor externus, excitat etiam reuere͞tiam & deuotione͞: & negligentia circa cultu͞ externum ſacratiſsimæ Euchariſtiæ, maxima præcipuè, & qualis in multis apparet te͞plis, teſtis eſt neglige͞tiæ & irreuere͞tiæ animæ erga Deum: nec omnino ſine culpa & quidem non minima, ac frequenter mortali atque grauiſſima, cùm in ſacrario tanta immunditia & fragmentorum ipſius Euchariſtiæ neglectus ita inueniuntur, vt nullum non moueant. Hæc igitur de altera parte huius noſtri laboris, quem ad inſtituendos ſimpliciores parochos ſuſcepimus: atque ita de vniuerſo opere dicta ſufficiant.

FINIS.

INDEX

RERVM ET MATERIARVM HVIVS OPERIS

INDEX.

A.

B

de Bonis

de Con-

Con-

D.

E.

tiam

Iusti

L.

M.

de Ma-

Nec a

N.

O.

Ordi-

Pœni-

Relig

de Vn

FINIS.

APPENDIX AD DOMINVM SOTVM DE INSTITVTIONE SACERDOTVM.

* * *

BIBLIOPOLA LECTORI.

COMMODE accidit vt postquam his Soti lectionibus de institutione sacerdotum postremam manum imposuissemus, nobis quędam doctę sanè lucubrationes Francisci Agricolę, ducatus Iuliacensis sacerdotis offerrentur, quibus is superiorem Soti institutionem sibi illustrandam proposuit, pręcipuis quibusdam locis è sacris literis depromptis, ac notationibus propriis explicatis,

 quo-

quorũ lectione ſacerdotes, vel ſui officij ſubmoneantur, vel quid Catholicè ſit de aliquot controuerſis locis ſentiendum, doceantur. Quamobrem viſum eſt operępretium fore, ſi ad noſtrum librum iam abſolutum appendicis loco adderemus, prçſertim cum & ante nos in Colonienſi editione huius inſtitutionis licet non perfecta idem ſit prçſtitum. Neq; omiſimus prçterea Louanienſem editionem imitari, & aliquot S. Bonauenturç opuſcula eiuſdem argumenti adiungere.

Vale.

TRACTATVS BREVIS DOMINI BONAVENTVRÆ: DE MODO SE PRÆPARANDI AD CELEBRANDAM MISSAM.

AD honorem gloriosæ ac indiuiduæ Trinitatis, & excellentissimi sacramenti, scilicet corporis, & sanguinis preciosi Iesu Christi, describam tibi formam per quam poteris leuiter manu duci ad contemplationem tanti mysterij, ac congruè disponi ad eius perceptionem, quam non raptim strepitu verborum legere, sed eius sensum efficaciter cordi imprimere debes, ex intimo affectu singula quæque, vel in toto, vel in parte prout sonát, solicite ruminare. Primò accedendo ad mensam cœlestis conuiuij, iuxta Apostolum proba teipsum & diligenter examina, cum quanta fide & quanta charitate, in quali proposito, & propter quid accedis. Attende igitur hæc quatuor singula per se. *1. Cor.*

Quam fidem debet habere sacerdos circa veritatem & essentiam huius sanctissimi sacramenti.

IGitur primò vide quam fidem debes habere circa hoc sacramentum. Credere enim firmiter debes, & nullatenus dubitare secundum quòd docet fides Catholica, quòd in hora expressionis verborum Christi, panis materialis & visibilis aduenienti mirifico & cœlesti pane velut creatori honorem deferens, locum suum, scilicet visibilem speciem accidentium pro ministerio ac sacramentali seruitio relinquit, quo desinente esse, miro & ineffabili modo in eodem instanti ista sub illis accidentibus veraciter existunt. Primò illa purissima Christi caro & sacrum corpus, quod fabricante spiritusancto fuit tractum de vtero gloriosæ virginis Mariæ, appensum in cruce, positum in sepulchro, & glorificatum in cœlo. Secundò quia caro non viuit sine sanguine, ideo & necessarius est ille sanguis preciosus, qui fœliciter emanauit in cruce pro mundi salute. Tertiò cú nõ sit verus homo absque anima rationali, propterea est ibi illa anima Christi gloriosa, excedens in gratia & gloria omnem virtutem gloriam & potestatem, in qua repositi sunt omnes thesauri diuinę sapientiæ. Quartò quia Christus est verus Deus & verus homo, ideo cõsequenter ibi est Deus in sua maiestate glorio..us. Hæc omnia quatuor simul & singula tota simul sub speciebus panis & vini perfectè continétur, non minus in calice quam in hostia, nec minus in hostia quam in calice, nec in vno defectus suppletur alterius, sed in ambobus innuitur mysterium, de quo est grandis sermo. Sufficit autem credere verum Deum & hominem sub vtraque contineri specie, cui & assistit angelorũ frequentia, & sanctorum præsentia. Vide quam pulchrè Christus sub his

duobus speciebus tantum continetur. Primò, quia panis & vinum optimum sunt nutrimentum totius hominis. Nam panis nutrit corpus siue carnem, & vinum transit in sanguinem, qui est sedes animæ. Secundo, quod vsus eorum cōmunior & principalior est ac mundior, & minus fastidiosus habetur, ideò puritas refectionis spiritualibus optimè per istas significatur. Tertiò, quia optimè figurant corpus & sanguinem. Nam panis significat corpus illud trituratum, molitū & passum, in passionibus decoctum, & assum igne diuini amoris, in camino & ara crucis. Vinum verò significat sanguinem qui de vua scilicet Christi corpore est in torculari crucis pressus. Quarto, pulchrè significat corpus Christi mysticum, scilicet Ecclesiam collectam ex multis fidelibus prædestinatis ad vitam sicut ex multis granis & racemis conficitur panis & vinum referendo singula singulis. Cum ergo accedis, caue ne dubitando vacilles, & tanquam cæcus manu tentans baculo arundineo, scilicet argumentis naturalibus & rationibus humanis quærendo, quomodo ista fieri possunt, sicut quondam Iudæi litigabant, & quidam discipuli abierunt retrorsum. Sed subiice teipsum, & captiua mentem tuam sub iugo fidei, quam tantis testibus roboratam vides. Quid enim dubitationis de hoc sacramento remanet, quod à Christo tam expressè traditum, ab apostolis prædicatum, a sanctis patribus orthodoxis, tot centenariis annorum frequentatum, tantisque cæremoniis & miraculis, prodigiis & obseruantiis, quasi testimoniis palpabilibus confirmatum vides. Tolle hoc sacramentum ab Ecclesia, & quid erit in mundo nisi error & infidelitas, & populus Christianus quasi grex porcorum dispersus, & idololatriæ deditus, sicut expresse patet in cæteris infidelibus. Sed per hoc stat Ecclesia, roboratur fides, viget Christiana religio, & diuinus cultus. Vnde inquit Christus: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi, scilicet in hoc pretioso sacramento. Postea etiam notare debes quòd sic decuit corpus velatum nobis dari. Quid enim valeret fides tua, si Christus in propria forma tibi visibilis appareret, certe coactus eum adorares. Aut quomodo carnales oculi tantam gloriam ferre possent? Quis vero insipiens dicat vt carnem crudam, vel hominis cruorem in sua propria forma comedere vel bibere possit? Recedat ergo omnis dubitatio, quia sicut olim diuinitas in vtero virginis latuit, & filius Dei sub humanæ carnis velamine visibilis mundo apparuit, sic glorificata humanitas diuinitati coniuncta sub forma panis, diuinitati vnita, latet, vt nobis mortalibus sic apparere possit vt fides nobis prosit.

Matt.28.

Cum quali proposito & dispositione debet sacerdos accedere ad tantum sacramentum.

SEcundo proba teipsum cum quali proposito & dispositione accedis, discute & reuolue conscientiæ domum, & vide ne forte sit intus aliqua turpitudo vel macula in mēte vel in carne qua offendi possint oculi eius, qui est sanctus sanctorum. Primo ergo rediens interius ad inquisitionem tuæ mentis, considera quanta mala ab ineunte ætate commisisti, quāta bona neglexisti, quàm breuis vita, quam incerta mors, quam lubrica & periculosa vita huius temporis, maxima autem pœna æternalis, ne

fors-

fortè (quod absit) post præcedētem confessionem & pœnitentiam aliquid sit in te mortale peccatum, vel peccādi propositum, vnde mortua sit misera anima tua, vt per hoc à radice Christi & Ecclesiæ abscissa, quia ille viuificus panis & diuinus cibus non patrat influxum vitæ: nec in nutrimentum abscissis membris & mortuis (teste scriptura dicente) in animā maleuolam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Vnde à talibus sumitur sacramentum, & non res sacra necnō Iesu Christi gratia, & diuinitas charitatis eius. Comeditur gustu, sed non reficit spiritum. Vadit ad ventrem, sed non intrat mentem. Deglutitur tanquam à bruto sine sui læsione, & non viuificat animam, nec incorporat eam sibi, neque vnit, sed potius nausea compellente talem ipse Christus euomit, velut cadauer putridum bestiis & auibus deuorandum, cum scilicet infœlicem animam tradit Sathanæ cruciandam, sicut denique de Iuda scriptum est: Quoniam post buccellam introiuit in eum Sathanas. Quapropter si talibus sis laqueatus, caue ne pro aliqua causa vel necessitate absque debita contritione, & proposito pœnitendi, & confessione præmissa accedere ad altare præsumas. Quia horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Sed heu quot sunt hodie sacerdotes miseri, & suę salutis improuidi, qui Christi corpus in altare velut carnes pecudū manducant, inuoluti ac contaminati abominationibus, de quibus dicere fas nō est, sceleratis manibus, & pollutis labiis contingere non verentur, & osculari filium Dei & Mariæ virginis. Verum si hoc sacrificium suscipit Deus, audeo dicere mendax est reputandus & socius peccatorum. Insuper (quod deterius est) ad tantam peruenerunt temporibus istis peruersitatem & stultitiam quandam, vt putent infœlicissimi sua scelera & immunditias peccatorum, quæ quotidie operantur, & iterare proponunt, absque pœnitentia & confessione per sacram communionem quotidie celebrantes expiare. Tales non sunt sacerdotes, sed sacrilegi non Christiani sed hæretici. Profectò si fidem rectam haberent, aut peccare timerent, aut à celebratione cessarent. Secundo non solum mentis, sed & corporis est munditia attendenda, ideo caue ne immundus accedas. Nec tantum dico de immunditia voluntaria quæ mortalis est, sed etiam de nocturna, siue casuali macula quæ impedit celebrationem, vbi non est magna necessitas, vel iussio præcepti. Vbi ergo prædictæ interuenerint maculæ in quibus non dederis occasionem vel causam per præcedentem concupiscentiam, vel inordinatam crapulam, neque secuta est notabilis mentis inquinatio per reminiscentiam vel illusionem fantasmaticam carnalium, credo quòd accedere possis, saluo meliori iudicio: maximè si singularis deuotio ratione solemnitatis vel alterius te traheret ad celebrandum. Custodire etiam debes pudicitiam manuum quantum potes, & omnium membrorum tuorum puritatem. Vnde tibi consulo, vt præ cęteris hominibus omni tempore, maximè dum missa celebratur, caueas ab omni tactu non solum turpi & immundo qui fit sine peccato, sed etiam à quolibet indecenti & inquinatiuo, & te totum recolligas, vt nec actus nec cogitatio ad aliquid aliud dispergatur. Et insuper curam habeas diligentem de munditia & nitore paramentorum altaris, & sacrorum vasorum, vt cum omni honore & diligentia tractetur ille, qui est angelis & archangelis tremendus & honorandus.

Ioan. 13.

Cum quanta charitate & quanto feruore debet quis accedere ad hoc sanctissimum sacramentum.

TErtio proba teipsum ex quanta charitate, & quali feruore accedis. Non solum enim mortalia, sed etiam venialia peccata per negligentiam & ocium multiplicata, & etiam per inconsiderationem, ac per indistinctionem dissolutæ vitæ & malæ consuetudinis; licet non occidant animam tamen plerumque reddunt hominem tepidum, grauem, obnubilatum & indispositum, ac ineptum ad celebrandum nisi dicti pulueres & stipulæ venialium per afflatum spiritus & flammam charitatis ventilentur & consumantur, exardescente igne cordis ex consideratione propriæ voluntatis. Ideo caue ne nimis tepidus & inordinatus accedas, sed veneranter, circunspectè & consideranter, vnde Apostolus, Iudicium sibi manducat, &c. Quod apertius insinuat cum subdit: Ideo inter vos multi imbecilles, supple, per fidei inconstantiam, & infirmi, scilicet graui peccato, & morbo sauciati, & dormiunt multi per torporem & desidiam. O quam graues angustiæ me vndique affligentes accedere indigne, horrendum iudicium, non accedere ex notabili negligentia vel contemptu damnabilis culpa. Nam cum sacerdos est absque mortali peccato, & in proposito bono, non habens legitimum impedimentum, & non ex irreuerentia, sed ex reuerentia, celebrare omittit, tunc quantum in se est priuat trinitatem laude & gloria & angelos lætitia peccatores venia, iustos subsidio & gratia; in purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam Christi spirituali, & seipsum medicinali remedio contra infirmitates & quotidiana peccata. Quia (sicut dicit Amb.) quotiescunque effunditur corpus Christi, in remissionem peccatorum effunditur. Debeo enim semper illum accipere, vt mihi per peccata dimittantur. Qui semper pecco, debeo semper habere medicinam Item priuat se talis omnibus bonis prouenientibus ex sacra communione, quæ sunt peccatorum remissio, fomitis mitigatio, mentis illuminatio, interior refectio, Christi, & corporis eius mystici incorporatio virtutum roboratio, contra diabolum armatio, fidei certitudo, eleuatio spei, excitatio charitatis, augmentatio deuotionis, & communicatio angelorum. Item non complet sibi iniunctum magnæ dignitatis obsequium, nec officium exercet debitæ seruitutis Dei. Et tamen scriptum est. Maledictus homo qui opus Dei facit negligenter. Item contemnit Dei præceptum, de obseruatione huius sacramenti. Item Christus comminatur: Nisi manducaueritis, &c. Item abiicit viaticum suæ peregrinationis, exponens se periculis mortis, quia nisi receperit alimentum corporis Christi, & vegetationem vitæ, efficitur sicut aridum membrum, quod non transmittit nutrimentum corporale sibi. Vltimò quantum in se est, euacuat diuinum cultum, & latriam creatori debitam; sicut ingratus de beneficiis Dei, Vnde Numer. 9. ca. Si quis mundus est scilicet a mortali peccato, & in itinere non fuit, siue aliter impeditus, & tamen non facit Phase, exterminabitur anima illa de populo suo, quid sacrificium non obtulit domino in tempore suo. Ergo quantum potes toto conatu per exercitium boni operis lachrymarum contritionem & deuotionis flammam expelle à te omnem torporem & negligentiam, ne

1. Cor. 11.

Hiere. 48.

ne inueniaris respuere tantorum charismatum dona. Si autem vis accendi ad amorem Dei, considera tota mente ista duo: Primo illius summæ charitatis incendium quo summa bonitas pro te fœtido vermiculo tam patienter sustinuit crucis opprobrium. Secundo illius notabilissimi corporis cibationem dulcissimam, ac sanguinis potionem, ideo attendas illam beatam mortem discutiens causam. Causa autem non fuit nisi necessitas nostræ redemptionis. Omnis autem lex propter læsæ maiestatis offensam, iudicat offendentem reum mortis. Huius rei causa cum peccatis exigentibus essemus rei mortis, pro recompensatione tanti debiti, miserans Deus humanæ miseriæ, & parcens nostræ morti prouidit & concessit prioribus, pro hominum morte cedem animalium fieri, & offerri sibi sacrificia placationis & hostias vt quotiens quis peccaret, toties esset pro eo necessarium hostiam immolare, quæ omnia erant figuræ & vmbræ donec Christus caput humani generis mitteretur: viua & rationabilis hostia & absque peccato, qui pro omnibus hominibus seipsum pro omnium hominum amore offerret ad mortem pro nostræ mortis redemptione. Sed quia non debuit pluries mori: ideo quod illa vna mors satisfecit pro omnibus peccatis factis & fiendis: ideo suffecit, quod illam hostiam sui corporis quondam pro nobis semel immolatam: moriens relinqueret quotidie à nobis pro residuis delictorum mysticè offerendam Deo patri pro commutatione nostræ mortis, cui sumus quotidie obnoxij per peccatum. Vnde Augustin. Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus sit pro nobis, quia quotidie peccamus peccatis sine quibus mortalis infirmitas viuere non potest. Et quia quotidie labimur, quotidie Christus pro nobis immolatur mysticè. Propter hoc quicquid agitur in missa: & omnes ornatus & cærimoniæ nihil aliud repræsentant, nisi Christi passionem. Ob hoc super omnia est necessaria in missa mortis Christi memoria. Vnde ipse Christus Matth. 26. Hoc facite in meam commemorationem. Et Apostolus ad Corin. 3. Quotiescunque mãducabitis panem: & calicem bibetis: mortem domini annunciabitis donec veniat: scilicet ad iudicium. Cum ergo accedis: dic ex toto corde, Ecce cœlestis pater recolens illam mortem vnigeniti tui offero tibi hostiam hanc, quam ipse tibi obtulit pro mea, & totius mundi salute. Ecce ad altare tuæ maiestatis transmitte oblationem viuam: quam tu in miseratione multa misisti ad altare crucis pro nobis immolandam. Recordare illius sacrosancti sudoris quasi guttæ sanguinis decurrentis in terram. Respice illam virgineam carnem verberibus crudeliter flagellatam, sanguine cruentatam, spinis perforatam, clauis confixam: lancea vulneratam. Illa ergo pietas quæ filium tuum traxit & vicit: vt in statera crucis totius mundi peccata librares, ipsa te cogat pater misereri nobis miseris. Respice, obsecro, non nostra peccata: sed in faciem Christi tui. Non enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in multitudine miserationum tuarum. Secundo si vis ad amorem accendi, & inflammari: considera illius sacri corporis cibationem dulcissimam, & vide quam bonus & suauis est spiritus eius in nobis: quam congrua & vtilia prouidit pater noster cœlestis viuificantia elementa. Quia enim rationalis creatura ad hoc facta est, vt sit capax & particeps bonitatis Dei: ex hac participatione viuere, & ad beatũ esse peruenire debet: sine qua ad nihilum tendit ex se, & ad mortẽ tempi

 ter-

ternam, nisi per cibum viuificantem iugiter vegetetur ex participatione diuinæ virtutis & gloriæ, quam participationem ideo comestionem voco, quia sicut corpus animalis per cibus viuificatur, calefit & impinguatur, sic anima rationalis per spiritum Christi, quo frui debet pleno affectu & intellectu, nutritur, vegetatur, inflammatur & viuificatur. Et sicut angeli in patria pleno haustu bibunt de perenni & viuo fonte luminis, & satiantur ab vbertate domus Dei, sic sapientia æterna prouidit, vt rationales animas hominum quas tam carè redemit, & per gratiam magnificauit, ac effecit similes angelis Dei, cibaret illos pane, quo angeli nutriuntur, sine quo nec illi nec isti viuere possunt. Et hoc per aliquem modum conuenientem nobis paruulis, quia impossibile est nobis comedere, cum isto mortali corpore illum panem vitæ in soliditate propriæ formæ, scilicet diuinitatis. Ideo vt comestibilem nobis panem præberet sub forma conuenientiori, scilicet panis & vini corporalis, nobis dedit, propter conuenientem similitudinem panis ad panem, & refectionis ad refectionem, vt sicut angelos viuentes spiritus cibat verbo incarnato sic mortuos homines in carne viuentes, cibat verbo incarnato in sacramento suscepto. Vnde dictum est. Panem angelorum manducauit homo Et ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Item nota, sicut est cura Deo de corpore animalis cuiusque, prouidere illi cibum conuenientem, sic cura est eidem de nutrimento sui corporis mystici, quod est Ecclesia, cuius filius Dei est caput, nec alium vegetari & viuere debet quam a capite suo, sed omnia membra sua vnita, & sibi inuicem coherentia in Christo capite ipsius spiritu & amore nutriuntur per hoc sacramentum vnitatis & pacis. Ac per hoc sicut non est vita corporis absque incorporatione cibi conuenientis, sic animæ rationalis non est vita spiritualis sine incorporatione & inuisceratione huius cibi spiritualis sibi conuenientis. Vnde inquit Christus, Qui manducat me, viuit propter me. Hæc est differentia inter cibum spiritualem & corporalem, quia ibi cibus comestus transit in substantiam & nutrimentum comedentis, hic vero comedens incorporatur Christo, & transit in vnitatem & amorem spiritus Christi. Ideo fuit dictum Augustino: Non ego mutabor in te, sed tu mutaberis in me: id est, in mei similitudinem, scilicet bonitatem, sanctitatem &c. sicut ignis carbonem in sui similitudinem conuertit.

Ioan. 6.

Qualiter debet sacerdos se post hæc disponere & præparare, & in præparando se habere.

QVartò & vltimò proba teipsum, propter quid, vel ob quam causam accedis, & hic dirige aciem mentis tuæ ad duo principaliter, scilicet ad purum affectum & desiderium sanctum, secundo ad debitam intentionem & propositum necessarium. Primo vide quid desideres, & caue ne forte propter auaritiam aut timorem, aut vanam gloriam, aut consuetudinem vel alicuius mundanæ complacentiæ, aut temporalis fauoris causam accedas. Sicut multi diebus istis accipiunt ad suam perditionem, quod datur ad salutem Væ, væ, domine Deus quanti hodie infœlices ad sacros ordines, & diuina mysteria accedunt, non cœlestem panem, sed terrenum, non spiritum sed lucrum quærentes, non Dei honorem,

rem,sed suam ambitionem,non animarum salutem , sed quæstum pecu-
niarum non Christo seruire mundo corde & corpore in suis mysteriis
sed deliciari , ditari, superbire,luxuriari de patrimonio Christi , & elee-
mos.populi ,ac Ecclesiast. dignitates ambiendo multis litigiis & simo-
niis,potius rapiunt quam assequantur , non vocati a Deo , sed impulsi à
diabolo Tu autem homo Dei dirige vota tua & desideria ad Deum,
& vide quibus affectionibus & desideriis trahi debeas ad sacra mysteria
celebranda. Primo trahat te conscientia & remorsus delictorum, speran-
tem per sacramentum quasi per hostiam placationis ab omni peccato
purgari. Secundo tuæ infirmitatis virtus atque salus , vt eum quasi me-
dicum ad te voces,per quē ab omni infirmitate cureris Tertio pressura
alicuius tribulationis,vt per eum qui omnia potest,ab omni aduersita-
te citius libereris. Quarto desiderium alicuius gratiæ spiritualis benefi-
cij impetrandi,vt per eum cui pater nihil negare potest,obtineas. Quin-
tò gratiarum actio pro omnibus beneficiis spiritualibus & temporali-
bus tibi , & aliis impensis cum nihil habeamus Deo retribuere
pro omnibus quæ retribuit nobis,aliud quam calicem salutaris accipe-
re,& sacrificare hostiam laudis,idest Iesum Christum. Sexto charitas &
compassio proximorum , cum pro salute viuorum & requie defuncto-
rum nihil efficacius valeat,quam Christi sanguis effusus in remissio-
nem peccatorum. Septimo laus Dei & sanctorum , cum non habeamus
melius,quo possimus Deum & sanctos suos pro sua dignitate laudare,
quam Christum sacramentaliter Deo patri immolare. Octauo Dei amor
& dilectio,vt eam ad te inuites,& per miserationem spiritualis refectio-
nis,in teipso eum delectabiliter amplectaris. Nono sitis & desiderium
augendæ charitatis Christi per augmentum gratiarum & charismatum,
quia hoc sacramentum fontem continet gratiarum & sanctificationem,
& authorem salutis Dominum Iesum Christum , ideo dicitur euchari-
stia idest bona gratia. Cætera vero sacramenta fluenta sunt & riuuli
gratiarum , quibus sanctificamur Christo , ardor & suspirium, quo totis
visceribus virtute huius excessiuæ charitatis , & dulcissimæ refectionis
cupias sanctificari ab omni inquinamento carnis & spiritus , & eripi ab
omnibus periculis & tentationibus,ac inseparabiliter vniri Christo sal-
uatori & conseruatori in amore suo. Vnde inquit Christus , Ioan.16. Pa-
ter quos dedisti mihi,volo vt vbi sum ego,illic sint mecum , & sint v-
num sicut & nos vnum sumus. Secundo dirige mentem & debitam in-
tentionem ac propositum circa ea quæ agere debes , scilicet Deum per
latriam colere. Cultus autem latriæ soli Deo debetur , & est honor im-
pensus summo creatori ex debito seruitutis , quo obligamur non solum
nostra,sed & nosipsos impendere pro suo honore etiam morti , si expe-
dierit,in recognitionem suorum beneficiorum, & suæ immensæ bonita-
tis nobis ostensæ,& hoc corde contrito , & humiliato corpore & toto
affectu & habitu,gestibus & signis prosternentes nos ante suæ maiesta-
tis oculos , & sacrificiis , & muneribus conuenerantes , referen-
tes ad ipsum omnem spem nostram & desiderium nostrum tanquam
in finem vltimum,propter quem omnia expectantes ab eo omne meri-
tum & retributionem bonorum nostrorum & malorum secundum retri-
butionem iustitiæ suæ atque beneplaciti. Aliis autem sanctis perhibetur
honor & deuotio,quæ vocatur dulia,quæ non est cultus nec adoratio,
sed subrogatio & inuocatio,vt sint apud Deum aduocati pro nobis , &

omnis reuerentia, quæ eis impenditur, propter Deum: cui sunt coniunctæ exhibetur. Deus autem debet à nobis in immensum timeri, honorari & amari. Primò ex consideratione suæ omnipotentiæ & iustitiæ qua nos iure plenissimo damnare potest & saluare; est summè timendus. Ex hoc enim timore oritur dolor de peccatis, pudor, suspiria, lachrymæ, tonsiones pectoris, supplicationes, ieiunia, disciplinæ, peregrinationes, & cætera huiusmodi. Secundo ex consideratione suæ sapientiæ, & maiestatis, summè est honorandus. Ex hoc namque honore oritur veneratio, genuflexiones, incuruationes, prostrationes, orationes, purificationes, cõsecrationes: munditiæ sacrorum vasorum, & paramentorum ornatus & decor, festiuitates, celebritates, solemnitates, luminarium, cantus, psalmodiæ hymnorum lectionum, & huiusmodi. Tertio ex consideratione bonitatis & clementię est infinite amandus. Ex hoc autem amore oriuntur gratiarum actiones, laudes, hymni, benedictiones, vota sancta, intentiones, & huiusmodi. Item intendere debes, vt ex frequentia diuini cultus nomen Dei sanctificet in nobis, & à nobis per sanctitatem vitæ glorificetur in mundo, & crescat in orbe cultus & honor Dei, vt cognoscat totus mundus nos esse clericos vnius veri Dei, & saluatoris Iesu Christi. Secundo intendere debes Christi mortem memorare, vt supra dictum est. Tertiò intendere debes totam ecclesiam iuuare, vt proponas Deum orare pro Papa, Cardinalibus, Patriarchis, & generaliter pro omni gradu ecclesiæ, pro regibus, ducibus, cæterisque nobilibus, virginibus viduis, orphanis, peregrinis, captiuis, afflictis, debilibus, infirmis. Et pro omni populo Dei, etiam pro paganis, scismaticis, hæreticis, vt conuertantur ad Deum verũ, & sanctæ ecclesiæ vnitatem. Item in speciali orare debes pro aliquibus charis, scilicet parentibus, consanguineis, amicis, benefactoribus, & tibi recommissis, ac in tua oratione sperantibus. Item singularissime pro teipso. Vnde si aliquem prædictorum fidelium propter rancorem vel odium excludis, vt non sit particeps tanti beneficij, mortaliter peccas agens cum odio diuina mysteria.

Qualiter sacerdos debet se post hæc disponere & præparare, & in celebrando se habere.

POstquam ex ruminatione prædictorum in meditatione tua exardescit ignis in corde tuo, euome & purga feces peccatorum tuorum spiritu contrito & humiliato, memorans quanta commisisti verbo & opere ac cogitatione, quanta bona omisisti, quæ debuisti facere, & potuisti & vadens ad spiritualem medicum & patrem, dic peccata tua, non communi & generali confessione, vt quidam duri cordis facere non verentur, palliantes foliis communium verborum in sua generali confessione enormia peccata, & absque verecundia & dolore taliter proferentes, vt etiam in plateis possent taliter absque rubore publice confiteri. Hæc non est confessio, sed subsannatio & derisio, ac deceptio, quia si vis sanari, aperi vulnera tua & de profundo corde dic clare & aperte omnia quæ post præcedentem confessionem commisisti. Ne dum opera, sed cogitationes peruersas, quarum delectatio mentem maculauit, non solum mortalia, sed venialia grauia quæ conscientiam mordent & lædunt. Catera

vero per modum generalem breuiter & clare exprime. Deinde peracta pœnitentia tibi coniuncta, decanta cum deuotione illos quinque psalmos: Quam dilecta, &c. cum suis versiculis & orationibus. Dicas etiam si tempus suppetit orationem illam, Summe sacerdos quæ efficax & deuota est. Postea procedens ad altare recollige Christum euntem ad crucem & fige cor tuum ad ea quæ in passione gesta sunt. Legas clare & distinctè ea quæ legenda sunt non multiplicando multiplices collectas, nec alia legenda ex deuotione vel proprio arbitrio aliter quam à sanctis patribus institutum est. Cum autem perueneris ad sanctum canonem, recollige mentem, ne per diuersa vagetur, & appone diligentiam magnam in signis & actibus, & maiorem in verbis, maximam vero in intentione. Primo propter continentiam tam preciosi corporis. Secundo propter continentiam diuinitatis immensæ. Item in Memento tam pro viuis quã defunctis, non fit cum voce & verbis recommendatio, sed tantum mente discurre per quasdam personas magis intimas, & cæteras recollige sub compendio, referens intentionem ad omnes pro quibus antea orasti, siue orare promisisti. Dum perueneris ad Qui pridie, dirige mentem & intentionem ad faciendum illud, quod intellexit Christus in sua cœna: & quod intendit sancta mater ecclesia. In communione autem paulisper subsiste & dic, non lingua aut labiis, sed corde tacito: Domine Iesu Christe rex gloriæ qui tua ineffabili benignitate permittis te à me indignissimo peccatore tractari præsertim vt præsumam te dominum omnium mittere in latrinam siue cisternam fœtidam corporis mei. Vt quid me fecisti, vt tibi hanc iniuriam execrandam facerem? Mille anni lachrymarum & pœnitentiæ non sufficerent ad tam nobile sacramentum dignè semel percipiendum quanto magis ego miser & indignus sum, qui omni die pecco, incorrigibilis perseuero, & impræparatè accedo Sed in infinitum est misericordia tua maior, quam sit mea ineffabilis miseria. Vnde de tua pietate confisus, te sumere præsumo. Hæc enim duo maximè requiruntur ad congruam perceptionem huius sacramenti, scilicet profunda humilitas cum adnihilatione sui, & compassio mortis Christi. Post communionem, si non sentis aliquam spiritualem refectionem, signum est infirmitatis spiritualis vel mortis. Ignem posuisti in sinu, & non sentis calorem, mel in ore, & non sentis dulcedinem. Si vero consolationem sentis aliquam, non tibi attribuas, sed Dei bonitati, qui etiam malos & indignos consolatur. Et dicas in corde tuo: Ad meam miseriam detestandum me communicat suis beneficiis. Si mihi peccatori talia fecit, quid faciet, si vitam meam correxero: Ideo totis viribus volo me mutare, & semper sibi adhærere. Hoc autem non reputes posse tua virtute, sed auxilio gratiæ eius. Quod nobis præstare dignetur ipse Iesus benedictus. Amen.

***

EXPLICIT.

INCIPIT VTILISSIMA QVÆDAM EPISTOLA EXIMII ET DEVOTI DOCTORIS BONAVENTVRÆ,

quæ est quasi quædam regula & institutio omnium piè & spiritualiter in Christo viuere volentium. Et distinguitur in 25. memorialia vt inferius patebit.

* * *

PROLOGVS.

IN Christo suo dilecto. E. Bonauentura de balneo regio, confrater eius in domino. Quæcunque homine veteri iam exuto, Christo viuere, & mori mũdo. Quoniam dilectissime mi frater in domino adhuc me in præsentia tibi posito, mihi instantissime supplicasti, vt te in posterum aliquibus literis exhortationis visitarem. Nonne frater quod hæc dicens ardentes prunas congereres super caput meum: Veruntamen affectuose instando, duritiæ meæ superbiam supplici humilitate vicisti, in tãtum vt spiritualiter promitterem quod optabas, quamuis magis dignum foret hæc me a te quidem suscipere, quam me tibi huiusmodi destinare. Quia tamen instantia tuæ deuotionis me compulit stultum fieri in parte ista, sicut potero qualitercunque expediam quod hortaris. Non tamen tibi alia spiritualia tradens, nisi ea quæ tenuia & simplicia mihi ipsi colligere proponebam, ex quibus iam plurima sunt nota. Sed interim alloquens dilectionem tuam charissime, cum nullus, sicut experientia certa docet, perfectè Deo seruire possit, nisi dissoluere omnino se procuret a mundo, oportet, si sequi volumus Dominum saluatorem, voci nos propheticæ obedire, vt scilicet peccatorum colligationibus dissolutis, dissoluamus fasciculos deprimentes quatenus a terrenis actibus dissoluti, sequamur liberis gressibus redemptorem, quia iuxta apostoli testimonium, nemo militans Deo debet se negotiis secularibus implicare. Nunquam ergo de aliqua re creata, nisi inquantum nostrum excitet diuini amoris & dilectionis affectum, cor nostrum esse sollicitum permittamus, quia multiplex rerum labentium varietas plus debito ruminata, non solum

animum

animum distrahendo, pacatæ mentis gratam interrumpit quietem, verum etiam in animo gignendo phantasias, turbulentæ quantationis molestia, importune impellit eandem, sed potius affectionis omnium terrenorũ sarcina onero a deposita, absque retardationis grauedine curramus ad illum, qui nos salubriter inuitat in quo est animarum opulenta refectio & pax summa, quæ exuperat omnem sensum. Venite ad me, inquit, omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. O domine quo indiges, quare vocas? quid tibi commune nobiscum? O verè pietatis vox. Venite ad me, inquit, & ego reficiam vos. O Dei nostri dignatio admirabilis. O charitas ineffabilis. Quis enim aliquando fecit talia, quis vnquam audiuit, quisue conspexit similia? Ecce inuitat inimicos, hortatur reos, allicit ingratos. Venite, inquit ad me omnes, & discite à me. Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem animabus vestris. O verba dulcia, verba deifica, & penetrabiliora omni gladio ancipiti, intima præcordiorum euiscerantia, nimiaque repleta dulcedine, vsque ad diuisionem animæ pertingentia. Expergiscere nunc ô anima Christiana ad tantæ benignitatis amorem, dulcedinis tantæ saporem, & ad tantæ suauitatis odorem. Certè qui ista non sentit, infirmus est, alienatus est, imo proximus est morti. Inardesce quæso ô anima mea, pinguesce amore, & dulci sapore, nemo te prohibeat odorare, tenere, gustare. Quid amplius quærimus, quid vltra expectamus, quid desideramus in hac vita? Habemus in Christo omnia bona. Sed heu ô insania nostra mirabilis. O infirmitas miserabilis. O vesania detestabilis. Nam vocamur ad requiem, & sequimur laborem, inuitamur ad solatium, & quærimus dolorem, promittitur gaudium, & appetimus mœrorem. Mirabilis prorsus infirmitas, miseraq; peruersitas. Iam omnes insensibiles facti sumus, & quasi deteriores simulachris, habentes oculos & non videntes, aures & non audientes, rationem & non discernentes amarum dulce, & dulce amarum ponentes. O Deus, vnde nobis tantæ peruersitatis correptio: vnde nobis tantæ offensionis satisfactio? Certè nihil tale inuenitur in nobis, nisi tuo munere tribuatur, Tu enim solus potes nos corrigere, tu solus pro nostris delictis satisfacere, qui solus nosti figmentum nostrum, salus & redemptio nostra, qui solùm illis hoc facis, qui se miseros conspicientes in imis a te solùm releuari confidunt. Leuemus ergo ad Deum mentis nostræ oculos in directo, & videamus vbi nunc prostrati sumus, quoniam qui proprium casum ignorat, surgere minus curat. Cognoscentes verò clamemus in fortitudine ad Deum de profundis, vt nobis adiutricem porrigat misericordiæ suæ manum, quæ abbreuiari nunquam poterit ad saluandum. Non, quæso, confidentiam amittamus magnam remunerationem habentem. Adeamus thronum gratiæ eius, cum fiducia fructum nostræ fidei reportantes, salutem scilicet animarum nostrarum. Nulla nobis insit cunctatio iam enim vita nos vocat, salus expectat, tribulatio compellit intrare. Quid ergo facimus, quid pigritamur, quid moras cõtrahimus? Festinemus ingredi in illam requiem iocunditatis æternæ, vbi sunt magna & inscrutabilia, quorum non est numerus. Ascendat quæso Hierusalem cor nostrum, suspiremus ad patriam nostram, tendamus rursum ad matrem nostram. Introeamus in potentiam Domini, & intueamur nostrum regem in ea regnantem & liquescant miserationibus eius corda nostra. Agamus illi gratias in toto corde, qui defectũ nostræ ingratitudinis non considerans, suæ non abstulit à nobis misericordiæ pietatem.

Desideram

ad quem in cunctis necessitatibus tuis possis habere recursum, & spirituale solamen.

De fuga accidiæ, & tristitia.

15 Vt omnem frigiditatem accidiæ & tristitiæ, in qua latet via confusionis, quæ ducit ad mortem, à teipso summo studio depellens, interius exteriusque serenus semper & tranquillus existas, nulli vllo modo contradicas vel resistas in aliquo, sed potius omni modo, per omnia omnibus acquiescens, dummodo diuinæ laudi vel saluti animæ non obsistat.

Quod de omnibus habeas bonũ exẽplum.

16 Vt omnes affectiones tuas ac voluntates conformes diuinæ voluntati. Omnia te ædificẽt neq; te deædificet aliquid in hoc mũdo, puritatis & innocẽtiæ gratia diuini tibi muneris elargitæ, nec aliorũ plus debito defectibus perturbatus, iniquitati addendo iniquitatẽ, alienis sordibus polluaris, ne dum cupis alios de pelago liberare, deterius ipse corruas in profundum potius igitur omnia quibus non potes sine detrimento prodesse operiens charitate benigna, illi summæ sapientiæ derelinquas, quæ nouit bona de malis eligere quibuscunque sicque in bonis operib. pariter atque malis spiritualem domino concedente poteris reperire profectum.

De custodia cordis.

17 Vt cor tuum seruans omni custodia, solísque spiritualibus exercitiis deditum, nullæ ibi rerum visibilium imprimantur concupiscentiæ, vt creaturis omnibus alienum libere possit vacare omnium creatori.

De charitate ad proximos.

18 Vt imaginem ac similitudinem maiestatis diuinæ considerans in cunctis hominibus, ita omnes diligas intimæ charitatis affectu, omniúmque & maxime infirmorum, & quoruncunque indigentium curam geras, dummodo circa spiritualia tibi non fiat nociua distractio, sicut bona mater diligit atque curat vnicum filium prædilectum.

De orationibus cum operibus sanctis.

19 Vt continue mentem tuam ita habeas ordinatam Deo, quod omne opus tuum atque exercitium tam mentis quam corporis sit oratio, omniáque seruitia, & maxime humiliora cum tanto facias charitatis feruore, ac si ea Christo corporaliter exhiberes. Quod certe debes & potes veraciter cogitare quoniam ipse dixit in Euangelio: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

De obedientia sancta.

20 Vt honorem & reuerentiam omnibus tam debitam quam deuotam sanctissimæ obedientiæ normam, non solum magnis, verumetiam minimis, quasi pupillam studeas semper seruare illæsam. Obediens quidem nedum maioribus & prælatis, verumetiam omnibus te subiiciens quibuscunque, abnegando teipsum pro Christo, in bonis & indifferentibus semper alterius studeas facere voluntatem, In nullo præbens te alicui onerosum, sed potius in charitate Christi diligens vniuersos, teipsum communiter omnibus gratum reddens. Affabilitates amicitias & familiaritates fugias singulares. Summopere caueas ne vnquam verbo vel facto vel gestu alicuius rancoris, odij, clamoris, iniuriæ, turbationis, murmurationis, detractionis, scandali, & adulationis, & quorumcunque similium aliqua ratione, vel modo per te vel alium causa vel occasio fias.

Quod tribulationes & consolationes occultas teneas.

21 Vt virtutes vel gratias spirituales quas in te vel per te diuina misericordia operari dignetur, tribulationes & prælia virtutisque propositum, vel similia ab omnibus abscondere studeas quantum potes. His tamen exceptis, quæ proprio sacerdoti in propria debent accusatione detegi nisi forte alicui tuo speciali, & probato amico ea spiritualis vtilitatis

tatis

tatis gratia reuelares, cuius consilium vel doctrinam in huiusmodi credas tibi posse valere, sollicitus semper furari tēpus vbique, vt possis solicitè orationi & meditationi sanctæ vacare, vt sedendo solitarius eleuatus sis desiderio ad superna.

22 Vt solutus ab omnibus creaturis tanto mentis conatu desideriique feruore circa tuum creatorem intendas, vt quasi omnium inferiorum oblitus quicquid agas, & vbicunque steteris, & quibuscunque negotiis implicceris die ac nocte, & omni momento & ora Deum semper habeas in memoria, credens & cogitans te esse verissimè coram eo, & ipsum cogitans vndique te aspicere. Hæc autem cogita cum magna reuerentia, ac timore pariter & amore, & cum magna discretione, nunc ante pedes immensæ maiestatis eius prostratus corde amarissimo peccatorum veniam postulando. Nunc sacratissimæ passionis filij Dei gladio compassionis coram eius cruce vulneratus, cum eo lachrymosus & flebilis apparendo. Nunc totius vitæ illius decursus obliquitati tuæ, velut rectitudinis lineam proponendo. Nunc inenarrabilia & immensa Dei beneficia mente pertractans, gratiarū actionibus insistendo. Nunc stimulis ipsius amoris ardentissime punctus, ipsum in creaturis omnibus intuendo. Nunc potentiam, nunc sapientiam, nunc bonitatem & clementiam eius attendens, eum deuotissimè in cunctis operibus suis collaudando. Nunc desiderio patriæ cœlestis attractus ad ipsum gemebundis suspiriis anhelando. Nunc circa nos viscera inæstimabilis charitatis eius aspiciens lætabunda quadā & excessiua admiratione corde & animo in ipso deficiendo. Nunc te præcipitem, nūc te fugientem, nunc te ruentem: nunc Deum te tenentem, subleuantem, retinentem, & attrahentem. Nunc Deum te ingratum per omnia conseruantem considerans, ineffabilibus diuinæ misericordiæ visceribus tibi patefactis nimio in eo charitatis ardore te conferens, totum te fletibus resoluendo. Nunc vero occultissima profundissima, & summè arcana, nimiumque stupenda iudicia iustitiæ eius, diligenter attendens eum in omnibus fidelis & constans cū summo amore, ingenti quoque timore ac tremore discretus, supplex & humilis venerando. Præ omnibus autem continuam & viuam memoriam ipsius sacratissimæ passionis in animo & corde tuo ferens, & ei quantum potes studeas conformari.

Quod Deū semper & vbiq; habeas in memoria.

23 Vt super custodia tua vigilans omni tempore ab antiqui hostis fraudibus (qui sæpe se in angelum lucis transfigurans omni tempore, omni via homini laqueum tendit & retia, vt animas nostras valeat captiuare) sollicitudine te tutissima tuearis, venantium laqueos fugiēs sicut passer, tantæque puritatis humilitate sancta in oculis tuis fias, vt ne subtilissima eius rethia te valeant continere, a quibus sanè tunc poteris liberari illæsus, cum effectus fueris Israel continue mentalibus oculis videns Deum, quia non dormitabit neque dormiet eius custos.

De solicita custodia suiipsius.

24 Vt tenens indefessum, instituti sancti rigorem, sacris ardoribus cœlestium desideriorum succensus, mentis & corporis munditiæ pulchritudinem, innocentiæ puritatem, conscientiæque teneritudinem conseruans, cura diligentissima caueas ne vnquam repente in aliquo resipiscas. Ad quod quidem diligentius & plenius conseruandum, quotidiana discussione septies in die examines vitam tuam. Semper

De pura confessione peccatorum.

ante vel immediate poſt quamlibet horam Canonicam, conſiderans & diſcutiens attentiſſime qualiter de hora in horam ambulaueris digne coram Deo ſine macula in iuſtitiæ ſemita. Et quia nemo eſt qui ſic diſciplinam & iuſtitiam obſeruet vt nihil penitus negligat vel omittat, ideo neceſſarium eſt, vt ad pœnitentiæ lauacrum recurrens cũ dolore & gemitu ſæpiſſime tuæ accuſationi inſiſtas. In qua quidem accuſatione ſeu confeſſione, integre, veraciter & pure ſine omni velamine excuſationis vel occultationis ſeu palliationis, per ordinem omnes tuos retexendos defectus, ſacerdoti proprio tanquam Deo debes intimare, narrando prius omiſſiones, quas in his quæ ſunt ad Deum feciſti, & maxime in oratione, quantum ad duplicem eius partem, mentalẽ ſcilicet & vocalem. Deinde defectus in obſeruatione iuſtitiæ quoad proximum poſt commiſſiones quas egiſti ex mala cuſtodia ſenſuum, & ſenſibus adiacentium, affectionum & cogitationum. Hanc autem confeſſionem ſemper debet cõtritio & ſatisfactio comitari, vt doleas videlicet de omnibus offenſis, non ſolum de magnis, ſed etiam de modicis: & dolendo caueas iterare culpam, ſemper ſtudens cauſas & occaſiones peccati præſcindere, quantumcunque per amorem videantur tibi coniunctæ, quia tunc iuxta ſaluatoris ſententiam eruendus eſt oculus ſcandaliſans, id eſt occaſiones peccati vitandæ, quæ quidem apparent nobis delectabiles nimium, etiam ſi multum nobis diſpliceant earum effectus. Vnde fortiſſimum eſt in hac pugna bellum: & ideo oportet ſecundum Dei præceptum eſſe cœcum, ſurdũ, & mutum, & inſenſibilem ad omnia, in quibus non inuenit anima lucrum: Vt autem diuinorum præceptorum, eiúſque diſciplinæ cœleſtis obſeruantiam in ſupradictis & cæteris aliis ſollicitius intendas, ac feruentius accendaris, ſtudeas hæc quinque ſemel ad minus inter diẽ & noctem, affectuoſe & moroſe omni tempore ſyncera mente tractare. quam ſcilicet ſit breuis vita noſtra, quam lubrica via, quam mors incerta, quæ præmia iuſtis: quæ ſupplicia parantur iniuſtis, vt non ſit ſeruitium ſine timore, nec gaudium ſine tremore.

Quales eſſe debemus in noſtra reputatione, quamuis perfecti.

25 Vt cũ diuina gratia largiente omnia benefeceris, te ſeruum inutilem & peccatorem cognoſcens, omni beneficio Dei reputes te indignum ſemper robuſtiſſimam fidem tenens repletus charitate diuina fiducia magna, ſperans ab ipſo miſericordiſſimo patre miſericordiæ tibi viſcera aperiri, vt dum in foſſam profundæ humilitatis firmiſſima ieceris fidei fundamenta, exeriſque lucidiſſimos parietes continuæ ac feruidæ charitatis: decoratos omnium virtutum picturis, tectumque deſideratæ ſpei beatiſſimæ poſueris glorioſum, tandem omnibus ordinate diſpoſitis ſummus ille cœleſtis inhabitator, dulciſque hoſpes fidelium animarum, cuius deliciæ ſunt eſſe cum filiis hominum, tamdiu tecum dignetur inhabitare per gratiam in præſenti ſeculo vel exilio, quouſque poſt terminum vitæ huius, in cœleſtis beatitudinis patria glorioſa ſtola perpetuæ immortalitatis indutus, claritatem vultus eius cum omnibus ſanctis cernere merearis in iubilo, vbi erit ſumma fœlicitas, & æterna beatitudo: finis & complementum omnium deſideriorum noſtrorum.

Concluſio epiſtolæ huius.

HOc veruntamen adhuc ſcias chariſſime frater indubitanter, quod niſi perfecte abnegaueris temetipſum, ſequi non poteris veſtigia

gia Saluatoris, & sine solicitudine continua & labore, etiam adipisci nequibis. Et nisi assiduæ propulsaueris, portas eius ingredi non poteris ad pacem mentis. Et nisi te instanter in timore Dei tenueris, cito domus tua corruet in profundum. Et si fideliter & constanter te tenueris, & exercitatus fueris in prædictis, spero in misericordia saluatoris, quod te gratia sua dignum faciet in præsenti, secumque potieris gloria in futuro, quod ipse tibi concedat, qui est trinus & vnus in secula seculorum benedictus. Amen.

HAEC autem charissime non ideo tibi scripsi, quia te crederem talibus indigere, sed quia ante collegeram pro meipso: cernénsque meæ inconstantiæ pronitatem, seu constantiæ paruitatem, cogitaui ea tibi, tanquam coadiutori fideli communicare, vt quod mea pusillanimitate negligentiáque temporis omittitur, tua magnanimitate feruorísque sollicitudine restauretur, maxime cum te concordem quasi omnibus votis meis in huiusmodi simplicioribus plurimum delectari cognoscam. Quapropter charissime in Christo hæc ea rogo charitate suscipias, qua illa tibi me scio affectione misisse, vt videlicet his omnibus supradictis, quorum quidem disciplina non videtur esse gaudij, sed mæroris, ita per cœlestiũ studiorum exercitia, studeas te mancipare, vt pacatissimum iustitiæ fructum afferant in futuro, & expectationis eius dulcis memoria etiã in præsenti anima tua gustu deuotionis adipe & pinguedine repleatur in Christo Iesu domino nostro, cui me aridum & verbosum potius quam deuotum, deuotis tuis orationibus commendabis: Cui est honor, & gloria, decus & imperium, per infinita secula seculorum. Amen

***

PARROCHI RODINGENSIS IN DVCATV IVLIACENSI AD SVPERIOREM INSTITVTIONEM

Sacerdotum R.P.F. Dominici de Soto

APPENDIX.

In qua ſelectiores quidam loci vtriuſque teſtamenti annotationibus ſparſim illuſtrantur: hiſque officium & vita ſacerdotum ad viuum delineantur, tum Præcipua quædam Religionis Capita controuerſa, ſuccinctè & dilucidè pertractantur.

EX VETERI TESTAMENTO.

EXod.19.d.[Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur, ne percutiat eos.]

Leuit.10.a.[Dixitque Moſes ad Aaron: Hoc eſt quod locutus eſt Dominus: Sanctificabor in eis, qui appropinquant mihi, & in conſpectu omnis populi glorificabor.]

Ibidem b.[Dixítque Dominus ad Aaron: vinum & omne quod inebriare poteſt, non bibetis tu & filij tui (qui & ipſi Sacerdotes & miniſtri Dei erant) quando intrabitis tabernaculum teſtimonij, ne moriamini, quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras, & vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum, doceatiſque filios Iſrael omnia legitima mea, quæ locutus ſum ad eos per manum Moyſi.] Vinum & omne.) Attendite Sacerdotes, quanto magis vobis ſit fugienda crapula & ebrietas in Nouo Teſtamento, qui corpus & ſanguinem Domini, tremenda illa myſteria tractatis & offertis. Væ illis, qui pridie ebrij, poſtero die audent ſacro altari aſſiſtere etiam ſine pœnitentia & abſolutione, ructantes ſæpe pridianam crapulam, væ prælatis, qui hæc aut ipſi faciunt quoque, aut ab alijs fieri impunè permittunt. Vide & Ezechielis 44.f. Leuit.21.a.

[Dixit quoque Dominus ad Moyſem: Loquere ad Sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos, ne contaminetur ſacerdos in mortibus ciuium ſuorum &c.] Intellige, cum ne ſic iuxta legem immunditiam & irregularitatem quandam contraherent, per quam ad tempus, donec iterum eſſent expurgati, à miniſterio diuino retraherentur: tum, quia non decebat Sacerdotes, qui de reſurrectione debebant eſſe prorſus ſecuri, & magis quam cæteri illius cognitionem habere, circa mortuos multùm lugere.

Ibidem a.[Nec radent caput, nec barbam, neque in carnibus ſuis facient

facient incisuras. Sancti erunt Deo suo & non polluent nomen eius. Incensum enim Domini & panes offerunt Deo suo, & ideo sancti erunt. Nec raden] Hoc etiam supra Cap. 19. sic præcipit Dominus, non sacerdotibus modò, verumetiam omnibus filiis Israel: Neque, inquit, in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam, & super mortuo non incidetis carnes vestras, neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis. Porrò hoc præcepit Dominus, non quasi per se malum esset, aut caput aut barbam radere, quomodocunque hoc iuxta morem patriæ fiat, sed in detestationem solummodò idololatriæ, id tunc temporis, tam seueriter inhibuit. Idololatræ enim tunc talia faciebant ex superstitione & cultu Idololatrico. Vnde Baruch. 6. dicitur: Sacerdotes sedent habentes tunicas scissas, & capita & barbam rasam. Quapropter ineptè hæc ad Sacerdotes vel fideles Noui Testamenti, cùm illa causa iam olim cessarit, transferrentur. Quod enim Monachi & Sacerdotes, capita & barbam ex præscripto Ecclesiæ radunt, id fit hac solum de causa, vt nimirum sic admoneantur, & Christi Coronati corona spinea, ministros sese esse, & proinde delitias quærere non debere: & simul etiam omnia mundana, vana & superflua, & quæcunque obstaculo esse possent in cultu diuino, expeditè & fideliter præstando, resecare & repudiare: vt taceam, quòd quotidiè, aut saltem frequenter sacris operari & sacrosanctum sanguinem Christi ex V. Calice haurire tenentur: quod a barbatis non sine periculo, & vix absque certa irreuerentia diuini cruoris fieri posse, & experientia testis est, & omnes cordati ac pij fateri coguntur. Videant tamen & seriò euitent, vt hoc, quod exteriori habitu corporis, & vestibus præse ferunt, reipsa quoque & ipso facto præstent & exequantur. Si enim tantam munditiem, sanctitatem, innocentiam & incorruptionem, tam seriò & seueriter, tantáque sub interminatione & pœna etiam, requisiuit Deus a sacerdotibus veteris Testamenti, & Ministris vmbræ & figuræ: quantò seuerius ac vehementius eandem & multo exuberantiorem atque perfectiorem requiret & exiget à sacerdotibus Noui testamenti: qui non vmbræ & figuræ, sed veritatis & gratiæ ministerium exequuntur: qui non simplices ac meros panes, sed cœlestem illum panem, corpus inquam Christi, immaculatissimum simul & sanctissimum, consecrare, offerre, dispensare & sumere, & reliqua itidem Sacramenta, sanguinis & meriti Christi prætiosissimi, distribuendi organa & vasa, mirum in modum tremenda, administrare necesse habent ex officio? Meditemur hæc præsenti & attento animo, quotquot sacerdotij functionem acceptauimus, & haud dubie contremiscent viscera nostra, & ad perpendendum præstandumque officium nostrum, paulò diligentius & fidelius magnopere extimulabimur. Hunc enim in finem, hic ea quæ Deus a sacerdotibus Mosaicis ita seriò exigit, referuntur, non quòd nos ex præcepto Moysis obligent: Sed vt intelligamus, quanto sanctius & circumspectius vitam nostram instituere, & officium exequi debeamus diligentius, qui infinitis modis, augustius, quam illi, sortiti sumus & exorsi ministerium.

Num. 16. g. [Dixitque Dominus ad Moysem: Recedite de medio huius multitudinis] qua murmurabat contra Moysem & Aaron, propter interitum Chore, Dathan & Abiron rebellium etiam nũc delebo eos. [Cúmque iacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron Tolle thuribulum

& hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens citò ad populum, vt roges pro eis. Iam enim egressa est ira à Domino, & plaga desæuit. Quod cum fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama; & stans inter mortuos & viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit.]

1.Re. 12.a. [Dixit Samuel (summus sacerdos & iudex populi) ad vniuersum Israel: Ecce audiui vocem vestram, iuxta omnia, quæ locuti estis ad me, & constitui super vos Regem. Et nunc Rex graditur ante vos: Ego autem senui & incanui. Porrò filij mei vobiscum sunt. Itaque (Notate sacerdotes & indices) conuersatus coram vobis ab adolescentia mea, vsque in hanc diem, ecce præsto sum. Loquimini de me coram Domino & coram Christo (Rege) eius, vtrum bouem cuiusquã tulerim aut asinum: Si quẽquam calumniatus sim, si oppressi aliquẽ, si de manu cu usquam munus accepi, & contemnam illud hodie & restituam vobis. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicuius quippiam. Dixitque ad eos: Testis est Dominus aduersum vos, & testis Christus eius in die hac, quia non inueneritis in manu mea quippiam, & dixerunt; Testis.]

Ibidem d. [Et dixit vniuersus populus ad Samuelem: Ora pro seruis tuis ad dominum Deum tuum, vt non moriamur. Addidimus enim vniuersis peccatis nostris hoc malum, quod petierimus Regem. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere, Vos fecistis vniuersum malum hoc, veruntamen nolite recedere à tergo Domini, sed seruite domino in omni corde vestro, & nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt: & non derelinquet dominus populum suum propter nomen suum magnum: quia curauit dominus facere vos sibi populum. Absit autem à me hoc peccatum in domino, vt cessem orare pro vobis, & docebo vos (obserua quomodo orationem & doctrinam coniungat) viam bonam & rectam. Igitur timete Dominum, & seruite ei in veritate, ex toto corde vestro. Vidistis enim magnifica, quæ in vobis gesserit dominus. Quod si perseuerau eritis in malitia, & vos & Rex vester pariter peribitis.]

1.Paral. 29.b. [Congregauit Ezechias sacerdotes atque Leuitas, dixitque ad eos: Vos elegit dominus vt stetis coram eo & ministretis illi, colatisque eum & cremetis ei incensum.]

Psal. 131.b. [Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.]

Psal. 133.a. [Ecce nunc benedicite Domino, omnes serui domini, qui statis in domo Domini, in atrijs domus Dei nostri. In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite domino.]

Eccle. 24.c. [Qui edunt me, inquit sapiẽtia, adhuc esuriẽt, & qui bibunt me adhuc sitient. Qui audit me non confundetur, & qui operantur in me non peccabunt, qui elucidant me vitam æternam habebunt.]

Prouerb. 27.c. [Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera.]

Esaiæ 40.b. [Vox dicentis: Clama, Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri, exsiccatum est fœnum & cecidit flos, quia spiritus domini sufflauit in eo. Vere fœnum est populus exsiccatum est fœnum & cecidit flos: verbum autem Domini

mini ſtabit in æternum. Super montem excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion. Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Ieruſalem. Exalta, noli timere. Dic ciuitatibus Iudæ: Ecce Deus veſter: Ecce Dominus Deus veniet in fortitudine & brachium eius dominabitur: Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Sicut paſtor gregem ſuum paſcet, in brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo leuabit, fœtas ipſe portabit.]

Eſaiæ 52.c. [Quàm pulchri ſuper montes pedes annunciantis & prędicantis pacem, annunciantis bonum prædicantis ſalutem: dicentis: Sion Regnabit Deus tuus &c. Pollutum nolite tangere. Exite de medio eius. Mundamini, qui fertis vaſa Domini.]

Eſa. 58.a. [Clama ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.]

Eſa. 61.b. [Et ſtabunt alieni & paſcent pecora veſtra] (Eſt prophetia de Sacerdotib. Noui Teſtamēti, ſicut & in ſequenti teſtimonio] & filij peregrinorum agricolæ & vinitores veſtri erunt. Vos autem ſacerdotes domini vocabimini, miniſtri Dei noſtri, dicetur vobis.

Eſa. 66. [Et aſſumam ex eis in ſacerdotes & Leuitas, dicit Dñs.]

Iere. 3. d [Conuertimini filij reuertentes, dicit Dominus, quia ego vir veſter. Et aſſumam vos, vnum de ciuitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion. Et dabo vobis paſtores iuxta cor meum, & paſcent vos ſcientia & doctrina.

Iere. 16. c. [Propterea ecce dies venient, dicit dominus, & non dicetur vltra, viuit dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti: ſed viuit dominus, qui eduxit filios Iſrael, de terra Aquilonis & de vniuerſis terris, ad quas eieci illos, & reducam eos in terram ſuam, quā dedi patribus eorum. Ecce ego mittam Piſcatores multos] de quibus Matth. 4. Venite poſt me & faciam vos piſcatores hominum [dicit dominus, & piſcabuntur eos.]

Ezech. 2. a [Fili hominis, mitto ego te ad filios Iſrael, ad gentes apoſtatrices, quæ receſſerunt à me, patres eorum præuaricati ſunt pactum meum vſque ad diem hāc, & filij dura facie & indomabili corde ſunt, ad quos ego mitto te. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Si forte vel ipſi audiant, & ſi forte quieſcant, quoniam Dominus exaſperans eſt, & ſcient, quia propheta fuerit in medio eorum. Tu ergo fili hominis, ne timeas eos, neque ſermones eorum metuas, quoniā increduli & ſubuerſores tecum ſunt, & cum ſcorpionibus habitas. Verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides, quia domus exaſperas. Loqueris ergo verba mea ad eos, ſi forte audiant & quieſcant, quia irritatores ſunt.] Obſerua, etiam incredulis & præfractis, & quos non obedituros ſcimus, verbum Dei non ſilendum eſſe prædicandum, vt inexcuſabiles ſint. Vide de hoc etiam Eſa 6 c. Iere. 7. c. d. &c. Ezech. 3. b. c. & 33. c.

Ezech. 3. d. [Fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael, & audies de ore meo verbum & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium: Morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via ſua impia, & viuat: Ipſe impius in iniquitate ſua morietur, (Notate Paſtores) ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab impietate ſua, & à via ſua impia, ipſe quidem in impietate ſua morietur,

tur,tu autem animam tuam liberasti. Sed & si conuersus iustus à iustitia sua fuerit,& fecerit iniquitatem , ponam offendiculum coram eo. Ipse morietur,quia non annunciasti ei] scilicet vt in iustitia sua perseueraret,quia non solum admonendi sunt à pastoribus peccatores vt conuertantur,sed etiam iusti ne cadant,sed in iustitia sua progrediantur, & maneant stabiles[in peccato suo morietur,& non erunt in memoria iustitiæ eius, quas fecit. Sanguinem vero eius de manu tua requiram. Si autem annunciaueris iusto,vt non peccet iustus , & ille non peccauerit , viuens viuet,quia annunciasti ei ,& tu animam tuam liberasti.] eadem fere habes Ezech. 33.a.b.

[Ezech.34.d.]Ego pascam oues meas,& ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus. Quod perierat requiram, & quod abiectum erat reducam,& quod confractum fuerat alligabo ,& quod infirmũ fuerat cõsolidabo,& quod pingue & forte custodiã,& pascã illas in iudicio.]

Danie.12.b. [Qui autem docti fuerint,fulgebunt quasi splendor firmamenti:& qui ad iustitiam erudiunt multos , quasi stellæ in perpetuas æternitates.]

Malac.1.c. [Non est mihi voluntas in vobis,dicit dominus exercituum,& munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum,magnum est nomen meum in gentibus , & in omni loco sacrificatur,& offertur nomini meo oblatio munda,quia magnum est nomen meum in Gentibus.]Pertinere hanc prophetiam ad nouum Testamentum ad quod Prophetarũ vaticinia mystice referenda sunt omnia,nemo nisi impudens & insanus, inficias ire potest. Intelligendam porro esse de sacrificio corporis Christi,quo ipsemet Christus,vnicus & summus veri nominis sacerdos,in Cœna,sub speciebus panis & vini,primus in memoriã & gratiarũ actionem sacrificij Crucis,tunc adhuc persoluẽdi, & in ipsa parasceues die porro oblati,secundum ordinem Melchisedech, incruentè litauit, & suis Apostolis, eorumque ordinariis & legitimis successoribus, tanquam vicariis & organicis sub se ministris,aut si sic liceat dicere , non veris & principalibus,sed Ministerialibus solum sacerdotibus,illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem:vsque ad mundi finem offerendum tradidit atque commendauit,(licet hæretici & sectarij,acti spiritu Sathanæ,qui primus Lutherum vt ipsemet fatetur propalam,ad SS. Missæ Sacrificium insectandum subuertendúmque extimulauit, ad vnum omnes præfracte simul ac nefarie inficientur atque reclament) & textus ipse,si eius circunstantias & filum solerter attendas, apertè conuincit,& SS. Patres, quotquot à temporibus Apostolorum in Ecclesia Dei , cum laude præfuerunt , & sanctitate vitæ non minus quam doctrinæ integritate præluxerunt,vnanimiter & expresse fatentur, & toti mundo testatum reliquerunt. Neque enim oblatio illa munda,intelligi potest,de sacrificio S. Crucis , quia illud non in omni loco , sed solum in vno loco oblatum est , nec sæpius eo pacto & modo peragetur, sed semel persolutum,ea ratione , nempe visibiliter & cruentè passibiliter,nec ob talem finem,videlicet , ob remissionem peccatorum mundi de nouo promerendam , non iterabitur , nec cuiquam reperiri potest: Siquidem Christus a morte resurgens,amplius non moritur,Rom.6.& vnica illa oblatione cõsummauit,quantũ in se fuit omnia quę ad redimendum saluandúmque humanum genus pertinere

&

& requiri poterant, Hebr. 7. d. 9. d. g. 10. c. Vt propterea talem ob finem aliud videlicet, de nouo, pretium redemptionis persoluendi gratia, necessum non sit, eum iteratò aut sæpius offerri. Nec etiam potest Propheta intelligi de spiritualibus hostiis, de quibus Psal. 50. Rom. 12. 1. Pet. 2. tū quia Prophetes de vnico loquitur, eoque purissimo per se & plane mundo sacrificio. spirituales vero hostiæ multæ ac variæ sunt, tum quia de sacrificio, Nouo testamento veluti peculiari & proprio, vaticinatur: tum etiam quia spirituales hostiæ etiam in veteri Testamento, à sanctis patriarchis & fidelibus Iudæis, quales haud dubie, adhuc multi tunc temporis erant, Deo offerebantur. Multo minus ad iudaica Sacrificia detorqueri possunt Malachiæ verba, quia & illa multa erant, & non in omni loco, sed solum in Iudæa litabantur: vt taceā, quod repudiatis omnibus Iudaicis typicis oblationibus, Deus hoc tanquam vnicū & in eorum locum successurum polliceatur. Restat igitur vt necessario de Altaris sacrificio intelligatur, quod per se mundū est & immaculatū, quia Christum, inuisibiliter quidē & incruēte, sed tamen veraciter habent præsentē, qui semper mundus est: & nulli inquinamento obnoxius, nec per quenquam quantūcūque flagitiosum sacerdotem profanari aut contaminari potest. Et vbicunque hoc Sacrificium offertur. (offertur autem vbiuis gentium, vbi verū Christi Regnū & Euangelium locum habet:) est & manet tamen nihilominus vnicum sacrificium. Et Christus, vbi est (est autem iuxta suam infallibilem promissionem, in hoc V. Sacramento) vnus est, totus est, indiuisus est, nō quidem naturali, quatenus nobis perspecta est, sed diuina potentia, cui nihil est impossibile. Ceterū Christus in hoc Sacramento offertur, seu potius Deo Patri quotidiè, & vsque ad mundi consummationē per sacerdotes, seu Ministros Noui Testamenti sistitur, & præsentatur, non quidem, vt diximus, cruente aut visibiliter, nec etiam vt de nouo pro peccatis satisfaciat, hoc enim in cruce semel & sufficientissime peregit, sed incruente, inuisibiliter, mystice & solū ad memoriā & gratiarū actionem, pro augustissimo illo & absolutissimo omnibus numeris Crucis Sacrificio, & ad impetrandū eiusdē effectū, meritúmque illius participandum, & in nos deriuandum: quod vtique tantum abest vt Crucis merito quicquam deroget, aut illud obscuret, vt illustret etiam magis, & eius efficaciam toti orbi testatam & cōmendatā efficiat. Sed de his alias ex proposito. Ex patribus, qui hanc prophetiam de sacrificio Altaris intellexerunt, præcipuè consule, D. Irenæum Apostolicum Discipulum, qui ante annos 1400. floruit, lib. 4. aduersus Hæreses, cap. 32. & li. eodem, cap. 34. D. August. lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 35. & lib. 19. cap. 23. & lib. 1. cap. 20. contra aduersarium Legis & prophetarum. S. Damascenum lib. 4. Orthodoxæ fidei. Cap. 14. Vide etiam ex recentioribus, qui expresso de sacrificio Missæ contra Hæreticos scripserunt, præter D. Merspurgensem Episcopum: D. Hugonem etiam, Episcopum quondam Constantiensem, in libello illo Germanico, in quo duas quæstiones, alteram de Imaginibus in ecclesia retinendis: Alteram de adorando Altaris sacrificio pertractat, qui libellus latinitate donatus est per Georgium Theodoricum, impressus Ingolstadij Anno 1546. Item etiā D. Ioannem Fabri, librū germanicę scriptum. Consule, inquam, hos, & diligenter euolue, & statim perspicies, si modo veritatis fueris amicus, quam ficulnea sint aduersariorū argumenta,

argumenta quibus hoc purissimum & sacratissimum sacrificium, tam petulanter incessunt, & nec quicquam Idololatriæ, & nescio cuius nō impietatis, impudenter & mēdaciter, atque adeo blasphemè traducūt.

Idem Malach. 2. b. [Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legē requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.] Ex hoc loco & aliis partim supra citatis partim infra citandis, colligere habemus, quotquot sacerdotij functionem acceptauimus & sustinemus, quali scientia nos præditos esse oporteat, & quantopere nos in Biblicis literis sedulo exercere teneamur, vt functione & officio nostro respondeamus & faciamus satis. Qui igitur nē Grammatices quidem aut latinitatis sumus periti, aut plus in poculis quam in Bibliis & sacris literis versamur: quomodo legem & scientiam sacræ scripturæ à nobis poscentibus, respondere & satisfacere poterimus? Quomodo non pudet nos Sacerdotes dici, & nihil præter nomen sacerdotij re ipsa habere? Nónne iam permultos ex infima plebe conspicimus, qui non modo Latini Sermonis, sed etiam sacrarum literarum scientia & cognitione, cōplures sacerdotes multis parasangis præcurrunt, & eos longo post se interuallo relinquunt? Nonne vel hac solū de causa tot myriades animarum, miserrime in hæreses collapsæ, salutis naufragiū perpessæ sunt: quia magna pars sacerdotum legem diuinam neglexerunt, aut potius ipsi ignorarunt, nec aliis, eam requirentibus, illius rationem & cognitionem communicare potuerunt. Quid igitur sacerdotio vel inaugurandi, vel porro iam pridem inaugurati sunt, sedulo ac perpetuo hæc Prophetæ documenta præ oculis ferant: & si hactenus quid desideratum sit, illud diligenti & indefesso studio & lectione sarcire & compensare satagant: Aut porro, si nondū sint illud ingressi, ad sacerdotium aspirare non præsumant. Multis enim in illa Die satius esset, nunquam, non dico sacerdotes, sed nec homines fuisse. Ab omnibus quidē, qui Christianam fidem professi sunt, requirit Deus & verbi sui scientiam & vitæ integritatem, at vero à sacerdotibus, qui cæteris moderandis & pascendis præpositi sunt, multo exactiorem & vberiorem sciētiam & morum candorem, & correptionem summo cum zelo & serio exigit atque efflagitat, vti ex adductis adducendisque S. scripturæ testimoniis, veluti in speculo, conspicere & contemplari possumus & debemus.

1. Machab. 4. [Tunc ordinauit Iudas viros, vt pugnarent aduersus eos, qui erāt in arce &c. Et elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei.]

EX NOVO TESTAMENTO.

Matthæi 5. a. [Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniā merces vestra copiosa est in cœlis. Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerūt ante vos. Vos estis sal terræ, quod si sal infatuatū fuerit, in quo salietur: ad nihilū valet vltra nisi vt mittatur foras & conculcetur ab hominibus. Vos estis lux mūndi

Act. 2.

mundi:Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem poſita:neque accē-
dunt lucernam & ponunt eam ſub modio,ſed ſuper candelabrum, vt
luceat omnibus qui in domo ſunt. Sic luceat lux veſtra coram homi-
nibus,vt videant opera veſtra bona,& glorificent patrem veſtrum,qui
in cœlis eſt Nolite putare quō veni ſoluere legem aut Prophetas : non
veni ſoluere,ſed adimplere. Amen quippe dico vobis,donec tranſeat
cœlum & terra,iota vnum,aut vnus apex non præteribit a lege,donec
omnia fiant Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis,& do-
cuerit ſic homines,minimus vocabitur in Regno cœlorum Qui autem
fecerit & docuerit,hic magnus vocabitur in Regno cœlorum.[Quod
ſi ſal infatuatum fuerit.]Prædicit hoc loco Chriſtus ſacerdotibus,qui
vel ſcientiæ & doctrinæ rudes,vel impiæ & deprauatæ vitæ ſunt ex-
tremum & ſummum contēptum adeo vt & officio ac honore priuādi:
& ſimul à quibuslibet etiam leuiſſimis & de infima ſorte hominibus
non modò ſannis & conuitiis inceſſendi , verumetiam pedibus pro-
culcandi,& variis tormentis & afflictionibus ſint proſequendi. Sicut
enim fatuum ſal, nulli rei vtile eſt, ſed tanquam res vtiliſſima in ſter-
corarium profunditur,& pedibus proteritur:Ita ſacerdos,qui doctri-
na & exemplo non ſalit hoc eſt vel à peccato reuocat , vel à peccato
præſeruat , & ad virtutum odorem & perſeuerantiā excitat ſibi cōmiſ-
ſos,ſed potius corrupta ſua vita ad morum quoque corruptionē per-
cellit,nullo honore,imo ne ſacerdotij quidem nomine dignus eſt, ſed
ab omnibus contemni, exibilari & profligari meretur. Ex hoc loco di-
ſcere habemus cauſam,ob quā Clerus & Sacerdotiū, & omnes,quot-
quot ſtatu illo fungūtur,in omniū ferè hominū cōtēptū,odiū pluſquā
Vatinianū,& indignationē lōgè maximā,peruenerint,nimirū, quia ſa-
cerdotes & Clerus,quo ū erat doctrina & exēplo peccatores ad pœni
tentiā prouocare,& ad ſiō ad proſectum & perſeuerantiā extimulare,
ipſi ſunt pluſquā vllū hominū genus, peccatorū & ſcelerū nefandorū
cœno immerſi,ad quoduis fl. g tiū expoſiti,& ad omne opus bonū vi-
cilliin reprobi,aut porrò lēto,pigri,ſomnolēti. Quapropter nō eſt quod
ſæculi huius corruptis hominibus & ſacerdotio hoſtiliter & implacabi-
liter infenſis, nā gnemur,quantumlibet nos miſerè & immaniter tra-
ctent. Iraſcamur potius & excandeſcamus in nosmetipſos , & vitam
noſtrā flagitioſam,& ſi eo in pretio,quo decebat & debebat fieri, ha-
beri deſideramus,vitam noſtram & conuerſationem noſtrā prius , vt
decet,& vocatio noſtra exigit,in melius reformemus & iuxta præſcri-
ptum Chriſti & verbi diuini normam ſeriò & ex animo cōponamus:re
dibit procul dubio,priſtinus honor,priſtina dignitas & æſtimatio,qua
olim plebs ſacerdotes dignabatur , ſi nos ad priſtina piorum ſacerdo-
tum veſtigia redire, & ad eorum exemplar & formā functiorem & vi-
tam noſtram inſtaurare atque inſtituere non negle xerimus. Quod ni
fiat,& quidem tempeſtiue,iuſtiſſimo & æquiſſimo Dei iudicio(cui iam
diu nimium noſtris ſceleribus & flagitiis plateq; am ... ad iram & in-
dignationem prouocatus eſt, ... , tanquam indigna & inuti-
lia terræ pondera,in extremam calamitatem præcipitabimur,& ad in-
ternecionem vſque penitus etiā exterminabimur:Sicut degeneribus
& impiis Moſaicæ legis ſacerdotibus non ſemel euenisſe ſacræ literæ,
vtique ad noſtram ... & doctiſſimam abundè & horrendè te-
ſtantur.

Idem

Idem Matth.10.a.[Et conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem Spirituum immundorum, vt eiicerent eos: &c. Hos duodecim misit Iesus, præcipiens illis dicens: In viam gentium ne abieritis: &c.]Hoc præcepit illis Iesus ante passionem, ne Iudæi haberent occasionem aut prætextum Euangelij contemnendi: at verò post resurrectionem, maximè cùm Iudæorum magna pars oblatam gratiam Euangelij respueret, iussit Christus illos in omnem terram exire, & Euangelium omnibus gentibus prædicare Mat.28. Marc.16.

Eodem Cap.10.Matth. [Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquauit Regnum cœlorum. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eiicite, gratis accepistis, gratis date. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus est enim operarius cibo suo In quamcunque autem ciuitatem aut castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit, & ibi manete donec exeatis. Intrantes autem domum, salutate eam dicentes: Pax huic domui. Et si quidem fuerit domus digna, veniet pax vestra super eam, si autem non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos. Et quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quam illi Ciuitati. Gratis accepistis &c.) Inhibet hic Christus verbi Dei Ministris & viris Ecclesiasticis, nec exercere officia Ecclesiastica quæstus & vilis lucelli gratia: & iubet, vt sicut gratuito munere adepti sunt gratiam illam, ita & gratis illam aliis vicissim communicent, nec quicquam, tanquam pretium, pro sacris & spiritualibus functionibus requirant. Percelluntur proinde hoc loco acriter Episcopi, & Prælati, qui pro ordinationibus, benedictionibus, & dispensationibus & similibus functionibus sacris, certum & statutum pretium: cùm aliunde illis satis prouisum, & identidem ab Ecclesia seueriter, vt gratis omnia faciant, iniunctum sit, exigunt: Sacerdotes item, qui pro denunciando verbo Euangelico & dispensatione Sacramentorum, contra hoc decretum Christi, & similiter contra Ecclesiæ, maximè Concilij Tridentini, grauissimas inhibitiones, solum quæstum & lucrum venantur, & nihil gratis, hoc est, ex amore Dei & proximi faciunt: aduersus quos etiam intonat sacra scriptura. Malach.1.c. Denique & mercatores illi & nundinatores Simoniaci, qui officia & beneficia Ecclesiastica vendunt, reuendunt, mutant commutant, mercantur, distrahunt haud secus, quam fundum aut bouem quempiam; quorum passim, magnus ac frequens numerus occurrit: adeo vt perpauca & rarissima Ecclesiastica beneficia gratis, idque idoneis & dignis, dispensentur. De his, tam vendentibus quam ementibus pecunia, vel alio pretio pecunia æstimabili, tale iam olim protulit Spiritus Sanctus decretum & iudicariam sententiam: pecunia tua tecum sit in perditionem Act.8. Contra tales minis, Zachariæ 14.d. & ipso facto procedit, Matt.21. Mar.11. Luc.19. Ioan.2. Cæterum tametsi, vt diximus, Christus Ecclesiasticis viris interdicat, ne Ecclesiastica officia exerceant ob lucrum & turpem quæstum; tamen non ideo intelligendus est,

protsus

prorsus prohibuisse nihil expectare & accipere ab illis, quibus ministerium illorum desudat. Nam statim in hoc Capite consequẽter adiicit: dignus est enim operarius cibo suo. Et vti S. Lucas refert cap. 10. Mercede sua. Et D. Paulus expressè testatur: Dominum ordinasse iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. 1. Cor. 9. b. [Et alibi seriò mandat, vt qui catechizatur verbo, communicet in omnibus bonis ei, qui se catechizat. Galat. 3. b.] Et ex praxi atque Actis Apostolorum manifestum est, ipsosmet SS. Apostolos, non propriis, sed eorum sumptibus victitasse [licet quibusdam in locis illa potestate, singulares ob causas, S. Paulus non fuerit vsus] quibus prædicabãt & Sacramenta administrabant. Et Dominus apud S. Lucam quoque expresse iubet illud. In quamcunque ciuitatem intraueritis & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis. Et paulò superius: In eadem autem domo manete, edentes & bibentes, quæ apud illos sunt, &c. Ex quibus liquidè apparet, Christum concessisse Ministris Ecclesiæ propter ministeriũ, vitæ necessaria requirere & accipere posse, nõ quidem vt precia rerum Spiritualium, quæ nullo precio temporali æstimari possunt, nec etiam vt lucrum quæstúmve faciant: sed quia æquum est, vt ab iis, quos ipsi pascunt spiritualiter in anima, vicissim pascantur in corpore, vel quia, vt ipse Christus ait, operarius cibo ac mercede sua dignus est. Hanc etiam ob causam, qui videlicet tenentur iure non solum diuino, sed etiam naturali, auditores Euangelij ipsius præconibus, vitę necessaria suppeditare: prohibet Christus hoc loco Apostolis, ne aurum, vel argentum, aut pecuniam, quando mittebantur ad annunciandum Euangelium, in loculis suis possiderent, neque etiã peram, vel duas tunicas, aut baculum &c. Alioqui nõ simpliciter vetitũ est sacerdotibus aut Ecclesiasticis viris talia habere. Quia & ipsi Apostoli pecuniã habebant, cùm Christo adessent, vnde dixerunt: Mar. 6 e. Euntes emamus ducẽtis denariis panes, & dabimus illis manducare. Et scriptura testatur, Iudam fuisse procuratorẽ Domini, qui loculos portauerit. Ioan. 12. a. Et quomodo possent Episcopi & Sacerdotes hospitales esse, vt iubet S. Paulus, 1. Timo. 3. Tit. 1. si prorsus pauperes & inopes esse deberent? Obseruandũ verò etiã est, cùm mundus adhuc infidelis & a luce & cognitione Euangelij alienus esset, Apostolos missos fuisse à Christo vt non in vno tantum loco, sed passim vbiuis verbũ Dei disseminarent, & sic populum ad fidẽ conuerterent: porrò cùm iam in aliquibus Ciuitatibus vel communitatibus verbum Dei esset acceptum, ibi demum certo loco certus præficiebatur minister & Episcopus: vt fecit S. Paul. cum Timotheo & Tito: & Tito identidẽ faciendũ præcepit. Tit. 1. a. Iã verò longè alia est ratio, quod attinet ad Apostolos non in vnũ aliquẽ locũ, sed in vniuersum orbẽ missos: Alia itidẽ, quod spectat ad eos, qui vel ab Apostolis vel eorũ successorib. vni & certo loco præstituti sunt & destinati. Nec tamen interest, siue in diẽ dispensetur ministro, vnde illi suppetant vitæ necessaria, (vti in exordio Ecclesiæ fiebat, cùm fixũ ac habilẽ nondũ passim habebãt locũ) siue semel ei à fidelib. prouideatur; vti successu tẽporis factũ est, de quo sese liberaliter sustẽtare, & aliis quoq; pauperie aut inopia pressis, subuenire & suppetias ferre possit. Sũma: nihil aliud vult Christus præfatis verbis docere quã Ministros Ecclesiæ nõ debere p Euangeliũ, propriũ ac tẽporalẽ quæstũ quærere, quia

dona

dona ista Spiritus gratis acceperũt: Nec interim quoq; de tẽporalis vitæ sustẽtatione & necessariis nimiũ debere esse solicitos, quia illa prouidẽte Deo, ab illis administrãda sint, quib. ipsi spiritualia suppeditarẽt. Huc spectat illud, quod habet S. Eze. 44. Nõ erit autẽ eis (Sacerdotibus, de quibus in præcedẽtibus, describens eorũ officiũ, mentionẽ fecerat) hæreditas. Ego hæreditas eorũ, & possessionẽ sicut cæteris Laicis non dabitis eis in Israel. Ego enim possessio eorũ, victimã & pro peccato & pro delicto ipsi comedent, & omne votũ in Israel, ipsorũ erit. Et primitiua omniũ primogenitorũ, & omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur, Sacerdotũ erunt: Et primitiua ciborum vestrorũ dabitis sacerdoti, vt reponat benedictionẽ domui suæ. Vide & Num. 18. b. Deu. 18. a. Itẽ Exo. 22. d. Leui. 27. d. Num. 18. c. Deut. 14. c. 2. Paral. 31. b Eccle. 35. Malac. 3. c. Vbi assignantur ipsis decimæ persoluẽdæ & oblationes, de quibus cõmodè viuere possent. Licitũ est itaque sacerdotib. & Ecclesiast. Ministris (modo in Euangelio laborẽt & non sint fuci ventres otiosi) accipere & possidere temporalia, non tanquã lucrũ & preciũ spiritualium, sed tanquã vitæ necessaria & adminicula sustentandi corporis. Hoc solùm curent, vt pia & non Simoniaca intentione accipiant, & ne piè accepta, impiè & luxuriosè: quia sunt patrimonia Christi & eleemosynæ pauperũ abliguriant, & dilapident: sed frugaliter vtantur, & de superfluis alant pauperes: nisi velint horrendam offensam Dei, & certissimam demum damnationẽ incurrere.

Ibidem. Mat. 10. [Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio luporũ. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut colũbæ. Cauete autẽ ab hominibus: Tradent enim vos in Conciliis, & in Synagogis suis flagellabunt vos; & ad præsides & Reges ducemini propter me in testimoniũ illis & gentibus. Cũ autẽ tradent vos, nolite cogitare quid aut quomodo loquamini: dabitur enim vobis in illa hora qđ loquamini: nõ enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Tradet autẽ frater fratrẽ in mortẽ, & pater filiũ, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient. Et eritis odio omnibus infidelibus & impiis hominibus propter nomen meum, qui autem perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini &c.] De hoc etiam S. Lucas Ca. 12. b. mentionem facit. Cum autẽ, inquit, inducent vos in Synagogas & ad Magistratus & potestas, nolite soliciti esse qualiter aut quid respõdeatis aut quid dicatis: Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere. &c. Est aũt hic sensus verborũ Christi: quod Apostoli & cæteri verbi sui legitimi ministri, si ex improuiso ad Principes aut in Synagogas rapiantur, non debeãt nimis esse anxij, quid debeãt dicere aut respõdere, quia. s. nõ habeãt tẽpus præcogitadi: tũ quandoquidẽ in tali casu sufficit fidẽ confidenter corã iudicibus cõfiteri, quod facere potest quilibet etiã quantumcunq; simplex Christianus: tum etiã, quia hominibus, maximè præconib. Euangelij, de adminiculo & gratia Dei confisis, cum nõ possint aliter occurrere, Spiritus sanctus in necessitate nõ erit defuturus. Et hoc est ꝙ dicitur. Dabitur enim in illa hora. &c. Vnde perspicuũ est Christũ nõ loqui de verbo prædicationis: debet. n. ꝑdicator verbi diuini, meditari & sedulò ꝑcogitare, insuper ꝑlegẽdo sacras scripturas, quo pacto debitè & legitimè verbũ Dei debeat secare & ꝓponere. Sed ꝙ dicit Pro. 16. Hominis

est

est animã præpare,& Dñi gubernare linguam.]Alioqui tentaret Deũ, si negligeret scripturã euoluere,& sese ad concionãdũ præparare,modò illi supersit & suppetat tẽpus.Hinc D.Paulus diligenter admonet D.Timoht.1.Timoth.4.c. Dum venio , inquit , attende lectioni , exhortationi, doctrinæ.Item:Hæc meditare,in his esto,vt profectus tuus manifestus sit omnibus.Attende tibi & doctrinę,insta in illis,&c.Quapropter indocti & pigri sacerdotes,qui plus aleis quàm biblijs , plus poculis,quam diuinis eloquijs operam nauant , hinc non possunt argumentum & prætextum captare,nec excusationem comminisci,quòd nunquam aut rarissimè in libris versen ur,pigro interim & pudendo ocio ac vanitati(vnde luxuria, gula,& similia infinita scelera promanare solent) non sine magno simplicium scandalo & detrimento , indulgentes. Alioqui quid opus erat Christo suos Apostolos prius per integrum penè triennium instruere, & sensum illis aperire , vt intelligerent scripturas. Spiritum sanctum etiam in die Pentecostes in eos effundere priusquam ad prædicandum in vniuersum orbem mitteret, si nulla doctrina, nulláve præparatione opus est ad concionandi officium?Quid attinebat S.Paulum commendare S.Timotheum , quod ab infantia sacras literas nosset & didicisset.2.Timo.3.Et si D.Petrus, 1.Pet.3.c.à quibuslibet Christianis exigit,vt parati,parati,inquam,sint ad satisfactionem omni poscenti eos rationem , de ea quæ in ipsis est spe,quanto magis à sacerdotibus?Quomodo scientiam boni & mali habere , & inter sanctũ& pollutum discernere, Leuit 10.b. Ezechiel 44.f.quomodo etiam, veluti scribæ docti in Regno cœlorum proferre possent de thesauro suo noua & vetera,Matth.13. d.si nihil didicerint, nihil quoque discere aut scire satagant sacerdotes & Ministri Ecclesiæ? Proh quàm multi deprauato intellectu horum verborum , talis sunt ipsi,& alios quàm plurimos fefellerunt, dum quilibet etiam,quãtumuis indoctus,non Sacerdos modò,verumetiam Laicus , persuasus & fretus hac Christi promissione(quam corrupte intelligit)sibi nõ esse prius studendum aut discendum,sed quicquid in mentem aut in buccam venerit,de diuinis rebus esse proloquendum(hac opinione,quasi hoc Spiritu S.suppeditet,cum interim,vt plurimùm, sit Sathanæ Spiritus)arbitratur.Hinc Anabaptistæ , indoctum & abominandum vulgus,hinc alij sexcenti Lutherano aut Caluiniano spiritu afflati etiam plebei,tã liberè,tã audacter tãtaq; cũ fiducia,aut potius proiectione, que animis,temerario& credulo pectore hauserunt,si pœnitẽt.ã cõuersionẽ admoneãtur per Catholicos magis audius,effutiunt & eloquuntur.

Ibidem.10 Matth.c. [Cum autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.Amen dico vobis , non cõsummabitis ciuitates Israel, donec veniat filius hominis. Non est discipulus supra magistrum,nec seruus supra Dominum suum.Sufficit discipulo , vt sit sicut magister eius:& seruo sicut dominus eius.Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quãto magis domesticos eius?Ne ergo timueritis eos.Nihil n. opertum quod nõ reueletur,& occultũ , quod nõ sciatur. Quod dico vobis in tenebris[i.priuatim,]dicite in lumine[i.publice & propalam;]& quod in aure auditis,[i.a me] prædicate super tecta[i.manifestè & corã omnibus,Iudæorũ.n.tẽplũ,atque ædificia sic erãt cõstructa vt in tectis sedere,colloqui,& e tectis alijs concionari liceret.)Nolite timere eos,qui occidũt corpus animã aũt nõ possunt occidere:sed potius

timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Nónne duo passeres asse veniunt?& vnus ex illis non cadit super terram, sine patre vestro.]id est, sine voluntate aut prouidentia patris cœlestis, Lucæ 12.b. [Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis vos. Omnes ergo qui me confitebitur coram hominibus, confitebor:& ego eum coram patre meo, qui in cœlis est, qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est. Cum autem persequentur vos, fugite &c.]Hæc Apostolis in exordio Ecclesiæ cùm nondum certo loco destinati essent, & quando primitus Ecclesiã plantare,& Mundum ad fidem Christi conuertere deberent, concessa sunt, propter maius commodum & profectum Ecclesiæ, ne nimis citò tantis viris priuaretur,& quò Apostoli in plures ciuitates fugarentur, eóque lux ac cognitio Euangelij longius propagaretur. Porrò nunc est alia ratio cum Ministris Ecclesiæ, maximè quibus incumbit animarum cura qui à suis ouibus, quantumuis vehementissima sæuiente persecutione, non ita temere aufugere possunt ac debent, ne propter suam absentiam, vel paruuli baptismo, vel ægroti sacramento Altaris, & Sanct. Vnctionis, & cæteri verbi diuini pabulo & solatio priuentur: & sic animarum periculum aut etiam internecionem incurrant, quæ omnia in Pastorem illum fugientem redundarent. Bonus siquidem Pastor animam suam dat pro ouibus, malens vitæ iacturam facere, quàm oues sua cura & doctrina destituere. Qui verò fugit, Mercenarius, non Pastor est, Ioan.10 c. Cæterum si ad tempus solùm sit fugiendum,& Pastor interea probum ac fidelem Vicarium habere poterit, in tali casu fuga locum habet, & excusationem meretur. Distinguunt autem sancti Doctores & recensent duplicis generis persecutionem: Alia enim est persecutio personalis, alia persecutio fidei & iustitiæ. Persecutio personalis est, quando solus Pastor, ex odio & inuidia quorundam ad necem quæritur, non propter fidem principaliter, sed ob aliam quampiam occasionem. In tali casu fugere licet, imò tenetur pastor, ne se aperto discrimine exponere & Deum tentare videatur. Hoc tamen cauto, ne per suam fugam quicquam detrimenti ouibus suis in causa salutis accedat. Sic fugit D.Paulus quando solus pro sua persona Damasci, reliquis fidelibus quietis insectabatur Act.9.d. Persecutio iustitiæ seu religionis est quádo hostes Ecclesiæ & Hæretici non ex odio aliquo priuatæ causæ, sed ob fidem Catholicam aut propugnationem publicæ iustitiæ, pastorem persequuntur, vt eo sublato, facilius in oues ipsius queant grassari, fidem obruere & iustitiam supprimere: Hic nullo modo fugam attentare debet pastor, sed sese pro domo Dei murum opponere, & nulla ratione, quantum quidem fieri poterit, perpeti, vt sese viuente, pro libito lupi isti rapaces oues suas depascant, & impunè in gregem Dominicum [illegible]. Alioqui summum peccatum, atque adeo damnabile crimē [illegible] incurreret, si potius in tali persecutione sese ipsum, quò ad corpus & temporalem substantiam, saluare satageret, quàm ouibus suis pro [illegible] animæ debitam & necessariam curam & solicitudinem [illegible]: maximè si [illegible] aut probabiliter timendum esset, ex sua fuga, [illegible] subsequutum iri: Si autem tale periculum non [illegible] manéat pastor, nihil commodi

modi aut profectus ſperari poſſet contra obſtinatos aduerſarios, ſed ſolum mactatio miniſtrorum Dei, tunc, ſi alibi Eccleſiæ Dei prodeſſe poſſe videatur, omnibus circunſtantiis bene æſtimatis, alio fugere poteſt. Qui priuati ſunt, & nullam ſuſtinent curam publicam, quæ eorum abſentiam ferre non poſſet, liberiorem habent fugiendi facultatem, niſi aliud gloria Dei, aut charitas proximi ſuadeat. Præſtat.n. illis fugere, quã negare, maximè cũ ſimpliciores & cõmunes laici in fide ſint infirmiores. Si tamen aut neganda ſit fides Catholica, aut moriendum, millies eligent mortem, quam viuere in infidelitate, aut negare Chriſtum, eiuſque fidem in Eccleſia Catholica proſtituere. Summa, quantumlibet immineat, vitæ diſcrimen, & intentetur periculum, ſi ex fuga tua quicquam contra gloriam Dei aut ædificationem & dilectionem proximi ſubſequatur, non eſt fugiendũ, ſed intrepide pro Chriſto eiuſque infallibili verbo in Eccleſia Catholica occumbendum. Qui enim animam ſuam ob Chriſtum perdit, inuenit & ſaluat eam: qui autem vitæ præſentis & corporalis gratia, Chriſtum aut negat, aut confiteri contunditur & detractat, & corpus & animam, & præſentem & æternam vitam perdet in perpetuum. [Qui autem negauerit.] Negare Chriſtum ſemper eſt lethale & damnabile peccatum in omnibus, maximè autem & nominatim in ſacerdotibus & verbi Dei præconibus. Chriſtus autem negatur, non ſolum quando ipſius perſona negatur, ſed etiam quandocunque quicquam, quod ipſe vel per ſe, vel in Eccleſia nos docet, negatur. Hinc Matth. c. d. & Lucæ 9. cap. ſic ait Saluator. Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam nam qui perdiderit animam ſuam propter me, ſaluam faciet illam. Quid enim proficit homini ſi lucretur vniuerſum mundum, ſeipſum autem perdat & detrimentum ſui faciat? Nam qui erubuerit me & ſermones meos, hunc filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua & patris & ſanctorum Angelorum. [Iam certum eſt Eccleſiam accepiſſe ſpiritum Chriſti & eius ſemper ductu regi & doceri omnem veritatem, & quæcunque Chriſtus ipſe dixerit, Ioan. 14. cap. d. & Ioan. 16. cap. Et proinde indubitatiſſimum quoque eſt Eccleſiam eſſe columnam & firmamentum veritatis 1. Timoth. 3. d. Et qui ipſam audit, Chriſtum audire, Matth. 10. d. Lucæ 10. c. Qui vero ipſam ſpernit, Chriſtum ipſum, atque adeo totam Trinitatem ſpernit, Lucæ 10. c. & ea de cauſa non aliter habendus eſt, quam ethnicus & publicanus, Matt. 18. c. Ergo qui quiquã negat quod vel Chriſtus per verbũ ſuũ, vel per Apoſtolos, aut per Eccleſiã locutus eſt & mãdauit, aut etiã nõ loquitur & præcipit ille Chriſtum ipſum negauit, licet corde, vt ſibi perſuadet, credat & ore confiteatur, Chriſtum eſſe verum Deum & hominem, Redemptorem & ſaluatorem mundi. Porrò non ſolum eo pacto Chriſtus negatur verbis, ſed etiam factis, quãdo videlicet verbis quidem Catholicam fidẽ per omnia fatemur, interim factis negamus, & ea quæ Catholicæ fidei & mandatis eccleſiæ ſunt aduerſa, ſcienter & volentes facimus, ſiue id fiat, ob carnis illecebras, ſiue in gratiam hoſtium Eccleſiæ, ſiue ne ab illis pudeſiamus, aut ipſorum odium & indignationem nobis conciliemus: Sicut exempli gratia, quando cum Hæreticis conuerſantes

ea facimus, quæ hæretici contra Ecclesiam faciunt, licet in corde non assentiamur illis, sed maneamus Catholici. Imo etiam non solum verbis aut factis negamus Christum, eo quod diximus, modo, verumetiam tacendo, quando scilicet cum gloria Dei, aut ædificatio proximi, aut alia euidens causa postulat, non fatemur Catholicam veritatem, sed eam tacendo supprimimus. Non tantum qui negat Christum verbis aut factis, sed etiam qui confunditur aut detractat eum verbis aut factis confiteri in Ecclesia sua Catholica Romana, animæ suæ periculum, imo certissimam iacturam ni recipiscat, incurrit. Videant igitur omnes quotquot synceri & veri sunt & haberi volunt Catholici, ne hic impingant: sed verbo & facto Christum in Ecclesia sua, quando & vbicunque ratio & pietas exposcit confiteantur, nõ negent, imo ne dissimulent etiam sese esse quod sunt: cũ hæretici nõ erubescant, sese verbo & facto declarare, quod existunt: illos non pudet verbo & facto demonstrare sese hostes Ecclesiæ & proinde etiã Christi, qui Ecclesiæ suæ indiuisibile & inseparabile caput est, Eph. 1. d. 4. d. 5. e. col. 1. c. Cur pudeat Catholicos è contra sese re ipsa & confessione aperta ostendere Christi & Ecclesiæ membra, & alumnos esse indiuiduos? Nihil igitur in gratiam hæreticorũ faciant Catholici, nihil cum illis, quatenus tales sunt, cõmune habeant, ne non solũ quicquã contra Ecclesiã attẽtent, sed ne etiã attẽtasse videri possint: qui enim cõmunicat ipsorũ consortiis & operibus infructuosis, etiam non solum sese hostem Ecclesiæ traducit: verumetiã se in eandem cum illis damnationis massam inuoluit. In primis vero videant sacerdotes & Ecclesiastici viri, ne tale quid ipsis iure transscribi & imputari possit. Caueant diligenter ne quid se cum hostibus Ecclesiæ, cuiuscunque aut sectæ aut nominis sint: commune habere, suspicari possint simplices & Catholici, aut gloriari queant peruersi & proterui hæretici. Citissimè hanc notam incurrent, quod aut non sint constanter Catholici, aut in nonnullis idem sentiant quod Sectarij, si vel in minimo quicquam aliud verbo vel opere præ se ferant, quam quod habet & exigit fides ac Religio Catholica. Exempli gratia, quando Articulos, de quibus iam controuertitur, nunquam in concione pertractant, nec quæ sit in ijs Catholica veritas proponunt, quantum oportunitas & ratio loci ac temporis expostulat: quando sacrificium Altaris aut nunquam aut raro, idque perfunctoriè tantum & truncatim persoluunt: quando pro defunctis nec orant, nec orare docent: quando festos dies aut non denunciant iuxta solennem morem & præscriptum Ecclesiæ, aut ipsimet non celebrant: quando de Sacramentis, maxime Altaris & Absolutionis, item & extremæ vnctionis, contemptim loquuntur: eaque non nisi summa cum leuitate & tantum coacti administrant: quando Cæremonias Ecclesiæ vel intermittunt, vel ridiculè & ioculariter exercent, quando de indictis ieiuniis & abstinentia carnium diebus ieiunij, sextæ item & septimæ feriæ totius Anni, ne verbum quidem faciunt aut licet tepide mentionem faciant, ipsimet non seruant, sed vel priuatim in ædibus propriis, vel etiam quandoque publicè apud alios & in gratiam aliorum ea sacrilege soluut, & carnibus vescuntur, quando in publicis Symposiis de misteriis Catholicæ fidei maxime viri bene poti, & ebrietate tantũ non sepulti sunt, cũ cachinno

chinno & contẽptu ita garriũt & blaterãt, vt multo plures hoc pacto ab Ecclesia Catholica alienos reddant, quam ipsimet & abiurati orthodoxæ fidei hostes & inimici.

Matth.16.d.[Dicit illis Apostolis Iesus, vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus, dixit: Tu es Christus filius Dei viui. Respondens autem Iesus dixit ei. Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo Ecclesiam meum, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcũque ligaueris super terram: erit ligatum & in cœlis & quodcunque solueris super terram erit solutum & in cœlis.]

Matthei 18.b. [Si autem peccauerit in te] hoc quidem omnes Christianos, quia cuilibet Deus mandauit de proximo suo Syr. decimoseptimo b. tum vero maximè verbi Dei ministros concernit: ad quos etiam hic Christus hæc & sequentia loquitur [frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum, si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum aut duos, vt in ore duorum vel trium testium, stet omne verbum: Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ. (i. Ecclesiæ Prælatis, qui Ecclesiam, teste Chrysostomo, repræsentant, alioqui quomodo & quando posset quis vniuersos totius Mundi fideles congregare) si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Amẽ dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram erunt & ligata in cœlo, & quæcunque solueritis erunt & soluta in cælo. Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Tunc accedẽs Petrus ad eum dixit, Domine quoties peccabit in me frater meus & dimittam ei? vsque septies? dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies]. Vide & Lucæ 17.a.

Matth.20.d. [Et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus. Iesus autem vocauit eos ad se, & ait, Scitis quia principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos, sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus, sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis.] Non erit ita inter vos. De hac re Marcus 10.g. & Lucas. 22 c. mentionem faciunt. Hoc loco prohibet Christus, ne Apostoli & eorũ successores, viri Ecclesiastici quærant primatum, nec aliis dominari ex fastu & superbia ambiant, nec si aliis præpositi sint prælatura sua ad arrogantiã & propriam gloriã abutantur, sicut Ethnici & infideles faciunt. Non prohibet autem (vt falso criminantur & quiritantur aduersarij) esse primatum, & potestatis gradus ac discrimen inter ministros Ecclesiæ, alioqui quomodo Ecclesia constaret, cũ nulla Respublica cõseruari possit, si non sint in ea qui aliis præsint, & auctoritate ac officio cæteros præcellant, imo ne domus quidẽ vnica, sine rectore & supremo aliquo capite, patre, inquã aut matre familias, diu incolumis & integra permanere potest. Si in Ecclesia nulli alio debet esse iure & potestate superior, nec aliquod supremum

mum caput, cui cęteri morem gerant ecclesiæ, quę debebat esse acies & ciuitas instructissima, longe deterior status foret in nouo Testamento, quam fuit in veteri. Et quare Hæretici ipsi in suis Synagogis habent suos superintendentes & potestate cæteris præeminentes: si nullus inter ministros verbi Dei, debet esse altero maior, sed singuli singulis omnimodè pares sunt & æquales. Sudes est in oculis Hæreticorum, Ecclesiam habere summum Pontificem, & alios primates & præpositos, quia non ita liberè in ouile Christi, propter eorum potestatem, & resistentiam, sæuire & grassari possunt. Non laudo quorundam Ecclesiæ Prælatorum luxuriosum & plusquam mundanum fastū qui plus student dominari & mandare, quàm legitimè præesse ac prodesse, atque suis gratiam, quam adepti sunt administrare, attamē ideo quia quidam potestate abutuntur ethnicè, non arbitror ipsammet potestatem esse negandam & conuellendam hæreticè. Summatim: Non vult Christus vt quisquam sese prælaturam ob fastum & dominandi cupidinem ingerat, nec ambiat dominari: ideo dicit, [Quicunque voluerit, voluerit inquam, inter vos maior fieri.] Deinde vetat quoque ne quis si aliis præfectus & maior sit, seu aliis præficiatur, idem alios præ se contemnat, & prælatura sua non ad ministerium & commodum subditorum vtatur, sed solum ad mundi pompam & vanam gloriam abutatur: & hoc exprimit apertè, quando apud S. Lucam Cap. 22. c. cum iterum Apostoli interse decertarent dicit, Qui maior est, est inquam, fiat sicut iunior: & qui præcessor est, sicut ministrator. Et statim subiungit, sicuti & hoc loco, exemplum suiipsius, qui licet reuera Dominus & supremus omnium esset, tamen illa potestate non ad seculare dominium abusus esset, sed potius ad salutare omnium ministerium conuertisset. Quid multis? Nihil aliud vult Christus dicere quàm quod alibi docet scriptura, Eccles. 32. a. Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis, quasi vnus ex illis. Curam illorum habe, & sic conside: & omni cura tua explicata recumbe, vt læteris propter illos, vt ornamentum gratiæ accipias coronam, &c. Item. Idem 3. c. Quanto maior es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenięs gratiam, quoniam magna potentia Dei, & ab humilibus honoratur. [Item Philip. 2. a. Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, non quæ sua sunt singuli considerātes, sed quæ aliorum. Item. 1 Pet. 5 a. Seniores ergo, qui in vobis sunt obsecro, consenior &c. Pascite qui in vobis est, gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum. neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, neque dominantes in Cleris, sed forma gregis facti ex animo. Desinant igitur Sectarij, Potestates & Primates Ecclesiæ, indignis ac sacrilegis conuitiis incessere: desinant etiam vicissim Prælati sic suam potestatem peruertere, vt non dent aduersariis detrahendi & calumniandi occasionem, & incipiant porro semel meminisse, quanta eos decet humilitas & submissio, qui sese eius ministros, velint nolint, agnoscere coguntur qui licet esset omnium Dominus, fecit tamen se seruorum seruum, & ad profundissimam sese demisit humilitatem. Alioqui meminerint, non minus veræ, quàm horrendæ sententiæ verbi diuini Sa. 6. a. Iudicium grauissimum in iis qui præsunt, fiet. Et potentes potenter tormenta patientur. Item. Lucæ c. 12.

e. Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui. Item Luc. 18. c. Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſeſe humiliat exaltabitur.] Item. Iac. 4. b. Deus ſuperbis reſiſtit &c.

Item Matth. 21. [Malos malè perdet, & vineam locabit aliis.

Intelligentibus pauca. Exempla paſſim nimis triſtia teſtantur, quid eiuſmodi elatos & gloriabundos Prelatos maneat, & quãta per hos ac propter eos Eccleſiæ damna accreuerint; parum abeſt quin verum ſit, ꝙ vulgo fertur: Religio peperit diuitias, ſed filia oppreſſit matrem. Qui habet aures audiendi audiat, quid Spiritus dicat Eccleſiis, ne dominus citò veniat, & amoueat candelabrum ſuum de loco ſuo, Apocal. 2. b. e. g.

Matth 24. d. [Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille ſeruus, quem cum venerit Dominus, inuenerit ſic facientem. Amen dico vobis, quoniam ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. Si autem dixerit malus ſeruus in corde ſuo: Moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere conſeruos ſuos, manducet autem & bibat cum ebrioſis, veniet dominus ſerui illius in die, qua non ſperat, & hora quam ignorat, & diuidet eum, partémque eius ponet cum hypocritis, illic erit fletus & ſtridor dentium. [Quis putas. &c. Deſcribit Chriſtus hoc loco graphicè genium & proprietates piorum ſimul ac impiorum Eccleſiæ Prælatorum, & ſubiungit vtriſque ſuum, quod expectare habent, vel præmium vel ſupplicium. In primis verò requirit Chriſtus, vt Eccleſiæ Prælatus non ſeipſum ingerat, vel ſibi Prælaturam prece, aut præcio comparet, ſed vt conſtituatur à Domino ſuo, hoc eſt, ſit legitimè & ordinariè ad munus Euangelij vocatus. Deinde addit: quem conſtituit ſuper familiam ſuam. Quo non ſolum ſignificatur, contra rebelles & tumultuarios hæreticos, qui nullos ſuperiores, maximè qui eorum conatibus reſiſtunt, ferre poſſunt, quoſdam à Deo cæteris aliis dignitate & Autoritate præferri & præponi, imò vnum quempiam vniuerſæ familiæ, id eſt, omnibus Chriſtianis, præfici, per quem ſignificatur S. Petrus, & ipſius ordinarius ſucceſſor, Summus Pontifex, ſeu Romanus Epiſcopus: Verùm etiam admonetur præſtitutus ille & præpoſitus generalis, quales illi ſint, quos ſibi demandatos habet; nempe Chriſti familia, Chriſti agni & oues, vt alibi dicit Chriſtus, Ioan. 21. c. & Chriſti Eccleſia, quàm ſanguine ſuo præcioſiſſimo cariſſime redemit, Act. 20. f. ne putet ſibi exiguum aliquem & parui pendendum commiſſum eſſe theſaurum. Qui habet inſtituendum filium cuiuſdam Regis aut Imperatoris, is ſanè ignorare non poteſt, quanta ſibi cura & diligentia ſit ad vigilandum, ne illum negligẽter inſtituat, vel vllo pacto aliter quam par eſt, eundem cuſtodiat: quãtò magis qui ſuſcipit gregem Chriſti, familiam atque adeo filios Dei curãdos. Requirit igitur tertiò, vt ſit Fidelis, vt fideliter curet ſibi gregem delegatum, fideliter paſcat, fideliter omnia, quæ ſui ſunt officij, quæque ad tuendum ac conſeruandum gregem pertinere videbuntur, exequatur. Prout ſcriptura, Ezech. 34. c. d. & alibi requirit. Cum verò multi ſint, qui nulli quidem labori, nulli induſtriæ parcant, & nihil pro virili intermittant, & tamen tanto oneri & officio, ſcientia & pruden-

prudentia non sufficiant, sed rudes, ignorantes,& inepti sunt.Ideo Quartò,exposcit Christus,vt sit prudens,polleat prudentia & scientia, vt id quod libenter & fideliter faceret,etiam prudenter & debitè facere & exequi possit. Non enim satis est prælatum esse fidelem,nisi sit & prudens,nec iterum sufficit esse prudentem, nisi præterea sit quoque fidelis.Quintò vult Christus, vt prudentiam ac fidelitatem suam non ore solum & habitu, sed etiam opere & effectu præ se ferat & det cibum hoc est pascat verbi diuini pabulo,dispensatione item VV.Sacramentorum,& omnia demum, quæ ad salutem & emolumentum ouium conferre posse videntur, sedulò communicet & administret. Quia verò magni interest, vt omnia oportunè, suo loco & tempore fiant,eam ob causam Sextò,adiicit, In tempore, vt iuxta exigentiam & statutum ouium,nunc doceat,nunc corripiat,nunc terreat,nunc soletur,nunc lac,nunc solidum cibum proponat:vt inquam,non semetipsum,sed oues,non semel atque iterum,aut rarius, sed absque intermissione,perseueranter:non verbo solum & Sacramentis,verum etiam pietatis exemplo & vitæ integritate ac incorruptione pascat, atque à pristinis flagitiis euocatas, in vitæ decentis innocentia foueat, consolidet,construat.Ne verò ex Prælatura sua turgescat & infletur, aut sibi quiduis in suos,quia super eos constitutus est, licere existimet: ea propter nominat eum Dominus Seruum, & subiungit ac in memoriam reuocat, à quo sit electus,nempe à Domino suo. Vnde perpendere habet,se se non esse dominum familiæ, sed conseruum non electum,vt familiæ prædominetur,sed vt inseruiat,atque adeo prudenter & fideliter inseruiat,memor sese dominum habere, quem nihil latere potest,quippe ministerij concrediti seuerissimam ab eo sit rationem repetiturus,non aliquo certo aut præscripto die,sed ea hora,qua minimè sperat,& die quam prorsus ignorat.Ecce in quo consistat Prælatorum officium.Petant vel ex hoc vnico loco, qui in Ecclesia ministrat,quid ab iis æterna requirat sapientia,& seuerissimus ille idemq; iustissimus viuorum & mortuorum Iudex Quia verò pauci & rari sunt, qui hæc ea,qua decet,attentione perpendant,& diligentia, qua par est,exequantur. Ideò etiam Dominus, in principio dicit: Quis putas est?innuens paucissimos inuentum iri.Magna enim pars, neglecto diuino iudicio, spreta & obliuioni tradita hora illa incerta, & tamen horribili mortis, conseruos,conseruos inquam,cùm debebat pascere doctrina &exemplo,percutit,hoc est,scandalizat,negligentia doctrinæ & corruptione morum:percutit,inquam, exactionibus aut aliis in iquis modis eos grauans & diuexans: non præesse & prodesse, sed dominari solùm ambiens.Cum ebriis comedés.hoc est, nihil nisi delicias carnales,& huius Mundi illecebras ac voluptates exercens, nihil reputans,quod interim grex,vel prauo exemplo corrumpitur, aut defectu doctrinæ & instructionis salubris, ad hæreses,flagitia quæuis, & demum in certissimam & deploratissimã animæ perniciem præceps ruat.Mouere debebat sanè omnes Ecclesiæ Ministros,cũ primis verò Prælato, nisi prorsus in peccatis sepulti,& obstinati essent dulcissimũ illud & amplissimũ præmiu,quod Christus hic seruo & prudéti & fideli, quem sic facientem, in fine inuenerit,tam liberaliter promittit:vel saltem ad minus vehementer terrere & horrere concutere, grauissimum

mum & atrocissimum supplicium, quod seruo infideli, iniusto, litigioso & ebrioso tam seriò & feueriter comminatur. Huc spectat & illa parabola de seruis fidelibus, qui talenta concredita fideliter elocarant: itidémque de seruo nigro & infideli, qui talentum suum in terra sudario inuolutum absconderat: hoc est gratiam Dei, quam in proximos sibíque commissos dispensare debuerat, in ocium potius & terrenum luxum, atque adeo proprium duntaxat & carnale delectamentum & emolumentum, impenderat, qui propterea & omni gratia spoliatus & in tenebras exteriores, sicut & hic malus iste seruus, cum hypocritis æternum puniendus, exturbatus & exterminatus fuit. V. de Mat. 25.c. Lucæ.19.d.

Matth.26.b.c.[Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis &c. Cœnantibus autem illis accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus Noui Testamenti: qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.]

Matth.28. [Et accedens Iesus locutus est eis] vndecim discipulis dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis: Et ecce, Ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi. Euntes ergò] Nota Apostolos sese non spontè ingessisse ad officium concionandi, sed à Christo prius fuisse iussos ac emissos. Nota 2. Munus Apostolicum non solum consistere in concionando, sed etiam secum includere dispensationem Sacramentorum. Nota 3. Adultos prius fuisse docendos & Catechisandos, priusquam ad Baptisma admitterentur. Hinc S. Marcus 16. refert Christum dixisse: Qui crediderit & Baptizatus fuerit, adultos intelligens, qui doceri possunt, & verbi diuini capaces sunt, quos primùm credere oportet, & deinde Baptizari. De quo habes & Act.8.g. illustre exemplum. De paruulis hic mentioné nullam facit Christus: nõ quod illos à Baptismo excludat, quia fidem, quæ ex auditu est, Rom.10.d. nódum habent, & nec habere possunt, sed quia alibi. Matt.19.d. Marci.10.b. satis expressè iussit paruulos ad se admitti, quod non fit nisi per Baptismum, in quo primum Christo inseruntur, Rom.6 a. & Christum induunt, Gal.3.d. & nullum sine Baptismo posse saluari. Ioan.3.a. testatus est. Quod verò D. Paulus alibi Hebr.11.b. dicit: Sine fide impossibile est placere Deo, certum est, eum ibi loqui de adultis, de quibus eo loco pertractat, qui vtique nisi ipsi credant actu, Deo placere non possunt. Paruulos autem, qui vt diximus, adhuc actu credere non possunt, Deo etiam, sine propria & actuali, fide, non tamen sine fidei Sacramento, placere, manifestum est, quia paruuli octo dierum circumcisi apud Iudæos vtique Deo placebant: & si sic, etiam ante adultam ætatem, hinc emigrabant, saluabantur. Et tales paruuli, qui Christo offerebantur, fide & deuotione parétum, de quibus supra ex Mathæo & Marco audiuimus, vtique illi placebant summopere, & in eius argumentum, amplexabatur, benedicebatque eos, & Apostolos eos repellere volentes, acriter redarguit, qui paruuli, quia ex Iudæis prognati, haud dubiè circuncisi fuerunt.

runt: alioqui Christus non asseuerasset, Talium esse regnum cœ-lorum quia paruulus non circumcisus octauo die, à populo exterminabatur. Gen. 17. c. tantũ abest, vt regni Dei hæres nominari aut esse posset. Denique etiam hoc loco notandum, quod Euangelium non sit nuda promissio & annunciatio solius remissionis peccatorum & fidei, sicuti Nouatores & moderni hæretici falso persuadere conantur, sed etiam complectitur mandata Dei, Docentes inquit Christus, seruare omni [nota] omnia, inquam, quæcunque mandaui vobis. Hinc etiã conspicuum euadit mandata Dei ad Euangelium pertinere, quia quod hic dicit[Christus, docentes seruare,] seruare inquam, nõ solum scire omnia, non quædam duntaxat puta de mandato fidei, quæ mandaui vobis, hoc apud S Marcum nomine Euangelij exprimit. Marci 16. c. Euntes inquiens, in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Et certum est, cum omnes Apostolos iuxta mandatum Christi aliud nihil quam Euangelium prædicasse; tum vero omnium maximè S. Paulum Euangelium gratiæ singulariter propagasse, contra Iusticiarios & Mandatarios legis Mosaicæ: Attamen ex Apostolicis monumentis quæ post se scripto reliquerunt, meridiana luce clarius est, & D. Petrum, S. Iacobum, S. Ioannem, S. Iudam, haudquaquam non solum promissionem gratiæ solummodo prædicasse, sed etiam mandata ac præcepta Dei, simili diligentia proposuisse: & non solum fidem verum etiam fidei fructus, opera inquam bona, sanctitatem, iustitiam, pœnitentiam &c. studiose exegisse, tanquam non minus in Baptizatis quam fidem, ad æternam salutem necessario requisita. Huius rei vel vnicum testimonium hoc loco adduxisse sufficerit, cætera lector studiosius ex sese inter euoluenda Apostolica scripta, facile animaduertet. Act. 20. c. sic ait D. Paulus: Sed nihil horũ vereor (loquitur de vinculis, quæ eum Hierosolymis manebãt) nec facio animam meam preciosiorem quàm me: dummodo consummem cursum meum, & ministerium verbi, quod accepi à Domino Iesu, testificari Euangelium gratiæ Dei. Ecce hic audis S. Apostolum, nihil aliud ex delegatione Christi, quam Euangelium gratiæ docuisse. Iam vero attende, vtrum solum de nuda promissione diuinæ misericordiæ, de sola fide &c vt nostri fiduciarij, aut potius præsumptuosi sectarij, & nihil minus quam veri Euãgelij ministri, faciunt, concionatus sit. Paulo superius hoc eodem cap. sic ait: Vos scitis à prima die &c. quomodo nihil subtraxerim vobis vtilium, quo minus annunciarem vobis & docerem publicè & per domos testificans Iudeis atque gentibus in Deum (obserua) pœnitentiam & fidem in dominum nostrum Iesum Christum. Et Act. 26. c. itidem sic. quomodo & qualiter Euangelium suum docuerit, testatur: Vnde inquit, Rex Agrippa, non fui incredulus cœlesti visioni, sed his qui sunt Damasci primum. & Hierosolymis, & in omnem regionem Iudeæ, & gentibus annunciabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna (nota) pœnitentiæ opera facientes. Et Act. 24. g. scribit S. Lucas, quod Paulus coram Fœlice præside, de fide docens, etiam disputauerit de Iustitia & castitate & de iudicio futuro, adeo vt Fœlix fuerit etiam tremefactus. Hæc insinuare visum est, vt Catholicus lector, maximè verbi Dei minister, occasionem habeat in lectione Apostolicarum Epistolarum, similes locos, quos innumeros propemodum huc

addu-

adducere possem, nisi hoc præter propositum nostrum esset, obseruandi, vt imposturas Hæreticorum facilius intelligere, & quando opus fuerit etiam solide conuellere & confutare possit.

EX S. MARCO.

Marci. 6.b.]Et vocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos, &c. De hac re vide supra Matt.10. Peculiariter tamen S. Marcus testatur eos, oleo infirmos inunxisse, de quo & S. Iacobus 5. latius.

Marci. 9.g.]Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos. De hoc itidem superius Matth.10. Moneantur Sacerdotes vt discreti & prudentia præditi, vitæ etiam puræ defecatæ, & à putoribus flagitiorum emaculatæ sint, & præterea inter sese pacifici, vnanimes, & in doctrina Catholica, & in moribus ac vita spiritualiter & sine scandalo, transigenda consentientes.

Marc.14.b.c.]Vesperi autem facto venit cum duodecim &c. & manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicēs fregit & dedit eis, & ait illis, Sumite, Hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis quomodo benedixerit calicem docent cæteri Euangelistæ Matth.28.& Lucas 22. D. Paulus.1.Cor.11. Et biberunt ex illo omnes.i. duodecim, cum quibus solis resedit & accubuit: quos solos etiā adhibuit huic Mensæ, quos etiam simul sacerdotes fecit, & sacramentum hoc deinceps consecrandi potestate donauit. Ex hoc Euangelista qui vel cōmuni sensu præditus est, facile intelligere potest, quomodo & de quibus illa verba Christi apud Matthęū: Bibite ex eo omnes, sint intelligenda, nimirum de nullis aliis de facto, quam de solis duodecim Apostolis, qui soli, vt studiose & diligenter annotarunt atque expresserunt, SS. Euangelistę cū Christo huic mensæ accubuerūt. Nisi.n. de solis Apostolis fuissent intelligenda, vtique S. Marcus hoc loco nō posset absque mendacio dixisse. Et biberunt ex eo (Calice nimirū, omnes) Omnes, inquā ad quos Christus dixerat: (bibite ex eo omnes.) Si quidem falcissimum & impossibile quoq; est omnes alios vel tūc fideles, vel postea cōuersos aut venturos fideles, ex eo bibisse, vt vel puero perspicuū, & tactu facile cuius esse possit. Quare stolide errāt, qui ex illis verbis Christi (Bibite ex illo omnes) omnes omnino fideles ad calicis Communionem vrgere, tanquam ex mandato Christi, conantur. Nisi S. Marcus nobis illius mandati executionem aperuisset, haberent isti Nouatores aliquam probabilitatem: sed nunc prorsus, maxime apud cordatos, nihil istis verbis concludere possunt, pro necessitate Calicis etiam Laicis administrandi. Quod vero dicunt, Apostolos in Cœna sustinuisse ac retulisse personam omnium fidelium, similiter friuolum & vanum est, quantum quidem ad ipsorum propositum attinet. Primo, quia hoc nullus Euangelista docet. Adducant illius expressam scripturam, qualem à nobis semper exigunt, & herbam dabimus. Secundo, quia tunc sequeretur: aut Apostolis à Christo non esse demandatam huius Sacramenti consecrationem, & sic Ecclesiā prorsus esse destituta hoc sacramento. quis enim hoc Sacramentum vel consecrare vel administrare ausit, vel possit, qui eius à

 Christo

Chriſto non habeat ſingulare mandatum & expreſſam delegationem? Aut porro omnes quoſcunque fideles, imo & mulieres & pueros habere poteſtatem conſecrandi & diſpenſandi huius Sacratiſſimi & diuiniſſimi Sacramenti, quia ex nullo alio loco Euangeliſtarum probare poſſunt aduerſarij, quam ex his verbis. Hoc facite in meam commemorationem, de quibus ſingulariter mentionem faciunt S. Lucas 22. b. & D. Paulus 1. Cor. 11. e. Apoſtolis eorúmq; ſucceſſoribus facultatem & commiſſionem eſſe cōcreditam hoc Sacramentum in Eccleſia deinceps conſecrandi & adminiſtrandi, tum & ipſimet Aduerſarij fatentur quoque: atque adeo non poſſunt, velint nolint, inficiari, in his verbis comprehendi mandatum, hoc Sacramentum in Eccleſia vlterius adminiſtrandi. Si igitur illis verbis, (quæ ad eoſdem locutus eſt Apoſtolos, ad quos præcedentia, bibite ex eo omnes, effatus erat) non ſolum vt ſumerent, ſed etiam vti conſecrarent, quemadmodum Chriſtum feciſſe viderant, & poſt oblationem & gratiarum actionem, diſpenſarent: mandauit Chriſtus & Apoſtoli, vt volunt Aduerſarij, omnium fidelium perſonam ibi præſentarunt, adeo vt omnia quæ ipſis in Cœna dicebantur, etiam reliquis ac poſteris fidelibus in vniuerſum dicta fuiſse credendum ſit: vtique conſectarium eſt, & hæc verba, Hoc facite, &c. de omnibus fidelibus intelligenda venire, & omnes fideles etiam actu & perſonaliter Sacramentum hoc conſecrare, & ſibi aliiſque, imo etiam ipſiſmet verbi Dei miniſtris & ſuperintendentibus porrigere, teneri ex iuſsu & mandato Chriſti, non minus quam ex S. Calice bibere. Qui fit autem, quod Euangelici iſti (ſi ſuperis placet) Buccinatores, laicos ſuos, pueros & mulieres, cerdones: &c. illa poteſtate à Chriſto ſibi non donata ſolum, ſed & demādata, conſecrandi ſcilicet & diſpenſandi hoc Sacramentum, &c. tam ſacrilegè priuant: & nunquam illos tali ſua poteſtate vti permittunt; ſed in ſeſe ſolos deriuant, ſibique vendicatam reſeruant: & non ſimiliter laicos ad conſecrandum diſpenſandumque hoc ſacramentum diſpenſandumque hoc ſacramentum vrgent & cogunt, ſicuti ad Calicis vſum & ſumptionem: quia vtrobique ſimile extat mandatum, ſimilis quoque commiſſio. Aut perfricent frontem Nouatores, & negent Chriſtum conſecrationem & diſpenſationem huius Sacramenti, his verbis. Hoc facite, &c. S. Apoſtolis commiſiſse, & ſic in vniuerſum tollant & mandatum Sacramenti conſecrandi, & proinde ipſum quoque Sacramentum è medio auferant: (vbi enim non eſt expreſsum verbum Dei nec certa promiſſio, non poteſt eſse aut credi Sacramentum) ſicuti reuera molitur per ipſos, Catholicæ fidei abiuratiſſimus atque infenſiſſimus hoſtis diabolus, & prô dolor, pro magna parte fecit apud Hæreticos omnes, tam Lutheranæ, quam Caluinianæ & cuiuſcunque demum factionis, qui aut non credunt in V. Sacramento eſse corpus Chriſti poſt conſecrationem legitimam: aut tametſi quidam aliquando credant non habent niſi mere laicos miniſtros. aut ſimiliter omnis pudoris & candoris Euangelici obliuiſcantur, & dicant, hæc verba ad plenum, ad laicos etiam ſpe- ſpectare, & non de ſolis Apoſtolis, eorumque ordinariis ſucceſsoribus, ſed etiam de quibuſuis fidelibus, cuiuſcunque ſexus aut conditionis, intelligenda eſse: & ſic ſe ipſos permagnæ perfidiæ ac ſacrilegij traducant: vtpote qui hactenus ſibi ſolis retinuerunt, quod Chriſtus

om-

omnibus facieudum iniunxit: Aut porrò captato consilio dicant Apostolos, cum illis Christus diceret: bibite ex hoc omnes tantum sustinuisse personam fidelium: & non cum audirent: Hoc facite in meam commemorationem, & interrogabimus eos, per quam scripturam hoc suum commentum probent. Aut denique si astruant satis esse vt ministri in consecrando & dispensando vicē plebis & vulgi suppleant, & eorum nomine sacramentum dispensent, & respondere debebunt nobis, cur non similiter etiam Sacerdotes, aut Ministri Euangelici, vice & nomine plebis Calicem sumere possint & debeant, adeo vt laicis illū sumendi nunquam incumbat necessitas, sicuti nimirum, non tenentur consecrare Sacramentum, quia eorum nomine hoc semper & libenter faciunt prædicantes & superattendentes, cùm eadem sit vtrobique ratio, eadem pro arbitrio, confessio, dispensatio & facultas. Denique vel hoc manifestum fiat omnibus: Duodecim Apostolos, qui soli in hac Cœna (quam duo ex ipsis, Petrus nimirum & Ioannes, vt testatur D. Lucas 22. a: antè præparauerat, vt ideo pro ministerio Cœnæ alios adhibere nōn fuerit necessum) fuerunt non sine singulari ratio adhibiti præsentes, non sustinuisse personam omnium penitus & absque discrimine fidelium etiam laicorum: quia alias sequeretur nōn solum, vt supra meminimus, omnes laicos, cuiuscunque etiam ætatis fuerint, modò fideles sint, posse atque adeo necessariò debere, sicuti ex calice consecrato bibere; sic etiam panem ac calicem consecrare, offerre, dispensare, (quod quam sit absurdum & à mente Christi alienum manifestius est, quam vt probatione indigeat) verumetiam quod in persona laicorum & omnium fidelium ex Calice biberunt, quia omnium nomine audierint: Bibite ex eo omnes. Quod si admittant Aduersarij vt facile quoque admittent, fateri etiam cogentur, in persona omnium fidelium Christi præcepto eos fecisse satis, quia biberunt ex eo omnes, & si sæpius illud facturi essent, similiter faciant, nimirum ex persona omnium, in sui commemorationem. Et sic satis erit, vt ministri semper in persona cæterorum sumant hoc sacramentum, iuxta eorum documentum, sicut & satis est, quod ministri loco ac nomine laicorum tractent & dispensent Sacramentum. Et ita demum laicos, dum iis Calicem restituere, vt iactitant, conantur Hæretici, veluti ex præscripto Christi necessarium, simul vtraque specie & integro etiam defraudant Sacramento. Summa, non possunt prætergere, quin aut fateantur vtrobique Apostolos & laicos audisse, Bibite ex eo omnes, & Hoc facite in meam commemorationem, & sic nullum nobis hoc Sacramentum consecrandi relinquent præceptum, & proinde nec ipsum Sacramentum, aut facient illud consecrandi omnibus promiscuè facultatem liberam & ita sese hactenus, quod ad omnes spectabant, sacrilege solos exercuisse admittent. Aut porrò velint nolint, concedere & profiteri cogentur Apostolos in Cœna non sustinuisse quorumuis fidelium, sed duntaxat ordinariorum in Ecclesia deinceps eligendorum ministrorum personam: & sic nobiscum itidem asseuerare debebunt, laicos ex his verbis: Bibite ex eo omnes non esse astrictos mandato Christi, vini speciem quoque in communione sumere, sed solos Sacerdotes, legitimè Apostolis succedentes, debere iuxta Christi exemplum hoc quod fecerat Christus & ipsos facere iubebat, nimirum panem & vinum consecrare, offerre, in

in gratiarum actionē & memoriam sacrificij Crucis,pro eius fructu consequendo, & demum sumere ac participare. Nullum hic audis; nullum legis mandatum Christi,quod etiām aliis, qui non essent Sacerdotes[facti enim Apostolos his verbis:Hoc facite, &c. Sacerdotes fecit statim post porrectionem corporis sub specie panis , antequam calicem consecrasset,quem demum post Cœnam,interuallo lōgiusculo intercedente,consecrauit & illis porrexit] Apostoli dispensare deberent hoc Sacramentum maximè sub vinispecie:Sed de hoc Apostolos postea per Spiritum S. plenius edocuit , quo pacto nimirum hoc Sacramentum laicis & cæteris fidelibus,ad quos vtique huius Sacramenti fructus (qui non minus integrè sub altera panis specie,quàm sub vtraque percipiuntur à verè & piè fidelibus) pertinent quoque, deberent dispensare.Quod vel ex eo liquido apparet, quia Euangelista Lucas,post missionem S.spiritus demum Apostolos hoc Sacramētum dispensasse & aliis communicasse testatur,Act.2 g.Et ex D.Paulo 1.Cor.11.g.etiam manifestum est laicis quoque hoc sacramentū fuisse communicatum.Ex illis autem scripturæ testimoniis & Apostolorum exēplo intellexit Ecclesia non solum,hoc Sacramentū laicis quoque cōmunicandū esse,quod ex textu Cœnæ nō ita potest apertè cōuinci, nec expressè demonstrari:verumetiam & hoc intellexit,Christū Apostolis atque Apostolicis successoribus in Ecclesia liberum reliquisse,laicis vel alterā vel vtramque speciem, pro temporis & loci exigentia, atque adeo pro salute & ædificatione fidelium expedire videretur, porrigere.Sancti enim Apostoli Hierosolymis hoc sacramētum sub specie panis dispensarunt fidelibus.Erant, inquit D. Lucas Act. 2 g. perseuerantes(loquitur de tribus milibus recens per D.Petrum ad fidem conuersis)in doctrina Apostolorum , & communicatione & fractione panis;intelligere verò S. Euangelistam hic communicationem Sacramentalem,de qua & D.Paulus 1.Cor.10.d.& ipsa circumstantia conuincit,& ipsimet non diffitentur, sed palàm admittunt aduersarij: quorum plerique ex hoc loco conuincere volunt , non transsubstantiari panem in corpus Christi in hoc sacramento , sed manere panem etiam post consecrationem & orationibus. Beatus verò Paulus Corinthianos sub vtraque specie communicauit. 1. Cor.11.g. Et certum est nec S.Paulum in dispensatione vtriusque speciei , nec D. Petrum ac cæteros Apostolos in administratione vnius speciei quicquam fecisse contra mentem Christi,sed vtrobique legitimè & integrè , cùm pari fructu,administratū fuisse Sacramentum.Nec quicquam plus accepisse Corinthianos , quam Hierosolymitanos , nec hos quicquam minus,quod ad Sacramenti fructus attinet,quam illos . Ex praxi itaque & exemplo Apostolorum manifestissimum est , Christum nec in Cœna sua,nec postea per reuelationem Spiritus S. astrinxisse laicos fideles communicare hoc Sacramentum sub vtraque specie : Si enim hoc iussisset vel Christus vel Spiritus S.vtique SS.Apostoli Hierosolymis non distribuissent speciem solùm panis,nec admisissent eos,qui ad fidem conuersi erant fideles sub vna specie,panis scilicet,communicare. Neque est quod præoccupent aduersarij & dicant, licet solum de fractione panis mentio fiat,tamen subintelligendam esse etiam cōmunicationem calicis,quia hoc illis non concedit Ecclesia , nisi manifesta scriptura probent,istud subintelligendum esse. Nec vllo pacto

creden-

credendum est,hoc,quod tanti est momenti,S.Lucam, qui alia minutiora hoc loco commemorauit,fuisse omissurum , si fuisset factum. Imò constat in primitiua Ecclesia non solùm vtriusque,sed etiam vnius speciei fuisse vsum,vt testantur SS.Patres , qui statim post Apostolorum tempora vixerunt , quod satis coarguit Ecclesiam ab Apostolis haud aliter quoque fuisse edoctam,quam liberum esse extra sacrificiũ, vel sub vna,vel sub vtraque specie communicare : prout ad gloriam Dei & fidelium profectum expedire videretur.Quod verò successu tẽporis Ecclesia vnius speciei vsum solum dispensandum putauit laicis, id factum est grauissimis & vrgentissimis de causis. Quia igitur indubitatum est , Christum vtramque speciem Apostolis quidem porrexisse eósque iam factos Sacerdotes,vt vtramque sumerent,admonuisse , quod & ipsi,qui iussi erant,statim fecerunt : non tamen vt omnibus alijs sic porrigeretur,demandasse,quia etiam constat,SS. Apostolos alibi alteram,alibi vtramque speciem fidelibus distribuisse,ex quo patet & Christum vtramque non præcepisse , nec vtramque speciem ad salutem esse laicis necessariam:quia præterea primaua Ecclesia ab ipsis Apostolorum temporibus, Apostolorum secuta doctrinam & exemplum, & vtramque & etiam vnam speciem indifferenter laicis dispensauit,quod nunquam fecisset,si ab Apostolis edocta fuisset,vel nõ sufficere vnam speciem,vel vtramque fuisse a Christo præceptam omnibus,vel etiam sub vna specie non contineri aut dispensari tantundem,quantum sub vtraque:quia deniq; hæc libertas Ecclesiæ a Christo per Apostolos veluti per manus tradita & relicta est, pro tempore & necessitate atque etiam vtilitate , vel vtramque vel vnam tantum speciem administrare laicis & non sacrificantibus sacerdotibus.Et Ecclesia grauissimis iustissimísque de causis , quas omnes hic recensere nimis longum foret,adducta & tantum non coacta fuit,vtramque speciem ad tempus inhibere laicis & prædictam libertatem contrahere intelligere habent atque adeo sedulo debent , Catholici cùm Sacerdotes,tum laici non licere sibi ob iniurias & falsas calumnias & criminationes hæreticorum , citra indultum & permissionem Ecclesiæ (quæ vbi sic expedire & sine irreuerentia Sacramenti aut periculo fidei fieri posse intellexerit , vtramque speciem nulli piè & non hæreticè petenti pernegabit) vtramque speciem , nisi velint certissimum inobedientiæ crimen,atque adeo anathematis pœnam incurrere, expetere,multo minus tanquam necessariam & a Christo omnibus sub interminatione salutis præceptam,quod ex nulla expressa scriptura, vel SS.Patrum authoritate euidenter probare vnquam potuit,vel deinceps poterit vllus hæreticus,exigere atque vrgere. Non in exterioribus speciebus,quas Christus non præcepit omnibus ambas accipere, sed in Christo Iesu salus nostra sita & collocata est, quem non minus sub vna specie,quam sub vtraque certissimè accipimus.Carnem & sanguinem Christi ab omnibus communicari præceptum est , at carnem & sanguinem accipit,qui vel vnam tantum panis speciem communicat:siquidem Christus non diuisim , secundum nudam & exanguem carnem tantum sub specie panis,secundum sanguinem verò à corpore separatum,sub specie vini præsens est,vti sacrilegè somniant hæretici verùm Christus totus & indiuisus,verus ac viuens Deus ac homo sub vtralibet specie,imò sub qualibet particula speciei,veraciter & viuaciter

etiam puluerem qui adhæsit nobis de Ciuitate vestra extergimus in vos:tamen hoc scitote:quia appropinquauit regnum Dei, dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit , quàm illi ciuitati. Et paulò post:Qui vos audit me audit,& qui vos spernit me spernit , qui autem me spernit , spernit eum qui me misit.De his supra apud D. Matthæũ cap 10.quoque auditum est,& penè eadem est historia & legatio , nisi quòd ibi tantum duodecim Apostolorum,hic verò septuaginta duorum discipulorum fit mentio.Verisimile est ideo D. Matthæum Apostolos expressisse nominatim,quia scilicet,illi 72. discipulis erant potiores & digniores,& S. Marcus 6. b. testatur Christum ex Apostolis misisse bonos &c. Vt vt sit,certum est Christum & duodecim Apostolos & 72.Discipulos misisse ad concionandum, & ideo prohibuisse ne quid viatici secum sumerent,aut eorum, quæ ad vitam sustentandam pertinent,quia scilicet,illa ipsis deberetur ab illis,quibus Regnũ Dei erant prædicaturi. Dignus est enim , inquit , operarius mercede sua. Gratis quidem debebant concionari,gratis curare, gratis omnia administrare:attamen concessit illis nihilominus ab auditoribus & fidelibus vitæ necessaria expectare & accipere:non tanquam adæquatum precium & mercedem laboris,sed tanquam ea , sine quibus non possent commodè officium istud exercere & exequi.Et vt paucis dicam: primariò debent Ecclesiastici in dispensandis S. eloquiis & V. Sacramentis , nec non & reliquis Ecclesiasticis muniis,spectare ac quærere Dei gloriam & proximi salutem:secundariò etiam & veluti per accedens , licet eos etiam respicere ad temporalem substantiam, non ceu ad causam & scopum finalem , absit : sed veluti ad causam secundariam,sine qua non queant exequi functionem illam sibi commissam. Nec hoc illis vitio vertendum aut multò minus negandum est à piis Christianis,quia in promptu est Christi sententia & iudicium:Dignus est operarius cibo , ac mercede sua)vt supra Matth.10.latius meminimus. Videant autem ij, quid Deo responsuri sint , qui primariò nihil quærunt,nisi temporale lucrum & stipendium , & secundariò demum curant quæ ad gloriam Dei & Proximi conferunt vtilitatem , & vtinã demum secundariò illa fideliter curarent.Sunt enim multi , qui reditus & prouentus Ecclesiasticos studiosè exigunt ac colligunt , & interim segniter admodum ea,propter quæ reditus accipiunt,exequũtur,Sunt præterea non pauci,qui tunc solùm accedunt templum,cum certum expectant stipendium:Alias vero nunquam sacrificium celebrant,imò ne sacrificio quidem intersunt,nec templum visitant: cum sacra , vesperæ & cætera diuina peraguntur officia,dicentes : Non est hodie dies meus.Et sub sacro & aliis officiis non infrequenter (cum alias domi lateant,in plateis vagantur, quasi verò etiamsi non essent sacerdotes,ideirco non deberent templum frequentare,vel ob id solum quia Christiani sunt , & ne alios tam turpiter scandalizarent , & ab ingressu Templi alienos redderent.Væ illis in æternum.Item permulti sunt , qui cibo & mercede , hoc est redditibus & prouentibus gaudent non sine deliciis , & interim nihil quicquam laborant , nec præstant de Ecclesiasticis officiis. Vbi autem illud : Qui non laborat, non manducet ? & si illi qui laborant fideliter,gratis laborare tenentur,& temporalia non nisi secundariò & tanquam cibum & vitæ sustentationem petere debent,qua fronte illi,qui nihil operantur , illa

haud

haud secus quã proprias possessiones exigent & absument? Si solum
operarius dignus est cibo & mercede sua, sequitur vtique e contra-
rio, otiosum & qui non laborat ea, quæ reditus destinati sunt, non esse
dignum mercede & cibo illo. Et si indignus, nónne iniusto titulo, recla
mante iure diuino & testimonio propriæ conscientiæ, illa requirit, ac-
cipit, absumit? Porrò ex hoc loco, vbi Christus ad Apostolos & Disci-
pulos, quos ad prædicandum emittebat, dicit: [In eadem domo mane-
te, edentes & bibentes quæ apud illos sunt.] Et paulò pòst [Manduca
te quæ apponuntur vobis.] Colligere volunt tam Sacerdotes, quam
laici quidam (qui aut Catholici ex animo non sunt, aut plus carni
quam Spiritui seruiunt, aut si sint Catholici fide, sunt hæretici mori-
bus) diebus Ieiunij ab Ecclesia etiam indictis, siue id fit in S. Quadra-
gesima, siue in 4. temporibus, siue in Vigiliis, siue etiam ferijs 6. &
Sabbatho, aut quotiescunque ab Ecclesia ieiunium præscriptum,
aut à carnibus, ad laudem Dei & castigationem carnis abstinere
mandatum fuerit, si ad tales veniant (libenter autem ad eos ve-
niunt & gaudent sibi dari occasionem huiusmodi loca accedere)
qui illis diebus carnibus vescuntur, & sibi proponant, similiter li-
ter carnibus vesci, nihil obstante Ecclesiæ æquissimo ac Christia-
nissimo mandato: nihil æstimato etiam quocunque, quod sub-equa-
tur, scandalo licere & concessum esse. Verum enimuero aut praue illos
hunc locum intelligere, aut data opera illum deprauare, manifestum
est ex multis argumentis. Certum est enim ex D. Matthæo S. Aposto-
los & proinde etiam 72. Discipulos (neque enim vero simile est, quod
Christus tum Apostolis in Ciuitates Gentium ire prohibuisset, hoc
Discipulis: qui longè inferiores erant Apostolis atque etiam infir-
miores atque imperfectiores concessisse) iussos fuisse tantum rema-
nere infra terminos Iudææ: cum hæc illis Christus indulgeret: At verò
in Iudæa ipsis alios cibos appositos aut etiam apponendos non fuisse
quàm Iudæis secundum legem Moysis erat licitum, & ipsa ratio cla-
mitat & Christus vtique ignorare non potuit, & proinde superuacaneũ
fuisset, Christũ ipsis hoc indultũ dare, si hæc de delectu ciborum veli-
mus intelligere. Nec sit quoque hoc probabile, Christum, qui venerat
legem implere, & tam solerter cauebat, ne in exordio Euangelij, priuſ-
quam satis doctum esset legem iam cessasse, ne inquam Iudæis scan-
dalum & occasio calumniandi præberetur, Apostolis statim conces-
sisse in Iudæa vesci cibis secundum legem illicitis: Vt eos, qui iudi-
cio præditi sunt, satis apertè colligere posse nihil ambigo. Non voluit
igitur Christus, hisce verbis, Apostolis reliquisse Discipulis permittere
quibuslibet cibis, etiam secundum legem, quę tunc adhuc vigebat, in-
hibitis, qui vtique illis a Iudæis plus satis legis tenacibus, non erant
proponendi, vesc: sed hoc tantum voluit Christus indicare & iniun-
gere Apostolis, illos debere esse contentos præsentibus, nec quærere
lautiores cibos quam ipsis apponerentur, vel haberent illi, ad quos
diuerterent. Certum enim erat, Apostolos non tam à ditioribus (qui
vt plurimum Euangelicam gratiam respuebant) quam à tenuioris for-
tunæ & pauperculis hominibus, qui libentius ac promptius locũ da-
bant Euangelio, hospitio suscipiendos, apud quos procul dubio, ma-
gnus delitiarum apparatus esse non poterat. Monet igitur Christus, vt
ad quoscunque diuerterent, libéter deberent vti præsentibus, ne si de-
licatio-

licatiores cibos quærerent, Euangelio scandalum, & infirmioribus parerent offendiculum. Hanc esse mentē Christi, manifestè patet, ex ipsismet verbis textus. [Manete] inquit [in eadem domo, edentes & bibentes, quæ apud illos sunt.] Item [manducate quę apponunt vobis.] Quid enim hæc verba aliud sonant, quàm estote contenti cibo & potu, quem apponunt vobis, quemque habent illi, qui vos hospitio dignantur, nolite vllius pauperiem fastidire, nec ob alimentum vilius declinandum, de domo in domum commigrare. Et hoc est quod dicit, Matth. 10. b. In quamcunque autem ciuitatem aut castellum intraueritis &c. ibi manete donec exeatis. Item Marc. 6. b. Quocunque introieritis in domum, illic (nota) manete, donec exeatis inde, Et hoc loco præcedit: In eadem autem domo manete, & statim sequitur: edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Hæc cum ita sint, nihil quicquam suffragatur hic locus Sacerdotibus quibusdam Semicatholicis, qui sæpenumerò, licet ipsimet ieiunia indixerint, ieiunium soluunt, cum adsunt Carniuoris & carnalibus sectariis. Et si maximè Christus Apostolis dedisset libertatem, quibuslibet cibis, siue apud Iudæos, siue apud Gentiles, vescendi, non obstantibus prohibitionibus Mosaicis, (quod tamen hoc loco factum esse, demonstrari non potest) non tamen ideo statim Christus simul etiam licentiam dedisset, salubria Ecclesiæ mandata temerè conuellendi & prophanandi. Imò in hoc ipso ipso capite statim subiungit Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit. Et alibi, Matth. 18. Qui Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus & Publicanus. Lex Moysis siquidem tantum vim, & vigorem habuit vsque ad Christum. Et deinceps, quod ad Cæremonialia attinet, nullum in nouo Testamēto alligat, quatenus à Moyse lata & propagata est: nisi quatenus à Christo fuerit repetita, aut per Ecclesiam, aliis ex causis reuocata & restaurata. Cum igitur lex Moysis eneruata cesat, potuit sine peccato, quilibet quolibet, etiam in lege vetito, cibo vesci. At quia Ecclesiæ iusta & legitima præcepta, quæ aut in verbo Dei fundata, aut illi per omnia conformia sunt, non sint per Christum eleuata, sed potius confirmata, vt ex testimoniis proximè citatis perspicuum est, nullo pacto licere cuilibet quidquam contra ea attentare, sine graui inobedientiæ crimine, quod peccato ariolandi enormius est 1. Re 15. adeo est certum, vt nemini, qui modò Christianus est dubitandi locus sit reliquus. Ex his etiam intelligendus est D. Paulus qui passim contra Mosaicas & Iudaicas cæremonias pugnās, nihil vult esse commune, nihil etiam vetitum, intellige ex sui natura, aut ex obligatione Moysis, à quo nos Christus liberauit. Non tamen D. Paulus ideo Ecclesiæ præceptiones, quæ pro tempore hac de re fieri possent, reuccere voluit, nequaquam. Quomodo enim hoc fecisset S. ille Apostolus, qui alibi vel solam Consuetudinem Ecclesiæ tanti fecerit, vt eam contra refractarios & seditiosos quosdam, tanquam sufficientem & satis validam, alligarit. 1. Cor. 11. c. Et Act, 16. a. Tam diligenter in omnibus oppidis, per quæ transibat, demandabat custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis? Porrò tametsi fideles, maximè post publicatum Euangelium, quod demum postquam Christus ascendisset in cœlum, primariò factum est, à lege Mosis erant liberati, & facultatem habebant,

bant, quolibet cibo & quibuslibet vesci carnibus, tamen adeo Paulus studiosè à scandalo cauendum duxit, vt non dubitauerit asserere Rom. 14.b. Melius esse non manducare carnem & non bibere vinum neque in quo frater scandalizatur. Et propalam testatus quoque sit, 1. Cor. 8.d. se in æternum malle non manducare carnem, quam fratrem suum esca scandalizare. Si hoc tunc, cùm adhuc nulla hac de re intercessisset Ecclesiæ præscriptio, dixit Apostolus, quid nunc diceret, cùm habemus Ecclesiæ tam vetustum tamque omnimodè iustum mandatum? Nónne seriò & studiosè itidem fideles hortaretur, vt custodirent mandata & decreta totius & vniuersalis Ecclesiæ? Obiiciunt verò Sacerdotes nostri, & Catholici qui nolunt pro hæreticis sed Catholicis nihilominus haberi: Cum in istiusmodi hospitiis aut Sodalitiis sunt, vbi carnes apponuntur, se tunc alios scandalizaturos plurimum esse, si, cæteris vescentibus, ipsi abstinerent soli, & proinde se, qui alias libenter Ecclesiæ mandato morem gererent, non audere nec posse intermittere, quin sic faciãt, sicut faciunt cæteri. Lepida excusatio: Primo cogitet secum, num sese sponte ad talia loca conferãt, vbi sciant communiter Ecclesiam locum non habere, sed contẽni & rideri. Et si hoc præsciãt, quã habebũt huius excusationẽ? Qui amat periculum, peribit in illo: Eccles. 3.d. & sic non erit coactũ, sed quæsitũ peccatum. Deinde cogitent, si fiant ista in sua parochia, ex officio tenentur, nõ solùm nõ cum præuaricatoribus præuaricari, sed etiam eos redarguere: quod si non faciunt, duplici sese peccato & commissionis, & omissionis, imò & scandali, obstringunt. Tertiò denique, etiamsi apud exteros sint, in quos nihil habent iuris (quamuis cuilibet Deus mãdarit de proximo suo, Syr. 17.) cogitent an ne ab illis, etiamsi in tales violatores Ieiunii & gastrimargas casu incidant, sese subducere commodè possint: aut porrò alia via scandalum præuenire . . . verò, si omnino necessum est illis adesse, nec vlla commodè euadendi superest facultas; tunc existiment sibi diligenter cogitandũ esse de verbis Christi: Qui me, vel meos sermones erubuerit, (quod facit etiã ille, qui Ecclesiæ obedire, quam Christi verbum & columnam veritatis & semper audiendam esse nõ testatur modò, sed mandat etiam magna cũ interminatione, 1. Tim. 3.d. Matt. 18.d.) hunc & filius hominis &c. Non inquã debent, siue sacerdotes siue laici sint, modò velint germani esse & haberi Catholici, imprimis verò sacerdotes erubescere, & abstinere ex obedientia, cùm cæteros non pudeat carnes vorando, declarare sese esse hostes Ecclesiæ & filios inobedientiæ & diffidentiæ. Sed scandalizãtur, inquis, excãdescunt &c. Nihil ad te, Non possumus bonis operibus, & obediendo Christo atque eius Ecclesiæ, vllũ meritò scãdalizare, sic vt nobis illud scandalum imputetur. Si aliqui scandalum accipiant ex malitia, ferant etiam suam culpam & peccatum ex iustitia. Non sunt facienda mala, vt eueniant bona. Regula est Apostolica, memori semper pectore retinenda. Quamdiu Sacerdos nihil facit, nec contra Christum, nec contra Ecclesiam, non potest scandalizare aliquem, hoc est scandalum dare, cuius ipse reus sit. Si verò ipse tacens, similiter vescatur cibis, eo die, non Iudaicè & multò minus ethnicè, sed Ecclesiasticè & Christianè, vetitis, tunc demum scandalũ dat maximum, quod in suam animam redundat, quia tunc & alij in suo errore confirmantur, cùm vident hoc itidem Sacerdotem facere, & plures

ſimiliter faciendi arripiunt anſam, & exemplũ. Viderint igitur & diligenter proſpiciant ſibi Catholici, cum primis vero Sacerdotes, ne ſuo exemplo vllos vel confirment in obſtinacia & inobedientia, vel ad eam excitent: licet aſſidentes nihil dicant, tamen tacitè quid faciat Sacerdos, memori animo reponunt, & deinde paſſim alibi quoque hoc idem, non ſine ingenti plurimorum offendiculo, diſſeminant. Caueant, inquam, ne dum cum hominibus reprobis volunt inire aut conſeruare gratiam, certiſſimam & grauiſſimam apud Deum incurrant indignationem. Præſtat offendere homines quã Deum &c. Hæc hoc loco fuſius nonnihil tractare viſũ eſt, quia quotidiana experiẽtia docet: quam ſæpe quamque grauiter in hoc multi Sacerdotes, maximè qui plus ventri quam menti, plus carnis deliciis quam diuinis iuſtitiæ officiis ſtudent (citiſſimè enim ludo excitari poteſt, qui ſaltat libenter vt vulgo fertur) impingant, & multos ſecum in ſimile inobedientiæ barathrum pertrahunt, ſi fors quiſquam ſit, quem veritas monere poſſit. Qui hac de re exactiorem tractatum requirit conſulat Catholicos ſcriptores. Nos ex profeſſo de ieiunio Euangelico quædam ex ſacra ſcriptura, cum refutationibus eorum, quæ contra adferuntur, germanicè collegimus, illa Deo dante breui ac prima opportunitate, in lucem proferemus bona ſpe ducti, piis & germanis Catholicis non fore ingrata.

Lucæ 12.a. [Multis autem turbis concurrentibus, ita vt ſe inuicem conculcarent, cœpit dicere ad diſcipulos ſuos, Attendite à fermento **Phariſæorum, quod eſt hypocriſis.** Nihil enim opertum eſt, quod non reueletur, neque abſconditum quod non ſciatur. Quoniam quæ in tenebris dixiſtis, in lumine dicentur: & quod in aure locuti eſtis in cubiculis, prædicabitur in tectis. Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. &c.] vt ſupra Matth. 10. Et paulo poſt: c] Videte & cauete ab omni auaritia. Ibid. d. Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri veſtro, dare vobis regnum. Vendite quæ poſſidetis & date eleemoſynam, facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt, theſaurum non deficientẽ in cœlis, quo fur non appropiat, nec tinea corrumpit, vbi n. theſaurus veſter, ibi & cor veſtrum erit. Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris, & vos ſimiles hominibus, expe**ctantibus Dominum ſuum. &c.**

Ibid. e [Ait autem ei Petrus, domine, ad nos dicis hanc parabolam, an & ad omnes? Dixit autem dominus. Quis putas eſt fidelis diſpenſator, & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis in tempore tritici menſuram?] triticum vocat Euangelicam gratiam, verbum Dei, & quæ illo comprehenduntur: Chriſtus vocat ſeipſum granum frumenti ſeu tritici: Ioan. 12. Ad menſuram dat triticum, qui ſecundum proportionem & captum auditorum, illis verbum Dei & Sacramenta diſtribuit [Beatus ille ſeruus, quem cum venerit Dominus, inuenerit ita facientem. Vere dico vobis, quoniam ſupra omnia quæ poſſidet, conſtituet illũ. Quod ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo] tametſi ſit à domino poſitus diſpenſator, tamen nihilominus manet & dicitur ſeruus [Moram facit Dominus meus venire & cœperit percutere ſeruos & ancillas] intellige vtriuſq; ſexus fideles [& edere & bibere & inebriari] vltimam aduertant & perpendant hæc ſedulo quibus

quibus seriò & præ cæteris dicta sunt [veniet Dominus serui illius, in die, qua non sperat, & hora quam nescit & diuidit eum, partémque eius cum infidelibus ponet. Ille autem seruus] notandum diligenter [qui cognouit voluntatem Domini sui, & non se præparauit, &c. non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit plagis multis. Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabitur paucis. Omnia autem]obsecro viri Ecclesiastici, perpendamus ista, ea qua decet diligentia [cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.] Vide supra, Matth. 24. d.

Lucæ 17. a. [Et ait ad Discipulos suos: Impossibile est vt non veniant scandala] propter hominũ malitiam intellige, alioqui non est impossibile, si homines Dei verbo fidem darent & morem gererent, hinc intelligere habebis 1. Cor. 11. oportet hæreses esse, & alibi etiam: necesse est vt veniant scandala: Non necessitate absoluta, sed necessitate consequentis. Quia vbi præcedit malitia & inobedientia &c. necessum est vt veniant & consequantur scandala &c. [Væ autem illi per quem veniunt, vtilius est illi, si lapis molaris, imponatur circa collum eius, & proiiciatur in mare: quam vt scandalizet vnum de pusillis istis: Attendite vobis.] hinc patet hæc ministris Ecclesiæ præcipuè dicta esse, & illos præcipue à scandalo cauere debere etiam minimo. Quod enim in aliis non attenditur, in sacerdote reprehenditur. Vide scandalo latius Matt 18. a. Mar. 9. f. 2. Cor 6. a.

Ibid. b. [Sic & vos cũ feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.]

Luc. 21. b. [Dixit eis (discipulis) videte ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia ego sum, & tempus appropinquauit, nolite ire post eos &c.]

Ibidem d. [In patientia vestra possidebitis animas vestras.]

Ibidem f. [Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda vestra crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem terræ,] i. qui terrenis affixi & dediti sunt [Vigilate itaque omni tempore orantes] hoc omnibus quidem, sed præcipue Ecclesiasticis dictũ est [vt digni habeamini fugere ista, & stare ante filiũ hoīs.]

Lucæ 22. a [Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha. Et misit Petrum & Ioannem dicens. Euntes parate nobis Pascha vt manducemus.] Et paulo post [Euntes autem, inuenerunt sicut dixit illis, & Parauerunt Pascha. Et cum facta esset hora discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, & ait illis: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar. Dico enim vobis, quod ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in Regno Dei. Et accepto Calice, gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter vos] hic Calix pertinet ad Pascha vetus [dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis, donec Regnum Dei veniat. Et accepto pane] hic incipit institutio Cœnæ & V. Sacramenti, Agni inquam, Paschalis Noui testamenti [gratias egit] S. Matthæus addit, benedixit [& fregit] post consecrationem factam: licet enim verba consecrationis: Hoc est corpus meum, postponantur, tamen intelligendum est, Christum illa dixisse, bene dicendo panem [& dedit eis, dicens: hoc est corpus meum quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Si-

 militer

militer & Calicem] scilicet gratiis actis benedixit, sicut testantur Matthæus & Marcus [postquam cœnauit] intelligis Calicem maiusculo interuallo post fuisse consecratum & porrectum dicens: Hic est Calix Nouum testamentum (Matthæus huius velut interpres, habet: Hic est enim sanguis meus Noui testamenti, scilicet cõfirmatiuus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Item Marcus: Hic est sanguis meus Noui testamenti, qui pro multis effundetur) in sanguine meo, qui pro vobis fundetur, confer hæc verba Christi cum figura. Vide Hæb. 9. f. Hic sanguis Testamenti, quod mandauit ad vos Deus. S. Paulus 1. Cor. 11. f. porro addit: Hoc facite quotiescunque bibetis in meam commemorationem. His verbis, quæ statim post consecrationem & porrectionem Sacramenti sub specie panis Dominum dixisse testatur S. Lucas, [Hoc facite in meam commemorationem] Christus Apostolos, eorumque legitimos successores Noui Testamenti Sacerdotes fecit, eisque mandauit hoc ipsum facere quod ipse prius fecerat: s. panem & vinum in corpus & sanguinem suũ consecrare, & ea deinde Deo Patri in memoriam & gratiarum actionem diuinissimi illius & preciosissimi in cruce peracti sacrificij, sistere atque offerre, quia hoc Christus ipse ante fecerat. Atque sic augustissimum illud SS. Missæ sacrificium, quod Christus prius celebrauit, per Apostolos & reliquos ordinarios Ecclesiæ sacerdotes vsque ad finem mundi continuandum instituit. Porrò, Christum illis verbis: [Hoc facite &c.] Apostolos id facere præcepisse quod fecerat ipse, non diffitentur ipsimet aduersarij, maximè qui Lutheri sectam æmulantur. Sed hoc positum est in controuersia inter Catholicos & hæreticos Lutheranos: quid nam propriè & certo fecerit Christus in Cœna, quod Apostolos iusserit imitari. Fatentur quidem Lutherani cum Catholicis & orthodoxis, Christum in Cœna benedixisse, hoc est, consecrasse panem & vinum in sacramentum corporis & sanguinis sui: id quod Christum fecisse testantur expresse Euangelistæ, maximè D. Matthæus. Et Apostolos hoc ipsum quoque iuxta pręceptum Christi fuisse deinde secutos, itidem satis euidenter testatum reliquit D. Paulus 1. Cor. 10. c. [Calix] inquiens, [benedictionis, cui benedicimus &c.] At vero etiam Christum corpus suum & sanguinem, quę vere post consecrationem in sacramento præsentia sunt, vti Christus manifestè enũciat, & nemini, nisi perditissimus haberi velit hæreticus, dubitare fas est, sacrificasse seu obtulisse Deo patri in Cœna, hoc est, ꝙ oẽs vna voce vnaq; conspiratione pernegãt & execrãtur hæretici. Sed tñ hoc reuera factũ esse, nõ docẽt modo & credunt omnes pij Catholici vna cũ vniuersa Ecclesia Christi Apostolica & Romana, verũetiã solidissimis probant euincuntq; argumentis. Primo certũ est Agnũ Paschalé veteris Testamenti typũ & figurã fuisse, non solum Christi in crucẽ immolandi, sed etiam eiusdẽ Christi, quatenus sese in cœna in cibũ & potũ suis fidelibus erat cõmunicaturus. Vti diserte testatur D. Apostolus 1. Cor. 5. c. Et ea de causa, S. Lucas, qui plus cæteris de Sacerdotio Christi pertractauit, eademque de causa etiam sub figura bouis descriptus, tam expresse & accurate prius describit & mentionem facit absoluti & aboliti veteris Agni Paschalis, in cuius locum statim Christus nouum hoc Pascha Ecclesiæ suæ, cuius tunc SS. Apostoli erant suprema & primaria membra, instituit. Præterea in con-

fesso

ſeſſo eſt, Agnum Paſchalem non prius à populo fuiſſe commeſum quam eſſet ante Deo oblatus,Exod. 12. b.d. Item ſemel tantum obtuliſſe Iudæos Agnum Paſchalem in redemptionem vt liberarentur ab Angelo percutiente, & ex Aegypti tyrannide traducerentur Sæpius tamen poſtea ,cum eſſent liberati & in terram promiſſionis perducti, annuè idque cultu ſempiterno offerre tenebantur idemtidem Agnum Paſchalem, non vt de nouo liberarentur, qui iam liberati erant,ſed in memoriam & gratiarum actionem oblati Agni in Aegypto ,& redemptionis eius de iugo & Tyrannide Pharaonis & Aegyptorum. Vti ex cap. 12. Exod.liquidum eſt videre. Hæc cum in figura facta, & per Chriſtum veritate ipſa impleta ſint: conſectarium eſt Chriſtum, cum in cruce offerret ſeſe,non perfectè nec omnibus numeris hanc figuram impleuiſſe, quia vt in cruce pependit, non voluit, ac neque ita placuit ſeſe dare nobis in cibū.Itaque vt & hac in parte veritas typo reſponderet:dedit ſeipſum,qui erat verus ille Agnus, per quem totus mundus,non ex Aegypti ſed diaboli ac inferni tyrannide erat redimendus atque iam redemptus eſt. Chriſtus Saluator noſter,in cibum animæ quidem,qui tamen corporali ore per Sacramentum Cœnæ, tanquam exterius organum & viſibile inſtrumentum à nobis perciperetur,in nouiſſima illa Cœna ,quam cum ſuis Apoſtolis celebrauit illa nocte, qua traditus fuit in manus Iudæorum,& poſtero die cruci affixus ſeſe pro nobis omnibus Deo Patri obtulit in odorem bonæ fragrantiæ,Et ſic ſatisfactum eſt figuræ per Chriſtum, quatenus eſt & agnus noſter,qui ſeſe in cruce obtulit in redemptionem,& cibus noſter,in V.Sacramento cœnæ nobis ex ineffabilibi miſericordia & charitate relictus atque donatus. At vero figuræ illi,qua Iſraelitæ, cū iā actu eſſent in libertatem vindicati,itidem Agnum illū, quem in cibū ſumebant,poſteris tēporibus ritu perpetuo, id eſt, quādiu Iudaiſmus duraret & Meſſias veniret, offerre quoque tenebantur in memoriā & gratiarum actionē ſeu gratam recordationem illius Agni in Aegypto oblati,& ibidem impetratę redemptionis & protectionis contra Angelum percutientē,non alibi ſatisfecit, quam in Cœna:quando ſtatim poſt Agnum Iudaicum (quem vt iam ſæpius dictum eſt, Iudæi prius offerebant & poſt ſumebant in memoriam redemptionis Aegyptiacæ) oblatum & comeſtum Nouum hunc & Eāngelicum Agnum, ſeipſum videlicet,nō ſolum in cibum, quia ſic non ſatisfeciſſet ad plenum figuræ,verumetiam in ſacrificium,non pro redemptione demum imperranda,quam ipſe in cruce ſemel conſummauit, ſed in memoriam & gratiarum actionem pro redemptione per Chriſtum in cruce promerita & inuenta,Et hoc aperte præſeferunt & demōſtrant verba præceptoria Chriſti: [Hoc facite] ſcilicet,quod ego feci,conſecrate,offerte idque[in meam memoriam] non aliquid de nouo promerendi,ſed [in mei,]qui vos ſemel redemi ꝙ poſtero die in cruce factū eſt,[memoriā] Prudens lector cōferat diligenter figuram cū typo & quæ diximus ſolerter attendat,& comperiet proculdubio,& Chriſtum ſeſe priuſquā ſe in cibum daret,obtuliſſe, modo præfato & hoc ipſum Apoſtolis deinceps vt facerent,præcepiſſe. Aut ſi hic ſeſe non obtulit in memoriam redemptionis in cruce factæ doceant aduerſarij, vbi & quādo hoc alibi fecerit. Aut ſi nullibi ſeſe obtulit in memoriā crucis, & cruentę illius redemptoriæ, vt ſic loquar,hoſtiæ: ſequitur Chriſtum

non consummasse omnia, nec gratiam & veritatem per Christum factam esse, quod tamen Spiritus S. tam expresse per Euangelistas testatur. Ioan. 1. c Si vero Christus, vnicus ille Agnus noster in Cœna in memoriam & gratiarum actionem hostiæ in cruce tunc adhuc faciendæ, nunc vero factæ obtulit, vt reuera obtulit, nisi scriptura fallat, quæ per Christum totam legem impletam esse ac item Prophetas testatur: vtique sequitur, & Christum hoc ipsum vt facerent præcepisse Apostolis his verbis. [Hoc facite in meam commemorationem.] Nec quemquam mouere debet, quod Euangelistæ non faciant mentionem, quod Christus se se in hoc Sacramento obtulerit, quasi ideo factum non sit, quia nec dicunt quoque quod Agnum Paschalem Iudaicum obtulerit, quod tamen factum esse à Christo, qui legem impleuit perfectissime, nemo nisi infidelis dubitare, & negare, nemo nisi hæreticus poterit. Summa duplicem ob finem, vt iterum repetam, cogebantur Iudæi offerre & postea manducare Agnum Paschalem: Primo, ob protectionem ab Angelo percutiente, & simul etiam ob redemptionem & liberationem à iugo & tyrannide Pharaonis, & tali fine in Aegypto adhuc liberandi, semel tantum Agnum Paschalem obtulerunt, Nec sæpius tali de causa offerre, quia liberati erant, habebant necesse. Secundo, obtulerunt postea, non semel, sed ritu perpetuo itidem Agnum Paschalem, non ob superiorem finem, sed in memoriam & recordationem illius redemptionis semel obtentæ & à Deo concessę. Sic Christus, qui est viuus Agnus ille noster & Pascha Euangelicum, sese bis, diuerso tamen fine, vt figuræ responderet veritas, & typum totum abrogaret, offerre debuit & voluit in cruce obtulit se in redemptionem pro vniuerso mundo, & per hostiam crucis iuxta potentiam & sufficientiam, omnes homines atque adeo totum mundum redemit à tyrannide diaboli: tali modo ac fine oblatus semel tantum est, nec potest aut opus habet offerri sæpius. In Cœna vero obtulit sese non in redēptionem, sed in memoriam redemptionis in cruce postero die peractæ, & illa oblatio non semel tantum fieri, sed sæpius iterari, imo vsque ad mundi finem, donec Christus ad iudiciū redierit cunctis conspicuus, repeti & frequentari debet ex præcepto Christi. Hoc facite &c. Porrò cur Christus sese in memoriā crucis obtulerit priusquā passus esset, pertractauimus nos in fine partis prioris tractatus Germanici de V. Sacramento &c. Præterea, Christum corpus & sanguinem suum, hoc est semetipsum, sub speciebus panis & vini in Cœna obtulisse quoque & non solum porrexisse sumendum Apostolis post consecrationem, demonstratur & manifestum est, ex illis S. scripturæ testimonijs quæ docent Christum duplex habuisse sacerdotium, & proinde etiam duplex sacrificium. Hoc est Christum non tantum fuisse sacerdotem iuxta ordinem & sacerdotium Aaronicum, cuius sacrificia per sanguinem versabantur in libatione & mactatione animalium, quæ nō fiebant sine effusione sanguinis (vide Heb. 9. b. c. e. f.) Verū etiam secundum ordinem Melchisedech. Psal. 109. a. Heb. 5. c. 6. d. 7. a. qui non animalia bruta & sanguinem, sed panem & vinum in sacrificio suo adhibuit. Vetus itaque sacrificium Aaronicū abstulit & compleuit atque adeo aboleuit Christus in cruce, vbi semetipsum visibiliter & pœnaliter obtulit & sanguinem suum largissime profudit in redēptionē totius mundi. Sacrificium vero Melchisedech in cruce nō perfecit, tū quia

ibi

ibi nec panē nec vinū adhibuit: tū quia diuersos illos ritus sacrificandi vnico sacrificio implere congruum non fuerit. Non tamen dubium est Christum & hoc sacrificium figuratiuum & typicum Melchisedech in terris impleuisse; alioquin non totam legē, nec omnia, quæ de ipso scripta erant, impleuisset, quod tamen factū esse aperte testatur Christus ipsemet Lucæ 24.f. Sed nullibi sacra scriptura mentionem facit, Christū panem & vinū benedixisse ac consecraſſe, aut vſurpaſſe eodē tempore, quam in S. Cœna. vnde certiſſime intelligendum est, in institutione V. Sacramenti corporis & sanguinis sui, Christum functum fuiſſe ſacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech, & ibidem non nudum panem & vinum, ſicut fecerat Melchiſedech, (alioquin non eſſet differentia inter typum & veritatem, nec veritas excelleret figuram, ſicut in cruce non obtulit mactatorum carnes aut ſanguinem, ſed propriam ſuam carnem & ſanguinem, quæ per illa præfigurabantur) ſed proprium corpus & ſanguinem hoc eſt ſe ipſum, ſub ſpeciebus panis & vini, Deo Patri obtuliſſe. Negant hoc quidem hæretici, at doceant illi, qui tamen omnia ſcripta eſſe contendunt, vbinam alibi teſtetur ſcriptura Chriſtum obtuliſſe ſecundum ordinē Melchiſedech: aut perfricent frontem & dicant Chriſtum nunquam ſecundum ordinem Melchiſedech obtuliſſe, & ſic, aut non fuiſſe Sacerdotē ſecundum ordinem Melchiſedech, aut non impleuiſſe omnia, quæ de ipſo ſcripta erant, contra expreſſiſſimas ſcripturas, contra Spiritum S. atque adeo cōtra ipſū Chriſtū ſimul pernegēt: quod ſi fecerint, (vt certe tacite faciunt) quid reſtat niſi vt totam ſcripturam conuellant, & Chriſtum ipſum quoque prorſus abiiciant, & verum fuiſſe Meſſiam, cum impiis Iudæis (quibus non parum fauent, & quem proxime in multis annis quoque accedunt) quia non conſummauit omnia quæ de Meſſia ſcripta ſunt, inficientur. Si autem cum ſcriptura & omnibus Catholicis fatentur, Chriſtum fuiſſe ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech, vtique & fateri, velint, nolint, debebunt, Chriſtum quoque ſacrificium obtuliſſe ſecundum ordinem ac ritum Melchiſedech: quia vbi ſacerdos, ibi & ſacrificium vt ſit, neceſſum eſt (omnis ſiquidem Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Heb. 5.a. ſeu vt Heb. 8.a. dicit Omnis pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur. Iam vero nihil aliud ſacrificaſſe Melchiſedech, demonſtrare poſſent ex ſcriptura (quæ procul dubio, rem tanti momenti ſilentio præterire aut inuoluere non debuit) quam panem & vinum, quæ licet eum protuliſſe ſolum meminerit, obtuliſſe tamen etiam in gratiarum actionem pro parta victoria, certum eſt ex eo quod ſubiungit. Erat enim ſacerdos Altiſſimi, quæ additio prorſus inepta eſſet & ſuperuacanea (ſcripturam autem aliquid ſuperuacaneum aut inepte dixiſſe, nemo pius cogitare, nedum dicere audebit) ſi ea dona & munera, quæ ibi memorantur, non etiam obtuliſſet & ſacrificaſſet. Non enim ideo tam ſingulariter & nominatim Melchiſedech ſacerdotem fuiſſe, quod & D. Paulus teſtatur, deſcribit, quia Abraham benedixerit, id quod etiam alios laicos feciſſe, paſſim commemorant SS. literæ, & proinde peculiariter & ad ſolos ſacerdotes non ſpectat, ſed quia ſacrificarit & obtulerit Deo panem & vinum, id quod ſingulariter & proprie vt ſupra ex D. Paulo audiuimus He. 5. & 8.

ad functionem & officium pertinet sacerdotij. Necessum est igitur,& negari prorsus non potest,& Christum sacrificium aliquod habuisse,& obtulisse in gratiarum actionem, quod cum illo typico aliquam habuerit affinitatem,& illi quodam modo responderit. Non autē illud fecit in cruce,quia ibi vt diximus & certum est,fuit sacerdos & obtulit sacrificium secundum ritum& ordinem Aaronicum : Ergo absque vlla contradictione,illud impleuit in vltima Cœna, in qua sola Christum scriptura testatur accepisse, & vt veritas superaret figuram, in suum corpus & sanguinem consecrasse panem & vinum, Deoque patri gratias egisse,hoc est,in gratiarum actionem Deo Patri obtulisse, vt & textus testantur circunstantiæ,& cum SS.Patribus vniuersa semper credidit & vnanimi confessa est, & etiamnum constanter confitetur,quæ errare non potuit, nec vnquam poterit, Catholica mater Ecclesia.Si enim obtulisset iuxta ordinem Melchisedech, (quod eum fecisse indubitatissimum esse debet,in Spiritum S.& ipsum Christum mendacij, quod absit,coarguere velimus) alio vel tempore vel loco vtique nūquam in æternū tacuisset S.scriptura.Si autem, vti iam probatum,& demonstratum satis esse fateri cogūtur, quotquot sana mēte & vel communi sensu præditi sunt, Christus in Cœna consecrando panem & vinum in proprium corpus & sanguinem, ea ipsa etiam cum gratiarum actione obtulit& proposuit Deo patri,vt sic declararet sese esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedech:Sequitur, etiam S. Apostolos & Ecclesiæ ordinarios sacerdotes hoc ipsum Christi nomine & vice facere deinceps debuisse ac debere, quia Christus hoc ipsum,quod fecerat ipse,Apostolos quoque in sui memoriam facere, vt sæpe numero diximus,& vel aduersariorum quoque testimonio asseruimus.his verbis.[Hoc s.quod ego feci, facite in meam commemorationem], mādauit.Et vide obsecro,quam pulchre omnia sibi in hac re respondeant : Melchisedech protulit panem & vinum, & Christus accepit in Cœna panem & vinum,& ne nihil amplius esset in veritate quam figura, consecrauit panem & vinum in corpus & sanguinem cuius vt essemus certi,expressè hoc testatus est dicens:[Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. &c.] Melchisedech panem & vinum quæ postea dispensauit Abrahamo in cibum & potum, obtulit Deo Patri,(erat enim sacerdos Dei altissimi) in gratiarum actionem pro parta & adepta victoria contra hostes potentissimos: Et Christus in Cœna, postquam panem & vinum in corpus & sanguinem suum transmutasset, gratias Deo patri persoluit, sicque hæc munera Deo Patri obtulit in gratiarum actionem pro deuictis hostibus infernalibus,& liberatis omnibus hominibus de manu & potestate infernaliū inimicorū,hoc est de tyrannide & captiuitate Diaboli: & postea dispensauit eadem,Deo prius oblata, dona Apostolis suis in cibum & potum.Posteaquam vero Christus non solum sacerdos fuit secundum ordinem Melchisedech,sed etiam talis s cerdos [In æternum,]hoc est vsque ad mundi finem, à scriptura nuncupatur, & propterea tamdiu quoque illud sacrificium in terris & hac militante Ecclesia, offerre necesse habet,vt nomini suo satisfaciat, quia ipse in terris visibiliter manere noluit,sed visibilem suam præsentiam in cœlū transferre debuit:ideo Apostolis & cæteris legitimis Ecclesiæ ministris,hāc functionem delegauit,itaq; his verbis,[Hoc facite]tanquā vicariis& ministris

suis,

ſuis demandauit,vt hoc ſacrificium Cœnæ (quod communiter idque certis de cauſis vocatur in Eccleſia,ſacrificium Miſsæ, tum quia Miſſah Hebræis ſonat ſpontaneam oblationem, tum etiam à mittendo, quia in hac ſacra actione munera hæc diuina Deo quaſi mittantur, hoc eſt Deo preſententur, partim pro declaratione noſtræ gratitudinis, partim etiam pro exorando Deo per proprium filium, vt ipſius in cruce paſſionis meminiſse, & noſtri propter eundem miſereri,& gratuita ſua donâ miſericordiæ & ſalutis nobis impartiri dignetur:tum denique, quia ſub hoc ſacrificio, primitus infideles & nondum baptizati mittebantur, hoc eſt,ablegabantur foras) perpetuo ritu donec iterum viſibilis ad iudicium redeat, continuent & frequentent in Eccleſia.Sicque eſt & manet Chriſtus ſummus ille & vnicus ſacerdos non ſolum iuxta ritum Aaronicum, ſed etiam ſecundum ordinem Melchiſedech idque in æternum: quia licet non iam ipſe amplius in terris ſeſe in hoc ſacramento perſonaliter & viſibiliter per ſemetipſum offerat,tamen hoc ipſum quotidie adhuc facit per miniſtros Eccleſiæ tanquam organa & inſtrumenta ſua.Tametſi. n.ſacerdos,quod ad externum actum attinet, hoc ſacrificium Cœnæ perſoluat,tamen nihil eum ſui nomine, ſed omnia vice & nomine Chriſti peragere,& Chriſtũ per ſacerdotẽ inuiſibiliter idipſum perficere,indubitatũ eſt.Et hæc ex cæteris præcipua quoq; cauſa eſt,cur Noui teſtamenti miniſtri,primitus ſacerdotes vocati non ſint,ſed Epiſcopi,preſbyteri &c.quia nimirum, hoc ſenſu, quo in veteri Teſtamento ſacerdotes nominabantur,ſcilicet, quia per ſeipſos & ſuo nomine offerebant ſua ſacrificia,miniſtri noui Teſtamenti,ſacerdotes nominari non poſsunt: quia non ſunt ſacerdotes pro ſe, ſuaque perſona, qui offerunt propria Sacrificia ſed tantum offerunt in perſona & vice Chriſti,ideoq; à Chriſto,vnico & ſummo ſacerdote ſacerdotij quoque nomen in Eccleſia maximè poſtquã vetus teſtamentũ,quo ad vmbras penitus abrogatum eſset,& omnibus differentia ſacrificij Noui Teſtamenti à ſacrificiis legalibus conſtaret, ſortiti ſunt vocanturque ſacerdotes, non quilibet pro ſe & propria perſona (ſic enim & plures facti eſsent ſacerdotes in nouo Teſtamento, quod expreſse negat Apoſtolus Heb.7.d.)ſed ſub vnico & ſummo ſacerdote Chriſto,cuius vicarij &miniſteriales:ſi proprie loqui velis,dicũtur Sacerdotes.Quod vero obiectant hæretici D. Paulum in Epiſt.ad Heb.vbi ex profeſso de ſacerdotio Chriſti ſecundo ordinem Melchiſedech tractat non feciſse mentionem vllius ſacrificij, Reſpondendum eſt, ibi D. Paulum ſolum Chriſti dignitatem non ex ſacrificio,ſed ex perſona Melchiſedech demonſtraſse,ſacrificij vero Melchiſedech ſtudio nullam feciſſe mentionẽ,quia Iudæi adhuc in fide infirmi, apti non erant tantis intelligendis myſteriis.Nõ autem D.Paulum omnia tractaſse de Melchiſedech quæ docenda fuiſsent, & hoc ob Iudæorum infirmitatem, manifeſtè teſtatur Heb.5.d. Tertiò,Chriſtum in cœna, vt impleret typica ſacrificia Melchiſedech,Gen.14.&Agni Paſchalis à filiis Iſrael in memoriam redemptionis Aegyptiacæ ſæpius oblati, cum eſsent à Tyrannide Pharaonis liberati, ſacrificaſse etiam & obtuliſse ſemetipſum ſub ſpeciebus panis & vini, in gratiarum actionem & memoriam hoſtiæ illius redemptoriæ in cruce in die paraſceues peractæ,atque hoc ipſum vt facerent deinceps vice ſua Apoſtoli

&

& Ecclesiæ ministri, iussisse: præterquam quod ex præcedentibus dilucidum satis & manifestum videri possit, confirmant etiam illustria & concordia totius vetustatis & SS. Patrum, qui à tempore Apostolorum diuinitus in Ecclesia præfuerunt, testimonia, quorum solummodo loca, ne nimis prolixi simus, hic indicasse suffecerit. Christũ secundum ordinem Melchisedech fuisse sacerdotem, & sacrificasse etiam in Cœna offerendo corpus & sanguinem suum, vnanimiter testantur: S. Cyprianus Martyr libro 2. Epistola 3. S. Augustinus in Psalm. 109. & 33. Concione 1. In oratione contra Iudæos. Cap. 9. Item libro 17. de Ciuitate Dei. cap. 5. 17. 20. & libro 16. Cap. 22. Et contra aduersarium legis & Prophetarum libro 1. cap. 18. & alibi passim. S. Ambrosius in 5. Cap. ad Heb. & Cap. 3. libro 4. de Sacramentis. S. Hieronymus in lib. de Traditionibus Hebraicis super Genes. & in Cap. 26. Matth. & in Epist. ad Euagrium. Item in Epist. ad Marcellam. D. Chrys. Homil. de proditione Iudæ. S. Leo Magnus Serm. 7. de Passione. S. Basilius Magnus in Psalm. 109. S. Damasc. lib. 4. cap. 14. Eusebius lib. 5. Demõstrationum Euangelicarum. c. 3. & lib. 1. Histor. Eccles. c. 1. Oecumenius & Tehophilactus in c. 5. ad Heb. &c. De sensu verborum Christi. [Hoc facite] &c. consulant Catholici lectores Dionys. Areopag. de Eccles. Hierarc. cap. 3. Chryso. Hom. 83. in Matth. & in illud 1. Cor. 10. Calix benedictionis, Cyprianum lib. 2. Epist. 3. Ambrosium lib. 4. de Sacrament. c. 6. August. lib. 20. contra Faustum cap. 21. atque in primis Apostolicos discipulos S. Martialem Epist. ad Burdegalens. cap. 3. & Irenæum lib. 4. contra Valentinum cap. 32. Iustinum Apologia 2. Pro Christianis. Hi omnes propalam testantur Christum istis verbis Apostolos fecisse sacerdotes, & mandasse iuxta exemplum suum, corpus suum & sanguinum sub speciebus panis & vini in hoc sacramento offerre. Adeo vt non minus miranda quam detestanda sit aduersariorum impudentia, cœcitas & insania, qui tam præfractè contra tantam nubem Testium SS. Patrum, quorum plerique non Martyres modò, sed etiam SS. Apostolorum Discipuli fuerunt, & quod ab Apostolis, didiscerunt, posteritati fideliter communicarunt: & contra propriam quoque conscientiam pernegare audent, Christum nec sacrificasse in Cœna, nec hoc vt similiter facerent deinceps in Ecclesia Apostoli, præcepisse. Id quòd Apostolos, quoque statim à Christi Ascensione & missione Spiritus sancti, qui illos de omnibus, & maximè de hoc sacrosancto mysterio vberius & plenius instruxit fecisse, non Ecclesiasticæ solum historiæ & Apostolorum Discipuli testatum reliquerunt, verum & Acta quoque Apostolorum luculenter satis & expresse testantur. Nã Act. 13. a. Vbi vulgaris trãslatio habet: Ministrantibus autem illis scilicet Apostolis, Prophetis ac Doctoribus Apostolicis Domino & ieiunantibus, ibi Erasmus linguarum peritissimus, ex Græco transtulit, Sacrificantibus. Id quod etiam præter Græcam dictionem λειτουργούντων quam habet textus, circumstantiæ requirere & exigere manifestè, diligentius animum adhibenti videbuntur. Vt taceam, Hoc ipsum ex 1. Cor. 10. c. vbi S. Paulus hoc Sacramentum confert cum hostiis Ethnicorum, quod vtique non fecisse credendus est, nisi persuasum fuisse: & hoc Sacramentum sacrificium quoque esse. Et ex Heb. 13. b. Habemus Altare, de quo edere non habent potestatem &c. Vbi autem altare, ibi & hostia seu oblatio quæ ibi fuerit eligenda venit. Vt hoc latius SS. Doctores Ecclesiæ demostrãt.

Im-

Imò si nulla haberemus in scriptura expressa testimonia (quæ vtique nos habere, si germanum scripturæ sensum sequi velimus, ex superioribus manifestum atque adeo indubitatum est) aut Christum in Cœna sacrificasse aut illud faciendum iniunxisse Apostolis, & eorum ordinariis in Ecclesia successoribus: tamen non ideo statim consectarium esset, id quod passim blasphemi obstrepunt & obganniunt hæretici, Missam seu sacrificium Cœnæ (non enim de nomine digladiandum arbitramur cum de re constet) esse idololatricum, impium, abominandum, vel ob hanc causam maximè, quia sit cultus quem Deus non instituerit. Ipsa enim Natura docet, Deo vtique optima quæque offerenda esse, & certum est nos nihil in terris habere potius, nihil præstantius, quàm corpus & sanguinem Christi, quæ nobis ipse, tanquã omnium preciosissimum & inæstimabilem thesaurum, singulari ex dignatione reliquit, atque adeo donauit. Si gratum est Deo vt offeramus corpus nostrum, quod infirmitatibus multis & peccatis est obnoxium, cui non multo gratius foret, si offeramus, hoc est præsentemus: corpus illud sanctissimum longe & dignissimum filij sui prædilecti? Qui posset esse Deo ingratum, quod nos ei ob oculos, cum gratiarum actione, agnoscentes nos omnem salutis nostræ spem & asylum in illo solo collocasse, sistamus filium illum, in quo sibi bene cõplacuit? Nónne licitum est fidelibus hoc quotidie facere in corde suo, vt offerant Deo patri filium suum & omnia ipsius merita precantes vt propter illa dignetur ipsis esse propitius; Si hoc cuilibet licet, & Deo vtique plurimum placet, cum tamen nullibi expresse hoc iubeat scriptura, quis ambigere audebit itidem Deo esse nihilominus gratum, cùm filium suum, cum omnibus meritis in hoc Sacramento, in quo nobis certissime seipsum quasi pignus æternæ salutis reliquit, non cruente sed incruente, non pro redemptione de nouo promerenda, sed olim in cruce promerita, impetranda, consequenda, participanda sistimus & præsentamus? Si illa cordialis, vt ita loquar, oblatio fidelium perplacet Deo patri, licet nullibi præcepta, Sacramentalis illa, quæ ex cordis quoque deuotione & fidei radice proficiscitur, displicere credenda erit, etiamsi non esset præcepta & demandata? An non multa fidelium opera commemorat scriptura, quæ Deo placuerant ob fidem & deuotionem offerentium, licet illa nullibi expresse demandasset? Et vt cætera silentio præteream, quod scripserunt SS. Euangelistæ textum Euangeliorum, & alij Apostoli Epistolas, quo fecerunt diuino, in scripturis expresso mandato? Fecisse tamen eos cultum Deo gratum & Ecclesiæ per quam necessarium, nec ipse inficiabitur, quantũuis iniquus hæreticus. Certum est nullum cultum Deo placere, quem ipse non præcepit, si sit verbo suo contrarius. At omnẽ cultum Deo esse abominationem, quem homines fideles ei præstant, qui verbo ipsius consentaneus est & non repugnant, nemo nisi prophanus & insanus Hæreticus dicet, quod tamen in æternum non probabit. Sed longius digressus sum, quam propositum erat, pertraxit autem me eò horum temporum necessitas. Sunt enim permulti sacerdotes, qui cum rudes plane sint rerum Theologicarum, quando sacris sæpius ob lucrum & victū [illegible] quam ob Christi & proximi seruitium ac amorem initiantur, & [illegible] incidunt in hæreticorum colloquia aut scripta [illegible] quibus hoc sanctissimum sacrificium sathanico plane calumniandi more prophana-

tur

tur & blaſphematur,quaſi nec à Chriſto inſtitutum,nec Chriſto acceptum,imò Chriſti morti & paſſioni ex diametro repugnans & contumelioſum exiſtat,tantum à poſterioribus Papiſticis Sacerdotibus & Monachis,ob proprium quæſtum & nundinationes pecuniarias fabricatum & excogitatum,incipiunt ſtatum mutare, & hoc ſacrificium illius notæ,quæ illi impie,ſimul & mẽdaciter ab Hæreticis impingitur, ſuſpectum habere, atque tandem & ipſi illud ipſum non apud ſemetipſos ſolum,ſed & in publicis congreſſibus,imò etiam in publicis cõcionibus execrari & horrendis contumeliis proſcindere, aut ſi hoc publicè ne officio priuentur,facere non audeant, tamen ita illud ſacrificium longè ſacratiſſimum & tremendiſſimum,inter celebrandum, prò pudor,pertractant,vt non ſolùm oſtendant ſeſe ipſos illud contẽptui habere,ſed etiã aliis,maxime ſimplicioribus,qui in fide Catholica & cognitione horum myſteriorum fundati non ſunt, contemptim & ſiniſtrè de illo ſentiendi, per magnum præſtant ſeminarium & ſubminiſtrant argumentum. Tales ſacerdotes,ſi prius addiſcerent ex ſcriptis Catholicorum,quid de ipſo ſacra ſcriptura,ritè intellecta, teſtetur, quid etiam ſacroſancta antiquitas & auctoritas Eccleſiæ de eo ſemper crediderit & confeſſa ſit, priuſquam ad ſacerdotij functionem accederent, aut hæreticorum colloquiis aut ſcriptis aurem præberent, (quod vtique nunquam facere debebant)haud obſcurè profecto intelligerent ſtatim rem ſeſe longè aliter habere, quam calumnientur aduerſarij: & hoc ipſum longè ſacratiſſimum ſacrificium ſi eius ſubſtantiam & principales actiones ſpectes, non ſolum à Chriſto Apoſtolis præceptum,ſed etiam ab ipſomet Chriſto prius litatum fuiſſe,& iuxta ordinem Melchiſedech ſacrificatum. In quo enim conſiſtit hoc Cœnæ vel Miſſæ ſacrificium potiſſimum? Nónne in conſecratione panis & vini, in corpus & ſanguinem Chriſti, & deinde in myſtica & incruenta oblatione eorundem,quæ poſtea etiam in cibum & potum animæ communicantur & participantur. Idque in gratiarum actionem & memoriam Chriſti pro nobis in cruce crucifixi & mortui? Atqui hæc Chriſtum feciſſe prius, & Apoſtolos hoc idem facere deinceps iuſſiſſe, iam fusè ſatis & dilucidè demonſtrauimus. Falſum eſt igitur, Miſſam, quod attinet ad ſubſtantiam, aut ſacrificium Euchariſtiæ non à Chriſto,ſed à Papiſtis eſſe inſtitutum:quia vt diximus, Chriſtus ipſe & fecit & facere præcepit diſcipulis. Falſum eſt, Chriſtum in hoc Euchariſtico Miſſæ ſacrificio de nouo crucifigi, quia non hic cruentè ſed incruentè,inuiſibiliter,& impaſſibiliter Deo Patri tãtum præſentatur.Falſum eſt hoc Euchariſticũ Miſſæ ſacrificiũ obſcurare aut inefficax teſtari Crucis ſacrificium,quia non ſic pro peccatis offertur in hoc ſacramẽto Chriſtus,vt ea de nouo redimamus id quod in cruce factũ eſt ſufficiẽtiſſimè & potẽtiſſimè pro omnib. totius Mũdi peccatis,ſed ideo Chriſtũ iuxta exemplũ & præceptũ ipſius in hoc Sacramento,offert per miniſtros legitime ordinatos,Eccleſia:vt nimirum,impetret, & participet illam remiſſionem, quàm nobis in cruce promeruit Chriſtus, & vt illius gratam memoriam recolens, Deum quo nobis propenſius faueat, per eundem Chriſtum ſolicitet & permoueat. Quæ partim Apoſtoli,partim Eccleſia præter illas tres principales partes,puta,conſecrationẽ,oblationem,ſumptionẽ Euchariſtiæ, ſucceſſu temporis per inſtinctum Spiritus ſancti addiderunt: quia cùm

ad

ad memoriam Christi viuacius excitandam, tum ad hoc sacrificium eò deuotius honestius atque adeo fructuosius peragendum mirificè faciunt: Nec vel in minimo verbo Christi repugnant, sed illi atque adeo exemplo ipsius Christi, (qui in hac Cœna etiam cæremonias certas vsurpauit, docuit, orauit, hymnos ac gratias persoluit & cætera.) per omnia consonant & conformia sunt. sicut pro principali sacrificio & Missa ipsa, quod ad substantiam, reputari non debent, ita à nullis verè & piè Christianis, qui vel micam pietatis & æquitatis reliquam habent, non possunt non summopere commendari & summis laudibus approbari, tantum abest, vt queant merito calumniari, & tam indignis conuiciis atque execrationibus percelli.

Certum est quidem, multos sacerdotes ideo SS. Missæ sacrificium etiam contra conscientiam incessere, & diris blasphemiis vellicare cùm quia hoc vident huic sæculo ita placere & se aliter non posse in laude vulgi versari: tum quia conscientiam habentes impuram, impudicitiæ & aliorum criminum sordibus, à quibus resipiscere ac desistere non cogitant, conspurcatam & obstinatè onustam, ad sacram communionem, quæ in sacrificio Missæ, quoque tanquam principalis pars requiritur & præcepta, est accèdere cõminationibus D. Pauli perculsi, abhorrent, & (loquor de iis, qui adhuc aliquem conscientiæ remorsum habent, non autem qui se totos Diabolo & eius voluntati manciparunt, qui non verentur cum Iuda reclamante conscientia, hæc diuina mysteria acceptare) deterrentur: Verùm communiter hanc causam subesse præcipuam, haud abs re, quis dixerit: quia videlicet, nunquam sanè nec germanè hæc misteria intellexerunt, sed nec extremis, quod aiunt, labris librarunt, qualia sint & quid hæc velint mysteria. Inscitia inquam, & ignorantia communior & primaria causa est, cur adeo multi non laici modò & plebei, sed sacerdotes & parochi tam sinistrè de hoc sacrificio sentiant, & illud sibi iure detestandum & execrandum existiment. Si enim Missam ipsam, vti est, inuestigare & intelligere possent ac vellent, persuasissimum mihi habeo, longè aliter illos de eo iudicaturos, imò multo vehementius & studiosius illam, vt & re vera & meritò fieri debet, commendaturos atque defensuros, quam iam (cum nunquam nec cognouerunt quidem quid sit Missa & in quo verè consistat iuxta sensum & mentem, atque adeo vnanimem doctrinam & confessionem Ecclesiæ) eam reprehendunt & execrantur. Ex iis, quæ nos carptim hic adduximus, intellecturos spero pietatitis amantes sacerdotes, quantumuis hactenus ex ignorantia huic sacrificio perquam iniquos, longe aliam esse sententiam Ecclesiæ, & rei veritatem in hoc negotio quam ex colloquiis aut scripturis hæreticorum, ipsa iam olim hauserunt. Confido etiam permultos per hanc nostram veluti Isagogen, in qua præcipua tantùmodo capita breuiter attigimus, ansam arrepturos Catholicorum scripta, qui de sacrificio Missæ ex proposito scripserunt, auidius comparãdi & studiosius perlustrandi. Es hoc vt quamprimum faciant, hortor omnes quotquot hac in re vel dubitant, vel aliter instructi & persuasi sunt & per aduersariorum importunas & quotidianas acclamationes atque adeo per Iesum Christum, vnicum nostrum & communem saluatorẽ, perq; eius preciosissima vulnera, oro, obsecro, obtestor, maxime quotquot sacerdotij prouinciam & functionem acceptarũt: nihil dubitans

imo,

imò sanctè etiam promittens in domino (si modò vllus in cordibus eorum relictus est veritati verè Euangelicæ locus reliquus) eos citò mentem mutaturos, & deprehensis crassis & putidis mendacijs hæreticorum, ad veritatem & fidem Catholicæ (extra quam nulli mortalium vnquam contigit, vel contingere poterit animæ salus) statim redituras. Consulant & animo ad veritatem flagranti euoluant sedulò auctores illos, quos supra, in annotationibus in cap. 1. Malachiæ, nominauimus. Et cum primis quoque D. Eudocum Tiletanum, cùm in confutatione confessionis Antuuerpianæ cap. 15. & in eius confutationis Apologia contra Illyricum cap. itidem. 15. tum etiam in parte 2. Apologiæ contra Kemnitium, fol. 375. vbi defendit sessionis sextæ Canones & capita in Concilio Tridentino promulgata. Item Alphonsum de Castro, lib. 10. Titulo, Missa, & alios Catholicos scriptores, qui controuersias Religionis huius sæculi pertractant, consulant, inquam, & nocturna diurnaque manu, vt solent hæreticorum corruptissimos libros versent, experientur proculdubio, me verum dixisse, & sibi plurimum de veritatis luce, si pij sint, magnopere gratulabuntur.

Lucæ. 24. f. g. [Et dixit] Iesus [ad illos] Apostolos [hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est] nota & recordare quæ paulo superius diximus, quomodo Christus omnes figuras & prophetias vet. Testamenti implere voluerit, impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi & Prophetis & psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas, & dixit eis quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati & resurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius (nota) pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma. Vos autem estis testes horum. Et ego mittam promissum patris mei in vos: vos autem sedete in Ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto. Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus benedixit eis. Et factum est, dum benediceret eis, recessit ab eis, & ferebatur in Cœlum. Et ipsi adorantes] vbi Christus iusserat, hoc eos facere? [regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. Et] notate diligenter omnes Apostoli Christiani, in primis autem vniuersi pij & religiosi Sacerdotes [erant semper in templo] etiam Iudaico, in quo multi erant & exercebantur abusus, quódque erat vmbra [laudantes] non solum concionantes & prædicantes [& benedicentes Deum Amen. Cum adhuc essem apud vos &c.] Christus cum hæc loqueretur vtique erat apud Apostolos & tamen hic sic loquitur, quasi tunc non fuisset apud eos. Erat quidem apud Apostolos vtique veraciter & personaliter, sed non eo modo, sicut fuerat ante passionem. Tunc enim erat illis præsens adhuc mortalis, passibilis moriturus, naturali & communi modo: sed post resurrectionem erat apud illos immortalis, impassibilis, glorioso corpore & non naturali & communi modo, sed supernaturali, quia nunc illis apparebat, nunc ab oculis eorum euanescebat, & sic per interualla tantum cum illis conuersabatur, quod a communi & nobis nota, natura corporis humani est alienum. Ex hoc loco discat Catholicus lector, quomodo intelligi sint loca illa scripturæ, in quibus Christus testatur se non semper futurum in mundo, se se relinquere mundum, se non esse in mundo, &c. Matth. 26. Marci. 14. Ioan. 17. 16. &c.

Christus

Christus enim nõ semper fuit apud Apostolos, reliquit mundum ascẽdit in cœlum &c. quia non amplius in mundo visibilis, passibilis, mortalis & communi ac naturali modo nobiscum conuersatur, sicut faciebat ante passionem, quando illa dicebat. Alias non solum secundùm diuinitatem, verumetiam secundũ humanitatem, modo nobis ineffabili, ipsi autem secundum suam omnipotentiam perquam facili, necum impossibili, Ecclesiæ suæ sese præsentem, futurum non solum promisit Matt. 28. Ecce ego vobiscũ sum omnibus diebus vsq; ad cõsummationem mundi: Sed etiam reipsa præstitit, cũ sese nobis expressis verbis in V. Sacramento Cœnæ seu altaris donauit, vsque ad mundi finem & reditum suum ad generale & extremum iudicium. Et qui posset Christus in totum auelli & tanto interuallo ab Ecclesia sua separari, cuius est Caput? Falluntur igitur & fallunt perniciosè ac turpiter omnes Caluiniani, qui ob id maximè Christi aperta verba, quibus in Cœna testatus est, sese nobis in hoc Sacramento verum suum & naturale, atque illud ipsum, quod postea die obtulit, viuũ ac diuinitati personaliter vnitum, corpus donare, sacrilegè peruertunt & adulterãt: ac blasphemo ore pernegant Christum in hoc Sacramento esse, imò nec, quantumlibet sit omnipotens, esse posse, quia, videlicet cum Mundum reliquerit & Cœlum ascenderit, non possit simul adhuc in mundo esse, aut simul in cœlo & in mundo, atque adeo in tot infinitis locis, sese præsentem exhibere. Sic illi impij & multo pessimi gigantes, Christum, velit nolit, non solum hoc Sacramento, verumetiam vniuerso Mundo exturbare, & cœlo ita includere & tantum non incarcerare moliuntur, vt inde ne latum vnguem discedere sit licitũ ac possibile ante extremum iudicium, tantum vt suum nouum idolum & Babylonicam istam turrim, videlicet, hoc Sacramentum, tantummodo symbolum, signum, figuram, memoriam, energiam, & nescio quid non (aliquidem inter se non consentiunt in descriptione huius sacramenti) dicendum & habendum esse, & nullo pacto credendum, in illo Christi carnem & sanguinem, nihil obstante, quod ipsemet Christus qui [illegible], hoc expressè & diligenter testatus sit, verè & substantialiter esse præsentia. Quasi verò & possit bene & veraciter, alio tamen atq; alio sensu & respectu, dici: & Christum esse in mundo: (videlicet [illegible] supernaturaliter), in V. Sacramento, & in cõgregatione fidelium, prout ipse testatur. Matth. 26. c. Mar. 14. b. c. Luc. 22. b. & promisit Ioan. [illegible] Matth. 18. d. Ioan. 14. c. Et etiam è contra, Christum non esse in mundo, reliquisse mũdum, s. corporali & visibili præsentia, sic vt nõ amplius sit in mundo, corporaliter & visibiliter, & [illegible] cat, loquatur, versatur cũ suis sicuti antea: sic enim non amplius Christus in mundo esse credendus est, sed visibiliter & in gloria Maiestatis demum iterum apparebit in iudicio extremo. Cum illa, quæ iam tractamus verba Lucæ 24. diceret Christus ad Apostolos, erat & non erat apud ipsos, modo & [illegible] sicut antè diximus. Et tamen licet sit in mundo etiamnum Christus, ideo cœlum & dexterã patris relinquere dicendus non erit: Christus manens & existens in cœlo visibiliter & gloriose est etiam apud nos, inuisibiliter & supernaturaliter ac mistice, non ex natura corporis humani quæ habet, prout nos intelligimus & scimus (quamuis ea [illegible] propriè natura creaturæ quod placet voluntati creatoris) vt sit in vno

loco: sed ex voluntate & omnipotentia diuina cui nihil est impossibile, siue in cœlo, siue in terra, Matth.19.d.28.d.Luc.1.d.Ephe.3.d.Phil. 3.d. Hæc admonere visum est, quia multi sunt simpliciores sacerdotes qui nec ipsi firmiter credunt Christum re vera in sacramento altaris esse præsentem, fascinati & illusi Caluinistarũ strophis & imposturis. Videant D.Ioannem à Louanio, de veritate corporis Christi. Item Alphonsum de Castro.lib.5.de hęresibus, titulo Eucharistia, qui latinè de hoc sacramento scripserunt. Anno 77. edidit D. Franciscus Turrianus Societatis Iesu, vir doctissimus, etiam insignem tractatum de Eucharistia contra Vrbanum Polonum Caluini discipulum [Tunc aperit illis sensum.] Nota, scripturam S. non ita esse cuiuis, etiam laico, apertam quasi nulla indigeat interpretatione. Si enim SS. Apostoli, qui tot annis cum Christo erant conuersati, non ad plenum intelligebant scripturas, sed necesse habebant, vt Christus illis sensum aperiret, quò possent illas intelligere, quis nisi prorsus præsumptuosus & philautus audebit sibi illarum intelligentiam polliceri & arrogare, cum vix dum sacras literas extremis labiis degustarit, imò vix dum semel inspexerit? Si tam est sacra scriptura intellectu cuiuis facilis, ecquur & ipsimet, qui hoc mendaciter & procaciter (quò iudicium scripturæ traducant vulgo, quod hæreticis facilè adhærescit) dicunt hæretici, tot & tanta volumina Commentariorum in sacra Biblia quotannis cudunt & recudunt? Cur inter sese etiam aliquando de paucissimis verbis ita digladiantur? De his 4. verbis, Hoc est corpus meum, quot sunt inter nouos Euangelicos dissensiones & diuersa glossemata? Anno 1577. editus est Ingolstadij libellus per M. Christophorum Rasperum, in quò collegit ex Euangelicorum libris, ducentas diuersas horum verborum interpretationes, aut potius corruptelas, sub hoc Titulo: Ducentæ paucorum istorum verborum Christi: Hoc est corpus meum, interpretationes &c. Denique D. Petrus, nónne apertè hos spontè natos Theologos, scilicet, manifestè coarguit (vt de ipsa experientia taceam) cum c. 3. poster. Epist. testatur, In Epistolis D. Pauli esse quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem? Nemo igitur temerè sibi scientiam S. Scripturæ (quæ per se quidem dilucida est, sed animali homini, qui non intelligit, quæ sunt Spiritus, obscura) arroget, nec illam ex hæreticorum corruptis ac fœtidis lacunis, sed ex sensu & consensu Patrum & Catholicæ Ecclesiæ, quæ est fidissima & infallibilis sponsi sui Christi interpres, & firmamentum veritatis, sedulò & humiliter petat hauriátque, cum Regio Propheta semper clamans: Da mihi intellectum Domine & scrutabor legem tuam. Psal.118. [Et prædicari pœnitentiam & remiss.] Obserua quale Euangelium Christus iusserit prædicare Apostolos: Non simpliciter debebant remissionem polliceri cuiuis, licet etiam crederent & fidem haberent, sed quoque pœnitentiam primo requirere, & deinde per remissionem remittere, atque adeo per Sacramentum absolutionis impertiri. [Et erant semper in Templo.] SS. Apostoli visebant templum etiam Iudaicum, de quo etiam habes Act. 3. Sed vide quomodo hæretici, qui se prædicatores Apostolicos simulant, Templa etiam Christianorum demoliuntur, & in equorũ ac porcorum, ne quid dicam indignius, stabula, plusquam Turcicè conuertunt.

tunt, SS. Apostoli non solum concionandi, sed etiam orandi & grates Deo persoluendi gratia, semper erant in Templo. Hi solum volunt, templa esse ædes concionatorias &c. Confunduntur autem hoc exemplo & acriter perstringuntur, non Hæretici modo, sed etiam permulti Catholici (si tamen sint Catholici) sacerdotes, qui rarissime templa visitant, orationis ergò, sed malunt in popinis aut plateis instar hominum leuium & reproborum vagari, cum publico scandalo, maximè tempore orationis & diuinorum officiorum. Prætexuntque, non opus esse, vt quotidie, etiamsi possent, templum oraturi frequentent, sed satis esse, si cum sunt eorum dies, vt loquuntur, Missales, cum suam habent præsentiam & mercedem, in illo mediam horulam se inueniri patiantur. Nunquid non tales Sacerdotes (ventres penè & monstrosæ bestiæ, seu Idola Sacerdotum dixerim) mercedem solum temporalem quærunt, toti Mercenarij, toti Simoniaci, toti Pharisaici? Nonne debebant sacerdotes, præ cæteris orationi incumbere, tum quia de aliorum viuunt Eleemosynis, tum vt suo exemplo alios ad iugem orationem, quam Christus omnibus præcepit, pelliceant? Si tunc solum orant, quando habent salarium ex sacerdotio, quid facient quia sunt Christiani? Aut produnt se solum Mercenarios esse sacerdotes, & nihil interim minus quam Christianos? Et quam obsecro, Apostoli exspectabant mercedem, cum quotidie & semper in templo perdurabant, & diuinis laudibus & orationibus, tam sedulò, tam indefesse incumbebāt? Qui fit, quod plebs communis, ita est aliena à templo & à Dei cultu præstando, nónne, vt ex quotidianis, prouerbijs audire est, propter hos indignissimos & peruersissimos Mercenarios? qui nunquam intrarent, nisi lucellum certum expectarent? Vt Dei honos propagetur, & simpliciores non scandalizarentur, sed ad diuina officia itidem deuotè præstanda, puta ad audiendum verbum diuinum, & sacrosanctum & perquam salutare Missæ sacrificium, Matutinas aut vespertinas præces, ad persoluendas Deo debitas gratiarum actiones &c. extimulentur, perparum aut prorsus nihil laborant, contenti quod suum stipendium, quod solum quærunt, accipiant saluum & integrum. Quæ hic de Canonicis siue maioribus siue minoribus, de sacerdotibus siue primariis siue gregariis, qui istis horis & diebus, quib. redditus aut acceptandi aut amittendi sunt, turmatim & certatim ad Templum confluunt alias aut domi, ventri & carnis delitiis deditis, sub diuinis officiis latitantes, aut foris, non sine maximo & certissimo scandalo plurimorum, spectantes, aut porrò in Ganeis & popinis luxuriantes (vt taceam multos esse, qui spirituales & Ecclesiasticos redditus strenuè expetunt, & interim Ecclesiastica officia non negligunt modò sponte & data opera, sed etiam derident, contemnunt, execrantur) dici cum veritate quidem, attamen non sine magno dedecore, possent, aliis perpendenda diiudicandaque relinquo. Væ atque adeo in æternum væ illis, qui in via Cain abierunt & errore Balaam, mercede effusi sunt, & in contradictione Chore perierunt. Hi sunt in epulis suis maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri maris despumantes suas confusiones sidera errantia, quibus

procella tenebrarum ſeruata eſt in æternum, vt teſtatur & quæritur S Iudas in Epiſtola d. Hi ſunt qui ſecuti impios filios Heli, ſuum tantum in diuinis lucrum exigunt, nihil interim curantes, quomodo cultus Dei præſtetur, & ſic populum à cultu Dei retrahunt & veluti abſterrẽt 1. Reg. 1. c. d. Vt iam pauciſſimos conſpicere liceat, qui ea, qua olim ſolebat fieri deuotione, ædem ſacram frequentent, cultuique ac officio diuino intereſſe ſatagant. Adaperiat omnipotens Deus omnibus ſacerdotibus, quia horum rei aut ſibi conſcij ſunt, oculos vt hæc videãt, aures vt audiant, cor vt perpendant & ſedulò reuoluant, atque adeo ſeriò de emendatione cogitent, ne ſubito ſuper eos, atque etiam vniuerſos Sacerdotes inſontes, repẽtinus tandem, qui certe in propinquo eſt, & horrendus ſuperueniat interitus, & omni demum ſpolientur dignitate & æſtimatione, qui Deũ ſuo cultu & honore ſacrilegè vel ipſi ſpoliarunt, & vt ab aliis ſpoliaretur, fomitem & anſam præſtiterunt.

EX D. IOANNE

EVANGELISTA.

Ioan. 10. a. [Amen amen dico vobis, qui non intrat per hoſtium in ouile, ſed aſcendit aliunde] i. qui aut non legitimè vocatur ad ſacerdotium, aut pecunia ſibi commercatur Paſtoratum aut Eccleſiaſticũ beneficium, aut in ſuſcipienda Eccleſiaſtica functione non Chriſtum, ſed ſeipſum quærit, non quærit vt bene præſit aliis, ſed tantum vt proſpiciat ſibi & ſuis [ille fur eſt & latro, Qui autẽ nõ intrat per hoſtium] id eſt qui eſt Canonicè ordinatus, nec pecunia aut donariis Eccleſiaſticum beneficium comparat, ſed tantum ac primario hanc habet intentionem, Chriſto ſcilicet ſeruire & proximo prodeſſe, ac talẽtum ſibi concreditum in commodum Eccleſiæ expendere [hic paſtor eſt ouium, huic oſtiarius aperit, & oues vocem eius audiunt:] Notate Paſtores, quid præter hoc quod legitime ſitis vocati ad functionem paſtoralem, & pia intentione illam acceptaueritis, inſuper requiratur nimirum, vt ſingularium ouium conſtitutionem & conditiones, atque adeo vultum pecoris veſtri, diligenter cognoſcatis, non ſolum doctrina eas inſtruatis, ſed etiam exemplo præcedatis. Vt id quod voce & clamando ſonatis, etiam vitæ integritate & moribus bonis ſtabiliatis [& proprias oues vocat nominatim, & educit illas] ad paſcua verbi diuini [& cum proprias oues] quas etiam tanquam proprias tenetur amare emiſerit] bene docuerit verbo [ante eas vadit] ad verbum Dei opere complendum extimulat exemplo [& oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius.] Et paulo poſt: [Ego ſum Paſtor bonus, bonus paſtor] obſerua [animam ſuam ponit pro ouibus] paratus eſt vitam profundere prius, quam oues ſuas non diligenter paſcere verbo & exemplo, aut ſponte perpeti, vt ouibus aliqua pernicies ſiue in fide, ſiue in moribus conciliętur [Mercenarius autem] qui non quærit ouium profectum & ſalutem, ſed ſuum tantummodo commodum & lucrum, ſiue vocatus ille ſit, ac vt vocant vicarius ſiue etiam poſſeſſorius, ſeu etiam hæreditarius ac verus, ſed tamen non bonus Paſtor

[&

[& qui non eſt]bonus ac verus [Paſtor cuius non ſunt oues propriè] qui licet etiam ſit poſſidens Paſtor,quo ad fundum paſtoralem,tamen non diligit oues vt proprias,ſed ouium ſalutem negligens, ſeipſum ſolum ditare & ocio beare ſatagit.[Videt lupum]diabolum, hæreticum, peruerſam doctrinam,perſecutionem propter pietatē &Catholicā fidē [venientem & dimittit oues]i.nihil curat ſiue oues praua doctrina,ſiue peruerſis moribus corrumpantur , ſiue perſecutionibus aut aliis modis in via ſalutis & iuſtitiæ præpediantur modoſibi maneant reditus ſalui[& fugit]non tam locum,quam officium deſerens , tacendo, conueniendo,non diligenter docendo,monendo,arguendo, aduerſus falſam doctrinam corruptoſque mores præmuniendo,ſeu ad pœnitentiam & reſipiſcentiam ſtudioſè reuocando[Et lupus rapit & diſpergit] ceſſantibus & conniuentibus facile paſtoribus facile ,Diabolus per ſe & per hæreticos aut peruerſos homines miniſtros ſuos fideles,oues Chriſti ad infidelitatem & impietatem rapit : ac in varia errorum deuia & ambages , vnde ſeſe extricare tandem nequeant, ab vnico iſto ouili diſpergit , ac demum ſecum in æternæ damnationis barathrum præcipitat [Mercenarius fugit] non facit officium veri paſtoris [quia mercenarius eſt,]i.quia tantum proprium lucrum & mercedem, at nō ouium ſalutem quærit[& non pertinet ad eum de ouibus. Ego ſum paſtor bonus & cognoſco meas,& cognoſcunt me meæ:Sicut nouit me pater & ego cognoſco patrē , & animam meā pono pro ouibus meis.]

Ioan.12.d.[Qui amat animam ſuam,perdet eam : & qui odit animā ſuā in hoc mundo]vel eius prauis concupiſcentiis reſiſtendo, vel eam ipſam,ſi opus ſit,propter Deum & eius verbum profundendo [in vitā æternam cuſtodit eam.Si quis mihi miniſtrat,me ſequatur,& vbi ſum ego,& miniſter meus erit,ſi quis mihi miniſtrauerit , honorificabit eum pater meus.]

Ioan.14.b.[Amen amen dico vobis,qui credit in me,opera quæ ego facio,& ipſe]ſi ita gloria Dei & vtilitas Eccleſiæ poſtulet [faciet & maiora horum faciet,quia ego ad patrem vado:& quodcunque petieritis in nomine meo,hoc faciam,vt glorificetur pater in filio. Et ego rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis] loquitur illis in perſona & tanquam miniſtris Eccleſiæ[vt] nota[maneant vobiſcum in æternum ſpiritum veritatis, quem mundus] qui mundana ſapiunt & ſequuntur ,vt ſunt hæretici & carnales ſectarij , qui nolunt captiuare intellectum in obſequiū Chriſti & Eccleſiæ,ſed ſe præ omnibus ſapere autumant & gloriantur,putantes ſe eſſe ſapientes,cum tamen re vera coram Deo ſint ac habeantur meri ſtulti & inſipientes,Rom.1.c. [non poteſt accipere,quia non videt eum,nec ſcit eum: vos autem cognoſcetis eum,quia apud vos manebit & in vobis erit. Nō relinquam vos orphanos,veniam ad vos.

Ibid.c.d.[Hæc locutus ſum vobis apud vos manens][externa & viſibili præſentia[paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo,ille vos docebit omnia,& ſuggeret vobis omnia,quæcunque dixero vobis. Obſerua hæc diligenter , & intelliges Eccleſiam regi Spiritu ſancto,& per eum omnia edoceri ad ſalutem neceſſaria,ſiue ea ſcripta ſint,ſiue ſaltem viua traditione poſterius tranſmittantur ,hanc promiſſionē ſibi non quilibet poteſt arrogare, ideoque hanc prærogatiuam habet præ omnibus mortalibus Eccleſia vt

 dicatur

dicatur & sit columna & firmamentum veritatis, 1. Tim. 3.

Ioan. 15. b. [Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam suam quis ponat pro amicis suis, vos amici mei estis: si feceritis quæ præcipio vobis. Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius, vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis,] intelligit è pro captu vestro, quãtum vos idonei fuistis audire. Alioqui non omnia Christum Apostolis reuelasse, sed quædam cælare debuisse ob eorum infirmitatem aperte testatur Cap. sequenti. f. 16. c. vbi expresse ait: [Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo] Deinde & sic hic locus intelligi potest quod Christus illud, quod adhuc postea per spiritũ S. facturus erat, tanquã factũ esset enunciat, propter certitudinẽ scilicet. Sicut etiã ait Ioan. 17. a. [Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi vt faciam. Opus non consummaui:] inquit quod tamen non nisi postero die erat in Cruce consummaturus. Et hic mos est scripturæ, maximè Prophetis, perquam familiaris quæ certo futura sciunt, tanquam facta essent, prædicere. Quod autem hic sensus huius loci germanus sit, patet ex eo, quod Christus itidem c. 17. d. ait: [Notum feci eis nomen tuũ &] obserua [notã faciam,] s. per spiritũ S. quando erũt aptiores diuinis mysteriis intelligendis Et ideo etiã cũ dixisset Ioan 16. c [Adhuc multa habeo vobis dicere, quæ non potestis portare modo] per quem illa, quæ adhuc dicenda erant, esset illis suggesturus addit: [Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.] Quare nõ est quod hæretici ex hoc loco probare attentent, Christum omnia docuisse Apostolos & omnia esse scripta, quæ ad salutẽ sunt necessaria. Et proinde sententiã ac traditiõnẽ viuã Ecclesiæ esse nihili faciendã. Non omnia docuit Christus Apostolos, vt patet Ioan. 16. c. Nec etiã illa, quæ Christus docuit, omnia scripta sunt, vt testatur scriptura Ioan. 21. f. act. 1. a. & passim testantur Euãgelistę Christũ multa docuisse, quæ tamen ipsi non commemorãt Et ipsimet Apostoli multa, viua voce & traditione docuerũt, vtique seruatu æquè necessaria, quæ tamen scripta nõn sũnt. 1. Corin. 11. g. 2. Thess. 2. d. 2. Ioan. a. & 3. c.

Ibidem c. [Non vos me elegistis, sed ego elegi vos; & posui vos vt eatis] non vt suauiter ociemini & tantum de fructibus Euangelij delitiemini [& fructum afferatis, & fructus vester maneat] vt vsque in finem fideles perseueretis operarij [vt quodcunque petieritis patrem in nomine meo det vobis. Hæc mando vobis vt diligatis inuicem] notemus sacerdotes, quantopere nobis necessarium sit vt inuicem mutuam charitatem colamus, & simus vnanimes, cum Christus hoc præceptũ tam frequenter tamq; serio repetat [Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia vero de mundo non estis] orate & probate sacerdotes, nũ hæc etiam de vobis dici possint [sed ego elegi vos] notate vicissim [de mundo] væ igitur Sacerdotibus mundanis planè, quos mundus amat, laudat, extollit [propterea odit vos mundus. Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis:] S. Ioan. 13. b. Matthæi 10. c. 24. a. [Non est seruus maior domino suo. Si me persecuti

sunt

sunt,& vos persequentur:Si sermonem meum seruauerunt & vestrum seruabunt]Fortissimum & amplissimum solatium pro piis Sacerdotibus,quos mundus ob doctrinam Chatholicam & vitam synceriorem odio prosequitur, & eorum monitis obedire contemnit. Vide totum ac integrum hoc caput,& maximè exordium capitis [Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum,quia nesciunt eum qui misit me] hoc etiam de hæreticis intellige, qui licet quædam credant, tamen quia non omnia credunt,quæ Deus nobis in Ecclesia sua, siue scripto,siue magisterio Spiritus S.viua traditione reuelauit credenda, ideo nihil credere cēsētur:qui enim errauerit in vno,est omnium reus, Iacob.2.b.& nec in Christum credit,qui aliqua credere contemnit vel minutissima,quæ Christus,qui nec in minimis fallere poteſt, in Ecclesia sua,quæ est os ipsius,credenda mandauit.

Ioan.16.c.[Adhuc multa habeo vobis dicere,sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem &c.] Confer cum iis,quæ paulo ante annotauimus.

Ioan.17.b.c.[Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi:vt sint vnum,sicut & nos,]& paulo post [Ego dedi eis sermonem tuum,& mundus eos odio habuit,quia non sunt de mundo, sicut ego non sum de mundo. Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo &c.] Vide sequentia vsque ad finem capitis, quia faciunt mirifice & ad instructionem sacerdotum, quales esse debeant & ad consolationem,quia ingentia illis bona promittuntur.

Ioan.20.Gauisi sunt ergo discipuli viso domino. Dixit ergo eis iterum:pax vobis,Sicut misit me pater,& ego mitto vos.Hæc cum dixisset,insufflauit & dicit eis: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata,remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt.

Ex hac scripturæ S.auctoritate atque adeo ipsius Saluatoris nostri verbis,non modo constat ipsos ordinarie fuisse à Christo vocatos & ad Ecclesiasticas functiones missos atque destinatos, verumetiam,sicut Christus à patre non modo missus fuit ad prædicandum, & reliqua,quæ ad munus Euangelicum spectant,exequendum, sed etiam potestatem habuit in sui locum vicarios & ministros eligendi, facultatem adeptos itidem, quia ipsi semper naturaliter victuri non erant, alios ministros & successores in ministerio Ecclesiæ, eadem quam ipsi à Christo adepti erant, potestate tradita, ordinare & constituere.

Deinde specialiter hoc loco Apostolis, in persona omnium legitimorum successorum & ministrorum Ecclesiæ vsque ad finem mundi, confert spirituales illas, Regni cœlorum,claues hoc est, potestatem peccata dimittendi & retinendi, prout illi dispositi & constituti fuerint,qui peccatorum pondere sunt pressi, eorundemque medicina opus habent de quibus & Matth.18.vbi interim non tam actu contulisse,quam quod hic precio Crucis persoluto, & consummata peccatorum omnium satisfactione sufficientissima potentissimaque, post resurrectionem,reipsa & ipso facto præstat,promisisse videtur,quemadmodum præ cæteris,tanquam summo & supremo Apostolo D.Petro illas,quas singulari prærogatiua addixerat, Matth.16.d. Claues,tum demum,cum illi post deuictam mortem, totius Ecclesiæ regimen,& omnium non agnorum modo,verumetiam ouium regimen ac curam

commiſit,tradidiſſe,ex ca.21.Ioan.eſt manifeſtum. Maxima eſt proinde & pluſquam dici poteſt,illuſtris atque ampla, & tamen non minus ardua & periculoſa, Epiſcopis & ſacerdotibus legitimis in Eccleſia Dei à Chriſto tanquam Vicariis & miniſtris conceſſa poteſtas cum in denunciando Euangelio gratiæ,tum vero etiã quod attinet ad diſpenſationem S S.Sacramentorum,maximè vero.S.Altaris, & pœnitentiæ, ſeu abſolutionis.Quæ enim poteſt eſſe maior in terris, quæ ſublimior, & proinde etiam cum ſumma cura & periculo coniunctior, facultas, quam eſſe ligatos Chriſti, & miniſterium reconciliationis in domo Domini exercere & exequi?Quam,inquam,Euangelium Chriſti prædicare,corpus eius conſecrare,peccata remittere &c. Videndum eſt igitur ſedulo ſacerdotibus,quia hic non auctores, ſed executores ſeu diſpenſatores,non dominos ſed ſeruos & miniſtros agunt, vt prudenter & fideliter miniſterium ſuum impleant & exequantur. Strictiſſima enim ab illis & ſeueriſſima,de his talẽtis commiſſis,ſuo tempore, exigenda veniet ratio,ab illo,cuius auctoritate ac nomine, tanquam organa & miniſtri hæc diſpenſare habent,Chriſto,inquam, Ieſu iuſtiſſimo iudice viuorum atque mortuorum. Porro quia Hæretici hunc locum, ſicut & alias ſcripturas,ad ſuam ipſorum certiſſimam grauiſſimam damnationem, multifariis mendaciis obſcurant, & corruptelis adulterant: atque etiam multos ſacerdotes inuenire eſt, qui nec ipſi huius loci germanum ſenſum exactè ab aduerſariorum deprauata expoſitione,internoſcere aut volunt aut norunt:operæ precium fuerit, nonnulla ad huius ſyncerum & natiuum intellectum illuſtrandum, ex ſententia & iudicio totius Eccleſiæ, adferre & veluti delibare obiter.Quid enim turpius,imo quid periculoſius,atque adeo exhorrendum magis: quam quod quidam ſacerdotes dubitent,an poſſint abſoluere pœnitentes, cum videlicet ſolius Dei ſit remittere peccata? Quicquid non eſt,ex fide,peccatum eſt. Rom.14. d. Et qualis obſecro illa erit abſolutio,quam nec ipſe,qui abſoluit, credit eſſe legitimam aut efficacem?Deinde,quod ſine diſcrimine abſoluant quoslibet etiã ſine præuia vlla confeſſione peccatorũ,quã ipſi exiſtimant, imo etiam docent non eſſe ad abſolutionem conſequendam, neceſſariam, cum vel ex hoc ſolo ac vnico ſcripturæ loco, iuxta ſenſum & conſenſum totius Eccleſiæ Catholicæ,quæ in ſenſu & interpretatione ſcripturæ S.ac verborum Chriſti nunquam errauit,nec errare poterit, apertiſſimum ſit,confeſſionem peccatorum quoque ad conſequendam abſolutionem,prorſus & diuino iure requiri. Multifariam multiſque modis autem ab hæreticis modernis hæc Chriſti plana & per quam manifeſta verba,ſi quis docile & Chriſtianum pectus adferat, adulterantur & deprauantur. Alij ſiquidem fabulantur, Chriſtum his verbis ſuis Apoſtolis aliud nihil cõmiſiſſe,niſi munus prędicandi Euangeliũ.

2 Alij rurſus,Apoſtolos hic nactos eſſe mandatum non actu abſoluendi, ſed tantum denunciandi abſoluta eſſe peccata

3 Præter hos errores,alij aut potius illi ipſi præterea,ad latiorem ſibi aliiſque ad carnis libertatem, ſternendi viam, non ſine ſtomachis in Catholicos negant impudenter,& mentiuntur turpiter, Chriſtum his verbis non præcepiſſe illis, qui abſolutionem Sacramentalem (ſicut debent omnes peccato mortali obſtricti,) à ſacerdote petunt ſua peccata confiteri,cum quia Chriſtus hoc loco eos non cõſtituerit iudices

ſuper

super causis peccatorum, sed tantum ministros dispensandæ gratuitæ remissionis peccatorum: hoc est, quia sacerdotes in absolutione non exercent iudicium conscientiæ, sed solum ministeriũ gratiæ & dispensationẽ alieni beneficij: tũ quia Christus nullã hic fecerit, ne syllaba quidẽ mentionẽ de peccatorũ cõfessione, tũ deniq; quia cõfessio omnisi peccatorum, fit impossibilis, iuxta illud Psal. 18. Delicta quis intelligit? &c. Hanc hæreticorum leuem & blandam, sed tamen falsam & hæreticam atque adeo damnabilem opinionem & doctrinã, quia carni mire congruit & arridet, obuiis manibus ab initio amplexum est vulgus & magna pars hominum, etiã mordicus tenet, nec vllis vel S. scripturæ, nec S. patrũ testimoniis, ab illa, carni facile & cito infixa, sẽtentia, diuelli & ad saniorem doctrinã, licet carni minus amicam, perduci potest. Imo & permulti Sacerdotes (vt haberi volunt & tamen in veritate & per omnia non sunt) Catholici: partim ob fucata illa & per quam concinna & ad oculũ speciosa argumenta, partim, quia nec ipsis sic aliis confiteri (debent enim & ipsimet sacerdotes, vbi mortaliter lapsi sunt, sua peccata debito confessario confiteri, non semel tantum in anno, sed quoties illis ad sacrum altare accedendum, imo quoties vlla Sacramenta ab illis administranda veniũt, alioqui toties iterum mortaliter peccãt, quoties vllum sacramentũ, in peccato mortali vel dispensant vel accipiunt, quod vtinam paulo accuratius & diligentius ab omnibus, maximè illis, qui in quotidianis flagitiis & sceleribus absque vllo proposito vel emendationis vel confessionis perseuerant, cogitaretur) foret necessum, nec vicissim illi aliorum speciales confessiones excipere, (quod quam sit tædiosum, laboriosum & periculosum, maxime hoc tempore, summis gemitibus & suspiriis testantur illi, qui reipsa experiuntur. Imò arbitror, nullum hoc æuo potissimum incumbere onus molestius & periculosius sacerdoti, quam audire confessiones, hac de causa: quia plerique omnes non rite confitentur, & tantum nõ ad confessionem cogendi sunt:) opus haberent, in hæreticorum impiam sententiam, prô pudor, iam pridem concesserunt. Optare quidem possemus omnes, etiam Sacerdotes, si sic Christo placuisset, non esse opus confessione peccatorum, ad consequendam Sacramentalem peccatorum absolutionem: quia tunc, vt diximus, & confitendi & confessiones audiendi pondere & necessitate essemus exonerati. Sed quia Christo æternæ patris sapientiæ, aliter visum est, & ad carnem domandam castigandámque, & peccatorũ procliuitatem puniendam coercendamque, confessio peccatorum, ab ipso quoad fieri potest, vt necessaria requiritur, non possumus nec debemus, ad parcendum carni, carnisque ad procliuius peccandum fræna laxandi, hæreticorum carnalium mellitis foris, ac reuera intus venenatis blanditiis vllo modo fidem adhibere & vel latum culmum à germana & geniali verborum Christi sententia iuxta doctrinam & iudicium Ecclesiæ discedere, nisi velimus, cum falsis istis suauiloquentibus Prophetis, æternis demum, nulla vnquam remissione peccatorũ percepta (quia certe ab institutione & promulgatione absolutionis Apostolicæ & sacerdotalis, nullum consecutum esse, aut in æternum interim consequi posse, sine vera & integra confessione Sacramentali seu sacerdotali ex vera contritione, quoad fieri, & sacerdotis facultas haberi poterit, adeo est manifestum & in Ecclesia Catholica certum

vt nulli Catholico & vero Christiano dubitandi locus vllus sit reliquus. Non quod Christus suam gratiam alligarit Sacramentis, quasi sine illis iustificare aut non velit aut non possit in necessitate, sed quod Christus nolit sua sancta & ordinaria instrumenta gratiæ contemni cum haberi commode possunt. Nec istiusmodi contemptoribus vllam gratiam, quia indigni sunt, impertiri) tormentis & suppliciis mancipari. Tametsi porro ad conuellendos supra memoratos hæreticorũ circa hãc rẽ errores, satis sit vel sola Ecclesiæ Catholicæ, quæ veritatis colũna & firmamentũ est & errare nunquã poterit in rebus fidei, inuiolata & sacrosancta auctoritas: tamen ne quid præter scripturã hic agere aut adferre videamur, vtq; cordatocuiuis ad plenũ fiat satis ex sacra scriptura atq; adeo ex ipsis Christi verbis soli iẽ eos prosternemus & cõfutauimus ad vnũ omnes. Ad primũ errorem respondemus: Christum disertis verbis dixisse [Quorum remiseritis peccata &c.] Nõ autem, ite prædicate Euangelium. Iam vero non prorsus eadem sunt prædicare Euangelium & remittere peccata. Quia constat sæpe multa iuxta præscriptum Christi prædicari, quãdo tamẽ nulla per se remittũtur peccata, vtpote, quãdo docemus seruare omnia quæ Christus mãdauit &c. SS. Apostoli semper docuerunt Euangelium, sed tamen non semper remiserunt peccata. Nec possunt hæretici adducere aliquem expressum S. scripturæ locum, vbi simpliciter, remittere peccata ponatur accipiaturúe, pro prædicare Euãgeliũ. Fatemur quidẽ munus concionandi & propagandi Euangelij simul complecti dispensationem Sacramentorum, & proinde etiam remissionem peccatorum. At ideo remittere peccata, esse aliud nihil quam Euangelium prædicare, aut hoc loco aliud nihil significare, prorsus ex nulla scriptura posse probari asserimus: & proinde eadem facilitate qua adfertur hæc friuola hæreticorum & adultera commentatio, à nobis vicissim reiicitur & repudiatur. Secundus error similiter facile collabascet & in fumos resoluetur, si diligens & cordatus lector velit verba Christi pressius atque penitius cõsiderare. Non enim dixit Christus [Quorum peccata remissa annunciaueritis] seu sic: [Quorum remiseritis, remiseritis] inquam [peccata, remissa erunt: remissa erunt, nõ remissa prius fuerunt.] Matth. 16. c. Vbi hac eadem de potestate, quæ D. Petro tamen singulariter & singulari prærogatiua promittebatur, agebat Christus, non dixit: [Quodcunque ligatum ostenderis, vel annunciaueris, sed quodcunque solueris] facto, reuera non fallaciter erit solutum] non inquã, [Quodcunque annunciaueris ligatum, id fuit ante ligatum, sed quodcunque ligaueris, id erit,] erit inquam, in futuro, [ligatum, Et non: Quodcunque annunciaueris solutum id fuit antea solutum,] sed sic [Quodcunque solueris,] non solutum tantum annunciaueris, [erit solutum,] Non, id fuit ante solutum. Et rursus Matth. 18. his verbis [Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta in cœlo.] Adeo expresse mentem suam exposuit Saluator, vt nullam ne minutam quidem rel querit insanis hæreticorum somniis & corruptelis. Si mens fuisset Christo, tantum annunciandi remissionem peccatorum, præceptum & munus cõmittere Apostolis & eorũ ordinariis successoribus, & non reuera & actu remittendi: vtique in aliquo trium istorum locorum hoc expressisset. quod cum non fecerit, sed planè verbis

ligandi

ligādi & ſoluendi,retinendi & remittendi,vſque ſit, & Eccleſia Catholica atque omnes SS.patres,illa verba ita intellexerunt , vt non nudam annunciandi facultatem, (quod & quilibet vel plebeius dum legit vel concipit verbum,tali ſenſu,facere poſſet)ſed expreſſam abſoluendi & retinendi poteſtatem loco & vice Chriſti commiſſam eſſe ſignificent , quis præter expreſſam ſcripturam, quæ hoc negat, vel de annunciatione ſola teſtetur,niſi impius & infidelis aſſerere audebit? non diffitemur quidem ſacerdotem etiam annunciare remiſſionem illi,quem abſoluit, at tantum & nudè annunciare & non etiam actu & reuera abſoluere, aut retinere , hoc eſt,quod non dicit Chriſtus , nec nos vllo modo admittere,ſalua veritate aut poſſemus aut debemus. Nec eſt quod huic ſuo figmento,hunc fucum prætexant , quia.ſ. indignum & abſurdum eſt, Apoſtolos & ſacerdotes , peccata abſoluere; cum id ſit opus quod ſoli Deo competat Eſa.43.d. Quia nos non inficiamur,ſed gratanter confitemur atque adeo gloriamur,Deum ſolum & poſſe & velle,tāquā primariā cauſā,ex ſua propria auctoritate & poteſtate,non remittere modo ſed & delere & abluere peccata , atque tali pacto ac ſenſu,nullum mortalium poſſe aut potuiſſe peccata remittere : Nihilominus tamen , quia Filius hominis atque adeo etiam Dei patris,vnicus in terra habens quoq; peccata remittēdi poteſtatē. Mat.9.a.eam poteſtatem Apoſtolis ſuis & reliquis legitimis Eccleſiæ ſuæ miniſtris manifeſte promiſit,Mat,16.c.18.c. & expreſſe cōmiſit Ioan.20.f.ſuo nomine miniſterialiter exercendi &vſurpandi,negare non poſſumus,niſi velimus quod abſit , veritatem ipſam mendacij traducere,etiam Apoſtolos,qui vtique homines fuerunt, & reliquos eorum ſucceſſores legitimos , reipſa & in veritate peccata aut abſoluere & remittere,au ligare & retinere,cum commiſſam ſibi poteſtatem legitimè exercent , Hoc interim non diſſimulantes , Apoſtolos reliquoſque ſacerdotes ,non vt cauſam primam ſed vt cauſas ſecundarias , ſeu vt inſtrumenta & organa exteriora ac viſibilia Dei , abſoluere & remittere peccata:hoc eſt Apoſtolos non niſi auctoritate,vice & loco Dei viſibiliter & miniſterialiter tantum ad maiorem & certiorem peccatorum pœnitentiam cōſolationem,abſolutionis beneficium, ritè præparatis & diſpoſitis,impendere. Et ſic manet ſua Deo ſalua & inuiolata auctoritas,& poteſtas delendi & dimittēdi peccata.Imo cū Sacerdotes exterius miniſterialiter tantū attamen veraciter abſoluūt,quos comperiunt abſolutione dignos:tum Deus ipſe intus abſoluit & ratā habet illam abſolutionem exteriorē, atque adeo per miniſterium Sacerdotis diuinitus inſtitutum , delet in anima peccati maculas & abſtergit penitus:& hoc eſt , quod Chriſti verba innunt [erunt ſoluta, erunt remiſſa in cœlis] id eſt , Deus re uera delebit peccata etiam in conſcientia,adeo vt non tantum imputetur illi , vt ſomniant hæretici , abſolutio & remiſſio , ſed etiam vt in rei veritate remiſſa ac ſoluta ſint peccata pœnitentis & Sacramentaliter abſoluti peccatoris.Ceſſent igitur hæretici honorem Dei vindicare, falſo præſeferre; cum vel maximè honorem Dei , verbo ipſius detrahentes , violent ac prophanent:quia vt probatum eſt, nihil hic tranſcribitur homini, quod ſolius eſt Dei,ſed ſolum agnoſcitur Deum in diſpenſatione gratiæ ſuæ,vti miniſterio hominum. Solus vtique Deus iudex eſt , & tamen iudiciū ſuum per homines puta iudices ſæculares, Iuris & Sena-

tusconsultos exercet. Et licet Scabinos & istiusmodi ministeriales quidem, attamen veri nominis iudices, non suo sed Dei nomine iudicant non ignoramus, tamen re vera illos iudicare, item & condemnare, morte plectere (cum tamen solius Dei sit viuificare & occidere, 1. Reg. 1. a. & ipse solus sit Dominus mortis & vitæ) absque vllius contradictione profitemur vnde scriptura apertè testatur 2. Para. 19. c. Iudices non hominis sed Domini iudicium exercere. Quid multis? Scriptura testatur Christum Baptizare Spiritu S. Ioan. 1. e. Et tamen non arbitror quemquam ex aduersariis tam effrontem & pudoris expertem, vt ideo neget, ministros Ecclesiæ etiam actu & reuera Baptizare, cum infantem aut Catechumenum aqua Baptismatis tingunt. Summa, sicut in omnibus aliis Sacramentis sic in hoc etiam fatentur ad vnum omnes pij & veri sacerdotes Catholici. Sic nos existimet homo vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei. 1. Cor. 4. a. Quòd verò tertio loco, aduersarij, ne cogantur confessionem peccatorum cum Catholicis agnoscere diuino iure necessariam, adferunt, & Christum non dedisse Apostolis potestatem iudiciariam, seu iudicandi inter peccata & peccata, sed solum præceptum alieni beneficij dispensandi, vt, inquam peccata fidelium & pœnitentium remittant, non autem eos iudicent & causam prius cognoscant, vt possint iudicium legitimum ferre: similiter, vt superiora, friuola & hæretica commenta sunt, quæ identidem ex ipsis verbis Christi confundi & aperti mendacij conuinci possunt. Dicit enim Christus, non solum: Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, verumetiam subiungit: Quorum retinueritis peccata retenta erunt. Ex quibus manifestum est: non solum debere eos alienum duntaxat beneficium, vtpote remissionem peccatorum, dispensare, sed etiam debere alienam iram & diuinum supplicium, vt sic loquamur, nempe, reseruationem peccatorum & exclusionem ac priuationem omnis gratiæ pro meritis infligere. Quid enim est aliud peccata retinere, quam peccatori impœnitenti, quamdiu talis est, omnem spem & communionem gratiæ præcidere atque etiam Sathanæ tradere, vt fecit S. Paulus cum Corinthio isto 1. Cor. 5. b. Si igitur quibusdam peccata remittere, quibusdam retinere debent Apostoli, vtique delectum & discrimen debent habere peccatorum. Neque vnum atque eundem simul soluere aut ligare, neque etiam quoscunque volunt, sine præuia cognitione & discrimine causæ & status peccatorum, absoluere aut ligare possunt vel debent, sed eos solummodo absoluere debeat, qui veram pœnitentiam ab omnibus peccatis agunt, & de integra vitæ emendatione serium præ se ferunt specimen: eos verò qui obstinati sunt, nec ab omnibus peccatis pœnitentiam agere nec iudicium ac iustitiam facere instituunt aut incipiunt, ligare. Ex quibus apertissimum est: sacerdotem debere prius cognoscere statum & conscientiam peccatoris, quam iudicare possit vtrum ei peccata remittere, an verò retinere debeat. Cùm verò Sacerdos sit homo, & secreta alieni peccatoris scrutari humanitus non possit, quod soli Deo competit, & cui ille voluerit reuelare, necessum est, vt ipsemet peccator conscientiam suam aperiat, & quibus peccatis obnoxius sit, expresse & integre confiteatur, prout post diligentem & seriam indagationem, sibi conscius fuerit. Non igitur solum ministerium alieni beneficij Christus commisit Apostolis, sed etiam officium

deligentis

diligentius & quantum humanitus fieri potest, exacti iudicij, vt diligenter inquam, & seriò discernant inter lepram & lepram, ne quem ligent soluendum, aut soluant ligandum, Ne cui remittant peccata, cui forent retinenda, néve reseruent, cui essent remittenda, alioquin non prudenter nec fideliter exequerentur ministerium sibi delegatum. Si solùm mandasset Christus Apostolis, soluere & remittere peccata, videretur illis tantum ministerium dispensandi alienum beneficium tradidisse & sic non opus esse, aliquo præuio iudicio, quia scilicet omnibus liceret impertiri illud beneficium: atque ita haberet aliquam probabilitatem, quod recens commenti sunt & excogitarunt aduersarij. At quia, vt iam diximus, etiam mandauit quædam peccata retinere adeo palàm constituit eos iudices conscientiarum & peccatorum, vt qui hoc neget, communi quoque sensu carere & destitutus esse, videatur, Nec opus erat Christum expressè addere. Indicate igitur inter peccatores, quis sit dignus & aptus, quis etiam indignus absolutione &c. quia certissimum est, cui causa aliqua diiudicanda ac determinanda committitur, eum similiter & hoc mandatum habere, vt causæ statum prius diiudicet & discernat atque ideo causam prius intelligat & cognoscat, quia sine præuia causæ cognitione, causa legitimè diiudicari non potest. Tametsi igitur potestas clauium, quod non inficiamur, si ritè intelligas, sit ministerium alieni beneficij, vt loquuntur aduersarij, aut potius dispensatio & executio diuinæ potestatis, non tamen sequitur, Sacerdotes propterea in administratione clauium non esse iudices, aut iudicium exercere debere. Constat enim iudices sæculares, etiam esse ministros Dei, & non suum, sed Dei iudicium exercere, atque sic quoque alienum beneficium administrare: Et tamen nemo nisi insanus negabit, non propterea sequi, iudices sæculares debere prius causas partium cognoscere & diligenter discernere, ne cui fiat iniuria, néve iudicium falsum ferat. Sic & in hoc negotio, quod cum animam concernat, multò magis & vehementius exquirit, vt sacerdotes, qui ministri Dei sunt, ministerium suum fideliter & prudenter exequantur, quod certè facere nequaquam possunt, nisi causam prius & statum peccatorum, cognoscant & exploratum habeant. Imò, licet Christus solummodò tradidisset ministerium ac potestatem vicariam Apostolis, tantum peccata remittendi, & sic non nisi beneficium alienum dispensandi, non tamen sequeretur, eos beneficium indignis, hoc est, impœnitentibus, & qui ea non præstant, quæ Deus iussit, posse conferre. Hoc enim si facerent, non essent serui fideles, quia Deus solum pœnitentiam agentibus de omnibus peccatis &c. & ex toto corde cum lachrymis & ieiuniis conuersis, promisit remissionem peccatorum Ezech. 18. c. Ioel. 2. c. 24. g &c. & sic non haberet ratam illam dispensationem alieni beneficij. Ergo & sic, vt scirent quibus deberent remittere peccata, iuxta sententiam Dei, tenerentur diiudicare inter peccatores & differentiam peccatorum ac statum prius cognoscere. Quantò magis hoc tenentur facere, cum non solum remittere, sed etiam retinere debent, cum paulo maioris periculi sit, soluendum ligare, quam ligandum soluere. Consequitur ex his quæ diximus, quæque facilè ex illis à cordatis intelligi possunt, ipsosmet hæreticos, qui Ecclesiam Catholicam & maximè Consilium Tridentinum, non modo mendacij, sed etiam crassæ cæcitatis in suis scripturis & agendis, impie sugillant

gillant, sacrilegè potius mentiri, & plusquam cimmeriis tenebris obsratos palpitare, atque suos principes, quorum oculos & corda hæretico artificio fascinarunt, ac fraudulenter perstrinxerunt iisdem tenebris, prô pudor, demum quoque exterioribus illis & perpetuis tenebris inuoluere & mancipare, ni tempestiuè ad lucem & veritatem Spiritus S. in Ecclesia Catholica, oculos & aures aperire sategerint.

Cùm igitur indubitatum sit, Christum in traditione Clauium Apostolos & eorum legitimos successores, non modò ministros suæ potestatis, sed & iudices, seu si maius, ministeriales iudices peccatorum, quia alias potestatem illam prudenter & fideliter exequi non possent, re vera constituisse & ordinasse. Cõsequitur deinde, absq; vlla contradictione quorumuis piorum & cordatorum, etiam simul Christum illis peccatorum discrimen, statum & conditionem, priusquam vel absoluant vel ligent (quod non prius facient, quam iudicent, iudicent inquam eos esse absoluendos vel ligandos) diligenter cognoscendi dedisse mandatum, quod vt fateri non cogerentur, nequicquam comminiscuntur hæretici dispensationem nudam alieni beneficij: quasi verò tunc non opus haberent Sacerdotes prænoscere & præiudicare, quibus legitime illud beneficium iuxta Dei beneplacitum, deberent impendere, nisi hæretici fortassis ex reuelatione diuina habeant, vt statim sciant, quos tali beneficio beare aut priuare debeant.

Posteaquam vero cognoscendi & discernendi peccata sacerdotibus vt spiritualibus ac vicariis iudicibus atque etiam medicis (quibus proculdubio etiã incumbit prius morbi qualitatẽ & conditionem nouisse) conscientiarum à Christo, his verbis, Quorum remiseritis peccata, & quorum retinueritis &c. necessitatem simul iniunxit, & aliorum peccata, maximè occulta, & quæ vel solo proposito & cordis voluntate committuntur, quæ vtique non minus grauia, imò sepè multò grauiora sunt, quam quæ exterius perpetrantur, non possint cognoscere ex sese ipsis, sine singulari Dei reuelatione, quam Christus nec promisit, nec expectare iussit: Necessariò consequitur tertiò, Christum simul istis verbis, quibus Apostolis dedit potestatem peccata vel remittendi vel retinendi, & proinde etiam prius cognoscendi & iudicandi, præcepisse omnibus Christianis, quotquot post baptismum, in peccata mortalia prolapsi sunt & eorundem remissionem ambiunt, non solùm vt Sacerdotem, tanquam vicarium à Christo constitutum ministrum, accedant, sed etiam illi, peccata quorum remissionem, & vulnera, quorum medicinam, quærunt, sincerè & integrè atque adeo apertè, sine vllis inuolucris aut ambagibus manifestent & confiteantur, quia iudex non debet neque potest ferre sententiam legitimam de incognitis, vel non cognita rei causa & statu, de qua sententia ferenda erit: Et Medicina quod ignorat, non curat. Hinc verissimæ atque adeo certissimæ Euangelicæ ac Christianæ, nec non Catholicæ doctrinæ, licet manibus pedibúsque recalcitrent & reluctentur peruersi hæretici & carnales Catholici, quia carnali ac mundano homini ex diametro repugnat: tamen nullus, qui nolit apertam veritatem prostituere, & Christum eiusque Spiritum S. atque Ecclesiam Catholicam, sedem & domicilium Spiritus S. mendacij & insipientiæ etiam coarguere, quod non faciunt nisi vani & insani sectarij, poterit vel aursa quicquam aduersari vel contradicere.

Nec

Nec mouere quemquam debet, quod dicunt Christum illis verbis nullam mentionem de confessione, quam Catholici veraciter & constanter hoc loco iure diuino præceptam esse asseuerāt, ne syllaba quidem fecisse: quia nec Christus vllo verbo, expresso saltem, iussit peccatores remissionem ab Apostolis aut eorum successoribus, expetere: quod, quin simul tamen mandauerit, & ex vi huius commissionis necessum sit, negare impudentissimæ igorantiæ, aut potius insolentissimæ fuerit insaniæ. Alioqui, si peccatis obnoxij, non deberent, eorundem solutionem à ministris Christi petere: sequeretur, frustra Christum hāc potestatem illis dedisse. Quid enim potestas, si ea non detur vti? Ad quid ostenditur medicus ægroto, si non debeat ipsius medicinam quærere? Christum autem aliquid frustra constituisse, asserere, nihil aliud est, quam Christum, qui est æterna patris sapientia: insipientiæ & stoliditatis suggilare. Christus emisit quoque suos Apostolos ad prædicandum Matth. 28.d. Marci.16.c.& nullam ibi addidit mentionem de præcepto audiendi verbum Dei, ideóne dicent quoque hæretici, nullum teneri audire verbum Dei? Præcepit itidem baptizare omnes gētes, & non iussit, saltem expressis verbis, vt aliquis, Apostolorum baptisma peteret aut acciperet, ideone inferent hæretici, quia eo loci non fecerit mentionem de petendo & suscipiendo, sed solùm de conferendo baptismo, non esse mandatum nec præscriptum baptisma petere & suscipere? Si autem fateantur, id quod certè inficiari non possunt, præcepta audiendi verbi Dei & suscipiendi baptismi, sub illis præceptis prædicandi & baptizandi, quæ aliqui frustranea essent, comprehensa esse, & subintelligenda venire, licet non sint literaliter expressa: cogentur itidem, velint nolint, eadem ratione fateri & hoc loco verbis planis (quod ipsorum ipsis abundè testatur & fatetur conscientia) sub hac collatione potestatis peccata aut dimittendi aut remittendi, comprehendere voluisse Christum, præceptum accedendi sacerdotes, ac illisque petendi hoc Christi beneficium: & vt Sacerdos videat, num illud beneficium licitè & debitè conferre ac dispensare possit, & sua peccata confiteri, & quomodo de præteritis doleant, & de futuris cauere, & veros pœnitentiæ fructus facere instituant, iudicare. Indubitatissimum est igitur Christum, quando ministerium reconciliationis & dispensationem remissionis peccatorum in nomine suo, commisit Apostolis, simul & Apostolos iussisse peccata, quæ aut remittere aut retinere debent, vnà cum peccatoris statu cognoscere & diligenter discernere: & fidelibus item, qui peccata commiserunt, præcepisse remissionem peccatorum non alibi aut per alia media, quam per ministerium Sacerdotis, si eius sit copia, petere, & post humilem, & ex vera contritione proficiscentem, atque adeo, quoad fieri potest, integram confessionem, cum fide & gratiarum actione suscipere. Porrò cum Sectarij se vident veritatis luce victos, tandem fatentur quidem esse peccata confitenda illi qui absolutionem à Sacerdote petere velit (quod vtique quilibet facere tenetur post datas has Claues Ecclesiæ Ministris, quorum primarij & primi fuere Apostoli: quia neglecto hoc Ministerio, cum commodè haberi potest, nulli à Baptismate relapso, remissio peccatorum obtingere aut sperari potest, blandiantur, fabulentur, & garriant quicquid volent, impostores Sectarij) ne videlicet Christus Apostolis &

Ecclesiæ

Ecclesiæ frustra reliquisse, & demãdasse videatur, & in suis reformatis scilicet, Ecclesiis & restauratis Synagogis Euangelicis, iuxta quod in Confessione illa Augustana (quæ verè nihil aliud est, quam confusio insana, quia & in se confusa & pugnãs est, toties, quoties libuit architectis suis: quorum primarius Philippus Melanthon, ab illa in primario articulo contra Caluinianos, apostatauit, nimirum ipse sibi & suæ abs se progenitæ confessioni non fidens: aucta, castrata, cocta, recocta, variata, locupletata, & permulto ad desperatam confusionem & pudendam insaniam, quia in illam quondam iurarunt, & interim sub illa tanquam vmbraculo, omnes pene hæreticos aut primarios saltem latitare, & liberè luxuriari deprehendunt, vnde fit vt cum initio in huius Confessionis tanquam elementaria schola hæreticorum, aliquandiu contra Christum & eius Ecclesiam conspirare & à Catholica religione desidere & abhorrere didicerunt: non ita multò post ad Caluinismum, ad Zuuenckfeldianismum, ad Anabaptismum & tanquam ad superiores gradus in hæreticorum Theomachia, prolabuntur & proficiunt. Refero me ad quotidianam experientiam, & ad eorum exépla: qui quondam confessioni Augustanæ iurauerunt, nunc facti Zuinglianí, qui tamen in illa confessione, prout primitus oblata fuit Anno 30. expressè & nominatim damnati sunt. Porro quomodo confessio Augustana sæpissimè variata & mutata sit, quòd certè verbum Dei, quod manet in æternum, non patitur: quomodo itidem illi, qui se eius confessionis cultores iactant, & alios ad illam allectant, inter sese pugnent, & ab illa confessione, tum à seipsis dissentiant: ex quibus pateat quanti ipsimet auctores & cultores faciant illam confessionem, & quantum confessioni cum suis confessionistis, ab illis qui cordati & salutis suæ prodigi non sunt, sit tribuendum: consule eos qui experti sunt. Consule etiam Harmoniam illam confessionis Augustanæ, de qua in prima præfatione meminimus. Consule Inquisitionem Euangelicam Ederi In confessione inquam Augustana, Hæreticorum illa Pandora, & veluti altera Helena, constitutum & publicatum est, exigunt & vrgent confessionem particularem, attamen ne sui obliuiscantur, aut quicquam à Catholicis didicisse, illisve permisisse videantur, docent solùm quædam, non omnia peccata esse ab vnoquoque suo confessario, particulatim confitenda, hanc prætexentes causam, quia s. impossibile sit omnia peccata confiteri, iuxta illud Psal. 18 peccata quis intelligit? Vides Catholicè Lector, quomodo hi homines sint quouis cothurno versatiliores, quomodo, inquam, sibi constent, errantes miseri, & in errorem mittentes impij. Cædo enim, quare potius quædam tantum peccata, quæ pœnitenti cognita sunt, debeant confiteri, quam omnia? Nónne pœnitens omnium medietatem in remissionem quærit? aut potius dimidiatam à Deo veniam expectabit? Nunquid vnum peccatum mortale donari potest sine alio? Nónne eadem ratione qua quædam confitemur, simul etiam omnia confitenda esse cognita & perspecta peccata, ita propatulo est? Nónne vnum peccatum capitale æquè est lethale atque aliud? Sed est impossibile, inquiunt, omnia peccata confiteri: Egregia Dialecticatio. Dauid non dicit: Delicta quis confitebitur: sed delicta quis intelligit? Estne idem, intelligere & confiteri? Sed si impossibile est, inquiunt, delicta intelligere, consequenter & impossibile est ea cófiteri.

fiteri. Perquam bellè, sed de quibus delictis ibi loquitur Psalmista Regius? Ab occultis meis munda me domine, & ab alienis parce seruo tuo, sequitur apud Psalmistam, Ex quibus colligis, eum loqui de occultis & alienis peccatis, quæ omnia intelligere homini perquam difficile & aliquo modo impossibile est. Prauum est enim cor hominis & inscrutabile, quis omnia etiam occultissima, maximè voluntatis & concupiscentiæ peccata meminisse, aut etiam quoties alienis sese peccatis obstringat, ad viuum & exactè intelligere, & cognoscere queat? Sed quid hæc contra confessionem omnium peccatorum, quam vrget & meritò vrget, atque adeo diuino iure vrget & exigit Ecclesia? Nihil quicquam. Non enim Ecclesia vrget confessionem peccatorum, quorum aut conscientiam aut memoriam non habemus, aut non habere possumus, absit, nihil enim impossibile aut præcepit Christus, aut exigit sponsa Christi Ecclesia. Sed Ecclesia solum mandat ea peccata omnia confiteri, quæ nobis, postquam non segniter & superficie tenus, sed seriò diligenter conscientiam nostrã inuestigauerimus & iuxta vitæ statum examinauerimus, occurrunt & in memoriam veniunt. Et illa certè peccata, quæ nobis perspecta sunt & cognita, confiteri, non esse impossibile, facile agnoscit quilibet cordatus, nec diffiteri audet quantumlibet impudens & perfricta fronte hæreticus, nisi spiritum mendacij, quo regitur, nimis, apertè volet manifestum facere omnibus. Quam inuerecundi sunt igitur & omnis pietatis & pudoris expertes hæretici, qui Ecclesię Catholicę, maximè Concilio Tridentino affingunt, illam exigere omnium omnino, absque vlla exceptione, peccatorum confessionem, cum Ecclesia, tùm alibi, tùm in hoc S S. Concilio semper addiderit illam limitationem: Quæ post diligentem discussionem memoriæ occurrunt &c. Sed interest vt verba Concilij Tridentini hic interseramus, vt Sodomitica illa frons hæreticorum si non erubescat, saltem contabescat & expressi mendacij atque iniustiæ calũniæ conuincatur, sicq; detur piis lectoribus occasio & iudicium, hæreticis in similibus calumniis nequaquam ita leuiter fidem habendi. Verba consilij hęc sunt. Sess. 14. cap. 5. de confessione. Ex his colligitur, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia (obserua) quorum post diligentem sui discussionem, conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint & tantum aduersus duo vltima Decalogi præcepta cõmissa, quæ nonnunquam grauius animum sauciant, & periculosiora sunt eis, quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, in quæ frequentius labimur, quanquam rectè & vtiliter, citraque omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt. Verum cum vniuersa mortalia peccata etiam cogitationis, homines iræ filios & Dei inimicos reddant: necessum est, omnium etiam veniam cum aperta & verecunda confessione à Deo quærere. Itaque dum omnia, (nota) quæ memoriæ occurrunt, peccata Christi fideles confiteri student, proculdubio omnia diuinæ misericordiæ agnoscenda exponunt. Qui verò secus faciunt, & scienter aliqua retinent nihil diuinæ bonitati per sacerdotem remittẽdum proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat medicina nõ

curat.&c.] Similiter & Canone 7. de Sacramento pœnitentiæ se satis explicat, tantum velle, vt omnia mortalia, quorum memoriam habet peccator, post diligentem conscientiæ discussionem, cum illis circumstantiis, quæ peccati speciem mutant, in confessione recenseantur. Videant Catholici, maximè Parochi & Sacerdotes, Concilium Tridentinum per omnia diligenter, vt sciant, quid de omnibus de quibus nūc controuertitur, tutò & indubitatè debeant sentire. Et quod ad hanc rem attinet. Videant Sess. illius Concilij 14. & perlustrent totam, tam quoad capita, quā quoad Canones, & comperient per quæ contra hæreticos egregiè armabuntur. Consulant etiam Catechismum Concilij Tridentini, quem Cathechismum Romanū vocant, de Sacramento pœnitentiæ. Item D. Petrum à Soto in lib. de Institutione sacerdotum, vbi agit de Sacramento pœnitentiæ, vsque ad Sacramentum S. Vnctionis. Ibi enim inueniet Catholicus exactam hac de re tractationem, ex quibus omnia quæ circa hanc materiam scire, & quomodo obiectiones & cauillationes Aduersariorum eludere & retundere debeat, cognoscere poterit. Præterea etiam Harmoniam confessionis August. Auctore Andrea Fabricio Leodio, super 12. Articulum Confes. Augustanę, maximè quæ scripsit Alphonsus Veruesius. Vt alios scriptores Catholicos, breuitatis ergò, silentio præteream, qui de controuersiis scripserunt, Singulariter autem Sacerdotes Catholici, qui probe officio confessarij fungi volunt, præter alios, familiarem sibi habeant, libellum illum D. Ioannis Polanci, qui inscribitur, Breue directorium ad Confessarij ac confitentis munus rectè obeundum &c. Caueant igitur sibi diligentissimè Sacerdotes Catholici ab hæreticorum blandis & pestiferis imposturis, nec ab Ecclesia Catholica veritate cum in aliis, tum hac in re, vel quicquam dimoueri se patiantur. Caueant ne absque præuia confessione vllum absoluant Et si qui hoc hactenus fecerunt (fecerunt autem, hāc miseriam & calamitatem, plerumque maxima pars) persuasissimum habeant, se nullum absoluisse, sed sese & quos sic absoluerunt in specie, multo maioribus criminibus & grauissima ira Dei obstrinxisse, & deinceps non modò ab absoluendis debitam peccatorum confessionem præter alia requirant, verumetiam publicè, quid hac de re habet veritas, sedulò suos edoceant & quoad fieri potest, eos quos hactenus non absoluerunt, sed magis alligauerunt & ad S. Communionem indignos & ligatos (quod quam sit horrendum ipsi cogitent) quia non ritè confessos, admiserunt, inducant vt totius vitæ peccata, maximè quæ ab eo tempore, quo integrè & in specie confessi nō sunt, si tamen vnquam integrè confessi fuerunt) commiserunt prout eorum memoriam, post diligens examen habere possunt, integrè distincte & verecundè confiteantur, ne se cum illis demum, quod alioqui certissime eos manet, æternæ damnationi inuoluant.

Ioan. 21. c. [Cum ergo prandissent: dicit Simoni Petro] J. singulariter, licet plures adessent Apostoli alij [Iesus: Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam domine: tu scis, quia amo te. Dicit ei, pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis diligis me? ait illi, etiam domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei tertiò Simon Ioannis amas me? Cōtristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me. & dixit ei: Domine tu omnia scis, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce

Pasce oues meas.] Confer hæc cum iis, quæ Christus Matth. 6. b. S. Petro, in præsentia cæterorum Apostolorum, singulariter promisit & intelliges, quo pacto Christus Ecclesiam suam suprà Petrum ædificauerit: quia nimirum Petro vniuersalem totius Ecclesiæ suæ curam, & omnes omnino Christianos, siue agni, illi sint, hoc est, adhuc in fide nouitij, tenelli, seu infirmi: siue oues, id est, in fide solidiores & prouectiores, pascendi & proinde quoque regendi, suo ex nomine, prouinciam & functionem commisit. Coniunge etiam his, ea quæ habes Lucæ 22. c. Ait autem Dominus Simoni: Simon ecce Sathanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: Ego auetm rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando cõuersus cõfirma fratres tuos. Et deprehẽdes statim, & D. Petro eiúsque ordinariis successoribus quos iã Pontifices nũcupamus, seu Papas quasi patres patriç, abbreuiatis dictionibus, hoc modo: Papa, primatũ præ aliis Apostolis, esse collatum, nõ sine summo potestatis apice & promissione certissima fidei Catholicæ in summo Pontifice aut supremo illo Episcopo nunquam labefactãndæ. Vtinam illa longè sacerrima & inuictissima fides Apostolica taliter semper administrata esset hactenus, & administraretur deinceps, qualiter hoc loco & Lucæ 12. i. nec non 22. c. requirit & exigit Christus, sicut haud dubiè D. Petrum ac proximè succedentes Romanos Archiepiscopos fecisse non ambigimus, longè melius audiret certè, nec tam facilis in Ecclesiam ingressus, & ad hanc S.S. sedem spurcissimis calumniis lacessendi non tanta suppeditata fuisset, nec porro suppeditaretur materies. Vtinam summa illa & sacratissima spiritualis, & illi pio zelo & fine adiuncta tantum non maxima secularis potestas, ex amore Christi, ad honorem Christi, & exædificationem, confirmationem & protectionem ouium ac ouilis Christi, & non ad priuatam gloriam, mundi pompam & proprium commodum, semper fuisse conuersa (& sicut fieri oportuit, vsurpata: videre liceret Ecclesię statum longè florentissimum quem iam conspicere & ingemiscere cogimur multò ac plusquam dici potest, deploratissimum, miserrimum, exulceratissimum. Quantumuis autem hac summo & generali pastori (qui tamẽ se ministrum Principis pastorum Christi, imò seruum seruorum esse meminisse semper & fateri atque adeo exhibere debet) primariò & propriè dicta esse, nemo Orthodoxus ambigat, tamen etiam cuilibet inferiori, atque etiam gregario pastori, qui suos quoque agnos & oues commissas habet, applicari possunt & debent secundariò. Et moneatur quilibet, qui pastoris nomen præ se fert, vt diligenter non oues modò solido cibo, sed & agnos etiam lacte, hoc est, in quem ibet sibi, instar ouis seu agni commissum, iuxta mensuram triticum dominicum dispensent & sana doctrina, nec non, quantum humanitus fieri per Dei gratiam potest, illibata vita præsit & præluceat, idque non alia de causa, quam ex amore Christi, cui oues tanto præcio constiterunt, quæque fideles nimirum tanto præmio coronaturus, infideles vero, qui se magis, quàm oues pauerunt, & nihil ex Christi, sed omnia ex priuato amore & proprij commodi studio fecerunt, æterna damnationis supplicio est mulctaturus.

EX ACTIS APOSTOLORVM.

Act.1.[Tunc reuersi sunt Hierosolymam à monte qui vocatur oliueti, qui est iuxta Hierusalem, Sabbathi habens iter. Et cum introiissent in cœnaculum ascenderunt, vbi manebat Petrus & Ioannes & Iacobus &c. Hi omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione & obsecratione.

Act.3.[Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.] Audiuimus suprà, num.16.g. quam seriò admonuerit Moses Aaron pro populo orare. Audiuimus itidem 1.Reg.12.d. quid Samuel summus sacerdos dixerit:[Absit hoc peccatū à me in Domino, vt non orem pro vobis.] Audiemus infra Heb.5.a. Non solum docere sed etiam orare & sacrificium offerre pro subditis debere sacerdotes. Testatur D.Paulus, quam sedulo quamque diligenter & quam incessanter pro suis ouibus orauerit. Rom.1.b. Phil.1.a. Colos.1. a.1.Thess.1.a.2. Thess.1.c.d.& Col.4.c. commēdat Epaphram, quod pro Colossensibus semper sollicitus fuerit in orationibus, His adde quæ supra Luc. 24.g. posuimus, & præterea (vt exemplum Christi taceam, qui integras noctes, cum interdiu docuisset, orauit Luc.21. g. vtique ad instructionem Apostolorum & Ecclesiæ Prælatorum) vna etiam illud, quod hoc loco S.Lucas recenset de SS.Apostolis. Ex his omnibus facile habent & merito atque adeo necessario debent intelligere & æstimare Sacerdotes non satis esse quod aliquando pro concione doceant populum verumetiam teneri sese ex officio, tam pro seipsis, quam pro sibi commissis indesinenter, ac vti D.Paulus loquitur, sine intermissione, Deum exorare. Hac de causa, vt sacerdotes exemplar & præscriptum verbi diuini suo satisfacerent muneri, & preces nocturnas diuinasque pro se sibique concreditis, atque adeo pro omnibus hominibus, maximè Christianis persoluerent, merito & grauissimis iustissimisque de de causis, iustè, piè & sanctè horas precarias, quas Canonicas vocant, instituit, easque singulis diebus, quoad possibile fuerit, piè, deuotè, attentè & integrè à Sacerdotibus persolui serio & sub interminatione iustissimi ac horrendissimi Anathematis, mandauit & præcepit Ecclesia. Grauissime itaque peccant sacerdotes, qui hanc sibi tam necessariam & æquissimam iniunctam prouinciam, aut nunquam aut non nisi segniter & negligenter, exequuntur. Qui tam raro sacrificium SS.Missę celebrant, cum possent aut deberent, & non solum quantum in sese S.Trinitatem honore, seipsos fructu Communionis, sed & vniuersam Ecclesiam suis debitis priuant suffragiis. Grauissime itidem & quam periculosissime peccant, imo certissimo se anathematis, atque adeo æternæ damnationis reatu obstringunt, qui ex negligentia aut quod peius est, ex contemptu & infidelitate, horas suas Canonicas, ad quas non Ecclesiastico tantum, sed etiam iure diuino (quia Deus Ecclesiam audiri iussit, & tam diserte in S.Scriptura, partim exemplis, partim præceptis, sacerdotibus indefessam orationem iniunxit) aut nullo pacto, aut non sicut debent & possunt persoluunt & exequuntur. Taceo & hac vel sola de causa desinēter debere Sacerdotes orare pro suis & Christi fidelibus, quia indesinenter vicitant & sustentantur

ſuſtentantur eleemoſynis & contributionibus fidelium. Melius eſſet ſane rodere mortuorum oſſa, inquit ille, quam viuere eleemoſynis, pro quibus non oras. Si pro eleemoſynis acceptis tenetur quilibet quantomagis ſacerdos? Et ſi illi ſemper de eleemoſynis gaudent, quam putas grande ſcelus & enorme ſacrilegium committunt, ſi fideles precibus quotidianis & inceſſantibus defraudent? Si Chriſtus, omni carens peccato, nec vllo indigens auxilio, tam ſedulo orauit: Si SS. Apoſtoli itidem, viri tam ſancti tamque illuſtres tã ſedulò & indefeſſè precibus & orationibus incubuerunt: quid merito facere debemus nos tã infirmi, tamque fragiles, & tã multis nominibus Apoſtolis inferiores ac miſelli Sacerdotes? Perpendant hæc seriò, qui horarias ſuas præces aut raro, aut nunquam, aut non niſi negligenter & oſcitanter, exoluunt, imo qui ne breuiarium quidem, vt vocant, vnquam in manus ſumunt, aut etiam nec habent quidem, aut vnquam comparare ſibi cogitant: qui electo ſtatim, abſque vllis præuiis precibus, ad ſacra euolant, aut ſi illis non ſit dies mercenarius, ſeu vt illi vocant Miſſalis, ad coquinã aut publicã popinã, excurrunt. Quis miraretur ſacerdotalẽ dignitatẽ adeo à priſtina pietate & dignitate degeneraſſe, qui Sacerdotes, pro magna parte, ad preces fundendas tam deprehendat negligentes, atque adeo abhorrentes etiam? Quomodo poſſent iſtiuſmodi Sacerdotes cum fructu in Eccleſia eſſe aut præeſſe, aut ab vlla peccati enormitate ſibi cauere, qui Deũ pro ſe ſibique commiſſis ſedulo exorare ceſſant, negligunt & cõtẽnũt? Mirũ eſſet illos qui omni auxilio & ſpe gratiæ diuinæ (ſine qua nihil poſſumus, quæque non niſi ſedulo & ſemper orantibus donãtur) deſtituti & priuati ac præterea excõmunicatione & anathemate innodati ſunt, de peccato in peccatũ, de flagitio in flagitium de immunditia in immũditiã de ſacrilegio in ſacrilegiũ in dies ruere præcipites, & tandem etiam iſtiuſmodi ſcelerib. occæcatos in hæreſes atque atheiſmum etiã ac deſperatiſſimam impietatem deuolui & prolabaſcere. Quæ hic premo facile eſt prudentibus coniicere. Hoc auſim certiſſimè & ſanctè aſſeuerare, ſi Sacerdotes preces horarias exorarent ſingulis diebus, ex obedientia & præſcripto Eccleſiæ æquiſſimo, ea, qua decet, pietate, attentione, deuotione, & præterea quandocunque poſſent maxime in auguſtiſſimo illo SS. Miſſæ Sacrificio, frequentibus præcibus Deum pulſarent eiuſdem opem & gratiam ambirent, & deuitatis ſedulo publicis tabernis (niſi quandoque euidens & pia aliqua neceſſitas aliud ſuadeat) ac quibuſuis peccati occaſionibus: Diuinis voluminibus & piis exercitiis pie & diligenter incumberent, longe aliam & ſacerdotibus multo digniorem vitam eſſe eos præ ſe laturos: & quæ iam videntur impoſſibilia vel obſeruatu vel deuitatu, tunc fore, duce & auſpice Chriſto qui ſe ſulò & pie orantibus ſemper & libenter præſto eſt futura per quam facilia. Deus inſpiret nobis omnibus ſuam gratiam, vt & nos ad ipſius aſpiremus nec non ſummis precibus anhelemus opem & miſericordiam, ne intremus in tentationes varias & multas, quæ ſacerdotibus præ aliis plerunque obuiæ ſunt, vtque ſimus idonei, hic ſacerdotio probe & fideliter fungi, & poſt huius vitæ fideliter exantlatos labores, deuratis omnibus malis, ſani & integri ante principem ſacerdotum Chriſtum Ieſum, cum gaudio & lætitia preſentari. Amen. Amen.

Act.4.a.Habes quam intrepidè & confidenter concionatus sit D. Petrus & ibidem d.quam confidenter & imperterritè responderit illis,qui inhibebant in Christi nomine prædicare.e. f. quomodo omnes vnanimiter & per quam ardenter orarint.

Act.5.a.Habes quomodo D. Petrus Apostolorum vertex & à Christo ordinatus primas, non in nuda prædicatione verbi Dei, sed etiam in plectendo mendaces & flagitiosos, potestatem suam consistere reipsa & horrendis,attamen iustissimis,exemplis demonstrauit: contra eos,qui omnem potestatem Ecclesiasticis adimunt,præter nudum ministerium verbi Dei,& non debere eos corporales pœnas inobedientibus infligere,asseuerant. Huc referri quoque possent, ea quæ habet D.Paulus 1.Cor.4.d.[Quid vultis in virga venimus ad vos,an in spiritu mansuetudinis?]Et 2.Cor.10.d.[In promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam &c.]Et quod S.Paulus Elimam Magum, qui verbo Dei resistebat, corporali quoque cæcitate percussit ad tempus. Act.13.b.

Act.5.g.[Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt, ne omnino loquerentur in nomine Iesu: & dimiserunt eos. Et illi quidem] Notate Sacerdotes, quando aliquid pro Christo, eiusque syncero verbo in Ecclesia Catholica patiendum fuerit[ibant gaudentes à conspectu consilij,quia digni habiti sunt pro nomine Iesu pati &c.

Act.6,a. [Conuocantes autem duodecim multitudinem discipulorum,dixerunt:Non est æquum nos derelinquere verbum Dei]sub quo intellige etiam dispensationem sacramentorum]& ministrare mensis] cogitent & attendāt Sacerdotes,qui se Principum aut nobilium mēsis aut quæsturis lucelli gratia turpiter mancipant[Considerate ergo fratres viros]Nota quales in Ecclesia Diaconi & inferiores ministri eligendi[ex vobis boni testimonij septem,plenos spiritu sancto & sapientia]si tales debent esse in Diaconos eligendi:quales esse deberent in Sacerdotium assumendi,[quos constituamus super opus hoc. Nos vero]Notate sacerdotes diligenter & imitari hoc Apostolicum exemplum satagite indesinenter [orationi & ministerio verbi instantes erimus.]

Act.8.c.Habes quomodo Petrus & Ioannes baptizatis à Philippo qui non erat ex Apostolis,sed ex discipulis reliquis manus imposuerunt & orarunt,vt acciperent Spiritum,quem & per impositionem manuum Apostolicarum acceperunt.f. ad confirmationē,quam in Baptismo acceperant ante ad filiationem. Et illa semper intellexit Ecclesia, quæ errare nequit,de Sacramento Confirmationis, cuius ordinarius minister est episcopus,non quilibet Sacerdos, quia Philippus ille,qui baptizauerat,istud Sacramentum conferre non potuit. Consule hac de re Catholicos scriptores,& caue ab hæreticorum imposturis.

Act.10 b.[Postera autem die &c ascendit Petrus in superiora vt oraret]memineris quod supra in c.3. Act.diximus[circa horam sextam.]

Ibidem.Act 10.f.g.[Hunc Deus] inquit inter cætera D.Petrus,cum prædicaret in domo Cornelij Centurionis [suscitauit tertia die. &c. & præcepit nobis]observa,quale Euangelium iussi sint prædicare Apostoli,& num tantum Euangelium complectatur nudam promissionem [prædicare populo & testificari,quia ipse est Christus] qui constitutus est à Deo iudex qui iudicabit non secūdum nudā fidē,sed secundū opera

Matt-

Matth.16.d.Mat.25.c.d.Ioan 5.e.Rom.2.b.Rom.14.d.2.Cor.5.b.Apoc.
20.d.[viuorum & mortuorum.Huic omnes Prophetæ] maxime Ier. 31.
f.Mich.7.d.[testimonium perhibent remissionem accipere per nomen
eius,omnes qui credunt]fide per charitatẽ operantẽ, sine qua nihil in
Christo valet,Gal.3.a.& omnia cassa & frustranea sunt,nihilque pro-
sunt.1.Cor.12.a.b.fide,inquam,quæ pœnitentiam operatur,quam Chri
stus prius exigit,priusquam remissionem polliceatur, Luc. 24.g. atque
adeo dignos fructus.Matth. 3.b. & digna pœnitentiæ opera.Act. 26.e.
Ne sibi blandiantur de sola fide,aut potius fiducia merè hæretica &
vana Sectarij , aut eos sequantur sacerdotes Catholici in nominè
eius.

Act.13.a.[Erant autem in Ecclesia,quæ erat Antiochiæ,Prophetæ &
doctores,in quibus Bernabas,& Simon &c.& Saulus. Ministrantibus]
Erasmus,Græcæ linguæ peritissimus ex Græco vertit, sacrificantibus,
& hoc etiam phrasis ipsa,Ministrare Domino , præfefert.Hinc sacrifi-
cium Missæ etiam vocatur,ministerium Altaris , & sacerdotes ministri
altaris [autem illis Domino & ieiunantibus , dixit illis Spiritus
Sanctus, Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus , ad quod
assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes imponentesque eis ma-
nus , dimiserunt eos.] Nota SS. Apostolos non solum à concio-
nibus fuisse & meros tantum prædicantes verumetiam præter-
ca ministrasse,hoc est,vt ex Græco vertit Erasmus : Sacrificasse domi-
no,vtique vnico illo externo Ecclesiæ sacrificio,videlicet corporis &
sanguinis Christi in S.Eucharistia,quod cõmuniter & ex antiqua atq;
adeo Apostolica traditione Missa vocatur Nota etiã S.Apostolos fre-
quẽter ieiunasse & orasse,cũ alias quando diuinis operarentur,tũ etiã
quando ministros Ecclesiæ & presbyteros debeant eligere aut emitte
re.De quo etiam sequenti cap.Act.14.d.sic legis.Et cum constituissent
illis per singulas Ecclesias Presbyteros & orassent cum ieiuniis, com-
mendauerunt eos Domino,in quem crediderunt. Nota denique Apo-
stolos cum impositione manuum(vtique ex instinctu Spiritus S. quia
Christum illis tale præceptum personaliter dedisse nullibi scriptum
est,& ex illa electione Matthiæ,ante missionem Spiritus S.in qua sor-
tem mittebant , manifestum est)Ministros Ecclesiæ & Sacerdotes or-
dinasse.De hac manuum impositione vide quoque 1 Timo.4.d 2. Tim.
1.b.& 1.Timoth.5 d.Ex his intelligis,vnde Ecclesia temporibus 4. tem
porum,eligat Ecclesiæ ministros , intelliges inquam ,Ecclesiam sequi
vestigia Apostolorum, tum in ieiuniis , tum in ministerio & orationi-
bus,tum in ordinatione ministrorum , modernos vero hæreticos
ab hoc exemplo Apostolorum esse quam alienissimos & remotis-
simos.

Act.14.d.[Et cum constituissent illis per singulas Ecclesias] quas ipsi
prius ad fidem conuerterant Nota præter ea quæ proxime admonui-
mus,Apostolos licet ipsi essent missi in vniuersum orbem , tamen in
illis,vbi fides locum inuenerat,eos priuatos & singulos Presbyteros
ordinasse.Id quod & S.Titum facere iussit S. Paulus Tit.1.b. Contra
eos , qui volunt concionatores esse vagos , & tamen de loco
ad locum proficisci , sicut fecerunt Apostoli : quia alia erat tunc
ratio,cum mundus erat conuertendus , quam iam cum factus est fi-
delis , vt prudens lector facile perpendit [presbyteros , & orassent

 cum

cum ieiuniis, [nota etiam per Apostolos solum spirituales ministros Ecclesiæ fuisse ordinatos non per plebeos] commendauerunt eos domino &c.

Act.15.a.b.f. Habes quomodo SS. Apostoli & Seniores collegerunt Côcilium, cum mota esset quæstio de legalibus, & in illo quid sentiêdum esset, decreuerunt : & inter alia sic ad gentes recens ad fidem conuersas, quas Iudaizantes quidam, ad circuncisionem cogere volebant, quasi lex Moysis, præter euangelium esset necessaria, scripserunt, [Visum est Spiritui sancto & nobis] Vides eos hic non allegare scripturas, sed magisterium Spiritus S. [nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum & sanguine & suffocato & fornicatione, a quibus custodientes vos bene facietis. Valete [Nota, SS. Apostolos mota controuersia de religione per conuocationem Concilij illam determinasse: & quicquid in illo Concilio conclusum esset: tanquam verbum Spiritus S. fidelibus demandasse. Et hæc potestas penes Ecclesiam relicta est, qua identidem exortis hæresibus, eas in conciliis propulsare, & quid sit firmiter credendum, decernere habet. Nec dubitandum est, quicquid in istiusmodi conciliis decretum fuerit, ex magisterio & doctrina S. spiritus, qui Ecclesiæ perpetuus Doctor est promissus & datus, proficisci, & proinde ab omnibus piis Christianis tanquã ipsam veritatem & Dei verbum absque omni contradictione acceptandum & sequendum. Sacerdotes itaque præ aliis diligenter considerent, quid Ecclesia à têpore Apostolorum in generalibus SS. Conciliis, & maxime in postremo isto concilio Tridentino, de rebus dubiis & controuersis, determinarit. Illúdque absque vlla hæsitatione aut tergiuersatione, nisi errare & in errorem mittere ac pro ethnicis & maledictis haberi volent, acceptent, & tanquam verum ac germanum sensum S. scripturæ & rerum de quibus controuertitur, sequantur ac doceant. Hoc qui fecerunt, semper in fide Catholica solidi & immoti permansere : qui vero contempserunt, & vel hæreticorum calumniis, vel proprij ingenij iudiciis & somniis fidem adhibere & moram gerere maluerunt, in fœdissimas plerumque hæreses & errores, & demum in certissimam salutis perniciem prolapsi fuere. Nota etiam SS. Apostolos hoc loco delectum ciborum, tanquam necessarium tunc temporis, non minus quam abstinentiam à fornicatione, in isto Hierosolymitano primo Consilio, demandasse, Abstinere enim ab immolatis simulachrorum & sanguine & suffocato, est vtique delectum ciborum habere. Si illa tunc, iustis & vrgentibus de causis, vtique bene & legitime, præceperunt SS. Apostoli, cur non Ecclesia Catholica eadem sibi a Christo concessa, & per Apostolos veluti per manus tradita & relicta potestate & auctoritate, quibusdam saltem temporibus, non ex Moysis obligatione, quasi cibi per se sint communes, nec ex Ethnicorum aut Hæreticorum infidelitate, quasi cibi forent mali, sed ex piissimis rationibus, ob honorem Dei & imitationem Christi & Apostolorum, atque ad castigationem carnis, quæ ad esum carnium & lacticiniorum plerumque procliuior est aliisque iustissimis de causis, à lacticiniis, maxime vero è carnibus abstinentiã, præcipere non posset? Si doctrina est dæmoniorum, delectum ciborum, istiusmodi, vt diximus, de causis præcipere: & SS. Apostoli doctrinã dæmoniorũ præcepisse

præcepiſſe dicendi ſunt: qui hoc loco vtique quoſdam cibos, nempe immolata ſimulachris, ſanguinem, ſuffocata, tam ſeriò prohibuerunt. Et ipſe S. Paulus doctrinam dæmoniorum tradidit, cum 2. Cor. 6. a. Ieiunium mandauit. Imo ipſemet quoque ſaluator, qui nos ſe, qui inter alia etiam ieiunauit, Matth. 4. ſequi præcepit: & ſuos ablato ſponſo, hoc eſt poſt ſuam aſcenſionem (quod & fecerunt Act. 13. a. 14. d. 2. Corint. 11. f.) ieiunaturos prædixit. Matth. 9. b. c. Siquidem ieiunium præcipere, quid eſt aliud, quam delectum quoque ciborum demandare: Quid enim eſt ieiunare, quam ad tempus ab omnibus cibis abſtinere: nihil edere? Qui ab omnibus cibis ad tempus abſtinet, nonne ille delectum ciborum obſeruat? S. Paulus vocat doctrinam dæmoniorum, prohibere cibos tamquam malos, Ideo addit illam rationem: Omnis enim creatura bona eſt. Nunc certum eſt ipſis quoque hæreticis Eccleſiam non prohibere vllum cibum tanquam malum, quia eoſdem cibos alio tempore permittit, & prętérea quoque etiam ipſis diebus ieiunij non negat iis, qui tales cibos, ex neceſſitate naturali aut morbi exigentia aut alia quauis prægnante & iuſta de cauſa, Chriſtianè petunt. Prohibere igitur cibum non tanquam malum, ſed vt homo conſulat ſanitati, vel ob commiſsa peccata ſeſe caſtiget, vel à futuris præſeruet, multis paraſangis differre: nec ipſi, quantumuis cauteriatam habeant conſcientiam, ſi non ore, ſaltem in corde diffiteri poſsunt aduerſarij. Sed de his latius in libello noſtro germanico de ieiunio Admonere hic aut potius inſinuare viſum eſt iſta ob quoſdam Sacerdotes, qui de ieiuniis Eccleſiaſticis, aut quia ipſi non libenter ieiunant, nec à carnibus abſtinent (quæ certe præcipua cauſa eſt) aut quia male ab aduerſariis perſuaſi ſunt, prorſus tacent: nec ea ſuis neceſsario, prout fieri poteſt, ſeruanda pro concione denunciant, & ſic ſe non inobedientiæ modo propriæ flagitio, ſed & omnium ſubditorum reatu & peccato obſtringunt.

Act. 16. a. [Cum autem pertranſirent ciuitates, tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus, qui erant Hieroſolymis.] Hic aperte vides Catholice Sacerdos, atque etiam quiſquis es Lector, S. Paulum cum ſuis collegis, Sila & Timotheo, non ſolum nudas ſcripturas, ſed etiam decreta & pręcepta Apoſtolorum, qui erant Hieroſolymis, fidelibus ſeruanda præcepiſse. Nonne igitur & iam æquum eſt, Decreta totius Eccleſiæ ſequi & ſeruanda præcipere? Quātum fecerit Decreta eccleſiæ S. Paulus ex eo collige, quod 1. Corinth. 11. c. vel ſolam conſuetudinem Eccleſię contra contentioſos ſufficere putarit. In fine præcedentis cap. 15 g. etiam ſimiliter de Apoſtolis narrat S. Lucas, SS. Apoſtolos Paulū & Silam perambulaſse Syriam & Ciliciam, confirmaſséque Eccleſias & præcepiſse cuſtodire præcepta Apoſtolorum & ſeniorum. Confer autem cum exemplis noſtrorum Hæreticorum, & videbis illos longe aliter ſuas, vt vocant, Euangelicas Eccleſias docere & hortari, & proinde non Apoſtolico ſed diabolico ſpiritu agitari.

Act. 20. d. [Feſtinabat enim] S. Paulus [ſi poſſibile ſibi eſset, vt diem Pentecoſten] Nota hic Chriſtianos etiam tempore Apoſtolorum, vtique ex eorum inſtitutione, habuiſse pentecoſten, & proinde etiam Paſcha, ex quo pentecoſte dependet. Neque enim ad Iudaicam & legalem Pentecoſten feſtinabat, abſit: iam enim in Concilio

F 5 Apo-

Apostolorum decretum erat, Cæremonialia legis Mosaicæ cessasse, & S. Paulus erat Iudaizantibus infensissimus. Intelligis igitur ab exordio Ecclesiæ festos dies fuisse celebratos, sicut etiam de die Dominico legis Apo. 1. b. Vide hac de re latius Franciscum Turrianum, in doctissimo & grauissimo illo opere, Anno 73. Coloniæ apud Geruinum Calenium impresso, Aduersus Magdeburgenses Centuriatores.] contra quos etiam scripsit ex professo Alanus Copus Anglus in dialogis, libro quinto, capit. decimooctauo faceret Hierosolymis.] A Mileto autem mittens Ephesum, vocauit maiores natu] quos in sequentibus vocat Episcopos[Ecclesiæ, qui cum venissent ad eum & simul essent, dixit eis] Notate vitam, notate doctrinam D Pauli [Vos scitis à prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, seruiens Domino, cum omni humilitate & lachrymis & tentationibus, quæ mihi acciderunt, ex insidiis Iudæorum] primo ponit exemplum deinde doctrinam[quomodo]nota [nihil subtraxerim vobis vtilium, quo minus annunciarem vobis, & docerem vos publicè & per domos, testificans Iudæis atque Gentibus in Deum pœnitentiam & fidem]Nota fidem non esse partem pœnitentiæ, vt somniant protestantes, quia Paulus eam hic aperte separatim à pœnitentia commemorat, quod superuacaneum fuisset, si eam pœnitentiæ partem fuisse existimasset: quamquam certum est, veram pœnitentiam ex fide debere procedere. Confer huc quæ habes Act. 26. c. de quibus supra quoque meminimus, ne putes S. Paulum solifidariis à quibus plurimum fuit alienus, fauisse[in Dominum nostrum Iesum Christum. Et nunc ecce ego alligatus Spiritu, vado in Ierusalem, quæ in ea ventura sunt mihi ignorans: nisi quod Spiritus sanctus mihi per omnes ciuitates protestatur dicens: quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis me manent. Sed nihil horum vereor, nec facio animam meam preciosiorem quam me:]nota[dummodo consummem cursum meum, & ministerium verbi, quod accepi à Domino Iesu, testificari Euangelium gratiæ Dei.[Audiuisti eum supra Act 15. g. & 16. a. etiam mandasse præcepta & decreta Apostolorum seruanda. Habes hoc capite de pœnitentia & fide: Act 26 e, de dignis pœnitentiæ operibus: Act. 24. g. eum quoque disputasse de fide, iustitia, castitate, & iudicio futuro: 1. Cor. 11. adducit solam consuetudinem Ecclesiæ: 2. Tessal. 2. d. Vult vt seruemus Traditiones suas non solum quas scripto, sed etiam viua voce & sermone Ecclesiæ reliquit, & per omnes Epistolas animaduertis eum, non solam nudam fidem in Christum, sed etiam fidei opera, fructus Spiritus, obedientiam Ecclesiæ, ieiunia, imitationem Christi &c. seuulo ac serio requirere. Caue igitur ab hæreticorum Sycophantiis, qui Euangelium gratiæ in nuda promissione, quæ fide tantum sit apprehendenda in iustitia imputatiua & libertate carnali cōsistere, & promde se veros esse Euangelij præcones, asseuerare non erubescunt. [Et nūc ecce ego scio quia amplius non videbitis faciem meam, vos omnes, per quos transiui, prædicans Regnum Dei. Quapropter contestor vos hodierna die] vtinam possent hoc omnes Episcopi & Ecclesiæ ministri cum conscientia dicere [quod mundus sum a sanguine omnium, non enim] Nota quare S. Paulus fuerit mundus, & recordare quæ habet Ezech. tertio d. 33. b. Et vide Sacerdos vt tu similiter

facias

facias nec hominum vel iram vel fauorem spectes, aliquid subtrahens vtilium, aut instar canis muti ad vitia tuorum prudens conniueas. Hoc non faciunt Postillatorij concionatores, qui solum ea, quæ sunt generalia proponunt, & ea quæ ab Hæreticis in controuersiam vocantur, tacendo dissimulant, & in animis suorum radices figere sinunt; nec suos ab huiusmodi erroribus aut præmuniunt, aut liberare pro virili satagunt [quo minus annunciarem vobis omne consilium Dei] supra dixit, nihil sese subtraxisse vtilium, quanquam non quouis tempore aut loco, sine vllo delectu, omnia fidei mysteria sint proponenda sed auditorij & temporis singularis quoque ratio & respectus sit habendus, ne sanctum canibus committatur, nec Margaritæ porcis. Matth. 7. Et ille fidelis & prudens est seruus, qui nouit familiæ Christi cibum dare, in tempore Matth. 24. Luc. 12. [Attendite vobis] à corrupta vita & doctrina hæretica, ne per vos quoquo pacto Euangelij cursus præpediatur aut negligatur [& vniuerso gregi] primo sibi attendant, deinde gregi: Si enim Sal infatuatum sit, quomodo poterit alios condire: dicit autem vniuerso gregi, non quibusdam tantum de grege: singula verba emphaticôs dicuntur & obseruationem requirunt [in quo vos spiritus sanctus] & tamen per Apostolos erunt electi [posuit Episcopos] Hic intelligis, quid passim in Nouo Testamento scriptura vocet seniores seu presbyteros, non sexum aut ætatem, sed officium intelligens [regere Ecclesiam Dei.] Nota Episcopis competere non solum vt pascant, sed etiam ideo per Spiritum Sanctum, eos esse præpositos vt regant Ecclesiam seu fideles Christianos. Imo pascere oues, etiam regimen ouium includit. Neque enim pastor oues pascere potest, nisi & regat. De hac regendi potestate supra in Act. 5. nonnulla diximus. Vide de vocatione & ordinatione legitima ministrorum Ecclesiæ, eorundemque potestate D. Franciscum Turrianum, in lib. eruditissimo, quem aduersus capita disputationis Lipsicæ edidit, impressum Coloniæ apud Quentelij hæredes. Anno 74. cum titulo. [De Ecclesia & de ordinationibus ministrorum Ecclesiæ.] Casparus Franc. etiam quendam libellum, apud Maternum Cholinum impressum, Anno 75. edidit, de externo, visibili & Hierarchico Ecclesiæ Catholicæ Sacerdotio, hac de re tractantem S. Martyr Io. Roffensis, externum & visibile Ecclesiæ Sacerdotium quoque egregie contra Lutherum defendit [quam acquisiuit sanguine suo] Ex his intelligunt Prælati qualem quamque preciosam sibi Ecclesiam habeant commissam [Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi, & ex vobis ipsis] Nota ex sacerdotibus Ecclesiæ perniciem, & hæreses fuisse introductas, & plerumque perduci in Ecclesiam, sicut Christus per suum proprium Discipulum traditus fuit. Sicut ex ligno vermis ex panno tinea, ex metallo rubigo, sic ex ipsis Sacerdotibus peruersis & corruptis, Sacerdotio & Ecclesiæ perturbatio & clades accersitur, de hoc nonnihil in prima præfatione huius Manualis meminimus [exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant] causa hæresium, inanis gloria & præsumptio [discipulos post se propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die, non cessaui cum lachrymis monens vnumquemque vestrum] singula verba notanda [Et nunc commendo vos Deo & verbo gratiæ eius, qui potens [illegible] ædificare, & dare hæreditatem in sanctifica-

sanctificatis omnibus. Argentum & aurum aut vestem nullius concupiui. (Notent qui nihil nisi lac & lanam de ouibus requirũt, & interim sæpenumero ventres pigri existentes nihil, aut segniter laborãt) [sicut ipsi scitis:] (Confer cum eis quæ habes 1. Reg. 12. de Samuel.) [quoniam ad ea, quæ mihi opus erat, & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ.] (Hoc S. Paulus non in omnibus Ecclesiis fecit, sed etiam, quando non timendum erat scandalum infirmorum, vsus est subsidiis aliorum, vt vel ex solo capit. 4. ad Phil. propatulum est) [omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes] quibus iam peruisum est satis pro vita honestè & Sacerdotaliter, si castè & sobriè atque humiliter vixerint instituenda, illi non possunt hinc captare colorem suæ indignæ rusticationis, triturationis, & similium operũ, quæ planè dedecẽt & despicabiles faciũt Sacerdotes) [oportet suscipere infirmos] (Habes causam, quare Paulus nõ acceperit vitæ necessaria à suis, nõ quia nõ potuerit iure, sed vt condescenderet eorum infirmitati, ne putarent Paulum propter solum quæstum & commodum suum Euangelium annunciare [ac meminisse verbi domini Iesu] Nota multa à Christo obseruatu digna, dicta fuisse, quæ tamen scripta non sunt, sed solum viua voce posteris commendata, quia hæc, quæ hic citat Paulus, nullibi, scripta offendes [Beatius est magis dare] quia ille expectat mercedem [quàm accipere] quia ille tenetur ad ministerium, preces, gratiarum actionem & compensonem, nullam inde spiritualem mercedem sperans. Obseruandum contra eos, qui tam faciles & proni sunt ad Eleemosynas venandas, & interim nihil pro illis præstant operis condigni [Et cum hæc dixisset, positis genibus.] Nota S. Paulum in oratione externos quoque gestus non neglexisse, contra pseudo Euangelicos, qui propter externos gestus & pias cæremonias, cum ipsi sint meri hypocritæ, Catholicos tales esse calumniantur, & ex se mentiuntur [orauit cum omnibus illis.]

Audis vbique SS. Apostolos frequentes & diligentes fuisse in continuis & feruentibus precibus, quod qui similiter facere negligunt aut contemnunt, indigni certè sunt, qui vllum in Ecclesia locum habeant.

EX EPISTOLA S. PAVLI.

Rom. 2. c. d. [Si autem tu Iudæus cognominaris & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem eius, & probas vtiliora instructus per legem: confidis te esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium] vnusquisque hic consulat conscientiam & attendat conuersationem suam [magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege: Qui ergo aliũ doces] attendimus & perpẽdamus, erubescamus & emẽdemus [teipsum non doces: qui prædicas non furandum, furaris: qui dicis non mœchandum mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis] qui doces non inebriandum & inebriaris, non mentiendum & mentiris &c. [qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis] Nota [Deum inhonoras.

Nomen

Nomen enim Dei per]& propter [vos blaſphematur inter gentes. &c.

Rom.10.c.[quomodo prædicabunt]verbum Dei legitimè & vtiliter[niſi mittantur] ideſt legitimè ordinentur, ſicut Apoſtoli fuerunt à Chriſto miſſi,& ipſi viciſſim alios miſerunt,de quibus ſuperius aliquoties meminimus. Hæretici igitur,qui vt plurimum Laici ſunt, nec ab Epiſcopis Catholicis,qui ab Apoſtolis ſucceſſionem habent,ritè ordinati,impoſtores,non concionatores habendi & fugiendi ſunt ſinceris & veris Chriſti onibus,quia ipſi ingerunt ſeſe,Sponte veniunt,nec per oſtium intrant.Ioan.10.]

Rom.12.c. [Qui præeſt in ſolicitudine.]Rom.15.a.a. Debemus autem nos infirmiores,imbecillitates infirmorum ſuſtinere & non nobis placere.]

1.Cor.1.d. [Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum.]

1.Cor.2.a. Ego cum veniſſem ad fratres,veni non in ſublimitate ſermonis,aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium Chriſti. Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos,niſi Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum.Et ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud vos,& ſermo meus & prædicatio mea,nō in perſuaſionib. humanæ ſapientiæ verbis]vt modó Hæretici veniunt[ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis] in quo omnes hæretici, quantumlibet garruli & loquaculi, planè deficiunt[vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum , ſed in virtute Dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos , ſapientiam verò non huius ſæculi,neque Principum huius ſæculi,qui deſtruuntur ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio &c.

1.Cor.3.a. Ego fratres,non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus,tanquam paruulis in Chriſto, lac vobis potū dedi,non eſcam:nondum enim poteratis.

Ibidem 6.[Quid igitur eſt Apollo?quid vero Paulus ? Miniſtri eius,cui crediditis , & vnicuique ſicut Dominus dedit. Itaque neque qui plantat eſt aliquid,neque qui rigat,ſed qui incremētum dat Deus: qui autem plantat, & qui rigat,vnum ſunt. [Vnuſquiſque autem propriam mercedem]nota,mercedem,contra Solifidarios[accipiet ſecundum ſuum laborem,Dei enim ſumus[nota,contra eos , qui negant liberum hominis arbitrium non cooperari gratiæ diuinæ in operatione bona]adiutores:Dei agricultura eſtis:Dei ædificatio eſtis.]

1.Cor.4.a.[Sic nos exiſtimet homo,vt miniſtros Chriſti diſpenſatores]Nota Sacerdos vt non glorieris:nota vt & opereris,nō ocieris [myſteriorum Dei]hoc intellige, tam in prædicando verbo , quam in conſecrandis diſpenſandiſque Sacramentis & omnibus officiis Eccleſiaſticis[Hic iam quæritur] Nota miniſter & fac te eſſe,aut Dei iram pertimeſce [inter diſpenſatores]qui non miniſtrant,non diſpenſant, ſed ſolum dominantur , & Patrimonium S.Petri dilapidant , quid hic cogitent?quid ibi reſpondeant ? [vt fidelis quis inueniatur] perluſtra totum caput,& offendes plura,quæ ad conſolationem, nec non præterea ad exemplum & inſtructionem Sacerdotum pertineant,qui fideles eſſe volent,Nota inter alia quoque,vt bona cum conſcientia veraciter dicere poſſis:[Imitatores mei eſtote,ſicut ego Chriſti.]In fine capitis habes de Virga Apoſtolica , de qua nonnunquam ſuperius meminimus.

1.Cor 5.a. [Ego quidem,abſens corpore , præſens autem Spiritu iam

iam iudicaui]Nota Apostolos etiam fuisse,& eorum successores quoque esse Iudices,non tantum meros & nudos dispensatores alieni beneficij[vt præsens eum qui sic operatus est]loquitur de eo,qui vxorem patris cognouerat [in nomine domini nostri Iesu Christi,congregatis vobis & meo spiritu,cum virtute domini nostri Iesu,tradere huiusmodi hominem Sathanæ] Vides hic Paulum ligasse & excommunicasse fornicarium istum,Nota & perpende singula,& intelliges,quam ingés & horrenda quoque hæc Apostolica potestas [in interitum carnis,vt Spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi.] ô quam horrendum est ab Ecclesia separari & anathematizari,id est,excommunicari, & ô quam parum hodie æstimatur. Non frustrà docuit Diabolus per Lutherum Excommunicationem non esse timendam,sed expetendam noui inde multum accedere commodi,multum vtilitatis.

1.Cor.9. Totum caput Sacerdoti diligenter perlustrandum est. Tractat autem, qualem sese debeat exhibere minister Euangelij, & q̃ possit iure diuino de Euãgelio viuere. De his nos aliquoties diximus, maximè in cap.10.Matth. Quòd autem ait:[Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circum ducendi, sicut & cæteri Apostoli & fratres Domini & Cephas?]Id non sic intelligendum est, vt peruersè interpretantur hæretici, & libenter intelligunt quidam Sacerdotes effeminati, quasi Apostoli circumduxerint vxores & coniuges: Cum certum sit,multos Apostolorum non fuisse coniugatos, cum à Christo vocarentur: & eos qui prius vxores habebant,illas, quando Christo se adiunxerant,prorsus reliquisse.Dicit enim omnium nomine D.Petrus Matt.19. [Ecce nos reliquimus omnia &c.]Quomodo autem probabile est, Apostolos,qui aut non habuerant,aut reliquerant antè, cum Christo adessent,vxores,post Christi ascensionem & post missum Spiritum S.& post quam legati totius mundi constituti erant, vxores duxisse,aut relictas iterum assumpsisse, & sic manu ad aratrum mota iterum, contra Christi verbum Lucæ 9.respexisse? Non dicit Paulus, mulierem, quæ sit vxor,sed mulierem sororem, si soror quomodo vxor? Cogita quomodo Christum secutæ sint mulieres,quæ ministrabant ei,Matth.27.c.d. & facilè quid hic sibi velit Apostolus, intelliges.Pe pende itidem, quæ porrò sequuntur statim post hæc verba, & quomodo Paulus probare velit, se cum Barnaba posse vti ministerio aliorum & subsidio,propter Euangelium, quibus tamen certis de causis vsus non fuit apud Corinthios,& deprehendes meridiana luce apertius S.Paulum loqui de muliere,sorore inquam (mulieres fideles sorores,sicuti viros fideles,fratres,nũcupare,scripturæ Euangelij perquam est familiare)non vxore lecti socia,sed vitæ necessariorum ministra. Si mulierem vxorem circunduxissent,non tam illa ipsis ministrasset, quàm Apostolos pro illa sustentanda quoque curare debuissent. Esset aliquis tam rudis:qui vel somniare vellet.SS. Apostolos (vt quæ dixi ac dicere possem,silentio prætercam(quos ab omni cura& solicitudine temporali, atque etiam affectione carnali expeditos & exoneratos esse oportebat, adhuc de vxoribus ducendis aut circumducendis cogitasse? pudenda est & ridenda potius,quam responsione dignanda hæc Adulterorum scripturæ peruersa & carnalis sententia.Notandum verò singulariter est illis,qui se Episcopos & Sacerdotes & verbi Dei Ministros atque adeò Apostolorum successores meminerunt quod S. Paulus

Paulus tam seriò hic dicit: Væ mihi si non euangelizauero.

1.Cor.12.d. [Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos secundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes doctores? Nunquid omnes virtutes? Nunquid omnes gratiam habēt curationum? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur?] Ex hoc loco & eo, qui est Ephes. 4.c. manifestè elucet, contra Lutheranos, non omnes Christianos esse Sacerdotes, quantum ad exteriores illos Sacerdotū functiones attinet: Nec omnibus esse liberum verbum Dei prædicare &c. Ecclesiæ officia exercere, quod tamen Lutherus, non laicis modò quibusuis, sed & mulieribus & pueris fecit liberum. Secundò nota, Deū eos ponere & ordinare, qui per ordinarios superiores eligūtur, de quo & supra Act.20.f. Tertiò nota, SS. Paulum inter Ministros Ecclesiæ posuisse quoque opitulationes, gubernationes, hoc est, opitulatores, gubernatores. Ex quibus quiuis agnoscit, etiam Regimen penes Ecclesiasticos esse & potestatem, quam tamen debent, non ad destructionem sed ad ædificationem exercere, 2.Cor.10.b.

1.Cor.15.b. [Gratia Dei sum id quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui, non ego sed gratia Dei mecum.]

2.Cor.1. [Fides autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo: Est & non,] i. duplex, fallax & inconstans [sed est in illo. Est.] i. simplex, sincerus, verax, constans [Dei enim Filius Iesus Christus qui in vobis per nos prædicatus est, per me & Syluanum & Timotheū, non fuit in illo Est & Non: sed Est, in illo fuit.]

2.Cor.2.c. [Cui autem aliquid donastis] de pœna publica iniuncta pro peccato [& ego] s. donaui ob preces vestras, tanquam ordinarius minister [Nam & ego donaui, si quid donaui] hoc dicit, quia Sacerdos incertus est certitudine fidei, vtrum confitens sit verè pœnitens & legitimè dispositus ad absolutionem consequendam [propter vos] i. vestram instantiam [in persona Christi,] hinc disce quomodo absoluāt Sacerdotes non propria auctoritate, sed in persona & auctoritate Christi: & hinc quoque patet olim tempore Apostolorum satisfactionem, hoc est, pœnitentiam punitoriam iniunctam fuisse, quam tamen postea, si ita expedire videbatur, relaxare aut mitigare poterant. Ex hoc loco & aliis quoque intellexerunt SS Patres, Summum Pontificem indulgentias dispensare, aliquid s. de promerita aut iniuncta temporali pœna, propter peccata, pœnitentibus, remittere, aut satisfactoria ac punitoria vindicatoriaque opera, in alia quædam conuertere posse similiter pietatis officia. Vide de his SS. Doctores, qui ex professo de indulgentiis tractarunt. Vide etiam Franciscum Turrianum contra Magdeburg. Centuria. lib. 4. Cap. 3. fol. 420.

Ibidem. paulo post d. [Christi bonus odor sumus] hæc non cogitant, qui non nisi fœtent peccatis & malo exemplo, Deo, in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereunt. Aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam & ad hæc quis tam idoneus? Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes] Nota contra Hæreticos

verbum

verbum Dei,sed ex sinceritate [Notemus & æmulemus Catholici] ex Deo,coram Deo,in Christo loquimur.

2. Cor.3. b. [Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum non quod sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis,sed sufficientia nostra ex Deo est:qui & idoneos nos fecit Ministros Noui Testamenti:Non literæ sed Spiritus.

2.Cor.5.d.[Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum &] Nota [dedit nobis Ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi,non reputans illis delicta ipsorum: &] Nota [posuit in nobis verbum reconciliationis.Pro Christo]Nota[ergo legatione fungimur,tanquam Deo exhortante]sic & absoluente, baptizante,consecrante] per nos obsecramus pro Christo,reconciliamini Deo,[Nota;quod hic hortatur vt reconcilientur Deo,& tamen superius dixit,quod Deus, qui in Christo erat,Mundum reconciliauerit sibi,si totus Mundus & affectu reconciliatus erat,quid opus erat denuo orare vt reconciliarentur Corinthiani?Reconciliatus est totus Mundus potentialiter, meritoriè, quo ad Christum, non autem efficaciter nec effectiuè, nisi in iis qui per fidem & Sacramenta atque cætera media, illud meritum sibi applicant. Hinc patet quomodò oratio,Eleemosyna, Sacrificium Missæ, reconciliare dicantur nos Deo, nō meritoriè, sed impetratoriè & applicatoriè &c.]

2.Cor.6.a.[Nemini dantes vllam offensionem]Nota diligenter & seriò Sacerdos quilibet [ne vituperetur ministerium nostrum : sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia,in tribulationibus,in necessitatibus,in angustiis,in plagis,in carceribus,in seditionibus, in laboribus,in vigiliis,in ieiuniis, in castitate,in scientia,in longanimitate,in suauitate,in Spiritu S.in charitate non ficta,in verbo veritatis,in virtute Dei per arma iustitiæ siue à dexteris, siue à sinistris,per gloriam & imobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt seductores & veraces, sicut qui ignoti & cogniti, quasi morientes & ecce viuimus,vt castigati & non mortificati, quasi tristes,semper autem gaudentes,sicut egentes,multos autem locupletantes,tanquam nihil habentes & omnia possidentes.]

2.Cor.8. d. [Prouidemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus, de quo & Rom.12. in genere omnes admonet.]

2.Cor.10.b. [In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus Nam arma iustitiæ nostræ] Notate Ecclesiastici qualia vos arma debeant,vt suprà 2.Cor.6.dixit,per arma iustitiæ &c. [non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem,munitionem, consilia destruentes & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei,& in captiuitatem redigentes, omnem intellectum in obsequium Christi,& in promptu habentes] Nota num Ecclesiastici non habeant potestatem iudicandi & puniendi [vlcisci omnem inobedientiam &c. & paulo pòst Nam si & amplius quid gloriatus fuero de potestate nostra,quam dedit]Nota[nobis dominus] Nota iterum potestatem habens Sacerdotes & prælati [in ædificationem & non in destructionem.]

2.Cor.11.f. [Ministri Christi sunt(vt minus sapiens dico) plus ego in

go in laboribus plurimis &c.in labore & ærumna, in Vigiliis multis in fame & siti, in ieiuniis multis] Nota & Apostolum sæpe ieiunasse idque in exemplum Sacerdotum,quibus & hoc,tanquam necessarium demandat 2.Cor.6.vt paulò antè posuimus, Si enim hoc fecit ille sanctissimus,quid decet nos?Nota,Et ieiunare,ac famem pati, esse diuersa,quia illa S.Paulus hic diuertè distinguit, famem patimur inuiti plerunque,ieiunamus sponte & voluntariè [in frigore & nuditate.Præter illa quæ extrinsecus sunt:]Nota[instantia mea quotidiana, Solicitudo omnium Ecclesiarum.Quis infirmatur & ego non infirmor?Quis scandalizatur & ego non vror?]

2.Cor.12.e. [Non enim quæro quæ vestra sunt,sed vos. Nec enim debent filij parentibus thesaurizare sed parentes filiis. Ego autem libenter impendam, & superimpendar ipse] Nota amorem verè pastorē [pro animabus vestris,licet vos diligens,minus diligar]

Et paulò pòst:[Nunquid per aliquem eorum,quos misi ad vos,circumueni vos?Rogaui Titum & misi cùm illo fratrem. Nunquid Titus vos circumuenit?Nónne eodem]Nota & proba an Hæretici sic faciāt, qui non solum ab aliis eiusdem sectæ propagatoribus , sed etiam non rarò à seipsis dissentiunt , & in singulos annos nouam fidem somniant [spiritu ambulauimus ? Nónne iisdem vestigiis ? olim putatis quod excusemus nos apud vos ? Coram Deo in Christo loquimur.]

2.Cor.13.a.[Prædixi enim & prædico vt præsens vobis & non absens,iis qui antè peccauerunt,& cæteris omnibus,quoniam si venero iterum non parcam. An experimentum quæritis eius,qui loquitur in me Christus?] Et paulò pòst:[Nō enim possumus aliquid aduersus veritatem,sed pro veritate.] Et paulò pòst,]Ideo hæc absens scribo , vt non præsens durius agam secundum potestatem]Nota[quam Dn̄s dedit mihi in ædificationem & non in destructionem.

Galat.6.a.[Fratres,& si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui Spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis considerans teipsum,ne & tu tenteris.]

Ephe.4.[Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos,quosdam Prophetas,alios autem Euangelistas,alios autem Pastores & Doctores,ad cōsummationem sanctorum,ad opus ministerij, in ædificationem corporis Christi,donec,]non tantum tempore Apostolorum,sed vsque ad finem sæculi Ecclesiæ suæ Christus prouidit ministros & Sacerdotes [occurramus omnes in vnitatem fidei,& agnitionis filij Dei , in virum perfectum,in mensuram ætatis plenitudinis Christi:vt iam non simus paruuli,fluctuantes & circumferamur omni vēto doctrinæ,in nequitia hominum,in astutia ad circumuentionem erroris.

Colos.4.c. [Salutat vos Epaphras , qui ex vobis est , seruus Iesu Christi,semper solicitus pro vobis in orationibus,vt stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei,]& paulò deinceps: [Et dicite Archippo, Vide Ministerium quod accepisti in domino,vt illud impleas.]

1.Tim.1.d.[Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secūdùm præcedentes in te prophetias,vt milites in illis [contra Hæreticos[bonam militiam , habens fidem & bonam conscientiam] Nota [quam quidam]vt & iam faciunt Hæretici & peruersi Sacerdotes,maxime Apostatę[repellentes,circa fidem naufragauerunt,ex quibus est

Hyminæus & Alexander:quos tradidi Sathanæ]i. excommunicaui [vt discant non blasphemare.]

1. Tim.2.a. [Obsecro igitur]hæc scribit ad Episcopum Timotheũ per illum, vt potè Episcopum hæc vult præ cæteris præstari, quia ad officium Sacerdotum pertinet non solùm concionari &c.sed etiam orare & supplicare Deo,quod fit cùm in horis Canonicis,tum verò maxime in sacrificio Missæ,vt etiam præter alios, sanctiss.Pater Augustinus Epist.59.ad Paulinum,intellexit & interpretatus est[primum omnium,fieri obsecrationes,orationes,postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus]ergo vtique pro defunctis fidelibus [pro Regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt,vt quietam & trãquillam vitam agamus in omni pietate & castitate, hoc enim bonum & acceptum est coram Saluatore nostro Deo.

1.Tim 3. [Fidelis sermo.Si quis Episcopatum desiderat] Notate, qui in episcopatibus & Sacerdotiis nõ nisi bonas opes,ocium, gloriã, priuatum lucrum&c.quæritis,vt nullum honestum & Episcopale opus fideliter exerceatis [bonum opus] quod sedulò exerceat desiderat. [Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum,pudicum, hospitalem,doctorem, non vinolentum,non percussorem,sed modestum,non litigiosum, non cupidum,sed suæ domui bene præpositum, filios habentem subditos cũ omni castitate.Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Non Neophitum] i.recens ad fidem conuersum [ne in superbiam elatus,in iudicium incidat diaboli. Diacones similiter pudicos, non bilingues,non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes,habentes Misterium fidei in conscientia pura. Et hi autem probentur primùm, & sic ministrent:nullum crimen habentes. Mulieres similiter pudicas non detrahentes,sobrias,fideles in omnibus. Diacones sint vnius vxoris viri, qui filiis suis bene præsint & suis domibus. Qui enim benè ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide,quæ est in Christo Iesu] Nota, quia multam fiduciam habere possint non in opera, sed in fide Christi,cui scilicet bene ministrauerunt [Hæc tibi scribo Fili Timothee, speras me ad te venire citò:si autem tardauero, vt scias quomodo oporteat in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Epistolæ S.Pauli ad Timotheum & Titum Episcopos,totæ in hoc versantur, vt instruant Episcopos & Sacerdotes,tum quid alios docere,tum quales ipsi esse & quomodo viuere debeant.Quare & præter Episcopos,Sacerdotes,qui suæ respondere functioni diligenter & debitè volent, has Epistolas nunquam de manu deponant,& non solum,quę nos ex illis libamus,sed etiam cætera studiose perlegere,& sedulò debent perpendere, quam longè simus, ab illis insignibus & virtutibus,quas hic D.Paulus per verbum,[Oportet,] tanquam necessarias requirit ab Episcopis & Ecclesiæ Ministris. Non referendum,sed deplorandum atque adeò exhorrescendum est: Vtinam tam vel postliminio reuiuemus ad hoc speculum, & iuxta illud nos ipsos ex animo reformaremus, & suus rediret,absque dubio, Sacerdotibus honor,& Ecclesiæ pristinus ille & florentissimus, tam turpiter collapsus,decor:Singula verba singula includunt præcepta, & nõ tam admonitione,quam obseruatione & executione opus habet. Porrò

rò quod S.Pau.hoc loco,sicut & apud Tit.1. Episcopum nec non Diaconum, vult esse vnius vxoris virum, tametsi aduersarij & Hæretici aduersus Ecclesiam Catholicam(quam hoc quoque cap. Pau. tam expressè columnam & firmamentum vocat veritatis, vnde certum est eam in fide,& in sensu S.Scripturæ nūquam errasse,nec vnquam errare quoque posse, alioqui enim non posset dici verax, nedum veritatis columna & firmamentum)impotēter vrgeant,& ex eo omnibus sacerdotibus & Episcopis, non modò liberum, sed etiam præceptum esse, Vxorem habere plenis buccis clamitant,non mouebit quicquam Catholicos Sacerdotes,quia falsum & ementitum est,sicut pleraque omnia,quæcunque illi refractarij & reprobi homines in Ecclesiam hostiliter effutiunt. Vt autem manifestum fiat hoc prudentibus & cordatis obseruandum est S.Paul.his locis,non præcipere,vt Episcopi,Sacerdotes(qui sub nomine Episcopi primitus quoque intelligebantur)& Diacones,facti episcopi & Sacerdotes,& Ecclesiastica Ministeria adorsi, vxorem ducant,sed tantum hoc permittere,vt ij qui primā solū duxerunt & habent,aut habuerunt vxorē,ad Episcop.aut Sacerd.assumātur Minist.& hoc ideò quia in Exordio Ecclesiæ, cū adhuc pauci erāt cōuersi,& infiniti conuertendi, non poterant ita sufficienter & cōmodè haberi idonei & digni viri, quia, ad Ecclesiastica munia eligerentur, nisi etiam ex coniugatis aliqui assumerentur.Permittit itaque S.Apostolus ex coniugatis in Episcopos, Sacerdotes, & Diaconos,eligere, hac tamen lege,vt non essent nisi vnius vxoris viri.i. vt non celebrassent secūdas nuptias,sed tantū primā haberent,aut habuissent vxorē. Hanc esse mentem Apostoli. SS. Ecclesiæ Patres constanter semper docuerunt, & ipse Textus & doctrina S.Pauli prorsus requiri. In Epistola enim ad Titum Cap.1.inter cętera vult esse Episcopum continentem,sic enim inter alia,inquit:[sed hospitalem,benignum & sanctum, continentem &c.]Quid autem est continere, cum nihil habet adiunctum,nisi à congressu & coitu omnis mulieris abstinere? Sic enim vsurpat etiam S.Paulus hoc verbum,continere,1.Cor.7.b [Quod si sesę non continēt]i.d est, si non valent à concubitu carnali abstinere,[nubant.]Et ibidem iubet coniugatos, postquam ad tempus orationi vacauerunt,redire in idipsum,[propter incontinētiam,] quia,scilicet noluit abstinere à concubitu illo carnali. Vide de hoc Franciscum Turrianum lib.2.cap.6.fol.208.de Ecclesia & ordinationibus ministrorum Ecclesiæ contra Lipsicos Iam vero si S.Paulus Episcopum vult continere seu continentem esse, hoc est,à concubitu omni muliebri abstinere,quomodo credibile est, eum iussisse Episcopum vxorem ducere? Stultum esset alicui mandare vt vxorem ducat, & interim præcipere vt sese prorsus ab ea contineat. Secundò S.Paulum non concessisse, atque multò minus præcepisse Episcopis & Sacerdotibus his verbis, vt vxorem ducant,patet ex simili phrasi,quam habemus in hac eadem Epistol.ad Timoth. cap.5. Ibi enim iubet viduam non eligi, nisi fuerit ad minus sexaginta annorum, [quæ fuerit vnius viri vxor:] Quid verò hic intelligis esse,[vnius viri vxorem?]an vnam tantum, vnum virum habere? Sic intelligi oportebit, Si vnius vxoris virum esse, sit vnam & non duas simul vxores habere, siue illa sit prima, siue secunda, siue quarta. Sed si sic intelligas, statim teipsum ineptiæ & mendacij traduces. Si enim debet habere vnum virum Vi-

dua,quomodo Vidua est? Quid igitur vult S. Apostolus, cum iubet, vt Vidua eligenda, fuerit vnius viri vxor: Nonne vt non habuerit nisi primum virum, & non excesserit primas Nuptias, vt inquam, non nupserit secundo? Hoc si verum est, vt sane nec Aduersarij inficias ire audebunt: intelligat consequenter prudens Lector, vnius vxoris virum esse, nihil aliud significare D. Paulo, quam primam solummodo vxorem habere, non esse digamum, vnius vxoris virum fuisse, non aliud, quam tantum vnam ac primam vxorem habuisse. Non igitur S. Paulus præcepit Sacerdotibus Nuptias, vt sibi falso persuadent Hæretici, & alij quicunque hæreticorum sententiam, tametsi simulent, aut præseferant se in aliis Catholicos sectantur, sed prohibet digamiam, vetat secundas nuptias, & vult esse Sacerdotes & Ministros Ecclesiæ, [Continentes,] non [incontinentes,] seu ad Concubitum pronos, cuius tamen indicium est sæpius Nuptias celebrasse. Non dubito, quin omnes, quibus cor non fuerit, vel hæresi vel carnali voluptate occæcatum, vel digitis tangere possint, hanc esse germanam Paulinæ dictionis sententiam.

Huc non parum facit, quod S. Paulus. nullibi in vtroque loco, facit mentionem filiorum progignendorum, sicut facit, cum iuniores Viduas vult nubere, 1. Timot. 5. Ibi enim addit: Volo iuniores nubere, filios procreare &c. Sed hic tantum, vbi vult Episcopos & Diaconos esse vnius vxoris viros: dicit, Filios habentem, & Tit. 1. Si quis sine crimine est vnius vxoris vir f. est. filios habens fideles. Non inquam: Episcopus ducet vnam vxorem, sed sit vnius vxoris vir. Non procreet filios, sed habeat &c. Vt intelligas liquido, eum loqui de iis qui iam coniugati sunt: quique filios olim procrearant, antequam assumerentur: non vero præcipere, vt facti Episc. tunc demum ducant vxores aut procreent liberos. Tertiò S. Paulum non mandasse, vt episcopi & Sacerdotes &c. vxores ducerent, vel ex hoc quoque indubitatum fuerit, quod ipsemet, sine dubio existens Episcopus non fuerit vxoratus, nec etiam vnquam vxorem ducere habuerit in animo, quod ipse testatur 1. Cor. 7. b Volo autem omnes vos esse, sicut meipsum, vbi omnes hortatur ad continentiam & virginitatem exemplo sui ipsius. Si igitur Paulus primarius & sanctissimus Episcopus, non fuit vxoratus, nec vnquam duxit vxorem: quomodo credendum est eum aliis Episcopis præcepisse, vt fierent vxorati & non habendos dignos Ecclesiasticis officiis, nisi ducerent vxores? Si inquam, necessarium iudicauit, Episcopos ducere vxores, cur non & ipse hoc quod erat necessarium, fecit? vt taceam, principem Episcoporum Christum, virginem mansisse. S. Ioannem Baptistam S. Ioannem Euangelistam. &c. Et quomodo conueniret S. Paulus cum Christo, qui iussit S. Apostolos omnibus, etiam vxoribus, renunciare, quod & fecerunt, si ipse iuberet vxores ducere? Quarto. 1. Corinth. 7. 8. Paulus omnes, qui matrimonio alligati non sunt, hortatur vt virgines & continentes maneant, & iudicat hoc melius esse, imo & vxoratos vt sic sint animati, quasi vxores non haberent quis itaque nisi insanus & Paulini Spiritus, atque adeo omnis prudentiæ & æquitatis prorsus inops, cogitare, nedum dicere aut prædicare audebit, S. Paulum, qui omnibus omnino fidelibus castitatem siue virginalem, siue vidualem summopere suasit, quia hoc melius esset, & præstaret facultatem Deo melius & absque solicitudinibus

nibus mundi,expeditius seruiendi, omnibus Ecclesiasticis, qui vtique præ cæteris, deberent ac debent esse, quoad fieri potest,ab omnibus terrenis curis vacui, ac Deo non per interualla,sed singulis momentis & incessanter seruire,coniugium præcepisse? His omnibus, vt cætera taceam, quæ tamen æquo lectori ruminanda ac perpendenda relinquo adiungere possem,sensum & consensum totius antiquitatis,nisi hoc instituti nostri, & breuitatis ratio prohiberet. Videat Catholicus & quilibet veritatis amans lector, Catholicos doctores, quos alibi citaui,in istis controuersiis & locis communibus. Inter cæteros etiam,D.Petrum à Soto lib.de Instit.Sacerdot.lect.18. de Matrimonio.Tit.Bigamia.fol.355.& Iacob. Rabum contra germanicam Episcopalem Concionem Marpach.fol. 13. Item D.Thomam Campegium Bononiens.Episcopum Feltris.in libell.de Cœlibatu Sacerdotũ nõ abrogãdo,qui libellus est cõiunctus illi operi,quod scripsit de potestate Romani pontificis,Venetiis impress. Nõ possunt igitur ex hoc loco impij hæretici probare. Sacerdotibus esse permissũ ac multo minus prçceptũ Matrimonium. Hoc solum hinc probatum euadit, licitũ fuisse olim eas,qui nondum secundas Nuptias ingressi erant, propter Ministrorum inopiam & necessitatem, aut Episcopos & Ecclesiæ Ministros assumere,quæ causa & necessitas iam non ita viget, cum alij, nondum coniugati,haberi possunt,& maior pars Mundi iam conuersa sit, Quum tamen Ecclesia etiam nunc, si videat idoneos & ad Sacerdotium aspirantes,vnius vxoris viros, hoc est, qui tantum vnam habuerunt vxorem,non grauatim ad Sacerdotij gradum admittit. Videant igitur maximè Sacerdotes Catholici quid fecerint, vel quid faciãt. Nunquã hic locus excusabit Sacerdotum illicitas & sacrilegas nuptias,qui se voto castitatis astrinxerunt. Iungantur millies,vt putãt Matrimonialiter,non possunt contrahere Matrimonium, quod coram Deo sit ratum,licet coram Mundo à multis imprudenter laudatum. Nec etiam ex cap.7. prioris ad Cor. sese possunt tueri,illis verbis, Qui non sese continent,nubant. Item, Melius est nubere quam vri. Loquitur enim ibi S.Apost,de non nuptis & liberis, & iis qui,vt in fine loquitur,potestatem habent suæ voluntatis,i. qui adhuc liberi & nulli voto vel facto astricti sunt,qui oculos aperire volẽt,& totum caput studiosè perscrutari & ponderare,obscurum esse non potest. Certũ autẽ est, Sacerd.ipso facto,cum in Sacerdotes eligũtur, sese Christo despondere,& voto castitatis obstringere, & proinde innuptos, & suæ potestatis liberos non esse. Et quomodo permitteret. S.Apostolus Sacerdotibus,post emissum castitatis votũ & nuptias cœlestes,ad matrimoniũ humanum accedere: qui hoc non viduis quidem permittebat, postquam sese viduitatis voto obstrinxissent,sed eas nubere volentes testatus est damnationem habere,quia primam fidem irritam fecerunt? 1. Timoth.5.c. Primam fidem autem,ibi S.Apostolum, votum castitatis,& fidem,quam Christo in castitate viduali seruanda promiserant, intelligere,in propatulo & extra omne dubium est: quia certum est, nuptias etiam secundas contrahere, non esse contra fidem Christianam & Apostolicam: alioqui & nuptiæ,quæ non ex fide, vel quia contra fidem peccatum essent,& illi qui nuptias inirent, infideles, si de Communi Christianorum fide (quæ tamen nullibi prima fides nuncupatur) velis interpretari dicendi forent. Nec est quoque quod

Hæretici,vel quilibet nuptiatores ſacerdotes Eccleſiam inſimulent impietatis & doctrinæ dæmoniorum, quaſi videlicet nuptias prohibeat,quia ea ſacerdotibus non permittit:quia nön prohibet Eccleſia nuptias per ſe vt malas,(quod proprie vocat S.Paulus 1.Tim.4. doctrinam dæmoniorum)cum aliis omnibus,qui poteſtatem habent ſuæ voluntatis, & nullo legitimo impedimento prohibentur, nuptias tanquam bonas & pias,imo tanquam magnum Sacramentum, quod tamen Hæretici negant,permittit:ſed ſolum ſacerdotibus caſtitatem & continentiam præcipit tanquam præſtātiorem, & tali diuinæ functioni magis accommodam & neceſſariam. Vt inquam Sacerdotes,ſic habeant facultatem ſine impedimento Dominum, quod ſemper facere tenentur,obſecrandi,& toti non diuiſi ſint in miniſterio ac cultu diuino,cui ſe totos in ſuſceptione huius offici,emancipant. Non prohibet matrimonium tanquam malum,cum ei virginitatem & continentiam tanquam potiorem præfert. Alioqui & Paulus quoque iniurius fuiſſe in matrimonium dicendus fuerit quod tamen nemo ſanæ mentis faciet. Porrò, poſſe Eccleſiam præcipere Sacerdotibus aſſumendis id quod S.Paulo teſte, Matrimonio præſtantiùs & Deo ſeruiendi commodius eſt,idque ſine vlla peccati aut tyrannidis, nota, vel inde pateat,quod S.Paulus,qui ſolum Eccleſiæ Miniſter & membrū fuit vnicum,Viduis aſſumendis præcipit vidualem caſtitatem neceſſario ſeruandam,vt patet,1.Tim.5.Si hoc S Paulus fecit, & nemo eum reprehendere audet; cur non & Eccleſia; abſque iuſta reprehenſione hoc facere poſſit,cum aſſumit aliquos in Sacerdotes,quibus vtique maior & amplior incumbit functio quam viduis? Et quando S. Paulus non voluit,nec virum bigamum ad Sacerdotium & Epiſcopatum,nec viduam bigamam ad viduarum Eccleſiæ Collegium admittere, nonne illis ſecundas nuptias,qui ad Epiſcopatum,vel vidualem illum Eccleſiæ ſtatum aſpirare volebant,interdixit? Nonne difficiliùs eſt cuipiam abſtinere à nuptiali complexu,qui illum expertus eſt aliquādiu, quam qui nunquam illum exercuit: Cum S. Paulus quoque dicit 1. Cor.7. [propter fornicationem]ſcilicet,deuitandam [vnuſquiſque ſuam vxorem habeat,& vnaquæque ſuum virum:] Non nubere cenſendus eſt, vt quilibet,qui ſeſe ad fornicationem & concubitum pronum eſſe experiatur(cui tamen tentationi & inclinationi, ieiunio, obſecratione, & aliis pietatis exercitiis,adiuuante Deo,qui omnibus plus quā petūt, largitur:deuitatis ſedulò incentiuis concupiſcentiæ,ebrietate,contubernio laſciuorū & impudico aſpectu &c. frænū inicere quilibet poterit fidelis qui volet (vxorē ducat etiāſi ſuæ voluntatis poteſtatem nō habeat,ſed ſi alicui voto aſtrictus ſit,& fidem cōtinentiæ promiſerit, Nequaquā, alioqui & viduæ poſt primam fidē liberīſ feciſſet ſuū virū habere Sed loquitur ibi de illis,qui iam acta coniugati & matrimonio iūcti ſunt.vult:que vt illi nō ſemper ſe abſtineant à matrimoniali coitu,quod faciendum eſſe quidam perſuaſerant Corinthianis,qui idcirco Paulum de ea re ſcripto conſuluerant, quod patet ex eo quod proximè præceſſit: [De quibus autem ſcripſiſtis mihi, bonum eſt homini mulierem non tangere.] Deinde patet quoque ex ipſis verbis Pauli. Non enim dicit: Vnuſquiſque vxorem ducat aut vna quæque viro nubat, quaſi loqueretur de innuptis, de quibus poſtea demum inſtituit ſermonem,cum dicit, Dico autem non nuptis& c. vt intelligas

eum

eum eosque de Coniugatis fuisse locutum, sed dicit:[habeat. i. vtatur vir vxore, vel vxor viro, vel vt postea sese dilucidius exponit:[Vxori vir debitum reddat & vxor viro,] quæ statim sequuntur, Ex quibus etiam conuincitur eum loqui de Coniugatis, quos ab illis illa de re consultus, vult non semper abstinere, quasi hoc non deceret Christianos, vt illis persuasum erat, sed etiam inuicem amplexibus coniugalibus, vti nec perpetuo inuicem frustrare, vt consequenter addit[Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus vt vacetis orationi]si coniugati vacaturi orationi, debent abstinere, quid Sacerdotes, qui semper debent orare, & diuinis officiis indesinenter vacare [& iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Sathanas] ad fornicationem, si alter alteri concubitum diu negaret [ptopter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam non secundum imperium] non iubeo vos carnaliter congredi, sed indulgeo, propter infirmitatem vestram. Ex quibus verbis patet quoque etiamsi quod tamen non possunt conuincere aduersarij Sanctus Paulus de omnibus in genere hominibus loqueretur, cum dicit, propter fornicationem & cætera vnusquisque vxorem habeat & cætera cum tamen non præcipere coniugium, sed tantum indulgere. An vero senescente mundo, propter multorum Sacerdotum incontinentiam, expediret Ecclesiam Sacerdotibus permittere coniugium, aliorum esto iudicium. Si Ecclesia hoc iudicaret, non vtique denegaret. Sane multos videre est, qui non expectata licentia Ecclesiæ, Matrimonium putatiue contraxerunt Sacerdotes, qui tamen non contenti coniuge, alias amasias restinguendæ libidinis ergò, quæsierunt, etiam ipsos, vt dici & haberi malunt quam esse, Reformatiores Euangelicos. Si Sacerdotibus impudicis Canonicæ pœnæ infligerentur, Si nulli etiam, nisi legitimæ ætatis, ad Sacerdotium admitterentur, sique omnes vrgerentur, vt iuxta doctrinam Pauli, sint pudici, non ebriosi, non multo vino dediti, & diligenti lectioni, deuitato sæculi consortio, necnon feruenti orationi incumberent & inuigilarent, procul dubio, tantis fornicationibus & impudicitiis, quæ iam in Clero deprehendere est, cum grauissimo omnium scandalo, & certissimo Religionis periculo & naufragio etiam, nunquam tam liber patuisset accessus, nec subministratum fuisset seminarium. Neque sperandum est Sacerdotes posse seruari in castitate & pudicitia, si non prodigiosa illa & maledicta, potandi, epulandi, conuiuandi, otiandi &c. illis seuere & acriter interdicatur & prescindatur licentia. Et hæc parerga. Adduximus porrò ista solum pro defensione Ecclesiæ & tuenda veritate, & ad præmonendos simpliciores, ne id, quod libenter faciunt, etiam putent se, ducti his locis, praue intellectis, licenter & legitime facere: sicque aut in peccatis perseuerent diutius, aut ad ea se exponant liberius, nihil interim in aliis insolenter calumniantes, neque de nobis superciliosè quicquam præsumentes, memores illius: [Qui stat, videat ne cadat,] & iterum, [Considerans teipsum, ne & tu tenteris.] Deus Opt. Max. dignanter largiatur, iis qui stant per gratiam, ne cadant per incompetantiam: qui vero lapsi sunt ex ignorantia, vt resurgant ad pœnitentiam. Et omnes quotquot sumus sacerdotes, Deo fideliter seruiamus in patientia, continentia & perseuerantia, Amen.

1. Tim. 4. b. [Hæc proponens fratrib. bonus eris Minister Iesu Christi

enutri tus verbis fidei,& bonæ doctrinæ, quam assecutus es.Ineptas autem & aniles fabulas deuita. Exerce autem teipsum ad pietatem. Nã corporalis exercitatio ad modicum vtilis est]Nota [pietas autem ad omnia vtilis est,promissionem habens vitæ quę nunc est]Nota contra eos qui negant bòna opera etiam in futuro habere remuneratio- nem]& futuræ.Fidelis sermo & omni acceptione dignus, in hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in Deum viuum, qui est] quantum ad se,& potentialiter ac meritoriè[saluator omnium homi- num, maximè] scilicet efficaciter,huc adde quod Heb.5. [Consumatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis] vt intelligas de piè fidelibus, scilicet obedientibus, non solifidariis loqui S. A- postolum [Fidelium præcipe hæc & doce. Nemo adolescentiam tuam]Nota S.Timotheum,qui erat episcopus, non fuisse seniorem æ- tate,sed officio,ne existimes seniores tantum nuncupare scripturam ætate grandæuos.Sed seniores etiam nuncupat, Ecclesiastica functio- ne præminentes,& iudicio graues,de quibus Sap.4.b [Senectus vene- rabilis,non diuturna,neque annorum numero computata. Cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis,vita immaculata contemnat:] i.sic te gere,ne quis iure te adolescentiæ ergo contemnere possit, quod pa tet ex sequentibus[sed exemplum esto fidelium]Nota in verbo in con uersatione,in charitate,in fide,in castitate.Dum venio, attende lectio ni,exhortationi doctrinæ.Noli negligere gratiam, quæ in te est,quæ data est tibi per prophetiam,cum impositione manuum presbyterij] Nota Timotheum cum impositione manuum presbyterorum,i.Episco porum,quibus Paulus se connumerat,2.Tim.1.b.fuisse ordinatum Epi scopum. Nota ordinationem esse Sacramentum, quod etiam præter exterius signum,gratiam confert, vt hic expresse testatur S.Paulus (Hæc meditare,in his esto,vt profectus tuus, manifestus sit omnibus. Attende tibi & doctrinæ:insta in illis,hoc enim faciens,& teipsum sal- uum facies,& eos qui te audiunt.)Quantopere necessarium sit, Sacer- dotes & Episcopos, in sacris scripturis,legendo,meditando, docendo exerceri,& qualis ab illis vita requiratur, vt se suosque saluos faciant, qui nolit esse sponte cæcus vel ex hoc loco vnico loco,meridiana lu- ce clarius, conspicere potest Nota verbum : Saluare etiam creaturis tribui,quia.I ad salutem iuuant suo Ministerio,& ne offendaris, sicubi sanctis Dei in cœlo videantur quædam tribui, quæ soli Deo com- petunt, quia illa sic interpretanda & intelligenda sunt, quod sancti ratione precum suarum apud Deum per Christum talia impetrare solent. Similes phrases multas in scriptura ostendes, de quibus alibi latius.

1.Timo. 5.a.Instituit Episcopum quomodo Senes vt patres,iuuenes vt fratres. Anus vt matres,iuuenculas vt sorores obsecrare debeat, scilicet in omni castitate.Item quomodo viduas cũ iunioresque,tum senio res instruere quomodo [illegible] reiectis iunioribus,& habere iussis seniores solũ ad ministeria Ecclesiæ assumere debeat, quod ad longum lector, ibi perlustret Et postmodũ sic de presbyteris infert. (Qui bene præsunt) Non qui præsunt tantũ,sed qui bene præsunt(Presbyteri duplici hono re)i.Reuerẽtiæ & sustentationis(digni sunt:maxime qui laborant)Non qui ociantur & pigri ventres sunt verbo & doctrina. Ex his colligis e- tiã in Ecclesia esse & tunc fuisse presbyteros, qui tamen non concio- nabantur

nabantur,sed orationi & sacrificio Altaris ministrabant [Dicit enim scriptura]Deut.25.a.Vide & 1.Cor.9.a.Mat.10.b.Luc 10.b (Non alligabis os boui trituranti.Et dignus est operarius mercede sua) Ex his intelligis de quali duplici honore supra loquatur(Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes coram omnibus argue,vt cæteri timorem habeant. Testor coram Deo & Christo Iesu & electis Angelis, vt hæc custodias sine præiudicio,nihil faciens)Attendite iudices Ecclesiastici (in alteram partem declinando.Manus cito nemini imposueris)tum in ordinando tum in absoluendo(neque communicaueris peccatis alienis.Teipsum) nota(castum custodi.Noli adhuc aquam bibere) obserua qualem vitam vixerit hic Sanctiss.Episcopus Timotheus.Nota etiã quod S. Paulus iubeat eum Vinum bibere,non quia malum esset aquam ex deuotione bibere,& à Vino abstinere,atque sic delectum sibi & potus exercere,sed quia infirmioris valetudinis erat, propter crebras, inquit, infirmitates.Nota denique,quod addit:Modico Vino vtere:vt intelligas concessisse solum vt parum vini biberet ad vsum non ad abusum & voluptatem.Vti vino & obrui vino valde differunt (propter stomachum tuum & frequentes tuas infirmitates.

1.Timoth 6.b. (Habentes autem alimenta , & quibus tegamur)sub his intellige cætera quoque vitæ necessaria his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri,incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia , & nociua,quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas) hinc facti illi Beneficiorum (quam quidam apprehendentes, errauerunt à fide , & inseruerunt sese doloribus multis. Tu autem ô homo Dei,)Nota Sacerdos(hæc fuge:sectare vero iustitiam,pietatem , fidem charitatem)Nota fidem & charitatem esse diuersas virtutes & abinuicem distinctas , & fidem non necessario semper habere charitatem annexam,vt vera sit fides,licet viua & meritoria fides non sit, si non adsit charitas.Si fides semper ad quam hortatur scriptura, complecteretur charitatem & cæteras virtutes , quod opus erat hic & alibi passim præter fidem etiam alias exigere & efflagitare virtutes ? (patientiam , mansuetudinem. Certa bonum certamen fidei , apprehende vitam æternam)alludit ad Brauium illud,1.Corinth.9.d. (in quam vocatus es , & confessus bonam confessionem coram multis testibus. Præcipio tibi coram Deo , qui viuificat omnia , Et Christo Iesu,qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato , bonam confessionem,Nota Episcope, obserua Sacerdos(vt serues mandatum sine macula, irrepræhensibile , vsque ad aduentum Domini nostri Iesu Christi:quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens Rex Regum & Dominus dominantium,qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem , quem nullus homo vidit,sed nec [illegible] mortali & corporali visu,in hac vita , secundum diuinam essentiam, videre potest.O Timothee,depositum [illegible] officium commissum & oues concreditas (custodi , deuitans prophanas [illegible] impias , hæreticas , & ab ecclesiæ Catholicæ traditione & fide alienas,[vocum nouitates] Ecclesia non vsurpat prophanas vocum nouitates , quando ad explicanda quædam fidei dogmata nouis vocibus vtatur vtpote homousios, Theoto-

cos, Transſubſtantiatio Trinitas &c. quia iſtiuſmodi voces non pugnāt cum fide Catholica, ſed eam explicatius illuſtrant [& oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam permittentes, circa fidem exciderunt. Gratias tecum. Amen.]

2. Timoth. 1. a. [Gratias ago Deo meo cui ſeruio à progenitoribus meis in conſcientiā pura,] Nota [quod ſine intermiſſione habeam tui memoriam in orationibus meis] Nota, [Nocte & die] deſiderans te videre, memor lachrymarum tuarum, vt gaudio implear, recordationem accipiens eius fidei quæ eſt in te] Nota [non ficta, quæ & habitauit primum in auia tua Loide, & matre tua Eunice, certus ſum autem quod & in te. Propter quam cauſam admoneo te, vt reſuſcites gratiam] Nota, an non conferatur in ordinatione Sacerdotali gratia [quæ in te eſt per impoſitionem manuum mearum.] Vnde ſupra 1. Tim. 4. d. [Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris: ſed virtutis, dilectionis, & ſobrietatis. Noli itaque erubeſcere teſtimonium Domini noſtri, neque me vinctum eius:] Nota quod is etiam Chriſti verbum erubeſcit, qui qui erubeſcit Chriſti miniſtros confiteri. Huc quoque ſpectant, qui erubeſcunt habitum gerere Sacerdotalem ſeu Epiſcopalem, & iuxta profeſſionis exigentiā: & tamen non erubeſcūt redditibus frui, quantū ſcandali inde ad ſimpliciores redierit, experiētia abundè teſtatur. Videas Epiſcopos quoſdam tāquam milites, aut ſolūmodo bellicos Principes, Sacerdotes veluti Mercatores vel alios quoſuis ex fece vel infima laicorum incedere. Hinc quia ſeſe nec moribus nec habitu gerunt, vti decet Epiſcopos, Prçlatos, Sacerdotes &c. etiam merito non habentur, nec honorantur, nec audiuntur vt tales, ſed veluti laici, ſeculares, leues prophani &c. ridentur, contemnuntur &c. & inſtar ſalis infatuati foras proiecti pedibus quorumuis proculcantur. Quam grauiter porrò peccent, contra æquiſſimas & ſerioſiſſimas conſtitutiones Eccleſiæ, videant, vel in ſolo Concilio Tridentino Cap. 6 ſeſſ. 14. Clerici ſæculares: Et cap. 15. ſeſſ. 25. Religioſi [ſed collabora Euangelio ſecundum virtutem Dei, qui nos liberauit & vocauit vocatione ſancta, non ſecundum opera noſtra] prędeſtinatio enim & electio eſt gratuita. Intellige autem opera præcedentia fidem] ſeu quæ fecimus nos, ſcilicet, ante fidem & conuerſionem Tit. 3] ſed ſecundum propoſitum ſuum & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, ante tempora ſæcularia, &c. Formam habe ſanorum verborum quæ à me audiſti] Nota traditionem viuam [in fide & dilectione,] Nota in quibus ſana doctrina conſiſtat, quæ igitur ſolam tantummodo fidem vrget, ſana doctrina non eſt [in Chriſto IESV. Bonum depoſitum cuſtodi per ſpiritum ſanctum qui habitat in nobis.

2. Timoth. 2. a. [Tu ergo fili mi confortare in gratia quæ eſt in Chriſto IESV: & quæ audiſti à me] Nota iterum traditionem non ſcriptam non dicit, quæ tantum ſcripſi tibi, aut quæ legiſti in ſacra ſcriptura ſeu verbo Dei ſcripto [per multos teſtes] Quæ porrò illa fuerunt: Vtique vtilia & obſeruatu neceſſaria erant, & tamen non ſcripta, ſed viua tantum traditione ad poſteros tranſmiſſa ſunt, [hæc commenda fidelibus hominibus,] Nota denuo, quomodo traditiones non ſcriptę, Eccleſiæ viua voce commendatæ ſint. Tametſi igitur ſanctus Paulus

lus ſecundo Timot. tertio d. ſic ſcribat: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt &c. non tamen dicit, quod omnibus numeris omnia abſolute & conſummatè atque adeo expreſſè tradat: cum multa viua ſolummodo voce tradiderunt SS. Apoſtoli, que tamen proculdubio etiam faciunt ad ea, ad quæ ſcriptura quidem vtilis, ſed tamen ſola ſatis aut ſufficiens, maximè propter eos, qui ipſam adulterant, non eſt. Imo quælibet ſcriptura; atque adeo quælibet pars, ac quilibet liber ſcripturę, quælibet Epiſtola Canonica & Apoſtolica, vtilis, vtilis inquam eſt ad docendum &c. vt S. Paulus ibi dicit: Ideone ſequitur, cæteros ſcripturæ libros eſſe ſuperuacaneos, aut non eſſe habendos pro ſcriptura S. & verbo Dei: Solum Euangelium Ioannis vtile eſt ad docendum &c. Reiicimus igitur cætera Euangelia, Sola Epiſtola ad Roma. vtilis eſt ad docendum &c. Ideone cæteræ Epiſtolæ fruſtraneæ: Solum nouum teſtamentum vtile eſt ad docendum, & cætera. Ideonè reiiciemus vetus teſtamentum: Si dixiſſet Sanctus Paulus: Sola ſcriptura ſatis & ſufficiens eſt ad docendum &c. haberet quoddam ſpecimen, quod adferunt hæretici contra viuas & Apoſtolicas traditiones Eccleſiæ: Cum vero hoc non dicat, ſed & hoc loco & alibi etiam ſequi & ſeruari velit, quæ ab Apoſtolis viua voce audierunt eorum diſcipuli, & poſtea fidelibus hominibus commendarunt: ſeruari inquam traditiones ſiue ſcriptas ſiue tantum auditas, & cetera manifeſtum & extra omne dubium eſt Sanctum Paulum traditiones viuas Eccleſię hoc loco haudquaquam reiicere voluiſſe. Nec ſuffragatur quicquam Apoſtatis & Hæreticis, quod Sanctus Paulus Gal. 1. b. bis dicat. [Sed licet nos aut Angelus de cœlo Euangelizet vobis præterquam quod Euangelizauimus vobis, anathema ſit:] quia ibi non dicit S. Apoſtolus, præterquam quod ſcriptum eſt à nobis, ſed præterquam quod nos Euangelizauimus, viua ſcilicet voce: ex quo planum eſt, eum loqui, non tam de ſcriptura ſacra, quam de verbo Dei auribus & cordibus fidelium commiſſo & inſcripto, hoc eſt, de Traditione Apoſtolica viua, quam eccleſiæ eiuſque Miniſtris coram multis teſtibus aliis viciſſim ſic commendanda & veluti per manus tradenda, commiſerunt Apoſtoli: vt hic locus vel ſolus planè & manifeſtè coarguit. Nec ſanè Apoſtolus in illa Epiſtola ad Galatas omnia quæ ad fidei & ſalutis Myſteria ſpectant, expreſſè, imo nec ſummatie quidem conſcripſit. Si igitur Galatæ tantum ea quæ in illa Epiſtola ſcripta & comprehenſa ſunt obſeruare debebant, vbi relinquemus cætera huius Apoſtoli ſcripta: Et hæc Epiſtola cum iſta ſcriberet Apoſtolus tantum tunc ad Galatas primum deſtinabatur, Sanctus vero Paulus loquitur de Euangelio quod Euangelizauerat, iam ante viua voce nimirum præterquam inquit quod euangelizauimus, non autem de iis quæ in hac Epiſtola commemorare demum proponebat [qui idonei erunt & alios docere. Labora ſicut bonus Miles Chriſti. Nemo] Nota Sacerdos [militans Deo, implicat ſeſe rebus ſæcularibus.] Quid cogitant hic Sacerdotes, quæſtores, ſæcularum Dominorum, Cereuiſiarij, Cauponæ, Oenopolæ, Venatores, Columbatores. Negotiatores ſandicis, ouium, equorum & alia multifaria fœda & turpia lucra ſectantes, [Vt ei placeat, cui ſeſe probauit. Nam & qui certat in agone, non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Laborantem Agricolam]

non

(non ociantem, conuiuantem, suauiter dormientem Nota Ministros Ecclesiæ, nunc Milites, nunc Agricolas, alio atque alio respectu nuncupari) oportet primùm de fructibus accipere. Intellige quæ dico: Dabit enim Deus in omnibus intellectum. &c.) Et paulò pòst. (Hæc commone, testificans coram Domino. Noli contendere verbis. At nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium. Sollicitè) Nota (autem cura teipsum probabile exhibere Deo) non tantum hominibus (operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum Dei.) Expedit simpliciores & nouellos Sacerdotes in docendo maximè, habere probatos Postillatores, quos tutò sequantur. Magna pars Spangenbergium, Coruinum, & similes scriptores hæreticos sequuti sunt, & etiam dum versant, quali cum fructu exitus loquitur. Pij & Catholici Sacerdotes, studiosè caueant Hæreticos & suspectos Authores, non solum quia Ecclesia tales omnes sub horribili anathemate interdixit, verumetiam quia per istiusmodi & se & suos miserè seducunt, corrumpunt & in varios errores ac certissimam etiam animæ perniciem demum præcipitant. Et qui S. Chrysostomum non habent aut cæteros S S. Patres, seligant sibi ex aliis Catholicis Postillatoribus probatiores, quales inter Catholicos sat multi extant, laus Deo, & indies euulgantur quoque. Extant homiliæ SS. Patrum, recens à D. Surio, additis Epistolis, augmentatæ. Extant Postillæ. DD. Topiarij, Polygrani, Ardentij, Eccij, Nauseæ, V. Vicelij, Buchingeri, Eisengrinij, Iacobi Feuchrij, &c. Habeant secundum patres, Lyranum & Dionysium Carthusianum in totum Vetus & nouum Testamentum: Adamum Sasbaut in Esaiam, & Epistolas Pauli: Ferum in Matthæum & Ioannem: qui tamen quibusdam in locis cautè & sobriè legendus atque intelligendus est: Io. Hoffmeisterum in Lucam & Marcum. Iansenium in Harmoniam Euāgelicam, Io. Pagninum &c. Et affatim illis de qualibet materia subministrabitur sanus intellectus, vt non opus sit ad corruptissimas & pestilentissimas Hæreticorum lacunas confugere. (Prophana autem & vaniloquia deuita: Multum enim proficiunt ad impietatem,) Notate Sacerdotes, qui assueuistis tam turpiter quandoque & scurriliter loqui. Item qui gaudetis cum Hæreticis conferre, & eorum corruptis & interdictis scriptis vti (& sermo eorum vt cancer serpit.) Et paulò pòst, (Iuuenilia desideria fuge:) Notate Sacerdotes, maximè iuniores qui cōsueuistis, cum adolescentibus & procis conuersari, iaculari, iocari, &c. illis & in moribus, in victu & vestitu similes, (sectare verò iustitiam, fidem, spem, charitatem, & pacem cum iis qui inuocant Dominum de corde puro. Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita, sciens quia generant lites. Seruum autem domini) Notate Sacerdotes litigiosi, bellicosi, pugnaces, & Forenses rabulæ (non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati: ne quando Deus det illis pœnitentiam.) Deus dat pœnitentiam, Obserua quomodo cum hæreticis, & qui ab illis seducti sunt sit primitus agendum. Corripiendi sunt fraternè instruendi & conuincendi S. scriptura, & paternis admonitionibus ad fidem & veritatem Catholicam allectandi. Nec statim itaq; inuectiuis & importunis obiurgationibus deterrendi & alienandi: multo minus mox vt lapsi sunt, absque vlla præuia admonitione & instructione occidendi, nisi planum & perspectum sit, & alios per eos corrumpi, & ipsosmet

ſoſmet in hæreſi prorſus obſtinatos eſſe & deploratos.[ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcunt à diaboli laqueis,à quo captiui tenentur,]Nota in quali ſtatu ſint hæretici,& omnes quotquot ab Eccleſia Catholica, extra quam nulli vnquam ſalus contingit aut contingere poteſt,deſciuerunt , & quia non poſſint lucem veritatis percipere ad eius voluntatem.

2.Tim.3.a. [Hoc autem ſcito quia in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa,& erũt homines ſeipſos amantes &c.]Nota,quod S.Paulus,de quibus & Chriſtus Matth.24.non promittat in nouiſſ. tẽporibus Euangelium demum ex vmbra , & eouſque ſepultum , in lucem per Luth.eiuſque aſſeclas,proferendum;ſed prædicit tunc Euangelium Chriſti,per iſtiuſmodi pſeudo-prophetas,quantumcunque ſeſe interim Euangelij titulo tegere ſatagant, obſcurandum , corrumpendum,& fœdis erroribus, adulteratum iri &c.Confer obſecro , quæ hic de hominihus nouiſſimorum temporum , in quibus nos iam verſamur præſagit & propheticè prædicit Apoſtolus,cum modernis noſtris hæreticis & Sectariis,& depræhendes facilè , quos hoc loco perſtringat & notet Apoſtolus:perlege etiam integrum Caput,vt diſcas vnde caueas,& itidem vnde mirificè conſoleris.Et paulò pòſt. (Et omnes qui piè volunt viuere in Chriſtò Ieſu, perſecutionem patientur. Mali autem homines ſeductores , proficient in peius , errantes & in errorem mittentes.Tu)Nota quilibet Sacerdos Catholicè,hoc potiſſimum corruptiſſimo & ad ſeductionem expoſitiſſimo ſæculo (verò permane in iis quæ didiciſti) Nota quod dicat, didiciſti, & non,legiſti tantum (& credita) Non dicit tantum ſcripta[ſunt tibi,ſciens à quo didiceris, & quod ab infantia ſacras literas noſti.] Hic iungit S.Paulus S.ſcripturam cum Traditione viua,id quod facit Eccleſia[quæ te poſſunt]ſcilicet,ſanè, & iuxtà traditonem viuam,ab Apoſtolis relictam Eccleſiæ ſyncerè & legitimè intellectæ atque interpretatæ [inſtruere ad ſalutem,per fidem quæ eſt in Chriſto I E S V. Omnis enim ſcriptura &c.] de quo & ſupra meminimus.

2.Timoth.4.a.[Teſtificor coram Deo & Ieſu Chriſto,qui iudicaturus viuos & mortuos, per aduentum ipſius & regnum eius: Prædica verbum,inſta,oportunè, importunè.] Notemus iſta hoc tempore diligenter[argue, obſecra,increpa in omni patientia] hæc à prioribus nõ diſiunge,memor quæ ſupra 2. Timoth 1.quoque audiuimus.[& doctrina.Erit enim tempus] in quod nos,prô dolor, incidimus & reſeruati ſumus [cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt , ſed ad ſuà deſideria coaceruabunt] vti iam paſſim fieri dolenter videmus [ſibi magiſtros, prurientes auribus:& à veritate quidem auditum auertent] ſicuti iam fuerunt homines reprobi.Catholicos dedignantur audire:& Catholicorum ſcripta & defenſiones veritatis contra aduerſarios non dignãtur vel inſpicere. Hæreticorum verò doctrinis & ſcriptis quantumlibet falſis & corruptis , toti affixi ſunt,& abſque vllo tædio , noctes & dies aures præbent & obſequium , [ad fabulas]id eſt,hæreticorum commenta,& mendacia,quæ meræ fabulæ ſunt , quantumcunque ſpecimen Euangelij , quod corrumpunt & ex verbo Dei verbum diaboli faciunt , præ ſe ferant iuxta illud : Pſal.118. Narrauerunt mihi, inquit Pſaltes, iniqui fabulationes,ſed non vt lex tua[Tu verò vigila] obſerua quid [illegible] hæreſum facere deceat Sacerdotes maximè Curatos]

in

in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple sobrius esto.]

Tit.1.a.[Huius rei gratia reliqui te Cretæ,vt ea quæ desunt]Nota [corrigas,& constituas per ciuitates presbyteros]memineris quæ alias admonuimus [sicut ego disposui tibi.Si quis sine] graui & enormi.s. [crimine est,vnius vxoris vir,] i. qui non nisi primam vxorem habuit vel habet:quique secundas nuptias ingressus non est,vt nos suprà in 1. ad Tim.Epistola demonstrauimus. [filios habens,non in accusatione luxuriæ,aut non subditos.Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, (Nota) non superbum,non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem] id est, pronum & procliuum non in combibonibus & adulatoribus & cætera. sed pauperibus, peregrinis fidelibus benè & benignè tractandis suscipiendísque [benignum prudentem, sobrium, iustum,sanctum,] seu, castũ.In hoc speculo contemplemur nos sedulò, quotquot Sacerdotum (ad quos hæc non minus quam ad Episcopos dicta sunt vt ex initio huius capitis cognoscere est) albo inscripti sumus,& procliuè erit videre,quod nobis desit, quidve porrò requiratur & necessum sit[continentem]vide quæ suprà 1.Tim.3.diximus de hac vocula [amplectentem eum,qui secundùm doctrinam est,fidelem sermoné.Vt potens sit exortari in doctrina sana, & eos q contradicunt arguere.]Hæc præstare non possunt,nisi sedulò & in defesse lectionis sacræ scripturę,& Catholicorum monumentis,maximè qui de controuersiis ex professo & proposito tractarunt, incubuerint, & cætera.

Tit.2.a. [Tu loquere quæ decent sanam doctrinam Senes vt sobrij sint &c.In omnibus teipsum præbe exemplum] Notent,qui tantum doctè concionari,& eloquentiam ostentare consueuerunt& integram vitam doctrinæ conformare negligunt [bonum operum, in doctrina,in integritate,in grauitate:]Hæc tria sunt quibuslibet Sacerdotibus diligenter & studiosè coniungenda. Vt sint doctrinæ sanæ, vitæ integræ,& similiter mores & gestus præ se ferant maturos,& Sacerdotali grauitate & eminentia dignos, ne si leuiter sese in moribus & gestibus gesserint,quod à permultis fit,facilè etiam, doctrinæ veritate, & vitæ pietate postposita atque neglecta,tanquam leues vna cum officio & ministerio rideantur & contemnantur [Verbum sanum irrepræhensibile vt is qui ex aduerso est vereatur] Notemus & obseruemus diligenter[nihil habens malum dicere de nobis.]Proh quam procul absumus ab ista Regula S.Pauli.[Hæc loquere,& exhortare,& argue cum omni imperio Nemo te contemnat]id est, sic te gerito, sanè docendo,piè viuendo,integrè & cum grauitate conuersando &c.vt nemo te iure possit contemnere.

Tit.3.c.[Fidelis sermo,& de his volo te confirmare:]Obserua hũc locum singulariter, contra Fiduciarios,solifidarios & miseros Hæreticos nostri temporis[vt curent BONIS OPERIBVS PRAEESSE,qui credunt Deo.]Si fides necessariò producit bona opera,ad quid opus est eam seriò fideles & credentes ad bona opera extimulare & vrgere?[Hæc]non solum nudam fidem,sed etiam bona opera exigere[sunt bona & vtilia hominibus.Stultas autem quæstiones, & genealogias,& contentiones, & pugnas legis deuita: sunt enim inutiles & vanæ.

ψanæ[Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem]Ergo Hæretici aliquoties monendi sunt postea autem, si maneant præfracti sedulò tanquam pestes fidei & salutis deuitandi [deuita sciens, quia subuersus est, qui huiusmodi est & delinquit, cum sit]Nota & contremisce hæretice[proprio iudicio condemnatus.]

Heb.5.a.[Omnis namque pontifex] tam noui quam veteris Testamēti[ex hominibus assumptus pro hominibus cōstituitur in his quæ sunt ad Deum: vt offerat dona & sacrificia pro peccatis &c. Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo, quemadmodum & Aaron.]

Heb.8.a.[Omnis enim pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur.]Ex his duobus locis intelligis, non solùm incumbere Sacerdoti, vt sit à concionibus, sed etiam vt sacrificia offerat, vt in superioribus monuimus. Esse etiam quosdam Sacerdotes seu Presbyteros qui sacris operantur, & non exercent munus concionandi, perspicuum quoque fiat ex Timot.5.vbi inquit S.Paul. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt:[maximè] Nota [qui laborant verbo & doctrina.] Si tantum spectaret ad Sacerdotes concionari, & omnes Sacerdotes essent solum concionatores, non haberēt illa postrema verba maximè &c.locum, aut vllam apparentiam.

Hebr.13.b [Habemus altare]Ergo & sacrificium altaris, quia altare & sacrificium seu oblatio sese mutuo referunt & respiciunt. Vide D.Franciscum Turrianum contra Magdeburgens Cent.lib.1. cap.24. fol.122. Coloniæ apud Quentelij hæredes impress.[de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt.]

Ibidem.c.[Obedite præpositis vestris & subiacete eis. Ipsi enim] scilicet, Præpositi & Prælati ac Ministri Ecclesiastici, quos hunc locum attentè perpendere & sedulo versare ob oculos decet & necessum est. [peruigilant, quasi rationem]Notate, curate, aut exhorrescite Prælati, pro animabus vestris,[Hinc animarum Curatores dicti, quamuis magna pars verius ventris & prouentus curatores agant]reddituri, vt cū gaudio hoc faciant, non gementes &c.]

Iacob,5.d.[Infirmatur aliquis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit dimittentur ei]In peccatis, scilicet, venialibus, aut etiam mortalibus, quorum post diligentem discussionem in confessione memoriam nō habebat. Item etiam intellige peccata hoc loco, peccatorum mortalium pœnas, quia in S.scriptura, peccatum frequenter ponitur pro pœna peccatis debita. Vti Esa 53.& 1.Pet.2. Christus nostra peccata, id est, nostrorum peccatorum commeritas pœnas, tulit in corpore suo. Neque enim peccatorum mortalium remissio, ad hoc Sacramentum S.Vnctionis, quod non ideo dicitur Sacramentum extremæ Vnctionis, quasi non sit dispensandum, nisi ei qui iam totus in agone & in extremis est, sensuum impotens & animam agens: nequaquam: debet enim hoc Sacramentum etiam sicut & reliqua ex fide & deuotione, quibus multi in extremis non pollent, accipi, sed quia hoc Sacramentum potest reliqua omnia Sacramenta, & potissimum post ea in quibus etiam vnctio adhibetur, puta Baptismum & Confirmationem, in graui morbo, quando timeri aut pro-

babiliter

babiliter ominari poſſit finis vitæ, adhibetur, ad alleuiandum, recreãdum, & confortandum infirmatum, hoc eſt, grauiter decumbentem Chriſtianum fidelem, ſed ſingulariter, tanquam proprius & determinatus effectus ad Sacramentorum pœnitentiæ ſeu Sacerdotalis Abſolutionis pertinet. Porrò, quod D. Iacobus infirmos vult hoc Sacramentum S. Vnctionis à presbyteris expetere, nulla facta mentione Sacramentorum Abſolutionis & S. Euchariſtiæ, id non eo trahendum nec ſic interpretandum eſt, quaſi neglectis illis, infirmis ſufficiat S. Vnctionis Sacramentum. Cùm enim D. Apoſtolus hoc iubet expoſcere non prohibet cætera ſimiliter, & quidem ante hoc ambire & debita cum præparatione acceptáre. Nec enim ſcriptura omnia ſimul vno in loco commemorat. Si quis tamen peniorem & certiorem cauſam indagare volet, ecquur S. Paul. Sacramenta Pœnitentiæ & S. Euchariſtiæ ſilentio hic prætereat, is ſedulò perpendat, eo tempore, quum hæc ſcriberet S. vir Dei, hoc in modo habuiſſe flagrantiſſimos in religione & deuotione Chriſti fideles & primæuos Chriſtianos, vt, ſicuti in Actis Apoſtolorũ diſerte teſtatur S. Luc. Actor. 2. quotidie in fractione & cõmunicatione panis hoc eſt, Euchariſtiæ, (quæ eſt panis cœleſtis, viuus & viuificus animæ) vnanimes perdurarent. Si quotidie communicabãt non vtique in morbum lapſos adcommunicationem hortari opus erat. Et dubium non eſt, quando communicabant ſingulis diebus, etiam ſeſe prius probaſſe & præparaſſe, iuxta doctrinam & præſcriptum SS. Apoſtolorum, & præcipuè S. Pauli 1. Cor 11. & proinde etiam, ſi in aliquod enorme & capitale delictum ſeu flagitium prolapſi eſſent, per pœnitentiam atque abſolutionem Sacerdotalem & Eccleſiaſticam ab iuſmodi ſeſe, ante ſumptionem Sacramenti altaris, expurgaſſe.

Ex hoc verò loco, (vt exemplum Apoſtolorum, Marc. 6. ſilentio prætercam, vbi teſtatur S. Euangeliſta eos inter alia, etiam oleo inunxiſſe infirmos, vtique non iniuſſi, ſed ex mandato & commiſſione Chriſti, cuius legatione fungebãtur,) planè & manifeſtè intelligere poſſunt & debent Catholici Sacerdotes, maxime quibus animarum cura incumbit, eorum officij quoque eſſe, infirmos viſitare, eoſque partim diuinis eloquijs conſolari, partim etiam. SS. Sacramentis Eccleſiæ, puta, Abſolutionis, Euchariſtiæ, & vnctionis extremæ, prout tempus, conditio & ætas ægrotantium tulerit communire. Si enim infirmos viſitare & conſolari ad omnes ſpectat verè Chriſtianos: Syrac. 7. d. Matth. 25. d. quanto magis ad Sacerdotes, qui cùm in omnibus pietatis officijs, tum verò maximè in operibus miſericordiæ cætero ſideles, vt officio, ita & pie ate antecellere debent? Videant igitur ij Paro hi, quid reſpondeant ſupremo iudici in illa die, qui à congreſſu ægrotantium tantum non abhorrent, dedignantur ægrotos accedere, aut porro, ex neſcio qua timiditate & tergiuerſatione, negligunt & intermittunt. Certè ſi vnquam alias, tum maximè in extremis, fideli Paſtore, Monitore, & conciliatore egent Oniculæ Chriſti. Præterea ex hoc quoque loco, patet & meridiana luce clarius apparet iis qui non habuerint tenebris hæreticorum dogmatum obſcuratum intellectum, Eccleſiam Catholicam non temerè ſed ex Apoſtolica, imo diuina iuſſione ſacram Vnctionem aduerſa valetudine & maximè periculoſo & graui morbo decumbentibus, ſacram Vnctionem adminiſtrare. illámque non nudam aliquam & ſignificatiuam ſolummodo Cæremoniam &

moniam & ritum habendam,sed re vera in Sacramentorum Ecclesiæ (quæ non signa duntaxat,sed efficacia & operatoria signa sunt gratiæ, quam significant)numero recensendam esse. Præterquam enim quod S.Mater Ecclesia,fidissima & certissima S.scripturę & verbi diuini interpres,hanc S.Vnctionem semper in albo veri nominis Sacramentorũ recẽsuit (cuius iudicio,nemo,nisi insolentissimæ insaniæ fuerit,subscribere & intellectum suum captiuare detractabit) tum etiam omnia illa,quæ ad naturam & rationem Sacramenti,prout nomen Sacramẽti,quando de septem Sacramentis Ecclesiæ tractatur,accipimus, pertinent & requiruntur, in hac Vnctione,quam hoc loco infirmis dandum præcepit Apostolus,demonstrare & conspicere in procliui est. In omni enim Sacramento nouæ legis,duo hæc potissimum tanquam necessaria exiguntur. Signum videlicet externum & visibile,& gratiæ collatio,quam extremum signum prę se fert & commonstrat idque ex institutione & promissione diuina. Signum extremum & visibile in hac S.Vnctione,est oleum oliuarum,quo per Episcopum benedicto, à Sacerdote seu presbytero infirmus inungitur. Effectus,verò & res inuisibilis est,vt verbis SS.Concilij Tridentini vtar, Gratia Spiritus sancti cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda,ac peccati reliquias abstergit,& ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando,qua infirmus subleuatus,& morbi incommoda ac labores leuius fert,& tentationes demonis, calcaneo insidiantis facilius resistit,& sanitatem corporis interdum, vti saluti animæ expedierit,consequitur. Hos effectus non solùm declarat D.Apostolus,verumetiam tãquam legatus Christi,ex eius iussu & cõmissione,promittit,cùm post præceptum suscipiendę S.Vnctionis,subiungit:& oratio fidei saluabit infirmum:& alleuiabit eum Dominus,& si in peccatis sit dimittentur illi. Falluntur igitur miserè, & perniciosissimè fallunt omnes nostræ tempestatis Hæretici & Sectarij,qui hoc tam saluberrimum & consolatione præstantissimum Sacramentum,nõ solùm pro Sacramento non agnoscunt,sed etiam miris & execrandis modis, iuxta solennem Hæreticorum morem subsannant, rident & prophanare non verentur,ducti leuissimis quibusdam & per quam friuolis ac nullius fundamẽti ratiunculis, quas refellere,cuiuis cordato & exercitatio in diuinis scripturis Christiano nequaquam operosum fuerit aut difficile. Quod enim primo obiiciunt,S.Iacobũ non potuisse instituere Sacramentum quod soli Deo competat, respondendũ:Catholicos non asserere D.Iacobũ authorẽ esse aut institutorẽ huius Sacramẽti,sed ipsum S.Apostolũ,Nunciũ solũ & publicatorẽ esse ipsius, & hoc quod à Christo dño acceperat,nobis scriptó aperuisse& tradidisse. Non.n.credendum est sanctissimum Apostolum, tale quid tam seriò docturum fuisse nisi sciuisset illam fuisse & esse certissimã sententiam & voluntatẽ Dñi Nec mirum videri debet,solũ hunc Apostolum istud Sacramentũ propalasse,cum & ipsimet Euangelistæ non omnes eadem manifestarunt,sed quidam hæc,quidam illa peculiariter tradidit.

Quod identidem quoque in mediũ afferunt S.Iacobũ loqui hic de oleo non sacramentali, sed tantum chirurgico & quod corporalem sanitatem adferre duntaxat posset,patet quoque à veritate esse alienum, cum quia gratia sanitatum& curationum non est omnibus Sacerdotibus communis 1.Cor.12. D. Iacobus autem promiscuę & sine discri-

mine atque adeò in genere vult ab infirmis accersi presbyteros, à quibus hoc oleo inungantur: Tum etiam quia Christus Apostolos, qui etiam oleo vnxerunt infirmos Marci 6. nec presbyteros Ecclesiæ corporales Chirurgos, sed potius animæ medicos fecit & esse iussit. Et licet Apostoli multos infirmos supernaturaliter quoque in corpore sonarunt, tamen principaliter ad animæ sanitatem conferendam & promouendam omne destinabant: Tum denique quia D. Iacobus in effectibus huius S. olei inter cætera connumerat quoque remissionem peccatorum: qui vtique effectus corporalibus Medicis, quatenus tales sunt, & eorum naturalibus medicamentis competere, haudquaquam potest.

Quod postremò quoque hoc mādatum D. Iacobi, quod non ex sua, sed diuina authoritate promulgauit, tantum ad illa tempora, quibus SS. Apostoli solummodò vixerunt, restringere conantur: & ita ad posteros non spectare, sed duntaxat ad Apostolicam ætatem referendum esse, similiter falsum & ementitum est atque adeò figmentum verè & merè Hæreticum. Non enim excipit D. Apostolus vllum peculiare tēpus, sed sicut in genere de infirmis, ita & generatim de tempore loquitur, nullum excludens tempus. Et cum illi saluberrimi effectus, quos huic Vnctioni adscribit, nō minus necessarij sint omnibus, etiam post Apostolorum ætatem existentibus & vsque ad Mundi finem futuris, quam iis qui Apostolis synchroni fuere: vtique dubitandum non est hanc S. Vnctionem etiam ad posteros omnes, ad finem vsq; sæculi spectare, id quod non solum SS. Patrum testimonia, verū etiam continuus & perpetuus mos ac praxis Ecclesiæ Catholicæ abunde satis & irrefragabiliter testatur. Patet itaque & indubitatum est hanc S. Vnctionem infirmorum, & veri nominis Sacramentorum, à Christo institutū, & ab Apostolo Iacobo publicatum esse: & ad omnes promiscuè fideles Christianos vsque ad extremum Iudicij diem pertinere: atque per Seniores Ecclesiæ, hoc est Episcopos & presbyteros, tāquam proprios & germanos Ministros dispensari debere. Videat obsecro Catholicus & veritatis amans lector, hac de re latius & solidè tractantem inter cæteros Catholicos scriptores, D. Alphonsum de castro, lib. 14. aduersus omnes hæreses titulo Vnctionis extremæ Sacramentum. Et non pœnitebit eum laboris: Inueniet enim per quæ summoperè in fide Catholica & huius Sacramenti veritate confirmabitur, & contra omnes insultus hæreticorum expeditissimè armabitur. Quapropter, grauissimo sese hactenus sacrilegij & infidelitatis crimine permulti, atque adeò magna pars Sacerdotum, etiam, vt videri volunt, Catholicorum, obstrinxerunt, & etiamnum impiè ne dicam ac imprudenter obstringunt, quod, hæreticorum strophis & fucatis argumentis, plusquam Catholicæ Ecclesiæ sincera & vera doctrina, (quam plerunque ne cognoscere quidem aut legere dignantur) nixi & fisi, hoc Sacramentum S. vnctionis suis fidelibus non fideliter commendarūt, sed eis aut sacrilegio silentio suffurati sunt, aut crudeli impietate, etiam petentibus & ambientibus denegarunt: rati nimirum, iuxta blasphemas hæreticorū voces, (quibus aures & oculos libentius accommodant in audien lis & legendis mendaciis, quam Catholicorum scriptis & monumentis in perdiscendis veræ & sinceræ religionis fundamentis) S. Vnctionem, non veri nominis sacramentum, sed potius merum & miserum esse hominum figmentum & vnctionem de qua Apostolus loquitur tantum

oleum

oleum chirurgicum fuiſſe,& ad gratiam curationum duntaxat pertinuiſſe,& ſimul cum Apoſtolis expiraſſe atque adeò penitus exoleuiſſe quod quam ſit à mente Apoſtoli,& rei veritate alienum, atque etiam cum ſumma & ſacrilega blaſphemia coniunctum, ex ſuperioribus arbitror liquidò ſatis & manifeſtè eſſe demonſtratum. Hortandi ſunt igitur & ſeriò monendi omnes quotquot eſſe & haberi volunt pij & Catholici Sacerdotes, ſi quam ſiniſtram & impiam de hac S. Vnctione imprudenter hauſerunt opinionem contra ſenſum & conſenſum totius ſacroſanctæ Romanæ & vniuerſalis Eccleſiæ,& eam temerè ſequuti hoc Sacramentum ægrotis tam conſolatorium atque adeò tãtum non ſummè neceſſarium,aut non commendarunt, aut etiam hæretico auſu crudeliter denegarunt,vt deſertis & deteſtatis quorumuis hæreticorum impoſturis & mendaciis,totos ſeſe deinceps de præteritis delictis pœnitentiali legitimam peragentes,ad fidem & doctrinam Eccleſiæ Catholicæ in omnibus & ſingulis,niſi certiſſimam & indubitatiſſimam atque adeò grauiſſimam damnationem incurrere velint, ſeſe transferant in omnibus ſingulis Catholicam & orthodoxam vniuerſalis & Romanæ atque Apoſtolicæ Eccleſiæ, quæ firmamentum & columna veritatis eſt,ſectentur & doceant, inter cætera quoque, hoc perquam ſalubrè Sacramentum ſuis concreditis omnibus, iuxta præſcriptum & doctrinam ſanam Eccleſiæ fideliter explicent, commendent,ad illúdque quum neceſſum fuerit, & morbus periculoſius grauet,in tempore ex fideli deuotione expetendum & acceptandum adhortentur,atque ad hoc requiſiti, illud ipſum fideliter & cum debita grauitate ac diligentia deuotè adminiſtrent:ne ſicut hactenus factum eſt,tot myriades animarum hoc ſuauiſſimo & ſaluberrimo Sacramento vlterius defraudent,ſed id quod huc vſque per hæreticos falſi, intermiſerunt & neglexerunt impiè & crudeliter deinceps per Eccleſiã in germana veritate edocti & illuſtrati,in Eccleſia & eius membris pro virili compenſare,& quouis pacto fieri poterit,redimere ſatagant piè & non ficta ſed ſincera fide. Qui verò hãc ſurda aure identitatem negligere & contẽnere perrexerint,fecerint id ſuo periculo,& certiſſimo ſui ſuorúmque quos perfidè ſeducunt,exilio æterno, certè de ignorãtia ſeſe excuſare non poterunt.

1.Pet.4.c.[Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterum illam adminiſtrantes: ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ DEI: Si quis loquitur, tanquam ſermones DEI: ſi quis miniſtrat, tanquam ex virtute quam adminiſtrat Deus,vt in omnibus honorificetur Deus,&c.]

1.Pet.5.a.[Seniores] id eſt. Epiſcopos & Presbyteros [ergo qui in vobis ſunt,obſecro conſenior,] S. Petrus vtique erat,non ſolum ætate, ſed etiam officio presbyter:& poſtea explicat ſe, vbi iubet eos paſcere gregem, loqui ſeſe non de aliis quam de Epiſcopis & paſtoribus atque Eccleſiaſticis prælatis. Vide Actor.20.& Tit.1. [& teſtis Chriſti paſſionum,&c. Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, prouidentes non coactè,ſed ſpontaneè ſecundum Deum, neque turpis lucri gratia, ſed voluntariè:neque vt dominantes in Cleris (nota non in Clero) ſed formæ facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps Paſtorum: percipietis immarceſſibilem gloriæ coronam.

PERORATIO AD OMNES PIOS ET CATHOLICOS.

HAEC habui, viri patres ac fratres, quæ de institutione Sacerdotum, ex R. Patre, ac doctissimo viro D. Petro à Soto, & ex vtriusque instrumenti Biblici testimoniis selectioribus, Appendicis & Auctarij vice, de Officio Vita, & moribus eorum qui in Ecclesiastico & Sacerdotali ordine versantur, pio ac Christiano Zelo, in medium adferrem. Subiunxi passim, atque etiam mixtim inserui exegeticas, annotatiunculas quaspiam, & obseruationes, maxime vbi occurrebant loci vel controuersi, vel obscuri, vel quoquo pacto Hæreticorum sycophantiis expositi seu adulterati, aut singulari etiam obseruatione & attentione digni: vt nouellis maxime, & rudioribus, atq; etiã minus exercitatis Sacerdotibus (quibus duntaxat, non doctioribus: qui nostra opera non egent, quosque non docere molimur, sed à quibus discere & teneri cupimus, labor hic noster, qualis qualis est destinatur & desudat) hac ratione ab Hæreticorum imposturis diligenter & tempestiue cauendi, & ex aduerso Catholicorum scripta, quorum præcipuos quosdam & selectiores sparsim ex nomine citare ideo & allegare volui, diligenter & solerter inuestigandi, occasionem præberem. Sicubi asperius quædam & morosius dicta videbuntur, ea huius tempestatis quorundam hominum corruptissimi & deprauissimi mores violenter extorserunt. Homines sumus quotquot Sacerdotij legatione fungimur, & quidem fragiles & peccatores homines sumus, in multis sæpenumero & grauiter offendentes: At ex infirmitate peccare seu ex ignorantia, quando quis nihilominus ad meliora anhelat semper & conatur, & ex certa & concepta malitia ac peruicatia peccandi finem non facere, longis inter sese & permultis parasangis differre, nemo est ingenuorũ, qui diffiteri aut inficias ire vllo iure possit vel ausit. Si quid pie & laude dignum præstitum fuerit, agantur Deo optimo maximo gratiæ pro gratia: sin autem quædam non pro voto & merito elaborata sunt meæ infirmitati & ignorantiæ transcribantur, & vel sola voluntas pia, & conatus ni fallor, syncerus à candidis candida, & syncera æstimentur & mitigentur interpretatione. Scopus autem in hoc opere exarando, qui mihi propositus fuit, est iste, vt videlicet me, meique Ordinis viros Ecclesiasticos, hoc pacto, ad officium & functionem nostram paulo accuratius & fidelius, quam hactenus à plerisque factum est considerandum exercendumque extimularem, & grauissimis vtriusque Testamenti testimoniis & authoritatibus vrgerem, & tantum non cogerem etiam. Querimur & deploramus summopere plerunque omnes, hoc exulceratissimo & perturbatissimo sæculo, Ecclesias passim diruere & plusquam Turcicè prophanari, deuastari, depopulari, expoliari atq; adeo penitus etiã & a fundamẽtis extirpari: Ecclesiasticum itidem statum non in extremum contemptum venisse modo, sed etiam vbiuis hostiliter infestari, & calamitosissimo quoque exilio, multis in locis, atq; etiã turpissima & ignominiosissima morte mul-

ctari

ctari. Quærimur hæc, & non immeritò querimur, quia ipsa verè & dolenter experimur: Causam verò nunc in hos, nunc in illos Ecclesiæ Catholicæ Romanæ, & Ecclesiastici Senatus, hostes nō sine stomacho reiicimus. Verum enimuerò, si nos ipsos, vt decebat, penitius intueri, & qua ratione aliquandiu vitam & mores nostros instituerimus, quali fide & deuotione, imò quam negligenter & frigidè atque etiam non rarò infideliter, Ecclesias & Ecclesiasticas functiones curauerimus, & pudendum in modum prophanauerimus priores, seriò, & vtinam non nimis serò, indagare, & memori mente pensare & reuoluere volemus comperiemus sanè, & velimus nolimus, diffiteri non poterimus, (in memoriam reuocantes, & ob oculos proponentes, & quæ olim Sacerdotibus Iudaicæ gentis ac similes ob causas obtigere, & quę dominus alibi, tanta tanquam seria cum asseueratione, cum apud alios, tum verò inprimis apud Oseam Prophetam Cap 4.b. prædixit: [Quia, inquiēs, tu scientiam repulisti, repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi.] Et iterum in nouo Testamento, Matth.5.b. Vos estis sal terræ, Apostolos & ministros Ecclesiæ compellans) [quod si sal infatuatum fuerit, in quo salietur? ad nihil valet vltrà, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus] ob nostram ipsorum culpam, ignorantiam nimirum, iniquitatem, oscitātiam, impietatem, & in diuinis ac Sacrosanctis officiis ac tremendis Mysteriis plusquam supinam socordiam, leuitatem & pudendam negligentiam, hæc omnia nobis non casu & fortuitu, seu ob solam quorundam hominum ab Hæreticis corruptorum & fascinatorum vatinianum & vehemens in Clerum & vniuersos Sacerdotes odium & rancorem, sed iustissimo Dei, diu multúmque per nos offensi & prouocati, iudicio ordinatione (qui plerunque per impios & reprobos, suorum impietatem visitare & vindicare assolet) tanquam iustissima & meritissima iam olim immissa esse, & intentari flagella. Si non semetipsos in tempore iudicassemus, iuxta doctrinam Apostolicam, aut vel tandem eo quo oporteret serio iudicaremus, non vtique tam immaniter & perquam seueriter à Domino diiudicaremur. Si nos sciremus exquæsitam & condignam meditari atque instituere pœnitentiam, Deus procul dubio, suam illam admodum seueram attamen iustissimam vindictæ & vltionis mutare quoque nouisset sententiam. Admonuit iam olim Deus diuersimodis ac valde terrificis mirificisque cùm prodigiis tum portētis, tam de cœlo desuper, quam in terris deorsum, & tamen hactenus, pro maiore parte, instar aspidis surdę obturantis aures suas, surdi, cæci, & in peccatis obstinati, nolentes intelligere, vt bene ageremus, absque vllo ingenio aut timore aut pudore perseuerauimus. Sanctissima quoque & pientissima mater nostra, Catholica, Orthodoxa & Romana Ecclesia, iam pridem in SS. Concilio Tridentino, hac de causa vel præcipue coacto celebratóque, non solum ad vitam in melius commutandam summo cum dolore, summo cum affectu quoque exhortata est, vtque intelligens & præsentiscens, quāta nobis ob peccata nostra, non tantum commissionis, verum etiam omissionis (non minus enim sumus ad omne opus bonum pigri atque adeò, tantum non reprobi, quam ad cuiuslibet generis flagitia perpetranda procliues & studiosi) immineat calamitas, quanta parata sit vltio diuina, verumetiam formulis æquissimis reformat, summa cum diligentia, sollicitudine atque etiam obtestatione præscripsit opē spe

 ducta,

ducta,pios & germanos filios vniuersos inquam Catholicos Sacerdotes & Ecclesiasticos prælatos,tam pias,iustas & necessarias piæ & solicitę Matris Admonitiones ac Cautiones,nequaquam vlterius neglecturos. Sed quotusquisque sese interea docilem,morigerum, aut dicto audientem prę̆stitit? Nónne plerunq; magna pars,quæ sequenda erãt, & exequenda,pientissima & seriosissima Ecclesiæ Mãdata, ridẽda potius ea & contemnenda , atque execranda etiam : plus cuti quã salutis plus ventri quã menti dedita,plus de temporalibus quam æternis aut cauendis suppliciis aut adipiscendis honorib. & præmiis solicita,existimauit? Proh nostram cæcitatẽ,obstinationẽ,ingratitudinem. Quis illam mente satis cõcipere,aut verbis pro dignitate effari poterit? Quia igitur Deus non miserator modo:sed & iustus Iudex, videt nos postpositis atque etiam contemptis,tã suis quã Ecclesiæ præmonitionibus& cõminationibus,nihil adhuc de legitima reformatione,& debita vitæ emendatione serio cogitare,Ecce misit nobis miros ac meros, tandẽ tamen etiã,vbi mensurã patrũ suorũ impleuerũt,vere & in æternũ miseros Cassatores,qui hæreticæ perfidiæ phrenesi insani & impietate prophani,nos tandem de tã alto deliciarũ & negligentiarũ veterno, non violenter modo,sed & acerbè & perquã crudeliter expergefaciũt, & eos qui hactenus sese ipsos reformare noluerunt pacifice, non tam reforment,quam radicitus & plusquam hostiliter loco & honore priuatos profligant,exterminent,& vsque ad conclamatã & deploratam internecionem persequantur,non reformatores Ecclesiæ,quod tamen callide præseferunt,sed reuera deformatores,vastatores,& exterminatores agentes:vt sic tandem vel inuiti & magno nostro & Religionis dãno atque detrimento discamus,vbi sit scientia , vbi potentia & iustitia,& quã amarũ sit dereliquisse Deum,& ad eum post tam multas & crebras,benignas , paternas atque expressas admonitiones & præmonitiones,in tempore pacis & pacificę visitationis per pœnitentiã & synceram vitæ emendationem neglexisse,imo noluisse reuerti. Quid alibi factum sit nouimus , quid modo in Belgia,quõdam,cũ adhuc ibi pietas & Religio auita vigeret,florentissimè,sub pestilentissimo mundanæ libertatis,& præuilegiorum politicorum vindicãdorum prætextu,(quum interim summum & præcipuum ius,& præuilegiũ antiquissimum Catholicæ scilicet & auitæ Religionis præ omnibus sartum tectum & inuiolatum conseruãdum,turpiter & perfide negligatur, prodigatur,prostituatur)etiamdũ fiat,pró Deum immortalem,nõ sine intimis & altissimis gemitibus deploramus:quid itidem nostris capitib. nisi alienis periculis cautiores,& ad reformandos mores promptiores ac diligentiores nos præbuerimus, impendat,facile conijcere , & nisi communi sensu quoque priuati simus , ominari & æstimare possumus. Neque enim illi,qui ista mala aut passi sunt,aut etiamdum experiuntur,soli peccarunt,sed nos quoque similibus, imo fors multo grandioribus flagitiis irretiti & obnoxij sumus , eo proinde grauius & inclementius puniendi , si tam tristibus & funestis exemplis nihil moti, reformationem atque emendationem nostram diutius prorogare & procrastinare perrexerimus. Superest igitur , viri Patres ac fratres dominimei in Christo colendissimi,quia Deus tam euidentem nobis ex summa miseratione & misericordia,significationem dedit,vt fugiamus a facie arcus,&c diuinas præmonitiones,non diutius , sicut hacte-

hactenus fecimus, contemptiue negligamus, nec tempus illud, quod nobis adhuc indulsit & largitus est ad pœnitētiam, vlterius abutamur ad superbiam, sed priusquam Deus similiter iusto iudicio, patiatur nos per huiusmodi, fidei orthodoxæ & omnis solidæ ac syncerae pietatis Cassos & Cassatores, euersores, exterminatores, (quibus, quantumuis impiis & infidelibus, tanquam flagellis, suo tempore exurendis & meritissimis flammis puniendis, ad tempus vtitur) præfatis modis reformari, & vsque ad extremum exterminum & internecionem, radicitus (id quod imprimis quo non habeant, qui suæ perfidiæ, adulterinis dogmatibus, & detestandis abominationibus vel verbo resistant) euelli, extirpari, atque adeo abtruncari, nos ipsos seriò & sedulò diiudicemus, ex toto corde, in ieiunio etiam & planctu ad Deum conuertamur ab omni inquinamento carnis & Spiritus, in sanguine Agni nos lauemus & per legitimam pœnitentiam, expurgemus, vitam & mores nostros deinceps syncere & ex animo, iuxta præscriptum verbi Dei: cuius pleraque præcipua & illustriora testimonia, in hoc manuali velut in speculo, ob oculos proponuntur, atque etiam iuxta formam & decreta SS. Concilij Tridentini, componamus & instituamus: Doctrinam Euangelicam, diligenter prius & probe, pro modulo ingenij, & officij exigentia, per solertem & indefessam S. scripturæ, & SS. patrum lectionē perspectam & cognitam, syncerè, ritè & decenter seramus, proponamus, vrgeamus: sacramenta Ecclesiæ & Cultum diuinum, cum debita reuerentia, grauitate, deuotione, pietate, ac fidelitate etiam tractemus, exequamur, dispensemus: vt sic, & spartam quā nacti sumus longè sanè augustissimam & amplissimam, qua fieri poterit fide, diligentia & prudentia adornemus, & Ouiculas Christi, ob mores nostros dissolutiores & piis sacerdotibus indigniores, aut doctrinam sanā & orthodoxā negligentius propositam, ad Hæreticorum castra iam olim transfugas aut etiam nunc defecturientes, ad Caulam & Ouile Ecclesiæ quo ad eius fieri queat, reuocemus, ac Christo domino iterum, pro virili, lucrifaciamus, & irā furorem, ac seuerissimam indignationem & vltionem Dei præsentem aut certe imminentem, vel in totum declinemus, vel aliquatenus mitigemus, aut porrò, non ad finalem & æternam perditionem, sed ne cum hoc mundo damnemur, tanquam paternam & benignam correctionem cum patientia, & in fide, pietate, & integritate finali & felici perseuerantia sufferre & tollerare possimus, in Christo Iesu domino nostro, cui soli cum Deo patre & spiritu paracleto, sit diuina finalis, & sempiterna gloria, Amen. Viri Patres ac fratres, orate pro me, vt Deus opt. max. gratiam suam in me locupletare atque in finem conseruare, & opuscula quædam, ni fallor pia, & hoc sæculo valde vt spero, frugifera futura, quæ mihi misericorditer inspirauit, et quodammodo in me cœpit, ad nominis sui gloriā, simplicium & liberationē, suaui marum demum salutem, ad felicem catastrophen traducere, & perficere dignetur. Ego vicissim pro vobis DD ac confratribus, pro modulo infirmitatis meæ, diligenter & sedulo orare quoad vixero non grauabor Gratia, pax & misericordia Dei sit cum omnibus nobis. Amen.

SERIES RERVM OMNIVM BREVISSIME' HOC COMPENDIO DIVI BONAVENTVRÆ DOCTORIS Seraphici in Sacerdotum institutionem comprehensarum.

A

INDEX ALPHABETICVS IN APPENDICEM FRANCISCI AGRICOLÆ.

A

 men

Sacer-

FINIS.

Saluo per omnia iudicio &
cenſura Sacroſanctæ Ca-
tholicæ Romanæ
Eccleſiæ.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm